A XXXIV
18/5
50401/B

3334

GERARDI L. B. VAN-SWIETEN
MED. DOCT.
COMMENTARIA
HERMANNI BOERHAAVE
APHORISMOS
DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

GERARDI B. DE VAN-SWIETEN

AUGUSTISSIMOR. IMPERATORIS, ET IMPERATRICIS

A CONSILIIS, ARCHIATRI COMMUNIS,

ORDINIS S. REGIS STEPHANI COMMENDATORIS, BIBLIOTHECÆ AUGUSTÆ, ET INCLYTÆ FACULTATIS MEDICORUM VIENNENSIUM PRÆSIDIS PERPETUI, NEC NON ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARUM, ET CHIRURGIÆ PARISIENSIS, INSTITUTI BONONIENSIS, ET LITTERARIÆ INCOGNITORUM MEMBRI &c. &c.

COMMENTARIA

IN OMNES APHORISMOS

HERMANNI BOERHAAVE

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

EDITIO POSTREMA VENETA

JUXTA TERTIAM LUGDUNO-BATAVAM,

IN QUA PRÆTER TYPORUM ELEGANTIAM, ERRORES PROPE INNUMERI, QUIBUS OMNES EDITIONES ITALICÆ SCATEBANT,

Ab ipſo perilluſtri Auctore novis curis deleti ſunt.

TOMUS SEPTIMUS.

A PARAGRAPHO MCCCLXXIX. AD ULTIMUM.

Addito libello de Materia Medica, & Remediorum Formulis.



BASSANI, MDCCLXXXVIII.

SED PROSTANT VENETIIS

APUD REMONDINI.

SUPERIORUM PERMISSU.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

PRÆFATIO.

ABſolvi tandem opus, quod promiſeram: tarde quidem, fateor, cum inter editionem primi, & ultimi tomi triginta fere annorum intervallum ſit.

Licet quam maxime cuperem finem tanti laboris, & ingraveſcens ætas moneret, properandum eſſe, ne ultima linea rerum, mors, omnem ſpem operis finiendi tolleret; tamen mihi, quantumvis invito & reluctanti, perpetuo nova naſcebantur impedimenta, quæ tempus huic labori dicatum ſubducerent.

Omnem tamen oportebat adhibere operam, ut eadem cum cura ultimorum ſex morborum totam hiſtoriam perpenderem, quam adhibui in præcedentibus. Addidi & *Boerhaavii libellum de Materia Medica, & remediorum formulis* huic ultimo tomo, quia frequens ejus mentio fit in omnibus tomis.

Incipit hic tomus a Variolis, cujus morbi hiſtoriam jam dudum finiveram. Et quidem antequam ullus ex Auguſta Familia paſſus variolas fuerat.

Cum autem noveram, ſucceſſu temporis per conjungia quoſdam ex Auguſta Familia peregre abituros, totam variolarum hiſtoriam imprimi curavi, ut diſcedentibus tradere poſſem ſingulis exemplar. Nondum tunc aliquid audiveram de variolarum inſitione facta per methodum *Suttonianam*, qua apice lanceolæ inter cutim, & cuticulam paululum puris varioloſi deponitur, unde ſuſcepto contagio variolarum morbus ſequitur.

Præmittebatur cura quædam præparatoria; ſequenti poſt inſitionem die dabatur purgans remedium; ſevera abſtinentia a carne, carnium juſculis, pinguibus, ovis, imperabatur, aqua pura, emulſa, potus ex ſucco Citri, Aurantiorum &c. parati, dabantur liberaliter. Subinde purgantis remedii uſus repetebatur, quandoque & clyſmatibus ducebatur alvus ſtrictor.

Sed in primis notandum hoc erat, quod quotidie libero aeri exponerentur, tota fere die, curru veherentur, ambularent veſtibus ſolitis induti.

Sed & dabantur pulviſculi quidam, varii a variis Medicis, qui aliquid antimonii, & præparati cujuſdam mercurialis habebant. *Suttonus* tegebat horum remediorum compoſitionem ſollicite, ſimulque illis adſcribebat ſummam efficaciam in curandis Variolis ex inſitione natis.

Cum miro modo increſceret inſitionis celebritas, pluribus adfui per totum morbi decurſum, ut obſervarem omnia, & vidi, curam præparatoriam abſque periculo omitti poſſe.

Cavetur ſemper, ne inſitio tentetur, niſi in corporibus ſanis.

Sed Viennenſes Medici quidam ſexta poſt nativitatem hora tentaverunt inſitionem, in quo caſu nulla præparatio locum habere poterat.

Sed & plures celebres Medici, qui Variolarum inſitioni operam dederunt, ejuſdem opinionis fuerunt circa curam præparatoriam.

Cum autem ſeverior videretur illa abſtinentia a carnium juſculis, & ab omni cibo animali, placuit quibuſdam tentare, an hoc foret abſolute neceſſarium? In Orphanotrophio, quod in Viennenſi ſuburbio ſitum eſt, poſt Variolarum inſertionem nihil in victu mutatum fuit, & communi cibo cum reliquis utebantur abſque ulla noxa.

Sed omnes fruebantur aere liberrimo tota die, & in cubiculis magnis, altis, optime perflatis dormiebant.

Iidem illi Medici & tentaverunt poſtea, an Medicamentis opus foret poſt inſitionem Variolarum factam.

Cum enim *Suttonus* ſua tegeret remedia, quibus vim ſpecificam ineſſe vult adverſus Variolarum morbum; hinc ſponte patet, nihil certi de remediis ſtatui poſſe.

Unde ſatis magnum numerum vidi, feliciter inſitionem qui ſubiverant, & toto Variolarum decurſu ne minimum quidem de ullo remedio ſumſerant.

Cibus erat ex juſculis, carnibus juniorum animalium, oleribus mollibus, fructibus horæis bene maturis, pane, & farinaceis ferculis; ſimul concedebantur & ova in cibis.

Habitabant omnes in palatio æſtivo ſatis amplo: anguſtiſſima Imperatrix omnia ad victum, & lectos neceſſaria curabat adeſſe; imo poſt morbi finem largiebatur munuſcula ſingulis. Quotidie verſabantur omnes per plures horas in horto, ante meridiem, poſt meridiem,

ad

ad prandium, & cœnam redibant domum. Curam habebat omnium ex Archiatris unus, cui hæc provincia demandata fuerat.

Cum in propinquo ſatis loco habitarem ipſe, in quindecim juvenibus totum morbi decurſum vidi ab inſitione facta ad ſanationem uſque.

Omnia autem, quæ in Variolis per inſitionem productis, obſervatione digna videbantur, ſollicite notata publico communicabuntur brevi.

Cum autem Variolæ hæ contagioſæ ſint, æque ac naturales, in pago vicino arci Regiæ idem morbus propagatus; & illis, qui naturalibus Variolis laborabant, concedebatur in arce locus apud priores, & omnes eadem methodo tractabantur, felici cum eventu.

Unde quibuſdam nata fuit hæc opinio, Variolas naturales, ſi libero aeri exponerentur ægri, ſine remediis multis, ſine ſtricta adeo vivendi norma curari poſſe æque feliciter, quam illas, quæ inſitionem ſequuntur.

Confluentibus admodum Variolis laborantem puellam, in arce regia, eodem in loco cum inſitione Varioloſis habitantem, & cum illis in hortum quotidie delatam, evaſiſſe feliciter novi.

In pluribus, Variolis admodum numeroſis, diſcretis tamen ægrotantibus eandem curandi methodum tentavi cum optimo ſucceſſu.

Mirabantur adſtantes his ægris ſimplici tali curæ cedere tantum morbum. Sed dudum jam innotuit hæc ſententia.

Simplex, veri ſigillum.

I N-

INDEX CAPITUM

HUJUS TOM. VII.

Variolæ. Pag. 1

Morbi Epidemici. 119

Calculus. 157

Lues Venerea. 290

Rachitis. 459

Rheumatiſmus. 505

COM-

COMMENTARIA IN HERMANNI BOERHAAVE APHORISMOS DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

VARIOLÆ.

§. 1379.

QUin, infantibus frequens, huc refertur morbus, qui vocatur Variolarum. Cujus quidem adeo accurata Sydenhami deſcriptio, ut decies legi merenti pauca modo addenda habeam, unde pateat & has ad eandem ſimplicitatem, ut præcedentes morbos, reduci poſſe, & aliquid in ordine medendi deſiderari hactenus.

Novum hoc nomen apud Medicos recentiores occurrit, diminutivum nempe a *Varis*, apud *Celſum* (*Lib. 6. c. 5. p. 345.*) ſic vocatis, puſtulis faciei, quas adeo parvi momenti eſſe credidit, ut curam Varorum fere inter ineptias repoſuerit. Unde facile patet, nullam omnino ſimilitudinem inter *Varos*, & *Variolas*, præterquam nominis ſolius, inveniri. Notum tamen eſt, *Celſum* in lectione Græcorum Medicorum admodum verſatum fuiſſe.

Interim circa variolarum antiquitatem in diverſas ſententias abiverunt celebres in arte Viri, dum quidam ſtatuebant, manifeſta hujus morbi veſtigia in ſcriptis *Hippocratis*, *Aetii*, aliorumque, reperiri, alii vero illud negabant. Notum eſt, celeberrimum & eruditiſſimum virum *Joannem Gothofredum Hahn* (*Variol. antiquit. nunc primum e Græcis erutæ &c. Brigiæ* 1733. *in* 4.) acri ſtudio conatum fuiſſe, ut variolas ex Græcorum monumentis erueret. Contrariam autem ſententiam tuetur æquali eruditione celeberrimus vir *Paulus Gottlieb Werlhof* (*Diſquiſit. Med. & Philolog. de Variolis & Anthrac. Hannoveræ* 1735. *in* 4.) cui plura alia debet ars noſtra, & utiliſſima quidem. Opinione diſſentiebant quidem clari illi viri, animis minime; unde amicum illud diſſidium ſumma cum modeſtia abſque ulla acerbitate tractatum fuit, & magno ſervire poteſt exemplo, quomodo bella literaria geri poſſint, imo debeant. Sententiam enim ſuam tueri, & docti adverſarii argumenta diluere, conatus fuit alio tractatu (*Carbo peſtilens a carbunculis, ſive Variolis veterum diſtinctus &c. Uratislaviæ* 1736. *in* 4.) celeberrimus *Hahn*, cui ſunt adjunctæ binæ Epiſtolæ *Trilleri*, qui multifaria eruditione artem medicam, quam tanta cum laude profitetur, ornare non deſinit, & antiquitatem variolarum pariter tuetur. Malui fontes hos indicare, qui & utilitate, & eruditione placebunt legentibus, quam fuſius ipſe de hac re dicere.

Temerarium foret homini, qui ſuo

ſe modulo dudum metiri didicit, ſi litem hanc inter tantos viros ortam componere vellet; hoc tamen fateri debeo, quod credam, non omnibus ſaltem primo intuitu patere, variolas ab antiquis Græcis Medicis cognitas fuiſſe, & deſcriptas. Cum enim Medicinæ faciendæ me dediſſem totum, incepi Græcos Medicos antiquos legere ſedulo, & ex illis excerpere cum cura omnia, quæ morbis cognoſcendis, & curandis utilia in primis videbantur: illa autem cuncta in adverſariis ſic diſpoſui, ut uno intuitu poſſem videre præcipua, quæ in geminis his medicinæ fontibus circa ſingulos morbos habebantur. Magnum hunc laborem major compenſavit utilitas, cum in morbis arduis tractandis, qui in numeroſa ſatis praxi occurrebant, plurimum inde emolumenti habuerim, ſicque veterum Medicorum ſaluberrima præcepta in ſuccum, & ſanguinem, ut dici ſolet, convertere potuerim. Dudum hoc feceram, antequam de hac controverſia vel minimum mihi innotuiſſet, &, lecto celeberrimi *Hahnii* tractatu, conſului adverſaria, ubi ne verbulum quidem ex Græcis veteribus Medicis de variolarum morbo me adnotaſſe inveni. Novi probe, quod tale fuerit, ſaltem pro maxima parte, vitæ meæ inſtitutum, ut ægrotum lectulis fere continuo aſſidens vix primis labris cultiores literas attingere potuerim, quas tamen magni facio; facile ergo contingere potuit, ut me, Græcos Medicos legentem, fugerint plura, quæ occulatiores non latuiſſent. At hoc ſaltem inde concludi poſſe confido, non adeo obviam eſſe variolarum deſcriptionem apud veteres Medicos, ut ab omnibus facile obſervetur.

Præterea forte & hoc mirum videbitur, veteres Medicos Græcos morbum, adeo moleſtum, adeo conſpicuum, obiter tantum tetigiſſe, ſi illum cognoviſſent. Quod ſi *Hippocrates* dicatur ſermonis brevitati ſtuduiſſe, certe *Galenus* ſtylo magis diffuſo uſus fuit, neque tamen apud illum evidentiora hujus morbi veſtigia reperiuntur.

Quidquid ſit de antiquitate hujus morbi, ſaltem in eo ſatis videntur convenire eruditi, quod *Rhazes* primus fuerit, qui diſtinctam & exactam hiſtoriam hujus morbi dederit (*Freind hiſt. of Phyſick tom.* 2. *pag.* 190.) licet ipſe fateatur, ſe compilaſſe vetuſtiorum Medicorum Arabum ſcripta, quæ tamen ad noſtram ætatem non pervenerunt, vel forte in manuſcriptis voluminibus latent. Præterea & hoc conſtare videtur, quod una cum *Mahumedis* imperio late diſperſus fuerit morbus per plurima loca, ubi antea incognitus erat (*Freind de purgant. in Variol. confluent. pag.* 76. & *ſequ. Hillary on the small pox. pag.* 6. & *ſequent.*) de qua re celebres hic citati auctores videri poterunt. Poſt bella autem cum Saracenis geſta, ad recuperandam terram ſanctam, per Europam late diſperſus fuit hic morbus (*Mead de variolis*, & *morbillis pag.* 8.) & conſtat, decimo tertio ſæculo in Anglia jam frequentem, & vel ipſis vetulis cognitum morbum fuiſſe (*Hillary on the small pox. pg.* 21. 22.) qui poſtea nunquam penitus extinctus fuit: quin imo & hoc conſtat, quod contagioſum hoc malum, ubi ſemel in quadam regione apparuerit, poſtea ibi ſedem figat, & ſubinde repullulet. Communis etiam opinio eſt, Americæ incolis hunc morbum, ipſis omnino incognitum, per Europæos communicatum fuiſſe (*Werholf de variol.* & *anthrac. p.* 15.).

Quamvis autem, uti poſtea patebit, omni ætati infeſtus ſit morbus; tamen cum junioribus frequentior ſit, hinc, infantum morbis prius pertractatis, ordine ſequitur variolarum hiſtoria.

Ab omnibus merito laudatus *Sydenhamus*, qui ſollicita morborum obſervatione *Hippocratis* veſtigia adeo feliciter ſecutus fuit, totam ſuam induſtriam huic morbo cognoſcendo, & curando impendit, &, ſolus fere torrenti ſe opponere auſus, damnoſam calidi regiminis methodum in hoc morbo tractando emendavit; quem poſtea ſecuti fuerunt plu-

plurimi in Europa Medici, & quidem felici cum ſucceſſu: factum hinc, ut ille ſolus auctor ſufficere videretur, imo ſupervacaneum crederetur ulterius de hoc morbo ſcribere.

Interim minime negligendæ videntur poſteriores curæ, quas egregii in arte viri huic morbo adhibuerunt; cum autem inventis aliquid addere facilius ſit, manebit ſemper honor, qui *Sydenhamo* debetur. Magnus enim ille vir in primis in hoc ſedulus fuit, ut furentem hujus morbi impetum prudenti regimine, & idoneis remediis moderaretur, amoveret omnia, quæ morbum exaſperare poſſent, metuendam hic humorum putredinem caveret, vel emendaret jam præſentem. Poſtea autem cogitatum fuit, quomodo poſſet contagium hoc ſuſceptum iners reddi, ut vel difflaretur de corpore, antequam penitus mutaſſet humores, vel ſaltem ſic enervaretur, ut minus noceret, nec tantum induceret periculum. Præterea, cum conſtanti obſervatione certum eſſet, paucos numero homines tota vita ab hoc morbo immunes manere, certo tamen vitæ tempore facilius tolerari morbum, non omni anni tempore æque moleſtum eſſe, nunc majorem, nunc minorem ſtragem edere; crediderunt multi, utile fore humano generi, ſi hominibus nondum hunc morbum paſſis communicaretur per artem contagium, dum mites variolæ graſſantur, præparato prius corpore, & tali vitæ tempore, quo plures evadere hoc morbo correptos obſervata docuerant. Ex omnibus his tentaminibus novæ fuerunt natæ obſervationes, quæ morbi genium illuſtrant, & in ipſa cura multum utilitatis habent; quas ſingulatim & ordine in ſequentibus conabor recenſere.

§. 1380. EST ut plurimum Epidemicus, verno tempore primo incipiens, æſtate creſcens, languens autumno, hyeme ſequenti fere cedens, vere iterum eodem ordine rediturus. Quo citius in hyeme incipit, eo violentior; quo ſerius, eo mitior, erit mali natura. Hinc liquet, quo anni tempore periculoſior.

Quando morbi perpetuo in quodam loco graſſantur, tunc vocantur morbi Endemii, ſive inquilini; talis eſt *Scorbutus* v. g. uti antea dictum fuit: verum ubi morbus quidam multos affligit eodem tempore, & cum ſimilibus ſymptomatibus, neque tamen perpetuo graſſatur in eodem loco, ſed poſt aliquod tempus deſinit, rediturus forte poſt aliquot annos ſimilis, tunc vocatur a Medicis Epidemicus, ſive popularis morbus; de qua re ſequenti Capitulo adhuc plurima dicenda erunt.

Inter epidemicos morbos recenſendas eſſe variolas, & *Sydenhami* obſervata docent, & omnes practici teſtantur. Quandoque enim per aliquot annos ſucceſſivos dominantur, & poſtea denuo diſparent. Hoc in pagis, & minoribus urbibus manifeſtiſſime conſtat, ubi quandoque per plures annos nullæ omnino cernuntur variolæ. In majoribus urbibus obſervarunt celebres practici, quod quidem ſubinde per aliquot annos non graſſentur variolæ epidemicorum more; ſed tamen hinc inde unus plerumque, vel alter hoc morbo laboret, vix propagato ad alios homines contagio: tunc autem *morbus ſporadicus* ſolet vocari. Verum, cum ad majores urbes, & in primis ad celebria emporia, ingens advenarum numerus confluat, poteſt advectum ex aliis locis contagium in paucis hunc morbum excitare, licet non ſemper propagetur ita ut epidemici nomen mereatur. Etenim præter contagium morboſum requiri cauſas prædiſponentes, ut morbus ille naſcatur, certum eſt, uti in ſequentibus fuſius demonſtrabitur. Obſervavi aliquoties, urbem immunem eſſe, dum in vicinis pagis epidemicæ regnabant variolæ; & contra vicinos pagos immunes manere a morbo, licet in urbe frequentiſſimus obſervaretur, & quoti-

diano commercio incolæ horum locorum uterentur. Quin imo probe memini, me binos ægros, ex loco, ubi variolæ immaniter graſſabantur, delatos in urbe curaviſſe ab hoc morbo, & tamen non fuiſſe propagatum malum. Egregii plures Medici, quibuſcum amica circa praxim medicam commercia colui, teſtati ſunt, ſe ſimilia obſervaſſe. Imo in quibuſdam locis determinato temporis intervallo redierunt variolæ, uti *Bartholinus* (*Th. Barthol. Epiſt. Medic. Centur.* 3. *Epiſt.* 90. *pag.* 390.) monet, ſe a ſtudioſis Islandicis Hafniæ commorantibus audiviſſe: *in Islandia quovis anno vigeſimo recurrente tantum eas graſſari, & tantam eſſe ejus periodi vim, ut qui liber a variolis fuit eo anno, quo epidemicæ ſunt, ſuperſtes eſſe non poſſit ad recurrentem terminum.*

Præterea obſervatum fuit, variolas, a recens conſcriptis militibus in caſtra delatas, brevi ceſſaſſe (*Pringle on the diſeaſes of the army p.* 42.) nec multum diſperſas fuiſſe, licet alii morbi epidemici caſtrenſes tam cito diſſeminentur, ut notum eſt.

Hinc merito dicitur, hunc morbum plerumque epidemicum eſſe; ſed non ſemper, cum & quandoque occurrat ſporadicus.

VERNO TEMPORE PRIMO INCIPIENS &c. In morbis epidemicis cognoſcendis adeo verſatus *Sydenhamus* obſervavit, variolas frequenter circa æquinoctium vernum apparere (*Prax. Medic. Sect.* 3. *c.* 1. *p.* 159.) in dies dein latius graſſari, & ſub autumnum numeroſiſſimos hoc morbo ægros decubuiſſe; ſuperveniente dein hyemali frigore imminutum fuiſſe ægrorum numerum, verno tempore ſequenti denuo invaluiſſe morbum, donec ſequente hyeme morbi impetus coerceretur. Tertio autem vere inſequente, denuo increbuit malum, ſed languidius, & minus late dominabatur per æſtatem; tandemque Auguſto menſe penitus diſparuit, alteri epidemico, dyſenteriæ nempe, locum cedens. Simul obſervavit, mitiores, & regulares variolas circa æquinoctium vernum incipere, irregulares & periculoſas citius prodire, Januario nempe menſe (*Ibid. cap.* 2. *p.* 161.). Aliquoties & variolas ſimili modo ortas vidi, uti deſcribit *Sydenhamus*; verum anno 1733. menſe Novembri vidi variolas diſcretas regulares, ſequenti menſe Decembri augebatur parum numerus ægrorum, pergebat toto menſe Januario 1734. augebantur numero menſe Februario, ita & Martio. Aprilis menſe longe plures occurrebant, ſed omnes diſtinctæ, & regulares, & ex magno ſatis numero ægrorum, quos tractavi, ne quidem unicum perdidi: Majo menſe adhuc plures, ſed benignæ tamen: Junio menſe incipiebant confluentes reddi, longe putridioris indolis occurrebant menſe Julio, & adultos aggrediebantur longe frequentius, quam ante, imo & ſenes menſe Auguſto. Menſe Septembri pejus confluebant, & longe erant periculoſiores: Octobri minuebatur numerus ad medietatem, & diſtinctæ denuo reddebantur: pergebant minui menſe Novembri, & difficilius ſuppurabantur, morbuſque diutius protrahebatur: Decembri ſilebat fere morbus. Januario 1735. parum increſcebat denuo; menſe autem Februario ceſſabat omnino, uti & Martio. Menſe Aprili iterum apparuerunt, ſed tantum in uno urbis loco, & ex ſeptem ægris tres laborabant variolis confluentibus. Menſe Majo, & Junio, pauci occurrebant adhuc, ſed in eodem tantum urbis loco, nec latius ſpargebatur morbus; deinde ceſſaverunt omnino variolæ, & ſucceſſit ſpurium quoddam genus (*Steenpokken* ſolent vocare) quæ puſtulæ nunquam ſuppurantur, ſed indureſcunt, & decidunt: plurimi infantes ac pueri corripiebantur hoc morbo, qui adeo levis erat, ut ne decumberent quidem, & vel omnino non, vel leviſſime febricitarent. Poſtea variolæ denuo apparuerunt menſe Februario 1739, quæ epidemice graſſatæ fuerunt, nunc magis, nunc minus, per integrum biennium, & ultra.

Plu-

Plures conſtitutiones epidemicas varioloſas vidi, & plurima in his conveniebant illis, quæ *Sydenhamus* obſervaverat; quædam tamen occurrebat diverſitas; nam menſe Novembri, & Decembri incipientes variolæ erant admodum regulares ac benignæ, & pauciſſimi inde moriebantur, licet non circa æquinoctium vernum, ſed citius longe, ipſa nempe hyeme, inceperit hæc epidemica conſtitutio. Omnes autem in praxi medica verſati norunt, eundem morbum in diverſis conſtitutionibus epidemicis varium ſæpe inveniri; & probe hoc notavit *Sydenhamus*, dum monet, anno 1667. 1668, & parte anni 1669, regulares variolas epidemice graſſatas fuiſſe (*Ibid. cap.* 2. *p.* 161.) verum annis 1674. & 1675. variolæ epidemice regnabant, anomalæ omnino, & a prioribus diverſæ (*Ibid. ſect.* 5. *c.* 4. *p.* 294.). Magnæ certe utilitatis eſt, ſedulo notare omnia, quæ in morbis epidemicis occurrunt, quoad tempus, durationem, ſymptomata, exitum funeſtum, vel ſalutarem &c.; & deinde hæc notata conferre cum eodem morbo, dum poſt aliquot annos redit: ſic ſtatim apparebit, qualis ſit differentia, & plurima detegentur quoad methodum medendi ab attento ad hæc Medico, quæ alios latent, qui tota die curſitando plurimos vident ægros, morbos vero paucos intelligunt. De ſimilibus dici poſſet merito: Oculos habent, & non vident; aures habent, & non audiunt (prudentiorum conſilia) manus tantum habent, ut palpent, pedes, ut ambulent; ſicque annoſa etiam praxi fiunt magis magiſque ſtupidi & hebetes, quos tamen quandoque:

> —— —— *Summa ad faſtigia rerum*
> *Extollit, quoties voluit fortuna jocari.*

Hinc liquet, quo anni tempore &c. In illis conſtitutionibus epidemicis, quæ mihi videre contigit, obſervavi ſatis conſtanter, vere jam adulto augeri ægrorum numerum, æſtivis menſibus adhuc magis increſcere, ſed & ſimul periculoſius decumbere ægros, præcipue menſe Septembri, & in primis ſi fervida æſtas fuerit. Octobri jam minuebatur ægrorum numerus, morbique ferocia, & adhuc magis ſequentibus menſibus. Præterea primo anno, ſi reliqua omnia ſint paria, major morbi vis, ſequentibus annis minor: in initio autem conſtitutionis epidemicæ varioloſæ fere infantes & juniores tantum afficiebant, circa finem æſtatis etiam adultos, imo & ſenes, tuncque ſimul majoris putredinis indicia in hoc morbo apparebant. Simul etiam vidi, quod veriſſima monuerit *Sydenhamus* (*Diſſert. Epiſtol. p.* 443.) dum aſſerit, poſt ſummam ſiccitatem veris, & æſtatis, ita ut ubique locorum omnis ferme herba exaruiſſet, omnium peſſimas ortas fuiſſe variolas, & ſæviſſimis ſtipatas ſymptomatibus.

Nullus tamen dubito, quin & in aliis locis, & diverſis conſtitutionibus epidemicis, quandoque & aliud quid obſervatum fuerit, quod præcedentibus minus quadrat. *Sydenhamus*, uti dictum fuit, anno 1667. & ſequentibus notavit, brumali ſub frigore miteſcere variolas. In Gallia autem anno 1666. obſervatum fuit, peſſimum variolarum genus longe magis ſæviſſe, & longe plures abſtuliſſe homines, acerrima hyeme, quam fervidiſſima æſtate (*La Motte traitè complet de Chirurgie Tom. III. pag.* 383.).

In eo tamen ſatis conveniunt practicorum teſtimonia, quod nempe vernum, & autumnale tempus magis faveat hoc morbo decumbentibus, tam ob majorem aeris temperiem, quam etiam, quia ſolet mitior eſſe morbus tempore verno, & autumnali plerumque incipit remittere ab illa ferocia, qua æſtivis menſibus ſævire ſolet. Videtur etiam ut plurimum hyems præferenda eſſe æſtati, quia foco inſtructo ſatis commode lenire poſſumus acre etiam frigus: æſtivos autem calores difficilius moderari licet, ſaltem apud vilioris ſortis homines,

nes, qui ſæpe cum numeroſa prole anguſtas ædes incolunt, & fervidis æſtatis caloribus vix non ſuffocantur, etiam ſani.

Quamvis autem inoculatio variolarum Conſtantinopoli in primis hyemali tempore inſtituta fuerit, forte quia tum peſtis, adeo frequens ibi, ſilere ſolet; tamen in Anglia hodie vernum tempus, & autumnale præfertur, uti videri poteſt in utili tractatu (*Kirckpatrick the analyſis of inoculation p. 201. 207.*) ubi omnia, quæ inoculationem variolarum ſpectant, collecta habentur.

§. 1381. OCcupat omnem ætatem, ſexumque, maxime autem pueros, eoſque, qui hactenus hunc morbum nondum paſſi ſunt; quo ætas humida plus diſſipavit, ſolida magis coegit, eo violentior morbus. Hinc pueris, mulieribus, mollibus, laxis, facilior: exercitatis, viris, ſenibus, pejor.

Occupat omnem ætatem &c. Nemo certe, hunc morbum non expertus, blandiri ſibi poterit, quod ad ultimum vitæ terminum a variolis immunis manſurus ſit, ne quidem illi, qui ſæpius contagio varioloſo expoſiti fuerunt abſque ulla noxa. Memini, me curaviſſe hoc morbo decumbentem Vetulam jam plus quam ſexagenariam, quæ ridebat me, dum variolas erupturas brevi præſagebam. Probe enim conſcia erat, ſecum fratribus, & ſororibus hoc morbo laborantibus comediſſe, bibiſſe, imo in eodem conclavi dormiviſſe, per plures ſeptimanas, & quidem hac ſpe, ut una cum reliquis morbo defungeretur, cum mites admodum & benignæ variolæ epidemico modo tunc graſſarentur. Sana tamen perſtiterat, & poſtea frequenter variolis laborantibus præſtiterat opem, firmiter ſibi perſuaſum habens, quod ab hoc morbo nihil metuendum foret. Novi ſatis quoſdam inveniri quandoque, licet raro, qui tali idioſyncraſia prædıti ſunt, ut milies contagio varioloſo expoſiti numquam inficiantur. Celeberrimum Medicum novi, qui ſeptuagenario major mortuus eſt, & numeroſiſſimam praxin exercens millenos ægros hoc morbo decumbentes tractaverat, nunquam infectus ipſe. Notum eſt, & inter illos, quibus per inoculationem morbum hunc excitare conantur Medici, paucos quoſdam non affici ab hoc contagio. Hoc tamen credo, nemini poſſe plenam ab hoc morbo immunitatem promitti, licet ſæpius contagio expoſitus nullam omnino inde noxam ſenſerit, cum in decrepitæ etiam ſenectutis ſtadio quidam hoc morbo correpti fuerint, qui non ſine probabili ratione credebant, ſe hujus morbi periculo jam dudum defunctos eſſe. Octogenaria majorem hoc morbo correptam fuiſſe novi, & avidos nepotes, qui certa optimæ hæreditatis ſpe freti advolaverant ex diſſitis etiam locis, ſalſe riſiſſe, dum ex tanto diſcrimine emergebat, per integrum adhuc ſexennium ſuperſtes, &, quantum in ultimo ſenio ſperare licet, ſana ſatis. Plures ſimiles caſus apud *Stalpart van der Wiel* (*Obſervat. rarior. Centur. poſter. part. prior. obſervat. 42. p. 425.*) & alios leguntur. An, uti morbi hæreditarii inveniuntur, ita etiam rara hæc a variolis immunitas quibuſdam familiis propria eſt? Certe *Diemerbroeckius* (*De variol. & morbill. c. 3. p. 274.*) de ſe ipſo teſtatur, quod, jam fere ſeptuagenarius, millenos viderit, & curaverit hoc morbo decumbentes, tetrum hujus morbi fœtorem ſatis diu perpeſſus fuerit, ægrorumque ulcera tractaverit, ſemper immunis; ſed & patrem, & patruum fere nonagenarios, aviam octogenariam, cognatos duos octogenarios, & nonnullos alios ex ſua familia recenſet, qui nunquam variolis tentati fuerunt.

Neque tantum morbus ille ab ipſa nativitate ad ſeram uſque in ultimo ſenio mortem metuendus eſt; verum etiam la-

latentem adhuc in utero materno fœtum aggreditur quandoque, & ante diem humanas calamitates ferre cogit. *Bartholinus* (*Epiſt. Med. Cent. 2. pag. 682.*) oculatus teſtis affirmat, pauperculam mulierem, variolis correptam, ediſſe fœtum, cujus tenerum corpus æque multis, ac maternum, variolis obſitum erat, & qui paulo poſt nativitatem mortuus eſt, matre adhuc per triduum ſuperſtite, tuncque pariter vi morbi ſuccumbente. In hoc caſu videtur mater cum fœtu eodem tempore infecta fuiſſe. Verum & contigit alius caſus, qui docet, prius matrem, & poſtea fœtum, hoc morbo laboraſſe. Gravidæ enim mulieri, quæ a mitibus, & non adeo numeroſis variolis feliciter convaluerat, dabatur lene purgans, quod cum effectu careret, poſt biduum dabatur alterum, quod ſemel, aut bis tantum alvum movebat: hinc poſt biduum validum catharticum ſumſit, adeo infauſto cum eventu, ut non tantum poſt validiſſimas ſurſum, & deorſum factas evacuationes animi deliquia, & convulſiones ſequerentur; verum etiam quinque poſt dies mortuam puellam pareret, boni quidem habitus, ſed cujus totum corpus variolis pure maturo plenis obſitum erat (*Philoſoph. Tranſact. abridg'd tom. 3. pag. 308.*). Cum tantum intra matrem, & fœtum in utero commercium ſit, non adeo mirum videbitur, a matre fœtum infici; hoc potius mirum apparet, quod non ſtatim cum matre inficiatur, ſed, illa jam morbo feliciter defuncta, incipiat eodem laborare. Longe magis miratus fui certe, quod Illuſtris matrona, quam *celeberrimus Boerhaavius* curaverat feliciter ſexto graviditatis menſe peſſimis variolis confluentibus decumbentem, debito tempore pepererit ſanum puerum, in quo ne minimum materni morbi veſtigium inveniebatur. Sic fœtus immunis manſit a morbo, quocum conflictabatur mater, a qua tamen ſanguinem, & nutrimentum recipiebat perpetuo.

Verum & alia obſervata docuerunt, fœtum variolis correptum fuiſſe in utero matris ab hoc morbo liberæ. *Mauriceau* (*Traitè des malad. des femm. groſſ. tom. 1. pag. 66. 67.*) teſtatur, ſe ſæpius ab utroque parente audiviſſe, quod in lucem editus quinque, vel ſex puſtulas varioloſas habuerit: ſexennis autem frater ejus pridie ante ejus nativitatem variolis mortuus fuerat, & quidem ſeptimo morbi die, cui noctes, dieſque ſollicita mater adſuerat, ſicque contagium fœtui brevi naſcituro communicaverat. Cum autem non conſtet, ſaltem mihi, an *Mauriceau* poſtea a variolis immunis manſerit, an non, adeoque dubium ſupereſſe poſſit, an illæ puſtulæ fuerint veræ variolæ, nec ne, alium & recentiorem recenſebo caſum, qui mihi a fide digniſſimis viris communicatus fuit, de quibus certus ſum, quod fallere neminem vellent, nec facile ſibi ab aliis imponi paterentur. Gravida jam dudum fœmina, ante plures annos variolas paſſa, aſſiduam curam gerebat ancillæ hoc morbo decumbentis: felici partu, debito tempore, enititur puellam ſanam, in cujus tamen cute manifeſta variolarum toleratarum veſtigia ſe deprehendere aſſerebat egregius apud Londinenſes Medicus *Watſon*, & promittebat, hanc puellam poſtea ab hoc morbo immunem fore. Poſt quadriennium contigit, ut fratri hujus puellæ inocularentur variolæ, & obtinuit idem ille Medicus a parentibus licentiam, ut in hac quoque puella experimentum fieret. Simili modo in utriſque inſtituta fuit hæc operatio; idem pus varioloſum applicatum fuit vulneri brachio inflicto, ſed diſpari cum eventu: puero enim eruperunt variolæ, & feliciter ab hoc morbo evaſit: puellæ autem nec vulnuſculum inflammatum fuit, nec ſuppuratum (uti cæteroquin fieri ſolet, quando variolarum eruptio ſequetur inoculationem); decimo poſt inſtitutam inoculationem die palluit plus ſolito, & languit per biduum, poſtea optime ſe habuit: in vicinia vulnuſculi in-

inflicti puſtula apparuit, ſimilis his, quas ſæpe obſervamus in illis, qui, hoc morbo jam defuncti, variolis decumbentium curam gerunt perpetuam noctes dieſque. Docet ergo hæc obſervatio, quod fœtus in utero, illæſa matre, poſſit hoc contagio infici, hunc morbum pati, ac ſuperare; & quidem hoc cum effectu, ut poſtea ab eodem contagio varioloſo non inficiatur amplius. Veriſſima ergo ſunt, quæ *Sydenhamus* (*Sect. 3. cap. 1. pag. 161.*) de variolis dixit: *nemini parcunt, cujuſcumque demum ætatis is fuerit, niſi prius hoc morbo laboraverit.*

An autem ſemel hunc morbum paſſus nihil amplius metuendum habeat, nondum penitus convenit inter Medicos: quidam affirmant, alii negant; & ab utraque parte inveniuntur magna certe in arte medica nomina. Millies audivi homines narrantes, quod bis, ter, imo quater, variolas paſſi fuiſſent; imo & quidam ægre ferebant, dum videbant, me non adeo plenam fidem adhibere his narratiunculis, & omnem cautelam arripere, ſi decumberent febre continua tali tempore, quo epidemice graſſabantur variolæ, ac ſi hunc morbum expectarem; qui & ſæpius ſucceſſit in hominibus, qui certo certius affirmabant, ſe jam dudum hoc morbo defunctos fuiſſe. Semper enim tunc ſuſpicabar variolas, niſi certus eſſem, me hunc ægrum in hoc morbo tractaſſe; vel manifeſta morbi antea tolerati veſtigia in cute perciperem. Tuto autem hæc omnia fieri poterant, cum illa, quæ tentari ſolent in primo variolarum ſtadio, etiam in aliis morbis acutis abſque noxa fieri poſſint; uti poſtea in curatione hujus morbi patebit.

Notum eſt omnibus Medicis practicis, occurrere aliquoties tales morbos, qui prima fronte genuinis variolis non diſſimiles, a minus peritis hoc nomine vocatur; a Medicis autem *variolæ ſpuriæ* ſolent vocari. Triplicem talium puſtularum ſpeciem obſervavi. Præcedit plerumque levis febricula, aliquando tantum languor aliquis, & laſſitudo ſpontanea; primo quandoque die, aliquando ſecundo, vel tertio, prorumpunt hinc inde puſtulæ rubræ, elevatæ in cute, quæ quandoque ſtatim indureſcunt, ſiccantur, cadunt; has vulgus ſolet vocare *Steenpocken*. Quandoque lympha tenui videntur diſtendi, in primis in apice, hæ brevi pariter exſiccantur, & decidunt; vocanturque *Waterpokken*: aliquando deeſt illa lympha, & vacua, diſtenta tamen, veſicula apparet, pariter cito decidua; tunc ſolent dici *Windpokken*. Imo & pluribus aliis nominibus in diverſis locis donantur, quæ hic recenſere opus non eſt. Verum hoc habent omnes ſic dictæ variolæ ſpuriæ, quod non adſint illa ſymptomata, quæ primum variolarum verarum ſtadium comitantur; quod incerto tempore erumpant; quod nunquam vero pure impleantur, nec ulla relinquant in cute veſtigia. Vidi, has variolas ſpurias epidemico modo regnaſſe, & quidem eo tempore, quo variæ variolæ graſſabantur; ſed hoc rarius contigit. Vidi, ſpurias variolas ſucceſſiſſe veris variolis jam ceſſantibus, quæ epidemico more regnaverant diu, & juniores, adultoſque occupaſſe, & quidem magno numero: imo videbantur eſſe contagioſæ, dum omnes fere eandem ſcholam frequentantes afficiebantur. Verum nunquam graviter ægrotantem ab hoc morbo obſervavi; nunquam ullum inde mortuum memini: imo tam levis morbus eſt, ut rarius vocentur Medici, ut ejus curam habeant, & nullis etiam remediis adhibitis ſanentur omnes. Apparet ergo, minime mirum eſſe, ſi ab ignaris variolæ ſpuriæ pro veris, & genuinis habeantur. An ſimile contagium eſt in his, ac in genuinis variolis; ſed quod, effœtum jam, vel magis iners, ex ſua natura turbat corpus minus valide, vel facilius difflatur abſque ſuppuratione ſequente? Sic quidam crediderunt, dum videbant, ſpurias variolas regnare; poſtquam vere graſſari deſinebant. Interim videtur obſtare, quod

va-

variolæ illæ ſpuriæ etiam illos infeſtaverint, qui ante paucos menſes a veris variolis ſanati erant; qui tamen ſolent a contagio varioloſo poſtea immunes eſſe: præterea, ſpurias variolas paſſi ſæpe paulo poſt laborabant veris variolis, ſi tunc temporis graſſarentur. Quidquid ſit de hac opinione, obſervata practica confirmaverunt, veriſſima dixiſſe *Syndehamum* (*Sect. 3. cap. 1. pag. 161.*), dum monet, quod a genuinarum variolarum contagio non eximantur illi, *quos adulterinum variolarum genus aliquod, ad hunc morbum nihil attinentium, prius obſederit.*

Si jam conſideretur ſimul, quod quandoque veræ variolæ occurrant admodum mites, vix multum turbantes corpus, paucis ſtipatæ ſymptomatibus, & levibus admodum, cito ſuppurentur, & cito areſcant, nemini mirum videbitur, quod imperiti hos morbos inter ſe confuderint. Cum autem & ſpuriæ variolæ quandoque bis, vel ter eundem hominem invadant, ſatis patet, plurimas hiſtorias, quæ affirmant, eundem hominem ſæpius genuinis variolis laboraſſe, non adeo firmo niti fundamento, ut pro certis haberi poſſint: accedit, quod plures hæc tantum audiverint a parentibus narrata, immemores illorum, quæ in prima ætate contigerunt.

Verum graviora longe ſunt teſtimonia Medicorum, qui in variolis curandis verſati, adeoque hujus morbi optime gnari affirmant, ſe bis variolas veras in eodem homine, vel & ſæpius, vidiſſe. Sic *Foreſtus* (*Lib. 6. obſerv. 43. tom. 1. p. 244.*) de proprio filio narrat, quod quadriennis cum eſſet, & bis variolas jam habuiſſet, deinde in morbillos inciderit. Verum ſi omnia rite ponderentur, videbitur illud teſtimonium non adeo magni ponderis, ac quidem prima fronte apparet. Notandum enim eſt, quod in Scholio præcedentis obſervationis adoptaverit deſcriptionem hujus morbi, quam Fracaſtorius dederat, qui manifeſte videtur confudiſſe variolas ſpurias cum genuinis; ita enim habet (*De Morbis contag. lib. 2. cap. 2. p. 115. verſa*): *nam ut plurimum circa quartum diem, aut paulo poſt, apparere ſolent primum quidem ſparſæ quædam ceu maculæ rubentes, mox manifeſtius in puſtulas concreſcunt, interdum humidiores, & variis ſimiles, interdum ſicciores, & ſimiles illis exanthematibus, quæ ex calore ſolent pueris evenire, quas vulgus ſuffuſuras vocat.* Poſtea autem addit in eodem Capite ſequentia: *Ob id etiam, quum ſemel acceſſit, non reverti præterea ſolet, quoniam ſecreta jam ſit infectio: viſa tamen quandoque fuit bis acceſſiſſe, quibus ſcilicet prius non exacte ſecreta fuiſſet. Si igitur ſanguis pituitoſior ſit, puſtulæ variformes fiunt, albæ, rotundæ, mucore quodam plenæ; ſi vero bilioſior extiterit, puſtulæ ſicciores erumpunt.* Si quis hæc conferat cum illis, quæ antea de variolis ſpuriis dicta fuerunt, patebit ſatis, quod *Fracaſtorius* has non diſtinxerit a genuinis. Præterea facile contingere potuit, *Foreſtum* abfuiſſe, dum ægrotaret filius: nullam enim mentionem facit, quales variolæ fuerint, ſed ſimpliciter dicit, illum his laboraſſe hoc morbo. Certe *Foreſtus* ipſe fatetur, quod non adfuerit filio morbillis laboranti, *cum proficiſci hoc tempore debebat in Theſſaliam* (*Texel*), *inſulam Batavorum, non Græcorum, quum ad ægros ibi curandos accitus eſſet.* Patet igitur, credo, ex dictis, minime conſtare, quod *Foreſti* filius bis variolis genuinis laboraverit.

Alter caſus (*Miſcellan. natur. curioſ. dec. 2. an. 4. p. 80.*) legitur: Septennis puer vidit infantem variolis defunctum, quem mater, oſtiatim ſtipem petens pro ſepultura circumferebat; territus, immediate cœpit ægrotare, & graviter ex variolis copioſis decubit. Decem annis poſtea a ſimili ſpectaculo, fortuite viſo, iterum perterritus, denuo variolis multo gravius laboravit, quam antea; evaſit tamen & ſecunda vice ab hoc morbo. Notandum, quod *D. Jacobus Dobrzensky de nigro ponte*, qui hanc obſervationem Academiæ naturæ

curioſorum transmiſit, oculatus teſtis non videatur fuiſſe; nam in fidem hiſtoriæ ſubjungit literas parentis, qui hæc in notatis ſe inveniſſe bona fide teſtatur: in literis illis autem legitur, filium, paulo ante completum octavum ætatis annum ex tetro tali adſpectu morbum variolarum contraxiſſe, & poſt decennium a ſimili cauſa ſummo cum periculo recidivam habuiſſe: addit ſimul; dum in juventute *Lintii* degeret, ſe vidiſſe hominem ſexagenarium, puſtulis mortuum, qui, prout a domeſticis ejus accepit, bis antea hunc morbum ſuſtinuerat.

Magis, ut verum fatear, urgere videtur *Diemerbroeckii* obſervatum (*Oper. omn. pag.* 290.), qui deſcribens epidemicam conſtitutionem anni 640., ſic habet: *varios hoc tempore vidimus, qui, cum variolas copioſiſſimas habuiſſent, vix ab his ſanati, paulo poſt in idem malum reciderunt, atque illis iſta ſecunda vice ſæpe multo majori copia eruperunt, quam prima: imo aliqui viſi ſunt, qui intra ſpatium ſex menſium ter copioſiſſimis variolis laboraverunt, quod alioqui raro ſolet contingere, imprimis tam parvo temporis ſpatio.* Sedulum fuiſſe *Diemerbroeckium* in obſervandis morbis, teſtantur obſervationes, quas de peſte, variolis, morbillis, aliiſque morbis, poſteritati reliquit. Interim aliqua, fateor, mihi naſcitur ſuſpicio, quod variolas ſpurias cum genuinis confuderit. Sic enim habet paulo poſt: *Multis poſt primum, aut ſecundum, ſed pluribus non ante tertium, quartum, vel quintum diem Variolæ prodibant. Quibus tardius apparebant, illi periclitabantur, multique moriebantur.* Notum autem eſt ex *Sydenhami*, aliorumque Medicorum quotidianis obſervatis, tanto periculoſiores eſſe, cæteris paribus, variolas veras, quanto citius prodeunt. An ergo non licet ſuſpicari, quod variolæ primo, vel ſecundo die prodeuntes, nec periculoſæ, fuerint de genere ſpuriarum, & quod tardius erumpentes fuerint variolæ veræ? Imprimis cum dicat, quod ſecunda vice longe majori copia eruperint, quam prima.

Verum apud eundem auctorem alia habetur obſervatio (*Oper. omn. p.* 295.), quæ adhuc magis confirmare videtur, variolas ſæpius invadere eundem hominem. Quater enim hoc factum vidit in domo, in qua habitabat, teſtaturque, ſummam ſe adhibuiſſe diligentiam, & ſingulis fere horis oculos convertiſſe in hos ægros. Primus adoleſcens erat quatuordecim annorum, qui copioſiſſimis variolis decubuit; hic cum convaleſcens ad decimum quartum diem perveniſſet, frater duodecim annorum ſimiliter copioſis variolis correptus fuit; cum hic ad decimum ſextum diem morbi perveniſſet, ſoror decem annorum eodem morbo decubuit; tandemque poſt quatuordecim dies natu minima ſoror octo annorum copioſiſſimis variolis correpta eſt. Interim bini fratres jam ſani foras exiverant; ſed vigeſima die, ab incepto morbo ſororis natu minimæ, frater natu major demum febre & variolis decubuit; quo fere ſanato, ſimiliter decubuit frater; & deinde eodem ordine binæ ſorores. Sicque omnes quatuor bis hunc morbum paſſi fuerunt intra breve ſatis temporis ſpatium. Ex hac deſcriptione videtur ſatis evidens eſſe, quod prima vice omnes laboraverint veris variolis; ſpuriæ enim longe citius finiuntur; cum autem nihil moneat de duratione ſecundi morbi, neque dixerit, copioſas fuiſſe variolas, aliquid dubii adhuc ſupereſſe videtur, an ſecunda vice veris laboraverint variolis, nec ne. Certe omnes evaſerunt, & arduum maxime videtur bis tantum morbum ferre potuiſſe tenera hæc corpora tam brevi temporis intervallo. Præterea addit, quod nemo ex illis fovea, aut cicatrice fœdatam faciem habuerit; quod pariter in morbo bis repetito rarum oppido foret.

Plures certe caſus in hiſtoria Medica habentur, quibus adſtruitur, variolarum morbum bis, imo & ſæpius, ab eodem homine toleratum eſſe: omnes

re-

recenſere, nec vacat, nec operæ pretium fore credo: ſelegi tantum aliquos, & quidem ſatis urgentes. Sed ſi conſideretur, directa experimenta probare, non affici a contagio illos, qui ſemel hunc morbum paſſi ſunt, videntur levari poſſe defuncti ſemel hoc morbo a recidivæ metu. Cum inſertio variolarum regia auctoritate inſtituerentur in maleficis aliquot, antequam in familia regia experimentum hujus methodi fieret, factum hoc fuit in homine, qui anno præterito in carcere variolas paſſus fuerat, & larga varioloſi puris quantitate irrorata fuerunt vulnera; quæ tamen nunquam inflammabantur, ſed ſexta die ſiccata coaluerant, abſque ullo morbo ſequente. Una ex his, quæ variolis per inſertionem natis pœnam mortis redemerat, viginti ægris variolis decumbentibus inſerviit poſtea, nec amplius infecta fuit. Quidam ab hoc morbo per inſertionem nato ſanati feliciter, in eodem lecto decubuerunt cum ægris per totum variolarum decurſum, abſque ulla noxa. Puella duodecim annorum, ſuperato feliciter morbo per inſertionem excitato, poſt aliquot ſeptimanas ſibi ipſi novum vulnus inflixit, & tribus diebus ſucceſſivis recens pus applicuit vulneri, nec tamen ſecuta fuit recidiva (*Kirckpatrick the Analiſ. of inoculation p.* 119. 120.). Dum gravida mulier, diu ante hunc morbum paſſa, mariti variolis decumbentis curam gerit, debito partus tempore enititur fœtum mortuum, toto corpore puſtulis varioloſis fœdatum; ipſa tamen manſit a morbo immunis, licet cadaver hoc morbo mortui fœtus in utero contineret (*Mead de variol. & morbill. p.* 66.). Unde concluſit felici annoſæ artis uſu adeo celebris in Anglia *Meadius*: *Nemo igitur, mortalium quemquam hoc periculum bis unquam ſubire poſſe, vel minimam ſuſpicionem fovere debet*. Et alibi ſtatuit (*Ibid. p.* 74.), *experientia compertum eſſe, nunquam iterum reverti poſſe variolas*. Si tantorum virorum teſtimoniis & meum addere liceat, candide fateor, me triginta annorum ſpatio, & in numeroſa quidem praxi, nunquam vidiſſe aliquem bis variolis laborantem. In votis habebam, hoc morbo defungi, antequam Medicinæ diſcendæ operam darem: hinc decimo ſexto ætatis anno adivi variolis decumbentem; contagium ſuſcepi illico; graviter hoc morbo decubui; feliciter emerſi; & millies poſtea eidem periculo expoſitus, manſi incolumis. Hinc nec pro me, nec pro aliis hunc morbum paſſis, vel minimum unquam metum habui. Novi, egregios Medicos, quos equidem veneror, contrarium tueri: ſcio, multa potuiſſe fieri, quæ ego non obſervaverim ipſe; ſed hoc ſaltem concludere licebit, rariſſime variolarum morbum bis eundem hominem invaſiſſe. Cum autem ex obviis, & communibus axiomata practica colligi debere, omnibus in confeſſo ſit, non video, quare mutanda foret ſententia, quæ ſtatuit, homines, in univerſum, bis non pati variolas.

QUO ÆTAS HUMIDAS &c. Morbus hic, ut poſtea §. 1384. patebit, inducit ſanguini talem ſpiſſitudinem, quæ in morbis maxime inflammatoriis obſervatur; & illa ſpiſſitudo toto decurſu morbi augetur potius, quam minuitur; imo & poſtquam ab hoc morbo merſerunt ægri, ophthalmiæ inflammatoriæ, furunculi, & ſimilia ſequuntur: excipitur peſſima variolarum ſpecies, in qua ſanguis, & omnes humores fere corporis in putridum liquamen vertuntur, & vix non ſemper lethales ſunt, niſi funeſta hæc putredo caveri, vel emendari poſſit. Obſervatur jam in quibuſdam hominibus, cæterum ſanis, ſanguinem in ſpiſſitudinem inflammatoriam vergere; imo aliquando cruſtam denſam, pleuriticam dictam, in ſuperficie inſulæ rubræ oſtendere, dum ob plethoram, vel ex conſueto multis more, verno imprimis tempore venis emittitur. Cum autem conſtet ex Phyſiologicis, vaſorum actione chylum condenſari, uti & ſanguinem; ſimul etiam conſtet, tenue

liquidum, partibus ſanguineis in concretionem maxime pronis interpoſitum impedire, ne cohærere incipiant nimis inter ſe, patet evidens ratio, quare humidorum diſſipatio, & ſolidarum partium magnum robur minus faveant in hoc morbo, ex ſua indole in ſpiſſitudinem inflammatoriam prono. Hoc autem fit per ætatem. In recens natis notum corpus humidum, molle, & flexile admodum; quinquageſimo anno firma omnia, ſed minus ſucculenta; in decrepita ſenectute rigida omnia, & arida. Verum quidem eſt, quod in primo morbi inſultu ſanguis inveniatur ſæpe omni conditione ſanus; verum paucis diebus poſt, inflammatoriæ denſitatis manifeſta ſigna habet: raro autem in primo morbi initio pereunt ab hoc morbo ægri, ſed ſub reliquo variolarum decurſu in magno diſcrimine verſantur illi, quibus in ipſa ſanitate ſanguis in ſpiſſitudinem inflammatoriam vergit. Ob hanc cauſam, dum poſt ſicciſſimam veris, & æſtatis temperiem plurimum humidi difflatum fuerat de hominum corporibus, omnium peſſimas, & ſæviſſimis ſymptomatibus ſtipatas variolas obſervavit *Sydenhamus*; uti ad paragraphum præcedentem notatum fuit.

Hinc Pueris &c. Quia in illis ſanguis ab inflammatoria denſitate omnino alienus eſt, & ſolida mollia facile cedunt liquidis celerius motis, abſque rupturæ tanto periculo, vel obſtructionis non reſolvendæ metu. Præterea in prima ætate nullum habent morbi metum ægri, quod magni momenti eſt in hoc caſu: vidi ſæpius, adultiores fere exanimatos fuiſſe terrore, ſimul ac noverant, variolas erupiſſe; quin imo licita fraude aliquibus celavi morbum, donec in vado eſſent, cum ſcirem, pluribus in eadem familia funeſtum fuiſſe, & ſummam animi perturbationem metuerem in talibus, ſi noviſſent, ſe eodem morbo decumbere. Probe norunt omnes practici, quantum proſit in morbis curandis, ſi ægri ſerena pacatæ mentis tranquillitate fruantur, & recuperandæ ſanitatis magnam fiduciam habeant.

Verum in infantibus convulſiones a levi etiam cauſa metuendæ ſemper ſunt, & ſæpe moroſi reſpuunt remedia in curatione hujus morbi requiſita: unde multi in prima infantia pereunt variolis, qui forte ſervari potuiſſent, ſi adultiori ætate idem morbus illos invaſiſſet. Optimum pro hoc morbo tolerando vitæ ſtadium videtur eſſe, quod inter quartum annum abſolutum ad pubertatem fere intercedit: hoc enim vitæ tempore nondum adeſt magna ſollicitudo rerum futurarum, ſimulque ſolent ſatis morigeri eſſe Medicorum juſſis, tam ratione diætæ, quam remediorum. Præterea tunc nullum adeſt periculum, ne dentitio, una cum variolis contingens, mala augeat. Accedit, quod ex catalogis mortuorum in variis Europæ locis appareat, longe plures perire a nativitate ad quintum uſque annum, quam a quinto anno ad pubertatem. Ob has rationes & inſertio variolarum hoc vitæ tempore imprimis ſolet inſtitui (*Kirckpatrick the analyſis of inoculat. p. 184. & ſeq.*).

Mollis autem, & laxæ temperiei hominibus hunc morbum, cæteris paribus, mitiorem contingere, omnes Medici fatentur, & *Sydenhamus* (*Sect. 3. cap. 2. p. 162.*) jam monuerat, *in ſanguine laxiori, atque εὐμεταβλήτῳ nonnunquam accidere, ut ſeparationis periodus ſenſim, atque gradatim ſine inſigni aliqua ægritudine tranſigatur, priuſquam expulſio materiæ puſtularum eruptione ſe prodat*. Plures tales caſus me vidiſſe memini, inter quos tamen ſequentem maxime miratus ſum. Nobilis juvenis, hyemali tempore, uſque ad undecimam nocturnam rhedæ ſuper nives denſas vectione ſe oblectaverat, domum redux cœnaverat, tota nocte placidiſſime dormiverat; ſequenti mane evigilat, nullius mali conſcius, ſed miratur in facie, collo, & manubus puſtulas apparere rubras: vocatus, invenio, veras eſſe variolas, ſed benignas; a quibus

fa-

facile, & feliciter emerſit: toto morbi decurſu nequidem decumbere coactus, muſica, & amicorum conſortiis tempus fallebat.

Cum autem muliebre corpus mollius, & laxius ſit corpore virili; hinc, cæteris paribus, & in his mitior eſſe ſolet hic morbus.

Dura vero, & exercitata corpore, uti & obeſuli, qui in flore ætatis conſtituti lauta diæta utuntur, imprimis ſi Baccho indulſerint nimis, periculoſiſſime ſolent hoc morbo decumbere.

Senes tamen ex hoc morbo adhuc ſatis frequenter emergunt, uti hiſtoriæ paulo ante memoratæ docent: in illis quidem eſt exſucca iſta ſenii rigiditas in partibus firmis corporis verum vaſa majora non patiuntur ſe multum diſtendi, cum dura ſint, imo quandoque oſſea; huic & minor reactio vaſorum in fluida, minor ergo illorum condenſatio. Lentor quidem adeſt in ſanguine ſenili, ſed mucoſus, iners, frigidus, omnino oppoſitus denſitati inflammatoriæ, quæ metuenda eſt imprimis in hoc morbo, uti dictum fuit. Hinc ſi vires ſufficiant tolerandis morbis moleſtiis, ſæpe adhuc evadunt.

§. 1382. MAlum hoc, licet Epidemicum, contagio ſuſcipitur communicato ab homine, qui prius laboravit: quod primo videtur aeri inhærens, pulmonibus, ori, naribus, œſophago, ſtomacho, inteſtinis dari. Adeoque hoc tempore admodum parum materiei venenatæ habere.

Quare epidemicus vocetur variolarum morbus, dictum fuit ad §. 1380. Verum plures morbi epidemici obſervantur, uti dicetur ſequenti capitulo, quorum cauſa manifeſta eſt; pendens nempe a qualitatibus ſenſibilibus aeris, qui nos ambit, calore, frigore &c; vel a malo victu, ut in annonæ penuria, urbibus obſeſſis &c; tuncque obſervatur, illos, qui has morbum epidemicum producentes cauſas vitare poſſunt, eodem non affici, licet in locis non multum diſſitis ab ægrotantibus verſentur. Sic antea in ſcorbuti hiſtoria notatum fuit, in obſeſſis urbibus milites ſæpe ſcorbuto languere, dum obſidentes optima ſanitate fruuntur. In annonæ penuria infimæ ſortis homines ob malum victum peſſime ſæpe afficiuntur morbis, dum divites ab his liberi ſunt, qui neceſſaria ad victum ſibi comparare poſſunt. Sæpe obſervaverunt Medici caſtrenſes, partem exercitus in humidis, & paludoſis locis morbis epidemicis affligi, dum altera pars, caſtra occupas ſicciori, & elatiori loco poſita ab his immunis manet. Merito tunc tales morbi adſcribuntur cauſis ſenſibilibus, quarum evitatione, vel ablatione morbi illi vitari poterunt.

Verum ſollicita obſervatio morborum docuit celebres in arte viros, quod morbi a cauſis manifeſtis nati ſic mutent corpus ægri tali morbo decumbentis, ita degenerare faciant humores ejus, ut æger ille poſtea per contagium propaget morbum, quem per manifeſtas, & obvias cauſas acquiſiverat: ita ut hoc contagio recepto ſaniſſimi homines, qui non obnoxii fuerant cauſis, quæ in priori ægro hunc morbum excitaverant, tamen confeſtim eodem decumbant. Antea ad §. 1250. enarrati fuerunt errores in victu, qui ſcorbutum producere valent, & quorum evitatione morbus ille vitari, vel & curari poteſt jam præſens, ſi nondum ad ſummam malignitatem pervenerit; ſed §. 1151. numer. IV. notatur, quod celere contagium metuendum ſit, ubi in ultimo ſtadio ad ſummum gradum evectus eſt. Notavi ibidem, quod non videatur omnino certum eſſe, an ſolo contagio naſcatur ſcorbutus in homine cæterum ſano. Verum in pluribus aliis morbis hoc videtur conſtare. Obſervaverunt

Me-

Medici caſtrenſes, quod dyſenteria milites brevi occupet, ſi in humido loco cogantur decumbere, imprimis abſque tentoriis; uti quandoque poſt conflictus bellicos fit, ubi honori ſibi ducunt victores in ipſo conflictus loco pernoctare, licet omnia fere neceſſaria deſint: manifeſta tunc eſt hujus dyſenteriæ cauſa, & milites, hæc incommoda non paſſi, immunes manent ab hoc morbo, licet in loco non admodum diſſito caſtra poſuerint, & ſimili victu, ac potu utantur (*Pringle Diſeaſes of the army p. 24. & ſeq.*). Verum ſimul ac diſperſæ antea cohortes uniebantur, dyſenteria, in prioribus a manifeſta cauſa nata, mox inficiebat alios per contagium ſolum, abſente illa cauſa, quæ ab initio dyſenteriam produxerat. Dumque plurimi milites dyſenterici ad pagum milliaris ſpatio a caſtris diſtantem deferebantur, maxima pars incolarum eodem morbo affecta fuit. Alia occaſione ad §. 722. notavi, celeberrimum Medicum illico correptum fuiſſe hoc morbo, dum fœces olidiſſimas moribundi dyſenterici luſtraret. Præterea certæ docuerunt obſervationes, ſqualorem carceris, in quo miſeri non renovato aere diu manere coguntur, plenitudinem nimiam noſocomiorum, & imprimis ſi unus, vel plures inter hos gangræna decumbant, producere febrim malignam, imo fere peſtilentialem, quæ a tali cauſa nata vero contagio communicantur aliis hominibus, cæteroquin ſaniſſimis. Mirum caſum, qui hoc confirmat, refert idem ille celeberrimus auctor (*Pringle of hoſpital and jayl fervers p. 11.*), cui plura, & pulcherrima inventa debet ars medica. Ægrotantes hac febre navi ex Germania deducebantur ſecundo Rheni flumine; ſimul in eadem navi erant tentoria, ut *Gandavi* repararentur: huic operi incumbebant viginti tres operarii, qui ſtatim eadem febre corripiebantur, & ſeptemdecim ex hoc numero perierunt.

Conſtat ergo, morbos poſſe naſci in homine a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi effectus ſint; & tamen per hos morbos ſic mutari corpus hominis ægri, ut per contagium iiſdem morbis inficiat alios homines, qui non expoſiti fuerant cauſis illis manifeſtis, a quibus ille æger morbum ſibi contraxerat. Sic ut vere dici poſſit, quod *totus homo morbus fiat*, & illum undique propaget. Contagium ergo naſcitur in humano corpore illo tempore, dum morbus adeſt abſque contagio natus, & per hoc contagium ſemel natum latiſſime diſſeminari morbus poterit. Quando de rabie canina agebatur, dictum fuit §. 1133. & 1134. in quibuſdam animalibus ex cauſis internis, abſque contagio, naſci horrendum hunc morbum, & poſtea totum hoc animal in omnibus ſuis partibus contagio morbum propagare, quod incredibiliter parva mole corpori ſano applicatum, eundem morbum producat, ita, ut dum laceratam a cane rapido veſtem conſuens mulier filium mordendo rumperet, rabie correpta perierit. Certe *Aretæus*, dum mirabatur in peſſima Anginæ ſpecie hominem ſubito ſuffocari, abſque ullo tumore in faucibus apparente, dicit ſe credere, quod interius naſcatur in homine cauſa tam ſubiti morbi: (*Morbor. acutor. lib. 1. cap. 7. pag. 5.*) *quandoquidem & alia millena eorum, quæ in homine ſunt, eandem ſpeciem cum exterioribus exhibent: ſucci perdentes intus, & extus: morbi quoque medicamentis perniciosis ſimiles &c.* Deinde, ut hanc ſuam opinionem confirmet, exemplum rabidi canis adducit; addit poſtea, quod crediderint quidam, peſtem Athenis ortam fuiſſe ideo, quod Peloponnenſes veneno puteos infecerant: *homines enim peſtilentis mali cum venenis ſimilitudinem ignorabant*. Eandem opinionem habet *Galenus* (*De Locis Affectis lib. 6. c. 5. Charter. tom. 7. p. 520.*), dum conatur explicare affectus hyſtericos; dicit nempe: *nos infeſtari affectibus, qui ex nobiſmetipſis accepto ſuæ originis impetu, ſimiles ſunt iis, qui pernicioſo epoto eveniunt*. Quod autem & contagium ſic

poſſe

poſſe naſci crediderit, inde patet, quod & rabidi canis exemplum attulerit, ut illuſtraret hanc opinionem, *in quo animali tanta ſit humorum corruptio, ut ſola ejus ſaliva, ſi humanum corpus contigerit, rabiem excitet*.

Omnia hæc, ſi rite expendantur, mihi videntur demonſtrare morbum poſſe naſci in corpore humano abſque ullo contagio præexiſtente; & tamen per hunc morbum naſci contagium, quod ſe quam latiſſime diffundere poſſit, & multiplicari, ubi ſemel natum fuit, abſque ullo cognito limite: ſimili fere modo, uti ex minima ignis ſcintilla latiſſime propagari poteſt incendium, ſi combuſtile ignis pabulum non defuerit. Quantumcumque enim hanc rem animo verſemus, non poſſumus dubitare, quin primus mortalium, qui variolis laboraverit, hunc morbum receperit ſine contagio. Si ergo ſemel potuerit morbus hic naſci ab aliis quibuſcumque cauſis, quas me ignorare lubens fateor, poterit & reproduci a ſimilibus, licet contagium deſit. Credibile quidem eſt, quod morbus ille per contagium repullulet nunc temporis, cum in majoribus urbibus raro diu ſileat, & contagium varioloſum diu manere poſſit integrum, & efficax, uti poſtea probabitur; interim non videtur negari poſſe, quod & a concurſu aliarum cauſarum hic morbus excitari queat abſque contagio, cum in prima origine ſua neceſſario ſic natus fuerit.

Idem verum eſt de reliquis omnibus morbis, qui per contagium ab uno homine in alium propagantur: primus enim omnium, qui hoc morbo laboravit, non potuit contagium ab alio homine recepiſſe; implicat enim manifeſtam contradictionem. Hæc forte ratio eſt, quare quidam morbi, olim cogniti, & admodum contagioſi, nunc in pluribus regionibus omnino diſparuerint: delecto enim ſemel contagio, non renaſcetur morbus, niſi contigerit talis cauſarum concurſus, qui illum produxerat in primo homine, qui hoc morbo laboraverat; quod forte raro fit, & in quibuſdam regionibus nunquam fieri obſervatur. Hinc intelligitur, quare quidam morbi certis regionibus endemii ſint, & in alias regiones tantum per contagium deriventur, dum in illis non fit talis cauſarum concurſus, per quem immediate excitari poſſit. Lepra Hebræorum, in ſacris litteris (*Levit. cap.* 13. & 14.) adeo exacte deſcripta, non tantum humana corpora fœdabat, ſed & veſtes lineas, & laneas, imo ipſis domorum parientibus inhærebat pertinaciſſime; atque adeo metuendus erat contagio ſuo teter morbus, ut leproſi ab hominum conſortio debuerint ſeparari, ne regibus quidem exceptis, & integræ domus dirui, ne contagium latius ſerperet. At ne veſtigium hujus morbi quidem in Europa reperitur. Imo & aliæ ſpecies lepræ, quæ a Græcis Medicis, & Arabibus deſcriptæ fuerunt, duodecimoque ſæculo, tempore expeditionum, quæ religionis cauſa in terram ſanctam ſuſcipiebantur, in Europas frequentes admodum erant; decimo quinto ſæculo inceperunt minus ſævire, & debilitata ſenſim ferocia per ſeculum decimum ſextum, fere penitus evanuerunt noſtro ſæculo: unde noſocomia leproſorum, ante frequentia in Europa, aliis uſibus in pluribus locis adhibita fuerunt. Per contagium in Europam ex Syria, & Egypto delatus fuerat morbus, ſenſim ſic fatiſcens. Imo lues Venerea, per contagium pariter ad nos delata, ſenſim miteſcere incipit; de qua re poſtea plura dicentur.

Quandoque contagium tale morboſum per ſæcula durat, antequam penitus deletum ſileat omnino: aliquando citius finitur. Ephemera illa peſtilentialis Britannica, intra paucas horas homines antea ſaniſſimos de medio tollens, & a *Cajo Britanno* adeo exacte deſcripta, quinquies Angliam invaſit intra ſeptuaginta annorum ſpatium. Aſt jam ultra ducenti anni elapſi ſunt, quod ille morbus diſparuerit omnino.

Patet ergo, a cauſis ſæpe non adeo ob-

obviis, ut exacte notari poſſint, novos morbos naſci, qui per contagium diffunduntur, atque illud contagium nunc citius, nunc ſerius deleri; ſpes autem tunc imprimis eſt, talem morbum verſus finem tendere, ſi ejus ferocia minuatur multum, & contagium minus celere ſit. Ephemera illa peſtilentialis Britannica, *ſudor Anglicus* dicta, in initio horæ ſpatio quandoque necabat; poſtea trihorii ſpatium inter morbum incipientem, & mortem erat; quarta vice dum invadebat, per ſex horas tolerabatur morbus; ultimo acceſſu idem morbus tardius necabat; uti apud *Cajum Britannum* videri poteſt.

Maxime probabilis mihi videtur ob rationes ante dictas hæc ſententia, per contagium in Europam delatum fuiſſe hunc variolarum morbum: cum autem jam per tot ſæcula duraverit, & morbi hujus deſcriptiones antiquiſſimæ illum nobis exhibeant talem, qualem hodie obſervamus, nec videatur de ferocia adhucdum remiſiſſe, jure metuendum videtur, quod infeſtus adeo generi humano morbus non tam cito delendus ſit; præcipue cum certa experimenta (de quibus poſtea dicetur) doceant, contagium variolarum diu manere poſſe aptum, ut morbum propaget, neque hactenus certi ſimus, quodnam temporis intervallum requiratur, ut illud evaneſcat in auras, vel iners reddatur penitus. Si jam ſimul conſideretur, contagium illud varioloſum habere potentiam incredibilem ſe multiplicandi, adhuc magis confirmabitur hæc ſententia. Certe minima guttula puris varioloſi, in quo illud contagium hæret, applicatum recenti, & crudo vulnuſculo, excitat morbum in homine ſaniſſimo, ita ut intra binas ſeptimanas totus ſcateat variolis pure plenis, cujus puris minima particula iterum morbum propagare poteſt: præterea ſola effluvia hominis variolis laborantis morbum propagant, uti certis, & numeroſiſſimis obſervatis practicis conſtat, quod plures infecti fuerint tantum ingreſſi cubiculum, aut & domum, in qua talis æger decumbebat. Quin imo integra gymnaſia infecta vidi, dum ſanatus ab hoc morbo puer, ſed maculis rubris adhuc in tota cutis ſuperficie fœdus, ſolitis exercitiis cum ſodalibus ſuis intereſſe ceperat. Imo poſt mortem nequidem ceſſat hujus contagii virus, qui conſtitit ex caſibus ante allegatis, qui docent, ipſum cadaver hominis hoc morbo exſtincti nocuiſſe. Perierat hoc morbo infantulus ſex ſeptimanarum, & nondum illo tempore videram alium in urbe decumbentem variolis, licet numeroſam ſatis praxin exercerem; ornatur floſculis cadaverculum; more patrio, ex vicinia plures invitantur, ut cadaverculum viderent expoſitum in amplo conclavi, & quidem tali, in quo non decubuiſſet, dum viveret, imo ſatis longe inde remoto: paucis diebus poſt omnes ægrotare ceperunt hoc morbo, qui nondum illum paſſi fuerant, & acceſſerant, ut viderent, pauco tantum tempore ibi morati.

Cum ergo ex minima puris particula ſaniſſimi hominis corpus ſic poſſit mutari, ut morbi tempore, poſt ſanationem, imo poſt mortem, totus contagium ſpiret, & quidem tale, quod variis rebus adhærere poteſt, & diu malignitatem ſuam ſervat, patet ſatis, quam parum ſpei ſuperſit, ut illud contagium ceſſet. Si vero hoc unquam contingeret, non abſque ratione ſperari poſſet, quod morbus ceſſaret tandem, cum nullis certis obſervatis conſtet, variolas ſponte, & abſque contagio in Europa natas fuiſſe, & longe magis credibile videatur, quod ex aliis regionibus per contagium ad nos delatæ fuerint.

Cum autem obſervarent Medici, vix milleſimum ab hoc morbo immunem manere tota vita, in ipſo utero materno variolis infectos fuiſſe aliquando fœtus, toto vitæ tempore a nativitate ad extremam ſenectutem uſque hunc morbum metuendum eſſe illis, qui eundem nondum paſſi fuerant, credere inceperunt, fomitem hujus morbi congenitum

tum homini, latere in corpore, & diu quandoque, antequam actuoſus fiat, & morbum producat. Hæc opinio imprimis placebat illis, qui coævum generi humano hunc morbum volebant.

Rhaſes, qui de ſe ipſo teſtatur, quod primus ſit, qui diſtincte de hoc morbo ſcripſerit (*Freind Hiſtor. of phyſick tom. 2. p. 190.*), ſuppoſuit tale innatum contagium a matre in fœtum derivatum illo tempore, dum adhuc in utero hæret, & quod ſimili modo, dum in actum deducitur, ſanguinem depuraret, uti per fermentationem turbidus ſuccus uvarum in lympidum & fragrans vinum, fœce craſſa ſeparata, convertitur. Cum jam experimenta docerent, in ipſo utero naſcentem hominem hoc morbo corripi quandoque, juniores frequentius eodem affici, ſemel hunc morbum paſſos poſtea immunes eſſe, plurimis arriſit hæc opinio, imo fere univerſaliter ſtatuebatur olim, tale fermentum morboſum, a matre fœtui cummunicatum, nunc citius, nunc ſerius actuoſum reddi, hunc morbum excitare, & per ipſum hunc morbum expelli illud fermentum a corpore, totum ſanguinem depurari ab omni noxio inhærente, adeoque ſemel hunc morbum paſſum hominem tota vita dein liberum eſſe. Naturalem ergo & utilem ſanguinis deſpumationem quaſi crediderunt variolarum morbum, quo tantum perirent illi, quibus mala fortuna contigerat acrior indoles illius fermenti; vel major ejuſdem copia; vel denique, ſi corpus tam parum firmum eſſet, ut turbas excitatas tempore hujus depurationis ferre non poſſet.

Cum autem menſtruus ſanguis apud multos male audiret, & naturali lege toto graviditatis tempore retineri ſoleat, ut futuro homini nutrimentum det, crediderunt, inde aliquid maligni communicari fœtus ſanguini & humoribus, quod poſtea depuratione per hunc morbum exibat. Quid autem de indole ſanguinis menſtrui ſentiendum ſit, dictum fuit in Capitulo de *morbis Virginum*; patuitque tunc, mala, quæ ſequuntur menſtruorum ſuppreſſionem, non a quadam malignitate ſanguinis menſtrui pendere, ſed aliis longe cauſis tribuenda eſſe. Alii voluerunt, in culpa eſſe liquorem amnii, cui fœtus innatar, quem & ejus nutritioni ſervire credebant: alii conſiderabant, funem umbilicalem ligari poſt nativitatem ad aliquam diſtantiam ab umbilico, & partem illam, quæ inter ligaturam intercipitur, tabeſcere & emori, attamen per aliquot dies hærere partibus vivis, antequam cadat, & hinc credebant aliquid noxii communicari ſanguini fœtus, quod poſtea morboſum hoc fermentum faceret. Non citavi auctores harum opinionum, quoniam nimis multi ſunt, uti unicuique in lectione librorum Medicorum verſato ſatis notum eſt. Licet autem in diverſas ſententias abiverint circa primam originem fomitis illius, ſive fermenti morboſi, tamen in eo ſatis conveniebant, illud, qualecumque demum fuerit, communicari fœtui, dum adhuc in utero materno hæret, atque diu latere poſſe in corpore, antequam actuoſum reddatur.

Facile videbant, illud non potuiſſe circulantibus humoribus miſtum manere, tunc enim brevi debuiſſet difflari de corpore; vel ſaltem non poterat concipi, quomodo per tot annos iners manere poſſet illud fermentum, immutatum tamen, & aptum ſuo tempore hunc morbum producere, ſi perpetuo cum humoribus circulantibus per vaſa circumduceretur. Hinc coacti fuerunt ſupponere loca quædam in corpore, in quibus ille connatus fomes hujus morbi tuto latere poſſet. Celebris *Hoſmannus* (*Medic. Syſtemat. Pract. tom. 4. p. 144.*) ſtatuebat: *ex ſucco quidem chyloſo lymphatico corrupto & impuro matris, oriri primum hunc ſubtilem & virulentum humorem, ſed viſcoſitate quadam obvolutum, firmiusque tubulis quibusdam impactum, deliteſcere tamdiu, donec in motum fermentativum, ſui multiplicativum, ab aliis cauſis deducatur, ſuccis inſinuetur, & critica quaſi deſpumatione ex corpore*

pore exturbetur. Medullæ ſpinalis tubulos quoſdam obſtructos latibulum dare virulento huic ſucco credidit, quia ſpinalis medulla cum capite primum ſenſibus occurrunt in minimis embryonibus, & magnam molem habent reſpectu reliquarum corporis partium, quæ ſucceſſive poſtea in conſpectum veniunt. In infima autem parte ſpinalis medullæ illud latibulum poſuit, quia incipiens morbus quandoque totum ſyſtema nervoſum turbat, convulſionibus & deliriis ſupervenientibus: idem teſtari credidit dolorem capitis, dorſi, & lumborum, individuum fere morbi incipientis comitem.

Longævo & felici artis uſu celebris *Violante* latibulum hujus fomitis morboſi in capſulis atrabilariis, ſive renibus ſuccenturiatis dictis, poſuit, vel ſaltem ſtrenue defendit hanc opinionem a *Williſio* jam olim propoſitam (*Violante de variol. & morbillis pag.* 22. *& ſequentibus*) Imprimis autem hoc probare nititur, quia nondum certus uſus harum partium ab Anatomicis, & Phyſiologis aſſignari potuit, tantoque majoris molis ſunt capſulæ illæ atrabilariæ, quo homo origini ſuæ proprior; creſcente vero ætate minuantur, & in ſenio fere evaneſcant. Præterea ater ſuccus in illis invenitur, quem pro fomite hujus morbi habet; contagium autem variolarum tantum in actum deducere hunc humorem ſtatuit. Sed pace tanti viri fateri debeo, quod hæc ſententia minus mihi arrideat. Certe plures partes inveniuntur in corpore humano, quarum uſus nondum penitus perſpectus eſt, a poſteris forte detegendus; quæ pariter mole majores ſunt in fœtubus & junioribus; reliquo vitæ tempore ſenſim decreſcunt, & abolentur tandem. Glandula thymus talis pars eſt, exempli cauſa, de cujus uſu nondum omnino certi ſumus: imo ipſæ glandulæ meſentericæ quid proprie faciant ad chylificationem, nondum liquido conſtat, & illæ majoris molis in junioribus, in ultimo ſenio quandoque omnino obliterantur. An ideo ſedes forent hujus fomitis? Fateor, quod nigrum illum ſuccum non habeant; verum non conſtat, fomitem variolarum nigrum debere colorem habere.

Multæ aliæ præterea & graves admodum difficultates opponi poſſent huic ſententiæ: ſequeretur enim inde, quod morbus hic coævus eſſet generi humano, cum apothecam hoc virus recondentem quivis homo in ſe gereret; ſed ex ante dictis patuit, credo, hanc opinionem minus probabilem eſſe. Præterea, cum in junioribus capſulæ atrabilariæ majores ſint, & ſenſim per ætatem minuantur, deberent Variolæ illis eſſe funeſtiores, quam adultis; quod obſervatis practicis repugnat: imo pro inſertione variolarum tempus illud eligitur imprimis, quod inter quartum, quintumve annum & pubertatem intercedit. Toties obſervantur febres validæ intermittentes, imo & acutæ, in junioribus; an non deberet tunc excitari, & actuoſum reddi, virus in renibus ſuccenturiatis latens? Contagium ſufficit in ſaniſſimis etiam corporibus ad hunc morbum producendum, quare ergo incertam aliam cauſam ponemus, cum videamus & in aliis morbis contagioſis ſolum contagium ſufficere. Nemo enim facile credet, requiri fomitem quemdam morboſum in corpore præexiſtentem, ut quis a rabido cane demorſus rabioſus fiat, ut cum peſte laborantibus converſatus eundem morbum acquirat, ut dyſenterici fœces luſtrans eodem morbo corripiatur. Si omnia hæc ſerio ponderentur, non facile placebit hæc ſententia, quæ ſtatuit, naturali lege in corpore humano perfecto & ſano, & ab ipſa quidem origine, fabricari ſeminium morbi futuri, illudque ibi immutatum, & efficax tamen, uſque ad ſeram ſenectutem manere poſſe; cum per ipſas vitæ & ſanitatis actiones omnia in nobis deterantur perpetuo, & per nutritionem reſtituantur, nequidem ſolidiſſimis corporis partibus exceptis (*H. Boer. Inſt.* §. 476.).

Noviſſime autem aliam variolarum Theo-

Theoriam propoſuit celeberrimus antiquitatis hujus morbi defenſor *Hahnius* (*Variolarum ratio &c. Wratislaviæ* 1751. *in* 4.), quæ & confirmaret, morbum hunc fuiſſe humano generi coævum, adeoque ſemper exſtitiſſe. Quin imo variolas e morborum claſſe fere eximere voluit, ſtatuens, variolas eſſe *ſpeciem evolutionis corporis humani* (*ibid. p.* 11.), per quam nova vaſcula ſanguinea in cute prodeant, quæ hactenus convoluta latuerant, nuncque evoluta functionibus ſuis exercendis aptiora reddantur. Plurima enim talia futurarum rerum primordia in corpore humano reperiri, quæ diu ſopita & inutilia quaſi manent, ex dentitione duplici, dum ſecundorum dentium rudimenta in ipſis abortibus jam adſunt, demonſtrare conatur, uti etiam ex inſigni illa mutatione, quæ corpori humano in utroque ſexu circa pubertatis tempus contingit. Sic autem habet: *Scilicet intellexi tandem, quod illæ ipſæ variolarum puſtulæ revera ſint totidem prægnantes arteriarum gemmæ, ab illarum ramulis ſub cuticula abditis, determinatæque evolutioni ſuæ propinquis, emiſſæ. Quibus multiplicatarum, incremento corporis, ſummitatum vaſculoſarum ſtamina prorumpunt; ſoluto cuticulæ cum cute nexu bullulas efformant; hisque tanquam totidem perianthiis tantiſper cuſtodita latent, affluentque ſucco benigno nutrita, juſtam maturitatem indipiſcuntur, liberumque aeris acceſſum ſine læſione ferunt. Quo ipſo temporis momento feliciter impetrato, eædem variolarum gemmæ, hucusque florum conniventium more clauſæ, diductis labiis ſuis rictum aperientes, ſuperfluas humiditates exhalare patiuntur; tum denique tanquam inutiles corollæ defluunt, vaſcula ipſa, tali florendi ratione renata, novaque cuticula minuta, functionibus ſuis obeundis paria ſibi relinquentes* (*Variolarum ratio &c. Wratislaviæ* 1751. *in* 4. *p.* 12.). Voluit enim, uti gemmæ teneras plantæ partes, evolutioni ſuæ proximas, aſſervant, variolas pariter eſſe glomeres vaſorum naſcentium, evolutioni ſuæ proximorum, adeoque iisdem plane uſibus deſtinatas in homine, quibus ſervire novimus arborum gemmas (*Ibid. p.* 30.). Imo uti arborum gemmæ unctuoſo quandoque humore oblinitæ defenduntur, qui humor ſæpe peculiarem odorem emittit; ſic etiam variolas erupturas, vel jam erumpentes, ſingularis odor comitatur, diſtinctus omnino ab illo fœtore, qui corruptelæ teſtis eſt, & quem ſpirant ulceroſa loca, aut ſanie humectatæ cruſtæ, ipſæque Variolæ ſuppuratæ (*Ibid. p.* 32.). Pus autem variolarum, boni moris nempe, quem liquorem varioloſum vocat, liquorem quemdam amnii ſalutat, juvenes illos naſcentium arteriolarum embryones ambientem, foventem, nutrientem, mora perficientem (*Ibid. pag.* 37.). Et veluti in floribus perianthium huic inſervit uſui, ut tenellos adhuc defendat ab aeris injuriis, dein, iisdem jam firmioribus redditis, & explicatis, inutile jam futurum munimentum cedit; uti ſuaviſſime cecinit elegans Poeta (*Vanier. Præd. ruſt. l.* 5.).

Omnis enim Verno ſpes eſt in flore tenellum
Hinc ſolers natura fovet, ramoque comanti.
Et duro calicis munimine veſtit, hiantem
Dein modice jubet, explicitas evolvere frondes,
Nec totos aperire ſinus, ſed diſcere ſenſim
Frigora nocte pati, calidoque aſſueſcere ſoli;

Sic etiam cruſtas variolarum deciduas pro perianthiis variolarum exareſcentibus habet; quas a pueris non ſine voluptate deguſtari obſervavit, voluitque, innoxio inſolentium ejusmodi deliciarum epulo omnem venenatæ qualitatis ſuſpicionem a variolarum ſucco removeri (*Hahn. ibid. p.* 41.). Interim quam certiſſimum eſt, morbum per hæc propagari poſſe, licet, ſemel variolas paſſi, impune hæc ferant.

Ex his omnibus concluſit (*Hahn. ib. p.* 43. citra omne dubium eſſe, quot to-

ta cutis tela integretur variolarum morbo. Dum autem facile videret celeberrimus auctor, a confluentibus variolis, adeo frequenter lethalibus, & ſemper periculoſis, validum argumentum huic ſententiæ opponi poſſe, conatus eſt hunc nodum ſolvere ſequentibus: *Diſtat variolarum confluentium morbus a diſtinctarum morbo vere ut partus difficilis & præternaturalis a facili & naturali. Eruntque adeo nobis Variolæ confluentes, Variolæ difficiles, ſive evolutio difficilis vaſorum ſanguiferorum cutis, qua illorum actus florendi, puſtularum aut duriorum, aut gentilitia quadam pravitate dignoſcendarum, copia, vicinia, confluxu, nunc totus fatiſcit, nunc inſurgentibus inde diris ſymptomatibus per cuncta variolarum ſtadia interturbatur* (*Ibid. p.* 56.). Dumque conſiderabat, objici præterea poſſe ingentes turbas totius corporis, & infelicem toties exitum confluentium variolarum, tanquam maxime aliena ab evolutione utili vaſorum ſanguineorum in cute, quæ ſecundum naturæ leges ex hac hypotheſi fieret, conatus fuit & hanc difficultatem ſuperare, dum omnia hæc mala epidemicæ malignitati adſcriberet, quæ concurrebat cum naturali hac vaſorum evolutione, dicens: *Accidit tunc variolis laborantibus, ſola ejusmodi epidemiarum culpa, quod florentibus hortis, quod ſylvis virentibus, quod fertilibus agris. Fœdæ tempeſtatis injuria diſpereunt flores, folia, fruges, peſſundantur horti, ſilvæ, agri. Sed nulla vel hortulani, vel agrorum, unice incongruæ tempeſtatis, culpa* (*Ibid. pag.* 84.).

Tanto molimine celeberrimus ille autor conatus fuit firmare novam hanc, quam propoſuit, de variolarum morbo, opinionem; quæ tamen mihi, omnia ſedulo examinanti, ingenioſa magis, quam vera ſemper viſa fuit, nec dubito, quin & pluribus talis apparitura ſit. Omnes Medici in eo conveniunt, tanto leviorem & tutiorem, cæteris paribus, eſſe variolarum morbum, quanto minori numero variolarum fœdatur corpus: felices certe illi forent, quibus naturalis illa evolutio vaſorum ſanguineorum in cute contingeret imperfectior, nemo facile, credo, redimere vellet graviori morbo majorem cutaneorum vaſorum perfectionem. Sed & Variolæ internas partes obſident, uti poſtea demonſtrabitur, quæ penitus diverſam a cute ſtructuram habent. An & ibi in ſpem evolutionis vaſarum prodeunt hæc germina, adeo tunc infelicia? Nares internas obſident, fauces, velum palatinum &c. ubi nulla cutis adeſt. In decrepita ſenectute exſucca & pallida cutis minime apta videtur, ut evolvendorum vaſorum gemmas protruderet, & tamen nec ultimum hoc vitæ ſtadium a variolis immune manet. Variolarum pus certum habere contagium inſertio Variolarum docet, nec adeo blandum eſt, cum quandoque in ulcera difficilia tranſeant vulnuſcula, quæ hoc pure imbuuntur. Ab eodem hoc pure in ſanguinem reſorpto difficillima mala fiunt, &, ſi deponatur per metaſtaſin denuo hoc pus ad alia loca, non tantum mala ulcera facit, ſed & oſſa exedit carie. Imo & cruſtulæ exſicatarum variolarum, exſucca nempe gemmarum cutanearum perianthia ex celebris autoris ſententia, contagium habent, & Chinenſium methodo internis naribus applicatæ morbum excitant. Quibus paucæ, veræ tamen & genuinæ, variolæ eruperunt, non afficiuntur iterum a contagio, etiam, per inſertionis methodum, crudo & ſanguinolento vulneri applicato, licet adhuc innumera vaſa cutanea evolvenda ſuperſint.

Hæc, & alia plura, objeceram egregio huic viro, dum per literas amiciſſime rogaret, quid ſentirem de nova hac variolarum theoria; non potuerunt tamen hæ difficultates efficere, ut mutaret ſententiam, & manſit inter nos opinionum diſſenſio, animorum minime, cum amicum & utile mihi literarum commercium cum eruditiſſimo hoc Medico coluerim, quamdiu vixerit. Pauco ante mortem tempore alium ſcripſit tractatum (*Morbilli variol. vind. delineat.*

neat. a Jo: Goth. de Hahn. Wratiſl. 1753.), in quo non tantum opinionem ſuam defendit, licet, integras gentes per ſæcula variolis caruiſſe, objecerint celeberrimi viri, huncque morbum poſtea per contagium accepiſſe tantum, & quidem multis lethalem; verum etiam probare conatur, per morbillos lymphatica cutis vaſa evolvi, ſimili modo ac per variolarum morbum vaſa ſanguifera cutis evolvebantur; & ideo morbillos variolarum vindices vocavit, quia credebat quam maxime ſtabiliri per hos opinionem, quam de variolis conceperat. Imo tam firmiter inhærebat huic ſententiæ, ut contagium, per totam gentem diffundens morbum antea incognitum, non magis miraretur, quam ſterilium palmarum ſilvam fœcundatam & prolificam redditam antherarum pulvere (*Ibid. p.* 18. 19.); deinde addit ſequentia: *Ludere velle, hæc aſſerens, in re ſeria videri poteram, niſi variolas flores humani corporis eſſe intime cognoviſſem, & niſi publice tale quid contra integrum ſecus ſentientium exercitum proponere auſus fuiſſem.* Ignoſcant pii manes egregii viri, cujus memoria apud omnes bonos in pretio eſt, ſi aliter ſentientium exercitui nomem meum dederim; &, tanti viri errore monitus, cavebo, ut ſpero, ne ipſe ſpecioſis opinionum commentis indulgeam, dum morborum hiſtoriam & curam pro modulo explicare conor. Cæterum bini illi tractatus plurima continent lectu digniſſima, obſervationes fideles, & deſcriptiones exactas utriuſque morbi per totum decurſum.

Credo, ſi illa, quæ hactenus dicta fuerunt, ſedulo ponderentur, nullum manere dubium poſſe de propagatione variolarum per contagium. Sequitur jam, ut conſideremus, quibus viis illud ab homine variolis decumbente in corpus ſanum alterius hominis derivetur.

In aere volitare hoc contagium poſſe, & una cum aere hauſtum corpus ingredi, plurima certe obſervata docent. Multi enim infecti fuerunt hoc morbo, dum cubiculum talis ægri ingreſſi ſunt, licet nullo modo ægrum tetigerint, vel aliquid attrectaverint, quod prius ab ægro tactum fuerat: imo aliqui variolis laboraverunt, vix limen ſupergreſſi domus, in qua talis æger decumbebat: ſed & poſt mortem cadaver adhuc contagium in auras ſpargit, uti dictum fuit. Verum, ſi aeri inhæreat, & cum aere defferatur, tenue & volatile eſſe debet, adeoque poſſet & illud contagium, cum aere inſpiratum, denuo cum aere exſpirari, ſicque elabi e corpore.

Notandum autem eſt, os, nares, aſperam arteriam, pulmones, ventriculum, inteſtina, quæ omnia loca aer, vel inſpiratus, vel deglutitus, libere ingreditur, ſemper madere lubrico & mucoſo humore, qui ſua viſcoſitate irretire poteſt miaſmata hæc contagioſa, licet ex ſua indole admodum volatilia ſint; quin & tota cutis unctuoſa eſt, pariter libero aeris acceſſui ſemper obnoxia; adeoque non videtur improbabile, quod & unctuoſæ cuti contagium varioloſum adhærere poſſit, ſicque morbum propagare. Tentatum fuit, ſi, abſque vulnere inflicto, per ſolam applicationem puris varioloſi ad integram cutim poſſent excitari variolæ, & in multis res ſucceſſit, dum tenaci emplaſtro pus illud varioloſum coercebatur ad locum (*Journ. Britann.*, *Mars*, *Avril* 1754. *p.*417.). Interim non ſucceſſit hoc experimentum in omnibus, & videtur veroſimile, quod contagium non tam facile per cutim communicetur, quam per inſpirationem, aut deglutitionem; ſemper etiam aliquod dubium manere poteſt, an non effluvia contagioſa per inſpirationem recepta fuerint illo tempore, dum pus varioloſum applicabatur cuti. Quædam tamen obſervata videntur docere, cuti adhærere quandoque illud contagium, & deinde morbum producere. Vidi aliquoties, perfecta ſanitate fruentibus, unicam in cute puſtulam attolli, rubere, dolere, ſuppurari, & cutim ſatis profunde exedere, cicatrice ſatis inſigni relicta: paucis diebus poſtea variolarum morbus cum omnibus ſuis ſymptomatibus

bus ſequebatur. Audivi ab aliis Medicis, quod & idem aliquoties obſervaverint; imo mulierculæ, quæ variolis decumbentium cuſtodiam agere ſolent, has puſtulas *Moederpokken* ſolent vocare, tanquam ſequentium brevi variolarum genitrices, & audacter prædicunt, ſecuturum morbum. Plerumque in facie talis puſtula ſolet apparere, fere ſemper unica, raro binæ, vel plures; ſaltem non memini, me in praxi unquam plures, quam binas vidiſſe, & ſemper fœdiorem cicatricem relinquunt, quam ipſæ variolæ. Hinc cogitare cœpi, an non forte contagioſum miaſma, parvo cutis loco adhærens, tale vulcuſculum excitaret, humores huc adfluentes inficeret, ſicque poſtea morbum excitaret; ſane, dum inſertio variolarum tentatur, vulnuſculi inflicti labia incipiunt inflammari, a ſe mutuo recedunt, ſuppuratio ſequitur, & parvum vulnuſculum in profundum & ſatis latum ulcus degenerat (*Academ. de Chirurg. tom.* 2. *pag.* 558.).

Videtur autem hoc contagium, cum per aerea volitare poſſit, tuncque nullis deprehendatur ſenſibus, admodum tenue eſſe, quod certe & ulterius directis experimentis confirmatur. Olim pus recens ex puſtula varioloſa expreſſum applicabatur vulneri inflicto, & cautela habebatur, ut abſque notabili mora interpoſita hoc fieret. Dum autem non ſemper præſto eſſent variolis decumbentes, cum in Anglia imprimis increbreſceret inoculatio variolarum, magis commodam methodum tentaverunt: fila nempe madefecerunt pure varioloſo; hæc exſiccata ſervari poterant per aliquot menſes, integris adhuc manentibus contagii viribus. Filum tale, contagio imbutum, imponebatur vulnuſculo, tegebatur emplaſtro tenaci, & ſequebatur morbus. Quantillum jam eſt, quod parva longitudine talis fili contineri poteſt, neque tamen pauculum illud reſorbetur totum a venis bibulis: imo experimenta docuerunt, ſufficere brevem in vulnuſculo moram fili contagio varioloſo imbuti. Certe ſuffecit morbo producendo, ſi ſemel tantum perfricaretur vulnus ſpeniolo, quod pus varioloſum continebat (*Kirckpatrick of inoculation p.* 165.). Mulieri fila imbuta pure varioloſo imponuntur vulneri; paulo poſt pœnitet illam tentatæ inſertionis; removet apparatum, aufert fila, alia pura vulneri imponit, & denuo firmat hæc impoſita apparatu ſolito, non monens Medicum ſe hoc feciſſe, metuens ne levitatis argueretur, & ſperans ſe nondum infectam fore. Sequitur tamen morbus, a quo feliciter ſanata cum eſſet, fraudem faſſa eſt.

Patet ergo, quod ſufficiat tanto morbo excitando minima puris varioloſi copia; ſed pus hocce videtur adhuc tantum eſſe vehiculum contagii; quod ergo ſua exilitate omnem fere imaginationem ſuperat. Maxime autem mirum videtur, quod major copia materiæ contagioſæ, ſano corpori applicata, non faciat difficiliorem morbum. In Græcia uſi fuerunt numeroſis inciſionibus, aut puncturis, & puris varioloſi notabili copia ſingula vulnera imbuebant, attamen ut plurimum feliciter cedebat morbus. Dum ad mortem damnatos homines his experimentis tentandis adhibebant in Anglia, tria ſplenia, larga puris copia imbuta, applicabantur ſingulis, & tamen feliciter evadebant omnes (*Ibid. p.* 162.). Dum in tribus fantibus tentabatur variolarum inſitio, dubitabatur, an junior ex his morbum acquireret, cum minus inflammatum appareret vulnus, quam in reliquis binis; hinc de novo contagium admotum fuit, tamen non citius variolis corripiebatur, quam reliqui, imo minorem puſtularum numerum, & leviora ſymptomata, habuit (*Ibid. pag.* 166.). E contra minima puris varioloſi quantitas quandoque periculoſas, imo lethales, variolas produxit. Patet ergo, incredibiliter parvam materiæ contagioſæ particulam ſufficere ad morbum producendum, nec largam copiam pejorem morbum reddere.

In-

Interim materia illa contagioſa adeo tenuis, ut in aere volitare poſſit, adeo ſubtilis, ut omnes ſenſus fugiat, poteſt aliis corporibus adhærere, & diu apta manere, ut morbum propaget. Dum induſium juvenis, qui hoc morbo laboraverat in Dania, lavat mulier in inſulis Ferroenſibus, inficitur, & propagatur morbus magnam ſtragem edens: imo literas, a fratre hoc morbo decumbente ſcriptas, dum ſecum geſtat per aliquot dies puella, eodem morbo affligitur, licet nullæ omnino variolæ in loco, in quo degebat, obſervarentur (*Werlhoff de variol. & anthrac. p. 16. 17. in notis*). Dum homo ingreditur cubiculum, in quo ante tres menſes decubuerat ægrotans hoc morbo, inficitur. Chirurgus venam ſecat mulieri, utens lanceola, qua ante novem dies diſciderat variolas maturas, & varioliſ paulo poſt decumbit hæc mulier (*Kirckpatrick of inoculation p. 167. 168.*). Per plures menſes in pyxide bene clauſa ſervata fuerunt fila varioloſo pure imbuta, & vulneri recenti impoſita produxerunt morbum (*Acad. de Chirurg. t. 2. p. 556.*). Hoc tamen obſervatum fuit, diutius aſſervatam contagium tribus, quatuorve diebus tardius morbum excitare (*Ibid. p. 559.*). Chinenſes cruſtulas exſiccatarum variolarum vaſe porcelano recondunt, cujus orificium cera accuratiſſime claudunt, ſicque per plures annos contagium his inhæret, quod per ſpatium centum dierum difflaretur, ſi negligentius hæ cruſtulæ ſervarentur (*Lettres edif. & curieuſ. t. 20. p. 317. 318.*). Duas tales cruſtulas, ſi majores fuerint, quatuor vero, ſi minores, addito pauco moſcho, lanugine bombacina excipiunt, & inde turundam formant, quam naribus imponunt, ſicque intra paucum tempus variolæ prodeunt. Patet ergo, hoc contagium diu manere poſſe, neque hactenus conſtare certo, quodnam temporis ſpatium requiratur, ut vires morbum hunc propagandi perdat penitus.

Non inutile credo, quædam hic enumerare corollaria, quæ ex hactenus dictis ſequuntur.

1. Certum eſt, morbum variolarum per contagium ab alio homine, qui hoc morbo laborat, vel laboravit paulo ante, acceptum propagari.

2. Nec conſtat ullo certo experimento, variolas unquam abſque contagio in Europa natas fuiſſe.

3. Soli homines apti ſunt, ut hoc contagio afficiantur: nullo enim experimento, quantum novi, conſtat, canes, aliave domeſtica animalia unquam infecta fuiſſe, licet in eodem lecto cum ægris manſerint, & lingua lambendo variolas jam maturas, pure plenas, tetigerint frequenter.

4. Per ipſum tamen morbum, a contagio excitatum, ſic diſponitur corpus, ut poſtea idem illud contagium, quocumque etiam modo, vel cuicumque corporis parti applicatum, impune ferat.

5. Quamvis plures, etiam frequenter huic contagio expoſiti, tota vita nunquam hoc morbo afficiantur, nemo tamen omnino certus eſſe poterit, ſe tota vita ab hoc morbo immunem fore.

6. Contagium hoc molem corpoream adeo exiguam habet, ut omnes ſenſus fugiat, & tamen adeo miro modo corpus humanum, etiam ſaniſſimum, turbat.

7. Contagium illud poteſt irretiri viſcidis & tenacibus quibuſcumque, diverſis inhærere, & adhærere corporibus, & diu quidem, ſuperſtite manente vi morbum propagandi.

8. Contagium hoc miram habet potentiam, qua ſaniſſimos etiam humores in ſuam indolem convertit, ſicque in infinitum fere multiplicari poteſt. Minima particula puris varioloſi inficit ſanum hominem, uti per inſertionem variolarum manifeſte probatur: ſingulæ variolæ ſuppuratæ in tali homine pus contagioſum ſimile continent, per quod morbus in alios denuo propagari poteſt. Octo vicibus, ſucceſſiva quaſi generatione, per inſertionem pus varioloſum natum fuit æque contagioſum (*Kirckpatrick of inoculation pag. 132.*).

9. Cum

9. Cum ergo tanta vi ſeſe multiplicandi hoc contagium polleat, plurimiſque corporibus adhærere poſſit, & quidem integra manente efficacia, patet, quare in populoſis urbibus raro diu ſileat hic morbus, ſed frequenter repullulet; & contra in locis campeſtribus, undique aëri libero patentibus, nec frequens commercium cum urbibus majoribus habentibus, ſæpe per plures annos nullæ obſerventur variolæ.

10. Nec videtur major copia contagii recepti morbum pejorem producere, licet minima ejus copia morbo excitando ſufficiat: tenue filum, parca puris varioloſi copia imbutum, facit ſimilem effectum, ac dum majus plumaceolum, eodem pure madidum, crudo vulneri applicatur. Obſervationes certæ & plurimæ docuerunt, ſimili modo affici hominem, qui per momentum temporis in infecto per hæc miaſmata loco fuerit, ac alter, qui per plures horas, imo dies, & noctes, ibi moratus eſt, adeoque procul dubio longe majorem contagii copiam hauſit.

11. Idem tamen contagium, diverſis hominibus applicatum, nunc mitiorem, nunc periculoſiorem, morbum producit, licet eodem tempore anni, eadem in domo, hoc fiat, & eodem regimine tempore morbi tractentur. In binis gemellis, eodem tempore hoc contagio affectis, quadriennibus, longe diſparem decurſum morbi & eventum obſervavit *celeberrimus Hofmannus* (*Med. Syſtem. pract. t.* 4. *p.* 178.). In utraque puella confluentes variolæ ſuccedebant; ſed in una obeſiori, ſegni, & torpida, tarde admodum proruperunt, ſeptimo nempe die, pure nunquam, ſed ſero ſanguineo, replebantur, & periit undecima die morbi: in altera, tertio die prodierunt, totus morbus mitior fuit, & feliciter convaluit, nono die jam areſcentibus puſtulis. Verum hæc erat ſorore ſua macilentior, ſtatura minor, & alacrioris animi.

Major ergo, vel minor, morbi malignitas non a majori, vel minori virulentia contagii pendet, ſed potius a varia diſpoſitione corporis, cui contagium applicatur. Confluentium variolarum ichor multum differre videtur a pure variolarum diſcretarum & benignarum; attamen experimenta docuerunt, ichorem confluentium variolarum, & quidem lethalium, applicatum vulneri, produxiſſe mites & benignas variolas (*Kirckpatrick of inoculation p.* 135. 136.). E contra mitiſſimarum variolarum contagium quandoque produxit omnium peſſimas, quas vidi unquam. Juvenis, *Amſtelodami* moratus per aliquot ſeptimanas, in qua urbe tunc epidemico more graſſabantur variolæ, redit ad ſuos, qui in prædio vicino urbi *Leydæ* æſtatem tranſigebant, & tunc temporis nullæ ibi, nec in locis vicinis, erant variolæ: abſque ulla febre prægreſſa, nullis cum ſymptomatibus, huic juveni prodeunt variolæ diſcretæ, ſed paucæ numero, & evadit quam facillime, cum adeo levis eſſet decurſus morbi, ut ne quidem decumbere coactus fuerit, ſed liberrime per totam domum obambularet: erat autem laudabilis admodum temperiei juvenis, & moderate ſemper vixerat. Inficitur a contagio morbi adeo mitis amita ejus, quæ atrabilariæ admodum temperiei erat, ſcorbutica, & jam quadragenaria major; mox cum peſſimis ſymptomatibus decubuit, adeoque ſævus fuit morbus, ut totum corpus non tantum fœdaretur confluentiſſimis variolis, verum quinta morbi die ingentes veſicæ orirentur ſparſim per corpus, ichore adeo putrido plenæ, ut, dum ægra movendo corpus, præ intolerabili anxietate, in lecto unam, alteramve rumperet, tanta exhalaret mephitis, ut fere in animi deliquium caderet, licet ſatis aſſuetus ſimilibus tolerandis; nec potuerunt adſtantes ferre tantum fœtorem, niſi ori, & naribus ſpongiam aceto fragranti madidam admoverent perpetuo. Filia miſeræ hujus ægræ non potuit ullo modo prohiberi, quin matri decumbenti adeſſet frequenter, & poſt mortem matris corripiebatur

tur variolis, ſed æque mitibus, ac fuerant illæ cognati, qui contagium huic domui intulerat. Sicque feliciſſime hæc evaſit, quamvis peſſimi morbi contagio expoſita, abſque ullo vitæ, vel formæ venuſtæ periculo. Hæc, & plura ſimilia, quæ in praxi vidi, faciunt, ut facile accedam ſententiæ *clariſſimi Meadii*, qui dicit (*De Variol. & Morbill. c. 5. p. 84.*): *Præterea plus mea opinione refert, in quale corpus infundatur, quam de quali eximatur peſtilentiæ virus*. Merito autem damnat temerarios Chirurgos, qui imbecillis, vel morboſis corporibus hunc morbum conciliabant per inſertionem, vel inoculationem ſic dictam variolarum.

12. Videtur autem hoc contagium tantum producere variolas, non vero ullum alium morbum.

Certe ſemel hunc morbum paſſi, licet per longum tempus morentur in aere referto miaſmatibus contagioſis ex corpore talium ægrorum undique exhalantibus; imo licet de novo tentetur inſertio variolarum, nihil inde patiuntur mali, uti antea pluribus obſervatis demonſtratum fuit.

Cum autem morbilli quandoque præcedant variolas, quandoque ſequantur, imo & aliquando bini hi morbi ſimul eodem tempore graſſentur epidemice, juniorem ætatem præcipue adoriantur morbilli, a Japonenſibus (*Koempfer hiſt. van Japon p. 123.*) pro variolarum ſpecie habeantur, & dum prorumpunt, ſatis ſimiles appareant variolis confluentibus, ita ut & periti Medici quandoque ancipites hæſerint in Diagnoſi morbillorum; hinc dubitaverunt quidam, an non bini illi morbi, quos adeo affines credebant, orirentur ab eodem contagio. Certe anno 1732. in quibuſdam Angliæ locis graſſabantur morbilli, & variolæ; in quibuſdam, pure varioloſo crudo vulneri impoſito ſeptima die febris oriebatur, & nona die loco variolarum, quæ exſpectabantur, tota corporis ſuperficies morbillis tegebatur; aderat ſimul moleſta tuſſis, morbillorum perpetua comes. Febris tunc minuebatur; verum undecima, vel duodecima die nova febris accendebatur, & decima quarta die prorumpebant variolæ diſtinctæ, quæ ſolitum ſuum decurſum abſolvebant fælici cum eventu (*Philoſoph. Tranſactions num. 429. §. 9. p. 121. &c. Jour. des Scavans 1740. Avril p. 500.*). Verum ſi hæc bene conſiderentur, videtur merito concludi poſſe, quod variolæ, & morbili ſint morbi omnino diverſi; morbili enim tunc temporis erant epidemici, & ex junioribus vix ullus ab his manebat immunis: prodierunt quidem morbilli, poſtquam contagium variolarum corpori applicatum fuerat; ſed illud contagium adeo tenax ſuæ indolis fuit, ut ne quidem per alium morbum intercurrentem ſic mutari potuerit, quo minus produceret ſolitum effectum. Morbilli ergo retardaverunt quidem variolas a contagio applicato naſcituras; ſed non deleverunt illud contagium, neque ſic mutaverunt corpus ægri, ut a contagio varioloſo nil mali pateretur; quod tamen obſervatur fieri, ubi illud contagium ſemel morbum ſui generis in corpore humano produxit.

Alter caſus legitur (*Medical Eſſays vol. 3. num. 21. p. 326.*) qui ſuſpicionem fecit, ac ſi virus venereum degenerare poſſet in contagium variolarum. Mulier, quæ puerperis ſolebat ubera exſugere, dum nimio lacte turgebant, ulcus venereum in labii inferioris parte interna habuit, & infecit tunc omnes, quarum ubera duceret: una manſit immunis a labe venerea, licet bis de die hæc infecta mulier mammas ejus ſugendo evacuaret; verum correpta fuit ſtatim variolis, & quidem admodum confluentibus. Aſt potuit hæc fœmina ſolito modo per contagium varioloſum infecta fuiſſe, & per validam diuturnam febrim, quæ confluentes variolas comitari, uti & per emaciationem corporis, quæ tantum morbum ſequi ſolet, virus venereum, ſi ſuſceptum fuerit, deleri, vel expelli de corpore. Patebit

tebit poſtea, ubi de cura luis venereæ agetur, decocto guajaci impleto corpore, & dein per febrim artificialem excitato ſudore, emaciari totum corpus, & tetrum hunc morbum ſæpe feliciter curari. Sic patet, hunc caſum non demonſtrare, quod virus venereum produxerit variolas.

Antequam ad reliqua pergam, conſideratione digna videtur opinio clariorum in arte virorum, quæ ſtatuit, eſſe in humanis liquidis quaſdam partes, quæ facilius patiuntur ſe aſſimilari contagio varioloſo, quam reliquas. Videbant, contagii minimam particulam ſufficere, ut morbus naſceretur; ſed & ſimul obſervabant, per ipſum morbum multiplicari illud contagium, dum pus in ſingulis variolis ſuppuratis contentum contagioſum eſt; imo totus homo, uti antea dictum fuit, undique contagium ſpirat. Debuit ergo contagium ſuſceptum ſibi aſſimilaſſe, & in ſuam naturam convertiſſe multas humorum noſtrorum particulas. Has humorum particulas, quæ huic aſſimilationi aptæ erant, vocabant pabulum contagii, vel fomitem, & credebant, in diverſis hominibus variam quantitatem illius pabuli, ſive fomitis varioloſi adeſſe, mitiuſque ægrotare illos, quibus parca talium particularum copia eſſet; & contra periculoſius decumbere alios, quorum humores magna copia particularum aſſimilandarum ſcaterent. Immunes ſtatuebant a morbo hoc illos, quorum humores omnino carebant his particulis; & ideo per ipſum variolarum morbum conſumto hoc pabulo, ſemel variolas paſſos poſtea a contagio non affici (*Hillary Eſſay of the Small Pox p.* 57. *Lobb of the Small Pox p.* 169. *&c. Kirckpatrick of inoculat. p.* 37.). Non credebant, illud pabulum, in quod contagium varioloſum ageret, quodque in ſuam naturam converteret, hærere abſconditum in quodam corporis loco; ſed volebant illud eſſe æquabiliter diſperſum per integram humorum circulantium maſſam. Probabant hanc opinionem multis obſervatis practicis, quæ ei favere videbantur. Si enim pabulum illud toti humorum maſſæ permiſtum eſt, neceſſario ſequitur, minuta humorum copia proportionaliter minui & pabuli morboſi quantitatem. Verum celeberrimus *Meadius* (*De variol. & morbill. c.* 4. *p.* 70. 71.) teſtatur, ſe obſervaſſe, *morbum hunc, ſi forte poſt inſignem aliquam humorum exinanitionem, ſive natura, ſive arte factam, quenquam invadat, plerumque mitiſſimum eſſe*. Hinc puerperæ, ſi parum vires receperint, variolas experiuntur mitiores; & illi, qui per ſalivationem mercurialem omnino fere exhauſti ſunt, ſi variolis corripiantur, faciliime ſalvos evadere vidit; unde ſtatuit: *Indicium ſatis manifeſtum, quamcumque materiæ diminutionem, fomitem igni ſubtrahendo, huic morbo apprime convenire*. Neque tantum profuit minuta humorum copia, antequam contagium varioloſum in corpus reciperetur; verum etiam dum contagium jam receptum erat, & turbare totum corpus inceperat, validæ evacuationes morbum quandoque penitus abſtulerunt, vel ſaltem reddiderunt adeo mitem, ut abſque periculo fere decurſum ſuum abſolveret. Notat *Behrens*, quod dum plures juniores in eadem domo variolis decumberent, unus ex illis, quarto die morbi, & præſentibus omnibus ſignis, quæ variolarum eruptionem præcedere ſolent, inciderit in immanem diarrhœam, tum fœtore horrendo, ſed ſimul ſolutus fuerit feliciter morbus, nec poſtea variolis correptus ſit (*Werlhoff de variol. & antrhac. p.* 32. *in notis*.) Similes caſus & ipſe in praxi non ſemel vidi. Spontaneos ſudores non medicamentis calidis datis expreſſos primis morbis diebus copioſe profluentes, multum profuiſſe, obſervatum fuit (*Lobb of the Small Pox p.* 209. 210.). Juvenis, dum epidemice graſſabantur variolæ, incipit ægrotare cum acri capitis, dorſique dolore, & delirio; numeroſæ prodeunt papulæ, quas Medicus, qui ejus curam gerebat, variolas

eſſe

eſſe agnovit; incipit ſanguis de naribus fluere copioſus, ita ut binæ ad minimum libræ exiverint; mox omnia ſymptomata una cum papulis evaneſcunt, & redit perfecta ſanitas, nec poſtea unquam variolis laboravit (*Hillary of the Small Pox. p.* 48.). Plures ſimiles obſervationes ex probatis auctoribus colligere, imo & ex propria praxi addere poſſem, quæ docent, quod profuerit ſæpiſſime in hoc morbo, ſi copia humorum minueretur per evacuationes, quandoque ſpontaneas, quandoque arte factas: Præterea notum eſt, quod ſoleant præmitti evacuationes a prudentibus Medicis, dum inſertio variolarum tentatur, & quidem optimo cum ſucceſſu.

Omnia tamen hæc ſi rite ponderentur, non videtur evincere, quod quædam tantum humorum noſtrorum particulæ pabulum, aut fomitem dent contagio varioloſo, & quod his particulis conſumtis per morbum, ipſum contagium non amplius efficax eſſe poſſit, licet corpori applicetur; ob defectum nempe pabuli.

Si enim hoc verum eſſet, homo a variolis reſurgens, poſtquam omnes functiones penitus ſunt reſtitutæ, omni fomite varioloſo jam conſumpto, non poſſet retinere in ſuo corpore contagium, quod omni jam careret fomite; tamen obſervationes practicæ docent, quod totus adhuc per plures ſeptimanas contagium ſpiret, non ſibi quidem noxium, ſed aliis, qui nondum hunc morbum paſſi ſunt. Præterea interna quoque corporis obſidentur, in quibus longe alii humores ſecernuntur, quam in ipſa cute; tota membrana mucoſa, quæ nares, os internum, fauces tegit, aliquando variolis ſcatet, in qua membrana ingens copia muci perpetuo ſecernitur, qui penitus diverſus eſt ab illis, qui in cute præparantur humoribus; imo ſolidæ partes cutis eroduntur a variolis, ut docent foveæ, & fœdæ cicatrices, toties poſt hunc morbum relictæ, ſolidæque cruſtulæ exſiccatarum variolarum, Chineſium methodo naribus internis applicatæ variolas propagant. Omnia hæc videntur docere, contagium variolarum non aſſimilare ſibi tantum certas quaſdam humorum moleculas, ſed omnia fluida, & ſolida corporis poſſe corrumpere.

Quandoque obſervatur, variolas epidemice graſſari quidem, ſed benignas, omnes fere inde evadere, & in pleriſque paucas numero tantum emergere papulas. An credibile videtur, tunc tantum tales infici, quibus parca copia pabuli varioloſi in humoribus corporis adeſt? Et contra, dum quibuſdam annis confluentes variolæ, & mali moris regnant, in omnibus ægris deberet adeſſe ingens, copia particularum talium, quæ facile aſſimilari poſſent contagio, & ipſi fomitem præbere. Certe ſi vis, & malignitas morbi a copia talium particularum aſſimilandarum pendeat, non videtur concipi poſſe, quare contagium per inſertionem corpori communicatum tam frequenter levem tantum morbum excitet.

Præterea illud pabulum varioloſum, in humoribus præexiſtens ſecundam hanc opinionem, antequam contagium applicaretur corpori, fecit partem liquidorum ſanorum; nam & ſaniſſimos homines variolis corripi, omnibus notum eſt. Cum autem corporis ſani talis conditio ſit, ut per actionem vaſorum, & viſcerum reſtituantur ex ingeſtis tot, & talia, quot, & qualia perierant de corpore per ipſas vitæ, & ſanitatis actiones; quænam foret ratio, cur in hominibus poſt hunc morbum toleratum perfecte ſanis non renaſceretur idem illud pabulum, quod antea in corpore ſano præſens jam per morbum conſumtum erat? Certe eadem eſt actio vaſorum, & viſcerum in ingeſta ſimilia; adeoque manentibus iiſdem cauſis neceſſarium eſt, ut & idem ſequatur effectus.

Videtur ergo concludi poſſe, quod conſtet ab eodem contagio diverſis hominibus applicato, nunc mitiorem, nunc ſæviorem morbum excitari; adeoque hanc diverſitatem non pendere

ab ipſo contagio, ſed a conſideratione peculiari hominis, qui contagium recipit, multumque huc contribuere vitæ genus prægreſſum, aeris temperiem, humorum minorem, vel majorem denſitatem, acrimoniam veram &c. de quibus agetur §. 1379.

Cum autem, uti §. 1384. dicetur, per ipſum contagium excitata febri, ſpiſſitudo inflammatoria ſanguinis producatur, & totus decurſus morbi eo pejor ſit, quo majoris inflammationis ſigna adſint; patet facile ratio, quare depletis vaſis per evacuationes, vel ſolutis per vim argenti vivi humoribus, mitior ſoleat eſſe productus variolarum morbus.

Sequitur jam, ut agamus de effectibus, qui obſervantur, poſtquam contagium corpori applicatum fuit.

§. 1383. HÆC contagioſa materies (1382.) humoribus miſta ſtatim producit effectus quoſdam ordine ſe mutuo excipientes, qui ſunt horripilatio; rigor; febris acuta; calor ingens, perpetuus; oculorum ſplendor, a liquore tenui, & callido illapſo; capitis, dorſi, artuum dolor magnus, maxime circa partes cordis ſcrobiculo ſubjectas; vomitus, nauſea; inquietudo magna; ſtupor; ſomnolentia; atque infantibus inſultus Epileptici.

Antea dictum fuit, contagium ſuſceptum, & humoribus miſtum, quandoque, licet raro, nullas omnino turbas excitare in corpore, ita ut nequidem de morbo cogitantibus improviſo erumpant variolæ, quæ tunc plerumque & paucæ numero, & benignæ admodum indolis eſſe ſolent; verum longe frequentius ſymptomata plura, & gravia ſæpe, morbum hunc incipientem comitantur.

Præcedenti paragrapho notatum fuit illud contagium in aere volitans, nares, os, pulmonem &c. una cum aere inſpirato, vel deglutito ingredi, tenacique harum partium mucco irretiri, & figi, tuncque totum reliquum morbi decurſum producere. Operæ pretium autem erit indagare, quomodo partem, cui hæret, afficiat, uti etiam an ſtatim actuoſum fiat, & morbum excitet; an vero per aliquod tempus iners quaſi manere poſſit, & quieſcere in loco, antequam in actum deducatur. Præterea valde probabile videtur, quod præter communia ſymptomata hujus morbi incipientis etiam alia occurrant, quæ pendent in primis a parte, cui contagium adhæſit. Cum autem ubi contagium una cum aere ſuſcipitur, tunc talibus adhæreat partibus, quæ oculis commode luſtrari nequeunt, utile erit conſiderare illa, quæ ſucceſſive apparent ſymptomata, quod per inſertionem contagium communicatur crudo ſanguinolento vulneri; & deinde hæc debebunt conferri cum illis, quæ obſervantur in ægris, quibus abſque inſertionis artificio variolarum morbus naſcitur.

Obſervationes practicæ quædam videntur docere, contagium ſuſceptum ſatis cito morbum producere. Probe memini, nobiliſſimo genere, & meritis illuſtrem virum, dum rus petens mala fortuna ingreditur domum, in qua decumbebat variolis infans, eodem adhuc die ægrotaſſe cum omnibus ſymptomatibus varioloſis, & ſecutum tertio die morbi incipiente denſum agmen variolarum confluentium, quibus periit. Plures alios ſimiles caſus vidi, ſed fere ſemper in illis, qui morbum hunc horrebant quam maxime, & vel ſolo ejus nomine audito expalleſcebat. Metum enim, & triſtitiam, contagioſos morbos reddere pejores *Helmontius* (*Tumul. Peſtis p.* 871.) monuit; imo erat in illa opinione, ſolum metum abſque contagio peſtim producere poſſe; quod minus verum videtur: interim hoc inde concluſit, quia & facilius corripiebantur peſte meticuloſi, & pejus afficiebantur. Hinc potus meracus ad hilaritatem uſque ad *Helmontio* tanquam optimum

mum remedium prophylacticum commendabatur (*Ibid. p.* 887.). Certe *Diemerbroeckius* per integrum biennium noctes, dieſque peſte laborantibus adſiſtens, liber a tetra hac luce manſit, & dum propriam videndi normam deſcribit (*de peſte lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 147.) dicit: *omnes animi exceſſivos motus, quantum poteram, refrenabam, intrepidus plane vivebam, nec pericula, nec mortem, nec aliud quippiam timens: mihi eodem redibat, ædeſne enfectas, an non infectas adirem, peſtiferoſne, an alios ægrotos inviſerem. Nec terrori, nec iræ, nec mœrori locum concedebam.*

Fatetur ſimul, ſe vino interdum indulſiſſe uſque ad hilaritatem, ad ebrietatem nunquam. Imo ſi quandoque mœrorem ſubrepere ſentiebat calamitoſo illo tempore, ſtatim aliquot hauſtibus vini illum pellebat.

Aliæ tamen, & ſatis multæ obſervationes videntur docere, quod contagium ſuſceptum diutius manere poſſit, antequam morbum producat. Cum autem ubi variolarum morbus naturaliter contrahitur, non ſemper certi eſſe poſſimus de tempore, quo contagium ſuſceptum fuit in corpore, melius hoc patet per variolarum inſertionem. Conſtitit in Anglia multiplicibus obſervatis, poſt inſertum contagium ſeptimo, vel octavo die morboſa ſymptomata apparere, & ſequi eruptionem variolarum nono, vel decimo die (*Kirckpatrick of inoculation p.* 86.) Genevæ quinto, ſexto, vel ſeptimo die nunquam tardius, apparuerunt morbi ſymptomata, niſi quando diu aſſervatum fuerat contagium; tunc enim tribus, vel quatuor diebus apparebant eadem (*Acad. de Chir. t.* 2. *p.* 559.). Neque tamen adeo certa hæc eruptionis periodus eſt, quin quandoque & exceptiones patiatur. Subinde ad decimum quartum diem morbi protrahebatur variolarum eruptio, imo ad decimum ſeptimum, & vigeſimum tertium diem uſque in puero ſeptenni, qui numeroſas variolas habuit, & valide ægrotavit, evaſit tamen: frater ejus, eodem veneno infectus levem morbum paſſus fuit, & ſolita temporis periodo ægrotare cepit. Unde videtur, peculiaris idioſyncraſia corporis contagium recipientis accelerare, vel retardare poſſe morbum (*Kirckpatrick of inoculation. pag.* 87.). Imo in quadam puella undecim ſeptimanis poſt applicationem contagii prodierunt variolæ: merito dubitari quidem poteſt, an non tanto temporis intervallo naturali modo contagium ſuſcepiſſet, evanido jam illo, quod inſertionis methodo applicatum fuerat. Verum cum toto hoc tempore nec ſolitum ciborum appetitum, nec ſomnum habuerit, uti in ſanitate conſueverat, juſta ſaltem ſuſpicio naſcitur, contagium tamdiu latuiſſe in corpore, antequam morbum produceret (*Ibidem*).

Ex omnibus his videtur concludi poſſe, contagium varioloſum non ſtatim effectus ſenſibiles producere ſemper; ſed quandoque ſatis diu manere iners, & tamen efficaciam retinere producendi morbum poſt notabile temporis intervallum.

Sequitur jam, ut conſideremus illas mutationes, quæ fiunt in loco, cui contagium applicatur, & in primis illo tempore, dum actuoſum fit. Leve vulnuſculum cuti infligitur, huic applicatur contagium varioloſum, & ſi antea hunc morbum paſſus fuerit homo, cui contagium applicatur, tertio die jam coaleſcit integre vulnuſculum, nihilque mali ſequitur. Notabilis circa hanc rem caſus legitur (*Acad. de Chir. t.* 2. *p.* 560. 561.). Septenni puellæ poſt ſymptomata communia morbi hujus incipientis unica erumpit variola, quam Medicus veram, & genuinam affirmat. Poſt annum parentes dubii, an hunc morbum paſſa eſſet, curant inſertionis methodo contagium applicari; ſed abſque ullo effectu: tertio enim die integre conſolidatum erat vulnuſculum; idem tamen contagium, ſex aliis applicatum, eodem vel ſequenti die, in omnibus morbum excitavit. Ubi vero contagium appli-

applicatur corpori, quod huic morbo ſuſcipiendo aptum eſt, in quibſdam tertio, vel quarto die clauſum apparet vulnuſculum. ſed quinto die in vulneris loco cernitur linea alba, quam undique cingit levis rubedo; ſexto die omnibus vulnuſculum dilatatur, margines duri, & elevati albicant, cum rubedine inflammatoria, vel eryſipelatoſa per totum ambitum, nunc magis, nunc minus expanſa: prout jam morbus augetur, ita & magis a ſe recedunt labia vulneris; inflammatio, & ſuppuratio vulneris pari paſſu procedunt cum inflammatione, & ſuppuratione variolarum; & leve vulnus, quod tantum fere raſerat cutim, degenerat quandoque in ulcus medium pollicem latum, ac penetrans in tunicam adipoſam (*Acad. de Chir. t.* 2. *p.* 558.). Illa autem linea alba, quæ recedentibus a ſe mutuo vulneris labiis apparet, a peritis inſertionis variolarum magiſtris pro certo ſigno habetur, quod actuoſum jam contagium brevi morbum producturum ſit (*Kirckpatrick of inoculation pag.* 169.). Primum ſignum illius ſolet fere eſſe levis pruritus circa vulnuſculum; quandoque ingratus quidam ſenſus a loco vulneris ad digitos manus uſque: in robuſto adoleſcente obſervata fuit tertio die cita, & valida contractio brachii, ita ut ſubito eſiliret, miratus, quid ſibi contigiſſet; ſimilem autem concuſſum ſe percepiſſe dicebat, qualem ſentiunt illi, quibus valida vis Electrica applicatur. Sequuntur deinde reliqua ſymptomata, quæ incipientem morbum comitari ſolent; de quibus ſtatim agendum erit.

Tales effectus habet contagium vulneri applicatum; verum præcedenti paragrapho notatum fuit, quod & integræ cuti adhærens contagium morbum produxerit, quamvis forte hoc rarius, & majori cum difficultate fiat. Sed in locis denſa cute carentibus, ſimulque mucoſo humore madentibus facilius una cum aere recipi poteſt contagium, irretiri, & poſtea actuoſum fieri. Probabile autem videtur, quod primo afficiat locum, cui adhæſit, antequam reliquum corpus totum turbet, & ſanos humores ſibi aſſimilet: ſi autem ſimilia ibi producat mala, qualia videmus fieri, dum vulnuſculo applicatur contagium, patet ſatis, quod diverſa debeat producere ſymptomata pro varietate partium, quibus adhæret, atque etiam majus, vel minus eſſe periculum morbi pro diverſa indole partium, quibus primo applicatur. Forte felix ſucceſſus inſertionis variolarum etiam inde pendet, quod inflammatio, & exulceratio a contagio excitentur in tali parte, quæ abſque periculo hæc mala tolerare poteſt. Morbum hunc tractavi frequenter, nec perfunctorie, ſed ad omnia attentiſſimus; imo quandoque & hanc opportunitatem habui, ut unico ægro omnem operam impenderem, nullis aliis diſtractus curis, ſicque ſolidos dies obſervando morbum, & meditando ſuper illa, quæ obſervabam, tranſigerem: dum hæc notabam ſedulo, & conferebam cum illis, quæ ſummi in arte viri de hoc morbo ſcripſerant, veni in hanc opinionem, quod magna ſit diverſitas morbi pro diverſa parte, cui videtur adhæſiſſe primum contagium. Attenta autem ſymptomatum obſervatio poteſt inducere cognitionem partis affectæ; imo videtur ſatis veroſimile, quod quandoque pluribus partibus ſimul contagium adhærere poſſit, ſicque numeroſam moleſtorum ſymptomatum congeriem producere.

Naturali modo contagium videtur una cum aere inſpirato, vel deglutito communicari; adeoque poſſe adhærere omnibus partibus, per quas aer ingreditur, quæ omnes denſa cute carent, & mucoſo madent humore, ut notum eſt. Probe memini, me talem caſum vidiſſe, in quo credo contagium adhæſiſſe velo pendulo palatino. Oriebatur enim levis rubor in velo pendulo palatino, præcipue in dextra parte, non ſe extendens per partem ſiniſtram integre; febricula aderat ſatis mitis, nec minuta, licet velum pendulum palatinum ru-

rubeſceret. Notum enim eſt Practicis, ſæpe leviores tales anginas occurrere, quas aliquot horarum febricula præcedit, deinde incipiunt rubeſcere fauces, & pulſus redit ad naturalem ſtatum: talem anginam in eadem hac ægra aliquoties videram, & curaveram. Cum autem febricula non ceſſaret, nec rubedo propagaretur ad ſiniſtram faucium partem, ſuſpicari incepi variolas, cum regnarent epidemicorum more tunc temporis, & de dolore dorſi, licet leni, conquereretur. Nec fefellit eventus: ſecutæ ſunt variolæ, ſed mites, & admodum benignæ, a quibus abſque ullo fere artis auxilio convaluit.

Si autem narium internarum membranæ applicatum hæſerit contagium, videtur pluribus, & difficilioribus ſymptomatibus ſtipari morbus, & majori cum periculo decurrere. Dum in ſeptem capite damnatis inſitionis variolarum experimentum juſſu Regis Angliæ faceret *Meadius* (*De Variol. & Morbill. c. 5. pag.* 78. 79.) uni ex illis, adoleſcentulæ octodecim circiter annorum, penicillum pure varioloſo madidum naribus indi curavit; pariter, ac reliqui, morbum contraxit, & evaſit; ſed graviora tamen omnia paſſa eſt, & ſtatim a recepto naribus veneno acutiſſimis capitis doloribus miro modo diſcruciata fuit. *Celeberrimus Hofmannus* (*Medic. Syſtem. Pract. Sect.* 1. *c.* 7. *t.* 4. *p.* 264.) videtur & hoc obſervaſſe, quamvis forte de contagio naribus internis adhærente non cogitaverit. Ubi enim ſigna malignarum variolarum deſcribit, inter alia notat ſequentia: *Salivatio, & inſolita muci e naribus ejectio, malignam plane prodiderunt indolem, licet interdum nec dolor, nec calor notabilis, nec anxietas, nec ſitis adeſſent.* Similia habentur apud *Huxham* (*An Eſſay on fevers &c. p.* 140. 141.) qui pariter obſervavit, ſternutationem, acris ſeri ex ore, & naribus profluvium, docere, membranam Schneiderianam affectam eſſe; multaſque inde metuebat moleſtias non tantum, ſed & diſcrimen. Verum quidem eſt, quod videatur hoc deducere a puſtulis varioloſis menbranam hanc obſidentibus; unde per veſicatoria, & alia artis auxilia, ab his locis revellere morbi materiem ſtudet: interim ſi totus egregii hujus auctoris contextus legatur, patebit, quod quandoque hæc ſymptomata obſervata fuerint in ipſo morbi initio; adeoque non a puſtulis varioloſis hic hærentibus. Præterea notat, circa finem morbi in primis magnas tunc oriri moleſtias, imo quandoque ægros ſuffocari, niſi perpetuis gargariſmatibus, & injectionibus ſtrenue ſuccurratur. Certumque eſt, quod & variolæ in his locis obſerventur; ſed quantum videre potui, citius maturantur, & decidunt, quam illæ, quæ in externa cutis ſuperficie hærent, adeoque circa finem morbi magnas non poterunt facere moleſtias. Sed ſi contagium his locis applicatum, latum, & profundum ulcus faciat aliquando, uti obſervatur ſubinde fieri in brachio poſt inſitionis methodum; ſi illud ulcus per plures aliquando ſeptimanas perſtet poſt variolas jam curatas, ſatis patet, quam turpia, & triſtia mala naſci debeant in tali caſu. Vidi, & dolui, egregio, & venuſtæ formæ adoleſcenti eroſas fuiſſe narium cartilagines, partemque ſepti narium, ubi in initio morbi talia ſymptomata præceſſerant, quæ membranam internam narium affectam docuerant.

Præterea notum eſt, olfactorios nervos per nares internas diſtribui, hoſque nervos acutiſſime ſentire, & diſtinguere poſſe talia, quæ nullo alio ſenſu percipiuntur. Fragrantia certe rerum odoratarum ſolo olfactu diſtinguitur, dum ſub alium ſenſum nullum cadit. Porto conſtat innumeris obſervatis, totum corpus miro modo turbari poſſe a ſolis ſubtiliſſimis effluviis corporum agentibus in hos nervos; atque e diverſo turbas excitatas in corpore ſedari per alia, quæ in olfactus nervos agunt tantum. Moſchi penetrabilis fragrantia teneras puellas ſpaſmis hyſtericis afficit toties, quos Caſtorei virus, & gravis Aſæ fœti-

tidæ odor ſopit tam feliciter. Submerſi cadaveris tumidum abdomen dum crepat, tetram adeo exhalat mephitim, ut & robuſtum hominem in animi deliquium cadere faciat, reſolutis uno momento omnibus in valido hoc corpore viribus; aceti autem fragrantia in ſyncopen ipſam delapſos excitat. Opii odor viroſus, croci amabilis fragrantia, ſi nimia fuerint, ſomnum fere apoplecticum faciunt. Numeroſiſſima ſimilia recenſeri poſſent; ſed hæc ſufficient, ut probetur, metuendum eſſe, ne a contagio varioloſo, in naribus hærente nervi afficiantur, & encephali functiones turbentur miro ſæpe modo. Obſervationes plures docuerunt, in ipſo variolarum morbi initio nervos, ac encephalon affici, & quidem quandoque ſatis vehementer. Sexennis puella conqueritur de capitis, & dorſi dolore, poſtea valide, & diu convellitur, ceſſante convulſione admodum balbutit, redit loquela, ſed ſequenti die ter adhuc convulſiones paſſa amittit loquelam,motumque corporis; & quamvis variolæ erupiſſent diſcretæ, feliciterque terminarentur, tamen per tres integros menſes in eodem ſtatu manſit, antequam loquela, & motus membrorum inciperent reſtaurari; ſicque tarde priſtinam valetudinem recuperavit (*Kirckpatrick of inoculation p.* 75. *&c.*). Alii ſimiles caſus apud eundem auctorem leguntur, quidem docent. Obſervavit pariter *Sydenhamus* (*Diſſertat. Epiſt. p.* 462.) variolas, quoties affectus comatoſos a tergo inſequuntur, admodum confluere. Verum quidem eſt, quod in caſibus modo recitatis nulla certitudo ſit, contagium nervos olfactorios affeciſſe, & quod ex illis, quæ antea de *Delirio Febrili*, *Melancholia*, *Epilepſia*, *&c.* dicta fuerunt, ſatis pateat, ventriculi nervos, & alios etiam in diſſitis ab encephalo locis poſitos turbare poſſe totum ſenſorium commune, ſi afficiantur. Interim ſemper periculoſum videtur,ſi nervi adeo ſenſiles, adeo facile irritabiles, a contagio varioloſo immediate afficerentur.

Opponi forte poſſet Chinenſium methodus; illis enim ſolenne eſt, variolas excitare, dum exſiccatas variolarum cruſtulas naribus imponunt, uti antea dictum fuit. Verum videtur hæc methodus non adeo felicem eventum habere, ac illa, quæ recens facto vulnuſculo in brachio contagium applicat. Legitur enim (*Salmon hedendægſe hiſt. t.* 1. *p.* 95.) adeo funeſtum a Chinenſibus reputari hunc morbum, ut in numero liberorum non recenſeant niſi illos, qui jam hunc morbum ſuperaverunt. Præterea notatur in deſcriptione methodi Chinenſium (*Lettres edifiant. & curieuſ. t.* 20. *p.* 319. *&* 335.) vario tempore poſt febrim natam prodire variolas: ſi primo die prodeant, ex decem vix unus ſervatur; ſi ſecundo die, ex eodem numero quinque verſantur in ſummo periculo; ſi tertio die, ex decem ſervantur octo, vel novem; magna certe diverſitate in eventu hujus morbi cum velint illi, qui huic rei operam dederunt, vix centeſimum quemque inſitivis variolis perire (*Mead de variol. & morbill. c.* 5. *p.* 79.). Adeoque apparet ſaltem, ipſa Chinenſium obſervata confirmare ſententiam, quæ ſtatuit, contagii applicationem ad nares internas periculoſam eſſe.

Procul dubio periculoſum foret, ſi contagium una cum aere inſpiratum adhæreret pulmonis internæ ſuperficiei, quam aer undique alluit. Sed forte hoc rarius fit; ſaltem peripneumoniæ ſymptomata rariſſime mihi occurrerunt in initio hujus morbi. Ratio videtur hæc eſſe, quod rapida admodum circulatio ſit per pulmonem, & halitus ex vaſis exhalantibus magna copia, ac vi diffletur perpetuo per omne punctum ſuperficiei aereæ pulmonis, hincque facile avertatur, quidquid ibi hærere inciperet.

Quamvis autem contagium in aere volitans, una cum aere inſpiratum, pluribus locis adhærere poſſit, videtur ſatis probabile, quod longe frequentius viſcidæ ſalivæ irretitum una cum hac deglutiatur, ſicque vel ſuperiori orificio

cio ventriculi, circa quod deglutita aliquam patiuntur moram, vel & ipſi ventriculi ſuperficiei interiori, muco obductæ naturaliter, adhæreat. *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 162.), adeo accuratus hujus morbi obſervator, inter ſigna hujus morbi recenſet *doloris ſenſum in partibus, quæ ſcrobiculo cordis ſubjacent, ſi manubus premantur*. Et alibi (*Diſſertat. Epiſtol. p.* 474.) monet, *quod ſemper obſervaverit, in juvenibus, immani vomitione, ægritudine, & dolore, præter ſolitum vexatis, variolas inſequentes ultra modum confluxiſſe*. Signa autem hæc ventriculum peſſime affectum eſſe docent. Imo *Helmontius* (*In capit.* Lunare tributum *p.* 584.), hæc conſiderans, voluit, venenum variolarum ſemper circa ventriculum accendi. Videor mihi obſervaſſe, quod nondum hunc morbum paſſi certiſſime inficiantur, ſi in aere miaſmatibus varioloſis pleno cibum ſumſerint. Novi, multis egregiis Medicis in more eſſe, ut, dum in cura morborum contagioſorum verſantur, nunquam ſalivam deglutiant coram talibus ægris: hoc autem commodiſſime obtinetur, ſi aere quoddam aroma ore retineatur; tunc enim, nequidem de hac re cogitantes, perpetuo ſalivam exſpuunt. *Diemerbroeckius* (*De peſte l.*2. *c.*12. *p.* 147.), dum peſte affectos inviſebat multo mane, & jejunus quidem, cardamomi minoris grana maſticabat, totoque die, ſimul ac tantum tempus dabatur, tabaci fumum per fiſtulam ducebat; quod fere perpetuam ſputandi conſuetudinem facit. Fatetur autem, ſe tabacum pro primario præſervativo in peſte ſemper habuiſſe, & ab ejus uſu abſtinuiſſe, poſtquam peſtis ceſſaſſet, ne aſſueſceret nimis. Facile inducor, ut credam, perpetuam ſalivæ exſpuitionem plus conduxiſſe, quam ipſius tabaci vim medicatam. A fide digniſſimo & admodum Reverendo viro accepi, quod a peſte moribundis adſtiterit frequenter & diu, animæ nempe, non corporis medicus, nec unquam infectus fuerit ipſe. Hanc autem a tetro morbo immunitatem tribuebat fabæ S. Ignatii vocatæ, cujus particulam continuo volvebat in ore. Verum ingentem amatorem hæc faba habet, qui facile impedit, quo minus ſaliva, ingrato hoc ſapore imbuta, deglutiatur.

Cum autem inſitionis methodus docuerit, vulnuſculum, cui contagium applicatum fuit, in ulcus quandoque degenerare, latum & profundum ſatis, quod copiam plorat puris, ac varioloſi quidem (per pus enim talis ulceris contagium propagatum fuiſſe legitur *Kirckpatrick of Inoculation pag.* 133.) & aliquando per plures ſeptimanas tale ulcus manere, antequam curetur, intelligitur certe ratio multorum ſymptomatum, quæ & hujus morbi tempore, & poſt morbum, obſervantur quandoque, dum contagium inſpiratum, vel deglutitum, partibus internis corporis adhæſit. Obſervatum fuit, dum ulcus tale magnam copiam puris plorat, non multum attolli puſtulas (*Academ. de Chirug. t.* 2. *p.* 559.). Doluerunt ſæpius Medici præter exſpectationem mori ægros, quibus non adeo numeroſæ puſtulæ ſpem faciebant felicis eventus. An tunc ſimile quid in cauſa fuit? Viſum fuit, poſt inſitionem ſymptomata ingruentis morbi ſolito tempore apparere, & tamen ne unicam quidem puſtulam prodire; ſed pus, de loco inſitionis fluens, contagioſum erat æque ac pus variolarum (*Kirckpatrick of inoculation p.* 133.). An ſimile quid obtinet in febre varioloſa, quam nullæ variolæ ſequuntur, qualem febrem *Sydenhamus* & alii obſervaverunt illo tempore, dum variolæ epidemice graſſabantur? imo quandoque illa febris admodum periculoſa non tantum, ſed & lethalis, eſt. An tunc in illo corporis loco, cui contagium applicatum fuit, pus illud contagioſum naſcitur tantum, non autem per reliquum corpus diſpergitur malum? Hæc & plura ſimilia relinquo exploranda attentis in Praxi Medica viris, ideoque tantum indigitare volui. Credo tamen, utile fore, ſi ſollicite attendatur, an ſymptomata incipien-

pientis morbi doceant, huic, illive parti adhærere contagium: inde enim & in Prognoſi formanda, & in Methodo curandi, multum emolumenti obtineri poterit.

Ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis patuit, ſymptomata, quæ morbum hunc incipientem comitantur, ſatis varia eſſe poſſe pro diverſo morbi impetu, pro diverſa conſtitutione Epidemica, ætate, & temperie ægri: hic tantum recenſentur maxime communia, quæ apud *Sydenhamum* (*Sect.* 3. *cap.* 2. *p.* 161. 162.) enumerata leguntur. Eſt præterea quædam diverſitas ſymptomatum, quando morbus per inſitionem excitatur, uti poſtea dicetur. Hic enim agitur de ſignis hujus morbi incipientis, quando contagium ſuſcipitur naturaliter, ut dici ſolet, prout præcedenti paragrapho dictum fuit.

Horripilatio, & rigor, communia fere ſunt omnium morborum acutorum incipientium ſymptomata, quæ deinde febris ſequitur. Antea monitum jam fuit, quandoque ſine ulla febre prodire variolas, mites & benignas: ſed ſtatim monebitur, aliquando & peſſimas præcedere ingentem dolorem dorſi ſine febre. Febris illa pergit continua, imo plerumque augetur, donec erumpant variolæ: calor ſatis magnus ſolet adeſſe per totum corpus ad extrema uſque, ſæpe cum ſenſu levis punctionis per totam cutim, & magna propenſione in ſudores; in adultis nempe; nam in infantibus hanc ſe nunquam obſervaſſe teſtatur *Sydenhamus* (*Ibid.*). Oculi ſplendent, quandoque & vaſa adnatæ ſolito plus rubent: ſed oculos lacrymantes potius obſervamus in morbillis, quam in variolis. Capitis dolor fere ſemper adeſt, & ſæpe ſimul delirium; quod tamen in hoc morbi ſtadio non adeo mali ominis eſt, & erumpentibus variolis ceſſare ſolet. In morbo incipiente plerumque ingens & ſpontanea laſſitudo percipitur, omneſque artus obtuſe dolent; quod cum aliis multis morbis commune habent variolæ: verum quandoque contingit, uti *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 166.) monuit, ut oriatur *acutiſſimus dolor, nunc in regione lumborum, paroxyſmi nephritici æmulus, nunc in latere, qualis pleuriticos vexat, nunc in artubus, ut in rheumatiſmo, nunc denique in ventriculo cum ingenti ægritudine, & vomitu enormi*. Obſervavit autem, variolarum eruptionem ab acri tali dolorem multum retardari, poſtea prodire variolas admodum confluentes, & periculoſas. Imprimis mihi ſemper ſuſpectum fuit in praxi, ſi variolarum morbus cum immani lumbagine inciperet, ita ut ægri præ doloris acerbitate corpus movere non poſſent: quandoque talis dolor ſubinde miteſcit, & per intervalla recrudeſcit denuo, tanta cum vi, ut toto tremant corpore ob intolerabilem doloris cruciatum: febricula lenis admodum tunc adeſt, imo & aliquando in pulſu parvo & debili nulla omnino percipitur celeritas, tuncque vidi, adeo malignas ſecutas fuiſſe variolas, ut nullus emerſerit illorum, quos tractavi, licet omnia, quæ noveram, artis auxilia adhibuiſſem: obtinui aliquoties, ut ultra vigeſimum diem protraheretur morbus, ſed tandem, in peſſimam putrilaginem reſolutis omnibus humoribus, poſt ſummas miſerias toleratas, ſuccumbebant miſeri diro malo. Vidi, maximi nominis in hoc morbo curando Medicos ſimilia notaſſe. Sic *Mortonus* (*De Febr. inflamm. univerſal. c.* 7. *p.* 53.) habet ſequentia: *Coma profundum uſque ad criſin protenſum, unde æger jacet quaſi attonitus, aut inebriatus, & vix lumen aſpicere, vel interrogatis reſpondere, potis ſit, vel atrox, fixus, & ſpaſmodicus, lumborum dolor, vel inteſtinorum* (*colici ſcilicet, vel nephritici affectus æmulus*), *aut quidem totius corporis; præſertim, ſi cum* ἀπυρεξίᾳ *conjunctus fuerit, peſſime ominatur. Siquidem, extremam eſſe ſpirituum veneno irretitorum proſtrationem, aut ſaltem inanem eorundem conatum, concludere licet*. Poſtea obſervatis practicis funeſtam hanc Prognoſin confirmat (*De Febr. inflamm. univerſal. p.* 180. *& ſeq.*). Pariter tanquam peſ-

peſſimarum, & certo lethalium variolarum ſignum damnavit intolerabilem dorſi & lumborum dolorem. *Hillary* (*An Eſſay of the Small pox p.* 164.) ſi in ipſo morbi initio adſit: ſolent enim tunc petechiæ malignæ, & lethales hæmorhagiæ, ſequi.

E contra, dum utilitas inſitionis variolarum adſtruitur, magnum argumentum inde petitur, quod nunquam acris illa lumbago, quæ peſſimas variolas præcedere ſolet, obſervetur poſt inſitionem, licet etiam numeroſæ poſtea ſequantur variolæ (*Kirckpatrick of Inoculation p.* 257.). Dolent quidem ſubinde, circa ſcapulas, pectus, &c.; ſed obtuſi & erratici ſunt illi dolores, nunquam fixi, vel acuti admodum. Simul etiam notandum eſt, laſſitudinem dolentem totius corporis, & præcipue dorſi, ac lumborum, quod merito celeberrimus *Violante* (*De Variol. & Morbil. p.* 13.) ſignum poſuit peculiare & proprium variolarum, non ſemper dare funeſtam Prognoſin, ſed tunc tantum, quando acutus, fixus, & intolerabilis fere, dolor dorſum, aut lumbos occupat.

Videtur certe *Hippocrates* & in aliis morbis dorſi dolorem ſuſpectum habuiſſe, dum dicit: *ex dorſi dolore morborum principia, difficilia* (*Coacar. Prænot. n.* 310. *Charter. t.* 8. *p.* 869.): & paulo poſt: *Lumborum dolor, ſine cauſa manifeſta celeriter invadens, maligni morbi ſignum.* In libris vero Epidemicorum ægri recenſetur, quos in morbi initio talis dolor corripuit, & qui periculoſe admodum decubuerunt.

Dolor autem circa cordis ſcrobiculum, vomitus, nauſea, tunc imprimis videntur hunc morbum incipientem comitari, quando contagium ventriculi ſuperiori orificio, vel & ipſi ventriculo, adhæſit, uti paulo ante dictum fuit. Hæc ſymptomata tamen non ſemper adſunt: pluribus enim, variolis, tam diſcretis, quam confluentibus, dum corriperentur, nullum vomitum, nec dolorem circa cardiam adfuiſſe, novi. At inquietudo magna, dum perpetuo ſitum corporis mutare moliuntur ægri, malum in morbis ſignum dat; uti pluribus dictum fuit in capitulo de *Anxietate Febrili*, ad §. 739., ubi de peſſimis febris ardentis ſymptomatibus agebatur. Stupor autem, & ſomnolentia, oppreſſum vi morbi encephalon indicant, malique moris variolas hæc ſigna præcedere, antea dictum fuit.

In infantibus convulſiones Epilepticæ ſæpe contingunt: nec hoc mirum videtur, cum admodum irritabile in hac ætate genus nervoſum a levioribus etiam cauſis totum turbetur facile: certe magnus & inſolitus fragor, dolor gingivarum dentitionis tempore, acre irritans in ventriculo, vel inteſtinis hærens, hiſce toties convulſiones faciunt. Quandoque contigit, ut in ipſo morbi initio convellantur infantes, dum contagium varioloſum corpori applicatum, hactenus ſilens, in actum deducitur. Paulo ante dictum fuit, quod in robuſto adoleſcente, dum contagium per inſitionem applicatum incipiebat actuoſum fieri, convelleretur ſubito brachium, & poſtea ſecutæ fuerint variolæ numeroſæ admodum; a quibus tamen evaſit. Unde in ipſo morbi initio nata infantibus convulſio non adeo felix omen exhibet. Si vero paulo ante variolarum eruptionem convellerentur infantes, ſæpe ſæpius obſervavit *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 162.), variolas ſequi *magnitudinis conſpicuæ, mites, boni moris, & rariſſime confluere.* Imo, ſi infantes, dentitione jam perfuncti, convellerentur, ſemper ſuſpicabatur, variolas in procinctu eſſe; quia & in genere ſtatuit alibi (*Diſſert. Epiſtol. p.* 459.): *in hoc caſu cogitandum eſt, convulſionem illam fortaſſis a natura conatu, quo variolas, ſcarlatinam febrim, aut morbillos, in corporis habitum protrudere ſatagit, pendere, licet huc uſque lateant ſub cutis tegmine.* Obſervata enim plura docere videntur, uti alia occaſione ad §. 1075. 4. dictum fuit, convulſiones naſci, dum corpus gravatur, vel irritatur, inſolito ſtimulo, & tunc per illas

expelli illud, quod gravat, aut irritat, vel deponi ad talia corporis loca, ubi minus nocet; pluribus exemplis hoc tunc fuit probatum. Simul etiam §. 1077. 4. notatum eſt, tempore inſultus epileptici dilatari vaſa cutanea, & magis urgeri ab humoribus impulſis; quare noxium miaſma, ſanguini permiſtum hærens, verſus cutim ſæpe feliciter deponitur poſt convulſionem talem. Simul etiam apparet ratio, cur diverſa prognoſis habeatur pro vario morbi tempore, quo talis convulſio irruit: ſi enim in ipſo morbi initio oriatur, validam irritationem ſtimuli morboſi ſignificat: ſi paulo ante eruptionem variolarum contingat, tunc ſalubre naturæ conamen plerumque innuit, per quod morbi materia verſus cutim determinatur.

§. 1384. INitio hujus ſtatus (1383.) cruor venis miſſus pulcher, ſaluberrimusque [illegible]; ſecundo, tertio, quartove, die, jam inſtar pleuritici & inflammatorius cernitur (384.), eo plus, quo plus duravit, & vehementius fuit, malum.

Dum in morborum indolem inquirunt Medici, ſemper ſollicite ſolent attendere, qualis humorum mutatio contingat tempore morbi præſentis, & ex hac cognitione utiles in methodo medendi regulas eliciunt. Invenerunt autem in initio hujus morbi ſanguinem vix mutatum eſſe a conditionibus ſanitatis. *Sydenhamus* (*Diſſertat. Epiſt. p.* 475.) in ſanguineo & florentis ætatis viro, tertio morbi, & quidem ſatis validi, die, ſanguinem de vena miſſum invenit optimum, ac floridum: dum autem, convaleſcente jam ægro, vigeſimo primo die morbi ſanguis mittebatur, *pleuriticorum ſanguinem æmulabatur, & puris fere inſtar erat* (*Ibidem* 477.). Qualis autem ſit ille ſanguis pleuriticorum, cujus pars rubra concreſcens dura & craſſa pelle tegitur, antea ad §. 384. & §. 890. dictum fuit. Certum ſatis ex obſervatis practicis videtur, ſanguinem in decurſu hujus morbi inflammatoriam talem ſpiſſitudinem acquirere, nunc citius, nunc ſerius. Memini, me aliquoties vidiſſe, dum urgentia ſymptomata repetitam venæ ſectionem poſcebant, ſecundo jam morbi die talem cruſtam denſam in ſanguine. *Baglivus* (*Oper. omn. pag.* 61.) inde preſagiebat variolas copioſas, ac valde periculoſas.

Interim minime certum videtur, talem ſpiſſitudinem in ſanguine produci per immediatam contagii varioloſi actionem, ſed magis probabile videtur, illam naſci per febrim acutam calidam a ſtimulo contagioſo excitatam. Antea ad §. 587., ubi de febris effectibus dicebatur, uti etiam ad §. 689., ubi de noxis caloris febrilis agitur, conſtitit, diſſipatis liquidiſſimis per vim febris, & caloris intenſiorem gradum, ſanguini induci majorem ſpiſſitudinem, & concretionem faciliorem. Cum ergo febris acuta, calorque ingens, comitari ſoleant morbi hujus primum ſtadium, uti præcedenti paragrapho dictum fuit, merito lentor ille inflammatorius febri, & calori aucto potius tribuitur, quam ipſi contagio, a quo febris nata fuit.

Quin imo celebres viri in illa opinione fuerunt, varioloſum virus potius fundere humores, quam inſpiſſare. Tuſſim, quæ lentori nato a frigore, & impedita perſpiratione adſcribi poſſe merito videbatur, integre ſublatam vidit egregius autor (*Kirckpatrick of Inoculat. p.* 62. 63.) quadraginta horis, poſtquam variolarum inſitio inſtituta fuiſſet. Vir, valetudinarius jam per duos, treſve annos lætabatur de ſanitate reſtituta pridie, antequam acerbo dorſi dolore, & ſequentibus hunc variolis corriperetur, quibus periit octavo morbi die. *Mead* (*De variol. & morb. p.* 71. 72.) obſervavit, variolarum morbum profuiſſe illis, quibus ſive a natura, ſive a victu, vitium contraxit ſanguis, & lympha viſcidior glandularum tumores fecit. Cer-

te

te plura alia obſervata probabilem reddunt hanc ſententiam, quod contagium varioloſum fundat humores: *Liſter* (*De variolis p.* 30.) in peſſimis & lethalibus variolis animadvertit, *ſanguinem refrigeratum tenerrimum fuiſſe, ut ejus craſſamentum rubrum vel molliori pennæ pluma percuſſum facile dividi potuerit*. Deinde addit: *In aliis autem multis, quibus urina cruenta mota eſt, ſanguinem e brachio miſſum adeo aquatum, putridumque eſſe vidi, ut fluctuaret craſſamentum in vaſe, non aliter quam ipſum ſerum*. Similia *Hofmannus* (*Med. rati. Syſt. t.* 4. *p.* 146.) habet, teſtans, ſe inveniſſe in corporibus defunctorum, poſt malignas variolas, ſanguinem totum fluidum, neque in ſerum, nec in coagulum, ſeceſſiſſe. Ab hac ſanguinis diſſolutione videntur naſci lethalibus in variolis illæ hæmorrhagiæ, *dum non ex ore tantum, naribus, & oculis, ſanguis emanat, ſed per cunctos etiam corporis meatus, maximeque urinæ itinere, perfluit* (*Mead de variol. & morbill. pag.* 22.). Antea ad §. 730. ubi de febre continua putrida agebatur, monitum fuit, ſtimulum morboſum, corpori applicatum, vel & a degenerantibus in corpore humoribus natum, quandoque quidem producere inflammatoriam humorum denſitatem; verum etiam aliquando ſolvi humores, non inſpiſſari, ſic ut variis viis de corpore elabantur, cum ſubita & valida virium jactura; quod tunc ibidem pluribus obſervatis practicis confirmatum fuit. Idem certe & in variolarum morbo obſervatur. Plerumque enim, dum morbus ille aggreditur febris ſatis valida cum calore magno & perpetuo adeſt, tuncque omnia ſigna docent, ſpiſſitudinem inflammatoriam metuendam eſſe, dum per ipſam febrim natura pellit ſuſceptum contagium, & ad corporis ſuperficiem critica metaſtaſi deponere nititur: vehemens quidem talis morbus poteſt eſſe, ſed & vires vitales valide in morbum agunt, felixque eventus ſperari poteſt, licet a copia magna variolarum, vigiliis, pure reſorpto, febre ſecundaria &c. non leve periculum prævideatur. Verum quandoque contingit, ut varioloſum virus plus noceat vires vitales projiciendo; tunc nullus quidem periculoſæ inflammationis metus, nec caloris aucti nimis: æſtus enim vix ullus adeſt, imo potius frigeſcit corpus, pulſus debilis omnino, licet ſimul celer, fit, imo quandoque præter debilitatem & parvitatem pulſus nulla obſervatur celeritas; anxietas autem magna adeſt, & ſigna diſſolutionis putridæ humorum brevi ſequuntur, dum hæmorrhagiæ enormes, dejectiones alvi liquidæ, fuſcæ, debilitantes, cadaveroſi fœtoris, ſuccedunt; uti & maculæ lividæ, pluraque alia funeſta ſymptomata, quæ mortem præ foribus eſſe nuntiant. Verſatiſſimi in hoc morbo curando Medici ſuis obſervationibus hoc confirmaverunt. Quinque annorum puellæ erumpebant variolæ abſque notabili febre, anxietate, aut dolore, prægreſſis; nec numeroſæ erant puſtulæ; ſed nigreſcebant, & copioſum fundebant ſanguinem, ſimul apparentibus maculis lividis & nigricantibus: frequens aderat, ſed leve animi deliquium; quo ceſſante, ad crepundia ſua redibat hæc ægrotula. Nona morbi die, copioſo ſanguine per alvum evacuato, una cum aliquot grumis coagulati cruoris, placidiſſime obiit (*Huxham of fevers p.* 52. 53.). In alia virgine, quæ immediate ante morbum incipientem, calida admodum tempeſtate, validiſſime corpus exercuerat, una cum numeroſiſſimis variolis prodierunt maculæ lividæ & nigræ per totum corpus tertia morbi die; fœmora & tibiæ purpureo colore fœdabantur; hæmorrhagia larga ex gingivis, ac naribus ſuccedebat; & menſtrua copioſa admodum fluebant ſex diebus ante conſuetam periodum; ſexta autem morbi die periit. Ab initio morbi, ad mortem uſque, de anxietate ingenti, & ponderis moleſtiſſimi ſenſu circa pectus conqueſta fuerat; frequentia animi deliquia adfuerant; & pulſus celer admodum, parvuſque erat

(*Hux-*

(*Huxham of fevers p.* 52. 53.). Licet jam in hoc caſu motus corporis validus, magno ſub æſtu, inflammatoriæ ſanguinis ſpiſſitudini producendæ faveret, tamen ſanguinis nimia ſolutio ſecuta fuit, uti profuſæ Hæmorrhagiæ teſtantur. *Mortonus* (*Pyretolog. p.* 183.) vidit in puella duos & vinginti annos nata morbum incepiſſe ſubito cum cephalalgia & lumbagine immani, abſque calore, imo potius cum frigoris ſenſu: obambulabat tamen per domum, imo alteri ægroto miniſtrans vigilabat tota nocte: tertio morbi die ſanguis e vena cubiti eductus nullatenus concrevit: quarto die maculæ nigræ apparuerunt in pectore, & urina ſanguinolenta, una cum jactatione perpetua, languore, pulſu tremulo, & inordinato: ſub finem quintæ diei hæmoptoe ſubita erupit, unde ſoffocata periit. In cadavere cutis tota nigricabat; color autem niger cutis ſequenti die mutabatur in cæruleum; qualem colorem & omnia lintea ſanguine conſpurcata habebant, dum lixivio ſaponaceo immergerentur. In hoc caſu, abſque calore aucto, abſque ullis inflammatoriæ ſpiſſitudinis indiciis, mors ſecuta fuit, ſic degenerante per contagium varioloſum ſanguine, ut vaſis ſuis amplius coerceri non potuerit.

Dum eundem nomine morbum tam diverſis ſymptomatibus ſtipatum incedere videret *celeberrimus Meadius*, commodiſſimam ſtatuit hanc variolarum diviſionem, per quam in ſimplices, & malignas, diſtribuerentur (*De variol. & morb. p.* 19.). Simplices dicendæ, quæ cum febre ſimplici, cito deſinente, prorumpunt, facile maturantur, pus bonum colligunt, cito exſiccantur, & decidunt. His febris inflammatoria initio adeſt, ceſſans, dum variolæ erumpunt. Malignæ vero appellantur, quas febris maligna comitatur, cum anxietate, ſubita virium proſtratione, quæ non ſuppurantur, ſed potius in gangrænam degenerant, & ſæpe putrida ſolutione humorum lethales ſunt, antequam maturari potuiſſent, ſi meliorem habuiſſent indolem. Magis autem arridebat hæc variolarum diviſio egregio huic viro, quam illa in diſcretas, & confluentes, quia quandoque & in diſcretis talis malignitas deprehenditur, quæ mortem inopinam facit, licet minus peritis lenis ſatis morbus videatur, & paucæ tantum prodeant variolæ, uti ex obſervationibus medicis modo recenſitis patuit; quod idem in praxi aliquoties obſervavi; uti poſtea dicetur.

Simul facile patet, magni momenti in variolarum curatione eſſe, ſi hæc bina rite diſtinguantur; longe enim alia medendi methodus requiritur in morbo inflammatorio, quam ubi malignum virus ſanguinem fundit, cum ſubita vitalium virium jactura. Utiliſſimam hanc hujus morbi diſtinctionem pariter notavit egregius *Huxham* (*Eſſay of fevers &c. p.* 127. 128.), in tractatu, quem *de febribus* ſcripſit.

§. 1385. Durat hic ſtatus, pro varietate epidemica, vehementia morbi, temperie ægri, vario tempore: quo diuturnior ex ſua natura, eo mitior futurus totus morbus, & contra.

Agitur hic de illo temporis intervallo, quod inter prima ſymptomata morbi incipientis, §. 1383. enumerata, & papularum eruptionem; intercedit; uti & de Prognoſi, quæ haberi poteſt ex citiori, vel tardiori papularum eruptione. Obſervationes practicæ docuerunt, varium fuiſſe illud temporis intervallum.

Pro varietate epidemica. Ex illis, quæ ante dicta fuerunt, patuit, contagium varioloſum, licet exiguæ admodum molis ſit, corporis applicatum, turbare totam ſanitatem, febrim accendere, inflammare, & irritare loca, quibus adhæret, ſi corpus variolarum morbo ſuſcipiendo aptum fuerit, ſimulque habere hanc proprietatem, ut vel in ſaniſſimo homine aſſimilet in ſuam na-

turam bonos humores, majori, vel minori copia; &, hoc facto, aſſimilatas humorum partes verſus ſuperficiem corporis externam, imo & internam quandoque, deponi per metaſtaſin, cum levamine ſymptomatum, & ſubinde cum abolitione integra omnium malorum; ita ut æger, erumpentibus variolis, omnino ſanus ſibi videatur. Hæc autem aſſimilatio bonorum humorum in contagii ſuſcepti indolem, & depoſitio ad ſuperficiem corporis, non ſemper eodem tempore fit. Dum variolas epidemicas annorum 1667. 1668. & partim anni 1669. deſcribit *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 162.), notat, quod quarto ut plurimum die a prima morbi invaſione prodierint, nonnunquam & aliquanto ſerius, ante quartum diem autem rariſſime. Verum annis 1670. 1671. 1672. obſervavit, diſcretas variolas tertio jam die erumpere, atque etiam periculoſiores eſſe, & ad confluentium indolem propius accedere (*Idem Sect.* 4. *cap.* 6. *p.* 251.). Præterea quandoque contingit, conſtitutionem epidemicam talem eſſe, ut omnes fere variolis confluentibus decumbant, quæ ſolent tertio, imo quandoque ſecundo, die prodire (*Idem ibid. p.*252. & *Sect.*3. *c.*2. *p.*165.). Quando per inſitionem morbus naſcitur, ſimili fere temporis ſpatio eadem morbi periodus abſolvitur, ut nempe tertio, vel quarto die, poſtquam inceperint ægrotare, papulæ erumpant (*Mead de variol. & morb. p.* 23. *Kirckpatrick of inoculation p.* 87. *Acad. de Chirurg. t.* 2. *p.* 557.). Non enim computandum eſt morbi initium ab illo tempore, quo contagium applicatum fuit corpori, verum ab illo, quo inceperunt ægrotare. Octavo enim, vel nono die ab inſitione papulæ prodire ſolent; ſed primis diebus alacres ſunt, & nihil omnino in ſanitate mutatum apparet. Ex ante dictis enim patuit, poſſe hoc contagium in corpore hærere notabili tempore, antequam actuoſum fiat, & morbum excitet.

Vehementia morbi. Confluentes dictæ variolæ validiorem febrim comitem habere ſolent, & pluribus ſævioribuſque ſymptomatibus ſtipantur, quam diſcretæ ac benignæ; ſed & citius erumpunt: ſic etiam diſcretæ illæ, anomalæ dictæ *Sydenhamo*, tertio die prodibant; ſed pejoris erant indolis, uti modo notatum fuit. Septima die febris erumpentes variolas regulares, mites, atque benignas, ſemper huc uſque ſe obſervaſſe teſtatur *Violante* (*De variol. & morb. p.* 33.); quod temporis intervallum ab incepto morbo in illis locis, ubi praxin exercui, nondum mihi videre contigit; ſi nempe bonæ & mites prodirent variolæ poſtea; aliquoties enim adeo tarde prodeuntes obſervavi; ſed ab initio morbi proſtratæ fuerunt illico vires, & prodierunt variolæ nigræ, cum maculis purpureis, brevique mors ſecuta fuit. Interim egregio ac candido huic viro plenam fidem non negavero; procul dubio enim in diverſis regionibus varietas in duratione primæ periodi hujus morbi occurrit; ſic Regius Archiater *Erndtelius* (*Warſav. Phyſic. Illuſtrat. c.* 5. *p.* 169.) Warſaviæ morbos deſcribens dicit: *Variolæ, periodis conſuetis longe ſolent eſſe lentiores ac ſegniores, neque quinario facile abſolvuntur dierum numero ter repetito, ſed ſeptenario potius, ita ut tres, vel quatuor ſeptimanæ tranſeant communiter, antequam totaliter earum virus deferveſcat, ac de purgatione cogitare poſſit Medicus.* Cum autem prima periodus variolarum terminetur eruptione, ſecunda maturatione, tertia autem finiatur exſiccatione, videtur ſatis veroſimile, quod, primo ſeptenario abſoluto, papularum eruptionem viderit. Imo apud *Diemerbroeckium* (*De variol. & morb. Hiſt.* 3. *p.* 293.) legitur de muliere triginta annorum, quæ nunquam variolas paſſa fuerat. Cum autem variolæ tunc temporis graſſarentur, febricitaret ægra, ſomnolenta eſſet, de cardialgia conquereretur, cum gravitate capitis, & leni aliquo intercurrente delirio, hunc morbum ſuſpicatus eſt *Diemerbroeckius*; & cum jam in Prognoſi ſe deceptum crederet, vigeſimo

ſimo morbi die eruperunt papulæ, morboque feliciter ſuperato convaluit. Rarum oppido exemplum; nam & ipſe autor fatetur, ſe tantum ſemel tardam adeo eruptionem variolarum obſervaſſe.

Temper e ægri. Conſtans obſervatio eſt omnium Medicorum, periculoſius hoc morbo decumbere illos, qui ſanguineam habent temperiem, in ipſo ætatis flore ſunt, & lautæ diætæ indulſerunt. E contra, cæteris paribus, levius afficiuntur illi, qui nondum ad pubertatem pervenerunt, laxiori corporis habitu præditi ſunt; & ſi per largas evacuationes morbum incipientem prægreſſas vaſa depleta fuerint, uti antea ad §. 1382. dictum fuerint, uti antea ad §. 1382. dictum fuit. Quod & confirmatur obſervationibus *Violante* (*De variol. & morb. p.* 34.) qui ſic habet: *Cæterum pluries retardatum variolarum exortum a copia ſanguinis per nares effluxi, vel diarrhœa, obſervavi, & variolæ, ut tardiores, ſic rariores, & interſtinctæ, fuerunt, minoremque ſecum malignitatem, & vitæ periculum, ob ante actas evacuationes, attulerunt.* Agitur hic de illis evacuationibus, quas ſalubre virium vitalium robur comitatur; non autem de illis, quæ fiunt ſolutis humoribus per malignam morbi indolem, una cum ſubita virium proſtratione, de quibus præcedenti paragrapho dictum fuit. Ubi autem inſignis humorum acrimonia adeſt, ut in bilioſis, ſcorbuticis, atrabilariis, tunc plerumque peſſimæ indolis variolæ obſervantur.

Quo diuturnior ex sua natura &c. Dum videbant Medici febrim, & omnia ſymptomata levari, imo quandoque integre ceſſare, dum papulæ incipiunt prodire, cogitaverunt, illam medendi methodum optimam fore, quæ promoveret, & acceleraret, eruptionem hanc. Cum autem calida & ſudorifera remedia verſus corporis peripheriam humorum impetum & copiam ducerent, his inceperunt uti, ac larga quidem copia. Sollicitæ de prolium ſalute matres, & ſciolæ ægrorum cuſtodes, talia remedia vi, vel precibus extorquere ſolebant a Medicis, vel quandoque, ipſis invitis & inſciis, clam propinabant. Simul, cubiculi calore, & ſtragulorum pondere, æſtivis etiam ſub caloribus, torquebant miſeros ægros, dum unicam ſalutis ſpem ponerent in ſudoribus copioſis, & celeri papularum eruptione. Hæc methodus elapſo ſæculo fere ubique invaluerat; ſed funeſto eventu. Pauci admodum ex ditioribus evadebant; pauperum proles, quibus officioſa talis curatio deerat ob rem anguſtam domi, ſuperabant feliciter morbum. Probe memini, monſtratum mihi fuiſſe manuſcriptum volumen, quod in Archivis nobilis familiæ ſervabatur, in quo legebatur, quod ſapiens matrona, dolens ſibi periiſſe aliquot liberos ex hoc morbo, dum vicini ruſticorum filii, quorum vix ulla cura habebatur, feliciter evadebant, poſtea in reliqua prole, dum eodem morbo decumberet ruſticorum methodum ſecuta fuerit: nullum nempe vocabat Medicum, nulla dabat remedia; lac dilutum aqua pro potu, lac ebutyratum cum hordeo coctum pro cibo, erat; addebat & poma bene matura in clibano cocta, ab aere frigido defendebat ægros, ſolitis tamen veſtibus indutos, nec plura ſtragula imponebat dormientibus, quam in ſanitate fieri ſolebat. Felicem effectum cum vidiſſet, poſteritati ſuæ hanc methodum reliquit, & poſtea nobilis illa familia ſemper hac uſa fuit: nec tamen alii ſequebantur exemplum, credentes ſoli huic familiæ congruere talem medelam, aliis futuram noxiam. Adeo difficile eſt hominum præjudicia delere.

Sydenhamus, qui maxima cum cura hunc morbum obſervabat, dum videret, eo pejoris indolis eſſe variolas, eo magis numeroſas, quo citius prodirent papulæ, audacter ſe huic torrenti oppoſuit, & calidum illud regimen, acriaque ſudorifera damnavit. Statuit autem ſequens axioma practicum: *Quanto magis quartum diem præverterint variolæ, tanto etiam confluent magis* (*Sydenham. ſect.* 3.

ſect. 3. c. 2. p. 165. 166.). Quod poſteriorum Medicorum obſervatis omnino confirmatum fuit. Imo legitur (*Lettres edif. & curieus. t. 20. p. 326. & 335.*) apud Chinenſes jam olim pro malo omne habitum fuiſſe, ſi cito prodirent variolæ.

Verum in textu additur EX SUA NATURA; quia quandoque contingit, ſerius prodire variolas peſſimæ indolis, quæ *ex ſua natura* ſecundo jam die erupiſſent. Hoc autem fieri, licet raro, monet *Sydenhamus* (*loco ſupra citato*), ob atrocius aliquod ſymptoma morbum comitans: *Verbi gratia, dum acutiſſimus dolor, nunc in regione lumborum, paroxyſmi nephritici æmulus, nunc in latere, qualis pleuriticos vexat, nunc in artubus, ut in rheumatiſmo, nunc denique in ventriculo cum ingenti ægritudine, & vomitu enormi ante eruptionem ægrum fatigat, angitque.* Similis retardatio eruptionis quandoque occurrit, dum ſubita in initio morbi virium proſtratio obſervatur cum pulſu celeri, debili, inordinato. Verum periti Medici ſemper præſagiunt malas variolas, imo plerumque lethales, dum talia ſymptomata obſervantur; uti antea jam dictum fuit.

§. 1386. UNde videtur morbus in hoc ſtatu (1380. ad 1386.) eſſe velocitas liquidorum aucta a ſtimulo inflammatorio omni ſanguini admiſto.

Si conſiderentur ſimptomata inflammationis §. 382. enarrata, & conferantur cum illis, quæ hactenus dicta ſunt, patebit evidenter, ſtimulum contagii ſanguini permiſtum augere plerumque velocitatem liquidorum, febrim excitare acutam continuam, & inflammationem producere.

Dum per inſitionem hic morbus excitatur primum ſignum contagii in actuum jam deducti eſt tenſio, & rubedo labiorum vulnuſculi, cui contagium applicatum fuit; poſtea ſequitur ſuppuratio in eodem loco, utpote inflammationis effectus (vide §. 397.). Antea ad §. 1384. notatum fuit, cruorem in initio hujus morbi venis miſſum ſaluberrimo ſanguini ſimillimum eſſe; progrediente autem morbo inflammatoriam ſpiſſitudinem acquirit. Papulæ dum prodeunt, rubent, tument, calent, dein ſuppurantur; & ſuppurationis tempore cutis inter variolas media rubet, calet, tenditur. Dum confluentes variolæ erumpunt, quæ ſemper admodum numeroſæ ſunt, tota facies eryſipelatoſa apparet cum moleſto cutis ardore. Poſt morbum toleratum ophthalmiæ inflammatoriæ, furunculi, anginæ quandoque ſequuntur, & ſanguis per venæ ſectionem eductus pleuriticorum ſanguini ſimillimus eſt. Cuſtodes, qui hoc morbo decumbentibus perpetuo aſſiſtunt, licet a contagio tuti fuerint, morbum hunc jam dudum antea paſſi; tamen ophthalmia, & angina inflammatoria ſæpe corripiuntur. Præterea curatio, quæ morbis inflammatoriis adhiberi ſolet, toties & in hoc morbo profuit, uti poſtea in cura dicetur.

Hæc omnia conſiderans *Sydenhamus* ſtatuit, morbum variolarum *eſſe inflammationem (a cæteris tamen inflammationibus ſpecie diverſam) tum ſanguinis, tum reliquorum humorum; in qua amolienda per dies priores duos, treſve id agit natura, ut particulas inflammatas digerat, coquatque, quas poſtea in corporis habitu ablegatas maturat adhuc, & ſub abſceſſulorum forma demum ſuis finibus expellit* (*Sect. 3. cap. 2. p. 175.*). Alibi (*In diſſertat. Epiſtol. pag. 448.*), poſtquam ſimilia dixerat, addit ſequentia: *Et ſicuti natura non alia quidem methodo, quam accenſa febre materiam in ſanguine peccantem novit emoliri, ita etiam non niſi facto apoſtemate maſſam carneam a re qualibet externa liberat; ut ſi forte ſentis, aut quidpiam ejuſmodi carni inhæſerit, partes circumjacentes mox apoſtemate obſidentur, niſi id, quidquid eſt, moleſti protinus extrahatur.* Sed & di-

diverſi inflammationis exitus, de quibus in hiſtoria inflammationis §. 386. & ſequentibus dictum fuit, in variolis pariter obſervantur.

Uti enim inflammatio reſolvi poteſt abſque ſuppuratione ſequente, ſi humores blandi, motus ſedatus, obſtructio parva, canales mobiles, diluens vehiculum adſint; ſic & idem videtur fieri in variolis quandoque, ut illud inflammatorium, cutis vaſis impactum jam, vel brevi in illorum anguſtiis hæſurum, ita attenuetur, ut tranſeat per vaſa exhalantia, & avolvet: idem etiam obtinebit, ſi vaſa vel ex ſua natura, vel per artem reddantur adeo laxa, ut facile cedent liquidis impulſis, & patiantur ſe dilatari. Poſtea ad §. 1393. patebit, morbum varioloſum quandoque ſine variolis eſſe; illudque videtur fieri, dum vel attenuatis humoribus, vel laxatis vaſis, vel ambobus his ſimul concurrentibus cavetur obſtructio vaſorum, vel jam naſci incipiens feliciter reſolvitur. Laxis corporibus juniorum minus periculoſus, cæteris paribus, morbus eſt, quam duris & exercitatis. Balnea hinc tantum uſum habent in hujus morbi principio; uti poſtea in curatione dicetur: per illa enim ſæpe obtinetur, ut vel omnia in cute tollantur obſtacula, vel ſaltem plurima, dum paucæ, & mites prodeunt variolæ, blanda ſuppuratione brevi ceſſuræ.

Uti autem inflammatio nec reſolvitur, nec in blandam ſuppurationem abit, ſi humores ſint acres, motus febrilis ingens, & obſtructio valida, ſed tunc in gangrænam tendit; ſic etiam idem in variolis obſervatur manifeſte. Poſt validam enim admodum febrim confluentes variolæ, peſſimæ, & vere gangrænoſæ ſolent ſequi, uti optime monuit *Sydenhamus*: idem adhuc longe magis metuendum erit, ſi magna humorum acrimonia ante morbum hunc præexſtiterit, vel per ipſum contagium in corpore producta fuerit, uti ante dictum eſt. Obſervavit *Sydenhamus* (*Sect.* 4. *c.* 6. *p.* 252.), in peſſimis confluentibus *interſpergi, in femoribus præcipue, veſiculas ambuſtorum inſtar, ſero limpidiore diſtentas; quod quidem diſrupta ſubinde pellicula copioſe effluebat, ſubjecta carne nigredine, & ſphacelo quaſi affecta*. Triſtes tales caſus & mihi aliquoties contigit in praxi videre; verum, uti *Sydenhamus* monuit, ſemper lethales.

Ultimus inflammationis exitus §. 392. deſcriptus, in ſcirrhum nempe, in hoc morbo proprie non obſervatur; verum tantum hoc locum habet, ubi pars inflammata glanduloſa eſt. Variolarum tamen ſpecies obſervatur, uti poſtea dicetur, in qua papulæ non ſuppurantur, ſed indureſcunt, & verrucas calloſas fere referunt, ſicque utcumque ſcirrhos imitantur.

Omnia hæc ſatis evincere videntur, morbum variolarum inflammatoriorum morborum claſſi adſcribi poſſe, licet multa habeat peculiaria, per quæ ab aliis morbis inflammatoriis diſtinguitur.

Interim notandum eſt, quod inflammatoria hæc diſpoſitio hujus morbi tunc tantum locum habeat, ubi contagium corpore ſuſceptum febrim acutam calidam excitavit; non autem ubi vires vitales illico proſtravit, cum pulſu celeri quidem, ſed debili, & frigoris ſenſu potius, quam aucti caloris; de qua re dictum fuit §. 1384.

§. 1387. Morbus ergo ille (1386.), affinis omni acuto inflammatorio, difficulter in hoc ſtatu ab eo diſtinguitur; ſcientia Epidemici regnantis (1380.), ægri in hunc morbum proni (1381.) contagii prægreſſi (1382.), & inde ſecutorum ſymptomatum (1383.), docet quod adſit, & quod ſecuturæ ſint papulæ ipſæ in altero mox deſcribendo decurſu.

Omnes in praxi Medica verſati, credo, libenter agnoſcent, non adeo facile eſſe, ut in ipſo initio variolarum morbus ab alio acuto inflammatorio diſtin-

ſtinguatur: hinc prudentes raro, vel nunquam abſolute pronunciant in morbi principio, variolas ſecuturas eſſe; contenti monuiſſe, quod ſuſpicentur hunc morbum in ægro, qui nunquam antea eum paſſus fuit. Cum autem cura incipientis hujus morbi talis ſit, ut ſatis conveniat aliis morbis acutis, hinc nunquam nocebit illa tentare, quæ profutura novimus, ſi papularum eruptio ſequeretur. Dum variolæ epidemice graſſantur, omnes Medici de hoc morbo cogitant, ejuſque ſymptomata animo obvia habent, nec facile tunc ægros aggreditur hic morbus non prævisus. Verum, uti antea monitum fuit, in magnis, & populoſis urbibus raro integre ſilent variolæ, & plerumque ſporadice hinc inde aliquos aggrediuntur, ſolentque tunc ſæpe adeo mites eſſe, ut non ſemper Medici vocentur ad morbum curandum, imprimis apud tenuioris ſortis homines. Hoc fecit aliquando, ut in luculenta etiam praxi conſtitui Medici quandoque non cogitaverint de hoc morbo; ſed ejus principium pro febre acuta continua vulgari habuerint, & quidem non ſine famæ periculo, ſi in honoratiori familia illud contingeret. Ideo vel proprio, vel aliorum damno cautiores redditi hanc ſibi regulam ponunt, ſemper de hoc morbo cogitare, niſi certi fuerint penitus, ægrum febre continua decumbentem variolas olim jam ſuperaviſſe. Nec facile fidendum hic adſtantium narratiunculis, cum minus periti ſpurium variolarum genus a genuinis non ſatis accurate diſtinguere noverint, uti antea monitum fuit.

Longe jam probabilior redditur ſuſpicio, variolas inſtare, ſi epidemice graſſentur, ſi æger nunquam antea morbum paſſus contagio manifeſto expoſitus fuerit; omnium maxime, ſi morbum metuens ſubito viderit variolis decumbentem, vel recens ab hoc morbo reſurgentem, & maculis rubris adhuc fœdum, moxque horrore quodam perculſus ſit. Si tunc paulo poſt febris continua ſequatur cum ſymptomatibus §. 1383. enumeratis, auderem variolas certo ſecuturas prædicere: non memini, me unquam tunc in hac Prognoſi deceptum fuiſſe; & in hiſtoria Medica plurimæ obſervationes leguntur, quæ idem omnino confirmant.

Cæterum ſemper mihi dubium ſuperfuit; cautelas quidem adhibui omnes, ac ſi morbum hunc adeſſe crederem, ſed nunquam abſolutam Prognoſin enunciavi. Certe mihi contigit talis in Praxi caſus, qui circumſpectum quam maxime reddidit. Puer, & puella in prandio ab avia paulo lautius excepti fuerant: trihorio poſt inceperunt eodem momento temporis horripilare, frigere, & deinde incaluerunt. Sollicita hæc matrona utrumque in eodem lecto, ſed amplo admodum depoſuit, credenſque ab onuſto ingeſtis ventriculo ægrotare, calidum potum aquoſum dedit, a quo vomuerunt ambo cum quodam levamine. Veſperi vocatus inveni utrumque febricitantem, & quidem ſatis valide. Cum epidemice tunc temporis regnarent variolæ, & ſequenti die continua febris pergeret cum ſolitis pleriſque ſymptomatibus, quæ hunc morbum comitari ſolent, monui, me hunc morbum ſuſpicari in ambobus. Ad initium quartæ diei febris ceſſavit in utroque; ſed ſimul in puero prodierunt papulæ diſcretæ, numeroſæ, & feliciter ex hoc morbo emerſit: puella autem ſurrexit ſana, & rediit ad parentes, nec aliquid mali poſtea paſſa fuit, licet variolis decumbentem fratrem inviſeret ſæpius. Non poterat ovum ovo ſimilius eſſe, quam febris hæc in ambobus illis, eodem tempore incipiens, eodem tempore deſinens; & tamen diſpar omnino fuit eventus.

Sic vidi, verum eſſe, quod dixerat *Sydenhamus* (*Sect.* 1. *c.* 2. *p.* 50.); nempe dari febrem varioloſam abſque variolis: monet enim: *cum variolæ eo tempore latiſſime depopulantur, febris toto anno ſparſim oberrans ejuſdem plane inflammationis eſt particeps, quæ variolæ parit. Uterque nempe morbus ad eandem*

fere normam adoritur, maximeque inter maxime propria utriuſque ſymptomata intercedit cognatio, excepta variolarum eruptione, & reliquis, quæ ab illa pendent &c. Idem deinde attenti ad Praxin Medici obſervaverunt frequenter. Non tantum hoc, ſed & accuratus maxime morborum obſervatur (*Huxham Eſſay of fevers pag.* 131.) putat, ſe frequenter obſervaſſe, epidemicam febrim quandoque coincidere in eodem homine cum variolarum morbo. Dum enim annis 1740. 1741. 1745. epidemica febris maligna graſſaretur, imprimis inter claſſiarios, milites, & carceribus detentos, obſervavit cum ſymptomatibus febris hujus malignæ prodire variolas admodum lethales: plures autem in vicinia, qui nullum commercium habuerant cum decumbentibus maligna hac febre, corripiebantur variolis admodum benignis. Antea ad §. 1382. dictum fuit, contagio variolarum per inſitionem communicato ſucceſſiſſe morbillos tunc epidemice regnantes, & poſtea nova febre orta ſucceſſiſſe variolas. Facile jam patet, magnam tunc ſymptomatum diverſitatem obſervari debuiſſe ante variolarum eruptionem. Ex quibus omnibus concluditur, certam prognoſin futurarum variolarum difficulter haberi poſſe; & prudentiſſime agere Medicos, qui non nimis audacter hic ſententiam proferunt.

§. 1388. Cognito (1387.) hoc morbi ſtatu (1380. ad 1387.), indicatio videtur oriri primo; ut, ſtimulo inflammatorio ablato (1386.), ſanetur ſtatus præſens, & impediatur ulterior ejus progreſſus, & proinde caveatur futura ſuppuratio, gangrena, &c.

Quando attenta mente, & ab omni præjudicio libera conſiderantur omnia, quæ hactenus dicta ſunt, non poteſt manere dubium, quod variolarum morbus per ſtimulum contagioſum excitetur, ſimulque, quod illud contagium varioloſum talem habeat potentiam, ut ſibi aſſimilet ſanas antea partes corporis noſtri. Adeoque prima indicatio curatoria naſcitur, ut tollatur illud contagium de corpore quam ocyſſime, vel ſic enervetur, ut nocere nequeat. Verum cum illud contagium adeo exiguæ molis ſit, ut omnes ſenſus fugiat, & per varias vias corpus ingredi poſſit, nemo facile diſtinguet locum, cui adhæret, vel fluidum, cui permiſtum eſt, antequam illud contagium jam in actum deductum fuerit, & ſuis ſe manifeſtaverit effectibus. Non ſine ratione dixit *Helmontius* (*In c.* Lunare tributum *p.* 584. *col.* 1.), *quod venenorum interna eſſentia non ſit demonſtrabilis a priori: adeoque per effectus proprietatem veneni metiamur:* agit autem in hoc loco de veneno varioloſo, & Scholas arguit, quod ſanguinem menſtruum accuſaverint, ac ſi illud inde originem haberet; poſtea autem dicit: *Ergo venenum fit in homine, non autem illi connatum ex menſtruo. Quale autem iſtud ſit, deſcribi nomine nequit, quia proprium nomen extra effectus non habet.* Hinc apparet, quanta ſemper erit difficultas tollere contagium ſuſceptum, cum non ſe manifeſtet ullo modo, niſi per effectus, quos producit, dum agere incipit; ſed tunc jam morbus adeſt, & tantum poterit ars impedire ulteriorem morbi progreſſum.

Major ſpes eſt, enervari poſſe ſuſceptum venenum, ita ut variolarum morbo producendo aptum non ſit amplius; vel dum hoc obtineri nequit, ſaltem procurare, ut diſſletur de corpore, antequam multum nocuerit, vel deleatur, aut minuatur, illa ejus potentia, qua partes corporis in ſimilem venenatam indulem permutat. Si oppoſitam huic veneno antidotum cognoſceret ars, poſſet illud ſtatim iners reddi: cum autem illa hactenus lateat, videndum eſt an corpus poſſit ſic muniri, ut a contagio, integris licet viribus prædito, non afficiatur. Obſervata docuerunt, quoſdam

tota

tota vita non affici, licet frequenter, & diu huic contagio exponantur: præterea illi, qui ſemel hunc morbum paſſi ſunt, poſtea impune idem contagium ferunt: adeoque ſi per artem medicam ſic poſſet diſponi corpus ſanum, ac obtinet in illis, qui vel morbum ſemel paſſi ſunt, vel ex propria idioſyncraſia a ſuſcepto contagio non afficiuntur, effectus foret idem; ſequeretur enim immunitas ab hoc morbo, licet contagium nihil de ſua efficacia amiſiſſet. Nemo autem, quantum novi, hactenus inter Medicos extitit, qui potuerit diſtinguere, quænam ſit illa mutatio corporis, quæ ſemel variolas paſſum a morbo poſtea immunem reddat; vel quænam ſit illa peculiaris idioſincraſia, per quam homo tota vita ab hoc morbo liber maneat. Ars autem nunquam poterit imitari illa, quæ penitus ignorat.

Supereſt ergo tantum, ut contagium, ſtimulo ſuo jam incipiens turbare ſanitatem, expellatur de corpore quantocyus, ſi hoc fieri poſſit, vel ſaltem deleatur, aut minuatur multum, illa contagii potentia, qua in ſuam indolem partes corporis convertit. Licet enim hoc contagium ſuſceptum turbet omnes functiones corporis, febrimque validam ſæpe excitet, tamen hæc omnia tolerari poſſent; raro enim moriuntur hoc morbo, antequam papulæ eruperint, quibus erumpentibus ſymptomata ſolent minui; imo quandoque integre ceſſant. Verum ſi hoc venenum multa ſibi aſſimilaverit in corpore, tunc numeroſæ admodum papulæ naſcuntur, quæ dum inflammantur, & ſuppurantur, novam febrim accedunt, qua ſæpe pereunt ægri. Poſtea a pure reſorpto, & adhuc magis a tabo gangrænoſo, ſi pejoris indolis fuerint variolæ; putrida febris accenditur, qua plurimi hoc morbo decumbentes moriuntur; imprimis ſi interiora corporis ſimiliter affecta fuerint, ac cutis externa, uti poſtea dicetur. Si ergo vaſa cutanea ſic diſponi poſſent, ut tranſmitterent per contagium aſſimilatam materiam, quæ critica metaſtaſi verſus hæc vaſa deponitur, vel & ipſa hæc materia morboſa ſic attenuaretur, ut per vaſa exhalantia difflaretur de corpore vel in totum, vel pro maxima parte, tunc nullæ, vel paucæ numero naſcerentur papulæ, & abſque magno periculo totus morbi hujus decurſus abſolveretur. Præterea licet materia morbi cutis vaſis jam impacta papulas fecerit inflammatas, adhuc ſpes eſt, idoneis remediis incipientem hanc inflammationem ſic reſolvi poſſe, ut non ſequatur ſuppuratio. Poſtea videbimus in cura hujus morbi, hanc reſolutionem papularum inflammatarum non ſemper impoſſibilem eſſe, & quaſdam papulas, jam prominere incipientes ultra cutis ſuperficiem, perpetuis fomentis, aliiſque remediis feliciter ceſſiſſe. Dum hoc obtinetur, multum minuitur morbi hujus periculum.

§. 1389. STimulus videtur auferri poſſe correctione per ſpecifica ita dicta, vel methodo univerſali antiphlogiſtica.

Specifica remedia vocantur talia, quæ cauſam morboſam corpori inhærentem, vel applicatam, ſic reddunt inertem, ut non noceat amplius; & tamen dum hoc faciunt, ſenſibiliter corpus non mutant. Ubi enim per vomitum, alvi expurgationem, aut ſudorifera febris intermittens curatur, tunc hæc curatio non vocatur ſpecifica. Verum cortex Peruvianus merito dicitur ſpecificum febrium intermittentium remedium, quia abſque ſenſibili ulla evacuatione illas tollit. Si argenti puriſſimi granum ſpiritui nitri concentratiſſimo uniatur, inde paratur acre adeo pharmacum, ut ipſo momento deſtruat partem corporis, quam tangit: hæc vis non aderat talis in binis his corporibus ſeparatis; ſed naſcitur, dum illa ſimul uniuntur. Quidquid ergo horum unionem tollere valet, antidotus vera eſt hujus veneni; hoc autem efficiunt omnes ſales alcalini, quia

ſe

ſe uniunt illico ſpiritui nitri, & cum illo blandum ſalem neutrum conſtituunt, excuſſa ſtatim inerti argenti calce. Ubi ergo inventum fuerit tale remedium quodcumque, quod ſtimulum hunc morboſum auferre poteſt, vel inertem reddere non turbando corpus, cui ille ſtimulus inhærebat, tunc hæc curatio morbi merito vocabitur ſpecifica.

Venenorum jam hiſtoria docet, quædam adeo deleteria facultate prædita eſſe, ut abſque ullo morbo prægreſſo mortem producant illico. Vapor ſulphuris, halitus fermentantis liquidi, aer diu recluſus &c. uno momento hominem etiam ſaniſſimum perimunt. Ad hanc claſſem contagium variolarum non pertinet: nullo enim experimento conſtat, illud unquam mortem feciſſe absque morbo prægreſſo. Merito autem recenſetur inter illa venena, quæ antequam interimant effectus morboſos producunt, quibus ita corrumpitur fabrica corporis, uti in certis morbis cognitis obſervatur: adeoque tunc requiritur, ut adhibeantur illa remedia, quæ profuerunt in ſanatione talium morborum, qui ſimilibus effectibus ſe diſtinguebant (*Herm. Boerh. Inſt. Med.* 1125.).

Cum ergo per hunc ſtimulum excitata febri ſequantur papulæ, quæ inflammantur, ſuppurantur, imo & in gangrænam quandoque abeunt, merito laudatur illa methodus, quæ his morbis curandis cum fructu adhiberi ſolet. Cura ergo antiphlogiſtica proderit, & quidem hac ſpe, ut inflammatio nata curetur blanda reſolutione, cavendo reliquos moleſtiores inflammationis exitus, ſuppurationem nempe, & gangrænam, quantum per artem fieri poterit. Si enim poſſim tollere omnes effectus, qui a cauſa morboſa pendent, certus ſum, me abſtuliſſe cauſam hanc, vel ſaltem inertem adeo reddidiſſe, ut corpus amplius turbare nequeat. Sed hæc bina, quatenus ſcopum curationis hujus morbi ſpectant, conveniunt.

Dum autem, uti antea dictum fuit, contagium variolarum proſternendo vires vitales quandoque in ipſo morbi initio nocet, non autem inflammatoriam febrim producit, tunc certe cura antiphlogiſtica tentari non debet, ſed talis, quæ morbis vere malignis dicendis convenit, uti poſtea pluribus in cura hujus morbi dicetur.

§. 1390. CORrectio ſpecifica niti debet invento remedio oppoſito illi veneno contagioſo, quod tam parva mole ſuſceptum reliqua parit, ut effecta (1382. 1383.).

Ex ante dictis conſtitit, ſtimulum illum contagioſum admodum exiguæ molis eſſe, & tamen ſtupendas mutationes corpori humano, etiam ſaniſſimo, inducere; adeoque ſperari poteſt, ſimile remedium poſſe inveniri, quod forte talis efficaciæ ſit, ut minima quoque ejus pars ſufficiat enervando huic veneno. Cum autem hoc tempore pluribus in locis Europæ pus illud contagioſum aſſervetur, & conſtet, per plures menſes ſervari poſſe aptum adhuc, ut per inſitionem morbum faciat; cum pariter ſecundum Chinenſium methodum, exſiccatæ variolarum cruſtulæ, vaſe clauſo ſollicite reconditæ, eandem potentiam ſervent, poterit luſtrari hoc venenum; poterunt varia tentari circa illud experimenta: ita forte invenietur aliquid, quod hoc venenum ſpecifica vi domare, ſicque morbum hunc in ipſis incunabulis ſuffocare valeat.

§. 1391. QUale (1390.) inveniri poſſe, comparatio hiſtoriæ antidotorum, & indoles hujus mali faciunt ſperare; & ad indagandum impellit ſumma hinc futura humano generi utilitas.

Conſtat ſatis, variolas a contagio oriri, quod applicatum corpori venenorum inſtar agit. Hiſtoria autem venenorum ſatis probabilem reddit opinionem, quod ſin-

ſingula habeant ſua antidota, per quæ penitus deſtrui poſſunt, vel enervari ita, ut non amplius noceant, & ab his antidotis ſumptis, vel applicatis nova noxa corpori non fiat. Certe uti a priori non intelligimus venenorum indolem, ſic nec antidotorum, quæ plerumque ſimpliciſſima ſunt, & talia, in quibus non facile quis ſuſpicaretur tam egregias ineſſe vires. Terribilis illius veneni, quo Indi tela ſua inficere ſolent, antidotus eſt ſaccharum, corpus adeo blandum, in pulverem contritum, & deglutitum ſtatim. Sic gallina, licet venenum vulnuſculo applicatum fuiſſet, evaſit, dum ingluvies repente impleretur ſaccharo puro contrito; ubi altera, non applicata hac antidoto, ſubito moriebatur. Funeſta vis ſpiritus vini a foliis laurocераſi diſtillando abſtracti in Anglia obſervata fuit, qua ſtatim mors inducebatur: infuſum foliorum ejuſdem cum aqua, & lacte paratum, ſaccharoque edulcoratum potavi ſæpius ipſe cum condiſcipulis meis, dum ſtudiis in prima juventute operam dare incipiebam, nec inde unquam vel minimum mali obſervatum fuit. *Guillelmus Piſo* (*Hiſt. Natur. & Med. Ind. l.* 5. *c.* 1. *p.* 272.) plurima talia antidota indagare conatus, teſtatur ſequentia: *Quamobrem multa, partim propria experientia, partim pretio, & precibus a barbaris extorquere neceſſe fuit; qui ſicut tenebriones ſunt in porrigendis venenis, & pertinaciſſimi in revelandis ejuſmodi ſecretis, ita officioſi in exhibendis antidotis; dictoque citius, ubi de natura veneni conſtiterit, in ſilvis efficaciſſimas herbas colligunt, quas contuſas inſtar potionis ægris ſubminiſtrant, animaſque pene exſtintas ſuſcitant.* Hæc autem antidota vel caſu, vel varia tentando inventa fuerunt a barbaris his gentibus, minime vero per ratiocinium detecta. Unde merito concluſit *Celſus* (*In Præfat. p.* 1.), medicinam ubique locorum adeſſe: *Siquidem etiam imperitiſſimæ gentes herbas, aliaque prompta in auxilium vulnerum, morborumque noverunt.* Si ergo rudibus talibus hominibus tanta contigerit felicitas, ut & morbis, & venenis domandis ſpecifica, ac certa invenerint remedia; quid non poterit ſperari ab egregiis Medicis, quibus & mentis acies, & rerum naturalium cognitio longe major eſt, ſi omni hypotheſi remota, veneni hujus indolem indagare ſerio vellent, & tentare varia ad domandam ejus malignitatem? Quamdiu autem ſubtili diſputatione tantum de hac re, & aliis ſimilibus, agetur in Scolis Medicis, fateri debebimus diu, *verba ſupereſſe, deeſſe medendi ſcientiam* (*Ibid. p.* 8.). Amplus patet hic experimentorum campus, imprimis dum variolæ per inſitionem excitantur, & pro lubitu dari remedia poſſunt, antequam contagium applicetur corpori humano. Malefici, ſi Principum auctoritas conceſſerit, facile his tentaminibus ultimum commiſſis criminibus debitum ſupplicium redimerent. Tædium laboris facile compenſabit apud omnes bonos ſpes utilitatis publicæ. Et ſi ullibi, certe in hoc caſu locum habet, quod talis facti, feciſſe, merces ſit.

Supereſt, ut conſideremus illa, quæ ad hunc ſcopum tentata fuerunt, & quidem aliquo cum ſucceſſu, ut inde poſſint erui alia tentamina, quæ forte magis adhuc fortunata erunt.

§. 1392. IN ſtibio, & mercurio, ad magnam penetrabilitatem arte deductis, nec tamen ſalina acrimonia nimium corroſivis, ſed bene unitis, ut quæramus, incitat aliquis horum aliquando ſucceſſus.

Magnam vim medicatam latere in argento vivo, Medici, & Chemici ſatis evicerunt, ſimulque docuerunt, in diverſis præparationibus ejus magnam varietatem quoad effectus obſervari. Certe poſtquam nimium metum hujus remedii, quem veteres Medici habuiſſe videntur, depoſuerunt recentiores, feliciter uſi ſunt argento vivo in morbis difficillimis. Negari nequit, quod im-

imprudentium hominum temeritas optimo huic remedio ſæpe peſſimam famam fecerit, dum acerrimis argenti vivi præparationibus audacter nimis uſi ſunt, vel tutiora mercurialia remedia imprudenti doſi dederunt, vel nimis ſæpe repetiverunt talium exhibitionem, vel denique talibus exhibuerunt ægris, quorum morbis argentum vivum nocere, certis conſtat obſervatis. Verum æqui rerum æſtimatores nunquam has calamitates tribuerunt remedio; ſed jure accuſaverunt imperitos artifices, qui illotis manibus dum hæc ſacra tractant, de corio humano ludunt audacter nimis, & impune ſæpius, quod dolendum quam maxime.

Certum eſt, difficillimas ulcerationes, cutanea vitia multa, ad alia fere omnia remedia rebellia, ipſum luis venereæ virus feliciter debellari per prudentem argenti vivi uſum. Non mirum ergo, quod & contagii varioloſi antidotum hic quæſiverint, præcipue cum quædam obſervata ſuadere viderentur, aliquid boni inde ſperari poſſe. Antea ad §. 1146. dictum fuit, non ſine fructu ad horrendum rabiei caninæ venenum adhibitum fuiſſe argentum vivum; quod venenum ſatis diu in corpore latere poteſt, & tandem actuoſum redditum horrenda mala, ac mortem producit, ſimulque in contagioſam naturam convertit hominis ante ſani humores, & pariter uti pus contagioſum variolarum filis, ac veſtibus adhærere poteſt, ſicque morbum propagare.

Sed & in ipſo variolarum morbo profuiſſe mercurium dulcem, teſtantur Medici (*Miſcellan. curioſ. dec. 1. an. 3. p. 13.*), ut felicius prodirent papulæ non tantum, verum etiam quandoque ut vel nullæ omnino naſcerentur, vel ſaltem quam pauciſſimæ. Propriæ filiæ decenni, dum omnia ſigna aderant morbi incipientis, pater Medicus dedit audacem ſatis doſin mercurii dulcis, grana nempe viginti cum quatuor granis ſcammonei ſulphurati; unde ter dejecit, & ſub veſperam vomuit enormiter; poſtea dormivit quietiſſime; nec ſecutæ fuerunt variolæ, licet tunc temperis epidemice graſſarentur non tantum, verum etiam puellæ frater numeroſiſſimis eodem tempore decumberet variolis. Poſtea octenni puellæ idem remedium dedit, ſed non in primo morbi initio; ullo cum effectu, ut pauciſſimæ erumperent variolæ (*Ibid. p. 93.*). Dum fœmina a lue venerea curata applicatum haberet oſſi ſacro emplaſtrum de ranis Vigonis cum quadruplici portione argenti vivi addita, ob reliquias tumoris, qui hanc partem occupaverat, corripiebatur variolis, & mox emplaſtrum abſtulit: totum corpus plenum fuit variolis, ſed ille locus, cui emplaſtrum adhæſerat, omnino liber manſit (*Malouim Chimie Medic. t. 2. p. 133.*). Hæc, & alia plura ſuadere videntur, cum prudentia argenti vivi uſum in hoc morbo tentari poſſe. Interim ab acrioribus præparatis mercurialibus cauti abſtinebunt ſatis, ne in morbo ex ſua indole ſæpe vehementi novas, & nimias turbas excitent; vel ſi validioribus talibus remediis utantur, hoc fiet tuto, moderata admodum doſi. *Multis experimentis* certus ſum, ipſum mercurium ſublimatum corroſivum, qui inter acerrima præparata mercurialia merito numeratur, tam minuta doſi datum, ut nec ventriculum, nec inteſtina irritare poſſit, multos difficillimos morbos curaviſſe abſque ulla fere evacuatione ſenſibili aucta; de qua re in *Capitulo de Lue Venerea* plura dicentur.

Sed & in ſtibio mirabiles vires latere, ars chemica imprimis docuit. Quamdiu pars metallica regulina alteri parti ſulphureæ hæret, iners ſatis corpus eſt; verum ubi pars regulina a nexu ſulphuris libera eſt, tunc miram efficaciam acquirit, & quidem talem, ut abſque ſenſibili ponderis ſui diminutione communicet vino, cui infunditur, vim emeticam validiſſimam: nec illa vis repetitis vini puri affuſionibus exhauritur facile, ut nimis notum eſt. Sed exercitati

tati in arte viri norunt illud vinum emeticum antimoniale, & alia ſtibii præparata ſic diluere, & tam refracta doſi dare, ut non agant in primas vias; ſed diaphoreſin augeant, & expectorationem per ſputa in multis morbis promoveant, pulchro cum ſucceſſu, uti poſtea in cura videbimus. Certe *Sydenhamus* (*De febre putrid. variol. conſt. pag.* 692.), ubi confluentes ſuſpicabatur variolas, præmiſſa venæ ſectione, emeticum dedit (antimonialia autem emetica ipſi in uſu erant). Imo, ſi undecimo die in confluentibus variolis, ſalivatione ſuppreſſa, in ſummo periculo verſaretur æger, vinum emeticum ex infuſione croci metallorum, & paulo majori doſi dabat; videturque in ancipiti hoc morbi ſtatu ſolam ſpem in hoc remedio profuiſſe, cum quandoque feliciter ceſſiſſet, licet non ſemper.

Interim mitiora ex ſtibio præparata remedia, quæ non multum corpus turbant, imprimis laudata fuerunt; quale eſt ſtibium diaphoreticum dictum, imprimis cum nitro fixante relictum; quod ſtibium diaphoreticum non ablutum vocari ſolet in officinis, & fit, dum antimonium purum cum tripla quantitate nitri in calcem comburitur. Ob eandem rationem & nitrum aqua calida ab antimonio hoc diaphoretico ablutum adhibetur, quod ſub titulo nitri antimoniati in officinis proſtat.

Præcipue autem laudata fuerunt illa remedia, in quibus argentum vivum, vel ejus præparata leniora uniuntur cum antimonio. Cinnabaris hinc antimonii, quæ conſtat parte ſulphurea antimonii unita argento vivo puriſſimo, magnum in hoc morbo nomen obtinuit. Notum eſt, hoc remedium præparari, dum mercurius ſublimatus corroſivus cum antimonio puro, in pollinem prius redacto, diu teritur, & tunc hæc miſta per retortam deſtillantur igne arenæ ſatis valido. Hac ratione ſpiritus ſalis marini puriſſimus, qui in ſublimato corroſivo aderat, argentum vivum deſerit, parti regulinæ antimonii unitur, & cum illa tranſit in excipulum; tuncque vocatur antimonii butyrum, vel oleum, acerrimum remedium corroſivum; ſed argentum vivum, a nexu ſpiritus ſalis marini liberum, unitur ſulphureæ parti antimonii, & ſublimatur in collum retortæ, veramque cinnabarin exhibet, quæ antimoniata vocari ſolet.

Cum autem multi credant Chemici, ſulphur antimonii non multum differre a ſulphure vulgari puro, hinc & cinnabarin artificialem dictam adhibuerunt in eoſdem uſus; uti & illam, quæ in mineris reperta, vocatur cinnabaris nativa, ex ſulphure pariter, & argento vivo unitis conſtans. Apud Chinenſes jam dudum cinnabarin laudatam fuiſſe tanquam variolarum prophylacticum, legitur (*Lettres edifiant. & curieuſ. t.* 20. *p.* 342. 343.). Certe ipſum ſulphur miras vires habet in emendandis miſmatibus contagioſis per aera diſperſis, & domandis venenis, uti alia occaſione ad §. 605. 4. dictum fuit. Similiter in affectibus multis cutaneis egregium uſum habet. Non mirum ergo, quod de ſulphure cogitaverint Medici, dum prophylacticum variolarum remedium quærerent; præſertim cum ex ſulphure, & argento vivo bene unitis molle remedium naſcatur, quod vix turbat corpus, & tamen in multis morbis curandis egregium uſum præſtat. Tale eſt Æthiops mineralis dictus, dum ſulphur leni igne fuſum argento vivo puro inſtillato unitur illico, & maſſam nigerrimam facit; idem obtinetur, ſed longiori tempore, ſi ſulphur cum argento vivo diu in mortario teritur. Æthiops autem mineralis vaſis clauſis valido igne ſi agitatur, ſublimatur in cinnabarin, uti notum eſt: ideo ab æthiope minerali, & a cinnabari ſimiles effectus exſpectare ſolent Medici. Egregius Medicus (*Lobb of the Small pox Præfat. p.* 33. 39.) aliquot caſus recenſet hominum, qui nunquam variolas paſſi, cum ægris tamen hoc morbo decumbentibus verſati diu, imo & partim in eodem lecto cubantes, liberi manſerunt ab hoc morbo, dum bis in

in die æthiopem mineralem ſumerent ad dr. ſs, addita adhuc aliqua quantitate ſulphuris. Quandoque his miſcuit myrrham, camphoram, & alia quædam; ſed precipuum effectum videtur exſpectaſſe ab æthiope minerali, ſulphure, & cinnabari (*Ibidem pag.* 173. 175.); quæ remedia non tantum ut prophylactica ad morbum cavendum dabat; ſed etiam hoc ſcopo, ut morbi jam incepti vim frangeret, & quidem ſatis larga doſi. Interim fatendum eſt, his tentaminibus non ſemper ſucceſſiſſe felicem eventum; legitur enim (*Medical. Eſſays t. 3. p.* 30.) dum anno 1733. epidemice graſſarentur *Edinburgi* variolæ, quoſdam periiſſe variolis confluentibus licet, mercurialem curationem experti prius, poſtea notabili tempore conſtanter uſi fuiſſent æthiope minerali, prophylaxis gratia.

Certa ergo antidotus contagii varioloſi nondum cognita videtur: at operæ pretium erit, ut omnes boni de hac re cogitent, & debita cum prudentia tentent varia, quæ profutura ſuadebit attenta hujus morbi meditatio.

Cæterum in *Materia Medica* ad hunc numerum formulæ habentur, in quibus mercurialia, atque antimoniata præparata uniuntur; & ad harum normam aliæ ſimiles parari poterunt facile.

§. 1393. **M**Ethodus univerſalis videtur hic adhiberi poſſe, & experimentis perfici debere, illa, quæ deprehenſa eſt in omni inflammatorio valere, ne inflammatio in pus, gangrænamve abeat: quum in aliis omnibus ſuccedat, hic nihil repugnet, morbus varioloſus ſæpe ſine variolis ſit.

Quamdiu nondum cognita eſt certa contagii varioloſi antidotus, non poteſt ars huic morbo opponere meliora remedia, quam illa, quæ in aliis morbis, ſimilia ſymptomata producentibus, prodeſſe obſervantur. Verum ad §. 1386. dictum fuit, illud contagium, dum agit, inflammationis ſymptomata producere, & quandoque fallere hunc morbum peritos etiam Medicos, cum reliquis morbis acutis inflammatoriis adeo ſimilis appareat, ut certa, & abſoluta Diagnoſis tantum habeatur tunc, quando papulæ in ipſa corporis ſuperficie apparent, quæ inflammantur, dein ſuppurantur, vel & quandoque omnino gangrænoſæ fiunt. Patet ergo evidenter, rationi quam maxime conſentaneum eſſe, ut methodus univerſalis antiphlogiſtica & in hujus morbi initio adhibeatur, dum ſymptomata inflammationis adſunt. Nemo prudens permittet, ſi evitare poterit, ut phrenitis, angina, pleuritis, & ſimiles morbi, in ſuppurationem abeant; licet *Helmontius* peſſime debacchatus fuerit in Medicos ideo, quia pleuritidem ſanguinis miſſione, etiam repetita, ſi opus videretur, aggrediebantur. Clamabat, ſpinam illam pleuriticam evellendam eſſe de latere, hoc ſolum requiri, hoc unicum ſufficere ad delendum totum morbum. Jactabat, ſe hoc poſſe facere ſanguine hirci, floribus papaveris rhœados, & aliis ſimilis farinæ remediis; verum non reſpondit eventus promiſſis, & ipſe *Helmontius*, bona fide in ſe ipſo tentans, quod aliis ſuadebat, ſpe cecidit, uti in Capitulo *de Pleuritide* dictum fuit.

Interim hæc methodus ubique multos adverſarios invenit; imprimis, quia ſæculo præterlapſo, & hujus initio ubique fere moris erat, ut calidis alexipharmacis, lecti calore, ſtragulorum pondere, & luculento foco, æſtivis etiam menſibus inſtructo, ignes adderentur ignibus. Si in Anglia torrenti huic ſe opponens, ſolus fere, *Sydenhamus* multa, & gravia tulerit, non minora certe apud Batavos paſſus fuit *celeberrimus Boerhaavius*, dum in variolis, aliiſque multis morbis curandis audebat a trita majorum via recedere. Si dira morbi vis omnem ſuperaret opem, occiſus dicebatur, quiſquis ſervari non poterat: felices eventus, quantumlibet nu-

numeroſi, portentis rerum adnumerabantur. Veterani Medici facile perſuadebant credulo vulgo, piaculum eſſe, res novas in arte Medica moliri: inde calumniæ ſpargebantur, & murmura perpetua, quorum teſtis ſæpe fui: æquo animo hæc omnia tulit magnus ille vir, unicam hanc contumeliæ contumeliam opponens, ut dignam non judicaret vindicta. Error tamen erat credere, curam illam antiphlogiſticam novam eſſe, cum certum e contra ſit, illam antiquitus commendatam fuiſſe. *Celeberrimus Mead*, cui bonæ literæ, & ars Medica tantum debent, curavit ex Arabico idiomate in linguam latinam verti tractatum Rhaſis de variolis, & morbillis, qui primus auctor fuit, ubi aliquid diſtincti de variolis legitur (*Freind. hiſtor. of phyſic. t.* 2. *p.* 190.). In hoc tractatu non tantum laudatur miſſio ſanguinis tanquam prophylacticum remedium, uti & cubiculorum refrigeratio (*Med de variol. & morb. p.* 124.); verum etiam in morbi initio jubet ſanguinem magna copia detrahi ad animi deliquium uſque, ſi nempe ſigna ſint plenitudinis, & motus nimii humorum; qualia notat ſequentia: *corporis diſtenſionem, nimiamque jactationem, dolorem dorſi, ruborem coloris, & oculorum, cephalalgiam vehementem admodum, pulſum magnum, & plenum, itemque reſpirationem anguſtam, & urinam turbidam rubram, nec non tactum corporis calidum &c.* (*Ibid. p.* 138. 139. 140.). Caute tamen ſubjungit, ſi ſigna manifeſta quidem fuerint, ſed non admodum valida, parcius ſanguinem detrahendum eſſe; & paululum tantum, ſi leviora adhuc fuerint. Imo poſtquam variolæ omnes eruperunt, ſanguinem mitti voluit, modo ſatis virium ſupereſſet, *quando cum variolarum ſignis aliis adfuerit raucedo vocis, anguſtia in reſpiratione, & in faucibus, dolor in gutture* (*Ibid. p.* 157.). Timebat enim in morbi progreſſu ſuffocationem. Adeo autem metuebat a nimio æſtu in variolis, ut & auſus fuerit, aquam nive refrigeratam effuſim, & affatim dare, brevibuſque intervallis, *ita ut ea prematur, & frigiditatem ejus ſentiat in inteſtinis ſuis ægrotus* (*Ibidem pag.* 141.). Laudabat ſerum lactis ebutyrati acidum, ſuccum acidum malorum citreorum (*Ibidem p.* 130.). Ab omnibus illis animoſe adhibitis ſperabat ardoris, & febris nimis intenſæ mitigationem in primo ſtadio morbi. Ubi autem inſtabat eruptionis tempus, illam promovere conabatur, fricando corpus, illudque veſtibus involvendo; dabat frigidam paulatim, ac ſucceſſive ſorbendam, dum ſimul totam ſuperficiem corporis externam, ſola facie excepta, vapori aquæ fervidæ exponeret (*Ibid. p.* 143.). Videtur præcipuus ejus ſcopus fuiſſe, ut aqua frigida potata impediret variolarum eruptionem in corporis interioribus, dum ſimul per balneum vaporis laxata tota cutis externa redderetur aptiſſima materiæ morboſæ recipiendæ. Dum enim oculos cupiebat immunes ſervare a variolis, alluebat faciem aqua frigida, multis vicibus in die, & eadem oculos adſpergebat (*Ibidem pag.* 152. 153.). Simili modo ut fauces, & os internum libera ſervaret, acida auſtera dabat gargariſmata, vel ſi nihil aliud ſuppeteret, aquam frigidam: *idque multis vicibus, ne quid nimium prorumpat in guttur, & os: at potius loca iſta bene confortentur, ne multum erumpant; aut ſaltem, ut id, quod eruperit, nullam creet ſuffocationem* (*Ibidem p.* 157.). Præterea fornaces, imo & balnea damnavit, ſi nimis calefacerent (*Ibidem pag.* 144.)

Verum quidem eſt, quod in calido Perſiæ climate vixerit *Rhazes*; adeoque refrigerantibus remediis ſatis validis uti potuerit, quæ in alio frigidiori climate minus profutura credi poſſent. At patuit, non ſemper illis uſum fuiſſe *Rhazem*; ſed tantum ubi ingens ardor, & morbi vehementia hoc poſcerent. Poterit ergo & a prudenti Medico, habita ratione climatis, temperiei ægri, anni tempeſtatis, & vehementiæ morbi, ſimilis methodus adhi-

beri. Saltem inde conſtat, methodum antiphlogiſticam, & frigidum ſic dictum regimen jam ante ſæcula in uſu fuiſſe in hoc morbo tractando. Adeoque odioſum illud apud credulum vulgus novatoris nomen non merebantur egregii illi viri, qui ſimilia tentaverunt. Nec videtur Arabum hæc doctrina ſequentibus temporibus oblivioni omnino tradita fuiſſe, & renovata denuo a *Sydenhamo*: certe *Foreſtus* (*Tom.* 1. *l.* 6. *obſerv.* 44. *p.* 245.), qui circa medium ſæculi decimi ſexti floruit, & ab avis ac majoribus hæreditariam artem acceperat, maximamque famam inter Medicos ſui ævi obtinuit, eandem hanc curandi methodum laudabat, & ſequebatur; antiphlogiſticam nempe. In principia ſuadebat ſanguinis miſſionem ad fervorem exſtinguendum: *Ubi autem erumpebant, omnibus modis ſtuduit, ne naturæ motus impediretur; adeoque, ut aerem frigidum evitarent, imperavimus*, inquit, *quoniam cutim denſat, & harum puſtularum eruptionem prohibet. Ideo in aere mediocriter calido eos verſari juſſimus, & ut corpus veſtibus, ſtragulisque, ita tamen, munirent, ne calorem febrilem augerent; ut vulgus facere ſolet, ſupra modum calidis dum utuntur hypocauſtis* (*ut in Germania fieri aſſolet*), *aut nimiis tegumentis ac ſtragulis, ut ſæpe ſyncope accedat, atque ægrotantes ſuffocent &c.*

Facile hinc videntur componi poſſe lites, quæ adhuc inter Medicos obverſantur, dum quidam venæ ſectionem ſemper requiri in hoc morbo contendunt; alii vero illam tanquam noxiam, vel inutilem damnant, aut ſaltem trepida manu adminiſtrant, aliquid noxæ inde metuentes ſemper. Certum videtur, ſangninis miſſionem non ſemper & abſolute requiri in hoc morbo, cum proprie non ſerviat huic ſcopo, ut morbum deleat, ſed ut nimia plenitudo vaſorum, ſi adſit, minuatur, & febris nimius impetus ad debitum moderamen deducatur; de qua re videantur illa, quæ ad §. 610. habentur, ubi de temperando impetu febrili nimio agitur, *Sydenhamus*, dum calido regimini in hoc morbo curando totis viribus ſeſe opponeret, dicitur utcumque in oppoſitum extremum nimis declinaſſe in prima editione operum ſuorum (*Freind hiſtor. of phyſick t.* 2. *p.* 202.) ſed in ſequentibus hoc correxiſſe, & moderatum regimen, quod rationi, & climati Britannico magis conſentaneum erat, commendaſſe. Certe Sydenhamus ſcopum ſuum in hoc morbo curando diſerte declarat ſequentibus (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 176.): *ut æquabilis ille tenor ebullitionis in ſanguine conſervetur, qui neque nimis propere ſeparationem nimia ſua vi perficiat, neque tamen torpido nimis motu eandem remoretur, vel non ſatis idoneam præſtet.* Ubi morbus mediocribus ſymptomatibus ſtipatus incedebat, contentus erat, ſi æger aura liberiore, vino, carnibus abſtineret, & tenui uteretur diæta, regimen calidius, & cardiacorum uſum damnabat tantum; cæterum non multum operoſus erat in reliquis (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 182.). Ubi vero ad tales ægros vocabatur, qui in flore ætatis verſabantur, & vino, aliisve liquoribus ſpirituoſis indulſerant, tunc neceſſarium duxit, ſanguinis miſſionem imperare; ſi ex vulgi præjudicio obedire nollent ægri, miſſionem petebat, ne teſtis inutilis foret ſecuturorum ſymptomatum peſſimorum, quæ ingens morbi æſtus produceret, certo fere ſemper cum interitu, vel ſaltem maximo vitæ periculo (*Ib.*). Pro regula enim univerſali habebat: *curationis exitum, ſive lætum, ſive funeſtum, ab ea potiſſimum, ſi non in ſolidum, ratione pendere, qua æger primis morbi diebus tractatur* (*Diſſert. Epiſtol. p.* 462.). Neque ſolam ſpem moderandi impetus febrilis ponebat in ſanguinis miſſione; ſi enim, poſt hanc factam, calidis cardiacis, nimio calore lecti novum ſuſcitaretur incendium, nullum ſperabat fructum a ſanguinis evacuatione. Sancte autem aſſerit, ſe nunquam pejores confluentes variolas vidiſſe, quam in juvencula, quæ poſt

rheumatiſmum copioſis, & iteratis venæ ſectionibus curatum in hunc morbum inciderat; quo periit undecima die (*Ib. p.* 451.). Suis obſervationibus idem confirmavit egregius *Huxham* (*An Eſſay of fevers p.* 104.). Ubi ergo plenitudo nimia, ingens calor, febris validus impetus aderant in hoc morbo incipiente, nunquam dubitavi ſanguinem mittere, etiam in tenera ætate. Tunc enim cura illa antiphlogiſtica locum habet. Si autem ſymptomata omnia mitia fuerint in hoc morbo incipiente, nulla ratio ſuadet, ut multa hic moliamur; tunc enim tuto totus morbus ſibi relinquitur, & ſola tenuis diæta ſufficit.

Cum vero omnia ſymptomata increſcere ſoleant, donec papularum eruptio ſequatur, tuncque minuantur, vel integre aliquando ceſſent, contingit quandoque, ut circa eruptionis tempus, imo & ubi hinc inde jam quædam ſtigmata in cute apparent, febris validiſſima ſit, cum æſtu ingenti, reſpiratione difficili, anxietate magna. Celebres viri plures credunt, tunc omnino abſtinendum eſſe a venæ ſectione, & *Diemerbroeckius* (*De variol. & morb. p.* 280.) dicit, ſe ſedulo ſemper inculcaſſe diſcipulis, ut caverent a ſanguinis miſſione, ſi vel minima papularum indicia in cute apparerent: metuebat enim, ne inde turbaretur illico critica metaſtaſis, qua morbi materies verſus corporis ſuperficiem deponitur. Interim bona fide aſſerere poſſum, me aliquoties tentaſſe venæ ſectionem, licet jam quædam papulæ rubræ apparerent, nec potui videre, ullo modo eruptionem inde turbari. Idem hoc tentatum fuit feliciter a magnis in arte viris, quos enumerat *Freind* (*De purgant. in ſecund. variolar. confluent. febre p.* 14. *&c.*). Imo celeberrimus *Mead* (*De variol. & morb. p.* 34.) teſtatur, quod ſæpe obſervaverit, cum initio ægritudinis exanthemata parvula, & denſa morbum peſſimi generis minarentur, miſſo ſemel atque iterum ſanguine, rerum faciem ſic mutatam fuiſſe, ut majora, & numero pauciora apparerent. Utilitatem venæ ſectionis in eodem hoc morbi ſtadio multis argumentis pariter *celeberrimus Violante* (*De variol. & morbill. p.* 92. *& ſeq.*) confirmat. Simul etiam ex his apparet, quod non omnes papulæ ſemper ſuppurentur, ſed quandoque plures, in cute jam manifeſte apparentes, reſolvantur; quod & *Meadii* obſervata teſtantur, & ipſe in praxi ſæpius obſervavi. Antea ad §. 1382. notatum fuit, per largam narium hæmorrhagiam evanuiſſe papulas, quæ jam in cute conſpicuæ erant, abſque ullo malo ſequente.

Cum ergo in omnibus morbis acutis inflammatoriis curatio per reſolutionem tentetur a Medicis, & alii inflammationis effectus omni molimine artis præcaveantur, nulla videtur eſſe ratio, quare idem non deberet fieri in hoc morbo. Verum quidem eſt, quod in aliis morbis inflammatoriis ideo imprimis metuatur ſuppuratio, quia in partibus interioribus hærent, & non ſemper tuto poteſt conciliari puri facto exitus; variolæ autem potiſſimum in externa ſuperficie corporis obſervantur; at patebit poſtea, internas quoque partes obſideri iiſdem quandoque; præterea ab ingenti variolarum ſuppuratarum numero febris malæ indolis accenditur, peſſimis ſæpe ſtipata ſymptomatibus; pus illud reſorbetur, putreſcit, corrumpit omnia; vel per metaſtaſim depoſitum nova mala producit, & quidem teterrima; uti poſtea ad §. 1400. pluribus dicetur: operæ pretium ergo erit, animoſe adhibere omnia illa artis auxilia, quæ ad reſolvendam inflammationem in aliis morbis cum fructu adhibentur, ut vel evitetur omnino ſuppuratio, vel ſaltem numerus papularum ſuppurandarum minuatur inſigniter. Nec credi debet, quod materies morbis reliquis humoribus miſta maneat, licet numerus papularum ſuppuratarum minuatur; nam obſervata ſatis evidenter docere videntur, hanc materiam per cutis ſpiracula avolare poſſe, imo & cutaneis vaſis jam impactam quandoque

adhuc

adhuc penitus reſolvi, ita ut papulæ jam conſpicuæ evaneſcant, nulla ſuppuratione ſecuta. Si perfecta talis reſolutio fiat, tunc obtinet febris varioloſa ſine variolis, cujus memorabile exemplum §. 1387. habetur. *Sydenhamus*, uti tunc dictum fuit, teſtatur, quod illo tempore, dum variolæ graſſantur, obſervetur talis febris, quæ ſimilia omnino ſymptomata habet, ſed nullas papulas producit. Hoc & aliquoties ipſe obſervavi, & ab aliis præclaris Medicis, quibuſcum commercium literarium colui, pariter obſervatum fuiſſe novi.

Verum & in aliis morbis inflammatoriis, ſi nec multa, nec gravia, aut ſuſpecta, ſymptomata adſint, blanda ſperari poteſt reſolutio, abſque multo artis molimine: unde vel in ipſa pleuritide ad §. 887. monui, quod in tali caſu optima medicina ſit, nullam medicinam facere; ſed ſufficere, ſi tenui victu ſuſtineantur ægri vires, & ſanguini copia diluentis, attenuantiſque liquidi ſubminiſtretur. Idem certe in hoc morbo verum eſt: ſi enim lenis febris, nec magnus calor, nec ſigna plenitudinis nimiæ, nec ullum aliud ſuſpectum ſymptoma adſit, quale v. g. eſt intenſus capitis dolor, delirium, dolor dorſi, vel artuum ſævus &c., tunc tuto ſimilibus tractari talis æger poteſt, præcipue ſi laxa ſatis vaſa humores meabiles tranſmittant facile, uti in junioribus, & laxæ temperiei hominibus obtineret ſolet. Curatio autem antiphlogiſtica tunc tantum locum habet, quando febris valida, calor intenſus, una cum gravibus ſymptomatibus periculoſum fore morbum indicant.

Quamvis autem plerumque in hoc morbo per ſtimulum contagii nata febris inducat inflammatoriam humoribus ſpiſſitudinem; tamen quandoque contingit, uti ad §. 1384. dictum fuit, ut cum aliis longe ſymptomatibus morbus ille incedat, vires vitales deprimat, ſanguinem ſolvat; unde lethales ſæpe hæmorrhagiæ, maculæ purpureæ adeo funeſti ominis, animi deliquia, anxietas intolerabilis, &c. ſequuntur, fere ſemper lethali cum eventu. Certum eſt, in maligna hac variolarum ſpecie non conducere methodum antiphlogiſticam; ſed requiri potius potentiſſima adverſus ſubitam hic metuendam putredinem remedia, quæ ſimul fluiditatem nimiam humorum emendare valent, & blando ſtimulo ſuppreſſas vires vitales erigere. Certum eſt, diagnoſin ſatis evidentem eſſe, qua binæ hæ variolarum ſpecies a ſe invicem diſtingui poſſunt a Medico, adeoque non facile hic errare poſſe peritum. Interim mirum videri poteſt, cur hujus rei mentio hic nulla fiat; ſed tantum laudetur methodus univerſalis antiphlogiſtica in initio morbi, ſi gravioribus ſymtomatibus ſtipatus fuerit.

Ratio hæc videtur: cum *celeberrimus Boerhaavius* Sydenhami deſcriptionem pro baſi hujus morbi pertractandi poſuiſſet, uti ex §. 1379. patet, & apud egregium hunc auctorem deſcribantur tantum tales caſus, qui validæ inflammationis manifeſta indicia habent; hinc videtur tantum methodi antiphologiſticæ mentionem feciſſe illo tempore, dum *Aphoriſmo de cognoſcendis, & curandis morbis* conſcriberet; & imprimis ideo, quia methodus tractandi hunc morbum per alexipharmaca, & calidum regimen omnino invaluerat. Optime notavit celebris auctor (*Holland a short view &c. of the ſmall pox p.* 41.), omnes caſus a *Sydenhamo* enarratos eſſe talium variolarum, quæ inflammationem validam monſtrabant; e contra vero *Mortonum*, qui *Sydenhamo* coætaneus fuit, tantum fere tales recenſuiſſe ægros, in quibus projectæ vires vitales in primo hoc morbi ſtadio aliam medelam poſcebant: & ideo concluſit, *licere ſibi, veritatis ergo, renitenti licet animo, a magni Sydenhami ſententia regimine in hoc morbo diſcedere* (*Morton de variol. c.* 7. *p.* 57.). Sed & optime notavit *Freind* (*De purgant. in ſecunda variol. conſt. febre p.* 24.), quod *Mortonus*

nus totam medendi rationem ad hypotheſin iſtam, de ſpirituum neſcio quo miaſmate, a ſemet ipſo confictam, fere ſemper detorqueat. Prudens ergo Medicus ſemper attendet ad ſymptomata, quæ morbum hunc incipientem comitantur, & ex his determinabit, qualis medendi methodus eligi debeat.

Quod autem *celeberimus Boerhaavius* agnoverit, in variolis non ſemper curam antiphlogiſticam requiri; ſed quandoque alexipharmacis opus eſſe, ut languentes vires vitales excitentur, omnes noverunt, quibus hæc felicitas contigit, ut ejus inſtitutionibus frui potuerint. Verum quidem eſt, quod ob anguſtum anni Academici ſpatium, poſtremos, qui in his Aphoriſmis deſcribuntur, morbos raptim magis percurrere ſoleret, dum in initio inculcandis praxis Medicæ fundamentis inhæreret diutius; & hinc aliquando contingebat, ut auditores ſuos remitteret ad illa, quæ §. 608. & ſequentibus habentur, ubi de febris impetu moderando agitur: ut nempe nec nimius ſit, nec torpeat tamen magis, quam requiritur ad ſubigendam morbi materiem. At ego, qui toties in hoc morbo tractando magni viri conſilio opus habui, ab illo didiceram, ſemper præſto habere ſaturatiſſimam croci tincturam (*H. Boerh. Chem. t. 2. p.* 244.), quam ſolebam propria arte parare, ut illam exhiberem, ubi depreſſas vires vitales oportebat erigere. Vocabar ad juvenem octodecim annorum, bilioſæ temperiei, tertio morbi die, cui poſt immaginem capitis, & dorſi dolorem inceperant hinc inde prodire papulæ: pulſum inveni debilem, parvum, celerem, intermittentem; reſpiratio ſatis bona, ſed anxietas vix tolerabilis circa præcordia aderat: dato grato cardiaco, ex vino rhenano, cinamomo, corticibus citri, ſuperbibendo decoctum ex radicibus ſcorzoneræ, ſarzæparillæ, graminis; inveni circa veſperam pulſum inſurgere, & plures prodire papulas: undecima autem hora noctis ſubito vocatus inveni pulſum tremulum, parvum, vix percipiendum, cum anxietate intolerabili, ita ut adſtantes mortem jam præ foribus eſſe judicarent: ſaturatiſſimæ croci tincturæ, quam mecum attuleram, guttas viginti adhibui ſtatim; vix hora elapſa erat, quin pulſus inſurgeret, anxietas minueretur, papulæ numeroſæ prodirent, & ſimul dolor capitis, ac dorſi ceſſaret omnino. Quamvis autem numeroſas variolas haberet, & ipſæ fauces his occupatæ non levem moleſtiam facerent; ſoſpes tamen a tanto morbo evaſit. Culpabant nihilominus, qui aderant, audax facinus, & niſi conclamatum jam crediidiſſent, non permiſiſſent facile, ut concentratiſſimum croci aroma juvenili corpori in tanto morbo ingereretur, idque larga ſatis doſi. Famæ periculum me incurrere probe noveram; ſed mens conſcia recti & hoc ſpernere novit, ubi de ſalute ægri agitur.

Ut autem omnibus conſtaret, quam diverſa methodo uſus fuerit in vario variolarum genere *celeberrimus Boerhaavius*, ſufficient ſequentia.

Piæ memoriæ *L. B. Joannes Baptiſta Baſſandus*, qui Archiatri munere apud Lotharingiæ Ducem nunc, dum hæc ſcribo, feliciſſime regnantem Imperatorem, ſumma cum laude fungebatur, commercium literarium cum celeberrimo Boerhaavio coluerat, & de tanti Principis ſalute ſollicitus petierat, qua methodo in curandis variolis uteretur. Candide, ut ſolebat, Boerhaavius communicabat amiciſſimo ſuo *Baſſando* illa, quæ profutura credebat; & optimus iſte vir, quo erat animi candore, ſanato a variolis Duci fatebatur, ſe methodum *Boerhaavii* in hoc morbo curando ſecutum fuiſſe. Non mirum ergo, ſæpius de hoc morbo inter illos ſermonem fuiſſe poſtea. Noveram, conjunctiſſimum mihi collegam *D. de Lebzeltern R. I. Equitem* poſſidere litteras *Boerhaavi* ad *Baſſandum*, & facile impetravi ab integerrimo hoc amico, ut illis frui liceret non tantum; ſed & ſequentia excerpere ex epiſtola Leydæ 30. Apri-

prilis 1736. ſcripta: poſtea omnes Epiſtolas *Boerhaavii* ad *Baſſandum* dono dedit Auguſtæ Bibliothecæ, ubi intet pretioſa maxime in perpetuam *Boerhaavii*, & *Lebzelterni* memoriam ſervabuntur. En hæc ſunt:

Juvenis viginti duos annos natus in India, robuſtus, dives, luxui perdite deditus, vino, electis inde ſpiritibus, opiparis menſis, pergræcationibus, exercitiis immoderatis uti ſuetus, media æſtate, debacchatus ſolito jam immanius, hinc febre ardente, dolore capitis ſummo, vomitu aſſiduo, angore terribili, inquietudine perpetua, ſomno turbulentiſſimo preſſus, Amſtelædamo Leydam vehitur velociter, ut conſiliu petat.

Nihil de variolis ſuſpicans, mitto ſanguinem largiter, ocyſſime. Statim purgans de cremore tartari, nitro, pulpa tamarindorum, rheo, exhibeo doſi larga: id rite purgavit: potum exhibeo ex radicibus acetoſæ pratenſis, graminis, ſcorzoneræ, una cum tamarindis incoctis, nitro addito, & ſucco inſpiſſato baccarum ſambuci liberaliter admiſto; unde multum ille & aſſidue bibit. Ad ſitim vero, quæ inſatiabilis illi erat, utebatur aqua cum ſucco recenti preſſo limoniorum, cum pauxillo ſucci ribeſiorum, & ſyrupo violaceo; addebatur ſubinde, & pauxillum vini Moſellani. Decumbebat in lectica aperta, corio Ruſſico obducta, in cubiculo temperate frigido, apertis ſemper portis. Contra omnia hæc inſurgebat atrocior morbus: urina flammea, æſtus exurens, profuſus ſudor, ſomnus fere furibundus, lingua ſordide fuſca, taurini oculi, igne & ſanguine ſuffuſi. Itaque die ſequenti, nondum apparentibus indiciis variolarum, eadem omnia æque libere repeto; neque prohibebatur adſcenſio increſcentis per omnia mali. Sed paulo poſt omnis conſpicua totius capitis pars, ubique, minutiſſimis punctulis rubris, proxime junctis, fœda, oculi lacrymantes, rubri, ſternutatio, tuſſis: unde videram variolarum confluentium teterrimam ſpeciem. Serio, diu, meditatus, gaudeo acta, quæ inflammationi adverſa; metuo ſuppurationis, & gangrænæ dira ventura effecta; his cavendis invigilo: mane, & veſperi pediluvia ex aqua, & vigeſima parte aceti, cavis pedum, & poplitum fermentum panis acidum, aceto, & nitro permiſtis, noctes dieſque applico. Temporibus placentas roſaceas, aceto roſaceo, & ſambucino irroratas appono, ſæpe renovandas. Jubeo, ſedeat erectus, quantum fere poteſt. Decubitum in lectica, loco obſcurriſſimo, modice frigido, ſilentia muta miniſtrantium impero. Decoctum avenæ in aqua, cum ſucco limoniorum gratum, lac ebutyratum coctum cum avena, ceraſa nigra acidula (morelles) contuſis cum ſuis nucleis in ſero lactis cocta, per ſetaceum preſſa, pauto ſaccharo grata, cum intrito pulviſculo pauco panis biſcocti pro cibo exhibeo, nec aliud dari paſſus ſum. Potus erat Caffè cum $\frac{1}{4}$ lactis, The Bouhi cum $\frac{1}{3}$ lactis, cereviſia Mol, ſerum lactis, aqua pura cum pauxillo ſucci limonum. Decocto tamarindorum ſupra deſcripto utebatur toto morbi decurſu ea quotidie copia, ut ſemper quater interdiu alvum laxaret, uſque ad quartam decimam morbi diem. Poſt meridiem, hora tertia, quotidie, ſumebat hauſtum ſoporatum, ex aq. ſtillat. flor. rhœados unc. iij, opii puri gr. ij, ſp. ſulph. per Camp. gtt. vj, ſyr. violar. dr. iv. Acceſſere interim deliria, furores, convulſiones diræ, obmuteſcentiæ: perrexi ſemper eodem modo. Poſt diem quintum morbi ſemper ad decimum quartum ſumſit omni quadrihorio pulviſcutum ex Cinnab. nativ. ungar. gr. vj, flor. ſulph. dr. ij, ſtibii diaphoretici non abluti a nitro fixante dr. ss. m. f. pulv. tenuis divid. in xij. doſ. æq. Sæpe utebatur ad aſperitatem dolentis gutturis emulſis ex iv. ſem. frigid. maj, & amygdalis cum ſyr. althææ fernel., gargariſmata aſſidua ex decocto ficcum: erant enim omnia obſeſſa, & ulcerata eo uſque, ut omnis corporis cutis una tantum foret exulcerata cruſta; quam poſt diem undecimam, jam penitus aridam, quater intardiu oleo recens preſſo de amygdalis optime inungendam curavi. Senſim tunc vino rhenano, jure carnium refocillans vires,

res, omnia ſuperavi mala. Vivit uſque. Legati Gallorum uxor, ſex mens gravida, correpta virulentiſſimis variolis, ſecunda ſtatim die effuſiſſime erumpentibus, cum peſſimis ſymptomatibus, maxime in cerebro, miſſu ſanguinis liberali ſtatim facto, decoctis ſimilibus utens, ut bis quotidie alvum deponeret, opiato veſperi ad gr. j., ſimilibus pulveribus, omnique alio regimine ut prius, tractabatur. Huic tamen pultes avenaceæ, jura vitulina leviora cum diu incocta oriza, ceraſa recentia cocta in lacte ebutyrato cum pauco pane biſcocto, largius oblata, reſpectu fœtus. In illa tanta variolarum vis, ut prorſus incredibile. Sanata integre. Tempeſtive pulchrum enixa filium, non paſſum variolas in utero. An balneum vitale amnii prohibuit? Vivit bene ſana illa, & ille robuſtus vivit.

Interim monendum, accidere quandoque in hoc morbo, ut venenum variolarum plus noceat, ſpiritus projiciendo penitus, quam inflammando corpus. Tum æſtus haud adeo magnus, pulſus creber, debilis prorſus, deliria levia, virium projectio, variolæ lentæ, planæ, parvæ, depreſſæ, non adſurgentes, interſtitia puſtularum languida, pallida, certa mortis inditia: tum fœces alvi ſolutæ, cadaveroſo fœtore, colore fuſco, debilitantes: delirium, vox clangoſa. His caſibus methodus dicta obeſt: morbus ex ſe lethalis. Tum rad. contrajerv. dr. j., Serp. virgin. dr. ſs., rutæ recent. untia ſemiſſis, infundantur cum aq. ſtillatit. rutæ lib. j., *vini rhenani unc. vj. adde ſacchari dr. iv.; bibat unc. j. omni hora fervide, ſuperbibendo decoctum ſcorzoneræ, ut excitentur vires. Dein pro re nata inſtituatur regimen.*

§. 1394. CONſiſtet illa (1393.) in his: 1. mittatur cruor, ut (854. N. 1. 980. N. 1. &c.). 2. Clyſmatibus, fotibuſque, laxetur tota cutis, os, œſophagus, inteſtina, ſæpe. 3. potetur multum aquæ tenuiſſime farinoſæ, acidulæ, nitroſæ; hauriatur nitrum ſtibii, vel polychreſtus ſal, & hydrogala tenue. 4. ſit victus tenuis; aer in pulmone ducendus frigidiuſculus; corpus bene tectum, & perſpirabile.

1. Antea ad §. 395., ubi de generali cura inflammationis agebatur, probatum fuit, quantæ utilitatis ſit, ad reſolutionem inflammationis obtinendam, ſanguinis copiam & impetum minuere per venæ ſectionem; poſtea, in cura morborum inflammatoriorum, numeris hic citatis, etiam de hac re dictum eſt. Præcedenti vero paragrapho ſigna recenſita fuerunt, quæ docent, an hæc cura antiphlogiſtica tentari debeat, vel non.

2. Conſtitit ex illis, quæ ante dicta ſunt, materiam morbi per criticam metaſtaſin deponi verſus ſuperficiem corporis, non tantum externam, ſed & internam. Præcipue autem obſervatum fuit, quod os internum, fauces, œſophagus, imo & ventriculus ac inteſtina, variolis obſideantur, magno cum incommodo, & periculo. Verum, ſi vaſa harum partium, & cutis externæ, ſic diſponi poſſint per artem, ut facilius cedant liquidis impulſis, traſmittere poterunt plura, quæ, abſque hoc, vaſorum anguſtiis impacta manebunt, inflammationemque & omnes ejus ſequelas producere poterunt. Hoc obtinebitur, ſi major laxitas conciliatur vaſis; quod imprimis fit aquâ calida, aut vapore ejus, perpetuo applicatis. Sive enim liquidi immeabilis moles minuatur, ſive vaſis obſtructi capacitas augeatur, effectus erit idem; libertas nempe tranſitus liquidi per vas traſmittens. Dum ergo materia morbi, cuti impingenda, vaſa invenit facile pervia, diſſlabitur, vel integra, vel ſaltem pro maximâ parte; ſicque, vel nullæ omnino papulæ ſequentur, vel ſaltem pauciores longe, quam abſque hoc artis adminiculo factum fuiſſet. Imo, perpetuo fotu adhibito, plures ex papulis, jam in cute hærentibus, reſolutas denuo vidi, & nulla ſuppuratione ſecu-

ta, evanuiſſe. Hoc imprimis obſervavi, dum, omnem curam impendens unice ægræ, nocte dieque ſpongiis aqua calida madidis foveri curavi cutim; ſic enim evidenter patuit, plures reſolutas fuiſſe, paucas admodum ſuppuratas. Per cutis vaſa difflari partem materiæ morboſæ, docet ſingulari odor, quem ſpirant variolis decumbentes, & quem periti in hoc morbo tractando ſatis diſtinguere norunt: confirmatur adhuc magis, quod certa obſervata doceant, inſici alios homines, nondum hunc morbum paſſos, per ægrorum exhalationes. Quo magis ergo perſpirabilis eſt cutis, eo melius, cæteris paribus, & contra: unde etiam patet ratio, quare junioribus, & laxiori corporis habitu præditis mitior hic morbus eſſe ſoleat; robuſtis autem, & exercitatis corporibus difficilior.

Obſervatum fuit, Indos, qui tota vita nudi incedunt, ſylvarum incolæ, & præterea cutim pigmentis, craſſorumque pinguium frequenti inunctione, fœdant, omnes perire fere, ſi variolis corripiantur; ex illis vero, qui vel nati, vel diu ſaltem inter Luſitanos morati ſunt, & veſtibus utuntur, plures evadere; quod idem verum eſt de Afris in Americam delatis, qui etiam felicius hunc morbum tolerant: interim mirum hoc eſt, quod, dum iiſdem hominibus per inſitionem excitabatur morbus, evaſerint omnes (*Condamine relat. d' un voyage dans l' Amerique &c. p.* 183. *&c.*). Verum obſervata docent, contagium varioloſum, per inſitionem applicatum corpori humano, ſæpe non tantum copiam ſibi aſſimilare humorum ſanorum, quam quidem fieri ſolet, ubi morbus communi modo hominem adoritur. Hinc ſuffecerunt vaſa cutis adhuc libera vel tranſmittendæ, vel ſaltem excipiendæ, materiæ morboſæ, adeoque interiora corporis minus obſidebantur.

Præcedenti paragrapho dictum fuit, *Rhaſin* circa tempus eruptionis totam ſuperficiem corporis, capite excepto, vapori aquæ fervidæ expoſuiſſe. Sed & recentioribus temporibus egregii viri, dum cutis ſicca & dura excipiendæ materiæ morboſæ minus idonea videbatur, balneis uſi fuerunt. Tamquam audax & inſolitum factum, ſed felici cum eventu tamen, tentatum a *celeberrimo Lemery* hoc legitur (*Acad. des Scienc. l' an.* 1711. *hiſt. p.* 38.). Simili methodo feliciter uſus fuit Medicus Helvetus *Martin* (*Acad. des Scienc. l' an.* 1737. *hiſt. p.* 67.), qui omni quadrihorio univerſam totius corporis cutim linteo molli aqua tepida madido foveri curavit, donec papulæ prodirent: ſic vidit, valida morbi ſymtomata ſedari, papulas cito prorumpere, nullaſque fere cicatrices relinquere.

Verum omnium maxime balnei utilitatem videtur ſuadere, quod rudes ſatis, apud Hungaros, Arvenſes, montium Carpatiorum incolæ, frigidiori ſub climate viventes ſolius balnei uſu variolis laborantes tractent, absque remediis fere ullis, & feliciſſimo ſucceſſu. A multis ſæculis conſtanti traditione hanc methodum excoluerunt, & tanquam ſacram venerantur. Simulac, dum variolæ graſſantur, paulo majorem calorem obſervant in decumbente, mox imponunt balneo aquæ dulcis, temperate calido; poſt dimidiam horam, ex balneo egreſſum, mantilibus ad ignem calefactis involvunt, & in lectum deferunt. Bis de die repetitur balnei uſus, donec matureſcere incipiant variolæ; quod ſolet fieri tertio poſt eruptionem die: pergunt tunc quidem in uſu balnei; ſed aquæ ſimplici ſubſtituunt ſerum lactis, vel, ejus defectu, lac dulce æquali copia aquæ dilutum: ſic citiſſime ad maturationem papulæ perducuntur, & cito decidunt, abſque ullis cicatricibus relictis, nec alio quovis malo ſequente. Morbus autem, ſic tractatus, placide decurſum ſuum abſolvit, nec moleſtis ſymptomatibus ſtipatur, nec ullo remedio interno indiget (*Fiſcherus de remedio ruſtic. variol. per balneum &c. curandi. In Præfat. & p. 8. & ſeqq.*).

Fe-

Felicitatem & ſimplicitatem curæ etiam in teneris infantibus miratus egregius Medicus, poſtea eandem felici ſucceſſu tentavit, & multis encomiis extulit; imo credidit, ſic inventum eſſe illud remedium a *Boerhaavio* anxie quæſitum, quod nempe ſtimulum contagii ſpecifica vi deleret (vide §. 1389. & *ſeq.*). Sed pace egregii hujus Medici dicere liceat, quod non recte perceperit *Boerhaavii* mentem. Deſiderabat enim tale remedium, quod contagium, variolarum cauſam, ſic enervaret, vel deleret, ut morbo producendo amplius aptum non foret. Uſus autem balnei morbum non tollit, ſed hoc tantum efficit, ut abſque malis ſymptomatibus, & ſine multo periculo, decurſum ſolitum abſolvat; bina autem hæc omnino inter ſe differunt. Interim magnas laudes meretur talis methodus, per quam morbi moleſtiam & periculum minui conſtat.

Inculcabat ſemper auditoribus ſuis *celeberrimus Boerhaavius*, ut inferiores corporis partes perpetuo foverent, & laxarent, ubi hujus morbi ſuſpicio adeſſet, ſive balneo, ſive pannis laneis emolliente decocto calido madidis, perpetuo applicatis; qualis decocti formula in materia Medica ad hunc numerum legitur. Simul autem hoc fiebat ideo, quia ſperabat, maximam copiam materiæ morboſæ ſic verſus inferiora corporis derivari poſſe, & a ſuperioribus partibus averti; de qua re poſtea ad §. 1399. adhuc dicendum erit. Simul jubebat, os, fauces, nares, eodem decocto emolliente frequenter ablui.

Verum, dum ſimile decoctum emolliens duodecima quaque hora per anum injici jubebat, invenit multos, qui contradicerent, & periculoſam non tantum, ſed & damnoſam omnino, alvi ductionem cenſerent. Fatebantur quidem aliqui, quod in ipſo morbi principio non inutile eſſet alvinas fœces molli clyſmate eluere; ſed hoc facto, ſevere prohibebant, ne poſtea per totum morbi decurſum idem tentaretur. Imo impenſe gaudebant, ſi ſtrictiſſima alvus maneret toto morbi tempore; & vidi plures peſſima quævis metuentes, dum alvum naturalem mollem & figuratam deponerent ægri, licet benignis admodum variolis decumberent. Cum enim naturali lege in hoc morbo materies morboſa verſus cutim ſoleat deponi, metuebant ſemper, ne turbaretur critica hæc metaſtaſis, ſi alvus laxior foret. *Cutis raritas, alvi denſitas*, dixerat *Hippocrates* (*Epid. 6. Charter. t. 9. p.* 433.); & hinc concludebant, ſtrictam alvum requiri in hoc morbo, laxam nocere ſemper. Confirmabantur in ſua hac opinione, cum viderent in malignis & peſſimis variolis omnes vires illico proſterni, ſed & ſimul cadaveroſum fœtorem ſpargere liquidam alvum. Certum eſt, tunc ſummum diſcrimen adeſſe, non adeo, quia alvus fluit, ſed quia peſſimus egeſtorum fœtor terram morbi malignitatem indicat. Nemo enim dubitare poteſt, quia putridiſſimæ hæ fœces ſi manerent in inteſtinis, citius adhuc deſtruerent omnia.

Mortonus (*Pyretologiæ c.* 8. *p.* 81. 82.) adeo inhærebat huic opinioni, ut ſcripſerit, ſe ab alvo uſque ad vigeſimum diem conſtipata in hoc morbo nullam noxam hactenus deprehendiſſe, præter moleſtam fœcum nimis induratarum egeſtionem circa finem morbi. Interim non levem moleſtiam inde naſci fatetur ipſe alio in loco (*Ibid. c.* 10. *p.* 126.). Sic autem habet: *Novi mulierem (cui alvus per octodecim dies conſtipata fuerat), quam, niſu egerendi pene confectam, nec clyſteris, glandis, vel fotus, ope, a fœcibus induratis liberare potui, donec ſphincter ani ſpeculo ſenſim dilataretur, & ſtercora forcipibus confracta vi exracta fuerint.* Credo, quod nemo prudens facile exponere vellet ægros tantæ calamitati, & diris malis, quæ violentam talium fœcum eductionem ſequi ſolent. Econtra adeo metuebat diarrhœam, præſertim torminoſam, in quovis morbi ſtadio, potiſſimum circa tempus eruptionis, ut illam ſymptomaticam, & plane de-

deleteriam, crederet, illico ſiſtendam, *illa paregorici quantitate, quæcumque fuerit, qua ſcopus attingi poteſt* (*Pyretologiæ pag.* 82.). Multos certe ſequaces habuit *Mortonus*, & non ſine luctu recordor, quod nullo modo perſuadere potuerim Medicis, qui illuſtem ægram, in ætatis flore variolis confluentibus decumbentem, tractabant, quibus periit undecima die, ut vel ſemel alvum, toto morbi tempore ſtrictam, molliſſimo enemate injecto ducerent. Gaudeo tamen, plures reſipuiſſe, poſtquam innocuum mollium clysmatum uſum repetitis experimentis viderant. Certe *Hippocrates* (*Prædict. lib.* 2. *cap.* 4. *Chart. tom.* 8. *pag.* 813.) monuit, a diu ſtricta alvo periculum eſſe, ne febris ſequatur, aut alvi profluvium; & *Galenus* (*Comment. in Prorrhetic. l.* 1. *Chart. tom.* 8. *pag.* 756.) notat, omnes cerebri affectiones augeri, & deteriores reddi, alvo intercepta.

Celebres autem plures in arte viri, & in hujus morbi curatione feliciſſimi, aliam amplexi ſunt ſententiam. *Sydenhamus* noxiam quidem damnavit diarrhœam, quæ a retropulſa materia varioloſa, puſtulisque ſubſidentibus, naſcebatur; dum nempe a frigore nimis intenſo fuerat læſus æger, vel imprudenti & larga nimis ſanguinis miſſione, aut nimia evacuatione alvi per cathartica data, ſic fractæ eſſent ægri vires, ut non ſufficerent materiæ morboſæ verſus cutim deponendæ (*Sect.* 3. *cap.* 2. *pag.* 174.). Verum alibi ſerio monuit (*Ibidem p.* 192.), multa infantium millia letho data fuiſſe, dum imprudentes mulierculæ in variolis confluentibus natam diarrhœam ſiſtebant, quæ æque utilis eſt, ac in adultis ptyaliſmus, dum ſimili morbo decumbunt. *Celeberrimus Hofmannus* (*Medic. ration. Syſtem. t.* 4. *ſect.* 1. *c.* 7. *p.* 148. 149.) non timebat alvi fluxum, etiam copioſum, in hoc morbo; imo teſtatur, ſe eundem vidiſſe per totum morbi decurſum abſque ullo periculo; & *Amati Luſitani* obſervatis confirmat, qui ex centum & quinquaginta pueris, quos unica æſtate variolis ac morbillis decumbentes tractaverat, vidit evaſiſſe omnes, qui evacuati fuerant; reliquos vero, quibus parentum culpa evacuatio facta non erat, vel periiſſe, vel difficillimis ulceribus in gangrænam admodum pronis laboraſſe. Imo ſedulo monet (*Ibid. p.* 156.), ne unquam permittat Medicus, ut alvus per octo, vel decem dies ſuppreſſa maneat: inde enim credit, vel *ſuffocativum ſequi catarrhum, vel purpuram variolas, aut erumpentes comitari, aut, ſuppuratis iiſdem, non ſine inſigni virium jactura, & ſymptomatum vehementia, excipere*. Ipſo autem eruptionis tempore ab omnibus moventibus abſtinendum ſuadet, etiam ab enematibus. Similia his apud alios habentur (*Violante de variol. & morbill. p.* 101. *Medical. Eſſays t.* 5. *c.* 2. *p.* 579. *& ſeq.*). Imo obſervatum fuit, ſexaginta alvi evacuationes intra ſpatium viginti quatuor horarum non impediviſſe papularum eruptionem, ſed promoviſſe potius (*Ouvrage de Penelope, ou Machiavel en Medicine, t.* 2. *p.* 192. in notis). Accuſat heteroclitus hicce auctor *celeberrimum Boerhaavium*, ac ſi purgantium uſum damnaſſet in hoc morbo ſemper. Sed certe epiſtola, quæ præcedenti paragrapho habetur, contrarium docet ſatis evidenter. Probe memini, me ſæpius, ex præceptoris conſilio, decocto tamarindorum edulcorato per ſyrupum cichorei cum rheo diarrhœam artificialem feciſſe, & ſuſtinuiſſe per plures dies; imprimis, ſi deliria adeſſent, aut anguſtia circa fauces variolis obſeſſas; & felici quidem cum ſucceſſu. Præterea in cura inflammationis §. 396. 2. purgationem alvi laudat; & in Materia Medica ad eundem hunc numerum talia habentur, quæ adhibuit in caſu adeo difficili, qui in eadem epiſtola deſcriptus habetur. Semper enim uſus fuit talibus, quæ abſque augmento motus humorum, alvum ſolvunt; qualia etiam ſunt illa, quæ ſequenti numero laudantur.

3. Notum eſt, ſalem polychreſtum, & huic

& huic ſimile nitrum ſtibii, largiori copia ſumptum, alvum blande movere. Verum in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur decoctum, ex avena, fl. ſamb., & papav. errat., paratum, in cujus unciis viginti uncia media nitri ſtibiati ſolvitur, ut ex hoc decocto bibant ægri, quantum velint. Cum acutum nimis ſaporem habeat hoc remedium, plerumque majori aquæ quantitate diluendum curavi. Sed facile patet, ab hoc remedio, etiam diluto, larga copia potato, alvi evacuationem exſpectandam eſſe.

Præcedenti numero hujus paragraphi dictum fuit de illis, quæ vaſa ſic diſponere poſſunt, ut facile admittant & tranſmittant humores, cum hac ſpe, ut ſic multum materiæ morboſæ exire poſſit per cutanea vaſa, & ſpiſſiora, quæ hærere incipiunt, perpetuo fotu ſic ſolvi, ut non ſequatur ſuppuratio, ſed blanda reſolutio. Multum conducet ad hunc effectum obtinendum, ſi lenitas & dilutio procuretur humoribus (vide §. 398. 399.) potu tenui aquoſo copioſo, cui avena, hordeum, aliave ſimilia farinoſa mollia, incoquuntur, ut ſimul leve nutrimentum præbeat, & blanda emolliente vi ſolidas vaſorum fibras reddant laxiores. Cum autem febris acuta continua ad putredinem diſponat humores, adduntur acida, ut hoc caveatur: imprimis autem in hoc morbo talia laudantur, cum notum ſit, in fine morbi, præſertim ſi confluentes & numeroſæ fuerint variolæ, peſſimum & cadaveroſum fœtorem adeſſe. Serum lactis, lac tripla aquæ copia dilutum, vel & decoctum hordei, aut avenæ, cum quarta parte lactis dulcis recentis, gratum & utilem potum ægris exhibent. Infuſum theæ, baccarum Caffè, cum pauco lacte miſtum, nunquam negavi illis, qui his potibus aſſueverant ſani: nec unquam aliquid damni ab horum uſu obſervavi.

4. Antea §. 599. & ſequentibus de diæta febricitantium dictum fuit, & de omnibus cautelis tunc obſervandis; quæ omnia & in hoc morbo locum habent. Cibi enim hic requiruntur fluidi, facile digerendi, putredini adverſi, & ægris tamen ſatis grati, minori copia, ſed repetitis vicibus, adhibendi. *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2.) carnium uſum, & vinum, interdicebat; cerviſiam tenuiorem leviter tepefactam concedebat pro potu ordinario; nec unquam aliquid mali obſervavi a cereviſiæ tenuis bene defæcatæ uſu, ſi ſanitatis tempore huic potui aſſueviſſent ægri. Juſcula avenacea, hordeacea, poma cocta, vel in clibano aſſata, commode exhibentur. Cum autem aliquid conſuetudini dandum ſit ſemper in victu ægrotantium, illis, qui juſculis carnium utebantur, ſani, eadem dedi ægris, ſed diluta, & nullo modo meraca, ex carne vitulina, vel gallinacea cocta, addito ſucci citri, vel arantiorum pauxillo, & cremore hordei, vel oryzæ: ſimili modo dantur panatellæ ſic dictæ, ex iiſdem juſculis paratæ, ſed tenuiores pariter. Totus enim ſcopus eſt, ut tenui alimento ſuſtineantur vires, dum interim non gravatur corpus ſolidiori cibo. Facile impetratur ab ægris, ut tali diæta utantur: febricitantes enim dilutos potus & acidulos quam maxime appetunt, meraciores, uti & ſolidiores cibos, abhorrent.

Cum autem huic morbo proprium ſit, ut eruptionis tempore ſymptomata multum leventur, vel & ceſſent omnino, materie morboſa ad cutim depoſita, hinc ægrorum cuſtodes non tantum, ſed & multi Medici, fuerunt in hac opinione, nihil utilius eſſe talibus ægis, quam ſi ſudore perpetuo diffluerent; ſic enim aperta manebant & pervia vaſa cutanea, tranſmittendiſque etiam craſſioribus idonea. Ob hanc rationem ſtragulis obruebant ægros, aerem perpetuo foco reddebant æſtuoſum, portas, feneſtras perpetuo clauſas retinebant, aeris renovationem vel minimam cane pejus & angue vitabant, cortinis lectulorum accuratiſſime clauſis cogebant ægros in aere calido, propriis & miniſtrantium exhalationibus pleno, adeoque ſubputrido, per-

perpetuo decumbere. Probe memini, me, quandoque olim cubicula talia ingreſſum, per pauca horæ minuta vix potuiſſe tolerare æſtum & fetorem, licet non adeo delicatum me credam, ut a leviori incommodo afficiar facile. Verum antea §. 611. notatum fuit, aere calidiore febrilem impetum augeri, & contra §. 610. dictum fuit, aere frigidiuſculo exorbitantem febrilem impetum ad debitum moderamen reduci. Si ſimul conferantur illa, quæ §. 689. de caloris aucti effectis habentur, uti & §. 698. patebit ſatis, quam damnoſum ſit, ægros tali methodo tractare. Huic præjudicio vulgi ſeſe oppoſuit *Sydenhamus*, & teſtatur (*Diſſertat. Epiſtol. p* 451.), ſe majorem ſanguinis contemperationem obtinuiſſe ab aere intromiſſo, quam a venæ ſectione, etiam tempeſtive celebrata. Acerbe autem queritur optimus ille vir, quod peſſimas calumnias tolerare debuerit, dum ſuadebat prudens aeris refrigerium & renovationem, quæ adeo utilia invenerat, dum proprios liberos ſanguine & propinquitate conjunctiſſimos quoſque, & alios plures, curaverat feliciter ab hoc morbo. Unde dicit (*Diſſertat. Epiſtol. pag.* 455.): *Qua de cauſa, accedente inſuperabili* τῶν πολλῶν *prægiudicio, bene mecum agi putarem, ſi nunquam deinceps ad variolis laborantes accirer.* Nec minora olim pati debuit convicia *Boerhaavius*, dum clamabant, quod ægros pavimento frigido incumbere juberet æſtivo tempore; hybernis vero menſibus, apertis feneſtris, in conclavi frigido, rigidiſſimæ brumæ exponeret. Hæc, abſurda omnino, & falſiſſima, tamen apud quoſdam fidem inveniebant. At quomodo tractaverit ægros variolis decumbentes, patet ex epiſtola ante allata. Cavebat tantum, ne ſtragulis onerarentur, & talem aeris temperiem ſervabat, quæ ſanis commoda eſſet: hyberno tempore, foco moderate inſtructo, aeris frigus temperabat; æſtivos calores moderari conabatur illis, quæ §. 605. 2. enumerantur. Aerem, apertis portis, vel feneſtris, renovabat; cavendo ſemper, ne frigidus ægri corpus tangeret; quod facile obtinetur adductis cortinis per aliquod tempus, vel ſepimento (*paravent*) interpoſito inter lectulum ægri, & portam, aut feneſtram apertam. Semper ſervabat corpus bene tectum & perſpirabile, manicis curabat tegi manus, cavebat tantum, ne calidum nimis aerem inſpirarent ægri; imprimis partes inferiores corporis contra frigus muniebat, caput, & thoracem minus; ſic tamen, ut nullum incommodum a frigore partes ſuperiores ſentirent. Hoc autem faciebat ideo, ut papularum eruptio procul a capite fieret, uti poſtea ad §. 1399. dicetur. Neceſſariam illam aeris renovationem, feneſtris apertis pariter ſuadet *Hofmannus* (*Med. Syſtem. pract. tom.* 4. *ſect.* 1.), & ob hujus neglectum, ſimul adhibito regimine calido, plures ex plebejis perire monet a variolis, licet bonæ ſatis indolis fuerint: maxime ſi in loco humidiori plures eodem morbo decumbant. Simul notat, largiſſimos ſudores, ſi diu perſeverent, nunquam ſine periculo eſſe. Quamvis nemini ſuaderem, ut, hoc morbo correptus, ſe frigido aeri exponeret; tamen per plures obſervationes certus ſum, nec hoc adeo inſigniter nocere, ac quidem creditur. Plures domi meæ conſilium petierunt, dum papulæ jam erupiſſent in facie, inſcii ſe variolis correptos eſſe, nec novi ullum ex his periiſſe: ruſticorum pueros, eruptionis tempore cum levius ſe haberent, vidi aperto in aere verſatos ſæpius, & abſque ullo damno. Imo ipſe hujus rei teſtis ſum. Decimo enim ſexto ætatis anno febre ſatis valida, cum delirio, correptus fui per triduum, nec Medicum vocavi, & nihil præter tenuem potum ſumſi, pomaque clibano cocta cum pauco pane. Mane evigilans me ſanum omnino credidi, piſces aſſos avidus comedi, veſtibus indutus, ac pallio exivi medio menſe Decembri, & quidem, nive ſatis copioſa cadente, amicum inviſi. Dum autem, foco aſſidens, plus incaleſcerem, &,

candelis accenſis, faciem aſpicerent, monebant me, qui aderant, numeroſas ſatis papulas rubras in facie, & collo apparere, uti & in manubus; atque inde concludebant, variolis me laborare: domum redii, & vocatus Medicus confirmavit Diagnoſin, ſimulque objurgavit, quod nivali frigori imprudenter adeo me expoſuiſſem. Interim morbum facile tuli, licet numeroſas admodum variolas haberem, ſed diſcretas; & abſque ullo periculoſo ſymptomate emerſi feliciter. Plures ſimiles caſus novi; ſed credo hæc ſpecimina ſufficient ad probandum, aeris frigus non tantum nocere, ac quidem creditur. Hinc nunquam dubitavi ad alium locum transferre, ſed tecto bene corpore, hoc morbo correptos, ſi ob contagii metum illi tolerare nollent, in domo, in qua laborare inceperant; & ſancte teſtari poſſum, me nunquam aliquid damni inde obſervaſſe.

§. 1395. Quamvis enim in hoc morbo raro cogitetur de hac indicatione (1388.), & de hac methodo imprimis (1393. 1394.), caſus tamen, ignaro morbi Medico, ſæpe dedit ſucceſſus probantes talem artem.

Quando epidemice graſſantur variolæ, omnes Medici de hoc morbo cogitant, ſimulac aliquis, variolas nunquam paſſus, febre continua laborare incipit; & unuſquiſque tunc illam methodum medendi adhibet, quam utiliſſimam æſtimat. Verum ubi ſporadicus idem morbus in majoribus urbibus hinc inde unum, alterumve aggreditur, quod ſæpe fit, dum aliis in locis contagium ſuſceptum ſecum ferunt advenæ, tunc ſæpe Medici, imprimis numeroſa praxi obruti, de hoc morbo non cogitant, & tanquam febrim acutam inflammatoriam tractant. Candide fatetur in Epiſtola, quæ ad §. 1393. habetur, ſibi hoc accidiſſe *celeberrimus Boerhaavius*, dum juvenem illum tractabat peſſimis variolis confluentibus infectum. Cum enim perditiſſimum vitæ genus, æſtivis ſub caloribus, facile febri acutæ inflammatoriæ anſam dare potuiſſet, in initio morbi non ſuſpicabatur variolas, ſed methodum antiphlogiſticam animoſe adhibuit; nec pœnituit hoc tentaſſe, dum erumpentes poſtea vidit variolas. Novi, pluribus idem contigiſſe, qui peſſime debacchabantur contra hanc methodum, & ſtupebant felicem curæ eventum; indignabundi obmurmurabant, nunquam evaſuros fuiſſe hos ægros, niſi in fatis fuiſſet, quod vitæ terminus nondum adeſſet. Nec mutabant autem ideo methodum curandi, ſed ſtrenue in calido regimine, & uſu alexipharmacorum pergebant, ut olim. *Ballonius* (*Epid. & Ephemer. lib.* 1. *conſtit.* 4. *t.* 1. *p.* 24.) de ſe ipſo candide fatetur ſequentia: *Immo innopinato venam ſecuimus, & medicamentum purgans dedimus, quibus die ſequenti, aut poſtridie apparerent variolæ, & melius multo habuerunt, quam quibus non auſi fuimus idem exhibere: ſic parum probabile, quod dicitur, minus affatim erumpere puſtulas, ſi corpus ante purgaveris. Dominus ab inſula de ſumma difficultate deglutiendi*) *quæ erat tantum morbillorum latentium ſoboles; nos autem nil tale ſuſpicabamur*) *conquerebatur; inſignis febris. Eluimus alvum clyſmate, venam metu ſynanches ſecuimus; ſequenti die exanthemata apparent; & brevi tamen convaluit*. Summus ille Medicus mutabat opinionem, dum videbat, curam antiphlogiſticum tam feliciter cedere in his morbis. A ſollicita obſervatione illorum, quæ in morbis juvant, vel nocent, prima artis Medicæ præcepta originem duxerunt; & certe ars iiſdem adminiculis adhuc indiget, cum non omnia a priori deducere poſſimus in morbis. De hac re videri poſſunt illa, quæ ad §. 602. 7. habentur, ubi de optima hac regula artis agitur. *Sydenhamus*, cujus candor & ſagacitas in morborum indole inquirenda apud omnes in pretio ſunt, ſemper attentus erat, an prodeſſet methodus me-

medendi, quam ſequebatur, an non: ſic fatetur, ſe proprius in praxi errores illico detexiſſe, dum novus morbus epidemicus ingruebat, & non minus feliciter correxiſſe.

Cum ergo methodus tractandi hunc morbum talibus remediis, quæ inflammatoriis morbis conducunt, toties felicem eventum habuerit, merito commendanda videtur in primo hoc morbi ſtadio, ubi ſymptomata §. 1383. adſunt. Sic enim ſpes eſt, ut vel nullæ, vel paucæ admodum, papulæ ad ſuppurationem perveniant; vel ſi contingat, ut peſſima variolarum ſpecies omnem ſpem benignæ reſolutionis irritam reddat; conducet tamen, ut minori cum ferocia morbus decurrat, & peſſima morbi ſymptomata, delirium, ſtupor, faucium anguſtia, calor os urens &c. leniantur, ſicque æger tantis malis diutius reſiſtere poſſit, vel & tandem feliciter emergere, uti pluribus & certiſſimis obſervationibus conſtitit.

§. 1396. MOrbus hic ubi ſtatum primum, quem Contagii voco, abſolvit, ſecundum ingreditur, qui ſic ſe habet: punctis parvis rubris, inſtar morſus pulicaris, cutis capitis primo, & faciei, mox manuum, & brachiorum, dein trunci, & inferiorum, inficitur; mox miteſcunt ſymptomata (1383); augentur omni hora, quoad magnitudinem & numerum, puſtulæ valde rubeſcentes; aſſiduo magis, magiſque, elevantur; inflammantur; cutis tenditur; dolor; calor; impedita circulatio; impedita perſpiratio; hinc humorum major ad interiora repulſus; febris; anxietas; dyſponea; dolor faucium; angina; diarrhœa; dyſenteria; mictus cruoris; hœmoptoe; cutis inter puſtulas liberæ inflammatio rubra, dolens, calens; quæ ubi duraverunt ſpatio 4, 5, vel 6, dierum, jam abſolute ſuppuratæ ſunt, & in totidem parva apoſtemata converſæ. Hunc Inflammationis decurſum voco, uſque in Abſceſſum; durat pro varietate Epidemici, temperiei, magnitudinis, regiminis, vario tempore, plerumque quatuor, aut quinque diebus; ita ut octavo, ab inchoamento, die ſuppuratio adſit; cruor tum valde inflammatus.

Uſu jam obtinuit apud Medicos, morbum hunc in tria ſtadia dividere: primum eſt a morbi initio uſque ad papularum eruptionem; ſecundum a papularum eruptione incipit, & durat, donec papulæ in abſceſſum abiverint; tuncque incipit ultimum morbi ſtadium, quod dicitur adeſſe, donec morbus hic deſinat in mortem, ſanitatem, vel alium morbum (vide §. 591.). Magnam utilitatem habet illa hujus morbi diviſio, cum & ſymptomata differant diverſis his temporibus; & methodus medendi ſæpe mutationem requirat vario morbi tempore.

Morbi autem initium a primo ægritudinis ſenſu ſolet computari, qui plerumque ſolet eſſe horripilatio & rigor, ſequente mox febre. Unde etiam a quibuſdam ſtatus febrilis dicitur (*Lobb of the ſmall Pox p. 3.*). Interim videtur ſatis apte ſtatus contagii vocari; quia eſt illud morbi tempus, quo contagium corpori applicatum redditur actuoſum, & corporis ſani functiones turbando morbum inducit, ſimulque ſibi aſſimilat humorum antea ſanorum partem; quæ dum critica metaſtaſi ad corporis externam ſuperficiem deponitur, papulæ excitantur, & incipit ſecundum morbi ſtadium, ſive periodus, in qua tamen non ſemper febris adeſt.

Primum illud ſtadium, ſive ſtatus contagii brevius eſſe ſolet, ubi numeroſiſſimæ papulæ prodeuntes confluunt inter ſe, longius, ſi minus numeroſæ,

& a

& a ſe mutuo diſſitæ, ſunt papulæ; quæ ideo diſcretæ vocari ſolent.

Secundum ſtadium morbi computatur ab illo tempore, dum incipiunt primæ papulæ apparere; tuncque imprimis certa morbi diagnoſis habetur, cum in ſtatu contagii ſemper adhuc aliquid dubii ſuperſit; uti antea dictum fuit.

In facie plerumque omnium primo obſervantur parvæ maculæ, quandoque ipſo initio tam exiguæ, ut, teſte *Sydenhamo* (*Sect.* 3. *cap.* 2. *p.* 163.), tenuiſſimarum acicularum puncta tantum æquent magnitudine: paulo poſt fiunt latiores, ſatiſque ſimiles maculis, quæ pulicum morſus ſequi ſolent; a quibus tamen diſtingui poſſunt, quod non habeant in medio ſui centro ſtigma, per quod pulex proboſcidem introduxit, ut ſanguinem exſugeret. In facie autem & collo ſolent primo obſervari, quia hæ partes conſpectui maxime patent: ſed in capillata capitis parte æque cito ac in facie erumpere vidi in aliis, qui raſum caput habebant: paulo poſt, & quandoque eodem fere tempore, in manubus aut brachiis ſparſim papulæ conſpiciuntur: ſerius plerumque in trunco corporis; quem tamen ſæpe, ſi diſcretæ & mites fuerint variolæ, vel paucæ admodum, vel nullæ, papulæ occupant. Ultimo ſolent apparere in artubus inferioribus.

Simulac prodire incipiunt papulæ, ſtatim minuuntur ſymptomata, quæ ſtatum contagii comitabantur; imo quandoque penitus evaneſcunt, ita ut æger pulchre valere ſibi videatur, uti optime monuit *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *cap.* 2. *p.* 163.), & in me ipſo expertus fui, poſteaque in aliis pluribus vidi; imprimis, ſi neſcii fuerint, papulas prodire, vel morbum non metuant; quod præcipue in junioribus obtinet: unde ruſticorum pueri, ſi diſcretis laborent variolis, læto ſtatim exeunt, & vix domo ſe coerceri patiuntur. In adultis tamen, licet alacres, admodeum ſe ſentiant, manet in ſudores propnſio, quamvis leviter tegantur, donec papulæ jam maturitatem attigerint; tunc enim ſponte ſua ſudores ceſſare ſolent. In adultis etiam, imprimis, ſi teneræ fuerint & mobiles in genere nervoſo puellæ, puſillanimitas ac morbi metus quandoque novas turbas excitant, in miti etiam morbo. Hinc hilari vultu Medicus talibus certam ſalutem, & venuſtæ formæ integritatem, promittere debet, ut animus erigatur. Peſſima quævis metuentem Medicum vidi, dum in formoſa puella, erumpentibus variolis, videret anxietatem magnam, pulſum tremulum, anguſtiam faucium, pallorem in facie. Cum autem toto contagii ſtadio mitis morbus fuiſſet, & nova hæc ſymptomata contigiſſent, dum in ſpeculo faciem paucis numero maculis notatam vidiſſet, audacter certam ſalutem promiſi, & de forma ſecuram eſſe juſſi, ſimulque in memoriam revocavi caſum amicæ, quæ eodem morbo decubuerat, & de qua jam ſanata merito poterat dici:

Morborum pigmenta abeunt, facieſque renitet
Purior, & ſpeculo lævior ipſa ſuo.

Mox illæ turbæ compeſcebantur, & morbus reliquum decurſum ſuum abſolvit quam placidiſſime.

Papulæ porro, quæ prius maculæ planæ apparebant, incipiunt elevari, & ſucceſſive novæ ſimiles in variis corporis locis occurrunt. Non enim ſimul & ſemel prodeunt omnes, niſi in peſſima variolarum confluentium ſpecie, ubi furibundo morbi impetu ingens copia materiæ morboſæ totam cutim externam, imo & interiora, denſo agmine minimarum puſtularum implet. Cæterum plerumque per triduum eruptio papularum pergit, præcipue in variolis diſcretis & benignis, in quibus eruptio quarta die incipit, nec ante ſeptimum tota abſolvitur, vel ſaltem rarius, uti optime notavit celebris auctor (*Nichols de anima Medica p.* 20. 21.), qui voluit, *hac arte cautum eſſe, ut natura vim morbi, in partes ſibi invicem continuatas diviſam, facilius perferat & ſuſtineat*. Verum

rum quoque eſt, non omnes puſtulas eodem tempore ſuppurari; nam illæ, quæ artus inferiores occupant, pure turgent, dum in facie variolæ jam exſiccatæ decidunt. Interim & hoc frequenter obſervavi, quod, licet in facie ſerius quædam papulæ emerſerint, tamen omnes, ſi diſcretæ forent, octavo die pure maturo turgerent: idem in artubus inferioribus fit; ut nempe ſerius quidem maturentur, quam in facie, ſed tamen ibi omnes ſimul maturentur, licet quædam ex illis tardius emerſerint, quam aliæ. Nec omnes eandem acquirunt magnitudinem: vidi enim ſæpius, inter magnas admodum diſcretas variolas intercurrere aliquot admodum parvas, attamen ſimili pure, & eodem tempore impleri, ac majores. Aliquoties obſervavi, haſce minoris molis papulas longe ſerius emerſiſſe, ſexto, vel ſeptimo morbi die; attamen cum prioribus ſimul matureſcere, & exſiccari. Fateor, non ſemper hoc contigiſſe in illis ægris, quos tractandos habui. Optimæ tamen fidei auctor (*Violante de Variol. & morbill. p. 60.*) teſtatur, poſt primam papularum eruptionem ſemper ſequi novam ſeptima die febris invaſione, ſed eodem tempore matureſcere cum reliquis. An materies morboſa, dum diutius cum humoribus ſanis per vaſa fluxit, magis ſubacta, citius ad maturationem perducitur? Videtur *Rhazes* tale quid obſervaſſe, licet non videatur aſſerere, quod ſemper hoc fiat; ſed tantum, ubi copia materiæ morboſæ adeſt. Sic enim habet (*Mead de variol. & morbill. p. 193.*): *Variolæ duplicatæ copiam materiæ indicant: quod ſi ſint de genere ſanabili, id ſalutem portendit; ſi vero ſint de genere lethali, interitum.*

Papulæ illæ ſatis cito augentur mole, & niſi reſolvi poſſit inflammatio per fomenta perpetua, ac bona remedia, de qua re ante jam dictum fuit, & §. 1399. adhuc agetur, mutantur ſingulæ in totidem parvos abſceſſus circa octavum diem. Verum antea ad §. 386. ubi de inflammatione agebatur, dictum fuit, curam inflammationis per reſolutionem tunc tantum ſperari poſſe, quando humores blandi ſunt, motus ſedatus, & cauſa obſtruens non nimis ſolidata: adeoque, niſi morbus ex ſua indole mitis ſit, vel tempore ſtatus contagii per curam antiphlogiſticam ſedatus fuerit nimius impetus, & canales mobiles, humoreſque ſatis diluti, evaſerint, non obtinebitur reſolutio papularum inflammatarum, ſed ſequetur neceſſario ſuppuratio, & in pejori morbi conditione gangræna, quam ars omni molimine conatur avertere, & procurare benignam ſuppurationem, per quam vaſa obſtructa una cum materie obſtruente a vaſis vivis apertis ſeparantur, & in pus convertuntur.

Sed dum hoc fit, augentur omnia ſymptomata inflammationis, uti ad §. 387. dictum fuit, dolor nempe, calor, pulſus, febris &c., imo inflammatio puſtularum extenditur ad vicinum ambitum, ideoque, ſi numeroſæ fuerint puſtulæ, tota cutis tenditur, dolet, calet, & libera circulatio per vaſa cutanea impeditur, adeoque & perſpiratio, dum craſſiores humores in vaſa minora dilatata impinguntur, vel & majoribus vaſis diſtentis vicina minora comprimuntur.

Facile jam patet, enumerata in textu ſymptomata tantum tum locum habere, dum numeroſæ adſunt papulæ. Si enim paucæ tantum prodierint, exigua pars totius cutis inflammabitur, reliquum totum liberum erit, & abſque multa moleſtia ſequens puſtularum ſuppuratio decurſum ſuum abſolvet. Poteſt tamen contingere, ut & puſtulæ non numeroſæ multum moleſtiæ adferant, ſi quædam loca corporis occupaverint, quæ ſuppurationem comitantia ſymptomata non adeo commode ferre poſſunt. Sic vidi, unicam papulam in præputio infantis moleſtiſſimam feciſſe phymoſin, dum celluloſa tunica, miro modo inflata in hac parte, difficilem reddebat urinæ exitum. Notum eſt, palpebras facillime in magnum tumorem attolli, & in hominibus etiam ſanis poſt ſomnum

su-

tumere plus, minuſve. Si paucæ papulæ palpebras obſederint, vel & locum illum, ubi ſub palpebra inferiori laxiſſima cutis eſt, dum ſuppurantur papulæ, adeo tument palpebræ, ut nullo modo deduci queant, donec, finita ſuppuratione, & puſtulis exſiccari incipientibus, tumor ille ſubſideat. Inde autem ſæpe triſtia mala ſequuntur, imprimis in junioribus, qui, fricando palpebras, viſus obſtaculum removere nituntur, ſicque irritationem augent, & faciunt ſæpe, ut inflammetur oculi bulbus, acres lacrymæ inter palpebras clauſas retineantur, mora acriores redditæ rodant vicina, & quandoque immedicabilem cæcitatem relinquant, tota cornea penitus opaca reddita. Nunquam enim obſervare licuit, papulas occupaſſe tunicam adnatam, vel cornam, ſed tantum palpebras, tam in ſuperficie exteriori, quam interiori, quæ tota rubet numeroſiſſimis vaſculis ſanguineis, & inflammationem conceptam facile communicat oculi bulbo. Idem teſtatur *celeberrimus Hofmannus* (*Med. rat. ſyſtemat. t. 4. Sect. 1. c. 7. p.* 165.). Niſi igitur fomentis molliſſimis perpetuo tegantur palpebræ, & ſubinde tenui ſiphone aqua pura tepida injiciatur leniter inter palpebrarum commiſſuras, ut eluantur acres lacrymæ, viſus læſio, imo & cæcitas, metuenda eſt. Similiter vidi, paucas papulas, ſub calloſa epidermide plantæ pedis latentes, intolerabilem feciſſe pruritum, qui vix levari poterat perpetua applicatione calidi decocti ex emollientiſſimis herbis parati: in aliis nihilominus obſervavi plurimas in eodem loco, abſque ulla fere moleſtia. Quandoque & in aliis locis corporis moleſtus pruritus adeſt, dum prodierunt papulæ (*Lobb of the Smal Pox p.* 134.), qui ſimili remedio lenitur.

Si jam illa ſymptomata, quæ in cute externa apparent illo tempore, dum papulæ inflammatæ ſuppurantur, applicentur partibus internis, quæ in hoc morbo ſimiliter afficiuntur quandoque, uti §. 1403. dicetur, patebit ratio ſummi periculi in hoc morbo, & diverſiſſimorum ſyptomatum, quæ quandoque occurrunt, & diverſam Prognoſin faciunt. Singulorum viſcerum mala inveſtigare, quæ ſequuntur, ſi variolis obſideantur, & operoſum valde foret, & forte non adeo utile, cum de inflammatoriis viſcerum morbis antea actum fuerit. Unicum ſpecimen ſufficiet, quod reliquis omnibus facile applicari poterit.

In ſtatu contagii, ſi valida febris fuerit, frequenter delirant ægri, neque tamen periti Medici ſemper pro funeſto omine illud delirium habent. Verum ſi, erumpentibus papulis, dum reliqua ſymptomata minuuntur, vel ceſſant, delirium maneat, aut, ſedatum, redat ferocius, dum papulæ in cute conſpicuæ inflammantur magis, & ad ſuppurationem vergunt, tunc juſtus metus eſt, meninges cerebri ſimili modo affici, ac fit in cute externa; id eſt, inflammari; & metuendas hic eſſe omnes inflammationis ſequelas, toties lethales in hoc loco, de quibus §. 775. in hiſtoria *Phrenitidis* dictum fuit. Adeo mali ominis notam ferox delirium, ſi poſt variolarum exitum ſupervenerit, habuit *celeberrimus Freind* (*Ad Richard. Mead de quibuſd. variol. gener. epiſt.* 2. *p.* 18.) ut teſtetur, ſe fere neminem adhuc vidiſſe, qui, hoc periculo conflictatus, ad ſanitatem pervenerit. Simul (*Ibid. p.* 10. *& ſeq.*) ibi caſum recenſet hominis, qui, variolis diſcretis laborans, nec admodum numeroſis, quarto poſt eruptionem die inſomnis cepit aliena loqui; ſequebanturque poſtea perpetua garrulitas, oculi ſcintillantes, perpetuo rotati, ſanguineis vaſis tumentibus ſuffuſi, ſomnus nullus, tremores, mors: febris tamen levis tantum aderat, & variolæ ſatis laudabiliter ſe habere videbantur. Aperto capite, cerebri vaſa adeo ſanguine referta apparuerunt, ut jamjam rumpenda viderentur. Verum, quarto poſt eruptionem die, omnes papulæ, & vicina cutis, maxime inflammatæ ſunt; unde, ſi ſimiles in meningibus cerebri fuerint, tunc omnia ſymptomata phreniti-

nitidis ſequi debent. Similia habent *Hillary* (*Eſſay of the Small Pox p.* 85.) qui & monuit, quod in tali caſu pupillam ægri inſpicienti Medico fundus oculi rubro flammeo colore rutilus appareat; quod pro peſſimo pariter omine habuit.

Ubi mihi tales caſus in praxi contigerunt, audacter adhibui omnia, quæ §. 781. in cura phrenitidis laudantur, & lætus recordor, me plures ſervaſſe, de quibus vix non deſperabatur. In Epiſtola *celeberrimi Boerhaavii*, quæ habetur ad §. 1393. recenſentur bini caſus, qui docent, quantum boni a tali cura ſperare liceat. Delirium ergo in variolis oritur ab impetu febrili nimio, calore intenſo, rarefactione ſanguinis, impletione nimia vaſorum ſanguineorum, & tunc, ſedato impetu febrili, depletis vaſis, minuto calore nimio, ſolet feliciter cedere, imo plerumque, eruptionis tempore, dum omnia ſymptomata decreſcunt, & delirium ſedatur. Verum, ubi tempore eruptionis non ceſſat, vel redit, & ferocius redditur, illo tempore, dum papulæ in cute externa maxime inflammantur, & ſuppurationi proximæ ſunt, tunc metus eſt, meninges cerebri papulis obſideri, præcipue, ſi diſcretæ, nec numeroſæ adeo, variolæ in cute externa appareant; quæ ergo ex ſua indole non poſſent gravia ſymptomata producere? Quas binas delirii in hoc morbo ſpecies optime diſtinxit *Lobb* (*Of the Small Pox p.* 56.) Nec videtur improbabile, ſi paucæ tantum numero papulæ meninges obſederint, delirium, coma vigil, & alia terrifica mala, adeſſe quidem toto tempore, dum inflammantur & ſuppurantur papulæ; verum dum, ſuppuratione jam perfecta, cæteræ exareſcunt variolæ, omnia ſedari denuo, & reſorpto paucarum illarum papularum pure, evadere poſſe ægros poſtea; cum paucæ variolæ non adeo magnam, ea ratione, læſionem in meningibus cerebri relinquant. Talis caſus apud eundem auctorem legitur (*Of the Small Pox p.* 254. *& ſeq.*) ubi in adulta muliere, diſcretis variolis laborante, delirium eruptionis tempore incepit, & duravit ad finem morbi; a quo feliciter evaſit; licet nec remedia fere admiſerit, neque multum nutrimenti. Notandum tamen, quod tertio die morbi menſtrua prodierint, & ſequentibus diebus commode fluxerint: hoc enim prodeſſe potuit multum, minuendo vaſorum plenitudinem, & avertendo impetum a capite. Interim omnes facile credent, delirium in ſtadio eruptionis, ſi non poſſit tribui febris impetui, aut nimiæ rarefactioni humorum, periculoſum valde eſſe. Unde & *Baglivus* (*Prax. Med. lib.* 1. *p.* 61.) ſimile malum metuens, dixit: *Si circa quartum, cum jamjam erumpunt, caput impetunt, cum magno calore, anxietate, motibus tendinum ſubſultoriis &c. ſtatim impero cucurbitulas ſcarificatas ſcapulis, & momento fere, facta quaſi furentis ſanguinis revulſione, omnia prædicta ſymtomata velut in ovo ſuffocantur, & paulo poſt feliciter erumpunt variolæ, ut ſæpius vidimus.*

Verum, præter illa mala, quæ fiunt, dum papulæ inflammatæ has, illaſve partes corporis internas occupant, ſicque varias functiones lædere poſſunt, oriuntur & alia ſymptomata, ſi numeroſæ papulæ cutim externam occupaverint: inflammatur enim tunc univerſa fere cutis; & inde humorum major fit ad interiora repulſio. Imprimis moleſta ſatis mala fiunt, ſi tota facies & capitis cutis papulis numeroſiſſimis obſideatur: innumeri namque ramuli arterioſi carotidis externæ tunc impervii fiunt, hinc reliqui adhuc pervii tanto plus urgentur, uti etiam carotidis internæ rami per encephalon diſperſi. Hinc ſæpe tumet interna narium membrana, & illa, quæ os internum, fauceſque veſtit, & magna copia liquidi, quandoque, ſatis tenacis, exit. Unde in confluentibus variolis *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 169.) notavit, quod ſalivatio nonnumquam ſub primum eruptionis tempus ſe prodat, nonnunquam non niſi poſtridie, biduove præterlapſo. Infantibus, ſimili morbo

bo correptis, diarrhœa contingere ſolet; forte a deglutita ſaliva copioſa & acriori. Partem enim materiæ morboſæ tali modo evacuari voluerunt celebres autores; ſi nempe tam copioſa ſit, ut papularum eruptione exhauriri integre nequeat. Sic *Mortonus* (*Pyretolog. c. 8. p.* 71.) voluit, ſalivationem jure merito habendam eſſe *Symptoma veneni per glandulas cutis ex parte tantum protruſi*. Hinc alio in loco dixit (*Ibid. p. 76.*) *Ptyaliſmus, eruptionem comitans, malus eſt, quia venenum per regiam viam non ſatis eliminari ſignificat*. Hoc quidem obſervata docent, ſalivationem adeſſe tantum in variolis pejoris notæ, adeoque damnari poſſe tanquam ſignum; verum tamen videtur illa ſalivatio utilis eſſe in talibus variolis, cum ab ejus ſuppreſſione omnia mala augeantur, uti poſtea patebit. Certe *Baglivus*, regulas practicas colligens ex probatiſſimis auctoribus, & ex propriis obſervationibus, non dubitavit ponere ſequentia (*Prax. Med. Lib. 1. p. 62.*): *Qui in variolis maxime ſputant, raro moriuntur, nullumque in variolis ſputatorem vidi mortuum*. An autem pars materiæ morboſæ per ſalivationem, vel diarrhœam, ſic eliminetur de corpore, noluit definire *Sydenhamus* (*Section. 3. c. 2. p. 169.*) cum fateatur, ſe hiſtoriam morbi tantum ſcribere, non ſolvere problemata. Neque tamen improbabilis videtur hæc opinio: certitudinem dare poſſet, ſi variolarum inſitio, per fila tali ſaliva imbuta, tentaretur: ſed forte inhumanum videretur, contagium, ex confluentibus varioli decumbente homine ſumtum, ſano corpori applicare, antequam omnino certum ſit, morbi virulentiam pendere ab ægrotantis idioſyncraſia, vel methodo perverſa medendi, aut utriſque his ſimul concurrentibus; contagium autem ſemper ejuſdem indolis eſſe in omnibus.

Raro contingit, faciem numeroſis variolis obſideri, quin etiam adſint in naribus internis, ore, faucibus, papulæ manifeſtæ; quæ inflammatæ ſtimulo irritante copioſam ſalivæ viſcidæ mucoſæ excretionem facere poſſunt. Notum eſt, quantam copiam ſalivæ & muci exſcreent quotidie anginoſi. Interim certum eſt, externa cute faciei tota inflammata, magis urgeri vaſa libera & dilatari, adeoque majorem copiam humorem ſecerni, & excerni debere. Antea ad §. 988. ubi de aphthis agebatur, notatum fuit, vaſorum oſcula per cruſtas aphthoſas dum diu occluſa fuerint, ſic dilatari ramos ſecretorios, ut, cruſtis his deciduis, ingens & perpetuus ſalivæ fluxus ſequatur, qui quandoque fere exhaurit ægros, a prægreſſo gravi morbo jam debiles. Certe, quandoque ſimilis nimia dilatatio vaſorum hic obſervatur facitque, ut ſalivatio poſt morbum ſuperſit, quæ tamen moderate adſtringentibus tuto tunc ſupprimi poteſt; quod morbi tempore tutum non eſt. Dolebat Mortonus (*Pyretolog. c. 11. p. 191.*) nobilem virginem vigeſima prima morbi die perire, nimia ſalivatione exhauſtam, abſque febre, vel delirio, ſed animi deliquiis tentatam frequenter: nec fas erat ſupprimere hunc ptyaliſmum, cum illico ſoffocationis periculum adeſſet, ſi ceſſaret.

Quandoque numeroſiſſimæ ſunt variolæ in cute capillata capitis, &, capillis denſis tectæ, vix apparent: tunc obſervavi deliria ſatis valida, & capitis intenſos dolores. In octenni puella vidi febrim validam, delirium, coma ſomnolentum, in ſtatu contagii; poſt ſanguinis miſſionem, clyſmata, pediluvia, epiſpaſtica, remedia antiplogiſtica, animoſe adhibita, quarto die inceperunt prodire variolæ, diſcretæ, nec adeo numeroſæ, ſed parvæ. Licet autem febris, calor intenſus, & reliqua ſymptomata, multum minuerentur, ſimulac papulæ prodire incipiebant, manſit tamen delirium, & intenſus capitis dolor: circa finem quintæ diei delirium ceſſavit penitus, ſed capitis dolor perſtitit uſque ad finem morbi; a quo feliciter evaſit. Cum autem, puſtulis in facie exſiccatis, mater capillos pectere vel-

vellet, invenit, numeroſiſſimas variolas cutim capillatam obſediſſe, licet in facie & reliquis partibus corporis, non admodum numeroſæ fuiſſent.

Dum, cute inflammata, vaſa cutanea impervia fiunt, ab humorum ad interiora repulſu quandoque diarrhœa naſcitur, vel &, acrioribus humoribus, aut abraſo muco inteſtinorum, dyſenteria. At, cum morbi materies verſus cutim externam ſoleat deponi in hoc morbo, plures Medici peſſima quæque prævidebant, ſi alvus tantum laxior foret, quocumque morbi tempore; hinc diarrhœam, ſi naſceretur, ſtatim adſtringentibus coercere tentabant. Re vera, a frigore externo imprudenter admiſſo, aut inſigni diætæ vitio, natam diarrhœam nocere in hoc morbo, nemo dubitat; ſed cæteroquin non videtur adeo metuenda eſſe. Profuiſſe illam in ſtatu contagii, antea ad §. 1382. patuit, & in reliquo morbi decurſu non nocere, ſi modum non exceſſerit, ad §. 1394. dictum fuit. Quin imo artificialis diarrhœa levavit morbum, imprimis ſi delirium, coma, & alia caput affectum indicantia ſymptomata, adfuerint, uti pariter ante notatum eſt. In confluentibus variolis diarrhœam prodeſſe junioribus, obſervavit *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 190.) & ideo a paregoricorum uſu abſtinebat in hac ætate, ne diarrhœa ſiſteretur; cum hoc ſine magno ægri diſcrimine fieri non poſſit (*Ibidem pag.* 192.). Ubi autem, ob frigus imprudenter admiſſum, vel evacuationes intempeſtivas, diarrhœa naſcebatur, cum ſubſidentia puſtularum, tunc cardiaca dabat una cum opiatis. Caute pariter in compeſcenda diarrhœa procedendum eſſe monuit *Violante* (*De variol. & Morbill. p.* 106. 113.) & videtur illam imprimis metuiſſe in pueris quatuor, vel quinque annorum, ubi nempe circa decimam quartam morbi diem accidit; quia quandoque diuturna fit & ſanguinolenta, vel in veram dyſenteriam commutatur: non utebatur hic adſtringentibus, ſed rhabarbaro conabatur expellere acre ex inteſtinis, dum ſimul eroſa ab acribus loca clyſmatibus, ex lacte & ſebo cervino paratis, ſimilibuſque, demulcere tentabat (*Ibidem p.* 114.).

Verum in eodem hoc morbi ſtadio hæmorrhagiæ fiunt, & quidem diverſo effectu. Illa, quæ per nares fit, frequenter in omnibus morbis acutis obſervatur, & ſalubris eſſe ſolet: unde monet *Galenus* (vide §. 741.), hæmorrhagiæ nomen, ſi ſimpliciter occurrat apud *Hippocratem*, ſemper deſignare illam, quæ per nares fit, ſanguinis eruptionem. Quantum boni ſperare liceat a narium hæmorrhagia in morbis acutis inflammatoriis, in illorum hiſtoria dictum fuit ſæpius. In ſtatu contagii utilem eſſe narium hæmorrhagiam, omnes fere Medici, conſenſu unanimi, teſtantur: verum, ubi jam papulæ eruperunt, quidam aliquid ſiniſtri inde metuunt, imprimis, dum vident, papulas palleſcere non tantum, ſed & quandoque integre evaneſcere; inde enim metuunt materiæ morboſæ retropulſionem verſus inferiora, & funeſtum morbi exitum. Ego bona fide teſtari poſſum, me nunquam aliquid damni obſervaſſe a narium hæmorrhagia in ſecundo hoc variolarum ſtadio, ſed e contra multum boni. Eruptione facta, & papulis elevari jam incipientibus, ſi narium hæmorrhagia ſupervenerit, rem in vado eſſe, monuit *Violante* (*De Variolis, & Morbill. p.* 114. & 115.). Metuebat tantum ab enormi nimis ſanguinis fluxu, & tunc ſanguinis miſſionem, ac paregorica ſuadebat: neque tamen profuſam admodum narium hæmorrhagiam nocuiſſe ſemper obſervaverat, quin imo morbum in ipſis incunabulis quandoque ſic exſtingui. Monet enim ſequentia: *Si vero, ratione enormis hæmorrhagiæ, variolæ jam eruptæ diſſipentur, evaneſcant, e conſpectu ſe auferant, & febris, cæteraque ſymptomata pariter abeant, nihil timendum; naturam enim morboſam materiam hacce via ejeciſſe compertum eſt.* Similiter ſalutarem eventum habuit narium hæmorrhagia, dum per inſitionem

va-

variolæ excitatæ jam prodierant (*Academ. de Chirurg. t. 2. p. 560.*).

Neque obſervavi unquam, menſtruum fluxum nocuiſſe hoc morbo decumbentibus; licet ipſo eruptionis tempore contingeret, non impediebatur eruptio inde ullo modo. Ubi autem ante tempus conſuetæ periodi erumpit, tunc obſervavit *Diemerbroeckius* (*De Variol. & Morbill. p. 296.*), funeſtum fuiſſe morbi exitum. Interim dubium videtur, an menſtruo fluxui hoc adſcribi debeat. Sic enim dicit: *Idque in hoc morbo etiam alias multoties a nobis obſervatum, cum valida fit ſanguinis ebullitio, & copioſiſſimæ variolæ proſiliunt, ſine febris, & ſymptomatum imminutione, tunc peſſimum, imo lethale, ſignum eſſe, ſi menſtrua extra periodi tempus erumpant.* Verum omnes Medici pro peſſimo ſigno habent, ſi erumpentibus papulis, ſymptomata non minuantur, adeoque jam mala Prognoſis aderat, licet menſtrua non prodiiſſent: præterea in ipſo caſu, quem deſcribit, lethalia ſigna jam aderant, & gravis error in methodo medendi commiſſus. Plethorica enim & fortis virgo viginti trium annorum theriacam ſumſerat cum vino; unde ſudor copioſus prodiit, & ſimul copioſiſſimæ eruperunt variolæ: febris autem, & anxietas, non modo non imminutæ, ſed graviores factæ, fuerunt: ſimul aderat tanta virium proſtratio, ut, præter lapides cancrorum, pauxillum decocti hordei, & gratum julebum, nihil auſus fuerit dare *Diemerbroeckius*. Unde patet, lethalem morbi exitum non adeo adſcribendum eſſe menſtruis ante conſuetam periodum fluentibus. Videtur tamen inde & ſuſpecta habuiſſe menſtrua in hoc morbo debito tempore prodeuntia; licet generalis regula practica ſit, tanto melius ſperari poſſe de morbi exitu, quanto plurium functionum integritas ſuperſit. Quando per inſitionem variolæ excitantur, ſolent plerumque hoc facere tali tempore, ut totus morbus finiatur, antequam menſtrua proditura ſint denuo; & quidem merito; quia quibuſdam circa hoc tempus dolores capitis, lumborum, & aliæ moleſtiæ, oriri ſolent, quæ ipſius morbi tædium augere poſſent. Contigit tamen quibuſdam, ut poſt inſertionem, papulis jam præſentibus, ante conſuetum tempus menſtrua prodierint, abſque ullo damno (*Academ. de Chir. t. 2. p. 560.*). Sed & in variolis, naturali modo venientibus, ſæpe vidit menſtrua primis diebus prodire *Violante* (*De variol. & Morbill. p. 52. 53.*), atque ad maturationis tempus uſque durare; & quidem abſque damno, ſi cæteroquin bona medendi methodus adhibeatur, & naturali modo pergat menſtruatio, neque in uteri hæmorrhagiam degeneret. Quin imo, nec abortum, nec partum naturalem, multum timuit variolarum tempore, modo uteri hæmorrhagia, & lochiorum fluxus, placide, ordinate, ac naturaliter, procedant, abſque defectu, vel exceſſu. Vidit, plures feliciter evaſiſſe; fatetur tamen, variolas non adeo magnas & elevatas fuiſſe, quam ſolent aliter, & citius in cruſtas abiviſſe.

De fluxu menſtruo in variolis ſimiliter ſentit *celeberrimus Mead* (*De variol. & Morb. p. 68.*), dicens: *Sive conſueto naturæ tempore, ſive efferveſcente ultra modum ſanguine extra ordinem, emanet, utroque caſu levamen magis, quam periculum adfert.* Imo obſervavit, ſanguinem per uterum exiviſſe toto morbi tempore, abſque virium jactura, aut ægræ incommodo. Abortum tamen, & partum naturalem, in hujus morbi decurſu non leviter metuit; licet quamdam viderit juſto tempore edidiſſe puerum, qui una cum matre ſuperſtes fuit; ſed *eventu non minus raro, quam felici* (*Ibid. pag. 62. 63.*). Curavi fœminam, quæ quarto menſe gravida incepit variolis laborare; dolor aderat intenſus capitis, lumborum, femorum, abdominis. Variolæ tertio die prodibant diſcretæ, non nimis numeroſæ quidem, ſed planæ, & ſeſſiles. Nona die morbi ſalivatio copioſa, & admodum moleſta ægræ, incepit: ſequenti die aph-

thæ

thæ fauces, ac os internum ceperunt occupare, & quidem adeo denſæ in pharynge, ut deglutitionem impedirent: ſequebatur per triduum diarrhœa valida: ſalivatio durabat uſque ad diem vigeſimum. Sanguis de utero incepit fluere vigeſimo ſecundo die; ceſſabat die ſequenti; redibat vigeſimo quarto; ſedebatur denuo. Convaluit tamen, & debito tempore ſanum ſatiſque robuſtum fœtum peperit, licet ipſa tenella foret. Sed raris caſibus felicem hanc curam adnumero, probe gnarus, quod plures viderim gravidas, quæ, variolis correptæ, abortiverunt, & perierunt. Hinc facile accedo ſententiæ clarorum Virorum (*Hofm. Med. Syſtem. t.* 4. *pag.* 159. *Manningham art. obſtet. Compend. p.* 82.), qui ingens periculum imminere gravidis credunt, ſi variolis corripiantur.

Verum ante recenſitæ hæmorrhagiæ, minuendo impetum & copiam humorum per arterias & venas majores motorum, calorem, ac febrim minuunt, & pleraque morbi ſymptomata leniunt; hinc minime formidoloſæ a Medicis habentur. Antea autem ad §. 1384. monitum fuit, quandoque in hoc morbo ſanguinem non acquirere denſitatem inflammatoriam, ſed potius ſolvi, & ſolutum quaquaverſus exire e vaſis; unde peſſimæ hæmorrhagiæ, & quidem plerumque lethali cum eventu, ſemper ſummo cum periculo. Simul tunc dictum fuit de ſignis, quibus peſſimæ tales variolæ cognoſcuntur; quæ quandoque, numero etiamſi paucæ, tantam perniciem adferunt. Facile patet, ſi, ſoluto per contagium venenatum ſanguine, per nares, vel per uterum cruor affatim exeat, nil boni inde ſperandum eſſe. Tales variolas *Sanguineas* vocavit celeberimus *Mead* (*De variol. & Morbill. p.* 27.); in quibus cruor, ſub cute effuſus, maculas nigras, ferale omen, facit, vel per omnes meatus corporis profluit. Unde merito comparavit cum illis horrendis malis, quæ in demorſis ab Hæmorrhoide, ſerpente Africano venenatiſſimo, obſervantur, & a *Lucano* (*Lib.* 9.) tam exacte deſcribuntur. Sanguinem ex ſiniſtro oculo, mirum ſtatim tumente, vidit manaſſe in puero, quinto morbi die mortuo, *Hofmannus* (*Med. rat. ſyſtem. t.* 4. *p.* 165.). In aliis ex ipſis papulis ſtillantem ſanguinem obſervavit (*Ibidem p.* 167.). Per vomitum, per urinam, per alvum, exiviſſe ſanguinem, docent illa, quæ ad §. 1384. habentur.

Cum autem vaſa ſecernentia urinam in renibus talis ſint diametri, ut, parum dilatata ſi fuerint, vel ſanguis magis ſolutus, illum ſatis facile dimittant, ut obſervatis practicis numeroſis conſtat, & antea ad §. 994. dictum fuit; hinc, in tali diſſolutione ſanguinis, mictus cruentus obſervatur, & merito pro malo ſigno habetur, imo a quibuſdam damnatur tanquam fere ſemper lethalis (*Sydenham. ſect.* 3. *c.* 2. *p.* 173. *& Diſſertat. Epiſtol. pag.* 443. *Drelincurt. p.* 660. *Huxham of fevers pag.* 151. 152. *Diemerbroeck de Variol. & Morbill. pag.* 291.). Quoſdam ſalvos evaſiſſe vidit *Mead* (*De Variol. & Morbill. p.* 46.), licet ſanguis magna copia, ſimul cum puſtulis erumpentibus, per urinæ vias fluxiſſet: monet tamen, omnes illos, qui evadebant, ſub finem morbi aliquid grave paſſos fuiſſe; furunculos nempe frequentes, tumores glandularum ſubaxillarium, vel parotidum, ægre ſuppurandos, ulcera gangrænoſa tonſillarum, difficillimæ curationis. *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 173. *Diſſert. Epiſt. pag.* 442. 443.) maculas purpureas, & mictum cruentum, adſcribebat quidem *laxatæ ſanguinis compagi*; ſed per inflammationis vim hoc fieri volebat; cum tamen, ut vera fateamur, ſpiſſitudo ſanguinis in inflammatione merito accuſetur, non ſanguinis diſſolutio. Quamvis autem *omnem ſpem ſalutis reponat in paucitate exanthemarum, & diſcrimen in eorum multitudine, ut prout plura, vel pauciora, ſint hæc, aut moriatur, aut vivat, æger*; tamen fatetur, mictum cruentum, & maculas purpureas, quandoque contingere, vel nullis, vel pauciſſimis puſtulis apparentibus; ſed credit hoc fieri, quia

æger

æger tunc perit ante plenam eruptionem. Certum quidem eſt, ingentem variolarum numerum facere magnum periculum tempore ſuppurationis; ſed patuit ex pluribus obſervationibus antea memoratis, quandoque ſummum etiam diſcrimen adeſſe, licet paucæ numero variolæ ſint, ſi funeſta illa ſanguinis diſſolutio metuendas hæmorrhagias produxerit. Majus adhuc periculum imminere, ſi de pulmone exiens ſanguis hæmoptoen excitaverit, nemo dubitat; unde illam, ſi violenta fuerit, pro abſolute lethali habuit *Sydenhamus* (*Diſſertat. Epiſt. p.* 197.).

Valida tunc tentanda eſſe remedia, ſponte patet, ut metuenda illa ſanguinis diſſolutio tollatur. *Mead* (*De Variol. & Morbill. p.* 45.) uſus fuit cortice Peruviano, alumine, & præcipue ſpiritu, vel oleo vitrioli potui communi aſſidue inſtillato, dum ſimul tincturæ roſarum rubrarum, quæ cum oleo vitrioli parari ſolet, aliquot cochlearia identidem propinabat, & teſtatur, nonnullos ſe ſervaſſe hac methodo, ſed & experimento didicit, licet mictus cruentus adeſſet, veſicatoriorum uſum ſatis tutum eſſe, ſi delirium illa poſceret. Videmus pariter, *Sydenhamum* (*Diſſertat. Epiſtolar. p.* 463.) ſuaſiſſe liberalem uſum ſpiritus vitrioli potui tenuiori permiſti, etiam uſque ad plenam puſtularum eruptionem, ubi hæc mala metuenda erant: imo, ubi jam aderant, præter ſpiritum vitrioli commendat & talia, a quibus ſanguinis nimis ſoluti incraſſationem ſperabat, *terram Lemniam*, *bolum armenam*, *lap. hæmatit.*, *ſang. draconis &c.* (*De febre putrida variol. &c. p.* 697. 698.).

Papulæ varioloſæ, dum morbus rite procedit, magis magiſque elevantur, & inflammantur; tunc apex illarum albeſcere incipit, baſi adhuc manente rubra, & ſimul illa rubedo baſis per cutim vicinam extenditur: unde, ſi numeroſæ fuerint variolæ, tota cutis, inter papulas media, inflammatur, & colore florido, Roſarum Damaſcenarum æmulo, perfunditur (*Sydenham. ſect.* 3. *c.* 2. *p.* 164.). Moleſtum quidem inde calorem, & dolentem tenſionem, in cute percipiunt ægri; ſed bonum tamen omen dat illa cutis rubedo; unde dixit *Sydenhamus* (*Ibidem*): *Quo mitiores ſunt variolæ, & genuinæ magis, eo etiam magis tum ipſæ puſtulæ, tum & cutis, in earundem interſtitiis, dictum colorem ad vivum exprimunt.* Ubi autem in pejus vergit morbus, tunc pallere incipiunt interſtitia, uti poſtea ad §. 1398. dicetur. Si vero paucæ numero, & diſſitæ ſatis a ſe invicem, fuerint variolæ, tunc cutis intermedia non rubet; ſed ſingularum puſtularum baſis limbo circulari rubicundo cingitur. Durat hæc cutis rubedo, & tenſio, quam ſemper tumor aliquis, major, vel minor, comitatur, donec ſingulæ papulæ in apoſtemata converſæ fuerint; hoc enim facto, rubedo cutis minuitur, tumor ſubſidet, & moleſtiæ, quæ inde natæ fuerant, minuuntur. Si numeroſæ fuerint in facie, ingens tumor fit, palpebræ imprimis inflantur, nec deduci poſſunt, labia quandoque miro modo intumeſcunt. Unde facile intelligitur, quanta mala metuenda ſint, dum variolæ, fauces internas obſidentes, hoc morbi tempore faciunt tumere vicinas partes. Impoſſibilis hinc quandoque redditur deglutitio, ac ſuffocationis imminet periculum. Sed & inde patet, regularem puris generationem hic fieri poſt inflammationem non reſolutam; nam quadrat omnino Hippocratis axioma, quod ad §. 387. habetur: *Circa pueris generationes dolores, & febres magis accidunt, quam pure facto.* Simulac enim papulæ in abſceſſum verſæ ſunt, ſymptomata omnia, quæ ab inflammatione pendebant, minuuntur.

Hoc vocatur ſecundum variolarum ſtadium; quod incipit ab eruptione papularum, & finitur, dum ſuppuratæ ſunt. Uti vero ſtadium contagii non eodem temporis ſpatio durat in omnibus ægris, ſic & idem obtinet in ſecundo hoc ſtadio. Quandoque enim Epidemice regnant

gnant variolæ mites & benignæ, quæ cito ſuppurantur, areſcunt, & decidunt; aliquando contrarium omnino obtinet, dum pejor ſpecies adeſt, ſi enim confluant variolæ parvæ & numeroſæ, tunc facies tumet, ac inflammatur longe citius, quam in diſcretis & benignis; ſed ſuppuratio diutius protrahitur. Quantam autem varietatem ipſa temperies ægrorum, & varium regimen inducere poſſit huic morbo, antea ad §. 1381. & 1385. dictum fuit. In diſcretis variolis octavo die, ab ipſo morbi initio, ſuppuratio adeſſe ſolet, quem diem inde tanquam moleſtiſſimum, & magis periculoſum, conſideravit *Sydenhamus* (*ibid. pag.* 171.). Unde etiam apud vulgum hæc opinio percrebuit, in vado ægrum eſſe, ſi nonum morbi diem attigerit; quod, licet in diſcretis & benignis variolis ſatis reſpondeat obſervatis; in confluentibus tamen falleret, ubi fatalis morbi exitus longe diutius timendus eſt, uti poſtea patebit.

Morbum hunc inflammatorium eſſe, antea §. 1384. 1386. 1387. ſatis probatum eſt, ſimul tunc dictum fuit de malignis variolis, quæ non videntur inflammatoriam ſpiſſitudinem inducere ſanguini. Verum, cum illæ rarius occurrant, videtur merito ſtatui, cruorem eo magis inflammari, quo diutius morbus duraverit; adeoque in hoc morbi ſtadio, ac imprimis circa ejus finem, cruor erit valde inflammatus; quod & apparuit, ubi urgentia admodum ſymptomata poſtulabant ſanguinis miſſionem; tunc enim cruor emiſſus adeo ſpiſſam cruſtam lardaceam habebat, ac in validiſſima pleuritide: ophthalmiæ, anginæ, rheumatiſmi, & alii morbi inflammatorii, variolis ſuccedentes, idem teſtantur (*Huxham an Eſſay of fevers &c. pag.* 158.).

§. 1397. SI morbus contagii ingens (1383. ad 1386.), puſtulæ multæ, ſibi mutuo proximæ, ac quaſi implicitæ, inflammationis omnia ſigna magna, temperies ſalina oleoſa, vigor ætatis, vita prægreſſa lautiſſima, remedia & regimen velocitatem multum augentia, æſtas ferv diſſima, fuerint, tum ad finem inflammationis veſiculæ lympha rubella diſtentæ adſunt, gangrænoſæ indolis indices (427. N. 5.); hinc cutis circulationi, & exhalationi, incepta; inde humorum in interiora repulſus; inde ſalivatio ingens; tumor magnus manuum, pedumque.

Symptomata, quæ ſtatum contagii comitari ſolent, §. 1383. enumerata ſunt; quæ ſi valida admodum fuerint, tunc ſecundo die aliquando, ſæpius tertio, papulæ prodeunt; ſed longe alia ſpecie, quam ubi mitior morbus fuit. Optime notavit *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 166.), *quod, nunc eryſipelatis ritu, nunc morbillorum, erumpant, a quibus nonniſi a Medico in his morbis verſatiſſimo diſtinguuntur, ſaltem quoad faciem externam*. Non ſemel vidi pro morbillis habitas fuiſſe peſſimas variolas, dum prodibant, a Medicis; imprimis, ſi bini hi morbi eodem tempore graſſarentur; quod aliquando contingit. Præcipue autem in facie tales apparent; nam papulæ, quæ manus, & pedes occupant, ſemper fere majores ſunt, & facile diſtiguuntur a morbillis; dum in facie minutiſſimarum arenularum molem vix ſuperant, numeroſiſſimæque, & ſibi contiguæ apparet non tantum, ſed quaſi implicitæ; unde tota facies æquali quaſi rubore perfunditur, & ſtatim tumere incipit. Procedente morbo non apparent tunc in facie papulæ diſtinctæ, ſed unica continua cruſta omnia reguntur, omnibus puſtulis confluentibus inter ſe; unde & nomen *confluentium variolarum* acceperunt; cum *diſcretæ* vocentur, ubi inter puſtulas ſibi vicinas intervallum obſervatur.

Inde videtur contigiſſe, ut, dum

An-

Angliæ Regina peſſimis correpta fuiſſet variolis, in diverſam ſententiam abiverint Medici; quidam enim variolas, alii morbillos, prodire affirmabant. *Harris* (*Obſervat. de morb. aliquot gravior. p.* 15.) judicabat, binorum horum morborum vires ſimul unitas eſſe, ſeque hoc plus ſemel obſervaſſe affirmabat. Agnoſcebat tamen, a nemine litteris conſignatum; neque ab alio Medico forſam prius obſervatum fuiſſe. At, ſi conſiderentur omnia, quæ in hoc morbo contigerunt, apparebit ſatis evidenter, variolarum confluentium peſſimam ſpeciem impoſuiſſe, dum prodibant papulæ. Ex conſilio enim *Loweri*, tum jam defuncti, ſolebat Regina *Theriacam Andromachi* ſumere, & quidem haud parce, ad ſudores ciendos, ſimulac male ſe valere perciperet. Veſpere igitur, prima morbi die, ſumſit theriacam; &, cum nullus ſudor ſequeretur, ſequenti mane duplicem copiam addidit, antequam Medicos advocaret; tertia die exanthemata apparuerunt, de quibus dubitabant Medici, an morbilli, an variolæ forent; quarta die in facie, & toto corpore, ſub propria & diſtincta forma, ſe oſtenderunt variolæ (*Ibidem p.* 16.); ſexta die Eryſipelas, roſa dicta, totam faciem intumeſcere fecerat, puſtulis prioribus locum cedentibus (ſed certe confluentes peſſimæ talem ſpeciem referunt, uti optime notavit *Sydenhamus*); ſucceſſerunt petechiæ, hæmoptyſis, mictus ſanguineus, feralia peſſimarum variolarum ſymptomata; & octava die periit.

Credo, quod cuivis legenti deſcriptionem fatalis hujus morbi appareat, celeberrimum auctorem parum detorſiſſe morbi ſymptomata ad ſuam hypotheſin de variolarum, & morbillorum ſimultaneo concurſu. Hoc uſum habere potuit ad excuſandam Medicorum ceſpitationem in Diagnoſi morbi; ſed non videtur inde probari rei ipſius veritas.

Apud *Diemerbroekium* (*De variol. & morbill. p.* 302.) habetur caſus, ubi credidit, morbillos, & variolas eodem tempore occupaſſe. Verum, ſi tota hiſtoria attente conſideretur, admodum probabile videtur, exanthemata miliaria inter variolarum interſtitia apparuiſſe, non morbillos. Nam in juvene forti morbus incepit cum pulſu crebro, parvo, & inæquali, magna anxietate, ſopore &c. quæ ſymptomata malignitatem morbi ſatis indicabant. Licet variolæ maxima copia undique erupiſſent, febris, & anxietas permanſerunt; die ſeptimo morbi toto corpore inter variolas exanthemata apparuerunt, ſimulque febris, & reliqua ſymptomata mitiora evaſerunt. Notum autem eſt, morbilis erumpentibus, ſymptomata non ceſſare, vel inſigniter minui, ut in variolis fit; ſed febrim magis intendi, uti *Sydenhamus* (*Sect.* 4. *c.* 5. *p.* 245.) optime notavit. Si ergo & variolæ, & morbilli adfuiſſent ſimul in hoc juvene, febris debuiſſet auctior fuiſſe, morbillorum cauſa, non mitior. Præterea obſervata docent, ſeptimo variolarum die, imprimis ſi pejoribus ſymptomatibus ſtipatus morbus fuerit, exanthemata miliaria ſæpe his jungi; uti & plurimis aliis morbis.

Sane, ſi unquam morbilli variolas comitari debuiſſent, hoc factum fuiſſet in illo caſu, de quo §. 1382. mentio facta eſt, ubi, contagio varioloſo per inſitionem corpori applicato, ſeptimo die febris nata fuit, & morbilli prodierunt, abſque variolis; atque poſt morbillos, nova febre accenſa, variolæ eruperunt, ſolitum ſuum decurſum feliciter abſolventes. Hæc mihi magnam ſuſpicionem fecerunt, egregios cæteroquin viros in Diagnoſi morbi hallucinatos fuiſſe. *Freind* (*De purgant. in ſecunda variolarum febre &c. pag.* 49.) qui ſimilia viderat, cautius nominavit *papulas rubras*, *morbillorum inſtar, fere intra cutim hærentes*; *aliquæ tamen ita extabant, ut tuberculi alicujus ſpeciem referrent*. Videntur & hæc exanthemata miliaria rubra fuiſſe; quod tanto probabilius videtur, quia & mi-

K 2 lia-

liaria alba lympha turgida vidit, uti & exſucca illa, ac arida, quæ quandoque obſervantur. Dicit enim (*Ibidem pag.* 50.): *Nonnunquam puſtulis, tum verrucoſis, tum cryſtallinis, aliquando & corneis reperiuntur interſtinctæ. Sed hic fere naturæ luſus humorum cruditatem arguit, gravioremque morbum ſignificat.*

Patet hinc, quanta opus ſit prudentia, ne in Diagnoſi pejoris ſpeciei variolarum fallatur Medicus.

Ex illis, quæ ad §. 1386. dicta fuerunt, ſatis conſtitit, papulas varioloſas inflammatorias eſſe; adeoque diverſos inflammationis exitus hic ſequi poſſe. Ad §. 388. recenſitæ fuerunt illæ conditiones, quæ concurrunt, dum inflammatio in gangrænam terminatur; quæ ſimiles ſunt illis, quæ hic enumerantur. Si enim humores acres valida admodum febre moti ſint, ſimulque calidum regimen, & remedia ſimilia conſpirent, ac magnus aeris fervor fuerit, certo certius triſtis ille inflammationis in grangrænam exitus exſpectandus erit. De veſiculis autem illis gangrænæ indicibus ad §. 1385. & 1386. dictum fuit. *Rhazes* (*Mead de Variol. & Morbill. pag.* 116.) jam obſervaverat, in corporibus macilentis biliofis calidis, & ſiccis variolas eſſe *pravas admodum, enormes, fallaces, ſiccas, cum putrefactione, & abſque maturatione.* Simul hinc apparet ratio, quare colorem cutis ſcarlatinum, univerſalis inflammationis in hoc morbo indicem, adeo metuerint celebres in variolis curandis Medici (*Lobb of the Small Pox p.* 110. *Hillary Eſſay of the Small Pox p.* 164.).

Cum autem, in hac ſpecie variolarum, tota cutis, & imprimis faciei, obſideatur numeroſiſſimis papulis, ſibi mutuo proximis, hinc omnia vaſa cutanea obſtructa ſunt; adeoque ſequitur major impetus humorum per vaſa cuti ſuppoſita, adhuc libera: ab hac cauſa ſolet deduci ſalivæ copioſa excretio, tumor magnus manuum, pedumque, & uti videtur, non ſine ratione. Interim fatendum eſt, quandoque ſalivationem incipere cum ipſa papularum eruptione, antequam ſupponi poſſit, omnia vaſa cutanea infarcta eſſe (*Lobb of the Small Pox p.* 8.). Quod etiam aliquoties obſervavi in praxi. Præterea notavit *Sydenhamus* (*Sect.* 4. *c.* 6. *p.* 251.) in variolis, quas ideo anomalas vocavit, *quod nonnunquam, licet rarius, ægrum, etiam pauciſſimis notatum puſtulis, ptyaliſmus, haud ſecus atque in confluentibus, exerceret.* Similes caſus aliquot vidi; ſed ſemper majori cum moleſtia morbus decurrebat, quam a numero exiguo puſtularum expectandum videbatur, & variolæ nigreſcebant, dum exſiccabantur, profundaſque ſatis foveas relinquebant; quod raro contingit, dum variolæ diſcrætæ, & numero exiguæ, ſunt.

Non tantum hoc, ſed monuit *Sydenhamus* (*Sect.* 1. *c.* 2. *p.* 50.) illo tempore, quo latiſſime graſſantur variolæ, ſparſim oberrare febrim, quæ, præter variolarum eruptionem, & reliqua, quæ inde pendent, ſimilia cum variolarum morbo habet ſymptomata, ipſamque etiam ſalivæ copioſæ excretionem: unde febrim varioloſam ſine variolis vocavit; cujus antea ad §. 1387. jam facta mentio. Videtur ergo ſalivatio non ſemper pro cauſa habere repulſum humorum ad interiora, ob vaſa cutanea obſtructa; ſed fieri forte evacuationem materiæ morboſæ pro parte per ſalivalium glandularum ductus excretorios. Obſervationes enim docent, per ſalivationem levari ægros; & contra, ejus ſuppreſſionem nocere quam maxime.

Ex illis enim, quæ hactenus de pluribus aliis morbis dicta fuerunt, ſatis patuit, diverſas vias Naturam affectare in morbi materia eliminanda de corpore, vel in totum, vel pro parte; & Medicum, naturæ miniſtrum, hæc naturæ conamina promovere debere, ſi feliciter artem exercere velit. Videtur ergo ſalivatio, & tumor manuum, pedumque, numerari debere inter ſalutaria

ria

ria hæc naturæ morbo medentis conamina, quorum obſervatio magnum uſum habet in Praxi, licet a priori non poſſit dari liquida ratio, quare potius per hæc, quam alia corporis loca expellantur illa, quæ relicta nocerent.

§. 1398. EX his diagnoſis, & prognoſis ſecundi ſtatus cognoſcitur, ratioque morbi, & omnium ſymptomatum in eo, capitur, his fere regulis circumſcripta:

Quo mitior ſtatus contagii, eo lenior ſtatus inflammationis.

Ex omnibus illis, quæ hactenus de Diagnoſi morbi præſentis, & diverſæ ejus vehementiæ, dicta ſunt, uti & de Prognoſi, quatenus docet illa, quæ ſperanda, vel metuenda ſunt in reliquo morbi decurſu, deducuntur quædam regulæ, quæ ſingulæ nunc conſiderabuntur.

Morbus vocatur ille ſtatus corporis viventis, qui tollit facultatem exercendæ actionis cujuſcunque (*H. B. Inſtitut. Med.* §. *696.*). Quo ergo plures functiones læſæ fuerint per morbum, & quo gravior illa læſio, eo pejor a Medicis cenſetur morbus, & præcipue, ſi vitales functiones multum turbatæ ſint. Ad §. 1383. enumerati fuere illi effectus, qui obſervantur, ſimul ac contagium variolarum incipit turbare functiones ſani hactenus corporis. Quo autem leviora ſunt omnia hæc morbi incipientis ſymptomata, eo melior habetur Prognoſis. Dictum ibi, quibuſdam, licet raro, hanc contingere felicitatem, ut functiones turbentur tam parum, ut non niſi papulis erumpentibus noſcant, ſe hoc morbo ægrotare; verum tunc totus reliquus decurſus morbi lenis admodum eſſe ſolet. Monitum tamen fuit in præcedentibus, quandoque non adeſſe in ſtatu contagii febrim validam, nec calorem intenſum, & tamen ingens diſcrimen imminere; dum nempe contagium non agit inflammando corpus, ſed vires vitales proſternit illico. Peritus Medicus fallaci hac lenitatis ſpecie non decipietur, dum pulſum parvum, celerem, inæqualem, anxietatem perpetuam circa præcordia, friguſque extremorum, videt; &, licet reliqua omnia appareant ſatis mitia, periculoſum admodum fore morbum præſagiet.

QUO LENTIUS ERUMPUNT PUSTULÆ, QUOQUE PROIN DIUTURNIOR STATUS CONTAGII, EO MORBUS LEVIOR. Non ſatis poteſt inculcari hoc monitum; quia contrario opinio tantum damni fecit, dum calido regimine, remediis alexipharmacis, ſtragulis, calore conclavis, tentabant hoc efficere, ut quam ocyſſime prorumperent variolæ: certum enim eſt per obſervata quotidiana, tanto pejus confluere variolas, & tanto numeroſiores eſſe, quo citius prodierint. Videantur illa, quæ ad §. 1385. de hac re habentur.

QUO PAUCIORES, MAGIS SEPARATÆ, MAJORES, PLUS A FACIE REMOTÆ, CANDIDIORES, ET DEIN FLAVÆ MAGIS, PUSTULÆ, QUOQUE TARDIUS PROCEDUNT, EO MELIORES. Cum ab ipſo pure variolarum ſuppuratarum, ſi copioſum fuerit, multa naſci poſſint mala, uti poſtea ad §. 1400. patebit, ſequitur evidenter, eo minus metuendum eſſe, quo numerus papularum fuerit minor. Verum, ſi paucæ numero ſint, & per varia corporis loca diſperſæ, neceſſario a ſe mutuo ſeparatæ ſunt. Has ideo vocavit diſcretas *Sydenhamus* (*Sect. III. cap.* 2. *p.* 161.) vel & interſtinctas, quia notabile ſpatium inter variolas a ſe mutuo diſſitas apparet. Præterea omnia ſymptomata, quæ puſtularum, & vicinæ cutis inflammationem comitari ſolent, de quibus §. 1397. dictum fuit, leniora ſunt, ſi exiguus tantum adſit variolarum numerus. Solent autem tunc diſcretæ tales & mites variolæ in molem ſatis inſignem excreſcere, ita ut piſum grandiuſculum quandoque æquare magnitudine ſua teſtetur *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 164.) quod & ipſe ſæpius vidi, dum vix triginta in toto corpore numerabantur variolæ, ſed omnes inſignis magni-

gnitudinis. Omnia morbi ſymptomata tunc leniora ſunt, & functiones corporis non multum turbantur; quod quam maxime notandum eſt in Prognoſi. Si enim paucæ numero variolæ, quantumvis etiam diſcretæ fuerint, ſtipentur malis ſymptomatibus, ingens diſcrimen adeſt; imprimis, ſi intolerabilis anxietas, & virium vitalium proſtratio adſint. *Mortonus* (*Pyretolog. cap.* 2. *pag.* 171.) in binis puellabus in eadem domo decumbentibus vidit diſcretas variolas, abſque vehementibus ſymptomatibus quidem, ſed vigiliæ perpetuæ ſuſpicionem juſtam dabant periculoſi morbi, quam confirmabant miliaria exanthemata, & petechiæ, inter papularum interſtitia: utraque periit ante maturationem variolarum. Idem ſuis obſervationibus confirmavit *Hunham* (*An Eſſay of fevers pag.* 131.) uti antea ad §. 1387. notavi. Vidi ipſe maculas lividas, diſcretis variolis interſperſas, quas brevi mors ſequebatur. Unde patet, exiguum variolarum numerum tunc tantum promittere felicem morbi eventum, ſi nullo malo ſymptomate ſtipatæ fuerint.

Simul in Prognoſi laudatur, ſi a facie remota ſint; quia minores moleſtias pariunt in aliis locis corporis, & in facie imprimis foveas relinquunt, quæ tamen nec multæ, nec profundæ admodum poſt variolas diſcretas & benignas relinqui ſolent. Quænam autem mala metuenda ſint, ſi numeroſæ variolæ faciem occupent, paulo poſt dicetur.

Ubi incipiunt matureſcere in facie, ſimul evadunt aſperiores, cum antea læves ad tactum fuerint; ſimulque incipiunt albeſcere, quæ albedo ſenſim ad flavedinem vergit: in manubus autem, & pedibus, variolæ maturæ plerumque albæ manent, nec flaveſcunt (*Sydenh. Sect.* 3. *cap.* 2. *pag.* 164.).

Tarditas quidem in puſtularum eruptione laudatur, ut dictum fuit; verum in maturatione variolarum non adeo. Quo enim minus cruda eſt materia morboſa, eo facilius, ac citius mutatur in pus coctum. Dum variolas pejoris indolis obſervabat *Sydenhamus* (*Sect.* 5. *c.* 4. *p.* 294. 295.), quæ ann. 1674. 1675. epidemice Londini graſſabantur, & quas anomalas vocabat, quia multum diverſæ erant a regularibus variolis, quas ante paucos annos viderat, exactiſſimeque deſcripſerat, imprimis illud notat, quod non tantum majorem putredinem haberent; & peſſime olerent; verum etiam, quod longe tardius periodum ſuam abſolverent, & diutius hærerent. Unde concluſit: *Quod quanto mitior eſt morbi ſpecies, tanto citius puſtulæ ad maturitatem, atque morbus* ad finem *perducitur*. Idem confirmat *Mortonus* (*Pyretolog. c.* 9. *p.* 95.) licet in multis longe aliter de hoc morbo ſentiat, quam *Sydenhamus*; imo teſtatur, ſe vidiſſe, natura cum morbo diu luctante, decimo ſeptimo, vel & decimo octavo die maturas tantum fuiſſe variolas. Sæpius vidi in benignis admodum variolis, quod nono die omnes jam ſuppuratæ, & arefactæ, deciderint.

Quo plures, magis intricatæ, minores singulæ, magis in facie hærentes, fuscæ, nigræve, citiusque incedunt, eo pejores. Quo major eſt puſtularum numerus, eo moleſtiora erunt ſymptomata, quæ puſtularum inflammationem, & ſuppurationem comitantur; eo magis erunt ſibi vicinæ puſtulæ; adeoque tota cutis ſuperficies inflammabitur, uti præcedenti paragrapho dictum fuit, & metuenda erunt omnia mala ibi recenſita. Unde ab ingenti numero puſtularum fatalem morbi eventum metuebat ſemper *Sydenhamus* (*Diſſert. Epiſt. pag.* 444.). Dum autem numeroſiſſimæ puſtulæ ſibi mutuo fere contiguæ ſunt, non manent diſtincte ſingulæ, ſed, dum incipiunt magis expandi papulæ, interſtitia delentur; imprimis in facie, quæ pelle rubra tecta tunc apparet; eaque deinde in albedinem mutatur, poſt fuſca fit, & tandem nigreſcit ſæpe, ſi pejor morbi ſpecies fuerit: hæ *Confluentes* vocantur *Sydenhamo* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 188. *Diſſertat.*

Epi-

*Epiſtol. p.*444.) quas tanto periculoſiores eſſe credebat variolis diſcretis, quanto peſtis pejor eſt confluentibus; quamvis diverſus malignitatis gradus in ipſis confluentibus agnoſcat, & quidem pro ratione, ſecundum quam maturatio tardius procedit. Contigit quandoque, numeroſiſſimas prorumpere papulas, ita tamen, ut in paucis tantum locis confluant, in reliquis inter vicinas papulas aliqua, licet parva, diſtantia maneat. Ceſpitaverunt aliquando, ut videtur, Medici, an tales variolæ confluentium nomen mereantur, nec ne? *Freind* (*In Epiſtola præfixa tractat. de purgant. in ſecunda variol. confluent. ſpecie &c.*) maluit illas vocare *cohærentes*; fatetur tamen, quod *a confluentium natura ita parum abhorreant, ut eadem fere ſui ſigna præbeant, eandemque plane, matureſcendi tempore, febrim accendant.* Confluentes autem variolas vocandas eſſe voluit *Lobb* (*Of the Small Pox in Præfat. p.* 14.), licet hinc inde tantum in quibuſdam locis confluxerint. Interim vidi aliquoties, diſcretas variolas, & benignas, licet ſatis numeroſas, in paucis locis corporis exhibuiſſe papulas ob contiguitatem unitas inter ſe, abolito ſpatio intermedio; adeoque & hæ confluentes dici debuiſſent; licet magnitudine puſtulæ maturæ, puris bona indole, & lenitate ſymptomatum, omnino differrent a confluentibus *Sydenhami*; quod durius videtur. Cum autem, uti optime notat *Freind* (*In Epiſtola modo citata*) tam cohærentium, quam confluentium ſpecies, uti in reliquis perparum diſcrepat, ita ſimilem omnino curandi viam deſideret, videtur merito concluſiſſe; *quod periculi imminet, non tam ab ipſo puſtularum genere, quam a numero, prorſus oritur: qui quidem ſi ingens fuerit, idem de rei exitu timor ſubeſſe debet, ſive confluxerint, ſive non.*

Forte & ob hanc rationem, ut antea ad §. 1384. dictum fuit, maluit *Mead* (*De variol. & Morb. p.* 19.) diſtinguere variolas in ſimplices, & malignas, quam in diſcretas, & confluentes; cum obſervaſſet, quandoque diſcetas admodum periculoſas eſſe, licet papularum numerus non adeo magnus foret; quod etiam paulo ante monitum fuit.

Verum hoc ſatis conſtanter obſervatur, quod in diſcretis benignis variolis ad magnam ſatis molem excreſcant papulæ; & contra minores ſint, ſi a bona hac indole degenerent. Hinc minoris molis papulæ pejoris ominis ſolent haberi a Medicis; imprimis, ſi planæ ac ſeſſiles appareant, neque multum ultra cutis ſuperficiem emineant, &, licet parum eminuerint, tamen non appareant faſtigiatæ, ſed in apice foveolam impreſſam gerant. Semper enim tunc periculoſiorem morbum inveni; & dum in melius ægri conditio mutabatur, tunc magis attollebantur papulæ, & illæ foveolæ delebantur.

Verum quidem eſt, quod *Freind* (*In Epiſtola modo citata*) dixerit, ad præſagium faciendum non tantum attendi debere ad papularum numerum in facie, ſed & in reliquo corpore: attamen negari nequit, majores moleſtias, imo & majus periculum, imminere, ſi denſo agmine faciem obſideant, quam ſi in aliis partibus corporis idem contingat. Vigiliæ, capitis dolores, deliria longe majora, adeſſe ſolent, dum tota facies inflammata turget; & hinc, partibus exterioribus minus perviis, ſanguis interna capitis vaſa magis urget. Præterea, raro facies numeroſis variolis tegitur, quin & nares internæ, fauceſque iiſdem occupentur; ſimul etiam a palpebris obſeſſis, imprimis, ſi in ſuperficie interna earundem papulæ hæſerint, quandoque viſus depravatur. Neque improbabilis videtur opinio (*Kirckpatrick of inoculation p.* 154.), actiorem ac mobiliorem partem materiæ morboſæ petere ſuperiora. Manantia capitis ulcera in infantibus, puſtulæ labia, & nares occupantes in febribus intermitentibus vernis, pluraque ſimilia, hoc ſuadere videntur. Novi plures, quibus vere ſingulis annis febris naſcitur, cum pectoris oppreſſione, & ſibilo; erum-

punt

punt puſtulæ in facie, quæ acrem lympham, ſed cito in cruſtas flavas concreſcentem, plorant; mox ceſſat febris, & liberatur pectus. Aliæ adhuc rationes ſuadent, idem fieri in variolis; turpes enim foveæ & cicatrices, imprimis in facie, relinquuntur, in reliquo corpore vix apparent: dum in facie, & collo papulæ prodeunt, levantur omnia ſymptomata, licet poſtea longe plures papulæ in aliis partibus erumpant. Hæc omnia docere videntur, quod magnus numerus variolarum in facie denotet copiam acrioris materiæ morboſæ, & majus diſcrimen in morbo. *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 168.) attenta obſervatione hujus morbi didicerat, præcipuam Prognoſin eventus morbi deducendam eſſe a numero variolarum majori, vel minori in facie; *quæ ſi his tanquam injecta arena ubique contegatur, ut ut paucæ, atque diſcretæ ſint eæ, quæ in reliquo corpore cernuntur, haud minus periclitatur æger, quam ſi membra omnia denſo agmine pervaſerint: atque ex adverſo, quantumlibet ſpiſſe truncum, & artus, occupaverint, ſi in facie rariores comparuerint, magis in vado res eſt.* Magis autem magiſque confirmabatur in hac Prognoſi ſequentibus annis vitæ; nam poſtea (*Diſſert. Epiſt. pag.* 445.) ſcripſit: *Quanto magis Medicus, ubi, primis morbi diebus ægrum inviſens, faciem ad hiſtar pulveris e limatura acicularum undique reſperſam contemplabitur, mortem prædicet &c. ut ut belle ſe habere æger & ſibi videatur, & adſtantibus.* Veritatem hujus Prognoſis in praxi ſæpius expertus fui.

In variolis diſcretis benignis, uti dictum eſt, papulæ prius rubræ albeſcere incipiunt, dum ſuppurantur, dein procedente ſuppuratione flaveſcunt, &, dum areſcere incipiunt, in fuſcum colorem vergunt, tuncque brevi cadunt. In confluentibus circa diem undecimum tota facies alba quaſi pelle tegitur, quæ ſenſim magis fuſca fit, & areſcit.

Verum quandoque talis epidemica conſtituti variolarum obſervatur, in qua longe pejoris indolis morbus eſt; *malignas* vocavit has variolas *Mead*, uti antea dictum fuit; *Sydenhamus* vocavit *anomalas* (*Sect.* 4. *c.* 6. *p.* 250. & *Sect.* 5. *c.* 4. *p* 294.), quia a præcedentis conſtitutionis variolis, quæ accuratiſſime deſcripſerat, deviabant. Diſcretæ enim variolæ tertio die erumpebant; minores mole erant; & ſub diebus ultimis, poſtquam jam maturuerant, nigreſcebant. In confluentibus autem pellicula alba undecimo die toti faciei obducta erat, quæ fiſſam eructabat materiam, concretum quaſi ſanguinem referentem, quæ quotidie nigrior fiebat; & tandem, fœdo ſpectaculo, tota facies nigerrima fuligine obducta apparebat; ſimul intolerabilis fœtor aderat, & poſt vigeſimum diem adhuc in periculo verſabantur ægri, plurimique perierunt. Pauci evadebant, diu adhuc luctari cum moleſtiſſimis atrocis morbi ſequelis; doloribus nempe artuum, apoſtematibus &c. Vidi dolens aliquoties has miſerias; & cruſtæ illæ nigerrimæ pertinaciſſime inhærebant potius cuti, quam adhærebant, turpiſſimaſque relinquebant cicatrices. Imo & in diſcretis talem nigredinem, ſummumque fætorem vidi; & plures inde moriebantur, dum totum corpus in putrilaginem vertebatur. Unde merito niger ille color pro infauſto omine habetur.

Illæ autem variolæ citius quidem prodeunt, quam benignæ; ſed reliquas periodos majori tarditate abſolvunt, & longe diutius ægri in ancipiti periculo hærent, uti modo dictum fuit.

QUO MATERIES PUSTULARUM ICHOREM GANGRÆNOSUM PLUS REFERT, EO PEJUS. Variolæ, uti antea jam ſæpius dictum fuit, ſunt puſtulæ inflammatæ, quæ ſi reſolvi nequeant, tunc reliqui inflammationis non reſolutæ exitus expectandi ſunt. Verum, uti antea in *Hiſtoria Inflammationis* dictum fuit, poſt reſolutionem, maxime optabilis inflammationis exitus eſt in ſuppurationem, longe pejor in gangrænam. Idem in variolis obtinet, uti ſponte patet: augetur

tur

tur autem periculum inde, quia, ſi variolæ copioſæ fuerint, ſemper pars materiæ puſtulas replentis reſorbetur per venas, & febrim accendit, uti §. 1400. dicetur; quæ ergo tanto pejor erit, quo hæc materies magis ad ichorem gangrænoſum acceſſerit.

Præterea obſervaverunt celebres Medici, ſemper majus diſcrimen ſubeſſe, ſi materies puſtularum a boni puris indole receſſerit, licet etiam gangrenoſum ichorem non referat. Vidit *Hahnius* (*Variol. antiqu. c. 5. p. 65.*) *Cuccineo liquore tumentes variolas, per totum corpus disſeminatas, floridum ſanguinem loco puris effundentes.* Similia obſervaverat *Mead*, uti antea ad §. 1384. dictum fuit; ſed ſemper ſummo cum periculo. Monuit *Freind* (*Epiſt. de quibuſd. variol. gener. p. 16.*), morbum rariſſime periculo vacare, ſi puſtulæ criſtallinæ fuerint, vel ſiliquoſæ, aut verrucoſæ. Criſtallinæ autem dicebantur, quæ loco puri craſſi, atque concocti nihil præter laticem quemdam tenuem, pallidum, & pellucentem, continent; quales vidit *Mead* (*De variol. & morbill. p. 21.*), & diſcretas, & confluentes. Vidi quandoque confluentes variolas, quarum quædam bonum pus, aliæ pellucidam lympham, habebant. Siliquoſas omni humore vacuas vidit *Freind* (*In Epiſtola modo citata*), quæ referebant veſiculas, molles, rotundas, cavas: illas autem cryſtallinis adnumerandas eſſe, voluit *Mead* (*De Variol. & Morbill. pag. 23.*) putavitque naſci, dum extruſus jam humor partim per canales, qui lympham in corpore circumferunt, abſorbetur. Siliquoſas tales & vacuas puſtulas obſervavit *Lobb* (*Of the Small Pox p. 292.*) poſtea bono pure repleri, dum in melius vergebat morbus. Verrucoſæ, quæ duritie, & prominentia verrucas referunt, pariter obſervatæ fuerunt, & a *Rhaze* (*Mead de Variol. & Morbill. p. 162.*) jam damnatæ, tanquam lethales, imprimis, ſi morbi pravitas augeatur poſt eruptionem. Rarius occurrunt; contigit tamen & mihi bis illas videre; ſed peſſimis cum ſymptomatibus, lethali eventu: diſcretæ erant, & eruptio tardius ſolito fiebat; in uno ægro quinto, in altero ſeptimo, die tantum prodierunt.

Conſtat ergo, variolas boni moris materiam puri ſimilem continere, ſemperque periculoſum eſſe, ab hac conditione receſſerint.

QUO SPATIUM INTER PUSTULAS MAGIS RUBET, CALET, TENDITUR, TUMET, CIRCA TEMPUS ABSCESSUS, EO MELIOR SPES, OB CIRCULATIONEM HIC REMANENTEM. De hoc dictum fuit ad §. 1396. Suppuratio enim fit, & dum hæc fit, omnia ſymptomata inflammationis augentur, donec ſuppuratio perfecta ſit: tunc enim minuuntur. Unde illa rubedo cutis inter puſtulas mediæ a *Sydenhamo* pro bono omine habita fuit, uti dictum antea.

QUO IDEM PLUS PALLET, VEL FUSCUM EVADIT, EO PEJUS; ANGINA SEQUITUR LETHALIS, AUT PERIPNEUMONIA; NISI SALIVATIO LIQUIDA, VEL INGENS TUMOR MANUUM, PEDUMVE, ACCESSERIT; RATIO EST, LIQUORUM HIC IMPEDITA, HINC INTERIORA AUCTA, CIRCULATIO. Antea §. 388. & 427, ubi de gangræna inflammationem prægreſſam ſequente agebatur, notatum fuit, rubro coloris partis inflammatæ ſuccedere pallidum, aut cineritium, & partem antea tenſam, renitentemque, flaccidam fieri, ac mollem. Simul notabatur, colorem illum pallidum, in pejus vergente malo, fuſcum, imo & atrum, fieri. Tunc adeſt gangræna (vide §. 419.), ſive ea partis mollis affectio, quæ, abolito influxu vitalis humoris in arterias, effluxu per venas, in mortem tendit. Non mirum ergo, quod *Sydenhamus* (*Sect. 1. c. 5. p. 126. 127. & Sect. 3. c. 2. p. 170.*) pro funeſtiſſimo omine habuerit, ſi in ſummo morbi vigore pallerent interſtitia variolarum. Imprimis hoc contingere ſolet in diſcretis variolis octavo die, in confluentibus undecimo. Sudor, quo prompte ſatis diffluere ſolent adulti, dum diſcretis laborant variolis, evaneſcit ſubito, ori-

tur ſumma anxietas, delirium, urina parca frequens, & intra paucas horas mors; licet adſtantes, & Medici quandoque bonum ſperaverint eventum morbi. In confluentibus ſimilia contingunt undecimo die; ſalivatio ceſſat ſubito, facies, antea immaniter tumens, ſubito collabitur, ſaliva, quæ antea tenuior facile exſcreari poterat, tenax & viſcida in faucibus hæret, deglutitionem impedit, vox rauca fit, quandoque furor ſummus adeſt, aliquando ſtupor, & paulo poſt mors. Imprimis ſubita & infelix hæc morbi cataſtrophe metuenda eſt, ſi per calida remedia, ſtragulaque impoſita, copioſi ſudores expreſſi ſanguinem orbaverint diluente vehiculo. Vulgus ſolet tunc crædere, quod variolæ retrogreſſæ evanuerint, hincque cauſam mortis deducit, & fere ſemper frigus imprudenter admiſſum fuiſſe clamat. Verum optime notavit *Sydenhamus* (*Ibid.* & *pag.* 194. & 689.), quod *albeſcant interſtitia*, *licet interim rubeſcant puſtulæ atque eleventur, etiam poſt ægri mortem*. Hoc autem in diſcretis apparet imprimis: in confluentibus enim, dum una continua cruſta faciem tegit, minus diſtingui poſſunt puſtulæ; ſed, quia facies, ante turgidiſſima, ſubito ſubſidet, credunt, puſtulas ſe ſubduxiſſe. Tamen hoc notandum eſt, quod in confluentibus poſt undecimam diem facies ſubſidere incipiat; ſed non ſubito; verum tunc ſimul ſalivatio liquida ſolet ſuccedere, vel manus inſigniter tumere, uti etiam quandoque pedes. Manuum tumorem, ſi magnus fuerit, tanti momenti eſſe obſervavit *Sydenhamus* (*Ibid.* 172. & 190.), ut plures ex ipſis orci faucibus ereptos crediderit, ob hanc ſolam rationem. Cum autem facies tumidiſſimam ſit illo tempore, dum inflammatæ puſtulæ ad perfectam ſuppurationem pervenerunt, & tardius ſuppuratio fiat in artubus, dum nempe in facie jam incipiunt exareſcere, hinc patet ratio, quare tumor manuum, ac pedum bonum adeo tunc ſignum det, cum inde pareat vires vitales adhuc tam validas eſſe, ut in bonus pus materiam morboſam convertere valeant, & tumidæ, tenſæque partes indicent, gangrænam non adeſſe. Quid autem ſentiendum ſit de humorum verſus interiora repulſu, tanquam cauſa ſalivationis, & tumoris manuum, pedumque, ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

Si in locis inter pustulas liberis maculæ, purpureæ, lethalis gangræna designatur. Quam mali ominis ſint maculæ purpureæ, dum in morbis apparent febrilibus, antea ad §. 723. dictum fuit. Unde *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 173.) illas damnavit, *tamquam mortis fere ſemper prænuncias*: gangrænoſam enim ſanguinis diſſolutionem indicant, & peſſimæ indolis variolas tantum ſolent comitari. Ubi tamen fiunt a nimio impetu febrili, tunc, illo temperato, maculas quoque purpureas ſublatas vidit (*Ibid. p.* 197.). Alius caſus ægri ſanati, quibus illæ maculæ aderant, legitur (*Lobb of the Small Pox p.* 262.). Interim omnes Medici conveniunt in eo, periculoſi admodum morbi ſignum eſſe; & in febre varioloſa tales maculæ obſervatæ fuerunt ante ipſam papularum eruptionem, cum eventu cito lethali (*Ib. p.* 373. 380.).

Quandoque inter puſtulas varioloſas apparent exanthemata miliaria, tam rubra, quam alba. Licet hoc inter bona ſigna numerari non poſſit, & moleſtiam morbo addat talis eruptio; tamen, cum non ſint gangrænæ indicia, longe minus funeſta ſunt hæc exanthemata, & plures a variolis emerſiſſe novi, licet alba, & rubra, miliaria acceſſiſſent. Aliquoties vidi, variolis jam exſiccatis, erupiſſe miliaria alba; attamen feliciter evaſiſſe ægros. Idem obſervavit *Violante* (*De Variol. & Morbil. p.* 136.), imprimis, ſi quantitas fœcum in inteſtinis diu hæſerit: unde etiam notat, non apparuiſſe, ſi clysmatibus, vel leniter alvum evacuantibus remediis, hæc ſaburra educta fuiſſet in tempore; vel etiam ſtatim evanuiſſe, cum ægrorum levamine, ſi, illis jam apparentibus in

cute

cute, alvus evacuaretur. Hoc autem imprimis notandum erat, quia multi in illa opinione verſantur, alvi evacuationem in variolis, & exanthematibus miliaribus, ſemper vitandam eſſe.

§. 1399. Indicatio hoc in ſtatu (1396.) eſt varia pro vario gradu durantis morbi: nam in primo initio aparentis inflammationis externæ, videtur requiri cautela, ne vergat in ſuppurationem: de qua jam actum (1393. 1394.): aut, ſi id ſpernitur, curandum, ut minima fiat, procul a capite, & tarda: quod fit 1. victu tenuiſſimo, putredini reſiſtente: 2. potu, diluente, blando, ſubacidulo: 3. medicamento antipyico, aperiente, diluente, aſſiduo magna copia ingeſto: 4. balneo pedum bis de die repetito, horum fotu tepido continuo, epiſpaſticis applicatis ad cava pedum & politum: 5. regimine frigidiuſculo, maxime admiſſus puri & frigidi aeris, interim corpore inferiore contra frigus munito: hæc autem ſtatim & ab initio ſic applicanda ſunt: 6. ſi nimio impetu fuerit morbus, opiata veſpertina quinta conducunt, reliquis ſimul, ut præſcriptum eſt, actis.

Agendum jam eſt de methodo medendi, quæ convenit in hoc variolarum ſtadio, quod decurrit a papularum eruptione uſque ad ſuppurationem earundem inceptam. Sponte patet, methodum hanc variam eſſe pro diverſo durationis gradu: in primo enim inflammationis initio ſpes benignæ reſolutionis adhuc manet; verum, quo diutius duravit nata jam inflammatio, eo difficilius obtineri poterit reſolutio inflammati; tuncque ſola ſuppuratio ſupereſt, per quam irreſolubilis inflammatio in pus converſa ſeparetur a partibus ſanis. In primo ergo initio hujus ſtadii poterunt adhuc illa tentari, de quibus §. 1393. 1394. dictum fuit. Verum, ſi ſuppuratio vitari nequeat, tunc imprimis optandum eſt, ut minima ſit, facieſque, & caput minori numero variolarum occupentur, nec nimio impetu morbus procedat: omnium horum ratio in præcedenti paragrapho patuit; ubi ſimul monitum fuit, quid de tarditate ſuppurationis ſentiendum ſit. Ad hunc ſcopum autem conducent ſequentia.

1. De utilitate, imo neceſſitate, victus tenuis §. 1394. dictum fuit, & ob eaſdem rationes ſimilis victis in hoc ſtadio morbi requiritur. Verum, cum ſimul conſtet, per ipſum hunc morbum omnia diſponi ad putredinem, ſi vehementior fuerit, uti docent olidus ſudor, urinæ acres, fœces alvinæ fœtidiſſimæ, imo in confluentibus variolis totum corpus putrido diffluens tabo; hinc talia dantur in victu, quæ minime in putredinem vergunt, ſed potius, ſpontanea mutatione in acidum, omni putrido reſiſtunt. Ideo a carnibus, ovis, imo carnium juſculis, abſtinere ægros juſſit *Sydenhamus*, uti ad §. 1394. monitum fuit; & contra, poma cocta, hordei, vel avenæ cremorem, dedit. *Rhazes* (*Mead de Varioll. & Morbill. p.* 124. *&c.*) quidem carnes conceſſit, & gelatinas ex carne vitulina; ſed ſimul monet, hæc eſculenta commiſceri debere cum ſucco omphacino, ſeu uvarum acerbarum: præterea jubet, ut frequenter utantur malis punicis acidis, & ſimilibus. Calidi autem & ſicci temperamenti ægri commendabat *portulacam*, *betam*, *malvam*, *cucurbitam*, *cucumerem*, *&c.*; lac recens damnabat; continet enim butyrum, facile ranceſcens, & partem caſeoſam, quæ in putredinem rancidam vergit; ſed laudabat lactis eburyrati tenue ſerum cum ſucco malorum citreorum.

2. Quantum proſi, diluens vehiculum perpetuo ſanguinis ſubminiſtrari, in cura inflammationis, & in morbis acu-

acutis tractandis, ſæpius jam dictum fuit. Cum autem tempore ſuppurationis febris adſit, hinc ſimul requiritur, ut potus blandus ſit, ne ſtimulo motum augeat. Laudatur potus ſubacidulus, utpote putredini omni adverſus, ob rationes modo dictas. De hoc potu autem jam dictum fuit ad tertium numerum §. 1394: omnia enim ibi laudata & in hoc caſu conducunt.

Ubi vero metus eſt, ne, per putridum ſtimulum, diſſolutus nimis ſanguis periculoſas faciat hæmorrhagias, tunc *Sydenhamus*, & poſt illum plures alii egregii Medici, magnam ſpem poſuerunt in uſu ſpiritus vitrioli, potuit enui admiſti, uti ad §. 1396. monitum fuit. Ubi autem non metuitur nimia diſſolutio ſanguinis, tunc potius acida vegetabilia adhibentur, cum variolarum morbus acutis inflammatoriis affinis ſit, uti §. 1387. dictum fuit.

In junioribus, qui ubera ducunt, vel lactea diæta utuntur, abſtinendum eſſe ab acidis, imprimis fortioribus, prudentia jubet, ne valida lactis coagula in ventriculo & inteſtinis fiant, unde plurima mala ſequi poſſent (*Lobb of the Small Pox p.* 432.).

3. Omnia hæc ad undem ſcopum collimant cum illis, quæ binis præcedentibus numeris habentur; & ad tertium numerum §. 1394. ſimilia laudata fuerunt. In Materia Medica ad hunc numerum tales formulæ habentur, & plures aliæ ſimiles facile concinari poterunt. Magna autem copia talia remedia, ſed copioſa aqua diluta, ingeruntur aſſiduo, ut omnes humores diluantur, vaſa pervia maneant, acrioribusque humorum partibus per cutis, & urinæ vias eliminandis ſuppeditetur idoneum vehiculum.

4. Dum per antedicta, ſtrenue & perpetuo adhibita, tentatur, ut materia morboſa attenuata expellantur de corpore, quantum fieri poteſt, ſicque minuatur puſtularum ſuppurandarum numerus, ſimul conducet, omnem adhibere operam, ut puſtulæ varioloſæ talia occupent loca, ubi minori cum periculo & moleſtia reliquum totum decurſum abſolvere poſſint. Præcedenti paragrapho monitum fuit pro malo ſemper omine haberi merito, ſi denſum variolarum agmen faciem obſideat: ob hanc cauſam, ab ipſo morbi initio, balneis foventur inferiores partes corporis, & per lenia epiſpaſtica, quorum formulæ in Materia Medica ad hunc numerum habentur, leviter ſtimulantur partes illæ balbeo prius emollitæ, ut huc verſus imprimis materiæ morboſæ derivatio fiat. Videantur illa quæ ad §. 134. & 135. de derivantibus, attrahentibus, & propellentibus, habentur.

Obſervationes practicæ confirmant utilitatem hujus methodi. Viſum fuit ſæpius, ſi fonticulum gererent ægri in hac, illave corporis parte, numeroſiſſimas variolas occupaſſe totam fonticuli viciniam imo & per ipſum fonticulum exiviſſe longe majorem copiam humorum, quam ante ſolebat. Notatum fuit ad §. 1383. vulnuſculum, inoculationis cauſa brachio inflictum quandoque in latum ulcus degenerare, & magnam copiam puris varioloſi fundere, tuncque puſtulas, per corpus reliquum diſperſas, vix attolli, & facile admodum morbum tolerare ægros. Quin imo obſervavit egregius Medicus (*Hillary Eſſay of the Small Pox p.* 100. 101.) prorumpentes jam in facie numeroſas papulas varioloſas pro magna parte denuo evanuiſſe, dum, balneis & epiſpaſticis applicatis ad artus inferiores, numeroſiſſimæ in his locis prodibant variolæ, inter quas quædam erant magnæ admodum molis, quæ per duas, treſve ſeptimanas magnam acris puris copiam fundebant, reliquis omnibus puſtulis jam exſiccatis & deciduis. Unde apparet, per hæc loca tam diu ulceroſa exiviſſe non tantum pus contentum in puſtulis; ſed & illud, quod jam in ſanguinem reſorptum fuerat, quodque, niſi per hæc loca exiviſſet, ad alia loca potuiſſet deponi, & peſſima producere mala, uti ſequenti paragrapho patebit. Evidens ergo eſt hujus

jus methodi utilitas, quam ſatis numeroſis obſervationibus ipſe in praxi confirmatam vidi.

Interim diſſimulandum non eſt, quod *celeberrimus Hofmannus* (*Opuſc. patholog. pract. Diſſert. 9. p.* 244. *Medic. ſyſtem. ration tom.* 4. *pag.* 149. 165.) obſervaverit, ſitum erectum, qualis balneo pedum utentibus eſſe ſolet, peſſime ceſſiſſe illis, qui variolis laborabant: ſed ſimul notandum eſt, quod in binis caſibus, quos recenſuit, malus eventus ſitus erecti obſervatus ſit octavo, & nono die, ubi variolæ erant in plena ſuppuratione. Verum tunc temporis derivatio materiæ morboſæ verſus loca inferiora amplius locum non habet, uti facile patet. Sufficit tunc, epiſpaſticis lenioribus pedibus applicatis perpetuo leniter irritare has partes, ea ſpe, ut pus in ſanguinem reſorptum, per hæc loca denuo exeat, uti modo dictum eſt. Cætorum omnia illa præcipue tentantur in ipſo morbi initio, & tempore eruptionis. Si autem ægri debilitas, quæ in primo morbi ſtadio malignam futurarum variolarum indolem deſignat, majorem cautelam ſuaderet, poſſent pedes, e lecto penduli, balneo immergi, abſque ſitu erecto ægrotantis, vel pannis laneis, decocto emollienti calido madentibus, foveri perpetuo. Præterea ſi attente perpendantur binæ illæ ægrorum haſtoriæ, apparebit, mala ſatis adfuiſſe ſigna, & periculoſum morbi tempus. Primus enim in flore ætatis erat, & obeſior; morbus cum gravi dolore dorſi, ac capitis, & quodam delirio inceperat; variolæ prodierant copioſiſſimæ; nono die de ſummo dolore & ardore manuum conquerebatur; uti & da anxietate: ideoque petiit ab adſtantibus, ut illum vellent e lecto dimittere. Alter, juvenis pariter, ſed teneræ conſtitutionis, de debilitate & laſſitudine conquerebatur per totum morbi decurſum; pulſum habebat cum aliqua frequentia languidum; alvus, per ſex dies clauſa, octavo morbi die ſolvebatur clyſmate injecto: ſimul de inflammatione quadam faucium eodem morbi die incepit conqueri; at, tertia vice alvum exoneraturus, dum diutius extra lectum verſabatur, liveſcere cepit, animo linqui, & poſt decem horas convulſus periit.

Certe, ſi omnia hæc rite ponderentur, & conſerantur cum illis, quæ hactenus de Prognoſi hujus morbi dicta ſunt, patebit ſatis, nullo modo certum eſſe, quod ſitus erectus fuerit mortis cauſa unica, vel præcipua. Interim certum eſt, circa hoc variolarum ſtadium convenire, ut ægri perpetuo in lecto decumbant: neque prudentia dictat, ut tunc ſurgant. *Sydenhamus* ipſe (*Diſſertat. Epiſtol. p.* 446. 447.) qui peſſima quævis metuebat a jugi in lecto decubitu, ſimilia obſervavit; unde ſequens monitum dedit: *Hic itaque ſerio monendum eſt, ægrum nullo pacto ſe lectulo interdiu debere committere, niſi ſexto die jam adveſperaſcente, unde ſe plurimum uſque refocillari ſentiet: a quo tempore vix ſe continebit a jugi in lecto decubitu, ſi inſignior fuerit puſtularum* συνδρομη, *tum ob acriorem jam puſtularum moleſtiam, tum quod ab ipſo ſeſſionis habitu in animi deliquium ſit propenſior; quod cum ſæpenumero animadverterem, in mentem mihi venit, ex communi hujus morbi lege naturam ipſam quaſi digito mihi moſtraſſe, quo primum morbi tempore æger lectulo continuo adjudicandus eſt.*

Pedum balneum condemnavit *Diemerbroeck* (*De variol. & mobill. hiſt.* 15.) tanquam inutile; imo & noxium credebat; quia facile frigidior aer allabi poteſt, dum tale balneum adhibetur. Sententiam ſuam confirmat ex eo, quod nobilis virgo, uſu pedum balneo, ex lacte dulci calido parato, in initio hujus morbi nullibi in corpore plures habuerit variolas, quam in facie. Notandum autem eſt, quod hæc ægra, toto corpore bene contecta, in lecto jacuerit, pedes tantum a lecto pendulos ad ſuras uſque lacti delci immerſos habuerit, & quidem per integrum diem; deinde, remedio ſudorifero ſumto, perpetuo ſudore maduerit, corpore bene tecto.

cto. Pedes ergo ſoli ad ſuras uſque fuerunt detecti, & , cum per integrum diem manſerit in hoc balneo, vix evitari potuit, renovando balneum, quin minus caluerint ſæpius, quam reliquæ partes corporis, ſtragulis tectæ, & ſudore calido medentes. Adeoque minime mirum eſt, derivationem materiæ morboſæ verſus partes inferiores corporis non ſucceſſiſſe. Uti enim ſtatim dicetur, requiritur, ut partes inferiores corporis contra frigus bene munitæ ſint, dum, admiſſu puri, frigidiuſculi aeris, partes corporis ſuperiores minus incaleſcunt.

Cæterum *Diemerbroeck* (*Ibidem* 264.) totam ſpem curæ in calido regimine, & ſudoriferorum uſu poſuiſſe videtur; imo gaudebat, ſi intenſus admodum motus febrilis foret: hinc acida, cum nimium ardorem temperarent, adeo noxia credidit, ut his nihil damnoſius præſcribi poſſe ſtatuat. Contrarium hujus aſſerti innumeris obſervationibus conſtare, nimis hodie notum eſt.

5. Quanto proſit in variolarum cura puri, & frigidiuſculi aeris admiſſio, & quibus cum cautelis hoc fieri debeat, dictum fuit ad quartum numerum §. 1394. Totum quidem corpus tectum & perſpicabile retineri debet, ſolito in ſanitate more, ſed imprimis partes inferiores magis tegendæ ſunt, quam ſuperiores; cum ſcopus ſit obtinere hic majorem derivationem puſtularum verſus inferiores corporis artus. Frigidiuſculus enim aer, alluens partes corporis ſuperiores, illas ſic diſponeret, ut minus afficiantur a materia morboſa, dum illa circa eruptionis tempus corporis ſuperficiem incipit occupare. Nec novum eſt hoc artificium: *Rhaſes* enim (*Mead de variol. & morbillis p.* 152. *& ſeq.*), cavere volens, ne puſtulæ varioloſæ oculos occuparent, juſſit ablui faciem aqua frigida, ſæpius in die, & eadem etiam oculos adſpergi. Imo & adſtringentia collyria oculis applicuit ob eandem rationem.

6. Quantum uſum habeant anodyna, & opiata, in compeſcendo nimio febris impetu, antea ad §. 610. dictum fuit. Locum autem tantum habent, ubi nimio impetu furens morbus magnas creat moleſtias, & tale lenimen poſtulat. Quandoque enim adeo mitis eſt variolarum decurſus, ut vix ullam medelam poſcant: ubi ergo lenis febris eſt, moleſtia exigua, & nullæ vigiliæ, nulla omnino ratio jubet, ut hæc adhibeantur. Facile etiam patet, quod in illa variolarum ſpecie, in qua ſtatim omnes vires vitales projiciuntur & languent, opiata anodyna locum non inveniant: tunc enim non incedit furibundo impetu morbus; ſed vires vitales oppreſſæ aliam longe medelam poſcunt, uti antea dictum fuit. Interim circa anodynorum & opiatorum uſum in variolis non idem ſentiverunt celebres Medici. *Sydenhamus*, uti notum eſt, illorum uſum laudat quam maxime, & plures ex orci faucibus ereptos per opiata aſſerit. *Celeberrimus Hofmannus* (*Med. ration. ſyſtem. t.* 4. *p.* 173.), magnum certe in arte noſtra nomen, & ſanguinis miſſionem proſcribit in hoc morbo, & ab opiatis, ſoporiferiſque ſe abſtinuiſſe teſtatur, edoctus infortuniis aliorum, qui hæc adhibuerant in cura hujus morbi. Leniſſima tantum papaveracea laudavit tanquam ſaluberrima, aquam nempe, & ſyrupum, ex *papavere rhoeados* parata, ſemenque *papaveris albi* in emulſione. At quam levis ſit vis anodyna in floribus papaveri rhoeados, omnes practici noverunt Semina autem papaveris albi carent omni vi ſoporifera; integram libram horum ſeminum comedi ipſe abſque ulla noxa, & nimis notum eſt, hæc ſemina multis in locis cibis admiſceri tuto. Hæc ergo non videntur ſufficere, ut ſummas atrocis morbi moleſtias leniant. Dum enim ſuppurationis tempore tota cutis, numeroſis variolis obſita, tenſa & inflammata dolet, inquietudo magna, & pertinaces vigiliæ, torquent, efficax lenimen omnino poſtulare videntur. Certe, jam apud *Rhaſen* papaver in cura variolarum laudabatur (*Mead de Variol. & Morbill. p.* 176.). Sic enim habet: *Quod ſi*

inſu-

inſuper vigil & inſomnis ſit ægrotus, adjicito aquæ hordei partem aliquam ex papavere. Quod ſi venter admodum ſit ſolutus, addito aquæ hordei granorum mali punici acidi ſiccorum partem unam, & papaveris partem unam. Verum & ante *Sydenhamum* plures alii Medici opiatis uſi fuerunt in cura variolarum, uti probat *celeberrimus Werlhof* (*De Variol. & Anthrac pag.* 95. *& ſeq.*): & *Mortonus* (*Pyretolog. c.* 8. *p.* 77. 78., licet in tractando hoc morbo a *Sydenhamo* in reliquis quam maxime diſſentiret, tamen æque audacter, imo adhuc audacius, opio utebatur. Jubet enim, *ita nullam opiatorum doſin formidare, quouſque ſenſim progrediendo ad eam demum devenerimus, quæ ſomnum conciliet, & efferatum eorum motum quadantenus cohibeat: & ſenſim opiati doſin diminuere pro gradu quietis redintegratæ.* Sane, ſi vigiliæ pertinaciores id requirerent, fatetur, ſe quarta quaque hora granum Laudani dediſſe ægris.

Sydenhamus autem dabat opiata tantum illis ægris, qui pubertatem exceſſerant (*Sect.* 3. *c.* 1. *pag.* 190. *Diſſertat. Epiſtol. pag.* 471.); in junioribus abſtinere maluit; cum facilior in his ſomnus ſit, minus ferveant, & preterea diarrhœa, junioribus imprimis in hoc morbo ſalutaris, per opiatorum uſum ſiſti poſſet, non abſque ægrorum damno. Nihilominus, ſi phreneſi corriperentur infantes, vel puſtulæ mali moris eſſent, anodyna omnino indicari ſtatuit. Dabat autem *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 191.) opiata poſt plenam eruptionem uſque ad finem morbi. Antea notatum fuit, erumpentibus variolis, omnia ſymptomata, quæ in ſtatu contagii aderant, ceſſare fere integre, vel ſaltem inſigniter minui; adeoque non opus erat tunc temporis opiati. Verum, poſtquam variolæ prodierunt, incipiunt turgere, inflammari, tendi; uti & cutis puſtulis vicina; tuncque conducebat, his remediis uti. Utebatur *Sydenhamus* laudano liquido, quod inſius nomine adhuc in multis Officinis proſtat: adhibebat etiam ex papavere Europæo paratum Syrupum, quem ſub nomine *Syrupi de papavere*, vel *de Meconio*, Officinæ ſervant. Hunc Syrupum, tanquam tutiorem, prætulit Laudano liquido; quod minus calefaceret (*Idem in Diſſert. Epiſtolari p.* 464.) Certa formula Laudani liquidi, quam dedit *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 3. *p.* 230.) talis eſt, ut libræ vini hiſpani infundantur in balneo Mariæ per duos, treſve dies unciæ binæ opii, croci unica, cum drachma pulveris cinamomi, & caryophyllorum; ſicque ſatis calidum & aromaticum eſt illud remedium. Verum opii vis medicata poteſt corpori humano tuto applicari abſque ulla additione aromatum, quæ olim ſolebant imprimis admiſceri, ut ſcilicet opium, in quarto gradu frigidum dictum, corrigeretur. Sane opium ipſum calidum ſatis, & amarum remedium eſt, nec ullo modo his indiget. Ipſe *Sydenhamus*, ſolito ſuo candore, hoc agnovit (*Ib. p.* 231), dicens: *mirandos illos* (*opii*) *effectus, quos edit, nativæ ipſius plantæ bonitati, atque excellentiæ, non vero artificis polydædali ſolertiæ deberi.* Hinc facile patet, poſſe parari Laudanum liquidum optimæ efficaciæ, abſque ullis aromatibus additis; quale in pluribus Officinis ſub titulo *Laudani liquidi ſimplicis* proſtat, & æque tuto uſurpari poteſt, ac ſyrupus ex papavere Europæo paratus, qui aliquando ab hyſtericis ſœminis non facile fertur, & vertigines, vomituritionemque excitat; cum tamen Laudanum liquidum ipſis proſit inſigniter: idem ſe in notabili adoleſcente, variolis decumbente, obſervaſſe, *Sydenhamus* teſtatur (*Diſſert. Epiſtol. p.* 515. 516.).

Solebat autem dare pro doſi in adultis guttas ſedecim Laudani liquidi, vel unciam unam ſyrupi de Meconio; in junioribus minuebat quantitatem pro ratione ætatis. Simul hoc monitum practicum dedit: *Si prima doſis metam non attingat, alia atque alia debito tempore aſſumatur, donec tandem medicamentum Medici votis reſponderit, non tam ad ingeſtam anodyni quantitatem, quam ad ef-*

fe-

fectum, quod in ægro producendum erat, reſpectu habito, quod ubi primam ſucceſſerit, nec citius, a Paregorici uſu ita copioſo & frequenti ceſſandum eſt; interpoſito tamen ſemper inter ſingulas doſes ſpatio aliquo, ut pernoſcere valeamus, utrum dolis ultima id, quod quærimus, præſtiterit, antequam nova ingeratur.

Cum autem magna diverſitas in variis Officinis occurrat pro formulis Laudani liquidi, & ſyrupi papaveris albi, oportet, ut Medicus diſpenſatorium loci, in quo praxim Medicam exercet, conſulat, & videat, quo uſque hæc conveniat cum formulis *Sydenhami*. *Materia Medica* ad hunc numerum ſimpliciſſimæ formulæ, efficaces tamen habentur.

Cum fideli obſervatione hujus morbi conſtet, circa noctem exacerbari omnia mala, & imprimis moleſtiſſimam mentis corporiſque anxietatem, ideo circa quintam veſpertinam tale remedium propinatur, ut præcaveantur hæ moleſtiæ; imo & quandoque tertia poſt meridiem hora dedi, ſi vidiſſem præcedenti die citius exacerbata fuiſſe ſymptomata. Ubi incipit fatiſcere aſſumti remedii vis, quod poſt ſex, vel octo horas ſolet contingere, ſi denuo recrudeſcant mala, tuto idem remedium repeti poterit. Fatetur *Sydenhamus* (*Diſſertat. Epiſt. p.* 469.), quod in ultimis diebus variolarum admodum confluentium quandoque neceſſe habuerit, octava quaque hora narcoticum exhibere. Hinc voluit, illud ſemper præſto eſſe, ut ſtatim propinari poſſit, ubi ſymptomatum ſubitum augmentum illud poſtulat: quin imo perſuaſum ſibi habebat quam maxime, plures periiſſe hoc morbo, qui ſervari potuiſſent, ſi narcoticum remedium in promptu fuiſſet.

Bona fide teſtari poſſum, quod in numeroſa praxi pulcherrimos effectus viderim opiatorum in curandis variolis: idem novi contigiſſe aliis egregiis viris, qui adhuc in vivis ſunt, & feliciſſime artem exercent, cum quibus hac de re ſæpius egi. Alvum conſtipari a narcoticorum uſu certum eſt: ſed huic incummodo clyſmatibus, potu ſeri lactis cum tamarindis cocti, & ſimilibus, facile ſubvenire potui ſemper. Omni enim modo aſſentior *celeberrimo Simſon* (*Medical Eſſays vol.* 5. *part.* 2. *p.* 579.), dum docet, alvi perpetuam conſtipationem noxiam eſſe in variolarum curratione; quod & alia occaſione ad §. 1394. monui.

§. 1400. POſt toleratum decurſum hunc (1396.), ſequitur ſtatus tertius ſuppurationis, quo incepta illa creſcit, & perficitur: in eo puſtulæ jam purulentæ quotidie augentur, dein matureſcunt, albeſcunt, flavent, ac tertio, quartove, die hujus decurſus, rumpuntur. Tum vero tota pinguitudo & cutis pure ſcatet mobili, externe aret, locis liberis inflammatur; hinc impedimento perſpirationis, circulationiſque, irritatione generis membranoſi & nervoſi, abſorptu puris in venas, fit febris peſſimæ indolis, cum peſſimis ſymptomatibus: ſi materies hæc purulenta ſanguini miſta diu movetur, putreſcit (82. 100. 400.); hinc pro vario delapſu in diverſas corporis partes diros effectus, vixque ſuperabiles, producit; deliria, phrenitides: anginas; peripneumonias; pleuritides; vomitus; dyſenterias; hepatitidem; apoſtemata; anthraces; juncturarum tumores, abſceſſus, immobilitates; tabem; phthiſin; & infinita ſimilia.

In præcedenti paragrapho dictum fuit de illo ſtadio variolarum, ubi inflammatæ papulæ jam ſuppurari incipiunt; hic agendum erit de ſuppuratione increſcente, ac perfecta tandem, & de malis, quæ neceſſario inde ſequi debent,

bent, ſi nempe numeroſæ variolæ partes corporis obſideant.

Primum ſignum ſuppurantium variolarum obſervatur in apice variolarum, qui albeſcere incipit, dum baſis, & pars cutis vicinæ adhuc rubent: hæc albedo per reliquam puſtularum molem brevi diffunditur, ita ut totæ albeſcant turgidæ, margaritarum inſtar; ſi nempe diſcretæ fuerint, in quibus hæc puſtularum mutatio pulchre obſervari poteſt: intra viginti quatuor horas illa albedo ſuppuratarum variolarum mutari incipit in colorem flaveſcentem, tuncque rubedo cutis vicinæ incipit minui multum: flavedo illa in fuſcum colorem magis vergit ſenſim, donec penitus fuſcæ fuerint variolæ; tunc exſiccatæ brevi decidunt in facie abſque eo quod crepent puſtulæ, niſi forte fricando diſrumpantur. In manubus autem rumpuntur plerumque, antequam exſiccentur; & idem in artubus inferioribus contingere ſolet.

Sed in confluentibus variolis tota facies numeroſiſſimis, & minutis papulis tegitur; hinc dum incipiunt ſuppurari, tota facies apparet alba pellicula tecta; & albedo hæc citius apparet, quam in diſcretis, brevique in fuſcum colorem mutatur, ultimo nigreſcit ſæpe, & exſiccata, laminarum inſtar dehiſcens decidit. In peſſimis autem confluentibus quandoque loco purulentæ materiæ gangrænoſus ichor colligitur, & tunc fuſco, ac ſubnigro colore perfunditur facies abſque albedine prægreſſa.

Tum vero tota pinguedo, et cutis &c. Facile patet, hoc tantum locum habere, ubi numeroſæ admodum ſunt variolæ diſcretæ, vel ubi confluentes totam fere corporis ſuperficiem occupant: ubi enim paucæ numero ſunt variolæ, tunc, ſuppuratione perfecta, omnia ſymptomata ceſſant, & brevi redit optata ſanitas. At ubi denſo variolarum agmine totum corpus tegitur, tunc intermedia inter variolas cutis inflammata rubet ubique, tenditur, dolet, & vel ab hac ſola cauſa febris accenditur, uti in hiſtoria inflammationis ad §. 382. 8. dictum fuit. Interim hæc febris moleſta quidem eſt; ſed ab hac ſola cauſa pendens, brevi minueretur; ſolet enim cutis tenſio, & inflammatio ſtatim minui, quando puſtulæ incipiunt exſiccari; verum alia cauſa adeſt, quæ febrim hanc perennare facit: tota fere cutis fit imperſpirabilis; quod vel in ipſa ſanitate noceret, dum excretio per vaſa exhalantia impeditur illorum, quæ relicta in corpore nocere poſſunt. Si jam cogitemus, longe acriora hic retineri effluvia, quæ & fœtore loci, in quo talis æger decumbit, & diſperſione contagii, ſe ſatis manifeſtant, facile patet, adhuc pejora mala metuenda eſſe. Præterea pus verum in variolis colligitur, quod niſi extrorſum exire poſſit, a venis bibulis reſorptum humoribus circulantibus miſcetur, & purulentam cacochymiam ſanguini inducere poteſt, plurimaque mala producere, uti ſtatim dicetur. Pus autem variolarum, licet ſpiſſum, licet videatur, & exſiccatum in lemas duras concreſcat, reſorberi poſſe, manifeſte demonſtratur. Dum hoc morbo decumbebam ipſe, ſub plantis pedum variolas habebam ſatis numeroſas, quæ dum ſuppurabantur, duram, & calloſam epidermidem elevabant quidem, ſed non rumpebant; unde totum illud pus ſub duro hoc tegmine continebatur. Aliquot ſeptimanis, poſtquam hunc morbum ſuperaveram, integra ſolea a plantis pedum ſeceſſit, cui adhærebant planæ orbiculares cruſtulæ variolarum exſiccatarum reliquiæ: totum ergo pus, quod his variolis contentum fuerat, reſorptum erat, cum non potuerit per calloſam epidermidem tranſire. Simile quid ſolet contingere in volis manuum; ubi pariter epidermis craſſior, & calloſior eſt, in primis in adultis. Dum vero non adeo magna varioloſi puris copia in ſanguine reſorpta eſt, illud per alvum, vel urinam, vel jam liberari incipientia cutis loca, difflatur de corpore abſque noxa relicta, uti in me ipſo, & aliis,

& aliis, obſervavi ſæpiſſime: contagium morbi quidem ſpirat diu ab hoc morbo reſurgens, & alios, nondum variolas paſſos, inficere poteſt, uti antea dictum fuit; verum ipſum hoc contagium ſatis impune fertur in corpore variolis defuncto. A pure autem copioſo reſorpto metuendum eſt. Si jam cogitetur, in diſcretis numeroſiſſimis, & in primis in confluentibus, totam cutim converti in aridam quaſi pellem, ſub qua pus collectum hæret, quod mora & calore febrili acrius redditur ac tenuius (vide §. 406.) adeoque facile reſorbetur, apparebit ratio, quare tunc accendatur febris peſſimæ indolis, & periculoſa admodum, qua toties pereunt miſeri ægri. Tunc vere poteſt dici, quod variolæ non deſinant in ſanitatem, vel mortem, ſed in alium morbum (vide 591.). Hæc eſt illa febris *ſecundaria* dicta Medicis, quam jure adeo metuunt omnes: hæc ultimum variolarum ſtadium ſequitur, ſuſpecta ſemper: hac pereunt toties variolis confluentibus laborantes vigeſimo quarto morbi die, vel adhunc ſerius, corruptis omnibus totius corporis humoribus, & ſæpe mutilatis variis partibus corporis ante mortem, prout in has, illaſve dira metaſtaſi acris hæc materia deponitur. Ambos oculos deſtructos vidi intra paucas horas, naſum ſubito eroſum, & alia diriſſima, mala, antequam mors tantis miſeriis finem imponeret. Quo jam acrius fuerit illud pus, quo diutius illud pus reſorptum cum humoribus fluxerit per vaſa, quo validiore febre agitatum fuerit, eo pejora metuenda ſunt mala. Diverſitas autem horum malorum præcipue pendet a partibus variis, in quas derivatur illa materies purulenta: ſi in cerebrum, poſt deliria ſubita & ferociſſima certam mortem facit; ſi in pectus, ſubitam quandoque ſuffocationem producit, vel, eroſo pulmone, tabem, vix unquam ſanabilem. Si in venrriculum & inteſtina, vomitum, eroſiſque inteſtinis, moleſtiſſimam dyſenteriam, facit. Poſt peſſimas confluentes hepatitidem natam vidi, & icterum; fluxu alvi olidiſſimo levatum quidem; ſed ſucceſſit hydrops, a quo ægerrime evaſit æger, languidam poſtea ſemper vitam ducens.

Felicior quidem puris varioloſi reſorpti metaſtaſis fit verſus exteriorem corporis ſuperficiem, aut artus; ſed tamen & tunc miſeri moleſtiſſimis ſæpe malis vitam redimunt. Vidi utriuſque cubiti immedicabilem anchyloſin inde natam in vegeto juvene: in genubus ſimile infortunium obſervavi. Sæpius ulcera ſinuoſa, quæ magna cum difficultate curari poterant, vidi in carnoſis artuum ſuperiorum, & inferiorum partibus. Anthraces numeroſi & dolentes, ab eadem cauſa nati, multum moleſtiæ quidem ægris faciunt; ſed curati minus damnum relinquunt. Nullus Medicus eſt, qui praxin luculentam habuit, quin ſimilia viderit; hinc & obſervationes Medicæ numeroſiſſimæ habentur, quæ hanc rem confirmant. *Sydenhamus* (*Sect.* 5. *c.* 4. *p.* 295. *Hofman. Med. Anat. Syſtem. to.* 4. *Sect.* 1. *cap.* 7. *p.* 147.) dolebat, poſt confluentes peſſimas variolas paucos illos, qui evaſerant, ſæviſſimis artuum doloribus corripi: partes autem dolentes in tumores elevabantur, qui haud raro ſuppurabantur, & in ſinus ingentes deſinebant, non ſine vitæ periculo. Optime hinc monuit *Mortonus* (*Pyretol. c.* 10. *p.* 113.) in malignis variolis ultimum morbi ſtadium, declinationis nempe, diuturnum eſſe, & nullo certo dierum numero terminandum. Licet enim morbus ipſe variolarum decurſum ſuum accurate ſatis ſervet, uti ex antedictis patet; tamen hoc non amplius locum habet, ubi variolæ in alium morbum terminantur. Merito hinc ſemper pro ſigno maxime ſuſpecto habuit, ſi, variolis deciduis, non appeterent ægri, & hecticus maneret in corpore calor (*Ibid. p.* 114.). Sequuntur enim tunc ſemper, citius, vel ſerius, quædam ex ante recenſitis.

§. 1401. Si vero tum materies tenuior, acrior, morbuſque vehementior, exeditur cutis, pinguitudo, & caro; fiunt, lata, peſſima, ad oſſa ſæpe penetrantia, ulcera cacoethe; cicatrices fœdæ.

Si tanta mala fiant, ubi pus variolarum adhuc indolem ſimilem boni puris habet, quam atrocia fient, ubi loco puris in peſſimis confluentibus gangrænoſus ichor adeſt? Cutis certe tota fere exeditur, & ſi evaſerint tales ægri, fœdiſſimis cicatricibus deformes vivunt.

In confluentibus pejoris notæ variolis tota facies una quaſi pelle tegitur, quæ, exſiccari incipiens, nigra fit, & pertinaciſſime cuti inhæret, quæ ab acri ichore roditur perpetuo. Dum emollitæ per fomenta cruſtæ tales ſuccedunt, eroſa cutis tenax liquidum plorat, quod brevi ſpiſſeſcens novam cruſtam format, ſub qua profundior adhuc eroſio cutis fit. Accedit, quod reſorptus a venis ichor quandoque per eroſa hæc cutis vaſa viam ſibi faciat, ſicque liberentur interiora ab acris materiæ affluxu; ſed tota fere cutis deſtruitur, & nihil ſupereſt poſtea præter turpiſſimarum cicatricum fœdam congeriem. Memini probe, & horreſco referens, me vidiſſe formoſiſſimum juvenem, qui per octo ſeptimanas cum diro hoc morbo luctatus evaſit tandem: verum alæ narium eroſæ, labia a vicinis cutis cicatricibus diſtorta, palpebræ inverſæ cum lippitudine perpetua, adeo deturpaverant venuſtam faciem, ut de morbo reſurgens a parentibus vix agnoſceretur. Didici quidem inde, quantum ars poſſit in difficillimo etiam caſu; ſed vix a me ipſo impetrare potui, ut non pœniteret ſervaſſe miſerum.

Tanta ſæpe oritur in hac materia, in ſanguinem reſorpta, malignitas, ut illico naſcatur funeſtus ſphacelus partis, in quam decumbit (*Pyretol. cap.* 10. *pag.* 114.). Refert *Mortonus*, quod bis terve obſervaverit, *ex veneni adeo deleterii reliquiis hujuſmodi ægrotantes, vel ad quadrageſimam uſque diem appetitu privari, elumbes reddi, atque calore hectico affici, & poſt ſolennes humorum & ſanguinis evacuationes peractas, tandem funeſta Claviculæ, Maxillæ, vel Tibiarum ſphacelo inexſpectato ſuborto interimi.*

Oſſa inde ſæpe exeduntur carie. Os ſternum, oſſa brachii, & crurum, peſſima carie eroſa, & fracta, poſt variolas toleratas vidit *Paræus* (*Lib.* 20. *c.* 1. *p.* 468. *Morton. Pyretol. c.* 11. *p.*195.). Calcaneum, pedum & manuum articulos, naſum, oculos, aliaque membra, poſt variolas exeſa doluit. *Celeberrimus Trillerus* (*Epiſt.* 2. *ad Jo. Gothofr. Hahn. p.* 18.) in formoſa virgine uvulam eroſam vidit, partem oſſis palati ſeceſſiſſe, naſum ſubſediſſe, poſt variolas confluentes peſſimi moris; nulla autem, vel minima luis venereæ ſuſpicio adeſſe poterat in integerrimæ vitæ puella, quam placida & optata mors tandem tot calamitatibus eripuit.

Certe ſi firma, & ſolida oſſa eroduntur ab acri hac materia, citius & facilius partes molliores ab eadem hac cauſa in veram putrilaginem diffluent; præcipue, ſi liber aeris acceſſus, & loci affecti perpetua humiditas, ſimul concurrant. In ore interno & faucibus triſtiſſima talia mala aliquando obſervata fuerunt, *Jacotius* (*Holler. in Coac. Hippocr. pag.* 571.) habet ſequentia: *Vidimus in puella, febriente, cum variolis, mortem inde ſequutam, cum febris remiſſa videretur. A gingivis inceperunt ulcuſcula, deinde palatum, totumque os occuparunt, tum ad uvulam, fauceſque deſcenderunt: quibus obſeſſis, in cancrum deſierunt, ex quo, excitata dyſenteria, mors eſt inſequuta.* Exercitati in arte Medici, quibus hæc infortunia videre contigit, ideo peſſima quævis metuunt, ſi, poſt variolas pejoris notæ toleratas, aliquid ulceroſi in ore interno obſervent: niſi enim gangræna brevi ſecutura per ſpiritum ſalis marini (vide §. 432.) cohibeatur,

M 2 cito

cito, & certo depaſcentur omnia vicina.

Si jam cogitemus, acrem illam materiem verſus omnes, & ſingulas corporis partes poſſe deponi, facile intelligitur, diverſiſſimos, & vix curabiles morbos inde ſequi poſſe. Unico, ſed ſatis raro exemplo hoc confirmare ſufficiet. Octenni puellæ, peſſimis variolis confluentibus decumbenti, ſexto morbi die difficultas reſpirandi aderat, quæ multum augebatur octavo die; ſimul tumor collum occupabat, creſcens ſubito; dum manu comprimeretur, multum minuebatur; ubi vero preſſio ceſſabat, augebatur denuo; & tandem flexilem cutim colli adeo extendebat, ut ultra mentum prominens turgidam columbarum ingluviem referret. Moritur puella circa finem decimi diei; tumor poſt mortem ſubſidet. Dum in cadavere miri tumoris cauſam inquirit Medicus egregius, invenit interſtitium ſeptimi, & octavi annuli cartilaginei aſperæ arteriæ eroſum: hinc facile intelligebatur, quomodo aer inſpiratus viam ſibi feciſſet in membranam celluloſam colli, ſicque emphyſema produxiſſet (*Act. Helvet. vol.* 2. *p.* 159.).

§. 1402. IN hoc ſtatu (1402.) curandus puris ad exteriora exitus, ab interioribus expulſio; quod fit laxando cutim fomentis laxantibus tepidis, aſſiduo, & laborioſe renovatis; ablutione, & gargariſmo oris, fauciumque aſſiduo; potu largo, calido, cardiaco, detergente, aperiente, putredini reſiſtente; clyſmate blando, diluente, emolliente, laxante, quotidie injecto, diu retento; victu ex jure carnium cum ſale, & acidis condito; vini meraciſſimi ſubinde moderato uſu, dato ſimul contra enormes impetus opio.

Triſtiſſima hæc mala, de quibus dictum fuit binis numeris præcedentibus, ideo contingunt, quia pus varioloſum, in ſanguinem reſorptum, cum ſanguine per vaſa motum, acrius perpetuo fit, & ſæpe tantam acquirit malignitatem, ut deſtruat partes, in quas deponitur. Quo validior autem eſt impetus febrilis, eo citius, & pejus pus illud corrumpitur. Unde indicatio curatoria quadruplex naſcitur. 1. Ut concilietur puri facilis exitus verſus exteriora. 2. Ut illud, quod jam reſorptum eſt, expellatur de corpore. 3. Ut degeneratio humorum in putredinem hic metuenda quam maxime caveatur, vel nata ſi jam ſit, emendetur quantum fieri poteſt. 4. Ut febrilis impetus in debito retineatur moderamine.

Ad primam indicationem præ reliquis conducit, ut cutis laxa, & mollis ſervetur. Antea jam dictum fuit ad §. 1394. quantum noceat cutis denſitas, & ob hanc cauſam adeo funeſtum fuiſſe Americanis hunc morbum. De egregio balneorum uſu ad hunc ſcopum tunc locuti fuimus; & procul dubio in hoc quoque variolarum ſtadio inſigniter prodeſſent, in primis balnea vaporis, quæ omnium maxime laxant partes. Verum cum hic in primis agatur de variolis malæ indolis, plerumque vires ægrorum hoc tempore morbi vix ſufficiunt, ut balneum adhiberi poſſit: præterea; in facie numeroſæ variolæ maximam moleſtiam faciunt, uti antea dictum fuit; & caput extra balneum hærere ſemper debet. Ob hanc rationem perpetuo fovendam faciem, & manus, imo & pedes pannis laneis, vel ſpongiis decocto emolliente calido madidis curaverunt Medici, ut humectarentur, & laxarentur omnes hæ partes, ſicque puri conciliaretur exitus. Moleſtum quidem hoc eſt illis, qui ægri curam gerunt continuo; ſed utilitas magna hunc laborem compenſat. Obſervavit *Sydenhamus* (*De febre putrida variol. confl. ſuperveniente p.* 590.) in peſſimis confluentibus ita exſiccari cruſtas, in primis in facie, ut ipſis quaſi carnibus impactæ hæreant, & ad ſeparationem nulla arte

per-

perduci poſſint. Nullum pus tunc per cutim in aridum, & durum corium quaſi converſam exire poteſt; hinc ſuppoſitas partes rodit, & maxima copia reſorbetur, ſicque omnia mala hic metuenda auget. Perpetua talis humectatio præcavet cruſtarum illarum duritiem, & emollire valet eandem, ſi jam adſit. Sæpius curavi, illiniri lactis cremore recenti has cruſtas, dein decocto emolliente calido foveri, donec penitus emollitæ tabeſcerent quaſi, & ſecederent; vidique cruſtis his ſeparatis copiam puris per cutim jam liberam exiviſſe continuo; & hinc didici, non tantum pus ſub his cruſtis latens exire, ſed & partem illius, quod reſorptum erat, per eadem hæc loca expelli cum manifeſto levamine ſymptomatum. Candide poſſum aſſerere, me ſic ſervatos vidiſſe aliquos, de quibus ipſe, & omnes, qui aderant mecum, deſperaverant. Memorabile exemplum talis medelæ legitur (*Mead de variol. & morbill. pag.* 49.) de juvene robuſtiſſimo, qui peſſimis laborans confluentibus variolis maturationis tempore habebat totam faciem nigram, aridam, & gangræna putreſcentem. Cum ſpes nulla ſupereſſe videretur, curavit ſummus ille vir cutim incidi uſque ad ſanam carnem multis in locis ſcalpello, deinde foveri decocto emollientium herbarum, adjecto ſpiritu vini camphorato ob putredinem puris effluentis, quæ tanta erat, ut nemo ex domeſticis ſuſtinere potuerit abominabilem fœtorem. Evaſit tamen a tanto morbo incolumis, niſi quod lacero vultu deformis manſerit tota vita. Remotis his cruſtis loca ſuppoſita cruda ſunt, ac dolentia, & niſi caveatur, ab humoribus exeuntibus ſiccatis ſimilis cruſta renaſcitur. Conducit tunc, ut molli emplaſtro, diapompholygos v. g., vel ſimili tegatur tota facies, & cura Chirurgica adhibeatur, ut in ulcere aperto fieri ſolet. Integram larvam ſic a facie invenis ſeceſſiſſe novi, & periti Chirurgi opera, poſtquam per aliquot dies maxima puris copia exiviſſet, curatam fuiſſe ulceroſam cutem faciei tam feliciter, ut longe minor deformitas ſupereſſet, quam exſpectabatur: minutis quidem, & numeroſiſſimis foveolis cutis notata erat; ſed ubique æquabili modo, nullæque turpes aderant cicatrices, uti fieri ſolet, dum zonæ cutis hinc inde eminent, vicinis locis profundius eroſis.

Cum autem perpetua fomentorum emollientium applicatio ſomnum impedire poſſit, vel excitare dormientes ægros, forte conduceret, poſtquam tota die fomenta applicata fuerint, de nocte emplaſtra adhibere, ſaltem illis locis, ubi numeroſiſſimæ variolæ cruſtam denſam conſtituunt. Neque videre potui vel minimam noxam ab applicatione emplaſtrorum; quin imo citiorem puſtularum maturationem obſervavi, dum revulſionis cauſa, poſt balnea, pedes, & partem ſurarum texi emplaſtro de meliloto, quod grati odoris cum ſit, minus diſplicet delicatioribus ægris. Notum eſt, quod puſtulæ in artubus inferioribus ſerius ad perfectam maturationem perveniant, ita ut illæ pure turgeant, dum in facie jam exſiccatæ decidunt; per applicationem vero emplaſtri de meliloto longe citius ſuppurabantur. Molleſcere cutim per emplaſtra applicata, in Chirurgicis nimis notum eſt; adeoque & tenſionem inflammatoriam minui patet. Multum confirmabar in hac ſententia, dum ante paucos annos editum ab egregio Medico (*Alex. Sutherland a medical Eſſay &c. p.* 17. *& ſeq.*) tractatulum legi, ubi applicationem emplaſtri meliloti laudat, ſimulac ſuppuratio incipit; imo totum corpus hoc emplaſtro involvi ſuadet, & uno, alterove exemplo practico utilitatem hujus methodi demonſtrat. In uno caſu, ubi puſtulæ ſeptimo poſt eruptionem die planæ cernebantur, & rugoſæ, nec eminentes fere ultra cutis ſuperficiem, interſtitia inter puſtulas pallida erant, pulſus debilis: toto hujus morbi decurſu, per veſicatoria applicata, alexipharmaca remedia, & largum ſa-

tis

tis vini uſum, deberunt erigi vires vitales: univerſum corpus involutum fuit emplaſtro meliloti; poſt ſex horas pulſus plenior erat, & æqualior, quam unquam fuerat morbi ullo tempore; facies tumere incipiebat; dolor tenſivus totius corporis minuebatur: variolæ in extremis corporis, antea rubræ, duræ, & parvæ, augebantur mole, & diſtendebantur pure cocto; ſingultus antea moleſtus ceſſabat; & evaſit feliciſſime. In alio caſu optimus pariter ſucceſſus hujus methodi obſervabatur. Verum cuſtos ægrotæ, pertæſa fœtoris puris ſub emplaſtro collecti, illud removit; poſt biduum corripiebatur valida pleuripneumonia, cum pulſu duriſſimo: repetitis venæ ſectionibus, fomentis, clyſmatibus, veſicatoriis &c., levata fuerunt hæc mala; verum tuſſicula manebat, & appetitus deletus. Capiti, & thoraci applicatum fuit denuo emplaſtrum, mox tuſſis ceſſavit, & rediit appetitus; ſicque evaſit, quamvis gravida foret, & debito tempore ſanum puellum peperit.

Cum ergo naturalis huic morbo, & utilis adeo, ſit puris verſus exteriora exitus, an non conveniret pertuſio variolarum, dum pure cocto turgent omnino maturæ? Ex illis, quæ ad §. 1396. dicta fuerunt, ſatis conſtat, variolas in totidem parva apoſtemata converti. Ad §. 402., ubi de abſceſſu inflammationem ſequente agebatur, demonſtratum fuit, puri cocto exitum conciliandum eſſe, ne, relictum nimis diu, & in primis reſorptum, plura mala produceret. Ex quibus omnibus videretur concludendum eſſe, quod variolæ, bene maturæ, aperiri deberent. Interim in diverſas opiniones hic abiverunt Medici. Arabes aperturam variolarum commendaverunt. Sic *Avicenna* (*Hahn variolar. antiquit. &c. p.* 106. *Avicenna t.* 2. *l.* 4. *fen.* 1. *c.* 10. *p.* 75.) ſuadet: *Quando egrediuntur variolæ cum complemento, & pertranſit ſeptima, & apparet in eo maturatio, tunc neceſſe eſt, ut rumpantur cum facilitate cum acubus de auro, & auferatur humiditas cum cotto.* Dum metuebat articulorum corruptionem *Rhazes* (*Mead de variol. & morbill. p.* 159.) ubi numeroſis variolis obſidebantur, dicit: *Quod ſi puſtulæ in iis magna eruptione prodierint, cito recurrito ad perforandas illas, & aperiendas, educandamque materiam, immiſſo ſcalpello: neque hanc rem diu procraſtines: nam ingens adeſt periculum.* Metuebat enim a pure retento profundam eroſionem, *adeo ut inde oſſa & muſculi, tendines & nervi, pateſiant.* In alio autem loco (*Ibidem pag.* 167.) ubi de amovendis ſquamis ſiccis & eſcharis loquitur, ſiccas quidem oleo inſtillato emolliri jubet, ut cadant: *Quæ autem ex illis eſcharis ſimiles ſunt, habentque aliquam magnitudinem, ſi videris iis ſubeſſe humorem, auferto eas excoriando, & præcidendo caute, nullo oleo adhibito.* Hanc Arabum methodum ſecutus fuit *Pareus* (*lib.* 20. *c.* 3. *p.* 470.) juſſitque, acu aurea, vel argentea pertundendas variolas, imo forfice ſcindendas voluit, ne contenta puſtulis ſanies cutim eroderet, ſicque foveæ relinquerentur: videtur autem in primis hoc ſuaſiſſe ad cavendam faciei deformitatem. Videtur tamen hæc methodus pertundendi variolas poſtea neglecta fuiſſe, imo a multis etiam improbata. Quantum memini, *Sydenhamus* de hac re nullam mentionem fecit. *Mortonus* (*Pyræolog. cap.* 10. *p.* 131. 132.) damnavit omnino, metuens, ne jugis fluxus acris lymphæ ex pertuſis variolis faciem deturparet magis. *Diemerbroeck* (*De variol. & Morbillis c.* 12. *p.* 287.) pariter damnat aulicorum morem, qui curabant, variolas acu aperiri, teſtaturque, ſibi compertum eſſe, quod poſt apertionem variolarum veſtigia admodum profunda, & fœda relicta fuerint. Notat ſimul, variolas non poſſe aperiri, niſi ubi pus bene maturum continerent: cum autem pus album & coctum omni acrimonia careat, ſtatuit, nihil metuendum eſſe ab ejus roſione: monet inſuper, emiſſo pure, cavum puſtulæ ab aere admiſſo exſiccatum dureſcere, ſicque impedire,

re, quo minus ſubſtrata caro increſcens foveolas impleat. Alibi (*Idem Hiſtor.* 14. *p.* 299.) caſum puellæ narrat, quæ deformis admodum ab hoc morbo emerſit, poſtquam variolas acu aurea ſibi aperiri curaverat, & pus expreſſerat. Sed, ſi conſideretur, viginti quatuor annorum puellam fuiſſe, Auguſto menſe decubuiſſe hoc morbo, & totum caput ipſi mirabiliter intumuiſſe, variolas copioſiſſimas per totum corpus erupiſſe, faciemque admodum obſediſſe, ſatis patet, quod variolis confluentibus laboraverit, quæ raro formæ integritatem poſt ſe relinquunt. Plures alii in eadem fuerunt opinione, quod nempe apertura variolarum maturarum noxia foret (*Andry Orthopedie tom.* 2. *p.* 156.); quos omnes recenſere ſupervacaneum videtur.

Illo tempore, dum variolæ in ſtatu ſuppurationis ſunt, juniores in primis, tædio harum moleſtiarum, quandoque manubus fricant faciem, & puſtulas nondum maturas lacerant; unde maturatio impeditur, cruſta naſcitur, & ſub hac cruſta natum pus cuti profundiores foveas imprimit: in quibuſdam pruritus ſentitur; tuncque vix impediri poſſunt infantes, quin ſcalpendo dilacerent cutim, imo, ligatis manubus, faciem affricant, pulvinaribus. Hoc nocere, nemo facile negabit. Ubi autem non adeo magno numero puſtulæ varioloſæ adſunt, totum negotium facile naturæ committitur, cum a parca copia puris nihil metuendum ſit. Interim fateor, quod non facile capiam, quare, pertuſis variolis, foveæ profundiores naſcerentur: ſi ab exſiccatione aeris metus foret, blando emplaſtro poſſent tegi: præterea ſponte ſua exſiccantur variolæ, & quidem cito, ſi ſint boni moris; attamen, cruſtis deciduis, nullæ manent foveolæ. Sed & hoc notari meretur, quod fere omnes variolæ, quæ dorſum, nates, femorum, & tibiarum poſticam partem, occupant, rumpantur, dum maturæ ſunt, a decubitu, & motu corporis in lecto: interim longe rarius in his partibus manent foveæ, quam quidem in facie. Verum antea monitum fuit, quod acrior & ſubtilior materiæ varioloſæ pars faciem magis obſidere videatur, cæteris paribus; quam reliquas corporis partes; & hinc videtur majoris eroſionis ratio potius deduci poſſe. Cum ergo a reſorpto pure tot, & tanta metuenda ſint mala, antiquiſſimi Medici, Arabes, qui de hoc morbo ſcripſerunt, illud jam commendaverint, celebres multi Medici adhuc hodie in illa opinione ſint, tuto, & cum fructu hoc fieri poſſe (*Hillary of the Small Pox p.* 151. *Wintringham Comment. Noſolog. p.* 65.), pulcherque effectus obſervetur, dum cruſtæ craſſæ, ſub quibus ichor putridus variolarum confluentium collectus hæret, diſcinduntur, facile eandem ego amplector ſententiam, & quidem tanto magis, cum in me ipſo viderim, non ideo faciem deturpari, quia puri collecto paratur exitus. Probe enim memini, quod, dum numeroſis variolis, quæ faciem occupabant, exſiccari incipientibus, totus naſus denſa cruſta tegeretur, ſub qua pus collectum hærebat, curam mei gerens cuſtos, uſu, ut ajebat, edoctus, me nil minus exſpectante, ictu digiti totum hoc operculum excuſſerit, crudum locum leviter abſterſum molli emplaſtro texerit, atque indignitatem me pacaverit, promittens, nullam deformitatem inde metuendam eſſe. Eventus probavit aſſerti fidem: nam vix una, vel altera foveola, finito morbo, in naſo apparuit, cum reliqua faciei pars plurimas haberet, ſed non admodum profundas, quæ ſenſim per ætatem deletæ ſunt eo uſque, ut vix appareant, niſi attente & cominus intuenti. Laboraveram enim variolis, numeroſis quidem, ſed diſcretis, & quæ multum eminebant ſupra cutis ſuperficiem: hoc autem obſervavi frequentiſſime, quod elevatæ, & majores variolæ longe pauciores, & minus profundas foveas in cute relinquant, quam planæ, & ſeſſiles, quæ minus ſuper cutim eminent, ſed profundius in ipſam quaſi cutis ſubſtantiam demerguntur,

quam

quam ſuppurando conſumunt. Imo ſæpius vidi in mitioribus variolis poſt lapſum cruſtularum exſiccatarum cutim elevatam, & rubentem, minime autem exeſam; rubor autem ille cutis, & elevatio intra paucas ſeptimanas integre abolentur, & quidem citius, ſi diutius domi ſe contineant, nec frigido aeri exponantur ab hoc morbo reſurgentes.

Quamvis autem ipſe, repugnante vulgi præjudicio, non ſatis numeroſa experimenta circa variolarum maturarum aperturam tentaverim, ut ex propriis obſervationibus hanc litem dirimere vellem; tamen novi probe, celeberrimum, & mihi longa amicitia junctum Medicum hoc tentaſſe ſæpius cum fructu egregio.

Sed cum, ſi numeroſæ adſint variolæ, os internum, fauceſque his pariter obſideantur, ablutiones, & gargariſmi oris, ac faucium ex emollienti decocto paratæ egregie proſunt, ut cito maturentur in his locis, & cadant; imo & naribus ſimilia attrahere, vel ſaltem vapore aquæ calidæ humectare ſiccam, & tumentem narium internam ſuperficiem egregie conducet.

Sequitur jam, ut dicatur de ſecunda indicatione in hoc morbi ſtadio; videndum enim eſt, quomodo, & per quas vias pus reſorptum educi tuto de corpore poſſit.

Pus illud reſorptum nunquam poteſt denuo indolem, & dotes ſanorum humorum acquirere; adeoque debet exire de corpore, ut redeat ſanitas. Præterea illud pus, dum cum humoribus per vaſa fluit, partem liquidorum ſæpe inſignem pariter corrumpit, adeoque etiam expellendam. Cum autem, uti ſæpius jam in præcedentibus monitum fuit, boni Medici munus ſit obſervare accurate, per quas vias, & quo modo natura ſoleat materiam morboſam expellere de corpore felici cum eventu, ut per artem hoc imitari poſſit, & vias ſolitas expedire, ut hoc fiat facilius, hinc attendendum, quid fidelis obſervatio docuerit circa hanc materiæ morboſæ expulſionem. Certum eſt, in variolarum morbo naturaliter materiem morboſam verſus corporis ſuperficiem derivari; adeoque ſine ratione Medici & hanc viam ſecuti fuerunt. Sæpe obſervatur, per furunculos, & parotides expelli illud, quod adhuc ſupererat de materia morboſa (*Morton. Pyrerol. c.* 10. *p.* 119.). Aliquoties accidit, ut exſiccatis jam variolis, ultimis diebus novæ minores appareant puſtulæ, quæ cito ſuppurantur, materiam morboſam inſigniter minuunt, & quandoque integre exhauriunt (*Hofman. Medic. Ration. Syſtemat. t.* 4. *p.* 161.). Sæpius & ipſe vidi tales puſtulas, quæ penitus diverſæ ſunt a variolis, & citiſſime ſuppurantur: inprimis hoc obſervavi, ubi confluentes variolæ denſas eſcharas exſiccatas reliquerant; quibus emollitis, & remotis, tales puſtulæ numeroſæ ſæpe prodibant. Hoc cum vidiſſent Medici, omni molimine conabantur verſus cutim derivare materiam morboſam dato vino, & cardiacis remediis. Imo ipſe *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 186. 187.), qui cæteroquin calida, & cardiaca remedia damnabat in hoc morbo, ſimilia propinari juſſit, variolis jam in ſiccas cruſtas converſis: *ne ſcilicet halitus illi putridi in ſanguinis maſſam poſtliminio revertantur.* Interim videtur hoc non abſque cautela fieri debere, in primis ſi in confluentibus tota fere corporis ſuperficies arida cruſta tegitur, & pauca loca adhuc libera inflammantur, ſicque nihil tranſmittunt. Si enim per cardiaca aucto humorum motu, & calore agitetur acris hæc materies per cutim obſtipatam exire non potens, peſſima quævis metuenda ſunt mala, niſi per alias vias de corpore expelli poſſit illud noxium, vel ad talia deponatur loca, ubi minus nocere queat. Obſervaverat *Sydenhamus* (*Ibidem* 169.) ſalivationem ſemper comitari confluentes variolas, ita ut unicum tantum viderit ægrum, in quo hoc ſymptoma non contingebat: ſalivatio hæc quandoque eruptionem variolarum comitatur, aliquando poſt

unum,

unum, alterumve diem ſequitur tantum. In initio tenuis ſaliva exit magna copia, ſed poſtea inſpiſſatur, ita ut circa undecimum diem omnino viſcida facta ægerrime exſcreetur. Quamvis autem in initio ſalivæ major ſecretio videatur fieri, quia tota cutis faciei inflammata nihil tranſmittit, adeoque ſecretoria harum glandularum vaſa adhuc pervia magis urgentur; tamen in reliquo decurſu morbi videtur admodum veroſimile, partem materiæ morboſæ exire per hanc viam; cum tantum levamen afferat hæc exſcretio, & peſſima mala ſequantur, dum ſupprimitur. Obſervavit *Lobb* (*Of the Small Pox p.* 339.) in ægro decima morbi die copioſam admodum ſalivam exſcretam, quæ tenuis inſtar aquæ videbatur, ſed poſt aliquod tempus ſpiſſeſcebat tota, referens molliorem gelatinam cornu cervi; unde videtur concludi poſſe, non meram ſalivam, ſed & alia huic permiſta fuiſſe exſcreta. Dum autem notaverat *Sydenhamus* (*Diſſertat. Epiſt. pag.* 472.) circa undecimum diem in confluentibus ſalivationem minui, imo quandoque integre ceſſare, curavit applicari nuchæ amplum, & ſatis acre veſicatorium, hac lege, ut illud effectum ſuum præſtare poſſet ante diem undecimum, *in quo de ſumma rerum agitur;* ut nempe *materiæ peccanti detur exitus*, dum ſalivatio decreſcet, vel ceſſabit integre. Facile patet, quod per hoc amplum, & acre veſicatorium *Sydenhamus* conatus fuerit novam viam facere materiæ morboſæ, antequam ſalivatio ceſſaret, quæ, ut monet alibi (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 171. 172. *Diſſertat. Epiſt. pag.* 470.) ægrum hactenus in tuto poſuerat; unde circa hoc tempus ſalivatio ſolet deſinere, vel ſaltem inſigniter minui. Simul notat, quod ingens illud periculum minuatur multum, ſi facies non penitus detumuerit, & manus inſigniter incipiant intumeſcere, depoſita verſus has partes pro tempore materia morboſa, quæ per ſalivationem exiverat antea. Certe tantam fiduciam in hoc manuum tumore poſuit *Sydenhamus*, ut non dubitaverit, certam mortem prædicere, ſi ille tumor non adeſſet, vel ante juſtum tempus recederet; & e contra nullum minus fallax credidit convaleſcentiæ Prognoſticon, quam ſi, ſalivatione ceſſante, remitteretur quidem faciei tumor, ſed non omnino evaneſceret, ſimulque manus inſigniter tumerent. Quandoque & pedes tument, pariter cum levamine: imo obſervavit *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *in fine p.* 199.) a variolis confluentibus jam ſanatis, & quotidie electo ſurgentibus, oriri in cruribus *tumorem ſerum, ac moleſtum*, qui *tamen poſt venæ ſectionem & catharſin ſponte evaneſcit, vel uſu emollientium, & diſcutientium facile fugatur*. Hinc videtur conſtare, quod in hoc morbo metaſtaſis materiæ morboſæ ſæpe contingat verſus artus, & plerumque cum effectu ſalubri. Interim in eo conveniunt omnes Medici, quod evacuatio materiæ morboſæ, ſi tuto obtineri poſſit, ſemper præferenda ſit metaſtaſi, cum ab hac nova mala oriri poſſint in partibus, in quas materia morboſa deponitur; & præterea ſemper metus ſit, ne per metaſtaſin in periculoſa loca ruat materia. Sæpe doluerunt Medici, quod dum ſalivatio minui incipiebat, ſubito augeretur febris immaniter, delirare inciperent ægri, vel in ſomnum profundiſſimum incidere, & citam ſequi mortem, dum ante paucas horas adhuc magna ſpes erat de fauſto morbi eventu: in aliis ſubito pulmo impletur, ſtertere incipiunt, & pereunt: admodum veroſimile videtur, in his caſibus materiam morboſam ſubito in caput, aut pulmones ruere. Licet autem tumor manuum merito pro bono ſigno habeatur; tamen facile intelligitur, quod quandoque tanta poſſit eſſe materiæ morboſæ copia, ut tota tumore manuum, imo & pedum exhauriri non poſſit, ſed magna adhuc ejus pars humoribus miſta maneat in periculoſiora loca forte deponenda; vel & metus eſt, ne omnes humores inde corrumpantur, uti in peſ-

ſimis variolis toties contingit, ut ante mortem omnia putreſcant cum intolerabili fœtore.

Non mirum ergo, quod magni in arte viri cogitaverint de alia evacuatione materiæ morboſæ, imitando naturæ morbum hunc ſic ſæpe curantis molimina.

Maxime ſolennes viæ, per quas inutilia, vel nocitura corpori expelluntur, ſunt per alvum, & urinam. Obſervaverat *Sydenhamus* (*Ibidem c.* 2. *p.* 161.) in infantibus, dum variolis confluentibus laborant, non minus certo diarrhœam adeſſe, quam ptyaliſmum in adultis: monet autem, multa infantum millia hoc morbo periiſſe, dum imprudentes mulierculæ hunc alvi fluxum, tanquam noxium, ſuppreſſerant: videantur & illa, quæ ad §. 1394. & 1396. de hac re habentur. Alibi (*Sect.* 5. *c.* 4. *p.* 300.) ubi variolas, anomalas ipſi dictas, quæ annis 1674. 1675. Londini graſſabantur, deſcribit, notat, quod periculoſo illo morbi tempore, quando ſaliva viſcidior facta fauces fere præcludit, utilis diarrhœa ſucceſſerit, quæ vel ſponte ceſſabat, vel, ubi nullum amplius a variolis periculum ſupererat, facile poterat compeſci. Utilem in hoc morbi ſtadio diarrhœam laudaverunt poſtea & alii. Sic notavit *Loob* (*Of the Small Pox p.* 6. & 10. 78.) quod, ubi numeroſæ admodum variolæ interiora, & exteriora corporis obſediſſent, tunc prodeſſet circa 12. diem nata diarrhœa; licet illam ideo in primis utilem crediderit, quia ſic expellebantur decidui furfures variolarum, quæ totum tractum primarum viarum obſederant: ſimul monet, non eſſe ſiſtendam hanc diarrhœam, ſed promovendam potius; imo alibi caſum narrat (*Ibid. p.* 365. *Hiſt.* 35.) ubi ſalubris illa diarrhœa, levamen omnium ſymptomatum faciens, imprudenti arte ſiſtebatur, ſed mox omnia in pejus ruebant, & ſequebatur ſubita mors. Minime dubium eſt, per talem diarrhœam abſtergi illa, quæ ab œſophago ad anum uſque hæſerant morboſa; verum ſimul videtur materia morboſa, quæ reliquum corpus occupavit, & reſorpta cum humoribus per vaſa fluxit, hac via exire de corpore: tanta enim copia olidiſſimorum fœcum exit alvo per ſpontaneam diarrhœam, vel purgans datum, ut non poſſit tribui illis variolis ſolis, quæ in tractu primarum viarum hæſerant. Cum autem *Sydenhamus*, uti paſſim ex ejus operibus patet, ſemper conaretur arte imitari illa, quæ ſponte nata obſervaverat profuiſſe in morbis, hinc commendabat, ut puſtulis deciduis, ægro jam convaleſcente, daretur ter, vel quater purgans, ut nempe ſic expelleretur de corpore reſiduum materiæ morboſæ, quod relictum producere poſſet multa, & moleſta mala (*Sect.* 3. *cap.* 2. *p.* 199.). In iſto autem tractatulo (*De febre putrida variol. confluent. p.* 695.) quem paulo ante mortem ſcripſit, in febre illa ſecundaria variolarum, quam merito putridam vocat, laudavit purgantia, & quidem repetita, ſi opus foret; more autem ſuo ſemper conabatur turbas a purgante excitatas compeſcere anodyno remedio veſperi ejuſdem diei exhibito. Interim purgans tantum tunc adhiberi voluit, ſi alvus ſtricta admodum foret, febriſque adeo intenſa, ut æger fere conclamatus videretur; tunc juſſit, *ut duro huic nodo durus aptaretur cuneus*. Adeoque videtur *Sydenhamus* tantum adhibuiſſe purgantia, ubi fere deſperabat de ægro; ſimili modo, ac antea, alio in loco (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 197.) laudaverat validam vini emetici doſin, dum a ſalivatione ſuppreſſa circa diem undecimum mortem imminentem metueret.

Aſt, qui præcipue commendavit purgantia in hoc variolarum ſtadio, fuit celeberrimus *Freind* (*De purgantibus in ſecunda variol. confl. febre a p.* 1. *ad* 75.) probavitque pluribus caſibus practicis, quantum profuerit hæc methodus, dum gravia ſymptomata mortem brevi ſecuturam minarentur. Uſus fuit blandis purgantibus ex foliis ſenæ, manna, & ſimi-

ſimilibus, dabatque minorem quantitatem eorundem repetitis doſibus, ne ſubito, & impetuoſo alvi fluxu vires ægrorum nimis dejicerentur. Pergebat in horum uſu, donec levari multum omnia periculoſa ſymptomata obſervaret: poſt aliquot alvi evacuationes olidiſſimas citius levabantur omnia mala, quam ſperari poſſe videbatur. Cum autem tunc temporis vulgi, & plerorumque Medicorum animis firmiter inhæreret opinio, damnoſum eſſe alvi fluxum in hoc morbo, hinc a plurimis tanquam audax, & inauditum facinus damnabatur. Interim probat *Freind* (*De purgantibus in ſecunda variol. confl. febre p.* 98.) jam apud Arabes hanc methodum tentatam fuiſſe; per aliquot ſæcula deinde nullam hujus methodi mentionem factam eſſe, ſed poſtea *Fernelium*, alioſque plures, quos recenſet (*Ibid. p.* 99. *& ſeq.*) purgantium uſum laudaſſe ad exturbandam de corpore morboſam materiem, febris ſecundariæ varioloſæ cauſam præcipuam. In locis citatis monet celebris Auctor, quod purgantia dederit quocumque die morbi, ſi aruiſſent jam puſtulæ, & gravia ſymptomata opem citam poſcerent; modo pulſus, & reſpiratio adhuc conſtarent. Ubi enim vitales functiones jam admodum læſæ ſunt in hoc morbo, mors præ foribus eſt, & occidiſſe crederetur Medicus ægrum, qui ſervari non poterat.

Mortonus, qui certiſſime funeſtum eventum metuebat, ſi ſequeretur in variolis ſalivationem diarrhœa, niſi ſtatim cohiberetur (*Pyretolog. c.* 9. *p.* 96.) tamen alibi (*Ibid. c.* 10. *p.* 127.) uſum purgantium cum quadam limitatione admittit.

Inſcripſerat *Freind* Opuſculum ſuum de purgantibus in ſecunda variolarum febre exhibendis *celeberrimo Mead*, qui, de eodem morbo ſcribens, eandem hanc methodum laudat (*De variol. & morbill. p.* 47. *& ſeq.*) leniora tantum cathartica ſuadens. A purgantibus autem abſtinendum ſuadebat, ſi vel a naturali inteſtinorum lævitate alvus foret laxior, vel ob frequentia per morbi decurſum applicata clyſmata ſponte flueret. Tunc enim merito purgantium uſum non credidit neceſſarium, vel ſaltem ad aliquot dies differendum voluit, ne nimis debilitaretur æger. Simul prudenter monuit, attento luſtrandum eſſe corpus ægri, ut videatur, an non forte hinc inde ſub cruſtis variolarum areſactis pus collectum hæreat; tunc enim purgantibus opus non eſt, ſed via puri collecto paranda; de qua re paulo ante dictum fuit.

Poſtea plures alii celebres Medici eandem hanc methodum probaverunt (*Frider. Hofman. tom.* 3. *ſect.* 1. *c.* 10. *p.* 243. *Violante de variol. & morbill. p.* 137.) præcipue, ut morbi reliquias poſt exſiccationem ex corpore eliminarent, ne inde novi morbi naſcerentur. Sed & ad ipſam febrim ſecundariam nil felicius ſucceſſiſſe, teſtatur *Huxham* (*De Aëre p.* 37. *& Eſſay of fevers pag.* 164. *& ſeq.*) quam repetitum catharticorum uſum, adjecto interdum *Calomelano*, & paregoricis ſubinde interpoſitis, ut in propriis liberis, & in aliis plurimis ſe expertum aſſerit.

Certe ſi tot celebrium Virorum teſtimoniis & mea obſervata addere liceat, candide fateri poſſum, quod & diarrhœam ſponte natam, dum ſiccantur variolæ, ſalubrem viderim ſæpius, & blandis purgantibus datis ingentem copiam olidiſſimæ materiæ per alvum expelli obſervaverim frequenter cum levamine magno, & ſubitaneo omnium ſymptomatum, febriſque imminutione notabili: ter, quaterve, interpoſito unius, vel alterius diei intervallo, hæc cathartica repetii, nec pœnituit unquam hæc tentaſſe. Imo ſæpius obſervavi, plura mala, quæ a variolis reſurgentibus contigerant, repetitis aliquoties purgantibus optime ceſſiſſe. Fateri debuit hoc ipſe *Mortonus* (*Pyretolog. c.* 10. *p.* 133.) licet cæterum ab hac methodo alienus eſſet. Obſervavit etiam (*ibid. p.* 134.) quandoque hebetudinem cum delirio melancholico conjunctam ſucceſſiſſe poſt

variolas: reliquiis veneni varioloſi, uti & multo opiatorum uſui, quem morbi prægreſſi violentia poſtulaverat, hæc ſymptomata adſcribebat; dedit tunc lenia cathartica, quæ per epicraſin ſine tumultu, vel virium jactura agerent, & quidem felici ſucceſſu, quamvis tamen curæ felicitatem tribueret cortici Peruviano, veſicatoriis, & roborantibus remediis adhibitis. Probe memini, variolas epidemice graſſatas fuiſſe in pago quodam, & paucos admodum ægros Medicorum opem adhibuiſſe. Plurimi, qui evaſerant ab hoc morbo, manſerunt hebetes, ſtupidi, & oblivioſi, licet per totum morbi decurſum opio, vel opiatis nunquam uſi fuiſſent: omnibus, qui me conſuluerunt, dedi purgantia repetitis vicibus optimo cum ſucceſſu.

Novimus & per urinæ vias eliminari multa de corpore, quæ nocere poſſent, ſi relinquerentur; adeoque mirum non eſt, ſi & per hanc viam quandoque materiæ morboſæ evacuationem obſervaverint Medici. Salivationi nimis propere declinanti ſuccedaneum obſervavit profluvium urinæ limpidæ copioſum, & diabeticum fere, *Mortonus* (*ibid. p.* 41. 42.) tam fauſto cum eventu, ut illico febris, anhelitus, pectoris anguſtiæ, & cætera funeſta ſymptomata mirum in modum levarentur. Pariter copioſam urinæ exſcretionem profuiſſe obſervavit *Lobb* (*Of the Small Pox p.* 472.) & hinc voluit, ut in declinatione variolarum, illis diebus, quibus non dabantur purgantia, blandis diureticis uterentur ægri (*ibid. p.* 52.). Ipſe aliquoties obſervavi in variolis diſcretis, boni moris, licet numeroſæ forent, ab octava die uſque ad undecimam, copioſum urinæ profluvium cum levamine: mirabar autem, ſtatis horis tantam urinæ copiam excerni, ab hora nempe ſeptima veſpertina ad duodecimam; reliquo tempore parum admodum urinæ excernebatur. Potus tenuis, largior, ut ſeri lactis, vel lactis tribus partibus aquæ diluti ſufficit, ut hoc naturæ molimen juvetur, nec requiri videntur acriora diuretica, cum quandoque contigerit, adeo validum fuiſſe urinæ profluvium, ut cohiberi debuerit, ne corpus nimium exhauriretur.

Tertia indicatio curatoria, uti ad principium hujus paragraphi dictum fuit, erat, ut degeneratio humorum in putredinem, hic metuenda quam maxime, caveatur, vel nata ſi jam ſit, emendetur, quantum fieri poteſt. Quantus fœtor adſit, in primis dum confluentibus variolis laborant ægri, noverunt omnes, qui unquam hunc morbum tractaverunt. Hinc merito *Sydenhamus* paſſim commendat, ut variolis decumbentibus in victu tantum dentur talia, quæ ex ſua indole putredini adverſa ſunt; carnes igitur, & carnium juſcula damnavit ubique; mollia tantum dabat, quæ ſponte ſua aceſcerent, ut juſcula avenacea, hordeacea, poma cocta, lac, cereviſiam tenuem. Antea vidimus, apud Arabes jam ſimilem diætam commendatam fuiſſe. Huic indicationi etiam favet aer frigidiuſculus, & ſæpe renovatus, ne putridis effluviis plenum inſpirare cogantur miſeri; de qua re jam dictum fuit ad §. 1394. Peſſimus ergo mos eſt, plures hoc morbo decumbentes in eodem contineri conclavi; & hinc plures pereunt pauperiores, quorum anguſtæ domunculæ hanc cautelam non admittunt. Notum eſt, in Noſocomiis, nimia ægrorum multitudine pleniſſimis, ob putridis halitibus plenum aerem, omnes morbos in pejus ruere, vulnera non ſanari, ſanos, qui ægrorum curam gerunt, peſſimæ indolis febre infici, quæ late ſæpe contagium ſpargit. Ob eandem rationem convenit mutare linteamina, quæ, variolis jam maturis, pure, vel & pejori ichore confluentium plena rigent non tantum, ſicque moleſtiſſima ſunt ægris; verum & peſſimo fœtore nocent quam plurimum. Novi quidem, mutationem linteaminum a multis tanquam maxime pernicioſam damnari in hoc morbo. Sic *Diemerbroeck* (*De variol. & morbill. c.* 7. *p.* 278.) hortabatur ægros, ut ad decimum quartum diem uſque fœ-

torem hunc patienter ferrent; imo audacter dicit, ſe millies vidiſſe, hunc *aliqualem fœtorem* nunquam nocuiſſe ægris; e contra vero, ſemper plus, minuſve obfuiſſe, ſi ante decimum quartum diem lintea mutarentur. Adeo autem firmiter hæc opinio multorum animis inſedit, ut Medicus de fama periclitetur, niſi emerſerit æger a morbo, ſi linteaminum mutationem ſuaſerit, vel permiſerit tantum. Probe memini, quod *aliqualem illum fœtorem Diemerbroeckii* quandoque tantum invenerim, ut fere in animi deliquium lapſus fuerim, licet me non adeo delicatum credam, ut a levioribus facile afficiar. Dum juniores infantes, qui urina, & fœcibus alvinis conſpurcant induſia, variolis laborant, putreſcerent toti, ſi per tantum tempus linteamina non mutarentur. Hinc ſollicitæ matres coguntur vel invitæ tentare in junioribus illud, quod in adultioribus non auderent; & ſi cum debita cautela fiat, nunquam inde aliquid mali orietur. Econtra vidi, quaſi revixiſſe miſeros ægros, dum impetraveram, ut his ſordibus liberarentur. Induſia autem calida ſint, & ſicca, ſuccini, olibani, maſticis vapori expoſita prius, ut odor ſaponis, quem lota lintea habere ſolent, deleatur; citoque hoc perfici debet, ne nudato corpore incipiant rigere ægri, & exhorreſcere; quod merito pro malo ſigno habuit *Huxham* (*De Aere*, & *Morb. Epidem. p.* 37.) tunc enim contrahitur tota cutis, palleſcere incipiunt, & anxii fiunt ægri, ac merito quid mali metuitur. Vidi, hoc contigiſſe, dum rigidum pure induſium non poterat ſatis cito tolli de corpore, & purum induſium allatum, quamvis calefactum, jam frigeſcere inciperet, antequam ſordidum auferri poterat. Ut omnes hæ moræ tollerentur, ſuaſi ſemper, ut ſordidum tale induſium diſcinderetur; ſic citiſſime auferri poterat, dum præſto erat purum, & calidum. Simul curavi, ut combureretur illico tale induſium, quoniam contagium latiſſime ſpargere valet, dum lavatur; uti antea ad §. 1382. notatum fuit. Multi ſunt in illa opinione, tutius hoc fieri poſſe, ſi lintea ſani hominis corpori applicata fuerint, per aliquot ſaltem horas. Medici debent quandoque indulgere vulgi opinionibus, modo hac facilitate obtinere poſſint præcipuum ſcopum, ut nempe ægri hac ſorditie liberentur. Facile tamen accedo opinioni *celeberrimi Huxham* (*An Eſſay of fevers p.* 162. 163.) qui nullo modo id neceſſarium credidit; ſufficit enim, ut lintea ſint bene ſicca, & calida: certe in propriis liberis hoc tentavi, & in aliis omnibus, quibus perſuadere potui; ned pœnituit unquam hoc feciſſe, modo cautelæ modo recenſitæ adhiberentur.

Interim quandoque tanta eſt malignitas, in primis in confluentibus, ut etiam victu antiſeptico, aliiſque modo laudatis cautelis non poſſit caveri humorum in putredinem degeneratio. Dolebat *Sydenhamus* (*Sect.* 5. *c.* 4. *p.* 294.) ſibi hoc contigiſſe in variolis, quas anomalas vocat, quia & tardius periodum ſuam obſervabant, & adeo fœtebant maturæ, ut graviter his decumbentibus vix potuerit accedere. Methodum, qua antea uſus fuerat in confluentium cura feliciter, videbat in hac peſſima ſpecie non ſufficere ad domandam putredinem. Dedit tunc *vitrioli ſpiritum* quinto jam, vel ſexto die a principio morbi, tenui cereviſiæ ad libitum potandæ illum inſtillans, lætuſque vidit, ad miraculum uſque feliciter cedere (*Ibid. p.* 299.). Facies enim & maturius, & melius intumeſcebat, variolarum interſtitia rubebant, puſtulæ mole augebantur, flavo turgebant humore, celeriuſque maturabantur, modo liberaliter haurirent hunc potum: hinc, ubi minus potabant ægri, aquæ deſtillatæ inſtillabat hunc ſpiritum, & ſyrupo edulcorabat, ſic medicamenti forma propinans, ut compenſaret parciorem ſpiritus vitrioli uſum. Efficaciter certe ſpiritus ille putredini reſiſtit, ſimulque nimiæ humorum diſſolutioni cavendæ prodeſt. Nunquam autem aliquid

quid

quid damni ſe obſervaſſe a largo hujus remedii uſu teſtatur, imo vix deturpari tunc faciem obſervavit (*Ib. p.* 300. 301.) cum loco acris rodentis ichoris purulenta materies magis blanda varioloſis puſtulis contineretur. Ubi ab intenſa putredine metuebam, ſæpius hoc remedium cum fructu adhibui; idemque ab aliis factum novi bono cum effectu. Monuit tamen *Hofmannus* (*Medic. Ration. Siſtemat. t.* 4. *Sect.* 1. *c.* 7. *p.* 169.) ſe obſervaſſe, illos, qui larga quantitate ſpiritibus acidis mineralibus uſi fuerant, habuiſſe profundiores foveas: in his *illud ſingulare fuit, quod papulæ ſiccescentes magnam exercuerint corroſivitatem, profundius ſerpendo, & depaſcendo ſubjectam carnem inſigni cum dolore, ardore, & inquietudine*. Sed notandum eſt, quod hæc remedia data fuerint etiam ante morbum, & primis morbi diebus, in primis hac ſpe, ut vel nullæ, vel paucæ admodum prodirent variolæ; unde facile credi poteſt, quod majori copia, & diutius dederint, quam *Sydenhamus* ſuadebat. Notat enim *Hofmannus* (*Medic. Ration. Siſtemat. tom.* 4. *Sect.* 1. *c.* 7. *p.* 169.), *complures ex illuſtribus aliquot antivarioloſi liquoris abſumſiſſe ante, & poſt invaſionem uncias*; in his autem profundas illas eroſiones cutaneas obſervavit. Alia occaſione ad §. 1110. ex *Tulpio* memoratus fuit caſus, ubi per infortunium magna copia olei vitrioli ingeſta fuerat, & poſtea tota cutis fœdiſſime ulcerata fuit; hinc non mirum videtur, ab imprudenti ſimilium uſu tale quid contigiſſe. Sed notandum eſt, quod *Sydenhamus* non ſperaverit ab uſu ſpiritus vitrioli hunc effectum, ut minori numero prodirent variolæ; ſuaſit enim hoc remedium, in confluentibus peſſimis, quinto, vel ſexto morbi die, quando papularum eruptio jam abſoluta eſt; & tantum dedit illud hoc ſcopo, ut putredinem caveret futuram, vel emendaret jam naſcentem: præterea dedit illud in potu communi admodum dilutum; & ideo nihil metuendum erit a nimia acrimonia. In ſtatu quoque contagii dedit quandoque refrigerii cauſa, uti ad §. 1496. 1499. dictum fuit. Cum autem hodie noverimus inſignem efficaciam corticis Peruviani in coercenda gangrænoſa putredine; cum præterea vim ejus antiſepticam efficaciſſimam demonſtraverit experimentis ſuis *celeberrimus Pringle* (*Obſervat. of the Diſeaſes of the army in append. p.* 378. *& ſeq.*) ita ut non tantum impediverit putredinem futuram, verum etiam emendaverit jam præſentem, operæ prætium videtur cum prudentia tentare corticis Peruviani vim in variolarum morbo.

Mortonus, qui, ut notum eſt, in pluribus morbis liberaliter cortice utebatur, illum etiam adhibuit, laudavitque in cura variolarum. Cum autem vim antiſepticam corticis non noſſet, tantum dedit, ubi in febre ſub initium maturationis ſuborta exacerbationes, & remiſſiones quotidie recurrentes obſervabat; quod tamen monet admodum raro contingere: exhibuit tunc corticem remiſſionis tempore, & vidit, duorum, vel trium dierum ſpatio, febre penitus exulante, variolas citiſſime, fere benignarum more maturari (*Pyretolog. c.* 9. *p.* 101. *& c.* 10. *p.* 121. 122.). *Mortoni* ſententiæ acceſſit *Mead* (*De Variol. & Morbil. p.* 69.) corticem laudans, ſi tertiana ſimplex, aut duplex febri variolarum ſe comitem adjungat. Cum autem corticis efficaciam contra gangrænam noviſſet, dari illum juſſit in variolis ſanguineis ipſi dictis (*Ibid. & p.* 45.) in quibus ſolutis & in putredinem ſimul vergens ſanguis per diverſas vias exit, potentiſſimaque antiſeptica indicantur. Cum vidiſſet *celeberrimus Monrò* (*Medic. Eſſays t.* 5. *p.* 1. *art.* 10. *pag.* 102.) in gangrænis curandis, a corticis uſu gangrænoſæ ſaniei ſuccedere bonum coctum pus credidit, idem remedium in variolis pejoris indolis profuturum. Lætuſque vidit optimum effectum; puſtulæ enim vacuæ, dato cortice, pure implebantur, tenuis ſanies in craſſum album pus mutabatur,

tur, petechiæ gradatim palleſcebant, & tandem penitus evaneſcebant; variolæ citius exſiccabantur: dedit autem a decem granis ad quadraginta corticem in ſubſtantia, varia ſub forma ad placitum decumbentium; junioribus, qui remedium illud faſtidiebant, evacuatis prius inteſtinis per clyſma laxans, injiciebat, a drachma dimidia ad drachmas duas, addendo pauculum lactis calidi cum ſyrupo papaveris, aut diaſcordio. Candide autem monet, nocuiſſe corticem, dum pulmones valide infarcti erant: addit, ſe unice exſpectare a cortice blandam concoctionem materiæ morboſæ per benignam ſuppurationem. Similia circa uſum corticis monita habentur apud *Huxham* (*An Eſſay of fevers p.* 152. 153.) qui ſimul improbat hoc remedium, ſi abdomen durum, ac tumidum fuerit, ſaltem eo uſque, donec molleſcat prius, & ſubſideat.

Quarta indicatio erat febris impetum tenere in juſto moderamine, ut nempe nec exorbitet nimis, nec plus juſto deprimatur. Optime enim monuit *Lobb* (*Of the Small Pox p.* 43. 44.) mali quid metuendum eſſe, ſi febris augeatur ultra modum, vel deprimatur nimis, præcipue in confluentibus circa undecimum diem, ubi ſalivatio ceſſare incipit. Quomodo, & per quæ remedia, obtineri poſſit illud debitum moderamen impetus febrilis, antea dictum fuit ad §. 610. 611. Omnes quidem Medici conveniunt in generali hoc dogmate, quod minuendus ſit febrilis impetus, ſi nimius ſit; ſed non convenit inter omnes, qua methodo, & quibus remediis illud tentari debeat.

Verum quidem eſt, quod per opiata remedia prudenter data multum compeſci poſſit febrilis impetus. *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 194.) tamen, qui ſatis audacter his uſus fuerat, fatetur, quod quandoque illa non ſuffecerint ad nimium æſtum febrilem compeſcendum; ſed coactus fuerit ſanguinem mittere, & ægrum liberiori auræ exponere, præcipue ſi circa periculoſum tempus phrenitis oriretur, & miro ſatis caſu, cujus alia occaſione ad §. 743. mentionem feci, confirmat; juvenis nempe, media æſtate variolis laborantis, qui Phrenitide corripiebatur, & poſtea, pro mortuo habitus, menſæ imponebatur nudus, linteo tantum ſuperſtrato; revixit tamen, & poſt aliquot dies a morbo ſurrexit ſanus. Circa finem vitæ autem (*De febre putrida variol. confl. ib. p.* 693.) pluribus experimentis, ut videtur, jam firmior, ſtatuit omnino, febrim illam ſecundariam eſſe morbum prorſus diverſum, tam ab ipſis variolis, quam a febre, quæ earum eruptionem præcedit, nihilque efficacius credidit ad retundendum hujus febris impetum, quam copioſam ſanguinis eductionem; & candide fatetur, opiata ſola non ſufficere. *Sydenhami* methodum ſecuti fuerunt alii plures celebres Medici (*Freind de purgant. in ſecund. febre variol. paſſim. Huxham of fevers p.* 158. *Hillary of the Small Pox* 121.) inveneruntque ſanguinem in talibus ægris de vena eductum admodum viſcidum, & inflammatoria denſitate tenacem; unde per validum febris impetum facile impingetur immeabilis in anguſtos fines artheriarum pulmonis, cerebri &c. brevique lethalem inflammationem producet. Confirmatur ulterius inflammatoria ſanguinis diſpoſitio, quæ hujus morbi decurſu in ſanguine naſcitur, quod ophtalmiæ, furunculi &c., variolas jam perpeſſos frequenter corripiant. Videntur illa, quæ ad §. 1384. habentur.

Alii quidem damnaverunt ſanguinis miſſionem; inter quos *celeberrimus Lobb* (*Of the Small Pox p.* 140. *&c.*) qui optime de hoc morbo ſcripſit, numeratur, improbans omnem ſanguinis miſſionem, niſi plethora adſit. Credebat autem, aliis remediis æque tuto poſſe minui nimium illum febris ſecundariæ impetum. Sed ſtricte loquendo, non poteſt hoc morbi tempore adeſſe plethora, quæ eſt nimia boni ſanguinis copia (vide §. 106.) cum ſanguinis certe morboſus

ſus ſit. Poteſt tamen abundare copia humorum, quæ per vaſa moventur; poſſunt vaſa ſic diſtendi, dum ſanguis in anguſtioribus extremis hærere incipit, ut ſumma, & ſubita mala inde metuenda ſint, præcipue in pulmone, & cerebro. Numquid in pleuritide, aliiſque inflammatoriis morbis repetita ſæpe ſanguinis miſſione opus eſt, licet ante morbum plethoricus non fuerit æger, vel per primam largam venæ ſectionem plethora ablata ſit, quæ adfuerat ante morbum? Eadem ratio in hoc variolarum ſtadio venæ ſectionem aliquando poſcit, dum pulſus durus, celer, plenus eſt, arteriæ carotides validiſſime micant, delirare incipit æger, vel & pulmo impleti, ut in peripneumonicis obſervatur. Plurima obſervata docuerunt, validam narium hæmorrhagiam, menſium eruptionem, lochiorum fluxum ſedaſſe illico metuendum febris ſecundariæ impetum, & ex ipſis quaſi orci faucibus ereptos fuiſſe ægros. Cur ars hæc naturæ molimina ſalutaria non imitaretur? In primis, cum adeo anceps diſcrimen tunc adſit, ut ſæpe intra unam, alteramve horulam pereat æger. Scio, validam ſanguinis miſſionem factam fuiſſe in juvene undecima die variolarum confluentium, ubi tantus puſtularum numerus erat in utroque brachio, ut venam ſecturus Chirurgus per mediam variolarum congeriem lanceolam adigere debuerit; feliciter tamen evaſit a tanto periculo. Probe novi, Medici famam quam maxime periclitari in tali caſu, cum omnes fere audaciſſimum facinus clament, ubi vena ſecta fuerit: ſi perierit æger, qui ſervari non poterat, mors non morbo, ſed Medico imputabitur. Attamen probus Medicus propriam famam poſtponere debet ægrorum ſaluti. Prudenter nihilominus monendi ſunt amici, ſummum diſcrimen adeſſe, certamque inſtare mortem, niſi ſuccurratur illico. Fateor, me non dubitaſſe de ſuadenda venæ ſectione in his anguſtiis; non ſemper tamen inveni obſequioſam conſilio ægrorum familiam; ſed mihi ſufficiebat indicaſſe illud, quod profuturum ſperabam.

Interim non in omni caſu hoc prodeſſe, nemo dubitat: quandoque enim in eodem hoc morbi ſtadio fatiſcunt vires vitales, anxietas quidem magna adeſt, ſed pulſus debilis & inæqualis, facies palleſcit, extrema frigido ſudore madent: facile patet, tunc non cogitandum eſſe de minuendo febris impetu; ſed omne molimen potius adhibendum eſt, ut inſtaurentur vires vitales. Certe *celebris Hxham* (*Eſſay of fevers p.* 158.) qui in priori caſu venæ ſectionem abſque mora inſtituendam voluit, dum hæc ſymptomata adſunt, vix nimis calida poſſe dari contendit, numeroſa veſicatoria applicanda ſuadet; imo teſtatur ſe vidiſſe, largam vini calidi copiam profuiſſe inſigniter.

Quantum clyſmata juvent ad minuendum impetum febrilem, antea §. 610. dictum fuit; ſed hæc ſimul in hoc morbo proſunt, quatenus evacuationem materiæ morboſæ per alvum, & leniorum purgantium actionem promovet: hinc tanti uſus ſunt. Cum autem in hoc ſtadio morbi vires quandoque minutæ ſint, & ob moleſtias morbi toleratas, & ob tenuem hactenus victum, hinc ſolet tunc carnium juſculum concedi; ſi nempe febris moderata ſit, additur ſalis aliquid, & ſuccus citri, vel aurantiorum, ut caveatur putredo hic metuenda. Ubi ingens febris adeſt, in tenui victu pergitur; melius eſt enim, ægrum debilem ex præſenti mortis periculo eripere, quam gravare corpus alimento meraciori, quod digeri nequit. Ubi enim ingens illud diſcrimen ſuperavit æger, non adeo difficile erit bono nutrimento, & gratis cardiacis collapſas vires erigere.

Hinc apparet, quando profit moderatus uſus meraci vini; tunc nempe, ubi vires languent, & debilis pulſus eſt. Cum autem in graviori morbo fauces, & œſophagus ſæpe puſtulis obſideantur, quarum cruſtæ in humidis his locis citius

tius decidunt, quam in externa corporis ſuperficie; hinc vinum purum ſeniles has partes quandoque offendit. Dilutum tunc decocto hordei, panis &c. addito pauco ſaccharo, & corticum citri recentium fruſtulo, gratiſſimum potum dat, qui admodum reficit debiles ægros, & ſimul putredini reſiſtit efficaciter. Dum, Anglorum more, lib. iv. lactis dulcis recentis ebullientis additur media libra vini, & deinde per colatorium ſeparatur lactis coloſtrum, habetur ſerum lactis vinoſum, jucundiſſimi ſaporis. Similes potus ex decocto hordei, cum ceraſis, fragis, pomis fragrantibus, plures parari poſſunt, addita pariter illa vini quantitate, quam Medicus requiri autumat, ut languentes ægrorum vires excitentur abſque periculo.

De opiatorum uſu ad ſextum numerum §. 1399. dictum fuit.

Abſolutis, quæ ad curam hujus morbi ſpectant, forte non inutile erit, pauca quædam addere de quibuſdam ſymptomatibus, quæ quandoque hunc morbum comitantur.

Convulſiones in ſtatu contagii, in primis circa tempus eruptionis, in junioribus ſatis frequenter contingunt, & plerumque ſine malo eventu: imo, uti antea monui, *Sydenhamus* variolas boni moris præſagiebat, ſi convulſiones variolarum eruptionem præcederent in junioribus. Interim per ipſas convulſiones poſſunt mira mala produci in corpore, præſertim, ſi validæ fuerint, ac frequentes, uti in *Capitulo Epilepſia* probatum fuit. Multum profuiſſe obſervavi, ſi caveatur, ne infantes dorſo incumbant ſupini, ſed in alterutrum latus converſi jaceant.

Dolores ſubitos, & moleſtiſſimos, quandoque obſervavi: ſic in puella ſeptendecim annorum, quæ laborabat variolis diſcretis, nec numeroſis admodum, nec mali moris, mirabar, ſuppurationis tempore ſubito oriri enormes dolores circa pedum plantas, qui dein per crura, ac femora diſpergebantur, ita ut inde convelleretur; poſtea & tales dolores brachia invadebant. Legeram apud *Diemerbroeckium* (*De variol. & morbill. c.* 12. *p.* 286.), circa eruptionis tempus, aut dum matureſcere incipiunt variolæ, interdum ingentem dolorem & pruritum percipi in volis manuum, plantiſque pedum, eo quod denſior illarum partium cutis variolarum eruptionem impediat: fovendas tunc ſuadet has partes aqua calida lacti miſta, vel decocto emolliente. Vidi, & *Rhazem* (*Mead de variol. & morbill. p.* 195. 196.) ſimile quid obſervaſſe. Sic enim habet: *Quando ſub finem variolarum tumultus fit, & hinc ægrotum occupat dolor vehementiſſimus, vel in crure, vel in manu, vel in alio aliquo membro; aut puſtulæ celeriter convertuntur in viridem & nigrum colorem; tum poſtea vires fiunt debiliores, quam erant antea, augetque frequens reditus doloris debilitatem, & varios colores capit hoc membrum; hæc ſunt interitus ſigna. Quod ſi tamen nihilominus augeantur vires, incolumis evadet æger, & membrum illud ſanabitur*. Juſſit autem, cavendum eſſe, ne huic membro dolenti admoveatur aliquid refrigerans; ſed laudavit ſcarificationem, vel immerſionem in aquam calidam. Molliſſimis igitur decoctis calidis illico in ſupradicta puella curavi fovere dolentes pedum plantas; ſed abſque ullo levamine: cum autem viderem, eoſdem dolores diſpergi per crura ac femora, poſtea etiam brachia invadere, & ſimul convelli miſeram præ dolorum acerbitate, dedi Laudanum liquidum repetitis vicibus, donec levaretur dolor, optimo cum effectu. Sedato dolore morbus reliquum decurſum placide abſolvit, & brevi perfecte ſanata fuit ægra.

Glandularum inguinalium tumor ſemel a me obſervatus fuit ſubito ortus tempore maturationis in puero, qui variolis confluentibus periculoſe decumbebat. Feliciter ſuperavit morbum, &, una cum morbo, ille tumor ſponte evanuit.

Urinæ ſuppreſſio. Hoc ſymptoma a Sydenhamo obſervatum eſt (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 174.

p. 174.) præſertim in juvenibus, in ſtatu, vel declinatione, variolarum diſcreti generis: fatetur autem (*Sect.* 3. *cap.* 2. *p.* 197.), quod quævis diuretica tentaverit in tali caſu, ſed quod nihil felicius ipſi ceſſerit, quam ſi lecto eximeret ægrum, ut ſic, adſtantium manubus ſuffultus, bis, terve cubiculum circumambularet; mox enim ſequebatur copioſa urinæ excretio; pluresque Medicos teſtes habebat, qui idem in ægris ſuis felici cum eventu tentaverant. Alibi (*Diſſert. Epiſt. p.* 476.) ubi caſum juvenis confluentibus variolis correpti deſcribit, in qua urina quandoque ſupprimebatur, notat, quod genubus innixus in lecto æger urinam reddiderit: videtur ergo, cæteris paribus, augeri ſtimulus ad reddendam urinam, dum erecto corporis ſitu urina urget collum veſicæ; longe minus autem hoc fit, dum æger decumbit. Sæpius profuiſſe vidi clyſma injectum, quo, dum alvum duceret, & æger erecto trunco corporis pelvi inſideret, ſimul cum alvo veſica exonerabatur. Idem conſilium laudavit *Mead* (*De variol. & morbill. pag.* 62.), ſimulque commendavit uſum *Salis mirabilis Glauberi*, cum hoc alvum laxaret, & urinam moveret ſimul.

Mictus cruentus. De hoc jam quædam monita fuerunt ad §. 1396., & tunc conſtitit, ab omnibus pro periculoſo ſymptomate habitum fuiſſe. Sive enim impetu febris dilatatæ renales fiſtulæ ſanguinem tranſmiſerint, ſive ſolutus a ſtimulo putrido ſanguis vaſa minora ingreſſus fuerit, in quibus naturaliter ſanguis non continetur, ſemper magnum deſignat periculum. Videtur tamen illud ſymptoma frequentius ortum ducere a ſanguine nimis diſſoluto, & acri: in qua ſententia & *Hofmannus* fuit (*Medic. Ration. ſyſtem. Sect.* 1. *c.* 7. *p.* 159.). Credidit autem, ſerum lactis, & lac ebutyratum, plus opis tunc præſtare, quam reliqua omnia, etiam exquiſitiſſimi artificii, remedia. Certe hæc acrimoniæ demulcendæ ſerviunt, & putredini reſiſtunt. Verum aliquando tanta eſt ſanguinis diſſolutio, ut validiora poſcat remedia. Memorabilis talis caſus legitur (*Holland obſervations of the Small Pox. p.* 92.) de homine, qui decimo ab eruptione variolarum confluentium die, valida cum febre, phreniticus evaſit: urinam non tantum ſanguineam emittebat, verum ex ore, naſo, oculis, auribus, ipſiſque variolis per totum corpus ſanguis exhibat. Cum nec copioſi ſanguinis miſſione, nec validis ſtypticis & paregoricis datis, ullo modo remitteret malum, quadraginta guttæ olei vitrioli datæ fuerunt in largo vehiculo; & poſt dimidium horæ eadem doſis repetebatur. Statim omnes illæ hæmorrhagiæ ſiſtebantur, in ſomnum incidebat, ex quo evigilans mentis penitus compos erat, abſque ulla febre, & poſtea, gradatim convaleſcens, perfectam recuperavit ſanitatem. Poſtquam vero ſanus eſſet, narravit, ſe, poſt hoc remedium ſumptum, tantas ſenſiſſe turbas, dolores, anxietates, ut candide fateretur, quietam ſe potius electurum mortem, quam denuo tot & tanta pati, ut vitam redimeret.

Præterea ſumma attentione dignum videtur illud monitum practicum, quod celebres in arte viri dederunt; poſſe nempe quandoque cum variolis concurrere alium morbum, vel ſaltem alia ſæpe variolas comitari ſymptomata, quæ non pendent a proprio variolarum genio, ſed ab alio miaſmate epidemico. Attentæ obſervationes hujus morbi ſatis veroſimilem reddunt hanc obſervationem. Antea ad §. 1382. notatum fuit, quod, dum, morbillis epidemice regnantibus, contagium varioloſum per inſitionem applicatum fuerat corpori triennis pueri, poſt quatuor dies in vulnere inſitionis phyma apparuerit; ſeptima vero die febris nata fuerit morbilloſa, quæ octava & nona die morbillos produxit: minuebatur porro febris uſque ad diem duodecimam; dein increſcebat iterum; & decima quarta die diſcretæ prodierunt variolæ. In hoc corpore contagium morbilloſum & varioloſum

ſum adfuerunt ſimul; ſed tamen ſingula ſeorſim ſuum morbum produxerunt; neque videntur ſe mutuo multum turbaſſe; cum contagium varioloſum tunc tantum inceperit fieri actuoſum, poſtquam morbilli jam deferbuerant. Crediderunt tamen celebres Medici, ſe obſervaſſe, quod alia epidemica conſtitutio ſymptomata anomala produxerit in ægris, qui eodem tempore variolis decumbebant; hincque monuerunt, & methodum curandi variandam eſſe (*Hillary an Eſſay of the Small Pox pag.* 119.). Obſervavit *Hanbam* (*An Eſſay of fevers p.* 131.), uti antea ad §. 1387. jam monitum fuit, annis 1740. 1741. & 1745. malignam admodum febrim regnare, in primis inter claſſiarios, milites, & captivos. Omnes, qui huic contagio expoſiti corripiebantur variolis, periculoſiſſime decumbebant. Et contra, plures in vicinia, qui nullum omnino commercium habuerant cum Noſocomiis, in quibus hi ægri decumbebant, variolis corripiebantur admodum mitibus. Paulo ante dictum fuit, quod *Mortonus*, & *Mead*, aliquando obſervaverint intermittentem febrim variolis junctam, quodque tunc corticis Peruviani uſum commendaverint. *Sydenhamus*, uti antea dictum fuit, illo tempore, dum variolæ graſſabantur, obſervavit febrim acutam continuam, quam varioloſam vocabat, quia plura variolarum ſymptomata aderant; ſola papularum eruptio, & ſequelæ harum, aberant. Omnia hæc merito ſuſpicionem movent, an non forte quandoque aliæ cauſæ epidemicæ morboſæ concurrant cum variolarum contagio; quod tamen adeo conſtantis indolis eſt, ut in eodem corpore cum morbillorum contagio hærens non reddatur actuoſum per febrim morbilloſam, ſed, hac deferveſcente, ſuum decurſum incipiat demum, & ſolito more abſolvat. Attenta ſapientium Medicorum obſervatio poterit docere, qui morbi apti ſint, ut ſe variolis jungant: mihi ſufficit, rem hanc magni ſatis momenti indicaſſe.

Cum autem variolæ quandoque foveas in cute ſatis profundas relinquant, & egregiam vultus formam ſæpe peſſime deturpent, non immerito ſolliciti fuerunt Medici, ut omnem ægrorum deformitatem caverent, vel emendarent, quantum per artem fieri poteſt.

Antea ad §. 1398. dictum eſt, pro bono ſigno haberi, ſi paucæ variolæ faciem occupaverint; & contra: hinc in curatione morbi monitum fuit, in ipſo initio morbi per balnea, frictiones, epiſpaſtica &c. impetum & copiam materiæ morboſæ a ſuperioribus debere averti: ſed per eadem hæc formæ vultus conſervandæ proſpicitur. Quo enim minores numero papulæ faciem occupant, eo minor, cæteris paribus, erit cicatricularum numerus.

Omnes autem hæ foveæ fiunt, dum a pure, aut ichore, variolis contento, cutis ipſa eroditur. Quo igitur materia variolis contenta blandior eſt, eo minus deformitatis periculum erit; & ob hanc cauſam a variolis diſcretis minor metus, quam a confluentibus.

Præterea, quo magis variolæ extra cutis ſuperficiem eminent, eo minus eroditur cutis; contra, dum variolæ planæ, & ſeſſiles ſunt in ipſa cutis ſubſtantia quaſi hærentes, tunc longe plures relinquuntur foveæ. Sæpe, ut jam ante monui, obſervavi, quod mites, diſcretæ, & magnæ molis, variolæ, poſtquam exſiccatæ deciderant, reliquerint, loco fovearum, tubercula rubra, elevata, quæ poſt aliquot ſeptimanas ſenſim ſponte ſubſidebant, ſicque reddebatur cuti perfecta æquabilitas. Aliquando contingit, ſimiles variolas, licet inſigniter ſupra cutim emineant, tamen & in profundum ſimul demergi, ſatiſque profundas foveas, licet numero paucas, in facie relinquere, conſumta per puris copiam cutis ſubſtantia: ſemper tunc vidi, quod hæ puſtulæ maturationis tempore habuerint circa baſin circulum rubrum longe ampliorem, profundioris ſuppurationis indicium: Prodeſt tunc, maturam talem variolam pertundere, &

poſtea tractare ſecundum artem chirurgicam, ut ulcus apertum: tunc enim poſſumus, applicato oleo ovorum, vel aliis ſimilibus molliſſimis adhibitis, fundum ulcuſculi ſic emollire, & a roſione puris defendere, ut vaſa apta maneant ad reſtitutionem perditi, atque ita repleantur foveæ, vel longe minus profundæ ſaltem maneant.

Interim verum eſt, quod rarius a variolis diſcretis benignis relinquantur veſtigia, uti *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *cap.* 2. *pag.* 165.) monuit: & obſervavit, hoc in primis fieri ſex poſtremi anni menſibus: notat etiam, *puſtulis faciei decidui ſuccedere ſquamulas furfuraceas, quas aliquando excipiunt foveæ cutis. Etenim, ubi primum decidunt puſtulæ, nulla adhuc in cute cernitur inæqualitas: at vero, hujuſmodi ſquamis exſurgentibus, recedentibuſque viciſſim, tandem excavantur foveæ iſtæ, quæ ſæpenumero in convaleſcentibus ab hoc morbo diu viſuntur.* Antea monitum fuit, a variolis reſurgentes contagium adhuc ſpargere ſatis diu; tota cutis in locis, ubi puſtulæ hæſerunt, per plures ſeptimanas rubra manet, dilatatis adhuc vaſis cutaneis; quædam morboſa adhuc exeunt per cutim, & in puſtularum locis hærent, dum adhuc craſſioribus non facile perviis humoribus infarcta ſunt: hinc non mirum eſt, furfuraceis talibus deſquamationibus extremam cutim ſecedere, ſicque foveas fieri: verum hæ nunquam adeo profundæ fient, & in junioribus ſi contigerint, per ætatem ſolent fere integre obliterari; uti in me ipſo, aliiſque plurimis, factum novi.

Sed in confluentibus variolis major metuenda eſt deformitas, & cavere ſemper debet Medicus, ne, vel ægris, vel amicis, ſæpe maxime de ha re ſollicitis, formæ integritatem promittat. Si enim priſtinus faciei nitor poſt curationem non redierit, culpa tribuetur Medico, non morbo.

Ex hiſtoria variolarum patuit, in confluentibus pejoris notæ, loco puris, ichorem fere gangrænoſum contineri, qui ſubjectam cutim, imo & ipſas niſi cartilagines ſubinde, erodit. Magna pars cutis quandoque gangrænoſa facta ſecedit; tuncque in illis locis alba, ſplendens, & polita, cicatrix manet, dum vicina loca naturalem cutis colorem retinent; quod magnam deformitatem facit. Præterea, hinc inde profundius eroſa cute, in vicinis major elevatio apparet, ſicque tota faciei æqualitas tollitur. Dictum fuit ad §. 1398. in peſſimis confluentibus totam faciem una quaſi pelle obduci, quæ in fine morbi nigerrima ſit, firmiſſime ſubjectis partibus adhæret, & profunde quaſi in cutim demergitur: ſub dura, arida, hac pelle acres humores colliguntur, & ſuppoſitas partes profundiſſime erodunt; unde poſtea miſer æger, ſi a teterrimo hoc morbo evadat, monſtro magis, quam homini, ſimilis manet.

Oleo amygdalarum ſuaſit quidem inungi has cruſtas *Sydenhamus* (*Sect.* 3. *c.* 2. *p.* 192.) ut ſic emollitæ caderent citius: fatetur tamen, ſe nihil moliri, ne facies turpibus cicatricibus deturpetur; cum ab oleis, linimentis &c. obſervaſſet, illa plus nocuiſſe, quam profuiſſe. Recentem lactis cremorem inunctum ſiccas illas cruſtas emolliviſſe ſatis feliciter, novi. Decoctum, quod ex ventriculis animalium ruminantium ad eundem uſum paratur, laudavit *Lobb* (*Of the Small Pox p.* 50.). Unicum, quod profuiſſe novi ad minuendam deformitatem, ubi denſis cruſtis tegitur facies, eſt, ſi cruſtæ illæ, ſiccari incipientes, molliantur blandis pinguibus; vel, decocto emolliente applicato, emollitæ cruſtæ ſeparentur prudenter, & ulceroſa cutis tegatur molli emplaſtro; tuncque peritus Chirurgus, bis de die detergens faciem, prudenti arte poterit multum emendare deformitatem, & cavere, ne turpes nævi a corrugata hinc inde cute maneant. Simul diverſa poteſt applicare remedia locis diverſis, prout vel eminent ſuper vicina, vel deprimuntur. Sed & hoc boni habet hæc methodus, quod paretur puri reſorpto verſus exte-

rio-

riora exitus, uti antea dictum fuit. Vidi plures, quibus a confluentibus variolis tota facies quaſi larva obducta fuerat, periti Chirurgi ope ſic curatos fuiſſe, ut minimæ & numeroſiſſimæ foveolæ quidem manſerint, ſed, cum æquabiliſſime per totam faciem diſpergerentur, parum deformitatis gignerent.

Et dictis apparet, quid credendum ſit de topicis remediis ad præcavendam deformitatem, quæ apud auctores multis encomiis laudantur: in diſcretis, & mitibus, variolis vix unquam deformitas manet, tuncque his applicatis immerito tribuitur felix ſucceſſus. In pejori autem variolarum ſpecie hæc eadem inveni ſemper inutilia; imo & quædam ex ipſis manifeſte damnoſa: adeoque iis recenſendis non inhærebo.

Cum autem illa mala, quæ a variolis reſurgentibus contingere obſervantur, præcipue oriantur a materie morboſa nondum penitus expulſa de corpore, omnia, quæ in hac paragrapho ad hunc ſcopum laudata fuerunt, hæc mala cavebunt, vel emendabunt, ſi adfuerint. Monendum tamen videtur, quod opthalmiæ poſt variolas admodum periculoſæ ſint, &, niſi illico ſanguinis miſſione, purgantibus antiphlogiſticis, & molliſſimis collyriis, ſuccuratur, immedicabilem ſæpe cœcitatem relinquant, deſtructa tota oculi fabrica, vel pellucida cornea omnino opaca reddita, licet interiora oculi adhuc manſerint integra.

§. 1403. SI morbus vehementiſſimus; ichor gangrænoſus loco puris; tota fere cutis occupata; facile patet, cur infelicem adeo, imo ineluctabilem, perniciem adferat hic morbus: omnium vero clariſſime id liquebit ei; qui ex anatomicis norit, ut externam cutim, ita oculos, narium omnes membranas, oris omnia velamenta, aſperam arteriam, bronchia, œſophagum, ſtomachum, inteſtina, jecur, lienem, pulmones, obſideri his puſtulis; hinc quippe dicta intelligit, & videt, quid ad curationem requiratur, & an magnitudo mali, perditio tot ægrorum, poſt vulgata auxilia applicata fruſtra ſemper, non excitet boni Medici ſolertiam, ut initio mali invadentis ſumma tentet; vulgata quippe methodo nullus, niſi ſponte, emergit. Prophylaxis inſitiva videtur ſatis certa, tutaque.

Ex illis, quæ hactenus de variolarum morbo dicta fuerunt, ſatis conſtitit, quantum periculum ſæpe adſit, & quanta in curatione difficultas quandoque inveniatur. Dictum fuit, plerumque febrim validam inflammatoriam comitari hujus morbi initium; ſi ergo morbus vehementiſſimus fuerit, peſſimus inflammationis exitus, in gangrænam nempe, merito metuetur. Hoc toties contingit in validis juvenibus, ſucco plenis, laute viventibus, præcipue ſi æſtate fervida corripiantur variolis confluentibus: tunc enim, uti §. 1397. dictum fuit, ad finem inflammationis adſunt veſiculæ lympha rubella diſtintæ, loco puris; certo ſigno, inflammationem ſummam in gangrænam abire. Verum, ſi a pure reſorpto (vide §. 1400.) tot & tanta mala ſequi poſſint, quid non metuendum erit a tabo gangrænoſo acri & putrido, humoribus circulantibus tanta copia admiſto? facile apparet, ineluctabilem perniciem inde ſequi debere.

In illo autem caſu, ubi variolarum virus non excitat febrim inflammatoriam, ſed vires vitales omnino proſternit, majus fere adhuc adeſt periculum, licet tantæ non appareant in corpore turbæ. Patuit enim ex præcedentibus, tunc putrida diſſolutione fundi ſanguinem, lethalem ſequi hæmorrhagias, petechias nigras, maculas liveſcentes, & alia peſſima

ſima ac lethalia ſymptomata. Recenſita tunc fuerunt potentiſſima auxilia, quæ tantis malis Medici oppoſuerunt, optato quidem cum ſucceſſu aliquando; ſed fateri debemus, quandoque tantam eſſe hujus morbi atrociam, ut nullis ſe patiatur debellari remediis.

Si jam conſideremus, tanta mala ſequi poſſe, dum cutis externa denſo variolarum agmine obſidetur, facile percipimus, longe pejora adhuc metuenda eſſe, ſi interiora corporis obſideantur pariter. Fuerunt olim quidam in illa opinione, ac ſi cutis externa corporis ſola foret variolarum ſedes: ſed certe manifeſte videmus in naribus internis, ore, faucibus, œſophago, numeroſas quandoque adeſſe variolas; plura hujus morbi ſymptomata docere videntur, in ventriculo, inteſtinis, aliiſque partibus internis, pariter hærere. Verum & diſſectio cadaverum hoc morbo defunctorum docuit, partes internas variolis obſideri (*Fernel. de abdit. rerum cauſ. lib.* 2. *c.* 12. *p.* 503. *Thom. Barthol. Epiſt. Centur.* 3. *Epiſt.* 90. *p.* 388. *Ambr. Parè liv.* 20. *Chap.* 1. *&* 2. *p.* 469. *Frid. Hofman. Med. Syſtem. Rat. t.* 4. *Supplem. p.* 42. *Mead de variol. & morbillis p.* 36.). Imo contigiſſe legitur (*Werlhoff de Variol. & Antrhac. p.* 6. *&* 7. *in notis*) in cute externa paucas apparuiſſe variolas, dum viſcera ſcaterent numeroſiſſimis papulis. Si jam variolarum mali moris acris ſanies cutim, cartilagines, imo ipſa oſſa, erodere poſſit, quam cito deſtruet tenerioris longe fabricæ viſcera? *Celeberrimus Violante* (*De variol. & morbill. p.* 71.) propriis oculis vidit mediam pulmonis partem variolis exeſam & deſtructam, inteſtina omnia, & præcipue craſſa, plena variolarum puſtulis manentibus, in quibus jam gangræna aderat. Plura certe adferri poſſent hujus rei teſtimonia; addere poſſem & quædam, quæ propria mihi praxis ſubminiſtravit; verum hæc ſufficere credo, ut nemini dubium maneat, etiam internas corporis partes variolis obſideri.

Patet inde ratio, quare prudentes Medici, dum hæc metuenda noverunt, non facile hunc morbum omni periculo carere ſtatuant, licet ſatis mitis videatur. Ideo etiam tam ſollicite attendunt illo tempore, quo erumpunt variolæ, an ſymptomata omnia, quæ in ſtatu contagii aderant, ceſſent, vel ſaltem plurimum minuatur; an nova quædam appareant, quæ non obſervabantur in primo variolarum ſtadio. Delirium ſic ſæpe adeſt in morbi initio; ſi illud ceſſet, dum papulæ erumpunt, non portendit malum, cum ab impetu febrili tantum productum fuerit. Verum, ſi poſt eruptionem variolarum delirium maneat, vel redeat, poſtquam ſedatum fuerat, tunc juſtus metus eſt, variolas in meningibus cerebri hærere, quæ, ſi numeroſæ fuerunt, ſummum diſcrimen facient poſtea: imo, uti antea dictum fuit, celebres Medici delirium illud pro malo adeo omine habuerunt, ut fere deſperaverint de ægrotum ſalute. Si enim conſideremus, manus & faciem adeo intumeſcere, dum inflammatæ variolæ numeroſæ in ſuppurationem tendunt, facile intelligimus, quid contingere debeat cerebro a tumentibus & inflammatis meningibus preſſo; quid metuendum ſit a pure varioloſo hic collecto. Unde intelligitur, quare *Hofmannus* (*Medic. Ration. Syſtemat. t.* 4. *Sect.* 1. *cap.* 7. *p.* 148.) pro ſuſpecto ſigno habuerit, ſi tempore ſuppurationis ſopor adeſſet, & poſt hunc alienatio mentis, ac incongruus ſermo ſequeretur: a tumentibus enim tunc meningibus cerebrum male afficitur. Etiam patet ratio, quare juvenes quoſdam, variolis jam exſiccatis, ſubito inſultu apoplectico exſtinctos viderit (*Ibidem pag.* 149.) poſteaquam in ipſo morbo capitis gravitate, vigilia, & per intervalla mentis emotione, laboraſſent. Admodum enim veroſimile videtur, in tali caſu non modo a tumore meningum inflammatarum oppreſſum fuiſſe cerebrum, ſed & eroſum ab acri pure. Semper mihi ſuſpectum fuit, ſi, poſt ſtatum contagii, intenſus capitis dolor, vi-

vigiliæ, vel & delirium, quamvis leve, adſint. In juvene ſano, optimæ temperiei, variolæ confluentes numeroſæ eruperant, licet ſtatus contagii mitis ſatis fuiſſet; quarta die caput doluit, & profuſa ſatis narium hæmorrhagia levavit dolorem: licet omnia viderentur optime procedere, cum ſubinde tamen doleret caput, leviterque hinc inde deliraret, multum metuebam: ægre ferebat tota familia hunc metum, & me puſillanimitatis arguebant quidam, alii credebant, morbi periculum extollere, ut tanto major poſtea videretur cura, quam facilem & tutam fore putabant. Sed decimo die augetur febris ſubito, incipit delirare ferocius, paulo poſt fit apoplecticus, cum ſtertore validiſſimo, & perpetua capitis jactatione, atque intra ſpatium dimidiæ horæ moritur.

Si vox rauca admodum fuerit, difficilior reſpiratio, & anxietas, poſt papularum eruptionem, merito metuitur, ne & pulmo variolis obſideatur; ſic tunc, ſuppurationis tempore, incipiat tumere pulmo, ut tumet facies, ſubita, & intra paucas horas lethalis, peripneumonia ſequitur. In cadavere Principis Auriaci, qui Hagæ Comitis 1650. variolis periit totus pulmo valde niger, inflatus, inflammatus, ſanguine nigru circumſeptus, inveniebatur (*Thom. Barthol. Epiſt. Centur. 3. Epiſt. 90. p. 389.*).

Patet, hinc ſumma prudentia opus eſſe, ut de hujus morbi exitu Prognoſis fiat; maxime autem attendendum eſt ad ſymptomata, quæ adſunt illo morbi tempore, dum puſtulæ inflammatæ in ſuppurationem tendunt: ex functionibus enim læſis peritus Medicus colligere poterit, quænam partes internæ affectæ ſint.

Dum hæc omnia conſiderabat *celeberrimus Boerhaavius*, credidit, in initio morbi omnia tentanda eſſe, ut metuendi illi variolarum effectus caveantur. Hinc curam antiphlogiſticam adhibebat, ut impediret, ne numeroſæ puſtulæ periculoſam facerent ſuppurationem, vel pejorem adhuc gangrænam: omni modo tentabat, morbi impetum a ſuperioribus corporis partibus abducere, per balnea, & alia artis auxilia, uti antea dictum fuit. Quandonam cum fructu cura antiphogiſtica adhiberi poſſit, dictum fuit pariter; ubi etiam enumerata fuerunt accurate illa ſymptomata, quæ aliam methodum medendi indicant.

Vulgata methodus, quæ adhibebatur olim huic morbo curando, dum hæc ſcripſit celeberrimus Auctor, vix multum boni præſtare poterat; imo ſæpe multum damni adferebat. Calidiſſimo in aere, ſtragulis obruti, cogebantur decumbere ægri, dabantur remedia calida ſudorifera a quibuſdam, & quandoque, ne horum virtus enervaretur, ſitientibus ægris omnem denegabant potum, vel parciſſimum tantum concedebant, quem adhuc ſtercore ovillo conſpurcabant mulierculæ, aſſentientibus ſæpe Medicis. Qui etiam num prudentiores erant, dabant decoctum raſuræ *Cornu Cervi*, vel radicum ſcorzoneræ, & pulviſculos abſorbentes innocuos. Sanguinem mittere in variolis, ſcelus credebatur; piaculum erat, vel molli clyſmate alvum ducere: de purgantibus, etiam leniſſimis, ne hiſcere quidem audebant Medici, ne crederentur occidiſſe ægrum, ſi hoc morbo periret: unde Medicus ſpectatorem agebat tantum, & tota cura relinquebatur mulierculis. Hæc eſt ratio, quare dixerit Auctor, quod vulgata methodo nemo, niſi ſponte, emergeret.

Prophylaxis insitiva videtur satis certa tutaque. In prima editione horum Aphoriſmorum, quæ nono hujus ſæculi anno Lugduni Batavorum apud Joannem Van-der Linden prodiit, non adeſt hoc. Verum in editione tertia, quæ auctior eſt, & anno vigeſimo ſecundo hujus ſæculi prodiit, jam reperitur; & in quinta, ac ultima editione, quæ anno ante mortem celeberrimi Auctoris prodiit, pariter invenitur. Noverunt omnes, qui magnum hunc virum audiverunt, quod circa finem

nem anni Academici feſtinare debuerit ſemper; hinc brevis erat, dum de Inſitione variolarum loquebatur. Affirmabat ſimpliciter, quod plures relationes docerent, parum periculi in variolarum inſitione obſervari in Aſia, & Græcia; in Anglia apud plures feliciter ceſſiſſe; interim requiri plura experimenta, antequam quid certi ſtatui poſſet. Quantum novi, conſuluit nemini, ut inſitionem tentaret Lugduni Batavorum, neque in aliis Hollandiæ urbibus. Nec novi, unquam tentatam fuiſſe variolarum inſitionem ibi, quamdiu *celeberrimus Boerhaavius* vixit. Verum, octodecim circiter annos poſt mortem ejus, cepit inſitio variolarum increbeſcere. Acriter ſatis circa inſitionis utilitatem, & noxas, diſputatum fuit in utramque partem, &, cum ab omni bello literario quam alieniſſimus fuerim ſemper, legi pacata mente ſcripta, quæ hanc controverſiam ſpectant, ſi non omnia, ſaltem illa, quæ a celeberrimis Medicis, & aliis eruditiſſimis Viris, laudabili inſtituto, ut veritas erueretur, exarata fuerunt.

Multum certe favere videbantur inſitioni variolarum ſequentia.

Affirmabatur a fide dignis viris, rariſſime contingere, ut a variolis inſititiis quis moreretur; & contra, mortem frequenter ſequi variolas naturales. Statuebatur, decurſum variolarum poſt inſitionem ſemper mitem eſſe, & omni vacare periculo; nihil metuendum eſſe circa venuſtæ formæ deturpationem, cui adeo cæterum inſidioſus eſt ille morbus; nec ophthalmias, furunculos, & alias, a materiæ varioloſæ metaſtaſi ad varia loca corporis, moleſtas ſequelas, obſervari poſt inſitionem; imo nequidem febrim ſecundaria adeſſe, quæ variolas naturales, ſi utcumque numeroſæ fuerint, comitari ſolet.

Magnam etiam utilitatem videbatur habere, quod Medicus poſſet eligere illud ætatis tempus, quod maxime favet huic morbo ſuperando, & illam anni tempeſtatem, qua facilius hic morbus toleratur. Verum & contagium per inſitionem poterat applicari, dum perfecta adeſt ſanitas; ſi quid in ſanitate deficeret, poterat illud per artem emendari; antequam inſitio tentaretur, & ſimul corpus ſic prædiſponi, ut facilius morbum ferret. Econtra variolæ, dum Epidemice graſſantur, paſſim ſolent aggredi illos, qui hunc morbum nondum paſſi ſunt, cum nulli ætati parcat; & quandoque, dum alio morbo prægreſſo fractæ fuerunt vires; vel & gravidas, puerperas &c. adoriri poteſt. Per inſitionem autem, levi cum moleſtia, & minori adhuc cum periculo, redimeretur æternus ille metus tetri, & toties periculoſi, morbi; nihil enim a recidiva metuendum eſſe, ſtatuebatur, & confirmabatur celeberrimi *Maty* experimentis, etiam in proprio corpore inſtitutis.

Multa ſunt hæc, & magna, commoda, quæ a variolarum inſitione ſperantur. Ut autem mihi agendorum normam formarem, opus erat, attente ponderare ſingula, antequam quid decernere auderem. Sedulo meipſum examinavi, & credidi, me quantum humana conditio fert, ab omni partium ſtudio liberum eſſe. Opinione inter ſe diffidentes Medici circa inſitionem variolarum in eundem collimant ſcopum, ut nempe generi humano proſint: hoc ſufficit, ut omnes amore, & veneratione dignos exiſtimem. Si qui fuerint, qui dolo, & malis artibus opinionem ſuam tueri ſunt conati, hos, ſi non odio, ſaltem contemptu, dignos eſſe, nemo honeſtus dubitat.

Primum, quod inquirendum mihi videbatur, erat, an poſſem detegere numerum morientium, & ſanatorum, a variolis naturalibus. Luſtravi attente diaria, quæ olim feceram, dum in chara Patria praxin exercebam ſat luculentam: plures variolarum Epidemias vidi, & tractavi, in pluribus integrum morbi decurſum notavi; ſed nullo modo inde eruere potui mortuorum proportionem ad illos, qui ex hoc morbo emerſerant.

Sed

Sed & magnam difficultatem inveni *Vindobonæ*, ut aliquid certi ſtatuere auderem. Numerum illorum, qui variolis pereunt, ſatis exactum habere potui, ſed numerum illorum, qui in populoſa hac urbe variolis decubuerunt, nunquam potui eruere. Si omnes cives Medicos vocaſſent ad ægros decumbentes hoc morbo, indagare potuiſſem; verum plurimi nullo utuntur Medico in cura hujus morbi, neque hoc tantum contingit apud vilioris ſortis homines, verum etiam apud cives honoratiores. Cum enim lege cautum ſit, ne quis accedat ædes, in quibus qui variolis decumbit, niſi velit, & poſſit, per quadraginta dies omne commercium cum aula, quandoque etiam cum aulicis, vitare, hinc plures, quam creditur, morbum hunc tegunt, ac diſſimulant.

Ideo tentavi hunc calculum in variis locis, ubi plures cohabitant, & ubi certus eram, me poſſe exacte noſcere numerum illorum, qui variolis decumbunt, funeſtumque, aut felicem, morbi exitum. Inveni autem ſequentia, quorum certitudinem ſpondeo.

Neoſtadii (Neuſtatt) in Auſtria erecta fuit Academia militaris ab *Auguſtiſſima Imperatrice*, ubi nobiles juvenes ſub diſciplina militari vivunt, diſcuntque artem militarem, & omnia, quæ ad illam ſpectant. Inveni, octo annorum ſpatio, triginta tres variolis decubuiſſe: unicus periit; reliqui omnes convaluerunt. Recipiuntur ibi tantum, qui pubertatis annos jam ſuperaverunt.

Sed & alia ſchola militaris eſt in ſuburbio Viennenſi, in quam recipiuntur juniores, a ſexto anno, vel ſeptimo, & aluntur ibi ad annos pubertatis uſque, ut linguis, arithmeticæ &c. operam dent. A ſolſtitio hyemalis 1756. ad ſolſtitium æſtivum 1757. quadraginta ibi variolis decubuerunt, & evaſerunt omnes. In eodem loco a ſolſtitio æſtivo uſque ad ſolſtitium hyemale ejuſdem anni triginta variolis laboraverunt, omneſque pariter convaluerunt.

In Collegio Thereſiano, ab Auguſtæ nomine dicto, ubi nobilis juventus ſtudiis, & bonis artibus operam dat, anno 1749. & 1750. variolæ graſſabantur: triginta hoc morbo correpti fuerunt, plurimi ex his graviter decubuerunt, unus tantum periit. Anno 1753. unicus ibidem variolis decubuit. Anno 1757. bini. Anno 1759. & 1760. in eodem Collegio viginti quinque variolis decubuerunt, plerique graviter, evaſerunt omnes. Anno 1761. bini; anno 1763. unus; qui pariter a morbo hoc convaluerunt. Totus ergo numerus variolis correptorum in Collegio Thereſiano a 23. Novembris 1749. uſque ad annum 1765. fuit 61.; ex quo unus periit, &, quod doleo, hic fuit filius meus. In Noſocomio civico Viennenſi, anno 1759. quinquaginta novem variolis laboraverunt: bini ex his mortui ſunt, qui miſerrime Rachitide laborabant, antequam variolis corriperentur.

Anno 1757. in Orphanotropio viginti ſeptem decubuerunt variolis, & ex his duo mortui ſunt. In eodem loco circa finem anni 1759. & initium 1760. octodecim variolis laboraverunt, & ex illis unica puella mortua eſt, octavo morbi die: hæc diu ante morbum habuerat labium ſuperius tumidum & lividum, quod, tempore ſuppurationis variolarum, in gangrænam abiit, & alimentorum, ac remediorum aſſumtionem impedivit.

Anno 1759. in domo pauperum (*armen haus*) quæ in ſuburbio Viennenſi ſita eſt, triginta variolis laboraverunt, & omnes evaſerunt.

Dum eadem hæc Epidemia varioloſa regnabit, in *Noſocomio Paſmaniano*, quod pariter in ſuburbio Viennenſi ſitum eſt, quatuor menſium ſpatio, quinquaginta ſeptem ægri variolis decubuerunt, quorum plerique in magno diſcrimine verſabantur; omnes autem evaſerunt (*Anton. Storck. Ann. Medic. Secund. p.* 165. *& ſeq.*). Admodum pauci benignis variolis laborarunt; reliquorum morbus graviſſimis ſtipatus erat ſympto-

matibus. Adeo autem mali moris erat hæc epidemica conſtitutio, ut & diſcretæ admodum variolæ non ſine magno periculo decurrerent. In binis enim pueris, & unica puella, febris non remiſit die quarto (uti in variolis diſcretis fieri ſolet) ſexto die accedebant debilitas virium, anxia reſpiratio, & delirium; ſeptimo die proruperunt petechiæ purpureæ; variolæ tamen optime aſſurgebant, albi ſubflaveſcentis coloris; vires quidem manebant debiles, ſed delirium, & pectoris anxietas, ceſſaverunt; decimo ſeptimo die evanuit febris, & dein integra rediit ſanitas: imo & in reliquis nulla mala ſequela poſt variolas obſervata fuit.

Ratione ſubducta, patet, quod numerus omnium, qui in his locis variolis decubuerunt, ſit 355. & quod ex hoc numero ſeptem mortui fuerint. Adeoque proportio mortuorum ad numerum ſanatorum eſt ut 1. ad 50. circiter. Si autem de hoc mortuorum numero detraherentur tres ægri, quorum mors ſolis variolis adſcribi nequit, tunc certe proportio mortuorum ad ſanatos foret ut 1. ad 89. circiter.

Non ergo, ſaltem in his locis, tantum diſcrimen eſt, quoad numerum mortuorum, inter variolas inſititias, & naturales, ac quidem aſſeruerunt plures. Cum Medici potuerint tot ſervare hic, durum mihi videtur, morbum excitare in homine, qui periculo non caret, & quo forte, vel nunquam, vel ſaltem tardius, laboraſſet.

Antea ad §. 1382. notavi, idem variolarum contagium diverſo modo afficere varios homines; adeoque morbi virulentiam non pendere a contagio ſuſcepto ſolo, ſed & a peculiari diſpoſitione corporis, cui contagium applicatur. Ichor variolarum confluentium, inſitionis vulnuſculo applicatus, produxit mites variolas. Econtra mitiſſimarum variolarum pus, ſimili modo adhibitum, produxit confluentes admodum periculoſas. Licet enim ſaniſſima eligantur corpora, & pus optimum adhibeatur, neminem credo adeo oculatum, ut certo prædicere auderet, quales excitabuntur variolæ. In corpore ſaniſſimo, verno tempore, poſt ſollicitam ægri præparationem, & omnes cautelas, ſecundum artis regulas inſtitutas, a bono & ſelecto pure varioloſo excitantur variolæ peſſimæ confluentes, quas moleſtiſſimi furunculi ſequuti ſunt, & in quibus *celeberrimus Gaubius* tota ſua arte & prudentia opus habuit, ut ægrum ſervare poſſet (*Hollandſche Maatſchappy der Wetenſchappen tom. 2. pag. 319. & ſeq.*). Optime notat candidus ille Vir, hoc exemplum docere, non poſſe abſolute ſtatui, variolas inſititias nunquam febrim ſecundariam habere comitem, nec ullas malas ſequelas relinquere.

In juvene duodecim annorum, poſt diligentem præparationem, & venæ ſectionem præmiſſam, levi vulnuſculo, utrique brachio inflicto, applicabatur contagium 24. Martii poſt meridiem anno 1758. Pruritus, & lancinationes verſus axillas jam aderant 26. Martii; facies pallebat; vulnuſculi in brachio uno labia a ſe mutuo receſſerant, & puris copia exiverat; in altero brachio vulnuſculum erat omnino ſiccum; 27. Martii calor major, pulſus celerior, oſcitatio perpetua, lingua alba, gravitas circa frontem, levata per narium hæmorrhagiam; ex brachio ſiniſtro tanta copia puris exiverat, ut totus apparatus illo madeſceret; ulcus erat cavum, labia per quartam pollicis partem dehiſcebant. Veſperi dolor capitis augebatur, cum pulſatione, & febre; 28. urina flammea, pulſus celer, facies rubra, tumida, oculi lacrymoſi, continua gravitas circa frontem; ulcus brachii ſiniſtri copioſum pus fundebat, labia magis a ſe invicem receſſerant, brachii pars ſuperior tumebat. Veſperi palpebræ, & labia intumuerunt, facies rubrum flammeum colorem habuit, nauſea, febris, aucta circa undecimam nocturnam, nox inquieta, cum delirio intercurrente. Superior pars brachii ſiniſtri

niſtri inflammata, & tertia parte craſſior ac naturaliter erat; ulcus pergebat dilatari; labia ulceris rubra, dolentia; ingens puris copia prodibat; eodem tamen hoc tempore labia vulnuſculi in dextro brachio inceperant matureſcere, inflammari; & utriuſque brachii ſuperiorem partem inflammatio Eriſipelatoſa occupabat, febris erat continua, cum aliquo delirio, & vomitu pituitoſo circa meridiem; veſperi magna admodum puris copia ex brachio prodiit dextro, & ulcus pergebat dilatari: nox ſequens erat inquieta, ſomnus paucus, narium levis hæmorragia. Sequenti die, omnia ſymptomata eadem. Ulcus bracchii ſiniſtri quatuordecim lineas æquabat latitudine, & decem lineis excedebat longitudinem vulnuſculi inflicti; 31. Martii, poſt noctem inquietam, cum levi delirio (quod huic ægro etiam in leviori febre ſolitum erat) eadem ac ante manebant ſymptomata; ſed & oculi inflammati erant, & naſus, facieſque tumebant; ſequebatur hæmorrhagia narium, cum levamine doloris capitis: veſperi ſudor copioſus per totum corpus; evanuit tumor brachii ſiniſtri; ſed perrexit pus adeo copioſum prodire, ut ulcus ter de die mundari debuerit, cum unica deligatio intra 24. horas ſufficeret pro ulcere brachii dextri, a quo tamen poſtea Eſchara ſeparata fuit.

Non obſtante copioſa adeo puris excretione, in artubus ſuperioribus & inferioribus copioſæ prodierunt variolæ, in facie paucæ. Ulcus brachii dextri ſanatum fuit 19. Aprilis; in brachio ſiniſtro clauſum fuit ſeptimo die Maii (*Hollandſche Maatſchappy der Wettenſchappen tom. 5. p. 73. & ſeq.*). In fratre natu minore hujus ægri, poſt inſitionem, prodierunt variolæ confluentes (*Ibid. p. 80. & ſeq.*) & trigeſimo poſt inſitionem factam die ſub axilla dextra tumor obſervatus fuit, qui poſtea ſuppuratus eſt. Credo, quod ex his obſervationibus tuto concludi poſſit, non ſemper poſt inſitionem ſequi mitem morbum; & quandoque, abſoluto variolarum inſitarum ſtadio, alios morbos ſupereſſe, vel ſequi. *Ex quatuordecim infantibus, qui menſibus Martii, Aprilis, Maii, anni quinquageſimi quarti hujus ſæculi inoculati fuerunt, tres, vel quatuor, adhibitis fruſtra omnibus cautelis, tempore delapſus harum cruſtarum, correpti ſunt febre miliari Eriſipelatoſa, cum ardore, rubore, & tumore puriginoſo faciei* (*Act. Helvet. vol. 2. pag. 259.*). Celebris auctor *Kirckpatrick*, qui optime de inoculatione ſcripſit, & cujus ſæpius jam in præcedentibus mentionem cum laude feci, recenſet tres caſus, binarum puellarum nempe, quæ diſcretis variolis naturalibus laborabant, & morbi tempore loquelam perdiderunt, membrorumque motum omnem; quæ mala poſtea ſenſim emendata ſunt quidem; ſed longo tempore opus fuit, antequam integre reſtituerentur: idem vidit contigiſſe in homine adulto, qui diſcretis, & ſatis benignis, variolis laborabat, quique poſt ſedecim menſes tantum loquelam, & membrorum uſum, recuperavit (*The Analyſ. of Inoculation. p. 75. &c.*). Verum & addit caſum pueri, cui, a febre prægreſſa adhuc debili, intra tertium & quartum ætatis annum contagium varioloſum per inſitionem applicatum fuerat. Secutæ ſunt convulſiones violentæ, ſed numerus exiguus variolarum, quæ ſolitum decurſum abſolverunt: integre tamen perdidit loquelæ uſum, & membrorum motum, ita ut nequidem caput erectum tenere potuerit. Poſt tres menſes loquela rediit; ſed poſt quinque menſes nondum recuperaverat artuum robur, nec ſolus incedere poterat. Plura facile poſſent colligi, quæ modo dicta confirmant; verum hæc ſufficere puto, cum deſumta ſint ex obſervationibus celebrium virorum, qui omnem fidem merentur, & variolarum inſitioni favent.

Ad §. 1382. pluribus probare conatus ſum, contagium variolarum ſua efficacia variolas producere, non alium morbum. Contigit tamen, ab inſitione febrim

brim quidem excitatam fuiſſe, ſed variolas nullas prodiiſſe; quia corporis diſpoſitio illo tempore non aderat talis, quæ, una cum contagio, variolas producere poſſet; tunc adfuit aliquando febris anomala, quæ per quatuordecim dies durabat: utrique brachio applicatum fuerat contagium; ſed dextri brachii vulnuſculum poſt quatriduum integre conſolidatum erat; in ſiniſtro brachio omnia illa ſigna aderant, ex quibus concludi ſolet, contagium in corpus efficaciter agere; & copia puris inde exivit, donec & illud ulcus quadrageſima ab inflicto vulnere die conſolidaretur integre (*Hollandſche Maatſcappy t. 5. p. 90. &c.*).

Egregius Medicus, qui hanc operationem perfecerat, non quidem abſolute ſtatuebat, ſed tamen ſpem magnam habebat, quod hæc virgo poſtea a variolis immunis foret; quia fratri, cui eodem cum pure inſitio facta fuit, ſemper adfuerat, & cum illo dormiverat. Tamen ex hactenus obſervatis videtur hæc ſpes ſatis incerta eſſe.

Conſtat enim, corpus hominum, qui variolas nondum paſſi fuerunt, non ſemper æque diſpoſitum eſſe, ut a contagio varioloſo afficiatur. Vidi plures, qui tempore variolarum epidemicarum, impune ſe contagio expoſuerant, ſequente alia epidemica conſtitutione varioloſa fuiſſe infectos, & quidem ſatis graviter. Antea memini virginis, quæ, jam ſexagenaria major, variolis decubuit, & feliciter evaſit, quæque in prima ætate cum fratribus, & ſororibus, dum variolis laborabant, in eodem cubiculo manducaverat, luſerat, dormiverat, impune, ſicque per octo ſeptimanas perpetuo expoſita fuerat morbi contagio. Poſtea per totum vitæ decurſum, abſque ullo metu, contagio ſe expoſuerat; imo ſalſe deridebat me variolas ſuſpicantem, a quibus ſe certiſſime immunem fore credebat. Plura alia exempla, quæ hoc confirmant, legi poſſunt (*De Haen reſponſio ad Epiſt. Apol. Tralles pag. 26. & ſeq.*).

Necdum etiam omnino certum eſt, an non aliorum morborum ſeminia, in pure varioloſo inſititio latentia, poſſent communicari corpori humano per inſitionem. Plurimi auctores, qui inſitionem variolarum defendunt, ſtatuunt, nihil inde metuendum eſſe. Egregius *Gujot*, qui de felici ſucceſſu inſitarum variolarum *Genevæ* ſcripſit, affirmat, ſe certum eſſe evidenti experimento, hanc ſententiam eſſe erroneam, & inculcat, magna cum cura contagii materiam colligendam eſſe ex corpore, quod nullo alio præter variolas morbo laborat (*Acad. Royal. de Chirurg. t. 2. pag. 556.*).

Inſitio variolarum etiam inde commendabatur, quod, poſt hanc factam, a perpetuo liberantur variolarum metu, cum nulli ætati parcat hic morbus. Sed plura dantur exempla, quibus fides denegari non poteſt, rediiſſe veras variolas poſt inſitionem tentatam, ſive illa ſucceſſu caruerit, ſive variolas ſolito tempore excitaverit. Videantur illa, quæ apud *celeberrimum Haenium* leguntur (*Rat. Medend. l. 9. p. 261.*). Literas, a nobili Legato ad me datas, ſervo, quæ totum decurſum variolarum inſititiarum, & naturalium, quæ priores poſt biennium circiter ſecutæ ſunt, continent, una cum diario utriuſque morbi, a binis peritiſſimis Medicis conſcripto, hæc autem hiſtoria ibidem enarrata habetur.

Iſta autem fiducia, quod nempe poſt tentatam inſitionem omnis variolarum metus per totam vitam abſit, fuit, ut poſtea plures ſtatuerunt, omne vitæ tempus aptum eſſe ad tentandam prophylaxin inſitivam, a prima infantia ad ſenectutem uſque. Patuit tamen ex præcedentibus, quandoque & mali moris variolas ſequi poſt inſitionem, aut numeroſas ſatis, quamvis diſcretas; verum in his curandis arte opus eſt, nec poteſt adeo facile impetrari a moroſis infantibus, ut remedia ſumant. Quod ſi dentitio coincidat cum morbo varioloſo, an non multa mala metuenda forent?

rent?

rent? Certe plures egregii Medici noluerunt inſitionem tentare ante quintum ætatis annum, & prudenter quidem, ut mihi videtur.

Verum quidem eſt, fide digniſſimorum virorum obſervata allegari, quod contigerit, illos, qui variolas naturales jam paſſi fuerant, denuo eodem morbo corripi. Sed conſtat, ſimilem recidivam poſt inſitionem contigiſſe. An ſæpius poſt inſitionem recidiva fiat, quam poſt variolas naturales, tempus docere poterit. Hæc, & plura alia ſerio conſiderans celebris in arte noſtra *Tralles*, dum jam in procinctu eſſet, ut in propria filia, aliiſque inſitionis periculum faceret, cui favebat, abſtinere ab hac maluit, cum in bivio ceſpitaret. Concluſit tandem: *Inoculationem, diverſimode conſideratam, diverſam ſemper faciem exibere; difficile eſſe, bifrontis modo vultum blandientem, modo ſeveriorem & auſteriorem, contueri, atque illo non allici, hoc non in quemdam terrorem conjici. Nondum id felix temporis momentum adeſſe, quo, quem præ altero adſpicere juvet, extra omnem controverſiam collocari poſſit* (*Tralles vexatiſs. noſtra ætate de Inſit. variol. Argum. p.* 231.).

Ante aliquot annos inſitio variolarum in Hollandia a Medicis non infimæ notæ laudabatur, & increbreſcebat; ſed ſenſim iterum ille impetus deferbuit, ita ut fere oblivioni traderetur. Dum autem Pariſiis ageretur quæſtio de admittenda, vel rejicienda variolarum inſitione, placuit quibuſdam, *Hagam Comitum* accedere, ut ipſis a celeberrimo Viro, inſitionis arte claro, variolarum inoculatio adhiberetur. Sed, cum nullus tunc temporis eo loco variolis decumberet, Magiſtratus Hagenſis, ob metum contagii, publico decreto prohibuit, ne in illa urbe tentaretur inoculatio, uti nec in tota urbis ditione.

Notum eſt, prudentes viros, qui inſitioni favebant, notaſſe plurima, quæ, ſi adeſſent, nolebant hanc tentari, quæque collecta videri poſſunt (*Ibid. p.* 216. *&c.*): inter illa in primis cavendum volebans, ne unquam tentaretur variolarum inſitio, dum illæ epidemice graſſantur in eodem loco. Maxime enim omnes metuebant, ne contagium, non tantum per inſitionem, verum etiam per aliam viam, ſuſpicerent. Unde & ſollicite monet *celeberrimus Gaubius* (*Hollandſche Maatſchappy tom.* 2. *pag.* 321.) nullum morbum epidemicum, multo minus variolas adfuiſſe Lugduni Batavorum, dum in nobili juvene tentaret inſitionem, quam tamen peſſimæ variolæ ſequebantur.

Aſt jure Magiſtratus, civium ſaluti invigilans, prohibet inſitionem in locis, ubi nemo variolis decumbit. Negari enim nequit, variolas, per inſitionem natas, contagium ſpargere. Notavi in præcedentibus, pus variolarum inſititiarum, alteri homini applicatum, produxiſſe variolas, & ſimili modo contagium ex hoc in tertium fuiſſe derivarum, dein in quartum &c.; ſic novem vicibus hoc tentatum fuit, eodem cum ſucceſſu. Unde merito concluſum fuit, non minui contagium per tot ſucceſſivas applicationes in diverſis corporibus, ſed manere æque actuoſum.

Verum antea demonſtratum fuit, hominem, qui ex variolis reſurgit, licet integra ſanitas redierit, per aliquod tempus adhuc contagium ſpirare, quo alios, morbum nondum paſſos, inficere valet. Quamvis autem non auderem determinare tempus, quo ceſſat contagium diſpergi ex corpore hominis, qui a variolis convaluit; dicam tamen, quid obſervaverim circa hanc rem in *Collegio Thereſiano*, cujus curam, ſaltem in rebus gravioris momenti, gerere debeo.

Moris ibi erat, ut variolis correptus ſeparareтur ab omni commercio cum reliquis per ſex ſeptimanas, computando ab ipſo morbi initio. In ſpatioſis his ædibus, loco remotiſſimo, cubicula alta, bene perflata, ſervantur in hos uſus; tamen a 23. Novembris 1749. ad 10. Aprilis 1750. quo ultimus ægrotare incepit, triginta variolis decubuerunt. Si-

luit

luit hic morbus omnino per integrum fere triennium. Tertio Julii 1753. Illuſtris juvenis variolis corripitur; a quibus cum feliciter convaleſceret, rogavit ipſe, ut diutius a reliquis ſeparatus maneret; memor enim prægreſſæ Epidemiæ varioloſæ, metuebat, ne alios inficeret. Tulit ſolitudinis tædium per integros tres menſes animoſe, hoc cum effectu, ut nullus ex commilitonibus infectus fuerit.

Anno 1757. Octobris vigeſima ſecunda die variolis correptus fuit in Collegio hoc Illuſtris juvenis, quem ſequebatur alter vigeſima prima Novembris ejuſdem anni. Per novem ſeptimanas ſeparati ab aliis manſerunt, nec præter hos binos ullus infectus fuit.

Forte quis credere poſſet, numerum illorum, qui variolas nondum paſſi fuerant, per Epidemiam annorum 1749. & 1750. fere exhauſtum fuiſſe; ſed certe adhuc plures tunc ſupererant, qui nunquam hoc morbo laboraverant, & quotannis abeunt variis, ſtudiis abſolutis, quos ſupplent novi advenæ, plerumque abeuntibus numeroſiores. Unde, dum anno 1759. variolæ quam maxime graſſarentur per urbem, in *Collegio Thereſiano* quoque denuo ceperunt multos corripere; ita ut, a 26. Julii ad 2. Januarii, viginti tres laboraverint, antequam ceſſaret morbus. Notandum autem eſt, plures ex Academicis ſuos adire, qui in urbe habitant; in qua dum variolæ quam maxime graſſabantur, facile contagium contrahere potuerunt. Siluit tunc morbus per decem fere menſes in Collegio, donec 12. Novembris, & 9. Decembris 1760. iterum corriperet duos, quos 3. Januarii, & 1. Februarii 1761. ſecuti ſunt bini alii: ſolitis cautelis adhibitis, morbus ulterius non fuit propagatus. Anno 1763. Octobris decima quarta die unicus variolis correptus fuit; quo remoto ab aliorum commercio per novem ſeptimanas, nullus amplius infectus eſt.

Ex his conſtat, a variolis ſanatos ſatis diu adhuc aptos manere, ut contagium aliis, nondum hunc morbum paſſis, communicent; tempus autem, ad quod aptitudo illa permanet, licet novem ſeptimanas non excedere utcumque forte videri queat, non tamen ſatis liquido inde patet, ut certi quid exhiberi poſſit hactenus.

Novi quidem, cautelas & monita egregii *Kirckpatrick*, qui optime & ſummo candore de Variolarum Inſitione ſcripſit, aliorumque prudentium virorum, negligi, dum in omni ætate, anni tempeſtate qualibet, etiam tempore variolarum epidemice graſſantium, commendatur variolarum inſertio. An autem tale conſilium utile futurum ſit generi humano, quam maxime dubito. Terret exemplum clari apud Lipſienſes Medici, qui candide fatentur ſequentia: *Hoc anno habui quatuor inoculatos, & duodecim ægros naturalibus variolis affectos. Ex prioribus unum amiſi; ex poſterioribus nullum; licet inter illos eſſent, quos, ob humorum malam conſtitutionem, ab operatione arcendos ſtatueram* (*De Haen Rat. Medend. tom.* 9. *p.* 282.). Inſitio ergo inſtituta fuit tali tempore, quo variolæ epidemice graſſabantur; quod tamen illi, qui inſitioni favebant, olim omnino improbaverunt.

Si breviter recenſui rationes, quæ me permoverunt, ut hactenus nemini variolarum inſitionem ſuaſerim.

MOR-

§. 1404. NOtandum vero eſt ſuper omnia, morbos hactenus deſcriptos fluidorum, licet nomine, ſignis pleriſque, & aliqua ſpecie eventus, iidem appareant incauto; tamen in indole tecta, phænomenis nonniſi perito obſervatis, vario tempore incrementi, ſtatus, coctionis, criſios, effectu, eventu, ſanandi methodo requiſita, ſæpe immenſum differre.

Hactenus de morbis internis actum fuit, illorumque hiſtoria, & curatio, ſatis operoſe deſcriptæ ſunt. Sequitur jam, ut conſideretur illa mutatio, quæ obſervatur in morbis quandoque, non pendens a propria & individua morborum ſingularum indole; ſed ab alia cauſa, admodum latente ſæpe, per quam fit, ut morbus, homines plures invadens, longe diverſus ſit a morbo ejuſdem nominis, qui antea obſervatus fuerat. Sic in febrium hiſtoria §. 566. monitum fuit, febrim eſſe vel epidemicam, ſive communem, vel huic, illive homini ſingularem; & ad §. 584. dictum fuit, cauſas febrium pariter bifariam dividi, quod vel ſingulares ſint cuique, vel univerſales, pluribuſve communes, quæ plerumque aeri, victui, vitæ, eidem debentur. Pariter monitum fuit in hiſtoria febrium intermittentium, vernales ab autumnalibus omnino diferre, varios harum febrium mores eſſe, ſymptomata, exitum, durationem, curationem, plane alia.

Sic Ephemera (vide §. 728.) inter continuas febres ſimpliciſſima, ſpatio viginti quatuor horarum initium, incrementum, ſtatum, declinationem abſolvens, facile curatur, & abſque ullo periculo decurſum ſuum abſolvit. Verum *Ephemera Britanica* dicta, a *Cajo Britanno* optime deſcripta, ingentem edidit ſtragem. Idem nomen utriuſque morbi, idem tempus decurſus, ſed diverſiſſimus exitus; *Ephemera communis* omni periculo vacat; *Britannica*, quæ & *Sudatoria febris* dicitur, ſæpe intra paucas horas necabat plurimos, ac contagio celeri diſpergebatur per integras nationes. Unde & poſtea *Ephemeræ peſtilentialis* nomen acquiſivit. In utroque morbo ſudor adeſt: blandus in *Ephemera communi*, cita criſi morbum ſolvens: in *Ephemera Britannica* adeo profuſus, ut robuſtum hominem exhauriat penitus, paucarum horarum ſpatio; nec tamen abſque præſenti vitæ periculo poterat ſudor coerceri.

Vidi Pleuritidem epidemicam non ceſſiſſe ſolitæ hujus morbi curationi, nec tuliſſe repetitas ſanguinis miſſiones; ſed copia decoctorum emollientium, & oleoſis larga doſi datis feliciter ceſſiſſe.

Ipſa peſtis quandoque ſub larva aliorum morborum latuit. Dum peſtis anno decimo tertio hujus ſæculi *Vindobonæ* graſſabatur, ſæpius occultabatur ſub pleuritide, catarrhi, anginæ ſpecie (*Wiener Peſt beſchreibung und Infections ordnung pag.* 245.). Brevi poſt prodibant bubones, & carbunculi, certiſſimi peſtis teſtes, & ſtipati ſolitis ſymptomatibus. *Sydenhamus* (*Sect.* 6. *c.* 1. *p.* 327. 328.) qui ſollicitudine ſumma morborum genium indagavit, monet, dum epidemica conſtitutio quædam dominatum tenet, morbos intercurrentes participare de genio regnantis epidemici, licet ab illo ex propria ſua indole omnino diverſi fuerint. Sic v. g. dum variolæ epidemice regnant, febres continuæ intercurrentes plura ſymptomata habent communia cum variolis, dum ſtatus contagii adeſt, carent illis, quæ eruptionem & ſuppurationem variolarum comitantur. Sic notat (*ibidem*) pleuriridem (ſymptomaticam vocat) ſuperveniſſe febri, quæ hyeme anni 1675.

graſ-

graſſabatur; ſed omnes illi Pleuritici, dum morbus ingruebat, capitis, dorſi, & artuum patiebantur dolorem, quæ certiſſima erant, & maxime vulgaria morbi epidemice tunc graſſantis ſymptomata. Magno tamen ingenii acumine, & attentiſſima obſervatione opus eſſe ad hanc Diagnoſim dicit, ut Medicus, *ubi eos inſpexerit, genus ſtatim norit diſtinguere, licet differentiam characteriſticarum aliæ ita ſint fortaſſe ſubtiles & delicatæ, ut eaſdem alteri verbis nequeat exprimeri.*

Vere magnus in arte noſtra *Sydenhamus* ſæpius hoc inculcat, ut ſemper attenti ſint Medici ad conſtitutionem epidemicam, quæ regnat, dum alios etiam morbos curant. *Quoties enim conſtitutio aliqua varias Epidemicorum ſpecies parit, ſingulæ hæ ſpecies genere ab illis differunt, quæ cum idem plane nomen ſortiantur, alia tamen conſtitutione generentur* (*Sect.* 1. *c.* 2. *p.* 51.). Prædominans nempe Epidemicum etiam in alios morbos intercurrentes imperium exercet. *Notandum enim eſt, quibus annis variæ illarum ſpecies graſſantur uno eodemque tempore, eas omnes, modo, quo primum aggrediuntur, atque invaſionis ſymptomatis, conſentire* (*Ibidem*).

Videtur *Hippocrates* (*Prognoſtic. text.* 4. *Charter. t.* 8. *p.* 585. illam latentem Epidemicorum cauſam τὸ Θεῖον vocaſſe, & pulchre confirmare *Sydenhami* doctrinam. Sic enim habet: *Debet autem morborum ejuſmodi naturas cognoſcere, quantum corporis vires exſuperent, ſimulque & ſi quid divinum in morbis inſit, hujus præcognitionem addiſcere. Debet autem differentiam morborum, aſſidue in vulgus graſſantium, cito animadvertere, nec temporis ſtatum ignorare. Sic enim eum omnes merito admirabuntur, & bonus erit Medicus. Namque & eos, qui ſervari poſſunt, multo etiam melius ſervare poterit, longe ante ſingulorum curationem præmeditatus &c.* Similiter alio in loco (*ibid. p.* 687.) inculcat, Medicum *cito* debere cognoſcere morbos epidemicos, nec ignorare tempeſtatis conſtitutionem.

Quamvis enim, uti poſtea ad §. 1408. dicetur, Epidemicorum cauſa non ſemper poſſit erui ex mutata aeris tempeſtate; tamen ab omnibus admittitur, aeris nos ambientis ſenſibiles qualitates etiam a Medicis conſiderandas eſſe, cum prodeſſe, aut nocere poſſint in morbis. *Si ſtatis temporibus tempeſtive anni tempeſtates ſuccedant, morbi bene morati, & judicatu faciles, oriuntur. Male vero conſtitutis, male morati, ac intempeſtivi, difficiliſque judicii* (*Aphoriſm.* 8. *Sect.* 3. *Charter. tom.* 9. *p.* 97.). Alibi (*Epidem. l.* 2. *Text.* 5. *Ibid. pag.* 119.) eandem Prognoſin reperit; & mox ſubjungit: *Quales in Perintho graſſantur, quando quid defecerit, aut exſuperaverit, aut flatus* (*ventorum*), *aut non flatus, aut aquæ, aut ſiccitates, aut ardores, aut frigora &c.* Pluribus autem in locis recenſet *Hippocrates* morbos, qui tempeſtatum anni mutationes, in primis ſubitas, pro cauſa habent. Imo & notat (*Aphor.* 2. *Sect.* 3. *Ibid. pag.* 93.) ſequentia: *Naturarum quædam ad æſtatem, aliæ ad hyemem, bene, aut male ſe habent.* Cum ejuſdem morbi effectus diverſi ſint pro varia corporis ægrotantis natura, patet, & anni tempora in curandis morbis attentionem mereri.

§. 1405. Adeoque requirere longe aliam adminiſtrationem 6. Rerum non naturalium; aliam medelam; alia medicamenta.

Cum igitur notabilis adeo diverſitas in morbis ejuſdem nominis obſervetur, dum hæc, vel illa epidemica conſtitutio dominatum tenet, ſponte liquet, quod & medendi ratio varia eſſe debeat. Morbi ergo illi intercurrentes dicti *Sydenhamo*, de quibus præcedenti paragrapho dictum fuit, non quidem omnino eandem curationem poſtulant, ac morbus ipſe epidemicus tunc temporis prædominans; attamen peculiaris talis morbi epidemici indoles ſemper etiam conſide-

ſideranda eſt. Sic v. g. Pleuritis largam plerumque, & repetitam ſanguinis miſſionem poſtulat. Si autem morbus Epidemicus regnans venæ ſectionem largam, vel repetitam non ferat abſque noxa, tali tempore in curanda Pleuritide parcius ſanguinem mittet prudens Medicus. In primis attendendum eſt, per quas corporis vias natura materiam morboſam, poſt coctionem, eliminet; ſolet enim tunc feliciter idem fieri in morbis intercurrentibus, licet ab Epidemico diverſis. Sic ſi morbus Epidemicus per ſudorem criticum terminari ſoleat feliciter, idem in Pleuritide expectari licet, cum & ille morbus ex propria natura per ſudores quandoque ſolvatur. Potus ergo calidi, aquoſi, tenues, dabuntur copioſe, qui ad ſudorem illum criticum ſenſim corpus diſponent, & tamen in Pleuritide curanda nunquam nocere poterunt. Prudentiſſime hoc monuit *Sydenhamus* (*Sect. 6. c. 1. p. 326.*), dum de his agit morbis: *Quo in caſu non jam illa methodus adhibenda eſt, quæ iis debetur, quoties ſunt morbi Eſſentiales; at iſta potius, quam poſtulat ſibi morbus, cujus nunc ſunt ſymptomata, ad quorum quidem curationem illa leviter tantum inflectenda eſt.*

§. 1406. **C**Ujus tamen varietatis cauſa adeo latens, ut a nullo ſenſili vitio 6. Rerum non naturalium deduci hactenus queat.

Quid per ſex res non naturales intelligant Medici, jam ſæpius dictum fuit, tum ad §. 586. ubi febrium cauſæ recenſentur, quam aliis in locis. Minime autem dubium eſt, malo ſex rerum non naturalium uſu morbos poſſe produci, & quidem tales, qui plures ſimul invadunt homines, ſi idem in cibo, potu &c. vitium pluribus commune fuerit. Sic v. g. in annonæ penuria, in urbibus obſeſſis, ob uſum frumenti ſitu corrupti, defectum cibi vegetabilis, aquæ putridæ potum, & his ſimiles cauſas, varii morbi oriuntur, qui plurimos corripiunt, ſi iiſdem cauſis obnoxii vixerint. Attamen, ex his vitiis rerum non naturalium, haud intelligitur latens illud, quod reliquos morbos mutat in ſua indole ad Epidemicorum morem. Illi enim, qui in eodem loco degunt, & meliori victu uti poſſunt, ab his morbis immunes manent. Sic, in urbibus obſeſſis, gregarii milites, & inops plebecula, ab annonæ penuria morbos patiuntur, dum militum Præfecti, & ditiores cives, commoda ſatis ſanitate adhuc fruuntur. Imo, dum obſeſſi peſſime talibus morbis mulctantur, obſidentes, modo bonus victus abundet, ſani vivunt.

Prudenter *Hippocrates* (*De Natur. homin. text. 2. & 3. Charter. t. 3. p. 131.*) monuit ſequentia: *Morbi oriuntur, partim quidem ex vivendi ratione, partim vero ex ſpiritu, quem introducendo vivimus.* Dein deſcribit, quomodo morbi Epidemici ab aliis diſtingui poſſint: *Diagnoſin autem utrorumque ita facere oportet. Quum multi homines uno morbo corripiuntur eodem tempore, in id, quod maxime commune eſt, quoque omnes utimur, potiſſimum rejicienda cauſa eſt. Id autem eſt, quod inſpirando trahimus. Quod enim vivendi ratio cujuſque noſtrum in cauſſa non ſit, jam liquido conſtat, quum morbus omnes continenter attingat & juvenes, & ſenes, & mulieres, & viros perindeque temulentos & abſtemios, tam eos, qui maza, quam qui pane veſcuntur, & eos, qui multis, quam qui paucis exercitationibus utuntur. Non igitur victus rationi aſſignanda cauſa eſt, quum cujuſvis generis victu utentes eodem morbo corripiuntur.* Unde monet, in cura morborum particularium, vivendi rationem incuſari poſſe, ſi vitioſa fuerit. Verum, ubi morbus aliquis populariter graſſatur, *admonendi ſunt homines, ut ne victus quidem rationem immutent, quum morbi cauſa minime exiſtat. Provideant tantum, ut corpus quam minime intumeſcat, ſitque attenuatiſſimum, tum cibos, tum potus, quibus uti conſueverint, ſenſim demendo. Si quis enim ſubito vi-*

ctus rationem immutet, ne quid in corpore ex immutatione innovetur, periculum eſt (*Ibid. text.* 4. *p.* 132.).

Patet ergo, quod *Hippocrates* noluerit, dietam mutandam eſſe, dum morbi populares graſſantur; ſed frugalitatem tantum laudaverit, cujus utilitas obſervationibus fidelibus confirmatur. *Cajus Britannus* (*De Ephem.Britann. p.*62.) ſtatuit, *Britannos*, cum plena, variaque menſa delectentur, plus cæteris, & pene ſolos, febre illa ſudatoria tentatos fuiſſe: *Indicio eſt annus hic peſtifer, qui exteris infeſtus non fuit, atque ex noſtris nullos æque preſſit, aut abſumpſit, atque bene ſaginatos, otio & quieti per ſuperiorem vitam deditos. Nam miſeram illam & jejunam plebeculam, belli, paciſque laboribus duratam, aut omnino non attigit, aut ſine gravi noxa, vel periculo.* Alibi notat (*Ibid.* 40.) *Scotos*, communis inſulæ ratione junctos, & Gallos, qui per ea tempora in legatione erant, omnino non affeciſſe.

Alia occaſione, ad §. 11. ſequens *Galeni* textus (*Comment.* 4. *in Hippoc. de victu Acut. Chart. t.*11. *p.*178.) citatus fuit: *Corpore noſtro ad morbos quaſi præparato, externum quoddam adveniens accendit febrim, quod ex ſe morbum vehementem minime generaret &c.; &, propter corporis diſpoſitionem, unumquodque horum, non morbi cauſa, ſed occaſio, redditur, has cauſas vocaverant* πορφάσεις. Unde errores, in diæta commiſſi, prædiſponere quidem poſſunt corpus, ut facilius & gravius a cauſa alia, occaſionali, ſive excitante afficiatur; ſed abſque hac, nunquam ſoli morbum epidemicum excitabunt. Si, verbi gratia, quis peſſime debacchatus fuerit, tali anno tempore, quo nullæ quartanæ adſunt, non incidet in quartanam; verum, ſub alia conſtitutione, dum quartanæ febres Epidemice graſſantur, etiam ob leviorem in diæta errorem hoc morbo corripietur. Quare *Galenus* (*De febribus lib.* 1. *c.* 6. *Charter. t.* 7. *p.* 112.) ſequentia ſtatuit: *Hujus ſemper meminiſſe oportet toto hoc ſermone, quod nulla cauſa, ſine corporis aptitudine, efficere poſſit; alioquin omnes, qui in ſole verſantur æſtivo, in febrim inciderent, & qui plus æquo moventur, aut iraſcuntur, aut mœrent. Nec ſecus, omnes ægrotarent circa canis ſideris ortum, aut peſte perirent.* Interim nulla fuit tam ſæva peſtis, ut omnes ad internecionem deleverit. Multi enim, licet continuo peſtis contagio afflarentur, manſerunt immunes; in quibus ergo non erat illa prædiſpoſitio, ut infici potuerint. In *præcedenti Capitulo* notatum fuit, variolas ſemel paſſos ſic mutari, & manere diſpoſitos, ut vix eodem morbo corripi poſſint denuo.

Ergo concludere licet, cauſam illam excitantem, ſive procatarcticam, non eſſe quærendam in abuſu, ſive vitio ſex rerum non naturalium; ſed illam longe minus obviam eſſe, ita ut exercitatiſſimi quoque Medici faſſi ſæpe fuerint, ſe penitus ignorare latentem illam Epidemicorum cauſam, quæ tantum ſuis effectis in corpore humano ſe manifeſtat, dum propria & ſpecifica ejus indoles ignoratur. Hinc ſtatuit *Sydenhamus* (*Sect.* 1. *cap.* 2. *p.* 51.): *Incaſſum deſudare illos, quotquot diverſarum febrium rationes a cauſa morbifica in humano corpore aggeſta deducunt; nam liquido patet, quemlibet, pancatrice etiam valentem, ſi certa quædam hujus noſtræ regionis loca adeat, febre ibidem graſſante intra dies aliquot laboraturum. Vix autem credibile eſt, manifeſtam aliquam mutationem ab aere præfati viri humoribus tam brevi impreſſum iri.*

Illud Epidemicum latens, uti dictum fuit, aliorum morborum intercurrentium ordinem turbat, cogitque Medicos, curationem horum inflectere ad genium prædominantis Epidemici. Verum in Epidemicorum morborum principe, ſæva peſte nempe, omnes reliqui conſueti morbi ſilent; &, ſi forte unus, vel alter propullulet, in peſtem deſinit ſemper. Hoc apud *Thucydidem* (*l.* 2. *Schulz. Hiſtor. Medic. p.* 188. *& ſeq.*) legitur, dum deſcribit Athenienſium peſtem, qua & ipſe correptus fuit, at feliciter evaſit. Notat autem ſimul ſequen-

quentia: *Jam vero corpus nullum viſum eſt adverſus morbum ſufficere, quod ad robur, aut ad debilitatem attinet; ſed ſublata ſunt omnia, quavis etiam vivendi ratione ad curationem uterentur*. His ſimilia leguntur de peſte illa, quæ anno 543. Coſtantinopoli graſſata fuit (*Freind Hiſtor. of Phyſic. part. 1. p. 143. & ſeq.*). Quæ omnia ſi rite conſiderentur, patebit, Epidemicorum naturam, & indolem, non poſſe deduci a vitio ſenſibili ſex rerum non naturalium.

§. 1407. ET tamen ob communem pluribus afflictionem, poſſibilem evitationem, & excluſionem vento, vel igne, in aere reſidere comprehenditur.

Cum ergo morbi Epidemici magnum ſatis hominum numerum ſimul affligere ſoleant, licet diverſo utantur vitæ genere; hinc merito cauſam quæſiverunt in illo, quod omnibus commune eſt, & quo nemo carere poteſt; aere nempe. Unde *Hippocrates* (*De Natura Hom. textu* 4. *Charter.* 3. *p.* 132.) ſtatuit: *Ubi vero morbus aliquis populariter graſſatus fuerit, non victus rationem in cauſa eſſe, ſed quod ſpirando ducimus, manifeſtum eſt, illudque morboſam quandam excretionem plane obtinere*. Unde, uti præcedenti paragrapho dictum fuit, in diæta nihil mutandum voluit; ſed, *ut aeris quam minimum in corpus influat, iſque ut maxime peregrinus ſit, providendum, regionum loca, in quibus morbus conſiſtit, quod fieri poterit, permutando*. Cum autem abſque reſpiratione nemo vivere poſſit, patet, hic tantu agi de vitando aere morboſis inquinamentis repleto. *Galenus* (*Comment. 1. in lib. 1. Epidemic. Charter. t. 9. p. 2.*) varias morborum cauſas enumerans, noluit, a diæta naſci morbos epidemicos, ſed horum cauſam in aere hærere: *Aliis enim cauſis neque ſimul omnes occurrimus, neque diem integrum ſubjicimur; ſed aer ſolus foris omnes ambit, atque ab omnibus inſpiratur*. Hodie, ſatis unanimi conſenſu, Medici ſtatuunt, morborum epidemicorum cauſam in aere hærere.

Confirmatur ulterius hæc ſententia per poſſibilem evitationem. Qui enim ad primum peſtis appropinquantis nuntium mutaverunt locum, ac longe a contagio remoti vixerunt, immunes manſerunt, uti notum eſt. Sed & obſervata docuerunt, illos, qui domibus ſuis incluſi vixerunt, ab omni commercio hominum remoti, a peſte tutos manſiſſe. Plures tales caſus legi poterunt (*Lobb of the Plague pag. 45. &c.*) ubi homines, de omnibus ad victum neceſſariis colligendis ſolliciti prius, domos deinde occluſerunt, ita ut toto morbi graſſantis tempore nihil de illis audiretur omnino. Finita labe hac epidemica, nullus ex his familiis deſiderabatur. Dum peſtis anno 1718. & 1719. in urbe *Aleppo* ſæviret adeo ut octoginta hominum millia perirent ſex menſium ſpatio, familiæ Anglicæ, domibus ſuis recluſæ, manſerunt incolumes. Simili modo Collegia a civibus Academicis inhabitata, & Monaſteria, manſerunt pro maxima parte a peſte libera. Aliis quoque temporibus in *Aleppo* graſſante peſte, Europei, domibus ſuis occluſi, ab omni commercio reliquorum remoti, a peſte liberi vivunt, dum incolæ Mahometani, fatalem neceſſitatem omnium rerum contingentium, ex religionis ſuæ inſtituto, credentes, nullam volunt cautelam adhibere, & turmatim pereunt. Prudentiores tamen, ſub prætextu religioſæ peregrinationis, Mahometis nempe ſepulchrum veneraturi, ſe contagii periculo ſubducunt. Voluerunt quidam ex illis, Europæos, peculiari quædam idioſyncraſia, a peſte minus infici; ſed certis conſtitit obſervatis, nativos hujus regionis incolas, ſi una cum Europæis recluſi maneant, eodem cum illis privilegio gaudere; & contra Europæos, ſi hanc cautelam vel negligant, vel ſero nimis adhibeant, aut in publicum prodeant, antequam

peſtis ceſſaverit, æque infici, ac reliquos. Cautelæ autem, quæ cum ſucceſſu adhibentur ad vitandum peſtis contagium, legi poſſunt (*Ruſſel the natural Hiſtor. of Aleppo p.* 150. 262.).

Verum quidem eſt, quod legatur apud eundem auctorem, Europæos, ſic recluſos, veſperi in ſuperiori domus parte, quæ plana eſt, cum vicinis, ſimiliter recluſis, confabulari; imo, feneſtris apertis, cum invicem loqui (*Lobb of the Plague p.* 45.) adeoque videretur, inde concludi poſſe, peſtis contagium non hærere in aere; cum tunc tales recluſi, in urbe infecta habitantes, eundem cum reliquis civibus aerem inſpirent, & totum corpus eorum undique alluatur aere infecto, nec tamen inficiantur.

Sed conſiderandum eſt, hæc colloquia tantum miſceri in ſuperiore domum parte; adeoque contagium, de peſte laborantium corporibus exhalans, diſpergi per totam atmoſphæram, & omni inferiore aere quaſi dilui, ſicque iners reddi. Notum eſt, venena acerrima, ingenti aqua copia diluta, reddi innocua. Videtur itaque peſtis venenum ibi in primis nocentiſſimum eſſe, ubi confertum & copioſum, longe minus, ubi dilutum & rarum eſt. Multa hanc opinionem confirmant experimenta: dum putei profundi effodiuntur, vel aperiuntur, qui diu clauſi & derelicti fuerant, ſæpe adeo deleterium venenum in aere hoc recluſo hæret, ut incautos in tales puteos deſcendentes uno momento necet. Dum autem, pyrobolo immiſſo (*hand-granaet*) exploditur ſubito & magna vi contentus in talibus puteis aer, omne periculum abeſt, nec vicini ab aere diſploſo mali quid patiuntur. Dum merces, ex infectis regionibus delatæ, luſtrantur in locis ad hunc uſum deſtinatis, ſarcinæ ſolvuntur, contentæ his merces evolvuntur, aeri exponuntur ſæpe ac diu, ut in auras avolet totum contagium, immenſoque atmoſphæræ oceano miſtum & dilutum reddatur iners. Niſi enim hoc fieret, per ipſam mercium, ex ſuſpectis locis allatarum, luſtrationem & depurationem, quam latiſſime diffunderetur peſtis venenum. Unde merito concluſit modo citatus auctor (*Lobb of the Plague p.* 44.) contagium, de corpore peſte infecti exhalans, dum diffunditur per aerem, ſic dilui brevi, ut virus perdat. Unde & concludit (*Ibid. p.* 46.) non eſſe neceſſarium, ut Noſocomia pro peſtiferis recipiendis conſtruantur ad trium, quatuorve milliarium diſtantiam; ſed longe minorem ſufficere, & pro ſecuritate publica, & pro ægrotantium commodo.

Conſideravit autem ſingulos peſte laborantes, tanquam totidem fontes, e quibus exhalat contagium (*Ibid. p.* 42.). Quod ergo copioſius hærebit in aere ægrotanti proximo, & in loco notabiliter remoto, ſic dilutum erit, ut amplius nocere nequeat.

Unde & intelligitur, quod, creſcente ægrorum numero, augeri ſic poſſit contagii copia, ut aerem plus repleat; adeoque ad majorem etiam diſtantiam a contagii fomite illum reddat contagioſum. Hoc in primis tunc locum habebit, quando illud contagioſum non diffunditur æquabiliter per aerem ſtatim; ſed in quodam atmoſphæræ loco collectum manet, aut diſperſum antea demum colligitur. Novimus, aerem, tempore ſereno, calido, ſicco, continere copiam aquæ, ſed diſperſæ. Docent hoc oleum vitrioli concentratiſſimum, glaciale dictum, ſales alcalini ſummo igne calcinati, ſal ammoniacus, ſal marinus &c.; quæ omnia, aeri etiam ſicco calido expoſita, madeſcunt, & pondere augentur. Tamen in aere tali ſereno calido nulla aqua apparet. At, ſi in nubes colligatur hæc aqua, ante diſperſa æquabiliter, ſerenitas aeris turbatur, & pluviæ, nivis, grandinis ſpecie cadit. Sed & nubes collectæ in aere, ſatis etiam denſæ, imo atræ, ſenſim denuo reſolvuntur, abſque pluviæ, grandinis, aut nivis lapſu, hiſque diſparentibus, pulchra redit ſerenitas. Conſtat ergo, multa ſic col-

colligi poſſe in aere, & collecta denuo reſolvi, ac diſparere. Si contagium, in aere diſperſum, aquæ aeris cohæreat, & cum illa cogatur in nubes, poterit collectum denuo nocere, quod antea diſperſum iners credebatur.

Videntur obſervationes practicæ hoc confirmare. *Chirurgus, fide dignus, ſe in locis infectis nullas aves obvolitantes obſervaſſe teſtabatur; ipſis autem uſque ſupernataſſe nebulam, etiam ſereno cælo* (*Schreiber de Peſtilentia &c. p. 6.*). Sed & ipſe auctor: *Medio menſe Septembris, ipſa meridie, dum omnino ſudum eſſet, ingreſſus eſt oppidulum, per tres menſes clauſum, in quo conſpexit adoleſcentem, modo mortuum, cum carbunculo; atque ſimilem notavit nubeculam. Hanc ſemper adfuiſſe, & incolæ, & cuſtodes teſtati ſunt* (*Schreiber de Peſtilentia &c. p. 6.*). Videtur admodum veroſimile, collectum in nubecula tali huic oppido incubuiſſe contagium, quod forte diſperſum per aer iners reddebatur, & denuo collectum diſſito ſatis loco nocuit: *Nonnulla enim loca paludoſa, infectis locis propinqua, impune incolebantur; contra fuerunt loca, ab infectis magno intervallo remota, ut & in alto conſtituta, quæ eadem vexabat ægritudo, intermediis ſaniſſimis.* Celeberrimus olim in Viennenſi Licæo Profeſſor, & Archiater *Sorbait* (*Conſil. Med. de Peſte Vienn. p.* 137. 140.) teſtatur, quod in aere varii, cærulei, igneique globuli viſi fuerint peſtis tempore: imo vigeſima die Octobris ſub crepuſculum tales globi deciderunt; unde aer adeo incaluit, ut porſpicientes per feneſtram ſibi viderentur, caput clibano calefacto impoſuiſſe; quod in ſeram uſque noctem perduravit. Porrecta moribundis ardente candela, viſus ex ore eorum lividiſſimus vapor exhalare. Optimus Parochus, qui quotidie plures peſte decumbentes inviſere debebat, notavit illa, quæ apud ægros obſervaverat; & teſtatur, ſe *multoties quaſi fumum cæruleum in ejuſmodi infectis hypocauſtis obſervaſſe, ubi infirmi continebantur; quare, apertis feneſtris, per ludimoderatorem, pulverem nitratum ſubito, in charta contentum, accendi fecit, quo auram illam cæruleam, & conſequenter venenoſam ſupra modum, per feneſtrellas apertas expulit* (*Æſopus Epulans &c. pag.* 413. 415.) Ipſe poſtea peſte correptus, ſumpto quodam remedio, nil evomuit præter aquam cæruleam, cujus fœtore unus ex domeſticis correptus ſtatim ægrotare cepit, & ſumpto tartaro Emetico, curatus fuit.

Videntur omnia hæc evincere, in aere hærere illud noxium, quod morbos epidemicos producit, & quandoque aliis ſignis ſe manifeſtat. Sic in peſte *Odzacovienzi* obſervatum fuit, quod *inſtrumenta, quibus Chirurgus uſus erat, adeo livida & atra fuerint reddita, quaſi aqua forti imbuta eſſent. Quin imo capulum argenteum gladii, qui per omne tempus peſtis tentorio adfixus fuerat, nigreſcens factus fuit* (*Scheiber de Peſtil. p.* 75.).

Videntur illud contagium, in aere hærens, ſentire, & fugere aves, quæ ſæpe nullæ peſtis tempore obvolitant; uti paulo ante dictum fuit. Confirmat hoc ſuis obſervatis *Sorbait* (*Conſil. Medic. de peſte p.* 34. 36), & notat, Alaudas, adeo numeroſas in Auſtria tempore autumnali, defuiſſe penitus; ita ut ne unica quidem inveniretur. Aviculæ domeſticæ, caveis ante feneſtras incluſæ, moriebantur omnes. Præterea obſervavit, triplo plures infectos perire, quoties tempeſtas urgebat humida, quam ubi ſudum & ſiccum erat cælum. Contagium enim, de tot infectis exhalans, longe difficilius & lentius per atmoſphæram diſpergitur humida tempeſtate; uti in fumo ex caminis aſcendente obſervari poteſt. Ubi ergo his inquinamentis plenus eſt aer nobis vicinus, nec illa diſperguntur per atmoſphæræ ambitum, ſed collecta manent, & loco infecto incumbunt diu; tunc numerus ægrotantium augetur. Tali autem tempeſtate corpora humana abſorbent humidum ex aere contiguo: totam enim ſuperficiem corporis, internam, & externam, æque inhalare, quam exhala-

halare, pluribus demoſtravit *Kaau* (*Perſpic. dicta Hippocr. &c. p.* 184. *& ſeq.*) Sed & ipſum aerem corpus magna copia ingredi, partibuſque fluidis ac ſolidis uniri quam firmiſſime, novimus hodie, experimentis *celeberrimis Hales* edocti, etiam in annoſis v. g. Cervorum cornubus ingentem aeris copiam contineri, & per artem Chemicam inde extricari poſſe. *Hippocrates* (*De Flatibus c.* 2. *Charter. t.* 6. *p.* 214.) itaque veriſſime dixit: *Hominum, & reliquorum animantium, corpore triplici alimento nutriuntur, quorum hoc ſunt nomine: cibus, potus, ſpiritus.* Quid autem per *ſpiritum* intellexerit *Hippocrates*, patet ex illis, quæ eumdem textum mox ſequuntur: *Ac ſpiritus quidem, qui in corporibus ſunt, flatus nominantur; qui vero extra corpora, aer. Qui quum maximus in omnibus, quæ corpori accidunt, auctor & dominus ſit, dignum ergo videtur, illius potentiam inſpicere &c. Quid enim ſine hoc fit tandem? Aut a quonam hic abeſt? Aut tui non præſens eſt?* Poſtquam hæc latius deduxit, tandem concludit *Hippocrates* (*Ibid. pag.* 215.): *Morbos unquam vix aliunde, quam ab aere, oriri poſſe, quum is, aut copioſior, aut parcior, aut etiam plenior, aut & morbidis inquinamentis infectus, in corpus ſubierit.* Quandoquidem ergo & in fluidis noſtris ſolutus hæreat aer, & cum ſolidis noſtris firmiter concreſcat, inteligitur facile, quomodo contagium, in aere hærens, una cum illo per omnia penetrare poſſit, & totum corpus turbare. Sed & aquam, in aere hærentem, venæ inhalantes facile admittunt, uti ſtatica experimenta docent; corpora nempe in aere humido ad ſtateram graviora reddi: hinc, non tantum ob minutam exhalationem, verum etiam ob auctam inhalationem, videntur hoc modo morboſa inquinamenta corpus ingredi, ſanitatemque turbare poſſe.

Præcipue hoc metuendum videtur, ſi aer ſic inquinatus, nullis ventis agitatus, incumbat eidem loco diutius; uti paulo ante dictum fuit, illud obſervatum fuiſſe in urbibus, dum peſtis graſſabatur. Idemque in aliis morbis Epidemicis obſervatum fuit. *Foreſt.* (*Lib.* 6. *Obſervat.* 1. *tom.* 1. *p.* 188.) deſcribit gutturis morbum Epidemicum, qui menſe Octobri 1557. ſubito graſſari cepit, integras familias invadens Alcmariæ, & intra duas, treſve ſeptimanas ultra ducentos homines perimens: *Hic morbus tanquam flatu quodam oriebatur, cum nebulæ denſæ, maleque olentes, per aliquot dies prius præceſſiſſent, adeo ſubito irrepens, ut mille mortales uno fere momento invaſerit.* Morbum hunc, quem catharrhoſum malignum, vocat graphice deſcripſit, quo & ſe ipſum laboraſſe fatetur. Non ſine ratione adſcribebatur morbi hujus Epidemici origo nebulæ mali odoris per aliquot dies urbi *Alcmariæ* incumbenti. Hinc apparet ratio, quare a ventis validis ſperent ſæpe Medici aeris infecti emendationem; nempe ſic difflari poteſt illud contagium, quod in aere collectum hæret; de quo nunc dicendum erit.

VENTO. Statuit *Verulamius* (*Bac. Verulam. hiſt. ventor. oper. omn. p.* 497.) ſequentia: *Ventus non eſt aliud quidquam ab aere moto, ſed ipſe aer motus.* At motus aer omnia, quæ continet, ſecum vehit. Ventus enim eſt, ut *Hippocrates* (*Lib. de flat. c.* 2. *Chart. t.* 6. *p.* 214.) dixit: *aeris fluxus, & effuſio.* Merito hinc *celeberrimus Hofmannus* (*Opuſc. Phyſic. Medic. t.* 1. *p.* 27.) monuit: *nullum ventum per ſe ſingulari & ſpecifica qualitate ac virtute pollere, niſi quæ a loci, unde oritur, natura, nec non medii, per quod tranſit, indole derivanda ſit.* In qua ſententia *Hippocratem* conſentientem habet (*De victu acutor. l.* 2. *cap.* 2. *Charter. t.* 6. *pag.* 464.) qui, de ventis agens, ſtatuit ſequentia: *Verum propter ſitum regionum, & locorum, per quæ ad regiones quaſque accedunt, inter ſe differunt, & frigidiores, calidiores, humidiores, ſicciores, morboſiores, & ſalubriores exiſtunt.* Inde enim pendent varii in variis regionibus ejuſdem venti effectus.

Sic

Sic dixit *Verulaminus* (*Hiſt. ventor. oper. p.* 450.): *Auſter nobis* (*Anglis*) *pluvioſus, Africæ vero ſerenus, ſed magnos immittens fervores, non frigidus, ut alii dixerunt. Eſt tamen Africæ ſatis ſalubris. At nobis, ſi flaverit paulo diutius in ſudo abſque pluvia Auſter, valde peſtilens eſt.* Per ventum ergo, id eſt, per aerem motum, poſſunt infinita deferri ab uno loco in alium, & quidem admodum diſſitum. Quidquid enim de tota telluris ſuperficie, de animalibus vivis, vel mortuis, de vegetabilibus, de mineralibus, ſponte, vel per artem exhalat, omne illud per aerem diffunditur, omne illud per aerem motum diſpergi poteſt quaquaverſum. Legi merentur illa, quæ *celeberrimus Boerhaavius* (*Chem. t.* 1. *p.* 478. *& ſeq.*) de illis, quæ aeri miſta hærent, ſcripſis.

Unde videtur, ventos prodeſſe poſſe, & nocere. Proderunt, ſi noxium illud, Epidemicorum cauſam, diffluent, & per totam atmoſphæram ſis diſpergant, ut diviſum per ingens ſpatium minus nocere poſſit, vel penitus reddatur iners, uti antea dictum fuit. Nocebunt, ſi illud noxium, non diſperſum, ſed collectum manens, ab uno loco ad alium deferant. Minuetur quidem malum Epidemicum in illo loco, ubi prius fuit; ſed communicabitur alteri loco, ad quem defertur, niſi in hoc itinere per atmosferæ oceanum diluatur ſic ut minus nocere poſſit, vel alia quacumque ratione reddatur iners. Utrumque eventum probabunt obſervationes Medicæ.

Interim hoc boni a vento exſpectari poterit ſemper, ut minuatur, a moto aere, noxium Epidemicum in loco, quem occupat, & illa, quæ in aere hærent putredini obnoxia, difficilius putreſcant in aere moto, quam in quieſcente præcipue; ſi poſteriori huic ſimul adſit calor humidus, qui, uti notum eſt, adeo putredinem promovet (*Chem. tom.* 1. *p.* 483.). Americæ incolæ, qui loca habitabant arboribus & fruticibus obſita, peribant maligno morbo, corpora citiſſime diſſolvente putrida quadam febris ſpecie. Cum enim conſtet ex obſervatis *celeberrimi Hales*, ingentem aquæ copiam diſpergi in aerem per folia plantarum, & inprimis magnarum arborum, neceſſario aer humidus erit in talibus locis, dum ſimul clima admodum æſtuoſum eſt; quæ bina juncta putredini admodum favent. Poſtquam autem incenſæ fuerunt omnes cæduæ ſylvæ, apertus aer admiſſus fuit quam liberrime per hanc regionem, & mali illi morbi ceſſerunt (*ibid. p.* 620. 621.). Eandem ſententiam probavit *Mead* (*De Peſte pag.* 8.) ex naturali hiſtoria plurium regionum.

Hinc *Sanctorius* (*N.* 137. *Gotter de Perſpirat. p.* 212.) dixit: *Radii peſtis vento loco dimoventur, corporis lucidi nulla vi.* Credebat enim, a domo infecta, tanquam a centro, diſpergi radios contagioſos in omnem ambitum; mirabatur ſimul, radios a corpore lucido emiſſos quaquaverſum, nulla ventorum vi turbari unquam. *Degnerus* (*De Dyſenteria &c. p.* 4. *& ſeq.*) attenta obſervatione dedicit, primam domum, in qua æger dyſenteria correptus moriebatur tanquam centrum fuiſſe, ex quo malum per totum urbis ambitum diſpergeretur. Sed præterea notavit, in illo loco, ubi primo morbus apparuit, illum per omne graſſationis tempus fuiſſe vehementiſſimum, & longe plures ibi dyſenteria decubuiſſe, quam in aliis urbis locis, ad quæ ſenſim propagabatur hæc labes. Hæc autem manifeſte confirmant *Santorii* opinionem.

Patet ergo, radios illos morboſos per ventos diſſipari poſſe; quod & obſervationibus Medicorum confirmatur. In Auſtria venti obſervantur, frequentes, ſubito orti, & ſæpe ſatis validi, quos adeo ſalubres credunt incolæ, ut communi proverbio utantur: *Auſtria ventoſa eſt; ſine ventis eſt venenoſa.*

Obſervavit *Sorbait* (*Conſil. de Peſte Vienn. p.* 144) tempore peſtis Viennenſis ventos integro trimeſtri fuiſſe incarceratos; poſtquam autem, ruptis repagu-

gulis, avitam libertatem recuperaſſent, torpentem excitabant aerem, & fœtor, antea moleſtus, magna ex parte diſſipabatur, cum manifeſto mali levamine. Morborum Epidemicorum accuratus adeo obſervator *Huxham* (*De Aere, & Morb. Epidem: p.* 4.) teſtatur, quod haud raro viderit, poſt procellas & graves pluvias, febres Epidemicas fuiſſe multum diminutas: *Effluviis nempe contagioſis, & morbificis atmoſphæræ conſpirationibus, hoc modo diſperſis*. Pulchre ſimul notat, quod *Divus Auguſtus* templum fecerit & noverit Circio, vento vehementiſſimo, Gallicaque gens olim publicas gratias egerit Turbini, etſi ædificia ſæpe diruenti; utpote cui ſalubritatem cœli ſui deberet. Videri poſſunt & illa, quæ ad §. 605. n. 4. dicta ſunt de correctione aeris acris & putrefacientis. Legitur apud *Foreſtum* (*Lib.* 6. *obſervat.* 8. *t.* 1. *p.* 198.) ſudorem Anglicum invaſiſſe *Amſtelodamum* urbem 27. Septembris 1529. ſed tribus, aut quatuor diebus tantum populariter graſſatum eſſe; *nam poſt quintum diem ad alia loca celeritate quadam transvolabat, neque amplius in urbe viſus eſt*. An contagium per ventos ad alia loca delatum liberavit urbem affectam? Satis videtur probabile. *Foreſtus* ipſe hunc morbum non viderat, cum illo tempore adhuc puer eſſet.

Quod autem per ventos de loco moveri ad locum poſſit Epidemicorum morborum cauſa, monitum fuit §. 605. 4. ubi dictum fuit, *Empedoclem*, obturato montis hiatu, unde gravis & inſalubris ſpirabat Auſter, peſtem excluſiſſe. Obſervavit *Cajus Britann.* (*De Ephem. Britann. pag.* 34. 38.) nebulas quaſdam denſas, putidas & graveolentes caligines, ex *agro Salopienſi* ventis delatas, per omnem Angliam Epidemicum hunc morbum produxiſſe: *Nam a primo ſuo ortu & fœtor gravis malum prodebat, & viſus eſt veluti nimbus de loco in locum gubernantibus ventis ſe promovere, & nimbi veſtigia peſtem hanc ſecutam eſſe obſrvatum eſt*. Dum in littore Batavo ingens piſcis, de cetaceo genere, portentoſæ molis, hæreret, nec amplius profundum maris attingere poſſet, licet, maximo cum ejulatu, vivus adhuc, illud tentaret, tandem moritur. Inter numeroſos homines, qui undique advolabant, ut inſolito hoc ſpectaculo fruerentur, fuit & *Foreſtus* (*Lib.* 6. *obſerv.* 9. *t.* 1. *p.* 202.). Cum, ob vaſtam molem, piſcis mortuus loco moveri non poſſet, & ſtatim in fruſtra dividere cadaver neglexiſſent accolæ, totus computruit, horrendaque fracedine omnia loca vicina infecit, hoc cum effectu, ut pagum *Egmondanum* maritimum, & vicinum, peſte infecerit, qua multi perierunt incolæ. Facile patet, ventum, ab hoc loco ſpirantem, putridiſſima hæc miaſmata ad alia loca deferre debuiſſe cum ſimili effectu.

Ex omnibus his liquet, quid a ventis metuendum, & ſperandum ſit in conſtitutionibus Epidemicis.

Igne. Omnes Philoſophi, qui ignis naturam rimati ſunt, obſtupuerunt mirabiles ejus dotes: omnia corpora ingreditur, in illorum intima agit, dividit miſta, unit ſeparata, penetrat per omnia, ubique præſens. Unde Chemici, ambitioſo titulo, ſe dixerunt Philoſophos per ignem. Non mirum ergo eſt, & Medicos cogitaſſe de luſtratione aeris per ignem, ſi crederent, illo contineri talia, quæ nocere poſſent humano generi. Per majorem ignem deſtrui omnia vegetabilia, & animalia, viderant veteres Adepti; noverant & ipſa foſſilia ſummo igne poſſe deſtrui, ita ut vel diſſipentur in auras, vel vitreſcant tandem. Sed & viderant, illa, quæ majori igne diſſipantur, ſi clauſis vaſis hoc fieret, dare producta admodum ſimilia, licet ex diverſiſſimis plantis forent per ignem expulſa: adeoque non ſine ratione concluſerunt, ſpecialem ſingulorum characterem ſic deſtrui, vel inſigniter mutari ſaltem. Hinc ſperabant, noxiam illam morborum Epidemicorum cauſam, in aere hærentem, valido igne ſic mutari poſſe, ut non no-

noceret amplius. Ex illis, quæ ad §. 605. num. 4. dicta fuerunt, patet, *Hippocratem* hoc tentaſſe non tantum, ſed & diu ante *Hippocratem* ſperaſſe Medicos, aerem a noxiis per ignem depurari poſſe. Verum quidem eſt, pro vario pabulo, quo ignis excitatus ſuſtinetur, diverſum effectum fieri poſſe, dum per ignem expulſi de hoc pabulo vapores per aerem infectum diſperguntur; ſed de hac re quædam adhuc dicenda erunt ad ſequentem paragraphum. Hoc in loco agitur tantum de igne, quatenus deſtruit, mutat, vel & diſſipat noxia illa, quæ in aere hærent; unde conſiderandum erit, quidnam obſervata fidelia de ignis efficacia ad hunc uſum docuerint.

Ignis certe multorum corporum actionem auget; hinc niſi per ignem deſtrui poſſit abſolute noxium illud, quod in aere hæret, vel alioſum diſpergi, non ſine ratione metuitur, ne augeatur per ignem ejus actuoſitas. *Celeberrimus Mead* (*De Peſte p.* 34.) quamvis agnoſceret, imo certo ſciret, nonnullas aeris affectiones vitioſas ex pravis terrarum exhalationibus natas igne corrigi, & tolli poſſe; metuebat tamen, ne poſtquam morbus initium ſumſit, & jam rabiem collegit, malum augeretur per ignem. Ultimo peſtis tempore fatalis eventus fuit: *Nam ignibus per omnes vicos imperatis totum triduum, nocte una inſequente non pauciores quatuor millibus obierunt, cum ſingulis prioribus, vel poſterioribus ſeptimanis non multo ter amplius hoc numero elati fuiſſent*. Vigeſimo primo anno hujus ſæculi, ſæva peſtis vaſtavit *Tolonem* urbem (*Toulon*) per decem menſes; ita ut duæ tertiæ fere partes incolarum perierint tetro hoc morbo. Nobilis vir, qui primi Conſulis munere fungebatur toto peſtis tempore in hac urbe, exacte deſcripſit omnia, quæ ad delendum hoc malum adhibita fuerunt, & horum tentaminum ſucceſſum enarrat candide. Quibuſdam perſuaſum erat, valido igne excitato aerem depurari, & peſtem diſſipari poſſe: actis publicis inveniebatur, idem antea in peſte factum fuiſſe in eadem hac urbe; ſed nulla inveniebatur mentio, quaſi cum ſucceſſu tentatum eſſet. Cum tamen omnes cives hoc tentamen deſiderarent, imo urgerent, tanquam ultimam publicæ ſalutis anchoram, juſſit Magiſtratus, ut ante ſingulas domos ligna ſtruerentur hora tertia pomeridiana, dein hora ſeptima veſpertina ad ſonitum campanarum, omnes foci ſimul incenderentur. Ad amuſſim hoc factum fuit, & per generale hoc incendium tota urbs denſo adeo fumo tecta fuit, ut nequidem ſequenti die integre diſſiparetur. Effectus autem nullus fuit; peſtis enim ſæviit æque ac antea. Unde præclarus ille vir (*D'Antrechaus Relation de la Peſte de Toulon Chap.* 22. *p.* 148.) cives ſuos monitos voluit, ne in poſterum tanto lignorum, & thymiamatum (nam & illa adhibuerant) diſpendio ſimile tentamen facerent.

Imo Regis Poloniæ Archiater *Erndtelius* (*Warſav. Phyſ. Illuſtrata cap.* 5. *pag.* 171.) ex aliorum, fide tamen dignotum relatione refert, peſtem, quæ a prima Maji ad ultimam Octobris plus quam viginti hominum millia leto tradiderat, multum exacerbatam fuiſſe, dum in ſuburbio Warſavienſi, caſu magnum fuit exortum incendium prima die menſis Julii, poſtquam jam fere ſiluerat peſtis. Notat tamen, prudentiores attribuiſſe peſtis augmentum, non igni, ſed potius terrori in civibus ex vehementi incendio nato.

Hæc obſervata fecerunt, ut poſtea Medici minus ſperaverint ab ignis efficacia in peſte domanda: quidam metuebant, inde augere malum poſſe; alii inutilem hanc methodum credebant ſaltem (*Lobb of the Plague pag.* 54. 55.). Dum enim aer, qui libere adfluit, & influit undique, ſimilis priori ſit, qui prius urbi peſte afflictæ imminebat, hinc videbatur, ab ignibus in aere aperto accenſis non multum utilitatis exſpectari poſſe. Veroſimile quidem vide-

detur, noxium quid in aere hærens deſtrui poſſe, ſi aer inquinatus per ignem tranſire cogeretur omnis; verum hæc ignis deſtruens actio videtur in proximum aerem agere tantum, ceſſare omnino in remotiore aeris regione. Cum ergo ignis actio multarum rerum actionem augeat, in peſte *Londinenſi*, & *Warſavienſi* auctus fuerit occumbentium numerus poſt incendium, in aliis obſervationibus ſaltem abſque ulla utilitate hoc tentatum ſit, patet facile, quid de hac re ſentiendum.

Nec obſtant illa, quæ ad §. 605. 4. habentur; nam ex illis apparet, quod odoratis lignis uſi fuerint (de qua re ſequenti paragrapho dicetur) & quod *Acron* Medicus, antiquior *Hippocrate*, ignem accenderit *prope ægrotantes*, *ſicque non paucos juverit*. Longe enim alius effectus ſperari poterit ab igne, ſi in domo infecta accendatur, quam ſi in libero, & aperto aere hoc fiat.

Pulcherrime hanc rem diſtinxit, & tractavit *celeberrimus Lobb* (*Of the Plague p.* 10. 20. *& pag.* 43. *& ſeq.*). Magnam hic ſpem ponit in eo, ſi focus accendatur ſub camino aperto in loco, ubi æger decumbit; ſic enim perpetuus motus fit aeris, dum, rarefacto per focum aere novus ad caminum tendit, & pro magna parte per ignem tranſit, antequam per tubum camini exiens in atmoſphæram diſpergatur. Verum monet, in reliquis domus cubiculis idem fieri debere; niſi enim hoc fiat, tunc in uno camino per tubum ruit aer ab inferioribus ſurſum, dum per reliquos caminorum tubos aer a ſuperioribus deorſum trahitur, ut æquilibrium aeris reſtituatur. Fœtorem aeris, qui in cubiculo variolis decumbentis adeo moleſtus eſt, feliciter tolli, egregius Medicus *Mortimer* (*Ibid. p.* 10. *in not.*) ipſe expertus fuit, dum variolis decumberet menſe Junio: focum ex lignis inſtrui juſſit diu, noctuque, ut aer perpetuo renovaretur; ſed de die, porta, & feneſtris apertis cavebat, ne a foco nimis incaleſceret cubiculum: ſic aer contagio varioloſo inquinatus per focum luſtrabatur, dum exiret per tubum camini in atmoſphæram, per quam diffundebatur. Credebat enim *Lobb*, hæc contagia, ubi per aliquam diſtantiam diſperguntur in atmoſphæram, inertia reddi.

Interim notandum eſt, contagium varioloſum hoc tranſitu per focum non ſtatim iners redditum fuiſſe penitus. Veroſimile videtur, illum aerem, qui directe per flammam ignis tranſire cogitur, depurari ab hoc contagio; ſed ille, qui ad latera ignis utrimque per camini tubum defertur, inquinatus videtur manere, dum atmoſphæræ miſcetur; licet majori poſtea dilutione iners reddi poſſit. Obſervavit *Mortimer* (*Of the Plague p.* 10. *in not.*) contiguas domui, in qua ipſe decumbebat variolis, ædes, quæ vicinæ erant camini tubo, per quem aer renovabatur in ejus cubiculo, contagio varioloſo fuiſſe affectas, dum ab altero latere contigua domus a tubo camini illius remotior omnino maneret libera. Ex quo patet, non omne deleri ſemper per ignem, fumumque contagium; ſed partem ejus immutatam manere in aere, quæ ulteriori dilutione per atmoſphæram iners reddi videtur, cum remotam a tubo camini domum non infecerit.

Facilis autem illa diſperſio, & quaſi dilutio in aere non ſemper æqualiter adeſt. Videmus enim aere nubilo, tepido, humido, ſilente vento fumum ex caminis, vel omnino non, vel difficulter adſcendere; & ſæpe, dum ex camini tubo jam emerſit, in atmoſphæra pendulum hærere, ac camini orificio ſatis diu imminere immobilem quaſi magno cum incommodo, dum integra domus tunc fumo impletur. Videtur autem talis diſpoſitio aeris fuiſſe in peſte Viennenſi, ubi per tres integros menſes, uti dictum fuit, omnes venti ſiluerunt. Pariter notatur in deſcriptione peſtis, quæ *Toloni* (Toulon) graſſabatur, fumum ex incenſis focis per totam urbem natum, nequidem ſequen-

quenti die diſſipatum fuiſſe per atmoſphæram; & forte hoc in cauſa fuit, cur nullo modo peſtis imminuta fuerit ignibus excitatis per totam urbem.

Cum autem triſtibus experimentis conſtiterit, contagium peſtis diu adhærere poſſe lectis, & aliis, quæ decumbentium corporibus contigua fuerant, patet ratio, quare celebres Medici metuerint a combuſtione harum rerum tempore peſtis; ne contagium nempe hoc modo latius diſpergeretur. Notavit *Erndtelius* (*Warſav. Phyſ. Illuſtr. c.* 5. *p.* 171. 172.) ceſſante jam per integrum annum peſte, dum aulam regiam comitans tranſiret per *Warſaviam*, plures denuo peſte correptos periiſſe. Origo mali hæc fuit: aurigæ uxor puerperio proxima ut commodius decumberet, culcitras abſtulit, quibus ante annum peſte mortui incubuerant. Dum his uteretur miſera, mox ægrotare cepit; ſequenti die jam bubones aderant in inguinibus; paulo poſt feliciter peperit; ſed immani hæmorrhagia uteri aborta periit una cum infante. Brevi poſt maritus eodem contagio prehenſus, carbunculis ſimul & bubonibus obortis, eodem morbo mortuus eſt; dum autem & alii in eodem comitatu inficerentur, neceſſe fuit, infectos a ſanis omnino ſeparare. Hoc facto, abſque inſigniori ſtrage (ultra viginti tamen peſte mortui fuerunt) poſt quatuor menſes ceſſavit malum; in primis, quia Aulici per plures villas, & pagos diſtributi habitabant, ſicque facilius caveri poterat, ne ſerperet contagioſum malum.

Unde ſolent lecti, ſtragula, &c. comburi; verum niſi per ignem deſtruatur contagium in his utenſilibus, vel diſpergatur in auras ita ut iners fiat, contagii propagationem metuerunt plures. *Sorbait* (*Conſil. Medic. de Peſte Vienn. p.* 52.) qui peſtem Viennenſem anni 1679. vidit, & exacte deſcripſit, dum de cremandis lectiſterniis agit, habet ſequentia: *Quando hæc comburruntur, vento in contrarium non flante, pernicioſiſſimum ſpargitur miaſma per urbem, & ejus compita: diſſuaſi perſæpe horum combuſtionem, præcipue flante vento, conſuluique potius, ut effoſſis foveis inhumarentur, vel ſaltem tempore, tempeſtate, & loco debitis concremarentur; ſed nihil effeci; adeoque hoc tum cæteris erroribus tranſire debuit.* Merentur in primis legi illa, quæ de hac re *celeberrimus Lobb* habet (*Of the Plague p.* 356. *& ſeq.*) qui pariter multum metuit de combuſtione utenſilium, niſi in locis diſſitis ab hominum habitationibus hoc fiat, & vento ſic flante, ut fumus rerum combuſtarum a locis habitatis, & viis publicis removeatur. Cum autem venti directio ſæpe ſubito mutetur, ut verſus oppoſitam plagam tendat, nec hæc directio prævideri poſſit, hinc credidit, rerum infectarum combuſtionem ſemper eſſe incertæ opus aleæ. Longe tutius ſtatuit, ſi infectæ naves profundo mergerentur mari lecti, veſtes, & ſimilia, profunde ſepelirentur injecta calce viva, vel inſperſa aqua forti, aut oleo vitrioli, ut ad omnem uſum redderentur inepta; ne forte avaritia incitaret ad effodienda illa, quæ inhumata fuerant, ſicque denuo ſpargeretur contagium.

Simul memorat (*Ibid. p.* 360.) variolis infectorum veſtes combuſtas fuiſſe ad delendum contagium, quod optime ſucceſſit in domo variolis infecta, imo & in vicinia. Ventus autem fumum rerum combuſtarum depulit verſus oppoſitum ædificiorum ordinem, in quibus ſuoitum, & mirum variolarum contagium fuit obſervatum. Sic confirmatur, quod per ignem non deſtruatur omne contagium, ſed integris viribus diſpergi poſſit. *Celeberrimus Mead* (*De Peſte p.* 21.) veſtes concremandas juſſit quidem; erat enim de veſtibus ægrorum conſumendis impenſe ſollicitus; verum cum illud, ut dictum fuit, tutiori modo poſſit obtineri, res eodem redit. Ex *Boccaccii* autem relatione peſtis Florentinæ, quæ 1348. graſſata eſt, probat, virulentiſſimum contagium veſtibus adhærere poſſe. Viderat enim

ille *ſuis teſtibus oculis, duos porcos, cum laceros pauperi cujuſdam morbo ſublati pannos in vicum projectos roſtris ſollicantibus excuſſiſſent, dentibuſque laniaſſent, nervis ſtatim convulſis hora minus expiraſſe*.

Præter contagii deſtructionem per ignem, plurimum ſpei poſuerunt Medici in eo, ut contagium collectum hærens in uno loco ſubito diſpergeretur per atmoſphæram; tunc enim, uti dictum fuit, vel omnino non, vel ſaltem minus nocet. Cum autem pulvis pyrius ingentem diſploſionem producat, dum incenditur, & quaquaverſum aerem vicinum diſpellat, hinc merito ad hunc uſum commendari ſolet. Legitur in hiſtoria (*Valderlandſche Hiſtoire l. 33. t. 9. p.* 30. 31.) peſtem, quæ in urbe obſeſſa graſſabatur, illico ceſſaſſe, dum mala fortuna turri pulveraria incenſa ingens pulveris pyrii copia ſimul & ſemel diſploderetur; unde ædes vicinæ ſubvertebantur, murus urbem cingens disjiciebatur, & plures homines miſere peribant. Antea ad §. 605. 4. dictum fuit de ſulphuris inſigni virtute ad depurandum aerem noxiis miasmatibus inquinatum, & laudatus fuit tunc pulvis pyrius, qui ſulphure, nitro, & carbonibus conſtat, cujuſque incenſi vapor facile ab hominibus fertur; cum econtra, ſi ſulphur ſolum incendatur, vaporem ſpargat ſuffocantem.

Quamvis ergo & vapore ſuo pulvis purius prodeſſe poſſit, videtur tamen veroſimile, quod ſubita illa expolſio multum contulerit ad delendam ſimul & ſemel peſtim in obſeſſa urbe.

Sed & pulvis pyrius miſtus camphoræ, aliiſque aromatibus gratam horum fragrantiam ſubito per aerem diſpergere poteſt, dum incenditur (*Lobb of the Plague p.* 62. 293.) quod non inutile eſſe, patebit ex illis, quæ mox ſequentur.

§. 1408. ET in eo magis ob varietatem inexplicabilem exhalationum, num quæ vel miſturæ, vel ſtimuli ratione noſtræ machinæ nocent, quam ob mutationem notabilem qualitatum ſenſilium; ut obſervatio docet.

Hactenus dicta ſatis evincunt, cauſam morborum Epidemicorum in aere quærendam eſſe. Verum determinare, quid ſit illud in aere, quod noxam hanc faciat, ſummam habet difficultatem. Notabilis quidem in aere mutatio, ſenſibus obvia, diverſis anni temporibus, & aliis de cauſis obſervatur, dum calidus, frigidus, humidus, ſiccus, gravior, levior eſt hoc, illove tempore; & ab illis ſenſibilibus aeris nos ambientis qualitatibus ſolida, ac fluida noſtri corporis mutari, certum omnino eſt, ſicque ad hos, illoſve, morbos magis, aut minus diſponi; quæ omnia collegit (*celeberrimus Boerhaavius Inſtitut. Medic.* §. 746. *& ſeq.*) ubi de morborum cauſis agit; verum ſimul ſollicite monet ſequentia (*Ibid.* §. 752.) *Cœlum, anni tempeſtas, ſolum, mare, lacus, paludes, flumina, vapores, exhalationes, meteora aerem ita permutant, ut creet varios morbos, non pendentes adeo ex ipſa aeris indole, ejusve dotibus, qualitatibuſque, quam quidem ex natura, & efficacia admiſti; unde etiam inde inquiri, atque intelligi debent*. Adeoque licet aeris qualitates minime ſint negligendæ Medico, dum morbos conſiderat; tamen non videntur ſufficere ad intelligendam morborum Epidemicorum indolem. *Sydenhamus*, qui tanta cum cura morborum Epidemicorum indolem rimari conatus eſt, candide fatetur, quod diverſas diverſorum annorum habitudines, quoad manifeſtas aeris qualitates, maxima, qua potuit, diligentia notaverit, ut cauſas tantæ Epidemicorum viciſſitudinis expiſcaretur, ſed operam ſe perdidiſſe: animadvertit enim, *annos, quoad manifeſtam aeris temperiem ſibi plane conſentientes, diſpari admodum morborum agmine infeſtari, & vice verſa* (*Sect.* 1. *c.* 2. *p.* 44.). Minime miror igitur, me felicio-

ciorem non fuiſſe tanto viro, dum per decem annos continuos ter de die altitudinem Barometri, Thermometri, ventorum directionem, & vim, pluviæ cadentis copiam, aeris tempeſtatem variam, morbos, ægrotantium numerum, uti & mortuorum ſollicite notavi. Non tamen laboris pœnituit; licet inde circa morborum Epidemicorum originem doctior non evaſerim. Dantur enim plures morbi, qui a ſenſibilibus, & manifeſtis aeris qualitatibus ortum ducunt, teſte etiam *Sydenhamo* (*Ibid. p.* 45.) quales ſunt pleuritides, anginæ, &c. quæ a ſubito calore intenſius diuturnum frigus ſtatim excipiente plerumque invadunt: hos autem morbos *Sydenhamus* vocabat *Intercurrentes*, qui ab Epidemico regnante omnino diſtincti erant. Obſervavit tamen, *prædictas aeris qualitates corpora noſtra ad hujus, illiuſve morbi Epidemici generationis magis, minuſve diſponere*. Neque hunc effectum a mutatis aeris qualitatibus exſpectabat tantum; mox enim ſubjungit, *quod & de quocumque errore circa res naturales dictum volo*. Alio in loco (*Sect.* 3. *cap.* 4. *p.* 237. 238.) doctrinam hanc, quæ tanti in praxi momenti eſt, adhuc magis dilucide explicat: *Notandum eſt itaque, quod licet aeris qualitates manifeſtæ non eam vim cuilibet conſtitutioni imprimant, ut ſint cauſæ epidemicorum, qui ad illam proprie referuntur, productivæ (cum a recondita, atque inexplicabili ejuſdem conditione fluant iſti) pro tempore tamen in eo habent poteſtatem, & proinde intromittuntur epidemici, vel etiam excluduntur, prout illis favent qualitates manifeſtæ, vel adverſantur; univerſalis enim conſtitutio eadem prorſus manet, ſive eam promoverint illæ, ſive quadantenus retardaverint*.

Obſervata plura confirmant hanc rem. Peſtis ſæpe corpora, quæ occupat, ad ſubitam putredinem diſponit; cum autem calor æſtivus putredini faveat, inprimis ſi ſimul humidus ſit, uti omnibus notum eſt, hinc in locis peſte affectis hyemale frigus anhelant miſeri, dum ſperant inde mali abolitionem, vel ſaltem imminutionem. Verum Londinenſis peſtis incepit menſe Decembri 1664. (*Plague of contagions diſeaſe p.* 10.). Peſtis Warſavienſis incepit menſe Majo; in fine menſis Junii fere ſilebat (*Warſav. Phyſic. Illuſtr. p.* 171.) fortuito incendio prima die Julii excitato incepit denuo ſævire ferocius. Dum peſtis graſſabatur in *Aleppo*, ac initio menſis Julii calidiſſima tempeſtas ingrueret, inſigniter minuebatur malum, & circa finem ejuſdem menſis integre ceſſabat (*Ruſſel Natur. hiſtor. of Aleppo p.* 192.). In genere, obſervatum fuit in *Aleppo*, quod peſtis deſinat ſemper, dum ferviddiſſima aeris tempeſtas adeſt; uti enumeratio plurium annorum, quibus peſtis graſſabatur, docet manifeſte (*Ibid.* 228. *& ſeq.*). Unde concludi poteſt, putrefaciens illud in peſte diverſum quid eſſe a putredine, quæ per calorem augetur, & fovetur.

Illud autem, quod aeri admiſtum hæret, ab aere omnino diſtinctum, & morbos Epidemicos producens, quandoque a manifeſtis ſatis cauſis oritur. Dum, uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit, balæna vaſtæ molis in littus ejecta, putreſcebat, ita ut poſt paucas ſeptimanas ſola oſſa relinqueret, reliquis omnibus partibus mollibus peſſima putredine ſic reſolutis, ut per aerem difflatæ evaneſcerent, omnes merito attribuebant peſtim inde natam putridiſſimis effluviis magna copia aeri admiſtis. Dum fluxu maris in littora projiciuntur plurima putredini obnoxia, quæ ſabulo, dum mare recedit, affixa manent, & corrumpuntur, præcipue æſtivo tempore, non ſine ratione accolæ attribuunt febres Epidemicas moleſtas, & diuturnas, quibus affliguntur, huic cauſæ. Quantum noceant ſtagnantes aquæ in lacubus, plaudibuſque poſt inundationes inſignes, omnes noverunt; & innumera in Hiſtoria Medica habentur exempla peſſimorum morborum Epidemicorum, qui ex ſola hac cauſa naſcuntur, & omnino delentur, ſi ſtagnantium aqua-

aquarum fœda colluvies impediri poſſit. Legi meretur de hac re egregius Tractatus ante paucos annos ſcriptus (*Nenci intorno le acque ſtagnanti &c. p.* 53. *&c.*) qui demonſtrat, febres Epidemicas malignas peſſimas ab hac cauſa ortas fuiſſe, & omnium maxime funeſtas illis, qui in vicinia harum ſtagnantium aquarum habitabant. Præterea ſummo cum fructu de eadem hac morborum Epidemicorum cauſa legetur Tractatus eruditiſſimi Medici *Targioni Tozzetti* (*Dell' inſalubrità d' aria della Val di Nievole tom.* 1. *parte terza p.* 97. *& ſeq.* 268. *& ſeq.*) tot aliis editis operibus clari, ex quorum lectione me multa didiciſſe gratus agnoſco; qui ſimul collecta habet optima quævis, quæ *Lanciſius*, & alii de eadem re ſcripſerunt. Bini hi egregii Medici diſſentiunt quidem de loco (*Ibid. pag.* 282.) ubi maxima aquarum ſtagnantium corruptela fuit; de malo autem harum effectu conveniunt. Verum morborum talium epidemicorum cauſa ſatis nota eſt, imo ſenſibus facile diſtinguitur, nempe fœtore putrido; & obſervantur tales morbi calore aeris æſtivo augeri, hyemali frigore minui. Hoc variorum annorum conſtitutiones Epidemicas recenſens *Targioni Tazzetti* (*ibid. p.* 108. *&c.*) confirmat; ſemper enim ſponte ceſſabant ingruente hyeme; in primis, ſi copioſæ pluviæ diluerent limum in paludoſis locis collectum; ſic enim pura aqua dilutus limus, accedente ſimul tempeſtatis frigore, minus nocere poterat. Unde etiam monet peritos in operibus hydraulicis Magiſtros, dum puteos fodiunt, canales excavant ad exſiccanda loca paludoſa, lucanas exhauriunt &c. ut ſemper hoc faciant circa hyemis finem, vel veris initium, nunquam autem vere jam adulto, vel autumno, vel æſtate; probe enim noverat, peſſime nocere ſanitati, ſi paludoſa loca calido ſub aere moverentur. Plurimis dein obſervatis, & fideliſſimis quidem, utilitatem hujus cautelæ recenſet, ac damna, ſi hæc negligeretur. Cum e contra ſæva peſtis calore aeris aucto ſæpius miteſcat, imo ceſſet integre, uti ex ante dictis patuit; quod & in peſte, quæ annis 1778. & 1779. *Odzacovium* vaſtavit, obſervatum fuit (*Schreiber de Peſtilentia p.* 75.) Menſe enim Aprili incepit, ſæviit uſque ad 12. Junii, decrevit multum poſtea, & menſe Septembri penitus ceſſavit; Menſe Februario ſequentis anni rediit, menſe Julio ejuſdem anni integre deſiit.

Quamvis autem negari non poſſit, putridas exhalationes nocere, & ab illis morbos Epidemicos produci, minime tamen certum eſt, omnes morbos Epidemicos a putredine produci. Latens enim illud in aere malignum, quod VEL MISTURÆ, VEL STIMULI RATIONE NOSTRÆ MACHINÆ NOCET, non poteſt ſemper facile ad cognitam quandam acrimoniæ ſpeciem reduci. Sic ad §. 1605. 4. notatum fuit, illos, qui coria animalium ad varios uſus parant, illos, qui gluten ex animalium partibus conficiunt, perpetuo inſpirare aerem putridis exhalationibus inquinatum, & tamen vivere ſatis ſanos. Fœtor autem tantus eſt in his locis, ubi talia opificia peraguntur, ut vel tranſeuntes offendat. Præterea nullo modo ſic intelligi poterit, quare morbus Epidemicus nunc humano generi infeſtus ſit, nunc huic, illive animalium generi proprius; nec ad homines, aut ad alia animalia propagetur, licet ſub eodem tecto vivant. Imo obſervatum fuit, aere putridis effluviis repletum fuiſſe peſtis remedium. Celeberrimus *Malouin* (*Acad. des Scienc. l'an.* 1751. *Mem. p.* 137. *& ſuiv. in* 4.) qui meretur quam maxime legi circa morbos epidemicos, notat, graſſante peſte in urbibus *Lyon*, & *Marſeille* obſervatum fuiſſe, loca urbis maxime habitata, ubi plateæ anguſtæ & ſordidiores erant, minus affecta fuiſſe morbo, quam alia, quæ magis perflata erant, & puriora. Dum ſub regno *Caroli Secundi* peſtis graſſabatur Londini, Medici conſuluerunt, ut omnia ſtercorum receptacula, quæ exactiſ-

ſime

ſime clauſa ſervari ſolent, aperientur. Fœtido hoc odore per totam urbem ſparſo ceſſabat peſtis. Contra peſtis Athenis ſedata fuiſſe legitur, dum plateæ vino reſpergebantur (*Le Clerc hiſt. de la Medic. liv.* 2. *c.* 4. *p.* 90.). Inde merito videtur concludi poſſe, morborum Epidemicorum cauſam in aere hærentem variam eſſe. Antea, dum de *Phtiſi pulmonali* curanda ad §. 1210. agebatur, notatum fuit, terram inodoram, dum ſicca eſt, ſpargere fragrantem odorem, dum humectatur, & quidem ſatis fortem: ſimul tunc conſtitit, terram non facile orbari poſſe hac potentia odorem ſpargendi, cum *Reaumur* per quindecim dies, & quidem ſæpius ſingulis diebus placentulas ex terra madefacta fecerit, exſiccaverit, humectaverit denuo; nec tamen potuerit percipere, quod poſt toties repetita hæc experimenta minus fragrans eſſet terra, ſi denuo madeſceret. Notabile quoque eſt, quod hæc terræ fragrantia non aſcendat ad magnam altitudinem. Pariter obſervatum fuit, in variis terræ locis ex terræ ſupeſficie ad parvam altitudinem exire noxios vapores, qui animalia necant, quæ ſi elevatiori loco teneantur ſupra eoſdem vapores, nihil damni patiuntur. Denique obſervatum fuit, tales exhalationes non nocuiſſe ſemper omnibus animalibus, ſed tantum quibuſdam ſpeciebus (*Acad. des Scienc. l'an.* 1751. *in* 4. *Mem. p.* 140.). Unde non immerito concludit *Malouin*, terræ in variis locis exhalationes cauſam morborum Epidemicorum eſſe poſſe.

Notavit egregius *Huxham* (*De Aere, & Morbis Epidem. p.* 17.) terram gelu conſtrictam exhalationes illas impedire; unde in degelationibus *omne ſolum quaſi aqua perfuſum humeſcit, imo fere ſpumeſcit, data ſcilicet via vaporibus a calore ſubterraneo elevatis, at gelu ante ad ſuperficiem terræ adſtrictis*. Indeque credit, poſt longum gelu accedente degelatione morbos epidemicos ſæpiſſime obſervari.

Dum ergo per terræ motum tanta mutatio fit in globo terraqueo, ut montes quandoque ſubſidant, novi emergant, terra dehiſcat ſubito erumpentibus vaporibus copioſis, mirum non eſt, quod Veneti peſtem, quæ terræ motum ſecuta fuit, qui octavo calendas Februarii anni 1343. contigit, his exhalationibus adſcripſerint (*Cajus Britann. de Ephem. Brit. p.* 29.). Noxii enim potuerunt eſſe. Econtra, dum *Odzacovium* vaſtabat peſtis, eodem die, quo peſtis furor ceſſare cœpit, terra vehementer contremuit (*Scheiber de Peſtilentia pag.* 75.). An per terræ motum exhalavit quid adverſum peſtis contagio? An priores exhalationes noxiæ ceſſaverunt poſt terræ motum? Certe impoſſibile non videtur, dari exhalationes, quæ peſtis venenum domant, dari & alias, quæ illud magis deleterium reddunt. Obſervavit *Sorbait* (*Conſil. Medic. de Peſte Vienn. p.* 88.) in ſuburbio Viennenſi, quod a *S. Udalrico* nomen habet, fontem quemdam ad baſim templi, quem ſalubrem non tantum, ſed & febrifugum antea ſalutabant omnes, peſtilentem expiraſſe fœtorem, & peſtis tempore; ſed in unico hoc ſuburbio plura gominum millia peſte perierunt: *ita ut viginti quinque foveas majores cadaveribus plenas, & tria cœmeteria ampliſſima ita tumulis exarata, ut in eis nemo amplius inhumari potuerit, invenerit*. Contra idem auctor teſtatur, vindemiarum tempore, dum muſta fermenteſcerent, peſtim circa *Moſellam* graſſantem *miraculi inſtar* ſuppreſſam fuiſſe. Viennæ pariter, tum durante, tum finito vindemiarum tempore obſervatum fuit, peſtim manifeſto decreſcere (*Ibid. pag.* 46.). *Gas* enim illud ſylveſtre *Helmontio* dictum, penetrabilis nempe admodum vapor, ex muſto fermentante exhalat, & per aerem undique ſpargitur. Vapor ille, ſi magna copia inſpiretur, dum quis locum, ubi muſtum fermentat, incautus ingreditur, omnes cerebri functiones turbat illico, imo & ſubitam ſæpe mortem inducit, ut nimis notum eſt; hujus tamen pars novo vino

no miſta manens illud adeo reficiens, & petulcum reddit, ut fiat ſenibus languentibus ſummum remedium; uti in ſeipſo expertus fuit nobilis Venetus *Cornaro*, qui centenario major defecit tandem ultimam horam uſque ſanus, & vegetus.

Verum & alia plura ſalutaribus effluviis morborum epidemicorum latentes in aere cauſas enervare obſervata ſunt. Notabile eſt, quod apud *celeberrimum Hofmannum* (*Med. ration. ſyſtem. tom. 2. pag.* 263) legitur: *Halam, ante uſum carbonum foſſilum, quorum jam ingens copia ad ſalis coctionem incenditur, multis malignis morbis, febribus petechialibus, ac diſenteria fuiſſe infeſtatam, & malo ſcorbutico huic urbi familiariſſimo obiiſſe quam plurimos, qui omnes morbi per divinam gratiam jam fere per viginti annos, ex quo carbonum foſſilium uſus increbuit, ex finibus noſtris exceſſerunt.* Carbonum autem foſſilium, a quo multi metuunt, ſalubritatem inde probat, quod illæ habitationes, quas aer his carbonum vaporibus repletus perpetuo tranſit, & *fumoſa nigredine inficit*, nullum adferant incommodum incolentium ſanitati.

Obſervatum fuit, loca aromatum promptuariis vicina a peſte intacta manſiſſe (*Acta Erud. Sept.* 1721. *p.* 413.). Ita & conſtitit, in peſte Londinenſi immunes manſiſſe omnes homines, qui navibus conſtruendis occupabantur, dum perpetuo verſabantur in aere picis fragrantia imbuto (*Plague of contagions diſeaſe p.* 36.). *Helmontius* (*Tumulus peſtis p.* 890. *col.* 1.) voluit, *Hippocratem* vino picato uſum fuiſſe; tantam autem fiduciam in picis fragrantia habuit, ut crederet, Hiſpanos ideo rarius peſte affligi, quia doliis plerumque carent, & vina picatis coriis conſervant: regio tamen fervida eſt, Africæ æmula, & contermina; *nec ſordes deſunt, ubi nullæ propemodum latrinæ ſunt.* Confirmant hoc ſatis itineraria, quæ teſtantur, ſtercora humana in plateas projecta ſiccari ſubito, & diſſipari in auras non ſine fœtore advenis ſatis moleſto, donec aſſueverint longiori mora. Verum paulo ante notatum fuit, profuiſſe in peſte, dum cloacis apertis ſtercoraceus odor per aerem diſpergebatur. An & ab hac cauſa rarior in Hiſpania peſtis? Sed & alii odores fœtidi nocuerunt in peſte: ſordida lintea lixivio ſaponis eluuntur, quod dum fit, ingratus odor undique diſpergitur, qui in non aſſuetis nauſeam movere ſolet, quandoque & vomitum: ille odor linteis jam puris, & ſiccatis ſæpe ſatis diu adhæret, præcipue ſi ſapo ille, qui profunde viridis, fere ad nigredinem accedit, adhibitus fuerit; ille enim ex ſale alcalino per calcem vivam acriori reddito, & balænarum pinguedine excoquitur. Obſervavit *Diemerbroeck* (*De Peſte cap.* 3. *p.* 90.) peſſime nocuiſſe ſaponis fœtorem peſtis tempore. Imo teſtatur, in proprio hoſpitio tres fœminas, dum lintea laverant, nocte ſequenti peſte correptas fuiſſe, brevi poſt mortuas; omnes autem conquerebantur, ſe ſenſiſſe primum morbi initium ab aquæ ſaponaceæ fœtore. Similiter credebat, mala, quæ linteorum mutationem in morbis ſequi ſolent, licet calida, & ſicciſſima induantur, ab hoc ſaponis fœtore pendere.

Nicotianæ herbæ uſus a multis, & præclaris auctoribus laudatur, tanquam utiliſſimus, dum peſtis graſſatur. *Diemerbroeckius* multus eſt in laudibus *Tabaci* (*Ibid. c.* 10. *l.* 2. *p.* 134. & *c.* 12. *p.* 147.) & pro ſe ipſo utebatur hoc unico prophylactico ſatis liberaliter, ante prandium, poſt cœnam, & ſæpe intermedio etiam tempore. Ubi enim proprium vivendi modum peſtis tempore deſcribit, dixit: *Si vero ab ægrorum fœtore me vel tantillum alteratum ſentirem, ſtatim poſtpoſitis omnibus negotiis, quantumvis neceſſariis, qualicumque diei hora foret, duarum, triumve fiſtularum tabaci fumum ſuctione trahebam; nam, ut verum fatear, tabacum pro primario præſervativo in peſte ſemper habui, neque aliud melius pro ordinario uſu hactenus in-*

inventum exiſtimo, dummodo illud ſit melioris notæ, ex maturioribus foliis in funes coactum. Alio loco (*Lib.* 4. *p.* 235. *hiſtor.* 17.) narrat, quod, a peſſimo fœtore excrementorum ægri, qui peſte cum diarrhœa laborabat, mox graviter ſe affectum ſenſerit, vertigine, nauſea, & cordis anxietate, ita ut de ſuſcepto contagio nullo modo dubitaret: unde ſtatim ſe domum contulit, & *tabaci optimi quinque, ſexve fiſtulas fumi ſuctione exhauſit*. Statim omnia ſymptomata evanuerunt, & ne minimum mali amplius ſenſit. Fatetur autem, ſibi ter, quaterve idem contigiſſe, & cum ſemel, ſimiliter affectus, confugeret ſerius ad tabaci uſum, longe moleſtius ſe habuiſſe, & tardius liberatum. Optimus Parochus, qui peſte decumbentibus ſacra adminiſtrabat, ſimul ac egreſſus fuerat ex infecta domo, vicinam ingrediens, tabaci fumo utebatur, ſicque liber manſit (*Æſop. Epulans p.* 414.). Cavebat ſimul, ne ſalivam coram ægris deglutiret: huic autem ſcopo & tabaci uſus ſervire poteſt, cum fumo tabaci aſſueti perpetue ſalivam expuere ſoleant, unde ſæpe tabaco abutentes obſtructionibus viſcerum abdomalium afficiuntur. Sed & *Benza* (*De Peſte Viennenſi* 1712. 1713. 1714. *p.* 82.) qui peſtem annis XII. XIII. XIV. in Auſtria graſſantem deſcripſit, commendavit pulverem tabaci, naribus attrahendum. Forte ſimilia antidota, aut & meliora, ſenior ætas deteget.

Interim illud morboſum epidemicum in aere hærens, quod tantum ex effectis ſuis cognoſcitur, non ſemper idem, ſed omnino varium, eſt: docet hoc multiplex adeo in morbis Epidemicis obſervata diverſitas, quæ & Medicorum, & Philoſophorum ſemper animos torſit, dum horum cauſas indagare conabantur.

Cum Hiſtoria Naturalis docuerit, incredibilem inſectorum copiam vel in ipſo aere hærere, & per aerem communicari aquæ, infuſis plantarum &c. adeo, ut in unica aquæ guttula immenſus talium animalculorum numerus deprehendatur oculis armatis, hinc quibuſdam in mentem venit, talia inſecta minima in aere hærentia poſſe eſſe cauſam morborum epidemicorum. Notum eſt, *Kircherum* hanc ſententiam defendiſſe, & poſt illum plures alios, etiam ſummi nominis viros. Dum celebris *Rheaumur* (*Memor. pour ſervir à l'hiſt. des Inſect. t.* 4. *Mem.* 10. *p.* 431. *& ſuiv.*) conſiderabat, quod, optimis microſcopiis aquam examinans, nihil inveniret animati; poſtquam autem eidem aquæ admiſcuiſſet piper, fragmenta quarundam plantarum &c., pauco tempore tota aqua appareret animalculis minimis refertiſſima; credidit, minimas muſcas per aerem volitantes horum inſectorum matres eſſe. Mirum videri poſſet, tenerrima talia inſecta in acri infuſo granorum piperis vivere poſſe, & nutriri. Verum in acri aceto natant anguillulæ, nudis etiam oculis conſpicuæ, quarum metamorphoſin *Mentzellio* videre contigit (*Ibid. p.* 435.) dum in veras muſcas mutabantur. Acerrimos tithymalos a teneris erucis rodi, notum eſt; neque molliſſima harum viſcera eroduntur ab acri harum plantarum lacte, quod duras in cute verrucas conſumit: Unde admodum probabile judicat, morbos epidemicos a tali cauſa naſci poſſe; in primis, ſi quibuſdam annis ſolito majori copia hæc inſecta propullulaverint; uti obſervatur contigere in erucis, locuſtis, muſcis, culicibus, &c. Similis opinio apud *Varronem* legitur (*De re ruſtica l.* 1. *c.* 12. *p.* 163.): *Advertendum etiam, ſi qua erunt loca paluſtria, & propter eaſdem cauſas, & quod areſcunt, creſcunt animalia quædam minuta, quæ non poſſunt oculi conſequi, & per aera intus in corpus per os, ac nares perveniunt, atque efficiunt difficiles morbos.* Uti & apud *Columellam* (*Lib.* 1. *c.* 5. *p.* 402.) *Nec paludem quidem ædificiis vicinam eſſe oportet, nec junctam militarem viam, quod illa caloribus noxium virus eructat, & infeſtis aculeis armata gignit animalia, quæ in nos denſiſſimis agminibus in-*

volant, tum etiam natricum, ſerpentumque peſtes, hiberna deſtitutas uligine, cœno & fermentata colluvie venenatas (*vere natas* alii legunt.) *amittit, ex quibus ſæpe contrahuntur cæci morbi, quorum cauſas ne Medici quidem perſpicere queunt.* In peſte Lauſannenſi notavit *Hildanus* (*Centur.* 4. *Obſervat.* 23. *pag.* 306.) inſectorum copiam ingentem obſervatam fuiſſe annis præcedentibus; ipſo autem illo tempore, quo peſtis in illa urbe graſſabatur, *muſcarum copia talis fuit, ut poſt hominum memoriam vix tanta viſa fuerit.*

Unde credit *Rheaumur*, quibuſdam annis multiplicari poſſe talium inſectorum in are copiam, ut milliones una cum aere inſpiremus. Et cum quandoque in guttula aquæ tantus inſectorum numerus deprehendatur, ut fere totam guttulæ molem facere videantur, concluſit, homines in tali caſu non ſatis aeris ſingulis inſpirationibus in pulmones trahere, & ex his inſectis ingentem numerum in vaſis aeris manere, atque accumulari, dum viſcido, pulmonum ſuperficiem internam veſtiente, muco irretiuntur, vel calore pulmonis necantur, aut, debiliora reddita, ſuis alis ſe ſuſtinere nequeunt, ut una cum aere exſpirato avolent denuo. Hæc autem mortua, putrefacta, corpori humano nocebunt; ſicque credit, epidemicos morbos a tali cauſa produci poſſe. Accedit, quod aer, non tantum pulmones ingrediatur; ſed cum cibis, potibuſque corpus intret, uti etiam per venas abſorbentes, quæ totam ſuperficiem internam æque ac externam corporis occupant. Concludit igitur, ingens agmen talium inſectorum minimorum, quæ ſenſus fugiunt, devaſtare poſſe corporis interiora, æque ac majora, quæ campos, & hortos depopulantur. Huic ſententiæ favere videtur, quod illis annis, quibus mali morbi regnant, major ſolito inſectorum copia ſæpe adſit.

Cum autem adeo ſubito multiplicentur hæc inſecta, inde voluerunt deducere quidam, contagium in morbis animatum eſſe, & ab uno homine in alium per talia inſecta propagari; aſt huic ſententiæ multæ & magnæ opponi poſſunt difficultates. Notat enim *Hildanus* (*Centur.* 4. *Obſervat.* 23. *p.* 306.) *a peſte liberas non fuiſſe ruſticorum & pauperum tabernas, in ipſis etiam altiſſimis montibus ſitas, etiamſi inter ſe ſeparatæ, nullaque vicinitas & uſus inter ruſticos eſſet.* Unde concludit, *cauſam hujus peſtis Lauſannenſis, & vicinarum partium, non ſolum propter contagium, verum etiam propter corruptionem aeris, fuiſſe.* Præterea, ſi minimorum animalculorum in aere congeriens cauſa foret peſtis, & aliorum morborum epidemicorum, non poſſet intelligi, quomodo per ſeveram cuſtodiam peſtis arceri queat, ne ex una regione in aliam vicinam tranſeat; quod tamen toties factum fuiſſe, hiſtoria docet. Omnes cuſtodes, quantumvis etiam armatos, falleret talium inſectorum, in aere hærentium, agmen. Plura argumenta contra hanc ſententiam legi poſſunt (*Recueil des obſervations ſur la maladie de Marſeille &c. p.* 58. *& ſuiv.*). Et ſane, quamvis opinio *Rheaumurii* non prematur iiſdem difficultatibus, ſaltem non omnibus, tamen multa obſervantur in morbis epidemicis, quæ inde intelligi nequeunt; ſi enim ab inquinato innumeris inſectis aere orirentur illi morbi, omnes fere affici deberent plus, vel minus. *Sydenhamus* (*Sect.* 2. *c.* 2. *p.* 137.) notat de peſte Londinenſi: *illum annum ipſum, ut millium ſtrage funeſtum, alioquin mitiſſimum ac ſaluberrimum exſtitiſſe, omneſque, qui a peſte immunes perſtiterunt, nunquam meliori valetudine uſos fuiſſe; quin & eos, qui ab eadem convaluiſſent, cachexia, aliiſque affectibus, a reſidua priorum morborum labe provenire ſolitis, non magis obnoxios deinde vixiſſe.* Imo uti alia dictum fuit occaſione, obſervatum fuit, quod ab epidemicis morbis minus afficiantur languidi, debiles, cachectici, podagrici. Dubitabat *Rheaumur* (*Memoir. pour l' hiſt. des Inſect. Mem.* 10. *p.*

10. *p.* 435.) an non catarrhi epidemici, quales circa finem anni 1732. & primis menſibus 1739. per totam Europam graſſabantur, producti fuerint ab aere inſectis repleto potius, quam a nebulis frequentibus. Cum enim aer præprimis in pulmones agat, hoc videbatur veriſimile. Sed hyemalis tempeſtas inſectorum propagationi minus favere videtur; &, dum *Rheaumur* (*Academ. des Scienc.* 1733. *Mem.* 589.) recenſet obſervata *D. Coſſigny*, circa thermometri altitudinem facta, notat, quod ex ejus literis, verſus finem Decembris 1732. ſcriptis, didicerit, ſimilem morbum in *Inſula Bourbon*, quæ in Africa ſita eſt, graſſari eodem tempore; imo conſtitit, in medio mari navigantes ſimiliter affectos fuiſſe; ſi per tam immanem diſtantiam idem morbus ab inſectis aereis productus fuiſſet, horum numerus omnem ſuperaſſet imaginationem. Interim *Rheaumur*, in hoc loco, certæ aeris conditioni hunc morbum adſcribit tantum, nec ullam inſectorum aereorum mentionem facit.

In *Dyſenteria Neomagenſi*, quam *Degnerus* deſcripſit, obſervatum fuit, nationem Gallicam ab hoc morbo fere immunem manſiſſe, e qua duo tantum viri annoſi eodem correpti ſunt, ac occubuerunt. Judæi vero omnes a vera dyſenteria plane immunes fuerunt, & ne unicus quidem cum hoc morbo conflictatus fuit. Si autem a copia, & corruptione; inſectorum aereorum talis morbus ortum duxiſſet, vix videtur explicari poſſe, cur in eodem aere viventes cum reliquis non ægrotaverint.

Longe mirabilius eſt, quod apud *Heiſterum* (*Mediciniſche Chirurgiſche & Wahrnehmungen n.* 95. *p.* 171.) legitur, qui & fide digniſſimus eſt, & viros rei hujus teſtes citat. Anno hujus ſæculi undecimo *Altdorfii* incepit graſſari febris acuta continua, quæ, licet non haberet peſſimam & malignam indolem, tamen nec mitis vocari poterat. Morbus ſolos cives Academicos invadebat, cæterum neminem, licet cives Academici per orbem diſperſi habitarent, & eodem victu, ac aere cum reliquis urbis incolis uterentur. Unde vocabatur *Febris Univerſitatis*. Imo Univerſitatis Typographus, qui remote a Collegio habitabat, una cum ſuis famulis, ſive operariis, affectus morbo fuit, dum alter Typographus, ædes Collegio propinquiores multum inhabitans, cum tota familia manebat immunis a morbo. Cum autem de hoc morbo Academico rumor increbreſceret, quidam ex Norimbergenſibus filios ſuos domum redire juſſerunt; qui tamen eadem febre apud ſuos decubuerunt, & aliqui ex hoc morbo mortui ſunt. Mirum præterea hoc erat, quod, dum Profeſſores morbo corripiebantur, proles illorum, & reliqua familia, eodem malo afficiebantur pariter; ſtudioſi vero ægrotantes eodem morbo non inficiebant cives, apud quos habitabant.

Dum hæc perpenduntur, optimum videtur, cum *Sydenhamo* (*Sect.* 1. *c.* 1. *p.* 42.) fateri, quod hi morbi *a ſecreta atque inexplicabili aeris alteratione hominum corpora inficientis gignantur, neque a peculiari ſanguinis, & humorum craſi omnino dependeant, niſi quatenus occultæ aeris influentia dictis corporibus eandem impreſſerit. Hi, durante arcana illa aeris conſtitutione, nec ultra, pergunt laceſſere, Epidemici dicti ſunt.*

§. 1409. TAmen vix niſi contagio humano, quod mirum, morbos excitare.

Illud incognitum, & toties inexplicabile, in aere hærens, quod, vel miſcelæ, vel ſtimuli ratione noſtræ machinæ nocet, per contagium in humano corpore ex hac cauſa natum, videtur ſe quam latiſſime diffundere. An ergo omnes morbi epidemici ſunt contagioſi, & ex contagio, ab homine ad hominem delato, naſcuntur? Vix videtur hoc de omnibus morbis epidemicis

ſtatui poſſe. Dum duplices tertianæ, quæ, protractis paroxyſmis, æmulantur febres continuas, autumnali tempore graſſantur, licet numeroſi decumbant his febribus, non potui obſervare, quod contagium ſpargerent tales ægri: nam dum ad alia loca tranferebantur tales ægri, vel ab his febribus convaleſcentes, non inficiebant alios homines. In mitioribus morbis epidemicis, tertianis vernis verbi gratia, nemo de contagio cogitat, & nullæ adhibentur cautelæ. Imo febres tales epidemicæ, peſſimis ſymptomatibus ſtipatæ, quæ non levem malignitatis ſuſpicionem dabant, non fuerunt contagioſæ. Dum anno hujus ſæculi quinquageſimo ſexto (*Targion Tozzetti de l' inſalubrità dell'aria della Val di Nievole t.* 1. *p.* 111. 112. 113.) ob noxia paludum effluvia, peſſimæ febres epidemicæ graſſarentur. quæ ſatis magnam hominum ſtragem edebant, erumpentibus exanthematibus, petechiis, maculis grangræноſis latis valde in corporis peripheria, parotidibus, aliiſque malis ſymptomatibus, perniciosam ſuam indolem teſtabantur ſatis; tamen non erant contagioſæ. Nam in ſalubriori aere degentes, licet in domos ſuas recepiſſent homines epidemicis his febribus decumbentes, tamen non inficiebantur. Dum in priori aere, etiam montano, viventes ad vallem morboſam hanc deſcendebant, operam ſuam locaturi pro meſſe, aliiſque laboribus, peſſime ægrotabant ſatis cito, & ad ſuos reverſi, non ſpargebant contagium. Adeo autum morboſa erat aeris in valle indoles, ut etiam illi, qui non laborabant morbo epidemico, naturali calore deperdito, & facie Hippocratica, referrent cadavera ambulantia.

Ergo communis cauſa in aere hærens poteſt epidemicos, & quidem mali moris, morbos producere, qui plures quidem afficiunt eodem tempore, nec tamen ex uno homine in alium tranſeunt communicato contagio. Hoc dum conſiderabant quidam, venerunt in hanc opinionem, morbos epidemicos, imo peſtem ipſam, vel nunquam, vel quam rariſſime, per contagium propagari, ſed tantum pendere a quadam noxia aeris qualitate: multis, & ſatis ſpecioſis, argumentis hoc probare conatur Anonymus Auctor (*Plague of contagions diſeaſe pag.* 13. *&c. & per totum*). In primis negat illud, quod nempe primus omnium, qui quodam morbo, contagioſo dicto, laborabat, non potuerit illum per contagium recepiſſe. Contagium enim ſemper ſupponit duos homines, unum, a quo exit contagium; alterum, qui idem in ſe ſuſcipit, & inde ſimili morbo, ac prior, ægrotat. Cum ergo primus, qui laborabat morbo, illo fuerit affectus abſque contagio, cur non & ſecundus a ſimilibus cauſis, quæ in primo morbum produxerunt, eodem modo potuit affici? Unde concluſit, morbi propagationem ſine contagio fieri poſſe. Verum alia occaſione ad §. 1382. probatum fuit, morbos poſſe naſci in corpore humano a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi effectus ſunt; & tamen per eoſdem hos morbos ſic mutari corpus hominis ægri, ut per contagium iiſdem morbis inficiat alios homines, cui non expoſiti fuerant cauſis illis manifeſtis, a quibus ille æger morbum contraxerat. Ad quod probandum, dyſenteriæ caſtrenſis exemplum ſufficeret, uti tunc pluribus demonſtratum fuit. Dum epidemicam Dyſenteriam tractabat *Degnerus* (*De Dyſenter. Neomagenſi p.* 62. 63.) omnibus bene ponderatis, concluſit: *miaſma illud contagioſum, ſemel natum, potentiam conſequi ſe diffundendi, ac per contactum aliis ſe communicandi*. Ubi autem ſemel natum eſt hoc contagium, non neceſſe eſt, ut eadem aeris conditio maneat, qua ortum eſt malum; ſed morbus vim ſuam exercere pergit, licet alia fiat aeris conſtitutio.

Inſitio variolarum manifeſto hoc docet: in loco, ubi nullæ variolæ regnant, ſi ſaniſſimo homini, vulnuſculo levi facto in cute, applicetur tenue filum

lum pure varioloſo imbutum, licet per plures menſes ſervatum fuerit, ſequuntur omnes contagii varioloſi effectus, & ſani corporis humores convertuntur in ſimile contagium, ita ut in ſingula puſtula varioloſa, per inſitionem nata, hæreat ſufficiens contagii copia, qua plures homines infici poſſint. In tali caſu contagium non venit ex aere in corpus humanum, ſed filo tenui adhærens corpori communicatur. Hinc patet, quod contagium multiplicetur in corpore humano, & ex illo in alios tranſeat. Imo, uti demonſtratum fuit, dum de variolis agebatur, homo, variolas paſſus, diu toto corpore illud contagium ſpirat, quo alios eodem morbo inficere poteſt: imo & poſt mortem cadaver adhuc contagium expirat. Simul videtur conſtare obſervatis, aerem contagium hoc, ex corpore hominis infecti receptum, non longe diffundere poſſe, ſi acceſſu ad infectum locum, & omnibus cum eo commerciis ſeveriſſime interdicatur (*Mead de peſte p.* 17.). Dum in Nobilium Collegio unus variolis inficeretur, mox ab omni commercio cum reliquis remotus fuit, & poſt morbum toleratum per plures ſeptimanas habitavit ſolus; licet autem variolæ graſſarentur epidemice, nullus ex reliquis infectus fuit. Notum eſt, publicæ ſecuritatis cauſa, merces ſuſpectas, & veſtes, per plures dies, quotidie exponi aeri, & vento, ut latens in his contagium diſſipetur in auras, atque evaneſcat; & optimo cum ſucceſſu quidem; cum econtra in oriente, ubi cautelæ illæ non adhibentur, vel negligentius ſaltem, toties recrudeſcat peſtis.

Negari non poteſt, aeris conſtitutionem ad majorem morbi contagioſi progreſſum, ejuſque diminutionem contribuere poſſe. Præcedenti paragrapho notatum fuit, peſtem in urbe *Aleppo* imminutam, non fere integre abolitam, fuiſſe, dum fervidiſſimus aeris æſtus aderat; ſed contagium non erat deletum; recruduit enim poſtea. Videtur tamen calor aeris minuiſſe contagii vires. In aliis peſtibus hyemale potius frigus prodeſſe videbatur. Dixerat *Hippocrates* (*Sect.* 3. *Aphor.* 19.): *Morbi omnes in omnibus anni tempeſtatibus oriuntur: nonnulli tamen in quibuſdam magis tum fiunt, tum irritantur.*

Illud autem contagium, in corpore humano natum, poſſe adhærere aliis rebus, certum eſt. Docet hoc variolarum inſitio manifeſte. Sed ad §. 1382. notatum fuit, tentoria, una cum militibus peſſima febre maligna decumbentibus, ex Germania, ſecundo Rheni flumine, eadem navi devecta fuiſſe *Gandavum*, ut repararentur: viginti tres operarii, qui huic labori incumbebant, ſtatim eadem febre corripiebantur, & ſeptendecim ex illis perierunt.

Contagium ergo naſcitur in humano corpore, dum morbus eſt, etiam ſine contagio natus, & per hoc contagium, ſemel natum, latiſſime diſſeminari poteſt; præcipue, cum illud contagium, ex corpore humano emanans, aliis rebus adhærere poſſit diu, manente efficacia eundem morbum propagandi. Vidit *Helmontius* (*Tumul. Peſtis p.* 853. *col.* 1.) hominem, *qui, tangendo chartas peſtiferas, eo ipſo ſenſit dolorem quaſi pungentis acus, moxque peſtilentem Antrhacem in indice digito oſtendit, & poſt biduum occubuit.* Decubuerat menſe Julio peſte famulus Pharmacopœi, in horto, intra domunculam incurvis lateribus ſurſum quidem contectam, ſed ſine parietibus, & undique circumcirca apertam: velis tamen undique muniverant, ut ab aeris injuriis liber foret æger; quo ſanato, lectus, vela, & reliqua ſupellex, ablata fuerun, relicto ſolo ſtramine, cui lectus ægroti impoſitus fuerat. Poſt octo menſes Pharmacopœus caſu ſtramen, quod autumno, totaque hyeme, vento, pluviis, nivibus, frigori, expoſitum manſerat, dextro pede ab uno in alterum latus dimovet, mox ſitus fœtorem naribus percipit, & paulo poſt acrem ac pungentem dolorem in inferiore cruris parte

te prope pedem ſentit, ac ſi aqua fervida pars combuſta fuiſſet; ſequenti die epidermis in magnam veſicam elevabatur; qua pertuſa, effluxit aliqua nigricantis æquæ copia; & ſub illa veſica carbunculus peſtilens latens inventus eſt, qui vix duabus ſeptimanis ſanari potuit. In reliquis tamen bene valuit (*Diemerbroeck de Peſte lib.* 4. *Obſerv.* 119. *p.* 366.).

Potuit ergo peſtis venenum tanto tempore manere in hoc ſtramine, & tamen tantam virulentiam adhuc habere, ut uno momento carbonem faceret in corpore ſano. Cum autem ſatis denſa ſtraminis ſtrues ſoleat lectis ſupponi, illud quidem aeri undique libere expoſitum fuit, ſed non ſatis perflari a ventis potuit, ut contagium diſſiparetur in auras, & evaneſceret. Hinc intelligitur ratio, quare *celeberrimus Mead* (*De Peſte p.* 28.) damnaverit domorum clauſuram: *Ædes ita obturatæ ſunt totidem contagionis, citius, aut ſerius diffundendæ, ſeminaria. Per menſtruam enim, vel longiorem, ab ægri, qui ultimus occubuit, obitu moram nihilo plus ages, quam ſi mercium infectarum faſcis ſervetur reſoluta* (*non* videtur omiſſum fuiſſe). *Pandoræ pyxide recluſa, evolabit venenum*. Eandem ædium infectarum clauſuram condemnat *Lobb*, & plurima, quæ inde pendent, incommoda recenſet (*of the Plague p.* 116. *& ſeq.*) ſimulque notat, infectorum numerum auctum potius fuiſſe, quam minutum, per hanc methodum.

An peſtis contagium recluſum acrius fit mora, dum aliis corporibus adhæret? Quædam obſervata videntur favere huic opinioni. Sub ſtramine congeſto latens peſtis venenum crure veſtito movetur tantum, illico cum ſenſu caloris urentis excitatur in homine ſano carbo peſtilentialis, ut ſupra dictum. Verum illi, qui de peſte ſcripſerunt, carbonem damnaverunt, tamquam pejorem peſtis effectum, quam bubo foret. Poſtquam tribus annis, per *Geldriæ* provinciam, truculenta peſtis graſſata eſſet, & jam ceſſaret, Capitaneus quidam in pago quodam decubuit, varios carbunculos habens, qui &, remediis ſero adhibitis, periit. *Diemerbroeckius* (*De peſte l.* 4. *Hiſtor.* 120. *p.* 337.) cum ægrum primo inviſerat, ſtatim infectus fuit, & ingens carbunculus cum maximo dolore manum ſiniſtram occupavit. Cæterum, nec febrim, nec ullum aliud malum in reliquo corpore, ſenſit, nec internis remediis opus habuit, ſolitæ antidoto, tabaci fumo, confidens. Miles, qui Capitaneo ægrotanti ſerviebat, ſimili modo infectus fuit, nec præter topica remedia opus aliis habuit. Figebatur ſic peſtis contagium in uno corporis loco, quem deſtruxit, carbonem excitando; cæterum corpus non mutavit. Hinc non inepte videtur dixiſſe *Helmontius* (*Tumulus Peſtis pag.* 854. *col.* 1.) *Anthrax, Bubo, aut Eſchara, non ſunt materia primitiva peſtis, ſed effectus, ac productum, quod peſtis ſibi paravit; in quo peſtis ſedet, quaſi in nido*. Illud autem peſtis contagium adeo ſubtile eſt, ut omnes ſenſus fugiat, licet ejus effectus in corpore ſenſibus manifeſti appareant. Hinc alio loco (*Ibid. p.* 870. *col.* 1.) dixit: *Venena cætera ſenſibili aliquo ſigno produntur; ſola vero peſtis inſenſili contagio communicatur, perinde atque humani pedis veſtigium odorem ſuum ſervat*. Sed canes odoriſequi noverunt herum ſuum, odorando veſtigia, invenire, & ferarum veſtigia, pariter legentes, illarum latebras diſtinguere. Norunt venatores, canes tunc felicius feras rimari, dum rori matutino inviſcatum adhuc manet illud, quod odore diſtinguunt.

Videmus jam, quorumdam corporum effluvia, pertinaciſſime adhærere aliis corporibus, & longiſſimo quidem tempore. Vidi ſcriniolum, ex pretioſo ligno factum, quo antea moſchus reconditus fuerat, ſervaſſe odorem, licet certo conſtaret, viginti quinque annos ad minimum elapſos eſſe, quibus nullus moſchus in hoc ſcriniolo fuerat; &, dum aperiebatur, fragrantiam muſchi

ſpi-

ſpirabat tam valide, ut hyſtericis malis obnoxia virgo ſtatim caderet in animi deliquium, ac poſt valide convelleretur. Lavabatur acri lixivio, exponebatur aeri libero per menſes, nec potuit deleri moſchi fragrantia, licet minuta videretur. Simulac autem per unam, alteramve ſeptimanam clauſum maneret ſcriniolum, diffundebat moſchi odorem per totam domum dum aperiebatur. Notum eſt, *Boylei* experimentis, moſchum diffundere fragrantiam ſuam per magnum ſpatium, & notabile tempus, abſque ſenſibili ponderis jactura. Unde Phyſici ſolent hoc experimento demonſtrare diviſibilitatem materiæ corporeæ, quæ fere omnem ſuperat imaginationem.

Si jam idem obtineat in peſtis contagio, poterit illud, ſarcinis recluſum, diffundi quaquaverſum, & ſubito magnam ſtragem edere, licet ſenſus non afficiat. Si enim, vel mora pejus reddatur, vel effluviorum perpetuo emanantium ingens copia collecta ſit, idem malum metuendum erit. Hæc videtur ratio, quare illi, qui ſarcinas aperuerunt infectas peſtis contagio, mortui conciderint illico; alii ſtatim correpti fuerunt vertigine, quam excepit febris peſtilentialis, & mors, ſpatio paucorum dierum. Si enim illud latens contagium æque malignum fuiſſet, dum conſarcinabantur merces, debuiſſent homines, qui hos labores perficiebant, æque male mulctati fuiſſe, ac illi, qui poſtea ſarcinas ſolvebant. Unde concluſit *celeberrimus Fromond* (*Riſpoſta Apologet. &c. p.* 150.) contagium peſtis, hærens in ſarcinis bene tectis & clauſis, per longam navigationem reddi magis deleterium. Dum ſarcinam ſerici, ex infecto loco delatum, & in inſula quadam depoſitam, ſolvebant homines lucri avidi, infelicem hanc prædam inter ſe diviſerunt; ſed brevi perierunt omnes, & infecerunt ſuas familias, ita ut ne unus quidem evaſerit; ſicque peſtis ceſſaſſet in hoc loco, nec ulterius propagata fuiſſet, niſi, mala fortuna, Tolonienſis civis ex eodem loco in urbem rediiſſet, & morbum propagaſſet (*Antrechaux Relat. de la peſte p.* 65. *&c.*).

Sollicite monuit *Lobb* (*Of the Plague p.* 16. 17. 48.) cautelas obſervandas, dum ſarcinæ, a ſuſpectis locis venientes, aperiuntur: ſi enim in aere libero hoc fiat, jubet, ut dorſum opponant vento; ſic enim, quod exibit noxium ex ſarcinis ſolutis, ventus propellet in aerem. Si autem in ædificiis idem tentetur, tunc monet, ut focus incendatur; & portæ ſimul maneant apertæ: ille autem, qui ſarcinam deligabit, dorſum opponat portæ apertæ, ſarcinamque inter ſe, & caminum locet. Sic enim obtinebitur, ut aer, per portam ruens verſus focum, pellat in camini tubum quidquid ex ſarcinis apertis exhalat, quod per extremum camini tubum in aerem diſpergetur, & ſic evadet innoxium, dum in atmoſphæra diluitur, quod antea collectum nocebat quam maxime, uti in præcedentibus dictum fuit.

Quamdiu autem contagium aliis corporibus adhærens manere poſſit, ſic ut morbum propagare aptum ſit, non adeo certo determinari poteſt. Videtur admodum probabile, ſi omnino recluſum fuerit in loco quodam, quod diutiſſime nocendi vires retineat, & effluviis accumulatis libere dein erumpentibus, deleteriam vim exercere poſſit. In Hiſtoria multa talia exempla recenſentur, quæ docent, ciſta aperta, quæ peſtis tempore ante plures annos clauſa fuerat, & talis manſerat, morbum recruduiſſe. Notum eſt, ſuſpectas merces ventilando depurari, ut caveatur peſtis. Recluſus diu moſchus indelebili odore inficit illa, quibus continetur, & apertis dein vaſis, vis tolerabilem odorem ſpargit. *Sydenhamus* (*Sect.* 2. *c.*2. *p.* 130. 131.) qui tanta cum cura morbos epidemice graſſantes obſervavit, dicit: *per annos aliquot, peſtem inſigniorem ſubſequentes, ſparſim occurrere peſtiferorum funera, paulatim imminui, ac evaneſcere ſolita*

lita &c. quippe quæ antegreſſæ meſſis tantum ſpicilegia reparari debent. A quibus etiam nuperæ luis reliquiis fit, ut febres, quæ anno poſt graviorem peſtim uno, aut altero graſſantur paſſim, peſtilentes eſſe ſoleant, &, licet aliquibus veræ peſtis notis deſtitutæ, tamen ejuſdem naturam ac indolem quam plurimum referant, nec non conſimilem medendi rationem ſibi vindicent. Manet ergo illa diſpoſitio peſtis reſuſcitandæ favens diutius, & morbi ſequentes genium peſtis adhuc quaſi redolent. Sed ſimul monet ſequentia: *Verum, præter illam aeris conſtitutionem, ſed cauſam communiorem, accedat oportet & alia procatarctica, nimirum μιάσματ☉, ſive ſeminii, a peſtifero aliquo corpore, vel immediate ac propinquiore conſortio, vel mediate ac per fomitem aliunde tranſmiſſi, ſuſceptio.* Poſtea (*Ibid. p.* 132.) ſubjungit: *Interea, aeris diſpoſitionem quamtumvis λοιμώδη, peſtis ſuſcitandæ per ſe imparem eſſe, vehementer ſuſpicor; quin peſtilentiæ morbum, alicubi ſemper ſuperſtitem, aut per fomitem, aut per peſtiferi alicujus appulſum, e locis infectis in alios deferri, ibidemque nonniſi accedente ſimul idonea aeris diatheſi popularem fieri.* Fatetur enim, aliter intelligi non poſſe, cur, dum unum oppidum peſte devaſtatur, aliud, non longe diſſitum, omne commercium cum loco infecto caute inhibendo, prorſus immune maneat. Confirmat hoc exemplo *magni Hetruriæ Ducis*, qui peſti, quæ totam fere vaſtabat Italiam, cura & prudentia, aditum in fines ſuos penitus interclusit.

Obſervatum fuit in peſte Viennenſi 1713., illas domos, quæ tempore peſtis 1679. Noſocomiis condendis ſerviverant, vel in quibus plurimi a peſte mortui fuerant, omnium primo infectas fuiſſe, & vehementius reliquis (*Wiener Peſtbeſchreibung. p.* 235.). An per tot annos in his locis latuit contagium, dormiens, nunc novæ peſtis occaſione excitatum, & actuoſum redditum? Sic ab exigua ſcintilla ingens erumpit incendium, & contagium creſcit eundo, cum affectorum tetro morbo hominum humores in ſuam naturam convertat. In peſte Athenienſium (*Schulz. Hiſtor. Medic. p.* 189.) *aves, & quadrupedia, quæcumque humana carne veſcuntur, cum plura jacerent inſepulta cadavera, aut non accedebant, aut, ſi accederent, & deguſtaſſent, interibant.* In peſte Viennenſi 1713. muſcæ, quæ ſanguinem peſte laborantium guſtaverant, illico moriebantur (*Wiener Peſtbeſchreibung p.* 263.). Videntur enim omnes humores hoc contagio in peſtiferis inquinari; uti in variolis a minima puris varioloſi particula ſani corporis humores in contagioſam indolem permutantur.

Concluſit hinc *Lobb* (*Of the Plague p.* 4. 5.) infectionis periculum plurimum pendere a copia contagii per aerem diſperſi, & a proximitate ejus, qui contagium recipit. Neque, uti jam ſæpius monitum fuit, videtur contagium longe diſpergi per aerem, abſque jactura malignitatis. Inde intelligitur, cur obſervetur, peſtim in initio lente procedere. Circa finem Decembris 1664. Londini unicus periit (*Ibid. p.* 43. *& ſeq.*) a peſte; cumque hoc tempore anni foci in cubiculis inſtrui ſoleant, credibile eſt, plurimum de peſtis contagio per tubum camini aſcendiſſe, & per aerem fuiſſe diſperſum, ita ut vim nocendi perdiderit; nullum etiam hujus morbi veſtigium per ſex deinde ſeptimanas obſervatum fuit. Menſe Februarii iterum unicus a peſte mortuus fuit; poſt integre ſiluit morbus per novem ſeptimanas; deinde ſenſim & tarde prorepſit, ita ut pauci tantum inficerentur. Unde etiam multi, omne omnino commercium cum infectis vitantes, in domibus ſuis vixerunt immunes; quod & in Collegiis, & Monaſteriis, obſervatum (*Ibid. p.* 46.). Contra in peſte Viennenſi (*Sorbait de Peſte p.* 11.) proximum in eadem domo habitantibus contagium infecit omnes, ſi unus hoc morbo ægrotare cepiſſet, *communicante altero alteri, circa nonum præſertim diem, malignæ hæreditatis portionem, aliquando*

etiam

etiam citius; & ſic integræ, eæque plurimæ, exſtinctæ ſunt familiæ.

Ubi autem, plurimis ægris peſte decumbentibus, contagium multiplicatur de illorum corpore exhalans, tunc tanta copia in aere hærere poteſt, ut etiam in majore diſtantia a fomite ſuo maneat actuoſum: *Tunc enim ad triſtiſſimæ ægritudinis propagationem jam non amplius vel fomite, vel perſonali conſortio opus eſt; verum quemcumque hominem, vel ſumma cura a peſte correptis remotum, ipſe aer cum ſpiritu intro ſubiens per ſe, ac ſuo marte inficere valet, modo ille habeat corpus humoribus ad afflatum excipiendum paratis refertum* (*Sydenham. ſect. 2. c. 2. p. 131.*).

Hinc patet, non confidendum eſſe, ſi unus, alterve in quodam loco peſte laboraverit, licet per plures ſeptimanas poſtea nullum mali veſtigium appareat.

Neque tantum in Peſte, verum etiam in aliis morbis Epidemicis contagioſis, idem obſervatum fuit. Sic *Degnerus* (*De Dyſenter p. 4. & ſeq.*) decimo ſeptimo menſis Julii primum dyſentericum viderat; circa finem menſis, & in principio Auguſti, magis vero circa medium, prorepere morbum obſervavit per vicinas plateas; & dein, circa finem Auguſti, gradatim de platea in plateam diſpergebatur; in primis autem, verſus meridionalem civitatis partem; ita ut ejus veſtigia preſſo quaſi pede legere, & ſequi, potuerit. Circa initium Septembris per totam civitatem graſſabatur morbus, ita ut nulla urbis pars omnino immunis a morbo foret: hactenus tamen intra civitatis pomœria ſubſtitit malum, nec vicina loca fuerunt infecta. Unde illud contagium Epidemicæ Dyſenteriæ, licet copioſum ex tot ægrotantium corporibus exhalaret in auras, tamen vicinos *Neomago* pagos non infecit. Verum, dum in hac urbe Encœnia celebrabantur, ingens, ut ſolet, ruricolarum numerus confluebat, qui, infectas domos intrantes, contagium ad ſuos retulerunt. Plura alia exempla enumerat *Degnerus*, quæ evidenter docent, contagium illud ex urbe ad alia loca delatum fuiſſe hoc modo.

Contagioſi illi morbi Epidemici ceſſant tandem, citius, vel ſerius, ſive inerti reddito contagio, ſive mutatis cauſis prædiſponentibus, quæ apta reddebant hominum corpora, ut a contagio ſuſcepto inficerentur. Dixit *Sanctorius* (*N. 126. Gotter de Perſpirat. p. 211.*) *Res peſte infectæ inficiunt, quo uſque durant proximæ, & remotæ, cauſæ: unica tamen deficiente, ceſſat virus, ad inſtar motus horologii, dum rotarum unica irrito dente quieſcit*. Poteſt cauſa excitans, peſtis contagium nempe, diu latere, & adhuc aptum quidem, ut actuoſum reddatur denuo. Hinc merito tanta habetur cura, ut res infectæ depurentur poſt morbi contagioſi finem. In oriente, ubi vel nulla, vel ſuperficiaria tantum, cura habetur, inde toties recrudeſcit malum; cum aliæ nationes, his cautelis uſæ, & ſeveris pœnis omne cum locis infectis commercium inhibentes, per ſæculum vixerint a peſte immunes.

Solum contagium, abſque cauſa prædiſponente, non ſufficere, ut morbum contagioſum producat, videtur multis probari argumentis. In oriente deberet peſtis abſque intermiſſione graſſari: ceſſat tamen, & recrudeſcit: peſtis tempore non omnes inficiuntur, qui eidem contagio expoſiti vivunt. Animi affectus validi, in primis terror, contagii efficaciam augent, uti omnes omnino, qui de peſte ſcripſerunt, teſtantur. De hac re dictum ad §. 1383. ubi de variolarum contagio, per metum aucto, dictum fuit. Obſervavit *Benſa* (*De Peſte Auſtr. p. 52.*) illos, qui ex terrore peſtim contraxerant, vel nunquam, vel rariſſime ſaltem, evaſiſſe. Hinc credit, Turcas, qui peſtem non magis metuunt, quam alium vulgare morbum, non adeo copioſa numerare funera, licet ſingulis ferme annis *Conſtantinopoli* hic morbus obſervetur. Vidit nobilem virum, qui de feneſtra conſpiciens currum, quo ægri vehebantur, ex concepto ter-

terrore peſte tactus, intra paucos dies periit (*Ibid. p. 37.*).

Patet ergo, morbos Epidemicos aliquando carere contagio, dum cauſæ morboſæ, extra corpus humanum natæ agunt in corpora illorum, qui his cauſis exponuntur. Quandoque his contagium adeſt, quod ex uno homine in alium tranſit, & ſic morbum multiplicat. Horrendæ illæ peſtes, quarum in ſacris literis mentio fit, non videntur egiſſe per contagium (*Lobb of the Plague p. 175.*). *David* vidit Angelum percuſſorem, dum ſupplices Deo preces ſuaderet ad placandam divinam iram; obtinuit miſericordiam; & mox ceſſavit malum. Unde merito *Helmontius* (*Tumulus Peſtis pag. 850. col. 2.*) dixit: *Duas igitur, ſpecie diverſas, Peſtes agnoſco ſolum; unam nempe, quæ immediate ex manu Omnipotentis, per Angelum percutientem, mittitur, ad executionem occulti judicii ſuæ Deitatis. Hanc etenim quamquam peſtim agnoſcam, eandem tamen Domino meo integraliter committo, dicoque reſignata mente, Fiat voluntas tua, Domine; ſiquidem nec remedium opto, niſi pro tuo beneplacito. Finaliter, itaque, peſtim naturæ tantum ubique attingam, ut philoſophus; eamque voco alteram.*

§. 1410. HOS autem proprie epidemicos vocare ſolemus.

In ipſo initio Commentariorum in librum primum Epidemiorum *Hippocratis* exacte definit *Galenus* (*Epidem. lib. 1. Charter. tom. 9. p. 2.*) quid per morbos Epidemicos intelligendum ſit. Monet enim, quod *Hippocrates*, in libro de *aere*, *locis*, *&* *aquis* egerit de Morbis Endemiis, ſive vernaculis, qui, incolis cujuſdam loci tanquam cognati, nullo non tempore illos comitantur. In libris vero Epidemiorum agit de morbis, qui non ſemper, uti Endemii, ſed per aliquod tempus, paſſim, vel civitates, vel nationes univerſas, adoriuntur. Cæteros morbos vocavit Sporadicos, qui ſcilicet non communiter multos, ſed ſeorſum quemque præhedunt; adeoque non a generali cauſa, ſe a particulari, pendent. Hæc autem definitio Epidemicorum morborum evidens, & adæquata, eſt; nihilque habet ambigui. *Ægineta* vocavit παιδήμια νοσήματα, populares, & communes, morbos, qui multis ſimul contingunt, quorum ut generatio, ſic etiam cauſa, communis eſt (*Lib. 2. c. 34. p. 20. verſa*). Sed non videtur adeo exacte diſtinxiſſe morbos Endemios ab Epidemicis; unde *Galeni* definitio præferenda.

Unde etiam *Scaliger* (*Scaligerana, Thuana, &c. pag. 86. tom. 2.*) carpſit Interpretes, quod libros *Hippocratis* περὶ τῶν ἐπιδημίων verterint *de morbis popularibus*. Dicendum voluit, de *vulgaribus morbis*, vel potius de *volgivagis morbis*. Endemios morbos populares vocavit; Epidemicos autem vulgares dixit: *nam* τὸ ἐνδήμιον *eſt, quod in populo;* ἐπιδήμιον *vero, quod vagatur per populum, graſſatur, & populatur.* Ἔνδημος *enim* νόσος *poteſt eſſe etiam citra aeris vitium;* Ἐπιδημία *non poteſt*. Si ergo ex loci natura, & ſitu morbi oriantur, illorum cauſa perennis manet, ſemperque adſunt, & dicuntur *Endemii*; ſi autem quodam tempore tantum regionem pervadant, vocantur *Epidemici*.

§. 1411. HOrum cognoſcitur natura juxta regulas datas (11. 12. 13.)

In numeris hic citatis dictum fuit de methodo indagandi morborum naturam, ac indolem, eorumque cauſas, & effectus in corpore humano, ut inde eruatur methodus medendi, ſeligantur que apta remedia, ad emendandas morborum cauſas, ſolicita obſervatione detectas, & ad tollendos effectus morbi in

in corpore humano. Patuit tunc, non perfunctorium opus eſſe, indagare morbum, nondum cognitum: requiruntur enim cognita omnia illa, quæ ægro contigerunt; opus eſt, ut ponderentur ſingula, comparentur inter ſe univerſa, conferantur cum illis, quæ in ſanitate contingunt, & dein ſevero ratiocinio ex his eruatur cauſa proxima morbi, atque curandi methodus.

Hæ ſunt generales Praxis Medicæ regulæ, quæ ubique locum habent: quomodo autem, & quibus cum cautelis, applicandæ ſint morbis Epidemicis, dicetur ſequenti paragrapho.

§. 1412. Lucem vero affundit Medico incognitum talem, & recens invadentem, epidemicum curaturo. 1. Determinatio ejus ad ſpeciem notam, cui maxime ſimilis. 2. Obſervatio ejus, qui eo tempore, circa æquinoctium vernum, vel autumnale, frequentior. 3. Attentio ad phœnomena ſpontanea, quæ mortem, ſalutem, meliorem, pejorem, ſtatum morbi; præcedunt, comitantur, ſequuntur. 4. Eorum, quæ inevitabiliter geruntur, ingeruntur, egeruntur, adjuramentum, vel nocumentum. 5. Comparatio plurium eodem tempore decumbentium ſimul. 6. Abſtinentia ab omni auxilio, quod dubium, valde movens, mutans, tectum morbi genium obſcurans.

Fatetur Sydenhamus (*Sect.* 1. *c.* 2. *p.* 43.) ſe ſæpius cespitaſſe, dum novus morbus ingueret, ac, *niſi ingenti adhibita cautela, intentiſque animi nervis omnibus, vix, ac ne vix quidem potuiſſe efficere, ne unus, aut alter illorum, qui ſe primis illius curæ commiſerant, vita periclitaretur, donec, inveſtigato jugiter, tandemque perſpecto morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede, & intrepidus denuo procederet*. Dantur enim quandoque morbi, qui licet Epidemiorum inſigniantur nomine, omnino anomali ſunt, & nulli typo ſe patiuntur adſtringi, incertamque ſymptomatum varietatem oſtendunt, adeo ut idem morbus in ipſiſſima anni conſtitutione varia & diſſimili ſe oſtentet facie (*Ibid. p.* 46.). Unde optandum foret, ut Medici, qui in majoribus urbibus lautam praxin habent, ſimul convenirent ſæpius, collatis obſervationibus deliberaturi, quid de genio ingruentis morbi epidemici ſtatuendum foret, & quænam curandi methodus ſucceſſerit, vel ſucceſſu caruerit. Sic multi vitarentur errores, &, ſi quid erratum fuerit, poſſet illico emendari. Verum ſumma attentione hic opus eſt, etiamſi in arte jam longævi fuerint Medici, & meritorum fama celebratiſſimi. In Oratione publica, quam *Ramazzini* in Patavino Lyceo habuit, ut demonſtraret, *Theoreticæ Medicinæ nullum jus eſſe, ut ſupra Practicam dominatum affectet*, ſed binas has Medicinæ partes arcto connubio jungendas eſſe, memorat, anno 1576 non adſpernenda peſtilentiæ ſigna Venetiis ſe prodidiſſe; cum autem ob frequentiora in dies funera metus augeretur, ac magnæ inter Medicos, uti mos eſt, obortæ fuiſſent contentiones circa morbi naturam, aliis peſtilentem morbum eſſe negantibus, aliis affirmantibus, publico decreto acciti fuerunt *Hieronymus Mercurialis*, & *Hieronymus Capivaccius* (quanta in arte nomina!). Splendido comitatu Venetias profecti ſunt celeberrimi hi viri, neque minori exſpectatione ſuſcepti. Severum inſtituerunt examen, audiverunt Medicorum inter ſe diffidentium opiniones, deinde ad excelſum Collegium deducti, coram ſereniſſimo Principe, ſententiam dixerunt: *Nequaquam peſtilentem eſſe eam, quæ vagabatur, epidemiam, ac libere profeſſi ſunt, ſe ſuis methodis, & præſidiis hunc morbum curaturos*. Pronis auribus excepta fuit hæc ſen-

ſententia, & civitas omni metu ſoluta. Verum, cum a ſolita diligentia, ægros hoc morbo epidemico laborantes ad diſſita loca adſportandi, ceſſarent, intra paucos dies exitialis ille morbus, a judicibus tantæ auctoritatis tanquam inſons abſolutus, majori ſecuritate in vulgus ſævire cœpit, ita ut anni unius ſpatio centum fere hominum millia perierint: *Perhumaniter tamen ergo ſuos judices ſe geſſit peſtilens ille morbus; illis enim perpecit, ac indulſit, ut ſoſpites, comitatu ſuo tamen magna ex parte orbati, Patavium redirent. Quæſitæ nocuere artes, ceſſere magiſtri* (*Ramaz. oper. p.* 58. 59.).

Si in tantos viros talis error, & tam pernicioſus, cadere potuerint, quantum non debent metuere Medici, dum de morbis Epidemicis conſuluntur; præcipue, ſi contagii ſuſpicio ſimul adſit? Conſideranda nunc ſunt ſingulatim illa, ad quæ attendere debet Medicus prudens, dum latentem Epidemicorum indolem indagat.

1. Hoc eſt primum, ad quod Medicus prudenter indagaturus morbos Epidemicos attendere debet. Si v. g. autumnali tempore, vel & citius, plurimi in quodam loco febribus decumbant, inquirit ſedulo, an illæ febres pertineant ad claſſem febrium continuarum, an vero intermittentium genium habeant. Forte mirum videbitur, quod de hac re ullum dubium eſſe poſſit, cum §. 727. tam exacta intermittentium febrium definitio data fuerit; quæ nempe per vices integre remittunt, ut plena ἀπυρέξια inter duos quoſque paroxyſmos intercedat. Verum ad §. 748. monitum fuit, quod febres autumnales ſæpe exacte æmulentur indolem febrium continuarum ob longiores, & duplicatos paroxyſmos; dum tamen indoles, & curatio longe diverſæ ſunt. Solent autem illæ febres, quæ continuis ſimillimæ apparent, diſſilire quaſi in intermittentes, ubi illarum impetus deferbuit. Simulac prudens Medicus in uno, alterove ægro hoc obſervavit, jam tuto concludit, febres tales, licet continuas mentiantur, tamen eſſe de genere intermittentium, & illarum curam requirere. Facile patet, quanta utilitas ex hac obſervatione redundare poſſit.

Licet autem febres illæ intermittentium indolem habeant, differunt tamen multum a febribus ſimplicibus intermittentibus, ſymptomatum numero, & gravitate. Hinc monuit *Sydenhamus* (*Sect.* 1. *c.* 2. *p.* 51.) morbos epidemicos, certa conſtitutione genitos, multum differre ab illis, qui, licet idem plane nomen ſortiantur, alia tamen conſtitutione generantur. Sic vidi Pleuritides Epidemicas, quæ non obediebant conſuetæ Pleuritidis curæ, nec ferebant repetitas venæ ſectiones; ſed emollientium decoctorum uſui, una cum oleoſis, cedebant feliciter, materia morboſa per alvum critice evacuata. Ita & *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 50.) obſervavit illo tempore, dum Dyſenteriæ præcipue graſſabantur, febrim, quæ *Dyſenteriæ indolem non leviter æmulabatur* (*niſi quod illa cauſam morbificam per ſedes eliminet, & pauca alia exinde naſcantur ſymptomata*) *quod tum a conſimili utriuſque morbi inſultu, tum etiam quod, utroque malo correpti, Aphthis, ſimilibuſque invicem ſymptomatibus, admodum ſint obnoxii, ſatis evincitur. Et ſane Dyſenteria, de qua agitur, ipſiſſima illa febris eſt; hoc tantum diſcrimine, quod introvertatur, & in inteſtina ſe exonerans, per eadem viam ſibi faciat.*

Hinc ſemper conſiderandum eſt illud Epidemicum prædominans in omnibus morbis, qui in Epidemica quadam conſtitutione occurrunt. Sic, uti præcedente Capitulo dictum fuit, illo tempore, dum variolæ Epidemice graſſantur, obſervatur febris varioloſa, quæ omnia variolarum ſymptomata habet, exceptis illis, quæ a variolarum eruptione, inflammatione, ſuppuratione, exſiccatione, pendent. Epidemicum autem illud in diverſis etiam morbis veſtigium adeſt. Unde (*Sydenhamus* (*Ibid. pag.* 51.) probat, quod, *quantocumque ab invicem quoad typum & formam ſpecificam intervallo*

vallo diſtent, conſtitutio tamen omnibus communis ſubjectam ſingularum materiem ad ejuſmodi conditionem, atque ſtatum effingit, formatque, ut præcipua ſymptomata, quæ ad particularem evacuationis modum nihil attinet, omnibus paria ſint; ſingulis etiam in hoc conſpirantibus, ut eodem pariter omnes tempore & intendant ſævitiem, & remittant. Notandum eſt inſuper, quibus annis variæ illarum ſpecies graſſantur uno, eodemque tempore, eas omnes modo, quo primum aggrediuntur, atque invaſionis ſymptomatis, conſentire.

2. Quamvis *Hippocrates*, non tantum morborum vernalium ac autumnalium, ſed & hyemalium ac æſtivorum, morborum mentionem fecerit paſſim; tamen ſedula obſervatione *Sydenhamus* didicit, epidemicorum morborum indolem bis in anno mutari, circa æquinoctium vernum nempe, & autumnale; hincque morbos epidemicos diviſit in vernos, & autumnales (*Ibid. p.* 46.47.). Fatetur quidem, morbos alia quavis anni tempeſtate naſci poſſe; ſed iſtos relegandos voluit ad illam tempeſtatem, quam proxime contingunt, ſive ver, ſive autumnus, fuerit. Accidit enim, ut, aeris temperie conſpirante, citius emergant hi morbi; & econtra ſerius, ſi hæc adverſa fuerit. Unde monet ſequentia: *Cum itaque ver dico, vel autumnum, non de ipſo ſtatim æquinoctio, ſive verno, ſive autumnali, ad amuſſim loquor*. Sic notat, Epidemicos vernos quandoque maturius incipere, menſe nempe Januario, &, ſenſim increbreſcentes, circa æquinoctium vernum ad ſtatum pervenire, dein ſenſim imminutos circa ſolſtitium æſtivum evaneſcere, niſi quod hinc inde unum, alterumve hominem adhuc infeſtent. Sic obſervavit, morbillos ſæpe menſe Januario incipere, tertianas vernas menſe Februario; quæ tamen circa ſolſtitium æſtivum pariter ſe ſubducunt. Alibi autem morbi Vere orti, & de die in diem invaleſcentes, ſtatum acquirunt longe ſerius, nempe circa æquinoctium Autumnale, dein paulatim cedunt, donec hyemali frigore in fugam vertantur. Hoc in variolis, dum reliquorum morborum prædominio potiuntur, obſervatum fuit ſæpius.

Unde, uti ad §. 747. dictum eſt, vernæ febres incipere ſolent menſe *Februario*, autumnales menſe *Auguſto*; ita tamen, ut quandoque citius, quandoque ſerius, hi morbi caput efferant. Obſervatum pariter fuit, illas febres tunc in primis citius incipere, quando maximum hominum numerum acorientur; & contra, ſi ſerius emergant. Unde, dum circa finem Junii 1661. *Sydenhamus* viderat, aliquos jam quartana correptos fuiſſe, concluſit, numeroſiſſimas quartanas exſpectandas eſſe; quod & eventus probavit.

Patet inde, quare menſibus Junio, & Julio minor ægrotantium numerus inveniatur. Verni enim morbi fatiſcunt, autumnales nondum incipiunt, vel ſaltem nondum multum invaleſcunt. Batavi ſolent imminutorum morborum cauſam tribuere recenti ſale conditorum halecum uſui; ſed veroſimilior videtur cauſa dicta.

Monuit autem merito *Sydenhamus* (*Sect.* 1. *c.* 2. *p.* 49.) ſequentia: *Porro, quod ſedulo advertendum, cum plures aliquot horum morborum eundem fatigent annum, unus eorum aliquis reliquorum prædominio potitur cæteris in ejus quaſi ditionem redactis, & parcius id tempus ſævientibus, ita ut illo augeſcente, imminuantur hi, eodemque rurſus imminuto recrudeſcant.*

Inde patet ratio, quare in textu dicatur, attendendum eſſe ad illum morbum, qui circa æquinoctium vernum, vel autumnale, adeſt frequentior, ut habeatur cognitio conſtitutionis Epidemicæ tunc regnantis. In primis enim attendendum eſt ad illum morbum, *qui circa æquinoctium autumnale maximopere furit, & cumulatiſſimam edit ſtragem; ille enim totius anni conſtitutioni nomen impertit ſuum* (*Ibidem*).

Monet pariter *Sydenhamus* (*Sect.* 4. *c.* 1. *p.* 215. 216.) quod, uti morbi ſingulares habent ſuum incrementum, ſtatum,

tum, & decrementum, idem etiam in morbis epidemicis occurrat; quatenus in dies magis, & magis epidemice graſſantur, donec ad ſtatum incrementi pervenerint; poſtea gradatim decreſcunt, donec penitus exulent, alteri conſtitutioni locum cedentes. Symptomata horum morborum ſunt atrociora, dum primo emergunt, dein paulatim miteſcunt; fiuntque in fine conſtitutionis epidemicæ adeo benigna, & toleratu facilia, ac morbi graſſantis natura pati poteſt. Notandum autem eſt, *epidemicorum alterum ab altero, ut clavum a clavo pelli quidem, non tamen ſtatim eum, qui pellitur, ac cedit, morbum in ſolidum evaneſcere, ſed rarius invadere, donec tandem penitus ceſſet*; vel, vertente conſtitutione, novas denuo vires ſumat, & reliquis morbis dominetur iterum; quod ſi contingeret, tunc hos morbos non tantum epidemicos, ſed *Stationarios*, vocabat *Sydenham.* (*Sect. 6. cap.* 1. *p.* 323.). Dicit autem, ſe hoc nomine intelligere *febres, quæ cum a particulari quadam, at nondum ſatis cognita, hujus, aut alterius anni conſtitutione pendeant, ſingulæ ſuo ordine invaleſcunt, graſſantur admodum, & quaſi cæteris dominantur per continuam illam annorum ſeriem*. Fatetur, ſe nondum ſatis compertum habere, an tales morbi exacto quodam annorum curriculo ſe mutuo excipiant, an non. Interim caute addit, ſe nullam de nominibus movere litem velle, modo de re conveniat; integrum tamen ſibi eſſe voluit, morbum hoc, vel illo nomine deſignare pro arbitrio ſuo.

Verum eodem tempore, quo morbus quidam epidemicus graſſatur, præter hunc & alii occurrunt morbi, qui proprie non pendent a conſtitutione epidemica regnante; hos morbos *Intercurrentes* vocavit *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 324.); quamvis nonnumquam, licet non ita frequenter, epidemice graſſentur; tales autem ab epidemico regnante bene diſtinguere, operæ pretium eſt.

Diſtinguuntur inde, quod aeris manifeſtas qualitates pro cauſa agnoſcant immediata: ſic v. g. dum poſt diuturnum gelu, in ver uſque ſe extendens, de repente calida tempeſtas ſuccedit, *Pleuritides, Anginæ*, ſimileſque morbi, homines invadere ſolent, qualiſcumque demum fuerit conſtitutio annorum generalis; imo omnibus indifferenter annis adſunt, ſi ſimilis aeris viciſſitudo occurrat. Idem verum eſt, ſi quis, ab exercitio corporis incaleſcens, depoſitis veſtibus, auræ frigidiuſculæ ſe expoſuerit. Hos morbos tunc vocabat *Sydenhamus* Intercurrentes (*Ibid. p.* 326.) qui plerique, ſi non omnes, ſunt morbi eſſentiales, & ex ſua propria indole a Medico tractari debent.

Verum obſervavit *Sydenhamus* (*Ibidem*) ſimiles intercurrentibus his morbis occurrere affectiones, quæ non ſunt morbi eſſentiales, ſed nuda tantum febris Stationariæ regnantis ſymptomata; adeoque non requirunt curam morbi eſſentialis, quem referunt, ſed febris Stationariæ, cujus ſunt ſymptomata: ita tamen, ut curatio febris Stationariæ leviter inflectatur ad indolem morbi, quem ſymptomata hæc referunt, uti ad §. 1404. dictum fuit. Prædominatur enim illud epidemicum in talibus morbis, uti pariter fuit notatum.

Ut autem tales morbos ſymptomaticos diſtingueret ab eſſentialibus *Sydenhamus* (*Sect. 6. c.* 1. *p.* 327.) attendebat ſollicite ad phænomena, quæ febrem Stationariam tunc regnantem comitabantur, dum ingrueret. Si enim ſimilia inveniret in Pleuritide, vel Angina incipientibus, ſtatuebat, hos morbos non eſſe eſſentiales, ſed ſymptomaticos tantum. In Pleuritide enim ſymptomatica, quæ febri per hyemem graſſanti anno 1675. ſupervenerat, obſervavit ſequentia: *Quotquot hac laborabant Pleuritide, ubi primum corripiebantur, capitis, dorſi, & artuum, patiebantur dolorem, quæ certiſſima & maxima erant febrium earum omnium ſymptomata, quæ & antequam ingrederentur Pleuritides invadebant, atque illis exſpirantibus adhuc du-*

durabant. *Cum quoties uterlibet horum Intercurrentium morbus eſſentialis eſt, omnibus indifferenter annis pari modo aggrediatur, nihil prorſus cum feb e Stationaria per id tempus regnante. Ad hæc, ſymptomata omnia, quæ poſt emergunt, magis perſpicua ſunt, cum non obſcurentur & confundantur ab aliorum φαινομένων, quæ naturæ diverſæ ſunt, & ad aliam ſpectant febrim, admixtione*. Ad confirmationem hujus Diagnoſis multum conducit tempus anni, quo morbi illi, Intercurrentes dicti, obſervantur. Sic v. g. Pleuritis, ſi adulto vere, vel æſtatis initio, aliquos invadit, pro morbo Intercurrente habebitur, ſed eſſentiali, & omnino diſtincto a febribus epidemicis vernis, quæ illud anni tempus morbis inflammatoriis maxime favet. Si autem idem morbus tempore conſtitutionis epidemicæ autumnalis adoritur, juſta ſuſpicio eſt, talem pleuritidem de genio morbi epidemici regnantis participare; unde ejus cura, reſpectu ſimul habito ad illud epidemicum, tentanda erit.

3. Et hoc quam maxime neceſſarium eſt, dubiiſque rebus magnum lumen affundere poteſt. Si enim Medicus attenta obſervatione didicerit, quænam morbi ſymptomata mutationem morbi in pejus præcedant, vel comitentur, omne artis molimen adhibebit, ut hæc præcaveat, ſi nondum adſint, vel jam nata emendet. Si vero talia appareant ſymptomata, quæ ſalutem, vel meliorem morbi ſtatum, præſagiunt, ſpectatorem ſæpe aget, nec ullis validis remediis turbabit naturæ morbos ſanantis molimina ſalutaria. De qua re in Febrium hiſtoria abunde dictum fuit.

Verum attentiſſima obſervatione opus eſt ad hæc detegenda: *Nam unaquæque morborum, non minus, quam animalium, aut vegetabilium, ſpecies affectiones ſibi proprias, perpetuas, ac pariter univocas, ab eſſentia ſua promanantes, ſortita eſt. Neque interim magnopere urgebit illa quæſtio: Quæ demum morborum medela adminiſtrabitur, dum cauſa ipſorum nos latent; quandoquidem non cauſarum, ſed methodi convenientis, atque experientia comprobatæ, cognitione, affectuum plurimorum curatio abſolvitur* (*Sydenh. Sect.* 2. *c.* 2. *p.* 134.). Dum peſſimæ febres, de genere continuarum remittentium, quam maxime graſſabantur, a noxiis paludum effluviis natæ, tanta fuit harum malignitas, ut illico omnes vires proſternerent, doloremque validum capitis, cum delirio, & comate ſomnolento, producerent; imo & in quibuſdam Apoplexiam. In pluribus, Exanthemata, Petechiæ, Parotides, in quibuſdam maculæ gangrænoſæ, admodum largæ, erumpebant. Tantus tamen morbus, & qui gravem ſtragem ediderat, ſanabatur mirabiliter, & ſine ullo artis auxilio, in illis, quibus in cute efflorefcebant parvæ puſtulæ purulentæ (*Targioni Tozzetti della inſalubrità d aria della Val di Nievole t.* 1. *p.* 112.). Non mirum ergo, ſi Medici, his puſtulis viſis, lætati fuerint, totumque opus naturæ commiſerint.

In peſtis initio, contagium, maxima pollens ſubtilitate, ſubito, ac quaſi ex improviſo, hominem de medio tollit, & poſt mortem cadaver maculis purpureis undique fœdatum apparet. Nulla tamen febris, vel alia ægritudo, mortem præceſſerat; ut ſolet fieri, ubi cauſa morbifica minus ſubtilis exiſtit, & obtuſiore quaſi telo vitam impetit (*Sydenh. Sect.* 2. *c.* 2. *p.* 134. 135.). At non tantum in Peſte hoc verum eſt, ſed & obſervavit *Sydenhamus* (*Sect.* 4. *c.* 3. *p.* 224. 225.) quod *epidemici omnes ubi primum ex naturæ ſinu eſiliunt, emerguntque, quantum ex eorum phænomenis licet conjicere, principio magis ſubtili ac ſpirituoſo videantur inhæreſcere, quam ubi jam magis adoleverint; quoque magis ad occaſum vergant, eo magis in dies craſſi, atque humorales fiunt*. In Dyſenteria epidemica incipiente vidit, quamplurimos nullis omnino dejectionibus moleſtari, in primo autumno, quo invaſit morbus, qui Stationarius fuit; duravit enim per ſubſequentes annos: *Torminum autem quod ſpectat atrocitatem*,

fe-

febris intenſionem, ſubitam virium proſtrationem, aliaque ſymptomata, inſequentium annorum dyſenterias longe intervallo poſt ſe reliquit. Imo, dum jam dyſenteriam incipiebant comitari dejectiones, conatus, & irritatio ad alvum deponendam erant frequentiores, moleſtioreſque, ac ſæpius irriti, raroque quid ſtercoroſæ materiæ exibat, ſed mucoſa & ſanguinolenta fere tantum. In progreſſu autem morbi tormina minuebantur, dejectiones magis ſtercoroſæ fiebant, donec tandem, ſatiſcente epidemica hac conſtitutione, tormina nulla perciperentur, & dejectiones alvinæ potius ſtercoraceæ eſſent, quam mucoſæ.

Sed & quandoque morbi genius ab alia accedente cauſa mutatur, licet illud epidemicum maneat, ut ante. Solertiſſimus in his detegendis *Sydenhamus* & illud diſtinguere noverat. Regnabat febris epidemica, in qua materies morbi caput invadebat, & comatoſum ſtuporem inducebat, præcipue, ſi in ſudoribus excitandis morbi curatio ponebatur (*Sect.* 5. *c.* 2. *p.* 227. *& ſeq.*). Morbus ille, licet tentaretur variis remediis, non cedebat, niſi tarde. Unde optimus ille Medicus, poſtquam primis morbi diebus venæ ſectionem in brachio inſtituerat, epiſpaſticum nuchæ, & duo, vel tria clyſmata ex lacte ſaccharato, adhibuerat, nihil amplius moliebatur, niſi quod ægrum a carnibus, & liquoribus ſpirituoſis quibuſcumque arceret. Sic morbus tuto, licet tarde recedens, tandem evanuit. Verum, dum ille morbus epidemice regnabat ſolus (*Ibid. c.* 5. *p.* 305.) contigit, aeris teporem, præter ſolitum productum uſque ad finem menſis Octobris, ſubito mutatum fuiſſe in frigus humidum; mox ſequebantur tuſſes numeroſæ, adeo ut integras familias infeſtarent, abſque ullo diſcrimine ætatis, vel temperamenti. Tuſſes illæ hoc in primis habebant diſcriminis, quod excitarent febrim, & materiem morbi, quæ ex epidemica conſtitutione caput petebat, nunc ad pulmonem, atque latera derivarent; unde Pleuritides, & Peripneumoniæ, frequenter poſt tales tuſſes ſequebantur.

Verum cum hæc mala inciperent iiſdem ſymptomatibus, quæ febrim epidemicam comatoſam ingruentem comitabantur, concluſit *Sydenhamus*, hos morbos non eſſe *Eſſentiales*, ſed eandem cum epidemico regnante indolem habere: *Materia tantum febrilis, cum ſtimulante tuſſi in pleura, ac pulmonem uberius deponeretur, ſymptomata dictas partes attinentia excitabat.* Confirmavit medendi methodus hanc veritatem: iiſdem enim promptiſſime parebant remediis, quæ in cura febris epidemicæ comatoſæ profuerant. Methodus autem, Pleuritidem, & peripneumoniam, curandi, quando eſſentiales hi morbi ſunt, non conducebat.

Patet ergo, quanta attentio, & perſpicacia, requirantur in tractandis morbis epidemicis.

4. Hæc eſt illa doctrina de nocentibus, & juvantibus, quæ tantum in arte Medica uſum habet; de qua re ante ad §. 11. uti & ad §. 602. n. 7. dictum fuit. Omnis enim æger aliquid agit, aliquid ingerit, aliquid tentat, ad levandam moleſtiam, quam pepercit. Dum autem varia ſic tentantur, obſervatum fuit, quædam ex his profuiſſe, alia nocuiſſe: *Hæc, ſimiliaque, cum continuo inciderent, diligentes homines notarunt, quæ plerumque melius reſponderent, deinde ægrotantibus cœperunt præcipere. Sic medicina orta, ſubinde aliorum ſalute, aliorum interitu, pernicioſa diſcernens a ſalutaribus* (*Celſ. in Præf. p.* 9.). Patuit ex ante dictis, latentem ſæpe eſſe morborum epidemicorum indolem, ita ut etiam exercitatiſſimi in arte viri ancipites hæreant.

Tunc a ſolis illis, quæ naſcenti Medicinæ utilitatem præſtiterunt, lucem haurire poſſumus: *Quod ſi jam incidat mali genus aliquod ignotum, non ideo tamen Medico cogitandum de rebus obſcuris; protinus enim viſurum, cui morbo id proximum ſit, tentaturumque remedia ſimilia illis, quæ vicino malo ſæpe ſuccurrerint, & per ejus ſimilitudinem opem reper-*

reperturum (*Ibidem p.* 10.). Verum ſucceſſus bonus, vel malus, tantum determinare poterit, an pergendum ſit in eadem medendi methodo, an non. Fatetur *Sydenhamus*, ſe febrim continuam ingruentem tentaſſe eadem methodo, qua prioribus annis in ſimili febre cum ſucceſſu uſus fuerat; ſed, cum attentus eſſet ad omnia, brevi detexit, aliis armis aggrediendum eſſe novum hunc hoſtem. Certe, quod de agricultura dixit *Columella* (*Scriptor. Rei Ruſt. l.* 1. *c.* 1. *p.* 394.), applicari poteſt arti Medicæ: *Uſus, & experientia, dominatur in artibus, neque eſt ulla diſciplina, in qua non peccando diſcatur: nam, ubi quid perperam adminiſtratum ceſſit improſpere, vitatur, quod fefellerat; illuminatque rectam viam docentis magiſterium.* Teſtatur *Galenus* (*De Venæ Sectione Charter t.* 8. *p.* 899.): *Dum olim Aſiam gravis peſtilentia invaſiſſet, a qua multi moriebantur, tunc ego ſecundo morbi die, nulla facta remiſſione, crus ſcalpendo, ad binas libras vacuationem fieri permiſi, atque hac ratione periculum effugi. Multi quoque alii, hoc auxilio dum uſi fuiſſent, fuere ſervati, ac maxime, qui larga manu ſanguinem eduxerunt.* Largam ſanguinis, in peſtis initio, miſſionem pariter laudavit *Sydenhamus* (*Sect. II. c.* 1. *p.* 142. *& ſeq.*); in vera peſte nempe, quæ per bubones, anthraces, maculas purpureas, lividas, nigras, materiam morboſam ad diverſa loca deponere ſolet. Si autem apparuiſſet aliquis jam tumor peſtilentialis in corporis ſuperficie, tunc illam damnavit tanquam omnino noxiam. Sed largam voluit: *ſiquidem cum mediocris tantum quantitas cruoris adimitur, hinc natura, quæ tumori protrudendo totas intendit vires, rei adminiſtratio e manibus eripitur, nec interea alia ſatis efficax materiam morbificam evacuandi ratio ſubſtituitur.* Plurium celebrium ſcriptorum teſtimoniis & auctoritate ſententiam ſuam confirmat; imprimis *Leonardi Botalli* (*Ibid.* 144.), qui in omnibus fere morbis largas ſanguinis miſſiones laudavit. De peſte autem teſtatur, quod in diverſis locis diri hujus morbi curationi præfuerit, & *in omnibus ſuis ægrotis, qui innumeri fuerunt, nullum præſentius ac ſalutarius repererit ipſa larga & tempeſtiva ſanguinis miſſione.* Quin imo *Sydenhamus* (*Ibid.* 143.) fidem appellat Medicorum, qui, graſſante nupera peſte Londinenſi, in urbe perſtiterunt: *num quis eorum Phlebotomiam, larga manu, repetitis vicibus, tumore nullo adhuc protuberante, celebratam, Peſte laborantibus funeſtam eſſe animadverterit?* Narratque, ante aliquot annos, inter cæteras belli civilis calamitates, peſtim in quibuſdam locis graſſatam fuiſſe; dum autem in quodam caſtro milites aliquot præſidiarii cum macularum efloreſcentia ſubito exanimarentur, & peſtis complures alios corripuiſſet, Chirurgum quemdam, a longa in regionibus exteris peregrinatione reducem, præſidii Præfectum enixe rogaſſe, ut liceret horum curam gerere. Annuente Præfecto, *ſingulis ægris mox a primo morbi inſultu, atque nullo adhuc tumore conſpicuo, ſanguinem ingenti copia detraxit, donec pedes deficere inciperent; nam ſtantibus, ac ſub dio, vena pertuſa eſt, nec aderant vaſcula, quæ cruoris in terram defluentis menſuram definirent. Hoc facto, eos in tuguriola ſua ad decumbendum dimiſit. Et quanquam a Phlebotomia nullum omnino remedium adhibuit, tamen ex compluribus iis, quos hoc morbo tractaſſet, mirum dictu, ne unus quidem deſideratus eſt* (*Ibidem* 145.). Rei veritatem *Sydenhamo* nobiliſſimus artis Præfectus, oculatus teſtis, confirmavit.

Interim alii Auctores obſervaverunt, noxiam fuiſſe ſanguinis miſſionem in peſte; quod *Diemerbroeck* (*De Peſte p.* 234. 240. 248. *& pluribus aliis in locis*) paſſim inculcat. Imo vidit, quod, ſi præſervationis cauſa, ut a multis fieri ſolet, in robuſtis, ſanis, plethoricis, educeretur ſanguis, ſive per venæ ſectionem, ſive per cucurbitulas ſcarificatas, mox ſequeretur peſtis, & fere ſemper lethali cum eventu. In peſte Vien-

nenſi 1679. *Sorbait* (*Conſil. Medic. de Peſte Vienn. p. 76.*) triſtiſſima experientia edoctum ſe fatetur, *pleroſque, qui ſanguinem miſerunt, occubuiſſe; &, ſi forte nonnulli evaſerunt, id evenit, quod vel plethorici eſſent, vel quod ſolum venam pedis, & in principio, priuſquam venenum radices egiſſet, vireſque contriviſſet, ſecuerint*. Plures alios citare poſſem; ſed credo hos ſufficere, ut conſtet, eundem morbum, epidemice graſſantem, diverſa fuiſſe methodo tractatum, ſolamque doctrinam nocentium, & juvantium, poſſe hic dare tutam in praxi regulam. Saltem in eo conveniunt omnes, ſanguinis miſſionem non profuiſſe, niſi in ipſo morbi initio, & ſemper nocuiſſe, ſi tumores quidam jam erupiſſent.

Verum etiam hoc notari meretur, in morbis epidemicis, & in ipſa peſte, obſervari quandoque diverſam penitus ſanguinis conſtitutionem in variis hominibus, eodem morbo decumbentibus. Dum *Benza* (*Hiſtoric. Relat. peſtis anni hujus ſæculi* 12. 13. 14. *p.* 7.), aliique Medici Viennenſes, peſte defunctorum viſcera intrepide ſcrutabantur: *apparebat, ſanguinis conſiſtentiam in uno ſubjecto plane diſſolutam, in alio in gelatinam polypiformem, in ventriculis præſertim cordis, & cerebri coagulatam eſſe*. Omnes Medici ſatis conveniunt, in inflammatoria ſanguinis ſpiſſitudine, & morbis inde pendentibus, largam ſanguinis miſſionem optimum dare remedium. Contrarium autem obtinet, dum in putridum liquamen tendit ſanguis nimis diſſolutus. Videantur illa, quæ de diverſa hac ſanguinis diſpoſitione ad §. 743. dicta ſunt. In variolarum hiſtoria notatum fuit, ut plurimum cum febre inflammatoria incipere; unde toties ſanguinis miſſio in ſtadio inflammatorio locum habuit. Sed & ſimul monitum, quandoque eundem morbum incipere cum anxietate ſumma, pulſu quandoque vix mutato, aliquando debili & celeri, cum ſubita virium dejectione, non ſine ingenti vitæ periculo: in tali morbi ſtatu, ſanguinis miſſio non conducebat, ſed longe alia tentanda erant, uti tunc dictum fuit.

Videmus autem, in illis caſibus, ubi *Sydenhamus* (*Sect.* 2. *c.* 1. *p.* 151.) ſanguinis miſſionem utilem invenit, adfuiſſe inflammatoriam ſanguinis ſpiſſitudinem. In juvene, athletici habitus, & ſanguineo, poſt tres liberali manu factas ſanguinis miſſiones, urgebat quartam *Sydenhamus*, cui pertinaciter obſtabant amici, nec volebant admittere: poſtridie prodierunt maculæ purpureæ, & poſt aliquot horas mors ſecuta fuit: *nimirum materiæ peccantis reliquiis, quas radicitus evacuari oportuit, cum jam omnem abſceſſus ſpem Phlebotomia toties repetita abſtuliſſet, mora ſua univerſam cruoris maſſam pervententibus, ejuſdemque compagem ſubtilitate eximia diſrumpentibus*. Si hæc conferantur cum illis, quæ paulo ante de peſte ſcripſerat (*Ibid. p.* 146. 147.), patebit, etiam in illo caſu, in quo phlogiſtica ſanguinis diatheſis aderat, per morbi vim nimis diſſolvi humores. Sic enim habet: *Cum præcipua hujus mali labes in ſpirituoſiori maſſæ ſanguineæ parte reſideat, unde craſſiorum particularum agitatio nonnihil languidior, quam in aliis inflammationibus plerumque exiſtit, tenuior illa portio, novi caloris incendio in majorem rabiem acta, impetu demum facto, omnes cruoris fibras ultra texturæ modum diſtenſas prorſus frangit, & diminuit. A qua fibrarum ſanguinearum diſſolutione macularum peſtilentialium cauſam petendam eſſe cenſeo &c.*

Fatetur tamen egregius Auctor, quod methodum mutaverit, pertæſus obſtaculorum, quibus impediebatur ſæpe, quo minus largas & repetitas venæ ſectiones adhibere poſſet. Per ſudores enim morbum tentavit (*Sydenhamus Sect.* 2. *c.* 1. *p.* 152. *& ſeq.*) feliciter, modo nondum aliquis tumor protuberaret. Unicam nunc tantum venæ ſectionem inſtituebat, & moderatam quidem, pro ægrotantis viribus & temperamento, in lecto jacente ægro; & mox ſtragulis ægrum obruebat, remedia calida ſudori-

dorifera dabat, potuque tenui, leviter aromatico inceptam diaphoreſin ſuſtinebat per viginti quatuor ad minus horas. Sanguinis miſſionem præmittebat ideo tantum, ut calidum in ſudore educendo regimen facilius abſque noxa ferrent ægri: incommoda autem, quæ a parciori ſanguinis evacuatione metuebat, tollebantur ſudore, poſt venæ ſectionem ſtatim ſequente.

Sic pulchre confirmantur illa, quæ de doctrina juvantium, & nocentium, dicta ſunt, ac patet, quantum proſit in detegenda morborum epidemicorum latenti natura. *Sydenhamus* (*Ibidem pag.* 157.), parum indulgens inani ſubtilium ſpeculationum pompæ, veniam a ſuis lectoribus petit, ſi in theoria hallucinatus fuerit: *Verum, quod ad Praxim attinet, profitetur, ſe omnia ex vero tradidiſſe, nihilque uſpiam propoſuiſſe, niſi quod probe exploratum haberet.*

5. Hoc maximum lumen affundit obſcurorum morborum indagationi: ſi enim in pluribus, eodem morbo decumbentibus, quædam ſymptomata, præcipue in morbi initio, occurrant ſemper eadem, inde genius morbi optime cognoſcetur, licet, pro varia ægrotantium temperie, vita prægreſſa &c., diverſa ſub larva ludat quandoque. Paſſim hoc in ſuis operibus inculcat *Sydenhamus*. Sic, dum regnantibus variolis obſervabat plures decumbere febre quadam, quæ in initio ſimilibus ſtipabatur ſymptomatibus, ac variolæ, dum adoriuntur, non dubitavit, febrim hanc varioloſam vocare, & eandem curationis methodum adhibere, quam in variolis incipientibus prodeſſe noverat. Ita & in febribus autumnalibus, quæ acutas continuas æmulantur, ſi videat Medicus remiſſionem manifeſtam, ſtatis horis redeuntem, & fractum morbum diſſilire quaſi in intermittentem febrim, concludet, intermittentium curam hic convenire, & tales febres, licet ſub continuarum larva decurrant, cortice Peruviano tolli poſſe, ſi periculoſa ſymptomata ejus uſum poſtulent; uti egregius *Torti* ſuis obſervatis luculentiſſime demonſtravit; de qua re in *Febrium intermittentium hiſtoria* dictum fuit.

Hinc iterum optandum foret, ut Medici, in eodem loco Praxin exercentes, convenirent, imprimis circa illa anni tempora, quibus epidemicæ conſtitutiones mutari ſolent, ut, collatis inter ſe invicem obſervationibus, communi conſilio, ſtatui poſſet de utili medendi methodo. Figulus quidem, juxta tritum proverbium, Figulo invidet, & rara eſt concordia fratrum. Sperare tamen licet, publicam utilitatem bonis omnibus cordi eſſe ſatis, ut, remotis contentionibus, huic ſoli omnem adhibeant operam.

6. Maximi certe momenti hæc artis regula eſt, quam jam dedit *Hippocrates* (*De locis in homine c.* 13.*Charter. t.*7.*p.*371.), dicens: *In morbis, quos quis minime cognoſcit, medicamentum non vehemens potandum.* Quantas enim turbas excitat in corpore quandoque purgans validum per ſuperiora, & inferiora! Illæ mutationes, a tali remedio factæ in corpore, non pendent a morbo ſolo, ſed a morbo una cum hoc remedio agente. Dum autem Medius occupatur in detegenda indole morbi epidemici, quam nondum novit, nullum de hac judicium ferre poterit, ſi per draſtica remedia omnes corporis functiones turbet: *Omnia medicamenta ſunt, quæ præſentem ſtatum dimovent: vehementiora autem omnia dimovent* (*Ibid. c.*16. *p.* 375.). Paulo poſt ſubjungit: *Niſi enim, quod morbum facit, dimoveris, augetur.*

Hinc cœco impetu videntur agere, qui initio morbi epidemici, nondum ſatis cogniti, valida medela corpus exagitant. Prudens *Sydenhamus* (*Sect.*1. *c.*2. *p.* 52.) dixit: *In hac itaque tam ſpiſſa rerum caligine nihil mihi prius eſt, quam, quando novæ febres graſſari incipiunt, cunctari pauliſper, & ad magna præſertim remedia non niſi ſuſpenſo pede, ac tardius procedere; diligenter interim illarum ingenium atque morem obſervare; quibus itidem præſidiorum generibus ægri juventur, vel lædantur, ut quam primum, his repudiatis, illis utamur.*

Non quidem abſtinebat ab omnibus remediis, ſed tantum a validioribus. Diluentia, omni putredini adverſa, ſitim ſedantia, & his ſimilia, dabat, una cum victu tenui, ex talibus, quæ vires ſuſtinere poterant, nec tamen corpus gravabant. In ſimilibus pergebat, obſervans ſollicite morbi decurſum, & vias, per quas natura materiam morbi de corpore expellere ſatagebat. Cavendum ſemper eſt, ne æger ſuſpicari poſſit, quod Medicus ſpectatorem agat tantum; crederet enim ſe negligi; verum omnes officinæ abundant talibus remediis, quæ tunc imprimis locum habent, ubi nihil agendum eſſe ars dictat.

Objici poſſet, quod primus æger, incipiente novo ſtatu epidemico, morbo decumbens, dum Medicus nihil, vel parum agit, ea ratione in diſcimine verſetur, dum vel non, vel tarde nimis, adhibetur adæquatum morbo remedium. Sed hoc inevitabile eſt; nam in tali caſu incognita adhuc eſt medendi methodus, quæ & difficilius, & tardius detegi poterit, dum, corpore validis remediis exagitato, turbatur naturalis morbi decurſus. Fatetur candide *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 44.): *Novo gliſcente malo, anceps rurſum hæreo, qua mihi inſiſtendum via ſit, ut ægris ſubveniam, ac proinde, niſi ingenti adhibita cautela, intentiſque omnibus animi nervis, vix, ac ne vix quidem poſſum efficere, ne unus, aut alter, qui ſe primi meæ curæ commiſerint, vita periclitetur, donec, inveſtigato jugiter, tandemque perſpecto morbi genio, ad eundem perdomandum recto pede & intrepidus denuo procedam.* Dum hac cum cautela incederet, detegebat ſtatim, ſi quid vitii in methodo medendi foret. Candide fatetur (*Sect.* 2. *c.* 2. *p.* 148.), quod vocatus fuerit ad nobilem fœminam, ſanguinei temperamenti, & in flore ætatis verſantem; cum, præter alia ſymptomata febrilia, adeſſent & vomitiones importunæ, curam auſpicabatur a venæ ſectione, & ſequenti die vomitorium dabat, ad cavendam diarrhœam, quæ in fine morbi ſolebat ſuccedere, niſi Emeticum datum fuiſſet in morbi principio; ſequenti autem die, ægram alvi profluvio correptam cum videret, ſtatim concluſit, methodum mutandam eſſe, &, omnibus rite ponderatis, judicavit, morbum hunc tractandum eſſe cura inflammatoria; quod feliciſſime ceſſit.

§. 1413. EX quibus omnibus accuratiſſima attentione obſervatis indicatio naſcitur.

Si regulæ, præcedenti paragrapho enumeratæ, rite obſerventur, cito, & certo detegetur morbi cujuſcumque epidemici indoles, eruetur que recta medendi methodus. Omnium optimum erit, uti paulo ante dixi, ſi plures Medici communi conſilio indagaverint, vertente anno, genium epidemicum morborum. Longævo ſalutaris artis uſu claris Medicis honor debetur, & reverentia; ſed & illi ſupercilium ponant, oportet, nec juniorum Medicorum conſilia ſpernant. Si & olitor quandoque opportuna loquatur, quanto magis hoc a Medicis, licet junioribus, exſpectari poteſt, ſi, artis præceptis imbuti, omni cum diligentia ſe totos conſecrent Praxi Clinicæ? His datur opportunitas, integros morborum decurſus videndi, & obſervandi ſucceſſivas mutationes, dum & alii, numeroſa praxi obruti, raptim vident quædam tantum ex illis, quæ morbi tempore contingunt, reliqua ex imperitis ægrorum cuſtodibus, non ſemper vera narrantibus, colligere coguntur. Omnium maxime publica utilitas promovebitur, ſi fervidum juniorum ingenium Veteranorum matura prudentia moderetur, nec hos unquam, dum docent, diſcere pudeat:

Diſce, ſed ira cadat naſo, rugoſaque ſanna,
Dum veteres avias tibi de pulmone revello (*Aul. Perſii Sat.* 5. *verſ.* 91. 92.).

CAL-

CALCULUS.

§. 1414. UBi in corpore alicubi corpus quoddam plane inſolubile hæræt, ei cruſta calculoſa brevi ſe applicat, plus, minuſve.

Calculus vocatur concretum intra corpus humanum, durum, quamvis diverſo gradu, & tactui ſemper reſiſtens, plerumque ſatis fragilem, ſi comparetur oſſibus, dentibuſque, non ſolubile in aqua, nec in ullo alio humore, qui in corpore humano deprehendatur, differens ab omni alia ſpecie coaguli morboſi corporis humani.

Vix ullus, ut patebit in ſequentibus, locus corporis eſt, ubi non fuit inventus aliquando calculus: unde videtur materia, ex qua calculus concreſcit, in toto corpore adeſſe, vel ſaltem per totum corpus deferri.

Cum autem variæ adeo fuerint Medicorum opiniones circa calculi originem, ejuſque materiam, operæ pretium erit, conſiderare illa experimenta, quæ *celeberrimus Boerhaavius* inſtituit, ut calculi naturam, & originem, indagaret.

Calculus vix unquam cognoſcitur, imo non poteſt detegi, dum formari incipit in partibus corporis interioribus. Tunc tantum, ſignis læſarum functionum, ſe manifeſtat, ubi, jam factus, mole ſua, ac figura functionem ſani corporis in quibuſdam locis turbat, vel impedit. Frequentes, & fideles, obſervationes docuerunt, calculos, ac ſatis magnos quidem, diu latuiſſe in corporibus, licet, vitæ tempore, nullum unquam præſentis calculi ſignum obſervatum fuerit. Nequidem in utero materno adhuc latens infans a calculo liber eſt: in pelvi renis recenter nati maſculi calculus inventus fuit piſum magnitudine æquans (*Loeſeke Obſerv. Anat. Chirurg. Medic. p. 39.*). Multum tamen intererat ad detegendam calculi naturam, ſi in ipſa ſui origine ſenſibus detegi poſſet. Cum autem in urinæ viis frequentius occurrant calculi, quam in reliquis corporis partibus, &, in veſica relicti diutius, notabile acquirant molis augmentum, hinc ſpes oriebatur, quod in urina calculi rudimenta inveniri poſſent: hanc ergo *celeberrimus Boerhaavius* ſequenti modo examinavit.

Selegit urinam hominis, in cujus familiam, quam optime noverat, nunquam fuerat vel minima ſuſpicio hæreditariæ labis calculoſæ; nec in ipſo hoc homine ullum unquam calculi latentis ſignum fuerat obſervatum.

Urinam hujus hominis, ſaniſſimi, duodecim horis ab ultimo paſtu, matutino tempore, poſt pacatiſſimum ſomnum, emiſſam, excepit vitro puro cylindrico, cujus diameter erat medii pollicis: calebat adhuc urina, coloris erat citrini; pellucida, & ubique homogenea. Lente microſcopia, nec in fundi vaſis puriſſimi, nec in ullo alio loco, vel minimum quid heterogenei detegere potuit.

Relinquebatur hæc urina in aere aperto, ſatis calido (thermometrum enim *Fahrenheitianum* indicabat 72. gradum); chartula tantum tegebatur vaſis cylindrici orificium, ut pulviſculi, in aere obvolitantes, arcerentur. Poſt octavam horæ partem eadem urina denuo conſpiciebatur microſcopio; tunc apparebat plena corpuſculis, quæ non habebant politam & æquabilem ſuperficiem, ſed tormentoſi quid & flocculenti referebant: hæc corpuſcula ſatis rapide ſurſum, & deorſum agebantur, ita ut tot deſcenderent, quot aſcenderent: hinc adhuc æquilibratæ videbantur partes, nec quidquam aliis præponderabat: flocculi enim, qui deſcenderant, readſcendebant denuo, & viciſſim.

Paulo poſt incepit aliquid ſubalbicantis apparere in urina, ſimul etiam videbantur, ſtriæ, pingues quaſi, ſimiles illis, quæ apparent, quando ſpiritus vini aquæ infunditur ſenſim; tunc enim, antequam ſpiritus vini aquæ permiſtus

eſt intime, pingues quaſi anguillulæ appareat. Dum novum hoc phænomenon accuratiſſime per microſcopium obſervabatur, patuit, ex pinguibus illis ſtriis ſenſim formari nubeculam, quæ, pendula primo per totum cylindrum, ſenſim magis magiſque recedebat a lateribus, & colligebatur verſus axim. Solet hoc in urinis vocari *Innatans*, *Suſpenſum*, *Enæorema*. Flocculi illi, qui antea movebantur per urinam, incipiebant diſparere, & colligebantur in nubeculam, quæ, omni momento denſior facta, incepit deſcendere, & tandem ſubſtitit, in vaſe tali cylindrico, ſex pollices alto, ad diſtantiam dimidii pollicis a fundo vaſis; pollicis diſtantia erat inter ſummitatem nubeculæ, & ſupremam urinæ ſuperficiem.

Verum tota hæc nubecula, microſcopio conſpecta, miculas minimas concretas ſplendentes continebat, in omni ambitu, & in interiori etiam ſui parte. Simulque fundo & lateribus vitri, ſimiles miculæ ſplendentes adhærere ceperunt.

Miculæ illæ, primo candidæ, poſt mediam horam rubeſcebant, dein fiebant magis ruffi coloris, & intra bihorii ſpatium habebant eundem colorem, ac arena lotii, quæ deponitur ad fundum, & latera matulæ, in qua urina emiſſa diutius relinquitur. Minuta tamen hæc calculi naſcentis rudimenta ſic manebant nubeculæ irretita, ut non caderent ad fundum vaſis, ſed ſub forma nubeculæ fuſcæ apparerent.

Senſim quædam ex his miculis adeo augebantur mole, ut ad fundum caderent: eodem tempore, & in ſuprema urinæ ſuperficie, quæ aeri contigua erat, ſimiles moleculæ concreſcebant, quæ, leviter concuſſo vaſe, cito cadebant ad fundum. Pariter & ad omnia vaſis latera moleculæ illæ creſcebant mole, adeo ut poſt viginti quatuor horas ſinapi ſemen æquarent magnitudine.

Figuram autem habebant rhomboideam, cujus anguli oppoſiti ſunt obtuſi & æquales. Intercurrebant aliæ moleculæ parallelopidæ, magis rubicundæ reliquis, & majoris molis.

Aliquando intercurrunt quædam grana figuræ quadratæ, ſed admodum pauca.

Nunquam in his experimentis obſervatum fuit, in bubecula urinæ concreſcere moleculas tam magnas, ac ſunt illæ, quæ lateribus & fundo cylindri, urinam continentis, accreverunt.

Apparuit etiam, quod moleculæ illæ rhomboideæ per latera concreſcerent inter ſe hinc inde, ita ut fierent molis majoris, ex ſex corpuſculis talibus, ſibi mutuo accretis.

Rhomboidea hæc rudimentorum calculi figura confirmatur *Peireſcii* obſervatis. *Gaſſendus* enim in deſcriptione vitæ ejus (*De Peireſc. vita p.* 150.) habet ſequentia: *Ut de ſabulo autem illo calculoſo obſervationem adjiciam, animadvertit ille primus, ipſum a natura ita conformari in figuram rhomboicam, ut, microſcopio inſpectum, appareat, veluti rhomborum latereorum congeſta moles. Ex quo difficile non eſt, cauſam explicare illius doloris, quam ſabulum ejuſmodi cum urina egeſtum creat; nempe ſingulorum granorum acutiores anguli canalem ita vellicant, uti ſui ſenſum acerrimum faciant.*

Obſervatum fuit, in ſaniſſimorum hominum urina illud ſabulum calculoſum ſic naſcens rubri coloris eſſe: in quibuſdam obſervantur flavum, cinereum, album, nigrum quandoque, ſed admodum raro. Multi credunt, ſe obſervaſſe, pejores calculos naſci, ſi ſabulum illud alium colorem habuerit, quam rubrum.

Hinc calculus naſcitur granulatione, vel cryſtallizatione, non ex principiis diverſis in corpore, vel ex confuſione humorum concreſcentium, ſed applicatione elementorum ſimilium.

Hæc calculi rudimenta adſunt etiam in urina hominum ſaniſſimorum; quæ, ſi una cum urina ſecernuntur, antequam ab urina ſeceſſerint, & concreſcere inceperint, nullo modo ſanitatem lædent. Cum autem obſervatum fuerit, illam ſe-

ſeparationem rudimentorum calculi citius fieri in quibuſdam hominibus, tardius in aliis, patet, illos magis calculo obnoxios vivere, in quibus citius hæc ſeparatio arenularum obtinet. An quandoque illa ſeparatio contigit jam in renibus, & in veſica, antequam urina expellatur de corpore? Certe videtur. Vidi ſæpius, una cum urina excretum ſabulum nephriticum expulſum fuiſſe, ſtatimque, calente adhuc & fumante urina, in fundo matulæ ſubſediſſe. Contigit aliquoties, inventam fuiſſe, in linteis ſanorum infantum urina madidis, copiam ſabuli nephritici, ſatis duri, quod videtur una cum urina excretum fuiſſe. Cum enim magna cura haberetur, ne hi infantes, illuſtri genere nati, diutius urina, vel aliis ſordibus, conſpurcati manerent, & urina ſtatim per lintea penetret, vix videtur poſſibile fuiſſe, ut in urina jam emiſſa hoc ſabulum productum fuerit, intra unam, alteramve horam.

Hoc ſabulum, in urina etiam ſaniſſima concreſcens, vocari poſſet calculus nativus, a quo nemo liber eſt; atqui tunc tantum metuendus videtur, ſi cito in urina concreſcat. Felices illi, in quibus tardiſſime hoc fit! Propriam ſæpius examinavi urinam, lætusque vidi, rudimenta illa prima calculi ſeparari quam tardiſſime, requiri quandoque horas viginti quatuor & ultra, antequam in ſabulum majoris molis concreſcere potuerint. Sed &, licet decimum tertium ætatis luſtrum emenſus jam fuerim, ab omni lithiaſi immunis vixi.

In quantam molem excreſcere poſſit nativus ille calculus, non videtur conſtare. Admodum veroſimile eſt, quod hoc ſabulum, ex natura ſua, non excreſcat in molem notabilem. Reliqui per plures menſes urinam in eodem vaſe; quod undique incruſtabatur ſabulo in fundo, & lateribus, ſed ſingula ſabuli grana non excedebant ſinapi ſeminis molem. Unde, quando calculus creſcit extra corpus, fiunt, laterali appoſitione, in libero liquido concretiones laterales extenſæ, non multum creſcentibus ipſis granis ſabuli. Nec potui obtinere, ut calculus major creſceret in urina, etiam diu aſſervata: pergebat enim tantum incruſtatio; ſed in media urina non coagmentabatur major calculus. Unde videntur calculi rudimenta, ab urina ſecedentia, internæ ſuperficiei veſicæ accreſcere poſſe, ſicque cruſtam calculoſam facere; ſed non facile in calculum majorem redigi, niſi alia cauſa acceſſerit. Cum autem veſica, omni urina evacuata, aliquoties de die, ſic contrahatur, ut cavum ejus fiat fere nullum, hinc videtur deteri debere omne coacreſcens ſabulum, quod adhærere ipſius lateribus inciperet. Interim pulchra habetur obſervatio, veſicam ſic incruſtari poſſe. *Drelincurtius* (*Opuſc. Medic. p.* 160.) in literis, quas dedit ad Archiatrorum comitem Regis Galliæ *Vallot*, agens de ſene, poſt lithotomiam adminiſtratam mortuo, deſcribit ſtatum veſicæ, prout in cadavere invenerat. Erat nempe in pluribus locis nodoſa, ac calloſa, ita ut duri tales tumores prominerent, ſcirrhoſi, quibus accreverat materia calculoſa tam firmiter, ut nullo modo inde ſeparari potuerit: verum & ſimilis ſabuli, ſolidi, ac friabilis, cumuli reperiebantur in veſica, nulli parti adhærentes. Simul notat, quod craſſitiem uteri gravidi haberet hæc veſica, & adeo eſſet rigida, ut cornu, igne utrumque emollitum, referret, nec pateretur extenſionem, nec compreſſionem. Sed talis veſica non poterat ſe contrahere, ſicque avertere ſabulum, quod ex urina ſeparatum, ejus lateribus incipiebat hærere; hoc ergo firmiter accreſcebat ſcirroſis illis tuberibus, ubi omni contractio veſicæ ceſſabat; dum, in reliquis locis, mollioribus, & adhuc mobilibus, hærere incipiens ſabulum cadebat; unde in veſicæ cavo cumuli ſalis materiæ calculoſæ naſcebantur.

Sic in vetulæ mulieris, phthiſi defunctæ, cadavere *Mortonus* (*Oper. Medic.*

Phti-

Phtiſiol. lib. 3. c. 14. hiſt. 5. in fine.) non tantum in renibus & veſica fellea numeroſos invenit calculos, verum *Emulgentes etiam venæ, quæ ſanguinem a renibus referebant, præ inſigni calculoſa ſanguinis diatheſi, qua miſera hæc vetula afficiebatur, quaſi lapidei canales, intus plane calculoſa cruſta dictu mirandum) abducebantur.*

Vidi aliquoties, non tantum in ipſa ſubſtantia placentæ uterinæ ſabulum calculoſum; verum etiam ejus convexam ſuperficiem, quæ uterum tangit, ſabulo calculoſo adhærente aſperam. Mirabilius eſt, quod apud *Paræum* (*De generat. homin. c.29. apud Spachium p.421.*) legitur, ubi de difficilis & laborioſi partus cauſis agit. Sic enim habet: *Animadverti ego aliquando mulierum duarum, quas mortuo in utero fœtu expediveram, ſecundinas plenas, & diſtentas arena, ei ſimili, quæ in fluminum ripis reperitur, adeo ut ſuas utriuſque arena libram penderet.* Notandum autem eſt, intra paucorum menſium ſpatium magnam adeo copiam ſabuli concreviſſe, & tamen omnes illas ſabuli moleculas manſiſſe ſeparatas a ſe mutuo, non vero in majorem calculum unitas fuiſſe.

Hinc, licet calculi rudimenta præſto ſint, non tantum in urina, ſed & in aliis corporis humoribus, non videtur tamen, ex his ſolis, abſque aliá cauſa accedente, major facile calculus naſci: expanſæ ſuperficiei accreſcunt quidem facile granula calculoſa, ſed manent ſeparata, nec cum ſe invicem ita uniuntur, ut in majorem molem accreſcant.

Videndum ergo, quid docuerint obſervata fidelia circa calculi incrementum.

Si calamus lævigatiſſimus immergatur urinæ ſanæ, recens emiſſæ, ille cruſtam ſabuli tenerrimi acquirit, quæ adhæret, &, dum nova denuo urina affunditur, augetur. Sic poterit calculus generari extra corpus; quando nempe aliud corpus ſolidum immittitur urinæ; ad quod, quaſi ad baſim, colliguntur calculi elementa, & adhærent. Unde cauſa materialis calculi in ſaniſſimis etiam humoribus hæret; ſed cauſam occaſionalem præbet quodcumque corpus inſolubile, in quodam corporis loco hærens, ad ſe trahens elementa calculi, etiam in homine, in quo nulla diſpoſitio ad calculum unquam obſervata fuit. Naſcitur enim calculus per oppoſitionem externam; nec creſcit, ut corpora organica, per vaſorum extenſionem, ſed per depoſitionem materiæ calculoſæ ad primam baſim, & quidem, quod mirum eſt, ex liquido humano ſano, quod invenitur in illo loco, ubi calculus creſcit.

Pulchro experimento hoc demonſtravit *celeberrimus Nuckius* (*Adenograph. curioſ. p. 78. & ſeq.*). Inciſo canis vivi hypogaſtrio, veſicam protraxit ex vulnere, cujus fundum acutiori inſtrumento diſcidit; per vulnus factum immiſit in cavum veſicæ globulum ligneum; mox, contrahentibus ſe fibris, veſicam per vulnus abdominis reduxit, & debitam curam habuit. Animal hoc primo biduo triſtius videbatur; ſed paulo poſt appetitus & alacritas redierunt; hæc ſola ſupereſſe obſervabatur moleſtia, quod frequentius ad excernendam urinam ſtimularetur. Poſt aliquot ſeptimanas in Amphitheatro domeſtico coram auditoribus ſuis canem diſſecuit, & *particulam ligneam, ex veſica extractam, veſtitu calculoſo indutam repræſentavit. Diſſimili haud modo, quo ſaccharum candum album bacillis ſuis adhærere videmus.* Unde concluſit, eodem modo calculum, in renibus primo genitum, dein in veſicam delapſum, nucleum conſtituere, cui dein ſubſtantia calculoſa accreſcit; ſicque calculus tractu temporis monſtroſam non raro magnitudinem acquirit.

Simul monet, quævis alia heterogenea, in cavum veſicæ delapſa, poſſe fundamentum calculo naſcituro conſtituere. Sic ex *Tulpio* refert (*Adenograph. curioſ. pag. 80.*) taurum ferocem ſylveſtrem cornu ſic feriiſſe hominem, ut vulnus in cavum veſicæ penetraret. Chirurgi incuria, amplior turunda, vulneri

ieri applicata, in cavum veſicæ delapſa ſuit; & ibi, conſolidato ſenſim vulnere, relicta. Secuta ſunt poſtea omnia ſymptomata, quæ calculum veſicæ comitari ſolent; & ſectione facta, Lithotomus eduxit calculum, magnitudine pugnum humanum æquantem, qui continebat turundam olim in veſica relictam: evaſit autem feliciter a tanto malo. Mirabatur *celeberrimus Lucas Schachtius*, olim apud Batavos Medicinæ Profeſſor (cujus nepos & nominis, & muneris dignitatem in Academia Ultrajectina magna cum laude ſuſtinet) a celebri tunc temporis Lithotomo *Smaltio* protrahi ex veſica ſecta *duas fiſtulæ tabacinæ partes, calculoſa cruſta notabiliter obductas* (*Ibid. p.* 82.). Miſer ille ante aliquot annos Lithotomiam ſubiverat; dumque moleſtum vulneris nondum conſolidati pruritum frictione fiſtulæ tabacinæ, quæ forte ad manus erat, lenire conabatur, hæc fragmenta, in veſicam delapſa, calculoſa materiæ incruſtata, debuerunt nova ſectione educi.

Plura obſervata habentur in Hiſtoria Medica, quæ manifeſte docent, varia corpora peregrina poſſe dare baſin calculo naſcenti. Legitur in *Actis Eruditorum* (*Anni* 1700. *p.* 231.) acum crinalem eburneam, quatuor pollices longam, ex veſica virginis eductam fuiſſe: acus hæc perforaverat veſicam ſic, ut pars ejus veſicæ cavo contineretur, pars extra veſicam promineret: poſtquam novem hebdomadis in corpore morata fuiſſet, per ſectionem ſupra os pubis factam extracta fuit. Ubi in primis hoc notandum eſt, quod pars obtuſior acus, quæ in veſica hæſerat, undique calculoſa materia incruſtata eſſet; acutior, quæ extra veſicam hæſerat, glabra manſerit. Fingebat quidem ægra, hanc acum, dum fauces irritando vomitum ſibi conciliare conabatur, fortuito per œſophagum in ventriculum delapſam eſſe. Verum, ſi tota hiſtoria attente conſideretur, facile patebit, quid de hac narratiuncula credendum ſit: ſequenti enim die narrabat, ſe ſenſiſſe dolorem pungentem ſub umbilico verſus dextrum latus, qui dolor veſperi jam appropinquabat dextro inguini. Chirurgus vero accerſitus quarto die *acum, non quidem circa anum, ſed immiſſo in uteri vaginam digito obſervabat, &, quoniam miſera de urinæ difficultate conquerebatur, applicato cathetere, acum in veſica tangere ſibi videbatur &c. Quatuordecim dies poſt immiſſus catheter manifeſto acus in veſica præſentiam prodebat.* Plures ſimiles hiſtoriolæ occurrunt, ubi Medici miſere ſe torquent, ut explicent, quomodo res deglutitæ in veſicam venire potuerint integræ. Si minus creduli fuiſſent, inveniſſent faciliorem viam. *Molinettus* publice oſtendit *Calculum ad ovi magnitudinem, circa acum oſſeam in veſica collectum, quem puellæ Venetæ extraxerat. Acus per annum in veſica latuerat, quæ laſcivienti, dum ſe ea fricaret, e manibus præter opinionem in veſicæ cavitatem elapſa erat* (*Thom. Barthol. Epiſtol. Medicin. Centur.* 2. *Epiſt.* 87. *pag.* 688.). Poſt trimeſtre ſpatium eduxit *Benevoli* ex veſica puellæ theculam ligneam, qua acus recondere ſolent muliercula, quæ jam fere toto ambitu erat obducta materie calculoſa; ſimul & eduxit plures calculos, quoſdam nuculas mole æquantes, alios minores; eluit per injectiones factas in veſicam, plurimas arenulas; ſicque illam feliciter curavit, ita ut poſtea de nullo incommodo unquam queſta fuerit (*Diſſertaz. ed oſſervaz. Anton. Benevoli oſſerv.* 22. *p.* 205.)

Cum autem miraretur, quomodo tantæ molis corpus per ſphincterem veſicæ potuiſſet ingredi, plures quæſtiones ægræ propoſuit: ſed, cum miſeram hanc videret pudore & mœrore affici quam maxime, conſultum duxit, ab ulteriori inquiſitione abſtinere.

Similis caſus legitur (*Acad. des ſcienc. l'an.* 1750. *in* 4. *hiſt. p.* 5.) ubi acicula longa ferrea, in veſicam delapſa, dedit baſim calculo, undique accreto, ſpatio viginti menſium: miſera hæc puella texerat morbum, donec, doloribus fere ene-

enecta, totam rem fateretur. Licet autem, ſectione ſupra os pubis inſtituta, eductus fuerit calculus, neque operationem ſequerentur ulla mala ſymptomata, poſt triduum tamen viribus exhauſta, defecit. Duorum annorum puella, abſque ulla cauſa cognita, dolores colicos, & dyſuriam, incepit pati, quæ apta medela leniebantur: tertio ætatis anno acres dolores aderant circa os pubis, vomitus frequentes, & quandoque urinæ ſuppreſſio. Levamen inſigne ſentiebat a ſemicupio. Increſcebant omnia mala uſque ad quartum ætatis annum, tunc ceperunt pudenda dolere, valide tumere, inflammari: fluctuatio dein percipiebatur in dextro pudendi labio, & aliquid purulenti in rima pudendi inveniebatur; applicabantur cataplaſmata emollientia; & poſt biduum duram albam ſubſtantiam in vaginæ extremo vidit mater, eodemque die, dum veſperi applicabatur fomentum, excidit calculus unciam mediam pondere ſuperans, accretus acui, ita tamen, ut utrumque acus extremum extra calculoſam ſubſtantiam promineret, ab omni incruſtatione liberum (*Medic. Eſſays and obſervat. vol.* 4. *n.* 16. *p.* 197.). In hoc caſu ſuppuratio viam paraverat. Quomodo autem acus in veſicam hujus puellæ veniſſet, detegi non potuit.

Joanne Caſparus Bauhinus oſtendebat amicis ſuis calculum, quem ex homine robuſto quadragenario extrahere incaſſum conatus erat exercitatiſſimus Lithotomus: globus plumbeus dederat huic calculo baſim, & immobilis omnino hærebat intra ſubſtantiam calculoſam. In inguine cadaveris cicatricula aderat, & vir ille in juventute caſtra ſecutus fuerat, ſolebatque narrare amicis ſuis, quod in bello vulneratus eſſet globo ſclopetario, qui nunquam poſt apparuit. In parte autem membranoſa veſicæ nullum apparuit vulneris, aut cicatricis, veſtigium (*Thom. Bartbol. Epiſt. Medicin. cent.* 3. *Epiſt.* 35. *p* 128.). Si plena veſica fuerit, dum vulnus infligebatur, urina evacuata ſic contrahi, & corrugari potuit, ut poſt viginti annos cicatrix diſparuerit, præſertim, cum in inguine tantum appareret cicatricula. Saltem hoc certum eſt, globulum illum plumbeum dediſſe baſim calculo veſicæ. A fide digniſſimis viris audivi, quod aliquoties ſimiles caſus viderint.

Dum peritus Lithotomus calculoſum ſecat, extrahit ex veſica lapidem, qui racemum forma referret, & pro baſi haberet ſpicam tritici, calculoſa materia incuſtatam. Rogatus æger fatebatur, memorem ſe eſſe, quod olim ruri degens, dum magnis doloribus conflictaretur, tentaverit explorare urethram ſpica tritici, quæ poſtea, cum illam retroducere non poſſet, diſparuit (*Academ. des ſcienc. in* 4. *l' an.* 1753. *hiſt. p.* 128.). Plures tales caſus in Hiſtoria Medica leguntur; & non ita diu partem talis ſpicæ calculo incruſtatæ mihi miſit *Nobiliſſimus Eques de Blady* apud Celſiſſimum Principem Carolum Lotharingiæ Ducem &c. Archiatri munere fungens, quam perìtiſſimus & dexterrimus Chirurgus *Himmelbaver* ex urethra protraxerat militis in Noſocomio decumbentis. Negavit quidem pertinaciſſime æger, quod hanc ſpicam in veſicam detruſiſſet. Verum nulla alia via eſt, per quam in veſicam ſpica talis venire poſſet; neque ſemper fidendum eſſe ægris, docet caſus omnino ſimilis (*In diſſertat. J. Chriſt. Tilling ſub præſidio J. Zacchar. Platneri Lipſiæ habita* 13. *Decemb.* 1737.). Sectione ex veſica viri educta fuit ſpica hordei, calculo undique incruſtata, & quidem adeo, ut *fragmenta calculi delapſi pependerint uncias quatuor & ſemis.* Lithotomus ab ægro fruſtra explorare conatus fuit modum, quo ſpica in veſicam perveniſſet; nam omnia ſe ignorare ſimulabat: unde ſuſpicabatur, ægrum habuiſſe alvum, & veſicam exeſam, ſicque ſpicam deglutitam in veſicam veniſſe. *Celeberrimus Platnerus* rogatus reſpondit, ſibi extra dubium videri, ægrum hunc, ſive ut moleſtiam leniret, ſive ludibundum, & petulantem ſpicam per naturale urinæ iter demiſiſſe,

§. 1414. ſe, ac poſtmodum, cum illa, obnitentibus rigidis glumis, ſine magno dolore protrahi non potuerit, totam ſpicam in veſicam propuliſſe. *Et totam rem ita actam eſſe, homo, ad accuratiorem diſquiſitionem vocatus, tandem aperte & ingenue faſſus eſt.*

Plures caſus ſimiles collegit *celeberrimus Mead* (*Acad. Royal. de Chirurg. tom.* 3. *p.* 605. *& ſeq.*).

Ex omnibus dictis patet, rudimenta calculi, quæ etiam in ſaniſſimorum hominum urina latent, cito ſe applicare cuicumque corpori indiſſolubili, quod in urinæ viis hæret, ſive illud fuerit animale, vegetabile, aut foſſile. Omnium enim exempla caſus modo enumerati dederunt; nequidem excipiuntur corpora terrea valido, & diuturno igne excocta; quales ſunt fiſtulæ, quibus tabaci fumus hauriri ſolet. Omnia hæc igitur baſin, & nucleum, creſcenti calculo dare poſſunt.

Nullum autem videtur dari corpus, cui facilius uniuntur calculi rudimenta, quam ipſe calculus. Unde ſi minor calculus, in renibus formatus, per ureteres in veſicam deſcenderit, niſi cito expellatur, ſatis brevi mole augebitur, appoſitis quotidie novis calculi elementis. Unde frequentiſſime minor talis calculus invenitur in meditullio majoris. Plurimos diffregi calculos, de veſica exſectos, multos in theſauris celebrium Lithotomorum vidi diffractos, qui talem nucleum habebant, ut concludere liceat, calculum renalem frequentiſſime dare baſim & fundamentum calculo veſicæ. Crebris & feliciſſimis ſectionibus calculi, ſecundum methodum *Ravianam*, celebris *Denys* (*Heelkundige aanmerkingen over den ſteen der nieren, blaaſe &c. Sesde Hoofdſtuk p.* 90.) teſtatur, quod omnes, quos ſectione a calculo liberavit, habuerint antea ſigna calculi renalis; idque pluribus exemplis confirmat.

Ex quibus patet, non tantum metum eſſe, quod a ſabulo illo, nephritico dicto, quod in urina ſana concreſcit, dummodo non accreverit baſi cuidam indiſſolubili: incruſtare poſſet veſicam, ſi illa non ſatis contractilis foret, ob quamcumque demum cauſam, urina diutius in veſica retenta; ſed vix concretio in calculum alicujus molis fiet. Homo nephritidis calculoſæ paroxyſmis ſæpius excruciabatur a pluribus annis, & multoties inde feliciter evaſerat; raro tamen urinam ſine difficultate emittebat, ſæpiuſque una cum lotio exibat ſabulum rubrum; tandem atrociſſimi lumborum dolore, cum febre acutiſſima, accedunt, & convulſus moritur. Præter alia in cadavere obſervata, in dextro uretere prope veſicam tangebatur obſtaculum durum, quod, ſectione enucleatum exhibebat calculum irregularis figuræ. Cavum veſicæ pauculum urinæ continebat, & latera veſicæ arenulis hinc inde incruſtata deprehendebantur (*Haſenohrl Hiſt. Febr. Petechial. pag.* 64.). In hoc homine diatheſis calculoſa aderat; calculus erat in uretere dextro, ſed ſic tectus membranis, ut lotium, veſica contentum, non poſſet alluere calculum; urina vel in ipſa veſica deponebat ſabulum, quod toties eminxerat; nec tamen inde natus fuit in veſica calculus; ſed latera ejus incruſtabantur.

Videtur inde melius intelligi poſſe *Hippocratis* Aphoriſmus (*Sect.* 4. 79. *Chart. tom.* 9. *p.* 189.) qui ſic ſe habet: *Quibus in urina ſubſident arenoſa, illis veſica calculo laborat.* Notum eſt, inter erudiſſimum Medicum *Beverovicium* (*Beverwyck Steenſtuck*) & *Claudium Salmaſium* (*Interpr. Aphor. Hippocrat. de calculo p.* 181.) de ſenſu hujus Aphoriſmi diſputatum fuiſſe. *Beverovicius*, artis exercitio celebris, ſæpe viderat, arenoſa emingi ab illis, qui a calculo veſicæ penitus immunes erant; unde falſi deberet argui *Hippocrates*, ſi arenarum in urina ſubſidentiam pro calculi veſicæ ſigno poneret. Præterea alio in loco (*De internis Affect. c.* 15. *Charter. tom.* 7. *p.* 649.) penitus oppoſitam habet ſententiam. Ibi enim inter ſigna calculi *renalis* numerat: *Ubi cum urina arena egre-*

egreditur & ubi per urethram arena exit, vehementem in urethra dolorem exhibens. Paulo poſt addit ſequentia: *At multi Medici morbum ignorantes, quum arenam vident, veſicam calculo laborare exiſtimant. Hæc autem minime, ſed rem, calculo laborat.* Ideo *Beverovicius* voluit, vocabulum ὑφίσαι non ſignificare ſubſidentiam arenoſorum in urina, ſed retentionem horum, quæ antea cum urina ſolebant excerni. Probat autem pluribus, οὖρον ſumi, non tantum pro urina jam emiſta, verum etiam pro urina, dum adhuc veſicæ cavo *hæret*: hinc ejus opinio hæc erat, tunc calculum veſicæ metuendum eſſe, ſi urinæ, antea ſabulum ſecum vehentes, poſtea abſque hoc ſabulo prodirent; non quod ſabulum non generarent æque ac ante; ſed quod illud retineretur in veſica, & in calculum coagmentaretur. Contra hanc *Beverovicii* ſententiam toto vaſtæ ſuæ eruditionis pondere inſurrexit *Salmaſius*, contrariumque probare conatus eſt. Cum autem ſummus ille vir non eſſet Medicus, mirum non eſt, ſi non ſemper antiquorum Medicorum genuinum ſenſum attigerit; uti & in aliis ejus operibus ſubinde occurrit, dum per tranſennam, uti dici ſolet, de rebus Medicis diſſerit. Unde *Beverovicius*, licet immenſæ, & multifariæ eruditionis palmam ipſi facile cederet, tamen ſententiam ſuam graviter tuebatur.

Recentiora circa calculum facta obſervata, & experimenta, de quibus modo dictum fuit, videntur favere *Beverovicii* ſententiæ. Hærent enim calculi rudimenta in urina naturaliter, quæ ſi tam facile & cito ſecedant ab urina, ut etiam in veſica ſabulum colligatur, tales homines merito diatheſin calculoſam habere creduntur: ſi autem illud ſabulum cum urina emingantur, liberi manebunt a calculo. At ſi, vel lapillus ex renibus delapſus, vel quodcumque aliud corpus inſolubile, in veſica hæſerit, rudimenta calculi ex urina trahentur ad hanc baſin, illi accreſcent, & calculum formabunt in veſica, neque amplius in urina apparebit ſabulum. Senſus ergo hujus Aphoriſmi foret, quod, ſi urina, ſabulum gerens, ante emiſta fuerit, poſt vero abſque ſabulo prodeat, tunc calculi veſicæ metus adſit.

Creſcunt ergo calculi ex elementis, quæ ſub ſpecie fluidi, primo hæſerunt in humoribus humanis, dum a ſe mutuo ſeparata erant; poſtea vero unita majores maſſulas formant; & ſabulum, nephriticum dictum, conſtituunt; quod, baſim inſolubilem nactum ubi fuerit, illi hæret, accreſcit, & calculum format, qui, cum quotidie alluatur humoribus, eadem calculi elementa continentibus, novorum applicatione, augeſcit continuo: nec videtur huic incremento limes ullus poni, quamdiu conceptaculum, in quo calculus hæret, diſtendi ulterius poteſt. Juvenis viginti quinque annorum, calculo veſicæ laborans, ſectionem ſubiit; ſed nunquam calculum educere potuit Lithotomus, licet forcipe prehenderet, & fragmenta quædam extraheret.

In cadavere inventus fuit calculus, adeo replens veſicam, ut paucis tantum urinæ guttis locus ſupereſſet. Veſica, digitum tranſverſum craſſa, in ſua ſubſtantia continebat materiam purulentam (*Ruyſch. Obſerv. Anat. Chirurg. Cent. obſervat.* 89. *p.* 82.). In figura autem, quæ apponitur, aliqua delineatur diſtantia inter calculum, & veſicæ latera. Verum *Cornelius a Someren*, celebris elapſo ſæculo apud Dordracenos Medicus, ex cadavere nobilis virginis eduxit calculum qui totam veſicam non tantum implebat, ſed & extremo ſuo, roſtri inſtar incurvo, cervicem veſicæ obturabat (*Beverwyck Steenſtuck p.* 324.). Vidi ipſe talem ingentem calculum, fruſtra ſectione tentatum, in juvene, qui adhuc aliquot menſibus supervixit: calculus ille totam veſicam opplebat penitus, &, elongata quaſi appendice, cervicem veſicæ ingrediebatur.

Certe plures caſus in hiſtoria Medica habentur calculorum veſicæ, in molem immenſam excreverant. Celeber-

berrimus Medicus (*Giov. Targioni Tozzetti oſſerv. Medic. p.* 121.) eduxit ex cadavere ſenis calculum veſicæ, ovalis figuræ, lævem, denſum, pondere æquantem uncias triginta novem. Cum autem calculi humani fere ſemper ſatis leves eſſe ſoleant, facile intelligitur, quantum volumen debuerit habere talis calculus, qui adhuc Florentiæ ſervatur. In ultimo morbo tantum levis calculi ſuſpicio; aderat; cæterum proſpere ſenilem ætatem peregerat, & abſque incommodo venationibus adeſſe potuerat. In alio viro, in quo jam ante viginti annos latentis calculi ſigna adfuerant, poſt dolentiſſimam inflammationem, & gangrænam colli veſicæ, partiumque adjacentium mortuo, inventus fuit in veſica calculus, figuræ ovalis, denſus, & durus, pendens viginti octo uncias: præter hunc & alter aderat, ſex uncias pondere æquans, minus denſus priori, ovalis pariter & oblongæ figuræ, qui, non potens ingredi veſicam, priori calculo jam opulentam, incarceratus manſit, partimque in fine ureteris dextri, partim inter membranas veſicæ, ubi ureter tranſire ſolet, extendebatur. Membrana autem veſicæ, digitum craſſa, calloſa, ſteatomatibus plena, inventa (*Ib. p.* 122.). Calculus librarum quatuor, totidemque unciarum, in equo inventus eſt (*Acta Erud.* 1682. *p.* 344.) qui octo, vel decem ante mortem diebus nullam omnino urinam reddidit, ſed & toto hoc tempore oblatam aquam pertinaciter repudiavit, ac omni, quo potuit, modo vehementiam doloris indicavit. Verum quidem eſt, illum, qui calculum poſt mortem de corpore exemerat, aſſeruiſſe, quod inventus fuerit inter veſicam & inteſtinum rectum; ſed homo ille videtur partium corporis, earumque ſitus, ſatis ignarus fuiſſe, & forte detritam a tanto calculo veſicam laceraſſe, niſi ipſa a calculo pro parte jam deſtructa fuerit.

Alia obſervatio (*Acad. des Scienc. l'an* 1700. *Hiſt. p.* 52.) docuit, ingentes calculos in veſicas equinas creſcere poſſe: obtulit Academiæ *celeberrimus Lemery* calculum ex veſica equæ eductum, qui mole referens melonem mediocrem, viginti tres uncias, & ſeptem drachmas ponderabat.

Cum autem calculus, natus in quocumque loco corporis, alluatur perpetuo humoribus, qui calculi rudimenta continent, ſponte patet, illum perpetuo augeri poſſe, dum ſemel adeſt nucleus calculoſus, cui applicentur nova elementa calculi. Hinc etiam intelligitur, quare plures ſæpe reperiantur calculi in eodem corporis loco. Si nempe plures occurrant tales nuclei. Vidi hominem, qui omni menſe emingebat viginti & ultra calculos renales, quos ſentiebat manifeſte a renibus deſcendere, & prædicebat, ſe calculos emicturum. Mira cum facilitate prodibant, licet plures viderim, qui phaſeolum minorem mole æquarent. Certe tales calculi, ſi relicti fuiſſent in veſica, nucleos dare potuiſſent majoribus calculis formandis. Plura exempla recenſentur in hiſtoria Medica numeroſorum calculorum in corpore humano latitantium, quibus recenſendis non immorabor. Conſtans autem Lithotomorum obſervatio eſt, calculos diviſos in meditullio nucleum oſtendere, cui reliqua calculi ſubſtantiam lamellatim circumaccrevit.

Succeſſiva ergo eſt calculi generatio, non momentanea; uti *Helmontius* voluit, qui credebat, uno momento calculum, ac magnum quidem, formari poſſe, a ſpiritu quodam petrifico pervadente omnia, quique eundem effectum produceret, ac de *Meduſe* capite Poetæ fabulati ſunt.

Viderat *Helmontius* (*De Lithiaſi c.* 4. *p.* 677. §. 1.) ſpiritum urinæ alcalinum volatilem, ſi miſceatur alcoholi vini puriſſimi, ſtatim cum illo in coagulum abire; quod *offam Helmontianam* vocare ſolent; licet ipſe auctor hujus experimenti non fuerit; ſed jam olim *Raymundus Lullius* (*H. Boerhaave Chem. t.* 2. *pag.* 372.). Nec tantum ex ſpiritu urinæ, verum etiam ex meraciſſimo ſpiritu

ritu

ritu ſalis ammoniaci, & alcohole, ſimul miſtis, tale coagulum naſcitur, *album, opacum, conſiſtens, & quidem adeo, ut de inverſæ lagenæ oſculo ne guttula quidem defluat, ac ſi in lapidem concreviſſet* (*Ibid. p.* 370.). Verum, in urina ſana, nec ſal volatilis alcalinus, nec alchol, adeſt unquam. Sed *Helmontius* (*Loco modo citato*) potentialiter ſaltem hæc adeſſe, vult: *Spiritus quippe, apprehendens terram volatilem, procreatam ſemine, ac fermento fracido & putreſcente, ſuſcitat occultum adhuc in potentia vini ſpiritum, urinæ incolam, quibus, tanquam duobus ſexubus, concurrentibus, terreus quidam præfatus ſpiritus imbibit prædictum unicum coagulatorem; cujus reciprocationis ergo, oritur in agendo amborum connexio penitiſſima; quia congrediuntur ſpiritu tenus, per illorum minima. Adeoque coagulator coagulat unico inſtanti ſpiritum vini, potentialiter excitum, in putreſcente fermento, cui cum fracida maſſa ſuam præbeat materiam, ſimul condenſantur in verum Duelech, monſtrum ſane novum hoc aliquid, coagulatum in media aqua, nec iterum ideo in aqua reſolubile; Ens nempe petroſum, animale, nulli alteri ſimile*. Sed illud concretum ex ſale volatili alcalino, & alcohole non calculus; at ſapo eſt, qui calore liqueſcit, aqua diluitur, ſponte volatilis totus evaneſcit (*H. Boerhaave Chem. tom.* 2. *p.* 372.). Certe in omnibus experimentis, chemicis in primis, magna cautela opus, ne præceps fiat concluſio, dum videntur præconceptæ hypotheſi favere. Recenſet autem *Helmontius* (*De Lithiaſi c.* 3. *p.* 676. §. 40.) caſum, quem momentaneæ calculi generationi per ſubitam coagulationem favere inſigniter credit: *Prædicator hæreticus, prope Barclayam in Anglia, anno* 1629. *ſanus, atque ſoſpes, contendens a prandio librum e ſublimi ad ſe trahere, in imo ventre magno perculſus pondere atque dolore, certis inde a quatriduo ſignis ſcivit, ſe calculo gravatum. Inde poſt octiduum, Londini, ſub novacula Lithotomi exſtinctus. Pendebat autem libram Anglicanam, & binas inſuper drachmas. Nec memini, me parem unquam vidiſſe calculum*. Non credebat, hunc caſum ullo modo explicari poſſe, niſi ſubita coagulatione naſceretur calculus: cum autem in chemicis viderat, ex duobus lympidiſſimis fluidis, ipſo miſcelæ momento, naſci albam opacam maſſam, ſtatim concluſit, ſed temere, eodem modo calculum naſci.

Verum ex modo dictis patuit, calculum longe majorem, triginta novem unciarum nempe, potuiſſe latere in veſica, ſine ulla fere moleſtia. Senex enim erat ac ſanus, qui tantum calculum gerebat; abſque incommodo venationibus intereſſe poterat, quibus delectabatur; & in ultimo morbo tantum quædam ſigna apparuerunt, quæ calculi ſuſpicionem facerent; unde procul dubio in Anglo hoc præexſtitit calculus, inſcio ægro, qui dum librum e ſublimi trahere nitebatur, ſitum mutando inſolitas creavit moleſtias.

Sententiam ſuam etiam probare tentat *Helmontius* (*Ibid. c.* 5. *p.* 685. §. 12.) inde, quod unus quandoque rem calculo laboret, dum alter ſanus ſuo munere rite fungitur. Inde enim deducit, *quod urina, non ſui vitio, aut mucagine, ergo in ſua baſi petreſcat* (*quod jam antea ſat eſto conculcatum*); *quod denique non ex diæta, ciborum, potuumque imaginato tartaro, ſed quod renes, proprio defectu, vitioſum ſuſcitent fermentum, ac tandem inſolens hoc monſtrum pariant*. Verum demonſtrabitur, calculum non creſcere in renibus ob vitioſum quoddam fermentum; ſed quia nucleus, qui baſim creſcenti calculo dat, ibi reperitur.

Coagulatorem autem illum ſpiritum, qui calculum producit, ſoli urinæ humanæ proprium ſtatuit: *Urinam tamen equinam, nomine armentorum, examinavit curioſus, an forte alter ſimilis coagulator ſpiritus eſſet, qui propter connata impedimenta non ubique ſortiretur coagulandi imperium. At, ut laboravit, non reperit coagulatorem illum ſpiritum*

in

n urina equina (*De Lithiaſi c. 3. p. 676. §. 42.*). Interim conſtat ex ante recenſitis obſervationibus, ingentis molis calculos in veſicis equinis inventos fuiſſe. Unde facile patet, quid de illo ſpiritu coagulante credendum ſit.

Viderat quidem *Helmontius* (*In capitulo* Paradoxum numerocriticum *p. 557. §. 16.*) & ſatis bene deſcripſerat, quomodo in urina ſana, fulva, pellucida, naſceretur ſponte ſabulum, ex elementis calculi, per totam urinam diſperſis antea, nunc ſenſim ſibi invicem adunatis, & per totam urinam collectis ubique. Fatebatur (*Ibid. §. 18. & de Lithiaſi c. 2. p. 666. §. 10.*) quod *par utrobique ratio, eſſentia, cauſa, & proprietas, calculi in nobis orti, cum eo, qui, ejuſdem identitatis, & ſubjecti materialis, in urina fortis circum matulam coagulatur*. Viderat ergo, elementa calculi ſenſim adunari in ſabulum, non vero uno momento concreſcere per vim ſpiritus coagulatoris. Diſerte monebat (*Ibid. p. 560.*): *Quemvis hominem potentialem in urinam calculum habere &c. at ſolum eum eſſe miſerum, cujus nempe in urina latens petrificandi poteſtas in actum, intra pellem ſuam, explicatur*. Veriſſima hactenus dixerat; ſed, paulo poſt, *Gorgonis ſigillarem notam* ineſſe voluit, ſpiritum nempe coagulatorem. Unde etiam invehitur in Scholas (*Ibid. p. 557. §. 9.*) quod palliativam tantum curam calculo, non vero eradicativam, adhibeant: *Si quidem non inſudatum hactenus, niſi excludendo calculo jam facto: fiendo autem, nullatenus obviam itum eſt: ut neque impreſſionis, ſive proclivitatis in calculum, exſtirpationi quicquam eſt conſultum*. Verum quidem eſt, quandoque contigiſſe, ut quidam bis, ter, imo & ſæpius, lithotomiam ſubire debuerint. Sed pariter verum eſt, multos tota vita a calculo immunes fuiſſe, licet in prima ætate ipſis calculus ſectus fuerit, & poſtea ad maturam ſenectutem pervenerint. Quibus autem hæc calamitas contigit, ut frequenter in renibus coagmententur calculi, hi, in veſicam devoluti, niſi cito inde exiverint, baſim denuo dare poterunt calculo veſicæ. Solent Chemici jactare hic arcana ſua; ſed nullo fido experimento conſtat, quod illam diatheſin calculoſam ſanare potuerint. Vidi homines, qui fere ſingulis ſeptimanis emingebant calculos: de talibus dixit *Aretæus* (*De curat. morbor. diuturn. l. 2. c. 3. p. 130.*) merito: *Calculorum igitur procreationem ex fœcunda ſterilem reddere, nemo poteſt. Facilius enim eſt, uterum a pariendo prohibere, quam calculoſos renes facere* (ἀλιθεῖς) *ut ſine calculis ſint. Ad exitum quoquo modo procurandum auxilia quærenda ſunt*. Nemo enim eſt ſine elementis calculi, cum etiam in ſaniſſimorum hominum urina adſit, hinc illam potentiam generandi calculos ars delere non poteſt: multi tamen ſine calculo vivunt, dum calculi elementa, nondum unita, ſed diſperſa adhuc, expelluntur de corpore. Illi vero, in quorum urina illa adunatio elementorum contingit in ipſo corpore, Lithiaſi laborare dicuntur, dum ſemper periculum adeſt calculi naſcituri in his; ſi urina in renibus, vel veſica occurrat corpori cuicumque indiſſolubili, cui tanquam baſi elementa calculi accreſcere poſſint. Tota felicitas talium hominum conſiſtit in eo, ut illa, quæ concreverant, cito exeant de corpore, ſub ſabuli, vel minorum calculorum, forma: corporis motus, tenuis potus, frequens mictio, præcipue ad hunc ſcopum faciunt. Inde etiam intelligitur, cur toties calculoſa mala ſequantur, dum, ob fracturas, Podagræ cruciatus, Paralyſes, immoto corpore jacere coguntur homines diu, qui antea, dum actuoſam vitam ducebant, penitus ab his malis immunes fuerant. Unde *Sydenhamus*, uti in capitulo de Podagra dictum fuit, cœnæ loco cereviſiam tenuem bibebat, ut urinæ vehiculum præberet, hac ſpe, ut ſic ablueretur, ſi quid in urinæ viis inciperet colligi.

Quamvis autem in tota bilis officina,

na, locisque, in quibus urina ſecernitur, colligitur, retinetur, & viis, per quas tranſit, dum excernitur, frequentiſſime occurrant calculoſæ concretiones; tamen magna ſpes ſupereſt, ut concreta talia ſponte exire de corpore poſſint, vel per artem via parari, ſi tantæ molis jam fuerint, ut per vias naturales expelli nequeant. Verum & in aliis locis corporis inventi fuerunt calculi, quibus nullus datur exitus ſponte, nec per artem parari poteſt; unde ſæpe mirabiles morbi oriuntur, quorum Diagnoſis vix poſſibilis, vel ſaltem difficillima, eſt, & quorum curatio ſperari non poteſt. Notandum enim eſt, quod in textu hujus paragraphi, non determinetur aliquis in corpore locus, tanquam calculi domicilium, aut ſedes; ſed univerſaliter dicatur: UBI IN CORPORE ALICUBI CORPUS QUODDAM PLANE INSOLUBILE HÆRET, EI CRUSTA CALCULOSA BREVI SE APPLICAT, PLUS, MINUSVE. Credibile eſt, ob rationes poſtea dicendas, in bile, & urina, majorem copiam elementorum calculoſorum hærere, & per collectionem horum liquidorum, moramque diuturniorem in cavis, ubi hærent, facilius adunari; interim numeroſæ & fideles obſervationes docent, in aliis etiam corporis humoribus adeſſe calculi elementa.

Antea, in *Capitulo de Hydrope*, conſtitit, omnia cava corporis, majora, minora, exhalare tenue quoddam liquidum, quod, niſi a venis abſorbentibus recipiatur denuo, ſtagnat, accumulatur, & hydropem facit, in illo loco, in quo colligitur. Si vivi animalis abdomen, thoraxve, aperitur ſubito, fumus quaſi exhalat, qui manifeſte urinoſum odorem ſpirat. Sanguis, de ſani hominis, vel alterius animalis, vena, vel arteria miſſus, vaſe puro exceptus, ſimilis odoris halitum emittit. Unde non ſine ratione creditur, exhalans illud, ſuburinoſo odore nares feriens, æque in ſe continere calculi elementa, quam urinam. Confirmatur hæc ſuſpicio, quia in illis locis, quæ hoc exhalante liquido alluuntur perpetuo & madeſcunt, calculi inveniuntur toties.

Ventriculi cerebri tali halitu replentur in ſanitate: invenitque *Wepferus* (*Hiſtor. Apoplectic. p. 9.*) in cadavere mulieris fere ſeptuagenariæ, in medio plexu choroideo calculum, gypſeum, candidum, aſperum, & inæqualem, ſemini lupini magnitudine; alios, in utraque plexus parte, ſeminis milii, & majore magnitudine, hinc inde diſperſos, vidit. In ſene, ſeptuagenario majore, præter calculos in renibus, & unicum in veſica fellea, qui nucem moſchatam mole æquabat, ſabulumque craſſius, & calculos minores in veſica urinaria, inventus fuit calculus in glandula, pineali dicta, membranæ involutus (*Act. Eruditor. menſ. Maj. 1688. p. 236.*). Glandula pinealis & alibi lapidibus viridibus referta legitur (*Ibid. Menſ. Jun. 1689. p. 311.*). Ac quamvis *Carteſio* placuerit, animæ domicilium in hac corporis particula figere; tamen frequenter calculoſæ concretionis ibi inventæ ſunt. In capite infanticidæ mulieris, recens abſciſſo, & adhuc calente, invenit *Wepferus* (*Hiſtor. Cicut. Aquat. p. 116.*) calculum, album, anguloſum, lente majorem, in glandula pineali latentem, ſimulque aliquot arenulas pellucidas anguloſas *Regneurs de Graef* (*De ſucco Pancreat. c. 7. p. 113.*) teſtatur, ſe plus quam vigeſies in hominibus, lento morbo, vel violenta morte, extinctis, vidiſſe in glandula pineali calculos. *Celeberrimus Gunzius* (*Proluſio ad Panegyrim Medicam &c. per totum*) cujus præmaturam mortem merito reſpublica literaria dolet, in quinque mente alienatis lapillos in glandula pineali invenit, ac deſcripſit, ubi ſimul plures aliorum auctorum obſervationes collectæ habentur. Plura alia ſimilia his addere facile potuiſſem, nam ſylva horum in Hiſtoria Medica habetur; ſufficient hæc, ut probetur, encephalon ipſum a calculorum generatione immune non eſſe.

Sed nec pectoris cavum, & viſcera in

in hoc contenta, a Lithiaſi ſunt immunia. In *Capitulo de Phthiſi* jam dictum fuit de illis, qui calculos aſperos tuſſi eduxerunt, & inde in tabem, plerumque immedicabilem, inciderunt.

In glandulis illis nigris, quæ ramis aſperæ arteriæ adjacent, aliquoties calculos invenit *Heiſterus* (*Medic. und Chirurg. Wahrnehm. nu.* 497. *p.* 843.). In homine, poſt ahſtma diuturnum & moleſtiſſimum ſuffocato, *in angulo bifurcationis aſperæ arteriæ, adeoque inter ipſa bronchia, & arteriam pulmonalem calculus hæſit, pollicem magnus, oblongus, utrimque acuminatus, ſatis aſper, ſubſtantiæ glanduloſæ involutus* (*Joſephi Baader Obſervat. Medic. num.* 33. *p.* 159.). Addit quidem vir celeberrimus: *Qui tamen tunc, nec bronchia, nec arteriam pulmonalem, ſive premendo, ſive alio modo, in actione ſua impediviſſe nobis viſus eſt*. Verum, dum vitæ tempore per reſpirationem movebantur aſperæ arteriæ bifurcationes, totaque vi cordis dextri urgebatur, & ſanguine diſtendebatur, arteria pulmonalis, videtur admodum veroſimile, quod calculus, ſatis magnus, aſper, utrimque acuminatus, actionem harum partium turbaverit ſæpius. Calculus autem ille extra pulmonem hærebat. In Nauta novitio, tabe perempto, inventus fuit calculus, durus, aſper, figuræ quaſi cubicæ, ponderis circiter octo granorum, qui hærebat inter lobum pulmonis ſiniſtrum, & pleuram, quæ in omni ſuo ambitu integra ac ſana, excepto illo in loco, ubi calculus crevit; ibi enim incraſſata, & obſcure rubra, apparuit (*Sinopei Parerg. Medic.* §. 27. *p.* 57.). Adferebatur in Noſocomium cadaver claſſici militis veterani, ſubita, ut putabatur, morte exſtincti. Totum, quod de morbo prægreſſo renunciabatur, erat, quod, orthoſtadius adhuc, duodecim ultimis vitæ diebus, ſanguinem expuiſſet, & conqueſtus eſſet de pectoris dolore. Interior Pericardii ſuperficies pro maxima parte erat obducta ſubſtantia calculoſa, inſtar oſſium dura, & utcumque friabili. Pericardium illud apparebat oſſeum intuenti, amiſſa penitus flexilitate; tamen manſerat membranaceum, aliquantum incraſſatum, & arctiſſime cruſtam illam calculoſam, quæ internæ ejus ſuperficiei accreverat, inveſtiens. Quædam nihilominus loca erant, quæ non tegebantur hac cruſta calculoſa, ubi Pericardium membranaceum erat. Craſſitudo illius cruſtæ, in quodam loco, dimidium pene digitum æquabat; in aliis locis erat multo tenuior, & ubique ſpinis obtuſis aculeata; ſic ſcabra & aſpera erat Pericardii ſuperficies ubique, ubi cruſta illa calculoſa adhærebat (*Ibid.* §. 25. *p.* 51. & *ſeq.*). Cordi autem cohærebat cruſta illa interventu craſſiſſimarum membranarum, quibus illud convolutum maxime hirſutum & difforme oculis apparebat.

Magis mirabile videtur, ipſum cor, nunquam quieſcens toto vitæ tempore, calculoſum fuiſſe. In cadavere viri, aqua ſuffocati, vidit *Kulmus* (*Act. Erud. menſ. Apr.* 1726. *p.* 184.) in ventriculo cordis ſiniſtro, ſub valvulis venæ pulmonalis, infixum ſubſtantiæ cordis carnoſæ calculum, tranſverſum pollicem longum, hujuſque quartam partem latum. In cadavere mulieris quinquagenariæ, poſt hydropem, & alias miſerrimas calamitates, exſtinctæ, invenit eruditiſſimus *Velſe* (*Diſſert. Miſcel. Anatom. Pract. p.* 44.) nunc Hagæ Batavorum numeroſa & felici Praxi celebris Medicus, de cujus induſtria & candore nullum dubium eſſe poteſt; ille, inquam, invenit ſequentia: *In cordis thalamo ſiniſtro, circa baſin, & ſupra valvulas mitrales, nec non in latitudine ſinus venoſi, itidem ſiniſtri, plus quam dimidio, aſſurgebat ordo, ſive ſeries, calculorum majorum, minorumque, colore ſubfuſcorum, & duritiei ſummæ, juxta invicem diſpoſitorum, & quaſi inter ſe mutuo articulatorum, qui, ſubſtantiæ fibroſæ partium illarum radices ſuas infixas habentes, velamentum illarum nervoſum internum perforaverunt, & intra cavum ſinus venoſi ejuſdem porrigebantur nudi,* in

in cuſpides acutas, & inæquales terminati; ita ut ad ipſum illum calculoſum ordinem manus adſtricta ſenſum, veluti ſi ad ordinem acutorum in lupo piſce dentium fricaretur, ferme referret. Toto morbi, ſatis complicati, decurſu, reſpiratio fuerat brevis, & moleſta admodum, tuſſis perpetua ac moleſtiſſima, nullis cedens remediis. Ab ingeſtis in ventriculum præſens ſuffocationis periculum quidem, nunquam autem vomitus, imo ne vomituritio quidem (*Ibid. p.* 42.). Conqueſta fuit de moleſtiis profunde ſub ſcrobiculo cordis hærentibus.

Plures hiſtoriæ calculorum in corde repertorum, non tantum in hujus viſceris ſubſtantia, ſed & in ventriculis, videri poterunt apud *celeberrimum Senac* (*Traitè de la ſtructure du coeur t.* 2. *p.* 428. *& ſuiv.*). Suſpicatur quidem, & non ſine ratione, ſummus ille vir, ſæpiſſime oſſeas concretiones haberi pro calculis cordis, cum illæ ſatis frequenter in hoc viſcere occurrant. Interim non negat, calculos in corde fuiſſe repertos; & hac occaſione refert, quod viderit ipſe in infante dimidium thoracis omnino putrefactum.

Anno 1747. menſe Octobri, mactavit lanio Viennenſis bovem; dumque cor ſolito majus & durius ſentiret, illud diſcidit, ac ingentem calculum eduxit; quem mox ad me attulit (ſoleo enim munuſculis redimere illa, quæ rara inveniunt hi homines in extis animalium). Calculus ille figuram cavi cordis referebat, totus adhuc ſanguinolentus in ſulcis, quos in omni ſuperficie habebat impreſſos, uti videbatur, a columnis carneis internæ ſuperficiei cavi cordis: aderant & laceratum membranularum partes, quibus adhæſerat. Rudis ille lanio, calculo educto, cor undique diſciderat, diſciſſumque projecerat; hinc nihil ulterius indagare potui. Affirmabat tamen, ſanum ſibi viſum fuiſſe bovem, antequam mactaretur, & ſe nullum aliud vitium in reliquis viſceribus deprehendiſſe. Novi, alteri Medico, ante aliquot annos, ſimilem lapidem oblatum fuiſſe a lanione.

Si autem in corde, perpetuo moto, & per cujus cava, ac ſubſtantiam, ſanguis rapidiſſimo motu pellitur, calculi concreſcere potuerint, minus miramur & in vaſis, per quæ humores moventur, ſimilia contigiſſe. *Tulpius* (*Lib.* 2. *c.* 25. *p.* 136. *&c.*) credidit, ſe primum deſcripſiſſe inauditum calculi genus, quod a loco, cui inhæſit, Arteriale vocavit. In cadavere enim Pharmacopolæ miniſtri, qui miſerrimis cum malis diu conflictatus obierat, præter alia inſolita, inveniebat, calculum in aortæ ramo, qui vergit ad glandulam Euſtachii ſiniſtro reni impoſitam: hunc calculum, exacte delineatum figura expreſſit: *Diſruperat autem calculi caput (ita appellamus rotundam illam excreſcentiam, quæ cum anguſtiore collo haud male refert caput implumis pipionis) arteriæ tunicam, latitante reliquo corpore in dilatata ejus fiſtula. Sed ita, ut vulneris oræ minime hiarent, verum contraherentur tam arcte circa ipſius collum, ut vix guttula ſanguinis potuerit illinc effluere.* Protuberans extra arteriam calculi pars fere ſilicis duritiem habebat; illa, quæ in arteria latebat, mollior erat: *Totus autem lapis referebat, ad amuſſim, implumem aviculam: lanci impoſitus ponderabat drachmas duas.* Cum autem leves ſatis eſſe ſoleant calculi humani, lapis ille ſatis magni voluminis eſſe debuit; licet maxima ejus pars latuerit in arteria, quæ naturaliter non adeo magna eſſe ſolet.

Sed mirabilius longe eſt, quod vidit Piſo (*Obſervat. & conſil. de morb. a colluv. ſeroſ. Sect.* 4. *c.* 2. *p.* 325.) qui ante *Tulpium* ſcripſit, in cadavere ſenis, qui centeſimum vitæ annum fere attigerat, firma ſatis valetudine fruens, ſi abſceſſum in alterutro rene excipias: *Thorace namque ejus aperto, Aortam præter morem oppido dilatatam obſervavit non ſine ſtupore &c. Diſſecta Aorta, prope cor, fiſtula quædam lapidea, inſtar tubuli veluti incruſtans totum ſtipitem arteriæ,*

re-

reperta fuit, extractaque, cum admiratione omnium; minime enim adhæreſcebat; alioqui cineracei coloris, ſed vitri inſtar fragilis. Verum quidem eſt, Aortam, prope cor, in hominibus, aliiſque animalibus longævis, ſatis frequenter oſſeam inveniri, non amplius membranaceam; dum nempe tunicæ ejus, vel integre, vel pro parte, in os mutatæ ſunt: at diſtincte notat auctor, tubulum illum incruſtaſſe quidem Aortam, ſed non adhæſiſſe, cum totus extrahi potuerit. Præterea major obſervabatur fragilitas in hoc concreto, ac quidem in oſſibus eſſe ſolet; unde merito ad calculum refertur.

Sed & in venis calculos repertos fuiſſe legitur. Cum autem ſanguinis per venas motus fiat a loco anguſtiori in latiorem, mirum videtur, cur calculus, in vena incipiens concreſcere, non abripiatur per venam, in decurſu ſemper latiorem, ad cor. In cadavere tamen pueri febre ardente mortui (qui ſanus nunquam, ſed tantum ultimis morbi diebus de ardore urine conqueſtus fuerat) in venis emulgentibus prope renes inventi fuerunt duo calculi (*Thom. Bartholini Hiſtor. Anatom. rarior. Centur.* 3. *hiſt.* 34. *p.* 71.) unus utrimque. Summæ perſpicaciæ & probatæ fidei ab omnibus habitus fuit *Thomas Bartholinus*, ſed hujus facti teſtis oculatus non fuit; nam in fine hujus hiſtoriæ leguntur ſequentia: *Quemadmodum teſtis mihi eſt frater chariſſimus Doct. Eraſmus Bartholinus, qui per D. Moretum, inſignem Patavii Mathematicum, a Brixiano Medico hanc obſervationem accepit.*

In vena portarum calculos inventos fuiſſe, minus mirum videtur, cum a viſceribus abdominalibus redux ſanguis venoſus in truncum venæ portarum derivetur omnis, & ex hoc per convergentes canales, arteriarum more, fluat in hepar. Verum quidem eſt, in venis tardum quandoque motum humorum eſſe in languidis, & otio torpentibus, hominibus, indeque concretionibus anſam dari poſſe; præſertim, ſi circa venarum valvulas aliquid hærere incipiat, vel a vicino tumore compreſſæ venæ figura mutetur. Videtur tamen ſtatui poſſe, quod longe rarius naſcantur calculi in venis, quam in aliis corporis locis.

Cum autem abdominis cavum perpetuo madeſcat exhalante tenui rore, qui aperto vivi animalis abdomine, ſuburinoſo odore nares ferit, videntur in ipſo cavo abdominis, æquæ ac in cavo thoracis, pericardii, & aliis cavis, calculoſæ concretiones naſci poſſe. Vidit *celeberrimus Littre* (*Academ. des Scienc. l'an.* 1703. *hiſt. p.* 46.) in abdomine cadaveris corpus durum cartilaginis inſtar, politiſſimum, & albiſſimum; longum erat pollicem cum duabus lineis, latum decem lineas, craſſum ſeptem; figuram habebat ovalem, & nullibi adhærebat. In centro gerebat calculum rotundum, glabrum admodum, & album, qui piſum mediocris magnitudinis mole æquabat. Videbatur cartilagineum illud involucrum eſſe ejuſdem naturæ cum calculo incluſo, ſenſimque in calculoſam duritiem tranſiturum. Quod autem ros ex minutis arteriis in cavum abdominis exhalans, corpori plane non ſolubili, peregrino, in cavo abdominis hærenti cruſtam apponat, pulchro conſtitit experimento. *Clariſſimus Joh. Conrad. Brunerus* cani juniori vulnus inflixit dextro Epigaſtrio, per quod duodenum cum pancreate, & portione omenti protraxit, acumque cum filo ſericeo prope inſertionem ductus Pancreatici traduxit, fortiter conſtrinxit, ac trans vinculum Pancreatis ductum, cum ejus, & omenti portione penitus abſcidit. Brevi ſanatum fuit vulnus, & canis optima ſanitate fruebatur. Poſt bimeſtre ſpatium, datis *Cocculis Indicis*, & poſtea *nuce vomica* periit canis; ſtatimque poſt mortem diſſectus eſt, ut conſtaret, an ductus Pancreaticus rite diſſectus fuiſſet: *Foris, ubi ductus Pancreaticus inſerebatur, atque abſciſſus fuit, filum ſericeum adhuc conſtrictum reperit, cui arenulæ albæ accreverant* (*Joh. Jac. Wepſer. Cicut.*

aquat. hiſtor. & noxæ cap. 13. 3. *p.* 202. *& ſeq.*).

Sed & in abdominis viſceribus cavis calculi reperti fuerunt frequenter ; in ventriculo nempe, & inteſtinis. Antea in Capitulo de *Hepatitide*, *& Ictero multiplici* dictum fuit, calculos ſæpius concreſcere in veſicula fellea, per cujus ductum dilatatum in inteſtinum duodenum, & hinc in reliqua venire poſſunt inteſtina, ac dein per alvum excerni; uti toties fit. Cum autem locus duodeni, in quem ductus biliarius inſeritur, ſatis vicinus pyloro ſit, & vehemens vomitus adſit ſæpe illo tempore, dum calculi biliarii in inteſtina tranſeunt, non videtur impoſſibile, per validos tales abdominis concuſſus calculum talem, in duodeno inteſtino hærentem, per pylorum in ventriculum venire poſſe.

Verum proprie non agitur de calculis alio loco natis, & deinde in ventriculum, ac inteſtina deductis; ſed certis obſervatis demonſtrandum eſt, humores, qui in ventriculum, & inteſtina veniunt, continere in ſe calculi elementa, quæ corporis plane inſolubili ſe applicant, & tanquam baſi accreſcunt, ſicque calculum formant, magnæ ſatis molis quandoque. *Celeberrimus Lanzoni* (*Acta Phyſic. Med. &c. Natur. curioſ. vol.* 1. *obſervat.* 64. *p.* 117.) in cadavere mulieris (quæ diu conqueſta fuerat de ventriculi dolore, nauſea, inappetentia, & optimis artis præſidiis incaſſum tentatis, accedente febre continua, fato ceſſerat) invenit in ventriculo decem lapillos, quorum major unciam ponderavit. Quamvis autem in hac hiſtoria mentio fiat nulla de nucleo interno horum calculorum, & forte dubitari poſſet, an non calculi biliarii in ventriculum venerint; tamen conſiderari meretur, quod in enumeratione ſymptomatum, quibus miſera hæc conflictabatur, nulla fiat mentio talium, quæ calculorum bilioſorum tranſitum in duodenum comitari ſolent. Præterea calculi biliarii ſatis leves eſſe ſolent, hinc magnum volumen habent; adeoque non videtur credibile, calculum, unciam prendentem in libra, potuiſſe ex inteſtino duodeno tranſire per pylorum in ventriculi cavum. Unde licet concederetur, calculos illos decem fuiſſe in origine ſua biliarios; tamen ille, qui unciam pondere æquabat, debuiſſet in ventriculo acquiſiviſſe molis augmentum inſigne; quod pariter probaret, calculoſæ concretionis originem in ventriculo hoſpitari. Calculos enim bilioſos poſſe nucleum dare, cui calculoſa materia circum accreſcat in inteſtinis, extra dubium videtur; cum calculi elementa cuicumque corpori inſolubili applicari, & accreſcere poſſint. Legitur apud egregium auctorem (*Thom. Coe of Biliary concretionis c.* 2. *p.* 137.) qui optime de concretionibus biliariis ſcripſit, quod ſequitur: Mulier credebatur laborare colica nervoſa, & remediis tali morbo convenientibus utebatur non ſine ſucceſſu. Mutatis poſtea ſymptomatibus judicatum fuit, calculum a rene ad veſicam deſcendere; quæ Diagnoſis inde confirmari videbatur, quia poſt aliquot dies levamen ſentiebat; ſed & aderat ponderis ſenſus circa veſicam. Poſt aliquod temporis intervallum ſucceſſit ſubitus nixus deponendi alvum, & ponderis ſenſus augebatur; ſimul aderat dolor vehemens in medio inteſtino recto; ſuccedebant enormes, ſed irriti, conatus alvum deponendi, cum ſudoribus frigidis, & vix non animi deliquio. Solidum corpus tangere potuit in recto inteſtino, quod digitis arreptum, ſimul adhibito nixu validiſſimo, tandem una cum fœcibus prodiit, & a Medico præſente examinatum, inveniebatur, quod eſſet calculus, de genere calculorum inteſtinalium, & in medio haberet parvum calculum biliarium pro nucleo, cui reliqua materia calculoſa circum accreverat.

Sed & alia obvia in his locis corpora inſolubilia nucleum calculo dederunt. Servabat *Ruyſchius* (*Theſaur.* 2. *Arculæ* 8. *p.* 83.) in Theſauris ſuis duos calculos, quos equus Viennæ in ſtabulo Im-

nperatoris per alvum reddiderat, & ıos dono acceperat. Animali huic ſex ptimanarum ſpatio triginta ſex calıli diverſæ magnitudinis per anum rodierant.

Fracto calculo majore, in ejus medio ıvenit granum avenæ. Notum eſt, il:s, qui equorum curam gerunt, aveæ miſcere ſtramen minutim ſciſſum, t hæc animalia mandere cogantur aveam, quam aliter integram deglutient. Niſi hæc cautela fiat, ſæpe obervatur, languere hæc animalia.

Puella duodecim annorum ſex annis aſſa fuerat dolores abdominis moleſtiſimos, per vices recrudeſcentes immaıiter, ab acidorum uſu, & difficilioris ligeſtionis cibis, exacerbatos: ſolebant ceſſare illi dolores, ſi alvus flueret ſponte, vel per artem, purgantibus remeliis, aut clyſmatibus, adhibitis. Tanlem ſequebatur vehementior dolorum inſultus, cum vomitu ingeſtorum, & valida alvi conſtipatione. Vocatus tunc *celeberrimus Simſon* (*Medic. Eſſays and obſervat. t. 1. n. 32. p.301.*) tentavit plurima, abſque ſucceſſu; ita ut per integras tres ſeptimanas perpetuo fere pateretur dolores, ob quos, & ſomni, nutrimentique defectum, miſera puella, quæ antea boni habitus & bene colorata fuerat, tota emaciata fuit, ut ſceleton referret. Dum jam fere deſperabatur de cura pertinacis adeo morbi, incepit vomere bilem profundi coloris; juſſa fuit bibere copiam aquæ tepidæ, & quidem repetitis vicibus; quod ſtrenue perfecit. Poſtquam ſexies, vel ſepties vomuerat, copioſam alvum evacuavit, & ſenſit, per anum tranſire duram maſſam, quæ, examinata, erat cubicæ irregularis figuræ, quatuor pollices habebat in circumferentia, & ponderabat drachmas quinque. In meditullio hærebat pruni oſſiculum, cui calculoſa materies per ſtrata accreverat; uti in figura exhibetur. Prædixerat amicis *Simſon* levamen omnium malorum poſt evacuationem hujus molis: forte tamen redituros aliquando leviore adhuc dolores, donec partes diſtentæ & compreſſæ ab hac mole ad naturalem ſtatum redirent. Licet autem obvia quæque comederet, etiam talia, a quibus antea obſervatum fuerat, dolores redire certo certius, tamen eventus reſpondit promiſſis.

Dum avidus puer, manducando pedes ovillos, & agninos, minora deglutiret oſſicula, per ſex annos languit miſerrime, frequentes abdominis dolores paſſus; nec toto hoc tempore ullo modo increvit corpus. Forcipe ex ano eductis tribus globis calculoſis, & aliis duobus exeuntibus inter conatus alvum deponendi, ab omnibus malis immunis manſit, brevique vires, ſanitatem, & corporis incrementum, recuperavit. In diſſectis aliquot ex his inventum fuit planum oſſiculum pro nucleo (*Eſſays And obſervat. Phyſic. and Liter. vol. 2. art. 26. pag. 345. & ſeq.*). *Celeberrimus Alexander Monro* plures caſus eodem in loco recenſet, qui probant, calculoſas tales concretiones in ventriculo, ac inteſtinis, fieri. Legi & merentur ſimiles obſervationes, quæ apud *Coe* habentur (*On biliary concretions c. 2. p. 137.*).

Unde patet, quam imprudenter agant illi, qui fructuum nucleos, oſſa, & alia ſimilia, quæ in ventriculo, & inteſtinis ſolvi nequeunt, deglutiunt. At hæc evitari facile poterunt, modo quis voluerit: verum alia ſunt, quæ baſim calculis inteſtinalibus dare poſſunt, neque tamen ſemper tam facile evitari. Docuerunt enim obſervata, fœces alvinas induratas, diu in craſſis inteſtinis hærentes, calculoſa cruſta obductas fuiſſe, ita ut in ingentem molem excreverint. Talis eductus fuit calculus, uncias duas cum drachmis duabus, & dimidia pendens, qui cum levis eſſet in proportione ad volumen, adeo magnus erat, ut non potuerit forcipe prehenſus protrahi, abſque inciſione ani in pluribus locis (*Acad. Royale de Chirurg. tom. 3. p. 56. Memor.*). In medio habebat ſtercus induratum, cui varia ſtrata calculoſa accreverant, uti in figuris,

ris, quæ integrum, & per medium ſectum, calculum exhibent, videri poteſt. Per decem annos miſerrime vixerat hæc mulier; quæ, educto hoc calculo, intra menſis ſpatium integre ſanata fuit. Calculus ille ſervatur in Theſauro *celeberrimi Morand*, qui & ſimilis molis calculum forcipe ex uno eduxit, nec ſectionibus opus habuit, ut in caſu præcedenti, cum forcipe potuerit fringere calculum adhuc in inteſtino hærentem, & fruſtillatim educere (*Academ. Royale de Chirurg. t.3. p. 60.*). Pars calculi in eodem loco figura exprimitur; in qua patet, quod ex concentricis lamellis, ut prior, concreverit. Qualis autem nucleus fuerit, cui hæ lamellæ accreverant, non indicatur: forte difficilius hoc poterat cognoſci, cum per partes eductus fuerit. Plures alios ſimiles caſus indicare potuiſſem; ſed credo hos ſufficere, ut probetur, calculos in tota longitudine tubi alimentarii inventos fuiſſe.

Verum & in uteri cavo inventi fuerunt calculi: memorabilis caſus apud *Hippocratem* (*Epid. 5. textu 20. Charter. tom. 9. p. 340.*) legitur, de ancilla juvencula, quæ dolebat valide, dum venere uteretur, alias non, & nunquam concepit. Cum autem jam ſexagenaria evaſiſſet, & ante meridiem copioſa porta comediſſet, poſt meridiem incepit dolores, tanquam parturientis, pati. Poſtea prehendit dolor, qui cum prioribus comparatus, erat vehementiſſimus: exſurgens, aſperum quid in uteri orificio deprehendit. Deinde, ipſa jam animo linquente, alia mulier, immiſſa manu, aſperum calculum, fuſi verticillo æqualem eduxit; & ſtatim erat facta, manſitque poſtea.

Ex hac obſervatione videtur deduci poſſe, quod calculus, licet forte in initio mole minor, per quadraginta ad minimum annos in utero hæſerit; dolores vehementes enim ſenſerat, coitus tempore, dum juvencula fuerat, & ſexagenaria cum eſſet, a calculo demum liberata eſt.

Plures hiſtorias calculorum uterinorum collegit egregius *Louis* (*Academ. Royale de Chirurg. tom. 2. p. 130. & ſeq.*); ubi & agitur de ſententia cujuſdam Medici, qui volebat, calculum illum, de quo *Hippocrates* ſcripſerat, non ex utero, ſed ex veſica, prodiiſſe. Videtur autem ſuam ſententiam non adeo firmis argumentis ſtabiliviſſe, uti optime notatur.

Recentior obſervatio, a *celeberrimo Gaubio* (*Haarlemſche Maatſchappy t. 3. p. 604. &c.*) communicata Societati Batavæ Haarlemenſi, dat exemplum calculorum uterinorum, quod omni exceptione majus eſt. Virgo viginti octo annorum per duodecim annos laborabat uteri prolapſu, quem a conculcatione abdominis natum affirmabat. Prolapſus in initio parvus fuerat, ſed, ſenſim auctus, prominebat jam ad ſeptem pollicum longitudinem, & tumoris ambitus totus tredecim æquabat pollices; in initio manu retroducere poterat tumorem, poſtea minime. Prudens Chirurgus, aliis in conſilium etiam vocatis, palliativam tantum curam adhibuit una cum diæta molliſſima. Sic levamen attulit miſeræ, cui ſubito dolores validi, parturientium inſtar, orti ſunt, per intervalla redeuntes; & poſt horam calculus ex utero prodiit, ſatis magnæ molis, uti appoſita figura docet. Magnum inde ſequebatur levamen; verum ſequenti die ſimiles redibant dolores, & major lapis exitum moliebatur. Cum autem, ob inſignem molem, per uteri orificium tranſire non poſſet, findi debuit ſuperior pars orificii uteri, ut via pararetur calculo exituro. Simul ac prodierat, ceſſabat prorſus omnis dolor. Continuo tamen prodibat ſabuloſa materia. Cum autem per tres, quatuorve annos ſine ſenſu urina prodiiſſet, poſt binos hos calculos eductos ſtimulum ad mingendum ſentiit. Nono, & decimo die ſimiles ſenſit dolores, ſed ſine effectu. Tribus ſeptimanis poſt binorum illorum calculorum expulſionem, Deo gratias actura, tem-

plum

ſolum adivit, tribus horæ quadrantibus diſtans a loco, ubi habitabat. Poſtea dolores iterum augebantur, & una cum materia calculoſa prodibant plures parvi calculi. Poſt menſis circiter ſpatium acres redierunt dolores, & prodierunt duo calculi, qui ſimul pendebant ſex drachmas, una cum copia cruentæ materiæ. Intervallo quatuor horarum exitus primi calculi diſtabat ab exitu ſecundi. Deinde melior apparebat valetudo, quam toto triennio ante fuerat; omni dolore libera, ſatis commoda incedere poterat. Uteri tamen prolapſus non minuebatur, imo potius auctus videbatur.

Ex binis calculis, qui primo prodierunt, minor ponderabat unciam, & drachmas quinque, major uncias duas, & drachmam mediam; adeoque omnes quatuor ſimul ponderabant uncias quatuor, tres drachmas & dimidiam. Conſtabant omnes ſubſtantia ex cinereo albicanti, cretæ inſtar: exterior ſuperficies tegebatur cruſta flavo-fuſca, fragili, hinc inde decidua. Cæterum, uti in calculis veſicæ obſervari ſolet, lamellis ſibi mutuo incumbentibus componebantur. Alba autem, cretacea, quaſi, calculorum uterinorum ſubſtantia etiam inventa fuit in illis caſibus, qui in Academia Regia Chirurgica recenſentur.

Sed & in partibus utero nexis calculi fuerunt reperti. Ubi de tubis Fallopianis agit *de Græf* (*De mulierum organis cap.* 14. *pag.* 230.) habet ſequentia: *In foliaceo hoc tubarum ornamento quandoque Hydatides accreſcunt: vidimus quoque, ſingulis ejus extremitatibus calculos duriſſimos adhærere, quos una cum ornamento illo etiamnum conſervamus.*

Hæc puto ſufficere, ut conſtet, vix loca in corpore humano reperiri, in quibus non fuerit aliquando inventus calculus. Plura facile recenſere potuiſſem (Hiſtoria enim Medica in his dives eſt). Fuerunt enim calculi inventi in ore, lingua, naribus, auribus, hepate, liene, &c. ſed, ne nimis in his longus ſim, ſummatim hæc monuiſſe ſufficiet.

Quænam ſit calculi materies, multum diſputatum fuit. *Galenus* (*Commentar. in text.* 6. *l.* 3. *Epidem. Charter. t.* 9. *p.* 128.) pro demonſtrato aſſumebat: *calculos illis in corporibus procreari, in quibus humorum craſſamentum igneo calore concretum fuerit.* Unde pueris frequentiorem eſſe calculum credidit, quia voraces ſunt, & calidiores, craſſamque urinam mingunt: *quod craſſamentum ſi conſiſtat, & accumuletur, quum decenti tempore non excernatur, & intus copioſum maneat, cogitur, concreſcitque. Hoc autem orto principio, reſiduum craſſum, quodcumque in veſicam appellat, iſti adhæreſcit, creaturque calculus.* Poſtea tota fere Medicorum ſchola *Galeni* ſententiæ acquievit, & multis argumentis eam ſtabilire conata eſt. Videbant, mucum narium exſiccando formare lemas ſatis duras, quæ quandoque non niſi difficulter emungi poterant; obſervabant, quandoque ſimilia per tuſſim ex pulmone prodire; hinc mucum, calore in primis majore corporis totius, vel ſaltem renum, & veſicæ inſpiſſatum, ſufficere omnino credebant ad calculorum generationem in corpore. Unde volebant, ſemper cavendum eſſe, ne rene a calore lecti, ſolis, aut foci, incaleſcerent: imo multi crediderunt, ſufficere ad calculum renalem producendum, ſi quis menſæ aſſidens dorſum foco obverteret. Verum mucoſæ concretiones in aqua brevi emolliuntur, & tandem ſolvuntur integre; quod in calculo non fit, & tamen fieri deberet, ſi ex muco inſpiſſato conſtaret.

Alii, cum viderent, ex fluido lacte parari poſſe caſeum, qui per ætatem duriſſimum fit, inde deducebant calculi originem; & hinc illis, quibus calculus metuebatur, omnem lactis, ac caſei uſum interdicebant quam ſeveriſſime. Verum caſeus, etiam duriſſimus, igne mollitur, & liqueſcit, æque ac cornu animalium, in aqua macerando emollitur, & coquendo ſolvitur; quod in calculo

culo

culo non obtinet. Præterea in bobus, ac equis, qui nunquam lacte, caſeove utuntur, reperti fuerunt calculi ingentis molis. Plures ſe ſectione a calculis liberaſſe teſtatur *Denys* (*Heelkundige Aanmerkingen over den Sten c. 6. p. 97.*) qui nunquam caſeum guſtaverant. Duros calculos eduxit ex urethra infantum, qui ſolo lacte materno vixerant; imo, uti in eadem hac paragrapho notatum fuit, in recens nato infante calculus deprehenſus fuit, qui certe, nec caſeo, nec lacte materno, uſus fuerat. Verum quidem eſt, quod antea, ubi de gravidarum & puerperarum morbis agebatur, dictum fuit, non improbabile eſſe, quod ultimis graviditatis menſibus aliquid lactis ad uterum veniat, ut fœtus nutrimento ſerviat; ſed inde non ſequitur, quod caſeo, in pauculo hoc lacte contento, tribui poſſit origo calculi, quem fœtus intra uterum maternum jam gerebat in corpore.

Conſtat quidem calculoſos morbos apud Batavos ſatis frequentes eſſe; hoc *Ruyſchius* (*Obſervat. Anatom. Chirurg. pag.* 1.) hoc *Denys* (*loco modo citato pag. 96.*) hoc plures alii teſtantur; certumque eſt, quod caſeo, carnibus, & piſcibus, ſale, fumo, aere, induratis delectentur multum Batavi; & quod plures Medici calculoſorum frequentiam huic victui tribuerint. Obſervavit autem *Denys* (*Heelkundige Aanmerkingen over deen Steen cap. 6. pag. 95.*) qui per ſeptem annos in India orientali vixerat, parvum calculoſorum numerum in calida hac regione occurrere. Mirabatur, in vaſta & pupoloſiſſima urbe *Batavia*, celebri Indie Emporio, in quod, præter magnum Batavorum numerum, plurimarum nationum homines confluunt, integro ſeptennio tantum binos inventos fuiſſe homines, qui Lithotomiam ſubire debuerint. Tamen & ingens caſei copia in hanc urbem defertur, & Batavi, qui illuc tranſmigrant per octo, novem, imo plures, menſes, pane duriſſimo, caſeo, ſalſamentis, vivunt. In Indiam appulſi, piſcibus ſalitis, & ſiccatis, aliiſque ſalſamentis, vivere pergunt, quibus acida, aut calidiſſima condimenta addere ſolent. Copia fructuum, non bene maturorum abutuntur, quos ſale, acidis, vel calidiſſimis aromatibus condiunt. Potum dat aqua, de vicinis montibus defluens, terreſtribus & lapidoſis particulis gravida. Tali tamen cum diæta, quæ minime laudabilis eſt, tam pauci ex numeroſiſſimis incolis calculo affliguntur.

Præterea obſervavit in quibuſdam urbibus, habita proportione numeri incolarum, plures calculoſos reperiri, quam in aliis; quin imo notat, in quarta parte ejuſdem urbis inveniſſe ſe plures calculoſos, quam in reliquis tribus.

Tamen eadem utuntur diæta. Obſervavit illos, qui mare accolunt, cæteris magis immunes eſſe (*Ibid. p. 96. 97.*). Rationem credit hanc, quod in illis locis, quæ aqua dulci, non ſalſa, alluuntur, hac aqua utantur ad coquendos cibos, ad parandos potus. Verum aqua rariſſime pro potu utuntur Batavi, cereviſiæ a teneris unguiculis jam aſſueti. Lege autem juſſum eſt, ut aqua, quæ parandæ cereviſiæ adhibetur, deferatur ex loco, ab urbibus ſatis diſſito, ut fœculenta ſubſidere poſſint, ſicque purior hauriatur ad hunc uſum aqua. Præterea vix ulla domus eſt, quin habeat puteum, antlia inſtructum, ex qua commodiſſime aquam haurire poſſunt pro cibis coquendis, quæ ſæpe ſatis bona invenitur, in primis ſi ſolo ſubſit ſtratum arenoſum, uti non raro fit, per quod aqua tranſcolatur, ſicque lympida, ac pura in puteum venit. Colligunt & magna cura aquam pluviam, quæ præcipue utuntur ad cibos coquendos, & potum theæ; ac caffæ parandum, quibus plures abutuntur, & calidis hiſce aquoſis potibus corpus enervant. Unde apud omnes cives, ſi infimæ ſortis, & pauperrimos exceperis, in culinis duplex antlia eſt, facili Emboli motu agitanda, quarum una putealem aquam, altera pluvialem ſuppeditat.

Ve-

Verum quidem eſt, plures pauperes quam divites calculo laborare; illis autem hæc vitæ commoda ſæpe deeſſe ſolent. At cum pauperum plures, ſaltem apud Batavos, ſedentariis artibus victum ſibi parare debeant, forte huic cauſæ illud tribui poſſet, cum jam antea monitum ſit, poſtea ulterius confirmandum, quietem corporis calculo producendo ſavere.

Diſſimulari tamen nequit, mulieres, quæ magis ſedentariæ viris eſſe ſolent, rarius calculo laborare, veſicæ ſaltem. Propriis obſervatis didicit *Denys* (*Heelkundige Aanmerkingen over den Steen c. 6. p. 93.*) quadraginta homines Lithotomiam ſubire debuiſſe, dum unica tantum mulier Chirurgi manu opus habuerit, ut a calculo veſicæ liberaretur. Verum urethræ brevitas, rectitudo, & major amplitudo in ſexu muliebri faciliorem exitum reddunt illis, quæ in veſica hærere incipiunt. Calculo veſicæ rarius laborare mulieres, certo conſtant: nephriticis malis, renum, & veſicæ felleæ calculis æque frequenter laborare, ſi non frequentius, quam viros, credo me obſervaſſe; idemque ab aliis fide digniſſimis Medicis audivi ſæpius.

Sed & pueri frequentius calculo laborant; licet natura ſua agiles, & motus amantiſſimi ſint, nunquam enim quieſcunt vigiles fere, niſi ſeverus Pædagogus cogat invitos. Certe conſiderari meretur, quod primo vitæ tempore, peſſimo more, faſciis ſtringi ſoleant; unde facilis renum compreſſio, & impedimentum liberæ ſecretionis, & excretionis urinæ. Cum autem hac ætate fere ſemper dormiant, ſi ſani ſint, fere ſemper in cunis decumbunt. Faſciæ autem ſic applicari ſolent, ut commode poſſint ab urina, & fœcibus depurari corporis inferiora; ſuperior pars abdominis, & dorſi ſemper faſciis ſtricta manet. Hinc ſæpe primis vitæ menſibus infelix rudimentum calculi naſcitur; quod dein in veſicam delatum mole augetur, nec poteſt educi, niſi ſectione. Duros valde calculos ex urethra puerorum octo, vel decem menſius eduxit *Denys*, & biennem puerum ſectione a duro admodum calculo liberare debuit (*Ibidem p. 97. 98.*).

Ratio autem, quare pauperum filii frequentius aliis laborent calculo, videtur hæc eſſe: parentes labore continuo victum ſibi, & ſuis parare coguntur; hinc multam infantibus curam adhibere nequeunt, & illos diu in cunis relinquunt; quod ut pacate ferant, nec ejulatibus totam domum turbent, abutuntur *Requie Nicolai*, aliiſque ſimilibus opiatis, quorum doſis ſenſim augeri debet, vel nihil agunt. Sic miſelli, hebetes, ſomniculoſi, noctu, diuque jacent, donec matri commodum ſit ſordes auferre, & alimentum præbere Mulierculæ, quæ ditiorum pueros curant, frequenter eadem facere audent, niſi parentes ſollicite caveant. Ubi jam ætate firmiores redditi greſſum tentare inciperent, nec tam diu decumbere volunt, pauperes matres illos ſedilibus perforatis inſidere cogunt totos dies, ut ipſæ neceſſariis laboribus vacare poſſint; ſicque miſeri pueri ab omni motu deſueſcunt, rachitici fiunt, diſtortis cruribus ad omnem corporis motum inhabiles; uti poſtea dicetur. Facile tunc ob perpetuam corporis quietem calculoſi fiunt.

Inter calculorum cauſas ſolet a multis numerari quotidianus aquæ uſus, quæ particulas terreas, calcarias, lapideas in ſe gerit. Notum eſt, in pluribus terræ habitatæ locis inveniri ſpeluncas, ex quarum parte ſuperiori lente deſtillat aqua limpidiſſima, quæ brevi in lapidem concreſcit ſatis durum unde ingentes ſtriæ ex laqueari dependent, ſecundum quas aqua decurrens illarum molem auget, & ſi adhuc fluida in pavimentum cadat, ibi brevi ſimili modo induratur, cum ſtriis ex laqueari pendulis unitur, ſicque mirabiles ſæpe figuras excitat, quandoque tam nitidas, ac ſi ſculptoria arte factæ fuiſſent: intercurrunt tamen & plures aliæ penitus informes; quod mirum non eſto

In *Styriæ* montibus talis caverna eſt accuratiſſime depicta, & fideliter, ab egregio viro *Nagel*, qui Mathematici Cæſarei munere fungitur, pluraque itinera, & difficilia quidem juſſu, ac impenſis Cæſareis perfecit ad augendam, & illuſtrandam hiſtoriam naturalem. A talium aquarum potu concretiones calculoſæ in corpore humano metuendæ videntur multis, cum tam cito in lapidem indurentur. Sed certe apud Batavos, licet calculus ſatis frequens ibi morbus ſit, nullæ ſimiles aquæ potantur, & in primis viis potius a tali potu quid metuendum videretur; Chemicumque examen docuit, tales concretiones dare aquam puram, qua expulſa in fundo relinquitur mera terra, quæ fixa admodum eſt. Longe alia producta dant calculi humani, & aliorum animalium, ſi per artem Chemicam examinentur, uti poſtea patebit; unde non videtur calculi materia inde deduci poſſe. Celeberrimus Hales (*Hæmaſtaticke of the animal calculus Experim.* 10. *p.* 236.) cui tot bona, & nova debet ars Medica, obſervavit, in quibuſdam locis aquas, quæ communi ominum uſui, ſerviunt, dum decoquuntur, incruſtare vaſa materie quadam lapidea, ac quidem ita, uti biennii ſpatio cruſta, quæ medium pollicem craſſa erat, accreveret lateribus, & fundo vaſis, quod quotidie huic uſui ſerviverat. Notavit autem, in fundum vaſis deponi hanc materiam, & undique lateribus affigi, uti tartarus ſolet facere, & hinc tartaream vocare voluit. Cum autem Pariſiis aquæ tubos, per quos decurrunt, ſic incruſtent, ut tandem penitus obturentur, hinc deduxit rationem, cur Pariſini frequentius laborent calculo veſicæ, quam aliarum urbium incolæ. Verum quidem eſt, Litothomiam frequentes Pariſiis inſtitui; ſed hæc urbs regni Metropolis eſt, ad quam confluit ingens numerus hominum, tam peregrinorum, quam regnicolarum, qui in aliis Galliæ provinciis educati ſunt. Accedit, quod peritiſſimorum Chirurgorum celebritas in cauſa ſit, quare plurimi calculoſi hanc Metropolin adeant, ut opem quærant, licet jam diu calculo laboraverint, antequam Pariſinas aquas biberint.

Dum ad Vellenſem urbem *Olaus Borrichius* (*Thom. Barthol. Epiſt. Cent.* 4. *n.* 92. *p.* 476.) horrendum ſpecum, ſed nativum (Ukis-hole Angli nuncupant) ingrederetur, obſtupebat penduias ſtrias, quæ ab aqua, pura inſipida, lente deſtillante ſenſim in ſaxum converſa concreverat; rogabatque accolas, *anne calculi dolores ſentirent vicini; quod rivus mediam illam rupem ſubterlabens potum miniſtraret incolis: reſponderunt, ſe mutuo minus affligi calculo, quam quamvis aliam in Anglia gentem. Quin imo ſuſtinebant affirmare, illam ipſam antri hujus Trophoniani lympham, ſi potetur, calculos, & præſertim arenulas largiter exigere; in ſtranguria autem non ea aliud præſentius eſſe remedium*. Idem poſtea aliis confirmatum fuit (*Her. Boerhaave Chem. t.* 1. *p.* 607. Notum eſt, Thermas Carolinas incruſtare quævis corpora immerſa materie calculoſa dura per omnem ſuperficiei ambitum, & quidem denſa, ac ſatis cito. Nemo tamen largum harum uſum timet; imo a multis haudantur ob vim Lithontripticam; de qua re poſtea ad §. 1428. dicetur.

Præterea raro inveniuntur aquæ, quæ nihil heterogenei in ſe contineant, vel decoctæ in vaſis non incruſtent illa, plus, minuſve materie quaſi tartarea fundo &, lateribus adhærente. Unde ſi hinc calculi origo deberet peti, adhuc longe frequentius occurrerent calculoſi. Simul notandum eſt, aquas tales, excuſſa per coctionem materia hac terreſtri, & tartarea quaſi, minus aptas eſſe, ut concretiones ſimiles in corpore producat. Igitur tales aquæ potius nocerent, ſi potarentur crudæ. Verum ex ſtatim dictis patuit, particulis talibus gravidas aquas impune potari crudas. Antea dictum fuit, Batavos ſatis frequenter calculoſos morbos pati; qui tamen nunquam, vel rariſſime aquam potant. Aquam parandæ cereviſiæ adhi-

bibent, aut ebullientem *Theæ*, vel toſtis *Caffeæ* baccis affundunt, & poſtea calentem ſorbent; ſed in utroque caſu jam aqua depoſuit in vaſis illud, quod calculi cauſa materialis creditur.

Si omnia illa conſiderentur, quæ obſervantur in urina hominis ſaniſſimi, de quibus antea dictum fuit, videtur calculi materia non ingeri in corpus humanum; ſed in hominis ſaniſſimi humoribus adeſſe naturaliter. Hæc calculi futuri materies, dum adhuc diviſa in ſuis quaſi elementis hæret, nullo modo lædit corpus humanum, nullas turbat functiones: tantum nocere poterit, ubi adunata concrevit; cæterum ſponte exit de corpore, & ſic omnes calculum mingimus, ſed ſeparatum in minimas partes conſtituentes concreturas brevi ad quodcumque corpus inſolubile, cui occurrunt: hinc materia calculi non eſt aliquid degenerafcens a ſanitatis lege, ſed inſeparabile a ſanitate perfecta, & ſemper præſens. Docuerunt enim experimenta *Nuckii*, & obſervata antea memorata, in ſano homine, & animalibus ſanis, ſi corpus inſolubile in veſicam introducatur, ſtatim calculum formari, formatumque augeri, & quidem ſatis cito. Si tollatur illud corpus inſolubile, ceſſat calculi productio. Dum in prima ætate per ſectionem a calculo veſicæ liberatur homo, tota vita immunis manet ab hoc malo, niſi aliud corpus inſolubile denuo in veſicam veniat; calculus v. g. renalis, ſanguinis concreti grumulus, vel aliud quid ſimile. Notum eſt, ſemel a calculo ſectos raro recidivam pati, licet ad ultimam ſenectutem perveniant quandoque.

Calculus ergo corporis humani productum eſt; hincque ad regnum animale pertinet, & Chemico examine, uti poſtea dicetur, eadem producta exhibet, ac oſſa, ungues, cornua, pili, coria, &c. animalium. Dum hoc conſiderabat egregius *Lobb* (*Tract. de curat. Calc. & Podag. c.* 15. *p.* 127.) concluſit: *Vehementer calculo, & podagras vexatos omnino victu animali abſtinere debere*. Quia nempe carnes quorumcumque animalium continent in ſe cunctas partes, quæ calculum, & podagram conſtituunt; ſalem nempe alcalinum animalem, oleum animale, aerem, & terram. Verum videtur notandum, in corpore humano, conſpirantibus omnium viſcerum & vaſorum actionibus obtinere hanc efficaciam, ut ingeſta depoſita propria natura mutentur in indolem noſtri corporis. Unde, licet vegetabili diæta ſola viveret homo ſanus, tamen calculi elementa in urina ejus adeſſent, & pili ejus, ungues, &c. deſtillatione animalium producta darent, non vegetabilium, licet his ſolis vixerit. Cornua, ungulæ, &c. boum, equorum, &c. diſtillata dant ſalem volatilem animalem, & oleum animale, licet ſola vegetabilia bobus, & equis cibum præbeant.

Neque hæc animalia a calculo vivunt immunia; uti ante dictum fuit. Quinquemeſtris puellus binos excrevit calculos, minorem unum, alterum piſi mediocris magnitudine (*Lautter. Hiſtor. Medic. bienn. Morbor. Rural. c.* 1. *p.* 11.). Sed in hac ætate lacte materno, aut pulticulis ex lacte, & farina nutriri ſolent, quæ ad vegetabilem victum pertinent.

Antea, ubi de *Morbis ex alcalino ſpontaneo* §. 76. & ſeq. agebatur, conſtitit, victum animalem magis diſponere humores noſtros ad putredinem, quam victum vegetabilem. Notavit autem *celeberrimus Hales* (*Hæmaſtaticks of the animal calculus. Exper.* 8. *p.* 218.) plus calculoſæ materiæ ſuccedere ab urina, dum in putredinem tendit; atque hoc reſpectu victus ex vegetabilibus aceſcentibus prodeſſe poſſet calculoſis. Non tamen videtur a tali victu promitti poſſe immunitas a calculo futuro, vel imminutio calculi jam concreti; cum in urina ſana diu antequam putreſcat jam coire incipiant calculi elementa; quæ ergo ſe applicabunt calculo jam fa-

ƈto, illumque augebunt. Unicum, quod utcumque ſperari poſſet ex victu vegetabili, foret, ut ſic urina a putredine magis aliena minus calculoſæ materiæ dimitteret intra datum tempus, adeoque calculus augeretur tardius; qui effectus certo contemnendus non eſſet. Quid autem ſperandum ſit de calculi diſſolutione per alimenta ingeſta, poſtea ad §. 1428. dicetur.

Demonſtratur in Phyſiologicis (*Her. Boer. Inſtit. Med.* §. 435.) per circumductionem humorum perpetuam, uti & per actiones muſculares neceſſario minimas partes ex ſolidis deteri, detritas liquoribus miſceri, moveri, exire de corpore; unde vivum corpus cito deſtrueretur, niſi per nutritionem quotidie reſtituerentur corpori tot, & talia, quot, & qualia per ipſas vitæ actiones pereunt de corpore. Sic tota cuticula (*H. Boerh. Inſtit. Med.* §. 476.) ubique, & perpetuo deſquamatur, perit, renaſcitur; pili, ungues, dentes, aſſiduo raſi, abſciſſi, detriti renaſcuntur; ablatæ vaſorum, oſſiumque partes brevi recreſcunt ab omni parte. Dum ſupra ſericum extenſum Emplaſtrum applicatur digito, qui levi vulnere læſus eſt (quod ſolitos motus non multum impedit) miramur, intra unum, alterumve diem deteri ſericum, & foraminulentum fieri: idem certe in Epidermide, & cute contingeret, niſi per nutritionem perpetuo reſtituerentur perdita.

Similis jactura partium detritarum, & reſtitutio perditarum fit in illis locis corporis, quæ ab omni attritu externo tota ſunt. Anteà ad §. 1261. ubi de creta, ſive de calce Podagricorum dicebatur, mentio facta fuit pulcherrimorum experimentorum, quæ facta fuerunt ad demonſtrandam vim *radicum rubiæ Tinctorum*, quæ oſſa animalium rubro colore inficit, & quæ tantum partem terream, quæ oſſium fabricam ingreditur, tingit; unde nec cartilagines colorem rubrum ab uſu *radicum rubiæ* acquirunt, antequam oſſeſcant, neque etiam callus oſſa fracta uniens tingitur, antequam oſſis naturam jam incipiat induere. Verum experimentis a *celeberrimo du Hamel* inſtitutis patuit, intra ſex ſeptimanarum ſpatium colorem rubrum uſu *radicis rubiæ* oſſibus conciliatum evaneſcere, ſi ab hac radice abſtineatur omnino. Succeſſive enim deteruntur particulæ tinctæ, in quarum locum aliæ ſuccedunt non tinctæ. Imo, dum alternatim addebat alimentis porci junioris rubiæ radicem, vidit in oſſe femoris hujus animalis diſciſſo circulos rubros alternatim locatos. Inde videtur patere evidenter, deteri, & renovari oſſium ſubſtantiam, quæ ab omni attritu externo tuto defenditur. Si ergo hoc in dura adeo corporis parte, oſſe nempe, fit, idem in aliis partibus, quarum moleculæ conſtituentes minus cum ſe invicem cohærent, fiet.

Verum illud, quod *detritarum partium* locum ſupplet, per vaſa adfertur ad hæc loca ſub forma liquidi; cumque ſimile ſit illi, quod detritum eſt, hoc cum liquidis per vaſa ſub forma liquidi redibit. Cæteroquin ſolida hæc ramentula accumularentur in loco, ubi ſeceſſerunt a reliquis, & brevi turbarentur partium functiones.

Hæc elementa ſolidarum partium corporis, quæ ſanitatis uſibus ſerviverunt, jam inepta, abraſa a loco, ubi hæſerant, vi vitali ſeparantur, & ex corpore educuntur: forte totum corpus tandem obrigeſceret, niſi hæc jam ſanitati inutilia exirent de corpore.

An hæc eadem, ſi degeneraverit per morbos, nec cum reliquis redire potuerint per venas in humorum circulum, accumulantur in loco, ubi abraſa fuerunt, & calcem podagricam, exoſtoſes, &c. conſtituunt? Tophacei certe tumores in viſceribus toties inveniuntur, qui gypſeam quaſi materiam continent.

Si autem humoribus miſceantur elementa hæc ſolidarum partium abraſa, per venas redeunt; cumque inepta ſint ſanitatis uſibus, quibus jam perfuncta fuerunt, illorum expulſio de corpore requiritur. Hoc autem fiet per illa loca,

a, quibus naturali lege exeunt illa, uæ nocitura forent, ſi diutius relinuerentur; nempe per urinam, alvum, & vaſa exhalantia, quæ omnem ſuperficiem corporis externam æque, & internam occupant.

Verum circa bilis, quæ in inteſtina tranſit, officinam, & in locis, ubi urina ſecernitur, tranſit, colligitur, omnium frequentiſſime calculi occurrunt. An & exhalans liquidum, per cutis ſpiracula exiens, & cava corporis majora, minora roris inſtar humectans calculi rudimenta habet? Sic videtur ex illis, quæ ante memorata ſunt. Pericardii ſuperficies calculo incruſtata fuit; in thoracis cavo, in abdominis cavo inventi fuerunt calculi nulli parti nexi; tota media thoracis pars in calculum obriguit. Illud, quod per cutem expirat, mox diſſipatur in auras, nec in vaſis cutaneis ſatis longam moram trahit, ut elementa calculi ſibi mutuo uniri poſſint; unde ibi tales concretiones raro admodum contingere poterunt. Tamen & hoc factum fuiſſe legitur (*Thom. Barthol. Hiſt. Anatom. rar. Cent.* 1. *obſerv.* 34. *p.* 54.) in viro Illuſtri, *qui calculo, & arthritidi, domeſticis hoſpitibus, ſæpe obnoxius, ſubinde in largiſſimum ſudorem ſolvebatur, quo non ſerum exſudabat, aut ſueti per poros liquores; ſed, quod mireris, manipuli arenularum, quas inducta manu abſtergebat. Quotidianum id nobili viro, & a Medicis ſaluti illius excubantibus viſum perſæpe: teſtis mihi eſt fide digniſſimus Olaus Wormius.*

Cum ergo in omni urina, etiam ſaniſſimi hominis, adſint elementa calculi, atque per urinam exeant de corpore detritæ ſolidorum corporis partes, humoribus excrementitiis miſtæ, videtur calculi origo non ſine ratione iiſdem adſcribi; dum nempe adunantur illa, quæ prius ſeparata in urina fluxerant. Adeoque calculi materies proxime accederet ad oſſium naturam. Hoc videtur pluribus confirmari. Celebres Medici magnam ſtatuunt affinitatem inter calcem Podagricam, & calculum; imo quibuſdam placuit, calculos Podagricos vocare concreta illa, quæ ex nodis, & articulis in invenerato hoc morbo educuntur; uti in *Capitulo da Podraga* dictum fuit. Simul tunc notatum, aquam fortem, ſive ſpiritum nitri ſolvere partem illam terreſtrem, quæ in oſſibus adeſt, eaque, hac ablata, in cartilagines verti. Sed & ſpiritus nitri calculum veſicæ ſolvit integre. Præterea invenit *Denys* (*Aanmerkingen over den Steen &c. cap.* 6. *p.* 93. 94.) ſæpius lapides, calcarios dicto., albos, vel ſubcinereos ſatis fragiles; obſervavit autem, tales calculos præ reliquis citius mole augeri; & e contra illos, qui duri, firmi, & graves ſunt, lentius creſcere. Si dentes male affecti fuerint, cruſta calculoſa ipſis adnaſcitnr, ſæpe tam dura, ut non niſi acuto ferro, & vi adhibita diffringi poſſit: vidi in puella, quæ naſcentem hanc cruſtam calculoſam neglexerat auctam deinde auferri non permiſerat vano inſtrumentorum metu, omnes dentes in primis maxillæ inferioris ſic tectos fuiſſe, ut fœdo ſpectaculo unam referrent maſſam, quam peritus Chirurgus cuneo acuto chalybeo, & mallei plumbei ictibus, ſed molliter tamen applicatus, findere debuit, ut auferre poſſet. Parte quadam ſeparata facilius reliquum tolli potuit; quo facto, & ore bene eluto emendabatur ſatis cito moleſtiſſimus oris fœtor, ob quem miſera hæc ab hominum conſortio fere removeri debuerat.

Cum ergo ſolidæ partes corporis, licet duræ admodum fuerint, inevitabili vitæ ſanæ actione deterantur, illa, quæ detrita ſeceſſerunt corpori humano jam inutilia reddita, de corpore expelli debent; unde in humoribus excrementitiis talium copia adeſſe debet, quæ ſeparata ſi fluxerint cum humoribus, donec exeant de corpore, nullam parient noxam; ſi autem concreverint denuo, calculo originem dare poterunt.

Antea patuit §. 21. dum de morbis fibræ

fibræ ſolidæ ſimplicis agebatur, ſolida minima, quæ ope glutinis tenuiſſimi aquoſi, vel pinguis ſibi invicem unita conſtituebant ſolidas partes majores, eſſe terreſtris naturæ. Unde in calculis terræ copia abundabit; quod & Analyſis Chemica confirmat. An lapides, calcari dicti, friabiles, tunc concreſcunt, dum terra prædominatur reliquis principiis conſtituentibus? Non enim calculus ſola terra conſtat, nec humores excrementitii ſolas ſolidorum detritas partes de corpore removent; ſed & aquam, & ſales, & olea, quæ corporis calore, motuque per vaſa perpetuo redduntur acriora, & nocerent relicta. Pro diverſa jam horum ſalium, & oleorum indole, pro diverſa proportione admiſtorum varia poterit eſſe indoles concretorum, quæ ex his unitis fiunt.

Sic videmus, in diverſis urinis ſabulum concreſcere diverſi coloris, album, flavum, rubrum, nigrum quandoque. Imo in eodem homine, vario tempore diverſi colores ſabuli in urina concreſcentis inventi fuerunt. Similiter aliquando calculi inventi ſunt variegati coloris; nec omnes orbiculi, ex quibus major calculus concrevit, eundem colorem habent; prout forte plus, vel minus olei intercurrit, vel quid aliud intermiſtum eſt. Sed & homines differunt in quacumque parte viſibili colore, denſitate, laxitate: ſtamina ſolida noſtri corporis in unguibus, & pilis videmus, in quibus multa ſolida concreta apparent. Sed quanta ibi diverſitas in colore, & ſoliditate invenitur!

Cum ergo materies calculi conſtet ſolidorum, & fluidorum noſtri corporis elementis, quæ vitæ ſerviverunt, quæ partes noſtri corporis fecerunt, quæ tandem, inepta reddita ad vitam, abraſa motu vitali ſeparata ſunt, patet ratio, cur tanta diverſitas obſervetur in calculis, prout diverſam materiam in prima ſua formatione admiſerint, aut partes calculum conſtituentes diverſa proportione inter ſe miſtæ fuerint.

Operæ pretium videtur conſiderare, quomodo calculus ex his concretus ſe habeat; & quid ſedula obſervatio, atque analyſis chemica in calculis detexerit.

In tractatu pulcherrimo, qui *Medicinæ Hydroſtaticæ* nomine inſcribitur (*p. 9. & p. 66.*) *Boyleus* examinavit pondus ſpecificum calculi humani ad aquam, & invenit, illum aqua graviorem eſſe ſemper, ſed diverſum pondus vidit in variis calculis; ſic tamen, ut non æquarent duplum pondus aquæ ejuſdem voluminis. Idem invenit in lapidibus, ex aliis animalibus deſumptis, Bezoardicis nempe dictis. Imo hoc pondere ſpecifico uſus fuit tamquam criterio, ut genuinos lapides Bezoardicos diſtingueret a ſpuriis; & emptionem talis lapidis diſſuaſit, quia poſſeſſor nolebat hunc lapidem, licet genuinis ſimillimus appareret, ſubmittere examini hydroſtatico (*Ibid. pag.* 11.). Unde dixit: *In omnibus his exemplis obſervare licet, animales illos lapides, non æquantes duplicatum pondus aquæ æqualis ipſis quoad molem, continere minus gravitatis ſpecificæ fere quinta parte, quam veri foſſiles lapides, cujuſmodi eſt Cryſtallus, quæ quinta parte ipſis ſpecifice gravior eſt.* Novi quidem, in Muſæis oſtendi calculos, tunquam ex humana veſica eductos, qui ſilicem duritie, & pondere ſpecifico æquant, pluresque ſimiles quandoque & mihi oblati ſunt. Sed magnum dubium manet de rei veritate. *Bartholinus* (*Epiſt. Medicin. Centur.* 4. *Epiſt. ultim. p.* 510.) teſtatur, quod in Muſæo ſuo haberet ſimilis duritiei calculum, qui ex veſica humana ſectus dicebatur; ſed nil certi affirmare auſus eſt: *In his enim, aliiſque ſtamus donantium fide, & relatione, quam ſine offenſa in dubium vocare non audemus.* Certo conſtat, inſignes fraudes ſubfuiſſe ſæpius. Ad Regem Daniæ (*Ibid. Epiſt.* 89. *p.* 453.) ex Cimbria miſſi fuerant calculi plures ſatis magni, & duri ſaxo ſimillimi, qui a puero quodam excreti dicebantur. Rex puerum juſſit adduci,

uci, præcepitque, ut arcta ſub cuſto-
ia in arce aleretur: *Sed quamquam*
a edoctus puer aliquoties convulſiones ſi-
ulaſſet prævius, nihil tamen ſucceſſit,
ec ullum calculum excrevit, quia remo-
s amicis ſuis cuſtodiebatur. Hinc co-
nita impoſtura, ſingulari ſereniſſimi Re-
is clementia puer innocens dimiſſus, &
rtificio honeſto traditus.

Vocatus ad mulierem *Hydrope Aſcite*
amentem immaniter, cum in ætatis
igore eſſet, & vires optime adhuc con-
tarent, ſuaſi Paracentenſin; ſed obedire
oluit omnino, dicens, ſe certam eſ-
e, quod abſque ulla humana ope cura-
etur. Rationem hujus aſſerti dabat,
uod abſque ullis remediis vix non
uotidie calculos emingeret nullo do-
oris ſenſu. Cum me non adeo credulum
ideret, mox juſſit quæri pyxidem, in
ua excreti calculi ſervabantur collecti
umero plurimi. Examinavi ſingulos,
c nihil inveni præter ſilices variæ ma-
nitudinis, marmoris, fragmenta, & la-
erum coctorum fruſta, qualia in via
ublica abunde reperiuntur. Rogabam,
n non ſentiret inter mingendum exi-
e hos lapides; reſpondit: non; nec ſi-
i hoc mirum videri, cum non ſtatim
n urina emiſſa apparerent hi lapides;
ed poſt unam, alteramve horam in fun-
o matulæ invenirentur. Sceleſta ancil-
a pietatem ſimulans ſtolidæ heræ per-
uaſerat, ſuis ad Deum precibus debe-
i, quod abſque moleſtia a calculis li-
eraretur, ſeque certam eſſe, quod &
recibus cederet hydrops. Munuſculis
ncitabat illam hera, ut adhuc oraret
iligentius. Sed licet adeo ſtupida, adeo
nanifeſta hæc fraus fuerit, nunquam
amen impetrare potui ab hac mulie-
e, ut reſipiſceret; ſicque tandem hy-
rope periit.

Notum nimis eſt, & olim, & adhuc
iſce temporibus vagabundos homines
udacter ſuſcipere difficillimam Lithoto-
iæ operationem: tales, ut ignorantiam,
t ſcelera ſua tegant, ſæpius ſuppoſue-
unt ſaxa, & ſilices pro calculis hu-
nanis, quos ſe ſectione ex veſica edu-
xiſſe jactabant quam impudentiſſime.
Imo quandoque vafri tales impoſtores
miſero ægro, & adſtantibus perſuadere
noverunt, ſe ſilicem eduxiſſe de veſica
humana. Nobiliſſimo Dano *Hugoni Lut-*
zovio ita impoſuiſſe ſceleſtum hominem,
ad *Thomam Bartholinum* (*Epiſt. Me-*
dicin. Centur. 4. *Epiſtola* 88. *pag.* 451.)
ſcripſit *Paulus Barbette*, qui elapſo ſæ-
culo apud Batavos floruit; ſubſtituerat
enim pro calculo humano ſilicem. Ju-
dicaverat antea probus, & peritus Litho-
tomus, nobilem virum laborare veſicæ
calculo, ſed parvo: hinc noluit contri-
ſtari ægrum *Barbette* triſti hoc nuncio,
ſperans, illum nebulonem calculum qui-
dem extraxiſſe, ſed magnum pro parvo
ſuppoſuiſſe. Rediit *Hafniam* nobilis *Lut-*
zovius, oſtendit calculum *Bartholino*
(*Ibid. Epiſt.* 89. *p.* 452.) & rogavit ſen-
tentiam, cum plurimi illum factitium
crederent. Fatetur *Bartholinus*, quod
non ovum ovo ſit ſimilius, quam iſte cal-
culus pyriti, adeo ut ſcintillæ inde eli-
cerentur, & cotis vice eſſe poſſet. Ta-
men ſuppoſititium renunciare auſus non
fuit; quia & ſimilem caſum apud *Schen-*
kium ſe legiſſe meminerat, & in Mu-
ſæo ſervabat ſimilem, quem ab homi-
ne exſectum narraverat amicus, qui do-
no hunc lapidem dederat. Dubius hinc
manſit *Bartholinus*, & prudenter judi-
cium ſuſpendit; præcipue ideo, quod
nobilis æger teſtaretur, ſe magnum le-
vamen percepiſſe peracta ſectione, ma-
gnum iter perfeciſſe ſine multo impe-
dimento; præterea comites affirma-
bant, ſe vidiſſe factam ſectionem. Imo
adeo perſuaſus erat nobilis æger de fi-
de, & dexteritate ſceleſti illius homi-
nis, licet iiſdem moleſtiis, quibus olim
ante ſectionem vexaretur, ut omnem
dolum malum abeſſe firmiter crederet;
ſed calculo exempto adeſſe adhuc al-
terum ſibi perſuaderet, cum recorda-
retur, alium Lithotomum ipſi renu-
ciaſſe, quod binos in veſica calculos ge-
reret. Poſt annum Pariſiis detectæ fue-
runt fraudes vafri impoſtoris, qui ut
publicum ſupplicum evitaret clam ſe
ſub-

ſubduxit; & nobilis *Lutzovius* curæ ſolertiſſimi Lithotomi *Franciſci Colott* ſe commiſit, qui felici ſectione duos calculos ex veſica eduxit, quorum major uncias duas, & ſeptem drachmas, minor duas uncias, & totidem drachmas pendebant (*Ibid. Epiſt. ult. p.* 510. 511.

Ex hac hiſtoria patet, quid cogitandum ſit de duriſſimis ſilicem, aut ſaxum omnino referentibus calculis, qui in theſauris Curioſorum quandoque occurrunt. Memorabilis hiſtoria legitur (*The Philoſophic. tranſact. Abrigd. tom.* 3. *p.* 167. *& ſeq.*) de muliere Bernenſi Societati Regiæ Londinenſi communicavit *Sigiſmundus Koning* Medicus Noſocomii Bernenſis. Fœminæ huic partes variæ corporis, menſtruis deficientibus, ſucceſſive acerbiſſimis doloribus excruciabantur, variis ſubito ad palmæ latitudinem erumpentibus veſicis, limpida aqua plenis, cum ſummo ardore; niſi cito diſſecarentur, ſequebatur dolor adeo intolerabilis, ut mentem turbaret. His malis curandis ſalivatio Mercurialis adhibita fuit, & quidem hoc cum effectu, ut per decem fere integros menſes vixerit ſana. Tunc cepit denuo redite veſicarum eruptio. Dum Medici de repetenda ſalivatione cogitant, atque ad hanc ſubeundam corpus ægræ diſponere tentant, nullo tamen purgante remedio propinato, ſubito omnes evanuerunt veſicæ; ſimul aberat omnis dolor. Verum poſt quinque dies ſecuta fuit Lerna malorum: dolebant lumbi, veſica, perinæum, inguina; vires proſternebantur, nauſea aderat cum retentione urinæ, inflammationis ſequebantur ſigna cum pulſu celeri, intercepto. Sanguinis miſſionibus, aliiſque remediis adhibitis injicebatur clyſma, quod poſt horæ quadrantem per os rejectum fuit; repetitum, ſimili modo per vomitum rediit *cum quantitate, inſtar tophi, lapillorum ad unciam ſemis, nullis unquam excrementis premiſtis*. Omnia aſſunta evomuit, & cum his *quantitatem lapidum, mox duriorum, inſtar ſilicis, & fruſta corticum marmori albo ſimillima, duriſſima rejecit*. Poſt clyſma denuo injectum, & per os redditum, *quantitas lapidum augebatur, & ut priores exigui fuerant, piſorum inſtar, hi avellanas minores nuces, quas tamen mox excedebant, magnitudine æquabant*. Abſtemiam fere omnino vitam egit per quatuor menſes, omnem cibum, & potum repudians. Cum urina ſæpius ſupprimeretur, catheter applicatus fuit tertia quavis die. Cum alvus pertinaciter ſtricta foret, *ſal polychreſtus* in aqua fontana ſolutus dabatur. Medicus per bihorium lecto aſſidens omni quadrante horæ propinabat uncias ſex, & os ægræ comprimens cohibebat vomitum; ſic effecit, ut ſequeretur dejectio craſſiſſimorum, & duriſſimorum alvi excrementorum anum diſtendentium non ſine rupturæ periculo; ſimul tunc appetitus rediit. Omni quinto, vel ſexto die poſtea alvus deponebatur, *intercedente vomitu, adeo ut calculi jam ſuperne, & inferne dejicerentur tantæ magnitudinis, ut ſæpius unus, alterve drachmas duas non modo ponderaret, ſed excederet; quorum copia penes me* (inquit auctor). Porro redierunt menſes, ardenteſque veſicæ velut prius eruperunt: cepit quandoque acutiſſimum lapidem emingere; poſtea demum calculi per anum prodierunt. Senſim convaluit, & ad obeundas ſolitas actiones vires collegit longe tolerabilius ſe habens, quam antea; ſed calculi ſubinde ex ano, & veſica prodeunt etiamum.

Calculorum horum Chemicam Analyſin inſtituit Medicus, & producta invenit ſatis ſimilia illis, quæ ex calculis humanis educi ſolent. Scrupulus tamen aliquis manet, an hæc analyſis omnino accurata fuerit, cum ex unciis ſex horum calculorum habuerit Caput mortuum unciarum quinque cum drachmis duabus, ſalis lixivioſi vix ſcrupulum cum dimidio, & phlegmatis cum ſpiritu, ac immiſto ſale volatili drachmas quinque cum dimidia, adhærente quadam portione recipientis lateribus. Sic autem in recipiente collecta producta

una

una cum capite mortuo relicto, præciſe æquarent, ſimul ſumpta, pondus calculorum, qui huic experimento adhibiti fuerunt. Verum Chemici omnes, qui animalium, & vegetabilium partes igne examinaverunt, notant, ſemper notabilem portionem in auras evanuiſſe, nullis vaſis coercendam; hinc nunquam producta, in vaſe recipiente collecta, una cum capite mortuo, æquare potuerunt pondus materiæ vegetabilis, vel animalis, quæ tali examini per ignem adhibita fuit. Cum autem, uti poſtea dicetur aer magnam partem ſubſtantiæ calculi conſtituat, omnino impoſſibile videtur, ut nihil de pondere perierit in his experimentis.

Bini ex his calculis, ab hac muliere excretis, miſſi fuerunt ad *Societatem Regiam Londinenſem* a *Sigiſmundo Koning*, & egregius *Slare* (*The Philoſophic. Tranſat. Abrigd. t.* 3. *p.* 176. 177.) hydroſtatico examine invenit, pondus ſpecificum horum calculorum eſſe ad pondus aquæ ut 217. ad 100. adeoque duplo, & amplius majus; quale pondus in ſaxis, & ſilicibus inveniri ſolet. Examinavit dein *Stalactitem lapidem*, qui ex aqua, per rimas rupium lente deſtillante, ſenſim concreſcit, & invenit, ejus pondus ſpecificum ſe habere ad aquæ pondus, ut 219. ad 100. Unde ſuſpicio naſcebatur, magnam affinitatem eſſe inter hos calculos, & Stalactitem; cum pondera ſpecifica adeo parum a ſe mutuo differrent. Præterea & alia tentavit experimenta, quæ videbantur docere, mira hæc concreta potius ad lapidum, quam ad calculorum humanorum naturam accedere. Confirmabatur hæc ſuſpicio, quia hiſtoria miri illius morbi docebat, fœminam hanc aquæ magnam copiam bibiſſe, in qua forte lapidea talis materia hærere potuerat.

Cum autem Analyſis Chemica, quam *Koning* fecerat, minus placeret, *Slare*, unum ex hic calculis in pulverem craſſiorem tritum, immiſit retortæ loricatæ, quam per aliquot horas nudo igni expoſuit, & quidem tam valido, ut vitrum liqueſceret: tres, quatuorve guttæ prodierunt liquidi, quod ſpiritum cornu cervi rectificatum referebat, & ſimilem ſpargebat odorem. Unde merito concluſit, ad animalem ſubſtantiam pertinere hæc concreta; quæ tamen longe minus principiorum animalium dabant, quam ſolent calculi humani, aut ſimiles ex aliis animalibus deſumti; unde etiam major copia capitis mortui remanſit in retorta. Patet hoc ex Analyſi calculorum humanorum (*Ibid. p.* 181.). Quænam ergo ratio eſt, cur illa concreta calculoſa, ab hac muliere excreta, tam ponderoſa fuerint? An aliquid peregrini, quod diverſum erat a materia animali, admiſtum fuit? An magis acceſſerunt ad oſſium naturam? Antea dictum fuit, probabile admodum videri, ſolidorum corporis partes detritas, & inutiles redditas, dare materiam calculo. Verum oſſium pondus ſpecificum ſe habet ad aquam, ut duo ad unum: inde videtur hæc concreta pondere ſuo propius ad oſſa acceſſiſſe; tamen minorem longe copiam partium volatilium in deſtillatione dederunt, quam oſſa ſolent (*The Philoſophic. Tranſact. Abrigd. t.* 3. *p.* 181.). Plus autem materiæ, ad magnum etiam ignem fixæ, exhibuerunt, quam calculi humani.

Saltem hoc inde concludi poteſt, quod juſta ſit fraudis ſuſpicio, dum offeruntur calculi, ex humano corpore educti, qui multum excedunt pondus ſpecificum, & ſolidum calculorum humanorum. Neque tamen videtur abſolute ſtatui poſſe, quod hoc nunquam contigerit. Hiſtoria modo deſcripta fidem facit. Mulier enim hæc, in Noſocomio detenta, a peritiſſimo Medico *Koning*, & aliis, quotidie examinata, per plures menſes lecto affixa, non potuit ſubſtituiſſe ſaxa, & ſilices, ut fraudem faceret; nec potuit fingere veſicas illas dolentiſſimas, in diverſis corporis partibus exortas, nec urinæ ſuppreſſionem, ob quam toties catheteris uſu opus fuit; nec mucum veſicæ exitum obturantem nec ingentem urinæ copiam, quæ quan-

doque, præſente Medico, effluxit &c. Sed & concreta, quæ ſurſum, ac deorſum prodierunt, igne examinata, dederunt producta, quæ animalem naturam horum fuiſſe teſtantur. Suſpendere judicium in dubiis prudentem Medicum decet; minime autem convenit negare omnia, quorum ratio non illico patet. In calculis humanis diverſa gravitas obtinet; biliosi, ut plurimum reliquis leviores ſunt; quandoque viſi ſunt, qui aquæ innatabant primo, poſt aliquod tempus ſubmergebantur. Sed & in calculis veſicæ varium pondus obſervatum fuit; plerumque tamen pondus ſpecificum calculi ad aquam invenitur ut quinque ad quatuor (*Ibidem pag.* 182.).

In calculis humanis, alicujus molis quos obſervare licuit, & diffringere (vidi autem multos), obſervavi ſemper in centro nucleum, uti antea dictum eſt, cui lamellæ diverſæ circumcreverant, ſimili fere modo, uti cepæ bulbus ex concentricis orbiculis componitur, in quorum medio germen plantæ locatur; unde, ſucceſſiva applicatione ſimilis materiæ, calculus creſcere videtur. Obſervatur, illas incruſtationes non eſſe ſemper ejuſdem craſſitiei; unde concluditur, urinam non ſemper eandem quantitatem materiæ calculoſæ gerere, vel ſaltem non eadem copia dimittere, & apponere calculo creſcenti (*Ibid. p.* 178.). Eandem ſententiam tuetur *Hales* (*Hæmaſtaticks of the animal Calculus Exper.* 8. *p.* 226.) putatque, illo tempore, dum urina minus materiæ calculoſæ deponit per aliquod tempus, calculi ſuperficiem magis politam reddi dum rotatur in veſicæ cavo, & a veſica contracta premitur. Ubi vero poſtea urina copioſam materiam calculi deponit, nova incruſtatio fit; ſicque lamella calculoſa apponitur denuo politæ & glabræ jam ſuperficiei, cui tamen minus fortiter hæret. Hanc rationem eſſe credit, quare calculus in lamellas facile ſeparetur. Exiſtimat autem, urinam, quo acrior & coloratior eſt, eo majorem copiam materiæ calculoſæ continere: ideo putat, calculum magis creſcere æſtivo, quam hyemali, tempore.

Figura calculorum varia eſt, uti in magnis Noſocomiis, ubi horum numerus colligitur, videri poteſt. Si cavum in quo hærent, repleant omnino, ejus figuram aſſumunt. Sic vidi calculum ingentem, qui veſicæ, & colli ejus figuram perfecte imitabatur. Sic occurrunt calculi, qui pelvis, & ramorum ejus figuram exacte referunt; quales aliquot vidi, & paſſim apud auctores figuris exprimuntur. Si plures ſimul in eodem loco fuerint, a preſſione ac tritu vicinorum figura mutatur ſæpe miris modis. Vidi aliquoties unius calculi extremum rotundum vicini calculi cavum profundum occupaſſe, ita ut femoris articulum non inepte referrent. Ubi vero in veſica unicus calculus adeſt, ſæpius oblongo rotundam figuram habet.

Illa, quæ ante dicta ſunt, videntur ſatis docere, quod calculoſa concreta ex materia animali componatur; quod Chemica calculorum analyſis pariter confirmat. *Helmontius* (*De Lithiaſi c.* 5. *§.* 9. *p.* 684.) novis vocabulis gaudens, vocavit *Duelech* calculum humanum, de quo ſic ſcribit: *Exſectum Duelech deſtillavi, per ſe, nec quicquam elicui, præter ſpiritum fœtidum urinæ, & flavam cryſtallum, ſimulque oleum, quale ex deſiccata urina trahitur. Quod autem in fundo mihi remanſit, terra erat nigra, ambuſta, friabilis, & inſipida.*

Calculos renales humanos Chemico examini ſubmiſit *celeberrimus Fredericus Hoffmannus* (*Obſerv. Phyſic. Chem. l.* 2. *Obſervat.* 25. *p.* 230. *&c.*) diverſæ figuræ coloris, magnitudinis, ſoliditatis, & ponderis, ex diverſis ſubjectis deſumptos; & invenit ſequentia:

Carboni ignito impoſuit calculum renalem, qui tria grana ponderabat; mox flavum colorem in nigrum mutavit, & ſtatim odorem ſalis volatilis fortem, ſine viſibili fumo, ſparſit, totuſque fere

re conſumtus fuit, pauca ſaltem materia nigra relicta, quæ inſipida erat, nec effervescentiam faciebat injectâ ſpiritui ſalis. Calculorum, in pulverem contritorum, illam quantitatem, quam cultri cuſpis capere poterat, carbonibus vivis injecit; mox totum coclave volutili fœtido odore impletum fuit, qualem cornua combuſta ſpargere ſolent.

Pulvis calculorum, decoctus in aqua, illam reddidit albam turbidam; quæ, leni calore inſpiſſata, reliquit materiam ſiccam albicantem, ſaporis paululum amaricantis ſalſi: ſed hæc materia, candendi carboni impoſita, nullum ſpargebat odorem, nec cum ſpiritu acido effervescebat, nec ſali tartari miſta odorem ſalis volatilis dabat. Relictus a coctione pulvis, ſiccatus, priſtinum volatilem fœtidum odorem in nares adſtantium diffundebat, dum comburebatur.

Integris aliquot calculis, qui coriandri ſeminis magnitudinem æquabant, affudit ſpiritum vitrioli, & in alio vitro ſpiritum ſalis; ſed nulla facta fuit ſolutio, exiguis tantum bullis in altum elevatis. Aqua fortis, bonæ notæ, ad triplum calculorum pondus affuſa, cum intenſa effervescentia ſtatim illos diſſolvit uti & ſpiritus nitri fumans, ſed cum vehementiori adhuc effervescentia. Solutio turbida, albicans, paulo ſpiſſior apparebat; cui dum addebatur oleum tartari per deliquium ad ſaturationem uſque, facta fuit effervescentia, nulla præcipitatio; ſed hæc mixtura flaveſcens, pellucida, fuit, nitroſo ſapore imbuta.

Ex quibus omnibus patet, nihil ſalis alcalini fixi, nec terræ lapidoſæ, aut calcariæ, ineſſe calculis renalibus; ſed ſalem volatilem alcalinum, qualis ex animantium partibus educitur.

Voluit *celeberrimus Hoffmannus* (*Obſ. Phyſic. Chem. l. 2. Obſerv. 25. p. 232.*) *nullam pinguedinem, vel oleoſum, aut ſulphureum principium, calculorum mixturam ingredi; hoc ex eo colligimus, quod non flammam concipiunt, nec craſſum vaporem emittunt, neque etiam per deſtillationem, quod novimus ab aliis tentatum, quidquam olei largiuntur.* Verum ipſe *Hoffmannus* hanc analyſin non fecit. Hinc major fides debetur illis, qui deſcribunt ea, quæ propriis viderunt oculis. Egregius *Slare* (*Philoſoph. Tranſact. Abrigd. t. 3. p. 179. & ſeq.*) plures calculorum analyſes tentavit, & ex ejus deſcriptione patet, quod & oleum illorum compoſitionem ingrediatur. Calculi humani, recens de corpore exſecti, unciam deſtillavit ex retorta; prodierunt in excipulum binæ drachmæ ſpiritus (ſic dicti) fuſci, qui plus accedebat ad ſpiritum cornu cervi, quam ad ſpiritum urinæ: notum autem eſt ex Chemicis, colorem illum fuſcum oleo deberi, quod ſali alcalino volatili ſemper in tali deſtillatione adhæret, &, cum illo in phlegmate ſimul adſcendente ſolum, conſtituit ſpiritum ſic dictum Cornu Cervi, urinæ &c. Unde etiam, ut depurent ſales volatiles ex animalium partibus productos Chemici, cretam ſolent addere, & tunc leni igne ſales hos ſublimant in alto vaſe, qui facile aſcendunt relicto in creta omni oleo, quod ſalibus adhæſerat & tam leni calore in altum non poterat evehi: hac methodo illi ſales volatiles puriſſimi habentur, & ab omni fœtore empyreumatico liberi.

Poſtea alium calculum humanum, ponderis binarum unciarum; nudo deſtillavit igne, & ſatis intenſo; prodierunt vapores, qui condenſati, dabant ſalem ſolidum, abſque ullo liquore. Sal ille erat valde fuſcus, ſaporis amari, quem comparat ſapori olei empyreumatici Cornu Cervi.

Præterea, in fundo retortæ relictus carbo niger, ſive caput mortuum, in igne aperto combuſtus, fumum ſatis craſſum dat, donec, conſumpto omni oleo, cineres ſoli ſuperſint. Notum autem eſt ex Chemicis, oleum ſolum dare igni pabulum, & ultimum illud fixumque oleum pertinaciſſime adhærere partibus terreis, nec ab his divelli, niſi vi ignis

in aere aperto agentis. Quamdiu enim, vaſis clauſis, ignis agit in tale caput mortuum, carbo manet, qui nunquam in cineres redigetur, niſi aer libere acceſſerit. Hinc evidenter patet, oleum adeſſe in calculis humanis, uti in aliis ſolidis animalium partibus. *Celeberrimus Halles* (*Vegetable ſtaticks Analyſ. of the air Experim.* 77. *p.* 188. *&c.*) ſummæ in ſimilibus auctoritatis, invenit pariter, in calculis humanis oleum adeſſe, licet minori copia, quam in ſanguine, aut ſolidis animalium partibus, reperitur. Majorem autem copiam olei in calculis veſicæ felleæ invenit, quam in reliquis calculis humanis; quod adſcribit bili, ſuperficiei horum calculorum adhærenti, & exſiccatæ; verum tales calculi pro nucleo ſæpe habent bilem inſpiſſatam, & ex bile concreverunt, quæ olei copiam in ſe continet.

Aſt ſimul invenit, in calculis bilioſis, & in aliis calculis humanis, plus quam dimidiam partem molis horum conſtare aere; qualem copiam aeris non potuit unquam educere ex ullo alio corpore animali, vegetabili, aut minerali. Quis crediadiſſet, tantam copiam aeris, non elaſtici, tam firmiter uniri poſſe reliquis partibus calculum conſtituentibus, ut non niſi ſummo igne ab his divelli queat? Dum vero idem ille aer, priſtino nexu liber, elaſticitatem ſuam recuperat, tunc ſpatium occupat, quod eſt ad volumen calculi, in quo latuit, ut 645. ad unum. Antea ad §. 647. ubi de ructibus, & flatibus agebatur, notatum fuit, *Hippocratem* jam monuiſſe, quod hominum, aliorumque animantium corpora nutriantur triplici alimento, cibo, potu, & ſpiritu; atque addidiſſe: ſpiritus, qui in corporibus ſunt, flatus vocantur; extra corpora vero, aer. Patuit autem ex *celeberrimo Hales*, aerem, non elaſticum, firmiter uniri partibus, ſolida, & fluida noſtra conſtituentibus, eundemque aerem, ab hoc nexu, quacumque de cauſa, liberatum, denuo elaſticum fieri. Spem concipiebat ſummus ille vir (*Hales Hæmaſtaticks of the animal Calculus Experim.* 1. *p.* 196.) inveniri poſſe remedium, quod nexum illum aeris cum reliquis calculi partibus ſolveret, ſicque dimidia pars molis totius calculis evaneſceret in auras: neque hoc tantum, ſed ille aer, dum ex calculo exit, jam elaſticus, reliqua illa calculi elementa a ſe mutuo removeret, ſicque & horum cohæſionem tolleret: hoc in primis inde concludebat, quia eadem ignis vi, qua aer expellitur, etiam prodeunt vapores albi, qui condenſati exhibent ſaltem volatilem alcalinum, quem ideo aeri arcte unitum fuiſſe in calculo ſuſpicatur. An igitur, ſi aeris ex calculo ſeparatio obtineri poſſet, dum in veſica hæret, ſimul exhalaret ſal volatilis? An reliquæ partes, educto aere, facile ſepararentur ab invicem, ut calculus, in pulverem collabens, facile cum urina elui de veſica poſſet? Hoc ſaltem ex his deduci poteſt, calculum dimidiam partem ſuæ molis perditurum, ſi omnis aer poſſet extricari. De his autem poſtea adhuc dicendum erit ad §. 1428. ubi de Lithontripticis agetur.

Celeberrimus Liſter (*Diſſertat. de humor. c.* 20. *pag.* 331. 332.) ſtatuebat ſequentia: *In omni aqua, certe dulci, vel per ſe, vel marina mixta, ſuccus lapideus, & vere metallicus, ineſt, fere ferreus, aut calcarius, ob utriuſque metalli infinitam copiam, per omnia terræ viſcera diſperſam, ejuſque vaporem ſulphureum, ſi ſit a pyrite aeri commiſtum.* Cum autem obſervaret, omnes fere calculos extra ſanguinis circulum naſci, in primis in locis, ubi mora, & quies aderant ſimul, hinc credidit, tunc partes tales metallicas, aut calcarias, antea diſperſas, per attractionem uniri, & concretiones tales in corpore humano facere; dein ſic pergit: *Ad hujus rei fidem olim coram Societate Regali Londinenſi, ex humano calculo cremato metallum terreum extraxi, magnete adhibito.* Ideo exiſtimavit, ferrum, corpori irrepens, humoribus intime miſtum, cal-

alculo gignendo ſervire. Certum eſt Herm. Boerhaave Chem. t. 2. p. 447.) errum *ubique ferre naſci, ubique quotilie conſumi, ſic prodire de terra, redire n eandem. Quam facile ferrum ſolutum orpora hominum ingreditur, quam ſæpe? Cum acidis quotidie tractetur, tractatum alvatur, ſolutum potetur.* Plura experimenta docuerunt, in cineribus vegeabilium, & animalium, fuiſſe particulas, quæ a magnete attrahebantur. Novi quidem, multum diſputari inter Eruditos de ferri origine, quod in cineribus vegetantium reperitur. Quidam crediderunt, non præextitiſſe ante calcinationem illas ferri particulas, ſed per calcinationem natas eſſe; ferri enim primordia ſtatuebant terram, ſulphur, ſales acidos, ex quibus unitis per calcinationem produceretur ferrum calcinationis empore, quod ante calcinationem non adfuerat. Alii ſtatuerunt, ferrum quod in cineribus his reperitur, jam adfuiſſe ante calcinationem; ſed quamdiu permiſtum erat reliquis principiis, quæ plantas, vel animalia conſtituunt, non apparuiſſe ſub ferri forma; per calcinationem vero diſſipatis his ſub ferri forma apparere.

Celebris *Guſmanus Galeatius* (*Inſtitut. Bonon. t. 2. p. 1. p.* 109. *& ſeq.*) ſuis obſervatis hanc litem dirimere tentavit. Juſſit comburi plantas in Bononienſi agro creſcentes, ubi metallorum nihil effoditur; dein & plantas Brixienſium montium, quos ferri fodinæ claros faciunt. Invenit, cineres plantarum Brixienſium centuplo plus ferri continere, quam cineres plantarum, quæ in Bononienſi agro creverant. Unde concluſit, ferrum, quod ex his cineribus collegerat, delituiſſe in his plantis ante calcinationem, non productum fuiſſe per calcinationem. Eadem differentia quantitatis ferre inventa fuit in cineribus animalium combuſtorum, quæ in diverſis his locis vixerant.

Obſtare videbatur, quod in cineribus ſanguinis humani, exſiccati, & combuſti, non appareret diverſitas illa quantitatis ferri, licet alii in Bononienſi agro viverent, alii in Brixienſibus fondinis, aut prope illas, ætatem degerent. Hæc obſervatio adeo movebat candidum hunc virum, ut de ſententia mutanda cogitaret. Verum, omnia diu attentus inveſtigaret, intellexit, *metallicos illos homines, qui in Brixienſibus fodinis, aut prope fodinas, vitam agunt, cibis perpetuo veſci, non inde quæſitis, ſed longe advectis, ſimiliterque aquas refugere, quæ ex illis ſcatebris manant, ſed aliis uti; quippe illas ſine noxa ſumi non putant.* Unde manifeſta patet ratio, quare eadem ferri paucitas apparuerit in omnibus, licet in diverſis adeo locis vitam ducerent. Hæc omnia alibi (*Inſtitut. Bonon. t. 2. part. 2. p.* 20. *& ſeq.*) adhuc latius deducuntur. Imo ſedimentum urinæ, exſiccatum, & calcinatum plures dedit ferri particulas, quam cineres ſanguinis combuſti. Præterea, ex relatione *Antonii Badiæ*, in Taurinenſi Univerſitate Medicinæ practicæ Lectoris primarii, refert (*Ibidem p.* 37.) in hyſtericæ mulieris urinis tantam copiam ferrearum particularum inventam fuiſſe, ut brevi dierum ſpatio aliquot uncias colligere potuerit; verum huic mulieri chalybeata plurima, ipſa chalybis limatura, ſæpius exhibita fuerant. Aliam obſervationem Parmenſis cujuſdam Medici addit, quæ adhuc longe mirabilior eſt. De propriis autem obſervatis ſic loquitur: *Ego quoque, etſi in urinis hominum tantam ferri copiam nunquam reperire potui; multas tamen hujuſce metalli particulas obſervavi in ſedimentis plurium urinarum, quas ex variis ægrotantibus collegeram, & copioſiores etiam in urinis cujuſdam ex noſtris Medicis, nephriticis doloribus ſæpe obnoxii eo ipſo tempore, quo ab hujuſmodi cruciatibus vexabatur.*

Demonſtravit pulcherrimis experimentis maxima induſtria captis *Vincentius Menghini* (*Ibid p.* 245. *& ſeq.*) in animalium, & hominum ſanguine eſſe particulas ferreas, illaſque præcipue inveniri in rubra ſanguinis parte: computo

poto ſubducto, concluſit, plus quam ſeptuaginta ſcrupulos, qui fere uncias tres faciunt, ineſſe libris viginti quinque ſanguinis humani; quæ ſanguinis quantitas per vaſa hominis adulti ſoli moveri creditur a Phyſiologis. Poſtea (*Ibid. t. 3. p. 475. & ſeq.*) aliis experimentis demonſtravit, ferrearum particularum in ſanguine copiam augeri, ſi ferrum, & in primis ferri minera una cum alimentis ingereretur; quod fiebat abſque ſanitatis noxa.

Ex quibus omnibus conſtare videtur, ferrum adeſſe in ſanguine humano, ac aliorum animalium; imo illud repertum fuiſſe in cineribus ſolidarum partium, & in ſedimento urinæ calcinato; unde non videtur mirum, ſi & in calculo tales particulæ inventæ fuerint aliquando. An autem ſemper adſunt in urina? An tanta copia, ut baſin, ac duritiem calculo dare poſſint? Certe hoc minime demonſtratum videtur.

In experimentis *Slare* (*Philoſoph. Tranſact. Abrigd. t. 3. p. 178.*) habetur, quod applicaverit validum magnetem capiti mortuo, a calculi diſtillatione reſiduo, qui nullas ferri particulas inde attraxit; verum ex deſcriptione patet, quod carboni, in fundo retortæ hærenti, magnes admotus fuerit. Nam auctor ipſe monet, utilem hoc tentamen ſuperfuiſſe, an nempe poſt ignem reverberii in reſiduo invenirentur particulæ quædam ferreæ; cum nec ſi idem detegantur in Marcaſitis, licet ferro divite, niſi prius calcinata fuerit.

Supra dictum fuit, veteres Medicos, poſtque plures alios, calculorum originem deduxiſſe a pituita inſpiſſata, majori calore quaſi excocta in lapideam duritiem. Omnia autem, quæ hactenus dicta ſunt, ſatis evincunt, hanc opinionem non poſſe admitti. Interim negari nequit, aliquid mucoſi, ſive glutinoſi, in calculo reperiri, quod, cum reliquis aliis partibus, ad formandum calculum concurrit, & cujus interpoſitione cohæſio reliquarum partium fit, vel augetur. Antea ad §. 21., ubi fibræ ſolidæ minimæ conſiderabantur, dictum fuit, minima ſolidorum elementa, quæ videntur terreſtria eſſe & ſimpliciſſima, interpoſito glutinis aquoſi, vel pinguis, vicinis ſic uniri, ut fibram minimam ſolidam configurent. Cum autem, uti demonſtratum fuit, calculus ex ſolidorum corporis, per vitæ ſanæ inevitabiles actiones abraſis, elementis conſtet, ſimul & in calculo aderit illud gluten, cujus ope partes illæ minimæ ante cohæſerant inter ſe.

In parvo tractatulo *Benedicti Stehelini Medici Baſilienſis* (*Epiſt. Euchariſt. ad Daniel Hartley paſſim & p. 23.*) qui decies legi meretur, habentur pulcherrima experimenta, quæ docent, glutinoſum tale, & in ſolidis, & in calculis humanis, aliorumque animalium, adeſſe; ac quidem in his majori copia. Invenit, hanc materiam glutinoſam elaſticam eſſe; creditque, huic inhærere inertem aerem non elaſticum, quem *Hales* invenit tanta copia in calculis adeſſe. Unde concluſit (*Ibid. p. 33.*) 1. *Calculos animalium omnium maxime abundare materia Elaſtica glutinoſa.* 2. *materiam hanc Elaſticam aliquam analogiam habere cum illa, quam aqua ex ſquamulis Cyprinorum elicere ſolet.* 3. *Omnia ea, quæ aerem in hac materia Elaſtica latentem in ſtatum activum reducere valent, eſſe diſſolventia calculi.* Certe illo tempore, dum particulæ aeris, non elaſtici, ad ſe mutuo accedentes, recuperant elaſticitatem priſtinam, a contactu removebunt partes, inter quas locantur, & quidem ſatis magna vi; cum experimentis *Hales* conſtiterit, quod aer, non elaſticus, in calculo latens, dum denuo elaſticus fit, impleat ſpatium 645. vicibus majus illo, quem occupat calculus, in quo hæſerat. Inde *Stehelinus* deduxit corollaria, quæ magnam utilitatem habebunt in conſideratione medicamentorum Lithontripticorum, de quibus §. 1418. dicetur.

Ultimum, quod notari meretur in calculoſis his concretionibus, eſt, quod magnam affinitatem videantur habere

cum

m tartaro vini. Media pars calculi, i dictum fuit, aer eſt; ſed invenit celeberrimus Hales (*Veget. ſtatiks cap. 6. Experim. 73. p. 178.*) in tartaro Rhenano hærere tantam copiam aeris, ut tertiam partem ponderis æquet. Adeoque, hac proprietate, tartarus multum accedit ad calculum. Aer, ſic extricatus ex calculo, & ex tartaro, intra paucos dies plus de elaſticitate ſua amittit, quam ſimilis aer, ex aliis corporibus expulſus (*Vegetab. ſtatiks cap. 6. Experim. 73. pag. 189. & ſeq. Hæmaſtaticks pag. 194. 23.*). Tartarus Rhenarius, ſi deſtillatur, minus olei dat, quam ſemina, & aliæ ſolidæ vegetabilium partes, ſimili arte tractatæ. Calculus veſicæ felleæ, ſeptem dierum ſpatio, ſolvebatur in ſalis tartari lixivio, in quo tartarus Rhenanus ſolvitur. Calculi tamen renum, & veſicæ, non ſolvuntur in hoc menſtruo. Calculus in ſpiritu nitri diſſolvitur; ſic & tartarus. Ambo hæc ſolvuntur in oleo tartari; ſed longe tardius. Præterea, Tartarus oritur ex vino puro lympidiſſimo: calculus ex urina lympida ſana. Tartarus naſcitur ad latera, & in omni puncto ſuperficiei vini; idem & de calculo verum eſt. Tartarus naſcitur, orbiculatim incruſtando; & ſuperficies liquidum ſpectans ſcabra eſt, verſus dolium polita: idem & in calculo. Tartarus durus eſt, ac friabilis, licet antea fluxerit in liquidiſſimo vino, & pondus habet longe minus, quam ſaxa, & ſilices: idem & de calculo verum eſt. Tartarus non amplius ſolvitur in vino, in quo concrevit, licet antea cum vino fluxerit: ſic & calculus, licet ſolutus antea in urina fluxerit, concretus ab urina ſulvi nequit.

Unde placuit *celeberrimo Hales* calculum vocare tartarum, ſed animalem: ſic optime diſtinguitur a tartaro vini, qui ad regnum vegetabile pertinet.

Prætermittenda hæc mihi videbantur, quæ ad calculi humani naturam ſpectant, in quocumque demum corporis loco hæreat. Nunc ſequitur, ut conſiderentur illa, quæ ad Diagnoſin, Prognoſin, & Curationem, calculi pertinent, dum in renibus, ureteribus, veſica, aut urethra, hæret. Verum eſt, quod calculi in pluribus aliis corporis locis inventi fuerint, uti ex ante dictis patet; imo & frequenter ſatis occurrunt in veſica fellis, ac hepate; ſed de his actum fuit in Capitulo de *Hepatitide, & Ictero multiplici*. Ubi autem calculi in aliis viſceribus, & locis corporis, hærent, fere ſemper deficiunt certa ſigna Diagnoſtica, quibus illorum præſentia detegi poſſit. Sic v. g. ſi pericardium calculoſa cruſta obductum fuerit, vel calculi in ipſa cordis ſubſtantia, aut ejus cavis, concreti hæſerint, actio cordis turbabitur quidem, ſed inde calculi præſentis cognitio determinari non poterit. Numeroſæ enim aliæ cauſæ deprehenſæ fuerunt, quæ eadem mala producere poſſunt; ut polypoſæ concretiones, vermes, aneuriſmata cordis, vel vaſorum majorum circa cor &c. Unde quidem probabilis ſuſpicio calculi latentis adeſſe aliquando poterit, ſed nunquam certa Diagnoſis. Imo, ſi conſtare poſſet de calculorum in viſceribus quibuſdam præſentia, niſi arte Chirurgica inde educi poſſent, vel Lithontripticorum remediorum vi ſolvi, parum emolumenti inde redundaret ad curationem. Si in uteri cavo calculus hæret, via adeſt, per quam ſponte, vel artis auxilio, expelli poſſit; ſed nihil tale ſperare licet, ſi in pericardio, cordis cavis, vel ejus ſubſtantia, calculus hæſerit.

Unde ſufficit de renum, & veſicæ, calculis agere; ubi ſimul occaſio erit dicendi de remediis, quæ ob vim Lithontripticam laudari ſolent.

§. 1415. HInc ſi in renibus ſit, a parte terreſtri ſanguinis exſiccata ſit calculus renum, maxime ortus ad ultimas arterias ſpecie arenæ.

Ab

Ab illo ſanguine, qui per emulgentes arterias ad renes fertur, ſecernitur urina, quæ etiam in ſaniſſimo homine, calculi elementa continet: uti demonſtratum fuit. Toto ergo vitæ tempore per renes tranſit tale fluidum, quod calculi elementis dives eſt, & ex quo illa ſeparari poſſunt, ſi mora in primis, quamcumque demum ob cauſam, acceſſerit. Imo ad paragraphum præcedentem dictum fuit, in ipſis arteriis, quæ circa renem ſunt, concreviſſe calculos. Simul tunc notatum fuit, calculi elementa cito accreſcere ad quodcumque corpus inſolubile, quod reperitur in locis corporis, ubi urina ſecernitur, vel colligitur ſecreta. Hinc inflammatoria ſpiſſitudine in finibus arteriarum hærens, ſanguis irreſolubilis, parvus thrombulus ſanguinis extravaſati ac concreti, puris inſpiſſati, vel brevi inſpiſſandi, guttula, plures arenulæ, criſtallizando quaſi ſibi mutuo unitæ baſim, ſive nucleum, facere potuerunt, cui elementa calculi hærere poſſunt, & ſic moles augeri.

Antea ad §. 1004. dum de Nephritide agebatur, notatum fuit, in renibus adeſſe folliculos minimos, qui videntur urinæ ſecretioni inſervire; licet & alia vaſa ſecretoria, abſque talium folliculorum interpoſitione, directe ab arteriis derivata, adſint. Si jam in talibus folliculis minimæ arenulæ concreſcere inceperint, illæ, per folliculorum membranas a mutuo contactu remotæ, non unientur inter ſe; ſed per totam renum ſubſtantiam hærebunt diſperſæ. Dictum tunc, in cadavere viri conſularis, nephriticos dolores frequentes paſſi, tandemque Phtiſi mortui, inventos fuiſſe renes ſabuloſos: *ita ut, cum hinc inde parenchyma ſecaretur, quaſi ſabulum humidum ſcindi appareret*. Adverſas ſententias Anatomicorum, de horum folliculorum in renibus exiſtentia, ulterius excutere, non videtur hujus loci; cum ſufficiat, noviſſe calculoſam materiam in renibus ſeparari & colligi poſſe, ſive hoc fiat in folliculis, in anguſtis arteriarum finibus, vel in ipſis ductibus ſecretoriis, qui maximam partem papillarum renalium conſtituunt. Arenulas enim his papillis adhærere, in cadaveribus viſum fuit ſæpius, & illa corpuſcula, quæ pro folliculis habentur a multis Anatomicis, in parte renum extima, quæ corticalis ſolet vocari, inveniuntur in primis. Plures calculos renales vidi, qui tenuem appendiculam habebant, dum reliqua pars ſphæricam figuram referret, acſi in ductibus excretoriis, Belinianis dictis, prima concretio, pedunculum referens, incepiſſet, cum extremum, extra talem ductum prominens, nova continuo calculoſa materia appoſita, ſphæricam acquiſiviſſet figuram. Servo adhuc talem calculum renalem, qui parvam lagenulam, collo ſuo inſtructam, refert, & undique politiſſimam, ac ſplendente ſuperficie æmulatur lapides Bezoardicos dictos in Officinis. Plures ab eodem homine excretos vidi calculos, poſt dolorem nephriticum moleſtiſſimum, qui omnes glabri erant ac ſplendentes, ſed variæ figuræ, & magnitudinis.

Præcedenti paragrapho dictum fuit, in urina ſana, vaſe puro ſervata, arenulas concreſcere quidem, ſed numquam in calculum alicujus molis uniri; paucæ arenulæ quandoque ſibi mutuo junguntur, nexu non adeo firmo; ſed undique ad fundum, & latera vaſis continentis accreſcunt: videntur enim uniri tunc tantum illa vi, qua calculi elementa, per urinam diſperſa, accedunt ad ſe mutuo. Verum, ubi ſimul compreſſio accedit, plurium arenularum inter ſe unio continget facilius, & cohæſio augebitur; ſicque fingi, & *quaſi* configurari poterunt. Magna enim eſt arteria emulgens, valide pulſat, & mox ramos ſuos per totam renum ſubſtantiam diſtribuit. Nec adeo multum a corde diſtat; unde, ab ipſa arteriarum diaſtole, vicina premuntur. Abſque tali perpetua alterna preſſione vix intelligi, poſſet, quomodo quandoque glabri & politi adeo calculi renales excernerentur

entur. Vis illa comprimens augebitur, um creſcit moles calculi in rene hærentis. Quamvis autem calculi materia mni corpori inſolubili ſe applicare poſit; tamen ex dictis in præcedenti paagrapho patuit, omnium facillime calculi elementa uniri calculo jam facto, qui tunc cito ſatis creſcit mole. Vidi hominem, qui ſingulis menſibus triginta, imo & plures quandoque calculos emingeret, variæ magnitudinis, inter quos vidi, qui phaſeolum minorem æquabant magnitudine. Sentiebat calculorum deſcenſum a renibus, ſed abſque magna moleſtia. Monebat me præſentem, ſe calculos emicturum, modo per quadrantem horæ exſpectare vellem. Stetit promiſſis, & coram me quatuor calculos excrevit, qui piſum mole æquabant; &, licet unus ex his per minutum circiter in urethra hæreret, nulla doloris ſigna dabat, digitiſque calculi exitum promovebat. Sexagenario proximus erat, & tota vita fere nullam ſervaverat diætæ normam, potuumque ſpirituoſorum uſui indulgebat quam maxime. Monui, ut frugi viveret, & ſenſim minueret copiam ſpirituum, quibus abutebatur: ſed, monentem ridens, reſpondit, ſe velle ſuo more vivere, probe quidem gnarum, quod calculorum mineram in renibus gereret; ſed tam parvam moleſtiam inde ſe pati, ut non crederet, operæ pretium eſſe, ideo vivendi normam mutare.

Celebris Anatomicus *Bertin* (*Acad. des Scienc. l' an.* 1744. *Mem. pag.* 116. *& ſuiv.*) hiſtoriam renum, illorumque fabricæ dedit accuratiſſimam, quam & pulcherrimis figuris illuſtravit: optime notavit, ſic diſponi ramos inſigniores arteriæ emulgentis per ſubſtantiam renum, ut arteriarum pulſatio leviter concutere poſſit ductus urinarios, promoverique exitus illorum, quæ in his vaſis inciperent concreſcere, & hærere. In pelvi autem obſervavit, quod duplici arteriarum ſerie percutiatur, ſicque inde propelli poſſit in ureterem ſabulum, ſi quod in pelvis lateribus hærere incipiat. Cum eadem arteriarum ſeries in ureteribus continuetur, idem erit effectus. Verum ſi obſtaculum, in his locis hærens his arteriarum pulſationibus non poſſit expediri, tunc magiſque compingetur, & condenſabitur, maſſula ibi hærens; quæ, mole aucta dum fuerit, ſenſilis adeo ſuperficie ureterum premetur a pulſantibus arteriis ad calculum durum, unde dolor, inprimis ſi aſperam habeat ſuperficiem. Hinc colicam nephriticam, & alia mala, egregius auctor deduxit, quæ ſequi debent, ſi calculus, vel mole diſtendat has partes, vel aſperitate ſuæ ſuperficiei lædat.

In homine erecto declivis via eſt urinæ, in renibus ſecretæ, per ureteres in veſicam; imo tunc & ſabulum, & minores calculi, proprio pondere adjuti, deſcendere poſſunt facile, ſi minores ſint ureterum cavo. Verum in homine decumbente illud non obtinet; unde major mora urinæ ſecretæ fiet, & calculi elementa in urina ſecedere poterunt, dum adhuc in pelvi, vel pelvis infundibulis, quæ papillas ranales excipiunt, hæret. Vidi hominem, in quo nulla unquam lithiaſis ſuſpicio fuerat, decubuiſſe in lecto immotum, ob femoris fracturam, per decem ſeptimanas. Paucis ſeptimanis poſt ſanationem incidit in colicam, nephriticam dictam, & poſt magnos dolores toleratos, calculum excrevit ſatis aſperum, poſteaque obnoxius ſimili modo vixit. Ob eandem cauſam Podagrici toties calculo renali affliguntur; quod *Sydenhamus*, in ſe ipſo, aliiſque multis, obſervavit; uti *in Capitulo de Podagra* dictum fuit. Unde monuit, cœnæ loco, cereviſiam tenuem potarent magna copia, ut aucta tenuioris urinæ ſecretione, renes, & ureteres abſtergerentur quaſi.

Omnes Medici conveniunt, diuturnum in lecto decubitum diſpoſitionem ad calculoſas concretiones facere, vel illam augere, ſi prius jam adfuerit. Ex Veterum opinione, rationem dederunt, quod renes diuturno decubitu incaleſce-

ſcerent nimis; unde mucoſum, vel pituitoſum, in renibus, aut pelvi, hærens, excoqueretur in lapidis duritiem; unde etiam Medici monebant homines, præcipue quos ad Lithiaſim pronos credebant, ne dorſum foco obverterent diu; quod in ſolemnioribus conviviis quandoque contingere ſolet. Verum ad præcedentem paragraphum fuit demonſtratum, calculi originem non poſſe imputari pituitæ per calorem excoctæ.

Celeberrimus *Hales* (*Hæmaſtaticks of the animal calculus Experim. 9. pag. 228.*) longe melius explicuit, quare diuturnus decubitus calculi in rene generationi faveat. Dum horizontali ſitu in lecto decumbimus, per gravitatis actionem non poteſt juvari deſcenſus urinæ a renibus in veſicam. Dum dextro, vel ſiniſtro lateri incumbit homo, ren ejuſdem lateris declivior eſt, quam veſica. Si dorſo incumbat homo, uterque ren declivior eſt; vel ſaltem non elevantur a plano horizontali magis quam veſica; unde urina in pelvi accumulabitur facile, & elementa calculi ab urina ſecedere poterunt, uti etiam in ureteribus. Cum tamen urina tali ſitu in veſicam urinariam veniat, debet vis expellens renum, vel vis propellens ureterem, ſuperare nixum gravitatis, dum veſica altiori ſitu ponitur, quam renes; ſed & debet veſicam, ſemper contractam, dum vacua eſt, diſtendere, & removere ambientes veſicam partes; unde ſequitur, ſi veſica jam plena ſit, quod eadem hæc urina, in pelvi, & uretere collecta, debeat reprimi ſatis notabili vi contra orificia vaſorum, quæ urinam excernunt. Sic ergo retardatur urinæ progreſſus in veſicam, & occaſio datur arenulis concreſcentibus, in pelvi non tantum, ſed & in ductibus *Bellinianis*; ideoque in cadaveribus ſabulum in his toties repertum fuit. Unde videtur erectus corporis ſitus inter cauſas numerari poſſe, cur vigilantibus major copia urinæ excernatur, quam dormientibus. Hinc concludit *Hales*, utile fore, ſi non decumberent homines horizontali ſitu in lecto, ſed capite, & trunco corporis magis elevatis; uti ſolent milites decumbere, dum excubias agunt. Unde patet utilitas non ſemper decumbendi in unum latus; ne idem ren perpetuo maneat in declivi ſitu, dum ex altero, tunc altius poſito, libere urina ad veſicam venit.

Plerique dormientes ſolent ſe circumvertere in lecto aliquoties; dantur tamen aliqui, qui profundiori ſomno preſſi, ſitum in lecto non mutant: hoc autem in junioribus ſæpius contingit, quam in adultis. Sed obſervata docent, juniores frequentius laborare calculo, quam adultos; & ideo major numerus illorum calculi ſectionem ſubire debet. Præterea, ſomnus in prima ætate longior eſt, faſciis conſtricti ſitum corporis mutare nequeunt, diu in horizontali ſitu, vel alterutri lateri incumbentes, relinquuntur in cunis. Pauperes matres ſæpius opiatorum uſu reddunt miſeros infantes perpetuo ſomnolentos, ut ipſæ diurnis laboribus vacare poſſint, & nocturna requie frui. Sed & omne Lithotomi teſtantur, quod plures ſecent vilioris ſortis pueros, quam ditiorum, quorum nempe major cura geri ſolet.

Ex omnibus his patet, non vilipendenda eſſe *celeberrimi Hales* monita de ſitu dormientium, quatenus cautelam calculi in renibus naſcituri ſpectat. Horizontalis ſitus videtur & ideo nocere poſſe, quod totum pondus viſcerum abdominalium in renes premendo agat; hanc autem preſſionem renum urinæ ſecretionem, & excretionem, turbare poſſe, nullo modo dubium videtur. Obeſi admodum homines frequentiſſime laborant calculo renali; renes enim in his ſub ingenti copia pinguedinis quaſi ſepulti jacent, uti in ſaginatis animalibus mactatis quotidie apparet. In his, vaſa egredientia ex renibus, & pelvis, undique pinguedine copioſa ambiuntur. Dum in gravidis uterus aſſurgens inteſtina ſurſum elevat, illaque retrorſum,

& ad

& ad latera removet, renes, pelvim, ac ureteres, impedire poterit, quo minus bene functiones ſuas peragant. Non raro obſervatum fuit, mulieres poſt primum partum fuiſſe obnoxias malis nephriticis, a quibus antea immunes omnino vixerant; in primis, ſi uterus, gemellos continens, diſtentus admodum fuerat. Notavit *Piſo* (*De Morbis a colluvie ſeroſa ortis ſect. 4. c. 2. pag. 314.*) *Ex centum nephritide laborantibus octoginta, & amplius renem ſiniſtrum dolent, experientia teſte*. Credidit quidem, hoc ideo fieri, *quod lien ſaburram ichoroſam ſanguinis atrabilarii in renem ſiniſtrum repurgaret, potius quam in dextrum*. Ob vicinitatem nempe. Illo enim tempore, dum *Piſo* ſcribebat, communis inter Medicos opinio vigebat, lienem eſſe atræ bilis officinam, & promtuarium. An forte pluribus hominibus mos eſt, inter dormiendum, ſiniſtri lateri incumbere potius, quam dextro? Celeberrimus *Hofmannus*, uti ad §. 997. dictum fuit, credidit, ideo in primis renem ſiniſtrum nephriticis malis frequentius affici, quia proxime ipſi adjacet flexura coli, flatibus, ac fœcibus induratis ſæpius diſtenti, adeoque vicinum renem comprimentis. Ob quam cauſam & clyſmata mollia adeo laudantur in nephriticis malis, quæ durarum fœcum, & flatuum eductionem promovent, ſicque vicinos renes a compreſſione liberant. Notum eſt, colon in latere dextro incurvari tantum leniter, ſed in ſiniſtro flexum ſigmoideum facere, qui majoris retardationis cauſa eſt. Verum quidem eſt, quod in *Tabulæ Euſtachianæ* (*Tab. 11.*) figura quinta ſimilis flexus ſigmoideus coli in latere dextro videatur; ſed in figura ſecunda, & quarta, in latere ſiniſtro ſolo apparet; notumque eſt, *Euſtachio* ſolitum fuiſſe, ut in tabulis ſuis conſuetum ſitum, & figuram, partium corporis deſignaret, ſimulque adderet alias figuras, quæ varietates ab ipſo obſervatas, licet rarius, exhibebant.

§. 1416. QUI ſenſim ibidem accreſcens renem obſtipat, carnem ejus ſuffocat, conſumit, ſpecie grumi, puris, carunculæ, pellium expellit, totumque tandem corrumpit, mictus ſanguineos, purulentos, fœtidos excitat; quin ſæpe ulcerationem vicinorum, poſt inflammationem, creat.

Quamdiu calculus, in rene concretus, magnam non habet molem, nec aſperam ſuperficiem, aut acutos angulos acquiſivit, quibus ſubſtantia renis lædi, & irritari poteſt, ſæpe diu ibi hæret abſque magna moleſtia. Unde toties calculi in renibus inventi fuerunt poſt mortem, quorum ſuſpicio nulla fuerat toto vitæ tempore. Verum, dum calculus ibi hæret, eadem cauſa, unde formari cepit, pergit agere, & poteſt moles augeri ſemper, noviſque appoſitis calculi elementis, quæ in urina adſunt, ſuperficies, quæ ante glabra erat, aſpera reddi, & ſphærica figura in anguloſam mutari; unde renis ſubſtantia contundi, premi, obſtirpari, lacerari, inflammari, ſuppurari, deſtrui poterit; uti facile patet. Si feſtuca, digito inhærens, ſævam inflammationem producere poteſt, quam ſuppuratio ſequitur, per quam, rupto poſtea abſceſſu, una cum pure feſtuca expellitur, facile intelligitur, eadem ſequi, dum renum ſubſtantia ab acuto pungente calculo irritatur perpetuo. Omnia autem hæc mala neceſſario augeri debebunt, dum corporis motu, ſuccuſſione currus, ſternutatione, tuſſi, ren ſic affectus agitatur, & contra acutum calculum affricatur.

Non ergo mirum eſt, renis ſubſtantiam ſic conſumi, ſuppurando, grumos concreti ſanguinis, læſis vaſis, exire, partem ſubſtantiæ renum, vel ſeparatam a pure, vel abraſam a lædente calculo, cum urina expelli, ſub forma ca-

runcularum, vel pellium; miro enim modo degenerare poſſe renum ſubſtantiam, dum a calculo læditur, poſtea patebit. Præterea tunica celluloſa, ut notum eſt, omnia vaſa ambit, inter horum ſibi mutuo accumbentium veſtigia ſe interſerit, & ſuppuratione facta, a reliquis partibus ſeparatur, ruptoque abſceſſu, ſub flocculorum forma una cum pure exit; quandoque integræ membranæ ſic prodeunt, dum abſceſſus, externis in partibus corporis hærentes a Chirurgis ſecantur. Verum quidem eſt, teneram eſſe tunicam celluloſam, quæ in ipſa renum ſubſtantia adeſt; ſed in hiſtoria inflammationis patuit, illius ſedem eſſe præcipue in tunica celluloſa, quæ tunc miro modo turgere, & craſſeſcere poteſt. Numquid, phlegmone nata in dorſo manus, ubi tunica celluloſa tenuis eſt, ingens tumor quandoque attollitur, in quo, ſuppuratione ſequente, magna ſatis copia puris colligitur? Unde patet ratio, quare in renum ſuppuratione, pelles quandoque cum urina prodeant.

Sed notavit jam *Hippocrates* (vide §. 1001.) a renibus ſuppuratis cum urina excerni craſſiores particulas, carnoſas magis, quas vocavit σαρκία σμικρά, & a renibus venire monuit; quæ videntur eſſe partes ſemigangrænoſæ ſubſtantiæ renum. Poſſunt & ſimiles abradi per aſperum calculum. *Galenus* (*De locis affectis lib. 6. c. 3. Charter. tom. 7. p. 510.*) habet ſequentia: *Sed certiſſima ulceratorum renum conjectura eſt, ſi cum urina exiguæ quædam carunculæ excernantur, renum ſubſtantiæ partes, ob vehementem ulceris eroſionem avulſæ.* Neque tantum parvæ tales carunculæ ſecedunt; ſed & quandoque longe majores. Sic ad §. 1102. dictum fuit, aliquando renum fruſta, pollicis magnitudine per virgam maximo dolore, & tormento excreta fuiſſe. In eodem loco (vide §. 1002.) legi poſſunt obſervata, quæ docent, quatuordecim puris libras in rene collecta fuiſſe. Unde patet, tanta puris copia potuiſſe totam renis ſubſtantiam conſumi ſic, ut ſola membrana externa ſupereſſet; ſed incraſſata multum tantam puris accumulati copiam potuit continere abſque ruptura. Renes fragiles, putres, invenit *Euſtachius* (*Opuſc. Anatom. de renib. p. 120.*) ubi & plura alia pulchra obſervata habentur, quibus modo dicta confirmantur.

Videtur & alia ratio eſſe, quare potius in renum, quam aliorum viſcerum affectionibus tales carunculæ ſecedant. Notavit *celeberrimus Hallerus* (*Prim. Lin. Phyſiolog. §. 753. p. 494.*) renes habere papillas, numero quidem incertas, ita ut tredecim papillæ, ac ultra, & ſimplices, & triplices, & quadruplices, quandoque viſæ fuerint. Illæ autem papillæ in fœtu ita diſtinctæ videntur, ut ren ex totidem conſtet renculis, quot ſunt papillæ; renculi illi tamen eundem apparatum habent omnino, qui in rene adulti hominis conſpicitur. Quilibet enim ex his habet ſuam ſubſtantiam corticalem, ex ſerpentinis vaſculis factam, habet propriam rectorum vaſorum uriniferorum compagem. In adulto homine denſior tela celluloſa papillas has, ante ſeparatas, ad ſe invicem adducit, & in unum renem unit; qui tamen in priſtinum ſtatum, quem in fœtu habuerat, fere redit, ſi per aquam, vaſis injectam, celluloſa tela, quæ unionem fecerat, laxetur denuo. Unde, dum, pure collecto, vel urina retenta in pelvi, a quacumque demum cauſa hoc fiat, maceratur renis ſubſtantia, talis partium a ſe mutuo ſeparatio ſequi poterit. Accedit, quod papillarum extrema ultra reliquam renis ſubſtantiam promineant, & in pelvis ramis hæreant pendula, hincque facile a calculo aſpero lædi, & abradi poſſint.

Calculi autem, in renibus concreti, quandoque adeo numeroſi ſunt, ut renum ſubſtantiam premendo ſuffocent, & corrumpant. Aliquando unicus tantum, ſed mole magnus, idem efficit. In cadaveris mulieris quadragenariæ, coram Medicis eximiis & peritiſſimis Chirurgis diſſectos, *Ruyſchius* (*Obſerv. Anat.*

Anatom. Chirur. Obſerv. 56. *p.* 52.) invenit calculum ingentem in rene ſiniſtro, partim in ipſo rene, partim in ejus pelvi, hærentem, qui magnitudine, & forma ingentem radicem Zingiberis apprime referebat: tribus figuris tunc calculum expreſſit; prout nempe in rene diſſecto bifariam apparebat, dein partem, quæ pelvim occupabat, & ultimo calculum integrum ex rene, & pelvi eductum, ut tota ejus compages oculis appareret. Sed (*Ibid. p.* 53.) & magnum ſatis calculum invenit in pelvi renis ſiniſtri, in cadavere pueri triennis, qui pluſquam quinquaginta calculos jam excreverat, quorum multi magnitudinem piſi minoris æquabant. Plures ſimiles caſus in hiſtoria Medica leguntur; hi ſufficiunt, ut demonſtrentur omnia illa mala, quæ a calculo, in rene hærente, metuenda ſunt.

Verum quandoque calculi renum non tantum illorum ſubſtantiam deſtruunt, ſed & vicina renibus loca, vel premendo, vel aſpera figura (in primis ſi in quodam renis loco jam ſubſtantia deſtructa fuerit) irritant, inflammant; & ſuppuratione ſequente, pus quandoque extroaſum prodit, ſæpiuſque in fiſtuloſa lumborum ulcera degenerant hæc mala, ex quibus quandoque calculi variæ molis prodierunt. Videantur illa, quæ ad §. 1001. de renum ſuppuratione dicta ſunt.

Notabilis talis caſus legitur apud *Tulpium* (*Lib.* 4. *Obſerv. Medic. c.* 28. *p.* 320.) de Jureconſulto, qui patre calculoſo natus, a puero jam obnoxius fuit eidem malo. In hoc homine calculus per lumbos expulſus fuit; ſed relinquebat ulcus calloſum, ex quo perpetuo cum urina pus ſtillabat. Varia tentata fuerunt remedia, & inter illa aquis Spadanis, ac termis Aquiſgranenſibus, uſus eſt; ſed abſque ullo effectu: *Quin potius, occluſo per lumbos exitu, & derivato deorſum ſordidiſſimo pure, incidit tandem in febrim acutiſſimam, quæ ipſum miſerandum in modum occidit*. Unde ſimul apparet, periculoſum eſſe, ſi tale ulcus fiſtuloſum ſanetur, niſi prius conſtet, urinam, & pus libere in veſicam deſcendere, expellique de corpore; quod noſcitur, ſi per aperturam talis fiſtulæ nihil amplius exeat, nec tamen ulla febris, vel aliud malum ſymptoma ſequatur.

§. 1417. IDem quacunque cauſa ex loco originis (2415.) in pelvim, & inde in ureterem, hujus flexus, anguſtias, introgreſſum in veſicam delatus, ſæpe intercipit urinas cum dolore inflammatorio.

Ante jam dictum fuit, papillarum renalium apices excipi canalibus membranaceis, qui, infundibulorum inſtar, recipiunt urinam, ex vaſis ſecretoriis ſtillantem, quæ fiſtulæ *Bellinianæ* vocantur, & quorum extrema patula in papillis illis renalibus hærent, quæ vel ſingulæ, vel plures ſimul, excipiuntur canalibus illis membranaceis. Alterum extremum horum canalium, ſive infundibulorum membranaceorum, deducit ſtillantem ex papillis urinam in cavum quoddam commune, quod pelvis dicitur, quæ pariter membranacea eſt, ut illa infundibula, quorum continuatio eſt, & ex quibus conſtat, unitis quaſi in tres magnos canales, qui ex renis concava parte exeunt, atque in unum truncum coeunt, qui poſtea longum canalem producit, qui ureter vocatur, & urinam ad veſicam deducit.

Unde tres illi canales, & truncus, in quem coeunt, formant illud, quod in homine pelvis vocatur, cui continuatur ureter. Pelvis inferiori parte extra ſinum renis prominet, dum ſuperior in ſubſtantia renis quaſi occultatur. Simul autem talis ſitus eſt pelvis in homine, ut emulgentis arteriæ pulſationes validas excipere debeat, per quas ſabulum nephriticum, quod in pelvi hærere incipit, loco moveri poteſt, & urina quaſi ablui, inque ureterem propelli. Videtur inde fieri, ut calculoſæ concretiones

nes minus frequentes accidant in renum pelvi, quam abſque hoc adminiculo contingeret.

Conſideratio hujus fabricæ fecit, ut celeberrimus *Winslow* (*Expoſit. Anatom. Traitè du bas ventre* §. 421. *p.* 552.) ad faciliorem intellectum maluerit conſiderare ureterem, ac ſi, ab inferioribus ortus, & aſcendens, renem ingrederetur in ſinus renalis parte inferiori, prope renem jam amptior factus, & antequam ſinum renis attingat, diviſus in ramos, qui in renum ſubſtantia ſubdiviſi, ulterius formant infundibula illa, quæ renum papillas excipiunt. *Euſtachii* Tabulæ, ſi conferantur cum hac deſcriptione, illam ulterius illuſtrare poterunt.

Ureter, pelvi continuatus tubus, ſic ab utroque rene deſcendit oblique, parum admodum inflexus, uſque ad lateralem anteriorem faciem oſſis ſacri; dein ſe ſubducit inter inteſtinum rectum, & veſicam urinariam, cui inſeritur ad duorum digitorum tranſverſorum diſtantiam circiter a veſicæ collo; antequam autem ureteris orificium aperiatur in veſicæ cavum, decurrit inter veſicæ tunicas per aliquam diſtantiam, & dein oſculo ovali, quod diametro ureteris anguſtius eſt, urinam in veſicam deducit; ſimili fere modo, ac ductus communis choledochus inter tunicas inteſtini duodeni decurrit, antequam in ejus cavum hiet. Margo orificii ureteris, ubi in veſicam penetrat, ſatis tenuis eſt, & videtur conſtare ex tunicis internis ureteris, & veſicæ unitis (*Expoſ. Anatom. Traitè du bas ventre* § 460, 461 *p.* 558.).

Ureteres ſunt canales teretes, æqualis craſſitiei in ſtatu ſano per totum decurſum; ampliores ſolent inveniri in illis, qui ſæpius renales calculos excreverunt; poſt retentiones urinæ diuturnas, aut calculos diutius illis impactos hærentes, fuerunt aliquando inventi dilatati, quam maxime, uti ſtatim dicetur. Sunt autem elaſtici, ac patiuntur extenſionem in longum, & latum; ſed mox ſe reſtituunt in priſtinum ſtatum, niſi per diuturnam diſtractionem amiſerint omnem fere elaſticitatem. Interna horum canalium ſuperficies ligamentoſa eſt, & mucilaginoſo humore madet; rugas autem longitudinales habet, plicaſque, & multas ſimiles tranſverſim poſitas, ſed minores, quæ priores interſecant.

Si ergo ſabulum, nephriticum dictum, in renum ſubſtantia natum, vel circa papillas renales hærens, aut in majores maſſulas jam compactum, proprio pondere, valido corporis motu, equitatione, vectione in curru, vel alia quacumque de cauſa, loco moveatur, primo hærere in pelvi poterit, quia ureter longe pelvi anguſtior eſt, ibique frequentius renum calculi retinentur, & mole augentur; ſicque renum ſubſtantiam premendo ſuffocant, & deſtruunt; uti præcedenti paragrapho dictum fuit.

Remoram calculi in pelvi in primis augere poterit pinguedo copioſa renes involvens. Notum autem eſt ex Anatomicis, ſinum renalem, ubi vaſa renalia ingrediuntur, ac egrediuntur, & ubi inferior pars pelvis prominet, copioſo pingui tegi, & undique obvolvi. *Euſtachius* (*Opuſc. Anatom. de Renum ſtructura c.* 45. *p.* 120.) hanc *pinguedinem adeo concretam, & duram aliquando invenit, ut lapidis duritiem fere æquaret; qua pinguedine renes obſtrui, & conſtringi, ac plurimum imminui, non ſemel vidit.*

A his, aliiſque ſimilibus cauſis impediri poterit calculi ex pelvi in ureterem deductio; & quo plus mora augetur calculi moles in hoc loco, eo difficilior fiet tranſitus, tandemque redderetur impoſſibilis omnino. Vidit in cadavere virili *Tulpius* (*Obſevat. Medic. l.* 2. *c.* 44. *p.* 165.) *in utroque rene calculum, diſpergentem ſe quadruplici ramo, crucis inſtar, per univerſam renis ſubſtantiam, adeo ut non potuiſſet inde eximi, niſi decerpſiſſet fruſtulatim totum ipſius parenchyma.* Urgebat hanc obſervationem contra illos, qui nephrotomiam

[n]iam ſuadebant, ubi calculus in reni[b]us tantam molem acquiſivit, ut nul[l]a ſpes ſit, illum per ureteres tranſire [p]oſſe; de qua re poſtea dicetur. Ubi [a]utem calculi ex pelvi ampliori in ure[t]erem, qui anguſtior eſt, perveniunt, [i]bi remotam patientur primo, niſi adeo [m]inuti fuerint, ut per ureteris cavum [i]n veſicam delabi facile poſſint. Hoc [i]n loco toties hærent calculi, qui ſen[ſ]im mole aucti ureteris principium ob[t]urant omnino, ita ut nulla omnino [u]rina in veſicam a rene deſcendere poſ[s]it; quod ſi fiat in utroque rene, le[t]halis Iſchuria ſequitur. Vidit talem [c]aſum *Tulpius* (*Ibid. c.* 45. *p.* 167.) in [c]adavere viduæ quadragenariæ, quæ poſt [a]cres nephriticos dolores, diu tolera[t]os, cum vomitu, febre, urinæ diffi[c]ultate, & interceptione, tandem in [u]rinæ totalem ſuppreſſionem incidit, [i]ta ut per octodecim dies nihil lotii red[d]iderit; unde, ſoporoſa facta, & mox [d]ein convulſa, periit. Ren ſiniſter in[v]eniebatur extrinſecus lividus, & tumi[d]us: diſſectus, copioſa aqua, & calcu[l]is, infarctus erat, quorum maximus acuto apice ſe inſinuaverat in ureteris principium tam longe, ut id integre clauderetur; baſis autem latior calculi impediebar ulteriorem tranſitum. In dextro rene inveniebatur latior calculus, qui, operculi inſtar, tegebat ureteris principium, ſicque omnem deſcenſum urinæ in veſicam pariter impediebat.

In Iſchuria prudentes Medici diſtinguere ſolent ſollicite, an in renibus, aut ureteribus, an vero circa veſicæ collum, hæreat obſtaculum, quod urinæ exitum impedit. Si poſterius malum adſit, veſicæ, urina plenæ, & turgidæ, fundus ſupra pubis oſſa tangi poteſt, & per catheterem immiſſum, aut per punctionem, educi poterit: ſimul ægri magnam tenſionem, ac dolorem circa pubem, & in perinæo percipiunt. Si vero veſica vacua ſit, & adſit iſchuria, tunc certo concluditur, altius hærere mali cauſam; in renibus nempe, vel ureteribus.

Poſtquam calculus ex renibus in ureteres deſcendit, debet adhuc ſatis longam emetiri viam, antequam in veſicam pervenire poſſit. Quamvis enim ureteres interne lubrico muco madeſcant, teretem figuram habeant, extenſionem patiantur, elaſticitate ſua premant calculum hærentem, ſicque ejus deſcenſum promoveant; tamen ſæpiſſime obſervatur, calculos in hoc tranſitu hærere diu, & mole augeri. Verum quidem eſt, a *Veſalio*, & *Euſtachio*, ureteres in tabulis delineari vix inflexos, & in tota ſua longitudine ejuſdem amplitudinis; at *Nuckius* (*Adenograph. curioſ. cap.* 7. *p.* 76.) tamen dum indagabat vaſorum lymphaticorum per viſcera decurſum, teſtatur ſequentia: *Circa ureteres, quos Auctores a renibus ad veſicam æqualiter* (*ſed male*) *extenſos delineant, hoc obſervavi, & perpetuæ veritatis eſſe jam toties notavi, illos nunquam, tam in ſexu maſculino, quam fœmineo, eſſe æquales ubivis; ſed tribus, quatuorve, & aliquando quinque, in locis anguſtatos conſpici, ſpeciatim vero circa illorum exitum in veſicam.* Quaſdam tales ureterum coarctationes in decurſu ſuo figuris expreſſit.

Ante dictum fuit, internam ureterum ſuperficiem rugoſam eſſe; unde etiam deſcendenti calculo mora fieri poterit, præcipue ſi anguloſus fuerit, aut aſperam ſuperficiem habuerit.

Sed præter hæc & alia cauſa eſt, cur ureterum figura mutata toties inveniatur, ſaltem in illis, quibus calculi in renibus creſcunt. Dum calculus in ureterem delabitur, & hærere incipit, dolor percipitur, eo intenſior, quo calculus anguloſior, vel aſperior fuerit; unde apparet, ureterum internam ſuperficiem ſatis ſenſilem eſſe, & irritari valide a calculi tranſitu, in primis, quando prima vice per ureterem calculus deſcendit: hinc, ſi cætera paria fuerint, primus paroxyſmus nephriticus ſævior eſſe ſolet. Vidi, ægros, qui ſæpius jam calculos excreverant, prædixiſſe Medico, & adſtantibus, calculum,

qui

qui movebatur per ureterem deorſum, fore ſcabrum, & anguloſum; quia majorem ſentiebant dolorum vehementiam. Dolens igitur ureter contrahitur, & arctat cavum ſuum, ſicque calculi deſcenſum impedit: hinc tantæ turbæ comitantur paroxyſmum nephriticum, ſi dolens admodum fuerit; vigiliæ, febres, vomitus &c. Sic guttula aceti, inſiliens in oculum; irritat ſenſibiliſſimam palpebrarum internam ſuperficiem, vel ſcabra arenula hæſerit inter palpebram, & oculi bulbum, tam valide conſtringuntur palpebræ, ut nulla vi diduci poſſint. In Capitulo de *Ructibus*, & *Flatibus* dictum fuit, quanta vi inteſtina contrahantur, dum ab acri quocumque irritantur valide. Imo ſymptomata, quæ excitantur ab aſpero calculo per ureteres moto, adeo ſimilia ſunt torminibus inteſtinorum, ab inflammatione valida, aut acri irritante ortis, ut colicam nephriticam vocaverint Medici morbum, qui a calculo moto naſcitur. Sed & in Capitulo de *Inteſtinorum Inflammatione* monitum fuit, hunc morbum, incipientem in primis, non adeo facile a *Nephritide* diſtingui ſemper poſſe: interim ſimul notatum fuit, ab illo in Diagnoſi errore non imminere ægro periculum, cum uterque morbus ſimilem medelam poſcat; uti poſtea patebit, dum de cura calculi renalis agetur.

Optime hoc notavit *Helmontius* (*De Lithiaſi cap.* 5. §. 16. *pag.* 686.) & hinc diuretica remedia damnavit, in primis ſi acriora fuerint. *Verumtamen, quia, tranſeunte calculo, ureter præ dolore contractus plerumque criſpatur, diuretica in paroxyſmo danda cum præcautione. Nimirum propinanda ſunt doloris, & criſpaturæ inde natæ, inhibitiva. Cujus ſolius puncti incuria, vel inſcitia, ſubinde contigit, calculos media ſtetiſſe via, & miſerandis ejulatibus necuiſſe &c... Neque enim putandum, canalem ureteris eſſe inæqualis ſtricturæ, ut calculus, qui per ureterem primo impulſu deſcendit, tandem, anguſtia, itineris preſſus, hæreat; ſed compreſſione poſteræ ſunt criſpaturæ morboſæ, ac ſpaſmodes, a dolore.* Idem alio in loco (*De Lithiaſi c.* 6. §. 15. *p.* 690.) confirmat: *Nephriticus ergo dolor immanis ille a contractura: non autem a boli, vel ſabuli, tranſitu. Sæpe enim magnus calculus poſtmodum minus dolet, qui minutulus primum ſumme dolorificus.*

In *Nephritidis* hiſtoria ad §. 994. probatum fuit pluribus obſervatis, ſpaſmodicam contractionem vaſorum diu permanentem merito inter *Nephritidis* cauſa recenſeri. Notatum ibi fuit, aliquando Iſchuriam adfuiſſe in hominibus, quibus prima vice calculus per ureterem in veſicam deſcendebat. Calculus autem, qui poſt aliquot dies cum urina expellebatur, aſper quidem erat, ſed parvus tamen adeo, ut vix credibile videretur, illum potuiſſe obturare ureteris cavum; neque ulla ſuſpicio aderat, alterum renem affectum fuiſſe unquam ſimili malo. In primis hoc confirmabatur miro caſu puerperæ, quæ undecimo poſt partum die iſchuria periit, veſica manente vacua. Poſt mortem in viſceribus nihil præternaturale inventum fuit, præter utriuſque renis inflammationem, ſed abſque tumore. In ſiniſtro rene inveniebatur aſper calculus, piſum magnitudine æquans, qui certe non potuit iſcuriam producere obturando vias, ſed potius ſpaſmodica contractione illas clauſit.

Verum omnium maxima remora fiet calculo per ureteres moto circa illum locum, ubi ureterum orificia in veſicam hiant; ibi enim ureteres per aliquam diſtantiam decurrunt inter membranas veſicæ urinariæ, & ultima illorum orificia anguſtiora fiunt. Pulchre hanc rem notavit *Galenus* (*De uſu part. lib.* 5. *cap.* 13. *Charter. t* 4. *p.* 410.) & comparavit inſertioni ductus choledochi. Monuit autem, ureteres velut membranam quandam veſicæ ſuccedere, quæ a deſcendente urina *evertitur, ac patefit, reliquo vero tempore omni concidit, ac contrahitur; atque ita meatui firmum efficitur operculum, ut non ſolum humo-*

humoribus, ſed & flatibus, reditus omnis it interclusus. Hinc videtur *Galenus* ibi valvularem fabricam ſuſpicatus fuiſſe. Confirmabatur autem in hac opinione, lum videbat, veſicam inflatam non dimittere aerem per ureteres abſciſſos. Saltem inde patet, ureterum illam partem, quæ inter veſicæ membranas decurrit, a liquido veſicam diſtendente ſic comprimi, ut ex veſicæ cavo in ureteres urina regurgitate nequeat; ſatiſque in eo conveniunt Anatomici, ureterum aperturas in cavum veſicæ anguſtiores eſſe, quam cavum ureterum in reliquo decurſu; unde merito concluditur, calculum a rene deſcendentem difficilius per hunc locum tranſire, adeoque remoram pati debere. Sectiones Anatomicæ docuerunt, ſæpius hic calculos inventos fuiſſe, qui diuturniori mora quandoque in molem ingentem excreverant, uti ad §. 1414. dictum fuit. Quandoque tales calculi uno extremo in veſicæ cavum prominent, dum reliqua pars membranis veſicæ, & uretere dilatato, tegitur; de qua re dicendum adhuc erit poſtea, ubi de Sectione calculi veſicæ agetur. Accedit, quod probabile videatur, ureteres in hoc loco, æque ac in reliquo decurſu, ab aſpero calculo irritari, & hinc conſtringi poſſe; quod tranſitus difficultatem augebit.

Dum in hoc loco hæret calculus, ſi omnino impediat tranſitum urinæ a renibus perpetuo delabentis, implebuntur ureteres ſenſim, uti & pelvis. Cum autem in Hydroſtaticis demonſtretur, fundum, lateraque vaſis, & operculum, premi a particulis fluidi illa immediate tangentis, preſſionem hanc creſcere ad inſtar altitudinis fluidi (*'s Graveſande Elem. Phyſic. Math. l. 3. c. 3. p. 406.*) & ab alia altitudine pendere, non a fluidi quantitate, patet, in hoc ſitu, maxime premi calculum, ac tandem ſæpe tranſprimi ex his anguſtiis in veſicæ cavum, non ſine magno dolore prægreſſo, cum tanto major ſit liquidi incumbentis preſſio, quo calculus in demiſſione ureteris loco hæreat. Sed cum latera vaſis fluidum continentis æquali vi præmantur, ut fundus, patet ratio, quare flexilia ureterum latera adeo diſtendantur in tali caſu; imo & renes, qui tanquam vaſis opercula conſiderari debent, tantum dilatentur.

In cadavere Chirurgi, a longe tempore Nephritici, & qui multos calculos excreverat, tandem Iſchuria mortui, invenit *Ruyſchius* (*Obſervat. Anatom. Chirurg. n. 15. p. 16.*) calculum in uretere ſiniſtro, magnitudine, & forma olivæ, qui omnem tranſitum urinæ impediverat: *Pars hujus ureteris ſupra calculum, propter calculorum tranſitum, admodum erat dilatata; infra eundem vero naturalis capacitatis, aſt rubicundior juſto, ab inflammatione excitata. Renem ejuſdem lateris monſtroſæ magnitudinis, ut & ureteris maximam partem, aqueo humore obſeſſum invenit, cujus liquoris motum ſæpiſſime percepit æger, cum ſe moveret.* Optimus *Ruyſchius* adſcripſit quidem ureteris diſtenſionem frequenti calculorum tranſitui; verum ob hanc rationem tota ureteris longitudo dilatari debuiſſet. Manifeſta ratio ex modo dictis patet. Ureteres dilatatos adeo, ut radicem paſtinacæ majorem admitterent, invenit in ove; renes autem adeo extenſos, & humore aquoſo repletos vidit, ut duas fere pintas uterque contineret. Obſtaculum membranaceum invenit in utroque rene, per quod facile tranſprimi poterat urina a veſica verſus renes; ſed a renibus, & ureteribus veſicam verſus nonniſi vi adhibita per exiguum foraminulum aliquid exprimere poterat (*Ibid. Obſerv. 99. p. 92.*).

Unde patet ratio, quare tanta ureterum dilatatio, tam mirabilis renum degeneratio in cadaveribus quandoque inveniatur illorum, qui Iſchuria perierunt. Sic in tali caſu (*Anton. Storck ann. med. ſecund. p. 256.*) ambo ureteres inveniebantur in varias flexuras incurvati, & adeo ampli, ut diameter ſiniſtri quatuor pollices ſuperaret, dextri unum, ac dimidium pollicem. Renis utriuſ-

utriuſque ſubſtantia erat deſtructa penitus, & in ſaccum membranaceum tenuem extenſa, quorum ſiniſter caput quadriennis pueri magnitudine æquavit; dexter duorum pugnorum molem habuit: replebantur hæ partes dilatatæ ſero ſubflavo inodoro. Immanis illa diſtenſio renum, & ureterum producta fuit ab obſtaculis in ureterum parte inferiori hærentibus. Circa inſertionem enim ſiniſtri ureteris in veſicam deprehendebatur calloſa durities inſtar nucis avellanæ, quæ omnem tranſitum urinæ in veſicam impedivit. Dexter autem ureter ad diſtantiam pollicis a veſica erat firmiſſime conſtrictus, inflammatus, ſemi gangrænoſus. In hoc caſu ureteres non fuerunt diſtenti per calculorum tranſitum, ſed a preſſione urinæ diſtendentis; quæ tanto fortius agit, quo obſtaculum, urinæ in veſicam deſcenſum impediens, veſicæ propinquius fuerit. Unde ſimul patet ratio, quare miſer ille conqueſtus ſit dolores ex inguine verſus renes in utroque latere, & in lumbis tenſionem dilacerantem.

A tanta diſtractione ureterum, vel & læſione illorum a calculis aſperis tranſpreſſis, inflammari quandoque ureteres, adeoque omnes inflammationis effectus metuendos eſſe, facile intelligitur; tunicis enim vaſculoſis conſtant, dolores quandoque enormes adſunt, dum aſper, aut anguloſus calculus tranſprimitur, & his tormentis accedunt vomitus, validique in abdomine motus. Verum ex illis, quæ antea de cauſis inflammationis dicta fuerunt, patet ſatis, hæc ſufficere, ad producendam inflammationem, & omnes ejus ſequelas. Inflammatio, ac incipiens gangræna, aderant in uretere dextro in caſu modo enarrato; in ſiniſtro uretere inveniebatur calloſa durities. Sed & ſuppurationes ureterum obſervatæ ſunt.

Dum renes ſuppurantur, pus ex illis in ureteris cavum venire poſſe, nemo dubitat; quod ſi liber tranſitus per ureterem in veſicam impeditur, a pure immaniter diſtendi poteſt. Talem caſum deſcripſit *Ruyſchius* (*Obſervat. Anatom. Chirurg. n.* 94. *pag.* 87.) & monſtroſum ureterem, ſic dilatatum, ut pintam puris ad minimum contineret, figura expreſſit, in cujus parte inferiori calculus hærebat, nucis avellanæ magnitudine, qui viam obturaverat tandem; antea enim purulentam redideerat urinam. Summis cruciatibus miſera hæc affligebatur, antequam toties deſiderata mors tantis malis finem fecerit. Vidit *celeberrimus de Haen* (*Rat. Medend. tom.* 5. *p.* 147.) in cadavere viri, cujus veſica, plane ulceroſa, continebat calculum, ponderis fere quatuor unciarum, renem ſiniſtrum magnum, qui ſaccos pure plenos referebat, & cujus ureter inteſtinum colon magnitudine ſuperabat. Sed in utroque hoc caſu, potuit pus ex renibus in ureteres venire, ibique retentum, illos immaniter diſtendere. Verum alius caſus recenſetur (*Acad. Royal. de Chirurg. tom.* 1. *p.*401.) ubi in cadavere viri inveniebatur abſceſſus ſecundum totam longitudinem ureteris dextri, ab inſertione in veſicam ad renem uſque.

§. 1418. PER Ureteres in veſicam delatus expellitur ſæpe.

Si nempe calculi renalis tam parva moles fuerit; ut per ureteris cavum tranſire poſſit. Licet autem calculi magnitudo ſuperet cavum ureteris naturale, tamen ſpes ſupereſt, ut in veſicam deſcendere poſſit; ureteres enim dilatabiles ſunt, & dum incipit hærere in hac via calculus, ſua vi contrahuntur, calculumque promovent; quo multum juvat lubrica ſuperficies interna ureterum, quæ naturaliter muco madet. Simul illo tempore, dum calculus ex pelvi per ureterem protruditur, vomitus frequens, ac validus adeſſe ſolet, cujus concuſſibus promovetur calculi deſcenſus. Si autem ſic hærere incipiat, ut cavum integre obturet, urina continuo a renibus depluens, implebit illam partem

tem ureteris, quæ ſuperior eſt loco, ubi calculus hæret; tota ergo columna incumbentis liquidi calculum premet, & propellet deorſum. At vim hanc magnam eſſe, & creſcere pro ratione altitudinis, antea demonſtratum fuit. Sæpius certe calculi hærerent ad ipſum ingreſſum ureterum in veſicam, ubi anguſtiores fiunt, niſi tunc altior columna retentæ urinæ in uretere fortius urgeret calculum. Verum ubi talis eſt moles, & figura calculi, ut difficilius tranſeat quidem, ſed tamen non impediat urinæ tranſitum penitus, tunc ſæpe manent tales calculi, augenturque ſenſim ita, ut deſcenſus reddatur impoſſibilis omnino. Tales caſus frequenter ſatis obſervati fuerunt, uti antea dictum eſt; imo & quandoque viſus in calculis talibus ſulcus a depluente urina excavatus, per quem urina in veſicam deſcendere poterat, licet calculi moles mora perpetuo augeretur.

Cæterum, calculos renales feliciter ſæpe expelli de corpore, nimis notum eſt. *Anus ſeptuagenaria, defatigata aliquamdiu, a febre, ac dolore lumborum, minxit tandem, unico impetu, quaſi relaxatis repagulis, trecentos amplius calculos* (*Tulp. obſerv. Medic. l. 2. c. 47. p.* 171.) Similem calculorum numerum ab alia muliere excretum vidit, quæ poſtea ab omni moleſtia immunis vixit.

§. 1419. **R**Eſtitans in veſica creſcit per orbes appoſitos.

Ad §. 1414. pluribus probatum fuit, materiam calculi, in urina, etiam ſaniſſimi hominis, contentam, accreſcere cuicumque corpori plane inſolubili, in veſica contento. Quandoque contigit, poſt inflammationem veſicæ, acerrima diuretica aſſumta, & alias forte minus cognitas cauſas, membranam internam veſicæ ſecedere, quæ, ab omni cohæſione ſeparata, fluctuat cum urina in veſicæ cavo, &, cum corpus non ſolubile ſit, calculoſa materia ipſi accreſcit. Vidi poſt ſuppurationem veſicæ, ejuſmodi membranam cum urina expulſam, quæ, dum evolvebatur, talis magnitudinis apparebat, ut ſufficere potuiſſet obvolvendo totius veſicæ cavo. Nulla tamen in hac membrana materiæ calculoſæ accretæ veſtigia apparebant; non enim videbatur diu hæſiſſe in veſica mulieris ægrotantis, antequam excerneretur. Vidit *Tulpius* (*Obſerv. Medic. l.* 2. *c.* 48. *p.* 172.) mulierem, quæ credebatur a calculo obſeſſa, *eminxiſſe tandem membranam ſat amplam, obductam exilibus lapillis; ſed in medio ita perforatam, ut per hiatum illam commode excerneretur urina*. Remanſerant tamen in veſica adhuc ejuſdem membranæ fragmenta, quæ tantum negotii pepererunt, antequam expellerentur, ut ſequeretur urinæ incontinentia, quæ tamen roborantibus remediis poſtea curata fuit. Notandum videtur, quod in mulieribus excretio majoris talis membranæ contigerit; in hoc ſexu enim urethra brevior eſt, & amplior, neque curvaturam habet: in viris vix poſſet exire, niſi ſub fragmentorum forma.

Verum pariter ad §. 1414. notatum fuit, calculi materiam quidem adhærere omni corpori inſolubili, ſed omnium facillime calculo jam exiſtenti in loco quodam corporis. Ubi ergo calculus renalis, per ureteres delapſus, in veſicam pervenit, niſi brevi inde expellatur, baſim dabit calculo veſicæ, cui ſæpe in maximam molem excreſcet, uti ex ante dictis patuit.

Majus autem incrementum calculus capiet in veſica, quam dum in renibus hærebat, quia veſica longe majorem copiam urinæ colligit, & per plures horas ſæpe collectam retinet; dum calculum hærentem in renibus urina ſecreta præterlabitur tantum, nec circa calculum collecta ſtagnare poteſt, niſi liber urinæ tranſitus a renibus per ureterem a quadam cauſa impeditus fuerit. Accedit, quod urina, in veſica col-

lecta, calore loci, mora, reſorptione forte partis tenuioris, aquoſæ, reddatur coloratior, acrior, magis fœtida, quam fuerat, dum in renibus ſecernebatur a ſanguine. Certe renes ſanorum animalium inter delicias menſarum numerantur, nec ſaporem urinoſum habent. Unde diſſipata parte aquoſa de urina, veſica contenta, major copia materiæ calculoſæ eſt, &, cum ſimul jam magis in putredinem tendat urina, facilius ab urina ſecedet, ac forte majori copia: hæc fuit opinio *celeberrimi Hales* (*Hæmaſtaticks of the animal calculus pag.* 217. 225.) qui tam pulchra tentavit experimenta circa calculum humanum. Imo putavit, æſtivo tempore calculum majus incrementum capere; quia urina tunc ſolet eſſe coloratior, acriorque, ob diſſipatam tenuiorem humorum partem per tranſpirationem auctam hoc tempore, & ſudores frequentes. Videtur & *Hippocrates* (*Libr. de Aere, Locis, & Aquis, in fine. Chart. tom. 6. p.* 200.) tale quid indicaſſe. Poſtquam enim dixerat, illis, qui facile urinam expellunt, in veſica nil colligi, addit ſequentia: *Quum enim magis, quam pro natura, fuerit calefacta* (*veſica*) *inflammatur os ipſius. Quum vero hæc patitur, urinam non demittit, ſed in ſe ipſa concoquit, & adurit, eſt, quod quidem in ea tenuiſſimum ſecernitur, quod que puriſſimum tranſit, & emingitur; quod vero craſſiſſimum eſt, & turpidiſſimum, colligitur, & condenſatur, & primo quidem parvum, dein majus fit. Circumvolutum enim ab urina, quidquid craſſum collectum fuerit, ad ſe ipſum adaptat, & applicat, ſicque augeſcit, & in totum dureſcit &c. Signum autem, quod hoc ita ſe habeat, hoc eſt, quod, qui calculo laborant, urinam limpidiſſimam reddant inſtar ſeri, quia id, quod craſſiſſimum eſt, & turbidiſſimum, iſthic manet, & coaleſcit. Et ſane plerumque hoc modo lapidem contrahunt.*

Obſervatur in illis, qui calculo veſicæ laborant, in primis, ſi calculus magnæ molis, & diuturnus jam morbus fuerit, urinam emingi longe pallidiorem urina ſana, ac peſſime fœtentem. Dum enim exterior calculi ſuperficies, recenti materia calculoſa applicata, mollior eſt, interſtitiis hinc inde relictis quaſi pumicoſa, urinam imbibit, diuque retinet, quæ putreſcens, fœtorem illum ſpirat, donec, rotatione calculi in veſica, & compreſſione veſicæ, eadem ſuperficies firmior reddatur, ac æquabilior; ſed eandem ob cauſam, putredine ſemel nata, omnis urina, quæ a renibus in veſicam defertur, brevi corrumpetur, novamque materiam calculoſam, calculo adjunget; videtur enim maxima pars illorum, quæ urinam tingunt, adhæret calculo, unde urina decolor emingitur, quæ putrida ſalſamenta ſpirat; qui fœtor & ægro, & adſtantibus non parum quandoque moleſtus eſt.

Inde appareat ratio, quare per orbes appoſitos calculi moles augeatur; de qua re actum fuit ad §. 1414., & adhuc quædam dicenda erunt ad paragraphum ſequentem.

§. 1420. MAnente ſemper nucleo rubro, reliqui orbes, rubri, albi, cinerei, cærulei, perque gradus colorum notatur gradus inſolubilitatis, ipſa Chemia detegendus.

Omnium frequentiſſime calculis veſicæ baſin, & nucleum, dant calculi renales in veſicam delati; in ipſis illis calculis renalibus, antequam in veſica per orbes applicatos creverint, ſi cito emingantur, inveni quandoque nucleum, cui reliqua calculi ſubſtantia lamellatim circum accreverat. Cum autem ipſum ſabulum rubrum ſæpius inveniatur, hinc & calculi renales frequenter hunc colorem habent, ſed non ſemper; unde non videtur abſolute ſtatui poſſe, quod nucleus calculi veſicæ ſemper ruber ſit.

Præterea, veſica ipſa inflammationibus, ſuppurationibus, hæmorragiis &c. ob-

obnoxia eſt, per quos morbos poſſunt in cavo veſicæ produci corpora indiſſolubilia, quæ baſim calculo præbere queunt, cui deinde orbiculatim accreſcet nova materia calculoſa. Solet, nec inepte quidem, calculus veſicæ comparari ceparum bulbo, in cujus meditullio germen futuræ plantæ hæret, plurimis lamellis ſphericis, ſibi mutuo incumbentibus, obvolutum, quæ deglubi poſſunt ſucceſſive, donec ſolum germen relinquatur nudum: idem in pluribus aliis plantis bulboſis verum eſt. Sed in calculo veſicæ illi orbes nucleo circumpoſiti obſervantur quandoque varii coloris, & diverſæ craſſitiei.

Antea ad §. 1414. dictum fuit, elementa illa calculoſa, dum ab urina ſeparantur, non ſemper habere eundem colorem. Unde *Euſtachius* (*Opuſc. Anatom. de renib. c.* 45. *p.* 122.) carpit illos, qui renum calculos ab iis, qui in veſica generantur, ſolo colore diſtingui poſſe aſſerebant: *Quandoquidem renum lapides rubei, vel crocei, non perpetuo occurrunt, ſed non raro alibi, & ceniricii, conſpiciuntur.* Vidit enim *in Epiſcopo Senogalienſi lapidem album inſignis magnitudinis principium vaſis urinarii occupare; reliquum vero cavitatis renum innumeris fere lapillis ejuſdem coloris repletum eſt.* Varii coloris lapillos ab eodem homine excretos vidi; imo & obſervavi, in urina ejuſdem hominis prima illa calculi elementa differre a ſe invicem colore.

Admodum veroſimile videtur, urinam non ſemper continere eandem copiam elementorum calculi, neque illa ſemper æquali facilitate ab urina ſecedere; hinc poteſt fieri, ut quandoque urinæ per aliquod tempus parum materiæ calculoſæ apponant calculo in veſica hærenti; uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit. Tunc calculus, rotatione in veſicæ cavo, & compreſſione valida veſicæ, dum urinam expellit, acquirit politam magis ſuperficiem, quæ ſic manet, donec urina, alio tempore copia materiæ calculoſæ gravida, nova calculi elementa applicet politæ calculi ſuperficiei, quæ tunc aſpera redditur, & manet, donec a ſimilibus cauſis denuo lævigetur. Sic ſatis intelligitur, quomodo per orbiculos appoſitos creſcat veſicæ calculus. Poſtea ad §. 1428. ubi de *Lithontripticis* agetur, patebit, egregios Medicos magnam ſpem poſuiſſe in eo, ut ſic mutaretur per remedia urina, ut vel nihil omnino, vel ſaltem minus materiæ calculoſæ applicaretur calculo; imo quidam ſperaverunt, hoc obtineri aliquando poſſe, ut urina, medicata reddita, calculi ſuperficiem leviter rodendo cohæſionem partium calculum conſtituentium ſic minueret, ut facile deteri poſſent, & ſic moles ſenſim minui.

Hinc videtur intelligi, quare calculoſi quandoque levius, quandoque moleſtius, habeant. Dum lævigata eſt calculi ſuperficies, veſica minus læditur; ubi vero calculoſæ materiæ nova congeries applicatur calculo, novam lamellam formatura, augebuntur mala. Accedit, quod aſpera hæc calculi ſuperficies urinam alluentem imbibere, & retinere, poſſit; quæ, mora putreſcens, adfluentem urinam corrumpet, & reddet acriorem, ſicque omnia mala augebuntur.

Legitur (*Beverwych Steenſtuck Eerſte Deel Capit.* 8. *p.* 113.) de homine quinquagenario, qui octodecim circiter menſibus veſicæ calculo laboraverat, per tres ſeptimanas miſerrime dolore calculi excruciato, & dein trium ſeptimanarum ſpatio ab omni dolore libero: hoc temporis ſpatio elapſo, redibant iidem dolores, non tantum eodem die, ſed eadem hora. Tribus autem, quatuorve diebus ante dolorum reditum, ingentem fœtorem toto corpore ſpirabat, una cum anxietate, & ſiniſtri cruris tumore; qui tamen diſſipabatur, dum in lecto decumberet.

Calculi autem albi ſunt fere ſemper fragiliores reliquis; cinerei duriores ſunt; communi opinione, tanquam duriſſimi, damnari ſolent calculi, qui ferrugineum nigricantem colorem habent.

De Analyſi Chemica calculorum ad §. 1414. abunde dictum fuit.

In

§. 1421. IN veſica hærens inflammationem, ejuſque ſymptomata, tum preſſiones, attritus; ulcera, puris mictus, ſtrangurias, obſtructionem urethræ, impoſſibilem mictum niſi ſupino, febrim hecticam, tabem, facit; ſæpe impellitur in urethram immobilis.

Ut ad §. 1416. dictum fuit de malis, quæ a calculo, in renibus hærente, metuenda ſunt; ita nunc agendum erit de illis, quæ calculum, in veſica, comitari, vel ſequi, ſolent.

Quando calculus ex renibus in veſicam delapſus eſt, doloris inſigne levamen percipiunt ægri: ſi vehementior fuerit dolor nephriticus, ſolent per unum, alterumve diem de dolore obtuſo circa renem, & totum ureteris ductum, conqueri. Cæterum, cum tales calculi non adeo magnæ molis ſint, ad cavum veſicæ delati vix ullam moleſtiam faciunt. Interim huic doloris levamini ægri confidere non debent, cum calculus talis, niſi cito expellatur, creſcens, pejor evaſurus ſit. Si autem acutæ, aut anguloſæ, figuræ fuerit, lædetur veſica, dum poſt abſolutam mictionem, adeo contracta eſt, ut nullum cavum relinquat; tunc enim ſenſilis interna veſicæ ſuperficies attereretur ab aſpero calculo. Nervos certe ſatis copioſos veſica accipit a nervis cruralibus, & a plexu meſenterico inferiori. Quam ſenſilis ſit veſica, ſtranguriæ ab acriori urina, & miſerrimi calculoſorum ejulatus, teſtantur ſatis. *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. Morbor. acut. lib.* 2. *c.* 10. *p.* 23.) poſtquam dixerat, veſicam difficiles dolores pati, quum ab aliis (partibus) vitium participat, difficiliores, & magis mortiferos, ſi per ſe laborare inceperit, rationem addit: *quandoquidem omni corpori, & nervis, & menti labem communicare valentiſſime poteſt. Quippe veſica nervus frigidus, albuſque eſt.* Quod confirmat alio loco (*De curat. Morbor. acut. Lib.* 2. *c.* 9. *p.* 110. dicens: *Sed in hoc membro acutior dolor eſt, interituſque celerrimus; veſica enim nervus latus eſt.* Novi quidem, a veteribus Medicis nervi nomen datum fuiſſe quibuſdam corporis partibus, qui proprie loquendo non ſunt nervi hodie dicti attamen inde conſtat, ſummos dolores a veſica male affecta obſervatos fuiſſe; qui in primis tunc magnum diſcrimen habent, ſi inflammatio comitetur: *quandoquidem omni corpori, & nervis, & menti, labem communicare valentiſſime poteſt veſica* (*ibid. p.* 23.). Sed a frequenti illa preſſione, & attritu veſicæ, dum conſtringitur inter mingendum, veſicam inflammari, facile patet; in primis, ſi anguloſus, aut aſper, fuerit calculus; cumque toties renovetur eadem hæc cauſa, & acris urina locum inflammatum alluat perpetuo, nulla fere reſolutionis ſpes erit, ſed ſequetur ſuppuratio, ac puris mictus. Nec poterit tale ulcus curari, quamdiu eadem cauſa maneat. Si autem ſectione feliciter calculus educatur, & æger in flore ætatis ſit, ſatis cito talis ulcerationis curatio ſæpe ſuccedit; ablata enim eſt cauſa perpetuo irritans, nec colligi, vel ſtagnare poteſt in veſica urina, cum primis poſt ſectionem diebus omnis per vulnus effluat; adeoque nunquam tunc diſtenditur veſica: ſimul, molli, & copioſo potu dato, urinæ acrimonia minuitur multum. Omnibus his conſpirantibus, magna ſpes eſt curandi ulcus veſicæ, quod calculum pro cauſa habuit.

Quandoque contigit, inflammatam in calculoſis veſicam ſuppurari quidem, ſed ſic, ut pus factum non libere exeat in veſicæ cavum; verum in ipſa veſicæ incraſſatæ ſubſtantia collectum hæreat. Vidit hoc *Ruyſchius* (*Obſerv. Anatom. Chirurg. obſerv.* 89. *p.* 82.) in cadavere juvenis viginti quinque annorum, ex cujus veſica diſſecta Lithotomus calculum educere non potuerat; nimis magnus enim erat, & cavum veſicæ implebat adeo, ut paucis tantum urinæ guttis locus

us ſupereſſet. Veſica, digitum transverſum craſſa, ſeparari poterat in tunicas innumerabiles; inter quas materia purulenta, pinguedini liquefactæ adamuſſim ſimilis, hærebat: inter calculum, & veſicam parum, aut nihil hujus materiæ purulentæ reperiebatur. Pus autem illud in membrana celluloſa veſicæ collectum hæſiſſe, vel inde patet, quod, vulnere inflicto, materia purulenta ſimili modo efflueret, quemadmodum aqua effluit ex cruribus œdemate obſeſſis, ſi cutis diſſecetur. Simile pus inveniebatur hærere etiam inter tunicas, quæ renes, atque ureteres, ambiunt.

At (vide §. 406.) pus diutius in loco clauſo relictum, acre fit, putreſcit, & vicina conſumit, ſicque tota veſicæ ſubſtantia conſumi poteſt; unde horrenda mala ſequuntur: talem caſum recenſet *Tulpius* (*Obſervat. Medic. lib.* 3. *c.* 2. *p.* 182.) de juvene, calculo veſicæ, poſt enormes cruciatus, mortuo. Duos inſignes in veſica gerebat calculos, ſed muco, ac puri ita immerſos, ut a Lithotomo tangi non potuerint; unde nec ſectio tentata fuerat. In cadavere inveniebatur, tunicas veſicæ integre conſumptas fuiſſe, illæſo ſolummodo, vel potius aliquatenus adhuc ſuperſtite, muſculoſo ipſius collo; unde & urina per abdominis cavum reperiebatur diffuſa.

Monuerat *Aræteus* (*Morb. acut. lib.* 2. *c.* 10. *p.* 23.) ſpaſmos, ſive nervorum contractiones, metuendas eſſe in gravioribus veſicæ affectionibus. Miſer ille juvenis coactus fuit integrum annum ſedendo tranſigere, & caput continenter ita ſublime habere, ut nunquam illud licuerit ipſi in pulvinar reclinare, quin ſtatim opiſthotono, aut tetano, corriperetur cum ſummis doloribus. Non ſemel ipſi contigit, tam vehementer incurvari per opiſthotonum dorſi ſpinam, ut *univerſum corpus videretur, inſtar alicujus globi, retrorſum conglomerari.*

Hæc veſicæ mala in primis contingunt, ſi calculus veſicæ anguloſus, & ſcaber fuerit; minus affliguntur ægri, ſi lævis, ac polita, ſic calculi ſuperficies, & figura rotunda. Unde peritiſſimus *Lithotomus* (*Denys over den Steen &c. c.* 1. *p.* 36. 37.) ſi in calculoſorum urinis nullum fœtorem inveniret, concludebat, calculum, durum quidem, ſed glabrum, in veſica contineri: econtra, ſi peſſimum fœtorem ſpargeret urina, tunc præſagiebat, calculum durum, ſcabrum, anguloſum, in veſica adeſſe. Quandoque tantam fracedinem ſpirat talium calculoſorum urina, ut a paucis unciis amplum conclave intolerabili mephiti impleatur.

Facile intelligitur, ab acri tali putrida urina irritari perpetuo ulceroſam jam veſicam, & ſenſile ejus collum, cum frequenti ad urinam excernendam teneſmo, ſed fere irrito, dum paucæ tantum guttæ acerbo cum dolore exprimuntur, quandoque tanto, ut majores ejulatus exprimat miſeris, quam ipſa calculi ſectio (*Ibid. p.* 40.). Vidi, defeciſſe ſenem ſexaginta trium annorum, dum ſummum nixum emittendæ urinæ tentaret; lethalis enim ſyncope ſequebatur, & mox facies, illius nixus tempore diſtracta, in priſtinam formam redibat, ita ut placide dormientem referret. Per plures annos calculi veſicæ moleſtias toleraverat, & cum magna moleſtia urinam exprimebat ſemper, una cum ingenti copia muci. Urina autem citrini coloris erat, non ſemper fœtida, nec aderant poſt mictionem, dum veſica contracta a calculo reſiſtente premitur, enormes illi dolores; auſus fui prædicere calculum magnum latere, ſed glabrum. Explorationem per catheterem admittere nolui, aſſerens, ante multos annos fruſtra hoc tentatum fuiſſe in Italia a perito Lithotomo, qui, digito in anum immiſſo, cum magnam duritiem perciperet, concluſerat, veſicam eſſe ſcirrhoſam; quod & æger firmiter credebat, iraſcens, ſi vel minimam calculi veſicæ ſuſpicionem moverem. In cadavere inveni veſicam, in parte inferiori, & poſteriori, qua incumbe-

bebat inteſtino recto, quaſi in ſinum protenſam, quæ continebat duos calculos, quorum unus tredecim, alter viginti tres, drachmas pondere æquabat, nullos angulos habebant prominentes: nullis aculeis hirti erant; ſed manifeſta attritus ad ſe mutuo veſtigia habebant; imo minor calculus excavatam habebat ſuperficiem, ſatis profundam, quæ adjacentis majoris convexam prominentiam excipiebat, ſimili fere modo, ac coxæ acetabulum femoris oſſis caput continet. Cum autem mortuus eſſet in nixu reddendæ urinæ irrito, veſica diſtenta erat adeo, ut ejus fundus quinque digitis tranſverſi ſupra pubis oſſa emineret.

Difficulter quidem, nec niſi magnis nixibus, urinam excernebat, ob calculorum molem, quæ impediebat liberam veſicæ, urinam exprimentis, contractionem, & muci tenacis ingentem copiam, quæ ſimul exprimebatur; non tamen integre ſupprimebatur urina, uti quandoque fit, dum minoris molis calculus veſicæ collum obturat, omnemque urinæ exitum impedit, cum miſerrimis, doloribus, & anxietatibus, quæ levari non poſſunt, niſi ſummis illis nixibus tranſprimatur calculus per collum veſicæ, & urethram, vel retroprimatur in veſicæ cavum, ſicque concilietur urinæ exitus. Tam acerbi autem illi dolores ſunt, ut quandoque miſeri inſaniant, imo in furorem rapiantur (*Denys oves den Steen &c. c. 1. p. 41.*). Dum cathetere pellebatur ex collo veſicæ calculus, evacuata veſica, ad ſanam mentem redibant ægri; imo quandoque opus fuit, ut catheter flexilis relinqueretur in veſica, ad impediendum, ne calculus denuo in has anguſtias impingeretur. Quandoque & ægri, inter labores agreſtes, ſe ipſos levaverunt, caulibus gramineis per urethram immiſſi (*Ib. p. 42.*) quorum fragmenta, ſi in veſica manſerint, novis calculis baſim dare poterunt; uti ad §. 1414. dictum fuit. Unde *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. morbor. diuturn. lib. 2. c. 4. p. 54.*) monuit: *Sin haud ita magnus ſit calculus, lotium frequentius cohibetur; non facile in cervicem delapſus lotii tranſitum obſtruit; ſecurius autem, quam grandiores, excidi tur.* Paulo poſt addit ſequentia: *Sed neque dolorum, neque gravitatis expertes ſunt, licet urinam expedite reddant*; hoc enim tunc in primis obtinet, quando calculus veſicæ major eſt, quam ut ingredi poſſit veſicæ collum.

Unde patet ratio, quare miſeri calculoſi varium tentent corporis ſitum, ut ab his anguſtiis liberentur: vidi, qui, capiti inſiſtentes, reliquum corpus miris movebant modis; ſicque aliquando, mutato ſitu calculi, levabantur: ſimul intelligitur, quare quidam urinam vix dimittere poſſint, niſi ſupino corporis ſitu; in talibus non videtur calculus impactum eſſe in collum veſicæ, ſed potius major calculus in ſitu erecto incumbere veſicæ orificio, ſicque exitum urinæ impedire; ſi enim calculus collo veſicæ impactum hæreat, non videtur ob corporis ſitum ſupinum facile retrolabi poſſe.

Hippocrates (*Coacar. Præn. n. 472. 473. Charter. t. 8. p. 879.*) hoc notavit jam, & a levamine, ob mutatum ſitum, ſignum diagnoſticum deduxit: *Calculoſi ita poſiti, ut lapis ad urinarium meatum non illabatur, facilius mingunt. Quibus autem tuberculum eſt circa veſicam, quod dyſuriam facit, ad omnis generis poſitiones vexantur; hujus autem ſolutio fit, pure erumpente.* At quam periculoſa ſit veſicæ inflammatio, ex *Hippocrate* (*Ibid. n. 471.*) colligi poteſt: *Veſicæ duræ, & dolentes omnino quidem malæ, peſſimæ vero cum febre continua. Nam dolores ab ipſis veſicis ad occidendum ſufficiunt, & alvi his non valde dejiciunt. Solvit autem hos urina purulenta prodiens, album, ac leve ſedimentum habens. His vere non ſolutis, & non molleſcente veſica, in primis circuitibus ægrum moriturum eſſe, timor eſt.* Quanta autem vis inferatur veſicæ, dum per calculum obturato ejus orificio, inviti etiam, ægri coguntur, validis

idis, & perpetuis ſere nixibus aliquot rinæ guttulas exprimere, facile colligitur. Quandoque calculi inſignis magnitudinis ſic expreſſi fuerunt, in mulieribus præcipue, quibus brevior, & magis dilatabilis, urethra eſt, quam in viris. In vetula, quæ octogeſimum nonum annum agebat, his nixibus excluſus fuit calculus, trium unciarum excedens pondus. Animoſe tulerat hæc anus, præter ætatem vegeta, & viribus conſtans, per integrum triennium calculi tormenta; ſed & poſtea æquo animo toleravit moleſtam urinæ incontinentiam, quæ ſolet ſequi tantam colli veſicæ diſtentionem (*Tulp. Obſerv. Medic. l. 3. c. 7. p. 192.*).

Aſt non tantum veſicæ infeſtus eſt calculus; verum & vicina quandoque irritat, ac lædit, præcipue inteſtinum rectum: *Anus quoque vitiis particeps redditur, pruritu laborans; prominet vero & rectum inteſtinum, vi, contentionibus, imaginatione, perinde ac ſi jam lapis excernatur. Ambo enim inter ſe copulantur, anus & veſica, quorum uno affecto, & alterum afficiatur neceſſe eſt: ideo inflammato podice, veſica iſchuriam patitur, & veſicæ lancinationibus* ἀνίσι (quæ vox cuſpidem, aciem, aculeum ſignificat) *ſedes non dejicit, licet alvus ſicca non ſit. Tales utique ſunt ex calculis labores* (*Aret. Cappad. pag.* 55.). Obſervatur frequenter ani prolapſus in pueris laborantibus calculo, ob frequentes illos nixus, quos calculus premens vicinum inteſtinum rectum excitat. Dum autem, poſt ſectionem calculi, hæc cauſa abeſt, prolapſus ani ſponte ceſſare ſolet, aut facile emendatur remediis roborantibus ano applicatis.

Febrim hecticam, & tabem, a calculo veſicæ naſci poſſe, facile intelligitur: doloribus, vigiliis, mœrore, anxietate perpetua, metu futurorum malorum, a quibus liberari ſe non poſſe norunt, niſi difficili, ac dolorifica operatione, ſic afficiuntur, ut contabeſcant integre. Sed & §. 1214. notatum eſt, non ſolum a pulmonis ulcere phthiſin naſci, verum etiam a ſimili malo, quod alia viſcera occupavit, produci; ubi & phthiſis, ab ulcere veſicæ originem ducens, recenſebatur. Simul ibidem notatum fuit, majorem ſpem eſſe curandorum ulcerum renum, & veſicæ, quam aliorum viſcerum; quia nempe pus facilius evacuari poterit una cum urina per vias naturali excretioni dicatas. Docet hoc obſervatio: videmus enim ſæpius, poſt felicem calculi ſectionem, macilentiſſimos, ob diuturnos cruciatus, ægros, poſt paucas ſeptimanas priſtinam corporis toroſitatem recuperare, & poſtea vivere ſaniſſimos. Interim conſiderandum eſt, ſi liber exitus urinæ, & puris, impediatur, retineri purulentam materiam non tantum, ſed, una cum urina admiſta, cito putreſcere. Hoc putridum ſi reſorbeatur per venas, totam humorum maſſam inficere poterit peſſima cacochymia, vel ad alia viſcera deponi, ſicque, utroque modo, febrim hecticam, peſſimam tabem, putridam nempe, producere.

Veſicæ ulcere, a calculo nato, citius necantur ægri, niſi tempeſtiva ſectione a cauſa mali liberari poſſint, & velint; verum, in rene ſuppurato, ſi liber tranſitus puri cum urina, per ureteres, non ſatis expeditus fuerit, toties phthiſis ſequitur, ac ſatis diuturna, dum alter ren, integer, imo quandoque auctior mole, pergit urinam rite ſecernere, & ad veſicam dimittere. Vidi, qui per biennium, & ultra, poſt omnia ſigna calculi in rene hærentis, pus cum urina emingebant, ſenſim contabuiſſe lenta continua febricula, quam hecticam vocant Medici. Quoſdam vidi, poſt longam, & continuam urinæ purulentæ excretionem, ſatis commode vixiſſe, licet nullum amplius pus in urina appareret. Sæpe tota ſubſtantia renis ſuppurando conſumitur in tali caſu, ſic ut ſola membrana renis externa, ſed craſſior, & calloſa ſuperſit, quæ aliquot calculos continet. Vidi hoc in cadavere viri, qui finitæ ſuppurationi per ſexennium ſupervixerat ſatis ſa-

ſanus. Similia plura exempla in Hiſtoria Medica habentur.

Licet autem calculo veſicæ laborantes emacientur ut plurimum reliquo corpore; tamen abdomen ſæpe pingue manet. In cadavere illius ſenis, cujus paulo ante memini, licet diu moleſtias calculi veſicæ toleraſſet, inveni, diſſectis cruciatim abdominis integumentis, pinguedinem, digitum tranſverſum craſſam, quæ muſculis abdominis incumbebat. Omentum, paulo ultra umbilicum extenſum, craſſum, multam continebat pinguedinem. Inteſtinum colon, & cœcum, fimbrias craſſas adipoſas appenſas habebant; meſenterium, & meſocolon, copioſa pinguedine obſidebantur. Hepar tamen, & lien pallida, exſucca, dura, inveniebantur. *Morton* (*Phthiſiolog. l. 3. c. 14. p.* 155.) diſſecuit cadaver vetulæ, quæ per viginti annos miſerrime vixerat, tandem omnino tabefacta moriebatur. Calculos invenit in veſica fellea, pulmones nullibi exulceratos, ſed crudis tuberculis, & calculis cretaceis, ubique fere obſitos: in rene ſiniſtro aderant calculi, & foveæ, unde olim calculi exciderant, ſed nihil puris. Ren dexter, inſigniter diſtentus, referebat marſupium pure, & calculis refertum, toto parenchymate corrupto, & conſumpto: ſeroſum erat illud pus, quale & in veſica inveniebatur, quod cum urina reddere ſolebat. Emulgentes venæ intus calculoſa quaſi cruſta obductæ erant; ſed in calculoſo hoc cadavere. *Primum notatu dignum erat, quod, ut omnes tabidæ hujus artus, atque facies emaciarentur; membrana tamen adipoſa abdominis mirum in modum craſſeſcebat, uti calculoſis accidere ſolet fere.* Idem ab aliis obſervatum novi.

Ubi calculus veſicæ, validiſſimis illis nixibus, tranſprimitur per veſicæ collum (ſi nempe nondum magnam molem habuerit) in urethram, tunc in mulieribus, uti dictum fuit, ſolet fere ſemper exire brevi poſt, vel ſponte, vel artis auxilio, quod non adeo operoſum requiritur. Verum in ſexu virili longe difficilius hoc ſuccedit, cum urethra multo longior ſit, nec ubique ejuſdem latitudinis, & calculus aſcendere debeat, ut exire poſſit. Unde frequenter contingit, ut in urethra hæreat. Quibus remediis tunc ſuccurri poſſit, poſtea ad §. 1434. dicetur.

Si calculus, urethræ impactus, ejus cavum ſic repleat, ut omnis omnino tranſitus urinæ impediatur, perfecta Iſchuria naſcetur, veſica immaniter diſtendetur, &, niſi tolli poſſit hoc obſtaculum, certa ſequetur mors, uti dictum fuit. Verum, ubi calculus ſic ſitus eſt in urethra, ut urina præterlabi adhuc poſſit, licet lento tantum ſtillicidio, tolerabilius malum erit, & ſæpe diu ferri poterit, ut mirabilis caſus docuit.

Homo, qui in pueritia Lithotomiam ſubiverat, gerebat tumorem durum pone ſcrotum in perinæo per multos annos, magno cum incommodo; dolorem enim in reddenda urina conſtanter ſentiebat, quæ præter voluntatem guttatim depluebat a multis jam annis. Levamen percipiebat, quando veſica plena erat, & diſtenta; illa autem diſtenſio propagabatur per collum veſicæ, & urethram, ad tumorem uſque, unde ſolebat copiam aquæ, aut cereviſiæ tenuis potare frequenter ad obtinendum doloris levamen. Narrabat æger, quod non diu poſtquam curatus fuerat a calculi ſectione, inceperit ſentire priſtinos dolores, qui per quatuor, vel quinque annos continuabant, antequam tumorem in perinæo perciperet, qui poſtea auctus fuerat. Viginti autem anni a calculi ſectione erant elapſi. Acceſſerat ultimo reliquis malis frequens vomitus, & per aliquot annos elapſos diarrhæam patiebatur, unde multum debilitatus fuerat.

Peritus Chirurgus, tumorem digitis pertentans, ſtatim judicavit, ibi latere calculum, ſed irregularis omnino figuræ: diſcidit integumenta ſupra ipſum calculum, qui facile exivit. Hoc educto,

ĉto, tangebatur alter, qui bifurcatus erat, & longe difficilius protrahi poterat, quoniam fixus, ac immobilis hærerat, atque inter educendum frangebatur. Cum, ad faciliorem calculi eductionem, binos digitos ano immitteret, mirabatur, unum bifurcati calculi extremum penetraſſe in cavum inteſtini, urethra autem erat admodum diſtenta, & calloſa; unde apparebat Chirurgo ſecanti, ac ſi ſcalpellum per cartilaginem adigeret. Calculorum horum figura huic hiſtoriæ additur (*Philoſoph. Tranſ. Abrigd. t. 3. p. 153.*). Ex hoc miro caſu patet, per multos annos in urethra poſſe hærere calculos, & mora multum augeri mole.

§. 1422. Calculus renum cognoſcitur a dolore ibidem obtuſo, a mictu ſanguineo poſt motum adſtrata lapidea, motum corporis vehementiorem, præcipue in curru, a lapidibus ſæpe emiſſis, carunculis, pure, filamentis (1416.).

In morborum Diagnoſi ſemper magna opus eſt prudentia, ut apta medela adhiberi poſſit, & non periclitetur Medici fama, dum poſtea patet, illum non judicaſſe recte de morbo, quem tractandum ſuſceperat. Calculus, dum in rene latet, ſenſibus detegi nequit; hinc de ejus præſentia Medicus judicare non poteſt, niſi per læſiones functionum, quæ diligenti inſtituto examine obſervantur. Quanta autem cautela hic opus ſit, ne in Diagnoſi error contingat, patet facile, ſi conſideretur, partes renibus vicinas, male affectas, dolorem, tenſionem, ponderis ſenſum &c. excitare poſſe, quorum cauſa in renibus hærere creditur, niſi omnia ſigna inter ſe comparentur ſedulo. Antea, ubi de Nephritide actum fuit, patuit, colicos dolores quandoque ſimillimos eſſe renum doloribus, & peritiſſimos Medicos hic ceſpitaſſe aliquando, ſed abſque damno ægrotantis; cum in utriuſque hujus morbi initio ſimilis curatio indicetur. *Galenus* (*De locis affectis l. 2. c. 5. Chart. t. 7. p. 405. & 406.*) uti alia occaſione ad §. 71. dictum fuit, fatetur, in hac Diagnoſi ſe deceptum fuiſſe; ſentiebat enim dolorem vehementiſſimum, acſi in profundo abdominis terebra perfoderetur, in eo potiſſimum ſpatio, per quod a renibus ad veſicam ureteres extenduntur; ſed, pituita vitrea per anum excreta, ceſſavit totum malum. En ipſa verba: *Equidem putabam, lapidem in altero ureterum impactum; adeo erat, ut mihi videbatur, doloris ipſius ſpecies perforanti ſimilis; at, poſt vacuatum humorem dolore ſedato, manifeſte conſtitit, neque lapidem fuiſſe cauſſam, neque ureteres, aut renes fuiſſe affectos.* Licet autem in Diagnoſi erraverit *Galenus*, tale tamen adhibuit remedium, quod profuit. Notum eſt, uti & poſtea dicetur; clyſmata oleoſa inſigniter prodeſſe Nephriticis; unde curavit per anum injici *oleum rutaceum*, quod doloris cauſam, pituitam vitream, eduxit, præſentaneo cum levamine. In lumbagine Rheumatica adeſt dolor immanis, fixus circa lumborum regionem, qui Paroxyſmum Nephriticum mentitur: *nam præter dolorem atrociſſimum, & vix ferendum, circa ipſos renes, aliquando & ureteres per omnem illorum ductum, ad veſicam uſque, eodem licet mitiori tentantur* *Sydenham.* (*Sect. 6. c. 5. p. 345. 346.*). Monet quidem in hoc morbo ægrum non vomiturire, quod ſymptoma adeſt, dum calculus ex renibus per ureteres movetur. Nihilominus de hoc dolore addit ſequentia: *Qui & mihi olim impoſuit, tanquam a materia aliqua ſabuloſa in his partibus hærente penderet, cum revera materiæ Rheumatiſmi peccanti, & inflammatæ ortum ſuum debeat, quæ quidem partes illas jam ſolas urit, intacto reliquo corpore.* Calculum ſe in renibus gerere, certo perſuaſus erat *Sydenhamus*, ob longiorem decubitum in Podagræ paroxyſmis, pondus circa renum regionem, & mictum cruentum, ſi per vias lapidibus ſtratas curru veheretur.

Sed & *celeberrimus Boerhaavius* candide auditoribus ſui enarrabat, quæ in ſe ipſo obſervaverat. Mane quodam hora quarta occupatus obſervationibus Botanicis in Horto Botanico, cui præerat, ſentiebat ſubito acerbum dolorem, qui a renis ſiniſtri regione ſecundum ductum ureteris pergebat ad os pubis, ita ut crederet, ſe ſentire accurate calculum a rene deſcendentem: aderat ſimul propenſio in vomitum; unde magis in hac Diagnoſi confirmabatur. Durabat acris dolor per plures dies, nec ceſſabat, licet quotidie magnam copiam decocti emollientiſſimi biberet: ſequebatur tantus tenemus reddendæ urinæ, ut, de calculi præſentia non poſſe dubitari amplius, crederet. Cum autem, molliſſimis remediis externo, & interno uſu copioſe adhibitis, laxatas, & lubricatas ſatis vias crederet, aſſumebat aliquot guttas *Aroph Paracelſi*, cujus in *Capitulo de variolis* mentionem feci, ut potenti hoc ſtimulo expediret morantem, ut putabat, calculum, hoc effectu, ut ceſſaret ſtatim omni dolor, qui tamen ſequenti die immanis denuo lumbos occupabat, & per trimeſtre ſpatium durabat, ſubinde tamen remiſſior. Attentus ad propria mala, ſimul ac aliquod doloris levamen ſentiret, evolvebat omnes auctores, antiquos æque, ac recentiores, & inveniebat, quod nihil bonæ frugis dixiſſent, ſi ſolus exciperetur *Sydenhamus*, qui id pariter in proprio morbo obſervaverat.

Si *Galenus*, *Boerhaavius*, *Sydenhamus*, non in ægris, quos tractabant, ſed in proprio corpore, errare in Diagnoſi potuerint, quantum erroris periculum imminet reliquis Medicis, in primis talibus, qui raptim, & audacter, tamquam ex tripode, pronunciare ſolent?

Præterea, dum *Sydenhamus* (*In Diſſert. Epiſtol. p.* 489.) memorat varias larvas, ſub quibus Protei formis hyſterica paſſio ſuas ludit tragœdias, notat: *hoc malum quandoque alterutrum renem afficere ſic, ut paroxyſmum nephriticum omnino mentiatur, idque non ſolum doloris genere, locoque, quo ſævit, ſed & adſcitis vomitionibus immanioribus, tum etiam nonnumquam ex eo, quod dolor per ureterum ductus propagetur &c.*; *ſed neque veſica ab hoc Pſeudo-ſymptomate, atque mentito affectu, immunis eſt, cum non tantum ipſa ab eo doleat, ſed & urina ſupprimatur, perinde acſi calculus illam obſtrueret, qui tamen nullus eſt. Rariſſime autem cernitur poſtrema hæc ſpecies veſicam attingens; quæ vero renum calculum imitatur, non ita raro.* Simul notat, ægre diſtingui poſſe a ſe invicem hos morbos; ſi autem in hyſterico magna animi perturbatio præceſſerit, & materiæ viridis per vomitum rejectio, tunc judicari poſſe, moleſta hæc ſymptomata potius ab affectione hyſterica, quam calculoſa, pendere; præcipue, *ſi vires repetitis ſæpe paroxyſmis hyſtericis jam fractæ ſint, & ſanitas corporis detrita.*

E contra calculi quandoque inventi fuerunt in renibus, & magni quidem, quos tamen adeſſe nemo ſuſpicatus fuerat. *Baglivius* (*Oper. omn. lib.* 1. *c.* 9. *in fine p.* 118.) teſtatur, quod in binis cadaveribus invenerit ingentes calculos in renibus, licet vitæ tempore nullis unquam renum doloribus vexati fuiſſent: idem alii obſervaverunt. In primis notabilis eſt ſequens caſus: Homo viginti octo annorum per decem menſes pectoris dolore cum reſpiratione difficili laboraverat: aderat vomitus per intervalla, & ponderis in imo ventre ſenſus: variis fruſtra tentatis remediis, moritur. Malorum, quæ toleraverat miſer, cauſæ manifeſtæ inveniebantur in cadavere; ſed, præter hæc, reperiebantur alia, quorum nulla unquam fuerat ſuſpicio, & quæ non reſpondebant malis perpeſſis. Numquam enim urinæ ſabulum nephriticum depoſuerant, nunquam de nephriticis doloribus conqueſtus fuerat, nunquam urinæ ſuppreſſio adfuerat. Ren tamen dexter mole ingens inveniebatur, & cartilagineæ duritiei, ita ut difficulter potuerit diſcindi, continebatque calculum ingentem, ponde-

ris

s ſex unciarum, qui totum pelvis caum replebat non tantum, & inferiori pice ureterem ingrediebatur, ſed &, amis quaſi undique omiſſis, figuræ adnodum irregularis, implebat reliquum patium: tota hæc maſſa conſtabat ſaulo nephritico accumulato, tenui lamina oſſea circumtecto, quæ corallum lbum colore referebat. Renis ſiniſtri ota ſubſtantia conſumta erat, & cellulæ ejus plenæ erant humore virideſcene. Mirum in primis hoc videtur, renes hos, adeo male affectos, nullum dolorem produxiſſe. Egregius Chirurgus *Houſtet* (*Acad. Royal de Chirurg.* t. 1. *pag.* 401.) in cadavere nobilis matronæ, febre maligna mortuæ, invenit renem ſiniſtrum pro medietate conſumtum, in cujus pelvi hærebat calculus triangularis, peculiari cyſtidi incluſus. Nunquam autem de dolore circa renis regionem conqueſta fuerat.

Quamvis ex hactenus dictis concludi poſſit, certam omnino Diagnoſin calculi renalis non adeo facilem eſſe; tamen talia ſigna obſervantur, dum calculus in rene hæret, quæ, licet non plenam habeant certitudinem, tamen juſtam ſuſpicionem dant, calculum in rene hærere. Si tunc ſimul colligantur omnia, quæ poſt primo natam ſuſpicionem ſequuntur, ſymptomata, occaſio datur, ut facta Diagnoſis confirmetur, vel emendetur a prudenti Medico, ſi attentus ad omnia fuerit. Notum eſt, calculum quandoque obſervatum eſſe, hæreditaria labe, quaſdam familias affligere. Antea ad §. 1414. dictum fuit, illos, quibus elementa calculi, diſperſa per urinam, citius uniuntur, & ſabulum nephriticum formant, calculoſis morbis magis obnoxios vivere. Si ergo ex parentibus calculoſis quis natus fuerit, ſi ſabulum, vel minutos calculos, ſæpius minxerit, jam ſcitur, diſpoſitionem calculoſam in tali homine adeſſe. Si vita ſedentaria, ingens obeſitas, decubitus diuturnus, ob fracturas, podagram, vel alias cauſas, accreſſerit poſtea, prudens Medicus ſatis intelligit, calculum renalem metuendum eſſe. Si deinde alia ſymptomata occurrant, quæ calculum renalem frequenter comitari ſolent, tunc jure ſtatuere poteſt, calculum renalem adeſſe; non enim tunc concludit ex uno, vel altero ſymptomate, ſed ex concurſu omnium, & ordine, quo ſe mutuo ſequuntur; quod hic in primis notandum eſt.

Quam maxime autem attendendum videtur ad illa ſymptomata, quæ apparent, calculo adhuc quieſcente in renibus, & alia, quæ contingunt, calculo moto, quæ ſæpe penitus diverſa ſunt a prioribus. Si calculus in rene adſit, & jam alicujus molis fuerit, ſæpe ægri ponderis ſenſum, obtuſumque dolorem, percipiunt in regione renis affecti: ſi anguloſus fuerit calculus, puncturæ ſenſus ſæpius adeſt, in primis, ſi corpus ſubito antrorſum incurvetur; cujus rei ratio facile patet. Metuenda tunc ſunt inflammatio renum, & omnes ejus ſequelæ. Cæterum, ſi calculus major fuerit, nec anguloſam, vel aſperam admodum, figuram habeat, poteſt diu quieſcere in rene, ſolo dolore obtuſo leviter tantum moleſtus. Hoc in ſe ipſo expertus fuit *Sydenhamus* (*De mictu ſanguin. a calculo &c. pag.* 700.) dum per duos integros menſes, ob ſæviorem Podagræ paroxyſmum, perpetuo decumbere fuerat coactus; incepit enim dolorem hebetem, ac obtuſum, maxime in rene ſiniſtro, quandoque & in rene dextro, ſentire, ſed rarius: dolor per intervalla tantum aderat, nullatenus acutus, ſed tolerabilis ſatis: nunquam enim paroxyſmo nephritico, quem comitantur dolor ingens per ureterum ductus, & vomitus enormis, laboraverat; unde cum ratione judicabat, *ſe calculum mole inſignem in renum pelvi geſtare; qui, cum major eſſet, quam ut ex pelvi dicta in ureterum ductus elabi poſſet, prædicta ſympomata non intulit*. Quieſcebat enim in rene calculus, & omnia illa ſymptomata producuntur a calculo moto; unde intelligitur, cum magni calculi abſque multa moleſtia diu in renibus

bus hærere poſſint, dum parvi, ſi loco moventur, ſummas excitant turbas.

Sedecim annis, poſtquam prima calculi renalis incommoda ſenſit *Sydenhamus*, dum diu, multumque ambulaſſet, cruentam urinam eminxit: idem ipſi poſtea *toties contigit, quoties vel multum itineris pedibus conficeret, vel in curru per platearum pavimenta veheretur, quantumlibet lento equorum greſſu; quod tamen non accidebat, quoties per viam regiam, lapidibus non ſtratam, licet quam longiſſime, curru vectaretur*. Sanguinem autem ſincerum cum urina miſtum excernebat, qui non ita diu poſt in fundo vaſis grumeſcens colligebatur, urina ſupernatante lympida, ſatis naturalis coloris. Facile intelligitur, valido corporis motu, & in primis ſuccuſſu diuturno rhedæ in viis aſperis, vel equitatione, durum calculum adjacentia renum vaſa ſic lædere poſſe, ut hæmorrhagia ſequatur: ſi ſanguinis ille cito cum urina exeat, vividum colorem habet; ſi autem diutius in veſica retineatur, ſubfuſcum, turbidum, potum caffæ referens, liquidum emingitur, mutato jam cruore per moram, & urinæ miſcelam. Si talis urina, poſt ponderis, vel obtuſi doloris ſenſum, ad motum corporis auctum, una cum levi nauſea, excernatur, merito calculum renale ſuſpicari licet.

Unde mictus cruentus non ſine ratione inter ſigna calculi renalis numeratur, cum ob hanc cauſam ſæpe fiat; attamen mictus cruentus ſolus, ſi reliqua calculi ſymptomata abſint, pro certo, & pathognomico calculi renalis ſigno haberi non poteſt; obſervatum enim, & ab aliis cauſis urinam cruentam excerni. De mictu cruento *Hippocrates* (*Prædict. l.* 2. *c.* 4. *Charter. t.* 8. *p.* 813.) notavit ſequentia: *At ſanguinem mingere, raro quidem, & ſine dolore, ac febre, nihil mali ſignificat, ſed laſſitudinum ſolutio fit. Si vero ſæpius mingat, & aliquid ex his acceſſerit, malum eſt. Verum prædicere oportet, ſive cum dolore mingatur, ſive cum febre, ſore, ut inſuper pus mingat, atque ita dolores quieſcant*. Ubi enim ſine dolore, & febre fit, tunc plethoræ ſolutio fit, & laſſitudo, ac torpor totius corporis, quæ plethoram comitari ſolent, tolluntur: talis autem renum hæmorrhagia per ſolam vaſorum Anaſtomoſin abſque ruptura vaſorum fieri videtur. *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. Morbor. diuturnor. lib.* 2. *c.* 3. *p.* 53. & 54.) ſcripſit: *Nonnulli ſunt, qui per circuitus ſanguinem mejunt: hujuſmodi affectus hæmorrhoidum profluvio ſimilis eſt; ſimilis quoque eſt corporis conſtitutio*. Alio loco (*De cauſ. & ſign. Morbor. acut. l.* 2. *c.* 9. *p.* 22.) leguntur ſequentia: *Nonnumquam e renibus ſanguis multus ſubitaneus erupit, multiſque diebus continenter effluxit; verum nemo ex tali hæmorrhagia moritur, ſed a phlegmone, quæ ſimul cum ſanguinis profluvio naſcitur, ſi ſanguis inhibitus fuerit. Plerumque autem ex retentione, quam ingens plethora facit, moriuntur*. Sic dicta *Hippocratis* pulchre confirmantur; nam ſine dolore, & febre, quæ inflammationis ſigna ſunt, ſi mictus cruentus fiat, nihil mali metuebat, ſi nempe raro tantum id contingeret. Licet enim talis hæmorragia dilatatis vaſorum renalium oſculis fiat; tamen ſi ſæpius hoc contingat, metus eſt, ne ſic labefactentur hæc vaſa, ut poſtea ex frequenti copioſa hæmorrhagia debilitentur vires, aliique morbi ſuccedant. *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. Morb. diuturn. pag.* 54.) hos deſcripſit, qui metuendi ſunt in illis, qui per circuitus ſanguinem mingunt: *Nam valde palleſcunt, torpent, ignavi ſunt, cibos faſtidiunt, cruditate laborant, &, quum excretus eſt ſanguis, languidi fiunt, membra reſolvuntur, caput vero levius, & agilius redditur*. Ex quibus patet, frequentes tales per renes hæmorrhagias minime optabiles eſſe; præcipue, ſi certa redeant periodo: tunc enim metus eſt, ne, nimia ſanguinis jactura, corpus reddatur cathecticum, vel, ſuppreſſa periodica tali evacuatione, alia, & ſa-

& ſatis gravia, mala ſequantur: *At ſi per circuitum nihil ſanguinis effluxerit, capitis dolore vexantur, oculorum acies hebet, tenebræ eis obverſantur, vertiginem patiuntur; inde milleni alii in morbum comitialem incidunt, tumidi, veluti caligine perfuſi, aquam intercutem patientibus ſimiles* (*Ibid.*). Notum autem eſt, periodicas evacuationes, ſi ſubito cohibeantur, caput potius afficere, quam alias corporis partes.

Fiſtulæ renales, quæ urinam in renibus ſecernunt, videntur facile ſic dilatari poſſe, ut ſanguinem tranſmittant, impetu humorum aucto per motus validos, aut renum fortes concuſſus. Vidi ſæpius, a rudi vectione in curru per vias lapidibus ſtratas, vel poſt validam, & diuturnam equitationem, cruentam urinam minxiſſe homines, in quibus, nec ante, nec poſt, ulla adfuit ſuſpicio calculi renum: in tali caſu urina ſanguine quidem tingi ſolet, & quandoque ſaturato quidem colore, ſed raro, vel nunquam, grumoſus ſanguis cum urina exit; hinc ſola anaſtomoſis tunc in cauſa eſſe creditur. Obſervatur enim, homines, dum curru vehuntur, frequentius mingere; unde patet, plus urinæ ſecerni, adeoque humores vaſis ſecernentibus majori motus momento applicari; unde dilatatio horum vaſorum ſequitur, quæ ſi ita auxerit horum vaſorum diametros, ut admittant partem rubram ſanguinis, urina reddetur cruenta.

Facile curatur hoc malum, ſola corporis quiete, & molli victu. Simul tamen monendum eſt, ut in poſterum caveant a validis renum concuſſibus; quod facile obtinetur, cum a conſpectu ſanguinolentæ urinæ plerumque ſatis exterreantur.

Majus periculum eſt, ſi a ſimilibus cauſis vaſa in renibus rumpantur; ſed tunc ſæpe dolor adeſt: *Oritur autem morbus a vehementi labore, quum venulæ ad renem tendentes ruptæ fuerint, deinde ren ſanguine repletus exſtiterit. Quum his æger affectus fuerit, per initia ſanguinem cum urina mingit, deinde pus progreſſu temporis. Hic, ſi corpore quieverit, citiſſime convaleſcet. Si quid enim laboravit, dolores multo magis detinebunt* (Hippocr. *de Intern. Affection.* c. 17. *Charter.* t. 7. p. 649. 650.). Anaſtomoſis enim tunc non adeſt, ſed vulnus; quod, cum recens ſit, ſpes eſt, ut cito curari poſſit, in primis per quietem; ſi negligatur, periculum inflammationis, & ſuppurationis ſecuturæ adfert.

Patet, longe validiorem tunc metuendam eſſe renum hæmorrhagiam; unde *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. Morbor. diuturn.* c. 3. p. 54.) dixit: *Nonnunquam & ex renum diſruptione ſanguis fertur multus collectim; verum cogitur, & in grumos denſatur, utque in ſanguine extra corpus effuſo fieri ſolet: interdum etiam & in veſica coagulatur, quando atrociter urina ſupprimitur; ruptionem vero ulcera diuturna, atque vix ſanabilia ſequuntur.* Vidi talem profuſam hæmorrhagiam renum in Equiſone, cui ferociſſimos equos domare, luſus habebatur; intra paucarum horarum ſpatium ultra octo libras fluidi ſanguinis eminxit; poſtea grummi ſumma cum moleſtia exprimebantur. Abſoluta corporis quiete, idoneiſque remediis, a tanto periculo evaſit, & per plures annos commode vixit. Sed, monita ſpernens, & robori ſuo, atque agilitati confiſus, iiſdem ſe periculis quotidie expoſuit, donec in ſimilem, imo majorem, ac diuturniorem, hæmorrhagiam incidit, & ob tantam ſanguinis jacturam, hydropicus periit: ſimul aderant ante mortem ſigna ſuppurati renis.

Quando confertim ſic ſanguis, ruptis renum vaſis, in veſicam venit, ſolet fluidus exire; ſub finem tamen, multum minuta, vel ceſſante jam hæmorragia, in grumos coit intra veſicam, & difficulter exit, imo quandoque periculoſam urinæ ſuppreſſionem facit. At ſi ſanguis de renibus lente per ureteres ſtillet in veſicam, diutius ibi hærebit, coagulabitur; & ductilis adhuc, per urethram exprimetur, craſſi-

que fili inſtar, a inſignem quandoque longitudinem extenſi. prodibit. Mirus talis caſus legitur (*Acad. des Scienc. l' An.* 1735. *hiſt. p.* 25.): Homini quinquagenario, ſanguineo, triſti tamen utcumque, contigit, ut hemiplegia corriperetur, a qua perfecte convaluit. Pluribus annis ſabulum cum urina excrevit, & quandoque unica vice integram unciam: poſt violentum corporis exercitium, urinæ ſuppreſſione corripitur, una cum acri dolore ad extremum urethræ uſque: paulo poſt ex urethra prodire incipit corpus nigreſcens, calami ſcriptorii craſſitiem habens, vermen figura referens; quod, dum caute protraheretur, viginti pollicum longitudinem æquabat, & mox prodibat urina ſanguini copioſo miſta. Poſt quadrantem horæ ſimilis concretio prodiit, ulnam longa: poſtea ſpatio quatuor nycthemerorum prodierunt omni dimidia hora ſimiles concretiones, variæ longitudinis, longiſſima duodecim ulnas æquabat. Color erat admodum fuſcus; ſed, aeris acceſſu, fiebat magis vividus, & ſucceſſive ſanguineus, quem, in vini ſpiritu ſervatum retinebat, ſed ſimul magnam tenacitatem acquirebat. *Celeberrimus Tronchim*, qui hanc hiſtoriam Academiæ Regiæ Pariſinæ miſit, tunc temporis Amſtelodami praxim Medicam exercens, mihi excretam hanc materiam oſtendit, ejus partem dono dedit, ſimulque totum hunc caſum enarravit. Omnium fruſtulorum, quæ ſucceſſive prodierunt, longitudo æquavit octingentas viginti quinque ulnas Batavas. Prodibant autem ſine ullo fere dolore; aliquando etiam ſanguis exibat per urethram. Simul addidit, quod ante hanc miram excretionem, poſt ſummum animi mœrorem, ceſſaverit conſueta huic viro ſabuli nephritici expulſio per integrum annum, quæ adeo copioſa erat quandoque, & unciam cum dimidia ſimul & ſemel emingeret.

Poſtea & mihi contigit videre ſimilem caſum in viro ſexagenario majore, qui cæterum ſaniſſimus vixerat: urinam cruentam incepit aliquoties dimittere, dein ſimilia prodibant per urethram concreta, ſed minoris longitudinis; nunquam enim pedis menſuram exceſſerunt: tota etiam quantitas excretorum, ſimul ſumpta, nullo modo accedebat ad illam prioris caſus. Aliquoties quoque excrevit pelliculas convolutas albas, quæ tereti figura vermem referebant; ſed, maceratæ in aqua, & evolutæ, membranaceæ erant, ſimiles ſatis hydatidibus ruptis, quales quandoque in renibus vitulinis inveni. Bis, vel ter excrevit corpus album, teres pariter, quod membranula tenera tectum, intus fungoſum erat. Ille æger, appetitu penitus deleto, ſenſim defecit, nec cadaveris ſecandi licentiam obtinere ullo modo potui.

Cæterum hæc ſunt præcipua ſigna calculi renalis, de quorum varia certitudine dictum fuit, & ex quorum concurſu in primis Diagnoſis formari debet. Si antea calculos, vel ſabulum nephriticum, cum urina emiſerit, reliqua ſigna majorem certitudinis gradum acquirunt. De pure, quod ſuppurationem in renibus factam notat, & carunculis, ad §. 1416. dictum fuit. Verum & inter ſigna calculi renalis numerari ſolet, ſi filamenta, capillorum inſtar, in urina natent. *Hippocrates* (*Aphor.* 76. *ſect.* 4. *Charter. t.* 9. *p.* 186.) dixit: *Quibus cum urina craſſa exiles carunculæ, aut veluti capilli, ſimul exeunt, illis a renibus excernuntur*. In Commentario ad hunc locum *Galenus* (*Aphor.* 76. *ſect.* 4. *Charter. t.* 9. *p.* 186.) affirmat, ſe ſæpius, uti & alios expertiſſimos Medicos, in urina vidiſſe talia filamenta, imo, a recentioribus ſuo tempore Medicis, talem affectum *Trichiaſin* vocatum fuiſſe, *quod villis præſertim albis ea, quæ per urinas feruntur, ſimilia appareant*. Addit dein, *quod quidam ejuſmodi corpora tam longa mejebat, ut incredibili longitudine viſerentur. Quædam enim ex ipſis ad dimidium cubitum extendebantur*. Notat autem, omnes, qui ſimilia mingerent, craſſi ſucci eduliis uſos fuiſſe, & curatos mu-

mutato victu, medicamentiſque attenuantibus, & incidentibus. Unde (*Ibid. p.* 187.) laudat prudentia *Hippocratis*, dum ſimpliciter dicit: *a renibus excernuntur. Non quod eorum ſit ſubſtantiæ particula, ſed quod in ipſis ſuam compagem ſit ſortitum. Exiguæ itaque carunculæ exulceratorum omnino renum ſubſtantiæ partes exiſtunt; quæ vero pilis ſunt ſimilia, in renibus quidem ſuam compagem accipiunt, ut & lapides, ſed eorum ſubſtantiæ partes non ſunt.* Unde mucoſo, ſive pituitoſo, humori filamentorum illorum originem *Galenus* attribuit. *Ægineta* (*lib. 3. c. 45. p. 46. verſa*) vero, qui horum pariter capillorum in urina meminit, maluit illos excerni, dum ureteres exulcerantur.

Antea dictum fuit, dolorem rheumaticum quandoque ſimilia ſymptomata produxiſſe, ac ſunt illa, quæ a calculo renali excitantur; obſervatumque fuit, per urinam rheumatiſmo laborantium quandoque fluctuaſſe talia filamenta; quod me aliquoties vidiſſe probe memini.

Verum eruditus Medicus *Clerck* ſequentia communicavit *celeberrimo Pringle* (*Diſeaſes of the Army p. 3. c. 2. p.* 187.): Quod nempe in urina Arthritide vaga laborantium ſæpe fluctuent filamenta quædam, quæ, licet minus tranſpareant, quam urina; tamen, inde educta, cryſtalli inſtar pellucida ſunt, in magnam longitudinem diſtrahi poſſunt, &, dum exſiccantur, in calcem albam abeunt. Hanc credebat egregius vir materiam morbi in podagra, nephritide, &c. Supponebat, hanc materiam eſſe *pituitam vitream* Veterum. Notabile eſt, *Sydenhamum*, ac *Boerhaavium*, decepiſſe arthritidis dolorem; *Galenum* vero levatum fuiſſe per excretionem pituitæ vitreæ a dolore valido, quem tribuebat calculo renali per ureterem deſcendenti. Dum moleſtiſſimum talem dolorem, totum latus dextrum occupantem, per tres menſes, ultra pluribus aliis remediis non cedentem, curavit *Aconiti* extracto Archiater *Storck Libell. de Stramon. Hyoſc. Aconit. p.* 77.): obſervavit, præter ſudores copioſos, quandoque multum fætidos, *urinam fluere copioſius, & multa gerere ſlocculamenta, & fila mucoſa*. De his fuſius agendum erit poſtea, ubi de *Rheumatiſmo* dicetur. Hic loci hoc tantum inſtar dubii propono, an non talia filamenta in urina appareant ſæpius, a tali materia potius orta, quam a vitio renum, ureterum, aut veſicæ?

Sequitur jam conſideratio illorum ſymptomatum, quæ adſunt, dum calculus renalis locum mutare incipit, & tranſitum in pelvim, ac ureterem moliri. Hactenus enim præcipue actum fuit de illis, quæ obſervata ſunt, dum calculus in rene hæret, ſed quieſcens.

Notavit *Sydenhamus* (*De Mictu Sang. a calculo renibus impacto p.* 700. *& ſeq.*) magnum in renibus calculum, qui jam tantæ molis eſt, ut per ureteres tranſire nequeat, quieſcere, & ſæpe diu geſtari poſſe in corpore, abſque magno incommodo; vel ſaltem, dolorem ſi faciat, illum admodum tolerabilem eſſe. Hoc in ſe ipſo, & in aliis, expertus fuit: plures antea caſus recenſiti ſunt hominum, qui nequidem ſuſpicabantur, ſe calculum in renibus gerere, ubi tamen poſt mortem aderat in rene magnus calculus; imo plures quandoque inveniebantur, ſed politi ſatis, nec anguloſi: verum minores calculi, in pelvim, & ureteris initium derivati, magnas excitant turbas; vomitum, tormina, dolores, febres, &c.; donec, tot concuſſibus inter vomendum, tot corporis agitationibus, quas ægri ad levandum dolorem tentant, tandem calculus in cavum veſicæ veniat. Tunc dicitur adeſſe Nephriticus Paroxyſmus; quem cum *Sydenhamus* nunquam expertus eſſet, concluſit ex aliis ſymptomatibus, ſe calculum in rene gerere, ſed mole majorem, qui per ureteres amplius tranſire non poterat.

Tunc enim corporis humani natura, victa quaſi, quieſcit, nec excitat valida molimina, ut noxia expellantur. Antea

tea in febrium hiſtoria patuit, dum aliquod noxium de corpore expellendum eſt, horrores, rigores, tremores, imo & convulſiones ipſas, excitari ſæpe: ſic dum jamjam per vomitum excutientur illa, quæ ventriculum gravant, incipiunt tremere labia, & in primis labium inferius. *Hippocrates* (*Coacar. Prænot. n.* 590. *Charter. t.* 8. *p.* 887.) dixit: *Tremores ſenioribus in febre* (*fiunt*) *atque ſic comparentes, fortaſſis lapillos per urinam ejiciunt*. Et in numero præcedenti (*Ib. n.* 589.): *Renum dolor repentinus, cum urinæ ſuppreſſione, lapillorum, aut urinarum craſſarum, mictionem ſignificat*. Notandum autem in primis videtur, quod, in utroque hoc textu, *Hippocrates* vocabulo diminutivo (λιθιδίων) uſus fuerit, acſi indicare voluiſſet, a parvis calculis renum has turbas excitari tantum; uti & ab aliis cauſis, quæ renes gravant, aut irritant, & per urinas craſſas expelluntur. Miratus fui *Hippocratis* ſagacitatem in viro obeſo, ac robuſto, qui jam frequentius calculos renales ejecerat, prægreſſis ſolitis doloribus, & moleſtiis. Vocatus, invenit illum febricitatem ſatis, dolentemque circa renem ſiniſtrum; dolor propagabatur juxta ureteris ductum; vomituriebat ſimul. Æger ſæpius has moleſtias paſſus, certo prædicebat, calculum proditurum; nihilominus incepit emingere copiam urinæ craſſæ, & abſque calculi excretione, cito convaluit.

Mirabantur Medici, a tranſitu lapilli per ureterem remotas inde partes dolere quandoque acriter, teſtem, & ſcrotum cujuſdem lateris affici, femur ſtupere, tremere, dolere. Recenſuit pleraque ex his ſignis *Hippocrates* (*De Intern. Affect. c.* 15. *Charter. t.* 7. *p.* 649.) dum calculi parvi, velut arena ex renibus verſus veſicam deſcendunt: *Dolor acutus in renem, & lumbos, & in teſtem ad renis regionem, incidit, frequenter urinam reddit, & paulatim urina ſupprimitur; & ubi per urethram arena exit, vehementem in urethra dolorem exhibet. Quum autem ipſam cum urina rejecerit, remittit dolor; deinde rurſum in iiſdem jacet doloribus. Quum vero utinam reddit, colem etiam præ dolore fricat*. Cum autem plerique Medici ex his ſignis viſis concluderent, veſicam calculo laborare, monet ſequentia: *Hæc autem* (*veſica*) *minime, ſed ren, calculo laborat*. Alio loco (*Epidem.* 6. *textu* 6. *Charter. tom.* 9. *p.* 366.) his addit aliud ſymptoma: *ſtuporem nempe femoris ejuſdem lateris*. Agit autem *Hippocrates* illo in loco de calculo renum; & notat, poſt contenta ventriculi vomitu rejecta, illos æruginoſa vomere, quando dolores multum augentur. Sed antea dictum fuit, *Sydenhamum* inter ſigna præcipua paroxyſmi nephritici numeraſſe vomitum æruginoſum.

Aretæus (*De Cauſ. & Sign. Morbor. Diuturn. c.* 3. *p.* 53.) calculi renalis moti ſigna ſic deſcribit: *Quod ſi aliquando, grandior effectus, lapis concavo renis inhæſerit, tunc dolores lumborum, circa muſculos, quos Piſos appellant, excitantur, & ad medias uſque coſtas perveniunt. Multis certe dolor ille, acſi pleuritis eſſet, impoſuit: præterea gravitas adeſt coxendicis; dorſum ægre incurvatur; difficulter annuunt &c. ſin autem in ureterem lapis inciderit, concuſſio corporis fit, ut in rigore; calculi progreſſus ſentitur cum violenta contentione* (ſic celeberrimus *Petit* (*Ibid. pag.* 197.) legendum voluit ξὺν πόνῳ βιαίῳ loco ξὺν τῷ ὁμοβιαίῳ). *Quod ſi in veſicam delapſus fuerit, lotium aquoſum uberius effunditur; alvus dejicit; flatus inde exhalant; extentus ſtomachus eſt; ructus eduntur; a prioribus malis quies datur*. Doloris teſticuli, & femoris obſtupeſcentiæ, in eodem latere meminit & *Ægineta* (*Lib.* 3. *c.* 45. *p.* 46.) dum de ſignis calculi renalis ſcribit.

Renes autem cum organis genitalibus magnum commercium habere, omnibus in confeſſo eſt; unde *Celſus* (*Lib.* 5. *c.* 26. *n.* 11. *p.* 286.) de ſignis percuſſorum renum agens, dixit: *Renibus vero percuſſis, dolor ad inguina, teſticuloſque deſcendit*.

Vidi in homine, nephritidi calculoſæ

ſæ obnoxio, ſiniſtram ſcroti partem doluiſſe, una cum levi intumeſcentia teſticuli ejuſdem lateris: hæc tamen mala brevi evanuerunt. Poſt triduum corripiebatur ſubito dolore enormi in parte poſteriori illi ſiniſtri; ad levem attactum dolor augebatur adeo, ut miſerrime ejularet; aderat ſtranguria, cum urina tenui decolore; ad minimum motum corporis dolor augebatur.

Incipiebat tendi abdomen; ructus, & flatus aderant; manebant omnia hæc mala per quinque dies; & dolor non tantum augebatur ad attractum, minimumque corporis motum, verum etiam ſi loqueretur. Tunc cepit dolorem moleſtum circa glandem penis ſentire, cum valida ſtranguria; ſequenti die, qui erat ſextus a paroxyſmo incipiente, dolor ille in ilii ſiniſtri parte poſteriore fere totus evanuerat; ſeptimo die omnino aberat dolor, licet etiam ruditer locus tangeretur; nono die copioſos parvos lapillos eminxit.

In teneræ fabricæ muliere, ex matre calculoſa genita, vidi ortum dolorem, ex lumbis verſus ilium ſiniſtrum tendentem, quem credebat, inde natum eſſe, quod, calente corpore prius, frigido aeri ſe expoſuerat; urinam autem excernebat ſubfuſcam, fœtidam, carunculis admiſtis. Calculum renalem motum me ſuſpicari, dixi, quod ægra credere noluit; quarto die dolor ingens aderat in ſiniſtro abdominis latere, una cum ſtranguria moleſtiſſima: dum autem femur, & crus ſiniſtrum elevare tentabat, dolor immaniter augebatur; urina lympida erat; at eodem die veſperi magis colorata prodiit; dein ſubturbida, cum magno levamine doloris; manebat tamen ſtranguria, ſed lenior.

Poſt pacatiſſimam noctem eminxit mane calculum triangularem, cujus anguli admodum acuti erant, cum ſummo levamine; poſtea per biduum excrevit urinam ſubturbidam, quæ ramentula alba, & ſabuli nephritici copiam, continebat, ac integre convaluit; ita ut per plures annos nihil ſimilis mali paſſa fuerit.

Aliquando vidi, dolorem intolerabilem ortum fuiſſe, circa illum locum, ubi vaſa ſeminalia per muſculos abdominales tranſeunt verſus ſcrotum, qui, excreto calculo, ceſſabat ſtatim.

Novi contigiſſe, ut dolor acerrimus naſceretur in ſummo inguine prope pubem, qui per vicinum femur diſpergebatur, & crus, abſque ullo tumore, noctes, dieſque excrucians ultra duos menſes; licet peritiſſimi Medici, ex communi conſilio, tentaſſent omnia, quæ in arte cognita habentur, auxilia. Sequitur dein dolor acutus ſupra criſtam oſſis ilei ſiniſtri; excernuntur cum urina calculi majores, admodum acuti: ſilent omnia hæc mala.

Ex quibus omnibus patet, calculum, dum ex renibus per ureteres in veſicam tranſit, vel in hac via hæret, non tantum afficere loca, per quæ tranſit; verum etiam mira mala producere poſſe in aliis partibus, & quidem in diverſis hominibus varia; uti optime notavit *Piſo* (*De colluv. Seroſ. Sect.* 4. *c.* 2. *pag.* 301.) qui ipſe calculi renalis tormenta ſæpius paſſus fuit. Calculi renalis deſcenſum per ureteres diſtingui poſſe ſtatuit ſequentibus: *Scilicet, præter communia ſigna ante deſcripta, revulſione teſticuli reſpondentis ureteri contracto, ſtranguria, & ſaltem, pruritu in glande, ac frequenti ſæpe mictione; tum vero ſtupore quodam, ſeu tremore cruris reſpondentis pariter reni, ſeu ureteri contracto; denique frigore extremarum partium infernarum. Quæ ſane ſymptomata, tametſi non perpetuo in omnibus, tamen ſemper in me ſum expertus; ſed in deſcenſu per ureterem lapilli, quo tempore ſcilicet maxima eſt ureterum in ſe contractio.*

Quædam rariora aliquando ſymptomata calculum renalem comitantur; quæ ideo inter ſigna Diagnoſtica calculi renalis vix locum merentur, quod inſolita adeo ſint; nunquam tamen nocebit & illa notare, dum occurrunt. In juvene, dum omnia ſigna docebant, majorem calculum in rene hærere, incepit minui ſenſim teſticuli ejuſdem la-

teris moles, ita ut tandem vix ullum ejus veſtigium in ſcrotu tangi poſſet. In homine robuſto, qui jam a quarto anno ætatis vehementem dolorem in dextri renis regione ſenſerat, & in cujus cadavere, poſtquam quinquageſimum tertium compleverat, bini calculi in hoc rene reperti ſunt, obſervavit egregius Chirurgus *Douglas* (*Medic. Eſſays and Obſerv. tom.* 1. *n.* 21. *p.* 231. *& ſeq.*) ſequentia: Nunquam penitus ab hoc dolore liber erat, qui tamen ſæpe ſatis tolerabiles dabat inducias. Dum dolor urgebat acerbius, ſolum levamen ſentiebat a copioſo potu aquæ calidæ, quam aliquando ad duodecim librarum quantitatem avide hauriebat. Aliquando per plures menſes continuos acerbiſſimum dolorem patiebatur, ita ut ſtragulo laneo, ſupra pavimentum ſtrato, incumberet perpetuo. Lenimen enim aliquod doloris ſentiebat, dum dolens latus, pondere corporis incumbentis, contra durum pavimentum premeretur. Mirabile autem hoc erat in primis, quod toto hoc tempore, quo dolor acerbus urgebat, dimitteret urinam, quæ parum dum refrigeſceret tantum, albuminis ovi glutinoſam tenacitatem habebat. Potabat tamen copioſam aquam calidam, ut dolorem leniret, & pro potu communi urebatur tenui cereviſia copioſa, cum & inde levamen perciperet. Diarrhœa frequenter laborabat; ſed abſque ullis torminibus, poteratque pro lubitu alvum continere per integrum diem. Pariter urinam continere poterat eo uſque, ut ſex libras unica vice emingeret.

Signa autem calculi renum moti, maxime obvia, ſunt ſequentia. Oritur, ſæpe ſatis ſubito, dolor punctorius, in latere potius, quam in dorſo, cum nauſea, vomitu, inquietudine, perpetua mutatione corporis de loco in locum.

Hæc ſigna denotant, calculum non nimis magnum eſſe, & ad pelvis anguſtias menbranoſas perveniſſe; nam ingentes calculi renales mictus ſanguineos quidem producunt, ad motum corporis, aut vectionem in reda, ſed non excitant paroxyſmum nephriticum. Quo turbæ illæ majores ſunt, eo major ſpes eſt citæ liberationis. Quid tunc agendum ſit, poſtea in curatione dicetur.

§. 1423. Veſicæ ex dolore in reddenda urina; & poſt, & ante ex urina ſtillicidio tantum emiſſa, alba cum ſedimento mucoſo, craſſo, multo, graveolente, pruritu ad caput penis, teneſmo in reddenda urina, manus per anum immiſſo digito, cathetere, & (1421.).

Non adeo facilis eſt Diagnoſis calculi in veſica hærentis, ac quidem prima fronte apparet minus peritis. Vidi enim, exercitatiſſimos in arte ſua Lithotomos ceſpitaſſe diu, imo quoſdam ingenue faſſos eſſe, quod erraverint, dum multa ſymptomata, quæ pro ſigno calculi habentur, etiam ab aliis cauſis produci poſſunt: hinc magna ſemper prudentia opus eſt, & ſollicita inquiſitione omnium, & ſingulorum ſymptomatum, quæ in præſenti ægro occurrunt, antequam calculi ſectio inſtituatur; hæc enim operatio merito inter difficillimas in arte Chirurgica habetur; nec caret periculo, licet toties felici cum eventu perita manu perficiatur.

Præterea notum eſt, non niſi magno cum dolore ægri ſectionem calculi inſtitui poſſe: Unde pluribus in locis lege ſtatutum eſt, ne tentetur ſectio calculi, niſi petita, obtentaque venia a Magiſtratu, qui Medicum, & Chirurgum, publica mercede ad hanc provinciam conductos deputat, ut explorent calculum, antequam ſectio inſtituatur. Hæc cautela olim in primis maxime neceſſaria erat, dum nimis ſæpe Agyrtæ, lucri ſpe, illotis manubus tam difficilem operationem aggrediebantur; impune, ut ſolet hoc hominum genus, de corio humano ludentes, & quando-

que,

que, crudeli dolo, calculos ſupponebant, quos, poſt ſectionem factam, ſe ex veſica extraxiſſe mentiebantur.

In præcedentibus unum, alterumve impiæ talis fraudis exemplum allatum fuit, & longe plura ſimilia in Hiſtoria Medica inveniuntur. Simul tunc ſigna data fuerunt, quibus calculi humani ab aliis lapideis concretionibus diſtingui poſſunt. Verum nec hoc ſufficit, ſi vafri tales impoſtores calculum verum humanum ſecum geſſerint, illumque, recentis vulneris cruore madidum, incautis ſpectatoribus ſubito oſtenderint.

Sed mittamus hæc ſcelera: certum eſt, peritiſſimos in Diagnoſi calculi veſicæ inveniſſe difficultatem. Fatetur *Denys* (*Aanmerckingen over den Steen c.* 2. *pag.* 43.) ſe vocatum fuiſſe ad hominem, cui per plures annos omnia ſigna calculi veſicæ adfuerant, & adeo gravia, ut nequidem opus crederet, catheterem, explorandi cauſa, in veſicam dimittere; monuit tantum, quantoyus lithotomiam ſubiret, ut a ſummis moleſtiis liberaretur. Tentavit tamen explorationem per catheterem, qui in veſicam tranſire non poterat; cujus rei cauſam ut inquireret, digitum immiſit in anum, ſenſitque, inteſtinum rectum premi ab ingenti duro tumore, acſi tota veſica foret lapis.

Omni molimine conabatur catheterem in veſicam immittere, quod & ſubito factum fuit; ſed ſtatim pus exivit per catheteris tubum, pondere unciarum fere viginti; totum cavum veſicæ dum explorabat ſollicite, nullum inveniebat calculum. Promiſerat æger quidem, ſe rediturum, ut curaretur veſicæ ulcus; ſed non ſtetit promiſſis. Poſt annum elapſum vidit illum, ſanum, & ab omni dolore, ac urinæ difficultate, liberum; ita ut ſolitos labores perficere potuerit.

Monet præterea, quod quandoque, loco calculi, invenerit totam ſuperficiem cavam veſicæ calloſam, imo cartilagineam; additque, ſe hoc ſæpius reperiſſe in mulieribus, quæ calculoſæ credebantur (*Aanmerckingen over den Steen c.* 2. *p.* 39.). Vidi, cum egregio hoc Lithotomo, virginem quadragenariam, in qua plura ſigna calculi veſicæ inveniebamus. Dum catheterem immittere tentabat, reperit in vagina duritiem: ægra, quæ hactenus hoc celaverat, fatebatur, ſe ob uteri prolapſum geſtare peſſarium, quod, ſatis rudi arte paratum, obſtetrix impoſuerat: hoc ablato, cathetere immiſſo, nihil calculi detegere potuit; ſed invenit collum veſicæ penitus ſcirrhoſum. In ægro, qui plurima, ſi non omnia, ſigna calculi habebat, poſt mortem inventa fuit veſica dura, albicans, pelvim totam replens non tantum, ſed per aliquot digitos tranſverſos ſupra oſſa pubis aſſurgens, caput infantis mole circiter æquans: in medio hujus tumoris parva cavitas ſupererat, vix nucem capiens: ureteres quidem, per totam ſuam longitudinem diſtenti, digiti minoris diametrum æquabant; ceterum, nec in illis, nec in renibus, nec in veſica, ſabulum, aut calculi veſtigium ullum fuit repertum (*Act. Helvet. tom.* 1. *pag.* 17. *&c.*).

In ſene, qui ſæpius conqueſtus fuerat de ſymptomatibus calculum veſicæ comitari ſolitis, & qui tandem pertinaci iſchuria vexabatur, inventi fuerunt renes perfecte ſani; ſed in veſica latebant ultra nonaginta calculi, læves, ſubrotundi omnes, ſinguli cicerum magnitudinem parum ſuperantes.

Eodem tempore, in eodem Noſocomio, decumbebat alter ſenex, qui iiſdem omnino cum priori ſymptomatibus laborabat; at in ejus cadavere nullus omnino calculus fuit deprehenſus; verum ulcus ſatis latum inferiorem potiſſimum veſicæ urinariæ regionem infeſtabat (*Baader Obſerva. Medic. p.* 27. *&* 28.). In cadavere viri quadragenarii, qui, poſt nephritidem inflammatoriam, abſceſſu renis ſiniſtri laboraverat, & per longum tempus urinam purulentam excreverat, inventi fuerunt multi calculi, aſperi, anguloſi, in rene;

ne; veſica autem urinaria, dura, ſcirrhoſa, pollicem craſſa, contracta, calculum minorem continuit, qui totum veſicæ cavum implebat (*Id.p.*29. & 30.).

Ex quibus omnibus ſatis patet, quam difficilis quandoque ſit calculi veſicæ Diagnoſis. Conſideranda jam ſunt ordine illa ſymptomata, quæ in calculo veſicæ laborantibus obſervari ſolent, & ideo pro ſignis Diagnoſticis haberi.

Ex Dolore in reddenda urina, et post, et ante. Ne error contingat in hac Diagnoſi, prudenter Medici, & Chirurgi ſollicite attendunt ad omnia, quæ præceſſerunt, ſymptomata, æque ac ad illa, quæ præſenti tempore adſunt. Unde inquirere ſolent, an ſigna olim adfuerint diatheſis calculoſæ; de quibus antea ad §. 1414. dictum fuit. Deinde examinant, an ſigna calculi renalis antea fuerint obſervata; de quibus in præcedenti paragrapho dictum fuit; an talia adfuerint ſymptomata, quæ comitari ſolent calculum, in veſicam per ureteres a renibus deſcendentem; & quæque, calculo in veſicam delato, ceſſare ſolent brevi: & an, talibus ſignis, abſque calculi excretione, obſervatis, poſt aliquod tempus moleſtia in reddenda urina animadvertatur; quod quandoque poſt plures menſes tantum fit, per moram aucta jam calculi mole, vel ejus ſuperficie, & per novas ad priorem nucleum accretiones calculoſas, aſperiori reddita.

Dum minor adhuc eſt calculus, facile patet, quod non multum moleſtiæ faciat veſicæ, dum in ejus cavo hæret; verum, ubi in collum ejus anguſtius impellitur, tunc moleſtiam facit, & ſæpe magnum dolorem, præpue, ſi anguloſus, aut ſcaber fuerit.

Optime hoc notavit *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. morbor. diuturn. cap.* 4. *p.* 54.): *Sin haud magnus eſt calculus, frequentius lotium cohibetur; nam facile in cervicem delabens lotii tranſitum obſtruit. Securius autem, quam grandiores, excidi tur.* Calculi enim, cum majores fuerint, non adeo ſæpe, nec tam facile, orificio colli veſicæ impingi poterunt. Si jam in primo nixu urinæ reddendæ calculus impingatur huic orificio, tunc, ante urinam redditam, ingens teneſmus, & dolor adſunt; ſi primo urina exeat pro parte, dein cum reliquo urinæ flumine propulſus calculus impingatur collo veſicæ, tunc inter urinam reddendam eædem moleſtiæ ſequuntur, & urinæ expulſio ſubito ſiſtitur, vel ſummo cum teneſmo guttatim inter calculum, & veſicæ collum traſprimitur; ſi, evacuata urina, veſicæ contractæ ſphincter claudatur, niſi hoc molimine retroprimi poſſit minor talis calculus verſus cavum veſicæ, dolens ille teneſmus diu manet, & moleſtiſſimos cruciatus producit, uti poſt urinam redditam.

Verum, ubi calculus, mole auctus, non tam facile veſicæ orificio impingi poteſt, tunc urinæ exitus non tam facile obturatur; *ſed neque dolorum, neque gravitatis, expertes ſunt, licet urinam expedite reddant* (*Ibid.*). Notum enim eſt, veſicam propria in primis vi ſe contrahere, & urinam ad ſatis magnam diſtantiam propellere, dum, pro ratione expulſæ urinæ, cavum ſuum, ſe contrahendo, minuit, illudque tandem fere nullum reddit. Nam licet, dum urinam excernere volumus, copioſo aere inſpirato, & retento, ſpincteris veſicæ reſiſtentiam ſuperare poſſimus; tamen ſtatim ac urina per urethram prodire incipit, non amplius hoc molimine opus eſt, ſed veſica propriæ contractionis vi omnem urinam evacuare pergit. Imo, ſi urina, vel copia, vel acrimonia, veſicam irritet, etiam invito, ac renitente homine, urina, per ſolius veſicæ actionem, magna vi expellitur.

Si jam major calculus in veſica hæreat, veſicæ, dum contrahitur, latera magna vi apprimuntur, & atteruntur, ad durum calculum, cum dolore ſæpe ſummo, etiamſi calculus glaber fuerit. Quam enormis igitur dolor debet ſequi, ſi calculus veſicæ ſcabrum, & aſperam, ſuperficiem habuerit, vel aculeis un-

undique prominentibus hirtus fuerit! Tales calculos in collectionibus numeroſis, quæ in Noſocomiis, vel apud celebres Lithotomos, ſervantur, plurimi viderunt, qui ex veſicis humanis per Lithotomiam, vel poſt mortem ex cadaveribus, educti fuerant.

Unde hanc Diagnoſin ſtatuit celebris Chirurgus *le Drān* (*Obſervat. de Chirurg. n.* 80. *Medic. Eſſays t.* 2. *p.* 378.): Si parvus calculus hæreat in veſicæ collo, dolor ceſſat, poſtquam primæ guttæ urinæ prodierunt: ſi major calculus in veſica hæreat, maximus dolor eſt circa finem mictionis: ſi toto mictionis tempore dolor urgeat æqualiter, tunc potius credendum eſt, a veſicæ morbo difficultatem urinæ produci, quam a calculo.

Attamen, ſi minor calculus, ſed acutus, collo veſicæ infixus hæſerit, videtur dolor toto etiam mictionis tempore adeſſe debere, dum urina urget acutum calculum contra colli veſicæ latera, ſicque continuum punctionis ſenſum producit. Vidi aliquoties, parvos tales calculos, poſtquam per aliquot ſeptimanas dolores moleſtiſſimos produxiſſent, feliciter emictos fuiſſe.

Si major mole veſicæ calculus fuerit, quam ut collum veſicæ ingredi poſſit, obturabit tamen urinæ exitum, ſi incùmbat orificio; præcipue, ſi planam ſuperficiem habeat, uti ſatis frequenter obſervatum fuit. Vidi in cadavere nobilis viri talem calculum veſicæ, ſatis magnum, tranſverſim incumbentem veſicæ orificio; unde guttatim, & ſumma cum moleſtia, urina exprimebatur. Æger ille pertinaciſſime affirmabat, ſe veſicæ ulcere laborare, non calculo; nec unquam voluit explorationem per catheterem admittere. Nihil tamen ulceroſi inventum fuit in veſica poſt mortem; ſed ſolus calculus omnes has ærumnas produxerat.

Si calculus mole adeo increvit, ut totum veſicæ cavum impleat, perpetuo adeſt ſenſus moleſtiſſimus, acſi veſica urina foret diſtenta. Talem caſum antea recenſui; calculi nempe, totam veſicam replentis non tantum, ſed &, emiſſa quaſi proboſcide, totum collum veſicæ obturantis. In miſero hoc ægro dolor perpetuus erat.

Ex urina stillicidio tantum emissa. Ubi nempe calculus vel ſitu impedit liberum urinæ exitum, vel mole facit, ut vesica non poſſit contrahi. Simul tunc adeſt perperuus fere urinæ reddendæ teneſmus, tantis quandoque cum cruciatibus, ut ob doloris acerbitatem in furorem rapiantur (*Denys Aanmerckingen over den Steen c.* 2. *p.* 41.). Unde miſeri omni modo ſitum corporis mutant, levamini ſpe; quod & quandoque obtinent, dum calculum loco movent ita, ut urina liberius prodire poſſit: quandoque, pedibus in altum erectis, capiti insiſtunt, ut proprio pondere calculus ab orificio vesicæ removeantur (*Ibid. p.* 57.). *Celſus* (*L.* 2. *c.* 7. *p.* 61.) ubi de ſignis calculi vesicæ agit, graphice hæc deſcribit: *Difficulter urina redditur, paulatimque, interdum etiam ſine voluntate deſtillat &c. Eamque quidam promptius recti, quidam reſupinati, maximeque hi, qui grandes calculos habent, quidam etiam inclinati reddunt, colemque extendendo dolorem levant. Gravitatis quoque cujuſdam in eadem parte ſenſus eſt, atque ea, curſu, omnique motu, augetur. Quidam etiam cum torquentur, pedes inter ſe, ſubinde mutatis vicibus, implicant. Fœminæ vero oras ſuorum naturalium manubus admotis ſcabere crebro coguntur. Nonnunquam, ſi digitum admoverint, ubi veſicæ cervicem is urget, calculum ſentiunt.*

Verum quidem eſt, quod ſtrangurioſum illud urinæ ſtillicidium, si per ſe ſolum conſideretur, non det certum calculi vesicæ ſignum, comitatur enim vesicæ inflammationem, uti & inteſtini recti; ſequitur quandoque poſt cantharidum applicationem, cerevisiæ vappeſcentis potum &c.; verum, si alia signa simul concurrant, quæ juſtam calculi vesicæ ſuſpicionem faciunt, illud moleſtum, & dolens urinæ ſtillicidium

Dia-

Diagnoſin multum confirmat. An ideo *Hippocrates* (*Coac. Prænot. n.* 473. & 474. *Charter. cap.* 8. *p.* 879.) tuberculi Diagnoſin circa veſicam hærentis, & urinæ difficultatem facienti, inde deduxit, quod tales ægri in omni ſitu male ſe habeant, cum calculoſi, mutato ſitu, quandoque leventur; ſi nempe talis ſitus fiat, ut lapis ad urinarium meatum non illabatur?

Alba, cum sedimento mucoso, crasso, multo, graveolente. Signum illud Diagnoſticum magni momenti habetur, & merito quidem; nam fere ſemper adeſt, dum calculus veſicam occupat, & ibi jam diutius hæſit; præcipue, ſi majorem molem habeat, ita ut veſicæ contractæ latera ad calculum affricentur. Ubi enim parvus calculus, recenter ex renibus delapſus, in veſica continetur, non menini me unquam illud ſedimentum in urina obſervaſſe: vix tunc calculus tam parvæ molis veſicam irritare poterit, licet ad ſummam contractionem devenerit.

Ubi autem magnus calculus in veſica hæret, increbilis quandoque copia viſcidæ glutinoſæ materiæ una cum urina emingitur; non intime permiſta urinæ; ſed ipſo momento, dum excernitur, ad fundum vaſis cadens, ſupernatante urina pallida, & graveolente, ut plurimum, quem fœtorem ſpargit & illud ſedimentum. Si urina ſupernatans caute effundatur, ſedimentum illud ſolum in vaſe manet; ſi ulterius inclinetur vas, non per partes effluit illud ſedimentum, ſed tota maſſa cohærens ſimul, & ſemel excidit: colorem autem plerumque habet ſubcinereum, & tanta ejus copia eſt aliquando, ut medietatem vaſis, in quod urinam excernunt calculoſi, repleat illud ſedimentum; imo & amplius, ut vidi in homine, qui per plures annos calculo veſicæ laboraverat, & in cujus veſica poſt mortem tres calculi ſatis magnæ molis fuerunt inventi.

Quidam illud ſedimentum habuerunt pro pure; verum in illius hominis cadavere nullum ulcus in veſica inventum fuit; licet quotidie tantam copiam viſcidæ talis materiæ una cum urina excerneret. Certum eſt, calculum, ſi aſper, aut anguloſus, fuerit, poſſe ſic lædere veſicam, ut inflammatio, & ſuppuratio ſequantur, verumque pus cum urina prodeat; verum concuſſione vaſis, illud purulentum facilius cum urina miſcetur, & diluitur, quod non fit in illo ſedimento mucoſo, craſſo, viſcido; unde credidi, illud diſtinctum a pure eſſe.

Notum eſt, omnia loca, per quæ tranſit urina, vel in quibus moratur, muco obducta eſſe, qui impedit, ne ab acriori urrina irritentur, aut lædantur, hæ partes. Pelvis renum, ureteres, veſicæ interna ſuperficies, urethra, tali muco obliniuntur. Videntur autem obſervata docere, poſt irritationem harum partium, a quacumque demum cauſa hoc contigerit, mucum hunc ſecerni, & viſcidiorem, & majori copia: ſic, poſt aſſumpta acria diuretica, & in primis a cantharidibus largiori quantitate externo corpori applicatis, ſequitur moleſtiſſima ſtranguria; tuncque, loco urinæ, mucum viſcidum cum magno dolore expreſſum vidi. Dum jam calculus major in cavo veſicæ hæret, illa perpetuo irritatur; omnium maxime, ſi ſcaber, vel anguloſus fuerit; & inde videtur naſci copia muci ingens, quam una cum urina emingunt. Si enim illud viſcoſum ſedimentum pus foret, magnum deberet ulcus adeſſe, quod tantam copiam puris fundere poſſet.

At ſi, felici ſectione, a calculo liberetur æger, ticius ceſſat illud viſcidum ſedimentum in urina, cauſa irritante jam ſublata, quam fieri poſſet, ſi ab antiquo, magnoque, ulcere illud productum fuiſſet. Vidi enim, decimo quarto poſt lithotomiam die, & citius adhuc, urinam prodiiſſe puram abſque tali ſedimento.

Helmontius (*In Capitulo* Supplementorum Paradoxum Numero Criticum *p.* 558. §. 32. 33. 34.) eandem ſententiam tue-

…uetur, dum probat, hunc mucum non eſſe cauſam, ſed effectum calculi: *Sin autem, tam renes, quam veſica, juxta indolem quæque ſuam, quid mucidum, præſente calculo, excernant, deſine mirari, partem utique ab hoſte obſeſſam, depreſſam in vegetativa, quidquam de ſuo alimento amittere continuo, ac velut plorare (oculi inſtar inimico pulvere obſeſſi) humorem alimentarium. Perſentiunt quippe ſingula in nobis, quæ conſentanea, quæque peroſa, & exſecranda; ejuſque ſenſationis nec obſcura quidem indicia, ubique exprimunt. Alioqui namque, exciſo calculo veſicæ, nondum ceſſaret continua mucoris emanatio; ſi nemqe mucus cauſæ, & non effectus, calculorum rationem haberet.*

Alibi (*Ibid. De Lithiaſi c.* 2. *§.* 4. *&* 5. *p.* 664.) ubi, more ſolito, acriter in Scholas Medicas invehitur, ſic habet: *Non eſt ergo illa mucago materia calculi, ex qua, ſed lugubris hujus effectus. Atque ideo male iſtam mucilaginem in materiam calculi accuſant.*

Deinde hanc rem aliis exemplis illuſtrat: *Quod nimirum feſtuca in oculo continuas proritet invito lacymas; os ethmoides oppletum muco, continuum in Coryza promoveat laticem, mucumque profundat; Angina quoque ſic indeſinentem, & mucidam ſalivam ſpumet; Dyſenteria proprium ſtillet, cum ſanguine, inteſtini mucum. Vidiſſent enim facile tunc, a veſica ſic per Duelech* (calculum) *obſeſſa mucum fieri, & continuo promanare. Non autem, quod lacryma ſit cauſa feſtucæ in oculo, vel profuſus latex aquoſus os ſpongioſum in fronte oppilet, vel ſaliva mucoſa Anginam procreet, &c... Etenim ſic veſica continuum ſui alimenti depravati plorat mucum, præſente calculo, ceſſatque illo abſente.*

Quod ſola irritatio viarum urinariarum mucum producat copioſum, qui male pro pure habetur, probat egregius Chirurgus *Goulard* (*Remarques, & Obſervat. ſur les Malad. Vener. p.* 228.) ubi de morbis urethræ agit. Celebris ille vir, feliciſſimis ſucceſſibus in curandis his morbis notus, maximam laudem meruit, quod candide communicaverit publico methodum, & remedia, quibus tam feliciter uſus fuit. Obſervavit autem, quod irritata urethra mucum fundat, non pus; & quidem varia copia, prout hæc irritatio major, vel minor fuerit; ita tamen, ut ſi morbi urethræ acrioribus remediis opus habuerint, tunc, contractis acriori ſtimulo vaſis, minuatur, vel ceſſet omnino, muci effluxus. Obſervavit, ſenſilem urethram adeo eſſe, ut, ſimplici irritatione mechanica, mucum ploret, a parvo calculo v. g. in urethra hærente, a ſtylo plumbeo, a candela ex molli cera confecta, aliiſque ſimilibus.

Hæc ſunt præcipuæ rationes, quæ me movent, ut credam, illud viſcoſum ſedimentum, quod cum urina a calculoſis excernitur, non eſſe pus proprie dicendum; adeoque non poſſe haberi pro certo ulcerationis veſicæ ſigno.

Diſſimulare non debeo, peritiſſimos Lithotomos in alia opinione eſſe, & viſcidum hunc mucum pro vero pure habere. Egregius, hic Viennæ, Lithothomus *Pallucci* (*Lettres de Monſ. Pallucci a Monſ. de Humelaver p.* 13.) dum deſcribit felicem ſectionem, qua liberavit hominem, fere quadragenarium, a calculo magno, qui quatuor uncias ſuperabat, quemque poſtea ſanum vidi, notat, quod jam ab infanti calculi moleſtias ſenſerit, per tot annos animoſe tulerit, imo, theda veredaria, quandoque & equo, vectus, frequentia perfecerit itinera, licet poſt equitationem ſanguinis copiam cum urina deponeret. Per plures autem jam annos magnam copiam puris albi cum urina deponebat; ſed adeo viſcidi, ut vix a vaſis fundo recederet, dum effundebatur, habebatque fœtorem intolerabilem; unde concludit, magnum in veſica ulcus adeſſe: addit, talem materiam viſcidam, & per anum exire: aderat & pruritus in inteſtino recto, ac frequens teneſmus; unde ſtatuit, non tantum veſicam, ſed & in-

& inteſtinum rectum, ulcerata fuiſſe. Certe rationi conſentanea fuiſſet hæc concluſio, ſi viſcida illa materia verum pus foret.

Sed, an credibile videtur, miſerum hunc hominem per tot annos potuiſſe tolerare, ſub incommodo adeo vitæ genere, ingens veſicæ ulcus; quod & ipſum inteſtinum rectum, vicinum, exederat? Tamen, per intervalla ſatis hilaris videbat, ſollicite tantum malum tegens, ne aliis innoteſceret. An validis illis nixibus, quibus paucas tantum guttulas urinæ exprimere poterat, illa materia non inveniſſet faciliorem viam in inteſtini recti cavum, exiviſſetque per anum? An tam magnum veſicæ ulcus, & tam annoſum, potuiſſet ante quadrageſimum diem ita depuratum, & conſolidatum, eſſe, ut urina per naturalem viam tota prodiret? Certe vix videtur.

Neque difficulter intelligitur, quare per inteſtinum rectum ſimilis materia viſcoſa exiverit. Calculus ille habebat eminentiam ſpinoſam, quæ tendebat verſus inteſtinum rectum (*Lettre de M. Pallucci à M. de Humelaver p.* 88. 89.). Ipſe calculus, oblique poſitus, & unum ejus extremum, inſiſtens lateri ſiniſtro inteſtini recti, profundæ admodum foveæ immergebatur, unde magna dexteritate illum removit, cum ſonitu, qui ab adſtantibus facile audiebatur (*Ibid. p.* 24. 25.) & poſtea feliciter eduxit. Notum autem eſt, inteſtini recti internam ſuperficiem copioſis glandulis mucoſis obſideri, quæ mucum parant, & excernunt, ſemper majori quantitate, quando inteſtinum rectum irritatur a quacumque cauſa; unde dum dyſenteria in teneſmum dolentem deſinit, moleſtis illis conatibus alvum deponendi tunc nil exprimitur, niſi merus mucus. Inteſtinum autem rectum irritari a calculo in veſica hærente, patet inde, quod pueri calculoſi perpetuum quandoque nixum deponendi alvum ſentiant, ita ut ſæpe ani prolapſus ſequatur; quod ſæpius vidi.

Verum quidem eſt, quod, vulnere vix non integre conſolidato, & urina jam per plures dies ex urethra prodeunte, paucæ guttulæ puris prodierint per parvam rimulam vulneris, quæ adhuc ſupererat, & ſequenti die pauculum quid de fœcibus alvinis; unde conſtabat, inteſtinum rectum perforatum eſſe (*Ibid. p.* 105. 106.). Interim inde non conſtat, inteſtinum rectum diuturno ulcere exeſum fuiſſe. Spina enim, calculo inſidens, verſus inteſtinum dirigebatur, uti ſtatim dictum fuit, quæ lædere inteſtinum potuit. Præterea, quadrageſimo die poſt inſtitutam Lithotomiam, clyſma injectum fuit, de quo æger conquerebatur, quod nimia copia, nimis calidum, & nimia vi, injectum eſſet. Duodecim horis poſt, frigus ægrum corripuit; quod ſatis diu perſtitit, ſequente febre ſatis valida, & ſequenti die pauculum illud puris prodiit. Contigit, ut alia occaſione notavi, imprudenti applicatione clyſmatis, inteſtinum rectum perforatum fuiſſe.

Ex his omnibus ſimul conſideratis, videtur concludi poſſe, illam inteſtini recti læſionem, non ab eroſione antiqui ulceris, ſed potius a recenti cauſa, productam fuiſſe; quod confirmat cita, ac felix curatio, abſque ulla ſectione, ſecuta; quæ certe in fiſtuloſo circa anum ulcere ſperari non poterat.

Sed in muco hoc viſcido, quem calculoſi cum urina excernere ſolent, & aliæ dotes obſervantur, quæ docent, illum a pure, proprie dicto, diverſum omnino eſſe. *Beverovicius* (*Beverwyck Steenſtuck c.* 4. *p.* 53.) obſervavit, mucum illum viſcidum in calculoſis, qui ſi copioſus cum urina exiviſſet, tunc in cadaveribus vidit, veſicam eſſe carnoſam, & craſſam; ita ut, in cadavere infantis trium annorum, digitum minimum æquaret craſſitie, in adultis ſæpe pollicem craſſa eſſet; ubi alii calculoſi, qui tenuem, lympidamque mingebant urinam, habebant veſicam membranaceam, qualis naturaliter eſſe ſolet. Tales veſicas craſſas, ſed molles, aliquoties

ties in cadaveribus vidi; in primis, ſi major calculus in veſica contineretur. Videtur ergo omnium partium veſicam conſtituentium magnitudo aucta eſſe, &, uti in utero gravido vaſa, quæ antea vix conſpici poterant, ſic augentur, ut calamum magnitudine æquent, imo & ſuperent; ſic etiam vaſa muci naturalis ſecretioni ſervientia, aucta diametro, in veſica longe majorem copiam muci ſecernere.

In omnium illorum calculoſorum cadaveribus, quorum veſicas ſic incraſſatas vidi, nullum inveni ulceris veſtigium; & tamen, vitæ tempore, magnam copiam tenacis, peſſime fœtentis, muci excreverant. Calculo autem felici arte educto, multos integerrime ſanatos vidi, ita ut ne veſtigium quidem talis muci poſtea in urina appareret; unde videtur concludi poſſe, veſicam in his ad priſtinum in ſanitate ſtatum omnino rediiſſe.

Antea ad §. 1414. dictum fuit, veteres Medicos calculo originem pituitæ, per calorem excoctæ, tribuiſſe. Illuſtris *Harvæus*, in litteris ad *Beverovicium* datis (*Beververck Steenſtuck c.* 4. *p.* 58. 59.) veterum ſententiam tuebatur, & firmabat, in primis hoc argumento, quod mucus ille, aeri expoſitus brevi ſatis tempore in calculum mutaretur. Mulier enim ex hoc muco, in patina ſponte ſiccato, formaverat globulos, qui poſtea, magis exſiccati, calculorum inſtar, indureſcebant. *Beverovicius* igitur ſimilem mucum, collectum ex urina juvenis, qui ab ingenti calculo veſicæ prodierat, quadriennium in vaſe vitreo aperto ſervavit; ſed invenit pulverem, ſimilem illi, qui ex lignis carie pereſis cadit, in quo nihil duri, vel concreti apparuit. Fatetur tamen, quod poſtea bis in una ſeptimana mucum illum calculoſorum extenderit ſupra chartam albam, qui pauco tempore induruit quidem, ſed tamen digitis facile conteri poterat in ſcabrum, & aſperum pulverem.

Denys (*Aanmerckingeon over den Steen c.* 1. *p.* 37. 38.) cathetere explorans hominem, invenit, illum laborare magno veſicæ calculo, qui & Lithotomiam ſubiiſſet, ſi non alio quodam morbo periiſſet. Solebat hic ſedimentum illud viſcoſum urinæ imponere orbi, & in umbra ſiccare, dein cultro in partes dividere, quæ calculorum inſtar dureſcebant, quaſque in pyxide ſervabat; tantam autem copiam, exſicatione concreti muci, collegerat, non adeo longo tempore, ut pileum, & ultra, impleret. *Celeberrimus de Haen* (*Rat. Medend. tom.* 6. *p.* 207. 208. 233. *&c.*) vidit, poſt calculi ſectionem, *gluten putridiſſimum, ad plicas, anguloſque vulneris adhærens, ſpatio nuchthemeri in veros abiviſſe lapillos; quemadmodum etiam collectum gluten in charta Emporetica in craſſam abibat, ac calcariam materiam.* Unde iterum apparet, viſcidum illud a pure diverſum eſſe. Invenit autem in calculoſorum muco, ſemper plus, minuſve calcariæ talis materiæ poſt exſiccationem remanſiſſe. An terræ partes, a ſolidis noſtris abraſæ, huic viſcido miſcentur, dum urina illud alluit, quæ talia in ſe continet? An quandoque ſimilis cruſta calcaria calculo jam formato accreſcit undique, vel ex urina, vel viſcido hoc muco, calculum alluentibus? Certe calculi tales de veſica educti fuerunt, qui calcariam friabilitatem in extimis orbiculis habebant, quæ deterebatur, dum forcipe prehendebatur.

Obſervaverunt Lithotomi (*Denys Aanmerckingen over den Steen. c.* 6. *p.* 93. 94.) calcarios ſic dictos lapides augeri citiſſime. *Denys* vidit aliquoties, ægros per quatuor tantum menſes de calculi veſicæ ſymptomatibus conqueſtos fuiſſe, & exploratione per catheterem facta, invenit ſatis magnum calculum, qui, dilata ob quaſdam rationes ſectione, dum educebatur, multum adhuc mole auctus apparuit; ſed admodum friabilis, & calcariæ naturæ. Major copia muci iſtius viſcidi, calcaria materia gravidi, qui cum urina calculoſorum excernitur, minuet mate-

riæ talis appoſitionem ad calculum; at ſi minor hujus viſcidi copia ſecernatur in veſica, vel illud minorem copiam materiæ calcariæ in ſe contineat, major copia accreſcet calculo, & ejus moles cito augebitur. Econtra obſervavit idem Ille celebris Lithotomus, calculum, quem exploraverat, poſt quatuor, vel quinque annorum moram in veſica parum mole auctum fuiſſe. Verum, in tali caſu, per ſectionem eductus calculus admodum durus, compactus, gravis erat.

Credidit *celeberrimus Hales* (*Hæmaſtaticks, of the anim. Calcul. p.* 220. & *ſeq.*) naturam, dum loca, per quæ tranſit urina, vel in quibus moratur, obducit muco, indicaſſe mollium, & mucilaginoſorum remediorum uſum, ad præcavendum calculi incrementum. Sane ſic munitur contra urinæ acrimoniam cava veſicæ ſuperficies, ac forte impeditur veſicæ incruſtatio per materiam calculoſam.

Forte & prodeſſe poſſet quandoque, abſorbendo in ſe partem materiæ calculoſæ, quæ ſic cum hoc viſcido de corpore educeretur. An aliquando idem illud viſcidum, una cum materia calculoſa, quam continet, calculi ſubſtantiam ſubintrat, illi adhæret, ſicque ipſius molem auget? Certe viſcoſum illud calculum in veſica hærentem undique alluit. Maceravit calculos in aqua calida *Hales* (*Ibid.* 216.) & vidit, illorum ſuperficiem tegi muco albo. Antea ad §. 1414. dictum fuit, *Stæchelinum* obſervaſſe, quod glutinoſum inſit ipſis ſilicibus, atque calculis hominum, ac aliorum animalium, & quidem majori adhuc copia: addidit, materiam hanc glutinoſam elaſticam eſſe; & credidit, omnia, quæ aerem, in hac materia elaſtica latentem, in ſtatum activum reducere valent, eſſe diſſolventia calculi.

Multa hinc adhuc videntur ſupereſſe indaganda a ſollicitis obſervatoribus, circa indolem urinæ, & viſcidi illius cum urina excreti in calculoſis. Scilicet, an non tantum illud viſcidum; verum & urina, calcariam talem materiam contineat? Quales dotes habeat materies illa calcaria? An quaſdam calculi ſpecies comitetur præ reliquis eadem hæc materia? &c.

Certe urinam quandoque continere copiam talis materiæ, vel ſimilis ſaltem, mira docet Hiſtoria, quam communicavit pie defunctus *Boſe* olim in Wittembergenſi Academia Profeſſor, literis ad me datis anno 1747. Octobris 15. die. Videtur ſimiles miſiſſe ad celeberrimum *Reaumur*, qui hanc Hiſtoriam *Actis Academiæ Regiæ ſcientiarum* (*L'Annèe* 1747, *in* 4. *Hiſt. pag.* 56.) inſeruit. Homo 56. annorum circiter cæterum ſanus, incepit pati leves Podagræ inſultus, per intervalla redeuntes. Eodem tempore adeo frigoris impatiens reddebatur, ut & media æſtate cubiculum calefacere cogeretur. Subito incepit reddere urinas lacteas, quæ poſt horam lympidæ fiebant, depoſito ad fundum vaſis ſedimento albo, ad altitudinem quartæ partis pollicis. Sedimentum illud primo habebat conſiſtentiam argillæ dilutæ, ſciſſileque erat saponis inſtar; verum poſt unam, alteramve horam acquirebat duritiem cretæ, vel gypſi. Similem urinam perpetuo dimiſit octo, vel novem menſibus, abſque ullo incommodo. Credebat homo ille, quod ſexaginta, aut ſeptuaginta, libras talis materiæ dimiſerit; quæ ſuffeciſſet, ut ipſi erigeretur ſtatua ex lapide in proprio corpore nato. Contigit tunc, ut, hoc tempore elapſo, mutaret domicilium; & a prima nocte, qua novam domum incoluit, ceſſavit illa lacteæ urinæ excretio, nec rediit unquam. Nihil autem in ſanitate mutatum invenit, vel in melius, vel in deterius, licet tam ſubito ceſſaret materies illa cretacea exire de corpore.

In literis, ad me datis, invenio, quod novum illud domicilium a priori non multum fuerit remotum.

Pruritu ad caput penis. Quandoque & adeſt dolor; ſed pruritus adeſt longe frequentius; & ſæpe admodum mo-

moleſtus. Dixit *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. Morbor. Diuturn. l.* 2. *c.* 4. *p.* 55.) de calculoſis agens: *quod iſtis virilia ſæpius arrigantur: quando enim mejunt, ſubeſtque calculus, tractant, attrahuntque, pudenda, tanquam calculum cum veſica exemturi.*

In ſexu autem fœmineo *Celſus* (*L.* 2. *c.* 7. *p.* 61.) inter indicia calculi numerat ſequentia: *Fœminæ oras naturalium ſuorum manubus admotis ſcabere crebero coguntur. Nonnumquam, ſi digitum admoverint, ubi veſicæ cervicem is urget, calculum ſentiunt.* Membrana interior veſicæ, protracta quaſi, videtur urethram inveſtire; eademque, circa finem urethræ reflexa, tegit glandem, quæ continuatur corpori fungoſo urethram ambienti; hinc non adeo mirum videtur, glandem penis affici, dum interior veſicæ ſuperficies a calculo irritatur. Imo obſervatum fuit, uti antea dictum, glandem penis quandoque dolere, dum calculus a rene deſcendens ureterem irritat. *Denys* (*Aanmerckingen over den Steen c.* 1. *p.* 42. & 51.) vidit moleſtiſſimum talem glandis pruritum ab hac cauſa, qui, poſt expulſum cum urina parvum calculum, aut ſabulum nephriticum; tamen adhuc per duos, treſve dies ſuperſtes manebat. Sed & ſimilis glandis pruritus calculum veſicæ comitatur; & quandoque doloris levamen, facilioremque urinæ exitum, conciliat penis per digitos protracti elongatio. Quod levamen ſemel experti dum ſunt miſeri calculoſi, perpetuo penem trahunt, & fricant; unde quandoque penis magnitudo ideo augetur in pueris, ut virilem ſuperet, & vaſa varicoſa fiant; aliquando a perpetuo frictu penem inflammatum vidit, digitorumque cutim flaccidam, ac pallidam, dum perpetuo macerantur, & madent, urina guttatim depluente. Vidit & digitos in homine calculoſo contractos fuiſſe, dum noctes, dieſque premebat colem. Aliquando adeo adſueſcunt, ut, ſectione a calculo liberati, vix a perpetuo genitalium compreſſione poſſint abſtinere.

Tenesmo in reddenda urina. Frequens ſatis in calculoſis hoc ſymptoma, præcipue, ſi magnum calculum in veſica gerant; dum enim magno nixu urinam exprimere conantur, calculum urgent verſus collum veſicæ; tuncque ſubjacens inteſtinum rectum premitur, & irritatur, unde ſequitur teneſmus alvum deponendi; ſed frequentius in junioribus, quam adultis; quandoque illi teneſmi adeo frequentes, & validi, ſunt, ut ani prolapſum producant. Vidit *Denys* (*Aanmerckingen over den Steen c.* 1. *p.* 59.) a tali cauſa, inteſtinum rectum per ſex digitorum tranſverſorum longitudinem ex ano pendulum; quod quandoque non niſi difficulter reduci poteſt. Optime hoc *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. Morbor. diuturn. l.* 2. *c.* 4. *p.* 55.) notavit: *Anus quoque vitii particeps redditur, pruritu laborans. Prominet vero & inteſtinum rectum, vi, contentionibus, imaginatione, proinde acſi jam lapis excernatur; ambo enim inter ſe copulantur anus, & veſica, quorum uno affecto, & alterum afficiatur neceſſe eſt: propterea inflammato podice urinæ exitus clauditur, & veſica exacerbata ſedes non deijcit, licet alvus admodum ſicca non ſit.* Teneſmus enim ille alvum deponendi, a calculo veſicæ excitatus, ſæpe irritus eſt, & pergit moleſtus eſſe, licet inteſtinum rectum fœcibus alvinis penitus vacuum ſit.

Manus per anum immisso digito. Cum enim, in maribus, inter calculum, & digitum, inteſtino recto immiſſum, nil interponatur, niſi inteſtini recti, & veſicæ tunicæ, facile tangi poterit calculus, ſi alicujus molis ſit; nam ſponte ſua verſus cervicem veſicæ delabitur, quæ inteſtino recto incumbit. Prius autem oportet, clyſmate immiſſo, liberare inteſtinum rectum a fœcibus alvinis, digitum deinde ſic immittere, ut dorſum digiti os coccygis reſpiciat; ſic enim apex digiti antrorſum verſus oſſa pubis incurvari commode poterit, ut calculus tactu percipiatur. At ubi veſica incraſſata fuerit, uti

uti in calculoſis aliquoties obſervatum eſt, vel inteſtinum rectum a frequenti prolapſu incraſſatum, & induratum, tunc facile patet, calculum veſicæ difficilius digito percipi poſſe: idem continget, ſi venæ varioloſæ, craſſæ, inteſtini recti latera occupent, ut ſponte patet. In mulieribus, immiſſo in vaginam digito, & verſus oſſa pubis pariter incurvato, calculi exploratio tentatur.

In anum autem, non tantum ſolus index, ſed & cum illo medius digitus, immitti poterit, uti poſtea dicetur, ubi de diverſis calculum ſecandi modis agendum erit. Sed oleo prius inungendi ſunt digiti, atque ungues præſcindendi, ne ulla læſio metuenda ſit. Obſervavit *Denys* (*Aanmerckingen over den Steen c. 1. p. 595.*) ægros tales, dum urina ſupprimitur, digito in anum immiſſo, tentaſſe, ut calculum removeret a veſicæ orificio; quod non ſuccedit, niſi dorſo incumbant, declivi ſimul ſuperiore corporis parte. Sic contigit aliquando, ut ſatis bene judicare potuerint de magnitudine calculi, quem gerebant.

Cathetere. Qui incurvus requiritur in maribus, dum rectus pro fœminis ſufficit, quarum urethra decurrit recta, & brevior eſt; unde etiam in harum veſicam facilius longe demitti poteſt.

Hoc tentamen, ope catheteris, prudentem, ac exercitatam manum requirit. Fatetur *Denys* (*Ibid. c. 7. p. 112.*) quod non poſſit clare verbis deſcribere methodum demittendi catheterem in veſicam. Accurata partium cognitio, & frequens exercitium, una cum magna prudentia, requiruntur, ut quis tuto hoc tentare poſſit. Si quid obſtaculi reperiebat, nullam vim adhibebat unquam; ſed mutabat catheterem, nunc tenuiorem, nunc craſſiorem, adhibens, aut majoris, minoriſve, curvaturæ, donec tuto in veſicæ cavum perveniret inſtrumentum.

Uſus catheteris, uti notum eſt, ad urinam educendam, ſi ſponte prodire nequeat, ad injicienda medicamenta in veſicæ cavum, & in primis ad explorandum, an calculus adſit in veſica, an non, de qua re hic agitur. Ubi de calculi præſentia conſtat, per catheterem poteſt præterea inquiri de calculi magnitudine, ſcabritie, aut lævitate, figura obtuſa, vel anguloſa, mobilitate, aut immobilitate, duritie, aut mollitie.

Interim peritiſſimi etiam Lithotomi teſtati ſunt, non ſemper adeo facilem eſſe indagationem qualitatum calculi, & numeri, ſi plures adfuerint, per catheteris introductionem; ſed tantum probabilem de his poſſe haberi opinionem. Præterea, per catheterem indagari poteſt veſicæ, calculum continentis, ſtatus; an ampla, & expanſa ſit, an contracta valde, an dura, ſcirrhoſa, cartilaginea, calculoſis concretionibus incruſtata, an non? An fungoſæ excreſcentiæ adſit, an non &c.? Omnia enim hæc in veſicis humanis quandoque obſervata fuerunt, uti poſtea patebit. Prudentes, & periti Lithotomi in omnia hæc inquirunt ſollicite, antequam de tentanda Lithotomia ſtatuant; & ſimul, ex his omnibus rite ponderatis, decernunt, quid a ſectione ſperandum, metuendumve ſit. Licet enim hæc operatio nunquam abſolute omni periculo careat; tamen majus, minuſve diſcrimen erit pro varia calculi magnitudine, & diverſo veſicæ ipſius ſtatu. Novi, ſectionem calculi tentatam fuiſſe, dum calculus adeo magnus erat, ut totum veſicæ cavum impleret penitus. Sanatum quidem fuit vulnus factum, & miſer per aliquot menſes ſupervixit; interim melius fuiſſet non tentare operationem, quæ ſuccedere nullo modo poterat. Nemo prudens tentabit facile ſectionem, ſi, exploratione facta, invenerit, veſicam contractiſſimam habere duritiam cartilagineam.

Præ reliquis omnibus prudens Lithotomus nihil determinabit, niſi de quo omnino certus ſit. Si calculum manifeſto tetigerit, & cathetere leviter illum percutiendo, ſonum corporis duri renitentis perceperit, non poteſt aliter judi-

ꝺdicare, quam quod calculus in veſi-
a hæreat. Non tamen facile culpabit lium, qui, ante, vel poſt, eundem grum exploravit, nec calculum tamen nvenire potuit. Mira enim hic quanoque contingunt, quæ vel peritiſſiios poſſunt fallere.

Veteranum vidi Lithotomum, qui andide fatebatur, ſe propriis erroribus autum factum eſſe. Hic, exploratione recta, ſi non potuerat cathetere calculum tangere, nunquam pronunciabat, alculum non adeſſe; ſed ſimpliciter ffirmabat, ſe non inveniſſe calculum.

In nobiliſſimo viro omnia ſigna calculi veſicæ aderant; Chirurgi autem periti, cathetere adhibito, unanimi conſenſu fatebantur, ſe nullum lapidem erſentire. Patavium abiit æger, ut a *Faloppio* (cujus peritia in Medicis, & Anatomicis, omnibus nota eſt) curaretur: ille ex omnibus ſignis concluſit, lapidem in veſica adeſſe; ſed nec hic, cathetere explorans, calculum tangere potuit: *Quare, negotio infecto, Mantuam reverſus, poſt multos, longoſque cruciatus vivis diſceſſit: diſſecto cadavere, lapis inſignis magnitudinis in veſica inventus, undique tamen humore multo, ac craſſo circumveſtitus, inſtar anguillæ pellis involucro circumambiente* (*Marcell. Donat. de Medic. hiſtor. mirab. lib.* 4. *c.* 30. *p.* 266. *verſa.*). Plures caſus calculorum veſicæ, membranis tectorum, imo & folliculis membranaceis incluſorum collecti habentur (*Academ. Royal. de Chirurg.* . 1. *p.* 395. *& ſeq.*). Facile patet, magnam ſic naſci difficultatem tangendi calculum per catheterem.

Imo in quibuſdam caſibus contigit, ut veſicæ parietes, in ſaccum prolongati, calculum continerent; qui, quandoque in cavum veſicæ delapſus, facile tangebatur cathetere, alio vero tempore percipi non poterat, in expanſum veſicæ proceſſum denuo receptus, per validos nixus ægrorum, corporis contorſiones &c. loco motus. Numquid veſica, in proceſſum talem extenſa, per annulum abdominalem transiens, herniam veſicæ dictam facit? Non mirum ergo, ſi a diuturna retentione urinæ, quæ calculoſis ſatis frequens eſt, tales prolongationes veſicæ naſcantur, quæ calculum, imo plures, continere poſſunt.

Mirus ſatis caſus legitur (*Denys Aanmerckingen over den Steen c.* 4. *p.* 73. 74.) de juvene viginti annorum, qui Lugdunum Batavorum venit, ut a calculo ſecaretur. Omnia ſigna calculi veſicæ aderant: cathetere tangebatur facile magnus durus calculus, non tantum a peritiſſimo Lithotomo *Denys*, ſed a *celeberrimo Ooſterdyck Scacht*, qui tunc temporis Medicinam eodem in loco publice docebat. Calculus ille adeo obvius erat, ut & in perinæo tangi potuerit, quod a calculi mole protuberabat. Cum laſſus foret ab itinere æger, per aliquot dies ſectio differri debuit. Dum poſtea, ſtatuto die, menſæ imponebatur, dicebat æger Lithotomo: hodie non ſuccedet ſectio; calculus enim abeſt. Credebatur, hæc fingere ægrum, imminente jam operatione perterritum. Verum immiſſo in veſicam cathetere, nec *Denys*, nec præſens *celeberrimus Ooſterdyck Schacht*, calculum tangere potuerunt. Juſſerunt, ut æger de menſa ſurgeret, &, cathetere in veſica relicto, per domum incederet, ea ſpe, ut, hoc corporis motu, in veſicæ cavum rediret calculus. Sed omnia incaſſum tentabantur. Dimiſſis ſpectatoribus, & ægro, prudens Lithotomus ſectionem diſtulit. Narrabat æger, quod præcedente die veſperi ſenſiſſet calculum verſus poſteriora delabi ad latus inteſtini recti: affirmabat, idem ſibi aliquoties contigiſſe, & calculum per duas, treſve ſeptimanas ſic deliteſcere: toto autem illo tempore ſatis commode ſe habere ſolebat. Per aliquot ſeptimanas adhuc moratus fuit æger Lugduni Batavorum; ſed, calculo non redeunte in veſicam longo tempore, ad ſuos rediit. Qualis fuerit eventus poſtea, ignoratur.

Celebri olim apud Batavos Lithotomo, *Gomaro van Bortel* (*Ibid. c.* 7. *p.* 115.) contigit, ut, bihorio ante operatio-

rationem inſtituendam, cathetere tangeret calculum; imo, dum ſulcatum catheterem immiſiſſet, ut ſectionem faceret, calculum etiamnum ſenſit; ſectione facta, exivit urina per vulnus, nec potuit calculum invenire, quodcumque tentaret in arte peritiſſimus vir. Vulnus factum brevi conſolidatum fuit. Cum autem omnes calculi moleſtiæ manerent, idem Lithotomus, poſt anni ſpatium elapſum, ſectione inſtituta, calculum magnum ſtatim forcipe prehendit, & feliciter eduxit, ſequente integra ſanatione.

His, pluribuſque aliis ſimilibus, edoctus *Denys* (*Ibid.* 114.) hanc ſibi regulam ſtatuit, ut, licet antea per catheteris explorationem certus omnino eſſet, calculum eſſe in veſica; tamen nunquam ſectionem inſtitueret, niſi ipſo hoc momento calculum tangeret; merito enim metuebat, ne ægro noceret, forcipe immiſſo diu pertentando veſicam, & famæ ſuæ peſſime conſuleret, ſi poſt tot cruciatus irritam operationem relinquere cogeretur. Novi, contigiſſe talem caſum in Mercatore Belga, qui Lugdunum Batavorum venerat, ut a *celeberrimo Ravio* ſecaretur. Calculum, cathetere immiſſo, deprehendit manifeſte; cum autem æger, ob dolores, itineriſque moleſtias exhauſtus, & debilis eſſet, per tres ſeptimanas, blanda diæta illum reficere tentavit. Hoc cum utcumque ſucceſſiſſet, dies ſtatutus fuit, quo ſectio tentaretur. Verum nulla arte calculum in veſica tangere potuit, &, licet æger animoſe urgeret, ſectionem facere, conſtanter recuſavit. Supervixit æger per tres menſes, & licet hoc tempore exploraſſet cathetere veſicam, eadem incertitudo manſit. Poſt mortem, inventus fuit calculus in diverticulo quodam, quod fecerat veſica, farciminis inſtar, in ſuperiori parte, verſus latus ſiniſtrum extenſa.

Antea dictum fuit, calculos renales, dum per ureteres deſcendunt, in primis remoram pati illo loco, ubi ureteres in veſicam aperiuntur. Quandoque tales calculi ibi hærent, augentur, nec in cavum veſicæ cadunt; unde per catheterem diſtingui nequeunt, cum inter membranas veſicæ hæreant; adeoque catheter, impingens calculo membranis tecto, nullum edit ſonum, qui tamen inter præcipua ſigna calculi veſicæ merito numeratur. *Celeberrimus Littre* (*Acad. des ſcienc. l'an.* 1702. *Mem. p.* 34. & *ſeq.*) tales calculos in cadavere juvenis 20. annorum vidit; & merito monuit, difficilem talium calculorum Diagnoſin haberi, curamque adhuc eſſe difficiliorem. Notat autem, quod digito per anum immiſſo, detegi poſſint facilius; cum ureterum inſertio in veſicam non multum diſtet ab ejuſdem collo, quod inteſtino recto incumbit.

Verum quandoque extremum talis calculi in cavum veſicæ extenditur, dum reliqua ejus moles intra veſicæ membranas latet. Tunc catheter, in veſicam demiſſus, tanget durum calculum, ſonus inſtrumenti, ad calculum alliſi, percipietur; & tamen, ſi ſectio inſtituatur, ſumma difficultas ſupererit, ut eximi poſſit. Prominens talis apex, ſi forcipe prehendatur, abrumpitur facile, dum reliqua pars in priſtino loco hæret, & membranis tegitur; quæ ſi prehendantur una cum calculo, lacerantur cum ſummo dolore, quem veſicæ inflammatio, & mors, ſequuntur, ſæpe ſatis cito. Legi quam maxime merentur, quæ conſummatiſſimi in arte viri de talibus calculis commentati ſunt (*Acad. Royal. de Chirurg. tom.* 1. *p.* 395. & *ſeq.*). Si diſcindi poſſint membranæ calculum continentes, eximi poterunt tales calculi. Sed ſummam eſſe hujus rei difficultatem, nemo ambiget. Celeberrimo *Garengeot* ſucceſſit tamen (*Ibid. p.* 410.). Si nec hoc fieri poſſit, & ſectione facta conſtet, calculum hærere inter veſicæ membranas, ſola ſpes videtur eſſe in illa ſeparatione, quæ per ſuppurationem fit, dum interim vulnus apertum retinetur. Sic, ſex ſeptimanis poſt tentatam Lithotomiam, talem calculum edu-

duxit celeb. *Le Dran* (*Ibid. pag.* 418.) ſequente integra ſanatione.

Signa præcipua talis calculi videntur eſſe; quod urina ſatis libere profluat, cum collum veſicæ obturari non poſſit, vel multum impediri; quod calculus appareat immobilis, nec adeo magnus; quod apex catheteris gliſcat quaſi ſupra calculum; quod, cathetere profundius in veſicam demiſſo, calculus non amplius tangi poſſit; quod veſica plerumque ſatis ampla ſit.

An non poſſit huc referri *Aretæi* (*De cauſ. & ſign. morb. diut. cap.* 4. *p.* 54.) ille locus, ubi dicit: *Quod ſi veſicæ concreverit calculus* (ξυμπεφύκῃ), *ex curationibus patet? Sed neque dolorum, neque gravitatis, expertes ſunt, licet ſint ſine urinæ difficultate.* In verſione legitur, *ex colliquationibus*; ſed in textu habetur vox μελεδώνεσι, quæ non videtur ſignificare colliquationes.

§. 1424. CAlculus renum indicat ſui imminutionem, expulſionem, redactionem eo, ut non lædat.

Agitur jam, quomodo ſuccurrere Medicus debeat ægris, qui calculo renali laborant. In præcedentibus paragraphis 1416. & 1422. dictum fuit de illis malis, quæ calculum renalem comitari, vel ſequi, ſolent, quorum plura ab aucta ſenſim calculi mole pendent; unde eadem, ſi calculi moles minui poſſit, leviora reddentur; adeoque inter indicationes curatorias merito numeratur calculi imminutio, quæ ſimul ſpem facit expulſionis facilioris, quam major calculi moles ſemper difficilem reddit; cum ex latiori pelvi per ureterem anguſtiorem tranſire debeat, ut in veſicam deſcendat, & poſtea cum urina expellatur de corpore. Expulſio autem ſola calculi renalis integram curam facit, cum cæteroquin ſemper metus ſit, ne imminuti quamvis calculi reſiduum denuo augmentum capiat, & omnia mala, quæ leniora pro tempore videbantur, recreſcant.

Sed Hiſtoria Medica ſatis evincit, non ſemper in poteſtate Medici eſſe, ut calculi molem minuat, & minutum expellat. Tuncque nihil aliud ſupereſt, quam minuere, aut tollere, mala, quæ a calculo in rene hærente produci ſolent; hoc intelligitur PER REDACTIONEM EO, UT NON LÆDAT.

Spem illud obtinendi non omnino inanem eſſe, patet inde, quod aliquando poſt mortem, inventi fuerint in renibus calculi, licet vitæ tempore nulla hujus mali ſuſpicio adfuiſſet. Tales caſus recenſet *Baglivius* (*Opera omn. p.* 118.) uti antea ad §. 1422. dictum fuit. In homine viginti octo annorum, qui per decem menſes pectoris dolore reſpirationem impediente, vomitu per paroxyſmos redeunte, & ponderis in abdomine ſenſu, laboraverat, poſt mortem inventæ fuerunt evidentes ſatis horum malorum cauſæ. Sed nunquam ſabulum cum urina excreverat, nullos dolores nephriticos unquam conqueſtus fuerat, nunquam obſervata fuerat urinæ ſuppreſſio. Ren tamen dexter, magnus valde, cartilagineuſque, ita ut vix diſcindi potuerit, continebat calculum ſex unciarum, lamellis concentricis conſtantem, totum pelvis cavum replentem, & inferiori ſuo extremo in ureterem protenſum, ramoſum, irregularis figuræ: tota hujus calculi moles erat ſabuli nephritici congeries, quæ circumdabatur involucro oſſeo, corallii alibi colorem referente. Renis ſiniſtri tota ſubſtantia conſumta erat; cujus loco aderant cellulæ, vivido humore plenæ (*Acad. des ſcienc. l'an.* 1730. *Hiſt. p.* 55.). Calculum renalem, oblongum, in medio perforatum, vidit *Euſtachius* (*De Renibus c.* 45. *p.* 122.) qui hinc liberum urinæ in veſicam deſcenſum non impediebat: *Hunc calculo minime laborare, conſtanter affirmabant Medici; quia neque urina ſuppreſſa unquam fuerat, neque tenuis, aut turbida, ſeu ſabuloſa,* appa-

apparuerat. Quid agendum ſit, ut tres hæ indicationes curatoriæ obtineri poſſint, ſingulatim conſiderandum eſt.

§. 1405. I. ID fit victu humido, blando, tenui, modice ſalito; potu aquæ, vel huic ſimillimo; viribus vitæ.

Agitur hic de illis, a quibus ſperari poteſt imminutio calculi in renibus hærentis. Antea pluribus probatum fuit, calculum augeri, dum ex urina, in renibus ſecreta, nova applicantur elementa calculoſa. Si ergo quocumque modo impediri poſſet facilis ſeparatio illorum elementorum calculoſorum ex urina præterlabente calculum, vel in pelvi moram trahente, non augeretur calculi moles, & aliqua ſpes foret, ab urina ex renibus depluente ſenſim deteri poſſe calculi ſuperficiem, ſicque molem ejus minui, juxta tritum illud:

Gutta cavat lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo.

Lenta foret quidem hæc calculi imminutio; ſed magna vel inde utilitas ſequeretur, ſi calculi renalis incrementum impediri poſſet.

Antea ad §. 1419. dictum fuit, materiam calculi tanto facilius ex urina ſecedere, forte & copioſius, quanto urina putredini propior eſt; & hinc, cæteris paribus, calculum, in veſica contentum, celerius incrementum capere, quam dum in renibus hæret. Ideo credidit *Hales*, uti tunc pariter dictum fuit, calculum citius creſcere tempore æſtivo, quia tunc urina ſolet eſſe coloratior, acrior, & magis in putredinem vergens. Unde etiam, uti ad §. 1414. notatum fuit, *celeberrimus Lobb* (*De curat. Calcul. & Podag. &c. p.* 127.) ſtatuit: *Vehementer Podagra & calculo vexatos omnino victu animali abſtinere debere.*

In illis autem, qui jam prorſus ab his morbis reſtituti erant, conceſſit, ut paulatim ad victum animalem redirent: ſed ſimul monuit, ut aceto, ſucco citri, arantiorumque, pro condimento, ac fructibus, uterentur in prandio, & cœna, *ad præcavendam accumulationem ſalium alcalinorum animalium ultra terminos ſanitatis.*

Unde intelligitur ratio, quare victus humidus, tenuis, blandus, commendetur renum calculo laborantibus. In *Materia Medica* ad hunc numerum præcipua recenſentur, quæ in victu ad hunc ſcopum adhiberi poſſent. Sed, an per victum talem urina ſic mutari poſſit, ut non tantum calculum non augeat, ſed vi ſolvente minuat potius, conſiderabitur poſtea ad §. 1428. ubi de Lithontripticis agetur.

Modice salito. Mirabatur *Helmontius* (*De Lithiaſi c.* 3. *§.* 18. *p.* 671.) a Medicis ſalis uſum interdici calculoſis, cujus prohibitionis nullam tamen dare poterant rationem. Dicit, ſalis marini uſum, multum, & frequentem, nulli calculoſo nocuiſſe unquam; ſeque hoc experientia didiciſſe: *Quin potius accurate notavit plures, qui copioſo ſalis uſu ſibi calculi recentis, & ſuccreſcentis recidivam amputarint.* Alio in loco (*Ibid. c.* 7. §. 28. *pag.* 702. *Columm.* 2.) laudat uſum ſpiritus ſalis marini, cum vino albo ſumti. Illud enim remedium non tantum *tollit ſonum mortales ſtrangurias, & totum diureticum, aliquot ſanavit: verum inſuper, quibus decidens juſto major calculus a rene per aliquot menſes in veſica moratus erat, tandem minutus, mejendoque excretus, fuerat; quem tamen antea, multoties repetito introitu in collum veſicæ, toties per cathetera repelli retrorſum neceſſe fuerat.* Sed & *Stæchelini* (*pag.* 33.) experimenta, de quibus ad §. 1428. agetur, videntur *Helmontii* opinionem confirmare. Dum enim ex pulcherrimis experimentis utilia deducit Corollaria, ſtatuit, quod omnia illa, quæ aerem, in calculo latentem, ad ſtatum activum reducere valent, ſint diſſolventia calculorum: obſervavit autem, durioribus calculis in principio magis convenire menſtrua aquoſo-ſalina. Cum autem ſalis uſus ſitim augeat, & po-

& potus copioſior calculo renali proſit, etiam ob hanc cauſam edulia modice ſalita utilitatem habent.

Potu aquæ, vel huic ſimillimo. Antea dictum fuit ad §. 1414. & 1423. adeſſe in calculis humanis, & aliorum animalium, imo etiam in ipſis ſilicibus, materiam glutinoſam, quæ in aqua ſolubilis eſt. Hac materia educta, minuitur cohæſio reliquarum partium calculum conſtituentium inter ſe, unde fatiſcunt; imo per plures dies calculi relicti in aqua diſſolvebantur, vario temporis intervallo, pro diverſa calculorum duritie: obſervavit autem celeberrimus *Hales* (*Hæmaſtat. of the animal Calculus Exper.* 8. *p.* 216. *& ſeq.*) longe citius calculos diſſolvi in aqua calida, quam in frigida; ſed dum ſolutio fit, calculi teguntur muco albo.

Si ergo copioſus potus aquæ, vel liquidi tenuis aquoſi, ſumitur, adeſt talis maceratio calculi renalis, dum perpetuo depluente urina tenui, aquoſa, calida, madeſcit. Præterea, ad §. 1414. pluribus demonſtratum fuit, nubeculam, quæ in ſaniſſimorum hominum urina, poſt bonum ſomnum excreta, colligitur, in ſe continere calculi rudimenta. Si autem eadem urina, recens emiſſa, tripla copia aquæ diluitur, nubecula talis, vel omnino non, vel tardius longe, concreſcit: unde, per potum tenuem copioſum, incrementum calculi impeditur, dum ſimul calculi diſſolutionis aliqua ſaltem ſpes eſt, quæ tanto major, quanto urina dilutior. Obſervavit enim *Hales* (*Ibid.*), quod ſolutio calculi in aqua calida minus feliciter procederet, dum triginta novem aquæ partibus unam partem urinæ addidiſſet tantum.

Memorat *Baglivius* (*Opera omn. p.* 115. 116.) ſecretum illud, in *Zecchii* conſultationibus relatum; *nempe hauſtus aquæ calidæ ad libram circiter, ſtatim ante prandium factus. Piſo, & Alexander, multis ante Zecchium annis hoc idem aquæ calidæ remedium comprobarunt, dicentes, quod, poſt primum excretum calculum, nunquam impoſterum alios genitos fuiſſe viderint, uſum hunc aquæ calidæ multum continuantibus.* Major autem copia aquæ calidæ facile fertur a corpore ſano; hinc ſæpius de die eam adhibuerunt plures, ſucceſſu non contemnendo.

Præ reliquis laudatur largus uſus ſeri lactis, animalium ſolo gramine paſtorum, in quo, præter aquæ copiam, adeſt graminis vis ſolvens; de cujus egregio effectu antea in Capitulo *de Hepatitide, & Ictero multiplici* dictum fuit. Conſtitit enim, calculoſas concretiones, in cyſtide fellea, & ductibus bilioſis, graminis, ac ſeri graminei uſu feliciter ſuperatas fuiſſe. Cereviſia tenui copioſa, loco cœnæ, utebatur *Sydenhamus*, ut calculi renalis, quo laborabat, moleſtias leniret; uti ante in Capitulo *de Podagra* monitum fuit.

Potibus aquoſis, calidis imprimis, laxari corporis ſolidas partes, negari nequit; & imprimis renes, dum per illos continuo copia aquoſæ urinæ fluit. Quidam auctores inter cauſas nephritidis calculoſæ recenſuerunt nimiam renum laxitatem, metuentes, ne per laxatos tubulos renales tranſirent craſſiora, quæ baſim calculo dare poſſent, ſi diutius in pelvi, aut ejus ramis, hærerent. Verum perpetuum, & ſolito copioſius, urinæ aquoſioris profluvium facile abſterget, quidquid ibi hærere inciperet: unde ab hac cauſa parum metuendum videtur.

Sed totius corporis debilitati languorem, a molli tali victu, & copioſo potu aquoſo, metuerunt plures; neque ſine ratione. Verum levius hoc malum eſt, ſi comparetur cum calculi renalis moleſtiis; nec adeo difficulter poſtea ſuperari poterit. Imo ille languor, diuturnum horum uſum ſequens, pro bono omine habebatur a *Boerhaavio*, qui in *Materia Medica* ad hunc numerum monet ſequentia: *Plurimum valet uſus horum, tandiu continuatus, donec alvus fit, manetque aliquandiu, laxa; licet debilitas quædam inde ſucceſſerit: hac quippe felix ſolvit ſæpe vel inveteratum malum.*

Viribus vitæ. Si enim hæ validæ fue-

fuerint, tolerabitur facilius aquæ, & aquoſorum potuum, ingeſtio copioſior; ſin minus, metuendum foret, ne aqua, copioſe ingeſta, in cavis corporis collecta ſtagnaret, ſicque hydropem produceret; uti ad §. 1229. probatum fuit, ubi de Hydropis cauſis agebatur.

§. 1426. 2. Alterum fit laxando vaſa per balnea, clyſmata, linimenta laxantia; lubricando vas medicamentis humidis, emollientibus, lenibus, oleoſis blandis; aperiendo per opiata & anodyna; propellendo ope medicamentorum prudenter diureticorum, motu moderato.

Ut calculus renalis expellatur de corpore, debet tranſire per ureteres, qui pelvi renis anguſtiores ſunt: unde, ſi calculus renalis jam talem molem habuerit, uti libere per ureteres deſcendere non poſſit, hærebit in hoc itinere, & ureterem diſtendet, ac irritabit, qui, cum ſenſibilis ſatis ſit, contrahetur, uti ad §. 1416. dictum fuit, ſicque augebitur obſtaculum deſcendenti calculo. Quænam autem requirantur remedia, ad fibras ſolidas, nimis reſiſtentes & rigidas emolliendas, ac laxandas, dictum fuit ad §. 35. & 54. In *Mater. Med.* ad hunc numerum habentur tales formulæ, ex emollientibus remediis paratæ, ad quarum normam plures aliæ ſimiles parari poterunt. Omni autem modo hæc applicantur, externo, atque interno uſu, ut tanto certius & citius levamen inde ſentiant ægri.

Balnea, ex his parata, quibus ad lumbos uſque inſident ægri (ſemicupia vocari ſolent), pulchre proſunt; poſt hæc balnea, renum, & ureterum regio linimentis laxantibus perfricatur; fomenta ex ſimilibus adhibentur, per clyſmata injiciuntur molliſſima decocta, ut inteſtinum colum, iis repletum, renibus vicinum, perpetuo fomento illos leniat: oleoſa blanda his clyſmatibus miſceri ſolent, & cum juſculis permiſta exhiberi, ut omnia lubrica, & humida, reddantur, quantum ulla arte fieri poſſit. Sic ſimul ſpaſmodica ureterum ab irritante calculo contractio iiſdem remediis tollitur; quam doloris nephritici cauſam præcipuam ſtatuit *Helmontius*, uti ad §. 1417. dictum fuit.

Alio in loco (*De Lithiaſi c. 7. §. 10. p. 695.*) addit ſequentia: *Quoniam juvant præfata humectantia, Altæa, Malva, Amygdalinum &c., non quatenus amplificant ureteres (quod in ſe ridiculum), ſed in quantum ſpaſmum criſpationis demulcent, prout aliquot fotus externi.*

Unanimi autem conſenſu apud Medicos, emollientium, & lubricantium remediorum uſus, ad faciliorem expulſionem calculi renalis, laudatur.

Aperiendo per Opiata et Anodyna. De uſu egregio horum antea ad §. 202. & 229. dictum fuit. Adſunt ſæpe enormes dolores, dum calculus renalis incipit ex pelvi per ureteres moveri, ita ut quandoque omnem tolerantiam ſuperent, etiam in robuſtis, & conſtantiſſimi animi, hominibus.

Tunc certe horum dolorum lenimen requiritur, ne, vigiliis, & tormentorum vehementia, vires ægri penitus collabaſcant; uti antea ad §. 998. in Capitulo de *Nephritide* dictum fuit.

Verum notandum eſt, quod iiſdem aperiantur viæ, ubi, per doloris acerbitatem contractus ſpaſmo ureter tranſitum impedit. Dum granum ſabuli incidit in oculum, illud ſcabritie ſua adeo irritat palpebrarum internarum ſuperficiem, ut, ſpaſmo dolentiſſimo contractæ, nulla vi deduci ab invicem poſſint. Idem in tranſitu calculi aſperi per ureterem fieri, docet acerbus dolor, qui hoc tempore ab ægris percipitur. Ubi autem, per opiata & anodyna, ſenſus doloris tollitur, manente licet doloris cauſa, ceſſat ſpaſmodica ureteris contractio, & via aperitur. Vidi ſæpius, opiato remedio dato, poſt lubricantia, & emollientia prius adhibita, ſomni

ſomni tempore deſcendiſſe calculum in veſicam, evigilanteſque ægros ab omni penitus dolore immunes fuiſſe, & paulo poſt calculum eminxiſſe. Commendavit *Philonium*, & *Theriacam non antiquam* (quæ integras admiſti opii vires habet) *Trallianus* (*Lib. 9. cap. 4. pag. 534. 535.*): *Si dolor remanet, & magnum imminet periculum, ne vires a vigiliis, & conſtanti dolore, dejiciantur. Præſtat enim lenire dolorem, &, viribus ita revocatis, ad valentiora, quæ calculos confrigere queant, rurſus accedere.*

Cum autem obſervatum fuerit, in diverſis hominibus variam opii doſin requiri ad ſopiendos dolores, tutius ſemper eſt, illud in aqua diluere, & cochleatim dare, donec effectum præſtet, quam ſimul & ſemel illud ingerere. Talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, quæ bina opii grana continet, & cujus uncia media omni hora propinatur. At, ſi dolor urgeret, dedi eandem quantitatem omni quadrante, vel & ſemiquadrante, horæ, donec, lenito dolore, blandus ſomnus obreperet.

Propellendo ope medicamentorum prudenter diureticorum. Antea ad §. 1000. monitum fuit, plures eſſe in hac opinione, quod acriora diuretica calculum promovere poſſint per ureteres in veſicam: verum urina per tenuiſſimas, ac numeroſiſſimas fiſtulas ſecretorias depluit in pelvim, & ureteres, nec aucta hæc ſecretio per acria diuretica unquam efficere poterit, ut urina, motus accelerati impetu, calculum protrudat. Antea quidem ad §. 1417. dictum fuit, ſi calculus, ureteri infixus, omnem urinæ tranſitum impediat penitus, tunc partem ureteris, quæ obſtaculo ſuperior eſt, diſtendi, & calculum primi columna urinæ incumbentis; ſed hæc preſſio creſcit pro ratione altitudinis, adeoque maxime agit in calculum, dum in inferiore parte ureteris hæret; & protuſio calculi tunc tantum pendet a preſſione imcumbentis liquidi, non a motu urinæ accelerato. Unde patet, ab acrioribus diureticis nihil boni exſpectandum eſſe; e contra hæc nocere poſſe, cum ſtimulo ſuo irritent loca dolentia, eadem inflamment quandoque, & urinam reddant acriorem.

Magna hinc prudentia opus eſt, dum exhibentur diuretica ad calculum renalem expellendum; a mitioribus enim quandoque & diſcrimen imminet; uti *Sydenhamus* (*de Mictu ſanguinis a calculo ren. pag. 707.*) ſollicite monet: *Etenim, ſi calculus, renibus incluſus, ita magnæ molis ſit, ut per ureterum ductus in veſicam propelli nequeat, iſtæ aquæ* (*minerales*) *Paroxyſmum, ut plurimum excitant, qui eo uſque perdurabit, cum magno vitæ periculo, donec tandem calculus in pelvim redierit.*

Unde nequidem audebat *Mannam*, in aquis mineralibus Catharticis ſolutam, propinare; licet, hoc modo data, celerius alvum purgaret, & minori nauſea ventriculum irritaret. Ubi vero certum eſſe credebat, minores calculos in renibus hoſpitari, tunc teſtabatur, *quod nullum eſſet magis efficax remedium, ſive ad præcavendum minorum calculorum incrementum, ſive ad eoſdem e renibus deturbandos, quam aquarum chalibeatarum potatio liberalior, per ſingulas æſtates jugiter repetenda.* Præcipuum autem ſignum, ex quo *Sydenhamus* (*Ibid. 707. 708.*) concludebat, calculos renales minores adeſſe, erat, ſi talis æger antea paroxyſmum nephriticum paſſus fuiſſet; de qua re, uti & de ſignis calculi renalis moti, videantur illa, quæ ad §. 1422. dicta ſunt.

Enumerantur Diuretica (*H. Boerhaave Inſt. Medic. §. 1222.*), & in varias claſſes diſtribuuntur: verum, inter illa, omnium certiſſima, & maxime innocua, aqua, & aquoſa omnia, ut ſerum &c. quæ præcedenti paragrapho laudata fuerunt ad minuendam calculi molem.

Ab acrioribus, & ſtimulantibus remediis prudentia abſtinendum jubet, ne dolor, qui in paroxyſmo nephritico vehemens adeſſe ſolet, augeatur; ne ſequatur renum inflammatio, & plura alia metuenda mala; quam rem latius deduxit *celeberrimus Loob. De Calcul. &*

Pod.

Pod. c. 17. *p.* 193, *& ſeq.*), qui omnia valide ſtimulantia in calculi curatione damnavit; omnium maxime, ſi adeſſent jam magnus dolor, & febris. *Aetius* (*Sermon.* 11. *c.* 5. *p.* 254. *& ſeq.*), poſtquam balnea, fomenta, clyſmata, oleoſa, cataplaſmata &c., laudaverat, teſtatur, multis ad lapidis ejectionem hæc ſuffeciſſe; ſin minus, diuretica præbenda ſuaſit, &, inter illa, quædam ſatis acria commendat; uti *calamum aromaticum*, *ammii*, *dauci*, *oreoſelini*, *ſemina*, *aſarum*, *bryoniam &c.* Verum & ſequentem cautelam addit (*Ib. p.* 256.): *Porro ea, quæ urinam cient, ac lapidem frangunt, tunc exhibere convenit, quum vehementes dolores remittunt. Transmoto enim lapide, & ex ſede agitato, dolores quieſcunt. Quod ſi obfirmati ſint lapides, plurimus potus vitandus, itemque ea, quæ urinam ducunt. Fomentis autem, & Cataplaſmatis, ac inſeſſionibus, membra relaxanda, & venter per infuſa, & inſeſſus evacuandus, ne ureteres, meatus urinam ex renibus ad veſicam tranſmittentes, comprimantur.*

Sunt quædam remedia, quæ ſtatim urinam mutant, poſtquam aſſumta ſunt, nec tamen inſignem acrimoniam habent; quales v. g. ſunt *Aſparagi*; nam ſtatim urinæ odor ab his mutatur: ſic *rhabarbarum*, *crocus*, *pulpa caſſiæ fiſtulæ &c.* urinæ colorem ſatis cito mutant. Cum ergo tam cito horum efficacia ad renes veniant, diureticorum claſſi adnumerari ſolent. Ab his, multa aqua ſimul potata dilutis, minus metuendum videtur. *Helmontio* (*De Lithiaſi c.* 5. *§.* 17. *p.* 686) tamen erant Aſpargi: *Vidit namque juriſperitum, non ante afflictum Lithiaſi, niſi poſtquam a largiore Aſparagorum eſu domum rediiſſet; ac deinceps, non tam calculis, quam ſubtiliſſimis arenis, per reditus, aliquot annos, ſingulis forte quindenis, ſub atroci dolore decumberet.*

Alia occaſione ad §. 1258. notatum fuit, paroxyſmum Podagricum excitari Aſparagorum eſu. Notum autem eſt, celebres Medicos poſuiſſe magnam affinitatem inter Calculum, & Podagram. Unde videtur tutius eſſe, & ab his abſtinere paroxyſmi Nephritici tempore. Forte alio tempore proſunt; nam probabile videtur, illud ſabulum nephriticum præexſtitiſſe in renibus illius juriſconſulti, non ſubito natum fuiſſe ab Aſparagorum eſu. Poſtea enim ab hac Diatheſi calculoſa illum convaluiſſe, *Helmotius* notat.

Motu moderato. Poſtquam nempe, emolientibus, lubricantibus, oleoſis uſurpatis, externo & interno uſu, per balnea, fomenta, linimenta, paratæ ſunt viæ, quantum ulla arte fieri poteſt, ut calculus tranſire poſſit. His præmiſſis, laudavit *Aretæus* (*De cur. morb. acut. l.* 2. *c.* 8. *p.* 110.) *geſtationes, & corporis concuſſiones, ad movendum, propellendumque calculum.* Verum motus tales tunc imprimis tentari poſſunt, dum dolores parum remittunt; ſic naturæ ductum ſequimur: videmus enim, tales ægros corporis ſitum omni momento mutare, ut levamen aliquod inveniant. Sed & ſolet paroxyſmum nephriticum comitari vomitus, uti antea dictum fuit, per quem omnia viſcera abdomalia fortiter concutiuntur, ſicque calculi deſcenſus per ureterem promovetur; vomitum autem illum ſalutarem naturæ conatum eſſe, agnoverunt Medici; hinc non ſiſtendum, ſed tepido molli liquido copioſe potato promovendum potius. *Piſo* (*De Morbis a Seroſa colluvie &c. Sect.* 4. *c.* 2. *obſerv.* 102. *p.* 317.) vomitus utilitatem teſtatur ſequentibus: *Quod in me ſum expertus olim: nam, cum verno tempore urinæ ſtillicidium per duos ſeptenarios negotium nihil exhibuiſſet, ecce de repente dolor atrociſſimus invadit, & non ita poſt vomitus, iſque ita vehemens, ut in eo conatu & enixu lapillus ex anguſtiis uterum, inſperato, certoque cum levamento, in veſicam deciderit, ut deinceps nullum laborem, aut dolorem ſemeſtri ſpatio perſenſerim.*

A moderato autem motu incipiendum eſſe prudentia dictat, & ſenſim ad validiorem procedemdum, ne forte aſper, aut acutus, calculus vehementiori concuſſu lædat renes, aut urete-

res;

res: unde ſanguinis mictus, inflammatio, & alia mala, ſequi poſſent. Ideo & *Aretæus* leniſſimum geſtationis motum præmittit corporis concuſſionibus.

§. 1427. 3. Tertium, occurrendo ſymptomatibus; inflammationi per V.S. & reliqua hujus remedia; dolori per emulſiones anodynas; aſperitati per oleoſa, ſaponata, glutinoſa.

Tres indicationes curatoriæ §. 1424. enumeratæ ſunt; de duabus prioribus, imminutione nempe, & expulſione, calculi renalis nunc dictum; ſequitur, ut agatur de illis auxiliis, quæ poſſent hoc efficere, ut calculus renum, qui nec minui, nec expelli, poteſt, eo redigatur, ut non, vel ſaltem, quam minimum, lædat; ut nempe facilius tolerari poſſit, quod tolli nequit, malum.

Damna, quæ metuenda ſunt a calculo renali, enumerata fuerunt §. 1416. & pro maxima parte videntur pendere ab inflammatione, ejuſque ſequelis diverſis, a quibus varia ſymptomata derivantur. Unde videmus, optimos Medicos in calculo renum curando ſemper omnem operam adhibuiſſe, ut præſentem inflamationem tollerent, aut futuram caverent; imo etiam, dum expellendo calculo renum operam dabant, de cavenda inflammatione cogitaſſe. Nam & mollioribus utebantur diureticis, & nitrum, inter remedia antiphlogiſtica adeo celebre, his addebant.

Talis decocti formula in *Materia Medica* ad præcedentem numerum habetur, in qua tribus decocti diuretici libris adduntur binæ drachmæ nitri.

Cum autem miſſio ſanguinis, ad obtinendam inflammationis reſolutionem benignam, ab omnibus adeo laudetur, ſolet & illa adhiberi, præcipue, ſi una cum valido dolore febris adſit. *Piſo* (*In loco modo citato.*) voluit, prius vomitu, & clyſmatibus evacuandas eſſe primas vias, verum tutius videtur, a ſanguinis miſſione incipere; cum vomitus violentus deſcenſum calculi per ureteres comitari ſoleat, & metus ſit, ne inter validos vomendi nixus plena vaſa rumpantur; vel nimis diſtendantur vaſa capitis, niſi hæc depletio præmittatur; uti antea in *Febrium hiſtoria* dictum fuit.

Nec tantum hunc uſum præbet venæ ſectio; ſed & faciliorem reddere poteſt calculi per ureterem tranſitum; uti pulchre *Aretæus* (*De curat. Morbor. Acutor. l.* 2. *cap.* 8. *p.* 109.) docuit: *Si calculi jam conſtiterint, adeſtque inflammatio, venam cubiti, niſi ætas prohibeat, ſecato: bene fluidus autem, multuſque ſanguis exeat: neque enim phlegmonæ tantum evacuatione mitigantur, ſed etiam calculorum incuneationes vaſorum inanitione laxantur; quin etiam per mictum calculi elabuntur.* Alio in loco (*De curat. Morbor. Diuturn. l.* 2. *cap.* 3. *p.* 130.) venam malleoli, quæ recta reni reſpondet, ſecari jubet: *Nam ſanguinis a renibus effluxiones calculorum inhæſiones cohibent. Inflammatio enim colligata tenet omna: evacuatio autem ſolutio eſt phlegmones.*

Sanguinis quoque miſſionem, & repetitam quidem, conſulit *Aetius* (*Sermon.* 11. *cap.* 5. *p.* 254.): *Quum lapis in renibus fuit obturatus, & vehementiſſimos intulit dolores, ſanguinis etiam multitudo periculum minitantis materias ad tenſione affectam partem advocat, ob acutos videlicet dolores.* Monet autem, minus ſanguinis evacuandum eſſe, quam quidem ipſa repletionis copia expoſtulat; quia vix ſperabat, cito de renibus deſcenſurum calculum; præcipue ſi magnus ſit: *Quare ſervare oportet ſanguinem in eam, quæ cum tempore futura eſt, in corpore expenſam.* Sed videtur tutius *Aretæi* conſilium, qui largam venæ ſectionem in initio ſuadet: ſi enim novam ſanguinis miſſionem morbus poſtea poſtulet, poterit inſtitui moderatior, prout vires, & ætas permittunt. Simul tamen notari meretur, quod *Aetius*

tius cogitaverit de ſubſidentia partium tumentium, quibus calculus cingitur. Sic enim habet (*Ibid. p.* 255.): *Cæterum, ubi excreverit venter, ſufficienter, quædam infundere oportet, quæ corpuſculorum circum lapidem ſitorum inflammationes lenire, & laxare poſſint.* De reliquis auxiliis contra inflammationem antea in *Capitulo de inflammatione* abunde dictum fuit. Quomodo autem dolori ſuccurrendum per anodyna, &, per oleoſa, glutinoſa, ſaponacea mollia, viæ lubricandæ, aſperitateſque leniendæ ſint, ad numerum præcedentem dictum fuit.

Si omnibus his, diu, fruſtra, tentatis, nullum levamen inveniatur, & calculus, ob nimiam molem, ſitumque perverſum, per ureteres deſcendere nequeat, miſera eſt ægri conditio; cum omnia mala illa metuenda habeat, quæ §. 1416. recenſita ſunt. Calculi, ſi nec aſperam ſuperficiem habeant, nec figuram anguloſam, ut perpetuo irritent, ſæpe tolerantur abſque magno malo, ponderis fere tantum ſenſum circa renum regionem moleſti: imo, uti antea dictum fuit, quandoque in cadaveribus reperti ſunt magni renum calculi, licet nulla ſuſpicio fuiſſet illorum toto vitæ tempore. Verum non ſemper hæc felicitas contingit: plures enim, calculo renali, qui expelli nequit, laborantes, cruciantur dolore perpetuo, vel poſt brevia intervalla recrudeſcente; & a motu majori, imprimis vectione in rheda, mictus cruentus, ac dolorum, qui ſopiti videbantur, renovatio, vel augmentum, ſuccedunt. Hinc mirum non eſt, quod quandoque tales ægri cogitaverint, anceps potius periculum ſubire, quam ut tota vita conflictarentur cum tot, ac tantis malis, & perpetuo pejorum metu languerent.

Antea ad §. 1416. dictum fuit, calculum, in rene hærentem, quandoque inflammare vicinas partes, & ſuppurationem facere, quæ, extrorſum pus deducens, tumores producit, qui, ſponte rupti, vel ſcalpello aperti, pus copioſum dant, manente poſtea ulcere fiſtuloſo. Dum in tali caſu, ſpecillo pertentando, in fiſtulæ fundo deprehendebatur corpus durum, prudenter dilatata fiſtula, calculus prodiit; ſubinde plures; ſicque felix cura ſucceſſit. Oportuit tamen quandoque forcipe, ad quatuor, vel quinque pollicitum profunditatem immiſſo, calculos extrahere. Tales caſus habentur fideliter deſcripti (*Academ. Royale de Chirurg. t. 2. p. 233. & ſeq. t. 3. p. 266. & ſeq.*) a peritiſſimis Chirurgis. Cum ergo, natura monſtrante viam per ſuppurationem factam, ſcalpelli ope via facta fuerit, per quam calculi ſponte exiverunt, vel Chirurgi manu educti ſunt, hinc nata fuit opinio, poſſe tentari renum ſectionem, ut calculus educeretur; licet nullus abſceſſus viam monſtraret, qua ad calculum perveniri poſſet. Notat *celeberrimus Freind* (*Hiſtory of phyſick part. 2. p. 183. & ſeq.*), Arabum tempore Nephrotomiam tentatam fuiſſe, ſed *Serapionem*, & *Avicennam*, damnaſſe illam, tanquam ſumme periculoſam, & vix non certo lethalem, non niſi a furioſo, vel Agyrta, tentatam. Memorat tamen ibi binus caſus Nephrotomiæ inſtitutæ, per plures annos ſuperviventibus illis, qui hanc ſubierant. Inſtituta nempe fuit in homine ad mortem damnato, & in Conſule *Hobſon*, a *Dominico Marchetti* Paduæ, qui ambo ſuperſtites manſerunt.

Quibuſdam viſum fuit & *Hippocratem* ſuaſiſſe Nephrotomiam (*De Internis Affect. c. 15. Charter. t. 7. p. 649.*), eo loco, cujus alibi mentionem feci §. 170. 3. ubi de vulnerum lethalitate agebatur. Sic autem habet: *Quum dolor urget, multa calida lavato, &, qua parte præcipue dolor eſt, fotus tepentes admoveto; quum vero intumuerit, & extuberarit, ſub hoc tempus ſecundum renem* (κατὰ τὸν νέφρον) *ſecato, &, pure extracto, arenam medicamentis urinam moventibus curato &c.* Verum ex ipſo hoc textu manifeſte apparet, *Hippocratis* mentem non fuiſſe, ut ſectio per renis ſubſtantiam fieret ad educendum calculum; ſed tantum voluiſſe, ut abſceſſus extror-

trorſum prominens ſcalpello diſſecaretur, ad educendum pus. Econtra diſerte monuit, ſectionem fieri debere ſecundum renem: imo nec arenam per vulnus factum educendam voluit, ſed per medicamenta urinam moventia. Videtur & *Aetii* (*Serm.* 9. *c.* 4. *p.* 254.) locus huc ſpectare, ubi dicit: *Conſiſtunt lapides in renibus juxta ventriculos* (*pelves*) *ipſorum, aut parvi, aut majores, & aliquando quidem pauciores, quando autem plures, & magnitudine, & forma, & colore, & aſperitate, & multitudine, inter ſe differentes &c. Accedit ægris loci dolor, tumore nuſquam foris apparente, niſi inflammatio per lapillos producatur.* Sane calculi plerumque remoti hærent; in pelvi nempe, & ut illis via fieri poſſet, deberet tota renis ſubſtantia diſcindi ad pelvim uſque; prius diſſectis tegumentis, ac muſculis, quorum craſſities tres cum dimidio pollices æquabat in homine, qui, diuturnos dolores nephriticos paſſus, vehementi tuſſi dein correptus, perierat tabidus, ibi ergo credibile eſt, corporis toroſitatem multum imminutam fuiſſe. Tam profunda ſectio requirebatur, ut ad peritonæum uſque penetrare poſſet egregius Chirurgus *Douglaſs* (*Medical Eſſays and obſervat. vol.* 1. *p.* 232. 233.), qui vidit, partem inteſtini coli poni inter peritonæum, & convexam renis partem; quo remoto, occurrebat inſignis nervus, qui neceſſario deberet tranſverſim diſcindi, ſi renis ſubſtantia ad pelvim uſque ſcalpello divideretur (*Notandum hic videtur, quod renes extra cavitatem in abdomine ponantur*). Unde merito concluſit, Nephrotomiam locum habere non poſſe in vivente; illamque damnavit tanquam temerariam.

Inſuperabiles difficultates hanc operationem comitantur. Situs enim renum varius invenitur, ut *Euſtachius* in ſuis tabulis docuit. Quomodo Chirurgus, licet dexterrimus fuerit, in tam profundo vulnere aciem ſcalpelli dirigere poterit, ut ſubſtantiam renis ad pelvim uſque dividat? Quantum periculum Hæmorrhagiæ periculoſiſſimæ, imo fere lethalis? Præterea, numquam poteſt noſcere ſitum, figuram, & magnitudinem, calculi, quem educere molitur. Antequam calculus veſicæ per ſectionem educetur, peritus Lithotomus cathetere explorare poteſt; in calculo renali nihil ſimile tentari poterit. Unde facile contingere poſſet, ut poſt profundam adeo, & crudelem, ſectionem calculus educi non poſſet. Quomodo enim forcipem per tam profundum vulnus immittet Chirurgus ad calculum uſque? Quomodo forcipis immiſſi crura ab invicem deducet, ut calculum prehendat? Quomodo certus eſſe poterit, quod nihil intercipiatur de renis, aut pelvis ſubſtantia inter forcipem, & calculum? Quam crudelis laniena, ſi hoc contigerit?

Dum *Tulpius* (*Obſerv. Medic. lib.* 2. *c.* 44. *p.* 165. 166.) invenit in cadavere hominis, ob renum, & pectoris vitia mortui, in utroque rene inſignem calculum, diſpergentem ſe quadruplici ramo, inſtar crucis, per univerſum renem, exclamat: *Viderint illi igitur, qui ſatis ſpecioſe docent, ex inciſis renibus calculos eximere, quam turpi ignominiæ proſtituerint & ſe, & artem ſuam, ſiquidem aliquando inciderent in calculum tam firmiter renibus innatum.*

Cæterum, omnia, quæ hactenus de Nephrotomia habentur cognita, ſolida cum eruditione collegit egregius *Hevin* (*Academie Royale de Chirurg. tom.* 3. *p.* 238. 239.), ſingula accurate expendit, contulit cum reliquis magno judicio, & tandem concluſit, Nephrotomiam non eſſe tentandam, niſi abſceſſus natus monſtraverit viam; de quo ubi conſtat, cito aperiendum eſſe ſuadet. Hanc ego ſententiam omnino amplector.

Facile autem apparet, talia ulcera difficulter ſanari poſſe, cum illorum focus tam profunde hæreat, ut vix ad illum ſectione pervenire Chirurgus poſſit. Unde *Aræteus*, uti alia occaſione ad §. 1002. monui, pronunciavit, ulcera

ra renum non quidem lethalia eſſe, ſed inſanabilia, & una cum ægro commoritura. *Hobſon*, cui calculus renalis exſectus dicitur, poſt decem annos gerebat in lumbis fiſtuloſum ulcus adhuc, licet tam bene ſe haberet, ut quadraginta milliaria Anglica equo vectus conficere auderet. Si tamen omne calculoſum, quod in rene latebat, per hanc viam fuerit expulſum, nec renaſcantur novi calculi, caſus aliqui in hiſtoria Medica (*Ibid. p.* 324.) recenſentur, in quibus integra curatio ſucceſſit. Optime monetur (*Ibid. p.* 329.), tales abſceſſus quandoque duplicem focum habere; unum in ipſa renum ſubſtantia; alterum in pinguedine renem ambiente, quæ ſatis craſſa eſſe ſolet. Unde jubetur, ut digito in cavum ſinum immiſſo tentetur, an inveniatur aliquod obſtaculum, quod impedit, ne ad fundum ulceris libera detur via: illud autem, ſi inveniatur, diſcindendum erit.

Notabilis ulceris fiſtuloſi, ex ipſa pinguedine renem dextrum ambiente nati, hiſtoria legitur (*Haarlemſche maatſchapp. vyſde deel. p.* 170. *& ſeq.*), quæ docet, quantum ſperare liceat, in difficillimis etiam caſibus, a peritis & animoſis Chirurgis, qui illa, quæ prudenti conſilio determinata fuerunt, tentare audent, & magna dexteritate perficiunt.

Virgini viginti octo annorum dolens tumor in regione dextra lumborum ortus fuerat, qui ſuppurabatur; & puri facto, lanceola pertundendo, exitus fuerit conciliatus, poſtque aliquot ſeptimanas integre curatum credebatur malum.

Verum poſt aliquot menſes parvulus tumor naſcebatur, immediate ſupra marginem oſſis illi dextri, ad diſtantiam circiter quinque digitorum tranſverſorum a ſpina dorſi; ſponte rumpebatur parvulus ille tumor, & ingens copia aquæ ſanginolentæ prodiit, cui quandoque pauculum puris miſtum erat. Copia liquidi effluentis, nunc minor, nunc major, erat; ſed plerumque admodum magna; ita ut plura mantilia non ſufficerent abſorbendo humori effluenti, qui quandoque in terram depluebat. Moleſtum hoc malum jam toleraverat ultra triennium, antequam peritiſſimi Chirurgi *Ten Haaff* opem imploraret; qui, malum attente examinans, invenit ſequentia:

Orificium fiſtulæ erat adeo anguſtum, ut globulum tenuioris ſpecilli vix admitteret, parvum illud orificium continuabatur cavo ampliori, in quod ſpecillum ad novem pollicum longitudinem demergebatur, antequam fundum attingeret, quem exiſtimabat hærere in pinguedine, renem dextrum circumambiente; quam copioſam eſſe credebat, quoniam ægra erat obeſa.

Supra ſpecillum cannulatum totam fiſtulam ab orificio ad fundum uſque diſcidit, una ſectione; &, ob corporis pinguedinem, vulnus erat ſatis profundum; ita ut labia vulneris tres pollices æquarent craſſitie; nec notabilis aderat hæmorrhagia. Cavum vulneris implevit ſpongiis, linteo carpto undique tectis, & totum hunc apparatum ex lege artis firmavit, qui in tertium uſque diem relictus fuit.

Remoto tunc apparatu, quod facile fiebat, cum omnia jam madeſcerent, totus fiſtulæ fundus oculis patebat: canalis erat apertus, qui cavo ſuo digitum capere poterat; anguſtior tamen circa orificium. Polita & glabra apparebat ſuperficies, tegebaturque craſſa membrana; imprimis, circa fiſtulæ orificium; aſcendendo enim verſus fundum minuebatur.

Circa fundum fiſtulæ canalis ille deſinebat in ſaccum expanſum adeo, ut apice digiti indicis vix attingi poſſet ejus extremum; unde confirmabatur Diagnoſis præcedens, quæ ſtatuerat, fundum fiſtulæ in pinguedine renem dextrum ambiente locari. Interim ex arte tractabatur vulnus; &, poſt aliquot dies, ſubſidentibus ac emollitis labiis, ſuppuratione jam præſente, denuo explorabatur fundus fiſtulæ; indicis digiti apice

ce ren dexter tangi poterat; ſed nullum in illo vitium detegebatur; verum in ſacco illo majori, qui fundum fiſtulæ conſtituebat, detegebatur minor cavitas; cujus orificium tenſa quadam chorda impoſita anguſtabatur. Juſtus metus erat, funditus non poſſe curari malum, niſi illa chorda diſcinderetur; quod tamen non ita tuto fieri poſſet; cum videretur illa chorda nervus eſſe inſignis; quo reſecto, plura & gravia ſymptomata metuenda erant.

Omnibus bene ponderatis, concluſum fuit, chordam hanc diſcindendam eſſe, uno ictu. Quod dum fiebat, intolerabilem dolorem ſenſit ægra, a coxa ad pedem uſque: nulla tamen ſequebatur hæmorrhagia; unde confirmabatur, chordam illam fuiſſe nervum. Acutiſſimus ille dolor diu non durabat; ſed manebat ingratiſſimus cujuſdam quaſi formicationis ſenſus, una cum frigore & inſenſilitate partis, præcipue in craſſiore femoris parte: omnia hæc ſymptomata per aliquot dies ſenſim minuebantur, tandemque omnino ceſſabant. Poſtea potuit diſtinctius tangi ren dexter, qui tamen non apparebat nudus, ſed tectus; cumque nulli ſinus laterales detegerentur, ad ſanationem fiſtulæ totus dirigebatur ſcopus; quæ etiam, ex arte tentata, feliciter ſucceſſit, poſt binos circiter menſes, manente cicatrice profunde cava; quod a peritis pro bono ſigno haberi ſolet; unde concludunt, latera ſinuum, & fiſtularum, ad ſe mutuo preſſa, penitus concreviſſe, ita ut nullum cavum manſerit, in quo colligi denuo poſſint humores; unde ſequeretur recidiva mali, quod percuratur credebatur.

Ex felici hac cura concluſit celebris ille Chirurgus, Nephrotomiam non adeo difficilem eſſe, ac quidem antea credebatur. Fatetur tamen, peritum neminem illam tentaturum, niſi certus ſit, calculum adeſſe in renibus, qui jam abſceſſum produxit, quique viam indicare poterit; nemo enim, licet calculum in renibus adeſſe ſciret, poterit indicare exacte locum in rene, ubi calculus hæret. Sed hæc omnia confirmant potius illa, quæ de Nephrotomia hactenus dicta ſunt.

§. 1428. Neque enim de ſpecificis lithontripticis hactenus vera fides.

Cum adeo dirum malum ſit calculus, & ſatis frequens, mirum non eſt, multa tentamina facta fuiſſe, ut inveniretur remedium calculum ſolvens.

Antea probatum fuit, in ſanis humoribus fluxiſſe illa elementa, a ſe invicem ſeparata, quæ poſtea, unita inter ſe, calculum durum conſtituunt. Quamdiu ſeparata manent hæc elementa, nullo modo ſanitatem lædunt; noxia tantum fiunt, ſi uniantur. Perfectiſſima ergo curatio obtineretur, ſi tale cognitum foret remedium, quod aptum eſſet, ſejungere concreta elementa calculi, ita ut in liquido, quo alluuntur, & ex quo ſeparata concreverunt, iterum ſolverentur integre, ſicque ſine moleſtia exire poſſent de loco, ubi concreta calculum produxerant.

Sic v. g. ad calculum veſicæ curandum tale deſideraretur remedium, quod, urinæ in veſica collectæ miſtum, aptum foret, partes concreti calculi ita ſolvere, ut, deleto nexu, quo cohærent, denuo in urina diſperſæ, una cum urina expelli poſſent. Multa tentata ſunt medicamenta, quæ applicabantur calculis humanis excretis, vel per ſectionem eductis; at, quantum novi, ſolus *ſpiritus nitri* calculum integre diſſolvere potuit, & quidem, cum intenſa efferveſcentia, uti ex obſervatis *celeberrimi Hoffmanni* ad §. 1414. dictum fuit. Sed requirebatur tripla copia aquæ fortis bonæ notæ ad pondus calculorum, qui coriandri ſeminis magnitudinem æquabant. Solutio erat turbida, albicans, & parum ſpiſſior; addito oleo tartari per deliquium, ad ſaturationem uſque, efferveſcentia quidem, ſed nul-

la præcipitatio, accidebat: hæc mixtura flaveſcens & pellucida fuit, ſaporis nitroſi, cum nitrum ſic regeneratum fuerit, uti ex Chemicis notum eſt.

At ſatis patet, acre hoc menſtruum calculo applicari non poſſe; deſtrueret enim loca corporis, in quibus calculus hæret. Optime qualitates remedii, quod calculum ſolvat, *Helmontius* (*in Capitulo: Supplementorum Paradoxon Numero criticum* §. 56. *p.* 560.) determinavit: *Aptum ſit, in urinam mutari, ut ſcilicet locum affectum tangat. Habeat in ſe poteſtatem ſolvendi repagula calculi. Donum Dei namque eſt; quod ars non parat, at duntaxat ſeparat, eruitque. Poſſidet iſtud in proprietate ſpecifica & appropriata; non autem in ſecundis qualitatibus; caduca quippe plerumque ſunt, vel qualitatum truculentia infamia. Sit ſubtile, ut quaquaverſum eat, ſuumque eminus objectum demoliri queat. Amicum ſit naturæ, ne ſcilicet cuncta pervertat &c. Errant proinde, qui ſolis corroſivis hanc conſcribunt monomachiam: ſecundis nempe qualitatibus nimis fidentes, indormiunt male ſecuri, & proprietatibus ſpecificis neglectis, poſthabitis quoque appropriatis, in objectum proprium tantum diſtentis, in obſcurum ivere. Non enim ſtruthio ferrum, aut aviculæ ſilices, uniones, lapillos, corroſionis qualitate æmula conterunt. Virtus eſt ſolvendi repagula, obiceſque tartareos. Hanc meditari, hanc imitari, convenit.* Nec mirum eſt, quod calculum ſolubilem crediderit, cum jactaret, ſe poſſidere *Alcaheſt*, ſive ſolvens univerſale, per quod omnia ſic ſolvi dicebantur, ut inſtar aquæ diffluerent. Verum & *Cardanus* ſcribit, *ſua ætate, virum per Longobardos operraſſe, qui, paucis diebus, quodam poculo paſſim, ſecure, certo, atque breviter, ſanabat: additque judicium, ſe non dubitare, hunc virum in inferis eſſe, quod moriens artem ſuam mortalibus inviderit* (*Idem de Lithiaſi c.* 7. *p.* 697. *col.* 2.).

Cum ergo hactenus de menſtruo tali, calculum humanum adæquate ſolvente, ſimulque tam miti, ut partes calculum continentes non læderet, nihil certi conſtet, inceperunt optimi viri cogitare, an non poſſet calculus ſic mutari, ut in minores partes dilaberetur, ſicque facilius expelli poſſet de corpore. Exempla enim in Hiſtoria Medica habentur plura, quæ docent, calculum veſicæ, dum cathetere tentabatur, diſſiluiſſe in fragmenta, quibus dein cum urina expulſis, perfecta curatio ſequebatur. Rarius autem hoc contingit, & tantum in calculis fragilioribus; plerumque enim ſunt duriores, imo aliquando duriſſimi. Videtur de hac re fere deſperaſſe *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. Morbor. Diuturn. l.* 2. *c.* 4. *p.* 54.); dicit enim: *Lapis magnus tolli nequit; neque enim potione, aut medicamento frangitur, aut circumteritur:* unde etiam in cura calculi renalis imprimis commendat illa, quæ calculos pellunt (*De curat. Morbor. diuturn. l.* 1. *c.* 7. *p.* 130. 131.). At caput illud mutilum eſt, & forte aliquid de medicamentis calculum terentibus adfuit in illis locis, quæ deſiderantur: nam alio in loco (*De curat. Morbor. Acut. l.* 2. *c.* 8. *pag.* 109. 110.) leguntur ſequentia: *calculi vero medicamentis potabilibus conterendi ſunt.* Deinde quædam remedia ad hunc ſcopum recenſet (plura vero enumerat ſimplicia loco modo citato). Quod autem certam fiduciam in his non repoſuerit, patet inde, quod illorum enumerationi ſtatim ſubjungat: *Et quotcumque experientia optima comprobavit.* Medicamenta jam, quæ calculi molem, atterendo quaſi ſenſim minuerent, a Medicis *Lithontriptica* ſolent vocari; quod vocabulum, quantum novi, ne ſemel quidem apud *Aretæum* occurrit. Calculus humanus non eſt corpus homogeneum & ſimplex, cujus omnes partes ſibi mutuo, & toti, quod ex illis concrevit, ſimiles ſunt; verum, chemico igne examinatus, dat ſimilia producta, ac ex aliis animalium partibus igne exprimuntur; ſaltem volatilem, aquam, olea, relicto capite mortuo, nigro, friabili; quod, per ignem apertum expulſo, vel con-

conſumpto, omni oleo tenaci piceo, relinquit terram non amplius cohærentem.

Hinc non ſine ratione credebatur, ſi una, vel plures, ex partibus calculum conſtituentibus poſſet ſeparari a reliquis, tunc cohæſionem reliquarum minui debere; ſicque calculum, qui antea durus fuerat, reddi poſſe friabilem, & levi vi deterendum. Cum autem per ignem ſal volatilis expelleretur de calculo, & ille fugaciſſimus eſſet, hujus ſeparationem a reliquis partibus ſperabant imprimis; & cum calx viva, addita ſali ammoniaco, illico fugaciſſimum ſpiritum volatilem, alcalinum, in aera expellat quaquaverſum, idemque contingat, ſi urinæ miſceatur (*H. Boerhaave Elem. chem. proceſſ. 97. p. 315.*), hinc videtur jam dudum de calce viva cogitatum fuiſſe, tanquam calculi remedio.

Thomas Bartholinus (*Epiſtol. Medicin. Cent. 4. Epiſt. 76. p. 395.*) *dixit: Conſtat authoritate Baſilii Valentini, aliorumque, nihil in calculo profligando utilius ſpiritu calcis vivæ, mihique iterum iterumque compertum, aquam calcis vivæ oſtreorum, mutylorumque, ſolvere calculos ordinarie ab ægris exſectos in mucilaginem, ſi aliquot dierum leni fotu in calido ſimul detineantur*. Monet tamen, aquam calcis debere eſſe bene ſaturatam. Alibi (*Ibid. Epiſt. 92. p. 470.*) refert, *Dickinſonum*, celebrem in Anglia, elapſo ſæculo, Chemicum, *in calculi affectibus laudare ceu decantatiſſimum remedium, aquas antenephriticarum herbarum aliquamdiu cum calce ovorum bene calcinata excoctas*.

Alii crediderunt, calculi cohæſionem tolli poſſe, ſi terra, calculi compoſitionem ingrediens, a reliquis partibus ſeparari poſſet; cum terra ſtabilitatem præcipuam præbeat corporibus, imo & valido igni reſiſtat quam maxime.

Verum *celeberrimus Hales* pulcherrimis experimentis demonſtravit, aerem firmiter inhærere ſubſtantiæ vegetabilium, animalium, ac mineralium, & notabilem partem totius molis horum corporum conſtituere, dum reliquis partibus cohæret adeo, ut validum ſæpe ignem requirat, antequam ille nexus divelli poſſit (*Vegetab. Staticks c. 6. p. 155. & ſeq.*). Aer autem, dum ſic in corporibus hæret, elaſticitate caret: ſimulac ſolvitur nexu cum reliquis partibus corporis, in quo hæret, tunc recuperat priſtinam elaſticitatem, & ſe quaquaverſum expandit; ſed de his jam dictum fuit ad §. 1414. Mirabatur *Hales* (*Vegetable Staticks p. 188.*) plus quam dimidiam partem totius calculi eſſe merum aerem; talem autem copiam aeris a nullo alio corpore, animali, vegetabili, aut minerali, educi unquam viderat. Magis mirum erat, quod aer non elaſticus (fixum vocant), in calculo hærens, cujus volumen nondum æquabat tres quartas pollicis cubici, dum expellebatur ab igne, mox elaſticus factus, repleret ſpatium quingentorum, & ſedecim pollicum cubicorum; adeoque volumem aeris elaſtici eſſet ad volumen aeris fixi, in calculo latenti, ut 645. ad 1. Quam enormis differentia!

Alio loco (*Hæmaſtaticks of the animal calculus Experim. 9. p. 226.*) calculum renum minorem, rubri coloris, immiſit lagenæ Florentinæ, aqua frigida plenæ; addidit fragmentum calculi alterius, qui valde durus erat. Lagenam hanc (quæ abſque rupturæ periculo calorem aquæ ebullientis fert) ſuſpendit ſupra ignem: dum aqua ebulliebat, aer copioſus exibat ex calculo nephritico, bullularum forma; calculuſque ex fundo elevabatur, & valide agitabatur hinc inde; unde comparabat calculum illum nucleo Cometæ, cujus caudam referebant bullulæ aereæ, ex calculo emergentes. Dum autem, nova affuſa aqua, ebullitio ceſſabat per minutum, hoc tempore nullus aer emergebat e calculo. Poſtquam per tres horas calculus ille renalis in aqua decoctus fuerat, amiſerat calculus duas tertias partes ſuæ molis. Durior autem calculus, qui æquali tempore coctionem ſuſtinuerat, ſenſibiliter non fuerat imminutus; licet quædam aeris copia, ebullitionis tempore,

pore, ex illo prodiiſſet. Obſervavit ſimul, dum ebullientis aquæ jacturam, nova aquæ frigidiuſculæ affuſione, reſtitueret, omnem aeris expulſionem ceſſaſſe, neque rediiſſe, niſi poſtquam aqua denuo notabili tempore ebulliviſſet.

Si ergo aer expelli poſſet a calculo, certum eſt, ipſius molem inſigniter minuendam. Verum etiam credibile videtur, aerem fixum, per totam calculi ſubſtantiam diſtributum, dum, elaſticitatem recuperans, exit de calculo, a contactu mutuo removere reliquas partes, quæ calculum conſtituunt; cum ejus volumen ſubito augeatur, & ſic omnia vicina ex ſitu priſtino dimoveat. Unde ſequitur, calculi molem non tantum minui, dum aer exit; ſed & cohæſionem partium calculi inter ſe debilitari; adeoque friabilem reddi poſſe.

Simul etiam apparet, non omnes calculos æque facile dimittere fixum hunc aerem, uti in experimento *Hales* modo allegato patuit. Idem patet ex variis tentaminibus, quæ *celeberrimus Lobb* (*De calculo & podagra p. 169. & ſeq.*) inſtituit circa calculi ſolventia. Teſtatur enim, ſe noviſſe, *calculum diſſolvi poſſe ab omni re, quæ ſeparare particulas, aeris, atque expellere ex eo iſtud fluidum, valet &c. nam quatenus aeris particulæ intermixtæ ſunt cæteris partibus componentibus hoc concretum, defectu, & egreſſu illarum ex eo, generari debent viæ, & ſpatia vacua, diſtantiæque inter partes componentes cæteras, quod eſt, diſſolvi debet calculos*. Duos ſilices, & marmora, immerſerat ſucco citri (*Ibid. p. 4. & 5. & 6.*); brevi poſt bullæ aereæ ceperunt exire ex his corporibus, forma ſpumæ, in ſuperficie liquidi collectæ, copia perpetuo auctæ, per plures horas. Sed eodem tempore in fundum vaſis cadebat pollen tenuiſſimus, leviſſimus, candidus. Unde concluſit, *diſſolutionem lapidum memoratorum productam fuiſſe a particulis acidis ſucci Limonum, deſtruentibus unionem, quæ fuerat inter particulas aeris, & cæteras partes conponentes iſtos diverſos lapides*. *Ex quo probabile videtur, iſtas particulas aereas fuiſſe inſtar vinculorum coadunantium cæteras partes componentes diverſorum lapidum*. Egregius Medicus Baſilienſis *Stæchelinus* pulcherima experimenta inſtituit, ut inquireret naturam ſilicum, & calculorum humanorum, aliorumque animalium; uti antea ad §. 1414. 1423. 1425. dictum fuit. Ex his omnibus ſedulo penſitatis concluſit (*Ib. p. 33.*): *Calculos animalium omnium maxime abundare materia elaſtica glutinoſa, quæ aliquam analogiam habet cum illa, quam aqua ex ſeminibus Cydoniorum elicere ſolet; omniaque illa, quæ aerem, in hac materia elaſtica latentem, in ſtatum activum reducere valent, eſſe diſſolventia calculorum*.

Quod autem fixus ille aer, ſaltem in vegetabilibus, & animalibus, quam plurimum contribuat ad cohæſionem, pluribus, & pulcherrimis experimentis probavit egregius Chirurgus *Macbride* (*Experimental Eſſays p. 28. & ſeq. & p. 254. & ſeq.*); imo credidit, illum aerem vinculum elementorum primarium conſtituere; cum non prius elementa a ſe mutuo diſcedant, quam aer ille expulſus fuerit.

Nexus ille aeris fixi cum reliquis partibus, vegetabilem, aut animalem ſubſtantiam conſtituentibus, ſæpe adeo firmus eſt, ut non levem vim ignis requirat, antequam ſolvi poſſit; & talia corpora immutata ſervari poſſunt per ſæcula. Ex cornubus cervinis *celeberrimus Hales* (*Vegetable Staticks c. 6. Experim. 51. p. 167.*) magnam aeris copiam per ignem expulit; ſed nexus aeris cum reliquis partibus non ſolvebatur, niſi majori igne; dum albi fumi prodire incipiebant ex recipiente, tunc copia aeris ſecedebat; uti etiam, dum maxima ignis vi ultimum oleum fœtidum exprimebatur. Sed & notum eſt, feros nepotes in atriis monſtrare cervorum cornua, quos proavi in venatu ceperant. E contra ubi per fermentationem, vel putrefactionem, fixatus aer ſecedit, cohæſio mutatur, imo quandoque inte-

gre

gre tollitur. Si vero reddi poſſit fixus aer corporibus, ex quibus exiverat, cohæsio renaſcitur.

Putridam carnem, & vix non diffluentem, fœtoris intolerabilis, immiſit *Machride* (*Experim. Eſſays p.* 131. & *ſeq.*) liquori fermentanti: intra horæ ſpatium fœtor jam multum imminutus erat, poſt quinque horas omnino deletus, simulque caro, quæ antea vix ullam cohæsionem habebat, denuo firma facta eſt: idem contigit, dum putridiſsima caro ſuſpendebatur ſupra halitum fermentantis liquidi, ita ut undique ab illo allueretur. Notum autem eſt, de fermentantibus liquidis exire aerem copioſum, qui antea fixus fuerat: hoc eſt *Gas* illud *Sylveſtre* dictum *Helmontio*, quod, ubi copioſum inſpirando hauritur, hominus & animalia necat ſubito: illudque ipſum domat omnem putredinem, &, debilitatam per hanc, cohæsionem cito firmat, reſtituto, ut videtur, aere, qui, dum putreſcebat caro, ſeparatus ab unione cum reliquis partibus avolaverat. Merentur hæc omnia experimenta ſummam conſiderationem in morbis curandis pluribus; unde ab omnibus Medicis attente videntur conſideranda. Latius hæc deducere hujus loci non eſt. Videntur corpora, aere fixo expulſo, bibula quasi reddi, avidiſſimeque similem aerem arripere, & denuo figere. Conſtat enim experimentis *Hales*, aliiſque pluribus, quæ in modo laudato tractatu habentur, fixum illum aerem, nunc fugacem redditum, quandoque brevi elaſticitatem acquisitam amittere, & in aliis corporibus, quæ copia hujus aeris fixi carent, figi denuo.

Terræ calcariæ magnam affinitatem habent cum fixo hoc aere, & illo abundant: quando autem, calcinatione valida, illo privantur, acquirunt vim cauſticam, & in aqua ſolubiles fiunt: simulac reſtituitur aer iſte fixus, perit cauſtica illa vis, & redit indiſſolubilitas in aqua (*Ibid. p.* 50. & 214.). Probatur hoc pulcherrimo experimento, cujus apparatus totus figura exhibetur (*Ibid. p.* 215.). Aquam calcis vivæ, filtratione lympidiſſimam redditam, infundebat vasi vitreo puro: in altero vaſe ponebat cineres clavellatos: bina hæc vaſa jungebantur ſibi invicem per tubum vitreum incurvum, cujus bina extrema collis binorum vaſorum vitreorum adaptabantur sic, ut nihil per commiſſuras exire poſſet. In ſummitate illius vasis, quod cineres clavellatos continebat, aderat terebra factum foramen, cui applicabatur infundibulum parvum, per quod ſpiritus vitrioli, aut aliud quodcumque acidum, inſtillari poſſet ſensim, ut excitaretur efferveſcentia; quæ dum incipiebat, ablato ſtatim infundibulo, claudebatur foramen, ut aer, efferveſcentiæ tempore extricatus, cogeretur transire per tubum intermedium, in aliud vas vitreum, quod continebat aquam calcis vivæ. Hoc dum fiebat, intra pauca horæ minuta aqua calcis, uſque lympida, incipiebat turbari, & calx latens in hac aqua cadebat ad fundum; quæ, effuſo liquido ſupernatante, collecta, validam efferveſcentiam excitabat, dum ſpiritus vitrioli affundebatur.

Inde intelliguntur quædam phænomena, quæ multum torſerunt ſummorum in arte Chemica virorum ingenia. Spiritus volatiles alcalini, si addita calce viva deſtillati fuerint, nunquam ſal alcalinus volatilis ſub forma ſolida potuit inde educi, quia deficiebat in illis vinculum aeris fixi, quod partes unit. Nec ſpiritus illi volatiles alcalini, cum calce viva parati, efferveſcunt cum acidis; quod adhuc Chemici magis mirabantur. Sed ratio hæc eſt: Calx viva, dum jungitur ſali ammoniaco, non tantum acidum in ſe trahit, ſed etiam fixum aerem, qui in ſale ammoniaco eſt; sicque, inter deſtillandum, ſolus ſal volatilis aſcendit, cum phlegmate, aere fixo orbus. Cum autem efferveſcentia fiat ideo, quia aer fixus, dum alcali cum acido unitur, ſeparatur, & elaſticitatem ſuam recuperat; hinc

hinc ſal alcalinus, per calcem orbatus omni aere fixo, cum acidis effervſcere non poteſt (*Experimental Eſſays p.* 49. 50.). At ſequeretur inde, quod tales ſpiritus alcalini volatiles, ſi ablatus aer fixus illis redderetur, deberent denuo cum acido affuſo effervſcentiam producere. Sed & directis experimentis probatur, illud revera ſic fieri. Dum enim in apparatu modo deſcripto aer, ob effervſcentiam acidi cum alcali expulſus, per tubum incurvum cogitur ire in phialam, quæ ſpiritum alcalinum volatilem, cum calce viva paratum, continet, intra decem minuta horæ ſpiritus ille ſic ſaturatur aere, quem ſibi unit, ut poſtea affuſis acidis effervſcat (*Ibid. p.* 52. 53.). Similis omnino effectus obſervatur, dum aer, a fermentantibus corporibus extricatus, pari artificio derivatur in phialam, quæ ſpiritum alcalinum, cum calce viva paratum, continet (*Ibid. p.* 48.). Sed & idem ille aer, per fermentationem ſeparatus, in aquam calcis vivæ receptus, calcem ſolutam ad fundum præcipitat (*Ibid. p.* 227.), ita ut quinque dierum ſpatio ex ſex unciis aquæ calcis tria grana terræ calcariæ colligerentur.

Licet autem ille aer fixus, dum a nexu cum aliis corporum partibus ſolvitur, elaſticus fiat; videtur tamen dotibus differre ab aere atmoſphærico, & præcipue, citius ac facilius uniri corporibus, quæ aere fixo orbata ſunt. Nam aer fixus, per effervſcentiam ſeparatus, decem minutorum ſpatio reddidit ſpiritum alcalinum volatilem effervſcentem cum acidis ipſi affuſis. Idem aer, fermentatione ſeparatus, quinque dierum ſpatio præcipitavit terram calcariam ex aqua calcis; quæ tamen, in phiala aperta relicta, libere accedente aere atmoſphærico per quatuordecim dies, ne minimam quidem particulam terræ calcariæ depoſuit (*Ibid. p.* 226.). Videtur nihilominus in aere atmoſphærico hærere fixus aer, vel ille aer, qui nos ambit, fixus reddi poſſe. Videmus enim, aquam calcis in ſumma ſuperficie, ſi diu ſervatur, cruſtam colligere, quæ nihil aliud eſt, quam terra calcaria, quæ ignis actione denuo in calcem vivam mutari poteſt. Verum & calx viva, diu aeri expoſita, cauſticam vim, ac ſolubilitatem in aqua, amittit (*Ibid. p.* 258. 259.). Obſervavit *Neumannus*, quod ſervaverit per decem annos ſpiritum ſalis ammoniaci, cum calce viva paratum, qui hoc tempore ferre totam ſuam volatilitatem, ac ſubtilitatem, perdiderat, & fortiter cum acidis effervſcebat (*Ibid. p.* 51.). Videtur hoc factum fuiſſe, quia ſpiritus ille hoc tempore, ſatis longo, ſaturatus fuit denuo fixo aere, cujus præſentia requiritur ad effervſcendum.

Celeberrimus Boerhaavius (*Chem. t.* 1. *p.* 532.), qui non ſolebat facile determinare, dum aliquid dubii adhuc maneret, habet ſequentia: *Dubitatum quandoque, an omne illud, quod ita gigneretur, foret quidem ejuſdem ita naturæ, ut eodem nomine elaſtici aeris appellari debeat? an vero corpora, certa lege reſoluta in partes minimas, omiſſa natura ſua prima, forte vera tranſmutatione, permutarentur in aerem hunc elaſticum, qui, dein rurſum concretus aliis, iterum firma redderet nova corpora? an adeoque, præter aerem communem elaſticum aliud illi ſimile, non idem, in rerum natura obtineret?*

Merentur præcipue legi illa, quæ tentata fuerunt a *Joſepho Black M. D.* experimenta de aere fixo in corporibus latente &c. (*Eſſays and obſervat. Phyſ. and liter. t.* 2. *p.* 157. 225.). Pulcherrima enim ſunt, & ſumma induſtria facta; hæcque cognita ſupponit modo laudatus *Macbride*, ut ipſius tentamina melius intelligi poſſint.

Cum autem tanta copia aeris fixi in calculo hæreat, ut plus quam medietatem totius molis conſtituat, magna ſpes eſt, calculum non tantum mole minui, hoc aere expulſo, verum etiam friabilem reddi, poſſe; cum experimentis antea recenſitis demonſtretur, eundem

dem illum fixum aerem contribuere multum ad cohæſionem corporum. Igne, & acribus rodentibus, aerem e calculo expelli, notum eſt; ſed hæc calculo, in corpore hærenti, applicari nequeunt. Unde ſola hæc ſpes relicta videtur, ut inveniantur talia, quæ aerem fixum ex calculo in ſe rapere poſſunt, & ſimul adeo lenia ſunt, ut partes calculum continentes non lædant inſigniter. Cum autem hæ dotes in calce viva adeſſe videantur, hinc patet ratio, quare magni nominis remedia Lithontriptica ex calce parata fuerint.

Operæ pretium videtur, conſiderare celebre illud *Annæ Stephani* remedium Lithontripticum, quod publicam Supremi Senatus Anglici obtinuit approbationem, & largam remunerationem, dum revelabatur, ut omnibus prodeſſe poſſet.

Sic autem origo hujus remedii deſcribitur (*David Hartley de Lithontriptico a Joanna Stephens invento &c. p.* 63. 64.). *Johanna Stephani*, generoſa ſtirpe orta, indolis optimæ, & ſagacitatis non mediocris, circa vigeſimum hujus ſæculi annum incepit dare teſtas ovorum furno coctas, & deinde in pulverem redactas, ad calculum ſolvendum. Poſt aliquod tempus, ovorum teſtas exurere cœpit igne culinari, primo ad nigritiem, deinde donec rurſus albeſcerent; & credidit, ſe obſervaſſe, illas eo magis efficaces reddi, quo plus igni fuere expoſitæ: ad ſcrupoli pondus dabat ter quotidie in vino albo. Cum vero alvi pertinax obſtructio perſæpe ſequeretur horum pulviſculorum uſum, adjunxit parvam quantitatem ſaponis; quem etiam conferre ad calculi ſolutionem ſuſpicabatur. Per aliquot annos huic methodo inſtitit, quam ſabulo renum amoliendo, vel etiam calculis veſicæ interdum ſolvendis, parem experta fuit. Poſt duodecim annos, incepit adhibere teſtas ovorum calcinatas majori doſi; addita etiam ſæpe numero ſaponis ſemiuncia, ſub forma hauſtus. Cum autem illud remedium inſigniter profuiſſet homini fere octogenario, qui per aliquod tempus calculi veſicæ ſymptomata patiebatur, & inter uſum hujus remedii laminas ac fragmenta calculi permulta cum urina reddebat, ſoluti calculi exemplum habebat inſignius quovis alio priori; unde poſtea dedit, & pulverem ex teſtis ovorum calcinatis, & ſaponem, majori adhuc quantitate; eventu pariter feliciore. Ex quibus patet, vim hujus remedii pendere a calce teſtarum ovorum, & ſapone.

Cum increbreſceret hujus remedii fama, & illud facile detegi potuiſſet, incepit *Anna Stephani* miſcere alia; cochleas hortenſes, elotis prius ſordibus, in crucibulo clauſo combuſtas, deinde in tenuem pulverem contritas, ſex partibus calcis, ex teſtis ovorum paratæ, unam partem pulveris cochlearum hortenſium combuſtarum addidit, & hanc miſcelam in lagenis bene clauſis ſervari juſſit. Addidit & *Coronopi* herbæ, in carbonem combuſtæ, parvam quantitatem; quam etiam admiſcuit decocto, in quo ſapo Venetus diſſolvebatur: addidit & *Chamæmelum*, *Fœniculum*, *Bardanam*, *Petroſelinum*, aut harum plantarum radices, ſi deficerent illæ herbæ recentes, enumeratiſque his plantis ſubſtituit alias quandoque, *Malvam*, *Biſmalvam*, *&c.*, abſque diverſitate obſervata in remedii effectu (*D' Eſcherny Brother in lawto Mrs. Stephens p.* 14. *& ſeq.*). Fatetur autem, quod hæc, & ſimilia addiderit tantum, ne remedium innoteſceret.

Unde his, quæ vix prodeſſe poſſe credebantur, omiſſis, remedium illud ad majorem ſimplicitatem redactum fuit, dando tantum pulverem teſtarum ovorum calcinatarum ter de die, in quovis vehiculo idoneo, ad ſcrupulos duos, duos cum ſemiſſe, vel drachmam integram, ſuperbibendo ſingulis vicibus tertiam partem decocti, quod continebat *Saponis Alicantici* uncias duas, duas cum ſemiſſe, vel uncias tres; ita ut ſapo diſſolutus hæreret in aquæ puræ octodecim unciis. Edulcorabatur hoc decoctum ſaccharo, vel melle, ad libitum

bitum (*Hertley de Lithontriptico &c. p. 5. 6. 7.*). Unde proportio pulveris ad ſaponem erat, ut unum ad octo; ſic plerumque fiebat, ut alvus nec nimis adſtricta foret, nec nimia laxa: cum autem pulvis alvum adſtringeret, ſapo laxaret, & uterque virtute Lithontriptica urinam imbueret, augebatur, vel minuebatur, ſingulorum quantitas, pro vario ſtatu inteſtinorum. Si, his non obſtantibus, diarrhœa ſuperveniret, illico confugiendum erat ad opiata, ne vis Lithontriptica remedii de corpore abriperetur. Robuſtis, & valido ventriculo præditis, maxima utriuſque remedii doſis convenit; pluribus media doſis ſufficit. Quibus autem infirmior eſt ventriculus, aut dolor in viis urinariis acutior, præſtabit, minimam adhibere doſin, & pulverem mitiorem reddere; dum, aut ignis vi per tempus brevius, aut aeris per longius, expoſitus fuerit; ſic enim calcis cujuſcumque igneam vim mitigari, notum eſt. Minimam doſim ſufficere in extrema ſenectute conſtitutis monet, cum illorum calculi promptius ſolvantur. Juniores autem tantum debent aſſumere, quantum ventriculus ferre poteſt: multis enim experimentis ſe certiorem factum affirmat celebris auctor, remedia hæc tardius opere ſuo defungi in illis; nec tamen, quantum novit, ullum exſtare exemplum injuriæ valetudini illatæ, vel ab aucta quantitate horum remediorum, vel a continuato eorundem uſu. Quo circa pro regula generali ponit: *Tantum aſſumendum eſſe ab omnibus, quantum commode ferre poſſunt; nam, quo plus aſſumitur, eo celerius putreſcet quaſi, & ſolvetur calculus, eoque magis emollientur, & putreſcent laminæ, & fragmenta calculorum, quæ cum urina plerumque redduntur poſt aliquod tempus ab acceptis remediis*.

Urinam enim mutari, dum hæc remedia Lithontriptica uſurpantur, in ſe ipſo obſervavit celebris auctor (*Hartley de Lithontriptico &c. p. 29.*), dum calculi veſicæ ſymptomata pateretur. Sub primum enim horum remediorum uſum experiebatur, *urinam naturali magis volatilem fieri, & odore veterem urinam putreſcentem referre, atque reddi valde alcalinam: effervescebat enim cum oleo vitrioli, oleo ſulphuris per campanam, ſpiritu nitri, ſalis marini, aceto, & ſucco limonum. Quæ quidem omnia aliis hæc remedia ſumentibus communia ſunt.*

Probavit autem directis experimentis (*Ibid. p. 33. & ſeq.*), calculos humanos in urina ſua, dum Lithontripticis his remediis utebatur, digeſtos, pondere decreviſſe; dum iidem, in urina naturali digeſti, eodem tempore augebantur pondere.

Inde concluſit, urinam, largo uſu calcis, & ſaponis Veneti, acquirere vim ſolvendi calculum, ſed & ſimul putridam, & alcalinam, reddi. Cum autem Medici in morbis ex urinæ variis mutationibus judicent de indole ſanguinis, unde urina ſecreta fuit, celebres Medici metuebant, ne putredo, & alcalina acrimonia, corrumperent humores ſanos illorum, qui his remediis utebantur. Satis acriter in remedium illud *Annæ Stephani* invehitur *celeberrimus Mead* (*Monit. & Præcept. Medic. p. 175. & ſeq.*), & damnat Medicos nonnullos, *quod, inſano pretio redimendi anile remedium, Magnatibus auctores fuerint; quo ipſos etiam in veſica calculos in ramenta comminui, & hinc foras per urinam pelli, poſſe, vana ſpe deluſi ſpondebant*. Metuebat enim a vi ſumme cauſtica hujus remedii, *quod valet aliquid ad arenulas foras pellendas, at calculos duritiei lapideæ nunquam diffringere poterit, quin & longus ejus uſus magno periculo non vacabit*. Fatetur tamen, ſolito ſuo candore, magnus ille vir, aquam calcis, omiſſo ſapone, profuiſſe inſigniter; quæ nempe, calcinatis oſtreorum, aliarumque concharum, teſtis, parata erat, & quam diverſam a calce viva credebat. Conſtat nihilominus experimentis *celeberrimi Whytt* (*Eſſays and obſervat. Phyſic. and Literat. art. 13. p. 385.*), per decem annos captis, aquam cal-

calcis, ex oſtreorum conchyliis paratam, eſſe efficaciorem illa, quæ ex ſaxis calcinatis conficitur. Apud Batavos ex conchyliis parant calcem vivam, qua utuntur ad ædificia paranda: ex hac calce parant aquam calcis. Si hæc calx viva injiciatur lotio recentiſſimo, ipſo momento ingens excitatur ebullitio, æſtuſque quam maximus, & ſimul exhalat ſpiritus acerrimus, volatiliſſimus, qui nares ferit igneo quaſi fulminis ictu (*H. Boerhaave Chem. t.2. Proc.97. p.315. 316.*). Verum quidem eſt, quod celebris auctor dicat: *Omnia autem hæc magis vera de calce viva ſaxea, quam de oſtracordematis parata*; qua ultima tamen utebatur in experimentis ſuis Chemicis. Sed ſaltem hoc manifeſte patet, oſtracodermata calcinata dare veram calcem vivam, & efficacem quidem. Unde illud, quod metuendum videbatur a remedio *Annæ Stephani*, pariter in calce viva, & aqua calcis, obtinet, quæ præcipuam efficaciam hujus Lithontriptici facere videtur; de qua re poſtea dicetur.

Virtutem Lithontripticam horum remediorum indubitatam agnoſcit egregius Medicus *Huxham* (*An Eſſay of fevers &c. p.49. & ſeq.*); ſed & ſimul, urina manifeſte alcalina reddita, poſt copioſum uſum horum ſuſpicionem movet, an ſerum, & ſanguis, non ſimiliter afficerentur; quod merito periculoſum credit in tenerioris conſtitutionis hominibus. Viderat enim, nobilem virum, qui per plures annos calculo veſicæ laboraverat, ſumſiſſe per aliquot ſeptimanas *Lixivium Saponariorum*; unde in ſcorbutum putridum incidit, a quo quidem convaluit; attamen, per morborum complicationem, & hecticam confirmatam, poſt paucas ſeptimanas omnino tabidus periit. In veſica inventus fuit lapis octo uncias pondere ſuperans. Sed, in tenero homine, per tot annos calculi tormenta paſſo, complicato morbo laborante, & tabido, non videtur mors huic remedio ſoli adſcribenda eſſe; licet videatur imprudenter adhibitum fuiſſe, dum, præter ingentem calculum, tot mala aderant.

An autem in homine, cæteroquin ſano, ſed calculoſo, uſus horum remediorum adeo periculoſus foret, videtur merito dubitari poſſe. Certis enim, & ſatis numeroſis obſervatis conſtat, multos longo tempore *Annæ Stephani* remediis uſos fuiſſe, abſque inſigni ſanitatis noxa. Nauſeoſa ſunt, & non omnium ventriculus illa diu ferre poteſt; ſed plures fuerunt, qui, calculi dolorum, quandoque omnem humanam patientiam ſuperantium, lenimen ſperantes, magno animo hoc faſtidium tolerarunt. Urina his remediis utentium acris fit, alcalina, cum acidis efferveſcens; verum inde non ſequitur, ſanguinem, ejuſque ſerum, affici ſimiliter ab iiſdem. Urina enim longe majorem copiam ſalium, & multo quidem acriorum, continet, quam in ſanguine, vel ejus ſero, obſervantur; qui, affuſione aquæ calcis, ſpirant ſtatim halitum volatilem acerrimum. Verum aqua calcis vivæ, dum ſanguini affundebatur, colorem reddebat intenſiorem quidem; cæterum parum mutabat illum (*Schwencke Hæmatolog. p.190.*): nullaque mentio fit acris halitus, de ſanguine exſpirantis, poſt hanc miſcelam. Cum autem, naturali lege, ſalia acriora, nocitura ſi diutius manerent in corpore, cum urina exeant, hæc, ſolito acrior reddita, alluet calculos in renibus, ureteribuſque hærentes, &, in veſica collecta, diutius, ac fortius in calculum, ibi hærentem, agere poterit, ita ut maceratæ exteriores lamellæ in hoc lixivio molleſcant, a ſuccumbentibus ſeparentur, & poſtea cum urina excernantur: unde moles calculi reſidui magis magiſque minuitur, ſicque tandem expelli poterit. Celeberrimus *Morand* (*Acad. des ſcienc. 1740. Mem. 251. &c.*), optimus, ſi ullus alius, in hac re judex, Academiæ mandato, inquirens in uſum, & effectum horum remediorum, teſtatur plures ſumſiſſe per longum temporis ſpatium abſque noxa; quoſdam

etiam cum manifeſto omnium malorum levamine; & quidem ita, ut ſe a calculo penitus liberos eſſe crediderint. Licet ex ipſius obſervatis non conſtet, integram calculi ſolutionem per hæc remedia factam fuiſſe, quidam tamen fragmenta calculoſa eminxerunt. Cum autem in calculoſis quandoque adſit frequens nixus urinam excernendi, hæc fragmentorum expulſio non fuit obſervata, niſi poſtquam urinam diutius continere potuerant, ſicque urina, virtute horum remediorum imbuta, diutius ageret in calculum veſica contentum. Duros valde calculos, quos murarios vocat, qui diſſecti polituram recipiunt, Marmoris, aut Achatis lapidis inſtar, nullo modo mutari, vel arrodi, ab his remediis obſervavit: molliores autem calculos, imprimis in ſenibus, dein in adultis, minus in junioribus, hæc remedia aggredi, teſtatur. At, cum de majori, vel minori calculorum veſicæ duritie vix unquam conſtare poſſit, ſuadet omnibus adultis, ut prius tentent horum remediorum efficaciam, antequam calculi ſectioni ſe tradant, quæ, licet hodie a magnis in arte viris multum emendata fuerit, tamen periculo non caret. Si nullum inde levamen ſequatur, poterit Lithotomia æque tuto tentari poſt horum remediorum uſum.

Obſervavit pariter, ſi ulcus adſit in viis urinariis, quod, purulenta urina emiſſa, cognoſcitur, tunc dolores ab uſu horum remediorum augeri, adeoque in hoc caſu non conducere. Voluit tamen homo triginta quatuor annorum, non tantum calculo, ſed & ulcere veſicæ laborans (*Ibid.* 1741. *Mem.* 166. *&c.*) remediorum *Annæ Stephani* uſum tentare potius, quam Lithotomiam ſubire, atque illa per trimeſtre ſpatium ſumſit: dolores augebantur; ceſſavit illis uti verſus finem menſis Februarii; periit ſequente menſe Aprili. In cadavere manifeſto apparuit, vim Lithontripticam horum remediorum egiſſe in calculum, ita ut ſpes fuiſſet integre deſtruendi calculi, ſi diutius in horum uſu potuiſſet pergere. Plures adhuc recenſet caſus, qui docent, Lithontriptica *Annæ Stephani* egiſſe in calculum, & minuiſſe ejus molem, dum ſecedebant a toto calculo lamellæ, quæ cum urina excernebantur: uti poſtea, Lithotomia inſtituta, vel poſt mortem ſecto cadavere, patuit. Lenta tamen erat horum remediorum actio; unde diu illorum uſus debet continuari.

Alia obſervata docuerunt, diu uſurpata hæc remedia levamen inſigne malorum attuliſſe calculoſis; etiam in tali caſu, ubi in calculo, ſectione poſtea educto, nulla apparuerunt veſtigia, quod illa lithontriptica in calculum egerint, aut molem ejus minuerint (*Academ. des ſcienc.* 1743. *hiſt. p.* 136. *& ſeq.*). Calculo veſicæ laborans homo ſumſerat hæc remedia, in forma liquida, per ſex menſes; & quidem optimo ſucceſſu: ab omni enim dolore immunis erat, ambulabat, equitabat, curru vehebatur, quævis exercitia, & defatigationes ſuſtinebat, abſque ullo incommodo: levamen illud malorum per integrum annum perſtitit. Incepit dein ardoris ſenſum in veſica percipere, una cum ſtranguria, & frequenti ſtimulo ad reddendam urinam. Venæ ſectione, remediorumque refrigerantium uſu, ſedabantur hæc mala per duos, treſve menſes; poſtea redibant frequentius. Horum malorum pertæſus æger animoſe ſubivit Lithotomiam; eductus fuit ex veſica calculus, decem drachmas, & ſcrupulum pendens, denſæ fabricæ, coloris rubiginoſi, & durus. Nullum ſignum docebat, lithontriptica in calculum egiſſe. Sub uſu horum remediorum urina copiam ſedimenti albi admodum tenuis depoſuerat ſemper. Poſtquam ceſſaverat illis uti, cum urina prodibat ſabulum admodum tenue, ſubrubellum, ſimilis coloris, ac erat ipſe calculus ſectione poſtea eductus. Cæterum, poſt Lithotomiam optime convaluit, integerrima ſanitate fruens.

Alter calculoſus eadem remedia ſumſit per integrum triennium; in initio quo-

tidie; dein per intervalla, ſimulac vel minimum ſentiret dolorem, & ſemper cum levamine: nullam autem ſanitatis imminutionem a tam longo uſu obſervavit; imo obeſior factus eſt.

Ex omnibus his videtur concludi poſſe, quod hæc remedia abſque ſanitatis detrimento ſumi poſſint; quod veſica non lædatur ab urina, quæ uſu horum remediorum redditur acrior; & quod, poſt diuturnum horum uſum, Lithotomia tuto, ac felici cum ſucceſſu, inſtitui poſſit; quod certe magni momenti eſt. Licet enim duriores calculos non videantur aggredi, levamen tamen inſigne dolorum multi ab horum uſu perceperunt, & quidem ſatis longo tempore: unde videtur Lithotomia differri poſſe ſine periculo, quamdiu a calculi cruciatibus liberi manent ægri. Confirmant autem *Hartley* (*De Lithontript. a Joann. Stephens &c. p.* 14. *& ſeq.*) obſervata, magno candore deſcripta, in calculum egiſſe hæc remedia; & figuris expreſſit plures calculos, quorum ſuperficies exeſa, ac fragilis reddita fuit poſt horum remediorum uſum: recenſet (*Ib. p.* 18.) plures caſus ægrorum, in quorum veſica, cathetere immiſſo, tangebatur calculus, & qui, ſub uſu horum remediorum, cum urina plures calculi laminas excreverunt, tandemque nucleum, cum levamine omnium malorum: in quibuſdam ternis vicibus exploratio per catheterem facta fuit poſt hæc excreta, nec inveniebatur calculus amplius.

Non diſſimulat tamen, contigiſſe in binis hominibus, licet calculi fragmenta plura eminxiſſent, imo unus crederet, poſt ſubitam urinæ ſuppreſſionem, ſed non dolentem, exiviſſe calculi nucleum, cathetere explorando inventum fuiſſe calculum in veſica, qui abeſſe credebatur. In uno nihilominus per duos annos cum dimidio, in altero per integrum fere triennium (dum has obſervationes ſcribebat) nulla obſervabatur a calculo moleſtia, quocumque corporis motu, imo etiam vectione in curru ſuper ſtreta lapidea, a quo motu adeo exacerbari ſolent calculoſorum dolores.

Cum autem copiam calcariæ materiæ contineant remedia *Annæ Stephani*, dubitatum fuit, an non illæ lamellæ, quæ inter horum uſum excernuntur, & a calculo ſeparatæ creduntur, forent concretiones calcariæ, calculo applicatæ, laxius abhærentes, hinc facile deciduæ; ſicque potius, horum remediorum uſu, calculi moles augeretur, quam minueretur; ſaltem incerta foret calculi imminutio, eo quod lamellæ, expulſæ cum urina, poſſent conſtare ex calcaria terra in urina latente, & ad calculum adpoſita (*De Haen. Rat. Medend. par.* 5. *c.* 5. *p.* 164. *& ſeq. & part.* 6. *c.* 5. *p.* 223. *& ſeq.*). Conſtitit pulcherrimis experimentis *Mecbride*, antea memoratis, aquam calcis, etiam lympidiſſimam, continere terram calcariam; cui ſimulac redditur aer fixus, quo per ignem orbata eſt, tunc ſtatim ad fundum cadit: hinc, dum hæc medicamenta aerem fixum, qui tanta copia in calculo adeſt, liberant a nexu cum reliquis partibus, & ſibi uniunt, calcaria terra renaſceretur, eandem ob cauſam, quæ calculum reddit friabilem. Sed inde tamen non ſequeretur, lamellas illas, quæ cum urina excernuntur, ſola hac terra calcaria conſtare tantum. Certe *Cremzenſis* ille civis, cujus *celeberrimus de Haen* (*Ib. tom.* 5. *c.* 5. *p.* 162. *& ſeq.*) meminit, & qui nunquam aliquid ſumpſerat, quod ullam haberet cum remedio *Annæ Stephani* affinitatem, evacuavit ſæpius *copioſiſſimam albam glutinoſam materiam, quæ, pauculo tempore ſibi relicta, friabiles formabat, alpidoſque, lapillos.*

Verum, poſt uſum remediorum *Annæ Stephani*, non tantum prodeunt calcariæ tales lamellæ. In homine enim, cui decimo ætatis anno calculus exſectus fuerat, redibant denuo calculi veſicæ ſymptomata, quæ per annos ſex toleravit: celebris Chirurgus immiſit in anum bis digitum, & *ſenſit evidentiſſime utraque vice calculum in veſica, ova gal-*

gallinaceo magnitudine æqualem. Poſt uſum horum remediorum, brevi *rejecit cum urina magnam quantitatem ſabuli fuſci, putridique, ut & quam plurimas calculi laminas albas. His paulatim evacuari deſinentibus, provenerunt cortices, ut ita dicam, calculoſi; utpote, qui craſſi erant, & laminis pluribus conſtabant. Fuere etiam illorum plerique lati, forma irregulari, ſuperficie albi, hac deterſa fuſci. Tandem prodierunt partes ipſius nuclei fragiles, & poroſæ, fugiles tum demum omnibus ſymptomatis. Immiſit quoque idem Chirurgus digitum in ægri anum tertia vice; ſed non invenit calculum* (*De Lithontriptic. a Joan. Stephens &c. p.* 24.). Non videtur, omnia illa, quæ hic aeger una cum urina excrevit, fuiſſe meram calcariam, aut aliam terreſtrem, materiam; ſed & adfuiſſe ſimul calculi detriti partes.

Non negavit candidus ille auctor, *calcem remediorum in vias urinarias perduci* (*Ibid. p.* 56.). Cum enim urina, per aſſumtionem horum remediorum medicata reddita, turbida ſoleat eſſe, & quaſi lactea, ſimulque deponat, intra aliquot minuta horæ, ſedimentum album, grave, de hujus ſedimenti natura cum *Haleſio* locutus eſt, ut indagaretur ejus indoles, uti & fragmentorum, quæ, uſus horum remediorum tempore, cum urina prodeunt. Tubo tabacario impoſuit fragmentum calculi genuini; alteri ſimili tubo impoſuit fragmenta ab ægro hæc remedia aſſumente evacuata; tertio demum tubo immiſit ſedimentum urinæ exſiccatum alterius ægri. Igni expoſita fuerunt tria hæc; priora duo per ignem fere integre avolaverunt in auras; dum ex granis duodecim ſedimenti exſiccati reſtabant ſeptem grana. Unde concludi poteſt, grave illud & terreſtre ſedimentum urinæ eſſe diverſum a calculi indole; at fragmenta, cum urina tempore uſus horum remediorum excreta, convenire calculi naturæ.

Sed & ex propriis experimentis, quæ decies legi merentur, concluſit *Stæchelinus* (*Epiſt. Euchar. ad Hartleyum p.* 34.) *Materiam calcariam immutatam tranſire in urinam; quod etiam in ſedimentis urinarum obſervavit* (Microſcopiis uſus, partes calcarias optime diſtinguere noverat; quas & in figuris delineavit). Calculus enim humanus, in menſtruo calcario maceratus, primo amiſit tunicam, quam vocat nebuloſam; quia, per microſcopium viſa, tali ſub forma apparebat; poſtea calculus tegebatur materia lacteſcente, dura, calcaria; poſt hanc ſequebatur lamella tenuiſſima, in ſuperficie interiori foraminulis diſtincta omnium minimis; infra hanc jacebat alia craſſior, majoribus foraminibus prædita; hæc porro ita ſe habebant per omnes lamellas ſuccedentes, ad nucleum uſque; ita ut intima haberet maxima foramina (*Ibid. p.* 31.). Videntur hæc ſatis convenire illis, quæ *Macbride* tentavit. Calx, latens in aqua calcis, redditur viſibilis, dum aerem fixum ex aliis corporibus in ſe rapit; calculum humanum in ſe continere copiam talis aeris, conſtat ex *celeberrimi Hales* experimentis; *Stæchelinus* probavit, illum aerem irretitum eſſe glutini cuidam, quod comparat mucilagini *Seminum Cydoniorum*; quod & in ſilicibus, & calculo humano, invenit adeſſe; in aqua calcis dum macerantur calculus humanus, prodit calx, jam ſaturata aere fixo, & lamellæ calculum conſtituentes fiunt foraminulentæ, ad ipſum calculi nucleum uſque. An non ſaltem veroſimile videtur, aeris fixi jacturam reddidiſſe calculi lamellas foraminulentas? Et, cum ille aer, glutini irretitus hærens, partem illius ſecum abripiat, dum exit, hincque extimæ lamellæ foramina per gluten appoſitum anguſtiora reddat, dum abhæret lateribus, an non ideo lamellæ nucleo propiores majora oſtendunt foramina? Fateor, hactenus omnia hæc inter conjecturas reponenda eſſe; natas tamen ex experimentis; nec adtribuendas petulanti cuivis fingendi libidini. Si Senatus Romanus laudavit illum, qui in perturbatiſſimo rerum ſtatu firmum ſatis habebat animum, ut de

de Republica nondum deſperaret, laudem & merentur egregii viri, qui de ſolvendo difficilimo in arte problemate, calculi ſolutione, ſperare audent.

Negari nequit, aliquot jam profectus artem feciſſe in remediis, quæ Lithontriptica vocantur, quia calculorum molem minuunt ſicque expulſioni aptiores reddunt. Fatendum tamen, celebratiſſima etiam ſæpius ſucceſſu caruiſſe: dantur enim calculi adeo duri, ut cognitorum hactenus remediorum vim eluſerint. Sed & inveniuntur, qui minus cohærent, ceſſeruntque remediis. Præterea, per varia tentamina conſtitit, quandoque ſæviſſimos calculi dolores lenitos non tantum fuiſſe, ſed per plures menſes, imo annos, ſiluiſſe omnino, licet calculus ſuperſtes maneret. Sed & hoc ingens eſt miſeris beneficium.

Cum autem conſtet fidis teſtimoniis, *Annæ Stephani* remedia profuiſſe; attamen toties contingat ægros diuturnum illorum uſum fere non poſſe, cum ventriculo inſuperabile faſtidium ſæpius pariant; hinc omnem operam adhibuerunt celebres Medici, ut hoc incommodum ſuperarent.

Sane, ex deſcriptione & hiſtoria remediorum *Annæ Stephani* ante memorata, ſatis patet, multa fuiſſe addita, quæ molem augent, non efficaciam, & tantum eum in finem videntur addita, ne remedium, quod tegebatur, innoteſceret. Poſtquam autem jam publico innotuit, omnia hæc omitti tuto poterunt. Unde *Hartley* (*Medic. Eſſays t. 5. part. 2. p. 557. & ſeq.*) omiſſis reliquis omnibus, ſaponem Venetum, & calcem ex teſtis ovorum paratam ſola retinuit, ſicque molem horum remediorum minuit multum.

His tamen demtis, mediocris doſis (varia enim quantitate dabantur pro ratione ætatis, & virium), in adulto, ſingulis diebus ſumenda, adhuc continebat uncias duas cum dimidia ſaponis, & ſcrupulos ſeptem cum dimidio calcis ex teſtis ovorum paratæ. Cum autem pulvis ille ſatis ſit nauſeoſus, & quantitas ſaponis ſatis ingens, ne ſic quidem reformata hæc remedia a paucis diu ſumi poterant, quin inſuperabile faſtidium ſequeretur.

Hinc *celeberrimus Whytt* incepit cogitare de ulteriore emendatione eorundem remediorum. Experimentis *celeberrimi Hales*, circa eadem remedia inſtitutis, edoctus, cepit cogitare, illorum efficaciam imprimis pendere a calce vive; adeoque aquam calcis dictam in officinis ſubſtitui poſſe nauſeoſæ huic compoſitioni. Confirmabatur in hac opinione, quia *Anna Stephani*, in primis ſuis calculum diſſolvendi tentaminibus, uſa fuerat ſolis teſtis ovorum combuſtis; poſtea ſaponem inceperit addere, ut alvi obſtructionem, que horum pulverum uſum comitari ſæpe ſolebat, emendaret. Cum autem reliqua, quæ ſaponis compoſitionem ingrediuntur, oleum nempe, & alcali cinerum clavellatorum, ex *Hales* experimentis, nil faciant ad calculi ſolutionem, tota ejus efficacia a calce, vel aqua calcis, quæ ad ſaponis compoſitionem adhibetur, pendere tantum videbatur. Unde, remoto ſapone, & calce teſtarum ovorum, ſola aqua calcis uti ſtatuit: ſic enim calcis vivæ efficacia majori copia, & minori incommodo, poterat in corpus ingeri. Pulvis enim teſtarum ovorum combuſtarum calx eſt, quæ, per ſexaginta dies aeri expoſita, multum de viribus ſuis perdidit; utpote jam ſemi-extincta; & ideo major efficacia poterat exſpectari ab aqua calcis recens parata. Præterea notum eſt, magnum calorem naſci illo tempore, dum calci affunditur aqua: unde, ſi calx illa cum parca copia liquidi ſumatur, mala ſequi poſſent; nam fuit obſervatum, ægros, poſt hos pulveres aſſumtos, de magno ardore ventriculi, cum anxietate, conqueſtos fuiſſe. Si autem ſufficienti liquidi copia diluantur in ventriculo hi pulviſculi, vix alius effectus ſequi poſſe videtur, quam ab aqua calcis potata; quæ, uti per experimenta conſtitit, ſolvit calculum, qui

qui in illa digeritur. Spes ergo videbatur adeſſe, aquam calcis, largiori copia potatam, poſſe imbuere urinam potentia ſolvendi calculum.

Merito monet *celeberrimus Whytt* (*Medic. Eſſays t. 5. part. 2. p. 670.*) ſpecioſiſſima ratiocinia non ſufficere ad remediorum vires determinandas, niſi experimentis confirmentur; unde, prima data occaſione, tentavit uſum aquæ calcis vivæ in homine ſexagenario, qui ſæpius calculos renum in veſicam delapſos, excreverat, cum validis doloribus nephriticis prægreſſis per duos, tres, quatuor, octo, imo & quatuordecim, dies continuos. Semper tamen in hoc felix fuerat, ut paucis diebus poſt ſingulos paroxyſmos nephriticos calculum unum, vel plures, emingeret, dum equitatione, cita deambultione, vel ſaltatione, una cum potu copioſo, exitum calculorum promovebat. Verum poſtquam triginta ſex annis hæc mala toleraverat, per biduum validos dolores nephriticos patiebatur, & ſentiebat, calculum in veſicam perveniſſe: licet autem omnia ſolita adminicula, quæ toties ſucceſſerant, tentaret, manebat in veſica calculus; &, poſt ſex menſium moram, frequenter ſiſtebatur urinæ excretio; ſed ſine magno dolore, niſi dum ultimas urinæ guttulas exprimeret. Percipiebat calculi augmentum, majuſque pondus, & poſt equitationem cruenta prodibat urina: ſimul urnam continere non poterat; quæ ſingulis octo, vel decem minutis prodibat, com valido & ſtimulante dolore. Quandoque tamen uno, alterove die horum malorum levamen aderat; poſt ſudorem nempe, & ſi in calido aere verſaretur.

Hydrogala utebatur pro potu; undecimo poſt ultimum paroxyſmum menſe incepit ſumere quotidie unciam mediam ſaponis, ſenſim augendo hanc quantitatem; ita ut circa finem decimi tertii menſis unciam, & initio menſis decimi quinti unciam cum dimidia, quotidie deglutiret. Nullum autem inde levamen habuit; dolores, urina cruenta, ejuſque excretio involuntaria, manebant.

Circa finem decimi quinti menſis, una cum ſapone, incepit bibere aquam calcis, hac lege, ut liberam potaret quotidie, gradatim augendo hanc copiam, donec omni die tres libras aquæ calcis biberet. Nullum alium potum ſumebat, niſi qui ad ſedandam ſitim neceſſario requirebatur. Sic enim calcis virtute ſaturatior urina in veſicam veniebat.

Poſt quatuor vel quinque dies a potu aquæ calcis, dolor minuebatur; urinam melius retinere poterat, quæ minus cruenta prodibat: pergebant omnia hæc emendari ita, ut circa medium decimi ſeptimi menſis, licet ſex milliaria anglica, ſatis cito greſſu, perfeciſſet, continere urinam per novem, vel decem horas potuerit, & cum exiguo, imo nullo fere, dolore excreverit retentam; neque amplius ſanguine tinctam.

Poſt biduum, dum lectum petebat, ſenſit calculum ingredi urethram, quem ſequenti mane validiſſimo nixu excrevit: calculus phaſeoli magnitudinem habebat, lævis erat, albi coloris. Omnes autem calculi, quos ante excreverat, aſperi fuerant, & fuſci caloris. Simul manifeſto apparebat, calculum hunc excrementum eſſe majoris calculi partem, quæ adhuc in veſica latebat. Interim magnum inde levamen percepit.

Sentiebat tamen, calculum hærere in veſica, & urina copioſum ſedimentum album deponebat, intermiſtis quibuſdam flocculis fuſci coloris; toto menſe decimo octavo moleſtius ſe habuit, calculo ſæpius urethram ingreſſo, dein iterum in veſicam relapſo; neque tamen acutos adeo dolores patiebatur, & urinam per dimidium diei retinere poterat, quam tunc ſine dolore excernebat. Simulac veſica integre evacuata erat, manifeſto ſentiebat pondus, & preſſionem calculi, ſi parum tantum obambularet; ubi autem urina incipiebat denuo colligi in veſica, moleſtia hæc minuebatur. Hoc ſucceſſu animoſior æger non ta-

tantum pergebat in ſolito uſu ſaponis, & aquæ calcis, verum etiam illa utebatur in menſa, pro potu communi; credebatque, ſe percepiſſe, quod urina aquam calcis utcumque ſaperet.

Tandem initio menſis decimi noni ſenſit de nocte calculum in urethræ principium impelli, & urinæ tranſitum pro magna parte impedire: poſt bonum ſomnum, mane ſequenti prodiit calculus, priore major; & evidenter apparebat, binos hos calculos, prius unitos, conſtituiſſe majorem calculum. Poſt tranſitum ultimi hujus calculi levem dolorem ſentiebat in urethra, frequentiuſque cogebatur urinam excernere; verum hæ moleſtiæ brevi ceſſabant, & poſtea ab omni malo liber vixit: totam autem hanc felicitatem adſcripſit præcipue aquæ calcis vivæ, cum a diuturno ſaponis uſu nullum omnino levamen percepiſſet. Poſt duos annos & medium ab expulſione ultimi calculi teſtimonium dedit veritatis hiſtoriæ deſcriptæ, ſimulque affirmavit, ſe ab omni ſymptomate nephritico penitus liberum eſſe (*Medic. Eſſays t. 5. p. 2. pag. 675. 676.*

Plurima dein experimenta recenſentur, quæ docent, aquam calcis, præcipue ex conchiliis paratæ, agere in calculos humanos immerſos, ita ut exterior illorum ſuperficies albeſcat, molleſcat, decidat, quo facto, aqua calcis agit in ſuppoſitas lamellas ſimili modo; ſicque calculi molem minuit. Proportio calcis ad aquam affuſam eſt, ut 7. vel 8. ad 1. Libræ calcis recens paratæ adduntur libræ ſeptem, vel octo aquæ, & poſt quinque, vel ſex horas aqua, decapulando, vel per filtrum, inde ſeparatur, lageniſque clauſis ſervatur. Tuto tutem ad plures libras quotidie potari poſſe, etiam a junioribus, monet. Vidit & aquam calcis, urinæ miſtam, impedire, ne calculi elementa concreſcant inter ſe (*Ibid.* 681. 695.).

Præterea tentata fuerunt varia, quæ in communi victu ſolent uſurpari, an aquæ calcis vim in calculo ſolvendo minuerent? & apparuit, liquores fermentatos, fructus horæos acidos, & mel, vitanda eſſe illis, qui aqua calcis utuntur ad ſolvendos calculos (*Ibidem* 695. 705.).

Potatio aquæ calcis non reddit urinam alcalinam, uti fit in illis, qui *Johannæ Stephani* remediis utuntur; quod ergo videtur potius fieri a copia ſalis alcalini, qui in ſapone continetur. Demonſtravit autem *Hales*, cineres clavellatos non ſolvere calculum (*Ibid. pag.* 714.). Saponis lixivium tamen in calculum agit; quæ ſaponis vis præcipue videtur a calce pendere (*Ibid. pag.* 727.). Forte & agit ſapo, dum illud lentum glutinoſum, quod in calculis, & ſilicibus, adeſſe invenit *Stæchelinus*, uti ante dictum fuit, diſſolvit. Unde commendatur uſus ſaponis, ſingulis diebus ad unciam, una cum potu copioſo aquæ calcis, a minori copia incipiendo, & ſenſim augendo quantitatem. Imo, ſi ſtomachus, ut quandoque contingit, ſaponem facile non ferat, eundem effectum expectare licet a potu continuo, copioſo, aquæ calcis, ex conchyliis calcinatis paratæ. Si, inter uſum aquæ calcis, levamen percipiant ægri, audacter pergendum voluit author per plures menſes, imo per annos, ſi magnus calculus fuerit (*Ibid. pag.* 731.). Antea ad §. 605. 7. de aquæ calcis uſu mentionem feci, ad extricandam acrimoniam mutriaticam ex ſanguine; & longe pauciorem ejuſdem uſum ſuaſi; metuens aliquid mali a majori copia, ob rationes ibi recenſitas. Verum poſtea didici ſatis numeroſis experimentis, corpus humanum facile fere copioſum aquæ calcis uſum, & quidem diuturno tempore, cum pulchro levamine tormentorum calculi. *Celeberrimus de Haen* (*Rat. Medend. part. 2. p.* 206.) memorabile exemplum recenſet Sutoris, qui per ſeptem integros annos calculi veſicæ tormenta paſſus fuerat. Ille, a paucis unciis incipiendo, dein quotidie bibebat quatuor libras aquæ calcis, & totidem libras lactis; ſimul dabatur omni die ſaponis uncia; ita ut, ſeptem men-

menſium ſpatio, ſumpſerit ſaponis libras ſeptendecim; aquæ calcis autem biberit mille quingentas libras, & totidem lactis. Poſt trium circiter menſium uſum, ceſſabant omnes dolores, urinam retinere poterat facile, &, licet tædio diuturni uſus horum ceſſaverit, atque, ex Noſocomio dimiſſus, ſalſa & acria, quibus delectabatur, aſſumſerit affatim, manſit ſaniſſimus. Calculus tamen, cathetere immiſſo in veſicam, tangitur, & urina mucoſa prodit: dum, plethora urgente, ſanguis in hoc homine mittebatur, omni dote optimus apparuit; unde merito concluditur, ſatis tutum eſſe horum remediorum uſum. Aquam calcis ſolam, cum lacte potandam ſuaſi Centurioni, jam provectæ ætatis, abſque ſapone, & omnino levatum ſe ſenſit a calculi veſicæ cruciatibus (*Rat. Medend. part.* 3. *p.* 172.). Multum certe eſt, lenire hæc mala; imprimis, ſi Lithotomia locum non habeat; quod in loco citato latius deducitur.

Incidi poſtea in ægros, qui lac faſtidiebant, hi potaverunt ſolam aquam calcis, & pulchro quidem cum effectu; nempe, inſigni malorum lenimine, etiam in illis, qui omnia ſigna calculi, in rene hærentis, habebant. Forte major efficacia ſparari poterit ad minuendam calculi molem, ſi abſque lacte addito potetur.

Egregius *Macbride* (*Experim. Eſſays p.* 253.) aquæ calcis efficaciam in calculum imprimis deducebat ab illa vi, qua calx, in aqua calcis latens, in ſe trahit illum aerem fixum, qui adeo inſignem partem molis totius calculi conſtituit; invenit autem per experimenta, quod ſi tertia pars lactis addatur aquæ calcis, magnam partem efficaciæ ejus deſtruat; cum ipſum lac, aere fixo, quem continet, calcem ſaturet, & ex aqua calcis præcipitet calcem, ſicque illam inertem reddat, ut calculi nexum ſolvere poſſit. Imo notat, *celeberrimus Alſton* obſervaſſe, omnia fere, quæ addi ſolent aquæ calcis, plus, vel minus enervare ejus vim, ideoque ſuaſiſſe, ut potaretur ſola, nullis aliis admiſtis.

Hanc & rationem credit (*Ibid. pag.* 234.), quare ſæpe aqua calcis potata non faciat notabilem effectum, quoad diſſolutionem calculi. In primis viis enim occurrit vapor ingeſtorum fermenteſcentium, qui, uti ante dictum fuit, calcem aqua calcis præcipitat. Imo, ſi aqua calcis integris viribus in veſicam veniret, ibi occurreret urinæ, quæ aerem fixum in ſe habet, quo partem ſaltem aquæ calcis ſaturabit, ſicque ejus vim lithontripticam minuet. Inde etiam deducit copiam materiæ terreſtris, quæ in urina illorum, qui aquam calcis potant, ſubſidere ſolet, & quam ex aqua calcis, ſaltem pro maxima parte, præcipitatam credit.

In hoc enim præcipue ponitur Lithontripticorum ſpes, ut urina, horum viribus imbuta, agat in calculum veſica contentum, qui in tali urina quaſi maceratur: ideoque monentur ægri, ut urinam ſuam conentur diu retinere; quamdiu nempe abſque magno incommodo hoc fieri poterit (*Medic. Eſſays and obſervat. vol.* 5. *part.* 2. *p.* 732.).

Ex his videtur, horum remediorum uſu inſigne levamen ægris ſæpe conciliari, & ſimul non deeſſe ſpem minuendi per eadem calculi molem.

Verum, cum omnia Lithontriptica, ore aſſumta, merito credantur aliquid de viribus ſuis amittere, tam in primis viis, quam dum cum noſtris humoribus fluunt, antequam cum urina in veſicam perveniant, & in calculum agere poſſint; hinc merito cogitare ceperunt Medici de injiciendis in ipſam veſicam Lithontripticis remediis; talibus nempe, de quibus ſpes erat, quod a veſica tolerari poſſent abſque noxa.

Veteres Medici uſi fuerunt injectionibus in veſicam; non quidem ſpe calculum comminuendi, ſed ulceroſam ut veſicam detergerent (*Æginet. l.* 6. *c.* 59. *p.* 90.); ubi methodus catheterem in veſicam demittendi ſatis bene deſcribitur. Notari meretur, quod, ad educendam urinam in iſchuria per catheterem, utebantur peculiari artificio:

la-

lanam enim exiguam lino deligabant per medium, & fili extremum, acuto junco, per totum cavum catheteris deducebant ad alterum catheteris extremum, ut ex eo promineret: trahebant deinde filum, donec lana tangeret rimam, ſive foramen, quod juxta catheteris mucronem eſt: tunc lana poterat commode adaptari huic rimæ, ita ut illam integre clauderet, & firmiter. Quidquid de lana eminebat extra catheteris æquabilem ſuperficiem, forfice abſcindebatur, ne impediret facilem catheteris introductionem. Poſtquam catheter in veſicam demiſſus erat, tunc, filum trahendo, lana ex rima, in qua hærebat, ingrediebatur cavum catheteris, &, ſe expandens, implebat totum ejus cavum (elaſtica enim eſt lana), ſicque Emboli vice fungebatur, ſi ulterius protraheretur, & urina Embolum ſequebatur, ſimili modo, ut in aliis idem fieri videmus: hocque uſum habere poſſet, ubi, poſt diuturnam urinæ retentionem, veſica vim ſe contrahendi amiſit. Et hunc effectum inde exſpectaſſe Veteres, ex textu manifeſte apparet: *Secundum hoc, linum catheteri injectum retrahemus, quo urina ſimul cum lana attracta ſubſequatur, quemadmodum in ſyphonibus accidit*. Tentabant autem, per auricularios clyſteres liquida in veſicam propellere; quod ſi non ſuccederet, catheterem in veſicam demittebant, & alteri ejus extremo adaptabant pellem, aut veſicam bibulam; ſicque illam luebant.

Celeberrimus Whytt (*Medic. Eſſays and Obſervat. v. 5. part. 2. p. 733.*) propoſuit, ut, una cum uſu interno Lithontripticorum, quæ laudata fuerunt, calculoſis quotidie injicerentur in veſicam quinque, vel plures, unciæ aquæ calcis ex conchyliis paratæ, illaſque retinerent, quamdiu poſſent abſque dolore: debebat autem hæc injectio tentari, immediate poſtquam omnem urinam dimiſerant. Imo ſæpius de die hoc tentari poſſet, niſi catheteris introductio repetita moleſtiam faceret; unde, ſi flexilis catheter in veſica retineretur, illud incommodum evitaretur, & poſſet talis injectio ad lubitum repeti.

Contingit tamen, ut veſicam non ferat aquam calcis, licet addito lacte mitigatam. Notavit hoc *celeberrimus de Haen* (*Rat. Medendi part. 2. p. 226.*) in Sutore illo calculoſo, cujus paulo ante mentio facta fuit. Licet enim animoſe Lithontriptica interne ſumeret, non tulit tamen injectiones aquæ calcis cum lacte, quæ, optato ad hanc rem inſtrumento, ſemel, biſve de die tentabantur. *Injectiones, quacumque arte, prudentia, mutatione, aut copiæ, aut materiæ, adminiſtraretur, ferre non potuit.*

Unde videtur optime *Whytt* (*In loco modo citato*) monuiſſe, non tentandam eſſe injectionem, niſi aquam calcis prius potaverit æger per aliquot ſeptimanas cum levamine: ſic enim interna veſicæ ſuperficies, quæ antea nimis ſenſilis erat, facilius tolerare injecta remedia, illaque diutius retinere, poterit, ut tanto efficacius in calculum agant.

Cum autem ventriculus & inteſtina facile tolerent aquam calcis, imo oculus inſtillatam aquam calcis ferat abſque notabili incommodo, & Chirurgi aqua calcis difficilia curatu ulcera foveant, ac abluant, ſine augmento doloris; non videtur aqua calcis habere talem acrimoniam, ut nocere veſicæ poſſit. Si tamen adeo tenera foret interna veſicæ ſuperficies, ut ab aqua calcis irritaretur nimis, in hoc caſu, ſi libra media aquæ calcis per momentum ebulliat cum drachma *Amyli*, vel quarta pars vitelli ovi in eadem quantitate aquæ calcis diluatur, tunc facta injectio facilius ferri poterit; licet ab his admiſtis vis lithontriptica aquæ calcis non minuatur; uti experimentis conſtitit (*Ibid. p. 734. 735.*). Tentata fuit etiam mucilago *Gummi Arabici*, & *Seminum Lini*; ſed magis enervabant aquæ calcis efficaciam.

Verum, cum injectiones illæ ſæpe iterari debeant, ut proſint, difficile vi-

detur, cathetere immiſſo in veſicam, hoc tentare; nam ſæpius dolorem ſentiunt calculoſi, licet exercitata manu catheter introducatur in veſicam: imo plures vidi, qui, ſemel catheterem experti, ad explorandum calculum, nullo modo volebant pati, ut poſt aliquot ſeptimanas eadem exploratio fieret denuo. Cum autem quotidie ſemel ſaltem, aut bis, injectio repetenda ſit, in ſexu maſculino imprimis, pauci erunt, qui injectionem hoc modo peragendam tolerare velint, aut poſſint. Unde cogitatum fuit de alia methodo, qua nempe poſſet per urethram injici aqua calcis in veſicam, tali vi, ut colli veſicæ, & ſphincteris reſiſtentia ſuperaretur, abſque læſione partium. Sic enim evitatur immiſſio catheteris in veſicam, toties repetenda. Deſcripſit, & delineavit, talem machinam egregius *William Butter* (*A method of cure for the ſtone chiefly by injections*), qua poſſet hoc perfici; imo ſperabat, ab ipſo ægro perfici poſſe hanc injectionem, abſque aliorum adminiculo; quod certe commodum foret. Per tubum, ſatis profunde in urethram demiſſum, ne regurgitet facile liquor injiciendus, neque tamen in cavum veſicæ penetrantem, urgeri debet aqua calcis, ſatis notabili vi, ut ſphincteris veſicæ reſiſtentia ſuperari poſſit. Ut hoc obtineatur, veſicæ ovillæ aqua calcis infunditur, cujus collum per binos tubos, quorum ſecundus mobile epiſtomium habet, ſic adaptatur tubo in urethra hærenti, ut, preſſa veſica ovilla, liquor contentus ſatis magno impetu, pro lubitu tamen facile moderando, per tubum tranſeat. Veſica hæc ponitur in machina lignea cava, quæ, externa figura, follem refert, cujus parte ſuperiori depreſſa, veſica comprimitur, & contentus in hac liquor exprimitur. Omnes cautelas, in uſu hujus inſtrumenti adhibendas, auctor ſollicite notavit. Cum facilius ſit, inventis aliquid addere, quam nova invenire, probabile videtur, hanc machinam ad majorem ſimplicitatem poſſe redigi. Simul & deſcribitur hiſtoria ægri (*A method of cure for the ſtone chiefly by injections p. 61.*), qui utebatur ſapone, & aqua calcis, ſimulque bis de die quatuor, vel quinque unciæ aquæ calcis, ope hujus machinæ, injiciebantur in veſicam. Æger ille ultra quatuor annos calculi veſicæ cruciatus toleraverat, & exploratione catheteris tangebatur calculus, qui videbatur ſatis magnæ molis; poſtquam trium menſium ſpatio hac methodo tractatus fuerat, cathetere nihil de calculo in veſica reſiduum tangi potuit. Sentiebat, quamvis raro, adhuc aliquem dolorem, ſed levem, & aliquod impedimentum in reddenda urina. Ad ſuos rediit, monitus, ut in iiſdem pergeret, donec hæc ſymptomata ceſſarent omnino.

Plura alia tentamina calculum ſolvendi fecit *celeberrimus Hales* (*Hæmaſtaticks of the Animal calculus p. 191. & ſeq.*), præcipue, dum miſcebat liquores acidos ſalibus alcalinis, illiſque, tempore efferveſcentiæ, immittebat calculos humanos. Spem enim conceperat, ſubitis illis efferveſcentium liquidorum concuſſibus, aerem fixum, qui tanta copia in calculo latet, ſeparari, elaſticum reddi, hacque methodo unionem partium calculum conſtituentium ſolvi, poſſe. Dum autem, repetitis pluries vicibus, hoc tentaret, vidit, quoſdam calculos plurimas bullas aereas admittere, & ſimul reddi friabiles; ſed in durioribus calculis non ſuccedebat experimentum. Liquor autem natus ex unione acidi, & alcali non ſolvebat ullo modo calculum immerſum. Fatetur tamen *Hales* (*Ibid. p. 209.*) quod hæc experimenta nullo modo incitaverint illum, ut hanc methodum tentaret in humano corpore; cum nimis frequenter debeat repeti applicatio efferveſcentium ſimul liquidorum ad calculum, antequam notabilis obſervetur effectus, & liquores acidi, ac alcalini, ſeorſim deberent infundi, ut in ipſa veſica fieret efferveſcentia; verum ſinguli li-

quo-

quores nimis acres videntur, quam ut impune a veſica ferri poſſent.

Ex omnibus his videtur concludi poſſe, uſum aquæ calcis, vel ſolius, vel una cum ſapone Veneto, ſatis tutum eſſe. Neque poteſt negari, profuiſſe multis, dum calculi cruciatus leniret inſigniter, imo quandoque aboleret, ita ut ſanos ſe crederent, licet etiam calculus in veſica ſuperſtes foret. Plura tamen ex recenſitis obſervationibus docere videntur, aquam calcis & lithontripticam vim poſſidere; ſaltem, ſi calculus non fuerit admodum durus, qui effectus imprimis exſpectari poterit, ſi aqua calcis in veſicam commode injiciatur; tunc enim calore corporis humani, integris viribus, cum calculo digeritur quotidie per plures horas; ſicque magna ſpes naſcitur calculum ſic minuendi, vel reddendi adeo friabilem, ut cum urina ſenſim tota ejus moles exire poſſit, ſicque æger integre liberari. Præterea videtur valde probabile, quod aquæ calcis uſu impediatur, ne ex urina ſeparentur novæ partes calculoſæ, quæ calculi molem augerent. Pulcris experimentis hoc probavit *celeberrimus Whytt* (*Medic. Eſſays vol.* 5. *part.* 2. *p.* 685.) nempe, non tantum impediri ſeparationem harum partium ex urina, ſi admiſceatur aqua calcis; verum etiam, in urina, per quadraginta octo horas ibi relicta, natam cruſtam calculoſam, fundo, & lateribus vitri adhærentem, promte ſolutam fuiſſe, dum aqua calcis affunderetur; &, licet per triginta horas immotum relinqueretur hos vas, nulla cruſta calculoſa fundo, aut lateribus vitri accrevit amplius.

Si autem calculo veſicæ non apponitur nova materia calculoſa, ſenſim debet deteri ejus ſuperficies per urinam, & per preſſionem contractæ veſicæ, dum urina evacuatur; uti & per rotationem calculi in veſicæ cavo, dum ſucceſſive urina repletur, & æger, ambulando, aut quocumque alio modo, corpus movet. Verum quidem eſt, quod & veſicæ latera atterantur æque a calculo, manente tamen integritate membranarum, quæ & quandoque in calculoſis incraſſantur; uti antea dictum fuit. Sed veſica pars vivi corporis eſt, cui per nutritionem quotidie redditur illud, quod deteritur: calculus autem corpus mortuum eſt, quod nutriri nequit; hinc niſi nova elementa calculoſa ipſi apponantur, neceſſario debet mole minui ſenſim.

Sed inſigne illud lenimen, quod calculoſi percipiunt ab aquæ calcis uſu, uti ipſe in pluribus ægris obſervavi, & modo enarrata teſtantur, ſufficeret, ut adhiberetur illud remedium, licet nullam vim lithontripticam poſſideret. Forte plura talia ſunt, quæ levant calculi tormenta quidem, nec tamen calculum diſſolvunt. In Præfatione, quam *celeberrimus Linnæus* præfixit orationi de *Telluris habitabilis incremento*, quam habuit occaſione Promotionis more majorum peractæ in Academia Regia Upſalienſi 12. Aprilis 1743. inter alia mentio fit *Uvæ urſi*, quæ aebuti ſpecies eſt, in Suecia vulgaris ſuffrutex. Hujus uſus ab aliquot tunc annis multum invaluerat apud Medicos Monſpelienſes; dabant drachmam mediam foliorum hujus plantæ per decem dies, ſuperbidendo juſculum pulli, hac ſpe, ut calculi atterentur. Folia hæc maxime adſtringentem vim habent; unde in Suecia primariis plantis coriariis accenſentur. Notum eſt, coria animalium, ut uſibus noſtris variis adaptentur, diuturnam macerationem requirere, per quam ſic emolliuntur, & flaceſcunt, ut fere diffluant, vel ſaltem levi vi lacerentur. Unde Coriarii utuntur ſemper adſtringentibus plantis, ut coriis perditam firmitatem reddant. Variæ autem in diverſis regionibus ad hunc uſum plantæ adhibentur; tales imprimis, quæ leviſſimo pretio comparari poſſunt. Et ideo *Uva Urſina*, cum valide adſtringentem vim habeat, & ubique in Suecia obvia ſit, ibi ad coria perficienda adhibetur.

Facile fuit, hujus plantæ copiam colli-

ligere, cum læte creſcat in Auſtriæ, & Styriæ quibuſdam montibus, pluribus anni menſibus denſa nive ſepulta. Calculoſis datus fuit foliorum hujus plantæ pulvis, etiam majori doſi, ſæpius tam inſigni cum levamine, ut ægri ſe omnino a calculo liberos eſſe crediderint, licet, exploratione per catheterem facta, calculus ſuperſtes in veſica manifeſte deprehenderetur; uti patet ex captis experimentis, deſcriptis a *celeberrimo de Haen* (*Rat. Medendi part.* 2. *p.* 192. *parte* 3. *p.* 156.). Quidam citius, alii ſerius, percipiebant levamen dolorum, quos, ſi admodum ſævirent, datis opiatis compeſcebat, dum *uva urſina* uterentur ægri. Neque tamen ſolis opiatis malorum levamen tribuendum eſſe, inde patet, quod poſtea illis opus non fuerit, licet calculus ſupereſſet. Urinæ autem, quæ peſſimum fœtorem ſpirabant, & adeo alcalinæ erant, ut, ſtatim ac emiſſæ erant, cum acidis affuſis efferveſcerent, & *ſyrupi violarum* colorem mutarent in viridem, mutabantur in melius, fiebantque naturali urinæ ſimillimæ; purulenta, & mucus viſcidus ponderoſus, quæ toties cum urina calculoſorum exire ſolent, tandem ceſſabant omnino; ſuperſtite tamen calculo. Nec levamen illud malorum brevis fuit temporis, ſed ſatis ſtabile per plures menſes. Præterea obſervatum fuit, in quibuſdam, cum non amplius remedio uti vellent, dolorem, & reliquas moleſtias, denuo incepiſſe, quæ tamen cito levabantur, repetito *uvæ urſinæ* uſu. In ulceroſis viarum urinariarum malis inſigniter profuiſſe, ubi nulla calculi ſigna aderant, repetitis experimentis certus ſum, dum ſolo hoc remedio utebatur, & ſatis diu quidem, nullis aliis admiſtis, præter largum uſum decocti radicum althææ, & liquiriæ, ut urinæ loca ulceroſa alluentis perpetuo, acrimonia dilueretur, & obvolveretur.

Unde remedium hoc laudem meretur; licet de ejus vi Lithontriptica nihil certi conſtet.

Liquorem, qui verno tempore, vulnerato cortice, ex *Betula* arbore profluit adeo magna copia, ut, vel ex ramo vulnerato, unica die, proderant octo, aut decem libræ, tanquam utiliſſimum ad calculum remedium laudavit *Helmontius De* (*Lithiaſi c.* 8. *p.* 708. 709. *§.* 24.); imprimis, ſi ex ramis vulneratis prodiret; tunc enim hunc liquorem meraciorem credidit, quam ſi ex cortice trunci diſciſſo exſtillaret, qui penitus aquoſus eſt, ſi prope terram cortex trunci vulneretur. Multum præcipue ſperabat a Betulæ liquore ad Lithiaſis præcautionem; uti etiam ad ſolamen tormentorum Lithiaſis: *Eſt ergo liquor ille Betulæ medicamen a natura promiſſum, per vulnera ſolicitatum: adeoque eſt urgere naturam ad proferendum balſamum ſibi naturalem, quem alias nunquam proferret.* De eodem Betulæ liquore teſtatur *Boyleus* (*De utilit. Philoſoph. Experim. Exercit.* 4. §. 17. *p.* 179.) quod præclarum inde levamen perceperint plures calculoſi; inter illos unus ex conſanguineis ejus, qui incredibilem remediorum multitudinem tentaverat abſque effectu, ſolo liquoris *Betulæ* uſu dolorum levamen obtinuit, quamdiu illo frui poterat. *Boyleus* ideo magnam copiam hujus liquoris colligebat verno tempore, & immutatum ſervabat, oleo olivarum ſuperfuſo, ut omnis aër arceretur, vel impræegnabat vas, cui liquorem infundere volebat, fumo ſulphuris accenſi, ut fermentatio impediretur. Sic obtineat, ut diutius lenimen malorum percipere poſſet conſanguineus. Sed non videtur iſte liquor habuiſſe vim Lithontripticam; nam poſtquam æger ille alio morbo periit, diſſecta veſica, inventus fuit calculus aliquot unciarum: nec ulla mentio fit, calculum ab hoc liquore, diu & copipioſe aſſumto, arroſum fuiſſe. Credibile videtur, quod augmentum calculi impediant talia remedia, ſaltem illo tempore, dum adhibentur; certum eſt, quod leniat cruciatus, & vitam tolerabiliorem reddant miſeris calculoſis: hoc autem multum eſt. Apud *Helmontius* (*De Lithiaſi c.* 7. *§.* 6. *pag.* 694.

694.) qui, novis nominibus delectatus, calculum vocabat *Duelech*, leguntur talia, quæ diſerte docent, quod bina hæc in curatione diſtinxerit; calculi nempe incrementum impedire, & calculum jam concretum deſtruere: *Siquidem* deſiderabatur *ejuſmodi remedium, quod impediret venturam ſuccreſcentis Duelech ſobolem, per ipſius in lotii præparationem &c. dumtaxat propellendo calculo, laxandiſque meatibus urinariis, intentæ fuere Scholæ. Itaque in ſanatione Lithiaſis duplex obvia ſollicitudo eſt. Una nimirum, quæ inclinationem tollit, ac metum recidivæ. Altera vero, quæ generatum demoliatur Duelech.* Utrumque hoc perficere, facile non eſt. Docet enim Hiſtoria Medica, quoſdam adeo infelices fuiſſe, ut pluribus vicibus debuerint Lithotomiam ſubire, renatis novis in veſica calculis. Calculum autem jam concretum in corpore ſolvere, aut ſic atterere, ut, mole ſenſim minutus, vel in partes diviſus, cum urina exire poſſit, non minoris eſt difficultatis. Unicum hactenus menſtruum novimus, quod calculum humanum ſolvit; ſpiritum nitri nempe. Verum ille adeo acris eſt, ut veſicam citius deſtrueret, quam calculum, ſi injiceretur in illam. Si interne ſumeretur, deberet adeo dilui, ut a ventriculo, inteſtiniſque ferri poſſet; at tunc perdit ſuam efficaciam ſolvendi, & antequam ex ventriculo, ac inteſtinis ad veſicam venire poſſit, tot humoribus noſtri corporis permiſcetur, ut omnino reddatur iners. Unde de hoc remedio, tanquam Linthontriptico, omnes diſperant.

Narrat *Pechlinus* (*Obſervat. Phyſic. Medic. num.* 14. *pag.* 31.), Empiricum Gallum fuiſſe, qui ſpecificum Lithontripticum jactabat apud Batavos. Oſtendebat is ad oculum veſicæ calculum, liquore aliquo ſolutum, mox iterum lixivio aliquo, aut oleo tartari, præcipitandum. Si tunc guſtaretur liquor, præcipitatione facta ſupernatans ſatis lenis videbatur. Sic conabatur oculatis etiam teſtibus fucum facere.

Nolebat autem guſtandum dare liquorem, in quo calculus ſolvebatur, antequam oleum tartari addidiſſet, dicens, ſe religione obſtrictum, ne revelaret. Tandem contigit, ut occultatus hactenus liquor univerſo ſtudioſorum Collegio exhiberetur, repertuſque fuit acris & acidus. Unus ex ſtudioſis ſequenti die attulit *ſpiritum nitri dulcem; in quem cum calculum protinus immitterent vidimus, eum pari facilitate ſolvi; deinde etiam, ex liquoris poris oleo tartari evocatum, fundo præcipitari; cumque etiam color, & odor ſpiritus plane non diſſimiles accederent, eum ipſum eſſe indicavimus. Ad quod ſpectaculum varia obmurmurans plagiarius cum pudore diſceſſit.* Verum nec *ſpiritus nitri dulcis* a veſica ferri poſſet, niſi multa aqua dilueretur, ſicque iners fieret. Quod pariter fiet, ſi illud remedium interne detur, ob eandem rationem.

Ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, patet, a ſapone, & calce viva, vario modo inter ſe unitis, vel ſeorſim exhibitis, non leve emolumentum aliquoties obſervatum fuiſſe. Verum ſapo copiam ſalis alcalini in ſe habet, addita calce acrioris redditi (*Herm. Boerhaave Chem. t.* 2. *p.* 60. *Proceſ.* 13.), cui jungitur oleum vegetabile, aut animale, ſicque conficitur ſapo (*Ibidem Proceſ.* 73. *p.* 257.). Salem enim alcalinum fixum, igneum, cum calce viva paratum, artifices diluunt in aquæ puræ, calidæ, illa copia, ut lixivium inde paratum ſuſtinere poſſit ovum recens, ne ad fundum cadat. Hoc Lixivium artificibus vocatur *Magiſtra*, ab aliis *Lixivium ſaponis Capitale*, cujus portionem diluunt aqua ita, ut in hoc ſecundo lixivio ovum recens ad fundum ſubmergatur. Cum hoc lixivio debiliori miſcetur æqualis copia olei; coquuntur ſimul leni igne, donec, diſflata aqua, incipiant coire inter ſe. Hoc facto, additur *Magiſtræ*, reſpectu olei, triplum; & coquuntur ſimul tamdiu, donec maſſa ſpiſſa ſolida fiat, quæ ſapo vocatur, qui ſi acrem alcalinum ſapo-

porem habeat, debet adhuc aliquid olei addi; e contra, ſi aliqua nota olei, non bene uniti cum ſale, appareat, pauculum adhuc de *Magiſtra* additur; quæ coquendo inter ſe ſic uniuntur, ut fiat maſſa sciſſilis, in aqua perfecte ſolubilis, ad linguam non alcaline acris, in aere non deliquiescens.

Ex hac compoſitione ſaponis apparet, virtutem calculi ſolvendi præcipue pendere a *Lixivio* illo *Capitali*, quod ſalem alcalinum calce acriorem redditum continet; unde claris in arte Viris placuit tentare, qua vi illud lixivium in calculum ageret. Apud *Hartley* (*Lithontript. Johann. Steph. p.* 53. & *ſeq.*) recenſentur plura experimenta, quæ cum hoc livivio tentavit *celeberrimus Hales* in binis calculis, quorum unus ingens erat, ex fuſco pallidus, alter moriformis, nigro-fuſcus, & valde durus, quique, ſerra diviſus, ſplendebat inſtar marmoris expoliti. Prioris calculi portionem decoxit in *Lixivio Capitali* per ſemihoram, & integre ſoluta fuit: inter decoquendum autem bullæ aereæ copioſæ de calculo exibant, quod merito inter certiſſima fatiſcentis calculi ſigna habuit. Item, ſola digeſtione, portio ejuſdem calculi ſoluta fuit, breviori tempore, aut longiori, prout major, vel minor calor adhibebatur, imo &, frigida digeſtione, in eodem lixivio ſolvebatur calculus ſpatio trium dierum.

Durioris calculi pars, in eodem lixivio decocta per horam, non quidem ſoluta fuit, ſed *partes externæ adeo emollitæ fuerunt, ut limi rigentis ſpeciem præ ſe ferrent; internæ vero factæ putridæ, & fragiles. Portio autem alia ejuſdem calculi devenit putrida, & fragilis, digeſtione calida dierum ſeptem in eodem lixivio.* Unde patet, illud remedium ſolviſſe calculum integre, qui moderatam habebat duritiem; duriſſimum reddidiſſe fragilem. Solum autem lixivium ſalis alcalini fixi, licet ejuſdem gravitatis ſpecificæ foret cum *Lixivio Capitali*, adeoque æque ſaturatum, non mutavit eorumdem calculorum portiones infuſas.

Ex his experimentis *Hartley* concluſit ſequentia: *Eſt igitur lixivium calcis vivæ, & ſalis fixi alcalini, ſimul maceratorum, potentiſſimum ad calculos ſolvendos menſtruum, lixivium ſalis alcalini ſolius vincens immenſo intervallo, & a ſpiritu nitri unice vincendum, quatenus huc uſque innoteſcit.*

Simul recenſetur (*De Lithontript. Johann. Steph. p.* 56. & *ſeq.*) plura experimenta, quæ docent, urinam medicatam reddi ab hoc remedio; ita ut parva quantitas ſufficiat ad impediendum, ne nova calculi elementa apponantur calculo ex urina affluente; ſi lixivii hujus aſſumendi copia augeatur, tunc & urinam calcum minuere, quem alluit. Probatur porro, aquam calcis ſatis valida vi ſolvendi calculum præditam eſſe; quæ tanto potentior eſt, quo calx minus exſtincta, vel minor quantitas aquæ affuſa eſt. Solet autem, ad quam calcis pro hoc ſcopo parandam, libra calcis vivæ ad libras octo aquæ ſumi; talis enim facile a corpore humano fertur, & ſatis tuto ad magnam copiam potari poteſt, uti ex ante dictis conſtat.

Illud vero *Lixivium Capitale* magnam ſatis acrimoniam habet; & ex illo inſpiſſato paratur *cauſticum potentiale*, ſive *ruptorium* dictum Chirurgis, quod, appoſitum cuti, illam deſtruit brevi, & cruſtam gangrænoſam facit in loco, cui applicatur: unde patet, hoc, non niſi limitata doſi, & dilutum in molli liquido, dari poſſe.

Credidit celebris *Hartley* (*Ib. p.* 72.), exhiberi poſſe ſemiunciam *Lixivii Capitalis* in ſemilibra lactis vaccini, ſine noxa, quater de die. Sed ingenue fatetur, non eſſe de his rebus experimentorum copiam ſufficientem, omneſque hortatur, ut ſtrenue variis tentaminibus incumbant. Tutius videtur, a parca quantitate incipere; cum initio talis curæ augeantur dolores (*Medic. Eſſays and obſervat. t.* 5. *part.* 2. *p.* 739.); ut

ut in ſe ipſo expertus fuit *Jurinus*. Conſului his diebus calculoſo, ut drachmam ſumeret mane, jure carnis vitulinæ centuplo dilutam, & ſenſim augeret quantitatem in ſimili proportione: ſcripſit mihi, poſtquam ad duas drachmas adſcenderat, augeri dolores calculoſos, magnamque copiam muci exire cum urina. *Jurinus* (*Experiment. Eſſays p.* 235. *Macbride*) gradatim adſcendit eo uſque, ut quotidie *Lixivii Capitalis* duodecim drachmas ſumeret; ſed dilutas pariter liquido; quod tamen vix mucilaginoſum erat.

Nec videtur percepiſſe levamen, niſi poſtquam per quatuor menſes hoc lixivio uſus fuerat (*Medic. Eſſays in loco modo citato*). Circa quintum menſem prodierunt calculi; &, poſt ſeptem menſium uſum, nondum perfecte curatus erat. Unde *celeberrimus Whytt* præferebat uſum aquæ calcis; quia citius inde levamen ſentiunt calculoſi. Refert egregius *Macbride* (*In loco modo citato*), quemdam Medicum dediſſe arcanum aliquod remedium, quod continuo aliquot menſium uſu calculum ſolvebat. Singulis diebus ægri curabant deferri juſculum ad Medicum, qui ſuum admiſcebat arcanum; quod poſtea patuit, nil aliud fuiſſe, præter illud *Lixivium Capitale* dictum.

Acrem, & igneam virtutem hoc remedium habet; hinc non poteſt aſſumi, niſi multum dilutum fuerit; adeoque credi poteſt, illud, ubi cum urina ad veſicam venerit, jam omnino iners futurum; quod argumentum toties aliorum lithontripticorum jactatis viribus opponi ſolet; & merito quidem. Interim negari non poteſt, ſales alcalinos, per calcem acriores redditos, magnam adhuc habere ſolvendi vim, licet copioſa aqua diluti fuerint. Antea ad §. 1277. ubi de tophis podagricis reſolvendis dicebatur, laudatum fuit remedium ſimile, quod, ex tartaro, triplaque copia calcis vivæ, ſimul miſtis, & in furno figulino combuſtis, parabatur. Solvebatur in aqua illa maſſa ſalina; & filtro depuratum hoc lixivium inſpiſſabatur in ſalem; qui ſolvebatur dein illa copia aquæ, ut ſolutio hæc linguæ nullam moleſtiam faceret, ſi guſtaretur. Tamen adeo diluta hæc ſolutio intra paucos ſæpe dies ſolvebat tophos podagricos. Si jam cogitetur, claros in arte Viros magnam ſtatuiſſe affinitatem inter calculoſa concreta, & calcem, quæ ex ruptis tophis Podagricorum prodit, patebit, non omnem ſpem abjiciendam eſſe, ſimilia remedia, licet admodum diluta, in calculum agere poſſe.

Obſervatum fuit, quoſdam fontes medicatos digeſtione ſolviſſe calculos humanos (*Willers Analyſe des Eaux Miner. de Marimont.* 143. & *ſuivantes*.); ſed contenta horum fontium, uti notum eſt, magna aquæ copia diluta ſunt. *Thermæ Carolinæ*, licet canales, per quos fluunt, & corpora immerſa, incruſtent concremento duro lapideo; tamen calculum humanum, ſi in his aquis maceretur, minuunt inſigniter: hoc calculis renum, & veſicæ accidiſſe, vidit *Springsfeld* (*De Prærogat. Therm. Carol. in diſſolvendo Calculo veſicæ præ aqua calcis vivæ. Lipſiæ* 1756. *in* 4.), non tantum in Thermarum aqua, verum etiam in urina illorum, qui Thermas potabant; cum urina ſani hominis, qui has, vel ſimiles aquas non potet, calculum immerſum augeat. In calculis autem veſicæ felleæ, Thermæ Carolinæ hunc effectum non præſtabant. Ex his patet, non eſſe vanam ſpem illorum, qui credunt, urinam per remedia aſſumta ſic mutari poſſe, ut calculi ſuperficiem, quam alluit, emollire, friabilem reddere, & ſic ſenſim ejus molem minuere poſſit, aut & aſperum calculum ſic lævigare, ut minus noceat.

Hartley (*De Lithontript. Johann. Stephens, pag.* 47.), experimentis captis, concluſit, aquam meram vim habere ſolvendi calculum: *Si igitur rivus meræ aquæ permanſiret renes, & veſicam quotidie per ſpatium temporis ſufficiens, omnes omnino calculos ibidem hærentes ſolveret.*

Verum impediri debere voluit urinæ ſana vim incruſtantem, quæ, nova appoſitione, molem calculi auget magis, quam aqua præterlabens deterere poteſt. Hoc obtineri poſſe credidit per uſum remedii lithontriptici, ex calce, & ſapone parati. Unde hæc, aliaque ſimilia, duplici modo agunt; primo, impediendo, ne calculus incrementum capiat; ſecundo, urinam medicatam reddendo, ut in calculum agere poſſit: per experimenta enim probavit, propriam urinam, dum his remediis utebatur, calculorum immerſorum molem inſigniter minuiſſe. *Stæhelinus* (*Epiſt. Euchariſt. ad Hartleyum p.* 21.), qui tanta cum cura examinavit calculos humanos, & aliorum animalium, ex ſuis obſervationibus concluſit, *quod urina, calculum generans, diverſo tempore ſit diverſa, ut modo magis, modo minus, calculum generet; denique ut aliquando, in diverſis circumſtantiis corporis, poſſit, ex calculum generante, fieri medicamentoſa*. Confirmabatur in hac ſententia, quod Bubulci referebant, boves, diu hyeme ſtabulis incluſos, ſiccoque fœno utentes, reddi calculoſos, & ſanari, dum vere, ac æſtate lætis in paſcuis degunt. Præterea viderat, in calculo excreto, integro, & exterius intacto, corroſionis ſigna in ſuperficie interiori extimæ tunicæ, ſive lamellæ; quæ roſio facta fuiſſe videtur illo tempore, dum urina erat medicamentoſa, cui poſtea nova lamella ſuper increvit, dum urina erat in ſtatu calculum generante.

Celeberrimus Lobb (*De diſſolvent. Calculos &c. ope alimentorum pag.* 6.) alia methodo uſus fuit, ut urinam redderet medicatam, ſic, ut in calculum agere vi ſolvente poſſet. Cum autem calculus tantam copiam aeris fixi in ſe contineat, ſubitam ſolutionem calculi non deſiderabat; licet obtineri poſſet; metuens, ne ab elaſticitate ſubito reddita aeri, qui illa carebat cita exploſio, & alia damnoſa, contingerent in corpore. Unde maluit, lentius hanc rem perficere; & quidem per talia, quæ ſatis amica corpori ſunt; alimenta nempe. Statuebat igitur indagare per experimenta, an inter cibos, potus, & condimenta, quorum communis apud homines uſus eſt, non darentur talia, quæ vim ſolvendi calculi haberent, dum extra corpus humanum calculo applicantur. Si talia alimenta detegerentur, experimentis inſtitutis, tunc illa præ reliquis eſſent uſurpanda; & contra, omnia illa vitanda erant, quæ calculi molem, aut duritiem, augere obſervantur; uti etiam illa, quæ omnino nihil agunt in calculum, cui extra corpus applicantur; non quod hæc nocitura forent, ſed quæ utiliorum locum occupant, cum ventriculus certam tantum menſuram eſculentorum, & potulentorum, capiat.

Noverat optime egregius Vir, ingeſta mutari in corpore humano ita, ut ſuam deponant naturam, & illam noſtri corporis induant: nihilominus conſtat, dari talia, quæ, dum adhuc in ventriculo hærent, urinam mutant, & quidem ſatis cito. Aſparagi comeſti, terebinthinæ pauca grana deglutita, brevi tempore urinæ odorem mutant, ut notum eſt: unde non improbabile videtur, alias quoque ciborum dotes, ac potuum, cito ad renes, & veſicam pervenire poſſe; licet ſenſibiles urinæ qualitates manerent immutatæ. Multa cepit experimenta, dum calculos humanos digeſſit cum variis ſuccis, decoctis, aut infuſis, vegetabilium, quæ menſis ſolent adhiberi. Inter præcipua, quæ in calculum egerunt, recenſet: *Succum citri, rapas, illarum ſuccum, & forte decoctum ſuccum mororum, fragorum, acetum, ſuccum baccarum ſambuci, pyrorum, uvarum, mel aqua dilutum, aſparagorum ſuccum, petroſelinum, lac, chocolatam, apium, cucumeres, porrorum, & ceparum decoctum, paſſularum, & ficuum decoctum, acetoſam, acetoſellam, decoctum avenæ, hordei, oryzæ, ſuccum arantiorum, lupulum, infuſum thæ aqua fervida paratum, imprimis,* vi-

vinum paſſularum, *ſambucinum*, *pomaceum* (*De diſſolvent. Calculos &c. ope alimentorum pag.* 1. 204.).

Verum omnia hæc lente admodum egerunt in calculum; ita ut non tantum pluribus diebus, ſed & menſibus, opus fuerit, ut calculum ſolveretur, vel redderetur adeo friabilis, ut levi vi comminui poſſet. Unde diu debebit urina, horum aſſumtione copioſa, reddi medicata, ut notabilis effectus ipſe ſequi poſſit. Celeberrimus *Hales* (*Hæmaſtaticks of the animal Calcul. Experim.* 7. *p.* 215.) invenit, *Cepas*, in pultem contritas, uti & earumdem ſuccum, aqua dilutum, notabili vi agere in calculum; & inde concluſit, ab harum uſu, ſi non calculi deſtructionem, ſaltem hoc ſperari poſſe, ut impediatur ulterius incrementum. Altera ratio, quare tardior debeat eſſe horum remediorum effectus, eſt, quod debeant miſceri urinæ, quæ calculum alluit. At obſervavit *Hales* (*Ibid. Exper.* 8. *p.* 216.), calculos humanos, maceratione in aqua pura per plures dies, ſolvi, dum ſimul muco albo obducebantur toti; verum dum aquæ, cui infundebantur calculi, addebatur tantum quadrageſima pars urinæ, minus longe ſuccedebat ſolutio; licet fimo calenti imponeretur lagena, quæ calculos cum aqua, urinæ permiſta, continebat; de qua re jam ad §. 1425. dictum fuit.

§. 1429. **D**Elatus in anguſtias pelvis, requirit eadem (1425. ad 1428.), maxime clyſmata, fotus, venæ ſectionem.

Dictum fuit antea, pelvim renum, fatis latum, circa partem inferiorem reddi anguſtiorem, & continuo ductu abire in ureterem: itaque facile apparet, majorem calculum, qui in pelvis cavo hæret concretus, remoram pati debere, dum ad pelvis anguſtiorem partem, quæ eſt ureteris principium, pervenit: idem verum erit, ſi plures calculi minores iiſdem anguſtiis impacti hæſerint. Si autem in utroque rene hoc contigerit, *interclufa urina*, *diſtentiſque locis*, *paucis diebus ſuperſtites ægri moriuntur* (*Aretæi lib.* 2. *de cauſ. & ſign. morbor. diuturn. c.* 3. *p.* 53.). Unde patet, omnia adem hic requiri, quæ numeris in textu notatis laudata fuerunt ad expulſionem calculi ex renibus. Clyſmata autem imprimis hic proſunt, quia duræ fœces diſtendentes inteſtinum colon, quod renibus proxime adjacet, ſic evacuantur, & cavetur, ne turgens hoc inteſtinum pelvim, ac initium ureteris, premat. Simul etiam colon, poſt evacuatas fœces, ſi impleatur liquore emolliente, oleoſo, calido, fomentum præbet blandum omnibus vicinis. Ob eandem rationem, ſimilia fomenta, aut cataplaſmata, externe lumbis applicantur, ut omnes partes, internæ æque ac externæ, facile cedere poſſint, & validi dolores leniantur. Licet enim cauſa mali in pelvi renum hæreat; tamen & inteſtina, & aliæ partes, afficiuntur. Ideo, uti antea dictum fuit, colici dolores a nephriticis malis quandoque difficulter diſtinguuntur. Unde *Aretæus* (*Ib. p.* 53.), ubi recenſet mala, quæ ſequuntur, dum grandior calculus concavo renis impactus hæſerit, dicit: *Tormina dolores inferunt gravia*, *perſeverantia*: *inteſtinum enim ſinuoſum eſt*. *Quumque exundat urina*, *& diſtentiones increſcunt*, *ad mejendum*, *ut in partus doloribus*, *proritantur*. *Flatuoſi ſunt*, *ſed flatus excerni nequeunt*. Simulac calculus per ureterem in veſicam delapſus eſt, *lotium aquoſum ulterius effunditur*: *alvus dejicit*: *flatus inde exhalant*: *extentus ſtomachus eſt*: *ructus eduntur*: *a pejoribus malis quies datur*.

Ex quibus evidenter patet, ventriculum, & inteſtina affici, dum calculus pelvis anguſtiis impactus hæret.

Venæ ſectio tunc imprimis convenit, ut laxentur, collapſis vaſis, partes diſtentæ, caveatur inflammatio hic metuenda, vel curetur, ſi jam adſit.

§. 1430. PEr Ureteres ex reue in veſicam illapſus noſcitur a Nephritide antegreſſa, dolores in via Ureteris ſubſecuto, horum ceſſatione ſignis (1423.).

Præcipua ſpes eſt, ut calculus, ureteres ingreſſus, per totam horum longitudinem tranſeat, in veſicam uſque, & dein cum urina expellatur. Verum contingit quandoque, in hoc itinere remoram pari calculum, & metus eſt, ne, a præterlabente urina, & ob impeditam, ſaltem pro parte, viam ſtagnante diutius, mole augeatur calculus, ſicque ulterius tranſire nequeat; unde ſubin totalis obturatio ureteris ſequitur. Talem caſum *Tulpius* (*Obſerv. Medic. lib.* 2. *Obſerv.* 45. *p.* 171.) habet, & plures ſimiles antea memorati ſunt. Ideo omnia tentanda ſunt, ut promoveatur deſcenſus calculi, ureteris cavum ingreſſi. Dicerat *Aretæus* (*De Curat. Morbor. Diuturn. l.* 2. *c.* 3. *p.* 130.) de curatione calculi in renibus agens: *Solvit & nonnunquam calculos inſiſtentes cucurbitula levis; ac optimum fuerit, ſi ſuper inflammationem ſcarifices*. Poſtquam molliſſima fomenta, clyſteres, &c. commendaverat *Galenus* (*De Affect. ren. dignoſ. & cur. c.* 4. *Charter. tom.* 10. *p.* 534. 335.) perpetuo applicanda, ut omnia flacceſcant: *Immoderata namque emollitio, & laxatio virium robur exſolvit, qua demulcetur omnis dolor, perfecteque curatur*; deinde dicit: *Sed cucurbitulæ poſt hæc quoque juvant, quæ ſæpe celeriter adeo calculum transferunt, ut ſubitam levationem advehant, calculo in ampliorem locum tranſlato. Quapropter ſupra à renibus initium faciendum eſt, procedendumque ad inguina per obliquum illum ſitum, quo loco frequenter dolores incedunt. Satius autem eſt, dictis* (*fomentis*) *partes prius calefacere, deinde ita cucurbitulas admovere. Quandoquidem interdum magnus inventus lapis vehementer incuneatur, qui, quum vehementia trahitur, nonnunquam periculum quoque doloribus acceſſit*. Eandem methodum laudavit *Aetius* (*Sermone Undecimo c.* 5. *pag.* 256.) ubi nempe, poſt uſum emollientiſſimorum remediorum, dolores aliquantum leniti fuerant, & inflammatio non impediebat. Notum enim eſt, partem corporis, cui cucurbita applicatur, tumere ſtatim, & rubere, ob minutam preſſionem atmoſphæræ in loco, cui cucurbita adhæret. Omnia hinc vaſa magis repleta turgent; ita ut & inflammatio ſequatur, ſi cucurbita nimis diu affixa hæreat. Unde prudens videtur *Aetii* monitum, ne hoc tentetur, dum adeſt inflammatio.

Mauritius Cordus Rhemus commentaria ſcripſit in librum priorem *Hippocratis Coi de mulieribus*; atque ibi (*Comment.* 5. *c.* 5. *Iſrael. Spachii Gynæc. p.* 653.) narrat, ſe vidiſſe in Germania inferiore Medicum Hiſpanum, *cui valde frequens, ex renum calculo, & gravis quidem, dolor fuit. Quo quoties urgebatur, cucurbitulas admoveri ſecundum ureteris ductum imperabat ipſe ſibi, ducto primum a parte dolori proxima exordio, deinde iiſdem remotis, identidemque deorſum gradatim toties repoſitis, ut tandem longe diuturniorem ferret ipſe ad imum ventrem, in quo veſica jacet, quam ubivis*. Hanc methodum ſucceſſiſſe & in ſe ipſo, & in aliis, Medicus ille teſtabatur. Addit *Cordæus*: *Votoque reſpondiſſe alias, id ſane nobis viſum fuit. Cujus & periculum facere ſine periculo cuique licet*. Præterea *Beverovicius* (*Steenſtuck cap.* 11. *pag.* 168.) aſſerit, ſe tentaſſe ſæpius cucurbitularum applicationem ſecundum totum ureteris ductum, cum magna utilitate.

Hodie, parva antlia pneumatica, per cochleam cucurbitæ unita, facillima fit illarum applicatio; quæ imprimis hoc commodi habet, ut ad lubitum, & gradatim, aer ex cucurbitæ cavo extrahi, dumque auferri debet cucurbita, levata valvula, aer admitti, poſſit; ſicque

ſta-

ſtatim removeri; quod ſæpe magnam difficultatem habebit, dum per calorem rarefacto aere cucurbitulæ applicabantur.

Si calculus, aut major mole, aut figuræ aſperioris, per ureterem tranſit, mirum non eſt, ſucceſſive per totam longitudinem ureteris dolorem percipi; ita ut quandoque digito monſtrent locum ægri, ubi calculus hæret. At ſi calculos ex pelvi renis in ureterem venit, tunc plerumque majores turbæ fiunt; quod pulchre monuit *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. morb. diuturn. lib.* 2. *c.* 3. *p.* 53.) *Si in ureterem lapis inciderit, concuſſio corporis fit, ut a rigore, calculi progreſſus ſentitur, cum violenta contentione.* In textu legitur ζωῷ ὁμοβιαίῳ; ſed *Petitus* legendum maluit ζωῷ πόνῳ βιαίῳ. Videturque ſic mutilum textum ſatis feliciter emendaſſe.

Poſtquam calculus, totam ureteris longitudinem emenſus, in veſicam delabitur, omnes moleſtiæ ceſſant, *ita ut ne per ſomnium quidem dolorem ſenſiſſe videantur* (*Idem de curat. Morb. Acut. lib.* 2. *c.* 8. *p.* 110.). Merito ſubita illa doloris ablatio habetur pro ſigno calculi in veſicam delapſi. Accidit tamen quandoque, ſi diu in uretere hæſerit calculus, quod levem quandam moleſtiam per ureteris decurſum adhuc aliquot diebus ſentiant; verum adeo leve ſolet eſſe hoc malum, ſi comparetur cum illis doloribus, quos antea toleraverant miſeri, ut vix de illo conquerantur.

Aliquando contingit, ut poſt ſigna calculi, ex renibus per ureteres moti, nihil excernatur cum urina; quia calculus manſit in uretere, nec ad veſicam deſcendit. Tunc vel manet ibi, & augetur, vel poſt inflammationem nata ſuppuratio ſequitur, qua novæ quandoque viæ fiunt, per quas calculus exitum invenit. Si prius fiat, locus, ubi hæret calculus, fit calloſus, &, doloris loco, ponderis ſenſus percipitur; creſcente calculo, ſenſim ureter diſtenditur; & quandoque magnæ molis calculi in ureteribus poſt mortem inventi ſunt; uti pluribus obſervationibus, quarum antea mentionem feci, conſtitit. Si ſecundum, ſuppuratione nata, viam inveniet calculus, & prodibit tandem, in loco ſubin ſatis diſſito, dum per tunicam celluloſam, in qua locantur ureteres pone peritonæum, ſenſim, motu corporis, muſculorumque adjacentium actione, protruditur.

Homini, qui diu validum lumborum dolorem paſſus fuerat, uti & lateris, in inguine tumor naſcebatur, qui poſt longum tempus rumpebatur, & una cum pure, intra paucos dies, calculorum acervus prodibat, variæ magnitudinis, ita ut maximus articulum pollicis, minimus piſum, æquaret. Secundum longitudinem ſibi invicem appoſitos fuiſſe, inde patebat, quod primus cavum acetabulum quaſi haberet, cui perfecte, articulationis inſtar, reſpondebat eminens tuberculum ſecundi, qui in altero ſui extremo cavum habebat excipiens ſimilem eminentiam tertii; & ſic porro, ad ultimum, & minimum calculum uſque, res ſe habebat. Unde videtur admodum probabile, calculos hoc in uretere hæſiſſe, nec in veſicam potuiſſe delabi; poſtea, ſuppuratione nata, viam inveniſſe, per quam prodirent. Senſim tamen æger ex tam gravi morbo convaluit (*Denys over den Steen der Nieren. Blaaze &c. c.* 1. *p.* 22. *&c.*). In alio homine, qui ſigna habebat calculi ſiniſtrum renem occupantis, oriebatur dolor ab inguine ad genu uſque, integro anno moleſtus; tandem ſequebatur tumor in parte interna femoris, ad diſtantiam quatuor digitorum tranſverſorum ab articulo genu; tumor ille augebatur ſenſim, ut binos pugnos æquaret; in medio tumoris apice aderat macula rubra, aſſem æquans magnitudine. Pertuſo tumore exibat magna copia aquæ albeſcentis, una cum pure; & hæc peſſimum putridæ urinæ fœtorem ſpirabant; ſimul ſpecillo tangebatur corpus durum, ſatis magnum, & glabrum: dilatato ulceris orificio, educebatur calculus magnus, durus, glaber. Primis poſt eductum calculum diebus, fœtor puris augebatur, po-

poſtea ſenſim decreſcens. Æger ille integre convaluit (*Ibid. p.* 27. *& ſeq.*). Plures alii caſus in Hiſtoria Medica habentur, qui docent, calculos, ureteribus impactos, per ſuppurationem exiviſſe (*Stalpart. vander Wiel obſervat. &c. t.* 1. *p.* 376. *& ſeq.*). Vidi in Pharmacopœo, qui ſæpius, poſt dolores nephriticos moleſtiſſimos, calculos excreverat, contigiſſe novum paroxyſmum, nec tamen exiviſſe calculum. Dolor quidem minuebatur ſenſim; ſed diu tamen ejus veſtigium manebat in media circiter longitudine ureteris ſiniſtri. Cum metueret, ne calculus, in veſica hærens, augeretur mole, multa tentabat, ut illum expelleret. Poſt aliquot menſes, in laterali abdominis parte, ad quatuor digitorum diſtantiam ab umbilico, tuberculum dolens apparuit, quo ſuppurato, & rupto, exiit calculus parvus, ſed aſper, ſimilis omnino illis, quos ante excreverat cum urina.

Notandum autem videtur, quod poſt ſigna hinc enumerata, ſi dolor ſubito ceſſet, merito credatur, calculum jam per ureterem propulſum eſſe, & in veſica hærere; verum non ſtatim ſequantur ſigna, §. 1423. enumerata, quæ calculum veſicæ adeſſe docent: hæc enim tantum ſe manifeſtant, poſtquam talis calculus mole auctus fuerit.

§. 1431. TUM requirit citiſſimam hinc expulſionem, ne creſcens pejor fiat.

Antea ad §. 1414. pluribus demonſtratum fuit, corpus quodcumque, plane inſolubile, ſi hæſerit alicubi, poſſe dare baſin, cui calculus accreſcet; omnium autem maxime hoc metuendum eſſe in illis locis, quæ urina alluuntur, vel in quibus urina collecta manet diutius, ut in veſica. Simul ibi probatum fuit, calculo jam facto omnium facillime adhærere elementa calculi, quæ in urina, etiam ſaniſſima, adſunt ſemper. Unde toties contingit, in medio majoris calculi, nuclei inſtar, hærere calculum parvum renalem, qui baſin dedit majori calculo ſenſim circum accreto.

Hinc patet ratio, quare ſtatim tentanda ſit calculi expulſio, poſtquam ſigna docuerint, delapſum per ureteres in veſica hærere: tanto enim difficilius educi poterit, quo diutius ibi heſerit.

Sæpe contingit, ægros, ſubito illo levamine lætos, Medicis immorigeros reddi, dum credunt, ſe nihil amplius metuendum habere. Severe monendi ſunt tales de omnibus ſecuturis malis, ſi negligant ſubitam calculi expulſionem; Medicumque oportet in tali caſu æque certum eſſe, ac Lithotomum, quod nihil calculoſi amplius in veſica ſuperſit. Plures enim calculi quandoque ſimul ex renibus in veſicam deſcendunt, qui omnes expelli debent. Novimus autem, poſt unum calculum expulſum adhuc alios ſupereſſe, ſi, poſt repetitum paroxyſmum nephriticum, unici tantum calculi excretio facta fuerit. Præterea, cum tales calculi minoris ſint molis, ſæpius verſus collum veſicæ delabi ſolent, illud irritant, ſtranguriam faciunt, imo quandoque iſchuriam, donec loco moveantur.

Quomodo autem juvari poſſit calculi per urethram ex veſica tranſitus, dicetur ſequenti paragrapho.

§. 1432. ID fit iiſdem fere mediis (1425. ad 1428.), ſed topice applicatis: balneo oleoſo, clyſmate ſimili, injectione olei in veſicæ vias, affrictu hujus.

Omnia, quæ numeris in textu citatis laudata fuerunt, ad vias lubricandas, laxas reddendas, & meabiles, urinæque mollis copiam augendam, hic pariter locum habent. Diuretica ſtimulantia vix locum hic inveniunt; ſed po-

potus aquoſus mollis optimum diureticum dat. Motus corporis tuto adhiberi poterit, dum parvus calculus in cavo veſicæ abſque noxa rotari poteſt; nullam enim moleſtiam faciet, niſi dum orificium veſicæ ingreditur; quod in hoc caſu optandum erit. Perinæo hinc balnea, & fomenta, applicantur; oleis, mollibuſque unguentis, illinitur; clyſma oleoſum, ſed parca copia ſimul, injicitur frequentius, ut nempe diutius manere poſſit in inteſtino recto, ſicque vicinum veſicæ collum laxare; proderit & parum olei per ſiphonem in urethram immittere, antequam urina excernetur; leniter autem immittitur tantum, quia non opus eſt, ut ad veſicam perveniat, ſed tantum, ut totam urethræ ſuperficiem inungat, & reddat lubricam.

Notum eſt, ſi quis urinam diu retinuerit, quod tunc prodeat cum impetu, & craſſiori longe filo proſiliat; unde patet, veſicæ orificium ſubito, & multum dilatari, ſicque patentiorem reſtdi viam calculo exituro.

Notandum enim eſt, quod calculus & veſia expellatur ferre ſemper primo exeuntis urinæ impetu, non circa mictionis finem: veritatem hujus rei, & ex ægrorum narrationibus didici, & bis coram videre contigit. Dederam copiam decocti *radicis althææ* cum *glycirrhiza*, ut mollis & lenis reddita urina facilius retineri poſſet; oleum injeceram urethræ; ſuaſi ægro, ut alacriter per conclave decurreret; &, dum vix amplius urinam continere poterat, præſto erat magna pelvis, in quam liberrime, & cum magno impetu, urinam demittebat; cum primo erumpentis urinæ impetu lætus audivi ſonitum calculi in pelvis fundum impingentis: nec adeo parvus erat calculus, cum ceraſi nucleum æquaret; aliquanto oblongiorem tamen figuram habebat. *Aetius* (*Sermone undecimo c.* 5. *p.* 257.) ſimile artificium adhibuit, dum calculus ex veſica quidem exiverat, ſed in media urethra hærebat; dicit enim: *Decoctum quoddam ex prædictis urinam ducentibus plurimum exhibendum eſt, jubenduſque æger, ut multam urinam congreget, eamque poſtea emingat ac diligentius expellat: ita enim detractus lapis celeriter excidere conſuevit.*

An certus corporis ſitus favet excludendis calculis veſicæ per urethram? *Celeberrimus de la Hire* (*Acad. Royal. des Scienc. l'an* 1701. *Hiſt. p.* 65.) narrat, hominem, vehementi dolore nephritico correptum, dum ſedens inclinaret corpus antrorſum, ut in terra ſcriberet, oblectamenti cauſa, in hoc ſitu corporis excreviſſe calculum, qui olivæ magnitudinem æquabat. Hoc exemplo alter, eodem modu laborans, idem tentavit; & quidem ſimili ſucceſſu. Notavit egregias *Mery*, in hoc corporis ſitu veſicæ parietes quam maxime ad ſe mutuo accedere; unde, minuto veſicæ cavo, urina cum impetu magno proſilit, ſecumque educit calculum, cujus craſſities æquabat cavum urethræ, ſed parum dilatatæ.

§. 1433. TUM ſuccurrendum omnibus ſymptomatibus, prout hunc, illumve morbum imitantur.

Verum quidem eſt, ablata cauſa mali, calculo nempe, morbum tolli; ſed hoc ſæpe difficile eſt, imo quandoque impoſſibile: ſubinde autem calculus, antequam educi poſſit, veſicam læſit, collum veſicæ excoriavit &c.: unde inflammationes, ſuppurationes, ſequi poſſunt, & alia plura, quæ peculiarem curationem requiruntur; uti facile patet.

§. 1434. SI in urethram immobilis impactus, injectio, fotus, ſuctus, auriſcalpium ſpecillum, preſſio lenis, vel & inciſio, applicanda requiruntur, aut punctura perinæi.

Quam

Quamvis ſæpius calculi, ex veſica in urethram pulſi, emingantur; tamen quandoque, mole majores ſi fuerint, vel aſperis eminentiis donati, magnam moleſtiam parant in tranſitu, vel omnino hærent immobiles, non ſine iſcuriæ metu, niſi a loco, quem occupant, dimoveri poſſint. Unde merito dixit *Aretæus* (*De cauſ. & ſign. morb. diuturn. l. 2. c. 3. p.* 53.), poſtquam de calculus renum in veſicam delapſis egit: *Secunda porro calamitas eſt, quum per colem calculus tranſmittitur: nam ſi amplior ſit, quam urethra capere poſſit, in eo multum temporis hæret, atque veſica multitudine urinæ completur, tumque ejus majore cum dolore ſuppreſſio fit*. Nullam mentionem fecit ſexus fœminei, quoad has moleſtias; quia in illo urethra brevior longe, & rectior, eſt; hinc calculus facilius exit, & ſi hæret immobilis in urethra, poſſet in veſicam retroprimi, ut via fieret urinæ; quod in maribus multo difficilius, cum urethra ſit longior, & incurvo ductu decurrat. In tota ergo urethræ longitudine calculus hærere poteſt, a collo veſicæ, uſque ad extremum ejus in glande orificium. Adoleſcens octodecim annorum, ab ipſis fere incunabulis tumorem habuit durum circa penis radicem; qui, ſenſim creſcens, taneem omnimodam urethræ obſtructionem produxit, urina cum dolore, & moleſtia prodeunte per foramen ſinuoſum, in ipſa calculi ſubſtantia excavatum: poſtea, ruptis ſubtus ad radicem penis integumentis, nova urinæ via facta eſt, quæ deinde, partim per penem, partim per apertum ulcus, prodiit. Dexterrimus Chirurgus, *facta ſubtus in pane circa radicem oblongam inciſione, ſcrotum quoque ex parte attingente, calculum oblongum, ſinuoſe pervium, ovi columbini magnitudinem, polliciſque craſſitiem, longe ſuperantem, & unciæ mediæ pondus æquantem, calloſaque membrana undique cinctum, feliciter extraxit* (*Thom. Barthol. Epiſt. Medicin. Cent.* 4. *Epiſt.* 5. *pag.* 21. 22.). Scripſerat hunc caſum *Segerus* ad *Bartholinum*; qui poſtea in Epiſtola reſponſoria (*Ibid. Epiſtol. 6. p.* 25.), plures obſervationes collegit, quæ docent, in toto decurſu urethræ calculos aliquando inventos fuiſſe, qui cavum ejus obturabant.

Circa finem urethræ, in ipſa glande penis, quandoque calculi, totam ejus longitudinem jam emenſi, hærent pertinaciter. Cavum enim urethræ circa glandem largius fit; ſed deinde latera ejus quaſi complanantur ad ſe mutuo, & formant orificium urethræ oblongum, rimæ inſtar, multoque minus, quam erat urethræ cavum. Vidi, in puero ſeptem annorum, calculum, qui uno ſuo extremo jam prominebat extra orificium urethræ, ita ut forcipe prehendi potuit quidem, ſed non protrahi, abſque laceratione partium; hinc ſuaſi Chirurgo, ut levi vulnuſculo viam pararet; quo facto, prodiit calculus, durus ſatis, & punctis nigris, durioribus adhuc, variegatus. Brevi autem hoc vulnuſculum coaluit.

Contigit etiam, ubi nimis anguſtum erat præputium, ut urina guttatim tantum prodiret; unde remora fiebat inrer glandem & præputium; ſicque occaſio dabatur, ut calculoſæ concretiones ibi naſcerentur, vel minores calculi, aut & ſabulum nephiticum, quæ ex urethra prodierant, ob præputii auguſtiam retenta, ſenſim mole augerentur. Vidit hoc *Clariſſimus Littre* (*Academ. des Scienc. l' an* 1706. *p.* 30.), in puero trienni, in quo orificium præputii adeo anguſtum erat, ut vix admitteret tenuis admodum ſtyli apicem. Cum jam gangræna immineret, & validiſſimis nixibus miſer puellus vix guttatim urinam exprimere poſſet, fiſſum fuit a latere præputium, & poſtea abſciſſa pars, quæ ſuper glandem prominebat; cum pauca urina prodiit incredibilis copia calculorum, variæ magnitudinis; minimi caput aciculæ, maximi piſum, æquabant, griſei coloris, glabri, qui levi vi dividebantur in minores maſſulas, fere rotundas. Credibile videtur, hos calculos, ex urina in præputio reten-

tenta, concretos fuiſſe; cum poſtea nullos eminxerit puer. Vulnus factum trium ſeptimanarum ſpatio integre ſanabatur. Operæ pretium erit conſiderare illa auxilia, quæ tentata fuerunt, ut calculi, in urethram impacti, educerentur, in viris nempe; nam poſtea, §. 1438., dicetur de illis, quæ tentari ſolent in ſexu muliebri.

Injectio, Fotus. Irritata urethra, præcipue ab aſperiori calculo, contrahitur, ſicque via anguſtatur magis; ſimili modo, ac antea de ureteribus ſic affectis, dum calculi renales tranſeunt, dictum fuit. Unde injectiones, ex emollientiſſimis remediis paratæ, fomenta, & cataplaſmata ſimilia, laudantur. Aqua, cum oleo diu conquaſſata, ſi tepida injiciatur, maxime emollit, & lubricat. His factis, digito leviter premitur urethra, retro locum, ubi calculus hæret, hac ſpe, ut ſenſim promoveri calculus poſſit per cavum urethræ, ſic lubricum redditum.

Suctus. Hunc laudavit *Tulpius* (*Obſervat. Medic. l.* 3. *c.* 8. *p.* 195.), tanquam rutiſſimam methodum. Sed per ſuctum trahitur aer ex cavo urethræ; quæ ergo a preſſione atmoſphæræ incumbentis complanabitur, ſicque via reddetur anguſtior potius. Si calculus tam perfecte obturaret urethram, ut nequidem aer tranſire poſſet, tunc, per ſuctum educto aere, qui inter calculum & urethræ orificium hæret, aer, ſubito expanſus, calculum promovere poſſet forte, & ſuperare collapſa latera urethræ ante calculum. Sed rarius calculus tam exacte adaptatur urethræ cavo, ut nullus aer tranſire poſſit. Si autem omnis aer ex tota longitudine urethræ ſuctu educeretur, atmoſphæræ incumbentis pondus comprimeret totum cavum urethræ; ſicque via exituro calculo redderetur anguſtior. Ægyptii tentabant, inflando colem, dilatare urethram, & hoc videtur uſum habere poſſe, dum lapis in urethra hæret; viditque *Proſper Alpinus* (*De Medic. Ægypt. lib.* 3. *cap.* 14. *p.* 224. *&c.*), ſic educi calculos plures minores, & unum, qui nucleum olivæ, alterum, qui magnam olivam, æquabat magnitudine. Verum non tantum hoc, ſed & calculos veſicæ per dilatatam flatu urethram tentabant educere: ubi enim hanc multum ampliatam ſentiebant, digito in anum immiſſo, tentabant calculum veſicæ protrudere in urethram dilatatam; qui, dum jam præputio appropinquabat, cannulam a virgæ canali fortiter, & cum impetu, amovebant; ſicque ſæpe ſequebatur calculus. Alter utebatur cannulis diverſæ magnitudinis, a tenuioribus incipiendo, & inflando dilatabat non tantum urethram, ſed & veſicam ipſam; dum craſſiſſimam adhibebat, digito in anum immiſſo, calculum conabatur dirigere ſic, ut intraret in cannulæ cavum: tunc, ore appoſito cannulæ extremo, ſuctione conabatur educere calculum: *qui, qui ſi nimis craſſus eſſet, ſæpe rumpebatur, ſicque in fruſta attrahebatur. Veluti contigit ſupra dicto viro Cophto, cui fruſtum, & reliquum lapidis admodum craſſum & durum, intus remanſit, non eductum*. Ultimam hanc methodum, quæ a priori diverſa eſt, *Proſpero Alpino* litteris ſignificavit *Octavius Roveretus*, Medicus doctiſſimus, & qui poſt diſceſſum *Alpini*, nationi Venetæ in Ægypto multa cum laude medicinam fecit.

Videtur hæc methodus in promovendo exitu calculi, in urethra hærentis, uſum habere poſſe, ſi prius injecto oleo cavum urethræ lubricum reddatur, &, digito pone calculum appreſſo, impediatur, ne inflatus aer ad veſicam venire poſſit. Tunc enim, leviter movendo digitum, qui pone calculum urethram comprimit, promoveri poterit ſenſim calculus per urethram dilatatam, & lubricam. Pro calculis vesicæ sic educendis minor ſpes videtur; cum plerumque sint majoris molis, & digito in anum immiſſo, non ſit adeo facile, calculum dirigere in collum veſicæ; imprimis in adultis; uti poſtea dicetur,

tur, ubi de variis calculum ſecandi modis agendum erit.

Si immobilis hæreat, nec ullo modo educi queat, calculus, tentandum eſt, an cathetere repelli in veſicam, & ſic urina prodire poſſit, *Aretæi* conſilio (*Aretæus de curat. Morbor. acut. l. 2. c. 9. p.* 110. 111.). Monet autem, hoc tentari non debere, ſi inflammatio adſit: tunc enim *neque meatus inſtrumentum admittit, & cathetere vulneratur.* In verſione καθέτηρ, & καθετήριον, vocatur ſpecillum oricularium, quod videtur a cathetere diverſum eſſe. *Celſus* (*Lib. 7. c. 26. p.* 474.) enim, poſtquam æneas fiſtulas, quæ erant catheteres, deſcripſit, quas varias jubet eſſe, pro ætate & ſexu diverſis, paulo poſt dicit: *Nonnumquam etiam prolapſus in ipſam fiſtulam calculus, qui ſubinde ea extenuatur, non longe ab exitu inhæreſcit. Eum, ſi fieri poteſt, oportet evellere, vel oriculario ſpecillo, vel eo ferramento, quo in ſectione calculus protrahitur.* In verſione autem *Aetii* (*Serm.* 11. *c.* 5. *p.* 257.) legitur, quod *Philagrius*, dum calculus in extremo orificio hæreret, nec volſella illum arripere poſſet, ſenſim, & quiete, illum agitaverit per quam tenui *articulario* ſpecillo; quod videtur ſimile fuiſſe inſtrumento, quo ſolemus uti ad aures a cerumine depurandas, quod in uno extremo cavum eſt; quo immiſſo ad latus calculi, lenis talis agitatio fieri poteſt, ut tentetur, an ſitum mutare calculi hoc artificio quis poſſit.

Celeberrimus *Hales* (*Hæmaſtaticks of the animal Calculus, in fine, p.* 251.), cui tam multa debet ars Medica, propoſuit ſequentem modum ad educendos calculos in urethra hærentes. Forcipem, cujus extrema per laminam elaſticam a ſe mutuo recedunt, curavit parari; talem, qui nimia vi non ageret, ſed moderate tantum dilataret urethram. Hunc forcipem immittebat tubo argenteo, ita ut extrema forcipis non poſſent a ſe mutuo recedere. Tubum hunc, forcipem in ſe continentem, protrudebat in urethram ad calculum uſque; quem ubi tangebat, retrahebat cannulam, ut elater libere a ſe mutuo removere poſſet forcipis extrema, quæ parum incurvabantur ad ſe invicem: hoc modo dilatabatur urethra; tunc debebat forceps parum ulterius protrudi, ut calculus inter forcipis extrema dehiſcentia delabi poſſet. Hoc facto, denuo protrudebatur cannula, ut convergerent forcipis extrema, ſicque calculum interceptum firmiter prehenderent, qui tunc educi poterat.

Miſſum fuit illud inſtrumentum ad celebrem Chirurgum *Ranby*, ut tentaret ejus uſum; qui teſtatus fuit, repetitis experimentis conſtitiſſe, quod hac methodo calculi cito, & facile ex urethra educerentur. Unde factum eſt, ut plures alii Chirurgi hujus inſtrumenti uſum adoptaverint. Simul judicavit *Ranby*, hoc inſtrumentum adhiberi poſſe magno cum fructu, ubi urethra, in quadam parte nimis conſtricta, dilatari debet: ad hunc effectum autem deberet forceps per aliquod tempus, ſingulis diebus, in urethra relinqui.

Dum calculi hærent in illa urethræ parte, quæ inter glandem & curvaturam circa oſſa pubis interjacet, ſatis certus videtur uſus hujus inſtrumenti. Verum, ſi calculus hæreret ultra hanc urethræ curvaturam, difficilior foret ejus uſus. Sed poſſet curvari hoc inſtrumentum, catheteris inſtar; quod facile fiet, ſi ex argento conficiatur.

Si, omnibus his tentatis incaſſum, calculus urethram obturet, ſola ſectio ſupereſt, ut inde eximi poſſit. Tunc in ipſo loco, ubi calculus hæret, urethra ſecari debet. Hanc ſectionem *Aretæus*, & *Aetius*, commendaverunt, deſcripſit *Celſus* (*Lib. 7. c. 26. p.* 474.), qui tamen videtur illam tantum laudare, ubi calculus *non longe ab exitu inhæreſcit*. Sic autem habet: *Cutis extrema quam plurimum attrahenda, & condita glande, lino vincienda, eſt: deinde a latere recta plaga coles incidendus, & calculus eximendus, eſt: tum cutis remittenda.*

Sic

Sic enim fit, ut inciſum colem integra pars cutis contegat, & urina naturaliter profluat. Ubi notandum, quod laxæ cutis, quæ colem tegit, locum mutaverit, illam elongando, ne vulnus cutis directe reſponderet urethræ vulneri. Petitus Lithotomus (*Jacobus Denys over den Steen &c. c.* 12. *p.* 198.) ſolebat ſic cutim colis circumvertere, ut ſuperior pars, verſus inferiora ducta, ſupra calculum hæreret, & tunc ſectionem inſtituebat: quo facto, remiſſaque cute, vulnuſculum hærebat in penis dorſo, quod parvo tegebatur emplaſtro. Et licet æger, ſtatim poſt eductionem calculi, per urbem obambularet; tamen intra ſex dies, abſque ullo alio remedio adhibito, integre reſtitutus fuit. Cavebat tantum, ne arteriam inſignem læderet, quæ urethræ vicina decurrit. Si autem contigiſſet, calculum in loco, ubi hæret, tumorem & inflammationem feciſſe, tunc in illo loco nunquam inſtituebat ſectionem; quia cutim tunc non poterat circumvertere: conabatur autem, calculum retroducere, ut ſectio poſſet fieri in loco non inflammato; cæteroquin longe tardius curatio procedit. Notat ſimul, quod in hoc caſu ſectionem inſtituerit omni loco, ubi calculus hærebat, etiam in Perinæo. Si autem in ipſo urethræ principio calculus hæreret, tunc a ſectione abſtinebat, donec ulterius progrederetur; vel, ſi omnem exitum urinæ impediret, cathetere immiſſo calculum retrudebat in veſicæ cavum, hac ſpe, ut poſtea, de novo in collum veſicæ delapſus, longius in urethram propelleretur: talem caſum recenſet (*Ibid. p.* 191.) calculi retropulſi, qui poſt aliquot dies projectus fuit ad extremum urethræ orificium uſque, ita ut forcipe prehendi, & eximi, potuerit. Similes autem caſus frequenter ſe vidiſſe affirmat.

At ubi calculus in extremo fine urethræ hærebat, nec extrahi poterat, tunc glandem ipſam penis ſupra calculum diſcidit, & educto calculo, feliciter ſanavit: tales caſus frequenter ſibi occurriſſe affirmat: a parte inferiori penis, in tali caſu, ſectionem facere diſſuadet; quia ſæpe magna hæmorrhagia ſequitur, & curatio difficilius procedit; imprimis in juvenibus, ob frequentem arrectionem. Cum enim glans penis ſit continuatio corporis ſpongioſi ipſius urethræ, illa non tenditur, niſi paulo ante ſeminis ejaculationem: unde poteſt penis erigi, turgentibus ejus corporibus cavernoſis, licet nondum turgeat corpus cavernoſum, quod urethram ambit. In infantibus, & pueris junioribus, ab hac penis erectione metuendum non eſſe, notum eſt.

Obſervatum fuit, calculum urethram perforaſſe, & in ipſa glande, imo & in corporibus cavernoſis penis, ſedem ſuam habuiſſe; ex quo loco non niſi ſectione educi poterit (*ibid.* 190. 194.); & tunc, cathetere introductio, calculus tangi nequit. Notandum etiam, ſi glans diſcindatur, in curatione cavendum eſſe, ne glans præputio adcreſcat; quod imprimis metuendum eſt, ſi præputium ſimul findi debuerit; quales caſus quandoque contigerunt; omnium maxime, ſi præputii interna ſuperficies, ab acriori urina, vel alia quacumque cauſa, fuerit excoriata.

Notum eſt ex Anatomicis (*Winslow Expoſit. Anatom. traitè du bas ventre n.* 523. *&c. p.* 563.) penem conſtare duobus corporibus cavernoſis, quæ maximam ejus molem conſtituunt: hæc ſunt fere cylindrica, & ob hanc figuram, dum ſibi mutuo accumbunt, relinquunt ſulcum in parte ſuperiori, & in parte inferiori, penis: inferiorem ſulcum, qui ſuperiore paulo major eſt, occupat urethra, quæ utrique corpori cavernoſo penis fortiter adhæret ſecundum totam longitudinem ſulci, in quo locatur. Corpora ſpongioſa penis, dum ſibi mutuo accumbunt, formant ſepimentum, ex unione fibrarum tranſverſarum unius cum fibris transverſis alterius: fibræ tamen, quæ hoc ſepimentum conſtituunt, per intervalla a ſe mutuo diſtant, ſicque hiatus relinquunt, per

quos communicatio manet inter utrumque corpus cavernoſum penis; ſi enim flatus impellatur in unum corpus cavernoſum, turget & alterum. Huic autem ſepimento, quo junguntur inter ſe corpora cavernoſa, firmiter nectitur urethra. Patet ergo, quod urethra non decurrat per mediam ipſius penis ſubſtantiam, ſed ſecundum inferiorem ejus partem. Unde, ſi calculus in hac urethræ longitudine hæret, digito percurrendo penis partem inferiorem, facile tangi poterit, niſi valida adfuerit inflammatio, quæ magnum tumorem facit. In tabulis *Ruyſchianis* (*Obſervat. Anatom. Chirurg. obſerv.* 100. *p.* 99.) pulchre ſitus urethræ in pene, & ſtructura corporum cavernoſorum, exhibentur.

Aut punctura Perinæi. Si nempe totalis Iſchuria adeſt, dum calculus immobilis, in urethra hærens, omnem viam urinæ exituræ præcludit, neque retropelli, aut per ſectionem tolli poteſt. Talis caſus imprimis obtinet, ubi, ab irritatione ſcabri, aut anguloſi calculi, applicatione catheteris per imperitam manum facta, vel alia quacumque cauſa, inflammatio valida in urethra facta eſt, & licet optima remedia applicentur, cito non ſubſidet tumor. Niſi enim tunc urinæ exitus parari poſſit, poſt intolerabiles anxietates, & deliria, convulſiones ſequuntur, ac mors ipſa. Tunc nil ſupereſt, niſi ut fiat punctura Perinæi illo loco, ubi ſectio calculi fieri ſolet, in methodo laterali, de qua poſtea ad §. 1436. dicetur. *Celeberrimus Ravius* (*Jacobus Denys over den Steen &c. c.* 2. *p.* 185.) hanc operationem perficiebat eodem inſtrumento, quo uti ſolebat, ut aquam in hydrocele ex ſcroto educeret, ſed craſſiore, & longiore; de quo antea in capitulo de Hydrope dictum fuit. Quando credebat, ſe in cavum veſicæ perveniſſe, retrahebat ſtylum, ſicque ſequebatur urinæ effluxus. Cum autem in tali caſu urina copioſa impleat totam veſicam, nullum periculum eſt, licet ſtylus parum profundius penetret. Verum in aliis Iſchuriæ ſpeciebus, majori cautela opus: niſi enim veſica diſtenta ſit, longiori, profundiuſque adacto, tali inſtrumento poſſet & oppoſitum veſicæ latus perforari, atque aliæ partes lædi. Si digitus ano immittatur, poterit facile diſtingui, an veſica turgeat a retenta urina.

Cum autem urinæ effluxus certiſſimum ſignum det, inſtrumentum in cavum veſicæ perveniſſe, hinc mutavit illud *Denys* (*Jacobus Denys over den Steen &c. c.* 2. *p.* 187.) ſequenti modo: In acu triquetra, quæ Paracenteſi inſtituendæ adhibetur, cuſpis extra cannulam prominens pyramidalis figuræ eſt, reliqua ejus pars, quæ cannula occultatur, cylindrica: hanc figuram cylindricam ſervavit tantum per duas circiter lineas geometricas, ut cannula firmiter hærere poſſet ſtylo, ne vacillaret: reliqua ſtyli longitudo pyramidalem figuram habebat; ſicque inter tria plana pyramidis, & cylindrica cannulæ latera manebant tria loca vacua, per quæ urina libere tranſire poſſet. Si enim cylindrica ſit tota pars acus, quæ in cavo cannulæ hæret, totum cavum cannulæ impletur omnino. Tria autem foraminula fecit in cannula, circa illum locum, ubi ſtylus, antea cylindricus, incipit fieri pyramidalis. Dum ergo hoc inſtrumentum perforat veſicam, ſimul ac pervenit in veſicæ cavum cannula, ad trium tantum linearum, quæ quartam pollicis faciunt longitudinem, urina ingredietur hæc foraminula, & cum cannula cava non repleatur ſolido cylindro, ſed pyramide, urina, per cannulæ extremum effluens, certum ſignum dabit Chirurgo, inſtrumentum penetraſſe uſque in veſicæ cavum; quod ſufficit. Tunc educitur ſtylus, & per cannulam apertam evacuatur integre veſica: cannula hæc in veſica manere debet, ut urina libere exire poſſit; unde idonea ligatura firmanda eſt, quod commode fieri poterit; uti patet in figura (*Ibid. poſt Indicem tab.* 2.). Cum autem moleſtum eſſet perpetuum urinæ ſtillicidium, poterit obturaculum imponi

ni cannulæ orificio; quo per intervalla remoto, urina, veſica contenta, pro lubitu poterit evacuari.

Sic periculum mortis, ab Iſchuria metuendæ, removetur, & tempus datur, ut inflammatio, eductionem calculi hactenus impediens, curari idoneis remediis poſſit. Ubi autem, obſtaculo remoto, urina libere per urethram exit, educitur cannula, & vulnuſculum curatur; quod ſatis cito, & facile, ſuccedere ſolet.

Quomodo autem in fœmineo ſexu urethra dilatari poſſit, ut via fiat calculo ibi hærenti, poſtea ad §. 1438. dicetur.

§. 1435. SI major, quam excerni qui queat, lithotomia educendus.

Ubi calculus tantæ molis eſt, ut, tentatis omnibus ante dictis, ipſi exitus conciliari non poſſit, tunc vel ſuo fato relinquendus eſt æger, vel ſectione facta eximendus eſt calculus. Verum quidem eſt, quandoque calculum ſatis magnum, abſque ſectione ex veſica prodiiſſe. Sic legitur (*Inſtit. Bonon. t. 1. p.* 151.) de ſene ſeptuagenario, diu calculi veſicæ moleſtias paſſo, cui, nullo præcedente abſceſſu, perinæum apertum eſt, & ex hac apertura ſtillare cepit urina (erant autem hujus fiſſuræ margines coloris albicantis, & ſcabri). Hiatus ille ſenſim magis dilatabatur. Dum quodam die totis viribus urinam emittere contenderet ſenex ille, calculus figuræ falcatæ prodiit ex apertura Perinæi; pondus erat duarum unciarum cum dimidia. Nihil puris inde promanavit, ſed materia tantum gypſo in aqua ſoluto perſimilis. Apertura hæc, poſt calculi exitum degeneravit in fiſtulam, & ſenex ille per aliquot annos ſupervixit. Similis caſus legitur (*Acta Phyſico-Medica &c. natur. curioſ. t. 1. obſerv.* 17. *p.* 60.) de quinquenni puero calculoſo, cui ex dextro ſuperiori latere ſcroti incepit prodire ichor tenuis, albidus, acris, qui inſignem tandem hiatum fecit, ex quo extractus fuit *calculus ſiliceus oblongus, uno prominente extremo acuminatus, & altero obtuſus, fabæ magnitudine, & colore ex flavo liveſcente*; hiatus ille pariter in fiſtulam degeneravit, per quam effluxit urina, quæ poſtea non amplius per penem exivit. Sed talis calculi exitus raro admodum contingit, & perpetuum, fœdum adeo, ſtillicidium relinquit urinæ. Unde ſola ſpes integræ ſanationis a Lithotomia tantum ſperari poteſt; de qua nunc agendum erit.

§. 1436. ET in primis apparatu magno, utpote certiſſimo, arte Raviana emendato.

Diverſis modis eductio calculi per ſectionem tentata fuit. Omnium antiquiſſima methodus videtur fuiſſe illa, quæ ſuper ipſum calculum, tangendo perceptum, diſſecabat partes incumbentes ſcalpello ad calculum uſque, & per vulnus factum, calculum eximebat. Ut hoc fieret, Lithotomus ſiniſtræ manus indicem, & digitum medium, oleo prius inunctos, in anum introducebat; dum ſimul altera manu premebat pubis regionem; ſic conabatur, calculum verſus inferiora deprimere, & adducere verſus Perinæum, ut ibi aliquantum promineret: tunc, arrepto dextra manu ſcalpello, diſcindebat cutim, & pinguedinem, amplo ſatis vulnere; quo facto, ſcindebat reliqua, tali vulnere, per quod calculus facile tranſire poſſet, dum digitis in ano hærentibus premebatur. Si hoc minus ſuccederet, unco, vel volſella, ſive forcipe, educebatur. Cum autem hæc operatio ſæpe ſolo ſcalpello perfici poſſet, vel paucis ſaltem opus haberet inſtrumentis, hinc vocabatur Lithotomia *parvi apparatus*. Hanc Celſus (*Lib.* 7. *c.* 26. *p.* 477.) deſcripſit. Patet tamen, quod veſicam diſcindi nolue-

luerit; quia vulnera veſicæ pro lethalibus ſemper habuerunt Veteres; & ideo calculum juſſit, digitis in anum immiſſis, ad cervicem veſicæ uſque deduci: *Cum jam eo venit, ut ſuper veſicæ cervicem ſit, juxta anum incidi cutis plaga lunata nsque ad cervicem veſicæ debet, cornibus ad coxas ſpectantibus paululum; deinde ea parte, qua ſtrictior ima plaga eſt, etiamnum ſub cute, altera transverſa plaga facienda eſt, qua cervix aperiatur; donec urinæ iter pateat, ſic, ut plaga paulo major, quam calculus ſit.* Cavendum ſemper voluit *Celſus*, ne, dilacerando partes, calculus extrahatur per vulnus anguſtius; quod ideo calculo paulo majus eſſe juſſit: *Quia calculus iter, cum vi promitur, facit, niſi accipit: idque etiam perniciosius eſt, ſi figura calculi quoque, vel aſpritudo aliquid eo contulit. Ex quo & ſanguinis profuſio, & diſtentio nervorum, fieri poteſt. Quæ ſi quis evaſit, multo tamen patentiorem fiſtulam habiturus eſt, rupta cervice, quam habuiſſet, inciſa.* Ad extrahendum calculum, ſi poſt incisionem factam non ſequeretur ſponte, adhibuit uncum, quem deſcripſit; ſimulque monuit, quomodo, & quibus cum cautelis, adhiberi debeat: dein dicit: *Hæc eſt ſimpliciſſima curatio* (*Celſus Ibid. p.* 480.). Poſtea autem cautelas addit, quæ obſervari debent, ubi calculi non tantum aſperi, verum etiam ſpinoſi, ſunt, ne nempe veſica lædatur, dum, digitis ano immiſſis, ad cervicem ejus deducuntur: ubi enim hoc fit, *ex diſtentione nervorum mortem maturant: multoque magis, ſi ſpina aliqua veſicæ inhæret, eamque, cum deduceretur, duplicavit.* Ultimo concludit illa, quæ de calculi ſectione ſcripſit, his verbis: *Quocumque autem modo cervix ea parte ſecta eſt, leniter extrahi, quod aſperum eſt, debet, nulla propter feſtinationem vi adhibita* (*Ibid. p.* 480.). Cum autem in adultis altior veſicæ ſitus ſit, digitis in anum immiſſis, vel omnino non, vel difficulter admodum, poterit tangi calculus, & verſus cervicem deduci. Hoc agnoſcit *Celſus* (*Ibid. p.* 475.), dum monet, hanc calculi ſectionem tantum inſtitui poſſe, in illo corpore, *quod jam novem annos, nondum quatuordecim, exceſſit*. Interim & in adultioribus eandem operationem tentatam fuiſſe, certum eſt. Faber ferrarius, inauditæ audaciæ homo, bis jam lithotomiam paſſus, dum tertia vice denuo laboraret calculo, harum ærumnarum pertæſus, ſtatuit ſe ipſum ſecare. Ablegata uxore, ſolum fratrem ſuum habuit comitem & adjutorem, qui ſcrotum elevavit & ſuſtinuit, dum æger, ſiniſtra manu firmato calculo, dextra cultro, quem clanculum præparaverat, ſecuit perinæum, tertiumque inflixit ictum, antequam vulnus ſatis amplum foret, ut calculum tranſmittere poſſet; quod cum non ſine difficultate fieret, digitis diſtraxit vulneris labia, donec, cum maximo fragore, proſiliret calculus, ovo gallinaceo major, quatuor uncias ponderans. Hoc facto, accerſivit Chirurgum, ut vulneris curam gereret, quæ & ſucceſſit, ſed non integra; manſit enim ulcus perpetuo manans (*Tulp. obſervat Medic. lib.* 4. *c.* 31. *pag.* 325.).

Notum eſt, & elapſo ſæculo, & hoc ipſo, vagabundos operatores hanc ſectionem ſæpius tentaſſe in cujusvis ætatis hominibus: non ſolet hoc hominum genus de curæ ſucceſſu ſollicitum eſſe, eo quod poſt numeratam pecuniam locum mutet brivi. Cum autem fabro illi ferrario audax tale facinus non omnino infeliciter ceſſerit, ac ſupervixerit, non mirum erit, quandoque, licet raro, temerarios tales homines ſucceſſum habuiſſe. Major autem felicitas merito exſpectanda eſt, ſi perita manu hæc operatio tentetur. Celeberrimus *Heiſterus* (*Inſtit. Chirurg. c.* 140. *p.* 903.) teſtatur, ſe hunc calculi ſecandi modum feliciter exercuiſſe. Imo, ſi in adultis calculus veſicæ collo ita firmiter hæreat, ut catbetere in cavum veſicæ nequeat retropelli, tunc eandem hanc operationem ſuadet. Quandoque contingit, ut calculi veſicæ verſus Perinæum

gra-

gravitent, ſicut a calculo tumeat, calculuſque ibi tactu percipi queat. Tales calculi, etiam in adultis, parvo apparatu exſcindi poſſe videntur; uti factum fuit in illo ſabro ferrario, qui rudi manu ſibi ipſi calculum exſecuit. *Sasbaut*, celebris olim apud Batavos Lithotomus, crebro apparatum parvum adhibuit, & ſatis feliciter. *Denys* (*Over den Steen der Nieren, blaze &c. cap.* 8. *p.* 100.) ſæpius illum operantem vidit, & quidem tertia vice in adoleſcente, cui lapis ſtatim ex vulnere proſiliebat. Cautela tamen opus eſt, ne vicina lædantur; contigit enim eidem Lithotomo, dum inter ſecandum fortius ſcalpellum calculo apprimeret, rupto calculo in proprium digitum, quem inteſtino recto immiſerat, læſerit, inteſtino diſciſſo.

Cum autem, in adultis imprimis, non ſemper Lithotomia *parvi apparatus* locum habere poſſit, aliam methodum excogitaverunt Chirurgi, ac Medici, qua initio ſæculi decimi ſexti uti inceperunt; & dum longe plura ad hanc operationem requirebantur inſtrumenta, dicta fuit Lithotomia *apparatus magni*, quæ ad initium hujus ſæculi uſque communiter adhibita fuit. Inventio hujus methodi *Franciſo de Romanis*, ſive *Romano*, adſcribitur; quam deinde *Marianus Sanctus* ejus diſcipulus perfecit, ac peculiari libello deſcripſit; unde etiam *Methodus Mariana* appellata fuit.

Celeberrimus *Heiſterus* (*Inſtit. Chirurg. c.* 141. *p.* 906.) circa inventionem hujus methodi probabilem admodum conjecturam habet. Calculi majores etiam, a mulieribus eminguntur, vel dilatando urethram educuntur. Unde, ſi tam brevi via poſſet in viris perveniri ad cavum veſicæ, quam in mulieribus, ſpes foret, æquali facilitate ibi calculos prodire poſſe, vel educi. Hoc autem apparatu magno perficiebatur, & nihil amplius. Catheter ſulcatus dimittebatur in veſicam; ſcalpello forti, in ſulcum catheteris demiſſo, in perinæi ſiniſtra parte, prope Raphen, ſive ſuturam dictam Perinæi, diſcindebantur integumenta, & ipſa urethra; vulveris longitudo ad minimum duos tranſverſos digitos in pueris, in adultis etiam tres, aut quatuor, æquabat. Vulnus autem fiebat tantum in urethra, intacta manente veſicæ cervice. Secundum ſulci catheteris ductum in veſicæ cavum introducebatur inſtrumentum, quod *conductor mas* dicitur; quo facto, catheter leniter extrahebatur: ſuper conductorem marem deducebatur *conductor fæmina* dicta, quæ ſulco ſuo conductoris maris dorſum acutum recipiebat, ſicque tuto & leniter per veſicæ cervicem in ejus cavum deſcendebat: ubi bini illi conductores in cavo veſicæ hærebant, arrepta manubria ſenſim a ſe mutuo parum deducebantur, ut diſtenderetur veſicæ collum, ſicque facilius admitteret forcipem clauſum, qui inter binos conductores caute in veſicam demitti debet. *Heiſterus* (*Inſtitut. Chirur. c.*141.*p.*912. 913.) monet, quod, antequam forcipem introduceret, indicem dextræ manus oleo inunctum prius inter binos conductores blande impelleret, ut cervicem veſicæ magis dilatarer, ſicque forceps facilius intrare poſſet. Alii unico conductore, illoque canaliculato, utebantur, ſupra quem, in veſicæ cavum introductum, deducebant forcipem clauſum in veſicam. Noverant autem, forcipem in veſicæ cavo hærere, ſi ejus labia facile a ſe invicem deduci poſſent. Ubi de hac re conſtabat, educebantur conductores, forceps aliquoties aperiebatur & claudebatur, ut ſic magis dilataretur collum veſicæ.

Ne autem veſicæ membrana, inter hæc tentamina, intercipi poſſet, forceps ſic conſtructus erat, ut, licet clauderetur, tamen inter labia ejus extrema interſtitium maneret. Clauſo forcipe calculus inquirebatur; inventus labiis forcipis diductis prehendebatur, & dein, forcipe verſus inteſtinum rectum depreſſo, ubi majus ſpatium eſt, provide educebatur.

Hac

Hac methodo credebatur, per dilatationem colli veſicæ, manente ejus integritate, viam parari poſſe calculo. Verum celebris adeo in arte chirurgica *Le Dran* candide fatetur (*Ib. p.* 913.), ſe in diſſectis cadaveribus vidiſſe, *cervicem (veſicæ) in magno hoc apparatu omnibus his actionibus non ſolum expandi, ſive diduci, ſed potius integram cervicem, a fine inciſionis uſque ad veſicam ipſam, ſemper findi, ac dilacerari.* Dixit quidem, illam dilacerationem ſine noxa fieri, *ſi modo negotium pedetentim, & curate inſtituatur.* At cum integritas partium per *magnum apparatum* ſervari nequeat, nonne melius erit, illas diſcindere; quam dilacerare? Citius certe hoc fiet, & cum minori ægri cruciatu, plagaque facta facilius longe ſanabitur. Si magno impetu, & feſtinanter, lithotomia *magno apparatu* inſtituatur, mortis periculum adeſt; & plures convulſi exſpirarunt, dum calculus protrahebatur. Si lente ac ſenſim dilacerent has partes Chirurgi prudentiores, quanta tormentorum diuturnitas! imprimis, ſi calculus majoris molis, vel irregularis figuræ fuerit. Poſt hanc operationem, diſtracto, & dein dilacerato, veſicæ ſpinctere, fœdum urinæ, non amplius retinendæ, manet ſtillicidium tota vita; nec infrequens hæc calamitas. Si calculus majoris foret molis, nulla vi poſſet protrahi; hinc vel ægro moriendum eſſet ſub operatione, ſi Chirurgus pertinaciter pergeret rem impoſſibilem tentare; vel turpiter re infecta eſſet diſcedendum, calculo in veſica relicto. Legitur (*Celſ. l.* 7. *c.* 26. *p.* 481.), *Ammonium*, dum calculus major erat, quam ut per vulnus educi poſſet, illum, findendo, redegiſſe in partes minores. Unco prehenſum calculum firmabant: *tum ferramentum adhibebat craſſitudinis modicæ, prima parte tenui, ſed retuſa, quod admotum calculo, & ex altera parte ictum, findat; magna cura habita, ne aut ad ipſam veſicam ferramentum perveniat, aut calculi fractura ne quid incidat.* At facile patet, quam difficilis cautela foret, ne fiſſi per cuneum calculi partes in veſicam diſſilirent; nec poſſet certe per uncum calculus facile ſic firmari, ut ictus locum non mutaret. Hinc nemo facile hoc imitabitur.

Forcipe alii calculum frangendum fortiori & majori ſuadent; cujus fruſta ſingula dein protrahere oporteat (*Heiſt. Inſtitut. Chirurg. cap.* 141. *p.* 916.). At ſic frequenter per laceram veſicæ cervicem forceps immitti, & retrahi, deberet; unde magna irritatio, & inflammatio periculoſa, ſequerentur certo; quæ in tali caſu fere ſemper lethales forent. Unde *Celſus* (*Lib.* 7. *c.* 26. *p.* 480.) monuit: *Ita longa inquiſitione veſicæ læditur, excitatque inflammationes mortiferas; adeo ut quidquam, non ſecti, cum diu fruſtraque per digitos veſica eſſet agitata, deceſſerint.* Unde ſatis patet, ſectionem partium præferendam eſſe violentæ dilacerationi, dum calculus majoris molis ex veſica educi debet; quæ eductio quandoque omnino impoſſibilis eſt, niſi ſectione ſuccurratur. Tentabatur in homine calculi eductio per *apparatum magnum*; diſſectis integumentis & urethra, introductoque forcipe per collum veſicæ, Lithotomus nullo modo calculum protrahere poterat; celeberrimus Lithotomus *Cheſelden*, præſens, invitabatur, ut ſuccurreret; diſcidit hic proſtatam, & integram cervicem veſicæ, eduxitque calculum, qui duodecim fere uncias æquabat: ſic æger convaluit, qui certo certius periiſſet (*Acad. des ſcienc.* 1731. *Mem. p.* 209. 201.) Hæc methodus differt præcipue in eo ab *apparatu magno*, quod illæ partes ſecentur, quæ antea ſummopere diſtendi, imo & ſæpe lacerari debebant, ut calculo via pararetur, per quam extrahi poſſet. Solet autem hodie vocari *Methodus Latheralis*, quæ antea dicebatur *Magnus apparatus correctus;* cumque *Ravius*, celebris in Academia Lugduno-Batava Anatomes & Chirurgiæ Profeſſor, hac methodo uteretur felici cum ſucceſſu, hinc ibi methodus *Raviana* vocata fuit.

No-

Notum eſt, circa finem ſæculi elapſi, & hujus initium in Galiis ſectionem calculi inſtituiſſe *Fratrem Jacobum de Beaulieu*, inſolita methodo; qui, intrepido animo, & firma manu, difficilem hanc operationem aggrediebatur. At, num Anatomen ignoraret, cæco potius impetu videbatur agere; & conſtitit, ex ſectione cadaverum, poſt hanc operationem mortuorum, quod *Frater Jacobus* non uteretur certa methodo, ſed nunc has, nunc illas partes diſcinderet (*Ibid. pag.* 214.); ita ut ſingulæ operationes differrentia ſe mutuo. Unde minime mirum videbitur, quod frequenter ſatis infeliciter ceſſerint, licet & hinc inde quidam curati fuerint. Multi itaque inſurrexerunt contra hanc methodum, & recenſuerunt damna, quæ inde metuenda erant. Optime monet *celeberrimus Morand* (*Academ. des ſcienc.* 1731. *Mem. p.*215.), non abſolute damnandam fuiſſe hanc methodum, qui ab homine minus in Anatome perito exercebatur; ſed attendendum potius, an non emendari poſſent illa, quæ parum tuta videbantur. Probatur autem, quod *Frater Jacobus* non fuerit indocilis, ſed profecerit ex monitis optimorum virorum, qui notaverant illa, quæ in ejus methodo defectuoſa, & periculoſa, inveniebantur. Nec dubitat aſſerere *Morand*, quod, meliora edoctus, *Sectionem Lateralem* perfecerit *Frater Jacobus*, eadem methodo, quam his temporibus adeo feliciter exercuit in Anglia celebris Lithotomus *Cheſelden*. Poſtea enim longe felicius calculi ſectiones peregit, in variis Galliæ locis (*Ibid.*). Nam, cum illuſtris vir calculo laboraret, antequam ſe *Fratri Jacobo* ſecandum traderet, recepit in palatium ſuum viginti duos pauperes, quibus omnia neceſſaria largiebatur, & qui calculo laborabant omnes. Hos ſectione a calculo liberavit, & ſanitati reſtituit cunctos. Poſt tot felices curationes Illuſtris ille vir, procul dubio fiducia plenus, lithotomiam ſubiit, & periit, meliori certe ſorte digniſſimus. Hæc contigerunt tertio hujus ſæculi anno.

Deinde abivit *Amſtelodamum*; & ibi inclaruit adeo arte ſua, ut, dum Bruxellas ſeceſſiſſet, Magiſtratus Amſtelodamenſis illum donaverit aureo numismate, quod ejus effigiem exprimebat, & in cujus averſa parte legebatur: *Pro ſervatis civibus*. Porro in variis regionibus Lithotomiam exercuit; & tandem, tot itineribus laſſus, in patriam urbem *Biſontium* (Beſançon) rediit, anno ſæculi duodecimo, ibique poſt biennium fuit mortuus, ſexagenarium circiter annum agens.

Conſtat ex his, quod *Frater Jacobus* (*Ibidem p.* 218.) in initio vagam inciſionem fecerit; poſtea, meliora edoctus, conſtantem ſervaverit methodum, qua feliciter uſus fuit, veſicæ collum diſcindens,quod in *Magno Apparatu* dilacerari debet, dum calculus protrahitur.

Celeberrimus Ravius (*Albinus de vita Ravii, & calculoſorum curatione.*), poſt diſceſſum *Fratris* Jacobi, hanc methodum adoptavit; cumque in Anatomicis verſatiſſimus eſſet, feliciſſime illam perfecit, & inſtrumenta, ad hanc operationem neceſſaria, emendavit: *Deinde methodo nova ſua ſemper eſt uſus, qua eundem, quem Monachus ille, locum incidit* (*Ibid.*). Cum autem in eodem loco dicatur, quod propoſitum eſſet, non incidere cervicem veſicæ, nec urethram, ſed veſicam ipſam, proxime cervicem ejus a latere &c. & modo dictum fuerit, *Fratrem Jacobum* veſicæ collum diſcidiſſe, conatus fuit *celeberrimus Albinus* (*Annotat. Academ. lib.* 6. *c.* 13. *p.* 148. *& l.* 8. *c.* 21. *p.* 76.) hoc elucidare alibi, binaquæ hæc, quæ prima fronte inter ſe oppoſita videntur, conciliare.

Certum videtur, illos, qui hodie *Sectionem Lateralem* feliciter exercent, ſecare partem urethræ, proſtatam, collum veſicæ, ſive orificium ejus, & partem veſicæ ipſi huic orificio continuam; unde & hæc operatio *Urethrocyſteo-tomia* vocari poſſet. Facile autem intelligitur, ſectionem hanc magis, minuſve

prolongari debere, prout moles diverſa calculi educendi poſtulat. Dum egregius *Cheſelden*, uti modo dictum fuit, calculum ponderis unciarum fere duodecim eduxit, ſuperſtite ægro, & ſanato poſtea, longiori ſectione procul dubio opus fuit; & videtur ſemper ſectio partium præferenda eſſe dilacerationi violentæ, dum dura neceſſitas poſtulat, ut via calculo majoris molis educendo paretur. De his legi merentur illa, quæ apud *Heiſterum* (*Inſtitut. Chirurg. t. 2. c. 140. p. 893. & ſeq.*) habentur, ubi varias calculum ſecandi methodos deſcribit. Videantur & illa, quæ apud egregium *Pallucci*, Auguſtorum Chirurgum meritiſſimum, de calculi ſectionem reperiuntur (*Nouvelles remarques ſur la Lithotomie &c.*

Mirabar olim, *Homerum* legens, quod non diſſimilem viam, qua telum penetrabat in veſicam uſque, indicaverit. Dum enim *Harpalion*, qui *Menelaum* Regem percutere tentaverat, mortem metuens, terga dabat (*Iliados lib. 13. pag. 255.*):

Meriones in abeuntem miſit aeream ſagittam,
Et vulneravit natem ad dextram, ac ſagitta
E regione per veſicam ſub os penetravit.

Cæterum hac ſecandi methodo adeo feliciter uſus fuit *celeberrimus Ravius*, ut in oratione, quam habuit 26. Septembris 1713. dum Anatomes Profeſſionem auſpicabatur in Academia Lugduno-Batava, dixerit, ſe in mille quingentis quadraginta ſeptem hominibus Lithotomiam perfeciſſe; quam & feliciſſime exercere perrexit ad mortem uſque, quæ contigit 18. Septembris 1719. Cum autem magna dexteritate, ac celeriter, hanc operationem perficeret, & feliciſſimo cum ſucceſſu, plurimos adhuc ſecuit illis annis, quibus Anatomen publice docuit (*Albin. de vita Ravii, & Calculorum ſectione.*): *Ægrum ſtatim plerumque in lectum reponi ſupinum curabat. Vulnus, nec turunda, nec emplaſtro, nec ligatura, occludebat; ſed primis ab operatione diebus ſervabat apertum. Interim ptiſanam, vel tenuem emulſionem, affatim potandam dabat; ut copioſa aqua, in veſicam influens, eam elueret, &, per vulnus patulum continuo effluens, arenulas, & ſanguinis grumos, & ſi quid præterea peregrini adeſſet, ſecum abriperet. Quo facto, vulnus dein, recentis inſtar, ſanabat* (*Ib.*) &c. *Quam methodum bene & feliciter eventus poſtea confirmavit: plerique enim curationi iſti graviſſimæ ſupervixerunt, ab ea belle ſe ſatis habuerunt, & tempore etiam extra fidem brevi ſic convaluerunt, ut nec fiſtula, nec urinæ præter voluntatem effluvium, nec ſterilitas, aliaque, quæ urinæ iter ſectis accidere ſolet, eos dein afflixerint.*

Eadem hæc calculum ſecandi methodus poſtea in diverſis Europæ locis adhibita fuit a celeberrimis in hac arte viris; imo & cogitaverunt plures de methodu, per quam hæc operatio celerius perfici poſſet, tuto tamen. Sane, ut cito eripiantur miſeri calculoſi a cruciatibus illis, humanitas poſtulat; ne tamen feſtinatione augeatur periculoſæ hujus operationis diſcrimen, prudentia jubet.

In operatione hac Laterali ſecatur collum veſicæ, & proſtata; quandoque & aliqua portio veſicæ, cui tamen parcere conantur magni in hac arte Viri, niſi ingens calculi moles productam magis ſectionem poſcat; tutius enim videtur, ſcindendo viam parare, quam dilacerando. Diſſectis integumentis, ſupra ſulcum catheteris, prius in veſicæ cavum demiſſi, ſcalpello diſſecantur reliqua, ut via calculo educendo fiat; ſicque tota ſectio, ab exterioribus incipiendo, terminetur. Alia methodus adhibita fuit, ubi pariter ſectio ab exterioribus incipit, ſed non finitur integre; verum, per minorem aperturam, introducitur inſtrumentum, quod *Lithotomum occultum* vocant, cujus ope ſectio reliqua perficitur, ab interioribus extrorſum. De hac methodo diverſum

ſum ſentierunt periti in hac arte Magiſtri; & ſatis acriter diſputatum fuit.

Aliis placuit, per acum cannulatam, ad latus colli veſicæ, illam pertundere, & vulnus factum dilatare leniter: cumque veſica valde dilatabilis ſit, ita fuerunt educti calculi magnæ molis, licet vulnus, veſicæ inflictum, nullo modo reſponderet magnitudini calculi educendi. Sic, nec collum veſicæ, nec partes generationi dicatæ, ullo modo lædi poſſunt, dum veſica ſola diſſecatur. Sed notum eſt, in *Apparatu Alto*, quæ & *Sectio Hypogaſtrica* vocatur, veſicæ ſuperiorem, anterioremque partem diſcindi; attamen ſæpius felici ſucceſſu hoc factum fuiſſe (*Heiſteri Inſtitut. Chirurg. part.* 2. *ſect.* 5. *cap.* 142. *p.* 926.) conſtat, licet magnum ſatis vulnus veſicæ infligeretur. Talia enim veſicæ vulnera, ſi cum abdominis cavo non communicant, ita ut urina in illud non effundatur, non eſſe lethalia, ſatis notum eſt.

De his autem omnibus multum diſſerere, non eſt hujus loci. Legi merentur imprimis, quæ habentur (*Acad. Royale de Chirurg. tom.* 3. *pag.* 623. *&c.* *Ant. de Haen Rat. Medend. t.* 6. *pag.* 180. *& ſeq.*).

Celebres Lithotomi tempus vernale, & autumnale, ob aeris temperiem, prætulerunt ſemper ad hanc operationem inſtituendam: ita tamen, ut quovis anni tempore illam tentaverint, ſi frequens urinæ ſuppreſſio, cruciatus intolerabiles, urina cruenta, metuenda ob moram virium nimia debilitas, illam urgerent (*Denys Heelkundige Aanmerck. over den Steen &c. c.* 3. *p.* 66. *&c.*).

Si validus lumborum dolor eſſet, *Denys* malebat differre operationem, niſi graviſſima ſymptomata urgerent, donec ille ceſſaret, vel ſaltem inſigniter minueretur. Sperabat enim plures calculos, brevi tempore ex renibus in veſicam delapſuros, eadem ſectione poſſe tolli; qui cæteroquin, poſt curam jam peractam, in veſica manentes, omnia mala renovare poſſent, novamque ſectionem poſcere. Memorabilis talis caſus legitur (*Anton. de Haen Rat. Med. vol.* 6. *p.* 211. *& ſeq.*) de puero, qui ter lithotomiam ſubire debuit intra ſeptendecim menſium ſpatium.

§. 1437. Sciendum tamen, omnem eventum operationis ſemper dubium, propter ſingularia, vix ulla ſagacitate prævidenda, neque ulla arte ſananda, incidentia.

Certum quidem eſt, Lithotomi peritiam & dexteritatem commendari felicitate curationum. Omnes tamen prudentes & probi in eo conveniunt, eventum Lithotomiæ ſemper dubium eſſe; ideoque ſæpe culpari immeritos, ſi ſucceſſus non reſponderit votis. Nam certe, talia conſtat quandoque adeſſe obſtacula, quæ nulla ſagacitas prævidere poteſt, nulla ars curare, ſi prævíſa forent.

Diu calculoſi ſolent tolerare mala ſua, antequam Lithotomiam ſubire velint, doloris metu periculoſi, donec, dolore, inſomniis, &c. fatigati, vires fere omnes, ac corporis toroſitatem, perdiderint; ita ut miſeri viva referant ſceleta. Non facile tamen deſperandum hic: obſtupui aliquoties, dum vidi, emaciatiſſimos tales homines, ablata per felicem ſectionem dolorum cauſa, intra paucas ſeptimanas integrum robur, priſtinamque toroſitatem, recuperaſſe, dum bono victu, & ſomno pacato, reficiebantur.

At contingit quandoque, nimia mora ſic mutari in calculoſis veſicam, ureteres, renes, ut, educto quamvis feliciter calculo, nunquam redire poſſit integra ſanitas. Quidquid tunc morboſi ſupereſt, ſumma injuria imputatur Lithotomo. Vidit *Beverovicius* (*Steenſtuck c.* 4. *p.* 53.), in calculoſorum cadaveribus veſicam, carnoſam quaſi, adeo incraſ-

craſſatam fuiſſe, ut pollicis craſſitiem æquaret. Vidi ipſe adhuc craſſiorem, & fungoſam quaſi; ſed ſimul tam parum cohærentem, ut a levi etiam attactu rumperentur. In tali veſicæ conditione metus eſt, ne a cathetere introducto perforetur veſica, ſummaque erat difficultas ſectionem dirigendi; cum ſulcus catheteris, qui ſcalpellum excipere debet, incraſſata ſic veſica, diſtincte tangi nequeat. Quam parum ſpei ſupereſt, ut degenerans adeo veſica, poſt felicem etiam calculi eductionem, ad naturalem ſtatum redeat! In cadavere calculoſi renes, & ureteres multum dilatati, ac pure pleni, inventi ſunt, veſicaque incraſſata (*Medic. Eſſays t. 5. part. 2. p. 753.*). Miram talem harum partium degenerationem in puero undecim annorum, a prima infantia calculi ſymptomata paſſo, vidit *celeberrimus de Haen* (*Rat. Med. vol. 1. p. 132. & ſeq.*).

Aliquando veſicæ interior ſuperficies duros calloſos tumores habuit, qui calculorum ſpecie potuiſſent fallere, etiam peritos; quandoque, præter calculum, inventi fuerunt fungi carnoſi, baſi ſua firmiter hærentes veſicæ membranis (*Pechlin. obſerv. Phyſ. Med. p. 7.*).

Sed & obſervati fuerunt calculi veſicæ accreti firmiter, qui abſque laceratione educi nequeunt; hoc autem quam periculoſum ſit, nemo non intelligit: plerique tales ægri poſt operationem pereunt, pauci ſervantur. Idem verum eſt, ſi in ciſtide incluſi hæreant calculi, ſive integre, ſive pro parte tantum. De his mentionem feci antea ad §. 1423, ubi de ſignis calculi in veſica latentis agebatur. Imprimis merentur legi illa, quæ in *Academia Regia Chirurgica* (*T. 1. p. 395. & ſeq.*) habentur de calculis veſicæ accretis, aut in capſis membranaceis recluſis. Simul patet, quid valeat, in difficillimis etiam caſibus, firmus animus, peritiæ in arte & dexteritati junctus. Evaſerunt enim quidam ægri ex ancipiti adeo periculo. Olim rariſſime tales caſus contingere credebant; imo fuerunt, qui negarent, hoc unquam fieri poſſe; hodie tamen fidelibus obſervationibus conſtat, non adeo infrequenter talia infortunia contingere (*Philoſoph. Tranſact. Abrigd. t. 7. p. 531. Pechlin. obſerv. Phyſico-Medic. p. 4. Tulp. obſervat. Med. l. 4. c. 48. p. 355.*). Mirus caſus legitur de juvene octodecim annorum, cujus cadaver examinatum fuit. Ante quadriennium *Senffius* illi calculum ex veſica protraxerat, *qui cum veſica ita coiverat, ut hæc duplicata cum calculo deduceretur. Oportuit itaque tunc Senffium calculum agglutinatum diducere; id quod, quamvis digitis agitata fuerit veſica, adeo feliciter ceſſit, ut, nullo periculo orto, felix fuerit curatio &c. Calculus autem ea parte, qua cum veſica commiſſus fuerat, arenoſus & mollis, cæterum ſatis durus erat.* Integrum quadriennium poſt toleratam hanc Lithotomiam vivit: *Cum vero perditus & diſſolutus eſſet homo, alio morbo exſtinctus eſt. In veſicæ inventus alius, calculus, ei tamen haud adhærens* (*Jo. Chriſt. Tilling de calc. ad veſic. adhær. p. 30. Lipſ. 1737.*).

Contigit aliquando, calculum, forcipe prehenſum, in fruſtra diſſilire; quæ dum omnia extrahi debent, repetitam immiſſionem, & eductionem inſtrumentorum vitare nequit Lithotomus, quod tamen veſicæ moleſtum eſt; & ſepius obſervatum fuit, ſucceſſiſſe periculoſam admodum veſicæ inflammationem. Unde prudentes Chirurgi maluerunt, aquæ tepidæ injectione per vulnus, & copioſo potu aquoſo, abluere ex veſica fragmenta calculi, quam diuturna & frequenti applicatione inſtrumentorum veſicam irritare nimis. *Heiſterus* (*Medic. Chirurg. und Anatom. Wahrnehmungen p. 241.*) hac methodo in tali caſu uſus fuit; & fragmenta minora calculi per vulnus prodierunt ſponte; quinto poſt ſectionem die majus fragmentum ſe in vulnere obtulit, quod unco educere potuit, cum operationis tempore, illud ſe ſemper forcipi ſubduxiſſet.

Quan-

Quandoque tantæ molis calculus in veſica hæret, ut nullo modo educi poſſit. Cathetere immiſſo, tangendo calculum, Lithotomi quidem dijudicant, an magnus, an parvus, calculus in veſica hæreat; ſed exacte ejus molem definire nemo facile poterit. Urget interim æger, inſtant amici, ut tentetur ſectio; qua facta, inventus fuit calculus tantæ molis, ut non tantum veſicam totam impleret, & diſtenderet, verum etiam, proboſcidis inſtar, in ipſum veſicæ collum protenderetur. Talem caſum hic Viennæ contigiſſe novi, cujus in præcedentibus mentionem feci. Lithotomus non tentaverat ſectionem, niſi acerba Prognoſi præmiſſa; nec impoſſibilem calculi eductionem vi adhibita tentavit, ne inter operationem ſæviſſima morte periret æger. Supervixit per aliquot menſes miſer, & poſt mortem ingens talis calculus inventus fuit.

Unicum in triſtiſſimo tali caſu auxilium ſupereſſe videtur, ut fiſtula artificialis in perinæo fiat, per quam urina exire poſſit, ne lethali iſchuria tandem pereat æger. Tentatum hoc fuit, non ſine ſucceſſu, ab egregio *Douglas* (*Philoſoph. Tranſact. Abrigd. t.7. p. 536. & ſeq.*). Leniuntur ſic mala, licet non tollantur, & palliativa tali curatione vita miſera protrahitur, redditurque tolerabilior. An & illis prodeſſet talis fiſtula, quibus, uno calculo educto, cito alter ſimilis renaſcitur? Refert *Douglas* (*Ibid. p.* 538 539.) celebrem olim Lithotomum in Gallis *Collet* hoc tentaſſe; &, ubi novus calculus aderat, dilatata fiſtula per turundam ex ſpongia præparata factam, illum eduxiſſe, tam parva cum moleſtia, ut æger mox veſtes indueret, & domo egrederetur, ſolita ſibi negotia peracturus. Quinque annorum ſpatio ſic decem calculos ex eodem viro ſe eduxiſſe, *Collet* teſtatur.

Ubi ſectione eductus fuit calculus, cavendum ſemper eſt, ne vulnus externum cicatrizetur, antequam vulnus internum exacte conſolidatum fuerit. Niſi enim hoc fiat, urina in tunicam celluloſam tranſit, materiam calculoſam ibi deponit, & creſcunt calculi, tumores in perinæo facientes, ſæpe magna mole moleſtos, & peſſima quandoque mala producentes. Contigit hoc nobili viro, robuſti habitus, ab infantia calculoſis malis obnoxio. Circa vigeſimum quartum ætatis annum, ſectione Parvi Apparatus (ut vocari ſolet), eductus fuit ex veſica calculus ſatis magnæ molis. Paulo poſt conſolidationem vulneris in Perinæo, incepit in hoc loco dolorem ſentire, cui ſucceſſit tumor durus, ſenſim auctus; ita ut, viginti unius annorum ſpatio, Gallinæ Indicæ ovum magnitudine æquaret. Cum autem quodam die curru veheretur, ſubito concuſſu, tantum dolorem ſenſit, ut ſtatim, vocato Chirurgo, tumorem aperiri juſſerit: ille, ignarus quid lateret mali, cauſticum applicuit; poſtea, dum eſcharam diſſecaret, duritiem valde renitentem invenit, & dilatando plagam, eduxit magnum calculum, qui longitudine quatuor pollices cum dimidio circiter, latitudine duos cum dimidio pollices, æquabat; quique inter veſicam, & perinæum hæſerat. Deinde perpetuo, ad mortem uſque, urina fluxit per hoc orificium. Septendecim autem annis ſupervixit, & plures minores calculi per eandem hanc viam prodierunt.

Poſt mortem in utroque rene calculus inventus fuit; & veſica, tota ſcirrhoſa, tredecim unciarum pondus excedens, nullum habebat cavum; ab inſertione ureterum in veſicam uſque ad aperturam in perinæo, continua cavitas fiſtuloſa reperiebatur (*Medical. Eſſays and Obſerv. t.* 1. *p.* 321. *& ſeq.*).

Plures ſimiles caſus vel ipſe tractavit, vel ex probatis auctoribus collegit, eximius in arte ſua *Louis*. Qui methodum hæc mala cavendi, & curandi per candelulas ex Emplaſtro Vigonis & Diachylo cum gummi paratas, urethræ immiſſas, docuit (*Acad. Royale de Chirurg. t.* 3. *p.* 332. *& ſeq.*). Poſt eductum calculum, *Celſus* monuit (*l* 7. *c.* 36.

c. 36 *p.* 484. 485.) recte procedere curationem, *ſi ſomnus ſit*, & *æqualis ſpiritus*, & *madens lingua*, & *ſitis modica*, & *venter imus ſedet*, & *mediocris eſt cum febre modica dolor*. E contra malum eventum *præſagire protinus licet*, *ſi continua vigilia eſt*, *ſi ſpiritus difficultas*, *ſi lingua arida eſt*, *ſi ſitis vehemens*, *ſi venter imus turget*, *ſi vulnus hiat*, *ſi tranſiliens urina id non rodit*, *ſi ſimiliter ante tertium diem quædam livida excidunt*, *ſi is aut nihil*, *aut tarde reſpondet*, *ſi vehementes dolores ſunt*, *ſi poſt diem quintum magnæ febres urgent*, & *faſtidium cibi permanet*, *ſi cubare in ventrem jucundis ſit*. *Nihil tamen pejus eſt diſtentione nervorum*, &, *ante nonum diem*, *vomitu bilis*.

Obſervatum fuit, in ipſa eductione calculi magni ſingultum ortum fuiſſe, & brevi poſt ſubito periiſſe ægrum: unde merito ſingultus ipſo operationis tempore pro peſſimo habetur omine.

Omnia illa, quæ antea, §. 158. & ſequentibus, de Vulnere dicta ſunt, hic pariter locum habent. Plures enim partes acuto inſtrumento diſſectæ ſunt; ſed introductione inſtrumentorum, & eductione calculi, labia hujus vulneris contunduntur, eo magis, quo major, quo aſperior, calculus; præterea urina, primis diebus poſt ſectionem factam per vulnus exeunte, irritantur perpetuo. Conantur quidem Medici prudentes, emolientibus decoctis, emulſis, & ſimilibus, copioſe exhibitis, minuere urinæ acrimoniam; attamen aliqua ſemper adeſt, imprimis, ſi validior ſit febris. Unde ſimplici unione labiorum tale vulnus curari nequit; ſed ſequetur inflammatio, labia vulneris incipient rubere, calere, dolere, tumere, retorqueri. Hæc ſymptomata, ſi mitia fuerint, aderit tertio, vel quarto die, ſerius, vel ocyus, pus, cum levamine omnium malorum brevi ſequente. Unde dixit *Celſus* (*Ibid.*) poſtquam bono ſigna recenſuerat, quæ felicis curationis ſpem faciebant: *In his inflammatio fere quinto*, *vel ſeptimo die finitur*. E contra pro malo ſigno habuit: *Si poſt quintum diem magnæ febres urgent*: augmentum enim inflammationis indicant, quæ deberet hoc tempore minui, ſi curatio feliciter procederet. Quare & metuenda tunc gangræna, validas inflammationes toties ſequens; quam videtur *Celſus* (*lib.* 7. *cap.* 27. *pag.* 485.) ſub cancri nomine, qui excifa veſica naſcitur, deſcripſiſſe.

Si modo dictis addantur illa, quæ ad §. 162. & ſequentes dicta ſunt de læſione nervorum, ac membranarum vulnera comitante, intelligitur ratio plurium malorum, quæ quandoque ſequuntur Lithotomiam, etiam peritiſſima manu peractam.

Inde pariter intelligitur, quare *Celſus* (*Ibid. c.* 26. *p.* 483.) ut diſtenſionem caveret nervorum, quam adeo metuebat, in ſolium aquæ tepidæ ægrum reſupinum demitti voluerit: *ut a genubus ad umbilicum aqua teneat*. Satiſque diu in balneo illum manere voluit. Addit enim: *Finis ejus fomenti eſt*, *donec infirmando offendat*. Hoc facto autem, *multo is oleo perungendus*, *inducenduſque hapſus lanæ mollis*, *tepido oleo repletur*, *qui pubem*, & *coxas*, & *inguina*, & *plagam ipſam*, *contectam eodem ante ſe linteolo* (*quod duplex aut triplex erat*, *aceto madens.* (*Ibid. pag.* 482.) *protegat*: *iſque ſubinde oleo tepido madefaciendus eſt*, *ut neque frigus ad veſicam admittat*, & *nervos leniter molliat*. Quantum ab olei uſu ſperaverint veteres Medici ad præcavendam nervorum diſtenſionem, & leniendos acutiſſimos dolores, antea ad §. 164. & 234. dictum fuit. Hunc olei uſum peritiſſimi Lithotomi hodierno etiam tempore feliciter adhibent. Cataplaſmata autem hypogaſtrio adhibenda *Celſus* (*Ibid. p.* 483.) damnavit: *Ea plus pondere nocent*, *atque veſicam urgendo vulnus irritant*, *quam calore proficiunt*. *Ergo ne vinculum quidem ullum neceſſarium eſt*.

In calculi ſectione Hæmorrhagia aliqua ſemper adeſt, cum magnum ſatis vulnus ſit; ſed hæc, modo moderata fue-

fuerit, non nocebit; unde *Celſus* (*Ib. p.* 482.) dixit: *Calculo evulſo, ſi valens corpus eſt, neque magnopore vexatum, ſinere opertet ſanguinem fluere, quo minor inflammatio oriatur*. Imo non putabat alienum, ſi calculum ſectus parum incideret: *ut excidat, ſi quid concreti ſanguinis manſit*. Verum, ſi largior fuerit hæmorrhagia, imprimis in imbecillioribus, ſupprimendam voluit: *ne vis omnis intereat. Idque protinus, in imbecillioribus, ab ipſa curatione faciendum eſt*. Majores arteriarum rami, quæ his partibus proſpiciunt, ſi diſciſſi fuerint, talis hæmorrhagia, niſi ſiſtatur, periculum vitæ induceret. Sed cum tam varius ſit in diverſis hominibus arteriarum decurſus, an hoc ſemper evitari poteſt? *Celeberrimus Ravius*, qui numoroſas adeo, & tam felices, calculi ſectiones perfecit, credebatur largas has hæmorrhagias ſua dexteritate vitare potuiſſe. Nemini, quantum novi, indicare voluit cauſam felicitatis ſuæ, niſi forte unico, *Denys*, quem toties memoravi. Hic ſucceſſit *Ravio* in Lithotomia exercenda, & aliquoties adfui, dum calculoſos ſecaret. Poſtquam integumenta diſcederat, indicem in vulnus demittebat, & pertentando, quandoque ſatis diu illum in vulnere retinebat, dum altera manu videbatur catheteris in veſica hærentis ſitum leviter mutare: educto dein digito indice, ſcalpello, in ſulcum catheteris demiſſo, ſectionem abſolvebat. Artis periti ſuſpicabantur, quod ſic exploraret, an pulſans arteria in locu ſectionis ſentiretur; & quod tunc catheteris dorſum parum dimoveret, ſicque hæmorrhagiam caveret. At mera tantum hæc eſt ſuſpicio; nam & ille æque celebris fuit felici calculi ſectione, quam *Ravius*, & æque taciturnus, ad mortem uſque. Periculoſam, poſt calculi eductionem, hæmorrhagiam ſiſtere *Celſus* (*Acad. Royale de Chirurg. p.* 482.) conabatur ſequenti modo: *Deſidere is debet in acre acetum, cui aliquantum ſalis adjectum ſit. Sub quo & ſanguis fere conquieſcit, & adſtringitur veſica, ideoque minus inflammatur. Quod ſi parum proficit, agglutinanda eſt cucurbitula, & in genibus, & coxis, & ſuper pubem*.

Per cucurbitas impetum & copiam humorum a parte læſa derivari tuto poſſe, notum eſt, ut ſic detur occaſio vaſis diſciſſis ſe contrahendi. Verum hodie nemo, ut puto, facile tentabit, acri aceto crudum vulnus irritare; multo minus, *oriculario clyſtere acre acetum nitro mixtum per plagam in veſicam compellere: nam ſic quoque diſcutiuntur, ſi qua cruenta cojerunt* (*Ibid. p.* 483.) Hodie quidem eluitur veſicæ cavum, ſi grumoſus ſanguis, vel calculi fragmenta, ibi hæſerint; ſed molliſſimis decoctis, tepide injectis, & leniter quidem, hoc tentatur, felici cum ſucceſſu.

Tutius longe vas læſum ligatura firmatur, ſi fieri poſſit; ſin minus, Agarico, in conum formato, compeſcitur hæmorrhagia; quod aliquoties feliciter factum legitur (*De Haen. Rat. Medend. t. 6. p.* 202. 206. 207.). Imo, dum, in caſu difficillimo, ſcroti inflammatio, & excoriatio, uti & interfœminei, ac natium, ſequebatur, & dein gangræna, cortice Peruviano ſervatus fuit æger; cum quo etiam fiebant detergentes in veſicam injectiones, atque idem digeſtivis, aut melli roſaceo, permiſtus, vulneris labiis applicabatur.

§. 1438. IN mulieribus vero, dilatando urethram, educitur: raro incidendo.

Cum in mulieribus urethra brevis ſit, recta decurrat, & facile dilatabilis; idoe, uti antea dictum fuit, longe rarius, quam viri, lithotomiam ſubire coguntur. Calculi enim, ex renibus in veſicam delapſi, ſatis facile prodire ſolent, antequam in majorem molem excreverint. Imo obſervationes docuerunt, etiam magnos calculos, dilatata urethra, feliciter prodiiſſe in fœminis.

Men-

Mentionem feci ad §. 1321., quod *Tulpius* (*Obſerv. Medic. lib.3. c. 7. p. 191.*) referat caſum vetulæ, octogeſimum nonum ætatis annum agentis, quæ calculum, tres uncias & binas drachmas ponderantem, feliciter excrevit, ſine artis auxilio: ſequebatur tamen moleſta urinæ incontinentia; quod mirum non erat, cum magnam vim debuerit pati ſphinter veſicæ, ut tantæ molis calculus exprimi potuerit. Similis caſus legitur (*Philoſoph. Tranſ. Abrigd t. 7. p. 534.*), de paupere fœmina, quæ, calculi cruciatus per triennium paſſa, ad tantam pervenerat maciem, ut pro deſperata haberetur: ſexageſimum tertium annum ætatis impleverat. Per aliquot menſes potaverat copioſe infuſum foliorum *Malvæ*, cum levamine. Dein ſubito incepit, præſentibus aliis quibuſdam mulieribus, ſentire inſolitum pondus, & teneſmum, quem totis viribus juvare dum conatur, cum ſonitu prorupit calculus, duas uncias pondere excedens. Dolor minor erat, & parcior hæmorrhagia, quam exſpectari potuiſſet a violenta adeo expreſſione tanti calculi. Libera a tam diuturnis doloribus ad ſanitatem rediit: manſit tamen urinæ incontinentia, moleſtiſſimum certe malum.

Ut hoc evitaretur, merito cogitaverunt peritiſſimi in arte viri de methodo, qua, non ſimul & ſemel, violento tali impetu, diſtraheretur ſphincter veſicæ, ut omnem vim ſe contrahendi impoſterum amitteret, ita ſed ſenſim ampliaretur urethra, ut forceps in veſicam introduci poſſet ad calculum educendum. Sic *Joannes Douglas* (*Heiſter. Inſtit. Chirurg. t. 2. part. 2. Sect. 5. c. 150. p. 1028.*), turundis ex *radice gentianæ*, vel ex ſpongia præparata, factis, urethræ intruſit, illam ſic dilatare tentavit, ut forcipi in veſicam intromittendo, pro eductione calculi, via pararetur. Alii alias methodos adhibuerunt, quæ apud eundem auctorem deſcribuntur.

Verum ante novem annos (1756.) prodiit tractatulus egregii viri *Domen. Maſotti &c. ſopra la Litotomia delle Donne in 4.*), qui Chirurghiam, & Lithotomiam in Regio Noſocomio Florentino publice cum laude docet: in hoc deſcribitur, nitideque delineatur (*Ibid. p. 23. & ſeq.*), inſtrumentum, cujus ope, ſenſim & lente, urethra, & veſicæ ſphincter, ita dilatari poteſt, ut forcipi, calculum prehenſuro, via tuto fiat, ſimulque, dilatatis jam partibus, facilior via paretur calculo educendo. Uſum novi hujus dilatatorii probavit eventus, dum, coram celeberrimis, & in arte peritiſſimis, Viris, ex veſica puellæ ſedecim annorum, hac methodo, tempore decem minutorum, protraxit calculum duriſſimum, qui ponderabat unciam cum dimidia. Parca aderat hæmorrhagia, & cura fuit integra; ita ut, quadrageſimo poſt operationem die, urinam pro lubitu retineri potuerit, & poſtea ad ſuos redierit ſana.

Similem felicem ſucceſſum habuit eadem hæc methodus in puella decem annorum, quæ per ſex menſes continuos, præter graviſſimos colli veſicæ dolores, laborabat alvi, & urinæ incontinentia perpetua.

Septem annis poſtea (1763.) idem ille auctor alium edidit tractatum (*La Litotomia delle Donne perfezionata in 8.*), in quo referuntur caſus plures calculorum, quorum aliqui ſatis magnæ molis erant, excretorum in fœmineo ſexu, ſponte, abſque ullo artis auxilio; uti & plura exempla felicium curationum per eandem methodum. At ſimul deſcribitur idem illud inſtrumentum dilatatorium, quo hactenus fuerat uſus, ita emendatum ab incorporabili artifice *F. Giov. Maria Poggi, Servita*, ut non tantum ſerviat dilatando, verum, dum in veſica hæret, ſimul forcipis uſum in prehendendo, & educendo, calculo præſtet, modo ille non ſit friabilis (*Ibid. p. 72. & ſeq.*). Multum autem facilitatur hæc operatio, dum, uno eodemque inſtrumento, viarum dilatatio, & calculi prehenſio, perfici poteſt.

Majorem illam facilitatem calculum ex veſica muliebri educendi agnovit &

cel-

Celſus (*La Litotomia delle Donne perfezionata in* 8.) ; uncoque utebatur, ut protraheret illum, ſi in urethra hæreret immobilis. Sed in majoribus calculis educendis ſectionem neceſſariam ſtatuit. Nullam autem mentionem facit, de immittendo forcipe in veſicam, per urethram dilatatam, ut ſic calculus prehendi, & educi poſſit. Diverſitatem tamen in operandi modo notat: *Sed virgini ſubjici digiti tanquam maſculo debent mulieri per naturalia ejus. Tum, virgini quidem, ſub ima ſiniſteriori ora, mulieri vero, inter urinæ iter & os pubis, inſidendum eſt ſic, ut utroque loco plaga transverſa ſit. Neque terreri convenit, ſi plus ex muliebri corpore ſanguinis profluit* (*Ibidem.*). Legitur de *Ravio* (*Bernh. Siegf. Albin. Index ſuppellect. Anotom. & ibid. de Cl. Ravii vita, &c.*), quod hanc *Celſi* diſtinctionem obſervaverit: poſt deſcriptionem enim Lithotomiæ in maſculis, ſubjunguntur ſequentia: *Et licet hæc res majorem in fœminis difficultatem habere videatur, iis tamen eandem curationem adhibuit, modo viro uſæ non fuiſſent, nec peperiſſent: atque in iis etiam ſucceſſu non caruit.* Qua autem methodo uſus fuerit in illis, quæ virum expertæ fuerant, vel pepererant, non dicitur. Cæterum, quidam laudaverunt methodum, qua, cathetere ſulcato in veſicam demiſſo, ipſa vagina, & veſica, inciduntur ſcalpello ſupra ejus ſulcum. *Buſſerins* (*Lateral. Operat. Hiſt. Jacob. Douglaſs p.* 82.), digito in vaginam introducto, calculum, quantum poterat, ad veſicæ cervicem admovebat, dein vaginam, & veſicam, ſupra calculum incidebat. Sic, *Hamburgi* fœminam ſe ſecuiſſe, affirmat, & eduxiſſe calculum, quinque uncias cum dimidia ponderantem, ſequente integra curatione. Alii laudaverunt ſectionem veſicæ in Hipogaſtrio, qui *Apparatus altus* vocari ſolet. De his omnibus legi merentur illa, quæ apud *Heiſterum* (*Inſtitut. Chirurg. t.* 2. *part.* 2. *ſect.* 5. *c.* 61. *pag.* 1028. & *ſeq.*) habentur collecta.

Ante paucos annos egregius in arte Maſter (*Claude Poteau Melang. di Chirurgie p.* 517. &c.) deſcripſit, & figuris expreſſit, cultrum Lithotomum duplicem, qui per urethram muliebrem in veſicam introducitur; quo facto, ad lubitum Chirurgi, ex vagina iſtrumenti prodeunt bini cultri, qui, retrahendo machinam, diſcindunt, ab interioribus extrorſum, ab utroque latere, totum collum veſicæ, & urethram, ſicque latam viam parant educendo, etiam magnæ molis, calculo ex veſica muliebri. In cadaveribus tentata fuit hæc methodus ſatis feliciter, abſque ulla læſione aliarum partium: an vero in vivente adhibitum fuerit, ignoro hactenus.

§. 1439. SI in collo veſicæ hærens impedit Urinam, Cathetere repellendus.

Quid tentandum ſit, dum in urethra immobilis hæret calculus, antea ad §. 1434. dictum fuit. Si autem in ipſo collo veſicæ impactus hæreat, ſola retropulſio ejus in cavum veſicæ locum habet; quod per catheterem immiſſum in urethram fieri poterit.

LUES VENEREA.

§. 1440. POſt annum 1493. in regno Neapoletano, mox Gallico exercitu, dein per totam Europam, Lues Venerea orta adhuc durat.

Teterrimus ille morbus varia obtinuit nomina olim, dum unuſquiſque morbo, quem novum mirabatur, addebat nomen gentis, a qua illum originem duxiſſe credebat; & hinc plerumque finitimam, vel commercio mixtam, nationem accuſabat; uti demonſtrat ſolita ſibi eruditione (*De Morbor. Vener. t. 1. p. 5. 6.*) *celeberrimus Aſtruc*, qui abſolutiſſimum opus de hoc morbo ſcripſit, quod legi, & relegi, non ſine magno emolumento. Obtinuit tandem, unanimi fere conſenſu, *ne odia gentilitia inanibus jurgiis increbreſcerent*, *novum* LUIS VENEREÆ *nomen confingere, in neminem contumelioſum, & ad ſignificandum morbum, qui Venere contrahitur, maxime idoneum*. Primus fere fuit *Fernelius*, qui hujus nominis uſum induxit, quem poſtea reliqui ſecuti ſunt.

Occurrit tamen adhuc, ſatis frequenter, nomen *Siphylis* ad deſignandam luem veneream. Dum enim *Hieronymus Fracaſtorius*, cum multis aliis Medicis, novi morbi cauſam deduceret *a cœli, & ſiderum conſtitutionibus, quæ & raro accidunt, & magna, cum accidunt, poſſint efficere* (*Aphrodiſiac. pag.* 202. *A.*), hinc in ſuaviſſimo carmine, quo Luem veneream deſcripſit, fingit *Siphylum*, regis *Alcithoi* greges paſcentem, & illorum numero, ac pulchritudine ſuperbum, inſultaſſe Soli:

> - - - *Mihi mille novi candore juvencæ,*
> *Mille mihi paſcuntur oves, vix eſt tibi taurus*
> *Unus, vix aries cælo (ſi vera feruntur)*
> *Unus, & armenti cuſtos cani arida tanti* (*Ibid. p.* 197 *B.*)

Imo concludit, non amplius Soli litandum eſſe, ſed uni *Alcithoo* Regi, qui

> - - - *Divum exhibito gaviſus honore,*
> *Non ullum tellure coli, ſe vindice, numen*
> *Imperat, eſſe nihil terra ſe majus in ipſa,*
> *Cœlo habitare Deos, nec eorum hoc, quod infra eſt:*

Verum impiam hanc ſuperbiam illico a tergo gravis pœna ſecuta eſt. Nam

> *Viderat hæc, qui cuncta videt, qui ſingula luſtrat,*
> *Sol pater, atque animo ſecum indignatus, iniquos*
> *Intorſit radios, & lumine fulſit acerbo.*
> *Aſpectu, quo Terra parens, correptaque ponti*
> *Æquora, quo tactus viro ſubcanduit aer.*
> *Protinus illuvies terris ignota profanis*
> *Exoritur; primus, regi qui ſanguine fuſo*
> *Inſtituit divina, ſacraſque in montibus aras,*
> *Syphilus, oſtendit turpes per corpus Achores.*
> *Inſomnes primus noctes, convulſaque membra,*
> *Senſit, & a primo contraxit nomina morbus:*
> *Siphylidemque ab eo labem dixere Coloni.*

Qui a maligno ſiderum aſpectu turpis morbi ortum, & cauſam deducere conabantur, vix poterant aliter opinari, quam quod lues venerea olim caput extuliſſet, remotis nempe temporibus, dum idem illorum concurſus, & ſitus, quem jam culpabant, adfuerat; atque idem morbus denuo evanuiſſet, dum mutata ſiderum poſitione abfuerat cau-

ſa,

ſa, quæ morbum natum conſervaverat. De genere morborum, qui oriuntur, ceſſant, reduunt, *Fracaſtorius* ſtatuit, eſſe luem veneream:

Quam tamen)æternum quoniam dilabitur ævum)
Non ſemel in terris viſam, ſed ſæpe fuiſſe,
Ducendum eſt: quanquam nobis nec nomine nota
Hactenus illa fuit: quoniam longæva vetuſtas
Cuncta ſitu involvens & res, & nomina delet:
Nec monumenta patrum ſeri videre nepotes (*Aphrodiſ. p.* 184.

Sed certe lues venerea per ducentos ſeptuaginta annos perſtat, licet ſiderum aſpectus tot annorum ſpatio ſæpius mutatus fuerit; quod minime favet huic opinioni.

Multum diſputatum fuit ab ipſa morbi origine; an lues novus morbus foret, an vero antiquis Medicis jam cognitus, & deſcriptus. Magna animi contentione hæc quæſtio fuit agitata, & a magni nominis Medicis.

Certum eſt, partes genitales in utroque ſexu morbis variis obnoxias ſemper fuiſſe; ſed inde non conſtat, hæc mala, quæ Veteres obſervaverant, a luis contagio fuiſſe orta. Ab effreni libidine, partes has inflammari, excoriari, ulcerari, potuiſſe, quibuſque facile credet; a recentis in ſinu muliebri humoribus variis, imprimis in calidioribus regionibus, a ſimilibus, inter præputium & glandem collectis, diverſa mala naſci potuiſſe, dubium non eſt; verum hæc a lue venerea diverſa fuerunt. Singularium quorumdam ſymptomatum, quæ cum ſimilibus in lue venerea obſervatis aliquam affinitatem habere videntur, mentionem factam fuiſſe apud Veteres Medicos, nemo negabit. Verum illam malorum ſydromen, & ſymdtomatum catervam, quibus teter hicce morbus ſtipatur, nullibi apud illos quis invenire potuit, nec inveniet.

Adeo convicti de morbi novitate fuerunt Medici, qui luem viderunt circa finem ſæculi decimi quinti, ut ad malignos ſiderum aſpectus, inſolitas inundationes, divini numinis iram, inſolitum hoc ſcortatorum flagellum referrent. Cum autem uſitatis remediis nullo modo cederet malum, plures omnino de curatione deſperaverunt, adeo ut recuſaverint miſeris ægris ſuppetias ferre, & Agyrtis hanc provinciam ſponte reliquerint.

Alii, qui fœdiſſima mala, *Scabiem feram*, *Lepram*, *Elephantiaſin* &c. vel viderant, vel deſcripta legerant, his malis ceperunt comparare novum morbum. Detorquebant Arabum, & Græcorum Medicorum verba; ſcholaſticis argutiis aſſueti, pro ſæculi more, acriter de his diſputabant, ut plus viderentur ſapere illis, qui candide ignorantiam fatebantur, & novum morbum humano generi incubare gravem, affirmabant.

Actum agerem, ſi poſt Eruditiſſimi *Aſtruc* ſolidiſſimos labores, qui rem totam exhauſit (*De Morb. Vener. l.* 1. *toto.*) & ſecundis curis plurimum elucidavit, amplius huic quæſtioni immoraret. Merentur & legi illa, quæ apud *Freindium* habentur *Hiſt. of Phyſic. part.* 2. *p.* 336. *ad p.* 386.) de luis venereæ origine & progreſſu.

Circa idem fere tempus, quo morbus hicce cepit, ex America noviter detecta *Chriſtophorus Columbus* rediit; uti teſtatur filius ejus *Ferdinandus*, qui patris vitam magnam fide deſcripſit, & aliquot itinerum comes fuit. Uſus autem fuit in hac deſcriptione patris literis & adnotationibus, a quibus ne latum quidem unguem receſſit: addidit his tantum illa, quæ propriis vidit oculis (*A Diſſertation of the origin of the Venereal Diſeaſe p.* 10. 11.). Parvus ille tractatus, ex quo hæc excerpſi, legi meretur, ſcriptus ab Eruditiſſimo Medico, qui Anonymus latere voluit, adeoque nominari non debet.

Plura autem itinera in Americam ſuſcepit. Omnium primo diſceſſit ex portu *Palos* tertia, vel quarta Auguſti die, anno

anno 1492. rediit inde 13. Martii 1493. Secundum iter aggreſſus eſt 25. Septembris 1493. & rediit ex America in Hiſpaniam octavo die Junij 1496. Tertia vice abiit 30. Maji 1498. & rediit 20. Novembis 1500. Quartum, & ultimum iter fuit a 9. Maij 1502. ad initium anni 1505. quando in Hiſpaniam reverſus eſt (*Ib. p.* 12.).

Cum ergo tempus inventionis novi orbis ſatis coincideret cum illo, quo lues venerea incepit in Europa, mirum non eſt, ſi, novum morbum ex novo orbe allatum eſſe, crederetur ab omnibus fere, qui non erant hujus opinionis, morbum hunc novum non eſſe, ſed ab Antiquis jam cognitum.

Egregius autem ille auctor duplici argumentorum ſpecie utitur, ut probet, luem veneream non eſſe delatam ex Americam in Europam. Prima ſpecies continet argumenta negativa; Auctorum nempe, qui de primo *Chriſtopori Columbi* itinere ſcripſerunt, ſilentia de lue venerea. Secunda ſpecies continet illa, quibus probare nititur, luem veneream præexſtitiſſe in Europa ante Columbi reditum ex primo itinere Americano.

Omnes agnoſcunt, argumenta negativa ſemper minoris roboris eſſe in lite quadam dirimenda. Plurimæ enim cauſæ, quæ poſteros latent, eſſe potuerunt illius ſilentii; imprimis apud tales auctores, qui de morbis ex inſtituto nec ſcripſerunt, nec ſcribere debuerunt. Verum inſuper ex ipſa hiſtoria, rite conſiderata, patere videtur evidens ratio, quare in primo Columbi ex America reditu nulla mentio luis venereæ facta fuerit.

Notum eſt ex modo dictis, *Columbum* ſeptem menſes impendiſſe in primo itinere, ut adiret Hiſpaniolam dictam in America inſulam, ibi moram faceret, novi orbis divitias rimaretur, & inde rediret. An credibile videtur, quod de indagandis morbis Americanis ſollicitus fuerit; quem tot aliæ obruebant curæ? An non magis probabile, Columbum ignoraſſe morbum omnino; & ideo reducem ex primo itinere de illo nihil referre potuiſſe?

Urgetur (*A Diſſertation of the origin of the Venereal Diſeaſe p.* 13. 14.) & illud argumentum, quod *Columbus*, dum rediret, coactus fuerit, ob aquæ penuriam, Ulyſſiponam appellere. A Rege *Joanne ſecundo* comiter accipiebatur, qui & Americanos homines, quos ſecum duxerat, veſte ſcarlatina donabat. Unde concludere voluit auctor, Luſitanos inſici deauiſſe lue, ſi claſſiarii Hiſpani, vel Americani itineratores, hoc morbo laboraſſent. Verum quarta Martii navis appulerat, & decima tertia ejusdem menſis inde in Hiſpaniam navigavit. Non videtur, tempore novem dierum frequens occaſio fuiſſe Americanis luem propagandi in Luſitania, nec & claſſiariis, aquæ congerendæ, vaſis mundandis, navis cuſtodiæ, aliiſque nauticis laboribus, occupatis. Et procul dubio *Columbus* hoſpites Americanos, quos Luſitaniæ regi præſentavit, elegit ſanos, ne in itinere reliquis moleſtiam crearent, ſi fuiſſent infirmi, aut morboſi.

Accedit, quod Navarchæ, dum neceſſitatis cauſa ad portum quemdam appellunt, non dare ſoleant licentiam claſſiariis, ut evagentur abſque neceſſitate, præcipue, ſi poſt brevem moram inceptum iter proſequi debeant. Nimis enim noverunt, hoc hominum genus, niſi perpetua & ſevera coerceatur diſciplina, in quævis crimina pronum ruere, & ſtationes ſuas deſerere. Cui periculo ipſam Luſitaniæ Metropolin exponere, magnæ fuiſſet imprudentiæ.

Videntur hæ rationes ſufficere, ad demonſtrandum, quare Luſitania tunc temporis lue venerea non fuerit infecta: ſimul etiam apparet ratio ſilentii auctorum, qui de primo itinere *Columbi* ſcripſerunt. Poſtquam autem *Columbus* in Hiſpaniam appulit, tunc claſſiarii ſucceſſive ad ſuos redierunt, ut fieri ſolet; & ſi quidem ex his lue infecti fuerint, propagari tunc debuit malum; licet omnes ejus ſequelæ non ſtatim cognitæ fuerint; cum non ſemper cito, ſed

ſed potius tardo greſſu, lues hæc corpus depaſcatur, & initio novi mali natura Hiſpani ignorare debuerint.

Accedit, quod eodem hoc tempore nova in Americam expeditio omnium attentionem ad ſe traheret. Eodem enim anno 1493. Septembris 25. die Archithalaſſus *Columbus* cum ſeptendecim navibus in Americam navigavit, & eodem hoc anno feliciter iter abſolvit.

Potuerunt ergo primi itineris comites, ſex menſium ſpatio plures jam infeciſſe, antequam ſecundum iter *Columbus* aggrederetur; adeoque luis fomes continuo potuit proſerpere, licet initio novi morbi nondum conſtaret de contagii periculo. Cum autem longiorem moram fecerit in America, ſecundo hoc itinere, *Columbus* (rediit enim in Hiſpaniam 8. Junii 1496.), hoc temporis intervallo luis totum decurſum videre potuerunt Hiſpani, & tetri morbi omnia ſymptomata, ſaltem magis obvia, cognoſcere.

Hoc ita contigiſſe, patet ex ipſis verbis *Oviedo*, quæ ab eruditiſſimo Auctore allegantur (*A Diſſertation of the Venereal Diſeaſe p. 29. & in nota.*). Dicit enim, quod viderit unum ex comitibus *Columbi*, qui cum illo anno 1496. ex America redierat, cui nomen erat *Moſes Peter Margarita*, qui peſſime ſe habebat, & perpetuo querebatur; addit, ſe credere, quod doloribus illis torqueretur, quos ſolent pati lue venerea laborantes, licet non videret in ejus corpore ulcera, nec bubones. Noverat ergo *Oviedo*, tempore reditus *Columbi* ex ſecundo itinere, luem, & ejus ſigna; viderat ergo antea luem jam adultam, quam comitari ſolent illi dolores; unde concludere licet, ante ſecundum reditum *Columbi* ex America, luem in Hiſpania ſedem fixiſſe. Loquitur enim de morbo ſibi jam cognito, & quem ſuſpicabatur adeſſe in homine, in quo nullum ſignum luis externum videbat. Dein addit ſequentia (*Ib. p.* 30.): Subito poſtea, anno 1496. morbus ille & Aulicos invaſit; licet in initio infimam plebem aggrederetur tantum: & pro certo habebatur, morbum vulgivagæ Veneri originem debere &c. Hæc eſt ratio, cur *Oviedo* in primo Columbi reditu nullam mentionem fecerit morbi, quem nondum noverat, qui ſenſim pullulavit illo tempore, quo *Columbus* ſecunda vice degebat in America, & qui anno 1496, dum redibat, jam affligebat plurimos. Cum autem inter illos, qui cum *Columbo* ex America eodem anno redierant, obſervaret lue affectos, concludere potuit jure, quod lues venerea ex America in Europam deducta fuerat, cum antea incognitum eſſet malum.

Si ergo teter ille morbus, Veneris uſu tam cito propagandus, anno 1493. in Hiſpania inceperit, non mirum videbitur, anno 1495. in Italia, & Gallia eundem jam obſervatum fuiſſe.

Altera ſpecies argumentorum continet illa, quæ docent, luem veneream præexſtitiſſe in Europa ante primum reditum *Chriſtophori Columbi* ex America. Eruditiſſimus auctor inſiſtit, ut hoc probet, unitis teſtimoniis *Baptiſtæ Fulgoſa*, & *Caſparis Torellæ* (*Ib. p.* 17.) qui voluerunt, luem veneream jam cognitam fuiſſe in Europa initio anni 1493. cum *Columbus* ex America in Europam redierit 4. Martii 1493. Verum binorum horum auctorum teſtimonia minus conveniunt. *Fulgoſa* (*A Diſſertation of the origin of the Venereal Diſeaſe lib.* 1. *cap.* 4. *in fine pag.* 29.) enim dicit ſequentia: *Quæ peſtis* (*ita enim viſa eſt*) *primo ex Hiſpania in Italiam allata, ad Hiſpanos ex Æthiopia, brevi totum orbem terrarum combrehendit*. Verum Caſpar *Torrella* dixit, luem incepiſſe in Francia 1493. ſicque per viam contagionis perveniſſe in Hiſpaniam, ad inſulas (Siciliam) in Italiam, & finaliter ſerpendo totam Europam peragraſſe; imo, ſi fas eſt dicere, totum orbem (*Aſtruc de Morbis Vener. t. 2. p.* 569.). Præterea notandum videtur, quod *Torrella*, dum ſcribebat tractatum de Pudendagra, qui Romæ 1497.

pro-

prodiit, ſe nominet Epiſcopum *S. Juſtæ*, ſimulque referat, agi tunc annum decimum, cum, circa eccleſiaſtica occupatus, arti Medicæ minime vacare potuit. Neque videtur ſemper veritatis adeo religioſus cultor fuiſſe, cum fœdiſſime aduletur Cæſarem Borgiam, hominum ſceleratiſſimum, in Epiſtola Nuncupatoria alterius tractatus, quem *de Dolore in Pudendagra* edidit circa annum 1500. & qui Dialogum inter *Vulgum*, & *Medicum* continet; in quo de lue venerea agitur (*Ibid. p.* 571.) & de ejus leguntur ſequentia: *Gallis manu forti Italiam ingredientibus, & maxime regno Parthenopæo occupato, & ibi commorantibus, hunc morbum detectum fuiſſe. Idcirco ad Italis Morbum Gallicum cognominatum eſſe, imaginantibus, ipſum Gallis connaturalem eſſe. In Gallia vero, quia, in reverſione Regis Caroli cum ſuis in Galliam, hic morbus apparere incepit, credentes Gallos, eum ex Neapoli apportaſſe hanc ob cauſam morbum Neapolitanum vocaviſſe* (*Ib. p.* 572.).

Cum ergo bini illi auctores non dixerint eadem, neque *Torella* ſibi ipſi conſtet, circa luis veneræ originem, horum auctorum teſtimonia non videntur tantum robur habere, quantum illis eruditiſſimus auctor tribuit (*A Diſſertation of the origin of the Vener. Diſeaſe p.* 17.) quod & ipſe ſenſiſſe videtur, dum alio in loco (*Ib. p.* 9.) *Fulgoſæ*, & *Torrellæ* opinionem quaſi in medio relinquens (*waving that opinion*), contentus eſt demonſtraſſe, quod lues venerea cognita fuerit in Italia, & Gallia circa initium anni 1495. vel ſaltem, quam tardiſſime, menſe Junio ejuſdem anni. Quomodo autem hoc fieri potuerit, ante dictum fuit.

Ex his tamen argumentis credit eruditiſſimus Auctor (*Ibid. p.* 75.) nihil certius eſſe, quam quod lues venerea ſit morbus Epidemicus in Europa natus, & in Americam per homines Europæos delatus. Cauſam illius Epidemicæ conſtitutionis ſtatuit magnas inundatione in variis orbis habitati locis, ſequente inſolita aeris temperie. Certum eſt, a talibus cauſis peſſimos morbos produci; ſed & æque certum eſt, ab iiſdem nunquam luem veneream productam fuiſſe antea. Peſſimas febres ab his cauſis naſci, innumera obſervata docent, in hominibus, qui talia loca inhabitant, ubi limus, ab inundationibus relictus, æſtivis poſtea caloribus putreſcit; de qua re in *Capitulo de morbis Epidemicis* fuſius egi. Sed nulla obſervatione conſtat, a tali cauſa noſtris temporibus luem venereaam unquam natam fuiſſe. Non video, cur ergo luis prima origo inde deduci poſſit.

Sydenhamus (*Epiſtol.* 2. *Reſponſ. pag.* 211.), quem merito egregius auctor inter perſpicaciſſimos Epidemicorum morborum obſervatores laudat, non credidit, luem veneream eſſe morbum Epidemicum in Europa natum, ſe ex diſſita regione ad nos allatum. Nec putavit, morbum Endemium, contagioſum, debere deſtrui, dum ex calida in frigidam regionem transfertur: numquid idem argumentum retorqueri poſſet contra illam ſententiam, qua ſtatuitur, luem, in Europa Epidemicum malum, per claſſiarios delatam in regionem calidiſſimam, poſtea ibi latiſſime graſſatam fuiſſe? Præterea notum eſt, Boreales Europæ partes a lue venerea nullo modo eſſe liberas. Mirabatur hoc *Fracaſtorius* (*Lib.* 2. *de Morbis contag. Aphrodiſiac. p.* 201.): *Conſtat, aut eodem tempore, aut fere eodem, & in Hiſpania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota fere Scythia, viſam fuiſſe: adde, quod, prædixiſſe illam Aſtronomos certis ante annis, non parvum indicium eſt, aliud ipſi ſubeſſe principium, quam ſimplicem contagionem*. Vix enim concipere poterat, quomodo tam cito, & tam late potuiſſet ſerpere malum, ſi a ſolo contagio naſceretur: ſimul firmiter credebat, innumeros corripi hoc malo, licet nullum præceſſerit contagium.

Verum ad ſequentem paragraphum pa-

patebit, multiplici modo contagium mommunicari poſſe corpori ſano, ita ut morbus ſequatur. Et admodum probabile videtur, in initio, dum novus ille morbus invadebat, non ſatis caviſſe homines a contagio, donec ſuo damno diſcerent, cautelam adhibendam eſſe magnam, ſi quis cum infectis converſetur. Accedebat, cum non tantum moleſtiſſimum, ſed & turpe, foret malum, multos illud celaſſe; unde & plures infecti fuerunt.

Simul notandum eſt, morbos Epidemicos non perſtare longa annorum ſerie; ſed, dum ab aliis Epidemicis ſequentibus excipiuntur, ſilere, & evaneſcere penitus, poſt aliquot annos quandoque redituros. In *Variolis*, *Morbillis*, *Ephemera Britannica*, *Dyſenteria* &c. hoc manifeſte patet.

Lues autem Venerea ab hoc Epidemicorum more abludit penitus; nam a primo tempore, quo innotuit, conſtanter manſit, nunquam ſe ſubduxit, ſemper contagio infamis fuit; & quamvis in ſymptomatibus aliqua mutatio obſervata ſit (de qua re poſtea) jam ultra ducentos, & ſeptuaginta annos lues venerea regnavit, & magno manet infectorum numerus. An unquam hoc in alio morbo Epidemico obſervatum? Cæterum in ſimilibus inquirendis Medicos diſſentire quandoque, nec mirum eſt, nec ægris nocebit. Libere dixi, quid ſentiam: aliter ſentientibus eandem libertatem lubens relinquo.

§. 1441. QUæ generatione, lactatione, contrectatione, ſaliva, ſudore, liquido genitali, exhalatione, contagio eſt.

Contagio morbum hunc ab infecto in alium derivari, nimis notum eſt; nec hoc negatur etiam ab illis, qui affirmant, luem veneream non eſſe per contagium delatam in Europam, ſed aliorum morborum Epidemicorum more apud nos prodiiſſe, & lue infectos Europæos contagio eundem morbum communicaſſe Americæ incolis.

Cum tamen lues venerea, ſcortatorum flagellum merito dictum, impura venere propagetur imprimis, quandoque nimis ſecuri fuerunt homines, acſi nunquam quis infici poſſet, qui caſte viveret. Obſervatum enim fuit, pluribus aliis modis tetrum hunc morbum communicari poſſe.

Generatione. Mirum non videtur, ſi a lue infectis parentibus nati infantes eodem morbo inquinati in lucem edantur. Cum enim, uti poſtea patebit, miaſma venereum, humoribus circulantibus mixtum, per totum corpus deferri poſſit, antequam ad certas corporis partes denuo deponatur, fœtus, in utero materno vivens, ab infecta matre inquinatos humores recipiet perpetuo; adeoque fieri poterit, ut morboſum fomitem jam gerat in corpore, antequam naſcatur. *Labat* (*Nouveaux voyages aux Isles d' Amerique t.2. p.* 120.) quidem teſtatur, infantes Americanos lue infectos eſſe, vix non eodem, quo naſcuntur, tempore; licet parentes, imo & nutrices, forent ſaniſſimæ, vel ſaltem, uti prudenter addit, viderentur tales. Sed non videtur hoc teſtimonium magni momenti eſſe; cum eodem loco affirmet, Batavos in coloniis ſuis Americanis ſtatim lue infectos fuiſſe, antequam ullum commercium cum mulieribus indigenis habuiſſent; poſtea vero, ubi paludes exſiccaverant, & ſtagnantes aquas in motum deduxerant, vixiſſe magis ſanos; præcipue, poſtquam ſylvas denſiſſimas, eradicatis arboribus, reddidiſſent ventis perflabiles. Notum autem eſt, primos colonos Batavos, antequam hoc perficere potuerant, peſſimis febribus, aliiſque morbis, a lue omnino diverſis, afflictos fuiſſe; quos videtur cum lue venerea confudiſſe.

Infici poſſe infantem in utero matris, quæ lue laborat, videtur admodum eſſe veroſimile: *Imo compertum eſt, ab infecta matre partus edi ſqualidos, ſemiputres, ulceroſos, vere ſyphiliticos* (*Aſtruc*

(*Aſtruc de Morb.Vener. l. 2. c. 1. p.121.*). Jure autem dubitatur, an a parentum alterutro infecto poſſit Embryoni virus venereum infundi ita, ut tota pueritia ſileat abſque noxa, dein adulta ætate excitetur, & abſque novo contagio veram luem veneream producat. Hoc vix videtur credibile, cum virus venereum, lactatione, vel alio modo, teneris infantibus communicatum, cito & miſerrime depaſcatur partes, quas occupavit, uti ſatis numeroſis obſervationibus conſtitit. Adeo verſatus in hujus morbi Diagnoſi *Aſtruc* (*Ibid.*) affirmat, ſe nunquam obſervaſſe, *luem veneream, vere ſic dictam & pathognomonicis ſignis conſpicuam, jure quaſi hæreditario, in infantes tranſmiſſam*. Ut famæ ægrotantium conſulatur, & pax inter conjuges ſervetur, videntur Medici, prudenti conſilio, hanc cauſam, tanquam probabilem ſaltem, in medio reliquiſſe. Sufficit enim Medico, luem præſentem cognoſcere, & cognitam curare; licet contagii communicati modum non adeo exacte noverit.

Notandum tamen videtur, fœtum, qui ſanus in utero materno vixerat, poſſe naſci lue venerea infectum. Si enim ulcera venerea in pudendis muliebribus adſint, & infans diu hæſerit, capite v.g. inclavato, vel alio corporis membro, in partu præternaturali, prodeunte, alluitur tabo venereo contagioſo, qui & obſtetrices inficere poterit; uti certa obſervata docuerunt. Verum virus ſuſceptum in tali caſu non ſilebit ad pubertatem uſque; ſed brevi poſt nativitatem ſe manifeſtabit teter morbus. Hoc autem imprimis metuendum videtur, ſi infans diu in ultimis partus anguſtiis hæſerit; ubi enim citius in lucem prodit, cum poſt nativitatem infantes illico calida ablui ſoleant, poteſt evitari contagium, a quo obſtetriz inficitur. *Antonius Gallus* (*Aphrodiſiac. p.* 463.), celebris olim Pariſienſis Medicus, qui anno 1540. tractatum ſcripſit *De Ligno ſancto non permiſcendo*, teſtatur, ſe *obſtetricem noviſſe, quæ, dum mulieris inquinatæ partum exciperet, hoc morbo correpta fuit, nulla tamen fœtui noxa communicata*. Obſtetricis enim manus diutius in fœda, ulceroſaque vagina manere debet, & frequentius immitti, ante partum, in ipſo partu, & poſt partum, ad educendam placentam &c.. Ideo monet idem auctor (*Ibid.*): Ad contagium ſuſcipiendum *aliquam moram eſſe oportet, ut corpora hanc maculam concipiant: alioqui non carerent periculi ſuſpicione, qui illorum tractant ulcera. Hoc autem malum vix ab interiore naſcitur alteratione; ſed externæ origo eſt*.

LACTATIONE. Cita ſatis infectio fit, papillas ſugendo; uti obſervatio ſequens docet (*Medic. Eſſays and obſervat. t. 3. num. 21. p. 323. & ſeq.*). Mulier quædam, ſolita ſugendo evacuare puerperarum mammas, ulcus venereum habebat in ore, quod celabat, ne quotidiani lucri jacturam faceret; unde plures, & quidem melioris ſortis, matronas infecit peſſime. Egregius *Medicus Barry*, qui opportunitatem habuit videndi plurimas ex infectis his, mirabatur celerem malignæ luis progreſſum, quem ſic deſcribit: Papillæ primo leviter inflammabantur; dein ſequebatur excoriatio, plorans liquidum tenue; in circuitu loci excoriati ſparſim emergebant puſtulæ rubræ, quæ & gradatim per pectus diſpergebantur, &, niſi medela adhiberetur, ulcera producebant. Paulo poſt inficiebantur pudenda, cum pruritu vehementi; ſequebantur cancri in his partibus, qui parum liquidi plorabant; & poſt paucum temporis ſpatium puſtulæ ſpargebantur per totum corpus. In pleriſque lues ſic ſuſcepta trium menſium ſpatio decurſum ſuum abſolvebat. Mariti ab uxoribus inficiebantur, & cancros habebant, a quibus virus venereum cito diſpergebatur, ita ut ſequerentur ulcera oris interni, & puſtulæ rubræ per corporis habitum.

Mulier hæc, quæ tot malorum cauſa fuit, dum examinabatur, inventum fuit parvum ulcus in radice linguæ, & lar-

larga recens cicatrix in parte interna labii inferioris. Negabat quidem pertinaciter, ulcus unquam adfuiſſe in loco cicatricis; ſed poſtea veritatem faſſa dixit, ſe diſſimulaſſe fœdum malum, ob metum infamiæ, & lucri jacturam.

Quantum potuit ſollicito examine cognoſcere Medicus, in hac muliere nulla erutio cutanea adfuit, nec videbatur virus venereum unquam limites oris interni exceſſiſſe.

Quædam Matronæ, quarum ubera duxerat, nullum damnum inde ſenſerunt; ſed cauſa hujus felicitatis inveniebatur, quod hoc contigerit, poſtquam largum illud labii inferioris ulcus conſolidatum jam fuerat.

Infantes, qui infectarum matrum lac hauſerant, inficiebantur pariter; & maxima pars illorum periit. Adeo autem celer erat luis per lactationem ſuſceptæ decurſus, ut ſalivatione obicem tanto malo ponere debuerit Medicus illico, etiam in talibus, quæ leviter tantum infectæ videbantur.

Vidi ipſe miſerum puellum lue correptum, qua intra tres ſeptimanas periit, dum ſaniſſimæ nutrici ſubſtituebatur alia, cujus palatum oſſeum fœdo ulcere venereo exeſum fuit totum. Sero vocatus, nullam adhibere medelam potui. Integrum oppidum infectum fuiſſe legitur, dum plures mulieres, miſericordia motæ, ubera dederant binis infantibus expoſititiis, qui lue erant infecti (*Vercellon. de Pudendor. morbor. c.* 4. *pag.* 205.).

Contrectatione. Si obſtetrix infecta fuerit, uti modo dictum, dum puerperæ lue venerea laboranti ſolitam opem tulerat, mirum non eſt, idem periculum manere illos, qui venereo tabo manantia loca attrectare audent.

Saliva. Quæ omnium maxime periculoſa eſt, ſi laſcivientis juvenes calida figant baſia mulieribus, quæ ulcera venerea in ore interno habent; cum autem poſt hæc præludia plerumque, & coitus ſequi ſoleant, raro determinari poterit, an ſolis oſculis, linguiſque micantibus (ut ſe exprimunt Veneris nepotuli) ſequens lues adſcribi debeat. Si caſtæ matronæ per ſuctionem infectæ fuerint, dum papillæ in tabo ulceris venerei, labium inferius exedentis, macerabantur, facile intelligitur, idem metuendum eſſe in lingua, & labiis, quæ denſa cute non teguntur, ſi virus venereum cum ſaliva his partibus applicetur. An virus hoc facile ſe unit ſalivæ? Sic crediderunt quidam, dum videbant, per ſalivationem virus de corpore expelli.

Sudore. Omnes noverunt, curam per ſudores, præcipue poſt uſum largum decocti Ligni Guajaci, ſanaſſe ſæpius luem veneream; de qua re poſtea dicendum erit. In tali caſu diſſlatur virus de corpore per totam cutis ſuperficiem. Unde dormire in eodem lecto cum infectis, in primis ſi ſudent valide, periculoſum videtur. Facile enim poteſt vaporoſus ſudor exhalans de infecto corpore reſorberi, ſaltem pro parte, vaſis bibulis cutaneis ſani hominis, in eodem lecto, & ſub iiſem ſtragulis, cubantis. Simili modo crediderunt quidam, & lintea, & ſtragula, & veſtes, ſic maculari poſſe, ſi lue infectus his uſus fuerit, ut poſtea ab iiſdem virus communicari poſſit corpori ſano. Talis luis propagatio vocatur illa, quæ per *fomitem* ſpargitur (*Aſtruc de morbis venereis l.* 2. *c.* 1. *p.* 122.) & metuebatur contagium, ſi quis eodem poculo cum infecto biberat, vel iiſdem mantilibus os, & labia exterſerat. Plures enarrat caſus in eodem loco celebris auctor, qui, ex probatis auctoribus collecti, talis infectionis poſſibilitatem arguunt.

Cum autem omnia hæc ex infectorum narrationibus habeantur, juſta ſuſpicio eſt, plurima ex his aſtu, & fallacia conficta fuiſſe, ut celarentur flagitia; probabile enim eſt, adultos, & adultas, qui tales morbi cauſas adferunt, meliori jure luem veneream acquiviſſe. Cum tamen de veneno Variolarum conſtet, quod, receptum in

fomite, morbum varioloſum excitare, & propagare poſſit, ſubjungit prudenter celebris auctor ſequentia: *In ſumma, nollem equidem eam contagionis viam pertinaciter negare ---- Verum enim vero vellem multo minus eundem contagionis modum pro comperto admittere, cum experimentis, quæ omni exceptione majora ſint, nondum liqueat*.

Hildani tamen teſtimonium magni ponderis videtur, cum teſtetur, ſe aliquoties obſervaſſe, luem veneream poſſe contrahi ex veſtimentis ſudore, aut ichore ulcerum infectis; nec vulgare hujus rei exemplum adducit (*Obſervat. Centur.* 1. *p.* 75.).

Nobilis puella quindecim annorum interfuit Bacchanalibus, &, indecora licentia, virgines cum adoleſcentibus veſtes permutaverunt. Non multo poſt puella, ejuſmodi veſtimentis uſa, circa pudenda dolorem, & pruritum percepit; mox obortæ ſunt puſtulæ, & ulcera maligna; ob verecundiam celavit malum, donec, dolore victa, nec incedere amplius potens, matri indicaverit. *Hildanus* accerſitus invenit pudenda, partem colli veſicæ, & uteri, ad inteſtinum rectum uſque, fœtidiſſimo ulcere exeſa, ſphincteres veſicæ, & inteſtini recti eroſos; unde incontinentia alvi, & urinæ. Aderant ſimul dolores acutiſſimi, febris continua ardens &c. ſicque intra paucos dies deceſſit.

Ad mortem uſque miſerrima hæc cum juramento negavit conſtanter, ſe unquam commercium cum viro habuiſſe. Inquiſitione autem facta, adoleſcens, cujus calligas, & veſtes miſera hæc puella induerat, lue venerea graviſſime infectus inventus eſt.

Aliæ obſervationes docere videntur, phlebotomi aciem potuiſſe infici, ſic ut levi, & momentaneo quaſi attactu lues infunderetur corpori ſano. Plures tales obſervationes habentur apud celeberrimum *Aſtruc* (*De Morb.Vener. tom.* 2. *l.* 7. *p.* 912. 913.). In primis autem legi merentur illa, quæ apud *Schenckium* (*Obſ. Medic. rarior. lib.* 6. *p.* 816. *& ſeq.*) habentur de lue nova Moraviæ, quam *Brunnum Gallicum* vocabant. Anno enim 1577. menſe Decembri, hyeme aſperrima, & quidem undecima menſis die, omnes, qui, Laconicum ingreſſi, cucurbitulas cum ſcarificatione ſibi applicari curaverant, correpti fuerunt morbo, qui vix non omnia fœdæ luis ſymptomata habebat. Nec emerſerunt ſtatim receptæ labis ſymptomata: quibuſdam per octiduum occultabatur malum, aliis per binas ſeptimanas, quibuſdam per menſem delituit. Inſuetus torpor, animi abjectio, vultus triſtis, oculi torvi &c. præcedebant morbum emerſurum. Veſtigia cucurbitularum turgeſcentia invaſit ardor ſummus, quem fœdi abſceſſus ſecuti, & ulcera putrida &c. Mirum erat & hoc, quod non omnia cucurbitarum veſtigia in fœdum ulcus degenerarent, ſed unum tantum, aut ad ſummum duo; in una muliere, cui quindecim cucurbitulæ fuerant applicatæ, tres in ulcus abiverunt. Habitum corporis fœdabant puſtulæ, ſcabies fœda, ulcera cruſtacea, quæ manabant pingui liquore, mucore lento, qui non pus, ſed ſaniem referret luridam. Progreſſu morbi, in capite calli concreverunt, quibus ruptis, vel diſciſſis, melleum quodam, reſinoſum, & tenax (ceu ex coniferis arboribus laticem exſtillare videmus, lentum, & viſcidum) marceſcentis pituitæ argumentum, exſudabat. Dolores nocturni acerbiſſimi ſequebantur, in primis circa ſpinam tibiæ &c. Cum plures miſerrime ſic affligerentur, conſtitit, nullos ſic affectos fuiſſe, præter illos, quibus cucurbitæ in balneo cum ſcarificatione fuiſſent adhibitæ, & omnes ſimilibus torquebantur malis.

Magiſtratus omni cum cura inquiſivit in mali originem; nec in balnei magiſtro quid culpæ inveniri potuit: ſuſpicio tunc venit in balnei miniſtrum, cui ob manus agilitatem, & promptitudinem delegata erat ſcarificationis provincia; qui, non tam, quod cauſæ minus fideret, quam terriculamentis, & pœ-

pœnis perculſus fuga ſibi conſuluit, nec poſtea uſquam comparuit. Hinc de cauſa nihil certi conſtitit. Deſcribuntur dein plures hiſtoriæ ægrorum, qui hæc mala paſſi fuerunt, ex quibus evidenter patet, vulgaria remedia nihil profuiſſe, ſed tetrum morbum ceſſiſſe tantum illis remediis, quæ ad luem veneream curandam adhiberi ſolent.

Alterum exemplum morbi venerei, *per fomitem* communicati, legitur apud *Botallum* (*Aphrodiſiac. p.* 867.) de homine, qui communibus poculis utens cum viro, qui acriter lue venerea divexabatur, infectus fuit. Nec leves videntur eſſe rationes, ob quas *Botallus* credidit, hoc verum eſſe. Vir ille probatæ fidei erat, nec habebat ullam rationem, quare tam obnixe tegeret aliam, ſi adfuiſſet, morbi cauſam. Præterea hominem, a quo infectum ſe dicebat, optime noverat *Botallus*, cum per ſedecim menſes lue venerea cum ſæviſſimis doloribus laboraſſet: *Oſſi quoque narium non levis impendebat caries, & fauces ſemper aliqua flamma ſollicitabat*. Curam ejus geſſerat ipſe *Botallus* cum fratre ſuo. Alter autem, qui communi poculo infectus erat, in nulla corporis parte, primis duobus menſibus quid mali paſſus fuit, *excepta labii inferioris ora, quæ a demiſſo infecto cratere paulo poſt pruritu quodam levi, mox ulcere, cœpit efflorefcere, nulla tamen de hoc morbo ſuſpicione ſuſcepta*. Verum, uti poſtea patebit, pars corporis, cui virus venereum applicatur, ſolet ſæpe affici omnium primo, & ex ulcere ibi nato lues ſe diſpergit per totum corpus, atque ad varia loca denuo deponitur

Liquido genitali. Hæc via luem communicandi omnium frequentiſſima, & certiſſima eſt; de qua re, poſt luem cognitam, nemo unquam dubitavit.

Exhalatione. An illi humores, qui undique ex corporis ſuperficie hominis, lue venerea laborantis, exhalant, abſque contactu, in diſtans poſſit propagare morbum, merito dubitatur. Non novi, ullo experimento conſtare, hominem ſanum unquam hac via infectum fuiſſe: cum ergo a ducentis, & ſeptuaginta annis, qua lues durat, nunquam hoc contigerit, vix videtur veroſimile hoc fieri poſſe.

Præterea videtur contagium venereum, uti poſtea dicetur, pinguibus, & mucoſis humoribus irretiri; hinc non ita mobile eſſe, poſtquam his unitum eſt, ac fuiſſet ſolum. Verum quidem eſt, dum per argentum vivum, vel & decoctum Guajaci, ſolvuntur humores, expediri miaſma venereum ab his vinculis, quibus intricatum hærebat, & difflari de corpore, ſicque per atmoſphæram ambientem diſpergi; unde, dum in aere calido ægri contineri ſolent, plures Medici metuebant aliquid mali, nec diu cum talibus ægris morabantur; ſed inquiſivi de induſtria, an unquam contigerit, miniſtrantes in Noſocomiis, ubi plures ægri in eodem conclavi decumbunt, infectos fuiſſe, dum per plures horas quandoque in tali aere verſantur quotidie; ſed quantum novi, illud nunquam contigit.

§. 1442. ET qua parte contrahitur, primo ſe manifeſtare ſolet.

Ex ante dictis patuit, plerumque, vel ſaltem ſæpius, contagii effectum ſe manifeſtare in illa corporis parte, cui applicatum fuit. Sic a ſuctione contracta lues ſe manifeſtat circa mammas, ſi infans infecerit nutricem; & contra in labiis, lingua, ore interno, ac faucibus, ulcera venerea naſcuntur, ſi nutrix infecerit infantem. In illo homine, de quo ad præcedentem paragraphum dictum fuit, qui, communi poculo utens cum homine peſſima lue infecto, morbum contraxit, in parte interiori labii inferioris primum luis veſtigium apparuit. Notum eſt, ab impura Venere in partibus genitalibus toties puſtulas, brevi in ulcuſcula degenerantes, apparere; unde, niſi rite curentur; lues

lues, toto ſuo ſtipata ſatellitio, ſequitur. An autem luis miaſma non poſſet ſtatim recipi venis partium bibulis, quibus applicatur, ſicque humoribus circulantibus miſceri, illos inficere, partem illorum in ſuam naturam convertere, & poſtea ad varia corporis loca deponi? An ſemper requiritur, ut locum, per quem ingreditur, miaſma prius male afficiat, inflammet, erodat, exulceret, ſicque venenatum quaſi fomitem faciat, in quo, tanquam in nido, latens humores affluentes in ſuam naturam convertat, quorum pars, reſorpta a venis, totam dein humorum maſſam ſimili contagio inquinet? Non videtur ſaltem univerſaliter hæc neceſſitas ſtatui poſſe; imo e contra ſatis probabile videtur, miaſma venereum, fervidiſſima v. gr. Venere actuoſum redditum, poſſe communicari corpori, abſque ulla læſione ſenſibili partium genitalium, per quas lues contrahitur.

Videmus & optimos auctores, qui de lue venerea ſcripſerunt, hoc confirmare. Sic *Fracaſtorius* (*Aphrod. p.* 199.) monet, non ſtatim luem ſe manifeſtare, ſed certo tempore deliteſcere, interdum quidem per menſem, interdum per duos, ſæpe etiam per quatuor menſes. Aderant tamen ſigna quædam conceptæ labis, triſtitia, laſſitudo, pallor. Tandem, *quod in majori parte aderat, ulcuſcula quædam circa pudenda oriebantur*. Ubi notandum eſt, quod non dixerit, in omnibus ægris adfuiſſe hæc ulcuſcula, ſed tantum in majori parte. Præterea non definit, an illa pudendorum ulcuſcula ſtatim a ſuſcepto venereo miaſmata adfuerint, an poſtea ſucceſſerint. Saltem non obtinent primum locum in enumeratione ſymptomatum, quæ ſuſceptum contagium ſequebantur, & quæ aderant etiam in illis, qui his ulcuſculis pudendorum carebant.

Nam in utroque caſu miſeris prorumpebant per cutem puſtulæ, ſatis magnam in molem creſcentes, quæ intra paucos dies in ulcera peſſima phagædenica mutabantur; hæc autem non a contagio luis topice applicato, ſed ab eodem a ſanguine, in quo latebat, ſecreto, & ad varia corporis loca depoſito, ortum ducebant, certiſſime ſaltem in illis, quibus nulla fuerant in pudendis ulcuſcula.

His ſane ſimilia leguntur apud *Bernardum Tomitanum* (*Aphrodiſiac. pag.* 1051. 1052.). Monet enim, ſigna manifeſta luis venereæ per duos, tres, etiam quatuor, menſes nondum apparere: *Nam ille* (*morbus*) *videbatur deliteſcere, & de futuris aliorum calamitatibus, & ſuppliciis meditari*. Signa autem latentis mali recenſet hæc: *Corporis inertia, ſegnities præter laborem, gravitas membrorum, laſſitudines ſpontaneæ, lentor, & tarditas actionum, ſomnolentia fere aſſidua, macies corporis, virium ſublatio, perturbatio animi, mœror, diffidentia, metus, pallor faciei, ſub oculis nigror, vultus novitas, manuum, & plantarum calor, & alia plurima*. Dein addit, in plurimis ſuborta videbatur caries, pudendis enata, quæ ulcuſcula afferebat erodentia &c. unde iterum concludi poteſt, aliquos ſaltem miaſma venereum ſuſcepiſſe, licet in pudendis nihil appareret mali.

Apud *Dan. Turner* (*Siphylis Hiſtor. l.* 16. *pag.* 297.) habetur caſus, qui idem confirmat. Homo, qui tempore vitæ militaris ſe non adeo caſte vixiſſe fatebatur ultro, honeſta miſſione obtenta, duxerat uxorem, quam caſtam, ſanam, modeſtam, certo noverat, & cum illa liberos procreaverat. Per decennium in matrimonio caſte vixerat, &, licet cœlibatus tempore cum pluribus mulieribus rem habuiſſet; nunquam tamen vel gonorrhœa, vel alio quocumque malo, laboraverat. Quandoque levem in dorſo glandis excoriationem ſenſerat poſt coitum; ſed hæc, vel ſponte, vel inunctione unguenti pomati, aut ſebi candelarum, ſanabatur brevi. Notum autem eſt, præcipuum ſignum Diagnoſticum ulcuſculorum venereorum eſſe, quod vulgatis remediis pertinaciter reſiſtant. Unde apparet, nihil

ve-

venerei partibus genitalibus adhæſiſſe.

Sæpius tamen laborabat, poſt aliquot annos, angina, quæ venæ ſectione, Chatharticis, & Veſicatoriis, cedebat: cum autem recrudeſceret idem malum, & quidem majori cum moleſtia, conſuluit egregium Medicum *Turner*, qui invenit utramque tonſillam inflammatam, & unam ex illis ulceroſam; ſed præterea detexit in palato fornicato foramen, quod apicem ſpecilli admittebat, & per quod æger obſervaverat quandoque fumum tabaci e naribus exiviſſe. Cum nullum os tangeretur ſpecillo immiſſo, partem oſſis, quod fornicem palati format, exeſam eſſe patebat ſatis; caro autem illud foramen ambiens fungoſa erat. *Suffumigio Cinnabaris* uſus fuit *Turner*; unde excitata ſalivatio ſuſtulit malum quidem, ſed manſit foramen in palato fornicato, quod digiti apicem facile capiebat: per ſeptem annos ſanus vixit poſt hanc curationem, & dein maligna febre correptus periit.

Hæc, & aliquot caſus, quos ipſe vidi, faciunt, ut non audeam pro generali axiomate practico ſtatuere *celeberrimi Aſtruc* aſſertum; nempe: *Virus nunquam admitti, niſi ea pars, qua admittitur, primum affecta fuerit* (*De Morb. Vener. lib.* 2. *cap.* 3. *pag.* 94. 95.). Omnino autem aſſentior celeberrimo huic viro, dum monet ſequentia: *De lue venerea, quoties morbi locales præluſerint, ex levioribus quidem ſignis judicandum eſt; ſi vero nulli præceſſerint, neganti opinioni adhæreſcendum, vel ad ſummum, quod reipſa eodem recidit, judicium caute cohibendum, dum ſigna pathognomonica plura, urgentia, certo certiora, rem in apertiſſima luce collocent. Proinde facile condono, ut de facti veritate ulterius inquiratur. Neque enim obfuit unquam, profuit vero non ſemel, de iis, quæ evidentiſſima videbantur, quæſtionem moviſſe.*

Neque videntur illa, quæ *celeberrimus Auctor* (*Ibid. pag.* 96.) de aliis venenis adfert, adeo multum probare. Pus variolarum, dum vulnuſculis applicatur, hæc loca inflammare ſolet, & exulcerare, dum venenum agere incipit: verum hoc eſt; ſed ubi ſponte, abſque inſitionis artificio, variolis corripitur homo, quis determinabit locum, cui contagium primo adhæſit, antequam corpus totum turbaret? Dum hydrophobia inſtat, vulnera morſu canis rabidi inflicta inflammari, imo ipſas cicatrices, ſi jam conſolidata fuerint vulnera, attolli, fidelis obſervatio docuit. Sed & conſtat æque, ſalivam canis rabidi dirum hunc morbum produxiſſe, abſque ullo vulnere inflicto, uti in *Capitulo de Rabie Canina* patuit.

Videtur ergo virus venereum, nondum lentis humoribus irretitum, vel, ſi fuerit, ab his nexibus quacumque de cauſa liberum, adeo minutum eſſe, & omnes ſenſus fugiens, ut venire poſſit in maſſam humorum circumductorum, & cum illis per totum corpus moveri.

Tunc de hoc fomite, hærente in ſanguine, talia mala poſſunt oriri, qualia ab applicatione externa oriebantur in partibus corporis: creſcit hoc virus motu, & calore, &, ſi poſtea deponatur ad partem quandam corporis, idem facit, quod feciſſet externe applicatum. Unde poſſet quis habere luis contagium in corpore, nullo malo apparente in corporis ſuperficie; & tamen poſtea illud contagium cum humoribus, quos ſibi aſſimilavit, deponi poſſet ad quædam loca corporis, & effectus malos producere. Contigit autem aliquando, virus reſorptum ex ulcere venereo glandis, & quidem non adeo magno, ad diſſita loca corporis deponi, & illa inflammare, ac exulcerare. Vidi, poſt paucos quandoque dies, fauces a lue exulcerari, licet parvum tale ulcuſculum dediſſet unicum ſignum contagii venerei ab impura Venere ſuſcepti. Nec laſcivis oſculis hoc ſemper adſcribi poſſe videtur, cum eodem tempore univerſa fere cutis fœdis maculis, & puſtulis deturpetur, depoſito malo ad partes diverſas

ſas corporis, & a primo fomite diſſitas. Si ergo ex ulcere venereo parvo reſorptum virus poſſit totum corpus inficere, an non poterit idem contingere, dum cum fœdo ſcorto volutatur imprudens juventus; ut nempe luis miaſma miſceatur humoribus, licet nullibi in corpore aliquid mali appareat? Poſtea, ubi de Bubone venereo agetur, patebit, quandoque illum naſci, licet nec gonorrhœa, nec ulcus venereum, præceſſerit, adeoque a reſorpto contagio tantum.

Merito cogitarunt Medici, an ſignis quibuſdam detegi poſſit præſentia miaſmatis venerei in corpore, antequam ad quemdam corporis locum fuerit depoſitum, & ſenſibili effectu ſe manifeſtet?

Si attente conſideremus illa, quæ de *Brunno Gallico*, de quo ad præcedentem paragraphum dictum fuit, leguntur, videtur a ſuſcepto luis contagio ſanitas læſa fuiſſe (*Schenck Obſerv. Med. Rarior. l. 6. p.* 816. *& ſeq.*). Dicitur enim, quod non emerſerint ſtatim ſigna labis receptæ, ſed in quibuſdam per menſi ſpatium ſiluerit malum. *Interim inſueta quadam ignavia, ſeu torpore, gravati, pigri, ſegnes, inertes ad conſueta munia obeunda, animo quoque abjecto, triſtes vultu, cum nec mens, neque manus, & pedes, officium facerent, veluti umbræ, non homines, paſſim oberrantes conſpiciebantur. Nativus faciei color in pallidum, vigor ipſe oculorum in torvum, circulo fuſco, ſicut mulieribus menſtruatis, deformem, ſubito immutatus: frons exporrectior in caperatam, & nubilam degeneraverat.* Si jam hæc conferantur cum illis, quæ ex *Bernardino Tomitano* paulo ante memoravi, apparet, mire ſimilia hæc ſigna eſſe inter ſe, quibus uterque auctor uſus fuit, dum latentem adhuc in ſuo quaſi ſeminio luem deſcripſerunt. Verum *Tomitanus* anno 1576. fere ſeptuagenarius (*Aſtruc de Morb. Vener. tom.* 2. *pag.* 766.) deceſſit Patavii, peſtilentia ſublatus; hinc de *Brunno Gallico* nihil inaudire potuit, & nullo modo credibile apparet, *Jordanum Brunnum*, qui coram vidit morbum, ex *Tomitano* latentis luis ſigna deſcripſiſſe.

Verum notandum in primis eſt, quod, poſt hæc ſigna prægreſſa, manifeſtis ſe prodiderit indiciis morbus. Virus enim venereum deponebatur, ab humoribus jam ſeparatum, ad quædam corporis loca: *Veſtigia cucurbitularum turgeſcentia extemplo ardor invaſit immenſus, & immedicabilis, quem fœdi abſceſſus, & ulcera excepere putrida, ſanie, taboque fluentia &c.* Forte credi poſſet, cultellum, quo ſcarificationes factæ fuerant, infectum reliquiſſe miaſma in locis ſcarificatis, quod ibi, ſilens per tempus actuoſum poſtea fieri cepit, & peſſima hæc ulcera produxit. Sed tunc in omnibus lucis ſcarificatis fœda hæc ulcera prodiiſſent. At hiſtoria morbi aliud docet; ibi (*Schenck. in loco modo citato*) enim leguntur ſequentia: *Admiratione dignum initio, quod e tot affixis cucurbitis, cum alii decem plus minus, tres quoque tantum nonnulli, apponi juſſiſſent, una dumtaxat, aut ad ſummum duæ (ſocrui Laurentiæ ſartoris e quindecim tres) ex iis omnibus in fœdam tranſiverint vomicam.* Unde manifeſto apparet, luis miaſma non inhæſiſſe fixum in locis ſcarificatis, ſed humoribus miſtum turbaſſe ſanitatem miris modis, & dein ad hæc loca depoſitum fœdo ulcere devaſtaſſe illa; *ita ut caro, cucurbitæ ambitu circumſepta, corroſa, putreſcens, tetrum, ut e Telephiis, ac Phagædenicis ulceribus, fœtorem invexerit.*

Ex hactenus dictis patet, luem veneream plerumque ſe manifeſtare in illa parte, qua contrahitur, ſed non ſemper tamen.

§. 1443. NEque a non infecto, vel non infecta, eodem hoc morbo, unquam orta deprehenſa eſt.

Con-

Contagioſam eſſe luem, & per contagium late diſpergi, ex antedictis ſatis patuit; nec videtur de hac re ullum dubium poſſe moveri. Verum antea ad §. 1382. & 1409. ubi de contagio in morbis agebatur, conſtitit, contagium ſupponere neceſſario duos homines unum, a quo exit contagium; alterum, qui idem in ſe recipit, & inde ſimili morbo, ac prior, ægrotat.

Quantumcumque autem hanc rem animo verſemus, non poſſumus negare, quod primus mortalium, qui morbo contagioſo, lue venerea v. g. laboravit, illum morbum conceperit abſque contagio per alium hominem ipſi communicato. Implicat enim manifeſtam contradictionem, quod qui primus quodam morbo laboravit, illo infectus fuerit per alium hominem. Cum ergo primus, qni laboravit morbo, illo fuerit affectus abſque contagio, cur non ſecundus, tertius &c. a ſimilibus cauſis, quæ in primo morbum probuxerunt, eodem modo potuerunt affici?

Sed in paragraphis modo citatis probatum fuit, morbos poſſe naſci in corpore humano a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi effectus ſunt; & tamen, per eoſdem hos morbos, ſic mutari corpus hominis ægri, ut per contagium iiſdem morbis inficiat alios homines, qui non expoſiti fuerant cauſis illis manifeſtis, a quibus in primo ægro morbi producti fuerant.

Ubi autem ſemel natum hoc contagium, neceſſe non eſt, ut eædem cauſæ maneant, perennes, quæ morbum in primo ægro produxerant; ſed idem morbus vim ſuam exercere perget in alios, communicando contagium; quod qui evitare poteſt, liber manebit a morbo. Pluribus obſervationibus illud probatum fuit in locis citatis.

Inde intelligitur, quare quidam morbi certis regionibus Endemii ſint, & in alias regiones tantum per contagium deriventur, quo ſemel deletto non renaſcetur morbus, niſi talis contigerit cauſarum concurſus, qui illum in primo homine, qui hoc morbo laboravit, produxerat. Hoc tamen forte raro fit, & in quibuſdam regionibus nunquam.

Nullam autem oſervationem novi, qua demonſtrari poſſet, luem veneream in Europa ortam fuiſſe abſque contagio.

Attamen, cum primus, qui lue venerea correptus fuit, morbum abſque contagio contraxerit, debuit poſſe naſci ab una, vel pluribus cauſis ſimul concurrentibus teter morbus. In talium cauſarum indagatione ſatis ſolliciti fuerunt Medici, qui novum hunc morbum cum cura exploraverunt, &, uti in ſimilibus fieri plerumque ſolet, in diverſas abiverunt ſententias.

Antea dictum eſt, certis ſiderum adſpectibus, inundationibus, & variis aliis cauſis, luis venereæ primam originem adſcriptam fuiſſe; verum tunc ſimul probatum fuit, tales cauſas, ante luem cognitam in Europa, ſæpius exſtitiſſe; uti etiam poſtquam lues increbuit, ſimilia contigiſſe, nec ullis conſtare obſervatis, quod lues inde frequentior, vel pejor reddita fuerit.

Fœdiſſimum morbum, *Elephantiaſim* nempe, in luem veneream degeneraſſe, crediderunt multi (*Aphrodiſiac. pag.* 1. *& alibi ſæpius*) non tantum, ſed & primam ejus originem tribuerunt nobili Scorto, cujus noctem Elephantiacus quidam ex equeſtri ordine miles quinquaginta aureis emerat; cumque frequens juventus ad hoc Scortum accurreret, intra paucos dies plus quam quadringentos infectos fuiſſe, a quibus dein late diſſeminatum fuit malum (*Ib.* 903.). Verum, uti optime notat *celeberrimus Aſtruc* (*De Morb. Vener. tom.* 2. *pag.* 878.) per integros quadranginta tres annos *Felix Platerus* Elephantiacis inſpiciendis vacavit, quorum proinde plurimos obſervandi occaſionem habuit, adeoque morbum bene cognovit; ſed tamen Elephantiaſim diverſum ſtatuit morbum a lue venerea, cujus ſigna, & ſymptomata non indiligenter recenſuit; quod ipſius tempore cognitu neceſſarium

erat,

erat, dum credebatur lues in diſtans contagium ſpargere poſſe; & ideo hac correptos a ſanis ſeparandos eſſe jubebant Magiſtratus, pro pauperibus peculiaria Noſodochia deſtinabant, ubi curarentur.

Cum autem per coitum omnium frequentiſſime morbus propagetur, multi crediderunt, ſcortatorum illud flagellum ab effrœni libidine originem primam duxiſſe. In Europa ſaltem non videtur hæc cauſa aſſignari poſſe; neque latuiſſet per tot ſæcula lues, ſi inde ſumſiſſet originem. Perditiſſimos fuiſſe antiquorum mores, fide Hiſtorica ſatis conſtat; nec tamen luis veſtigia in Hiſtoria antiqua invenimus; nec apud Poetas, qui acerrime hominum mores perſtrinxerunt, neque perpecerunt ſæculi ſui vitiis. Quam vivis coloribus deſcripſiſſent *Juvenalis*, *Horatius*, *Martialis* &c. miſeras luis venereæ victimas, ſi Veneris nepotulos vidiſſent mutilos, naſo truncos, exeſos, tabo putrido diffluentes? Unde videtur concludi poſſe, illam cauſarum congeriem, a qua lues venerea, ſine contagio prægreſſo, naſci potuit, in Europa nondum obſervatam fuiſſe.

In ferviſſimis autem regionibus, ubi mulierum menſtrua acerrima obſervantur, ubi cuivis obvio ſtupratori patent omnes, ubi virilis ſexus effrœni libidinis œſtro in Venerem ruit, tetram luem primum ortum habuiſſe, non videtur omnino improbabile. Probabilis ſaltem conjecturæ inſtar hoc proponit *Aſtruc* (*Lib.* 1. *c.* 12. *p.* 93.): *Cum ergo in omnibus terræ locis, ubi lues venerea antiquitus Endemia fuiſſe videtur, eundem aeris fervorem cum pari incolarum impudicitia conjunctum fuiſſe, manifeſtum ſit, haud inanis inde locus eſt colligendi morbum natura eundem, quo regiones longiſſime diſſitæ, & inter quas nulla fuit commercii communio, ſimili modo infeſtabantur, a ſimili cauſarum earundem concurſu, in quo tantum convenirent, generatum olim fuiſſe, & generari etiamum, ſi indigenæ iiſdem moribus vivant.*

Voluerunt alii, a nationum commiſtione luem veneream ortam fuiſſe, quæ, olim in plures morbos diviſa a Medicis, in unum quaſi coaluerit in caſtris ad Neapolim. Verum optime notat *celeberrimus Morgagni* (*De ſedibus, & cauſis morborum per Anat. indagatis t.* 2. *p.* 370.): *Quaſi vero iis in caſtris major fuiſſet nationum commiſtio, quam Romæ quondam, cum unum, idemque ſcorum pateret Cattis, Germanis, Dacis, Cilicibus, Cappadocibus, Indis, Judæis, &c.* (*Martial lib.* 7. *Epigr.*). *Una tum Romæ deerat Natio Americana, quacum qui commercium per ſe, aut per alios ſaltem, habuiſſent, in caſtris illis non deerant; ut nude nova non morborum collectio, ſed lues, Europam venerit, intelligatur.*

Licet autem negari nequeat, Americanos malo victu ſæpe uti; tamen nec inde deduci luis venereæ origo poteſt, uti pluribus demonſtrat *celeberrimus Aſtruc* (*Lib.* 1. *c.* 12. *t.* 1. *p.* 90. *& ſeq.*). Saltem in Europa, dum in urbibus obſeſſis, vel & alias ob cauſas, annonæ penuria premit miſeros, peſſimi quidem excitantur morbi, ſed nunquam ſecuta fuit lues venerea. Unde merito concludi poteſt, luem non naſci in Europa ſponte, ſed propagari per contagium (*Aphrodiſ. p.* 674.) quod præcipue communicatur per coitum, oſcula, mammas. Quamvis enim celebris auctor *Antonius Muſa Braſavolus* non neget, contagium Venereum poſſe aliis modis, v. g. dormiendo cum infectis in eodem lecto, bibendo ex iiſdem poculis &c. communicari; tamen ſtatuit, *addendum eſſe, ad hoc uſque tempus non eſſe viſum, neque cognitum, quod quiſpiam, niſi per coitum, vel oſcum, vel mammas, hunc morbum receperit.*

§. 1444. PArs infecta (1442.) diverſo quidem tempore, pro varietate loci infecti, materiæ contagioſæ, gradu caloris excitan-

citantis, temperiei diverſitate, pruritu, calore, leni inflammatione, puſtula ſubalba, ſquamoſa, erodente, mucoſa, inſanabili vulgatis remediis, cognoſcitur primo.

Cum lues venerea grave adeo malum ſit, & mora reddatur pejus, hinc merito omnis opera debet adhiberi, ut cognoſcatur quantocyus. Ad §. 1442. monitum fuit, luem primo ſe manifeſtare ſolere in illa parte, qua contrahitur; ſed & ſimul dictum, quandoque miaſma venereum humorum maſſæ miſceri, abſque eo, quod in parte, per quam contractum fuerat, ſui veſtigium relinquat; contagium autem illud, niſi bona fortuna diffletur de corpore (quod aliquando fieri videtur) evaneſcatque penitus, mutat partem aliquam humorum, cum quibus per vaſa fluit, in ſuam naturam, noxiumque illud, ſic in homine antea ſano natum, per metaſtaſim ad varia corporis loca deponitur, & hærere incipit ibidem, ſicque varia mala producit.

In hac paragrapho nunc agendum eſt de illis mutationibus morboſis, quæ in locis diverſis corporis apparent, dum contagium iis adhæret, ſive primo, & immediato contactu alterius hominis infecti, ſive per depoſitionem contagioſæ materiæ antea humoribus admiſtæ, & per metaſtaſim nunc ad hanc, illamve corporis partem delatæ.

Pro varietate loci infecti, manifeſta obſervatur diverſitas. Loca enim plurima corporis tenaci coriacea cute teguntur; quædam autem his carent. Sic obſervatum fuit, obſtetrices, dum tabo venereo madentes partes genitales diu attrectare debebant, affectas fuiſſe lue; ubi efficaciſſimæ malignitatis contagium duram cutim penetrare debuit, ut corpus inficeret, vel & in ipſa cute ulcus excitare difficilis admodum curationis; idem toties obſervatur in dorſo penis, dum ab impuro coitu cutis fœdo ulcere eroditur. Ubi tamen loca corporis alluit fœdus tabus, quæ cutim non habent, cæteris paribus, facilius penetrat virus, neque ſemper formidoloſa adeo mala ſequuntur. Sic notum eſt, cutim faciei circa nares, & labia, deſinere, ſolam Epidermidem illa tegere, uti & totum os internum: idem obtinet in papillis, genitalium muliebrium parte interiori, glande virili, & interna præputii ſuperficie; quæ videntur citius, & facilius infici poſſe etiam a leviori contagio, dum partes cute tectæ melius defenduntur. Sic ab omnibus obſervatum fuit, minus frequenter infici Judæos, ſi reliqua paria fuerint, cum reſecto præputio nuda glans penis veſtibus perpetuo affricta, calloſior redditur: ſimul etiam in his intra præputium, & glandem nihil colligi poteſt, vel moram facere, ideoque pejus reddi, & acrius. Ob hanc enim rationem videtur in non recutitis præputii frœnulum toties erodi ulcere venereo, cum illud inferiori penis glandis parti adhæreat, ſicque intra præputium, collapſo pene connivens, collecta materies virulenta, poſt impurum coitum, hunc locum alluat diutius.

Materiæ contagiosæ. Diverſos malignitatis gradus in contagioſa materia luis obſervari, tota morbi hiſtoria docet. Patebit poſtea, dari Gonorrhœas venereas, ſatis adhuc benignas, in quibus materia e pene ſtillans ex albo flaveſcit, & levem tantum in urethra ardorem excitat: in aliis prodit materies profunde flava, vel & ex flavo virideſcens, urethram erodens, & intolerabilem dolorem excitans, dum urina emittitur; imo quandoque adeo acre eſt ſuſceptum virus, ut vaſa erodat, & urinam reddat ſanguinolentam. Et in peſſima Gonorrhœa, ſi bona adhibetur medela, videmus peſſimam, & acerrimam materiam contagioſam, gradatim emendari, donec cum inſigni omnium ſymptomatum levamine albicans, aut leviter

ter tantum flaveſcens, prodeat, minuta ſimul quantitate, tandemque ceſſet omnino materiæ effluxus.

Facile autem intelligitur, tanto pejus infici debere mulierem, quo acriore Gonorrhœa affligitur homo, cum quo Venerem exercet. Idem verum eſt, ſi confirmata jam lue totum corpus, non autem una, vel altera parte tantum infectum fuerit. Legi merentur illa, quæ de varietate contagii apud *celeberrimum Aſtruc* (*Lib.* 2. *c.* 3. *p.* 94. *& ſeq.*) habentur.

Gradu caloris excitantis. Cum in calidiſſimis regionibus lues orta fuiſſe videatur olim ſine contagio, ſaltem in primo homine, qui lue laboravit, uti præcedente paragrapho dictum fuit, merito videtur ſtatui poſſe, majori calore miaſmatis venerei activitatem augeri. Unde in Africæ fervida regione tantam quandoque ſtragem hunc morbum edere, obſervatum fuit. Sic & obſervatur, infantum, & puerorum corpora citius depaſcere fœdum hunc morbum; ſunt autem, cæteris paribus, horum corpora calidiora, quam adultorum. Dum turpia poſtribula a formoſis juvenibus incitantur ad fervidiſſimam Venerem, pejor metuenda eſt infectio, ſi lue venerea infecta fuerint. Conſtanter obſervatur, lue affectos, ſi genio indulgeant, vino, aromatibus, liquoribus ſpirituoſis, libere utantur, malorum omnium ſentire augmentum. Doluerunt toties Medici, tales ægros; in fine curationis per argentum vivum, aut decocto, immorrigeros fieri, ſalubria artis præcepta ſpernere, & gulæ, ac crapulæ ſe tradere totos, ſicque morbi recidivæ ſe exponere, dum, minuta quidem inſigniter virulentia morbi, ſed nondum penitus expulſa de corpore, excitant mala diæta activitatem illius, quod adhuc ſupereſt, mali, & ſic ſe ipſos, & ſpem Medici, turpiter fallunt.

Verum quidem eſt, uti poſtea in cura luis venereæ dicetur, tales ægros in calidiori aere verſari, dum argento vivo, vel decoctis, ſanatio tentatur. At tunc intentio eſt, uti ſoluti per vim horum remediorum humores, una cum miaſmate venero, quod illis adhærebat, exeant de corpore, ſive per ſalivationem, ſive per ſudores; huic autem ſcopo conducit, ſi tales ægri verſentur in loco calidiori, toto illo tempore, quo morboſa ex corpore expelluntur, ſimulque molli diæta ſuſtinentur vires, & reſtituuntur perdita.

Longe enim aliud eſt, actuoſam magis reddere contagii vim per calorem, quam noxium illud expellere, ſolutis prius humoribus, per calorem prudenter auctum. Unde etiam in calidis regionibus, ſi idonea adhibetur methodus, citius, & feliciter ſuccedit luis venereæ ſanatio.

Temperiei diverſitate. Ex præcedentibus ſequitur, calidæ temperiei homines citius, vehementiuſque a luis contagio affici; in frigidis, Leucophlegmaticis, & in primis in obeſis, ac pinguibus hominibus, miaſma venereum irretiri lentis, viſcidis, humoribus, atque ex illis difficilius extricari. De qua re poſtea adhuc agendum erit.

Pruritu, calore, leni inflammatione, puſtula &c. Inquirendum jam ſollicite, quid mutatum appareat in parte, per quam contagium luis venereæ contrahitur. Graphice hæc omnia deſcripta ſunt (*In Præfatione Aphrodiſiaci*) ubi nempe pars illa, quam contagium primo obſedit, oculis patet: *Ibi enim macula rubella obſervatur, quæ variolæ naſcituræ, aut morbilli, ſtigma, vel morſum pulicis, ferme refert. In hac æger pruritum levem, calorem moleſtum, vix dolorem, ſentit. Elevatur papula hæc, ſquamulamque cuticulæ attollens bullulam elevat, quæ, ſi latice tenui pellucida, diſtenditur, rupta dein facile ſanari, abſque ulteriori malo, ſolet.* Rupta enim pellicula, contagioſa particula una cum lympha, cui permiſta hærebat, effluit, nec aliquod mali veſtigium relinquit, cum tenuis illa careat tenacitate, per quam contagium irretiri, & fixari in loco potuiſſet.

Quo-

Quoties vero macula modo deſcripta in tuberculum aſſurgit repletum materia ſubalbida flaveſcente, ſpiſſa inſtar cremoris lactis recentis, vix cohærente, ſed inſtar ejuſdem cremoris defluente quaſi; quando, intercepta digitis, horum a ſe invicem abductione lenta remittitur; qua, exſiccata, ex viridi flaveſcens, indureſcit cum linteis, quibus inhæret, tunc ſemper ſiniſtri magis ominis erit malum, ſuſpectum prudenti Medico, neque adeo facile ſanabile. Cancrum ſuo idiotiſmo Chirurgi jam vocare ſolent (*In præfatione Aphrodiſiaci*) quia vulgatis remediis non cedit, vicina loca depaſcit ſenſim, & ſi cruſta tegi videatur, atque exſiccari quaſi, plures, omni dote prioribus ſimiles renaſcuntur.

Tali ſub forma apparere ſolet primum luis venereæ veſtigium in parte corporis, quam infecit; dum nempe contagium loco adhæſit. Si enim contagium illud, calore magno aeris, temperamenti, fervidiſſima Venere, valde actuoſum redditum fuerit, & mobile, quandoque non manet affixum externis corporis tegumentis; ſed venis bibulis reſorptum, miſcetur humoribus, & partem illorum in ſuam indolem convertit, per metaſtaſim deinde hæc materies morboſa ad exteriorem corporis habitum deducitur, & ſimiles puſtulas producit; uti antea ad §. 1442. dictum fuit.

Quandoque obſervatur, quod & ipſe aliquoties vidi, miaſma venereum, in ſanguinem jam receptum, & dein ad cutim depoſitum, produxiſſe maculas, vix elevatas, coloris ex rubro fuſci, quæ ſquamoſæ fiebant, & poſt plures ſquamas ſucceſſive deciduas in ulcus venereum mutabatur, quod copioſum tabum ex flavo viridiſcentem quotidie eructabat.

Unde ſimul apparet, majus adeſſe periculum, ſi virus venereum, non affecta parte, quam primo tetigit, ſanguinem ingrediatur ſtatim. Licet enim materies morboſa poſtea denuo a ſanguine ſeparetur, & ad alia loca deponatur; tamen inde patet augmentum materiæ morboſæ, & non eſt in poteſtate Medici dirigere talem metaſtaſin ad illa loca, ubi minori cum diſcrimine poſſit deponi, & facilius curari. Triſtes enim caſus docuerunt, non tantum externas, ſed & internas, corporis partes peſſime affectas fuiſſe; uti ſequenti paragrapho dicetur.

Non immerito ergo *Aſtruc* (*In Præf. Aphrodiſiaci*) ſtatuit: *Virus venereum partibus, quaſcumque afficit, ruborem, calorem, dolorem, uno verbo phlogoſim, vel inflammationem, adferre*. Lenta tamen hæc eſt inflammatio, & periodum ſuam tardo gradu percurrit; non enim ſubita adeo ſequitur ſuppuratio, ut in aliis morbis inflammatoriis, nec reliqui inflammationis exitus; ſed ſimul adeſt acrimonia, quæ partes corporis, quas occupat, ne oſſibus quidem exceptis, lenta exeſione conſumit, & deſtruit.

Quamvis autem ſigna, quæ occurrunt in loco, quem lues occupat, ad amuſſim deſcripta fuerint; caute tamen in hac Diagnoſi procedendum. Licet enim Medicus juſtam ſuſpicionem habeat fœdi morbi, prudentia exigit, ut non temere illum denunciet, niſi fateatur æger, ſe incurriſſe luis acquirendæ periculum. Multi enim ſolent hoc pertinaciſſime negare; imo contumeliis, & opprobriis onerant Medicum, qui talia vel ſuſpicari auſus fuit. Simul & famæ ægrotantium, & familiarum paci, conſulendum eſſe ſemper, nemo dubitat.

§. 1445. HInc, creſcendo, vicina primo, & plerumque externa, inficit ſimilibus puſtulis ulceroſis; deinc interna, labia, gingivas, palatum, linguam, fauces, naſum, cerebrum, pulmones, hepar, lienem, uterum &c.

Miaſma illud venereum cum reliquis morbis contagioſis hoc commune habet, quod, corpore humano ſi receptum fuerit, etiam ſaniſſimo, humores ſanos mutare poſſit in ſuam naturam, ſicque copia augeri. Conſtitit antea, ubi de variolis agebatur, minimam contagii moleculam, omnes ſenſus fugientem, corpus ſanum ingreſſam, & humoribus permiſtam, illos ſic mutare, ut intra octo dies totum corpus ſcateat pure varioloſo, cujus vel minima guttula eundem morbum excitare valeat in homine ſano. Unde patet, quantum creſcere, & multiplicari, poſſit morbi hujus contagium. In Rabie Canina, Scabie, Peſte &c., idem obtinet. Cum ergo lues venerea per contagium propagetur: *dimanat ab ægris in ſano ſeminium, ſive miaſma quoddam morbificum, quod, pauca quidem, imo pauciſſima, quantitate, & inconſpicuis viis, ſano corpori inſinuatum, dein copia, viribus, efficacia, ſimul invaleſcens, totam horum maſſam tardius, citiuſque inficere valeat, atque peſſumdare* (*Aſtruc ibidem*). Cum ergo minutiſſima contagii moles ſit in lue venerea, æque ac in aliis morbis ſimilibus, ex ſua natura mobilis ſatis foret, & a levioribus etiam cauſis per aerea diſſtari poſſet, propagarique in diſtans; uti de contagio varioloſo v. g. certo liquet. Sed *venereum virus non conſtat partibus tenuibus, levibus, volatilibus, penetrabilibus, quæ in auras ſpargi poſſint, quæ in diſtans avolent, quæ ſtrictiſſimos poros celerrime pervadant; ſed craſſis, ponderoſis, fixis, quæ communicari non poſſint, niſi calore exaltentur, niſi partes objectæ raræ ſint, & permeabiles, niſi contactus intercedat immediatus & ſatis diuturnus* (*Ibid. pag.* 90.). Lento quidem gradu malum venereum prorepere ſolet, nec ſemper tamen: quandoque enim infectio nata topico malo ſe ſtatim manifeſtat, & ſatis brevi temporis intervallo per totum corpus diſpergitur. *Gaſparus Torella* (*Aphrodiſiac. pag.* 545.) qui ſcripſit ſub finem ſæculi decimi quinti, adeoque paucis annis poſt luem veneream cognitam in Europa, caſum enarrat juvenis viginti quatuor annorum, *qui rem habuit cum muliere habente pudendagram; quare eandem die ipſe fuit eodem morbo infectus, quæ infectio incepit apparere in virga, ut ſolet ad plurimum aliis evenire; nam ſequenti die apparuit ulcus in virga, cum quadam duritie longa, tendente verſus inguina, ad modum radii, cum ſorditie, & virulentia. Poſt ſex dies, ulcere ſemicurato, arreptus fuit ab intenſiſſimis doloribus capitis, colli, ſpatularum, brachiorum, tibiarum, & coſtarum, & præſertim in eorum muſculis, cum maximis vigilis, a quibus moleſtabatur non niſi in nocte poſt primum ſomnum. Elapſis poſtea decem diebus, apparuerunt multæ puſtulæ, in capite, facie, & collo &c.*

Illa hiſtoria probat, contagium venereum ſatis brevi tempore per corpus diſperſum fuiſſe, & moleſte produxiſſe ſymptomata.

Cum ergo minuta admodum ſit contagii moles, cito videtur diſſlari debere de corpore, vel, per venas receptum, circulantibus humoribus miſceri, ſicque totum corpus inficere. Verum obſervata plura docent, miaſma venereum diutius hærere poſſe in loco quodam, antequam totum corpus inficiatur; hoc autem vix concipi poteſt, niſi illud miaſma, tenaciori humore obvolutum, parti affectæ adhæreret.

Hæc eſt ratio, quare celebres Medici ſtatuerint, contagium illud, omnes ſenſus fugiens, inhærere humori tenaciori, qui ipſi pro vehiculo inſervit. Tantam enim hic ſubtilitatem agnovit *Fernelius* (*De luis vener. Curat. cap.* 12. *p.* 223.) ut non modo levis admodum, ſed & *fere corporis expers ſit*. Hinc, niſi aliis jungeretur, in corpus noſtrum agere non poſſet: *Qui enim poſſit corpori noſtro vim inferre virtus incorporea?* Unde poſtea addit ſequentia (*Ibid. p.* 124.): *Quamquam enim pituitoſa videatur materia, veneni tamen maleficio perfuſa, acrimoniæ particeps eſt*. Similiter ſan-

ſenſit *Fracaſtorius* (*Siphylis Aphrodiſiac.* p. 186. D.) de lue ſcribens:

Porro homine e toto, quod in ipſo ſanguine craſſum,
Et ſordens lentore foret, fœdiſſima primum
Corripit, ſeſe paſcens uligine pingui.

Et paulo poſt (*Ibid.* p. 187. B.) ubi de puſtulis venereis corpus deturpantibus agit:

Puſtula ſummæ
Glandis ad effigiem, & pituita macida pingui,
Tempore quæ multo non poſt adaperta debiſcens,
Mucoſa multum ſanie, taboque fluebat.

Contagii ſubtilitatem comparat effluviis odorati *Helmontius* (*Tumulus Peſtis* p. 847. col. 1.) quæ a Philoſophis ſolent adduci, ut probetur ſumma corporum diviſibilitas, quæ omnem fere imaginationem ſuperat. Notum enim eſt, Aſam fœtidam, Moſchum &c. per amplum conclave odorem ſpargere longo tempore, abſque ſenſibili jactura ponderis. Sic autem habet: *Eſt nimirum lues non quidem morbus conſtans materia ex qua; ſed fermentum dumtaxat venenoſum, ſolidis, vel liquidis noſtri partibus, odoris inſtar, affixum.*

Hæc dum conſiderabat *celeberrimus Boerhaavius* (*In Præfatione Aphrodiſiaci*) credidit, *hoc mali genus ſemper ſedere in illo humore pingui corporis humani, qui naturaliter in bene ſanis replet illam partem, quam adipoſum panniculum Veteres, hodierni celluloſam membranam, vocant.*

Conſtat enim cellulis minimis, & numeroſiſſimis, quarum compages vaſculis ſubtiliſſimis perreptatur. Cellulæ hæ omnes in ſe mutuo patent, & exigua vi mirifice dilatari poſſunt: unde in Emphyſemate, inflatæ aere, turgent immaniter, in Leucophlegmatia, & Hydrope Anaſarca replentur aqua, & tument. E contra in Tabe, & Maraſmo penitus depletæ hæ cellulæ ſic collabuntur, ut vix veſtigium ſui relinquant.

Notandum quam maxime, membranam hanc celluloſam ubique cuti ſubſterni, omnibus muſculis incumbere non tantum, ſed illas ambire undique, & inveſtire, ſuaque interpoſitione muſculos a ſe mutuo ſeparare, ut liberrimus maneat muſculorum motus, neque ullus impediat vicinum. Pariter & muſculorum tendines eadem hæc membrana celluloſa ambit undique, ut trahi, & retrahi, facillime poſſint. Sed & eadem hæc celluloſa ſupra perioſtei exteriora, & ad oſſa, & ad juncturas ſupra ligamenta, ſeſe expandit, omniaque involvit; ipſa tandem in viſcera, ſub meningibus, membrana thoracem ſuccingente, peritonæi expanſu, ſe inſinuat (*In Præfatione Aphrodiſiaci*). Per muſculos autem eadem hæc tunica ſic diſtribuitur, ut inter diſtinctas muſculares partes, ex quibus major componitur, ſe inſinuet ubique, omnes tegat, involvat. Sic obtinetur, ut illæ muſculares partes, quæ majorem muſculum componunt, commodiſſima facilitate, diſtincto tamen motu, inter ſe moveri queant. Cum autem illa tunica celluloſa ad perioſtea uſque pertingat, medullæ vero materies, a perioſtei vaſis advecta, intra cava oſſis confecta, per vaſa perioſtei partim revecta, ad hæc vaſa perveniat, intelligitur facile commercium, hujus membranæ effectu, inter omnes corporis, vel remotiſſimas a ſe invicem, partes (*Ibidem*).

Hæc præmittere neceſſarium duxit *celeberrimus Boerhavius*, ut intelligeretur melius ejus de lue venerea ſententia; ſedem enim hujus morbi præcipuam ſtatuit in membrana hac celluloſa, dum nempe contagioſa labes, per poros Epidermidis ingreſſa, trans cutis vaſcula uſque ad cellulas membranæ adipoſæ pervenerit, ibidemque ſe occurrenti pingui permiſcuerit, tunc oleum hoc tenax virulentia ſua inquinat, rurſumque lentore illius oleoſi retinetur, & fovetur. Unde pingue, in hac membra-

brana collectum, nidum quaſi dat, & vehiculum, contagio venereo. Membrana hæc adipoſa vocari ſolet in illis corporis locis, ubi craſſis, & vaſtæ molis muſculis inſternitur; ut in natibus v. g. ibi enim craſſi adipis copiam continet. Ubi vero tenerrima eſt, & exiguæ molis, ut in palpebris, fronte &c. tunc ſolet dici celluloſa ſimpliciter, & loco craſſi adipis, mucoſum ſubpinguem humorem in ſuis cellulis continet, qui pariter aptus eſt irretiendo luis contagio.

Quantum uſum habeat hæc doctrina ad intelligendos luis venereæ affectus non tantum, verum etiam ad curationem tetri mali, patebit ex ſequentibus. E vertere conatur *eruditiſſimus Aſtruc* (*De lue venerea l. 9. t. 2. p. 1073.*) hanc opinionem, quæ ipſi videtur repugnare *contra notam veneni, ſeu ſeminii venerei, indolem, facultatem, invadendi, & progrediendi rationem*. Pluribus argumentis hoc ſtabilire conatur; nec videtur inutile, hæc breviter conſiderare.

Primo ſtatuit plerumque obſervari Gonorrhœam, bubonem, porros, & verrucas, tanquam prima morbi invadentis indicia, quorum nullum in adipoſa membrana inſidet. Sed, pace tanti viri, cujus memoriam veneror, liceat notare, quod non attente ſatis legerit pulcherrimam illam Præfationem, quo ornavit *Boerhaavius* collectionem Auctorum, qui de lue venerea ſcripſerunt vigeſimo octavo hujus ſæculi anno editam Lugduni Batavorum. Hujus editionis curam habuit, ut prodiret emaculatior; quia Optimo Præceptori, cui omnia debebam, gratum fore noveram. Videtur autem *celeberrimus Aſtruc* non attendiſſe ad illam diverſitatem tunicæ adipoſæ, & celluloſæ quæ diſertis verbis in hac Præfatione legitur (*Cum paginæ nullis notatæ ſint numeris, non poteſt exacte indicari locus*). *In illis autem locis, ubi muſculi minimi, minusque agentes, membrana hæc adeo pauco pingui inſtruitur, ut ibi adipoſam negent omnes fere, celluloſam tantum admittat Ruyſchius. Ita in capite, palpebris, facie, ſcroto, ajunt abeſſe, ſed falſo; adeſt quippe, ac tanto parcior ibi, quam ad nates, quatum elevator palpebræ ſuperioris, vel corrugator frontis, minor eſt glutæis.* Auctoris enim hæc eſt opinio, luis venereæ contagium irretiri, & fixari, in primis in pingui adipe, quod cellula adipoſæ membranæ replet; in illis nempe locis, ubi craſſa pinguedo muſculis inſternitur; in aliis vero partibus, ubi pinguedo deeſt, vel parca admodum invenitur, adeſt in his cellulis ſubpinguis mucoſus humor, qui omnia lubricat, ſuaque viſcoſitate luis virus pariter ſolet irretire, & in loco retinere; ſicque illud retentum mora humores affluentes ſibi aſſimilat; & cum omnes illæ cellulæ in ſe invicem pateant, hæcque tunica latiſſime extendatur per interiora, & exteriora corporis, poterit auctum mole, & malignitate virus propagari per totum corpus, & in variis locis triſtiſſima producere mala; uti fieri in lue venerea inveterata, fideles obſervationes evincunt.

Notum autem eſt, cryptas mucoſas urethræ viſcidum talem eructare humorem, qui ab urinæ acrimonia defendit urethræ canalem, & aptiſſimus eſt inviſcando contagio venereo. Ex his evidens eſt, Gonorrhœam nullo modo enervare *Boerhaavii* ſententiam, ſed potius illam ſtabilire: patebit hoc ulterius, quando de Gonorrhœa dicetur in ſequentibus.

Ob eandem cauſam adeo frequenter occurrunt in tonſillis, uvula, palato, naribus internis, ſinubus earundem, fœdiſſima ulcera; quia nempe omnia illa loca muco copioſiſſimo, ſatis viſcido, madent perpetuo. Idem & de Panis, ſive Bubonibus, verum eſt. Licet enim per venas lymphaticas reſorptum virus venire poſſit ad glandulas inguinales; tamen & ipſæ in tunica celluloſa, ſive adipoſa locantur. Præterea docet Anatome, glandulas componi arteriis, venis, nervis, & præterea adeſſe ſubſtantiam

tiam quandam particularem, quæ vaſa illa ordinat, & varias illarum complicationes, varium nexum, & decurſum, ſervat: ſimul totus ille apparatus communi involucro membranaceo tegitur. Unde videntur glandulæ inguinales non carere tunica celluloſa in ipſa ſua ſubſtantia, quod in primis probatur ex illis, quæ ad §. 374. de inflammatione, & §. 1225. de hydrope Anaſarca, dicta ſunt; nempe, membranam illam celluloſam per totum corpus diſpergi, vaſa fere omnia in tali ſubſtantia celluloſa decurrere, imo & ipſam viſcerum ſubſtantiam pro parte conſtituere. De bubonibus autem poſtea ſuo loco dicetur.

Quid de porris, & verrucis venereis ſentiendum ſit, *Boerhaavius* (*In Præfatione Aphrodiſiaci*) pulchre explicat. Poſtquam enim notaverat, glandem penis conſtare ex producto ſpongioſo urethræ corpore, ſupra fines binorum corporum ſpongioſorum penis retroflexo, addit ſequentia: *Altera pars, qua ad glandem conſtituendam cum corpore ſpongioſo urethræ concurrit, eſt numeroſa congeries papillarum nervoſarum ſentientium, quæ a corona glandis, uſque ad urethræ orificium, ordinatis ſtratis ſuperficiei fabricæ ſpongioſæ incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitum facit, ut extremi hi nervi, voluptatis, & doloris inſtrumenta propria, ſub tenerrima glandis membrana extima coerciti, ſibi mutuo incumbentes, jaceant: hæc penis glans, ſi deglubitur hoc extremo involucro, liberis, ſolutis, aſſurgentibus, his papillis hirta tota, & villoſa, apparet. Omnes rurſum hæ papillæ tenui membrana celluloſa diſtinctæ ſunt a ſe mutuo. Quid ſi ergo tenuiſſimam transgreſſuum membrana externa glandis, hanc ipſam exederit, en nudatas papillas has. Sed vah quantus tunc dolor! Utique intolerabilis; neque inter ſymptomata venerea vix aliud atrocius excrucians. Sic tum pelluloſa fabrica tenuis abſumitur tabo venereo, ſolutæ papillæ excreſcunt, faciuntque verrucas venereas, horrendum ſymptoma; in primis horreſcens circa coronam glandis, quia plurimæ ibidem papillæ. Spectavi, & exhorrui, terribile hoc malum, quod, echini inſtar, glandem deformans, præputii fere motum omnem impediebat.* Sic, ni fallor, difficultas hæc, a *celeberrimo Aſtruc* contra ſententiam Boerhaavianam propoſita, ſatis facile ſolvitur.

Secundum argumentum *Aſtruc* deſumit a ſitu, & figura ulcuſculorum venereorum; quæ ſtatuit hærere *in vaſculis ſebaceis, quibus in viris balanus, balani corona, præputium, & frœnum, in mulieribus vero cadurda, vulva, pterygia, clitoris, & vaginæ oſtium, conſita ſunt* (*Aſtruc de lue venerea lib.* 9. *t.* 2. *p.* 1073.). Neque illud tantum adfirmat de his partibus, quæ ulcuſculis venereis maxime infeſtantur; ſed ſtatuit, *idem quoque debere intelligi de puſtulis venereis, quarum ſedes eſt in ſebaceis vaſculis, ſive lacunis, per cutem ſparſis* (*Ibidem*). Tales lacunas in cute reperiri, Anatome docet; in quarum cavum per arterias ſecretus humor oleoſus, dein per emiſſaria arctiora exit, cutim inungit, mollem, flexilemque ſervat; & idem ille humor, dum exire impeditur quacumque de cauſa, mora inſpiſſatur, folliculum, quo continetur, diſtendit, tumores creat, qui aliquando in magnam molem, excreſcunt. Liquor, in has lacunas ſecretus, oleoſus pinguis eſt; ſi enim ſano homini, poſt ſomnum, linteo albo puro facies perfricetur, præcipue circa alas naſi, pinguis macula invenitur in linteo. Negari nequit, lacunas illas ſebaceas continere humorem, qui irretire poſſet facile contagium luis venereæ; & forte inde puſtulæ venereæ in facie toties oriuntur. Verum inde non poteſt ſtatui, ut *celeberrimus Aſtruc* vult, quod ulcuſcula illa tantum in integumento ſedem habeant, non vero penetrent in ſuppoſitam tunicam adipoſam, aut celluloſam. Maxime autem mirabar, dum legebam ſequentia, per quæ evidenter hoc aſſertum probari credebat; nempe: *ex orbiculari ulcuſculorum*

rum

rum forma, quæ cum vaſculorum figura apprime congruit, ac tandem ex cicatrice nulla poſt curata ulcera ſuperſtite, vel tenuiſſima tantum, & ferme inconſpicua; quod proinde, cutaneum integumentum ſuperficiarie ad ſummum, funditus vero minime, eroſum fuiſſe, demonſtrat. Deinde addit, quod idem obtineat in ulcuſculis venereis, per reliquam corporis cutim ſparſis Ad omnes certe provocare audeo, qui ulcera venera viderunt, & tractaverunt, an non viderint turpes cicatrices? De hac re dicetur ſequenti paragrapho, ubi ulcera venerea adamuſſim deſcribentur.

Tertium argumentum, quod adfert *Aſtruc* (*De lue venerea lib. 9. tom. 2. p.* 1073.) ſic incipit: *Neque ſuam indolem deponit virus venereum, dum veteraſcit.* Videtur perperam intellexiſſe verba *Boerhaavii* (*In Præfatione Aphrodiſiaci*). Poſtquam enim deſcripſerat triſtem caſum nobilis juvenis, cujus totum dorſum latis ulceribus lues venerea depaſta fuerat, *unde, ſanatione perfecta, mira deturbati corporis apparebat facies,* ſubjungit ſequentia: *Ex hoc caſu didici ſingulare hujus morbi ingenium; vidi ex eo luem, ut in principio ſui exortus in Europa ſe manifeſtaverat, atque a primis Auctoribus in hoc Libro deſcribitur; conſpexi rationem, qua Variolas Hiſpanicas vocaverant primo oriundum in Europa morbum; ſed ſimul intellexi, quam ingens ſit diſcrimen inter malum hoc quod tum apparebat, & illud, quod nunc pervulgatum Europæos affligit.* Videtur enim credere, quod *Boerhaavius* putaverit, virus venereum indolem ſuam deponere, dum corpore humano receptum inveteraſcit. Certus ſum, illum nunquam ſic cogitaſſe, dum probe noverat, tetrum hoc malum, ubi corpus humanum infecit, vires acquirere eundo. Hoc autem indicare voluit, in ipſo luis venereæ ingreſſu in Europam morbum ſæviorum fuiſſe, noſtris temporibus mitiorem obſervari, quædam nunc occurrere in lue, quæ antea non aderant &c. Sed hoc confirmat multis argumentis *Aſtruc* ipſe, uti patebit manifeſte ex illis, quæ poſtea dicentur. Statuit autem celeberrimus Auctor ſequentia (*Aſtruc de lue vener. t. 2. l. 9. p.* 1073.(: *Contaminto quidem ſaguine, humores, qui a ſanguine ſcaturiunt, contaminari neceſſum eſt, non promiſcue tamen, & indiſcriminatim, ſed ordine certo. Ordinem, autem, ſecundum quem lues venerea plerumque progredi ſolet,* vocat ſcalam affinatatum, quam in hoc loco ſummatim tantum recenſet; ſed alibi *Lib. 4. cap. 2. pag. 298. in prima edit.*) latius deſcribit. Ubi ſtatuit: *Perpetuum eſt in Siphyliticis, ſemen, & ſeminales humores, contaminari, quacumque via, non genitalium modo concumbendo, ſed etiam mammarum lactando, oris ſugendo, vel baſiando, cutis cubando &c. contagium conceptum fuerit.* Ex illis autem, quæ ad §. 1442. allegata ſunt, patet ſatis, luem veneream corpus exedere poſſe, licet nullum vitium in genitalibus ſe manifeſtet.

Interim & hoc verum eſt, quod non adeo firmiter confidat *celeberrimus Aſtruc* huic ſcalæ affinitatum, acſi omni exceptine major foret, neque poſſent ſymptomata luis venereæ a propoſita norma vel tantulum unquam declinare: *Quantumvis enim natura, ſi ſibi permittatur, & omnia paria ſint, propoſitam normam affectare aperte videatur; docuit tamen experientia, multa ſæpius intervenire, quæ ordinem varie pervertant, & intertubent* (*Aſtruc de lue venerea l. 4. c. 2. p.* 300.). Dein cauſæ recenſentur, quæ hunc ordinem penitus turbare poſſunt.

Plura forte opponi poſſent huic affinitatum ſcalæ, quæ ſeriem ſucceſſivam ſymptomatum luis venereæ determinat; ſed, ne longus ſim, illud ſolum conſiderabo, quod agmen claudit (*Ibidem p.* 299.). Statuit celebris Auctor, ſeminium venereum eſſe ſalſo-acidum; & ideo cerumen aurium, bilemque, ſerius contagii venerei energiam ſentire; quia oppoſitam acrimoniam, alcalinam nempe, habent. Verum hæc precario

aſſu-

aſſumuntur; nam acrimoniæ ſpecies, quæ in contagio venereo latet, nullis experimentis demonſtrata eſt, quantum novi; & bilis humana naturaliter alcalina non eſt. Vidi dolens aliquoties, immedicabilem ſurditatem ſecutam fuiſſe, dum fœda lues auditus organum depaſcebatur; nec tamen obſervare potui cerumen aurium a naturali indole degeneraſſe, ut inde ſecutæ ſurditatis ratio deduci poſſet. Longe promptior videtur eſſe via, per quam a lue lædi poſſit auditus organum. Membrana mucoſa, quæ fauces inveſtit, per tubas Euſtachianas producitur, illarumque cavum internum veſtit. Ponit autem (*Ibid. pag.* 298.) *Aſtruc* in ordine tertio humorum, a contagio luis inficiendorum, mucum, qui a pariſthmiis, tonſillis, uvula, exit. Sed, dum ulcera venerea occupant hæc loca, facile hoc malum per tubas Euſtachianas in cavum tympani prorepere poteſt, cum illarum extremum inferius prope tonſillam utramque, pone velum pendulum palatinum, utrimque pateat. Nunquam mihi contigit obſervare ſurditatem, a lue venerea ortam, quin adeſſent ulcera faucium venerea, vel ſaltem ſigna manifeſta eroſi veli palatini & cicatrices ulcerum jam ſanatorum. Unde credo, rariſſime hoc malum incipere a meatu auditorio, & collecto ibi cerumine.

In illa recenſione humorum diverſorum nullam pinguedinis, aut membranæ adipoſæ, mentionem fecit celeberrimus Auctor; ſed, in ſecunda editione (*Tom.* 1. *p.* 1074.) poſtquam, recapitulando, eandem ſcalam affinitatis recenſuit, omiſit numerum octavum, qui in priori editione aderat, & continebat cerumen aurium, ac bilem; dein addit ſequentia: *Sed in iis omnibus coſtat experimento, nec adipoſam membranam, nec ullas membranæ illius lacinias, affici, lædi, peſſumdari, neque adeo adipoſam pinguedinem, qua turgent, illius cellulæ, ullo modo vitiari.*

At ſtatim ſubjungit alia, quæ priora mitigant. Non negat enim, labem veneream huic membranæ aliquoties inferri, ſi ulcera mali moris cutim depaſta fuerint &c. *Si virus venereum cum adipoſa pinguedine ſponte miſceatur, tunc ejus virulentia inaceſſam eſſe, nequaquam puto.*

Ibi autem citatur locus Tomi primi ſecundæ editionis, quo nihil de hac re invenitur. Tandem concludit: *Sed hæc nedum quotidiana ſint, inter inſolentia luis ſymptomata referenda ſunt, in Siphyliticis, ſi unquam, certe tarde & raro obvia; unde videtur egregie refelli opinio de ſede morbi in adipoſa membrana.*

Et in numero mox ſequenti (*Ibid.*) fatetur, luem veneream poſſe in adipoſa membrana aliquando facere ſuppurationem; quod peculiaris adipoſæ membranæ conditio locum det mali incrementis opportuniorem: *Nempe mollis eſt, & laxi contextus tenuiſſimis, ac prætenereis cellulis tota conſtat, perpetuo turget congeſto ſucco adipoſo, qui tardiſſime circulatur, ac in loco eodem hæret diutiſſime.* Fatetur, adipe affecto, labem celeriter longe, lateque diſpergi; & hoc fieri, muſculis ſuppoſitis, ac cute incumbente, manentibus integris. Quam mira opinionum diverſitas in eadem pagina!

Videtur autem *Aſtruc* vim argumentorum *Boerhaavii* percepiſſe ſatis; ſed, cum non convenirent ſcalæ affinitatum, quam ſtatuerat, conatus fuit illa eludere, & tandem *opinionem de ſede luis venereæ in adipoſa membrana, cujuſcumque pretii eſſe videatur, ſi non perfecte expreſſam, ſaltem non obſcure olim adumbratam fuiſſe*, ſtatuit (*De lue venerea tom.* 2. *pag.* 1705.). Hoc autem inde conatur probare, quod ante annum 1570. nonnulli, non adipoſum panniculum, ut *Boerhaavio* viſum eſt; *ſed carnoſum panniculum, in univerſo corpore diffuſum, illudque tegentem, conſtituerent, a quo pernicioſe hujus luis ſcaturiginem emanare crederent.* Vaſtam *celeberrimi Aſtruc* eruditionem ſemper miratus fui; nec miror tamen, *Saportam* vel non lectum

fuiſſe a *Boerhaavio*: vel, ſi legerit, non citatum. Anatomes enim gnarus erat, adeoque probe noverat, *panniculum carnoſum* in quadrupedibus quidem inveniri, ſed non in homine; unde certe alia ſedes luis eſſe debebat: hinc facile poterant refutari, qui ſic ſentiebant.

Poſtea, ubi de curatione luis agendum erit, patebit, quantum uſum habeat emaciatio corporis, per diætam, ſalivationem, ſudores &c. Soluto enim vix non omni pingui corporis, & expulſo, virus venereum a nexu jam liberum difflatur de corpore, & redit ſanitas. Unde opinio *Boerhaavii* multum confirmari videtur.

Contagium Luis, dum partem quandam occupat, niſi ſtatim efficax medela adhibeatur, creſcendo vicina occupat, &, licet in initio plerumque ſe manifeſtet, in externis per illa ſigna, quæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt; tamen ſemper metus eſt, ne gliſcendo quaſi citius, vel ſerius, ad interna perveniat, ſicque peſſima, & ſæpe inſanabilia mala producat, dum illa occupat.

Labia, Gingivas, Palatum, Linguam, Fauces, Nasum. Omnes hæ partes craſſa cute carent, mucoſa membrana teguntur, cui ſola epidermis incumbit, numeroſas nerveas papillas, ex membrana mucoſa prodeuntes, defendens.

Si in lenta, mucoſa, pingui, in mille plicas, rugas, ſinus, convoluta, membrana virus venereum ſe manifeſtaverit, nimis notum eſt, quam difficulter illud inde extricari poſſit, cum hæc membrana aeri nudo ſemper ſit expoſita; unde ſtatim efficax medela adhibenda erit. Sed membrana hæc tegit oſſa palati, naſi, vomeris, ethmoides, ſpongioſa, unguis, os planum, orbitæ oſſa; inveſtit ſinus maxillares, apophyſes tenues oſſis ſphenoidis, ejus cryptas ſub ephippio, ſinuſque cavos in oſſe frontis (*In Præfat. Aphrodiſiaci*) ſi jam hæc membrana ulcere venereo exedatur, os ſuppoſitum corrumpitur neceſſario, cum tenue, & lamellatum ſit, nec ulla arte ſervari poteſt; ſed caries illud occupans procedit uſque ad ſuturas, quibus oſſiculum hoc vicinis committitur, totumque corruptum ſimul, aut minutatim corruptas per partes, excidet. Perioſteo enim deſtructo, oſſicula hæc moriuntur, putreſcunt, tabeſcunt carie.

Vomeris oſſe ſic affecto, naſus ſubſidet, &, elegans antea, vultus redditur deformis; oſſibus naſi ſic affectis, turpiter complanatur naſus; cartilaginibus naſi ſic deſtructis, foramina naſi turpiter patent perpetua, & fœdiſſimo aſpectu mucum plorant, quem miſeri emungere amplius non poſſunt. Si velum pendulum platinum, vel in totum, vel pro parte, exeſum, ſi uvula deſtructa fuerit, turpi ſpectaculo cibi, & potus dum deglutiuntur, per nares redeunt, vox ingratiſſime ſtridula per totam vitam manet, & omnibus obviis teſtatur, quam tetro morbo laboraverit miſer. Vidi membranam poſticam pharyngis ulcere venereo ſic exeſam, ut nuda vertebrarum corpora, ſed miſerrime jam carioſa, oculis paterent.

Licet autem in ejuſmodi caſibus, bona medela, reliquum corpus a Lue liberetur, immedicabilis tota vita manebit deformitas. Optime hinc *Boerhaavius* (*In Præfat. Aphrodiſiaci*) monuit: *Qui præter id, quod artis poteſtas habet, promittere non vult, cavebit inania jactare, quando fœdum, putrem, rancidum, ichorem, naribus emungi copioſe videt, aut ulcera, lardo ſimilia, faucium poſteriora, velum pendulum, tonſillas, membranam craſſam palati, depaſci cernit. Sed omnia bona ſedulo applicans, negligens nihil, varia tentans, ſemper interim de exitu ſollicitus, in Prognoſi prudens, ſtentores ſecurus redebit, dum interim miſereſcit ægri*. Merentur illa ulcera faucium rite diſtingui, ne quandoque confundantur cum aliis faucium malis. Antea, ubi de *Angina* dictum fuit, monui, poſt levem febrim prægreſſam, aliquot horis evanidam, dolere fau-

fauces, & in hoc, illove oris interni loco apparere maculam albam, quæ & quandoque flaveſcit, cujus margines rubent admodum, & acriter dolent. Si negligantur hæ maculæ, proſerpunt, halitus putridus ore exit, & eroduntur quandoque ſatis profunde partes affectæ. In ſcorbuticis ſæpe occurrunt, uti & in junioribus, nec difficulter curantur, ſi in tempore adhibeatur medela. Diſtinguuntur tamen facile limbo illo rubro dolente, & quod remediis facile cedant, ita ut ſatis cito depuretur locus; contrarium autem in malis venereis obtinet, uti præcedenti paragrapho dictum fuit. Color ille *lardaceus*, qui in ulceribus venereis faucium, & oris interni adeſt, ſatis certam Diagnoſin dabunt Medico, qui vel ſemel hæc mala attentis oculis luſtravit. *Fallopius* (*Aphrod. p.* 824.) hæc ulcera venerea, quæ ſine cortice vocat, deſcribens, dicit: *Color eſt in medio albus; circumquaque, veluti carnis porcinæ ſalitæ color: hic non poteſt explicari; non enim eſt ruber, non albus, non pallidus; ſed ſecat per traſverſum pernam; talis eſt color puſtularum ſine cortice, & talis apparet ſub palato &c.* Ulcera illa venerea his locis magis in latum ſerpunt, quam in profundum; hinc ſucceſſive depaſcunt vicina, & teterrima ſequuntur mala. In cadavere ſenis decrepiti, a lue venerea plurimos jam annos male mulctati, ita ut vix intelligi poſſet, dum loqueretur, invenit *celeberrimus Morgagni* (*De ſedibus, & cauſis morborum &c. tom.* 2. *p.* 198.) ſequentia: *Uvula, cujus pars deerat, linguæ poſterior ſuprema ſuperficies, & annexa olim per ligamenta Epiglottis cartilago, ita erant cicatricoſa, ut nihil magis. Itaque ea cartilago, inæqualiter contracta, in triangularem propemodum verticem deſinebat, multo caninæ ſimilior, quam humanæ. Quin vitium in laryngem reliquam, & huic proximum Arteriæ aſperæ truncum, ſe propagabat, eratque Arytenoidum altera quaſi luxata, non compari paralela: intra illam autem arteriam inæquales, magnique quaſi prominebant lacerti &c.* Non miramur hinc, loquelam difficilem, ingratiſſimam, permanere poſt ulcera faucium. Si autem tetrum malum per aſperam arteriam prorepat, quandoque aſthma immedicabile ſequitur; quod ſi ſupervenerit, monet *Fallopius* (*Aphrodiſiac. p.* 781. 782.) morbum eſſe incurabilem: *Non crucietis ægrum aſthmaticum, quia non ſanabitis.* Celebris in arte ſua *Petit* (*Academ. Royale de Chirurg. tom.* 1. *p.* 348. *&c.*) vidit eroſam a lue venerea aſperam arteriam, & feliciter curavit, poſtquam annulus cartilagineus, a reliquis partibus ſanis ſeparatus, ad longitudinem quatuor, aut quinque linearum, excidiſſet, relicto foramine, quod apicem digiti capere poterat.

Facile patet, luem veneream, dum laryngem, & aſperam arteriam occupat, declivi quaſi via ad pulmonem venire poſſe. Vidi ipſe, in lue inveterata, tumentem coſtam veram, obſeſſam Gummi venereo, quod brevi in fœdum ulcus degenerabat, & pone coſtam affectam jam carioſam prorepens, interna thoracis infecit lethali cum eventu. *Bennetus* (*Tabid. Thear. p.* 35.) toties laudatus in *Capitulo de Phthiſi*, dixit: *Bis morbi Indici virus in thoracis capacitatem refluum animadverti, conquieſcente ſignorum flagellantium caterva, quibus Lues ſtipata venit; immaniter vero ſæviente phthiſi; unde anhelitus, fœtor nequiſſimus, & pulmonum fere totalis devaſtatio per putredinem. Quod ex aperto utriuſque patuit cadavere.* Sed & in gonorrhœa non virulenta, & in fluore muliebri detentis, aliquoties obſervavit, *cum tuſſis acriter premens, & ſpirabilium ſuffarctus, ſupervenerint, ſimulac materia tralatitia conſiſtentiam extruſioni aptam adepta fuerat, tuſſiſque aliquantiſper ſedata, deſiiſſe profluvium* (*Ibid.*). Certe ſæpius inveterate lui ſuccedit immedicabilis phthiſis, quæ quandoque & imputari poteſt ſalivationi repetitæ, vel imprudentius adhibitæ; in primis in corporibus tenerioris fabricæ, quæ ex idioſyncraſia in hæmoptoen, indeque ſe-

quentem phthiſin, prona ſint. Videantur de his illa, quæ dicta fuerunt ad num. 1. §. 1198. Cum autem ex propria ſua indole phthiſis ſit morbus curatu difficillimus, patet, quam parum ſpei ſuperſit, dum lues venerea cum hoc morbo concurrit. Notavit etiam *Antonius Muſa Braſavolus* (*Aphrodiſiac. p.* 729.) vel leve vulnuſculum, quod alioquin viginti quatuor horarum ſpatio conſolidatum fuiſſet, vix per quadraginta dies ſanari potuiſſe, in illis, qui luem veneream perpeſſi fuerunt. Imo pro axiomate ponit ſequentia: Quotquot *ab hoc effectu male tractati fuerint, & tamen ſanitatem adepti ſint, quemcumque inciderint in morbum, ſemper morbus ille, in quacumque ſit ſpecie, vehementior in talibus efficitur, quam eſſet, ſi hic non fuiſſet morbo Gallico affectus.*

Cerebrum. Lues Gallica, licet quaſvis fere partes corporis occupet aliquando, frequentius tamen ſuperiora invadit: docent hoc puſtulæ faciei crebro occurrentes, ulcera facium, narium, &c. Cum autem, eroſis membranis tegentibus, tenera harum partium oſſa inficiuntur, malum propagatur ad reliqua calvariæ oſſa; unde & incluſum his encephalum peſſime afficitur, & varii capitis morbi ſequuntur. Sæpe obſervantur cerebri læſiones in lue venerea inveterata, a leviſſima vertigine, ad lethalem apoplexiam uſque: peſſimam Epilepſiam, cæcitatem, ſurditatem &c. vidi in lue venerea inveterata, quæ, uti dicetur §. 1454. tunc media oſſa occupare ſolet, præcipue in cranio. Poſſunt oriri tumores gummoſi, & exoſtoſes, in calvariæ oſſeæ parte interna, quæ, premendo cerebrum, omnes ejus functiones turbant: eroſa, & corrupta diploe tabum putridiſſimum ſtillat quandoque, eroſa tabula vitrea. Vidi totum os bregmatis dextrum ſic conſumtum fuiſſe, cum fœtore intolerabili. Merito hinc adeo ſuſpecti habentur in lue venerea pertinaces capitis dolores, quos dum *Bottalus* (*Aphrodiſiac. p.* 884.) obſervabat in homine, qui jam per menſes aliquot, ob acerrimos circa ſinciput, & tempora cruciatus, inſomnes egerat noctes, voluit per cauteria aliquot exitum parare malo, quod oſſa rodebat: aſſenſum dare nolebat æger, ut hoc tentaretur. Inceperunt oculi viſum perdere, dum culices quaſi circumvolitantes perciperet, & telas araneæ, ſenſimque ſequebatur perfecta cæcitas; territus æger conceſſit, ut cauſticum ſincipiti applicaretur, ubi magis urgebat dolor; ſed noluit ferre, ut apertus teneretur locus, qui, cruſta decidua, ſponte cicatrizabatur. Poſt quadraginta circiter dies periit: *Inventum fuit cranium, in conterminis coronalis, ac ſagitalis commiſſuræ, ſphacelatum, putidumque, coronati regii latitudine; ſtatimque, cranio ſerra aperto, abundans ichor putrilaginoſus, inſtar aquæ fuligine fumarii, & croco aſperſæ, profluxit, tum per oſſis aperturam, tum per aures, & nares; membranæque putidæ recta ad os affectum, verum adhuc integræ, erant, quæ ſolo tactu facile rumpebantur: corruptum & cerebrum, & nervi optici; cætera vero viſcera integre habebant.*

Hepar. Notum eſt, olim hepati ſanguificationis munus adſcriptum fuiſſe; cum enim, præter venam, portæ, ingens venæ cavæ aſcendentis truncus per hepar ad cor tenderet, & venæ viſcerum chylopojeticorum concurrerent ſimul in venam portarum, credebatur vulgo, chylum per venas gaſtricas, & meſeraicas in hepar rapi, vique hujus viſceris mutari in ſanguinem, totius corporis uſibus ſerviturum; poſtquam vero ſanguinis circulatio demonſtrata fuit, & exactius cognitæ fuerunt viæ, per quas chylus in ſanguinem venit, hepar exauctoratum fuit, imo illi, tanquam mortuo & ſepulto, *Bartholinus* Epiraphium ſcripſit. Mirum hinc non eſt, quod Medici, qui lue in Europa apparente ſcripſerunt, adtribuerint hepati læſo per contagium venereum ſymptomata morbi, quæ in reliquo corpore apparebant. Hinc apud illos Auctores de *ſolutione continui* in hepate, de va-

ria

ria *intemperie* hujus viſceris, ſecundum quator temperamenta definita, longæ, nec minus tædioſæ, diſſertationes habentur. Curatio autem tetri mali tentabatur in primis per varia apozemata, ſyrupoſque alterantes, ut his præparata, & mobilis reddita materia dein facile evacuari poſſet, per vomitum, alvum, ſudores &c. Operoſi ſimul admodum erant in congerendis formulis compoſitis remediorum, quæ alia debebant eſſe in ſanguineis, quam in pituitoſis, in bilioſis, quam in atrabilariis Quidam etiam combinabant hæc tempermenta inter ſe, & inde novam medendi methodum deducebant, ſicque compilabant ingentem formularum farraginem, ad nauſeam uſque; uti manifeſte patebit omnibus, qui collectionem illam Auctorum, qui de lue venerea ante annum 1567. ſcripſerant, perleget, cujus, ſub *Aphrodiſiaci* titulo jam ſæpius mentio facta fuit.

Quidam ex his morbum variæ hepatis intemperiei adſcripſerunt, & illorum plerique luem veneream pro antiquo jam morbo habuerunt. Alii novum contagium agnoverunt quidem; ſed ab illo hepar ſtatim affici voluerunt, & deinde ex hepate ad reliquas partes corporis propagari malum, quod varios edebat effectus, pro diverſa intemperie illius viſceris.

Cum ergo omnes hepar accuſarent, placuit *Fallopio* (*Aprodiſiac. p.* 771.) indagare veritatem hujus aſſerti in cadaveribus; &, cum *Manardus*, utque credebatur, ex illo *Montanus*, ſtatuiſſent, adeſſe ſolutionem continui in hepate lue venerea laborantium, contrarium demonſtravit: *At hoc falſum eſt, quoniam in hepate, non tumoris, non ulceris, non vulneris, adeſt veſtigium. Ego volui per anatomen hoc experiri, & ſecui in uno anno pluſquam quinquaginta homines, & nunquam inveni ſolutionem continui in hepate*. Cum autem *Fallopius* fuerit in Anatome verſatiſſimus, uti ejus *Anatomicæ obſervationes* docent, fidem in his omnino meretur. Deinde in ſequentibus capitulis explodit illam ſententiam de frigida, calida &c. intemperie hepatis, quatenus luis venereæ cauſa foret, obſervationemque recenſet (*Ibid. pag.* 777.) juvenis unico cum meretrice coitu infecti: *Nihil apparuit in pudendo. Sequenti die ſtatim cepit erumpere bubo, & poſtea tota barba, ſupercilia, & capilli, evanuerunt; laboravitque doloribus intenſiſſimis. Cur ergo hic potuit infici ita valide, ut ſequenti mane hepar materiam ad pubem remiſerit?* Sed, licet hepar non poſſit culpari, acſi in hoc viſcere naſceretur virus venereum, vel a ſuſcepto contagio omnium primo afficeretur; tamen negari nequit, hepar, æque ac alias partes internas, a lue læſum inventum fuiſſe. *Marcus Aurelius Severinus* (*Aſtruc de lue venerea t.* 2. *p.* 921.) in Noſocomio refertiſſimo decumbentibus lue venerea, plura cadavera ſecuit, & *complures offendit, quibus exulcerati, tum œſophagus, tum trachea, quibus item puſtuloſus pulmo, puſtuloſumque jecur, apoſtemodes vero proſtatæ, ſunt animadverſi &c.*

In cadavere mulieris *celeberrimus Baader* (*Obſerv. Medic. inciſionibus Cadav. Antom. illuſtrat. p.* 181.) vidit *totam exteriorem hepatis ſuperficiem denſis, & ſat magnis papulis, ſeu turbeculis plenam, quæ omni nota characteriſtica illis perfecte ſimilia erant, quæ in facie, manubus &c. hominum lue venerea inquinatorum alias videntur. Diſciſſa hæc tubercula intus eandem materiam continuerunt, quam in gummi venereis, & ſteatomatibus, alias cernimus.*

Plura obſervata collecta leguntur (*De ſedibus, & cauſis morbor. &c. t.* 2. *p.*369.) apud celeberrimum *Morgagnum*, qui monet, *pulmonem, aortam, & renes cum ſuis appendicibus, ſæpius aliquanto occurriſſe labefactata in iis, qui lue hac diu, & graviter laboraverunt, quam ex plerorumque librorum lectione facile exiſtimes*. Addit, quod non meminerit, unquam jecur infectum ſe inveniſſe in lue venerea laborantibus; nec tamen negat, ad aliis in hoc viſcere labem in-

inventam fuiſſe in corporibus hoc morbo affectis. Magnus enim ille vir erat *probe conſcius, hanc luem, ut ſub cujuſcumque morbi larva interdum deliteſceret, ita quodcumque viſcus vitiare, poſſe.* Deinde recenſet ex probatis auctoribus obſervationes, quæ docent, uterum non tantum, ſed & uteri tubam totam, exulcerata fuiſſe a lue Gallica. Unde nullum dubium manet, interna corporis, æque ac externa, ab hoc morbo affici.

Sed & tetrum hoc virus, in ipſo oſſium meditullio, corrumpit medullam, & ſæviſſima tormenta producit; de qua re poſtea ad §. 1452. & ſequentes dicendum erit.

Obſervatum fuit ab *Antonio Muſa Braſavolo* (*Aphrodiſiac. p.* 659.) a lue venerea ungues cecidiſſe, pilos defluxiſſe, dentes excidiſſe, viſum periiſſe oculis deſtructis; neque hæc contingebant morbo jam inveterato, ſed notat, ab his morbum quandoque incepiſſe. Sic teſtatur, dentium caſum aliquoties præceſſiſſe, quandoque & ſucceſſiſſe pilorum defluvio. Idem de oculorum jactura affirmat.

Alibi (*Ibid. p.* 727.) monet, dentium caſum ut plurimum ſequi pilorum defluvium; *quandoque bubonem ſimpliciter, & illas primas enarratas affectiones, quæ in pene ſunt, atque ore.* Dentes autem decidebant absque ulla macula, non corroſi, neque carioſi, neque putridi. Notum eſt, poſt ſalivationem, in primis ſi valida fuerit, dentes quandoque excidere; nec mirum hoc eſt, cum tunc gingivæ multum exulcerentur: hic autem nulla ſalivationis mentio fit. *Bernardinus Tomitanus* (*Ibid. p.* 1053.) de mutationibus in decurſu morbi venerei obſervatis ſcribens, circa centeſimum circiter a luis initio annum, notat, frequentiſſimum fuiſſe his ægris pilorum, & capillorum defluvium; dein addit: *Vidit ætas proxime acta, in multis fieri dentifluvium, parcius nunc id videmus; ac multo ſæpius; cadere ſupercilia, capillos, & barbam, experimur.*

Ex his omnibus conſtat, quam late pateat diri morbi imperium in corpore humano, cum nulla fere pars ſit, cui parcat tetra lues. Quantæ calamitates quam enormes dolores, quanta deformitas, orantur in corpore olim pulcherrimo, dum inveterata lues omnia membra peredit lento tabo, dum, in ipſo juventutis flore (*Fracaſtor. ibidem p.* 187.):

Jam nimium fidentem animis, nec tanta timentem,
Invaſit miſerum labes, qua ſævior uſquam
Nulla fuit; nulla unquam aliis ſpectabitur annis.
Paulatim ver id nitidum, flos ille juventæ,
Diſperiit, vis illa animi; tum ſqualida tabes
Artus (horrendum!) miſeros obduxit, & alte
Grandia turgebant fœdis abſceſſibus oſſa.
Ulcera (proh Divum pietatem!) informia pulchros
Paſcebant oculos, & diæ lucis amorem:
Paſcebantque acri corroſas vulnere nares.

Nullum credo potentius eſſe effrænis libidinis antidotum, quam ſi quis miſerrimas illa vulgivagæ Veneris victimas, in Noſocomiis ad hujus morbi curam inſtitutis collectas, contempletur attentius. Vel ipſe hortorum Cuſtos faſtum, & proterviam deponeret, certus ſum.

§. 1446. QUÆ ſtillant ſaniem mucoſam, lentam, ſubviridem, carnem erodentem, in latum magis, quam profundum, proſerpendo.

Ma-

Maximæ utilitatis eſt in arte, rite diſtinguere ulcera venerea ab aliis malis, ut nempe debita cura poſſit adhiberi, cum venerea mala uſitatis remediis (vide §. 1444.) non obediant. Præcedenti paragrapho dictum fuit, contagium venereum tunica celluloſa, vel pinguedine adipoſa, vel muco lento ſubpingui, iretiri, & ſic partibus corporis variis adhærere, illas erodere, vi contagioſa, prolifera, omnia corrumpere, dum quælibet particula infecta novæ infectionis cauſa evadit.

Cum autem ſoleat attactu ſolo gigni primo morbus, hinc & afficit plerumque tabo ſuo illam partem corporis in principio, quam contigit. Dictum vero fuit, diferre hunc morbum, prout pars primo affecta tegitur cute, vel, hac carens, ſola obvolvitur cuticula. Quid contingat, ſi loca ſola cuticula tecta occupet malum, dictum fuit: hac paragrapho enumerantur illa ſigna, quibus cognoſcitur ulcus venereum, quod loca corporis cute tecta depaſcitur. Cum autem *celeberrimus Boehaavius* (*In Præfat. Aphrodiſiaci*) exactiſſime hæc deſcripſerit, ipſis fere ejus verbis utar.

Notat primo, quod, ſi loca cute tecta primo læſa fuerint a contagio venereo, tunc naſcatur ibi ulcus peſſimi moris, difficulter ſanabile; & tunc plerumque toti corpori ab hoc contagio metuændum erit; quoniam videtur efficaciſſimæ malignitatis venenum, quod ſolidam cutim penetret. Solet tunc locus affectus aſſurgere in tuberculum, repletum materie ſubalbida, flaveſcente, ſpiſſa inſtar cremoris lactis recentis, vix cohærente, ſed inſtar ejusdem cremoris defluente quaſi, quando, intercepta digitis, horum a ſe invicem abductione lenta remittitur; quæ, exſiccata, ex viridi flaveſcens, indureſcit cum linteis, quibus inhæret: hæc deterſa aſſiduo manat iterum, nec ſiſtitur, nec ſeparationem, ſuppurando, a ſanis facit; e contra, pars vicina trahens, eandemque virulentiam propagans in his, novam ſemper ſuppeditat materiam; unde hocce eodem modo lata ulcera, quæ ſemper in adipoſa membrana hærent, integumenta ſuperiora tarde corrumpunt, muſculos ſuppoſitos, denudatos, integros, & colore ruberrimo nitentes, oſtendunt.

Contagioſa enim labes, ſi ad cellulas membranæ adipoſæ pervenerit, ibidemque occurrenti pingui permiſcuerit ſe, tunc oleum hoc tenax virulentia ſua inquinat, rurſumque oleoſo hoc lentore retinetur, fovetur, atque calore, motu, mora, aſſidue, magisque incenditur, cutim, & cuticulam ſuperpoſitas rodit, corrumpit, interimque ſub his circumfuſas cellulas uleoſas contaminat; unde ſemper latior plaga in panniculo adipoſa corruota reperitur, quam ſupra in cute ſuperpoſita; exeſa eſt.

Materies, ex tali ulcere exiens, adeo diverſa eſt ab ea, quæ in aliis abſceſſum generibus occurrit, ut morbi peritus illam extemplo diſtinguat ab ichore, ſanie, pure, lympha carcinomatum. Eadem enim hæc materia, in lue genita, ſplendet inſtar ſevi ſemifuſi, lentore vix cohæret, colore eſt ſingulari, albo ſubluteſente, virideſcente; vix acris ſentitur, ardore, dolore morſu; ſed ſolam hanc membranam putrefacit, abſque ingentis doloris ſenſu.

Labia horum ulcerum, in locis cute tectis, nunquam elata, vel retorrida, ſed contracta, plana, quaſi polita, & pallida, ſæpe quaſi fluctuant, dum non amplius ſuſtentantur ſuppoſito panniculo adipoſo, qui latius excedi ſolet, quam cutis incumbens.

Si contigerit, ulcus tale ſanari, tunc ſemper cutis fœdo ſpectaculo, muſculis ibidem poſitis accreſcit; cavitas manet, profunda ſæpe in locis, ubi copioſa pinguedo cuti ſubſternitur; uti v. g. in natibus fit; immobilitas muſculorum, & hinc partis rigiditas, ſupereſt, ob muſculos, cicatrici, & vicinæ cuti accretos; color lividus, in rubellum vergens, ſemper fœdat cicatricem, quæ valde tenſa, arida, vix perſpirans, &

præ

præ forti tenſione ſplendens utcumque, apparet.

Sanato tali ulcere, niſi efficax medela contagium deleverit, continenter in plaga vicina ſimile priori malum oritur eandem ſemitam decurrens, ſimilia iterum relinquens mala. Quando pluribus in locis, vel ſimul, vel ſucceſſive, teterrima hæc ulcera corpus depaſcuntur, fœdis cicatricibus deturpatur corporis totius forma, & turbia veſtigia perpetuo manent.

Ex dictis patet, in latum hæc ulcera proſerpere potius, quam in profundum, & ſolam tantum pinguem tunicam depaſci; quin imo, nec cuti nocere, niſi quatenus, conſumtis vaſis cuti ſuppoſits, ſubducto pabulo, hæc ipſa perit.

Talia ulcera quandoque occurrunt poſt bubones apertos, quæ egregius Chirurgus *Goulard* (*Sur les Melad. Vanerennes p.* 107.) optime deſcripſit, & notavit, hæc ulcera non eſſe profunda, ſed ſordida, & materiam, quæ exit, vix rodentem, ſed mucoſam eſſe. Simul monet, in his ulceribus primum cicatricis veſtigium in medio ulceris fundo apparere, ſub forma pelliculæ tenuis, & rubræ, quæ ſe extendit ex centro verſus omnem ambitum; cum in iis ulceribus, quæ non a lue, ſed ab aliis cauſis, orta fuerunt, cicatrix, ab ambitu incipiens, verſus centrum pergat. Color ille ruber videtur inde oriri, quod deſtructa omni tunica celluloſa, muſculorum ſuppoſitorum color per tenuem hanc pelliculam transluceat. Difficulter autem ab ambitu ulceris venerei cicatrix incipere poteſt; quia, ut ante dictum fuit, ſolet tale ulcus in latum ſerpere, & ſub cute, adhuc integra, vel ſaltem non eroſa, vicinam membranam celluloſam conſumere.

Sequitur jam utilis indagatio illorum malorum, quæ a luis venereæ contagio naſci obſervantur in diveſis corporis locis, & pro varietate partis affectæ ſingulares morbos producunt, licet ab eadem cauſa pendeant. Cum autem impuro coitu lue venerea contrahatur frequentiſſime, idcirco in partibus genitalibus primæ noxæ frequenter occurrunt.

§. 1447. Hinc in veretro externo cancri; in interno gonorrhœa; in vagina fluor dictus albus.

Cum penis virilis in coitu impuro exponatur quam maxime contagio venereo, mirum non eſt, frequenter hoc membrum affici, etiam in ipſo morbi initio. Antea ad §. 1442. dictum fuit, quod tales puſtulæ vel a topica applicatione contagii naſcantur ſatis cito, vel ab eodem contagio reſorpto per venas, ſanguini miſto, & poſtea dein per metaſtaſin ad has, illasve partes depoſito; & tunc tardius hæc ulcuſcula prodire ſolent. Ad §. 1441. ubi agebatur de lue venerea per lactationem communicata, conſtitit, prima ſigna mali in papillis, & harum vicinia, prodiiſſe. Poſtea infecta fuerunt pudenda, cum pruritu vehementi, quem ſequebantur pudendorum ulcuſcula, a quibus mariti inficiebantur, ſicque tetrum propagabatur malum.

In illis locis, quibus luis contagium adhæret ſtatim, vel ad quæ per metaſtaſin depoſita fuit, oritur macula, in ipſo initio plana, ſtigma variolæ naſcituræ, vel morſum pulicis, fere referens; adeſt levis pruritus; vix dolet; elevatur pauto poſt hæc macula in papulam eminentem, ſub qua forma deſcripſit naſcentia hæc ulcuſcula venerea celeberrimus *Aſtruc* (*De Morbis Vener. l.* 3. *c.* 7. *p.* 242.) ſequentibus: *Initio levis extuberat papula miliaris, vel miliarem parum ſuperans, rubra, acuminata, calens, pruriens, cujus apex ſenſim complanatur, & albeſcit, ac tandem levi apertura debiſcit, unde ichoris quidpiam ejicitur. Continuata dein labrorum eroſione ulcus creſcit, dilatitur, excavatur; callis cingitur, magis, vel minus duris, denſatiſque, pure craſſo, viſcido, tenace, ſca-*

ſcatet; & ſimilia ulcuſcula in vicinis partibus plerumque excitat. Hæc ulcuſcula *cancri* ſolent dici, cum vulgaribus remediis non cedant, calloſa labia habeant ſæpe, contumacia ſint, & fundus eorum tangatur copia muci albicantis, vel liveſcentis (*Ib. pag.* 248.). Aliquoties vidi fundum talium ulcuſculorum ex flavo virideſcere. Forte, ſi parum ſanguinis, ex eroſo parvo vaſculo, miſtum fuerit, lividus ille color naſcitur. Sic facile diſtinguuntur hæc ulcuſcula, ab excoriatione, & aliis levioribus harum partium malis; cum hæc, vel ſponte, vel ſolitis remediis, ſanentur facile.

Operæ pretium eſt, cognoſcere, an hæc ulcuſcula contagio recenti poſt impurum concubitum debeantur, an vero a lue dudum jam latente in corpore producantur; cum in recenti malo ſpes ſit, ut virus, in his ſolis hærens hactenus, per eadem hæc loca iterum educi poſſit, abſque infectione reliqui corporis. Verum eſt, ſinceram ægrorum confeſſionem omne dubium tollere poſſe; ſed, uti optime monet *Aſtruc* (*De morbis vener. l.* 3. *c.* 7. *p.* 249.) ſæpe hi celant culpam, dum malunt, lui dudum latenti morbum adſcribere, quam recenti ſtupro. Mulieribus viduis ſatis familiare eſt, ut in defunctum maritum omnem conjiciant culpam; viri, jam ætate maturi, ut & qui caſtitatem voverunt, juvenilia delicta potius fatentur. Probabilem tamen conjecturam *Aſtruc*. (*Ibid.*) deducit ex ſequentibus: *Si ulcuſcula in viris frœnum, in fœminis carunculas myrtiformes, nymphas, aut clitoridem, occupent; ſi multa maligna, & conferta, ſint; ſi ſtadia percurrant cum celeritate, probabile eſt, recenti concubitu contracta fuiſſe, cum ea, quæ a latente lue dependent, præputii frœnum, aut vulvæ, & vaginæ carunculas, non affectent præ reliquis partibus, pauca, diſcreta, benigna, plerumque ſint, ac tarde ut plurimum judicentur*. Sed, uti præcedenti paragrapho monitum fuit, multum differunt inter ſe ulcera venerea, prout loca cute tecta, vel hac orbata, occupant: idem in pene virili verum eſt. Ulcera hæc frequenter occupant glandem, glandiſque coronam, & ibi alia mala producunt, quam in aliis locis: ſic v. g. eroſo tenuiſſimo epithelio, quod glandem, & internam præputii ſuperficiem tegit, papillæ nerveæ, adeo hic numeroſæ, diſſiliunt, & in verrucas degenerant. Longe alius effectus erit, ſi tale ulcuſculum frœnulum præputii obſideat, ut toties fit, quam ſi in externa cute, penem ambiente, hæreat. Ulcuſcula eadem, dum internam præputii ſuperficiem erodunt, miros tumores, inflatos, pellucidos, excitant ſæpe; unde *Phymoſis*, *Paraphymoſis*, ſequitur, & penis inflammatio, ſuffocatio, gangræna; de quibus §. 1449. dicetur.

Quamvis fateatur *celeberrimus Aſtruc* (*Ib. pag.* 243.) omnes genitalium partes communi periculo exponi, tempore concubitus impuri, tamen monet, ſingulis non inferri parem labem; quod quam veriſſimum eſt, & evidenter ex antedictis patet. Negat autem, ulcuſcula illa, ſive cancros venereos, unquam inſidere externæ ſuperficiei præputii, aut reliquæ cuti, qua penis veſtitur; ita & aſſerit, in fœminis hæc ulcuſcula, occupare quidem vaginæ, aut vulvæ interiora, ſed exteriora nunquam. Interim, oculatus teſtis ſui ſæpius, & externam penis cutim, & pudendi muliebris exteriora, cancris venereis occupata fuiſſe. Nec dubito, quin omnes, qui morbis venereis curandis operam dederunt, idem obſervaverint. Verum, dum *Aſtruc* operoſe inquirebat in cauſam, quare exteriora penis, & pudendorum muliebrium, nunquam obſiderentur cancris venereis, credidit, illam deduci poſſe a peculiari ſtructura illarum partium (*De morb. vener. l.* 3. *c.* 7. *p.* 244.) voluitque, in viris internam præputii, totamque baleni ſuperficiem, præſertim frœni latera, & coronæ glandis peripheriam, *denſiſſime conſterni vaſculis numeroſis, minutiſſimis*,

vix ſemilinea profundis, parallelis, cylindricis, cavis, infima parte cæcis; altera extrorſum dehiſcentibus tenui oſculo, quæ a circumfluo ſanguine humorem album, ſebaceum, viroſum, ſecernunt, ſecretumque ſtillatim evomunt; unde partium lævitas, ſenſus, mollities, lubricitas, jugiter foventur, ſed unde, ſi loturæ parcatur, ſordes brevi cumulantur, ſubalbidæ, oleoſæ, fœtidi, & gravioris odoris. Similem omnino ſtructuram ſtatuit adeſſe in mulieribus, in facie interna vulvulæ, & caruncularum omnium, quæ in vulva prominent. Has cryptulas, humorem illum viroſum ſebaceum colligentes, & collectum eructantes, voluit eſſe cancrorum venereorum veram, & propriam ſedem. Hoc argumentum in primis urget, quia Anatome tales cryptulas in his locis adeſſe docet; & ex antedictis ſatis conſtitit, contagium venereum pinguibus, lentis, mucoſis, humoribus facile irretiri, ſicque certis locis affigi quaſi, quæ deinde lenta eroſione deſtruuntur.

Sed has cryptulas his genitalium locis, jam deſignatis, non eſſe proprias, Anatomici docuerunt quam evidentiſſime. *Abrahamus Kaau* (*Perſpir. dict. Hippocr. c.* 5. *p.* 44.) in natibus, & dorſo infantis cryptas tales notabiles invenit; alioque loco (*Ibid. c.* 11. *p.* 103. *& ſeq.*) qui peculiariter his deſcribendis deſtinatur, monet ſequentia: *Eſt præterea & aliud exſudationis genus, ab interioribus extrorſum, quod æque obtinet eo in loco, quo cuticula pergit ſupra papillas, ac ubi cutim inveſtit; quod ſcilicet fit ope folliculorum, qui ubique in cute hærent, niſi in interiore parte manuum, pedum, & in digitis*. Cum glandularum nomini infenſior eſſet *celeberrimus Ruyſchius*, nec horum folliculorum ſmegmaticorum in cute præſentiam negare poſſet candidus ille Anatomicus, maluit illas vocare *cryptas Boerhaavianas*; quod nomen illis ſatis communiter tribui ſolet hoc tempore. Exactiſſima harum cryptularum deſcriptio in loco citato legi poterit. Hoc tamen notari meretur, quod *celeberrimus Aſtruc* voluerit, has cryptas cylindricas eſſe; e contra *celeberrimus Boerhaavius* invenerit eſſe, *receptacula quædam parva, ſubrotunda, cava, collo anguſtato conniventia, quæ, oſculo aperto, nec quod facile humorem intus in folliculo contentum eructat, in epidermide patent, atque ibidem poros cutis formant ſatis conſpicuos*. Harum cryptarum cutanearum figura non inepte refert tormentum bellicum miſſile, quod *Handgranaat* dici ſolet.

Notatur autem, quod folliculi illi, ſive cryptæ (*Ibid. pag.* 169.) eructent lubricum humorem, qui cutim inungit, *& quidem ad illas partes in primis, quæ aeri externo, vel motui, maxime ſunt expoſitæ, vel pilis ornatæ*. Cum ergo pubeſcant pudenda in utroque ſexu, natium commiſſura, & femorum interna pars, adeoque tali ſmegmate indigeat quam maxime, ad cavendum attritum, mirum non eſt, copioſos, & ſatis magnos in his locis folliculos inveniri. Quod niſi fieret, dolentiſſimas intertrigines paterentur homines; uti experiuntur illi, qui diuturno equitatu omne illud ſmegma ex his folliculis exprimunt.

Adeoque, cum omnes hæ partes numeroſos ſmegmaticos tales folliculos habeant, & per concubitum impurum contagio venereo alluatur, patet evidenter, in illis cancros, ſive ulcuſcula venerea, naſci poſſe, dum ſimul certa obſervata docent hujus rei veritatem.

In interno Gonorrhœa. Nomen hoc Latine verti poſſet *Genitale profluvium;* quod cognitum fuit quidem antiquis temporibus, ſed longe diverſum a Gonorrhœa venerea, de qua hic agitur. Sic, ubi de immunditie legali in Sacris (*Levitit. cap.* 15. *verſ.* 2. 3.) dicitur, leguntur ſequentia: *Vir, qui patitur fluxum ſeminis, immundus erit. Et tunc judicabitur huic vitio ſubjacere, cum per ſingula momenta adhæſerit carni ejus, atque concreverit, fœdus humor*. Canalis urethræ, uti ſtatim dicendum erit, mucoſis madet humoribus; pro-

ſtata

ſtata glandula ſuis emiſſariis patet in urethram; unde, ſi quacumque de cauſa ſecretio, & excretio talium humorum augeatur, per urethræ cavum ſenſim protrudetur lentus talis humor, qui adhæret extremo urethræ, internæque præputii ſuperficiei, & cum illis concreſcit; quod fœdum quidem eſt, ſed nullo modo contagioſum. Notandum præterea, quod in Gonorrhœa venerea egrediens liquidum non adhæreat, nec concreſcat, penis ſummitati, ſed fœdo ſtillicidio lintea maculet; unde in quibuſdam linguis etiam nomen habet *Druiper*, *Tripper* &c.

Poſtquam Gonorrhœa venerea innotuit, apud Medicos in uſu fuit, ut levia hæc, modo recenſita, mala Gonorrhœam vocarent quidem, ſed ſimplicem, ut a venerea, & contagioſa, diſtingueretur. Simplex talis Gonorrhœa obſervatur fieri *ab inaſſueta potatione cereviſiæ, equatione nimia, immoderato uſu Veneris, etiam puræ, clyſtere calidis admiſſo* (*Aſtruc de Morb. vener. l. 3. c. 1. §. 4. p. 162.*). Vidi, ſimilia orta fuiſſe ab acriorum diureticorum uſu, Cantharidum applicatione, etiam externa &c. Verum omnia hæc vel ſponte ceſſant, vel brevi curantur; quod de Gonorrhœa venerea affirmari nequit ullo modo.

Qui ex iſto Sacrarum Literarum loco luis venereæ antiquitatem demonſtrari poſſe contenderunt, urgebant, hunc ſeminis fluxum debuiſſe contagioſum fuiſſe, cum tantus apparatus mundationis præſcriberetur, & tantæ cautelæ. Sed nemo credet hodie per attactum lecti, ſedendove, ubi lue affectus ſederit, contagium venereum ſano corpori communicari. Immunditias legalis nil cum contagio quocumque commune habet. In eodem enim loco (*Levit. c. 15. verſ. 16 19.*) legaliter immundus erat *vir, de quo egreditur ſemen coitus*, & mulier menſtruans, quam ſi quis tetigiſſet, imo & lectum ejus &c. pariter immundus erat. Præterea in Gonorrhœa ſimplici, & præcipue in illis, quibus ſemen profluit invitis, imo inſciis, abſque ullo voluptatis ſenſu, debilitantur, & enervantur, toti: econtra in Gonorrhœa venerea, moleſtantur frequentibus penis erectionibus; unde toties curatio retardatur, uti poſtea dicetur.

Certum eſt, Gonorrhœam veneream non adfuiſſe primo tempore, dum lues venerea in Europa graſſari cepit; unde & primi auctores, qui ſcripſerunt de lue, nullam mentionem Gonorrhœæ fecerunt. *Antonius Muſa Braſavolus* (*Aphrodiſ. p 659.*) tractatum de morbo Gallico ſcripſit anno 1551. ubi habet ſequentia: *A viginti annis citra, aliæ quædam ſpecies ortum habuere, quæ an declinantem morbum ſequantur, an aliquo modo immutatum ſit genus, ambigendum eſſet*. Quinque autem modos mutatæ luis deſcribit. Pilorum defluvium, dentium lapſum, unguium caſum, oculorum amiſſionem, & tandem Gonorrhœam: *Nam Gallicus affectus ex Gonorrhœa incipit, & poſtea pilorum defluvium ſequitur; quandoque incipit a Gonorrhœa, & in Gonorrhœam finit. Nam nihil aliud illam ſequitur, quam quod ipſa perſeverat, neque facile evinci poteſt; ſed neceſſarium eſt, ſi ſedari debeat, generoſis uti præſidiis, de quibus poſtea verba faciemus.*

In primis in hoc Auctore notari meretur, quod jam dubitaverit, an non declinantem jam a prima ferocia luem ſecuta fuerit Gonorrhœa, ſimulque notaverit, contagium venereum a Gonorrhœa incipere, & per hanc finiri, expulſa nempe per hunc fluxum morbi materie. Obſervamus noſtro tempore in infectis Gonorrhœam tantum (quæ, ſi rite curetur, corpus reliquum a lue liberat) nec ullum ex his malis ſequi, quæ virus venereum per totum corpus diſperſum comitari ſolent. Unde non ſine ratione creditur per Gonorrhœam, bona arte tractatam, liberari infectos omnino a contagio venereo. De qua re adhuc agendum erit, dum de curatione luis dicetur. Ubi autem Gonorrhœa negligitur, vel perverſa methodo tra-

ſtatur; vel dum perdita libidine ægri repetitis vicibus idem contrahunt ex impuro concubitu malum, lues venerea ſequitur. Secundum hunc Auctorem, Gonorrhœa circa annum 1531. primo apparuit, & videtur tempore *Bernardi Tomitani* (*Ibid. p.* 1053.) jam adeo frequens fuiſſe, ut dixerit: *quotuſquiſque eſt, qui lue Gallica non inficiatur auſpicio Gonorrhœæ? Profecto, qui hoc tempore non laboret circa hoc ſeminis profluvium, vix unus, aut alter exſtat*. Ille auctor lauream medicam conſecutus eſt an. 1531. Veroſimile eſt, quod artem exercuerit, ſaltem uſque ad annum 1538. quando Logicam incepit docere, in ordinem Profeſſorum cooptatus, & perrexerit in hoc munere uſque ad annum 1563. quando Profeſſorio muneri valedixit, ut ſe totum curandis ægris manciparet. Neque videtur illo tempore, quo docebat, ceſſaſſe ab Artis Medicæ exercitio. Nam in Proœmio, quod præfixit libris duobus de morbo Gallico, ab ipſo exaratis, dicit (*Aſtruc de lue venerea t. 2. p.* 765. & *ſeq.*): *Cum differendi rationem & magiſtram, invito animo potius, quam infeliciter, tractaverim, nihil tamen, aut naturæ meæ rationi magis conſentaneum, aut dignitati meæ opportunius, fore arbitrabar, quam quod mihi dabatur otii, poſt ipſam explicandi rationem, in Medicæ artis exercitatione conſumere*. Unde etiam, poſtquam Profeſſoris munus abdicaverat, otium nactus, *medicæ ſuæ exercitationis aliquod ſpecimem præbere voluit &c. Ac primum illud, quod mihi* (inquit) *ab oculos verſabatur, fuit de lue Gallica perctractatio*. Dum hæc omnia conſiderantur, videtur mentio Gonorrhœæ facta incidere in illud tempus circiter, quod *Braſavolus* (*Aphrodiſiac. p.* 1015.) ſtatuerat.

Verum quidem eſt, quod Capite primo libri ſecundi (*Aphrodiſiac. p.* 1053.) habeat ſequentia: *Temporis autem lapſu, uſque ad noſtram ætatem, quæ morbi centeſimum annum fere, aut circiter, explere videtur &c.* Quod non reſpondet Chronologiæ luis venereæ; nam *Bernardinus Tomitanus* deceſſit Patavii anno 1576. fere ſeptuagenarius, peſte ſublatus (*Aſtruc de lue vener. t. 2. p.* 766.) adeoque non erat inter viros, dum ſæculum ab incepta lue affluxit. Imo tota hujus Medici hiſtoria docet, quod binos illos libros de morbo Gallico ſcripſerit non diu poſt annum 1563. Hinc videtur error forte in notis numericis ſubrepſiſſe; a qua ſuſpicione celeberrimus *Aſtruc* (*Ib.*) ſe parum abeſſe fatetur.

Teſtatur autem *Tomitanus*, *prima contagionis ſemina exſtare in præſentia, bubones, cariem, verrucas, & Gonorrhœam*. Notandum, *Cariei* vocabulo hic non intelligi cariem oſſium, quam præcedunt dolores ſævi oſteocopi, qui hoc tempore, dum morbum a Gonorrhœa incipere ſolebat, longe rariores erant; ſed per *cariem* intelligebat ulcuſcula exedentia pudendorum; uti ipſe auctor (*Aphrodiſiac. p.* 1052.) diſertis verbis explicat. *Fallopii* teſtimonium utcumque magis dubium videtur ad determinandam Gonorrhœæ venereæ epocham (*Ibid. p.* 780.). Credidit quidem *celeberrimus Aſtruc* (*De lue venerea l. 1. c.* 13. *t.* 1. *p.* 99.) tractatum de Morbo Gallico ſcriptum eſſe anno 1560. aut 1561. (cum ibi dicat, nondum quindecim annos elapſos eſſe, a quo obſervata eſt Gonorrhœa Gallica, tunc illa epoca incideret in annum 1545.) verum alio in loco (*Tom. 2. p.* 746. 747. *Ibidem*.) notat, de natali, & emortuali die *Fallopii* diſcrepare inter ſe Auctores magni nominis; præterea monet, *Fallopium* nihil edidiſſe præter *Obſervationes* ſuas *Anatomicas*: reliqua omnia, quæ ejus nomen in fronte gerunt, eſſe poſthuma, & ab ejus diſcipulis edita, prout unuſquiſque ex ore magiſtri, non dictantis, ſed docentis, potuerit excerpere, atque ingenio ſuo diſponere, ſuiſque verbis reddere. Unde, licet anno 1560. vel 1561. ſcriptus fuiſſet ille tractatus; non tamen inde conſtaret, quo anno *Fallopius* hæc protuliſſet coram diſcipulis ſuis, qui ad epocham Gonorrhœæ pertinent.

Indefeſſus in rimandis auctoribus *Aſtruc* (*Ibid. p.* 637. *& ſeq.*) qui de lue venerea ſcripſerunt, invenit apud auctorem quemdam, *Jacobum a Bethencourt*, qui librum de lue hac edidit Pariſiis 1727. deſcriptionem Gonorrhœæ, quæ ipſi omnium prima videtur, & quæ ita ſonat: *Conſuluit me quidam juvenis, cujus mentula ſeſquiannum perpetuo ſanioſum, ac virulentum vomebat ſuccum, quod venereo contratxerat certamine. Uſus fuerat fruſtra multorum Medicorum, ac Chirurgorum conſilio &c.... Cum mentula doloroſe arrigeretur, de ulcere ſuſpicatus ſum; conſului, caveret ab injectionibus; tum, ne phlegmone proritaretur, tum, quod ſi ſeminariis ulcus latitaret vaſis, in mentulæ utroque latere diſpenſatis, tales inutiles penitus eſſent ..... medicamentis deſiccatoriis convaluit.* Auctor ſcripſit triginta annis, poſtquam lues in Europa apparuit; adeoque, ſecundum ejus teſtimonium, citius apparuiſſet Gonorrhœa venerea, quam ſcripſerunt modo citati Auctores.

Cum autem adeo conſpicuum, adeo moleſtum, ſit hoc malum, non potuiſſet latere primo Auctores, qui de lue ſcripſerunt, & de Gonorrhœa nullam fecerunt mentionem. Unde videtut concludi poſſe, lui jam cognitæ ſucceſſiſſe Gonorrhœam, quamvis exacte non poſſit determinari tempus, quo primum obſervata fuit; quod forte in diverſis regionibus varium erat.

Sequitur jam, ut de Gonorrhœa dicatur, & de variis locis, quæ occupat; quæ majorem, minoremve curationis difficultatem ſimul demonſtrant perito Medico. Cum in omni Gonorrhœa penis affectus ſit, ad meliorem intellectum illorum, quæ dicenda ſunt, quædam de ejus fabrica mirabili videntur præmittenda eſſe. Penis conſtat binis corporibus, cavernoſis dictis, qui ſunt bini tubi ligamentoſi flexiles ſibi invicem lateraliter accumbentes ſecundum maximam ſuæ longitudinis partem; non ſunt aperti tubi hi, ſed in extrema ſua parte clauſi, obtuſe conici, apice ſubrotundos habent; altera illorum extrema, quæ & radices corporum cavernoſorum penis dicuntur, a ſe mutuo recedunt, mole minuuntur, & in apices binos deſinunt, qui affiguntur marginibus oſſis iſchii, & oſſis pubis; ad ſe invicem accedunt circa ſymphyſin oſſium pubis, & ſibi mutuo uniuntur. Membrana conſtituens hos tubos cylindricos elaſtica eſt, ligamentoſa. Cavum horum tuborum repletur ſubſtantia celluloſa, valde firma, quæ videtur continuatio eſſe ipſarum membranarum involventium: omnes cellulæ inter ſe communicant, ſemper ſanguine plus, minuſve plenæ, quæ cellulis Lienis comparari poſſunt.

Ubi duo hi tubi, ſubſtantia celluloſa illa pleni, ſe mutuo tangunt lateraliter, fibræ tranſverſæ unius fibris tranſverſis alterius uniuntur, ſicque formatur ſepimentum quoddam, in quo fibræ hinc inde a ſe mutuo recedunt, & parvos hiatus faciunt, per quos communicatio inter bina corpora cavernoſa obtinetur; ita ut, flatu adacto in unam horum, mox turgeat alterum. Sepimentum illud valde extenuatur circa extrema obtuſa, quæ & capita corporum ſpongioſorum penis vocari ſolent. Dum bini hi tubi cylindrici ſibi mutuo lateraliter accumbunt, ſuperius, & inferius manet ſpatium liberum: in hoc ſpatio inferiore, quod ſuperiore majus eſt, ſecundum totam longitudinem corporum cavernoſorum penis ſibi mutuo accumbentium, locatur, *urethra*, quæ, una cum modo deſcriptis corporibus binis ſpongioſis, penem conſtituit, & præcipua eſt Gonorrhœæ ſedes; adeoque bene cognoſci debet, ut ille morbus rite intelligi poſſit (*Winslow Expoſit. Anatom. pag.* 565. *& ſeq.*).

Urethra, partem inferiorem penis occupans, locatur in ſulco, quem relinquunt bina corpora cavernoſa penis ſibi mutuo accumbentia, & fortiter illis adhæret, ſecundum totam longitudinem ſulci, per quem urethra decurrit. Quamvis autem urethra duplici mem-

membrana conſtet, & inter has binas membranas ſubſtantia cellulosa locetur, qualis in corporibus cavernoſis penis obtinet; tamen differt ab illis, quod mole minor ſit, & canalem faciat apertum ad veſicam uſque, per quem urina, & ſemen, exeunt, cum corpora cavernoſa penis tubos quidem referant, ſed cœcos, per quos nihil tranſit, & qui in apice obtuſo clauſi ſint utrique.

Unde penis virilis, præter integumenta communia; conſtat tribus ... ribus, quæ cavernoſa dici ... entur; binis corporibus carvernoſis penis, quæ majora ſunt, & tertio minori, quod pariter cavernoſum eſt quidem, ſed apertum canalem facit: nunquam pulchrius penis illa fabrica demonſtrari poteſt, quam ſi, flatu diſtentis corporibus cavernoſis binis majoribus, & corpore cavernoſo urethra, exſiccetur totus penis; rigide enim, poſt exſiccationem, cellulæ non collabuntur amplius, ſed diſtentæ manent, licet, in taleolas diſſecto pene exſiccato, aer libere exeat. *Celeberrimus Ruiſchius* (*Obſervat. Anatom. Chirurg. num.* 100. *p.* 93. *& ſeq.*) primus inflammationis methodo, mirabilem penis humani fabricam demonſtravit, & figuris nitide expreſſit; ubi, in taleolis penis inflati, & exſiccati diſſectis, demonſtrat evidenter, quomodo urethra in inferiore penis parte decurrat ſub corporibus cavernoſis penis, ſibi mutuo accumbentibus. Probat idem, citatis clariſſimorum Anatomicorum teſtimoniis, qui ante illum ſcripſerunt, quod veram penis, urethræ, & glandis, fabricam ignoraverint. Corpora autem illa, quæ hodie cavernoſa penis communiter dicuntur, vocavit nerveo-ſpongioſa.

Primo tentaverat, cruore omni exhauſto, implere vaſa penis per materiam ceraceam injectam; ſed, repletis ſic cellulis penis, nihil diſtincti videre potuit; unde poſtea, ſanguine e pene expreſſo, & aqua, ſiphonis beneficio, eluto, flatu replevit, vinculo injecto arctiſſime ligavit, dein exſiccavit. Sed, ut rite intelligatur glandis penis fabrica, notandum eſt, urethram, poſtquam pervenit ad extremitates, ſive capita, corporum cavernoſorum penis, una cum ſuo corpore cavernoſo formare glandem penis. Corpus enim illud cavernoſum urethræ, binis ejus membranis interpoſitum, inter finem proſtatæ, & adunationem corporum cavernoſorum craſſiſſimum, dein toto decurſu gracilius, ad anteriora penis iterum craſſeſcens, extrorſum flectitur, & relinquit os urethræ apertum in glande; dein conſtituit ſuperficiem exteriorem ſpongioſam glandis, terminatam in eminenti ejus fimbria circa nexum præputii (*Herm. Boerh. Inſtitut. Medic.* §. 654.). Unde glans penis eſt quaſi producta urethræ ſubſtantia, retrorſum reflexa; & capita corporum cavernoſorum penis tegens, illis inſidet; membranaque, externam ſuperficiem glandis tegens, eſt continuatio membranæ, quæ internam ſuperficiem urethræ inveſtit; ſub qua pergens cavernoſum corpus urethræ ſubſtantiam ſimilem per glandem ipſam prolongat; dum, ſimul cum his retroflexa urethræ membrana externa regit capita corporum cavernoſorum penis, ſicque pariter impedit, ne ulla communicatio ſit inter bina corpora cavernoſa penis, & corpos cavernoſum erethræ.

Mirabatur *Ruiſchius* (*In loco modo citato p.* 95.) dum inflatis corporibus cavernoſis penis, inquirebat in ſtructuram glandis: *Ea enim inflatione intumuit, & induruit quidem interior glandis pars; flaccida tamen manſit glandis pars exterior.*

Nec mirum hoc erat: inflatis enim corporibus cavernoſis penis, ſentiebat digitis turgentia horum capita, quibus glans, non inflata, inſidebat, flaccida omnino; unde credidit, interiora glandis turgere tantum. Hanc rem pulchre expreſſit (*Ibid.*) dum penem, ſolis corporibus cavernoſis inflatis, delineavit, diſciſſa glande, & ſecundum longitudinem, & tranverſim, ſed nullo modo turgente. At, dum inflabat *Ruyſchius* (*In*

(*In loco modo citato p.* 75.) ſolum corpus cavernoſum urethræ, intumuit pars glandis exterior, neutiquam vero interior, quæ flaccida manſit. Poſtea inflavit & bina corpora cavernoſa penis, tuncque, illo exſiccato, & diſſecto, curavit delineari pulcherrimus illas figuras, quæ penis ſtructuram tum nitide demonſtrant, inter quas binæ ſunt (*Ib. fig.* 81. 82.) quæ oſtendunt, quomodo corpus ſpongioſum urethræ, una cum binis membranis urethræ, quibus coercetur, retrorſum flexum, glandem conſtituat, & corporibus cavernoſis, penis inſideat. Simul intervallum, quod eſt interpoſitum inter apicem corporis cavernoſi penis, & impoſitam glandem, a craſſiori linea diſtinxit, quam eſt in margine externo diſſectæ glandis: in hoc enim intervallo membrana cingens corpus cavernoſum penis contigua eſt, & concreſcit, membranæ externæ urethræ; unde major craſſities. Ex his intelligitur, quare *Ruyſchius* (*Ibidem p.* 95.) dixerit: *Repperi, penis glandem nil aliud eſſe, quam veram continuationem, tam corporis nerveo-ſpongioſi majoris, & craſſioris, maximam penis partem conſtituentis, quam minoris, & tenuioris urethræ, maximam & præſertim inferiorem ejus partem ambientis ſine ulla ſubſtantiæ mutatione.* Ex figuris autem ejus manifeſte apparet, glandem penis, proprie loquendo, eſſe continuationem corporis cavernoſi urethræ retroflexi, & penitus ſeparatam eſſe a cavernoſa penis ſubſtantia. Simul patet, *Graafium* (*Ibid. p.* 96.) erraſſe, dum ſtatuit, ſpongioſam urethræ partem, ſenſim glandi appropinquantem, magis attenuari, graciliorem reddi, tandemque in glande obliterari; contrarium enim verum: nam corpus cavernoſum urethtæ in glandis extremo maximum, & craſſiſſimum, eſt, totamque partem glandis exteriorem conficit (*Ib. fi.* 81. 82.)

Figura glandis ſimilis eſt cono, qui in apicem ſubrotundum finitur; convexitas ejus inferior plana eſt; baſis autem oblique poſita, cujus circumferentia parum excedit corpora cavernoſa penis, quibus inſidet. Canalis urethræ recta pergit, non per mediam glandem, ſed per partem ejus inferiorem, quæ magis plana eſt, & finitur orificio oblongo, quod fiſſuram refert, atque anguſtius eſt ipſo urethræ cavo, quod quaſi connivet, dum in illud orificium terminatur (*Winslow Expoſit. Anatom. p.* 567. *& ſeq.*).

Non tamdiu immorarer deſciptioni harum partium, niſi crederem, omnino neceſſarium hoc eſſe, ad intelligendam Gonorrhœam, & plura mala, quæ illam comitantur, vel ſequuntur; præcipue, ſi illa vel neglecta fuerit, vel mala arte ab imperitis tractata. Supereſt ergo, ut conſiderentur ea, quæ urethræ in toto ſuo decurſu a veſica, cui quaſi continuatur, ad ultimum orificium ejus in glande penis, apponuntur; & dein illa, quæ in cavo hujus canalis occurrunr notanda, ad Gonorrhœæ cognitionem, & curationem, inſervientia.

Urethra, ubi a collo veſicæ incipit, eſt ſimplex canalis membranaceus, & nondum acquiſivit corpus cavernoſum: ſuſtinetur ille canalis hoc in loco maſſa quadam albicante, craſſa, mediocriter firma, quæ caſtaneam nucem figura ſua refert, & locatur inter veſicam, ac urethræ bulbum (de quo ſtatim). Maſſæ huic *Proſtatarum* nomen datum fuit; plurali nempe numero, quia apparet diſtincta quaſi in duos lobos per ſulcum medium, decurrentem a baſi hujus maſſæ, quæ veſicam reſpicit, ad apicem, qui urethræ bulbum ſpectat: in hoc ſulco locatur prima hæc urethræ pars, & quaſi deprimitur; valide autem accreſcit ille canalis Proſtatarum maſſæ.

Pergit dein urethra, &, ad digiti tranſverſi, ac medii circiter diſtantiam a ſua origine, huic canali occurrit ſubſtantia quædam ſpongioſa, ſimilis corporibus cavernoſis penis; ſed tenuior tamen, quæ deinde urethram circumambit, illamque in toto ſuo decurſu comitatur. Spongioſa illa ſubſtantia non ſta-

ſtatim ambit canalem urethræ, ſed prius format corpus oblongum, quod *bulbus urethræ* dicitur.

In cavitate canalis urethræ plura occurrunt notanda; in illa enim parte urethræ, quæ *proſtatarum* ſubſtantiæ immergitur, adeſt eminentia ovalis, craſſior verſus poſteriora, tenuior verſus anteriora, & in apicem deſinens. Vocatur hæc eminentia *Garuncula*, *Caput Galinaceum*, *Veru montanum*; & pertuſa eſt in parte ſua craſſiore binis plerumque foraminulis, quandoque unico, rarius tribus: hæc ſunt orificia ductuum, per quos veſiculæ ſeminales excernunt ſemen in cavum urethræ. Præterea eodem loco, utriuſque ad latus craſſioris partis ejuſdem carunculæ, adſunt quatuor, quinque, ſex, foraminula, in forma creſcentis Lunæ diſpoſita, quæ ſunt ductus excretorii *Proſtatarum*; qui in cavum urethræ effundunt ſecretum ab his glandulis humorem (*Winslow Expoſit. Anatom. p.* 567. *& ſeq.*).

Membrana interna urethræ, tenuis admodum, & vaſculoſa, pertuſa eſt copioſis foraminibus oblongis, majoribus, minoribus, in primis circa glandem penis: hæc foramina continuantur in canales excretorios glandularum, quæ in corpore cavernoſo urethræ locantur: canales, vel ductus excretorii, harum glandularum decurrunt ſecundum membranam internam urethræ per ſubſtantiam cavernoſam, & dein oblique penetrant in cavum urethræ, quod ſecreto humore blando mucoſo obliniunt; atque ita ſenſilem admodum hanc membranam ab urinæ acrimonia defendunt, illamque lubricam, & flexilem, ſervant. Cum autem oblique in urethram aperiantur hi ductus, hinc illorum orificia ſemilunarem figuram habent (*Ib. p.* 569.). *Celeberrimus Morgagni* (*Adverſar. Anatom.* 1. *Tab.* 4. *fig.* 4.) has glandulas in diſſecta urethra exhibuit. Adſunt autem inter illos quædam reliquis inſigniores: prope initium corporis ſpongioſi urethræ inveniuntur binæ tales, quæ & ductus excretorios ſatis longos habent; magnitudinem autem ſingulæ habent nuclei ceraſorum, oblongæ, & complanatæ figuræ. Magis procedendo verſus anteriora, tertia prioribus ſimilis invenitur. Has glandulas *Cowperianas* dixerunt, ab inſignis Anatomici *Cowperi* nomine, qui illas detexit, & deſcripſit (*Drake Anthropol. lib.* 1. *c.* 18. *pag.* 115.) illaſque comparavit magnitudini fabæ Gallicæ: compreſſæ, & ovalis figuræ illas eſſe, dixit, coloris flaveſcentis, uti proſtatæ: utrimque adjacent, urethræ ſupra ejus bulbum, & ductus excretorii illarum, per dimidii pollicis ſpatium, decurrunt ſupra convexam ſuperficiem membranæ internæ urethræ, dein tenuiores fiunt, & oblique penetrant in ejus cavum binis diſtinctis orificiis, in illo loco, ubi ſub oſſibus pubis in Perinæo urethra inflectitur; tertia talis glandula in vicinia locatur, minor mole prioribus, prope anum, & binis orificiis patens in cavum urethræ, ad trium linearum diſtantiam a prioribus. Ut hæc glandula appareat, debet diſcindi corpus cavernoſum urethræ ad membranam internam urethræ uſque, ſecundum longitudinem (*Drakæ Anthropol. lib.* 1. *cap.* 18. *pag.* 137. 138.). In loco citato adſunt figuræ, quæ harum glandularum deſcriptionem elucidant.

His prius conſideratis, facilius intelligentur illa, quæ contingere obſervantur in Gonorrhœa, & quæ varia ſunt, prout in variis locis penis virus venereum hæret, ac erodendo ulcus excitat. Si ponatur, glandem penis, tali ulcuſculo venereo, poſt impurum concubitum, affici *Aphrodiſiac. in Præfat.*) conſtat glans, uti dictum fuit, producto ſpongioſo urethræ corpore uſque ad finem hujus emiſſarii, ubi, ſupra fines binorum corporum ſpongioſorum penis retroflexum, ad coronam glandis terminatum, hujus eminentem limbum facit; componitur ergo glans eadem ſtructura, qua corpus urethræ; unde, ſanguine arterioſo in cellulas effuſo, per-

perque venas redire impedito, impleri, & ad crepaturam uſque diſtendi, poteſt; quod in actu venereo jamjam ad effectum ſpectante tantum contingit: hinc eo tempore valide inflammatur, Semine autem emiſſo, glans primo flacceſcit; hocque momento temporis, valde bibula, facile rapit in cellulas ſuas jam inanitas, quod penetrabile applicatur ferventi illius ſuperficiei. Cum enim cellulæ corporis cavernoſi urethræ, ſanguine per arterias effuſo, & per venas redire impedito, turgeant quam maxime illo tempore, quod proxime ſeminis ejaculationem præcedit, hac peracta, mox redit ſanguis effuſus per venas jam liberas, & abſorbentium venularum oſcula facile tradunt vacuis jam venis ſanguineis, quidquid in ſe receperant. Peculiari venarum in pene ſtructura facilem, & promptam reſorptionem ſuadet. Demonſtravit enim primus inter Anatomicos *Ruiſchius* (*Obſervat. Anat. Chirurg. n.* 190. *pag.* 97.) quod *Venæ per penem diſtributæ, ſi non omnes, ſaltem tot, quot unquam offendit, ſint poris magnis, & viſibilibus foraminibus pertuſæ, cribri inſtar, &c. Ejuſmodi venarum perforatio in cauſa eſt, quod ſanguis, per penem redux, citiſſime poſſit a pene regredi, fere momento flacceſcente*. Immediatum autem inter cellulas penis, & venas commercium eſſe, patet inde, quod, inflatis corporibus cavernoſis penis, ſimul quoque inflentur venæ per dorſum ejus repentes, ut plurimum (*Ibid. pag.* 96. & *fig.* 75.) & talem figuram inflatis & exſiccatis penis exhibuit, qua methodo potuit illa venorum foramina videre. Rapidum ſatis ſanguinis motum eſſe per penem demonſtravit *Ruyſchius* (*Obſerv.* 42. *Ib. p.* 41.) alio in loco; vocabatur enim ad hominem, cui ulcus inter glandem, & præputium eroſerat arteriolam, ſequente valida hæmorrhagia, quæ miſerum fere exſanguem reddiderat, nec variis ſtipticis remediis compeſci potuerat. *Ruyſchius* glandem præputio texit, illudque productum digitis ſtrinxit, ſicque ægrum ab hoc periculo liberavit.

Hinc etiam intelligitur ratio, quare in initio luis venereæ tam prompte reſorbebatur contagium, & paucorum dierum ſpatio totum corpus inficiebat. In lue incipiente contagium venereum mobile admodum videtur fuiſſe, & facillime abſorbendum. Poſt plures annos incepit quaſi miteſcere, &, qua parte contrahitur, primo ſe manifeſtare ſolebat (vide §. 1442.) tuncque Gonorrhœa orta fuit, quæ, ſi rite tractetur, a lue venerea univerſali corpus præſervat ſæpiſſime; uti poſtea in curatione dicetur. Figitur enim tunc contagium venereum in loco, cui applicatur; & tunc non adeo cito per reliquum corpus diſpergitur, aut ſe multiplicat.

Cum penis in concubitu impuro omnium maxime contagio exponatur, intelligitur, cur adeo frequens hac parte contagium fiat? Cur tam crebro fungoſa glandis pars plena turgeat materie ulceroſa, quæ præcedenti paragrapho deſcripta fuit, ita ut preſſa glans hanc ſudet? Cur ulcera nata in ſpongioſa hac fabrica, depaſcentia omnem hanc compagem, & in tabum venereum convertentia, glandem totam ſiderari, decidere, a reliquo veretro ſæpe cæterum intacto ſeparari, faciant? Denique & palam eſt, a capite penis, ope corporis ſpongioſi urethræ, continuatum commercium, haberi uſque ſub collo veſicæ; quum totum hoc idem ſit, unumque continuatum celluloſum corpus; &, quum ſuperficies cellularum harum inungatur ſemper unctuoſo pingui humore, ut lubrica ſimul, & expanſilis facile ſit, vel inde iterum liquet, quare ſuſceptum hic ſemel contagium tanta ſemet luxurie alat, ſuſtineat (*Aphrodiſ. In Præfat.*). Porro ex his patet, pro diverſitate partis, cui in toto hoc tractu adhæret contagium, diverſa ſequi debere mala, & quædam ex his facilius, alia difficilime, curari poſſe; de quibus nunc agendum.

Contingit ab impuro concubitu, ut con-

contaminans materies, reſorpta meatibus, in ſuperficie glandis arrectæ œſtro venereo dilatatis, primo momento, quo flacceſcere incipit, ſe inſinuet cellulis corporis ſpongioſi glandis, quod continuatur inter binas membranas urethræ uſque ad collum veſicæ. Facit autem continuatæ fabricæ commercium, ut facile propagetur toto hoc tractu minimum adſperſi mali contagium. Ubi vero admiſſum ad tenerrimam hic pinguedinis membranulam, extemplo creat ibi ulcuſculum, quod colligit materiam, de qua ante dictum fuit. Ulceroſa hæc nata fœditas, in loco ſtructuræ tenuiſſimæ ſubpingui, ſcrobiculum capacem format ſemper; in quo illa fit, accumulatur, retinetur, lente inde exit, at ubertim exprimitur. Si cavum exeſum in fungoſa glandis fabrica ſiſtitur, atque per ſuperficiem ejus dilatata ſibi emiſſaria paravit, tum ſpurciſſimus mador hac parte tranſudat, glandem, & præputium corrumpit, tabeſacit quandoque, & ſiderat. Hæc vocabatur *Boerhaavio* Gonorrhœæ venereæ virulentæ *prima ſpecies* (*Ibid.*).

Cognoſcitur fœdo madore, minus craſſo, quam in cæteris hujus nominis morbis, aſſidue genito intra glandem, & præputium, vel materia per glandem preſſam extrinſecus tranſudante. Cæterum, ablato contagio, non difficilis hujus Gonorrhœæ ſanatio. Quandoque rubra macula in glandis ſuperficie apparet (omnium primum ſuſcepti ſignum) quæ aliquando evaneſcit brevi, & ſequitur poſtea excretio materiæ Gonorrhaicæ per ipſam glandis ſubſtantiam; quandoque ſtigma illud morboſum in ulcuſculum degenerat prius, & ex hoc ad fungoſam glandis ſubſtantiam pergit infectio. Ubi tale ulcuſculum, vel in præputii interna parte, vel in glande, hæret, fundit ſimilem materiam, & ſatis copioſam quidem, qualis eſt illa, quæ preſſa glande exit, quando celluloſa illius fabrica fuit infecta.

Cum autem Gonorrhœæ materies per ipſam urethram exſtillare ſoleat frequentius, ita ut ſeminis fluxum vocaverint plures, dum crederent, materiam hanc eſſe genitalem humorem, ſed corruptum per contagium luis venereæ, hinc, ubi per glandis ſubſtantiam prodibat illa materia, & nihil ex urethra, vocaverunt quidem Gonorrhœam, ſed *ſpuriam*; ut nempe ab aliis ſpeciebus diſtingueretur; Legitur (*Academ. des ſcienc.* 1729. *Hiſt. p.* 16.) celebrem facultatis Monſpelienſis Medicum *Maſſon* in tribus ægris vidiſſe peculiarem Gonorrhœæ ſpeciem, in qua tabus venereus ex glandulis coronam glandis cingentibus emanabat; & qui morbus ſolitis ad alias Gonorrhœas remediis curabatur: additur, celeberrimum *Barbeyrac*, & alios Medicos Monſpelienſes, eumdem obſervaſſe morbum antea. Cumque celeberrimus *Littre* tales glandulas (*Ib. l'an.* 1700. *Hiſt. p.* 39. & *ſeq.*) deſcripſerit in hoc loco, novum argumentum pro harum glandularum exiſtentia deſumptum fuit. Eandem ſententiam tuetur celeberrimus *Aſtruc* (*De Morbis Vener. l.* 3. *c.* 3. *p.* 190.) de morbi nomine, & loco, ubi de Gonorrhœa ſpuria, ſive de venereo ſtillicidio e balano, agit.

Illas glandulas adeſſe, demonſtratum eſt, quæ viroſi odoris ſmegma effundunt, quod originem dat ſordibus inter præputium, & glandem colligendis. Cum autem, uti antea dictum fuit, venereum virus ſoleat irretiri facile mucoſis, lentis, & ſubpinguibus, humoribus, quales hæ glandulæ fundunt, ſatis probabile videtur, has glandulas ſæpius infici; verum & aptiſſimæ videntur, ut contagium ſuſceptum figant, & inde naſcantur ulcuſcula venerea, quibus totam coronam glandis obſitam vidi aliquoties. An autem Gonorrhœa, ſpuria dicta, his glandulis affectis originem debeat ſemper, non videtur pro certo ſtatui poſſe. *Sydenhamus* (*Epiſtola ſecunda Reſponſoria p.* 414.) teſtatur ſequentia: *Ipſe ſcilicet vidi, virulentam hujuſmodi materiam per ſubſtantiam grandis poroſam exſudare, non per urethram ejectam, nulloque ulcere vel glan-*

glandem occupante, *vel præputium*. Plurimos ſic affectos ſe vidiſſe teſtatur & *Vercellonus* (*De Pudendor. Morbis c.* 3. *p.* 86.) qui *albam ſaniem plorabant per ſubſtantiam glandis poroſam*, *etiam citra ullum ulcus*. Memini probe, me vidiſſe aliquoties, preſſa glande in talibus ægris, exiviſſe per totam glandis ſubſtantiam guttulas tabi venerei, licet nihil mali detegere potuerim, nec in præputio, nec in limbo coronæ glandis, ubi illæ glandulæ ponuntur.

Altera Gonorrhœæ ſpecies (*Aphrodiſiac. in Præfatione*) obſervatur, quando virus venereum, per poros glandis ſe inſinuans, penetrat uſque in fabricam celluloſam urethræ circumnatam, ulcuſculumque ibidem format, quod meatus in urethræ ductum hiantes exedit; hinc ulceroſam materiam hac via effundit, aſſiduo quidem deſtillantem hoc exitu, ſed in primis, ubi veretrum hac parte premitur preſſu ab inferiori parte ſurſum adacto. Si prematur mane poſt ſomnum, lotio nondum reddito, penis ad pollicis diſtantiam a penis apice, a retro antrorſum, notabilis copia materiæ fœdæ exprimitur. Unde patet, illam non hæſiſſe in urethra, ſed preſſione in eam derivatam fuiſſe ex cavernoſo urethræ corpore. In hac Gonorrhœæ ſpecie nil talis materiæ ultra ex toto pene, a collo veſicæ preſſo ad glandem uſque, prodibit. Unde concluditur, hunc ſolum locum affectum eſſe.

Hæc eſt frequentiſſima in initio Gonorrhœa, quotidie occurrens, ingentem plerumque copiam tabi venerei gignens, diu ſatis durans, præcipue in laxis hominibus; &, ſi modo materies libere excernitur, licet diu, raro luem generans, imo fere ab ea præſervans. Verum id præcipue incommodi habet, quod, in ſinuoſis illis celluloſæ membranæ ambagibus diu hærens, diuturna ſtillicidia, vix ulla arte ſananda pariat; præcipue, ſi neglectum, vel male tractatum in initio fuerit hoc malum; tunc enim poterit virus propagari per totam longitudinem corporis cavernoſi urethræ, ad ejus bulbum uſque.

Hinc locus affectus eſt in primis circa finem urethræ, quæ circa glandem dilatatur, & facit foſſulæ ovalis ſpeciem, quæ & navicularis dicitur (*Winslow Expoſit. Anatom. p.* 569.).

Cum autem corpus cavernoſum urethræ, uti ante dictum fuit, retroflexum, glandis penis molem conſtituat, in inferiori parte urethra ibi tenuior eſt in ſua ſubſtantia, & quandoque in hoc loco eroditur foraminulum, quod curatu difficile eſt, imo aliquando tota vita manet.

Ante dictum eſt, urethræ canalem per totam ſuam longitudinem pertundi orificiis, majoribus, minoribus; his etiam ſatis facile communicari luis contagium poteſt, a quo Gonorrhœa ſequitur. Solet hoc malum fieri ab acrimonia, vel copia majori veneni venerei, ab ardenti, & repetito impuro concubitu, a prioribus Gonorrhœis prægreſſis, a veneris uſu, dum Gonorrhœa jam adeſt, a calore magno aëris, ſaltatione, equitatione in primis; quibus omnibus contagium venereum redditur actuoſum magis, & noxium.

Sentiunt ægri moleſtum ſenſum in pene, ac ſi coarctaretur urethra: major copia exit materiæ, ſed lentiori ſtillicidio, ob urethram eo magis coarctatam, quo plures tales loculi affecti ſunt: a loco poſteriori penis premendo, glandem verſus, exprimi poteſt materia; quod non contingit, ubi in ſuperiora parte urethræ prope glandem hæret mali ſedes: albus humor exit, qui exſiccatus flaveſcit, & lintea reddit rigida: ſi pejoris indolis fuerit malum, virideſcit; peſſimum, ſi amurcoſus, ſanioſus, ſanguinolentus, humor effluat; deſignat enim tunc, fabricam cavernoſam urethræ exeſam eſſe; unde difficultas curæ præſagitur: ſolet autem hoc in primis contingere illis, qui tentigine venerea vexantur frequentius, dum Gonorrhœa laborant. Pari etiam ordine color materiæ exſtillantis mutatur, dum idonea medela adhibita mor-

bus in melius tèndit; amurcoſa, & ſanguinolenta ſanies virideſcere incipit, dein flaveſcere; poſtea albeſcit, & copia minuitur.

Obſervatum fuit ſæpius, eo pejorem eſſe Gonorrhœam, quo tardius prodeat poſt concubitum cum infecta muliere. Sentitur tunc moleſta quaſi ſtrictura in pene, quæ dum urina excernitur, non excitat dolorem quidem, ſed tamen alicujus obſtaculi ſenſum facit. Vidi, ſecundo, vel tertio die poſt infectionem Gonorrhœam jam adfuiſſe, in aliis quandoque tantum decimo quarto, imo & ſerius.

Cauſa materialis Gonorrhœæ videtur eſſe humor naturaliter a lacunis urethræ exiens, & urethræ internam ſuperficiem obliniens, & lubricans: ille humor in ſanitate paucus eſt, cui dum intricatur luis contagium, augetur copia ſecretionis, & ſimul conciliatur rodens acrimonia. Si, aucta ſecretione, per ſtimulum contagii, eluatur virus, antequam locum, cui adhæret, erodere poſſit, ſanatur abſque ulceratione malum; ſi virus acrius, vel copioſius, fuerit, aut diutius latuerit in loco, antequam prodierit Gonorrhœa, eroſio, & exulceratio, metuenda ſunt.

Optime notat *Shorp* (*Critical inquiry of the preſent ſtate of Surgery pag.* 133. *& ſeq.*) poſſe talem fluxum a ſola irritatione, ſecretionem humoris naturalis augente, produci, abſque ulcere; ſic a ſtimulo purgante ingens copia humorum in inteſtinis ſecernitur, & per alvum expellitur; a fumo tabaci, talis abundantia ſalivæ exſpuitur, ut quandoque totum corpus in maraſmum incidat. Fluor albus in fœminis magnam affinitatem habet cum materia purulenta; & tamen larga copia exit, licet nullum ulcus detegatur. In viris longe major copia materiæ Gonorrhaicæ exit, quam a paucis ulcuſculis urethræ ſuperficiem internam obſidentibus expectari poſſe videatur. Ulterius hoc probatur in Gonorrhœa muliebri; fluxus enim in his quandoque eſt admodum copioſus; & tamen ſollicita inveſtigatione nullum exulcerationis veſtigium in vagina detegitur; quod tamen fieri deberet, ſi fluxus ille foret pus ulceroſum.

In viris interiora urethræ oculis vix patent; verum in cadaveribus illorum, qui, Gonorrhœa laborantes, aliis morbis correpti perierunt, quandoque inventa fuerunt ſigna inflammationis, mucoſæ lacunæ turgidæ, & emiſſaria oſcula ulcerata. Magna etiam copia colligitur quandoque materia in his partibus. Sic invenit *Morando Morandi* (*Prima Decade di Lettere Familiari p.* 108. 109. 110.) in juvene viginti annorum, qui ex lenta febre perierat, ante mortem totus maraſmo exſiccatus, tumorem ſubnigricantem, circa caput gallinaceum, ex quo collegit novem drachmas ſimiles materiæ. Dumque probare nititur adverſus illos, qui aliter ſentiebant, non eſſe ſemen, quod in Gonorrhœa ex urethra ſtillat, teſtatur, quod pauculum illius fluxus immiſerit urethræ canis, cum hoc effectu, ut de pene hujus animalis perpetuo ſtillaret flaveſcens ſanies ad mortem uſque: periit autem rabie canis ille.

Celeberrimus *Morgagni* (*De Sedibus, & cauſis Morbor. per Anat. detectis t.* 2. *p.* 194. *& ſeq.*) qui plures urethras viriles diſſecuit, quam forte ullus alius Anatomicus, teſtatur, quod illa vitia in urethra, quæ contagioſam Gonorrhœam comitantur, vix unquam, aut ne vix quidem, conſpexerit; in primo enim Gonorrhœæ initio, humor, qui exit, non eſt purulentus, ſaltem non eſt verum pus, nec dolor adeſt tantus, qui eroſionem deſignet, nec ſanguinis adhuc vel leviſſima tinctura, nedum guttula, apparet. Unde videtur confirmari, quod ille fluxus, in initio ſaltem, pendeat ab aucta copia naturalis muci, quo urethræ cavum inungi ſolet. In juvene enim, vigeſimum quintum annum agente, qui virulentam Gonorrhœam vetuſtam recentiore altera ante ſex menſes renovaverat, &, hac adhuc

dum

dum perſtante, hæmorrhagia ex vulnere perierat, attente perluſtrans genitalia (*De Sedibus, & cauſis Morbor. per Anat. detectis tom. 2. p.* 196.) invenit *in præputio, glande, urethra, nihil uſquam ulcerum, eroſionis, ruboris, nec quidpiam aliud, quod ad præſentem Gonorrhœam attineret, ſi madorem excipias, quam ſoleat, majorem, a media urethra ad glandem uſque pertinentem. Ad Gonorrhœam autem illam veterem, diuturnamque, ſpectare hæc, credidit; primum, ab eo ferme loco, unde mador incipiebat, extantem oblongam albidam lineam, ulteriora verſus oblique tendentem &c.* Huic madori urethræ quandoque ſe jungit rubedo, quam abfuiſſe in hoc homine, mirum non eſt, cum perierit hæmorrhagia. Veſtigia autem ab antecedente eroſione relicta ſe ſæpe vidiſſe in urethra candidiſſimus auctor (*Ibidem pag.* 197.) fatetur; lacunarum mucoſarum nempe abolitionem, cicatrices in urethra, ejuſdem coarctationem, in ipſa lacunarum ſede luxuriantis carnis excreſcentiam. Imo, in alio cadavere (*Ibid. p.* 198.) *tractus erat tranſverſorum digitorum trium, aut eo amplius, quo proclive erat intelligere, urethram olim fuiſſe ulceratam. Per eam enim faciem, in qua illi erant canaliculi, tres, quatuorve exſtabant, in traſverſum ducta, albidæ, & quaſi tendineæ, chordulæ, vel potius inſtitæ, non valde prominentes, nec uſquam ſe ab a*l*terna membrana urethræ ſejungentes.*

Unde videtur lis illa, quæ inter auctories, qui de his morbis ſcripſerunt, obtinet facile componi poſſe. Quidam enim voluerunt, in Gonorrhœa nunquam adeſſe ulcus, ſed majorem tantum obtinere ſecretionem, muci naturalis, quo urethræ ſuperficies interna obducitur; alii materiam ex pene effluentem dixerunt eſſe purulentam, & inde concluſerunt, ulcus Venereum adeſſe in omni Gonorrhœa; præcipue, cum viderent, a luis contagio ſuſcepto in aliis corporis locis ulcera exedentia naſci. Cadaverum ſectione demonſtraverunt, poſt Gonorrhœas apparuiſſe quandoque ulcerum relicta veſtigia, quandoque non.

Certe homo ſanus, æſtivo tempore, raro nares emungit, licet membrana interna narium folliculis mucoſis ſcateat; ſi autem coryza laborare incipit, ingens copia liquidi ex naribus depluit, ita ut continuo nares emungere cogatur. Ubi vero matureſcere, ut dici ſolet, coryza incipit, craſſior humor de naribus prodit, qui circa morbi finem puri cocto ſimillimus evadit, licet nullum omnino ulcus in cavis narium adfuerit. Similis materia per ſputa excernitur, ubi interna pulmonis ſuperficies eodem modo afficitur, ac nares a coryza, & tunc catarrhus adeſſe dicitur, qui moleſtiſſimam tuſſim inducit, quæ mitigatur, ſimulac ſputa cocta, puriformia prodeunt, & ſequitur perfecta ſanitas, abſque ullo pulmonalis ulceris veſtigio.

Unde celebris Auctor (*Abrah. Kaau Perſpirat. Hippoc. p.* 124.) ſtatuit, hunc humorem eſſe eundem, *qui in Gonorrhœa rheuma verum ſuppeditat, in quo virulenta veneni materies hæret; unde & tunc dolor maximus in loco, ubi glans deficit; quo vero plures horum folliculorum inficiuntur, eo pejor hic morbus, & contra; cumque, injecto liquore, communicare inter ſe demonſtraverit* Cockburnius, *facile proſerpit, ex uno in alium, malum.*

Sic etiam intelligitur ratio, quare minus frequenter contagium luis venereæ per totum corpus diſperſum fuerit, poſtquam Gonorrhœa ſe manifeſtare incepit; dum nempe hærens in urethra virus, copia majori muci ſecreti inviſcatum, abluitur, & de corpore expellitur; tuncque adeſt tumefactio, & dilatatio, potius horum folliculorum, & vaſorum vicinorum, quam eroſio. Unde *celeberrimus Morgagni* invenit in cadaveribus, uti modo dictum fuit rubedinem in membrana urethræ, & madorem majorem. Hinc & intelligitur ratio, quare *Botallus* (*Aphrodiſiac. p.* 872.) dixerit: *Qui venerei morbi principia parvi*

fa-

faciunt, juvantur mirum in modum ſeminis effluvio diuturno; nam paulatim, quod putridum erat conceptum, effluit cum cætero, quod nondum corruptum, ſed incoctum, labitur.

Quoties vero uſque ad glandulas urethræ, *Cowperianas* dictas, virus intravit, haſque obſedit, per emiſſaria havit, haſque obſedit, per emiſſaria ha-vit, haſque in cavum meatus urinarii ſe exonerat materies; & tunc *tertia Gonorrhœa ſpecies* adeſſe dicitur.

Glandulæ illæ *Cowperianæ*, uti ad eandem hanc paragraphum deſcriptæ ſunt, utrimque adjacent urethræ, ſupra ejus bulbum, & ductus excretorii illarum per dimidium pollicem decurrunt juxta convexam ſuperficiem membranæ urethræ; dein oblique penetrant in ejus cavum, illo loco, ubi ſub offibus pubis in Perinæo urethra flectitur.

Si virus venereum has glandulas invaſerit, & in his ſedem fixerit, inde vix extricari poterit; ſed hærens, ipſaque mora aſſiduo pejor facta, ingentes ibidem erodet ſinus, cavos, fiſtuloſos plurimos hoc pure aſſidue manantes, difficillimæ detorſionis, hinc & ſanationis. Hoc in primis metuendum eſt, ſi, quacumque de cauſa, impediatur materiæ in glandulis collecta exitus in cavum urethræ; tunc enim ulcera quandoque peſſima generantur ad latera urethræ, & vicina inquinantur; unde aliquando & ſubentanea penis poſterioris pinguia, vel celluloſa, occupantur, peſſimaque mala fiunt (*Ibidem in Præfatione*).

Sæpius hoc malum originem ducit a prima, & ſecunda ſpecie Gonorrhœæ prægreſſis; in primis, ſi repetitis vicibus jam talibus morbis laboraverit æger: rarius occurrit abſque his, & celeberrimus *Littre* (*Acad. des Scienc. l'an.* 1711. *Mem. p.* 267. *&c.*) qui magnum numerum cadaverum Gonorrhœa laborantium diſſecuit, tantum ſemel invenit has glandulas *Cowperianas* affectas ſolas. In hoc autem, ubi emiſſaria harum glandularum hiant in cavum urethræ, aderat rubedo, quatuor lineas larga, magis tendens verſus ſiniſtram, quam deſtram, partem. Fere in medio hujus rubedinis ulcus erat ſubrotundum, dimidiam lineam ſua diametro æquans, quod magnam partem orificii ſiniſtri arroſerat, uti & parvam portionem urethræ vicinæ. Glandula reſpondens huic orificio, rubra, & dura, & tumida, inveniebatur; glandula dextri lateris minus affecta erat.

Cognoſcitur hæc ſpecies Gonorrhœæ, tumore, & dolore, in medio Perinæi, qui quandoque ad anum uſque extenditur. Nec multum materiæ per penem exit in hac ſpecie Gonorrhœæ, quandoque vix ardorem urinæ ſentiunt; ſi nulla nempe exulceratio adſit in vicinia ductuum excretoriorum. Contingit plerumque, ut, in ultimo actu reddendæ urinæ, copia materiæ ſanioſæ, ichoroſæ, fœtidæ, ex pene prodeat; uti etiam, quando tumor in Perinæo manu comprimitur, dum nempe materia in his glandulis collecta hæret, quod ſæpius contingere debet, ob ſitum declivem harum glandularum.

Prognoſim ſatis facilem hujus Gonorrhœæ dat *celeberrimus Littre* (*Acad. des ſcienc. l'an.* 1711. *Mem. p.* 271.) credens, illam ſine magna difficultate curari poſſe, imo longe facilius, quam alias Gonorrhœæ ſpecies, quod mirum videri poſſet. Sed hæc admiratio evaneſcit, ſi conſideretur, quod egregius ille vir triplicem tantum Gonorrhœæ ſedem agnoverit, glandulas nempe has *Cowperianas*, Proſtatas, & Veſiculas ſeminales (*Ibid. p.* 263.). Nullam enim mentionem fecit binarum priorum ſpecierum Gonorrhœæ, de quibus jam dictum fuit. Accedit, quod vix unquam tractaverit hanc ſpeciem Gonorrhœæ, quam ſemel tantum in cadavere viderat, & hac occaſione reminiſcebatur, quod olim talem ægrum curandum habuerit. Fatetur ſimul, quod tunc temporis nondum ſatis noverat glandulas *Cowperianas*; hincque non adhibuerit omnem attentionem, qua uteretur, ſi denuo morbus talis ipſi occurreret.

Quod ſi contigiſſet, non dubito, quin egregius ille Vir ſententiam mutaſſet de cura facili hujus Gonorrhœæ (*Ibid. p. 267.*). Tamen hoc verum eſt, quod infectio harum glandularum minus metuenda ſit, quam ſi idem malum proſtatas, & veſiculas ſeminales, occupet, de quibus tribus locis ille tantum egiſſe videtur.

Notandum eſt, ab aucto tumore harum glandularum, & vicinarum partium, ſic poſſe comprimi illarum ductus excretorios, ut vel nihil omnino, vel parcam valde copiam, materiæ in cavum urethræ tranſmittant; tunc Auctores vocaverunt hoc malum *Gonorrhœam virulentam ſiccam*, *ſive Diſuriam veneream ſiccam* (*Aſtruc de Morbis vener. l. 3. c. 3. p. 185.*) quam celebris ille auctor ſtatuit vehementiores Gonorrhœas virulentas incipientes præcedere, vel ſuppreſſas ſequi. Binas autem talis mali cauſas ponit; Phlegmonem Proſtatarum, aut Veſicularum ſeminalium nempe; & Phlogoſin Eryſipelatodæam urethræ. Priorem cauſam adeſſe docent, tumor, calor, rubor, dolor, Perinæi. Nulla tamen hic metio fit glandularum *Cowperianarum* ſimiliter affectarum; quod mirum videtur, cum alio in loco (*Ibid. c. 4. p. 197.*) diſerte moneat ſequentia: *Experientia compertum eſt, Gonorrhœam quidem, quæ in veſiculis ſeminalibus tantum, aut proſtatis, ſedem habuerit, rarius in abſceſſum degenerare; ſive quod major, firmiorque illarum moles dilacerationi, ſine qua ſuppuratio nulla fit, magis reſiſtat; ſive quod multa, lata, brevia, emiſſaria, quæ ex illis partibus in urethram aperiuntur, liberiorem viam hærenti, & corrupto ſemini præbeant, unde minori effcacia concludentes cellulas debet erodere, Contra vero Gonorrhœam, in qua glandulæ* Cowpreianæ *affectæ ſunt, in abſceſſum frequentius abire, ratione contraria; ſive quod minor, & mollior illarum moles facilius corrumpatur, ſive quod ſemen inibi collectum (cum longo, obliquo, anguſto, ductu in urethram effundatur) diutius in ipſis reſtitet, atque adeo ipſarum contextum promptius peſſundet.*

Unde videtur colligi poſſe, quod glandulæ *Cowperianæ*, miaſmate venereo infectæ, Gonorrhœam ſiccam dictam, producant. Cum autem, his male affectis, mucus ab his ſecretus vel non excernatur in urethram, vel parcius ſolito, cum dolore urina excernitur; qui major erit, ſi urethræ vicina pars inflammetur, ut ſæpius obſervatur, & ichor, ex ductibus harum glandularum exſtillans, in rodentem acrimoniam degneret, quæ aliquando tanta eſt, ut has glandulas vix non integre deſtruat. Sic in cadavere hominis frequentes Gonorrhœas paſſi, quarum ultima ultra annum duraverat, *Morandi* (*Prima Decade di Lettere famigliari p. 109.*) invenit, de his glandulis tantum ſupereſſe bina inæqualia, & minutiſſima fragmenta, quæ calloſam contractiſſimam pellem referebant. *Celeberrimus Morgagni* (*De ſed. & cauſis Morbor. per Anat. detect. t. 2. p. 198.*) in cadavere juvenis invenit dextrum ductum glandularum *Cowperianarum* æquo tenuiorem, ſiniſtrum vero craſſiorem ſubflavo mucoſo humore diſtentum; emiſſarium autem ductum invenit peranguſtum, & ob exitus difficultatem turgidum, uti & totam hujus lateris glandulam tumentem, quæ in dextro latere gracilis, & ſtrigoſa apparebat.

Sequitur *quarta Gonorrhœæ ſpecies*) *Aphrodiſiac. in Præfatione*) dum virulentus tabus, uſque ad *proſtatas* productus, has tabefacit, inque abundantiſſimum pus virulentum reſolvit. Id mali ex durantibus diu, aut in primis repetitis ſæpe, Gonorrhœis oritur. Cognoſcitur, tumoribus in perinæo, propinquioribus ano, quam dum glandulæ *Cowperianæ* inficiuntur, uti & interceptionibus ſæpe peſſimis urinæ; rejectu copioſo purulentæ ſubputridæ materiæ; inſanabili fere ſuppuratione ad partes; ſæpenumero ulcere maligno, nec ſanabili, in perinæo nato; aliquando ulceribus peſſimis; circumquaque ad

lo-

loca proſtatarum prodeuntibus, & vicina depaſcentibus, fœdiſſimo ſpectaculo. Sed in primis, in hoc caſu, ſubito, & ſine manifeſta cauſa, lotium, intercipitur; unde diriſſimi, ſed inanes, ad exonerandam veſicam teneſmi; neque catheteri inducendo via datur, donec, ita excruciatis diu, ſubito purulenti quid urethra dimittitur, nec ita diu poſt ſimile malum infeſtat denuo. Quandoque & vidi contigiſſe, ut urethra circa regionem proſtatæ rupta, vel eroſa, urinam demiſerit in tunicam celluloſam perinæi, ſcroti, & vicinarum partium, quæ, mora acrior facta, in variis locis cutim erodebat perque foramina omnia hæc urina exprimebatur, dum veſicam exonerare tentabat; tuncque parca tantum urinæ copia per urethræ extremum exibat. In primis turpe tale ſpectaculum vidi in juvene, cui terebinthinæ ingens copia data fuerat, dum ſimul adſtringentibus injectionibus, in penem valida ſyringæ vi expreſſis, ſextæ jam Gonorrhœæ, qua per decem menſes laborabat, curam tentabat impudentiſſimus Agyrta. Quando ille urinam excernere tentabat, per unmeroſa ſcroti foraminula undique depluens conſpurcabat omnia vicina. Miſer ille, ut ſcortis plus largiri poſſet, plura furatus fuit, &, horum criminum convictus, laqueo vitam finivit. Honeſtæ familiæ precibus conceſſum fuit, ut cadaver non inferretur in theatrum Anatomicum, ſed ſepeliretur. Operis pretium fuiſſet, in cadavere luſtrare tetri talis morbi effectus. *Morgagni* (*De ſed. & cauſ. mob. per Anat. detectis t.2. p.199. & ſeq.*) propriis, aliorumque obſervatis confirmat, Proſtatam in Gonorrhœis, in primis repetitis, vel inveteratis, peſſime quandoque affici. Quamvis autem ex dictis magna curæ difficultas evidenter appareat; contigit tamen, in cadaveribus, *circa proſtatas, miram cicatricum ex ulceribus antiquis, inveteratis, tunc perſanatis, faciem conſpicuam fuiſſe* (*Ibid. p.* 200.) ex quibus apparet, & hanc Gonorrhœæ ſpeciem, curari poſſe; licet non ſine magna difficultate. Videtur *Sydenhamus* (*Epiſt.* 11. *Reſponſoria p.* 414.) credidiſſe, Proſtatas in initio Gonorrhœæ non affici, ſed ſerius: *Tandem*, inquit, *altius penetrans, glandulas Proſtatas efferato ulcere ſolet depaſcere; quod haud raro cernitur in eorum cadaveribus, quos hic morbus e medio ſuſtulit.* Eandem ſententiam *Cockburn* (*De virulenta Gonorrhœa p.* 24.) tuetur, & multis argumentis probat, quod nec Proſtatæ, nec Veſiculæ ſeminales, primum hoſpitium Gonorrhœæ præbeant. Cum autem per vicinas undique partes vis contagii aliquando ſe ſpargat, Proſtatas, Veſiculaſque ſeminales, in proceſſu Gonorrhœæ vitiari tandem poſſe, confiteri non veretur (*Ibid. p.*23. 24.). Hæc autem alibi (*Ibid. p.* 30. 35.) latius deducit.

Ultima tandem, & abominatiſſima Gonorrhœæ ſpecies eſt, quæ, infectione Proſtatarum, emiſſaria vaſculorum ſeminalium, inter exeuntes meatus proſtatarum hiantia, erodit, & venenum ſuum, per hos ductus, uſque in veſiculas ſeminales communicat, illarumque liquidum, & vaſa contaminans, profluvium largiſſimum, & fœdiſſimum creat; dum loca interim ſinuoſa, atque labyrinthi inſtar intorta, exulcerat. Si jam conſideretur, Proſtatas incumbere recto inteſtino, quod copioſa undique pinguedine cingitur, intelligitur, totum illum apparatum celluloſum, qui veſiculas ſpermaticas, veſicam urinariam, inteſtinum rectum, perinæum, ambit, atque interjacet, exulceratum, putrefactum, exeſum, hiatus fiſtuloſus ad ſcrotum, perinæum, anum, producere, ita ut, per cuniculos ſimul, & fiſtulas, omnes hæ partes coſumamtur, nec balneis, fomentis, injectionibus, emplaſtris, unguentis, cataplasmatibus, inciſionibus, dilatationibus, aliquid proficiatur, quin tandem & urina ipſa de his ulceribus demittatur (*Aphrodiſiac. in Præfatione.*).

Tantas calamitates *celeberrimus Boerhaa-*

Boavius ipſe vidit dolens; ſimilium & ego quandoque oculatus teſtis fui, quæ ſæpius repetitas, diu inveteratas, inprimis mala arte tractatas, Gonorrhœas ſequebantur. Horrui toties, dum perditi, & temerarii juvenes, cum triobolaribus ſcortis effrœni libidini indulgentes, Gonorrhœam ridebant, leve tanquam malum, & vix morbi nomine dignum. Vidi talem, qui, omni pudore depoſito, rerum geſtarum Epochas determinabat ordine numerario Gonorrhœarum, quas toleraverat; peſſime invehebatur in illos, qui de memoriæ fidelitate dubium movere audebant, dum pejerabat, hoc, illudve contigiſſe tertiæ, quartæ &c. Gonorrhœa tempore. Miſer ille, dilapidatis omnibus, genitalibus, femoribus, clunibus, horrendum in modum exeſis, ſub dio repoſitus, dum nemo illum domo recipere voluit ob intolerabilem fœtorem, periit quam miſerrime.

Celeberrimus Morgagni (*De ſed. & cauſ. morbor. per Anat. deteƈt. tom.* 2. *p.* 202.) licet non dubitet, Proſtrata glandula infecta, contagium venire poſſe uſque ad veſiculas ſeminales; tamen directe non vidit, illas affectas fuiſſe in cadaveribus Gonorrhœa laborantium, quæ diſſecuit; ſed indicium hujus rei ſe obſervaſſe credidit in cadavere juvenis 25. annorum, qui vetuſtam virulentam Gonorrhœam cum altera recentiori commutaverat, ſex menſibus antequam morte violenta periret; deprehendit enim veſiculas ſeminales ſtrigoſas, atque exſuccas, cum illa ætate turgidæ, & ſucco plenæ, ſoleant inveniri. Simul optime monet, ſi alicui, longa, & dira Gonorrhœa laboranti, per ſomniorum venereorum ludibria expellatur ſemen ſanguinolentum, fœtidum, ſordibus, ac pure inquinatum, non inde pro certo ſtatuendum eſſe, veſiculas ſeminales infectas eſſe: *potuerunt enim aliquando purulentæ, & fœtidæ ſordes, & cruoris aliquid, a tranſeunte, ſano alioquin, ſemine abripi, atque averti, ex ulceribus, quæ urethram, proſtatam glandulam, & ſeminalem caruunculam, occuparent. Ab his enim ultimis ipſis ulceribus non ſemper neceſſum eſt vitium cum veſiculis communicari, tametſi non difficile communicari poſſe, diximus.*

Talis eſt Gonorrhœa virilis, quæ, prout in diverſis locis ſedem fixerit malum, varias moleſtias parit incautis, & quandoque triſtiſſima mala, & curatu difficillima; uti patuit ex prædictis. Quin imo, licet feliciter evaſerint, & de corpore expulſum fuerit omne contagium venereum; quandoque tamen ſic mutata manet partium fabrica poſt Gonorrhœam virulentam, præcipue ſi frequentius repetita fuerit, ut generationis opus turbatum, vel & impeditum, maneat toto vitæ tempore. Singularem, talem caſum deſcripſit *de La Peyronie* cui ars Chirurgica tantum debet (*Mem. de l' Academ. Royale de Chirurg. tom.* 1. *pag.* 425. *& ſuiv.*). Homo triginta annorum, cujus uxor quatuor annorum ſpatio ter pepererat, inficiebatur Gonorrhœa, quam, varia coactus ſuſcipere itinera, admodum negligebat, & quæ a pluribus Agyrtis, biennii ſpatio, tractata fuit, abſque ullo omnino ſucceſſu. Præcipua ſymptomata morbi erant, ſuppreſſiones, & ardores urinæ, fluxus copioſus, nunc viridis, nunc flavus, ac ſæpiſſime ſanguinolentus. Ab equitatione fluxus ſupprimebatur; unde multum intumuit dexter teſticulus. Bona medela adhibita, ſanabatur quatuor menſium ſpatio ab hoc malo, & vivebat cum uxore, ante adeo fertili, per biennium, ut ſolitus fuerat; neque hæc concipiebat; tamen, ſollicitus de hac re, conſuluit *De la Peyronie*, narrans, coitus tempore non expelli ſemen cum impetu, ſed retineri, &, detumeſcente pene, exire ſpumoſum, majorique copia, ſi comprimeretur penis, vel urethra, cujus canalis liber erat ab omni impedimento; nam pleno rivo exibat urina. Cæterum ſaniſſimus erat. Poſt quinque, vel ſex annos morbo acuto periit. Diſſecta in cadavere urethra apparuit cicatrix in illa parte veru mon-

tani,

tani, quæ veſicam reſpicit; hæc, corrugando locum hunc, ſic mutaverat directionem orificiorum ſemen ejaculantium, ut non verſus glandem penis, ſed verſus dextram partem colli veſicæ, tenderet. Ut certius conſtaret hæc res, injectio tentata fuit per vaſa deferentia in veſiculas ſeminales, quibus repletis, liquor injectus, propulſus per vaſa ejaculatoria, impingebat in latus dextrum colli veſicæ, dum, in ſtatu ſano, verſus finem urethræ debuiſſet propelli, & libere exire.

Facile patet, tale fertilitatis impedimentum vix cognoſci potuiſſe, niſi poſt mortem; &, ſi in vita cognitum fuiſſet, quomodo potuiſſet curari?

Plura alia exempla, eodem loco memorata, docent, poſt Gonorrhœas toleratas ſupereſſe impedimenta, quæ liberam ſeminis ejaculationem reddunt difficilem.

Unicum adhuc ſupereſt ſymptoma, quod in Gonorrhœa obſervatum fuit, & magnam meretur attentionem; Ophtalmia nempe venerea, quæ, niſi cito auxilium feratur, immedicabilem inducit cæcitatem. *Erndtelius* (*Warſavia Phyſice Illuſtrat. cap. 6. pag.* 193.) teſtatur, non ſemel ſibi obveniſſe Opthalmiam, quæ venerea dici poteſt. Dum nempe, ab impura venere Gonorrhœam paſſi, balſamicis, & adſtringentibus fortioribus, utuntur; ſuppreſſa Gonorrhœa, ſubita metaſtaſis fit ad oculos, &, inducta ſimul per totum oculi bulbum inflammatione acerrima, excreſcentiam quandam circa corneam traſparentem format, quæ, niſi cito per inciſionem chirurgicam auferatur, ſubito in ſuppurationem properat, atque, ipſam corneam perforando, turbatis jam, atque infectis intra humoribus, ad effuſionem totalem viam parat: *Solet tunc prius quidem per vulnuſculum illud materia Gonorrhœæ prorſus ſimilis excerni.* Monet autem, nihil hic juvare *venæ ſectiones, nihil Purgationes, nihil Mercurialium, & Panacearum decantatarum uſum internum; niſi enim carnoſa illa, ac ferinæ indolis, excreſcentia auferatur primis, ſtatim atque apparet, diebus, perforatio ſequitur corneæ, humorumque effuſio, ſine ulla viſum recuperandi ſpe.* Nemo hoc mirabitur, qui conſiderat, quanta damna, & quales eroſiones, faciat miaſma venereum in duriſſimis etiam corporis partibus: quanto magis enim metuendum erit pro tenero viſus organo, dum per metaſtaſin materiæ morboſæ male mulctatur? Gonorrhœæ materiam retentam, & reſorptam, ad alia loca corporis deponi quandoque, vel inde patet, quod toties lues univerſalis, per corpus univerſum diſperſa, oriatur a mala Gonorrhœæ curatione. Quandoque & ad peculiaria corporis loca reſorptum virus deponitur prius, antequam per totum corpus diſpergatur. Sic, ab injectionibus adſtringentibus, ad curandam Gonorrhœam adhibitis, toties bubones ſequuntur, & teſticulorum indurationes, de quibus poſtea dicetur; quæ partes quidem viciniores ſunt loco, qui primo affectus fuit. Verum obſervavit *Storckius* (*Anno Medico ſecundo p.* 221.): *Gonorrhœa per adſtringentia ſuppreſſa, exulceratum fuiſſe umbilicum, & eandem ibi prodiiſſe materiem, quæ antea per urethram exſtillaverat.*

Talem ad oculos metaſtaſin confirmant obſervata *celeberrimi Aſtruc* (*De morbis vener. l.* 3. *c.* 3. *Edit.* 2. *tom.* 1. *pag.* 291.) qui teſtatur, *ſe obſervatione compertum habere, Ophtalmiam Gonorrhaicam, in ſummo etiam incremento, dicto citius remiſſam fuiſſe, vel evanuiſſe de repente, redintegrato Gonorrhœæ fluxu, vel erumpente bubone venereo in inguinum alterutro.* Monet autem, hanc metaſtaſin a genitalibus ad oculos in illis contingere, *quibus oculi natura molles ſunt, aut infirmi, aut quibus, ictu, aut affrictu, aut feſtucæ elapſu fortuito, male habent.*

Interim videtur non improbabile, Ophtalmiam veneream quandoque naſci, non per metaſtaſin, ſed a contagio immediate oculis applicato. Notu eſt omnibus, qui hos morbos curan-

randos habuerunt, quod Gonnorrhœa laborantes ſæpius de die ſoleant ex pene exprimere collectam in urethra materiam, ut ejus dotes, colorem nempe, ſpiſſitudinem, copiam, explorent, & ſic de curatione judicent; nec abſtinent ab hoc examine, licet moniti, frequentes has penis expreſſiones noxias eſſe, dum irritatur locus affectus. In primis hoc in illis obtinet, qui ab aliis audiverunt, vel, ſæpius Gonorrhœam paſſi, propriis experimentis didicerunt, morbum miteſcere; dum materia effluens ſpiſſior fit, & alba; unde inter pollicem, & indicem, materiem ex pene exprimunt leviter; dein digitis lente diductis variam ejus cohæſionem ſollicite examinant, & poſtea minus ſolliciti ſunt, ut digitos lavent, & abſtergant. Si ergo oculos digitis fricant illi, vel nares fodicent, periculum & Oxænæ venereæ, & talis Ophtalmiæ, incurrunt, uti facile patet.

Quod ſolo attactu materiæ Gonorrhaicæ oculi inflammari poſſint, rara, ſed certa, obſervatione probatur (*Ibid. p.* 295. *& in prima Edit. p.* 192.). Adoleſcens quidam dudum conſueverat ſingulo mane oculos abſtergere urina calente, ut oculorum firmaret aciem. Poſt contractam Gonorrhœam virulentam ab hac oculorum lotione non abſtinuit, nihil mali ſibi inde metuens. Cito ſequebatur Ophtalmia gravis, & venerea, cum acri involuntario lacrymarum fluxu, & lippitudine. Verum hæc mala iiſdem remediis tandem perfecte curata fuerunt, quibus ipſa Gonorrhœa.

Merito notat *Aſtruc*, talem Ophtalmiam ab externe applicato contagio, dum interim Gonorrhœa pergit, minus gravem eſſe, quam ſi, ſuppreſſa Gonorrhœa, virus impetuoſius, & majori copia, irruat in oculos.

Cum autem tunica adnata, quæ & conjunctiva dicitur, licet tenuis eſſe videatur, cellulus innumeris, confertiſſimis, diſcretis, inter ſe perviis, conſtet, illæ inflammatæ, infarctæ, tumidæ, undique ambiunt corneam pellucidam, quæ tumore tali in omni ambitu cincta apparet, acſi profunde in foſſa quadam hæreret, dum eminens ambitus rubram carnem quaſi refert, ſatis fœdo ſpectaculo, præcipue, ſi & palpebrarum interna ſuperficies, bulbo oculi contigua, ſimiliter afficiatur; quod facile fit, cum adnata tunica & palpebrarum internam ſuperficiem veſtiat.

Si tale Ophtalmia a veneno externe applicato, vel a benigniori Gonorrhœæ ſuppreſſione, ortum duxerit, levior erit, & poterit vulgatis remediis reſolvi, ac curari. Si contra a virulenta valde Gonorrhœa, ſubito ſuppreſſa, idem malum fuerit natum, cœcitatis imminet periculum. Viderat celebris auctor (*De morb. vener. l.* 3. *c.* 3. *p.* 293.) duos adoleſcentes ex tali Ophtalmia oculorum alterutro captos, eluſa omni Medicorum curantium induſtria; dicet fidendum eſt Mercurii ipſius viribus; licet enim magna doſi adhibeatur, & ſubito, præceps morbi impetus illius efficaciam anticipat; citius enim oculus petit, quam Mercurius vim ſuam exerit.

Diagnoſis talis Ophtalmiæ pendet in primis ex cognitione cauſæ; fluentis nempe Gonorrhœæ ſuppreſſione. Illum enim tumorem adnatæ tunicæ, ita ut cornea appareat, acſi infuſa hæreret, vidi aliquoties in Ophtalmiis, de quibus certiſſimus eram, quod nullo modo Gonorrhœam ſuppreſſam pro cauſa haberent. Cura præcipue in eo in primis verſatur, ut, per balnea, fomenta, ex emollientiſſimus remediis parata, perpetuo peni, & vicinis applicata, renovetur fluxus, qui ceſſaverat; dum eodem tempore oculis applicantur modice roborantia fomenta; quale v. g. eſt *acetum Lithargirii*, centupla aquæ copia dilutum. Simul adhibeantur animoſe illa, quæ ad curam inflammationis §. 395. laudata ſunt. Cum enim contagium venereum acre, & rodens, ſit, peſſimi inflammationis effectus §. 388. metuendi ſunt.

Notandum in primis eſt, quod tunica adnata, ſive membrana conjunctiva dicta, interpoſita textura cellulari adhæreat tunicæ albugineæ ſuppoſitæ, quæ ex unione tendinum muſculorum oculi naſcitur; & quod in his cellulis tumor ille inflammatorius hæreat, dum vaſa tenerrima, & cellulæ, ſanguine intruſo, craſſo, liquidiori parte orbato (vide §. 382. 2.) replentur. Tunica autem adnata tenuis eſt, &, una cum translucente tunica albuginea ſuppoſita, conſtituit *album oculi* dictum: adnata tota vaſculoſa eſt, ſic tamen, ut maxima horum pars contineat tantum humores ſanguine rubro tenuiores; unde & in junioribus tota apparet candida.

Vaſa hæc facile dilatantur, & tunc craſſiora etiam admittunt fluida. Si ſanus homo fricet oculos, non rubet adnata; idem fit, ſi arenula, vini, aceti, guttula, intra bulbum oculi, & palpebras hæſerint; validiſſima enim vi palpebræ tunc ſtringuntur, & ſanguinem rubrum in vaſa illa, facile cedentia, premunt; unde totum album oculi rubro colore perfunditur. Verum ipſa hæc adnata, adeo vaſculoſa, regit & pellucidam corneam, a qua apice ſcalpelli ſeparari poteſt, & in hoc loco vaſis adhuc longe tenuioribus conſtat, quæ, una cum liquidis contentis, luminis radios tranſmittere poſſint. Si ergo a valida inflammatione vaſa adnatæ, ubi corneam tegit, infarciantur humoribus craſſioribus, actum eſt de pelluciditate corneæ, quæ, vel per totum, vel pro parte, obſcuratur.

Sic naſcuntur in cornea maculæ albæ, opacæ, poſt validas oculorum inflammationes toleratas, & tunc ſæpe apparet vas arterioſum rubrum, oculis etiam non armatis facile conſpiciundum, quod ex tunica adnata, ubi albugineam tegit, tendit, ad limbum corneæ, illam ſupraſcandit, & in centrum talis maculæ terminatur. Nemo morbos oculorum attente tractavit, quin hæc viderit ſæpius: injectiones anatomicæ, colorata materia factæ, idem confirmaverunt quam manifeſtiſſime. Dum hoc conſiderabant Ocularii Chirurgi, vas tale arterioſum rubrum, quod ad talem maculam directe tendebat, diſciderunt, antequam corneæ limbum supergrederetur; ſic enim cavere conabantur, ne per illud vas craſſiores humores ad corneæ maculam venire poſſent. In uno, alterove tali vaſe turgente forte hoc tentari poſſet, exercitata, & ſuſpenſa manu; ſed macula opaca corneæ manet, vaſe quamvis diſciſſo. Hoc & fatetur *Aſtruc* (*De morbis vener. l. 3. c. 3. p.* 293.) dicens: *Porro tamen, quatacumque ſit operationis virtus, & efficacia, poteſt illa quidem præſenti noxæ mederi, & imminenti occurrere; at vero nequaquam poteſt jam contractam tollere, vel corrigere.* Unde ocyus hoc tentandum ſuadet, tanquam unica, quæ ſupereſt, medendi via. Voluit *ſcilicet circularem tumentis conjunctivæ ambitum ex toto exſcindere, & exſtirpare, ne qua compreſſionis cauſaupereſſet, unde oculus male haberet* (*Ib. p.* 294.) Modum, quo talis operatio tentari deberet, deſcribit; ut nempe totus circularis ambitus adnatæ proxime ad ſclerotiden ſummis forficibus attondatur. Quin imo, ſi interior palpebrarum facies ſimili tumore occupetur, *ſummis forficibus pariter detondenda eſt, & deglubenda.* Sed, quam ſenſilis, quam irritabilis, ſit interna palpebrarum ſuperficies, nimis notum eſt; &, ſi conſiderentur illa, quæ in generali vulnerum hiſtoria (§. 158. n. 5.) dicta ſunt, quod nempe labia vulneris incipiant poſtea calere, dolere, tumere, retorqueri, ſimul comitante febricula, & calore, quæ moleſtiæ tunc tantum incipiunt minui, quando pus factum eſt, credo, facile patet, perículoſæ inflammationis augmentum metuendum eſſe a tali ſectione, quæ fit in parte inflammata, & forfice, qui ſemper inter ſecandum plus, minuſve contundit vulneris labia. Nec parvum poteſt dici tale vulnus, quod toti circumferentiæ corneæ æquale eſt; & adhuc longe majus erit, ſi interna palpebrarum ſu-

ſuperficies ſimili modo reſcindatur. Quid fiet de ipſa cornea, vel ſaltem de extima ejus lamella, quæ adnatæ tunicæ continuatio eſt, ut dictum fuit, ſi, reſecti in omni ambitu vaſis, influxu humorum vitalium ſubito privatur integre? Hæ ſunt rationes, cur nunquam hanc operationem ſuaſerim. Semel præſens fui, dum circularis talis reſectio adnatæ tentabatur, ad curandam diuturnam ophtalmiam: quidam admirabantur dexteritatem artificis; ego dolui peſſimum eventum. Nulla tamen aderat Gonorrhœa; cujus ſupreſſioni tribui potuiſſet origo; adeoque levior erat cauſa mali.

In vagina fluor dictus albus. Simili morbo, ac eſt Gonorrhœa Virilis, inficiuntur, ab impuro concubitu, Fœminæ, & pariter fœdo ſtillicidio venereo laborant; ſed, ob aliam partium ſtructuram, in ſymptomatibus diverſitas occurrit. Vagina infecti hominis penem undique ambit, fricatur, agitatur; una cum ſemine Gonorrhœæ tabum excipit, qui poſtea lente relabitur; hinc mirum non eſt, hanc partem frequenter infici, & fœdari poſtea ulceribus venereis. Cum autem glandulæ ſebaceæ (*Perſpirat. dicta Hippocr. c. 13. p. 124. Morgagn. Adveſ. Anat. 1. tab. 3.*) dictæ adſint in alis, nymphis conſertiſſimæ, & in labiis pudendi muliebris, ac circa orificium meatus urinarii, inveniantur plurimæ cryptæ, ſive lacunæ, uti & in vagina, quæ naturaliter lubrico humore madet, adſunt in omnibus hiſce partibus loca apta, præſto eſt mucoſus humor, cui virus venereum intricari poterit, & ſimilia, ac in aliis corporis locis, mala producere.

Tabus Gonorrhaicus, a viro infecto projectus cum ſemine in coitu, tangit vaginæ partem ſuperiorem, ubi os uteri prominulum in ſe excipit. Hæc ſuperior vaginæ pars glabra eſt; nulla hic ruga; ideo hic loci rara eſt infectio, ob politam ſuperficiem, & quia liquidum immiſſum in vaginam ſponte deſcendit. Ad tertiam circiter longitudinis vaginæ partem ab illo faſtigio apparent ſemiorbiculares eminentiæ membranæ internæ vaginæ, ſive rugæ, quæ majores, & numeroſiores occurrunt deſcendendo, donec vagina deſinat, anguſtior jam, & quaſi connivens, in ſinum muliebrem. In his rugis diſponuntur papillæ nervoſæ, voluptatis inſtrumenta; adſunt & folliculi mucoſi.

Obſervatum fuit, in vagina a concubitu impuro produci ulcera, tres, quatuorve digitos tranſverſos longa, in inferiori parte lata, in ſuperiori arcta, quæ referunt vulnera per fiſſuram quaſi facta; talium ulcerum decurſus perpendicularis eſt ad vaginæ rugas: hæc ulcera emittunt materiam ſanioſam, tenuem, peſſime recedentem, & citiſſime inficientem viros, qui cum talis mulieribus concumbunt.

Quamdiu malum in vagina hæret, in primis ſi mitius fuerit, ſolet ſæpe pro fluore albo haberi, qui cum ſatis frequenter occurrat, quandoque tales mulieres nequidem ſuſpicantur, ſe infectas eſſe; in primis, ſi antea albo fluore, licet modico, laboraverint.

Videtur autem Gonorrhœa muliebris a fluore albo diſtingui poſſe, cognitione cauſæ prægreſſæ; ſuſpecti nempe concubitus, quam cauſſam tamen plerumque tegere ſolent. Præterea, fluor albus, a levi initio, per menſes, imo per annos, augetur ſenſim, & tarde tantum redditur acrior, flavus quandoque, virideſcens tandem; Gonorrhœa ſubito oritur, increſcit continuo, & feſtinans veſtigia auget mali; color, qui initio albicat, quandoque in flavum, & viridem, tranſit ſatis cito, eroſiſque vaſis, effluit tabus ſanguinolentus; ardoris, ac doloris, ſenſum in vagina percipiunt. Sed & fluor albus, ſi jam inveteratus fuerit, majorem copiam dat materiæ effluentis, quam in Gonorrhœa obſervatur (*Aſtruc Malad. des femmes t. 2. p. 228. & ſeq.*).

Patet etiam, ſi in vagina hæreat cauſa mali, mulieres, Gonorrhœa correptas,

ptas, poſſe eſſe liberas ab urinæ difficultate, quæ Gonorrhœam virilem comitatur. Unde ſtatuitur, Gonorrhœam in fœminis toleratu faciliorem eſſe, cæteris paribus, quam in viris (*Aſtruc de morb. vener. l. 3. c. 1. p. 167.*).

Hæc Gonorrhœa muliebris, ab infecto ſolius vaginæ cavo pendens, poſſet vocari, diſtinctionis cauſa, *prima ſpecies*.

Urethræ orificium in fœminis ſub Clitoride, in nympharum intervallo, ponitur, referens tuberculum, rugoſum utcumque, & pertuſum pluribus emiſſariolis, ex quibus viſcidus, ſive mucilaginoſus, humor exprimi poteſt. Ab impuro concubitu lacunæ illæ mucoſæ inficiuntur, vel ſolæ, vel ſimul cum ipſa vagina. *Graafius* (*De Mulierum organis c. 9. p.* 140. 141.) hunc locum ſolum pro ſede muliebris Gonorrhœæ habuit; & ideo, ad diſtinguendam hanc a fluore albo, voluit, genitalia eſſe inſpicienda: *Siquidem meatus urinarii exitum circumſiſtentes petes (in quibus lacunarum exitus terminantur) mucoſa quadam materie obſeſſas, ac interdum exulceratas, reperies*. Et in cadavere mulieris hoc vitio infectæ vidit: *utero, ejuſque vagina innoxiis, corpus glanduloſum, ſive proſtatas urethræ circumpoſitas, ſolum male affectas fuiſſe*. Cognoſcitur adeſſe hæc muliebris Gonorrhœæ ſpecies, dum tuberculum illud glanduloſum, in cujus medio urethræ orificium ponitur, tumet, dolet, & tabum venereum plorat, ſive ſponte, ſive dum premitur. Muſculus, quem *Santorini* (*Obſerv. Anatom. c.* 11. *p.* 208.) deſcripſit, & depreſſorem uretrhæ nominavit, irritatus, tentigine afficitur, & prominere facit totum hoc glanduloſum corpus; unde difficultas urinæ reddendæ, nec tamen ſemper ardorem ſentiunt, dum urina transfluit, ſed tunc tantum, quando locus affectus, exulceratus, ab urina expreſſa irritatur: ſentiunt autem moleſtam ſatis rigiditatem, ac tenſionem, dum urina emittitur, & conqueruntur, acſi aliquid excideret de vulva, vel ſaltem exitum moliretur. Quum vero hæc pars cum vicina celluloſa communicet, metus eſt, ne virus propagetur ad montem Veneris dictum, qui membranam adipoſam craſſiorem habet, aptiſſimam ſedem retinendo contagium, & turpia ulcera, in hoc loco nata, propaganda. Metus pariter eſt, ne urethra a vicino ulcere corporis glanduloſi erodatur; tuncque ſequitur faſtidioſiſſimus urinæ ad loca exteriora, & ſuperiora, vulvæ effluxus.

Hoc malum vocari poſſet *ſecunda ſpecies* Gonorrhœæ muliebris.

Urethra muliebris, a veſica, ſeu cervice ejus, orta, vix tranſverſo pollice longior, curvo inceſſu, paulo in ſuperiora converſo, extrorſum fertur, & infra Clitoridem hiat. Canalis eſt ſpongioſus, urethræ virili ſimilis, ſed multo brevior; decurrit inter trucum Clitoridis, ac vaginam ſuppoſitam, & utriſque adhæret: in interna ſuperficie inveniuntur ſimilia emiſſariola, ex quibus viſcoſus humor exprimitur; unde, ſi urethra a contagio venereo inficiatur, fiet *tertia ſpecies* Gonorrhœæ muliebris, quæ ſimilia pariet mala, ac in hiſtoria Gonorrhœæ virilis recenſita ſunt. Materies effluit ſimilis, ſtranguria moleſta eſt, & metus, ne, eroſa urethra, in vaginam depluat urina.

In labiis ſinus muliebris, utrimque ad latera, ad partem infirmam fere, ſub ſpinctere vaginæ, ponitur magna glandula, piſum majus æquans: unaquæque harum glandularum notabile emiſſarium habet, ex quo copia liquidi viſcoſi exprimi poteſt, & ſponte œſtri venerei tempore exire creditur. *Celeberrimus Morgagni* (*Adverſar. Anatom.* 1. *tab.* 3. ** *& litera K*) patula harum glandularum orificia delineavit, & unam talem glandulam, ſeparatam a reliquis partibus, figura expreſſit. *Santorini* (*Obſerv. Anatom. tab.* 2. *fig.* 1. *f.*) unam ex his glandulis, quæ imæ vaginæ extrinſecus adſtant, *Caſpero Bartholino*

Proſtatæ dictæ, pariter delineavit. Patulis illarum orificiolis miaſma venereum recipi poſſe, ſponte patet. Solet hoc malum incipere cum pruritu moleſtiſſimo, quem ſequitur tumor partis, & dolor: augetur copia effluentis humoris, tabum Gonorhrœæ referentis; tumor talis quandoque unicus, aliquando bini, & in interſemineo apparent, diſtincti a bubonibus, cum quibus quandoque confunduntur. Omnia illa, quæ dicta fuerunt in Gonorrhœa virili de glandulis *Cowoperianis*, hic pariter metuenda ſunt. Niſi enim extrorſum poſſit adduci talis tumor, ut libere evacuetur per emiſſariola in vaginam tabus venereus, omnia vicina eroduntur, oriuntur ulcera ſinuoſa peſſima, vagina, & vicinum adeo inteſtinum rectum eroduntur, ita ut fœces alvinæ per vaginam exeant: turpiſſimum malum, quod quandoque impudentiſſima poſtribula ſibi invicem exprobari ſolent in Noſocomiis, dum illarum cura habetur.

Hæc *quarta* Gonorrhœæ muliebris *ſpecies* vocari poſſet.

In his autem Gonorrhœis locus affectus in vagina frequentiſſimus eſt; in urethra ipſa, & ejus orificii ambitu, idem malum obſervatur, ut dictum fuit; &, cum illud, quod coitus tempore Gonnorrhœa laborans vir in ſinum muliebrem ejaculatur, ſponte deſcendat verſus inferiorem vaginæ partem, ubi hiant emiſſoriola glandularum modo deſcriptarum, videntur & illæ infectione venereæ ſatis expoſitæ.

An altius penetret Gonorrhœa, & uterum, tubas Fallopianas, ovaria, inficiat, merito dubitatur: poſſibile quidem videtur, lue per totum corpus diſperſa, & has partes affici deinde; ſed non conſtat, quantum novi, Gonorrhœam ad uterum uſque penetraſſe, & ibi excitaſſe ſimile malum. Verum tamen eſt, celebres Anatomicos inveniſſe in cervice uteri *quaſdam veſiculas, varia magnitudine, omnes vero ſubrotundas, aut ovales, internam prope totam cervicis faciem conertis agminibus obtinentes* (*Morgagni Adverſ. Anat.* 1. *pag.* 44.). Delineatæ habentur in utero diſciſſo (*Ib. tab.* 3. *L. L.*). Varium uſum harum veſicularum voluerunt diverſi auctores: quidam dixerunt, eſſe Hydatides; alii pro Ovis muliebribus habuerunt; alii ſtatuerunt, harum fabrica confici viſcidum, humorem, quo obturatur os uteri gravidi. Celeberrimus *Morgagni* ſemper ex his veſiculis lentum mucum exprimere potuit copioſum. Cum autem in præcedentibus dictum fuerit ſæpius, mucoſa, viſcida, pinguia, lentore ſuo aptiſſima, eſſe, ut miaſma venereum irretiant, & ad locum quemdam corporis figant, videtur hic frequenter, in cervice nempe uteri, idem contingere debere. *Santorini* (*Obſerv. Anatom. c.* 11. §. 9. *p.* 213. *& ſeq.*) qui has veſiculas deſcripſit accurate, & delineavit (*Obſerv. Anat. Tab.* 3. *fig.* 3. *lit. B.*) negavit: *Hydatides eſſe, neque novas fœminei ſeminis ſcatebras, aut novum muliebri cervici datum ovarium*; dein addit ſequentia: *Ne vero id prætaream, quod a clariſs. Morgagno, harum partium, ut & cæterarum, ſcrutatori accuratiſſimo, adnotatum fuit, vix unquam quidquam vitii in iiſdem me deprehendiſſe, licet putidiſſima ſcorta, cæteris alioqui partibus corrupta, diſſecuiſſem.* Leguntur quidem apud celeberrimum *Morgagni* (*De ſedibus, & cauſis morboſ. &c. t.* 2. *p.* 369.) obſervationes de tubis uteri a lue venerea exulceratis; dubium tamen videtur manere, an Gonorrhœa hucuſque propagata fuerit; an vero ex infecta prius humorum maſſa, per metaſtaſin virus ad hæc loca fuerit depoſitum.

Gonorrhœam toleratu faciliorem eſſe in mulieribus, quam in viris, ſi reliqua paria fuerint, ſatis patet; nam in illis poteſt adeſſe hoc malum, licet urethra nullum patiatur damnum, dum nempe fomes mali in loculis vaginalibus hæret; hinc vel nulla adeſt dyſuria, vel longe levior, quam in viris, licet etiam muliebris urethra affecta fuerit.

rit. Longe enim eſt brevior, & minus incurvatur. Præterea, ob eaſdem rationes, moleſtis Gonorrhœæ ſequelis, Phymoſi, Paraphymoſi, urethræ cicatricibus, carunculis &c. minus obnoxiæ ſunt mulieres (*Aſtruc de morbis vener. l. 3. c. 1. p. 167.*).

Difficilius tamen in illis curantur hæc mala; quia facile negligunt levia ſtillicidia, quæ poſt male curatam Gonorrhœam ſuperſunt, eo quod pluribus mulieribus familiare ſit vulvam, & vaginam madeſcere perpetuo; cum autem vix doleant tunc, omnem medelam ſpernunt. Viri e contra longe dociliores ſunt, & ſemper pejora metuunt, quamdiu vel minimum quid inſoliti de pene exit. Celebris auctor (*Vercellonus de Pudendor. morb. & lue vener. c. 4. pag. 227.*) ubi Prognoſin luis venereæ deſcribit, in hæc verba erumpit: *Cæterum, quod ad Gonorrhœam muliebrem, hanc jam dudum immedicabilem ſtatuimus*. In laxis illis, & ſemper fere quid humidi plorantibus, partibus, aliquod leve ſtillicidium diu ſupereſſe poterit, licet totum virus venerum jam fuerit edomitum. Verum illud ſtillicidium album erit, & mucoſum, nec inficiens amplius. De hac re poſtea adhuc dicendum erit ad §. 1459. ubi de Gonorrhœæ curratione agetur.

§. 1448. TUM glandulæ inguinales tumentes utroque in ſexu, bubones venerei, communicato per lymphatica reſorbentia contagio.

Inguina βυβῶνες dicuntur, & glandularum tumores in inguinibus eodem nomine deſignantur (vide §. 416.). Aliarum glandularum tumores, per reliquum corpus diſperſi, ſimiliter bubones vocati ſunt. Uſu tamen obtinuit poſtea, ut tumores ſub axillis nati, & inguinibus hoc nomine inſignirentur. Frequenter obſervantur in lue venerea, & cum inguina olim haberentur pro hepatis emunctorio, ex bubonibus deſumebatur argumentum, primam in lue infectionem hepar obſidere, dein vi hujus viſceris ad varia corporis loca depelli; de qua re videantur illa, quæ ad §. 1445. dicta ſunt. Unde *Fallopius* (*Aphrodiſ. p. 820.*) dixit: *Hepar, infectum Gallico, tentat emiſſionem ad propria emunctoria. Si materia craſſa, transfundit ad inguina; ſi tenuis, ad colem; aliquando ad dextrum, aliquando ad ſiniſtrum, aliquando ad utrumque, latus, aliquando in media pube. Ego tres vidi bubones, indicantes maximas vires expultrices, & matariæ infectæ copiam.*

Alterutrum, vel utrumque, inguem bubones occupare ſolent; pubem raro: nunquam mihi contigit bubonem in pube videre, & credo plures eſſe, qui nunquam hoc viderint; cæterum *Fallopii* obſervationem in dubium vocare non eſt animus. Aliquando contingit, bubones acquirere magnam molem, &, ſi in utroque inguine talis adſit, expanſa talium tumorum maſſa poſſet contigua fieri, ſicque intermedia pubem occupare. Monet ipſe *Fallopius* (*Ibidem*) (: *Quoties glandula talis intumuerit, ita magnus fit tumor, ut excedat magnitudinem panis unius ſolidi*.

Optime autem notat ſequentia (*Ibidem*): *Natura hujus tumoris eſt, ut ſtatim incipiat erumpere tumor, qui duum eſt generum: aliquado colligitur materia circa glandes in membrana veſtiente glandulas, vel replente cavitatem inguinum; aliqando ſubſtantia propria glandulæ intumeſcit*. Certum eſt, glandulas inguinales laxa ſatis tunica celluloſa involvi, & tegi, quæ multum diſtendi ſe patitur in omnem ambitum. Unde videtur major moles bubonis metuenda eſſe, ſi miaſma venereum hanc membranam celluloſam infecerit ſimul, quam ſi in ſola glandula ſedem fixerit; quam bubonis ſpeciem valde turbare Medicos, monet, *quod nunquam pervenit ad maturationem*. Econtra *illius, qui eſt extra*

tra glandes, primum ſignum eſt parvitas; ſecundum, celeris mutatio; tertio, cognoſcimus ad tactum, tumorem eſſe in membranis, & non eſſe aliquod corpus circumſcriptum, quod intumeat. Facile apparet, tumoris parvitatem potius exſpectandam eſſe a glandula affecta, quam a tumente membrana adipoſa.

Naſcentes bubones ſedulo conſideravi ſæpius. Ægri incipiunt conqueri de quadam tenſione in inguine, quandoque de obtuſo dolore; tunc tangere potui in profundo hærentes glandulas, parum tantum auctas, diſtinctas adhuc inter ſe, & ſecundum longitudinem inguinis diſpoſitas: cito ſatis augentur mole, & in unam quaſi coeunt maſſam, quæ poſtea in tumorem, ſæpe ſatis magnum, aſſurgit; & tunc non ſolæ glandulæ videntur hunc tumorem conſtituere, ſed ſimul infecta eſſe membrana celluloſa. Videtur præterea hoc confirmari obſervatis practicis. Magni bubones, per argenti vivi efficaciam incipiunt minui feliciter in omni ambitu, & quandoque ſatis cito; verum, dum pro magna parte jam diſparuerunt, ſupereſt quaſi nucleus, durus, renitens, qui difficillime cedit, & quandoque in ſcirrhum tranſit indomabilem.

Videantur illa, quæ antea ad §. 1337. dicta ſunt, ubi de ſuppuratione mammarum agebatur, & pariter de diverſitate curationis, prout vel in parte cellulari mammarum, vel in parte glandulari, vel in utraque ſimul, inflammatio non reſolvenda adeſt.

Bubo aut ſtatim apparet, antequam aliud malum in corpore cernatur, aut poſtquam ulcuſcula penis Chirurgorum curioſitate nimis propere ſanata ſunt, aut poſtquam Gonorrhœa intempeſtive ſuppreſſa eſt (*Alex. Trajan. Petron. de Morbo Gallico l.* 7. *c.* 5. *Aphrodiſ. p.* 1325.). Demonſtrat celeberrimus Alexander Monro (*De Venis Lymphat. Valvul. p.* 46. *& ſeq.*) multis in corporis locis, vaſa lymphatica valvuloſa oſculis ſuis fluida ſorbere; ſimul notat, pleraſque glandulas conglobatas inſignes, ſaltem quaſdam, ramos harum venarum in ſe recipere. Non mirum ergo videbitur, dum fervida Venere cum fœdis ſcortis volutantur juvenes, miaſma venereum hæc vaſa reſorbentia ingredi, & ad glandulas conglobatas una cum lympha venoſa deduci, illaſque inficere. Idem metuendum erit, ſi virus in pene ulcus fecerit, vel in urethra Gonorrhœam produxerit; nec ſatis attenditur, ut perpetuis lotionibus, fluxuve copioſo, eluatur ex his locis contagioſum virus, quod, reſorptum, circa glandulas has hærebit facile, illaſque in tumorem attollet. Probabile videtur admodum, infici illas glandulas præ reliquis, quæ loco primum affecto ſunt viciniores; ſic, ab infectis pudendis per concubitum, bubones fiunt: in nutricibus, quæ lue venerea infectos infantes lactant, ſicque inficiuntur, inter prima contagionis ſigna ſæpe ſe manifeſtant tumores ſubaxillares. In infantibus, quibus ab infectis nutricibus communicatur contagium, ſæpe primo invaduntur colli glandulæ conglobatæ.

Ulterius hoc confirmatur ex illis, quæ in variolarum inſitione contingere obſervantur. Leve vulnuſculum brachio infligitur, cui applicatur filum pure varioloſo imbutum. Sequuntur ſæpe tumores ſub axillis; unde Periti concludunt, non fruſtra inſtitutam fuiſſe inſitionem; ſignum enim eſt, venenum variolarum reſorptum eſſe. Cum autem nunc ſoleat in unico tantum brachio, non in ambobus, ut olim, inſitio fieri, glandulæ ſubaxillares ejuſdem lateris ſolent intumeſcere tantum (*Ibid. p.* 48.).

Unde patet, bubonem in inguine dare ſignum recepti in venas contagii; quod ſi totum figitur in hoc tumore, a lue liber poteſt eſſe hactenus æger. Verum hoc incertum omnino eſt. Poterit enim pars mali tantum hic hærere, & reliquum, maſſæ humorum miſtum, totum corpus inficere. Intelligimus hinc, quare bubones a Peritis ſemper ſuſpecti habebantur. Unde & Sydenhamus (*Epiſt. Reſponſ.* 11. *pag.* 416.)

poſtquam de Gonorrhœa egerat, ſubjungit ſequentia: *At vero, quoties morbi diuturnitate, & in dictis partibus mora, contagium ſurſum fertur, & ſenſim ſanguini labem imprimit, aut materia virulenta, indebito adſtringentium uſu in corpore retenta eſt, putreſcunt humores, vera lues exoritur, in qua tumores, ſive bubones, ſæpe in inguine comparentes, primum ejus gradum conſtituunt.* Contingit, & ipſe hoc vidi aliquoties in ægris, ut poſt impurum concubitum, cito, & abſque ullo alio malo apparente in ulla corporis parte, bubones prodeant, nec leve hoc malum eſt; deſignat enim, luis contagium, mobile admodum, & auctuoſum, non hæſiſſe partibus, quibus immediate applicatum fuerat, ſed, vaſis receptum, ulterius penetraſſe; hinc, niſi bona medela cito illud diffletur de corpore, metus eſt, ne totum corpus contaminetur. Vidi ſic, tertia die poſt concubitum cum ſcorto, non tantum bubones in utroque inguinis juvenis robuſti emerſiſſe, ſed & totam cutim variis fœdatam fuiſſe. Idem contingit ſæpius, dum cancri venerei (cariem vocaverunt olim Auctores, qui de lue ſcripſerunt) repellentibus, & exſiccantibus ſubito, tractantur remediis. Unde *Faloppius* (*De Morb. Gallic. c.* 81. *Aphrodiſiac. p.* 814.) ſevere monet: *Si fuerit caries vere Gallica, & non levis, ſed maligna, vel maligniſſima, fugite valide, & pure, repellentia; quia naſcerentur bubones.* Bubones recentem infectionem ſequi ſolent, vel cancros venereos in genitalibus mala tractatos methodo, vel Gonorrhœam ſuppreſſam: addidit his *celeberrimus Aſtruc.* (*L.* 3. *c.* 5. *p.* 218.) aliam cauſam: *ſi demum citra ullum coitum proxime prægreſſum ſponte contingunt, & ſignum latentis luis veneræ Pathognomicum conſtituunt.* Verum quidem eſt, quod venereum virus, humoribus circulantibus miſtum, deponi poſtea poſſit ad varia corporis loca; adeoque nihil repugnat, quod & hoc modo bubones excitari poſſint; tamen videtur hoc raro contingere: ſaltem non memini, me unquam vidiſſe bubonem, qui non deberet originem recenti coitui, aut cancris, vel Gonorrhœæ, male curatis. Notum etiam eſt, talibus ægris ſolenne eſſe, ut malint delicta juventutis confiteri, quam ob ſimiles errores, matura jam ætate commiſſos, erubeſcere.

Diſtinguitur bubo venereus ab aliis inguinum tumoribus, ſequentibus cauſis prægreſſis; impuro, vel ſaltem ſuſpecto, concubitu; cancris venereis, Gonorrhœa, præcedentibus.

Si in ipſo initio bubonis tangatur inguen, in profundo plures glandulæ, jam plus ſolito tumentes, percipiuntur, quæ, magis auctæ, in unam maſſam duram adunantur, & conſtituunt tumorem, latiorem in baſi, in faſtigio plerumque magis acuminatum. Color cutis non mutatus apparet a naturali; poſtea rubeſcit, dum bubo inflammatur, & in ſuppurationem tendit.

Cum hernia inguinali bubo non confunditur facile, niſi ab imperitis; oblongus enim eſt ab initio; inæqualis ſuperficiei, & latæ baſi innititur: in hernia inguinali ſuperficies lævis eſt, & ad figuram ſphæricam proxime accedens; digitoque prementi cedit facile, niſi fuerit incarcerata; & tunc gravia adſunt ſymptomata, febres, vomitus, paſſio iliaca &c. quæ bubonem nunquam comitantur. Si incarcerata non fuerit hernia, tactui cedit, preſſione tumor minuitur, flatus, & borborygmi in abdomine obmurmurant; quæ omnia in bubone non obtinent. Imo, ſi in bubone, jam ſuppurato, vel adhuc ſuppurante, aliqua percipiatur mollities, vel obſcura fluctuatione animadvertitur liquidum in bubone latens, id omne paucum eſt, & profundum, mediumque tantum tumorem occupat (*Ibid. p.* 223.).

Ubi autem hernia jam in ſcrotum deſcenderit, nullam omnino cum bubone ſimilitudinem habet.

Diu quandoque immutatus bubo perſtat, poſtquam totam ſuam magnitudinem adeptus eſt, &, pro varia ejus mutatione, diverſum nomen acquirit. Si dole-

dolere, calere, rubere incipiat, dicitur *Phlegmonodes*; ſi ſuppuratio ſequatur, *Puodes* dici poſſet; ſi totus indureſcat, & diu talis maneat, *Scirrhodes* nominatur; & ſic porro.

Inde etiam patet diverſa Prognoſis, pro varia tumoris conditione. Suppuratio non adeo hic metuitur, ſed laudatur potius, ſi per totum tumorem æquabilis obtineat. Scirrhus metuitur præ reliquis, cum peſſima mala inde ſequi poſſint. De quibus omnibus poſtea ad §. 1461. agendum erit.

§. 1449. ET in viris membri inflammatio ingens, brevi in gangrænam ſoluta.

Penis, ut dictum fuit, tempore impuri concubitus, omnium maxime exponitur contagii periculo; hinc toties omnium primo inficitur. Verum in illo loco, ubi miaſma venereum adhærere incipit, oritur macula pruriens, calens, cum leni inflammatione (vide §. 1444.) a qua, ſi exaſperetur quacumque de cauſa, ob ſenſibilitatem partis affectæ, peſſima ſequi poſſunt mala. Tintigo venerea, qua membrum affectum tumet, & erigitur, ſæpe validioris inflammationis cauſa eſt: ob hanc cauſam, uti poſtea in curatione dicetur, juvenibus hoc malo affectis imperatur victus tenuis mollis; vini, & liquidorum ſpirituoſorum, uſus interdicitur; monentur, ne colloquiis, librorum lectione, tabularum laſcivarum conſpectu, occaſionem præbeant erectioni penis, & venereis in ſomno ludribriis, quibus nihil nocentius. Si malum jam adultius ſit, & ulcus venereum erodat has partes, quantum rupturæ vaſorum periculum adeſt? Obſervatur quandoque, in peſſima Gonorrhœa, urethram graviter inflammari, vel & ulceribus exedi; unde non poteſt abſque dolore acerbo diſtrahi, dum penis erigitur; nec poteſt tamen peni in erectionem nitenti coextendi; unde rigens penis deorſum flectitur, & incurvatur, quaſi chorda ſubtenſa; tuncque *Gonorrhœa Chordata* dicitur (*Ibid. l.* 3. *cap.* 1. *pag.* 161. & *l.* 4. *c.* 11. *p.* 400.). Quandoque, ſed raro, & in graviſſima Gonorrhœa tantum, contingit, ut ligamentum penis, quo commiſſuræ oſſium pubis nectitur, imo alterutrum ex corporibus cavernoſis, quæ penem conſtituunt, inflammentur; tunc neceſſe eſt, & penem cum dolore diſtendi, & diſtentum, vel ſurſum flecti, vel ad alterutrum latus oblique declinare: Quandoque contingit miſeris, licet omni cura Veneris illecebras vitent, tamen erigi penem ſomni tempore, præcipue, ſi dorſo diutius incumbant; & quandoque ſeminis ejaculationem ſequi, cum acerbiſſimi doloris ſenſu. Quanta tunc vis infertur peni inflammato, & in hoc, illudve latus diſtorto! Quantum periculum vaſorum rupturæ! En rarum exemplum.

Juveni regidus penis vehementer inflexus fueret. Poſt ibi loci tumor naſci, creſcereque, cute ſuper eum, ut ſuper corpus penis reliquum, mobili. Quum ineſſet mollitudo quædam, qualis maturiori apoſtemati, mollia unguenta apposita, & cataplaſmata, quo maturaretur, quod credebatur, apoſtema: ex quo increvit. Spe nulla apparente, hac curatione ruptum iri, tumor, quod diſſuſeram, inciſus eſt plaga magna. Mox ſanguis erumpere, prætereaque nihil: erumpere cum impetu, ut reprimi primum non poſſet, deinde ægre repreſſus fuerit, nec plane juvene, poſt paucos dies mortuo, incido membrum, ſedem quærens vitii, modumque. Invænio corpus nervoſum majus alterum dilatatum in tumorem fuiſſe, extendente ſanguine, quemadmodum in aneuriſmate arteriæ. Viventi, quum languebat membrum, tumor minor, molliorque; quum erigebat ſe, major, tenſuſque (*Albini Academ. Annotat. l.* 3. *p.* 27.).

Quare ſubitus inflammationis ad gangrænam tranſitus in pene inflammato metuendus ſit, facile deducitur ex illis,

lis, quæ in Capitulis de *Inflammatione*, & *Gangræna*, dicta ſunt. Periculum in his malis augetur, ſi acrioribus diureticis copioſe uſi fuerint miſeri, qualia turpes Agyrtæ, ſtolidæque aniculæ, incautis obtrudere ſolent, balſama ſulphuris dicta, ol: ſtillat; terebinthinæ &c.

Notandum eſt, ſub cute penis præputii hærere tenerrimam tunicam celluloſam, quæ, male affecta ſi fuerit, in tumorem ingentem attollitur, & ſubjectas partes ſuffocare poſſet. Ab attritu rudiori penis, ab acri quocumque collecto inter præputium, & penis glandem, ſic irritantur hæ partes, ut miros tumores inde productos viderim; inprimis in talibus, quibus prpæutium longius ultra glandem prominet, dum ſimul ejus orificium corrugatum connivet magis, uti in junioribus pueris obſervatur: inflata tenera hæc tunica celluloſa quandoque ultra glandem prominet, illam totam occultat, liberumque exitum urinæ impedit, cujus pars inter præputium, & glandem collecta manet, mora acrior facta, has partes magis irritat; ſicque omnia mala augentur. Tumor ille fere pellucidus eſt, vario modo intortus, digiti preſſioni cedens utcumque; vocatur *Phymoſis*. Ubi vero præputium, pone glandem retractum, ſimili tumore afficitur, tunc ſolat dici *Paraphymoſis*, &, turgente annulo, pariter fere pellucido, penem cingit circa coronam glandis, quæ ultra tumorem hunc annularem prominet tota nuda; in *Phymoſi* tumens præputium retroduci nequit, nec adduci in *Paraphymoſi*.

Fiunt tales tumores, licet nil venerei mali ſubſit, nec difficulter curantur. Vidit Heers (*Obſerv. Medic. num.*7. *p.*85.) *juvenem, decimum quintum ætatis annum agentem, impollutum, Veneriſque neſcium, cum in imperforatam diu valida latera exercuiſſet, glandis habuiſſe inflationem maximam, & lucidam, quam Lutetiæ cryſtallinam vocant, una cum inſano penis dolore. Immiſit per præputii hiatum cicutæ folium, digitis leviter tritum; ſedabatur brevi dolor, &, repetito hujus uſu, tumor omnino diſcuſſus eſt. Poſtea, remedii hujus effectum ſæpius expertus, illud in ſecretis habuit.* A laborioſa & difficili venere, cum pura muliere, tales tumores naſci, monet & celeberrimus *Aſtruc* (*De morb. vener. l.*3. *c.*8. *p.*259.) ſed ſimul affirmat, illos periculo immunes eſſe, & facile diſcuti, modo evitetur cauſa.

In pueris junioribus, præcipue, ſi præputium anguſtam habuerit aperturam, urina quandoque colligitur inter præputium, & glandem; unde Phymoſis ſequitur, cum magno tali tumore pellucido, qui quandoque liberum urinæ exitum impedit plurimum. Si per orificium præputii ſiphunculo injiciatur aqua pura tepida, ut abluatur, glandis, & præputii interna ſuperficies, ita ut nihil acris urinoſi hic maneat, cauſa irritante ablata, tumor ille cito ſatis ſubſidere ſolet; præcipue, ſi *acetum Lytargyrii*, ducentis partibus aquæ *florum ſambuci* dilutum, applicetur perpetuo, inſtar fomenti; injectiones autem aquæ tepidæ aliquoties de die repeti debent, ſed leni vi, & ſuſpenſa manu; tunc enim facile hoc toleratur, etiam in tenellis, cum abſque ullo dolore fiat.

Vidi in octenni puero validam phymoſin natam fuiſſe, dum, æſtivi caloris impatiens, inter dormiendum corpus inferius nudaverat: culicum puncturæ, in femoribus, & cruribus, plura ſtigmata manifeſta reliquerant, & unicum tale obſervabatur in præputio; hunc locum puer, propritus impatiens, valide fricaverat; unde, poſt tres horas, tumens valide Phymoſis ſequebatur, quæ tamen eadem hac methodo feliciter curabatur.

A ſimilibus cauſis nata Phymoſis, vel Paraphymoſis, moleſtiam quidem parant, & adſtantibus maguum ſæpe incutiunt metum; ſed tamen feliciter imo facile, curari ſolent. Ubi vero a malo venereo ortum habent, longe ma-

majus periculum faciunt, nec adeo facile curantur. Plerumque enim a latentibus ulceribus præputii, & glandis ortum ducunt, quæ, immaniter tumente præputio, occultantur, nec Chirurgi manum admittunt; de horum curatione ad §. 1463. dicetur. Mala omnia augentur, dum tumens præputium exitum tabi ulceroſi liberum impedit; unde non tantum a reſorpto tabo lues metuenda eſt; ſed & ulcera ipſa, mora acriori reddito hoc tabo, perpetuo madent, & majorem acquirunt malignitatem, ita ut vicina ſæpe miſerime erodantur, antequam detumeſcat præputium, & liber concilietur exitus virulentæ materiæ; unde omnia in pejus ruunt, & Gonorrhœa, ſi ſimul adſit, augetur perpetuo, copia, & virulentia. Quare *Cydenhamus* (*Epiſt. Reſponſ.* 2. *p.* 424. (: *Quod ſi ægri glans præputio undequaque contegatur, atque ejuſdem ora præ inflammatione uſque adeo tumida, dura, ac calloſa, reddantur, ut nullo modo queant reduci; laterem lavat quiſquis Gonorrhœam remediis purgantibus, etiam fortiſſimis, & quotidie ad nauſeam repetitis, aggreditur; niſi eodem tempore id agatur, ut per ita affecta ad ſtatum ſibi naturalem redeat, ſublatis duritie, & tumore; unde Gonorrhœæ novus utique fomes miniſtratur*. Molliſſima autem remedia ad hunc ſcopum laudat; cum certum ſit, ab acrioribus hæc mala exaſperari, & inflammationem adeo hic metuendam augeri. Unde, vel ſimplici aqua, vel decocto emolentiſſimo, eluendus eſt tabus, qui inter præputium, glandem collectus hæret; & cura valida antiplogiſtica opus erit; uti poſtea ad §. 1460. dicetur.

Quandiu tumor, phymoſin, aut paraphymoſin faciens, albus, pellucidus, digito cedens, & fere indolens eſt, minus periculoſum eſt malum; ſed, ſi validæ inflammationis ſigna ſe manifeſtent, acer dolor urgeat, & valida adſit febris, niſi ſubito efficax adhibeatur medela, gangrænæ metus eſt. In phymoſi enim a tumente inflammato præputio glans undique compreſſa ſuffocabitur; at longe citius, ſi & glans pariter inflammetur. In Paraphymoſi, durus annularis tumor ſic conſtringet totum penis ambitum pone glandis coronam, ut impediatur influxus, & effluxus humorum vitalium; unde gangrena neceſſario ſequetur, & poſtea glans ſiderata decidet; ſicque turpiter mutilati manebunt tota vita.

Talis calamitas in regionibus calidioribus non infrequens eſt; uti etiam, dum horum malorum initia contemnunt ægri, & genio indulgent ſtrenue. Omnium maxime tale malum metuendum eſt, ſi, intra præputium, & glandem nato venereo ulcuſculo, iter ſuſcipiatur, & veloci curſu perficiatur, in primis equitando. Vidi triſtem talem caſum, ubi imprudens juvenis medio in itinere Phymoſi corripiebatur; dumque miſer tanto magis feſtinaret, ut ad magnum Emporium perveniret, ubi commode curari poſſet, gangræna jam aderat, quæ medium penem fere deſtruxerat: a perito Medico vita quidem ſervata fuit; ſed tota pars gangrænoſa cecidit.

§. 1450. TUM teſtes tumidi, dolentes, ſæpe in ulcerationem abeuntes, inflammatorio tumore ad veſiculas ſeminales orto.

In Gonorrhœa quandoque ſolent teſtes intumeſcere: *teſtes venerei* ſolent vocari tales tumores. Incipit teſtis, in uno, vel altero latere, mole augeri, ſic æquabiliter per totam ſubſtantiam, veluti a centro ſuæ gravitatis, quaquaverſum extendatur. Sentiunt ægri tenſionem quandam ingratam in ipſo quaſi meditullio teſtis, acſi extrorſum urgeretur interior ejus ſubſtantia. Tum tumere incipit teſtis, ſimul indureſcit, ſed non duritie ſcirrhoſa; nam digito leniter prementi utcumque cedit: raro ſubito tumor augetur; ſed lente creſcit, in notabilem ſæpe molem. Dolor non eſt adeo magnus; in primis

in initio, ſed ingratus diſtentionis ſenſus; dein, mole aucta, teſtis gravitate ſua diſtrahit partes, a quibus pendet; & ſi decubitu in lecto, vel molli ſuſpenſorio, teſtis tumens ſuſtineatur, dolor ille, a diſtractione per pondus teſtis natus, ceſſat, vel ſaltem levatur plurimum. Sæpius Epidydimis ſola tumere ſolet, ubi malum levius eſt, & tumor lente increſcit; poſtea reliqua teſtis ſubſtantia tumere incipit. Quandoque uterque teſtis tumet; plerumque in uno latere tumor major eſt, quam in altero: cum autem tumor ille, dum augetur, æquabilis ſit, videtur teſtis ſubſtantia augeri mole per aggeſtam materiam; cumque, eodem hoc tempore, vaſis humores ad teſtes advehentibus, & poſt ſecretionem factam revehentibus, nulla diſtentio percipiatur, videtur tumor teſtis potius naſci ab impedimento evacuandi humoris, qui, teſtium fabrica a ſanguine ſecretus, in veſiculis ſeminalibus colligi, & ſervari debet.

Sed, cum omne, quod in teſtibus ſecernitur, per vas deferens tandem ad veſiculas ſeminales deducatur, concluſerunt celebres Medici, veſiculas ſeminales affectas eſſe, ſi teſtes tumere inciperent. Sic *Aſtruc* (*De morbis vener. t. 3. c. 1. p. 164.*) ſtatuit: *Si teſtes, ſine cauſa, vel ſaltem levi de cauſa* (loquitur de ſede Gonorrhœæ inveſtiganda) *in morbi ſocietatem veniunt*, tunc proſtatas, & veſiculas ſeminales, a Gonorrhœa infectas eſſe. *Conjicitur autem veſicula alterutra tantum affici, ſi alteruter tantum teſtis caleat, doleat, tumeat; utraque, ſi uterque.*

Antea ad §. 1447. dictum fuit, ipſas veſiculas ſeminales affici a miaſmate venereo, & tunc peſſimam Gonorrhœam adeſſe, quæ difficilime curabilis ſit, & quam triſtiſſima mala ſequantur; verum hic agitur, an teſtium tumor certum ſignum det, contagium venereum ad veſiculas ſeminales uſque pertigiſſe. Sufficit ad tumorem teſtis, ſi liber tranſitus ſeminis, in teſte elaborati, per vas deferens impedius fuerit; hinc videtur teſtis tumere poſſe, licet contagium venereum nondum ad ſeminales veſiculas pervenerit.

Mira enim hoc obſervatur fabrica (*Winslow Expoſit. Anatom. pag. 563. & 568.*). Vas deferens, Epidydimidi continuatum, una cum vaſis ſpermaticis, pone illa locatum, aſcendit per vaginalem tunicam; &, ubi pervenit ad laminam membranoſam Peritonæi, quæ tegit initium vaginæ ſpermaticæ, ad his vaſis ſecedit retrorſum, arcus forma, per celluloſam fabricam Peritonæi decurrens ad poſteriorem partem veſicæ, cui fortiter adhæret, uti etiam lamellæ Peritonæi, qua tegitur; tranſit porro inter ureteris extremum, & veſicam; ibi occurit canali deferenti alterius lateris, pone veſicam, & ſimul deſcendunt, uſque ad collum veſicæ. Cavum vaſorum deferentium cylindricum eſt, & dilatatur, ubi pone veſicam decurrunt; poſtea, circa extrema ſua, demum anguſtiora fiunt, & inter vicina extrema veſicularum ſeminalium locantur, ita ut liquor, allatus per vas deferens, ſenſim ſe inſinuet in veſiculam ſeminalem ejuſdem lateris; nec tamen ille, qui in veſicula ſeminali continetur, regurgitare poſſit in vas deferens; quod, flatu in vas deferens unius lateris immiſſo, probatur. Poſtea, bini canaliculi, quorum ſinguli componuntur ex extremis vaſis deferentis, & veſiculæ ſeminalis ejuſdem lateris, ſe ſubducunt inter baſin proſtatarum, & canalem urethræ, cujus ſubſtantiam oblique penetrant, & terminantur in caruncula, quæ caput gallinaceum dicitur.

Quidquid ergo in toto hoc decurſu vaſis deferentis impedire poteſt liberum tranſitum liquidi in teſtibus ſecreti, poteſt eſſe cauſa tumores teſtium. Vidi hoc in juvene, qui Gonorrhœa laborabat ſatis miti; cumque potus tenuis, lenis, copioſus ipſi ſuaderetur, & vernum tempus adeſſet, ingentem ſeri lactis copiam potaverat. Dum quodam die (ſtudiis enim alacriter operam

da-

dabat) per bihorium intererat exercitiis Academicis, imprudenter urinam retinuit, quam poſtea dimittere non potuit, quantumcumque etiam niteretur. Subitus tumor, & dolor, teſtis dextri ſequebatur. Cumque peritus Chirurgus jamjam catheterem introducturus eſſet, magna vi urina prorupit; & ſtatim dolor, tumorque teſtis evanuit. Non poterat ille tumor contagio venereo, ad teſtem delato, aut veſiculis ſeminalibus infectis, adſcribi; nam Gonorrhœa erat mitis, & per bonam curationem adhibitam jam multum emendata; nec materiæ fluxus erat ſuppreſſus, ſed libere probibat. Unde videtur admodum veroſimile, vas deferens a veſica immaniter diſtenta compreſſum fuiſſe; quare etiam, hac cauſa ablata, totum malum ceſſavit brevi.

Verum quidem eſt, & exitum veſiculæ ſeminalis in hoc caſu pariter compreſſum fuiſſe; ſed illæ colligendo, & ſervando genitali humori dicatæ ſunt, & in caſte viventibus per plures menſes manent plenæ abſque ulla noxa. Quod autem tumor teſtium non ſemper ſequatur, videtur inde fieri, quod cavum canalis deferentis firma habeat latera, ſubcartilaginea quaſi, unde, diſſecto hoc canali, non collabuntur, ſed cavum circulare manet.

Duplicem tumentis teſtis cauſam recenſet *celeberrimus Aſtruc* (*De morbis vener. l.* 3. *cap.* 4. *pag.* 192.) ſuppreſſum nempe, vel cohibitum, Gonorrhœæ fluxum, viruſque venereum, quacumque de cauſa, ad ipſam teſtis ſubſtantiam delatum. Prior cauſa a Gonorrhœa ſemper dependet, & illam ſæpe comitatur: ſolet hæc calorem, ac dolorem majorem excitare, & velocius tunc tumor increſcit; verum etiam citius, feliciusque curatur, & plerumque ſine ulla duritie ſuperſtite, ſi nempe fluxus ſuppreſſus cito redierit, antequam major noxa in teſte orta ſit. Si reſolvi non poſſit talis tumor, in ſuppurationem ſæpe abit, &, rupto abſceſſu, in fiſtuloſum ulcus degenerat, difficulter curabile. Altera cauſa erat, ſi virus venereum in ipſa teſtis ſubſtantiam penetraverit, abſque comitante, vel immediate prægreſſa, Gonorrhœa; teſtis a tali cauſa tumens minus calet, & dolet, ſic ut chronicum magis fiat malum; ſed difficilius curabile, & plerumque duritiem in teſte relinquet, quæ quandoque in ſcirrhum degenerat, quem dein & Hydrocele, & alia adhuc pejora mala, ſequuntur.

Negari non poteſt, in lue inveterata præcipue, virus venereum, per totum corpus diſperſum, ad teſtes deponi poſſe; nec improbabile videtur, poſt frequentes in primis Gonorrhœas toleratas, miaſma illud morboſum teſtibus communicari poſſe, cum locis affectis ſatis ſint vicini. Interim in illis caſibus, quos curandos habui, ſemper aderat Gonorrhœa; &, binis vicibus, tumorem teſtis mox inſequebatur acris, & copioſa fluxu inſignis, Gonorrhœa, cum imminutione tumoris in teſte ſubita, ac notabili. E contra, Gonorrhœæ fluxus ſi ſubito ceſſaret, vel inſigniter minueretur, obſervavi, metuendum eſſe teſtis tumorem; omnium maxime, ſi ſigna docerent, ſedem mali circa proſtatas hærere; quod ſemper ſuſpicandum credo, ubi, ultimo nixu in reddenda urina, per penem exprimitur copia materiæ Gonorrhaicæ. Habui talem ægrum curandum, qui recenti quidem, ſed virulenta admodum, laborabat Gonorrhœa, cui & corpora cavernoſa penis intumeſcere ceperant. Poſt novem dies, adhibitis animoſe optimis remediis, emendata plurimum fuerunt omnia mala, fluxus antea viridiſcens in album colorem mutabatur, ſtranguria moleſtiſſima plurimum emendata, penis tumor ſubſederat plurimum. Pertæſus ſeveræ diætæ, cum omnia in vado eſſe crederet, abiit inſalutato hoſpite, ut libere genio indulgere poſſet. Poſt quinque dies rediit; ſuppreſſus erat omnis fluxus; ſed teſtis dexter intumuerat, ſummo cum dolore. Suo damno prudentior, morigerum ſe fore, per

om-

omnes Deos jurabat: ſequenti die incepit redire fluxus, qui in dies augebatur; minuebatur dolor, & tumor teſtis, & menſis ſpatio integre curatus fuit.

Ab abſtringentium remediorum uſu, in primis, ſi in penem talia remedia injicerentur, teſtes intumuiſſe, vidi aliquoties, omnium frequentiſſime, ab imprudenti uſu *Balſami Copaybæ*, *Terebinthinæ*, *ejuſque olei ſtillatitii*, *balſami ſulphuris &c.*

Homo triginta duorum annorum, ſiccæ, & calidæ temperiei, ex vicina urbe ad me advolavit, oſtendens teſtem dextrum, tumentem, & acriter dolentem. Faſſus eſt, quod ante quinque ſeptimanas virulenta Gonorrhœa, una cum ulcere venereo penis, laboraverat, ex conſilio barbitonſoris ſumſerat copiam *balſami ſulphuris terebinthinati*, quod, uti notum eſt, ex ſulphuris floribus, & oleo terebinthinæ æthereo componitur; ſimul aderat ferviſſimus aeris calor. Cum ſe, ceſſante fere fluxu, ſanatum crederet, rediit ad antiquos mores, & coitu dum utebatur, jam imminente ſeminis ejaculatione, ſenſit ſubito dolorem acerrimum, qui verſus teſtem dextrum vergebat; paulo poſt ſanguinolentam minxit urinam, & teſtis dexter dolens intumuit; quæ mala ſequenti die adhuc augebantur: poſt biduum Gonorrhœa rediit, licet parca tantum copia, & teſtis incepit detumeſcere; ſed ſequenti die dolor, tumorque teſtis augebantur, denuo: urina dabat copioſum ſedimemtum; teſtis tumentis durities minuebatur, & pergebat Gonorrhœa fluere, aucta ſenſim copia: dolor adeo lenis jam erat, ut lenem teſtis frictionem, quam propriis digitis tentabat æger, abſque moleſtia ferre poſſet. Fluxus Gonorrhœæ erat albus, cum levi tantum ſtranguria. Decima, ſexta die, poſt inceptum teſtis dextri tumorem, in inguine ſiniſtro bubo tangebatur, qui tamen brevi poſt diſparuit integre, &, adhibitis bonis remediis, de quibus poſtea ad §. 1462. dicetur, integre convaluit.

Ex his apparet, teſtis tumorem ſæpius naſci a ſuppreſſa Gonorrhœa, præcipue, ſi circa proſtatas malum ſedem fixerit; ſicque, a tumentibus his, & vicinis, liber tranſitus per orificium vaſis deferentis impeditur. Unde, dum redit Gonorrhœa, detumeſcentibus his partibus, tumor, & dolor teſtis affecti minuuntur brevi; quod non fieret, ſi cauſa moli in ipſa teſtis ſubſtantia hæreret. Confirmatur inde, quod teſtium tumores venerei tunc in primis in hiſtoria luis occurrant, poſtquam Gonorrhœa incepit.

Quam periculoſus uſus ſit *balſami Sulphuris terebinthinati*, & ſimilium, in Gonorrhœis, curandis, patet ex miro illo caſu, quem ad §. 432. Tom. 1. p. 768. recenſui. In hoc homine nulla omnino ſuſpicio aderat luis prægreſſe, aut præſentis; nec unquam Gonorrhœam paſſus fuerat; levem patiebatur ſtranguriam, ſine ulla cauſa cognita natam. Olim ſimile malum ceſſiſſe uſui balſami ſulphuris reminiſcebatur; unde denuo illud ſumſit, & quidem repetitis vicibus, irrito non tantum, ſed & infortunatiſſimo, cum ſucceſſu. Ingens enim ſecuta fuit inflammatio genitalium, in gangrænam terminata, a qua vix evaſit; & binis in locis urethræ pars per gangrænam conſumta cecidit; unde poſtea tota vita urinam per hiatum in peritonæo relictum dimiſit. Remedia hæc, acri ſtimulo, & diu continuato, in vias urinarias agunt, uti notum eſt; in miſero hoc, poſt integrum quatriduum ad aſſumpto hoc ſulphuris balſamo, urina ſpargebat ejus fœtorem ingratum, ſimulque copiam craſſi mucoſi ſedimenti dabat; quod ſolet fieri ab acrioribus diureticis aſſumtis, & quandoque contingit poſt externam applicationem emplaſtri veſicatorii ex Cantharidibus parati. Simul ſtranguria moleſtiſſima aderat, ſequente valido dolore inflammatorio in Peritonæo.

Si in ſano, robuſto, & optimæ temperiei, homine tanta mala fuerint ſecuta

cuta imprudentem talis remedii uſum, quanto plus metuendum erit, ſi per Gonorrhœam irritatis genitalibus talia propinentur?

§. 1451. UT & carunculæ, ſtranguriæ, eroſio urethræ proſtatarum, colli veſicæ, vaſorum ſeminalium; ſimilia Mulieribus.

Ex illis, quæ ad §. 1447 de Gonorrhœa in utroque ſexu dicta fuerunt, ratio ſymptomatum hic recenſitorum facile colligi poterit. Stranguria enim a defectu muci urethræ internam ſuperficiem obliniéntis, ab ejuſdem inflammatione, aut eroſione ulceroſa, facile intelligitur. Dictum tunc ſimul fuit, quandoque, in peſſima Gonorrhœæ ſpecie, proſtatas, veſicæ collum, vaſa ſeminalia, & vicina omnia, exedi. Supereſt tantum, ut dicatur de Caruncula, moleſtiſſimo ſæpe malo, de cujus indole, & curatione, nondum unanimis eſt in arte peritorum ſententia. Pro carne luxuriante plures habuerunt carunculam; & *Sydenhamus* (*Epiſt.* 2. *reſponſor. pag.* 415.) deſcribens mala, quæ Gonorrhœam ſequuntur, vel comitantur, ſic habet: *Nonnunquam etiam, eroſa, atque excoriata urethra jungi puris acrioris fluxu, natura in carne nova vice jam deperditæ juſto occupatior, laxam quandam, & ſpongioſam ſubſtituit, quæ, mole quotidie aucta, & ſenſim indurata caruncularum excreſcentiis ita meatum urinarium infercit, ut tandem lotio non detur exitus; quæ quidem carunculæ nihilominus ex ulceribus ſibi adnatis ichorem quemdam evomunt, & tum Medico crucem figunt inter curandum, tum ægro magis ipſa morte timendum malum.* Facile patet, a carne tali luxuriante anguſtari cavum urethræ, & impediri liberum urinæ exitum, imo & veram iſchuriam, ſive integram ſuppreſſionem urinæ, ſequi poſſe. Dum naſcitur tale malum, nec tamen integre replet urethræ canalem, urina non exit pleno rivo, ut in ſanis ſolet, ſed tenui filo, aliquando etiam bifurcato, dum in quodam urethræ loco carunculæ tali fungoſæ occurrit urina, vi veſicæ ſe contrahentis, & valido nixu ægri, propulſa. Si pergat augeri malum, urina guttatim prodit, & fere tota ab hoc obſtaculo renuente ſupprimitur. Miſeri tunc, aere copioſo inſpirato, & retento, anxii, vix non deſperabundi, conantur urinam exprimere maximo molimine, ſicque triſtiſſimum medentibus ſpectaculum exhibent. Interim omnia hæc ſymptomata demonſtrant tantum, impediri liberum urinæ exitum ab obſtaculo anguſtante canalem urethræ; ſive illud hæreat in ipſo cavo, ſive extra illud; dum tumor v. g. vicinus, urethram premendo, ejus cavum minuit, vel integre delet. A proſtatis tumentibus toties urinæ difficultas, & tandem totalis ſuppreſſio, obſervata fuit, licet in urethræ canali nullum inveniretur obſtaculum. Sic in milite quinquaginta annorum tumor ſentiebatur in Peritonœo, qui, variis licet tentaretur remediis, adeo increvit, ut ovi gallinacei magnitudinem æquaret: urethram ille tumor ſic comprimebat, ut, poſt dyſuriam, & ſtranguriam, lethalis Iſchuria ſequeretur. Catheter in veſicam deduci non poterat; nec Chirurgus pertundere tumorem, aut alia arte veſicam exonerare, tentabat; unde æger mille cruciatus paſſus, periit. In cadavere patuit, proſtatas, in abſceſſum converſas magnum, partim pure, partim ſanguine, plenum, feciſſe hunc tumorem (*Baader Obſerv. Medic. p.* 13. ?).

Ars certe potuiſſet ſuccurrere huic miſero; verum, ſi durus tumor in eadem parte naſcatur, qui nec reſolvi, nec ſuppurari poteſt, aut manu Chirurgi tolli, tunc vix ulla ſpes ſupereſt. Sic circa virgæ radicem ſupra ſphincterem veſicæ inventus fuit tumor carnoſus, molem minoris ovi gallinacei æquans, durus: dum medius diſcindebatur tumor, plenus inveniebatur materia alba gypſea. Proſtatæ, & veſiculæ ſeminales, admodum induratæ erant. Te-

Teſtatur *Petit* (*Academ.des ſcienc. l'an.* 1718. *Hiſt. p.* 40.) quod ter invenerit, proſtatas tumentes ſic compreſſiſſe collum veſicæ, ut totalis urinæ ſuppreſſio ſequeretur. Simul notat, quod in duodecim cadaveribus a ſupreſſione urinæ mortuorum, quæ diſſecuerat, nullas carunculas invenerit. Breviter tantum, & quaſi per tranſennam, hoc notat; ſed admodum veroſimile videtur, quod, ante ſectionem, carunculas urethræ cauſam iſchuriæ dediſſe fuerit ſuſpicatus; vel ſaltem, quod inquirere voluerit, an tam frequenter adſint carunculæ, ac quidam ſtatuebant.

Cum autem, uti antea ad §. 1447. pluribus dictum fuit, canalis urethræ cingatur corpora cavernoſo, ſimilis naturæ ac ſunt corpore cavernoſa penis, & contagium venereum in has partes penetrare, tumoremque producere aliquando, per obſervata conſtet, in primis in corporibus cavernoſis penis; hinc egregii in arte viri cogitare ceperunt, an non & corpus cavernoſum urethræ a ſimili cauſa ſic intumeſcere poſſet, ut canalis cavitas minueretur inſigniter, vel & deleretur integre: inde etiam intelligi poſſe credebant, quare, poſt mortem, urethræ cavum appareret liberum, licet vitæ tempore anguſtatum, imo penitus deletum fuiſſet. Non enim videbatur illis abſonum, quod tales tumores poſt mortem cito ſubſiderent. Egregius Chirurgus *Sharp* (*Critical. Jnquiry &c. pag.* 166.) hanc opinionem, ut meram hypotheſim, proponit, & fatetur, ſe ab hac opinione non alienum fuiſſe, cum certum ſit, in quibuſdam caſibus, paucis horis poſt mortem, urethræ canalem penitus liberum inventum fuiſſe, qui vitæ tempore impeditus apparuerat. Confirmari hæc credit, quod mucoſa membrana narium quandoque ſic tumeat, ut patula narium foramina integre obturentur. Fatetur tamen, hanc impediti exitus urinæ cauſam nondum adeo evidenter demonſtratam eſſe, ut haberi poſſit pro maxime communi, ut quidam voluerunt.

Cum urethra, ut ante dictum fuit, in parte penis inferiori locetur, talis tumor digitis explorari non difficulter poſſe videtur. Celebris *Antonius Benevoli* (*Diſſertazioni &c. Diſſert.* 2. *p.* 42. *& ſeq.*) qui magna cum laude Chirurgiam docuit, & exercuit, in Noſocomio Florentino, quod ad *S. Mariam Novam* dicitur, dum de cauſa Iſchuriæ ſcribit, quæ frequentius incuſari ſolet, notat, in Hetruria plurimos inſignes Medicos ſtatuiſſe, carunculæ, ſive tuberculo circa collum veſicæ nato, urinæ ſuppreſſionem eſſe tribuendam, quæ ceſſat, ſi tale tuberculum reſolvi poſſit; ſin minus, tunc a ſuppuratione, & rupti abſceſſus purulenta evacuatione, libertatem urinæ excernendæ reſtitui: unde methodum medendi ad hunc ſcopum dirigebant omnes. Fatetur *Benevoli*, quod hæc opinio ipſi minus placuerit; cum non adeo difficulter potuerit catheterem in veſicam introducere, ut retentam urinam educeret; quod ipſi videbatur vix fieri potuiſſe, ſi tale obſtaculum impediret egreſſum urinæ ex veſica.

Statuit hinc, in cadaveribus hac iſchuria mortuorum inquirere in cauſam morbi. Affirmatque fide digniſſimus vir, quod omnia cadavera, in primis in Noſocomio vaſto, cui præerat, mortuorum ex hoc malo, inciderit; nunquam autem invenerit, vel umbram talis tuberculi circa collum veſicæ, nec in vicinia. In omnibus autem his cadaveribus conſtanter vidit, internam ſuperficiem veſicæ raſam quaſi, & omnino ſpoliatam muco naturali, quo defenditur contra acrimoniam urinæ: quandoque etiam invenit in loco illo veſicæ, ubi mucus deerat, aliquam excoriationem, majorem, minoremve, prout morbus diutius duraverat, vel non; ita ut, poſt diuturnam urinæ ſuppreſſionem, membrana interna veſicæ plus excoriata, imo quandoque nigricans, inventa fuerit. Simul etiam in plurimis ex his cadaveribus vidit Proſtatam non parum tumidam; nunquam tamen invenit ſuppuratam, aut alio modo inquinatam.

Ex

Ex his obſervationibus inclinat egregius ille Vir, hanc iſchuriam non naſci a caruncula, ſed eſſe ſequelam excoriationis internæ membranæ veſicæ, & illam materiam, quæ exit per catheterem una cum urina, non eſſe pus, ſed mucum oblinientem internam ſuperficiem veſicæ, cui aliquando ſanguis miſceatur, qui ab eroſis veſicæ vaſis venire poteſt. Cum autem, in cadaveribus mortuorum a teneſmo, internam ſuperficiem inteſtini recti excoriatam obſervaret, credidit, perpetuum, & irritum teneſmum reddendæ urinæ in iſchuria a ſimili veſicæ excoriatione naſci. Unde etiam poſt ani teneſmum toties ſequitur eadem moleſtia in reddenda urina, quæ quandoque tanta eſt, cum urina turbida, viſcoſa, & ſanguinolenta, ut in puello ſic affecto Medici calculum in veſica latere ſuſpicarentur (*Ibid. p.* 44.) exitus tamen morbi contrarium docuit.

Verum quidem eſt, ſic intelligi, quare dyſuria, ſive difficultas urinæ, fiat; non autem inde ſequitur, cur a tali excoriatione iſchuria fieret, ſive totalis urinæ ſuppreſſio: hanc difficultatem Auctor ſenſit, & illam diluere conatur (*Ibid. p.* 48.) vario modo; ſed non videtur facile, allatis ibi argumentis, ſententiam ſuam probare poſſe. Ex caſibus enim practicis, quos allegat, videtur potius concludi poſſe, excoriationem veſicæ effectum eſſe iſchuriæ prægreſſæ, quam cauſam. Dum enim veſica in totali ſuppreſſione urinæ diſtenditur immaniter, & mora, urina fit acrior, mirum non eſt, veſicam inflammari, ſuppurari, excoriari, poſſe, ſecedente interiori membrana. Aliquot tales vidi caſus, plures in hiſtoria Medica habentur, qui modo dicta confirmant. Cum Auctor ipſe affirmet, quod in maxima parte cadaverum talium invenerit proſtatam non leviter tumentem, poſſet veroſimilius huic obſtaculo iſchuria tribui. Ex dictis ſaltem hoc patet, non adeſſe toties carunculam in urethra, quoties creditur. Obſervavit enim *Morgagni* (*De ſedibus, & cauſis Morbor. t.* 2. *p.* 197. 198.) in cadavere aſthmatici, ſigna, quod urethra olim exulcerata fuerat: *Aderant tres, quatuorve chordulæ, albæ, tendineæ, in tranſverſum ductæ, non valde prominentes, nec uſquam ſe ab interna urethræ membrana ſejungentes. Erat intra has chordulas interſtitium; tum, medio ferme inter primam, & ultimam loco, urethra ſe tanto ſpatio, quantum duo circiter occupaſſent tranſverſi digiti, coarctabat, ut ibi, dimidio propemodum, quam ſupra, aut infra eſſet anguſtior.* Cum autem & chordulæ in urethræ cavo prominerent eodem loco, ſpecillum non poterat tranſire, nec a glande ſurſum, nec per urethram diſciſſam, ubi proſtata deſinit, deorſum; nullius tamen excrecentiæ carnoſæ meminit, quæ certe tanti Anatomici oculos non fugiſſet, ſi adfuiſſet.

Hæc cauſa dyſuriæ, & iſchuriæ, a ſola ſtrictura urethræ pendens, videtur ſatis frequens eſſe; imo celebris Chirurgus *Sharp* (*Critical Jnquiry &c. pag.* 143. *&c.*) credidit, eſſe omnium frequentiſſimam, & obtinere quandoque in parvo loco tantum urethræ, aliquando ad notabilem longitudinem; frequenter in tribus, quatuorve locis diverſis; & talem conſtrictionem ſufficere producendis omnibus illis malis, quæ carnoſis excreſcentiis urethræ tribui ſolent.

Contractilitatem nimiam in membranoſis corporis partibus quandoque difficiles morbos producere, certum eſt. *Shap* (*Ibid. p.* 144.) quater viderat inteſtinum rectum adeo contractum circa anum, ut in uno ex ægris cavum inteſtini non excederet diametrum calami ſcriptorii; cicatrices vulnerum, & ulcerum ſanatorum relinquunt ſæpe talem conſtrictionem per aliquot ſeptimanas, & menſes; hinc mirum non videtur, tales urethræ ſtricturas frequenter occurrere poſt Gonorrhœas, præcipue ſæpius repetitas. Hoc autem mirum videtur, quod quandoque multis an-

annis poſt ſanatam Gonorrhœam recurrat tale malum. Incipiunt cum moleſtia urinam reddere, quæ ſenſim augetur; urina tenui filo exit, quandoque & bifurcato rivulo prodit; niſi bona medela adhibeatur cito, ſequitur totalis urinæ ſuppreſſio; omnium maxime, ſi compotationibus, & pergræcationibus indulſerint impenſius. Notum eſt, quantopere omnia turgeant in corpore, dum venæ heſterno inflantur Jaccho: forte leve in uretrha impedimentum, quod abſque noxa ferri potuiſſet, canalem obturat, dum vicinis vaſis ſubito turgentibus, irritatur contractilitas urethræ, ſicque anguſtatur canalis amplitudo. Notandum, quod in tali caſu minuantur moleſtiæ, ſi craſſiori candelula, aut ſtylo plumbeo, dilatetur urethra contracta; dolor enim, ac ſtranguria leniuntur, & urinam longe diutius continere poſſunt ægri. Mirabatur *Sharp* (*Critical Enquiry &c. p.* 145.) quod extenſio canalis contracti minueret dolorem. Verum obſervaverat in aliis contractionis ſpeciebus idem contingere. A ganglio, ſub ligamento carpi locato, contrahebantur digiti (ut ſolet fieri) adeo, ut illorum apices palmæ manus apprimerentur, cum magno dolore, qui minuebatur, eadem proportione, qua extendebantur digiti, & idonea ligatura in hoc ſitu retinebantur. Gradatim talem extenſionem fieri debere, non ſimul & ſemel, facile intelligitur; unde etiam in dilatatione urethræ ſucceſſive craſſiores ſtyli adhibentur. Poſtquam digiti penitus in rectum extenſi fuerant, ceſſabat dolor, qui redibat, ſimulac ſibi relicti ſponte iterum contrahi inciperent.

Cum autem ſubitum adeo levamen ſentiant tales ægri ab urethræ dilatatione, ita ut credi non poſſit, ſuppurationem tam brevi tempore in urethra excitari potuiſſe, per quam latens obſtaculum in canali potuiſſet conſumi, vel inſigniter minui; & ſimul, educta candelula, aut ſtylo diſtendente, redeat ſtatim ſtranguria, patet, levamen illud tribuendum eſſe ſuſtentationi fibrarum, quæ in validam contractionem nituntur.

Ex his, aliiſque pluribus ſimilibus, obſervatis, quidam crediderunt, carunculas nunquam adeſſe in canali urethræ; cum tot aliæ cauſæ cognitæ ſint, quæ poſſint omnia illa mala producere, quæ his carunculis tribui ſolent. Legi merentur illa, quæ collegit celebris in his morbis curandis *Daran* (*Obſerv. Chirurg. ſur les maladies de l' urethre. Diſcours Prelim. p.* 30. *&c.*). Credidit quidem *Sharp* (*Critical Inquiry &c. p.* 160. 161.) raro contingere, ſolas carunculas adeſſe in iſchuria venerea; ſed plerumque comites habere ſtricturam urethræ, cicatrices calloſas, protuberantias corporis ſpongioſi urethræ (quæ certe ad excreſcentias carnoſas pertinent) tamen fatetur, quod & carunculas viderit in urethra, ſed tam parvæ molis, ut aciculæ caput non ſuperarent; unde videbantur vix obturare poſſe canalem urethræ, niſi & aliæ cauſæ ſimul acceſſerint: credidit, etiam, minutæ adeo molis carunculas neglectas fuiſſe ab illis, qui in cadaveribus rimabantur iſchuriæ cauſas, cum longe majoris molis excreſcentias carnoſas exſpectarent ſe inventuros, & ideo caruncularum exiſtentiam negaviſſe: veroſimile quoque videtur, quod fungoſa illa corpora, poſt mortem collapſa, multum minuantur mole. Obſervatum fuit, uti antea ad §. 1423. dictum fuit, ubi de ſignis calculi veſicæ agebatur, veſicæ internam ſuperficiem obſideri quandoque carnoſis excreſcentiis diverſæ molis; cumque urethra, continuatione quaſi ſubſtantiæ, a collo veſicæ produci videatur, mirum non videtur, ſi in canali urethræ ſimilia contingerent. Obſervavit autem *Sharp*, excreſcentias tales, etiam parvas, multum moleſtiæ produxiſſe in urethra virginis, occupantes orificium meatus urinarii, & per plures menſes acerbiſſimo dolore excruciantes, qui non ceſſavit, prius quam omnes exſtirpatæ eſſent. Addit, quod ali-

quot urethras diſſecuerit, in quibus manifeſte carunculæ deprehendebantur; ſed ſimul alia impedimenta invenit in quibuſdam: in uno invenit filamentum tranſverſim poſitum in canali urethræ, prope veru montanum, quod impediverat omnino tranſitum catheteris in veſicam; unde lethalis reddebatur iſchuria. In alio vidit plura talia filamenta, uno ſuo extremo accreta urethræ membranæ, dum alterum libere fluctuabat; unicum tamen ex his, novem lineas longum, utroque ſuo extremo adhærens urethræ, decurſu ejus erat paralelus ad axim canalis. In tertio, præter contractionem urethræ, occurrebat parva excreſcentia, quæ referebat unam ex valvulis tricuſpidalibus cordis.

In viventibus carunculæ illæ oculis videri nequeunt, niſi prope orificium urethræ hæſerint. Contigit mihi bis videre talem carunculam. Juvenis viginti duorum annorum laboraverat Gonorrhœa, a qua jam curatus fuerat, ita ut nulla amplius morbi veſtigia ſupereſſent. Poſt aliquot ſeptimanas conſilium petiit, oſtendens mihi excreſcentiam fungoſam, parvam, ad lineæ circiter diſtantiam ab orificio urethræ, quod leniter dilatans, vidi adhærere membranæ internæ urethræ, & ex illa quaſi enaſci; erat autem concolor parti, cui adhærebat. Tetigi lapide infernali carunculam, ſuſpenſa manu, quæ illico ſine ulla doloris moleſtia ſubſedit, nigricans tota; poſtea, eſcharula hac decidua, cum nondum integre deleta eſſet, ſecunda vice tetigi infernali lapide, ſicque totam abſtuli. Verum, ut caverem, ne tacta cauſtico hoc caruncula oppoſitum urethræ latus ſtatim tangeret, per aliquot minuta orificium urethræ dilatatum retinui, & partem, cauſtico tactam, fovi ſpongiola madida aqua tepida, in qua dilueram paucas guttulas olei tartari per deliquium. Notum eſt, lapidem infernalem in inſtanti fungoſam carnem deſtruere, hinc levis, & momentaneus, attactus ſufficit; oleum vero tartari per deliquium, aqua multa dilutum, adeo mite redditur, ut nullo modo irritare valeat, dum ſimul concentratiſſimum nitri acidum (quod argento puriſſimo unitum conſtituit lapidem infernalem) ad ſe rapit; quo facto, ſolum argentum manet, a quo nihil metuendum eſt.

Poſt aliquot menſes idem ille juvenis denuo Gonorrhœam ex impuro concubitu contraxit, qua feliciter ſanata, nova caruncula in eodem loco enata fuit, & eadem methodo curata; territus ille, poſtea caſte vixit, & ab omni malo manſit immunis.

Quandoque contingit, canalem urethræ, præcipue circa ejus orificium, obſideri verrucis venereis, quæ a carunculis diſtinguuntur, quod duriores ſint, & magis calloſæ: an profundius tales verrucæ in urethra hæreant, non liquet; certe, ſi adeſſent, ſimile poſſent urinæ impedimentum facere, ac carunculæ, & forte majus, cum quandoque in glande, & interna præputii parte, natæ tales verrucæ in magnam ſatis molem excreſcant. Alia occaſione ad §. 1372. t. 4. p. 737. notavi, in juvene, Gonorrhœa virulenta laborante, poſt validum purgans mercuriale, quod ex *Turbit minerali*, *Scammoneo*, *Reſina Jalappe*, conſtabat, non tantum Gonorrhœam fuiſſe emendatam, ſed & plurimas verrucas venereas, urethræ orificium obſidentes, incepiſſe corrugari, ac flacceſcere, & poſt paucos dies cecidiſſe. In tali caſu, multum boni ſperarem, fateor, a ſimili remedio dato. Credo, me vidiſſe poſt ejus uſum excretas flaccidas pelliculas cum urina, quæ referebant verrucas venereas corrugatas, dum brevi decident; cum tamen ſemel tantum hoc obſervaverim, pro certo nollem adfirmare.

Conſtat quidem ex dictis, dyſuriam, & iſchuriam, poſt Gonorrhœam, non ſemper oriri ab excreſcentiis carnoſis, ſed & plures alias cauſas eadem mala producere poſſe; verum videmus, olim plures Medicos, ac Chirurgos de carunculis ſolis fere cogitaſſe, & ad has delen-

lendas omnem curationis methodum direxiſſe. Dum autem carnem fungoſam in vulneribus, & ulceribus externis exſiccantibus reprimi non infeliciter noſſent, imo & erodentibus cum prudentia applicatis conſumi poſſe, hinc & cogitaverunt de ſimilibus ad carunculas urethræ applicandis; neque ſemper ſatis ſolliciti fuerunt, ut integras, & ſanas partes munirent contra erodentium actionem. Sic *Paræus* (*Ouvres d'Ambroiſe Parè Livre* 19. *chap*. 27. *p*. 458.) ſuadet, ut cylinder plumbeus urethræ immittatur, cujus extremum ad digiti latitudinem ſcabrum ſit, & aſperum, inſtar limæ rotundæ; hunc protrudi vult ultra carunculam, & dein agitari, ut ſic abradantur, & deſtruantur illæ excreſcentiæ carnoſæ. Satis ruditer hoc faciendum voluit; ut nempe ſequatur notabilis hæmorrhagia, quam laudat ad deplenda vaſa infarcta. Deſcribit & inſtrumentum ſcindens, quod tuto deduci poſſit per urethram ad carunculam uſque; tuncque jubet, penem debere premi contra hunc apicem ſcindentem, ut ſic tollatur caruncula. Dedit quoque methodum, acres, imo & rodentes, pulveres deducendi ad carunculam, ex *ſabina*, *antimonio*, *&c.* imo & *viride aeris*, *auripigmentum*, *vitriolum Romanum*, adhibenda ſuaſit; neque cautelam adhibuit, ut ſola hæc caro fungoſa tangeretur ab his erodentibus, & reliqua ſuperficies urethræ immunis maneret.

Poſtea alii crudelem hanc methodum imititati ſunt. Sic legitur (*Stalpart. van der Wiel obſerv. rar. part.* 2. *obſerv.* 40. *p.* 410.) quod *Solingius*, conſultus ab homine, cujus urethra fere tota malignis, calloſiſque excreſcentiis impleta erat, *immiſerit in illam ſpecillum incurvatum argenteum, undique crenis, ſive inciſuris tuſum, cujus ope, quamvis non ſine ingenti dolore, tantum ibidem effecit ſpatium, ut illico urinam quodammodo reddiderit miſer*. Tentavit poſtea, remediis has calloſitates conſumere, ſed incaſſum. Unde totam urethræ longitudinem, excepta glande incidit, corrodente remedio totam calloſam ſubſtantiam conſumſit, dein urethram parvis acubus argenteis conſuit, uti in cura labii leporini fieri ſolet; immittebat autem ſimul tenuem flexilem catheterem curationis tempore, ut liber urinæ exitus conciliaretur. Tantos cruciatus paſſus homo ille impudenter jactabat poſtea, ſe, propter nodoſas in pene cicatrices, Italis meretricibus gratiorem fuiſſe, quam antea.

Nemo facile imitabitur hanc curam, quæ totius urethræ diſſectionem requirit; & minus adhuc illam, quæ erodentibus, per urethram integram ad locum obſtaculi uſque demiſſis, tentatur. Nunquam tutus eſſe poterit rodentium uſus, niſi oculi manus dirigere poſſint. Dum ſimilia tentantur ab impudentiſſimis Agyrtis, quorum audacia ſtupidiſſimam ignorantiam æquat, quanta ſunt metuenda mala! Miſerrime tales ægros ſic periiſſe, vidit inſignis Chirurgus *Saviard* (*Nouveau Recueil. d'obſerv. Chirurg. n.* 74. *p.* 325. *&c.*) qui floruit circa finem elapſi ſæculi; imo & quandoque periiſſe viginti quatuor horarum ſpatio, poſtquam candelula, rodenti remedio obducta, in urethram dimiſſa fuerat. Sed, cum ille auctor crederet, nunquam in urethræ cavo carunculas inveniri, unicam ſpem talis iſchuriæ ſanandæ poſuit in dilatatione ſucceſſiva urethræ, per candelulas, ſenſim craſſiores, immiſſas, & diu geſtatas, dum ſimul his malis obnoxii ſobriam vitam degerent; obſervatur enim frequenter, hæc mala recrudeſcere, dum comeſſationibus, & pergræcationibus, indulgent incauti.

Prudentiores Chirurgi, licet de conſumenda excreſcentia carnea in urethra cogitarent, mitioribus remediis, & majori cautela adhibitis, rem aggreſſi ſunt. Candela cerea craſſiori explorabant urethram, donec tangeretur obſtaculum, quod liberum tranſitum per urethram impediebat; menſurabant longitudinem, quæ urethram ingrediebatur; ſicque exacte

ctè determinabant locum, ubi hærebat malum. Si plura talia aderant obſtacula, ſic poterat diſtingui, an, primo ſublato, jam profundius in urethram demergi poſſet candelula.

Cum autem cera, ex qua candelulæ illæ parantur, antequam calore corporis mollefcat, ſatis quandoque fragilis ſit, & urethra, per penis partem inferiorem decurrens, aeri exponatur ambienti, contigit aliquando, ceram frangi, integro manente ellychnio; unde in hoc loco angulum faciebat candelula, & vix ſine læſione educi poterat: ob hanc cauſam tela vetuſtiſſima, & tenuiſſima, obvolvi candelam curaverunt Chirurgi jam ſæculo decimo ſexto (*Aſtruc de morb. vener. t. 2. p.* 817.). Hodie, uti notum eſt, vix candelis cereis utuntur; ſed turundas, ex linteo convoluto, & ſparadrapi in modum Emplaſtica medicata materia imbuto, adhibent, quæ frangi nequeunt, ſed ſemper integræ educi poſſunt.

Extremum talis candelæ inungebant ejuſmodi remedio, a cujus applicatione ſperabant, leni eroſione, vel ſuppuratione, conſumi poſſe obſtaculum, quod liberum urinæ tranſitum impediebat; dum ſimul conabantur hoc efficere, ut remedium tale exedens non irritaret reliquam urethræ ſuperficiem internam. Alii tubum argenteum cavum per urethram protrudebant ad obſtaculum uſque; & dein per hunc tubum deducebant candelulam minorem, vel turundam, in apice erodente remedio imbutam. Tale unguentem deſcribitur (*Ibidem*) quod acria erodentia non habet; ſed potius exſiccantia: *Ceruſſam, Tutiam, Lithargyrium, Antimonii pollinem &c.* addito etiam *opio*, ut ſenſibilitas loci affecti minueretur. Hæc, & his ſimilia, ſufficere poſſent, ſi luxurians caro, fungoſa dicta, tale obſtaculum conſtitueret tantum. Sic pergebatur *per* 15, 18, *aut* 20 *dies, juxta mali magnitudinem, & prout carnoſitas videbatur aperiri, ac in pus reſolvi*. Nunquam enim tutius poterit obtineri talis curatio, quam per blandam ſuppurationem: *Cum autem videbis, urinam libere, & facile reddi, pauco pure turbatam, tunc oportebit, primum unguentum griſeum* (quod nempe Ceruſſam, Tutiam &c. continet) *a candela tollere; ſed illines candelam totam ſecundo unguento* (quod ex unguento roſato Galeni, albo Rhaſis camphorato, & pomato ſine ſpeciebus, paratur) *continuando octo, aut decem dies, quouſque pus non amplius effluat cum candela, nec ullus dolor inter mejendum percipiatur, quo tempore abſtinendum erit a remediis* (*Aſtruc de morb. vener. t.* 2. *p.* 817.).

Facile patet, vaſtum hic relictum fuiſſe campum verſatis in arte Viris, ut diverſa tentarent ad curandam hanc moleſtiſſimam iſcuriam, quæ toties repetitas Gonorrhœas ſequitur, & frequenter redit in multis, qui ſe integre ab hoc malo curatos, & liberos, credebant.

Prudentiores nihil magis in votis habebant, quam invenire methodum, & remedia applicanda, quibus poſſent deleri hæc urethræ obſtacula, abſque læſione notabilis illius canalis, & peſſimis ſymptomatibus, quæ imprudentes conatus toties ſecuta fuerant, ſæpe non ſine vitæ periculo. Efficax requirebatur medela, ſed tuta ſimul: abſque omni dolore, & moleſtia, curam obtineri poſſe, vix ſperabant; debebat tamen evitari, ne tanta hæc eſſet, ut periculoſa ſequeretur inflammatio. Cum autem toties ſuſpicio adſit, in his malis latere, luis contagium, mirum non eſt, argentum vivum, & varia ejus præparata, adhibita fuiſſe, ut illud deleretur non tantum internis remediis, ſed & topica applicatione ſimilium ad ipſum locum affectum in urethra. *Alexander Trajanus Petronius*, qui ante bina ſæcula de lue venerea ſcripſit (*Aphrodiſiac. p.* 1354. 1355.) laudavit præcipitatum rubrum ad carunculas urethræ conſumendas; ſed ſimul monuit, vulgare illud Officinarum, quod ex argento vivo, & aqua forti ſimul ad ſiccitatem decoctis paratur, ſine periculo

vix

vix adhiberi poſſe, cum concentratum nitri acidum in ſe contineat, hinc valide rodat. Unde commendat præcipitatum, quod, abſque ullis acribus additis, ex argento vivo, cum auro, vel argento miſtis diu digeſto, paratur. Dein addit: *At ſi verum eſt (ut a quibuſdam accipio) ex ſolo ipſo argento vivo, abſque ulla alia mixtura, confici poſſe, id profecto & omnibus anteponi debet, & minime omnium dolore afficiet. Neque nos deterreat, quod iidem dicant, id egere longiſſimo temporis ſpatio, ut puta decem, pluriumque menſium, & ſumma tum cura, tum diligentia; hoc enim, quominus paretur, impedire quidem poteſt; ſed, ubi paratum eſt, magis quam alia proſit, non poteſt.* Interim & laborioſa hæc præparata mercurialia, licet minus acria ſint illis, quæ per additos ſpiritus acidos acres conficiuntur, tamen non carent omnia acrimonia; uti alia occaſione ad §. 135. n. 4. monui.

Plerumque illi, qui ſe jactabant feliciſſimos eſſe in curandis his malis, celaverunt arcana ſua. *Trincavellii*, & *Alexandri Maſſariæ*, teſtimoniis celebratur *Petrus* quidam, natione Gallus, qui Venetiis tanquam peritiſſimus in extirpandis carunculis his inclaruit, & poſt illum ejus filius. Candelulas immittebat urethræ, quarum apices obliniebat medicamento quodam erodente; poſtea conſolidante, & ad cicatricem deducente, remedio utebatur. Arcanum hoc Parmenſis Dux obtinuit, qui illud Avo *Franciſci Roncalli* Medici Brixienſis communicavit: conſtabat una parte *unguenti Ceruſſæ Camphorati*, & binis partibus *unguenti de Tutia Vigonis*, quibus ſimul miſtis addebatur *præcipitati rubri* ſubtiliſſime triti talis copia, quæ ſufficiebat ad maſſam rubro colore tingendam (*Aſtruc de morbis venereis t. 2. lib. 6. p. 761.*). Certe prudentius fuiſſet, limitare accurato pondere quantitatem præcipitati rubri, quam colore maſſæ, cujus intenſitas variare admodum poteſt.

Henricus IV, Franciæ, & Navarræ Rex, per octo annos ſtranguria, & dyſuria, laboraſſe legitur (*Ibid. l. 7. p. 897.*) quæ antiquioris Gonorrhœæ pediſſequa erat; & ſimili methodo intra quinque hebdomadas ſanatus fuiſſe dicitur. Pulverem, cujus præparatio ſecreta manſit, butyro recenti miſtum, ope cannulæ, ſuper urethræ carunculam levi, & ſuſpenſa manu deponebat veſperi *Loyſeau*, qui Medici, & Chirurgi munere fungebatur; ſequenti mane blandis remediis eluebat urethram: ſic perrexit, donec conſumta foret caruncula, & poſtea cicatricem facientibus remediis utebatur, &c. Licet autem Medicus ille natu grandis, & emeritus, foret, orbatuſque filio, quem ſuorum arcanorum hæredem deſtinaverat; tamen in occulto reliquit remedia, quibus utebatur: *Uſque adeo magnam vim conſuetudo obtinet in pleriſque, ut ea, quibus aſſueviſſe olim fructuoſum fuit, pergant agere etiam dum ſibi nullus inde fructus futurus eſt* (*Ibid. p. 898.*).

Alii adhibuerunt alia remedia ad caruncculas urethræ ſanandas; plerumque admiſcebant mercurium vivum, vel crudum, vel leniora præparata mercurialia, præcipitatum album, mercurium dulcem, &c. Omnes laudaverunt ſua remedia, & feliciſſimos inde effectus ſe vidiſſe teſtati ſunt. Plerique ſollicite texerunt arcana ſua, ne revelata vileſcerent forte, & lucrum, quod inde ſperabant, minueretur. Singula hæc anxie rimari, nimis longum foret, nec forte tædioſum laborem compenſaret utilitas. Sufficiet, ſpeciminis inſtar, quædam dicere de Candelulis, quibus uſus fuit *Jacobus Daran*, qui in exercitu, & Noſocomiis Cæſareis olim ſtipendia meruit; poſtea, Chirurgi Regis Galliæ onorificum munus adeptus, caruncularum urethræ curationi operam præcipue impendit, & tractatum edidit (*Obſervat. Chirurg. ſur les maladies de l' urethre &c.*) de nova methodo curandi hæc mala. Attente legi hunc tractatum, & inde collegi ſequentia:

Turundæ, ſive candelulæ ſic dictæ, ex baſi latiori in apicem deſinunt, flexiles ſunt, vel ſaltem calore ipſius urethræ ſic molleſcunt, ut debitam flexilitatem acquirant, & commode ab ægris geſtari poſſint.

Effectus eſt, ſuppurationem excitare in urethra, & per hanc, fundere, ac conſumere, carnes fungoſas, excreſcentias, verrucas, ſed abſque eroſione: ſimul, ſub harum uſu, prodit fluxus materiæ Gonorrhaicæ, flavæ, virideſcentis; ſicque Gonorrhœam, quam ſuppreſſam ſtatuit dediſſe originem his malis, redintegrat, & quaſi recentem reddit: hoc in primis inde probat, quod ægri in illo curationis ſtadio, ſi coeant cum fœmina, illam inficiant.

Turundæ iſtæ dicuntur habere mirabilem hunc effectum, ut non agant in partes ſanas urethræ; ſed tantum in illa ejus loca, in quibus hærent obſtacula, urethræ cavum minuentia, quæ ſic, ſuppuratione producta, conſumunt. Unde etiam, in urethram ſani hominis introductæ, nihil faciunt, cum careant vi rodente; imo & in ægris nullum dolorem excitant, licet adeo prompta ſit illarum actio, ut, tribus, vel quatuor horis poſt harum applicationem, pus jam incipiat prodire.

Præterea, eodem remedio ſcirrhoſas indurationes ſolvi poſſe, teſtatur; hoc non ſemper ſuccedere tamen, inde patet, quod ſcirrhoſam duritiem, bulbum urethræ occupantem, ſe non potuiſſe curare, fateatur auctor.

Nulla vivendi norma præſcribitur curæ tempore; pauca, vel nulla, remedia interno uſu adhibenter; ſed tota curatio a topico hoc remedio expectatur, modo locum affectum tangere poſſit. Ubi tamen curatio ultra ſolitum tempus protrahitur, tunc ſpecifico, ad virus venereum delendum, remedio opus eſſe, fatetur auctor.

Curatio per has candelulas triginta dierum ſpatio abſolvitur; quandoque protrahitur per duos, treſve, menſes, imo & diutius in caſibus difficilioribus.

Adhibebantur in hac curatione candelulæ variæ efficaciæ, pro diverſitate mali, quod per has tollendum erat. Quamvis autem nullum dolorem excitari ab hoc remedio aſſerat; fatetur tamen auctor, quod quandoque immiſerit in urethram candelulas anodynas, quæ dolorem lenirent a prioribus productum. Aliquando contingit, ut, in initio curæ, candelula profunde in urethram demitti nequeat, dum occurrit obſtaculo in urethræ principio hærenti, quo per remedii hujus efficaciam ablato, profundius demergitur, donec novo obſtaculo occurrat; quod ſimili methodo removetur, donec tota urethræ longitudo penitus libera ſit, & nihil purulenti prodeat amplius, aut candelulæ poſt ſatis longam in urethra moram adhærere obſervetur. Sic enim certitudo integræ curationis haberi poterit, abſque recidivæ metu. Cum autem ſtatuat auctor, vim remedii agere tantum in locum, ubi hæret obſtaculum impediens urinæ exitum, non in reliquam ſuperficiem ſanam urethræ, hinc putat, ſe diſtinguere poſſe, in educta candelula, longitudinem, & latitudinem loci affecti; ex pure ſcilicet adhærente candelulæ, in illo loco, qui obſtaculo morboſo contiguus fuerat. Alii, & celebres quidem in arte viri fuerunt potius in hac opinione, per applicatam candelulam ſic irritari ſenſilem ſuperficiem internam urethræ, ut augeatur copia muci naturalis, quo cavum urethræ in ſanis oblinitur; adeoque craſſum illud, quod candelis, diutius in urethra relictis, adhæret, non eſſe habendum pro pure, ſed pro muco naturali copioſius ſecreto. Hanc difficultatem ſolvit *Daran* ſequenti argumento: affirmat nempe candelulam, introductam in urethram ſani hominis, qui nunquam Gonorrhœa laboravit, & ibi per quatuor horas relictam, dum educitur, prodire omnino puram; ſi dein eadem hæc candelula immittatur in urethram hominis, qui Gonorrhœa laborat, intra quatuor horas ſi educatur, & adhuc citius, craſ-

craſſam materiam in ſuperficie habebit, quod & contingere debuiſſet æque in homine ſano, ſi illud craſſum, candelulæ adhærens, foret mucus naturalis, per irritationem candelulæ in urethra hærentis, majori copia ſecretus. Præterea notat, totum candelulæ ambitum tunc debere tegi hoc muco, non vero ſolam illius partem, quæ contigua fuit loco male affecto, quod conſtanter fieri, audacter affirmat.

Egregius in Arte Chirurgica *Samuel Sharp* (*Critical Inquiry in to the preſent ſtate of ſurgeri p.* 134. *& ſeq.*) ſolito ſuo candore fatetur, hæc argumenta *Daran* magni eſſe ponderis; ſuſpicatur tamen, hæc experimenta non ſatis frequenter repetita fuiſſe in hominibus ſanis, qui nunquam Gonorrhœa laboraverant; quod probari videtur ex ipſis verbis *Daran* (*Obſervat. Chirurg. ſur les malad. de l' urethre &c. Diſcours Prélimin. p.* 35. 36.) qui dicit, ſe hanc veritatem probaſſe experimento, quod ſe repetiturum promittit toties, quoties deſideratur: addit poſtea, ſibi videri parum utile illud experimentum, cum aſſerti veritas ſatis pateat ex eo, quod materia purulenta tantum adhæreat candelulæ in illo loco, qui obſtaculum in urethra tetigit.

Ut hoc dubium elucidaret ulterius *Sharp* (*In loco modo citato pag.* 140.) perſuaſit adoleſcentibus, variæ ætatis, a duodecimo ad vigeſimum annum uſque, ut paterentur ſibi in urethram introduci candelulam, quæ, dum poſtea educebatur, ſemper aliquam copiam materiæ habebat adhærentem, majori quantitate in quibuſdam, minori in aliis. Certus autem erat *Sharp*, nullum ex illis, in quibus hoc experimentum tentabatur, unquam laboraſſe Gonorrhœa. Vario tempore has candelulas in urethra reliquit, ſex nempe, quinque, quatuor, vel & tribus horis. Non deſcribit quidem auctor, ex quibus remediis fuerint compoſitæ candelulæ, quibus utebatur, ſimpliciter enim vocat *candelulas mercuriales*. Verum concipere non poterat, tam brevi temporis ſpatio ab his in urethra ſana pus produci potuiſſe; unde concludebat, materiam candelulis adhærentem non fuiſſe pus ulceroſum, ſed mucum naturalem, per candelulæ irritationem copioſius ſecretum. Cum autem opponi poſſet, candelulas *Daran* eſſe longe majoris efficaciæ, nec producere novum pus intra paucas horas, ſed latens in ulcere tecto pus educere, dein locum ulceroſum depurare, & ſanare depuratum, poſtquam omne miaſma venereum per hanc ſuppurationem, fluxumque excitatum, ablutum penitus fuerit; ut hanc difficultatem elucidaret *Sharp*, candelulam, quam certus erat methodo *Daran* compoſitam fuiſſe, & quam fortuito acquiſiverat, urethræ ſanæ immiſit: omnino ſimilis ſequebatur effectus, ac in prioribus experimentis, dum propriis ſuis utebatur candelulis.

Cum autem *Daran* per totam Europam fere diſpergeret emiſſarios, qui in majoribus urbibus candelulas ejus diſtribuerent, non difficile erat, illas comparare. Unde merito concludi poteſt, non demonſtrari ulceris præſentiam in urethra, ſi, poſt applicationem candelulæ, aliquid effluat ex urethra; dum & in ſaniſſimis idem contingat.

Magnum certe beneficium præſtitit generi humano optimus *Sharp*, hæc experimenta tentando in ſanis, & ab omni ſuſpicione venerei contagii liberis. Notum nimis eſt, plurimos, qui in juventute furtivæ veneri indulſerunt, perpetuo metu cruciari, ne forte inſciis lateat alicubi in corpore contagii venerei fomes, qui poſt ſeros annos in nervum erumpere poſſit. Fovent hunc metum lucripetæ homines, & facile perſuadent miſeris, ut vel ipſam ſalivationem ſubeant, licet ne minimum quidem luis veſtigium adſit, tantum ut a perpetuo illo metu liberentur. Poſtquam rumor increbuerat, his candelulis non tantum ſanari certo peſſimas Gonorrhœæ ſequelas, ſed applicatione candelulæ intra paucas horas detegi poſſe, an lateat in membro virili adhuc

viru-

virulentus fomes, qui poſtea recrudeſcere poſſit, non pauci fuerunt, qui has candelulas adhibuerunt, ut ab omni metu forent liberi. Abſolute enim affirmabat *Daran* (*In loco modo citato ad literam c.*) candelulam ſuam immiſſam urethræ hominis ſani, & relictam debito temporis ſpatio, dum poſtea educitur, omnino puram eſſe, ita ut nequidem acutiſſimo oculo vel minimum peregrinæ materiæ, candelulæ adhærentis, diſtingui poſſit: *Sans que l'oeil le plus fin puiſſe s' apercevoir, qu' aucune liqueur etranger s' y ſoit attachée*. Quando terrore percelletur homo, qui olim Gonorrhœam paſſus, hoc experimentum tentabit in ſe ipſo, dum in candelulæ eductæ ſuperficie mucoſam ſtriam inveniet? Certo ſe infectum crederet; præcipue, ſi non in toto candelulæ ambitu, ſed in uno, aliove tantum loco, talem mucoſam materia adhærentem invenerit.

At, ſi conſiderentur illa, quæ ante ad §. 1447. de urethræ fabrica dicta ſunt, patebit facile, hoc contingere poſſe, cum in cavum urethræ hient orificia quædam ductuum excretoriorum majora, quæ poſt Gonorrhœam dilatata, quandoque & eroſa, majorem muci copiam illinunt candelulæ immiſſæ, in illo loco, quem tangunt. De hac re adhuc quædam dicentur ad §. 1459. ubi de Gonorrhœæ curatione agetur.

Nunquam credidi, *Daran* egiſſe mala fide; ſed videtur nimis præcociter concluſiſſe, omne, quod exit de pene, poſt candelulas applicatas, eſſe materiam virulentam, in qua contagium venereum certo hæreat. Unde monet, dum, poſt applicationem candelarum, fluxus redit, ut abſtineant ab uxoribus, ne illæ inficiantur. Notum eſt, poſt Gonorrhœam, bona etiam methodo curatam, ablatis omnibus moleſtis ſymptomatibus, ſupereſſe hoc incommodum, ut, mane in primis, poſt bonum ſomnum, aliquid ex pene effluat ſponte, vel leni preſſione exeat, ſub forma muci ſubpellucidi. Hoc diu quandoque durat, &, poſt exceſſus in cibi, ac potu in primis augetur, ſemperque metum incutit ægris, ne lateat aliquid virulenti. Obſervavit *Sharp* (*Critical Inquiry &c. p.* 142. 143.) maritos ſic affectos cohabitaſſe cum uxoribus, nec illas infeciſſe; imo affirmat, ſe vidiſſe tales caſus, ubi ingens copia hujus fluxus aderat, abſque ulla infectione ſequente. Notandum etiam videtur, quod *Suppurationis* vocabulo uſus fuerit, dum deſignat mucoſum illum fluxum, poſt Gonorrhœam ſequentem, quem præcedenti pagina *Gleet* dixerat. Sed & paulo ante (*Ibid. p.* 141.) monuerat, quod Suppurationis nomine uteretur, ad deſignandum fluxum, quem candelula, in urethra hærens, excitaverat.

Sed *Daran* fuit in hac ſententia, virus venereum latere in ulcere urethræ; in corpore cavernoſo urethræ ipſo, qui locus ulceroſus, in fungoſam ſubſtantiam prominens, applicatione candelularum conſumeretur, ſicque per ſuppurationem natam extricari virus venereum, & cum pure exire. Quandoque etiam latere credebat miaſma venereum in ſubſtantia cellulari, ſive fungoſa, urethræ dicta, ibi manere iners & quaſi dormire, donec a pergræcationibus, vel aliis cauſis fortuitis, redderetur actuoſum, locum, ubi hærebat, undequaque diſtenderet, ſicque canalem urethræ arctaret primo, dein obturaret integre, & totalem iſchuriam produceret. Candelulis autem ſuis hanc tribuebat potentiam, quod ulcus tale clauſum aperirent, &, omni contagio venereo deleto, perfecte conſolidarent. In hac ſuppoſitione, non poterat non timere contagium, ſi maritus cohabitaret cum uxore, illo tempore, dum, tectum antea ulcus, nunc apertum candelularum uſu, funderet contagioſum pus, & virus venereum, antea ſilens, ac iners, nunc redderetur actuoſum.

Confirmat *Daran* multis obſervationibus ſuam opinionem, quæ in tractatu ejus de morbis urethræ legi poterunt. Inter illas in primis notabilis eſt,

quam egregius Chirurgus de proprio morbo ſcripſit, a quo uſu candelularum ſe curatum fuiſſe teſtatur (*Daran ſur les maladies de l' urethre pag. 90. & ſequentibus*). Laboraverat ille in juventute Gonorrhœa, quæ ſolitis auxiliis curata erat integre, ita ut ſanus viveret poſtea per viginti annos; &, cum toto hoc temporis intervallo nunquam ſe expoſuiſſet periculo contrahendæ luis venereæ, ab omni malo ſe immunem credebat. Mirabatur hinc, dum ſentiret, urinam tenuiori filo exire, & difficulter, cum dolore. Sed, cum Chirurgi cohortis primarii munus gereret in exercitu, æquitationem evitare non poterat, a qua difficultas urinæ augebatur multum; uti autem exercitum in Italiam tendentem ſequi debuit, defuit tempus, ut idoneis remediis malo ſuccurrere potuerit. Inevitabiles muneris, quod gerebat, labores, & aeris in montibus Sabaudiæ inclementia, quam tolerare debebat, adeo exaſperaverunt malum, ut ſtranguria quotidie increſceret, una cum excretione muci viſcidi, quem magno cum dolore exprimere cogebatur. Succeſſit dein iſchuria, vix non lethalis; unde munus Chirurgi campeſtris abdicare debuit, ut propriis melius ſuccurrere poſſet malis. Monſpelium ſe deferri curavit, & Medicorum celebrium ope inſigne adeo levamen obtinuit, ut, refectis viribus, de caſtris denuo ſequendis cogitaret non tantum, ſed & ad hybernas ſtationes excurreret, ut prodeſſe poſſet illis, qui ipſius opem anxie implorabant. Dum jam in procinctu ſtaret, ut ad caſtra pergeret, ſenſit parvum tumorem in Perinæo, qui cito augebatur mole, ita ut pugnum æquaret, quo diſſecto, inventum fuit foramen in urethra; ne autem in fiſtulam degeneraret malum, ſcalpello dilatavit ipſe æger inciſionem prius factam, hoc cum ſucceſſu, ut, ſanata fiſtula, poſt binos menſes nondum finitos caſtra ſequi potuerit. Sed brevi poſt iſchuria ſecuta fuit, per quatuor dies durans, a qua ſe evadere poſſe, deſperabat æger. Evaſit tamen; ſed mucum viſcidum magna copia excernere, & ingenti quidem cum moleſtia, debuit. Omni ſpe ſanationis depoſita, ad ſuos rediit, & ſævos dolores per ſex menſes paſſus, incepit candelulis uti, felici adeo ſucceſſu, ut teſtetur, ſe per menſem, & ultra, frui integerrima ſanitate, dum hanc morbi ſui hiſtoriam ſcribebat.

Non videtur ex hac hiſtoria ſequi, contagium venereum latuiſſe per viginti annos in urethra, manente integra ſanitate, antequam denuo in nervum erumperet, & toto hoc temporis intervallo nulla præſentiæ ſuæ indicia dediſſe. In intimis oſſium receſſibus fœdum luis miaſma diu hærere poſſe, & difficulter extricari, non adeo mirum videtur; cum lente ibi moveantur humores vitales, & medullare oleum det aptum nidum contagio retento. Sed dum ibi hæret, nocet, & ſuæ præſentiæ indicia non obſcura præbet, doloribus oſſium, tumoribus, corruptela &c.; de quibus poſtea adhuc dicendum erit. Sed vix videtur credibile, in pene, ejus corporibus cavernoſis, aut urethræ cavernoſo corpore, per tot annos virus venereum latere poſſe, penitus iners, & nullum dare in loco, ubi hæret, vel in reliquo corpore, indicium. Penis enim, dum erigitur, turget ſanguine effuſo in cellulas corporum cavernoſorum penis, & ipſum corpus cavernoſum urethræ, ante ſeminis ejaculationem, ſimiliter ſanguine impletur. Poſt ejaculationem, omnis ille ſanguis, qui turgere fecerat penem, per venas redit in humorum maſſam, & per totum corpus diſpergitur; unde brevi flacceſcit virile membrum. An veroſimile eſt, ſanguinem vivum, calidum, agitatum, alluentem fomitem infectum, mox per venas reſorptum, non inficere corpus? An non miaſma venereum, tempore œſtri venerei excitatum, roſiſſet, inflammaſſet, loculum, in quo latebat? Quænam probabilis cauſa determinari poſſet, quæ veneno, per viginti annos dormienti, veternum excuteret, ut illud,

ud, jam oblitum nocendi, ſubito produceret tot & tanta mala?

Multæ aliæ poſſunt eſſe ſtranguriæ, & iſchuriæ, cauſæ, unde nulla neceſſitas jubet, recurrere ad fomitem venenatum, relictum a Gonorrhœa ante viginti annos ſanata, Credo ex illis, quæ ad §. 1440. dicta ſunt, ſatis conſtare, veteres Medicos non cognoviſſe luem veneream; & tamen apud *Hippocratem* leguntur talia ſymptomata, quæ hodie haberentur pro ſignis Diagnoſticis carunculæ urethræ, poſt Gonorrhœam natæ. In *Coacis Prænotionibus* (*N.* 472. 473. *Charter. t.* 8. *pag.* 879.) poſtquam ſigna veſicæ inflammatæ dederat, & monueret, periculoſum morbum eſſe, qui, a ſeptem annis, uſque ad decimum quintum, in primis infeſtaret, ſolvereturque urina purulenta, habet ſequentia: *Quibus tuberculum eſt circa veſicam, quod Dyſuriam inducit, quocumque ſitu decumbant, moleſte ſe habent. Hujus autem ſolutio fit, pure erumpente.* Vocem illam χηματεθέντες de ſitu corporis ægri intelligendam eſſe, docet textus immediate præcedens, qui de calculoſis agit, ubi monet, illos, ſi tali in ſitu ponantur, ut lapis in meatum urinarium non dilabatur, facilius mingere. Ubi de calculo agebatur, dictum fuit, miſeros illos tentare varium corporis ſitum, ut calculum a veſicæ orificio removeant; imo & quandoque capiti inſiſtere, ut calculus retrolabatur, & liber urinæ exitus fiat. In hoc autem textu idem Græcum vocabulum occurrit; quod igitur manifeſte de mutato corporis ſitu intelligendo eſt.

Inde patet, *Hippocratem* cognoviſſe hanc Dyſuriæ, & Iſchuriæ, cauſam; tuberculum nempe, & quidem circa veſicam, in vicinia ejus; nam paulo ante de veſica inflammata, & ſuppurata egerat. Sed & certam Diagnoſin dedit, qua diſtingui poſſunt moleſtiæ per tale tuberculum natæ a cruciatibus calculoſorum. An non videtur *Hippocrates* hic loqui de illa parte urethræ, quam ambit proſtata, & quæ veſicæ vicina eſt? Talis tumor, in glanduloſa hac parte natus, dum mole augetur, comprimendo, poterit minuere, & tandem delere, urethræ cavum, ita ut dyſuriam prægreſſam ſequatur perfecta iſchuria, dum ſimul manifeſtus tumor tangitur in Perinæo, qui aliquando extrorſum rumpitur. Tunc autem mali origo in vicinia quidem veſicæ, ſed extra cavum urethræ, hæret.

Neque tantum extra cavum urethræ, in vicinia veſicæ, tale obſtaculum naſci, quod urinæ liberum exitum impediret, obſervavit *Hippocrates*; ſed & in ipſo cavo urethræ tuberculum naſci, alio loco (*Aphor. ſect.* 4. *num.* 82. *Charter. t.* 9. *p.* 191.) monuit: *Quibus in urethra tuberculum naſcitur, eo ſuppurato, & rupto, ſolutio.* Cum autem ſolutionis vocabulum ſæpius adhibeatur pro benigna reſolutione inflammationis, abſque ſuppuratione ſequente (vide §. 386.) diſputat *Galenus* (*Ibidem*) in Commentariis ad hunc textum, an, præter ſuppurationem tuberculi, & rupturam ſuppurati, nulla alia ſolutionis via ſupereſſet, licet frequentiſſime tale tuberculum urethræ in abſceſſum iret. Concludit tandem, veriſſimum eſſe, a ſola ſuppuratione, & puris exitu, curam exſpectandam eſſe. Unde patet, per *ſolutionem* hic non intelligi blandam reſolutionem inflammationi; ſed tantum ablationem obſtaculi, quod liberum urinæ tranſitum per urethram impediebat. Acris enim urina lente per urethram tranſit, & cum magno nixu exprimitur, dum cavum urethræ nondum integre obturatum eſt; ubi vero Dyſuria jam abivit in Iſchuriam, perpetuus adeſt teneſmus, & omnibus viribus urinam exprimere conantur; unde perpetuo irritatur tuberculum inflammatum; adeoque nulla blandæ reſolutionis ſpes ſupereſt: validis iiſdem nixibus, abſceſſus, urethram obturans, citius rumpitur.

Alio *Hippocratis* textu (*Aphoriſm. ſect.* 7. *n.* 57. *Charter. t.* 9. *p.* 323.) confir-

firmantur illa, quæ de *Solutionis* vera ſignificatione dicta ſunt. Sic enim habet: *Quibus in urethra tubercula procreantur, iis, ſuppuratis, & ruptis, dolor ſolvitur.* Conſtat ergo, talia mala Veteribus deſcripta fuiſſe, qui luem veneream non noverant; & hodie tamen communiter contagio venereo latenti adſcribi ſolent. *Celſus de Medicina l. 2. c. 8. p. 70.*) qui plures *Hippocratis* textus latiniſſimo ſermone reddidit, dum de his malis ſcribit, habet ſequentia, maxime notanda: *Quibus, in fiſtula urinæ, minuti abſceſſus, quos φύματα Græci vocant, eſſe cœperunt, iis, ubi pus ea parte profluxit, ſanitas redditur. Ex quibus cum pleraque ex ſe proveniunt, ſcire licet, inter ea, quæ ars adhibet, naturam plurimum poſſe.* Cum ergo a cauſis non venereis talia mala oriri poſſe, certum ſit, non videtur evidens ratio adfuiſſe, cur Iſchuria attribuatur Gonorrhœæ ante viginti annos perfecte ſanatæ, ut cauſæ. Verum quidem eſt, *Celſum* hic loqui de minutis abſceſſibus, & in Chirurgo illo, cujus hiſtoria modo deſcripta fuit, tumor in perinæo natus pugnum mole æquabat; verum in urethra tantam tumoris extenſionem non patitur loci anguſtia, in Perinæo quidem. *Celſus* (*De Medicina l. 5. c. 28. n. 9. p. 325.*) autem probe noverat tales abſceſſus, quos in fiſtula urinæ minutos vocabat, poſſe extendi ad magnam molem aliis locis corporis, ubi ſpatium datur. Sic enim habet: *Phyma vero nominatur tuberculum furunculo ſimile, ſed rotundius, & planius, ſæpe etiam majus. Nam Furunculus ovi dimidii magnitudinem raro explet, nunquam excedit. Phyma etiam latius patere conſuevit; ſed inflammatio, dolorque, ſub eo minores ſunt.*

An non Iſchuria illa potuit fieri in hoc Chirurgo a diuturna equitatione, potius quam a Gonorrhœa per integros viginti annos jam ſanata? Certe *Hippocrates* (*In Libro de aere, locis, & aquis c. 11. Charter. t. 6. p. 210.*) notat, *Scythas*, ob perpetuam equitationem, in Venerem ſegnes fieri non tantum, ſed & tandem penitus ſteriles, & effœminatos, reddi; ita ut muliebria munia obeant, & loquantur, ut mulieres. Tuncque, muliebri ſtola amicti, ſuam ignaviam agnoſcunt, &, cum mulieribus victitantes, earum opera tractant. Notat *Hippocrates* hac affectione tentari opulentiſſimos quoſque Scythas, minime autem infimos, ſed generoſiſſimos, qui maxime opes per equitationem acquiſiverunt: *Pauperes minus affligit hoc malum; non enim equitant.* Dein ſubjungit ſequentia: *Quin & in reliquis hominibus ad eundem ſe habet modum. Ubi enim plurimum, & creberrime, homines equitant, ibi plurimi cedmatis, iſchiadibus, & podagris, corripiuntur, & ad Venerem exercendam peſſime ſe habent.*

Videtur ex his concludi poſſe, diuturnam, & frequentem, equitationem nocere poſſe genitalibus virorum partibus, & in illis varia mala producere, ob perpetuos inter equitandum ſucceſſus, & preſſionem non interruptam fere a pondere corporis equo inſidentes; uti alia occaſione in Commentariis ad §. 1063. notavi.

Notandum etiam videtur, vocabulum Κέδματα non ſemper ſignificare longas in articulos, & in primis juxta coxendicem, defluxiones; ſed & diuturnam affectionem, quæ partes genitales occupat (*Vide Foeſii Œcon. Hippocr. in litera K.*). Cum autem *Hippocrates*, in textu modo citato, dum recenſet mala metuenda a nimia equitatione, Iſchiadi, & Podagræ, adnumeret *Cedmata*, & impotetiam ad Venerem, non ita abſonum videtur, quod per hoc vocabulum potius deſignaverit morbos genitalium, quam articulorum. Ex dictis conſtat minifeſte, Dyſuriam, & Iſchuriam, non ſemper a malo venereo originem ducere, ſed & a diverſis aliis cauſis; imo, licet olim Gonorrhœa quis laboraverit, & poſt illam ſanatam ſuperſit impedimentum in urethra, non ſemper concludi debere, acſi adhuc lateat morboſum virus in hac parte, quod niſi

niſi extricari poſſit, & expelli, nunquam ſperari queat integra ſanatio. Poſt Gonorrhœas toleratas, urehtra, contrahi poteſt a duris, rugoſis, ulcerum ſanatorum cicatricibus; filamenta, transverſim in urethra poſita, liberam urinæ excretionem impediverunt aliquando, & reſiſtentiam non ſuperabilem produxerunt catheteri inducendo. Omnia hæc mala triſtes reliquiæ venerei contagii eſſe poſſunt; licet illud integre expulſum fuerit de corpore. Numquid ulcera venerea, in cute externa, fœdas, & contractas, cicatrices relinquunt, dum integre ſanata ſunt, nec in vicinis locis repullulant amplius? Has interim cicatrices, quibus quævis remedia applicari poſſunt quam liberrime, ſe ſanare poſſe, nemo facile promittet. Cogitetur jam, urethram, in Gonorrhœa ulceroſam redditam, ſimiliter affici poſſe. Dum autem urethræ cavum anguſtatur a vicinis tumoribus, licet nullum adſit in ipſa urethra malum, uti ſæpe fit, ubi proſtatæ tument, a quacumque demum cauſa, tunc tanta debet eſſe in candelulis, quæ in urethra hærent, efficacia, ut illarum vis medicata per ductus excretorios proſtatarum ſe inſinuet, & ſolvat obſtacula; ſicque liberum homorum circuitum per illarum ſubſtantiam obſtructam reſtituat.

Talia vero mala ſolent pro Carunculis haberi, & ſimili modo tractari. Exemplum habetur in Epiſtola *Thoedorici de Mayerne*, Jacobi primi magnæ Britanniæ Regis Archiatri, quam ſcripſit *Hidano* (*Epiſt. Centur. n.* 100. *Hildani opera omn. p.* 1032.) de nobili viro, qui poſt Gonorrhœam in urerhra carunculam habere credebatur, cujus extenſio, circa caput Gallinaceum finiebatur, quod & tumidum invenit. Cum autem urinam magno conamine emittere cogeretur æger, & ſtillatim tantum, concluſit *Mayerne*, hoc obſtaculum ſenſim per cathæretica exſtirpandum eſſe, quod & prudenter tentavit, interpoſito ſubinde molliſſimorum remediorum uſu, ut irritationem ab erodente remedio natam ſopiret. Probe enim noverat, *carunculæ curationem plus cunctando, quam feſtinando, promoveri.* Tantum autem profeciſſe ſe hac methodo, monet, *ut pateat regia ſeminis, & urinæ via, atque amplo, continuo, filo reddatur lotium.*

Urethræ canalis ergo erat liber quidem, ſed remanſit ulcus oblongum, reſpectu partis ſatis magnum, quod non potuit ad cicatricem deducere, cum æger, ob publica negotia, ex Anglia redire deberet; unde reliquum, quod in cura perficiendum erat, *Hildano* commiſit, & dein addit: *Ut facias Exeretici noſtri periculum, ejuſdem tantillum mitto, quod tamen ſit ad quatuor ingentes carunculas penetradas, & exæquandas, ſatis; ſi tardius opus perfecerit, animum non deſpondeas. Tuto, & jucundo, operari ſatius, quam cito, & cum periculo. Vanus nunquam erit medicamenti effectus, quam tamen accelerabis pro libitu, Mercurii præcipitati rubri additione.*

Verum, ex alia Epiſtola *Hildani* (*Oper. omn. centur.* 5. *obſerv.* 64. *p.* 454.) in qua de eodem ægro agitur, patet, malum nullo modo eo uſque emendatum fuiſſe, ut ſola cicatrizatio ulceris in urethra ſupereſſet, ut credebat *Mayerne*; nam in Helvetiam redux nobilis æger de ardore urinæ, & de ejus retentione, adhuc conquerebatur; quæ mala, emulſis, enematibus, candelulis, adhibitis, ſatis facile levabantur quidem, ſed in ſiniſtra parte Perinæi incepit ſentire dolorem punctorium, non quidem adeo acutum, continuum tamen. Cum autem in diæta errores commiſiſſet, & in eſercitiis modum exceſſiſſet, fœtorem inſignem in urina percepit; ſimul in fundo urinæ materia quædam viſcida, ſpermati ranarum non diſſimilis, conſpiciebatur, Venæ ſectione, emulſis, &c. leniebatur malum; in primis ſero lactis cum ſaccharo, potato multum, videbatur emendari. Sed breves fuerunt hæ induciæ; acceſſit febris continua, ardentiſſima, uri-

urinæ retentio, tumor inflammatorius, ovum anſerinum æquans in Perinæo, cum maximo dolore pungitivo, tumore, & duritie ſcroti, ac penis; aderant Syncope, & alia quævis peſſima ſymptomata, quæ inſtantem mortem nunciare credebantur ab omnibus. Tandem in medio Perinæi rumpebatur abſceſſus; exivit pus, intolerabilis, & plus quam cadaveroſi, fœtoris; totum perinæum mortuum excidit, & ingens ulcus remanſit, quod tandem, *Hildani* peritia, ac arte, depuratum, & integre conſolidatum fuit, abſque fiſtula relicta, & incolumi manente ſphinctere veſicæ, ita ut urinam continere potuerit, etiam in ipſo tanti mali vigore.

Notari in primis merentur ſequentia, quæ *Hildanus* (*Oper. omn. centur.* 5. *obſerv.* 64. *p.* 456.) affirmat: *Ulcus nihilominus, quod deorſum verſus veſicam tendebat, profundum erat, & ad ipſas proſtatas, quas ego a longo tempore male affectas exiſtimo, tendebat.*

Si obſtaculum, Dyſuriam, & Iſchuriam faciens, in urethræ cavo hæreat, candelularum ope poſſunt remedia topica ad locum affectum deduci, quæ, pro diverſa conditione mali, varia eſſe debent; ſed & ſimul cavendum eſt, ſi rodentem vim habeant applicata remedia, ut tantum applicentur loco affecto, nec tangere poſſint ſanam urethræ partem. Sic per tubum argentum, in urethræ cavum demiſſum ad obſtaculum uſque, quidam deduxerunt talia remedia, quæ fundere, vel conſumere, poſſunt carnem fungoſam, ſicque tranſitum liberum urinæ conciliare. Patet, illa erodentia debere eligi talia, ut diffluere non poſſint, ne vicinæ parti ſanæ noceant, & periculoſam inflammationem producant. Simul apparet neceſſitas, ut in arte periti diverſa applicent remedia, pro varia conditione obſtaculi, quod removendum eſt. Alia requiruntur ad tollendam verrucam veneream, ſæpe ſatis calloſam, quam ſi luxurians caro, quæ mollis, & fungoſa eſt, cavum urethræ obſtruat. Omnes boni hodie in eo conveniunt, acriora rodentia non adhibenda eſſe; quod olim tentatum fuiſſe conſtat, ut in præcedentibus dictum. Pariter damnata fuit crudelis illa methodus, qua aſpero corpore, limæ fere inſtar, obſtaculi abraſio intendebatur. Vidi, optimos Chirurgos, ubi credebant, carunculam fungoſam Iſchuriæ cauſam eſſe, foramina oblonga, quæ utrimque adſunt circa extremum apicem catheteris, repleviſſe molli recenti butyro, ne caro fungoſa ingrederetur hæc formina, & laceraretur, dum catheter per urethram protruditur ad veſicam exonerandam; dum enim in veſica hæret catheter, calore loci ſtatim funditur butyrum, & urina libere effluit.

Verum, ubi cauſa Iſchuriæ hæret extra cavum urethræ, an tunc ſanari poterit hoc malum candelulis medicatis in cavo urethræ hærentibus? Vix videtur. Ipſe *Daran* candide fatetur (*Sur les Malad. de l' urethre Diſc. Prelim. p.* 185.) candelulas ſuas non agere, niſi in partes, quas immediate tangere poſſunt; adeoque, nec in proſtatas, nec veſiculas ſeminales, nec veſicam ipſam. Dat ſimul ſequentia ſigna Diagnoſtica, quæ docent locum, ubi malum hæret. Si pus præcedat urinam, ulcus hæret in cavo urethræ, & urina propellit pus, quod in urethræ canali collectum hærebat. Si vero urinam expulſam pus ſequatur, illo nixu, quod in ſanis ultimæ urinæ guttæ exprimuntur, tunc pus non fuit in canali urethræ; ſed ex proſtata, quæ ultimo illo nixu reddendæ urinæ comprimitur, in urethræ canalem derivatur. Simul & obtuſus dolor percipitur, ſi prematur Perinæum in illo loco, ubi Proſtata locatur. In tali malo minus ſperat ab effectu remedii ſui, licet credat, illud agere poſſe in ductus excretorios illarum partium, quæ in canalem urethræ eructant ſuos humores, imo ſæpe eaſdem has partes ſic in integrum reſtitui. Ubi autem ulcus proſtatarum antiquius jam eſt, aut malignioris indolis, ita ut illarum

ſubſtantiam deſtruxerit, tunc, candelulis curari non poſſe, ſtatuit.

Sola enim tunc ſpes eſt, ut via fiat quantocyus per exteriora, pertuſo loco affecto in Perinæo; quod niſi factum fuerit, exeduntur omnia vicina, & horrenda mala ſequuntur; uti patet ex caſu modo enarrato. Triſtiſſima talium malorum ſpecimina, a neglectis, aut male tractatis Gonorrhœis orta, aliquoties vidi.

Varia adhibita fuerunt remedia ad liberandam urethram ab his obſtaculis, quæ a pleriſque habebantur pro fungoſa ſubſtantia, ex ſuperficie interna urethræ excreſcente; hinc applicata fuerunt talia, quæ in externis corporis partibus ad ſimiles excreſcentias carnoſas tollendas laudabantur: prudentiores tantum adhibuerunt talia, quæ ſenſilem hanc partem lædere non poſſent; vel, ſi quandoque acriora tentabant, omnem poſſibilem cautelam adhibuerunt, ut hæc tantum in carunculam agere poſſent, non in locum vicinum ſanum. Cum autem multi fuerint in ea opinione, hæc mala ſemper ſupponere latens miaſma venereum in loco affecto, mercurialia erodentia prætulerunt reliquis, ſed plerumque mitiora tantum v. g. *mercurium præcipitatum album*, *mercurium dulcem*, &c. horum omnium vis adhuc pro lubitu infringi poterat, ſi copia minueretur, vel pinguibus, emplaſticis, admiſtis ſic obvolverentur, ut mitius agerent.

Alii maluerunt curam crudo argento vivo tentare, cum illud nullum dolorem excitet; in primis, ſi in vapores per ignem reſolutum agat. Sic *Chevalies* (*Lettres à M. de Jean ſur les maladies de S. Domingue &c. p.* 91.) teſtatur, ſe aliquot curaſſe vapore mercurii, ope infundibili in urethram deducto, & hanc curandi methodum candelulis præfert, quæ ſemper plus, minuſve moleſtiæ faciunt.

Egregius Chirurgus *Sharp* (*Critical Inquiry &c. pag.* 174. *& ſeq.*) prætulit mercurium crudum reliquis præparatis mercurialibus; juſſit autem illum, ſubactum prius, & exſtinctum per *balſamum ſulphuris*, intime permiſceri emplaſtro *Diachylo*, cui addebat pauculum de *Pice Burgundica*, ut augeretur emplaſtri tenacitas: addidit & partem *antimonii crudi*, pollinem lævigati; non adeo, ut augeret vires remedii, ſed potius, ut ſic conciliaretur candelulis inde parandis conſiſtentia firmior, & lævitas ſuperficiei. Proportio horum ingredientium erat ſequens: *Diachyli Emplaſtri, una cum addita Pice Burgundica, partes quatuor; Argenti vivi partes duas; Antimonii crudi partem unam.* Simul exacte deſcribit, quomodo hæc ingredientia inter ſe miſceri debeant; uti & methodum candelulas inde conficiendi. Addit deinde omnes cautelas, quæ in uſu, & applicatione harum candelularum obſervari debent.

Cum autem, uti antea dictum fuit, a conſtritione urethræ ſola ſimile impedimentum in urethra naſci poſſit, plures tentaverunt dilatare urethram ſpecillis plumbeis, ſenſim augendo illorum craſſitiem, ut gradatim hæc diſtenſio fieret (*Critic. Inquiry &c. p.* 149.). Alii uſi fuerunt oſſibus balænæ &c. dum metuebant, ne ſpecilla plumbea quandoque frangerentur, quod facile fieri poterit, ſi tenuiora fuerint; vel etiam, ſi craſſiora immergantur argento vivo, antequam in urethram dimittantur, uti quibuſdam ſolitum eſt, ut non tantum diſtendendo urethram, ſed & vi mercuriali, agant. Notum eſt, plumbum facile penetrari ab argento vivo, & in amalgama abire. Sic talia ſpecilla plumbea friabilia redduntur, & facile rumpuntur, dum illorum eductio tentatur. Fragmentum tale relictum, niſi ſolvi poſſit, vix niſi ſectione educi poterit. Memorabilis talis caſus legitur (*Journ. des Sçavans. Mars* 1750. *p.* 144.) in epiſtola, quam celebris Chirurgus *Le Dran* ſcripſit auctoribus Diarii Eruditorum. Homini pars ſpecilli plumbei fracti in veſicam delapſa fuerat, longa quatuor pollices cum dimidio, ponderis ſex dra-

chmarum. Medicos, & Chirurgos peritiſſimos conſulerat plurimis in locis, qui unanimiter ſtatuebant, ſola ſectione curam tentari poſſe, ad quam ſubeundam exhortabantur, ſimulac majores moleſtias perciperet. Antea, ubi de *calculo* agebatur, pluribus probatum fuit, corpus quodcumque inſolubile, in veſica hærens, poſſe dare baſin, cui accreſcens materia calculoſa, ſemper præſens in urina etiam ſaniſſima poſſit formare calculum immenſæ molis; unde ſequebatur, non cunctandum eſſe nimis diu. Aliter ſenſit *Le Dran*, & ſuſcepit, plumbum in veſica relictum reddere tam fluidum, ac argentum vivum: tentavit varia experimenta, etiam in vivis animalibus; ſicque vidit, poſſe in fluorem redigi plumbum, hærens in veſica, abſque ejus læſione. Quod plus eſt, in hominis veſicam plumbi maſſam introduxit, &, in ægri domo, decumbenti huic homini plumbum in veſica hærens fudit, ſic ut difflueret. Quo experimento ſecurus æger curam ſubivit, quam *Le Dran* octiduo ſpatio perfecit: per injectiones in veſicam factas reddidit plumbum fluxile, ut exire potuerit; & dein illud, in ſolidam maſſam redactum, ægro tradidit. Scripſit hanc epiſtolam octiduo poſt curam perfectam. Reticet auctor ſolvens illud remedium, quo curam hanc perfecit; ſed juſta ſuſpicio legenti naſcitur ſtatim, argentum vivum adhibitum fuiſſe, ut hæc ſolutio perficeretur. Confirmatur autem ex eo, quod auctor affirmat, illud ſolvens non agere in calculum veſicæ, ſed magni uſus eſſe poſſe in ſolvendis globis plumbeis, qui Chirurgi dexteritate educi non potuerint; verum, conſolidato vulnere, in quadam parte corporis relicti fuerint, & aliquando moleſtiam pariant.

Circa idem tempus literas accepi ab eruditiſſimo Medico *R. Sanches*, qui Pariſiis, literato in otio, honoratam vitam tranſigit, poſtquam depoſito munere Archiatri, quod apud Ruſſorum Imperatricem magna cum laude geſſit, Muſis, & amicis redditus eſt. In illis literis teſtatur, quod Londino acceperit, egregium *Sharp*, cujus toties mentionem feci, detexiſſe, unciam argenti vivi cum dimidia drachma Biſmuthi in amalgama redactum, & veſicæ injectum, ſolviſſe plumbum in ejus cavo hærens.

Apparet ex omnibus his, ingenti remediorum varietate obſtacula hæc, in urethra nata, fuiſſe tentata, & quidem vario cum eventu. Nec finis facile in his erit, dum unuſquiſque ſua præ reliquis extollit; judicium autem de his formari nequit, niſi deſcribantur medicamenta. Hoc candide fecit *Sharp*, uti dictum fuit, & a fide dignis viris audivi, ſimili cum ſucceſſu has candelulas adhibitas fuiſſe, ac illas, quas ſollicite texit *Daran*, & quas devinare conatus fuit Anonymus auctor Anglus (*Theor. and Practice of Chirurgical Pharmacy*. *London* 1761. 8. *p.* 224. *& ſeq.*) qui inter ingredientia numerat ſoleas calceorum combuſtas, aliaque plura. Fides ſit penes auctorem.

Celebris Chirurgus *Goulard* (*Remarques, & obſervat. practiq. ſur les malad. vener. &c. p.* 317. *& ſeq.*) uſus fuit *extracto ſaturni*, ut vocat, quod eſt ſolutio lithargyrii ſaturiſſima in aceto vini: hujus liquoris unciam dimidiam miſcet libræ ceræ ſolutæ leni igne; dein huic miſcelæ linteum intingit, & poſtea inde candelulas format. Si his non cedant obſtacula duriora, auget quantitatem extracti ſaturni, donec optatus ſequatur ſucceſſus. Pluribus obſervatis confirmat utilitatem hujus rimedii.

§. 1452. **H**Inc fertur in membra, cum dolore nocturno medios artus occupante, ut & flexurarum rigiditate.

Ex illis, quæ in præcedentibus dicta ſunt, patet, luis miaſma quandoque ipſo infectionis momento in ſanguinem reſorberi, & circulantibus humoribus miſtum, per omnes corporis partes moveri, poſteaque ad diverſa loca deponi; hinc

hinc &, pro diverſitate loci, ad quem deponitur, varia mala producere.

Frequentius vero illud miaſma ſolet in genitalibus partibus, pinguibus, aut mucoſis humoribus inviſcatum, ſedem figere; &, cum illud venenum poteſtatem habeat ſaniſſimi etiam corporis humores, ad locum affectum affluentes, ſibi aſſimilandi, ita ut contagioſi fiant ſimiliter, patet, quare, ex parvo ulcuſculo venereo, totum corpus ſucceſſu temporis poſſit infici; quod in malo hoc inveterato fieri obſervatur, uti pluribus ad §. 1445. demonſtratum fuit.

Illa mala, quæ in ſuperficie externa corporis a lue fieri ſolent, §. 1444. 1445. 1446. enumerata fuerunt, & deſcripta; ſimulque patuit, in ipſis etiam viſceribus ab hac cauſa difficillimos morbos quandoque produci. Sequentibus autem paragraphis de morbis partium genitalium, a lue ortis, ſatis fuſo ſermone dictum fuit.

Sequitur jam, ut dicatur de illis malis, quæ obſervantur, dum tetra lues ſedem in artubus figit, & tendines, membranas, ligamenta, oſſa ipſa, occupat; quod in lue inveterata contingere toties ſolet.

Demonſtratum antea fuit, tunicam celluloſam latiſſime, per totum corpus, per omnia viſcera, diſtribui, omnibus muſculis interponi non tantum, ſed & totos ambire, inter fibrarum muſcularium faſciculos interſeri, imo & ſingulas involvere. Cum autem luis venenum pinguibus, & mucoſis intricari ſoleat, patet facilis via ad oſſa ipſa, & oſſium meditullia; unde triſtiſſima mala ſequi ſolent, ut in ſequentibus apparebit.

Hoc tempore, dolores oſſium ſolent adultam luem comitari, recentem rarius; unde etiam, uti poſtea ad §. 1467. dicetur, pro ſigni confirmatæ luis habentur, quæ validam curam requirunt; illo vero tempore, quando lues in Europa primum increbuit, etiam in morbi initio his doloribus excruciabantur ægri. Sic legitur apud *Gaſparum Torellam* (*Aphrodiſiac. pag.* 545. 546.) qui anno 1497. parvum libellum de lue venerea ſcripſit, de *Nicolao minore Valentino*, juvene 24. annorum, quod eadem die, qua rem habebat cum muliere pudendagra laborante, ipſe infectus fuerit: *Infectio incepit apparere in virga, uti ſolet ut plurimum aliis evenire; nam ſequenti die apparuit ulcus in virga, cum quadam duritie longa, tendente verſus inguina, ad modum radii, cum ſorditie, & virulentia. Poſt ſex dies, ulcere ſemicurato, correptus fuit intenſiſſimis doloribus capitis, colli, ſpatularum, brachiorum, tibiarum, & coſtarum; & præſertim in eorum muſculis, cum maximis vigiliis, a quibus moleſtabatur non niſi in nocte poſt primum ſomnum.* Poſt decem dies apparuerunt multæ puſtulæ in capite, facie, ac collo; nec malum ab eruptione puſtularum levari videbatur. Dolores enim, & puſtulæ, manebant; nec augebantur, nec minuebantur, binorum menſium ſpatio. Acceſſerunt & nodoſitates in membris.

In alio viro 46. annorum (*Ib. p.* 547.) triginta diebus ab infectione virgæ, ſubito poſt ſomnum prolixum, totum corpus infectum fuit maculis latis rubris ſine puſtulis: *Elapſis quinque diebus, fuit correptus doloribus intenſis capitis, colli, ſpatularum. Maculæ vero inceperunt cortices ad modum furfuris emittere. Poſtremo multiplicati ſunt dolores per totum corpus. Infeſtantes eum in nocte, & non in die.* In alio ægro (*Ib. p.* 550.) morbus inceperat a doloribus; tandem poſt duos menſes, facto tota die laborioſo exercitio, in nocte, hora, qua molliebatur a doloribus, a capite uſque ad pedes correptus fuit puſtulis groſſis, cruſtoſis, cinereis, cum dolorum levamine.

Patet ex horum ſymptomatum congerie, luis miaſma, humoribus miſtum, varia corporis loca afficere, nec adeo cito in parte quadam figi, ſed vagari per diverſas partes, quarum functiones lædit, & locum mutare. Sæpius occurrit hodie, maculis, puſtuliſque in cute ſubito apparentibus, levamen dolorum ſe-

ſequi; & contra. Verum, ubi ſemel in oſſibus ipſis fixum hæret, tunc dolores non tolluntur per materiæ metaſtaſin ad alia loca; ſed pertinaciter hærent. Hoc autem a primis morbi incunabulis ad hæc tempora uſque conſtanter obtinuit, ut moleſtiſſimi illi dolores noctu ingraveſcant, interdiu vero minuantur inſigniter, imo quandoque & integre ceſſent.

Graphice Luis progreſſum deſcripſit *Sydenhamus* (*Epiſt. 2. reſponſor. p. 416.*) & dolores illos vagos a fixis diſtinxit: *Dolores, tum caput, tum artus in articulorum interſtitiis, humores ſcilicet, brachia, & talos, crudeliter laniat, nullo ordine invadentes, & per intervalla, licet noctu ægrum, lectuli calore perfuſum, rariſſime deſtituant, nec niſi ſub auroram libenter evaneſcant.* Sed ſimul notat, ſi cruſtulis, porrigine, varis cutis deturpetur, in lepræ fere modum, tunc levari dolores, ita ut, quanto magis cutis fœdatur, tanto minus ægri diſcrucientur. At levamen hoc dolorum durabile non eſt: *Nam univerſa ſymptomata pedetentium incrudeſcunt, dolor præ reliquis, qui tandem eo uſque exacerbatur, ut ſe nequeat miſer in lecto continere; ſed protinus exiliens, huc illuc in cubiculo curſitet, irrequietus ferme, donec illuceſcat.* Fixum enim tunc in oſſibus hæret malum, quæ in dura tubera, & nodos attolluntur, carioſa fiunt, & dein ulcera phagædenica peſſima in parte affecta producunt, &c.

§. 1453. UNde in cartilaginibus, naſi maxime, & palato, eroſio.

Notum eſt, oſſium articulatorum extrema, tam excipientia, quam excepta, cartilagine incruſtari, mucoſis, pinguibus humoribus illiniri, unde conciliatur articulis facilis mobilitas. Illud ſmegma articulare aptum nidum dare poterit miaſmati venereo, & peſſima mala producere. In cadaveribus hunc morbum paſſorum tales oſſium degenerationes circa articulationes obſervatæ fuerunt aliquoties, quas & ipſe vidi.

Omnium maxime tales cartilaginum eroſiones a lue occurrunt in naſo, & palato, quæ poſtea inſanabiles deformitates relinquunt. Accedit, quod luis venenum difficilius ex locis extricari queat; uti omnibus in cura hujus morbi verſatis notum eſt.

Sed de his malis antea ad §. 1445. dictum fuit.

§. 1454. MOX, media oſſa occupans, caries producit; præcipue in cranio.

Quando in oſſibus cranii mediis, vel in media parte craſſiſſima oſſium majorum, quæ artus conſtituunt, oriuntur dolores enormes, acſi compages tabulata horum finderetur, vel quaſi diſſilitura eſſet, atque hi, poſt occaſum Solis inchoati, ſenſim lento gradu procedunt, donec media nocte intolerabiles evaſerint, coegerintque extortum ægrum lectum deſerere, verſus auroram ſponte quieſcentes, tunc certi ſumus, malum in pinguedine oſſium ipſa jam hærere (*Aphrodiſiac. In Præfat.*).

Cum autem diploe oſſium cranii medullæ officio fungatur, hinc toties tetra hæc mala in capite occurrunt. Obſervatur enim in lue venerea, caput frequentius affici, quam reliquas corporis partes, dum luis miaſma, quamvis genitalibus receptum, per univerſam humorum maſſam diſpergitur; & poſtea, ad varias partes depoſitum, illas lenta tabe peredit.

Fernelius optime notat (*Ib. p. 614.*) ſigna, quibus dolores arthritici a venereis diſtinguuntur: *Arthritis enim brevi, parvoque tempore exoritur, idque ex defluxione, quæ repente in articulum incubuit. Dolores vero luis venereæ ſenſim procedunt, multoque tempore, ab eo excremento, quod pars male affecta paulatim congeſſit. Ad hæc, Artritis in articulo,*

culo, aut circa hunc, conſiſtit, fixaque eſt. Dolores ex lue non articulos, ſed medios artus, obſident, in quibus & plerumque tophi concreſcunt; maxime vero in fronte, & capite, clavibus, in medio humeri oſſe, in medio cubiti radio, & in parte priori tibiæ; nonumquam & in aliis quoque oſſibus.

Præterea hoc in doloribus venereis obtinet, quod non augeantur ad attactum, imo ſæpius a valida preſſione partium dolentium aliquid levaminis ſentiant miſeri; cum arthritis tactum, rudiorem in primis, minime ferat. Hoc autem intelligendum eſt, antequam oſſa in tophos duros eleventur; illi enim rudius attacti dolent.

§. 1455. TUmque ſuperpoſitæ partes in apoſtemata aſſurgunt peſſima.

Norunt Chirurgi, quam difficulter curentur mala, quæ ab oſſe prius affecto originem ducunt. Si a læſione externa os affectum, fuerit, poſt vulnera, ſuppurationes &c. tardius quidem cura procedit, ſed ſuccedit tamen, dum per incumbentes partes molles, quarum unio pariter ſoluta eſt, via facile pateat corruptis humoribus. Verum, dum, poſt nocturnos illos dolores, ſuperpoſitæ molles partes in maligna ulcera degenerant, merito metuitur, oſſium medullia jam perdita fuiſſe, antequam partes molles afficerentur. Viſum fuit, oſſa jam penitus exeſa fuiſſe carie, licet incumbentes partes molles adhuc forent integræ; ita ut ipſum os fœmoris frangeretur in homine, dum tibialia exueret. Si oſſa cranii, poſt cephalæam intolerabilem diu toleratam, ſic ſenſim erodantur, quot, & quanta imminent mala! Videantur illa, quæ antea ad §. 1445. dicta fuerunt, ubi triſtiſſimi tales caſus enumerantur. Legi certe merentur illa, quæ *Joannes de Vigo* (*Ibid. p.* 449. 450.) de lue venerea habet, in operibus ejus, quæ anno 1503. incepit colligere, & anno 1513. edidit. Cum autem ſummi Pontificis *Julii ſecundi* Chirurgus fuerit, vidit procul dubio luem, dum primo in Europa apparuit. Incipiebat morbus a puſtulis genitalium in utroque ſexu, quæ deinde per totum corpus diſpergebantur: *Interdum cum dictis puſtulis, vel ſaltem poſt earum ortum inde ad menſem cum dimidio, vel circa, patiens laborabat doloribus clamoſis, interdum circa frontem, interdum in ſpatulis, & humeris, & brachiis, & aliquando in tibiis, coxis, & anchis. A quibus doloribus aliquando multum poſt tempus, videlicet poſt annum, & ultra, quædam oriebantur ſcirrhoſitates, ad inſtar oſſium, a quibus ægrotantes clamoſis doloribus vexabantur, præſertim tempore noctis, & ſedabantur in die &c.* Dolorum autem illorum finis ſemper fuit os corrumpere, prout in ſpina ventoſa accidit: *Tranſacto vero anno cum dimidio, vel circa, quædam tuberoſitates exiturales, materia groſſa, & phlegmatica plenæ, ad modum non parvæ caſtaneæ, albi coloris, ſubſtantiæ duræ, ad inſtar chordæ, aut nervi ſemiputrefacti, generabantur, quarum maturatio a natura tantum, abſque auxilio alicujus medelæ, plerumque faciliter efficiebatur. Qua de re, poſt earum crepaturam, ſeu aperitionem, omne genus ulcerum videbatur &c.*

Deinde varias ulcerum malorum ſpecies enumerando, latius hanc rem deducit, & probat, omnes dolorum genus, omnes cutis fœditates, omnes ulcerum diverſitates, in hoc morbo concurrere; additque: *Ultimo loco vidimus, ſebriculam oriri, quæ tot prænominatis malis hominem quaſi ad ethicam, aut ad ultimam ejus diem, conducebat.*

§. 1456. QUin & in thopos duros elevat, dolentes obſcure, ſenſim acutius, tumque & ſuperpoſita corrumpentes.

Lues venerea, uti patuit, oſſa inficit ſæpius, imo & vera carie deſtruit; quandoque lentius in oſſa agit, & illa in duros tumores elevat ſenſim, qui ſatis diu perſtant, antequam caries ſequatur; rudius etiam attacti, vix dolent, vel obſcure tantum, & dolor ille lente augeri ſolet, accedente nempe, vel & aucta, oſſis tumentis corruptione, a qua deinde impoſitæ partes molles corrumpuntur, ſequentibus omnibus malis, quæ paragrapho præcedenti enumerata ſunt.

Solent tamen hos tophos præcedere dolores illi oſteocopi, nocte exacerbati, moleſtiſſimi. Tumores illi, ad media oſſium loca nati, molles quandoque, & lenti ſunt, & tenaces utcumque, prementi digito cedunt, & *gummi*, vel *gummata*, vocantur; quia gummi, ex arborum cortice ſtillans, concretum jam, & aere exſiccatum, nondum tamen omnino induratum, & fragile, ſatis apte referunt. Si durioris conſiſtentiæ fuerint, & prementi digito vix cedant amplius, dicuntur *tophi*; ubi vero induruerunt, oſſei penitus, tunc ſolent vocari *exoſtoſes*, ſi tota oſſis ſubſtantia tumeat in hoc loco; vel & *hyperoſtoſes*, ſi tumor talis durus oſſi quaſi inſideat tantum. Vidit talem tophum, mediam tibiam obſidentem, *Ten Rhyne* (*Diſſertat. de Arthret. par. 2. p. 64.*) in nauta triginta quinque annorum, qui, lue infectus, moleſtos, quos patiebatur, dolores, credebat eſſe arthriticos, quos durum hoc hominum genus, noctu, diuque aeris injuriis expoſitum, ſæpe tolerare debet. Dum, pedes nudus, nauticos labores ſtrenue perageret, loco aſpero, ruditer radendo, tophum diſrupit. Chirurgus diſcidit locum, & cauterio, ac ſcalpris, perioſteo prius abraſo, malum deſtruere conabatur, ingenti cum cruciatu, ſed incaſſum. Attentius dein locum luſtrans, invenit foramen parvum, quod ſpecilli apicem vix admittebat: exſcidit trepano laminam oſſeam, ſicque viam fecit in cavum oſſis tibiæ uſque, viditque, medullam in fungoſam quaſi carnem degeneraſſe, admodum ſenſilem; tentabat dein ſimilem methodum, ac in cranii oſſei fracturis adhiberi ſolet, & inſtituta cura luis venereæ, convaluit æger.

Hæc obſervatio confirmat, tophos tales affecto prius oſſe, elevari, & hinc ſæpe difficilis curationis eſſe.

Tales tumores in locis quibuſdam hærent quandoque, ubi ſummas moleſtias pariunt; cujus exemplum notabile vidi. Vir triginta trium annorum, dum in Indiis verſabatur, ab impuro concubitu cum muliere Inda Gonorrhœam habuit, quam *oleo Juniperi*, *balſamo Copaybæ*, aliiſque calidiſſimis remediis, curare tentaverat: ſequabatur Phymoſis, tumor varicoſus circa teſtes, &, poſtquam per integrum annum pertinax Gonorrhœa manſerat, incepit minui; ſed mox natus bubo ingens in dextro inguine, quem inciderunt ſcalpello in Indiis, & curaverunt. Succeſſerunt Rhagades, ſive fiſſuræ cutis in manubus, ac pedibus, dolore moleſtæ, &, dum poſt quadriennium a prima infectione in patriam rediret, itineris tempore inceperunt Ragades minui ſenſim, quo magis Hollandiæ appropinquaret, brevi ſanatæ, dum ad ſuos rediit. Dira tamen ſupererant tetræ luis veſtigia, tam in faucibus, quam in diverſis corporis oſſibus. Inter alia mala, quibus affligebatur, tophus magnus, integumentorum colorem non mutans, hærebat ſub muſculo temporali ſiniſtro; ſimilis, ſed multo minor, latebat ſub temporali dextro; unde miſer os diducere non poterat, & ſolius juſculis vitam ſuſtinebat, donec tot, & tantis malis ſupervenit hydrops, tandemque periit.

§. 1457. Unde facile conſtat de ſignis, quibus morbus hicce cognoſcitur.

In his, quæ hactenus dicta ſunt, ni fallor, habentur ſigna, quæ luem veneream adeſſe in corpore docent; uti & illi effectus, qui a diverſis corporis partibus, hoc morbo affectis pendent. Simul conatus fui, ſollicite notare, quid ſperandum, quid metuendum ſit. Pro vario enim corporis habitu, pro varia intenſitate contagii, prout recentius fuerit malum, vel jam diu in corpore delituerit, prout has, illaſve corporis partes occupaverit, eroſerit, deſtruxerit, diverſa ſequentur mala, cura facilior erit, aut difficilior.

Cum ergo de luis Diagnoſi, & Prognoſi, actum fuerit, ſequitur, ut de curatione agatur.

Sincere dicam, quæ viderim in hoc morbo tractando, quæ tuta, & vera noverim, laudabo illos, per quos profecerim, indicabo rationes, quæ me permoverunt, ut quædam præferrem aliis. Paratiſſimum me ſentio, ut meliora ſequar, ſimulac mihi innotuerint: donec hæc fortuna mihi contigerit, utar meis.

§. 1458. Gonorrhœa curatur, balneo, fotu, injectione, purgatione mercuriali ſæpe repetita, emulſionibus, balſamicis, abſtinentia ab omni cibo, potuque lauto, & ad venerem ſtimulante, victu contra, potuque tenui.

Generalis indicatio in curandis malis, a luis contagio ſuſcepto ortis, conſiſtit in primis in eo, ut contagioſum miaſma removeatur quantocyus de loco, cui hæret, & expellatur de corpore ne ulterius noceat parti, quam occupat, nec propagetur, ad vicina non tantum, verum, etiam ad loca admodum remota.

Varios effectus a lue metuendos eſſe, pro diverſitate loci affecti, & materiæ contagioſæ, pro majori, vel minori calore excitante, uti & pro diverſa temperie corporis infecti, pluribus ad §. 1444. dictum fuit.

Solet autem miaſma venereum in loco, cui adhæret, ſe manifeſtare, leni inflammatione, puſtula ſubulba, ſquammoſa, rodente, mucoſa, quæ vulgatis remediis pertinaciter reſiſtit, & poſtea ſtillat fœdam ſaniem, mucoſam, lentam, ſubviridem, rodentem; tuncque in latum magis, quam in profundum, proſerpit malum.

Si in veretro externo infectus locus hæſerint, vocatur *Cancer*, ob difficultatem curationis. Si interiora obſederit, citius, vel ſerius ex urethra depluit ſimilis ſanies; tunc vocatur *Gonorrhœa*, quæ in plures ſpecies diſtingui ſolet, pro diverſitate loci, quem in toto decurſu urethræ occupat, & partium adjacentium, aut humores ſuos eructantium in cavum canalem urethræ, quæ luis contagio infectæ ſunt. Ut hæc mala exacte cognoſci poſſint, requiritur abſolute Anatomica cognitio harum partium, ex qua intelligi poſſint diverſa, & tædioſiſſima, mala, quæ Gonorrhœam veneream comitantur quandoque, aut ſequuntur. De his omnibus dictum fuit §. 1447., & ſequentibus. Sequitur, ut de cura Gonorrhœæ agatur.

Balneo, fotu. Præcipua cura conſiſtit in eo, ut expurgetur miaſma inficiens, & concilietur liber, faciliſque exitus materiæ effluenti; hinc prudentes Medici conantur, per balnea, & fomenta, hoc obtinere, ut perpetuo madeſcant, & tepeſcant, partes; ſicque ſuſceptum virus foras alliciatur, ut effluat totum cum pure facto.

Materiam balneo, & fomento, dant emollientes herbæ, & farinæ, additis ſimul lenibus antiſepticis. Talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, ex emollientibus *malvæ* foliis; & antiſepticis, *ruta*, *ſcordio*, *alliaria*, compoſitum; cui & ſaponis Veneti pauculum, & parum ſpiritus vini, additur. Ad lubitum poterit emollientium copia augeri, uti & antiſepticorum,

rum, prout remedium magis, minuſve detergens deſideratur: ex ſimilibus & cataplaſmata, quibus hæ partes obvolvuntur, parari poterunt; quibus ſolet pauculum *olei lini* addi, ut caveatur nimis cita harum particularum exſiccatio. Quam maxime cavendum eſt, ne inter præputium, & glandem colligatur ſanies, & moram trahat; unde nova infectio glandis, interni præputii eroſio, phymoſis, & alia mala, metuenda ſunt. Sollicita hinc fiat ablutio, & dein, reducto præputio, glans obvolvatur cataplaſmate emolliente, materiam extrorſum alliciente, ſimulque leniter antiſeptico. Hæc ablutio, & mundatio, aliquoties de die repeti debent.

Fateor, incommodum ſatis eſſe talibus, qui munera publica gerunt, aut ſui juris non ſunt, ut his mundationibus ſæpius de die vacare poſſint, abſque eo, quod ſuſpicionem dent latentis mali, quod, ut non innoteſcat, anxie deſiderant. Talibus ſuaſi, ut aliquoties interdiu veretrum immergerent vaſculo aquæ, & lactis recentis æquali quantitate pleno, in quibus pauculum ſaponis Veneti diſſolvitur, ut leniter abſtergat, nec irritet tamen, ſenſiles has partes. Reducto præputio, nudatæ glandi applicetur, poſt emendationem factam, molle *Emplaſtrum mucilaginum*, vel *meliloti*, aut his ſimilia. Quamvis autem balneis, fomentis, cataplaſmatibus, primæ partes debeantur; tamen & urgente neceſſitate hæc illorum loco adhiberi poterunt (*Aphrodiſ. in Præfat.*).

Veneris Nepotuli, & proſtibula, magnam impunitatis ſpem ponunt in ablutione genitalium, ſtatim poſt abſolutum opus facta.

Injectione. Sollicita, & frequens ablutio, & mundatio, in primis utilia ſunt, imo neceſſaria, in illa Gonorrhœæ ſpecie (vide §. 1447.) ubi ſanies, preſſa glande, per ejus ſubſtantiam quaſi exſudat, ſub præputio colligitur; uti etiam, quando Gonorrhœæ ſedes non diſtat multum ab orificio urethræ. Verum, ubi mali ſedes magis diſtat, fomenta hæc, & balnea, non directe veniunt ad locum affectum; licet proſint, abluendo Gonorrhœæ ſaniem, quæ ex urethra ſtillat, & inter præputium, & glandem colligitur. Hinc cogitaverunt plures, qui his morbis curandis operam dabant, inſigniter profuturum, ſi ſimilia, quæ ſub forma balnei, fomenti, cataplaſmatis, proderant, per ſiphonem injicerentur ſæpius in urethram, ut ex loco affecto ſic elueretur contagium, moleſtis lenirentur dolores, & ſtranguria emendaretur.

Cum tales injectiones totam urethræ longitudinem abluere, ac mandare, poſſent, &, pro diverſa conditione mali, varia adhiberi remedia, ſperabant, ſe curaturos Gonorrhœam, tanquam malum topicum, ſolis injectionibus. Talis erat opinio celebris Medici (*Morando Morandi Prima Decade di Lettere &c. p.* 111. 112.) qui *aquam calcis vivæ*, *ſaccharum ſaturni*, *vitriolum album*, *decoctum guajaci &c.* injicienda voluit in urethram, & per hæc certam Gonorrhœæ curam promittebat. Longe me abeſſe ab hac methodo, fateor, quam periculoſam credo, dum talia remedia, conſtringendo, certe nocent, & effluxum ſiſtendo, fallacem ſanationis ſpem faciunt tantum, nullo modo curationem. Nec, ſenſilis adeo, urethra fert acria impune; ſed intolerabiles quandoque dolores patitur: eorrugatur tota, donec occalleſcat, repetito ſimilium uſu; unde poſtea difficillima mala ſequuntur, præter illa, quæ a retento miaſmate venereo ſunt metuenda.

Prudentiores Medici mollibus tantum, & leniter detergentibus, injectionibus uſi fuerunt, ut mundaretur locus affectus in urethræ canali; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Si ingens ardor in urethra percipitur, ex *ſeminibus Cydoniorum*, in aqua roſarum infuſis, paratur tenuis mucilago, quæ, tepide injecta, prodeſt, demulcendo, & inviſcando, rodet acre.

Sed & hoc notandum eſt circa injectio-

ctiones, in curatione Gonorrhœæ adhibendas. Eo difficilior cura prævidetur, quo locus affectus in urethra magis diſtat ab ejus extremo, & verſus proſtratas, ac veſicam tendit. Per injectiones autem retropellitur ſanies Gonorrhœæ, in canali urethræ collecta, & contagium remotioribus locis applicatur, quod periculoſum eſt. Verum quidem eſt, quod urethra, per inferiorem partem penis decurrens, facile comprimi poſſit, ſicque impediri, ne liquor injectus verſus poſteriora veniat; tumque tota urethræ pars inter locum digitis preſſum, & urethræ aperturam, tuto eluatur & mundetur. Aſt ſi, minima hic negligentia in eligendo compreſſionis loco, vel ſi, quacumque de cauſa, non integre comprimatur urethra, pars injecti liquoris ſuperabit illud obſtaculum, & viroſam ſaniem propellet ulterius.

Antea ad §. 1447., ubi penis fabrica mirabilis deſcribitur, notatum fuit, membranam internam urethræ pertundi copioſis foraminulis oblongis, ſive poris, majoribus, minoribus, quos dant canales excretorii glandularum, quæ in corpore cavernoſo urethræ locantur: canales illi juxta membranam internam urethræ per ejuſdem corpus cavernoſum decurrunt, & dein oblique penetrant in urethræ cavum, quod ſecreto humore blando obliniunt, & contra acrimoniam urinæ muniunt. Canalium horum orificia obliquo ductu in urethram hiant, & ideo ſemilunarem figuram habent. Licet ergo injectiones non protruderent ſaniem verſus poſteriora, dum digitis comprimitur urethra; poſſunt tamen urgere virus in has lacunas, & ſic in corpus cavernoſum urethræ propagare malum.

Si omnia hæc conſiderentur, videtur tutiſſima eſſe, & facillima, illa depuratio, quæ fit per urinam ipſam, qua tota longitudo urethræ, abluendo, depuratur; hæc valida ſatis vi ejicitur, dum veſica contracta agit poſt ſuperatam ſphincteris reſiſtentia. Directio autem jactus urinæ talis eſt, ut avertat ſaniem in urethra hærentem, ſed nullo modo illam urgeat in canales illos, qui per urethræ cavum diſtribuuntur, & quorum aliqui ſatis patulis orificiis hiant.

Verum quidem eſt, quod urina, etiam ſana, acrimoniam habeat, quæ moleſta ſit locis illis excoriatis, & ulceroſis; aſt in artis poteſtate eſt, urinam adeo tenuem, & blandam, reddere, ut nullo modo urethram irritare poſſit. Ideo injungitur ægris, ut plus potent, quam ſitis requirit. Aqua pura, infuſa lenia aquoſa, decocta ex herbis emollientibus parata, glycirrhizæ infuſum, lactis ſerum, hydrogala, emulſa, cereviſia tenuis & mollis ſimul, &c. amplam potui communi materiam præbere poterunt; ex quibus eligantur illa, quæ ægri palato magis arrident.

Cum autem quies, & ſomnus longior, conducant in hoc morbo, & urina, tota nocte in veſica retenta, ſemper acrior fiat, ſimul accumulabitur in cavo urethræ copia materiæ, ſomni longioris tempore; at damna, inde metuenda, facile vitari poterunt, ſi æger libras duas tenuis potus ſumat, antequam ſe ad ſomnum componat, poſt tres, vel quatuor horas ſponte evigilabit, urinam redditurus; quo facto, largum hauſtum potus mollis hauriat, & obdormiat denuo: ſic urina tenuis manebit, & nullo modo acris reddetur, dum ſimul, frequenti mictu, urethra mundabitur a collecta ſanie; atque ita evitabitur, vel lenietur multum, moleſta ſtranguria, quæ Gonorrhœam toties comitari ſolet. Hac methodo omnis utilitas, quæ ab injectionibus ſperari poterit, obtinebitur, abſque metu ullius damni.

Si in injectionibus, quæ molles ſunt, & leniter tantum abſtergunt, parum fidendum ſit, facile patet, quid cogitandum, dum acriora remedia ab Agyrtis injiciuntur, qualia quandoque venereis ulcuſculis, in loco cute tecto, ſolent applicari; uti poſtea ad §. 1463. dicetur.

tur. Si liquida fuerint hæc remedia, rodente vi ſenſilem internam urethræ ſuperficiem peſſime afficiunt, & ſummos dolores creant. Quam parum autem a ſolis topicis remediis expectari poſſit, poſtea videbimus. Idem incommodum exſpectandum a candelulis cereis, quæ acria rodentia remedia habent admiſta; de qua re videantur illa, quæ ad §. 1451. habentur. Imo, licet molli cera conſtent, niſi perita manu introducantur, mala certe non levia producere poterunt. Homo, pertæſus diuturni ſtillicidii ex urethra, conſilium accepit, in urethram dimitteret candelulam ceream, longam valde, & ſatis tenuem; cum facile ſuccederet hæc introductio, in veſicam penetravit; ita ut notabilis pars talis candelulæ in veſicæ cavo hæreret, & emollita loci calore, flexilior reddita, nodum fecit. Dum poſtea tentabat educere candelulam, tranſitum impediebat nodus; vi tandem produxit, ſequente valida hæmorrhagia, penis & ſcroti tumore, cum ventris intumeſcentia. Periti Chirurgi ope tamen evaſit ex hoc diſcrimine; quod certe non leve erat (*Academ. Royale de Chirurg. t. 3. p. 610.*).

Purgatione mercuriali sæpe repetita. Methodum curandi Gonorrhœas per cathartica remedia, ſæpe repetita, plurimi celebres Medici adhibuerunt cum ſucceſſu; imo & laudaverunt, tanquam unicam. Sic *Antonius Muſa Braſavolus* (*Aphrodiſiac. p. 684.*), & poſt eum plures alii, cenſuerunt. Cum autem argenti vivi efficacia, in lue venerea curanda, adeo celebris eſſet, ideo purgatio mercurialis ſolebat præferri a multis. Interim certum eſt, alia purgantia ſuffeciſſe ſæpius ad debellandum hoc malum. Sic *Sydenhamus* (*Epiſtol. 2. p. 418.*), dum de Gonorrhœa agit, dicit: *Curationis omnis cardo in remediis catharticis vertitur, quantum huc uſque uſu comperimus, quorum auxilio, vel educitur humor peccans vel procuratur diverſio ſuccorum corporis naturalium, qui aliter hoſti in pabulum cederent.* Fatetur ſimul, quod quævis cathartica, ſæpe & diu exhibita, morbum hunc ſanare poſſint; elegit tamen validiora, quæ bilem, maxime vero quæ ichorem ſeroſum, fortiter e ſanguine expurgant, & ſubducunt.

Antea pluribus probatum fuit, contagium luis venereæ intricari lentis, & pinguibus, corporis humoribus, illiſque uniri. Proderunt ergo illa remedia, quæ omne lentum, ac pingue, ſolvunt, &, reſolutum, educunt de corpore. Spes magna eſt, ſuſceptum miaſma, quod illis unitum fuerat, hoc nexu liberum, exire poſſe de corpore. Validiorum enim purgantium uſu repetito, obeſus homo emaciari poterit integre. Antea ad §. 761., ubi de purgantium uſu in cura febrium intermittentium agebatur, monitum fuit, a purgante medicamento bonos humores corrumpi, dein corruptos excerni: quod *Helmontius*, uti ibidem dicitur, dum a ſcabie curabatur, ſuo damno expertus eſt; repetito purgantium uſu, emaciabatur adeo, ut tremerent genua, vox rauca fieret, & omnes labeſcerent vires. Unde concluſit, quod vividam corporis ſubſtantiam liquaſſent purgantia, & in putrilaginem reſolviſſent. Talem virtutem habent imprimis illa purgantia, quæ a Medicis *Hydragoga* vocari ſolent. Teſtatur *Sydenhamus* (*Epiſt. Reſponſ. 2. p. 419.*), quod, *ſola Jalappæ radice, pauperibus aliquoties ſubvenerit, quorum tenuitati, & rebus anguſtis domi, conſulendum erat.*

In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur tres formulæ remediorum purgantium, quarum binæ priores largam ſatis mercurii dulcis doſin continent; quod tamen non abſolute, aut ſemper, requiri videtur. Ipſe *celeberrimus Boerhaavius* (*in Præfat. ad Aphrodiſiacum*) mercurialia præparata non laudavit, ad Gonorrhœam ſanandam, ſed *Jalappam*, *Hermodactylos*, *Scammoneum*, *Senam imprimis*. Hæc, crebro

uſur-

uſurpata, poteſtatem habent diſſolvendi ſanguinem in aquam, hanc depellendi deorſum, & evacuandi per inteſtina; hæc agunt valide ſemper, & in urinæ vaſa, veſicam, urethram. Hinc & laudatiſſimus horum uſus in locis huic malo nativis, Africa, & America; quin & probatiſſimus quoque apud optimos fere noſtrorum in arte magiſtrorum. Eandem methodum laudavit, ubi in uno loco externo recens labes unice hæret, & ulcuſculum producit; deinde addidit: *Nunquam probabo temerarios auſus illorum, qui conſulenti ſuper hoc malo juventuti, illico ſuadent uſum argenti vivi, quod ſemper corpori nocet; nec neceſſarium ſæpe habetur* (*Ibid.*). Diſerte autem monet *Sydenhamus* (*Epiſt.* 2. *Reſponſ. pag.* 432.), vel ipſam ſalivationem mercurialem non ſanare Gonorrhœam, dum luem tollit, quæ comitem Gonorrhœam habet. Unde ſtatuit ſequentia: *Quoties lues, & Gonorrhœa, una ſtabulantur, vel ante ſalivationem, vel ea jam peracta, Gonorrhœæ curatio tentanda eſt; quod & tutius fit, me judice, & facilius etiam, poſt finitam ſalivationem, cum luem habens comitem, Gonorrhœa ægrius dometur, quæ vero a prægreſſa ſalivationem quadantenus ſubacta fuit, minori negotio expugnare ſoleat.* Idem affirmat *Boerhaavius* (*In Præfatione Aphrodiſiaci*), niſi quod in illa ſpecie Gonorrhœæ, quæ in glandulis *Cowperianis* nidulatur, curanda dixerit: *Quare etiam ſubinde hic recurrendum erit ad graviſſima remedia ptyaliſmi. Quamvis enim GonorrhϾ priores eo nunquam curentur; tamen poſterior hæc ſpecies, in parte ſolidiore glanduloſa nidulans, in qua vaſa arterioſa, & cordis impetus magis actuoſa deprehenduntur, mercurii vim longe promptius excipit.* Notandum eſt, has glandulas extra urethram hærere, licet illarum emiſſaria in urethræ cavum hient, & per miaſma ſuſceptum ſic erodantur, ut in ſinus cavos, profundos, ulceraque moleſtiſſima, degenerent; unde & luis univerſalis periculum imminet, ad quod præcavendum ſalivatio tentari ſolebat.

Recentiora obſervata pariter confirmant, remedia mercurialia, quæ luem veneream feliciter eradicare ſolent, parum, imo nihil, prodeſſe in curandis Gonorrhœis. Teſtantur celebres Chirurgi Angli, qui militum, venereis morbis laborantium, frequentem curam habuerunt in caſtris, in Gonorrhœa curanda mercurium ſublimatum corroſivum in ſpiritu frumenti ſolutum (de quo remedio poſtea pluribus dicendum erit) luem ſanaſſe quidem, etiam ſatis confirmatam, nullo modo autem Gonorrhœam virulentam; quæ, ſi nullis aliis ſtipatur malis, abſque ullis remediis mercurialibus ſanari poterit (*Medical obſerv. and inquirys vol.* 2. *p.* 83.).

Nullam omnino fiduciam poſuit *Sydenhamus* (*Epiſtola reſponſoria* 2. *p.* 224.) in uſu decoctorum, quæ ex lignis exſiccantibus, guajaco &c. præparantur, & a multis, ut ſpecifica morborum venereorum remedia, laudantur. Ab his enim *univerſum ægri corpus, tum præcipue pars affecta, jam pridem nimis incaleſcentia, ulterius adhuc inflammabantur; nonnunquam etiam Gonorrhœa, quæ paulo ante evanuerat, quod me obſervaſſe memini, denuo in conſpectum prodiit.*

A ſanguinis miſſione Gonorrhœæ curam inchoandam, ſuadet celeberrimus *Aſtruc* (*Lib.* 3. *c.* 1. §. 4. & 5. *p.* 165. & *ſeq.*): habet enim illam pro morbo inflammatorio, omneſque inflammationis exitus hic metuendos eſſe; imo & blandam reſolutionem hic obtineri poſſe, ſtatuit, licet raro, nec fere unquam, niſi in levioribus Gonorrhœis tantum, & ſi ægri iteratis ſanguinis miſſionibus, & exactæ diætæ, acquieſcere velint. Sed hoc malum, ſi leve fuerit, tanta ſanguinis jactura non indiget, & ſolis decoctis mollientibus abluitur facile leve contagium, nondum pertinaciter hærens in parte affecta; imo, ut ſincere dicam, nullam ſanguinis miſſionem requirit. Ad reſolutionem enim, uti §. 386. dictum fuit, requiritur blanda humorum indoles, quæ nunquam ſperari poterit in loco, cui adhæret luis

contagium, quod non tantum cutim, ſed & ſolida oſſa, corrumpere & erodere valet. Tota enim ſpes curationis in eo conſiſtit, ut exeat, per fluxum, miaſma ſuſceptum. Rariſſime præterea contingit, ægros medelam quærere, antequam quid inſoliti ex pene exſtillet; adeoque de cura per reſolutionem vix cogitandum videtur, nec operæ pretium erit, in omni Gonorrhœa ſanguinem mittere. Interim ſi ardor, erethiſmus, cum graviſſima dyſuria, adſint, credit *celeberrimus vir*. (*Ibid. p.* 168.), *haud ſegnius, parciuſve, venam eſſe tundendam, quam in ipſa peripneumonia, vel dyſenteria.* Verum, ſolo decocto *radium, althææ, cum glycirhiza*, potato magna copia, & fomentis molliſſimis applicatis, graves tales moleſtias ſæpius lenire, & ſuperare, potui, quæ minuebantur ſtatim ac fluxus largiori copia prodire inciperet. Plus enim hic exſpectandum eſt, ab acris irritantis obvolutione per molliſſima remedia, & laxatione viarum, ut tuto exire poſſit, quam ſi tota curatio ad ſanandum inflammatione dirigatur. Lues enim venerea non adeo in inflammationem prona eſt ex ſua indole; uti apparet, ſi contagii effectus in loco oculis conſpicuo conſiderentur: prima enim ſigna ſunt, *pruritus, calor, lenis inflammatio*; quam brevi ſequitur *puſtula ſubalba, ſquamoſa, erodens*; de quibus videantur illa, quæ ad §. 1444. habentur. Contigit quidem aliquando, membrum inſtari virile in calidis juvenibus, lauta diæta & vino copioſo utentibus, dum æſtiva ſub caloribus immodica Venere abutuntur, & ſe totos exhauriunt: ut & aliquando recens nuptis, dum optatis amplexibus fruituri vi adhibita viam novis gaudiis parant, quod ſimilem membri inflationem, cum rubore, & dolore, patiantur. Idem malum toties experiuntur illi, qui ad curam Gonorrhœæ acribus diureticis, balſamis nativis, vel & artificialibus, copioſe utuntur. In ſimilibus caſibus ſubita ſanguinis miſſio locum habet; uti §. 1460. dicetur. Hoc tantum monere volui, Gonorrhœam veneream non indigere ſanguinis miſſione ad curationem, neque illam inchoandam eſſe ſemper a venæ ſectione, ſub ſpe felicioris, & citioris, ſanationis.

Sydenhamus (*Epiſt. Reſponſ. 2. p.* 422.), qui, ut notum eſt, in morbis inflammatoriis curandis abundanti ſanguinis miſſione utebatur, in cura Gonorrhœæ, præcipue in initio, illam nullo modo admiſit; cum non ſperaret inde benignam morbi incipientis ſolutionem. Sic enim habet: *In temperamento admodum ſanguineo, & affectu pertinaciori, poſt menſem catharſi datum, aut circiter, ut plurimum ſanguinis unc.* 8, *vel* 9, *e brachio dextro detrahandas ſuadeo. Ut maturius celebretur venæ ſectio, auctor non ſum, ne hac προφάσει contagium penitius infetatur.*

Purgantia per alvum præcipue conducuntur ad Gonorrhœæ curam, & ſæpius repetenda laudantur. In ægris, quibus facile alvus movetur, *decoctum Tamarindorum, cum foliis Senæ*, ſuffecit ſæpius, ſi quotidie potaretur, donec ſymptomata, ardor nempe urinæ, ſtranguria, ſtricturæ ſenſus in urethra, leniantur, materiæ effluentis copia minuatur, & color in melius mutetur. In initio enim rubellum quandoque colorem fluxus habet, vel & profunde viridem; dein flaveſcentem; augeri tunc ſolet ſpiſſitudo, & ſuccedit poſtea albus color. Majori tunc intervallo dantur cathartica, ne largis & diuturnis dejectionibus vires exhauriantur, nimiſque tabeſcat corpus. Illis, qui duriori ſtimulo indigent ad catharſin, validiora propinantur remedia. Ita *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 414), qui fatetur, ſe pauperes ſola radice *Jalappæ* curaſſe, dabat communiter calidiora purgantia, quæ *Aloen, Colocynthidem, reſinam Jalappæ*, continebant, &, addito *Opobalſamo*, in maſſam redigebantur, cujus grana quadraginta exhibebat, omni mane, hora quarta, vel quinta, per dies 12, 14, vel etiam plures, *donec urina ar-*

[v]rdor, & materiæ ſeminiformis color flavus admodum, imminuantur. Poſtea da[b]at cathartica alternis diebus adhuc per [d]uas ſeptimanas: quo tempore elapſo, [ſ]ufficit, ut bis in ſeptimana ſumantur [p]ilulæ, donec humor, ex urethra ſtillare ſolitus, prorſus evaneſcat; quod, ut plurimum, non niſi poſt multos dies contingit.

Patet facile, ſemper habendam eſſe rationem ætatis, virium, ac temperiei, dum valida dantur purgantia, & adeo frequenter repetuntur. Obeſa corpora hæc tolerare poſſunt; macilenta & exſucca minime, in quibus leniora conducunt, nec adeo frequenter debent repeti. Diebus a catharſi liberis decoctorum emollientium copiam bibere debent tales, & molli victu corpus reficere. Lentius forte curabuntur; ſed longe tutius. Summo certe jure monuit *Celſus* (*Lib.* 1. *c.* 3. *p.* 31.): *Purgationes quoque, ut interdum neceſſariæ ſunt, ſic, ubi frequentes ſunt, periculum adferunt. Aſſueſcit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit.*

Accedit, quod purgantia, præſertim acriora, dum inteſtinum rectum frequenti teneſmo alvum deponendi irritant, & vix non excoriant, vicinum collum veſicæ ſimiliter afficiant, & ſtranguriam excitent, vel augeant illam, quæ Gonorrhœam comitatur. Optime notavit celebris in hoc morbo curando auctor *Turner* (*Siphylis. p.* 70.), quod, poſtquam uſu purgantium minuta fuerat fluoris quantitas, & emendata qualitas, ſi pergeretur in horum uſu ulterius, non emendetur amplius malum, ſed de novo accedat Dyſuria, & Priapiſmus, & materiæ effluentis qualitates denuo pejores fiant: unde cogebatur, lenioribus poſtea curam abſolvere. Hoc imprimis contingebat in hominibus ſicci, calidi, bilioſi, temperamenti. Frigidæ, laxæ, phlegmaticæ, temperiei homines has evacuationes per alvum facilius ferunt. Quantum noceant penis erectiones in Gonorrhœa curanda, ſtatim dicetur; &, ſimulac, poſt frequentiorem validorum catharticorum uſum, priapiſmus oritur, leniora & majori intervallo data conducent ſola.

Contigit quandoque, imprudentes juvenes, dum turpe malum celare volebant, & citam ſanationem anxie deſiderabant, draſticis uſos fuiſſe purgantibus quotidie, per plures dies; novi contigiſſe, ut, eroſa inteſtinorum cunica, unus ex his, affatim erumpente per anum ſanguine, ſubito defecerit. Alios vidi, totos exhauſtos, pallidos, languiſſe per menſes, antequam vires aliquantum recolligere potuerint. Quot non ſunt metuenda mala, dum, vix ſanati, ſe novis periculis exponunt, repetitis Gonorrhœis peſſime mulctantur, & vel proprio, vel turpium Agyrtarum, conſilio, ſimilem curationem repetunt? Emerita enim, & effœta, publicæ libidinis proſtibula ſe turpi experientia jactant eſſe verſatiſſima in hoc morbo curando.

Quamvis autem lenioribus purgantibus, & tamen ſatis evacuantibus, Gonorrhœa curari ſoleat, contingit tamen aliquando, curationem tardius procedere; & quidam difficilius purgantur: tunc, aucta doſi, & in forma liquida, remedia ſimilia dedit *Sydenhamus* (*Epiſt.* 2. *Reſponſ. p.* 420.), quæ ex *Tamarindis, foliis Senæ, Rheo, Manna, ſyrupo ex Spina cervina &c. parabantur.* Quibus ſi non ſuccederet cura, pro doſi dedit drachmam mediam *pilularum ex duobus*, cum granis viginti mercurii dulcis, & quidem bis in ſeptimana. Conſtant illæ *pilulæ ex duobus* æquali copia *Colocynthidis, & Scammonei*; unde merito draſticum remedium dicitur. Præcipuam autem ſpem in hoc poſuiſſe videtur, *ſi Turbith minerale ad gr.* 8., *tantum* bis, vel ter, *daretur* (idque interpoſito *debito temporis ſpatio, ne forte oboriatur Ptyalliſmus*); *quod quidem remedium in eradicanda difficiliori Gonorrhœa facile primas fert.* Eandem methodum laudavit *Turner* (*Siphylis p.* 71.), ſi Gonorrhœa admodum virulenta foret, ſimulque adeſſent cancri venerei in genitalibus.

Ex

Ex omnibus dictis patet, verſatiſſimos in curandis his malis viros præcipuam curæ ſpem poſuiſſe in repetito catharticorum uſu; mitiora dediſſe primum, quibus ſi non emendaretur malum, validiora, imo & draſtica, adhibuiſſe; præcipue, in repetitis, vel admodum virulentis, Gonorrhœis; quales ſolent eſſe illæ, quæ longiori tempore poſt ſuſpectum concubitum ſe manifeſtant tantum. Simul patuit, non ſemper neceſſe eſſe, ut adhibeantur remedia mercurialia; nec ſalivationi obedire Gonorrhœam.

Purgandi hæc methodus multis diſplicere ſolet, & tædium non leve facere, de quo celeberrimus *Boerhaavius* habet ſequentia (*Aphrodiſiac. in Præfatione*): *Neque crediderim, temere exultam uſque methodum huic propoſitæ præripuiſſe: novi quippe alias pleraſque, tentavi, cum hac comparavi. Fateor, incommoda eſt aulicis, in celebritate verſantibus, vel munera publica gerentibus; ſed tuta ſæpe ardua ſunt, & moleſta. Novi promiſſa Agyrtarum, ſe curaturos vel in regali natantes luxu, equitantes, omnia voluptatum genera exercentes. Sed mihi, & hæc conanti, haud licuit eſſe tam beato. Quin & dolui ſæpe, dum ſic tractatos Illuſtres viros vidi per annos vitam agere reliquiis veteris mali obnoxiam.*

Laudabatur a quibuſdam aquarum mineralium potatio, ad Gonorrhœam, vel ſaltem leves ejus reliquias, exſtirpandas; imo jam in receptum morem hoc abiviſſe, indignabatur *Sydenhamus* (*Epiſt. 2. Reſponſ. p. 423.*): ſtatuit enim, ſolam catharſim hic inſtar omnium eſſe, & ſevere inculcavit, ut ægri ſibi temperarent ab aquis mineralibus: certo namque ſibi conſtare, ait, ab his *morbi reliquias, e corpore eliminandas, vi adſtringente, & plus ſatis ſanativa, arctius conſtringi, & quaſi clavo figi trabali; unde, quod ſæpius obſervavit, ſcroti tumores enaſcebantur, quoties in morbi principio, vel ſtatu, pejoraque adhuc ſymptomata, ut carunculæ, ſi quando ſub exitu ejus, potarentur.* Videtur de aquis martialibus hoc intellexiſſe optimus vir. Dantur enim aquæ minerales, quæ vel parum omnino, vel nihil, de martiali principio continent, & quæ potatæ per alvum purgant ſatis. An non hæ poſſent conducere ſub finem morbi, cum non debilitent purgando, & circa finem curæ leniora tantum cathartica ſoleant dari? *Celeberrimus Hofmannus* (*Med. Rat. Syſtem. t. 4. part. 2. ſect. 2. c. 7. p. 420.*) Selteranarum potum laudat ob vim mucum viſcidum incidendi; dein addit: *Et quoniam in Gonorrhœa inveterata, & in morbis veſicæ & urethræ ex hac prodeuntibus, per aliquot exempla, mirabilem thermarum Carolinarum potum, & earum injectionem in membrum crebriorem, deprehendiſſem, non dubitavi ejus uſum, & fructum de meliori commendare.* Thermæ autem Carolinæ per alvum evacuant ſatis.

Sed & recens Gonorrhœa, qua per dies quindecim juvenis ruſticus laborabat, comitata intenſiſſima phymoſi, dyſuria ſumma, doloribus peracutis, plurimiſque ulcuſculis, quibus referta erat corona balani, admodum etiam tumentis, ſolis thermalibus Baregianis, intus, extuſque adhibitis, perfecte curata fuit (*Specim. novi Medic. Conſpect. Edit. alter. pag. 175. in notis*).

Ubi ergo contingit, ut ægri temperies, debilitas, repetitis Gonorrhœæ virulentæ curationibus exhauſtum corpus, nimia venere deletus vigor, impediant, quo minus per repetita purgantia cura tentari poſſit, tunc Medici, vel inviti, leniora adhibere debent. Laborabat homo jam a quotuor annis peſſima Gonorrhœa, vires omnes amiſerat, noctes agebat inſomnes, ob febrem depaſcentem, quæ omni veſpera increſcebat. Omnia tentata fuerunt ſine fructu; lenta tabes imminebat. Facile patet, in corpore exhauſto, tabeſcente, non potuiſſe amplius tentari evacuationes. Datum fuit *extractum Cicutæ*, ſuperbibendo infuſum florum ſambuci, cum lacte paratum, & intra paucos dies malum

emen-

emendatum fuit, auctæ ſunt vires, appetitus & ſomnus redierunt. Sexto menſe, his ſolis, miſerrimus æger convaluit, robuſtus, & pinguis (*Anton. Storck Libell.* 2. *de Cicuta c.* 3. *p.* 250.).

Emulsionibus. Pro potu communi poſſunt hæc potari ad lubitum, cum blanda ſint, omnem acrimoniam leniant, urinam diluant, & minus acrem reddant. Quibus res anguſta domi eſt, his ſubſtituuntur, lactis ſerum, decoctum althææ, addita quarta parte lactis, aut his ſimilia. Dantur & quandoque emulſa medicata, ex ſeminibus quatuor frigidis majoribus, & minoribus dictis; emulſo colato miſcetur *nitrum*, *ſyrupus diacod.* &c. qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Solebat hæc dari veſperi, poſtquam purgantia aſſumpta operationem ſuam peregerant.

Balsamicis. Dum in urinæ tranſitu hæret malum, & cum urina ſolet ſæpe prodire fluor, hinc balſamica remedia fuerunt data a pluribus; quæ & a vi diuretica laudatur, & vulneribus, ulceribuſque curandis adhiberi ſolent. Balſama nativa, pura, fragrantia, qualia ſunt, *Balſamum de Mecca*, *Peruvianum album*, *& nigrum*, *Tolutanum*, *de Copayba*, *Terebinthina*, *&c.* magnam famam in curandis Gonorrhœis habuerunt. Laudaverunt & Chemici olea ſtillatitia ex balſamis nativis parata; qualia ſunt oleum Terebinthinæ, de Balſamo Copayba &c. quæ quidem admodum penetrabilia ſunt, ſed ſemper acriora, & calidiora, ipſis balſamis, ex quibus parantur; adeoque nonniſi prudenti uſu prodeſſe poterunt. Nunquam frequentius teſtes intumeſcunt, quam poſt largum ſimilium uſum; præſertim, ſi, abſque Catharticis ſumptis, in morbi initio ſtatim exhibeantur; uti rudibus Agyrtis in more eſt.

Videmus tamen, optimos Medicos purgantibus remediis datis incepiſſe curationem Gonorrhœæ, &, emendato jam malo, dediſſe balſama nativa. *Sydenhamus* (*Epiſt.* 2. *Reſponſor. p.* 419.) quidem ſiccioribus purgantibus addebat aliquot guttulas Opobalſami, ut ex his maſſa ductilis fieret, unde formarentur pilulæ. Sed prius jam aliquoties purgaverat ægros, antequam omni nocte daret xxv. guttulas opobalſami, ſacchari fruſtulo exceptas (*Ib. p.* 421.). Eandem methodum ſecutus fuit *Turner* (*Siphylis p.* 73.) celebris in his morbis curandis Medicus; prius enim rite, & ſufficienter, purgato ægro, & in melius mutato colore fluoris, curam abſolvebat, dando unciam Balſami Copaybæ, in paſtam albam redacti, addito ſaccharo albo; vel cum Conſerva fructuum Cynosbati in electuarii formam redigebat: utriuſque formulæ quantitatem nucis moſchatæ dabat, mane, & veſperi. Quandoque purgantia leniora admiſcebat huic balſamo; & quidem optimo cum effectu. Sic & in *Materia Medica* ad hunc numerum præſcribitur maſſa, quæ conſtat ex uncia Terebinthinæ, & uncia media Rhei Barbari, addito pulvere Glycirrhizæ, donec fiat maſſa, unde formentur pillulæ granorum quatuor, quarum unam capiat æger omni hora. Ubi notandum imprimis hoc eſt, balſama illa dari limitata doſi, ne nimis calefaciant, & irritent. *Turner* (*Ibid.*) præfert balſamum Copaybæ, quia minori conſtat pretio, quam opobalſamum; & quia non conciliat urinæ adeo illum odorem violarum martiarum, ac quidem terebinthina; unde ſæpe tota familia intelligit, de qualis morbi cura agatur; quod minime conducit.

Hac cum limitatione balſama illa nativa dari tuto poſſunt, ubi jam per uſum purgantium emendatus eſt morbus; calidioribus illis artificialibus, quæ a Sulphure nomen habent, abſtinui ſemper; nimis enim inflammant; imprimis, ſi oleis eſſentialibus acribus parentur, ut *balſmus ſulphuris terebinthinatus*, *aniſatus*, *juniperatus*, *ſuccinatus*, *&c.* Imo &, inter uſum balſamorum nativorum, copia mollium decoctorum commendari ſolet, ut urina lenis

nis maneat, ne irritetur locus affectus, quem alluit.

Hæc conſiderans, non potui intelligere rationem, quare celeberrimi Medici laudaverint acerrima diuretica in curatione Gonorrhœæ, imo ipſas *cantharides*. Legitur (*Thom. Barthol. Epiſt. Med. Centur.4. p.269.*) Medicum quemdam Lugduni Batavorum *Gonorrhœam virulentam ſolis Centharidibus feliciter curaſſe, quas vino Rhenano macerabat, infuſionem alio liquore temperatam propinans; ſed, cum initio non ſine ſummo cruciatu & exulceratione veſicæ curam abſolveret, miſcuit tandem cum oleo Amygdalarum dulcium, ſyrupo Fernelii, ſucco Tapſi barbati; & intra triduum, beneficio copioſæ, urinæ, malum ſuaviter ſuſtulit*. Scripſerat hoc ad Avunculum ſuum *Thomam Bartoholinum*, Lugduni Batavorum degens, *Matthias Jacobus Matthiades* nepos, cui poſt menſem reſpondit *Bartholinus* ſequentia (*Ibid. p.* 292.): *Infuſum Cantharidum alibi quoque in hiſtoriis laudavi, Gonorrhœæ virulentæ, & iſchuriæ, remedium, cujus felicem ſucceſſum non ſemel ipſe ſum expertus. Notandum vero, ne noceant cantharides, integras eſſe ſumendas. Ubi veſicis exulceranda cutis, extrema abjicienda, in quibus benignior facultas latet; quæ ſervanda ſunt in infuſo hoc, urinæ vias expurgaturo. Legitimo modo miſtum infuſum, nunquam, quantum ego viderim, vel cruciatum, vel exulcerationem veſicæ, provocavit, ut nec pinguioribus abſtergentibus opus fuerit*. Magni in arte nominis auctor *celeberrimus Mead* (*Monit & Præcept. Medic. p.* 256.) laudat & tincturæ cantharidum uſum in hoc morbo; non quidem directe ad curam Gonorrhœæ virulentæ, ſed ad ſuperandum moleſtum illud, licet parcum, ſtillicidium, quod poſt Gonorrœas quandoque ſupereſt, licet miaſma venereum de corpore expulſum fuerit; de qua re ſequenti paragrapho dicendum erit. Jubebat infundi cantharidum drachmas duas in libra cum dimidia ſpiritus vini rectificati; addebatur *rheum*, *gummi gujaci*, *gummi laccæ*, & pauculum *cocchinellæ*. Colatum hoc infuſum prudenti doſi dabat bis de die, mane, & hora decubitus, dilutum hauſtulo aquæ tepefactæ, a guttis triginta, ad quinquaginta uſque (quantum ſcilicet ſine urinæ difficultatis metu ferri poterat). Facile patet, reliqua medicamenta, quæ cantharidibus in hac compoſitione adduntur, refracta adeo doſi, vix quid virtutis medicatæ præſtare poſſe; adeoque totum hujus remedii effectum a cantharidibus admiſtis pendere.

Cantharidum virus moleſtiſſimam ſtranguriam producere, urinam ſanguinolentam reddere, veſicam, & imprimis ejus collum, inflammare, ex Hiſtoria Medica notum eſt; præcipue, ſi per os aſſumta fuerint hæc inſecta. Similes affectus, licet leniores, ab externa applicatione obſervati fuerunt aliquando. Majori copia ingeſta, ſaepe etiam mortem fecerunt. Sexagenarius homo, validus, robuſtus, propriis diffidens viribus, ut languentem excitaret venerem, cui ſtrenue operam daturum ſe ſtatuerat, ſumſit Cantharidum pulverizatarum drachmam: brevi poſt ſenſit dolorem in hypogaſtrio, & ſummam urinæ difficultatem. Sequenti mane Medicus vocatus invenit miſerum frigidum toto corpore, viſcido ſudore madentem; pulſu vix perceptibili; extremis corporis gelidiſſimis, lividis; abdomine tumente, tenſo: poſt paucas horas periit. In cadavere, Peritonæum ex rubro liveſcebat in Hypogaſtrio; veſica erat admodum diſtenta, & coloris profunde rubro in fundo, & imprimis in collo; interna ſuperficie veſicæ tota livida, gangrænoſa (*Barrere obſerv. Anatom. p.* 205.).

Tentiginem veneream excitari acribus diureticis, omnium maxime cantharidibus, notum. Indomabilis Satyriaſis, ad mortem uſque perſtans, inde nata legitur (*Jobi a Meeckren obſerv. Medic. Chirurg. c.* 34. *p.* 141.). Verum omnibus in confeſſo eſt, nil magis obeſſe curationi Gonorrhœæ, quam venerem, Un-

Unde prudentes Medici omni modo cavent, ne penis fiat erectio; tenuem diætam imperant ægris; ab omnibus potibus ſpirituoſis abſtinendum jubent; pauculum carnis albæ coctæ concedunt tantum; piſcium uſum vitandum monent. *Alexander Trajanus Petronius* (*De Morbo Gall. l. 7. c. 4. Aprodiſiac. p.* 1322. 1323.) ſevero imperat: *Abſtinere a ſale, a ſalſis, a motu nimio, ab aromatibus, denique ab omnibus calefacientibus, & mordicantibus; & ab omni Veneris non ſolum uſu, ſed etiam imaginatione &c. Et profecto potiſſima diuturnitatis cauſa hæc ipſa eſt; quæ quoad perſiſtit, purges corpus, temperes, optima victus ratione regas, nihil proficis.* Unde profuit quibuſdam, locum mutare, ut fieret *ejus oblivio, quod coitum irritabat: ſic etiam alii, quia in exilium miſſi*; alii, quia in carcerem detruſi, *aut graviori animi cogitatione affecti ſunt, ab antiquiſſima Gonorrhæa ſe vindicaverunt. Ita ut mirum non ſit, ſi viris, vel poſtquam illa incepit nunquam coeuntibus, diuturna tamen illa contingat.*

Hinc evidens eſt, quam noxius ſit Cantharidum uſus in Gonorrhœa curanda, cum vel unica penis erectio curam adeo retardare poſſit, ut *celeberrimus Boerhaavius* (*Ib. in Præfatione.*) monuerit ſequentia: *Vidi hinc, ſæpe vanos fuiſſe hoc in morbo vel probatiſſimos ſanandi modos, ſi, quacumque demum de cauſa, quæ hercle multiplex hic nimis, homo arrigit, imo, ſanatas jam jam Gonorrhœas, unico incitatæ libidinis impetu, recruduiſſe actutum, novamque denuo ſanationem de integro exegiſſe. Quidquid ergo prurientem imaginem titillat, in cibo, condimento, potu, medicamento, vel per converſationem cum amabili ſexu, tabularum adſpectum, ſermones, lectionem, cane pejus & angue fugiendum. Aquæ potus, vel ſeri lactis, cerealia, horæi fructus, conducunt.*

Omnia valida exercitia corporis vitanda ſunt; malum enim augent; curſus, digladiatio, ſaltatio, pendulas partes genitales quaſſant, agitant: omnium maxime nocet equitatio, imprimis ſi velox, & diuturna, fuerit. Nunquam triſtiorem caſum me vidiſſe memini, quam in nobili juvene, qui, a publico proſtibulo nocte infectus, mane iter auſpicatus eſt; dumque poſt quatuor dies Gonorrhœa ſe manifeſtaret, noctu, diuque pernici vectus equo feſtinavit, ut ad ſuos redux curari poſſet.

§. 1459. **P**Erſiſtendum in curatione, donec nihil amplius inſoliti ex pene exſtillet, vel in urina ſe manifeſtet.

Moleſta ſatis eſt Gonorrhœæ cura, quia, ut dictum fuit, repetitam catharſin requirit: hinc operæ prætium quam maxime eſt, noviſſime curationis limites, quando tuto æger ſibi relinqui poſſit, abſque recidivæ periculo. Cum tutiſſimam viam ſequi hic Medici ſoleant, plerumque curam parum protrahere ſolent, ſaltem quoad exactam vivendi normam. Sæpe etiam ægri vix ſe integre curatos credunt, & novas malunt ſubire moleſtias, quam de ſalute integra vel minimum dubitare.

Quamdiu aliquid notabile ex pene exſtillat, Gonorrhœa merito adhuc perennare creditur, licet fluxus dotes emendatæ fuerint, difficultas urinæ & ardor imminuta multum. Unde *Sydenhamus* (*Epiſt. 2. Reſponſ. p.* 419.) ſollicite monuit, non confidendum eſſe curæ, quando *ejuſmodi ichor, qui ardore urinæ & flavo materiæ extillantis colore diſparentibus, mane præſertim, in ſummitate colis digitis compreſſi, ad guttulam unam, alteramve, cernitur, a debilitate tantum & laxitate partium, ob diutinam viroſi fomitis in eis moram, oritur; miſeri enim experiuntur magno ſuo malo, reliquias eſſe contagii non penitus deleti, quod, licet quadantenus ſubactum, ex leviſſima quaque occaſione (a potu ſcilicet nimio, aut exercitio vehementiori quolibet, aut ſimili alia cauſa) novas excitat tragœdias, Gonorrhœa poſtliminio recrudeſcente.* Negari nequit, in tali caſu leniorum purgantium interpolatum uſum con-

ducere, & imprimis inſiſtendum eſſe ſeveris diætæ regulis; nam, uti optime *Sydenhamus* notat, tunc recrudeſcit tantum malum, quando ægri ab illis receſſerunt; quod ſenſim minutum ſe ſubduxiſſet integre, ſi cautius vivere perrexiſſent.

In initio Gonorrhœæ fluxus a levi copia increſcit quotidie; ardor urinæ, & ſtranguria, admodum moleſta ſunt; ichor effluens viridis, aliquando cum ſtriis ſanguineis intermiſtis, tenuis; quandoque flavus color viridi interſpergitur; aliquando flavum viridi intime miſcetur, & ochroleucum dictum colorem producit; quandoque & flavo colore tincta materia fluit, quæ ſenſim, magis magisque emendato malo, in albedinem vergit; ſimul tunc minuitur materiæ copia, & ſpiſſitudo augetur. Notavit celebris auctor (*Turner Syphilis p.* 71.) in quibuſdam colorem flavum materiæ effluentis manere ad finem uſque, ſequente tamen integra curatione. Solet autem malignitas Gonorrhœæ ſequi horum colorum ordinem ſucceſſivum, ut plurimum; ut peſſima habeatur viridis cum ſanguine admiſto, mitiſſima albicans; &, dum idonea medela adhibetur, emendationis gradus recenſitis coloribus reſpondent. Unicum hoc excipitur, ut monitum fuit, colorem flavum quandoque ad finem uſque manere; quod aliquoties obſervavi.

Antea ad §. 1447. ubi de Gonorrhæa dictum, patuit, per ductus excretorios in cavum urethræ excerni humorem mucoſum, blandum, qui cavum internum urethræ oblinit, & ab acrimonia urinæ tranſeuntis defendit. Ille humor naturalis eſt, parcaque copia exit per patulum extremæ urethræ orificium, in ſaniſſimis quoque hominibus, & leves quandoque maculas in induſio facit, licet nulla etiam ſuſpicio toleratæ olim Gonorrhœæ adfuerit unquam.

Quavis occaſione data, ubi certiſſimus eram de integerrimo puritate corporis maſculini, in hanc rem inquirere conatus ſum, & talia ſtigmata maculoſa in linteis inveni. Pariter ante patuit, hunc humorem naturalem infici a miaſmate venereo, poſt impurum concubitum recepto, augeri ejus ſecretionem, exulcerari aliquando, & erodi, hos ductus excretorios; unde, expulſo jam de corpore omni contagio, poterit liquor naturalis, omni infectione purus, exire, & quidem majori copia, quam ante morbum ſolebat. Ab eadem cauſa in urina obſervantur filamenta, flocculi, anguillulæ quaſi, omnium frequentiſſime in illis, qui repetitas Gonorrhœas tolerarunt. In talibus hominibus, poſt bonum ſomnum, ſi leniter prematur penis, exit aliquid mucoſi, ſubpellucidi, fere inſtar albuminis ovi; Angli Medici *Gleet* vocare ſolent, quod nihil inficientis in ſe habet, & quandoque per plures annos durare ſolet, hoc unico moleſtum, quod mali cujusdam latentis adhuc, nec ſatis ex corpore expulſi, triſtem & perpetuam miſeris ſuſpicionem faciat.

Nec facile eſt, hunc metum tollere illis, qui juvenilibus annis vixerunt imprudentius. Novi, qui, decies repetita ſalivatione, in tabem immedicabilem incidit, dum latens metueret malum. Fovent turpes Agyrtæ hos ſcrupulos, &, ſceleſti lucri cauſa, argentum vivum larga copia exhibetur miſeris; ad exſtirpandum ſcilicet radicitus malum, cujus nequidem adeſt veſtigium. Quivis Agyrta novum jactat arcanum; aliam argenti vivi adminiſtrandi methodum habet, nemini mortalium cognitam; mercurium, ubicumque latet in corpore, extricare & expellere novit de corpore; aliaſque plures ſimiles ineptias venditat, quibus creduli ægri fidem facile adhibent, & miſerrime decipiuntur.

Si ergo orificia ductuum, mucoſum humorem in urethram eructantium, dilatata manſerint, poſt Gonorrhæam ſanatam, vel eroſa hiaverint, perget effluxus perpetuus viſcidi talis liquidi, majori, minorive quantitate, abſque ullo latentis contagii venerei metu.

Imo talis effluxus poterit eſſe immedicabilis.

Opportunitatem habuit *James Drake* (*Anthopolog. Nov. t.* 1. *p.* 140.) videndi hanc rem in cadavere proprii famuli, qui per aliquot annos pertinacem talem fluxum materiæ viſcidæ toleraverat, dein Peripneumonia mortuus. Inveniebatur caruncula, quæ in ductu excretorio glandulæ *Cowperianæ* ſiniſtræ locari ſolet, ulcere olim eroſa fuiſſe, ita ut binorum ductuum orificia in unum abiverint: figuram addidit, quam ipſe *Cowperus* delineavit. Sequi hinc debuit perpetuus fere effluxus viſcidæ materiæ, quæ ab his glandulis paratur (*Gleet* vocant); quod idem contingere debebit neceſſario omnibus, quibus ſimile infortunium accidit; ſive in his glandulis *Cowpericnis* dictis, quæ conſpicuam ſatis molem habent; ſive in aliis ductibus excretoriis minoribus, per urethræ cavum diſperſis.

Inde etiam intelligitur diverſitas copiæ illius fluxus; prout nempe majores, vel minores tales ductus, majori, minorive numero, ſimili modo affecti fuerint.

Quidam crediderunt, ſemen eſſe, quod ſic perpetuo ſtillicidio efflueret; unde tabem dorſalem, & ſummam debilitatem, metuebant: ſed mucoſus humor eſt, a ſemine omnino diverſus.

Solet ille fluxus, licet abſit venereum contagium, tamen incommodus eſſe, quod pleriſque latentis adhuc alicujus mali metum faciat perpetuum; imprimis autem illis, qui frequentius Gonorrhœam virulentam paſſi ſunt; unde anxie quærunt remedia, ut ab hoc metu liberentur ſaltem, dum fluxus ille ſiccatur. Ex dictis patet, non ſemper curari poſſe; interim quædam laudari ſolent, quæ ſaltem nocere nunquam poterunt, & quandoque aliquantum proſunt, dum ſimul cavent, ne tales ægri ad periculoſa remedia confugiant, & ab Agyrtis decipiantur.

Primum, quod ſuadere ſoleo, eſt, ut a perpetua fere genitalium contrectatione caveant: ſolent enim curioſe inquirere, an augeatur, vel minuatur, fluxus, vel colorem mutet; penem premunt, experturi, an quid exprimere poſſint; ſicque ſecretionem, & excretionem illius mucoſi augent potius. Magnam ſpem in adſtringentibus ponunt; laxitatem enim harum partium morboſam accuſare ſolent. Si innocua, imprimis interno uſu adhibenda, petunt, facile poterunt concedi. *Corallos rubros*, *cancrorum lapides*, *ſuccinum*, *maſtichen*, *conſervam roſarum rubrarum*, & alia his ſimilia, quidam auctores impenſe laudaverunt; in quibus adhibendis faciles non eſſe oportet. In illis vero, quæ topice ſunt applicanda urethræ, magna cautela opus eſt. Si enim per injectiones validiora adſtringentia applicentur, *alumen*, *vitriolum*, *ſaccharum ſaturni*, contrictiones urethræ, calli, dyſuriæ, iſchuriæ, toties ſequuntur, quæ poſtea difficillime curabiles ſunt.

Plures caſus collegit *Turner* (*Syphilis p.* 445. & *ſeq.*), qui docent, tali fluxu, licet ſatis copioſo, ſed viſcido, inſtar albuminis ovi, laborantes, matrimonium iniviſſe, nec infeciſſe uxores, & ſanas generaſſe proles. Simul patuit, integram curam difficulter ſucceſſiſſe. Varia quidem tentavit. Spadanorum, & his ſimilium, fontium uſus, uti & Balſami Copaybæ uſus moderatus, profuerunt præ reliquis.

§. 1460. INflatio membri virilis tollitur cataplaſmate anodyno, diſcutiente, emolliente, fotu ſimili, venæ ſectione larga, & dictis (1458.).

Antea ad §. 1447. de mirabili ſtructura penis dictum, & quomodo in tantam molem poſſit erigi, dein iterum flacceſcere; turgentibus nempe corporibus cavernoſis penis ſolius, vel & corpore cavernoſo, quod urethram ambit, glan-

glandisque penis externam ſubſtantiam conſtituit; uti tunc pluribus dictum fuit. Ad §. 1449. patuit, quomodo ſæva inflammatio penem occupare queat; unde mira membri deformatio, & diſtorſio in hoc, illudve latus, incurvatio ſurſum, aut deorſum, dyſuria, dolor acerbus, ſequi poſſunt, & alia graviſſima mala.

Si ſic affectus penis caleat, doleat, nullo modo cunctandum eſt; ſed cito valida cura antiphlogiſtica adhibenda, vel brevi gangræna ſequetur; quam curatu difficilem eſſe, antea ad §. 432. monitum fuit. Unde ſtatim larga ſanguinis miſſio inſtituenda eſt; repetenda, ſi opus fuerit; ut cita fiat penis ſubſidentia. In præcipiti caſu, turgentem admodum venam, quæ per dorſum penis decurrit, pertudi lanceola; dum ſimul & ex brachio ſanguis mittebatur. Simul dabam decoctum purgans, ex *tamarindis*, *foliis ſenæ*, *agarico*, *ſale polychreſto &c.* omni hora ad uncias duas; donec alvus copioſe ſolveretur, fere ad animi deliquium uſque, ſicque tumens penis ſubſidere inciperet: artificialem diarrhœam, eodem remedio, ſed minori copia dato, ſuſtinui per aliquot dies; incepit fluxus materiæ viridis Gonorrhaicæ ex pene ſtillare, & quidem copia magna; ſicque ab imminenti ſiderationis periculo, & penis mutilatione, evaſit æger. Molliſſimis fomentis, additis & antiſepticis, tegebatur penis, & vicina; de nocte ex ſimilibus cataplaſma paratum applicabatur perpetuo (formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur), quod, ex lacte ebutyrato acido paratum, omni putredini reſiſtebat efficaciter; addebatur & aliquid de ſpiritu vini, vel alio liquido aromatico ſpirituoſo, ne nimis flacceſcerent partes affectæ ab aſſidua fomentatione. Spirituoſa enim nocerent, niſi admodum diluerentur; unde huic cataplaſmati vix trigeſima pars *ſpiritus vini theriacalis* admiſcebatur. Vidi, juveni, cui imprudens & ignarus barbitonſor, incipientem ſcilicet Gonorrhœam curaturus, applicuerat ſpiritum vini larga copia, penem intumuiſſe horrendo modo; dum alter prudentior vocatus curationem antiphlogiſticam adhiberet animoſe: ex pene ſanguis ad libram & ultra prorupit; unde tumor ſubſedit, & ſequenti die fœdus fluxus amurcoſus ſanguinolentus prodiit; a quo malo tamen integre curatus fuit trium menſium ſpatio.

Præputium pendulum, & laxum, nullis fibris muſcularibus præditum, cuticula conſtat, & cute tenui; adeſt & membrana celluloſa tenuis, admodum dilatabilis, quæ nunquam pinguedinem colligit, niſi in caſtratis: textura tota vaſculoſa, & nervoſa, eſt. Miri tumores in membrana celluloſa præputii fiunt, pellucidi, inflati quaſi, qui glandem totam tegunt, & ultra illam prominent; tuncque talis tumor *Phimoſis* dicitur; quando tumens præputium reduci nequit, nec glans detegi; ubi vero præputium, pone glandem retractum, ſimili tumore pellucido inflatum, tumet, annulo turgente penem cingit circa coronam glandis, quæ tota nuda prominet ultra hunc annulum, tunc præputium adduci nequit, ut glandem tegat. Vocatur tunc *Paraphymoſis*; de quibus antea ad §. 1449. pluribus dictum fuit.

In hoc caſu dicitur penis inflari; licet tumor, non in corporibus ejus cavernoſis, nec in corpore cavernoſo urethræ, ſed tantum in præputio, hæreat. Talis tumor ſæpe adeſt abſque ulla inflammatione; adeoque non ſemper curam antiphlogiſticam requirit. Verum quidem eſt, tales tumores, dum multum augentur, premendo, glandem inflammare poſſe; imprimis in paraphymoſi; liberum exitum urinæ, & fluxus Gonorrhœæ, impedire; præcipue in Phimoſi; ſicque plura, & peſſima, producere mala, quæ oculis non patent, cum nec glans nudari poſſit, nec interior ſuperficies tumentis, & miro modo intorti, præputii conſpici; unde ſemper metus adeſt: hoc tamen notandum videtur; ſi nec calor, nec alia inflammationem comitantia ſigna,

de-

deprehendantur in parte affecta, tales tumores non indicare validam curam antiphlogiſticam.

Simul patet, homines circumciſos, vel recutitos, quibus præputium pone coronam glandis perpetuo retroductum hæret, Phimoſin nunquam pati, & raro Paraphymoſin.

Phimoſis ſæpe fit, dum ulcus venereum penis glandem, vel internam ſuperficiem præputii, erodit; & quandoque tantus tumor naſcitur, & præputium tumens adeo intorquetur, ut urinæ liberum impediat exitum; dum ſimul tabus ulceroſus inter præputium & glandem retinetur, mora acrior redditur, & teneras partes, quas alluit, profunde exedit; unde peſſima mala metuenda ſunt, niſi cito exitus parari poſſit tabo retento. Omnium optimum eſt, ſiphunculo, ſuſpenſa manu inter tumens præputium & glandem introducto, aquam puram injicere, frequentius de die, ſed egelidam; ſicque omnem eluere ſorditiem. Detergentia enim, etiam leniora, adeo augent dolorem, ut ferri nequeant: molliſſimis ſimul fomentis, & cataplaſmatibus, perpetuo obvolvitur penis, ut omnis caveatur inflammatio. Hoc ſi obtineatur, aliquid plus de ſpirituoſis additur, ne tenera hic celluloſa contabeſcat a perpetuis fomentationibus, & in tabum gangrænoſum diffluat, dum incipit collabi.

Ubi omnia hæc artis molimina tentabam in nobili juvene, peſſima tali phimoſi laborante, in ipſa cute penis prodierunt plus-quam quinquaginta ulcuſcula, quæ ingentem puris venerei copiam fundebant, dum major adhuc quantitas ſimilis materiæ ex ſpatio inter præputium & glandem medio prodibat: gravitas mali mutilationis metum incuſſerat; cum tamen integræ vires eſſent, & ingens periculum reddidiſſet morigerum ægrum, ex tanto diſcrimine evaſit incolumis.

Præcipitur quidem ab auctoribus, ſi urina parca, & cum dolore, exeat, vel pro parte ſub præputium regurgitet, ut cannula plumbea, vel argentea, tenuis, urethræ intrudatur (eo ſcopo, ut urina facilius exeat); & ſic firmetur funiculis cannula, ut in loco maneat; aliquoties tamen removenda, ut urethræ ſtatus exploretur, & ſordes, quæ adhæreſcunt, eluantur (*Aſtruc de morb. vener. l.* 3. *c.* 8. *p.* 261.). Sed, qui hos morbos frequentius viderunt, probe norunt, adeo tumere in valida phimoſi præputium, & tam miro modo intortum eſſe, ut cannulam urethræ immittere vix poſſibile ſit, antequam partes affectæ detumeſcere ceperint; & ſimul, hoc tentari non poſſe abſque doloris augmento, omniumque malorum exacerbatione. Purgantibus antiphlogiſticis largas evacuationes tentavi, præmiſſa venæ ſectione, etiam repetita, ſi valida inflammatio hoc poſceret; ſicque obtinui, ut tumores illi ſubſiderent, urinæ rediret libertas, & ulceribus detergendis, ſordibuſque eluendis, commoda daretur occaſio; ſolis tamen lenioribus uſus fui tantum, metuens, ne acrioribus adhibitis recrudeſceret malum. Prudentius conſilium eſt (*Ibid. p.* 260.), ut æger, ſi morbus urgentior fuerit, in lecto decumbat, ſitu corporis ſupino, & quietus otioſe jaceat; tum, ut remedia commodius poſſint admoveri, & contineri; tum potiſſimum, ut coles ad ventrem deligari poſſit; quod in omni curatione ejus neceſſarium eſt, *Celſo* (*Lib.* 6. *c.* 18. *p.* 393.) monente, qui hos morbos vidit, & deſcripſit, ſed non ortos a contagio venereo, de quibus hic agitur: *Si ex inflammatione coles intumuit, reducique ſumma cutis, aut rurſus induci, nequit, multa calida aqua fovendus locus eſt &c. iſque homo continere ſe, & abſtinere a cibo, debet, & potione aquæ tantum a ſiti vindicari*. Sic, molli aquæ fomento, & tenuiſſimo victu præmiſſo, jubet, *vi quoque experiundum, an cutis ſequatur. Eaque, ſi non parebit, leviter ſumma ſcalpello concidenda erit. Nam, cum ſanies profluxerit, extenuabitur is locus, & facilius cutis ducetur.*

Li-

Licet autem Phimoſis, & Paraphimoſis, uti ante dictum fuit, abſque contagio venereo naſcatur frequenter in innocuis infantibus, & pueris; tamen & ſæpe ulcerationem comitem habet, ſive a retenta urina inter arctius præputium & glandem, ſive a læſione externa per frictionem, contuſionem, &c. *Celſus* (*Lib. 6. c. 18. p. 393.*) enim dein addit ſequentia: *Sive autem hoc modo victa erit, ſive nunquam repugnaverit, ulcera, vel in cutis ulteriore parte, vel in glande, ultrave eam in cole, reperientur*. Dein varia ad hæc ulcera ſananda recenſet remedia.

Si idoneis adhibitis remediis non cedat inflammatio, & a tumente præputio compreſſio ac ſuffocatio glandis ſuppoſitæ metuenda ſit, forfice, vel ſcalpello, ſindi præputium, ad alterutrum, vel utrumque, glandis latus, juſſerunt auctores (*Aſtruc de morb. ven. l. 3. c. 8. p. 263.*), ut ſolvatur hæc ſtrictura. Celeberrimus *Aſtruc* rem hanc levioris momenti habet; hinc, vel forfice, vel ſcalpello, pro cujuſvis arbitrio tentari poſſe voluit. Scalpellum tamen videtur forfici præferendum, qui inter ſcindendum ſemper plus, minuſve contundit. Locum autem inflammatum, & adeo ſenſilem, diſcindere, ſummum dolorem excitat, nec ſtatim evanidum poſt ſectionem factam; imo merito metuendum eſt, ne inflammatio augeatur immaniter; quod factum novi. Cum periculo enim, & ſine profectu, diſcindi locum inflammatum, alibi ad §. 405. demonſtratum fuit. Sincere fateor, me nunquam conſuluiſſe præputii fiſſuram, dum valido tumore inflammatorio occupabatur, imo impediviſſe, dum potui. Animoſe adhibita cura antiphlogiſtica, ſemper obtinere potui, ut ſubſideret tumor, & cura ſuccederet. Ubi autem præputium tumet valde, & non inflammatum eſt, vel leviter tantum, *acetum lithargyrii*, ducentis aquæ partibus dilutum, fomenti inſtar, cum ſucceſſu adhibui. Si talis caſus contingeret, ut a tumoris mole ſuffocatio, vel urinæ ſuppreſſio, metuenda foret, tunc profundæ inciſioni præferenda eſſet *Celſi* methodus, de qua ſtatim dictum fuit, qui ſumma tantum concidi voluit, ut ſanie profluente attenuetur locus.

Celeberimus *Alexander Monro* (*Medic. Eſſays and obſerv. vol. 5. part. 2. num. 47. p. 494.*) collegit curationes quaſdam Medicas, quæ præter expectationem contigerunt, & inter illas habetur ſequens.

Homo ſanus, mediæ ætatis, contuſionem extremi penis paſſus fuerat: præputii pars, quæ frœnum glandis conſtituit, in largum cryſtallinum tumorem ſurgebat. Topice applicabantur fomenta aromatica, & ſuffumigia; purgantia dabantur, abſque tumoris decremento. Setaceum tenue traducebatur per tumorem, hoc ſcopo, ut via pararetur liquido aquoſo diſtendenti, & blanda conciliaretur ſuppuratio. Eventus ſpem conceptam fefellit. Acutus enim dolor, & violenta inflammatio, ſequebantur, ita ut ſetaceum educi debuerit, & applicari cataplaſma emolliens, ex lacte, & pane paratum. Sequenti die tumor multum erat imminutus; altero die integre diſparuit; nec redivit amplius.

Si levis pertuſio tumentis præputii, per setaceum facta, acutum produxerit dolorem, & validam inflammationem, videntur adhuc pejora metuenda eſſe a profunda inciſione ſimilis tumoris.

Quandoque contigit, ut tumores penis inflammatorii, copioſis ſanguinis miſſionibus tractati, pro parte reſolverentur tantum, & durum quid ſcirrhoſum maneret. Imprimis autem hoc contingit, ſi, deferveſcente jam malo, dum flacciditati partium harum propriæ, & per fomenta ac cataplaſmata emollientia perpetuo applicata auctæ, proſpicere volentes, ſpirituoſa liberalius applicant. Præputium corii inſtar craſſum, & rigidius, tota vita manſit, dum imprudens homo, abſque Medici conſilio, ſpiritu vini camphorato foverat tumens præputium. Ubi recens adhuc malum eſt, emendari poterit; imo & quandoque integre ſuperari: ſi nocte foveatur

ſex.

ex partibus vini, & aquæ, una parte ceti, addendo ſingulis libris talis fonenti drachmam ſalis ammoniaci. Mane, poſt lenem frictionem, tegatur pars *Emplaſtro de mucilaginibus*, vel *meliloti*. Caſus tales non ſunt oppido rari. Celebris *De la Peyronie* ſæpius obſervavit tales indurationes in corporibus cavernoſis penis, quæ reſiſtebant efficaciæ argenti vivi, ſed, deleto omni contagio venereo prius, cedebant feliciter fontibus Baregianis, externo imprimis uſu adhibitis ſatis diu (la douche); harum aquarum defectum lixivium cinerum ligni-novi ſupplere creditur (*Mem. de l' Acad. de Chirurg. t.* 1. *p.* 428. *&c.*).

§. 1461. BUbo venereus tollitur; diſſipando per Emplaſtra ſingularia; ſuppurando, ſi hæc non proſunt; & aperta depurando.

Antea ad §. 1448. de Bubone venereo dictum fuit, & data fuerunt ſigna, quibus poſſit diſtingui ab aliis tumoribus, qui occupant inguina, & quandoque in aliis morbis occurrunt.

Obſervatur aliquando, bubones reſolventibus remediis cedere haud difficulter; frequentius tamen hærent diu, ſatis lente in ſuppurationem vergunt, tarde maturantur, & in ulcera ſatis difficilis curæ degenerant; quæ non leve tædium parant. Aliquando in ſcirrhum indurantur, ad optima etiam remedia rebellem.

Diſſipatio bubonis, ſi obtineri queat, a pluribus deſideratur; cum autem contagium venereum in bubone adſit, hinc & multi metuerunt certam luem veneream, ſi diſſipando tumorem, contagium ſanguini admiſceretur.

Antonius Muſa Braſavolus (*Aphrodiſiac. p.* 684.), qui in lue curanda magnum olim habuit nomen, ambigit: *numquid immaturus aperiri debeat ejuſmodi abſceſſus, an ultima concoctio ſit exſpectanda? Ego ſemper immaturum potius incidi voluerim; non tamen penitus immaturum, ne ob dolorem inflammatio exoriatur: imo, ſi inciſio etiam fieret, antequam pus adeſſet, conveniret. Nam malum non eſt, ut aliquis adſit dolor, ob quem materia ad locum trahatur, & decurrat; poſtea apertum ſervetur, quantum fieri poterit, ulcus*. Plures deinde in eadem opinione fuerunt non tantum, ſed duros, inflammatos, bubones diſciderunt, cum ſummo ægri cruciatu, ſecundum totam tumoris longitudinem; ut quantocyus viam pararent, per quam exire poſſet contagium ſuſceptum. *Braſavolus* tamen caveri juſſit, ne penitus immaturus bubo incideretur; licet noluerit, ultimam concoctionem duri tumoris exſpectandam eſſe.

Ubi de cura inflammationis, quæ in glanduloſis carnibus naſcitur, agit *Galenus* (*Method. Med. l.* 13. *c.* 5. *Charter. l.* 10. *p.* 298.), citam talium tumorum aperturam damnat: *Quin, ſi pus aliquod notabile in ſuppurante parte ſit contentum, non expedit (quod nonnulli faciunt) pronitus incidere, imo diſcuſſionem moliri medicamentis ad id valentibus, quorum uſus ex affectu ſit conjectatus. Quum enim phlegmones quidquam in parte reſtat, acria medicamenta potius irritant, quam diſcutiunt. Quum vero, quod ex phlegmone relinquitur, ſcirrhoſum effectum videtur, fidenter jam valentibus medicamentis uteris*. Jubet, mane & veſperi ſollicite inſpiciendum eſſe locum affectum, ut, pro re nata, imponantur mollientia, ſi locus tumentior, aut rubicundior ſit, aut magis doleat, & contra adhibeantur validiora: *ſi ſcirrhoſiores phlegmonæ ſint. Sin aliquando paris copia medicamenta ſuperet, nec ea videantur tibi totum diſcutere poſſe, ſecare, quod ſic abſceſſit, eo potiſſimum loco oportet, quo eſt editiſſimum; quippe tenuiſſimam etiam illic invenies cutim.*

Novi quidem, qui aliam opinionem tuentur, urgere poſſe, quod *Galenus* luem veneream non cognoverit; adeoque

que illa de curandis bubonibus monita nonnullam in tractandis bubonibus venereis auctoritatem habeant; cum in hoc caſu imprimis requiratur, ut ſuſceptum contagium, in bubone fixum hærens, quantocyus expellatur de corpore, & ob hanc cauſam locus quantocyus incidendus ſit. Verum illud inficiens hæret in parte dura bubonis, æque ac in illa, quæ jam incipit matureſcere; aut & in pauco pure, quod jam factum eſt, & quod, diutius relictum, ſolviſſet ſenſim durum illud ambiens, ac in pus mutaſſet. Quando autem cito diſcinduntur bubones, aer accedens maturationem reddit difficiliorem, & dura hæc longe diutius hærent, neque raro in ſcirrhum degenerant.

Acrius in illos, qui crudos bubones incidunt, invehitur *Fallopius* (*De Morb. Gallico c.* 91. *Aphrodiſiac. p.* 821.); maturos vero incidi jubet per totam longitudinem ſecundum inguinis ductum: *Laudat tamen magis cauſticum*; *quia per illud auferimus quantitatem corii*, *& fit latius ulcus*, *nec remanet cavernæ*; ſinus nempe, & fiſtulæ, curatu quam maxime difficiles. Ob eandem rationem noluit, bubonem jam maturum manere clauſum, donec ſponte aperiantur integumenta a ſanie eroſa pluribus, & parvis aperturis; unde pariter fiſtulæ metuendæ ſunt. Similia & *Botallus* (*Aphrodiſ. p.* 873. 874.) conſulit.

Graviſſima enim mala a bubonibus, & fiſtulis inde natis, metuenda ſunt, ſi in profundum vergant, ita ut integre diſcindi nequeant. Pus enim quandoque ſatis virulentum fit, & gangrænam facit, verſus abdomen prorepentem; quandoque & arteria cruralis, a tali pure eroſa, ſubito lethalem hæmorrhagiam fecit. Binos milites ſic periiſſe teſtatur celebris *Goulard* (*Remarques & obſervat. prat. ſur les Malad. vener.* §. 71. *p.* 106.). Cum ergo celeberrimi Viri, *Boerhaave*, *Aſtruc*, & alii plures, incipientes bubones reſolvere tentaverint, &, ni hoc ſuccederet, ad ſuppurationem deduxerint, crudos, duros, inflammatos, bubones diſciderint nunquam, tantorum virorum veſtigia ſequens, propriis obſervatis illorum curandi methodum confirmare poſſum.

Recentes bubones, nec mole nimis magnos, diſſipare tentavi Emplaſtris efficacibus, quæ gummi, ferulacea dicta, *galbanum*, *ammoniacum*, *ſagapenum*, & his ſimilia, continent; quorum plura in Officinis proſtant, quæ, ab illis ſingulis, vel ſimul junctis, nomen obtinuerunt, & vires inſignes. Ad eundem ſcopum laudatur *Emplaſtrum*, *de ranis* dictum in officinis; præcipue illud, cui argentum vivum additur, & quidem varia quantitate; unde Emplaſtrum de ranis vocatur cum mercurio, duplicato, triplicato, &c. Monendum tamen eſt, ab hoc Emplaſtro non raro ſalivationem excitari, ſi larga nimis copia argenti vivi admiſta fuerint; quod, cum non ſemper requiratur, caute hic agendum eſt.

Bubones plerumque non reſolvuntur facile, &, ubi ſuppuratio requiritur, difficulter ad maturationem deducuntur, hinc videmus, omnes fere adhibuiſſe talia, quæ cuti fortiter adhærent, ſed & efficacem ſatis aromaticam, ac ſolventem, vim habent; ob quam, cum fructu, aliis tumoribus pertinacibus applicantur. Utramque virtutem poſſident gummi ferulacea, & pix ſutoria; præſtat autem, prius pilos inguinum reſecare, ne magnam moleſtiam parent, dum hæc emplaſtra renovari debent. Binæ talium emplaſtrorum formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum deſcribuntur; in quibus notandum eſt, quod *flores ſulphuris* larga copia addantur; &, in uno, *ſaccharum ſaturni* conſtituat $\frac{1}{14}$ totius maſſæ circiter; in altero, quod picem ſutoriam pro baſi habet, tantum $\frac{1}{21}$ totius ſit idem ſaccharum plumbi; quod, ut notum eſt, ex aceti acido & plumbo, ejuſque calcibus, conficitur.

Vim ſtipticam, repellentem, in ſaccharo ſaturni adeſſe, communis erat opinio; hinc olim multi damnaverunt has for-

formulas; ſed *Goulard* (*Ibid. c. 3. p. 99. 111. &c.*), magno cum ſucceſſu, adhibuit ſaturiſſimam plumbi ſolutionem in aceto, quam *Extractum Saturni* vocat, ad curandos bubones venereos. Diluebat illud ducentis partibus aquæ puræ, & fomenti inſtar adhibebat (vocabat hanc miſcelam *aquam Vegeto-minerale*), vel in eodem coquebat micam panis ad cataplasma; parabat & ex *Saturni Extracto* Ceratum. Talia applicabat bubonibus, & reſolvebantur, licet magnæ forent molis, & fluctuatio manifeſta tangeretur, traſſudante puris copia per integræ manentis cutis poros, quæ totum apparatum humectabat quotidie (*Ib. p. 118. 119.*). Idoneis teſtibus hujus aſſerti veritatem firmat.

Si ſperatæ reſolutioni pertinacius reſiſtat bubo, nec mole minuatur, imo potius augeatur, de ſuppuratione promovendo cogitandum eſt. Quænam requirantur, ut maturatio in abſceſſum obtineatur, dictum fuit ad §. 403, ubi de hac re agebatur. Eliguntur autem, ad bubonem maturandum, quæ potenter emolliunt, & ſtimulo moderate calefaciente ſolvunt impacta. Ad hunc numerum in *Materia Medica* habetur formula Cataplasmatis ſuppurantis, cui baſin dant ficus molles maturæ in aqua concoquendæ diu, donec in pulpam mutentur, cui additur mel, & *Gummi Galbani* ſolutum in vitello ovi prius, ut æquabiliſſime per totam cataplasmatis maſſam poſſit diſtribui. Optimum eſt, ſi talis puls nudæ cuti imponatur, & tegatur dein veſica ſuilla diſciſſa, cujus ſuperficies, cataplasmati contigua futura, ungitur, & fricatur, oleo amygdalino ut molleſcat. Sic impeditur, ne cataplasmatis humiditas, & Galbani fragrantia, calore corporis diſſipentur facile extrorſum, ſed fit, ut perpetuo in bubonem agant. Ita longe citius obtinebitur maturatio; ſimulque cavebitur, ne indusium, & lecti lintea, tam facile conſpurcentur. Mane, & veſperi, renovatur tale cataplasma.

Facile patet, ad normam hujus cataplasmatis plura ſimilia, mutatis ingredientibus, poſſe componi, quæ eandem habent efficaciam. Ubi maturatus bubo eſt, ſectione paratur via contento puri, ut liberrime poſſit effluere non tantum, ſed & facilis detur occaſio applicandi remedia varia fundo bubonis, qui ſæpe ſordidus invenitur, & acriora etiam detergentia poſtulat, ut depurari, & dein ſanari, poſſit.

Hæc eſt ratio, quare bubo, emollitus, ſecundum longitudinem totam diſcindatur, quam minori apertura pertundatur tantum. Hoc facto, premendo digitis vicina loca, inquiritur ſedulo, an quid ſinuoſi, aut fiſtuloſi, in ambitu ulceris occurrat, ut & hæc diſcindantur, ſi tuto fieri, poſſit, ſicque ſanatio acceleretur, quæ alioquin in longum protrahitur.

Fortia depurantia, imo & erodentia, prudenter applicari ſolent fundo ulceris, ut levis quandoque eſchara naſcatur, quæ, aucta ſuppuratione, facile ſeparatur, & fundum puriorem relinquit. Si quædam loca jam pura ſint, molli digeſtivo teguntur, dum reliquis, quæ adhuc ſordeſcunt, inſperguntur acriora. Talis pulvis in *Materia Medica* ad hunc numerum deſcribitur; qui ex unciis duabus foliorum *ſcordii* pulveriſatis, drachmis duabus *vitrioli albi*, & *aloes* drachma, componitur. Alii applicuerunt acriora adhuc, ex præcipitatis mercurialibus. Celebris *Grasbuis* edidit diſſertationem de generatione puris, quam Academia regia Chirurgica coronavit; & huic addidit notas, ubi (*pag. 100.*) teſtatur ſequentia: *Bubones venereos, difficulter ſuppurantes, eſcharotico applicato, ex Mercurio ſublimato, breviſſimo tempore in tabum purulentum liqueſcere, docuit experientia*. Multa tamen hic prudentia opus, ut rite adminiſtrari poſſit illud remedium, etiam externo uſu: horrendus caſus legitur apud *Degnerum* (*De Dyſenteria bilioſo-contagioſa p. 234. & ſeq.*) in diſſertatione, hiſtoriæ Dyſenteriæ Neomagenſis annexa, ubi nobili matronæ, tumorem in ſe-

ſemore gerenti, ſuaſit impudentiſſimus Agyrta, ut emplaſtrum cauſticum applicaret loco dolenti, quod, re poſtea examinata, mercurium ſublimatum corroſivum larga copia inſperſum habebat: in tertiam vicem usque ſimile emplaſtrum fuit applicatum, ſuaſu audaciſſimi hujus nebulonis; unde miſerrima ægra, poſt cruciatus intolerabiles perpeſſos, orta ſalivatione immani, ſuffocata periit. Horrui, dum legebam apud *Fallopium* (*de Morbo Gallico c. 91. Aphrodiſiac. p. 281.*), de curatione bubonis ſcribentem, quod buboni jam aperto *aliquando inſpergeret pulverem, ex arſenico, & auripigmento*. Certe decoctum Arſenici ad ſcabiem curandam a quibusdam laudatur, ſimplici lotione adhibendum. Arſenici decocto, ab anicula accepto, bini milites laverunt loca corporis infecta ſcabie; quæ quidem hac lotione evanuit; ſed *utriusque genitalia tanta inflammati, atque intumeſcentia, invaſit, ut adſpectus horrendum eſſet; quibus conjuncti erant intolerabiles dolores, vehemens febris, ſitis, vigiliæ; totusque locus affectus brevi tempore tantam contrahebat nigredinem gangrænoſam, ut de perfecto ſphacelo jam ſollicitus eſſem* (*Degnerus de Dyſenteria bilioſo contagioſa p. 214. 215.*

Sollicita *Degneri* cura ſeparatio obtinebatur ſphacelati, & paulatim reſtituebantur miſeri. Interim partibus genitalibus non fuerat applicatum decoctum Arſenici, ſed aliis corporis locis ſcabioſis. Quid non metuendum foret, ſi diſciſſi bubonis ulceroſæ ſuperficiei inſpergeretur Arſenici pulvis?

Sæpius quidem apertus bubo tractari debet inſtar ulceris ſordidi, ut depuratio obtineri poſſit, & dein cicatriſatio; ſed tutis remediis hoc obtineri poterit, ne ægri ſalus, & Medici fama, in diſcrimen veniant.

Cæterum bubo, ſi perita manu tractetur, periculo fere caret, licet longa curatione non leve faſtidium moveat quandoque. Si recenter, a ſuſpecto concubitu, poſt ulcuſcula venerea genitalium, poſt Gonorrhœam parcius fluentem, vel ceſſantem ſine bonis ſignis, bubo aſſurgat, felicior, & brevior, cura ſperari poteſt. Aucto enim Gonorrhœæ fluxu, ulcuſculis venereis multum tabi eructantibus, toties incipientem bubonem ſubſediſſe vidi, absque lue ſequente. Simul adhibentur illa, tam in victu, quam in catharticis, quæ in Gonorrhœæ cura ad §. 1458. laudata fuerunt.

Ubi autem bubo mala arte tentatus fuit, diu, optimis etiam remediis adhibitis, manſit immutatus, & mole magis eſt, tunc curam luis poſcit; uti ad §. 1467. dicetur; præcipue, ſi alia ſimul luis venereæ confirmatæ ſigna adſint. Si in ſcirrhoſam duritiem degeneret, ſalivationi mercuriali quandoque reſiſtit pertinax. Modo nondum lapideam duritiem acquiſiverit bubo, ſpem ponit *celeberrimus Aſtruc* (*De morbis venereis l. 3. c. 6. p. 236.*) *aquarum thermalium ſuper bubonem embrochen iterando, inguen morboſum ſtillicidio aquæ fluentis ſupponendo, demum tumori limum, qui in aquæ fundo colligitur, apponendo quotidie, ut coagulata limpha ſenſim liquefiat, & tandem reſolvatur &c. cauto tamen opus eſt; ac, ſi bubo inde rareſcere, calefieri, dolere, incipiat, Thermarum uſu ſtatim abſtineat, ne ſcirrhus in Carcinoma degeneret.* Baregianas Thermas reliquis præfert; quarum defectum, uti alia occaſione monui, celebres Chirurgi Galli lixivio cinerum ligni novi ſuppleri poſſe cenſent. Probabile videtur, & alias Thermas non ſine fructu tentari poſſe. Olim, praxin exercens in locis, in quorum vicinia nulla erant thermæ, arte illas imitari conatus ſum, dum limaturæ ferri, & ſulphuri, ſimul tritis, aquam affudi, quam ad altitudinem duodecim pedum delabi curavi in partes corporis affectas. Nec inſeliciter ceſſit.

Alia occaſione ad §. 1228. monui, ex obſervatis *Ruyſchii* (*Obſerv. Anatom. Chirurg. n. 41. p. 40.*) diſciſſo bubone venereo, ante perfectam maturitatem, vas

vas lymphaticum diſſectum fuiſſe, unde magna copia lymphæ effluebat quotidie. Periti ſſimus ille Anatomicus, ſpleniis infra locum affectum impoſitis, & per fibulam arcte compreſſis, compeſcuit lymphæ per vaſa aſcendentia lymphatica motum, & curavit feliciter moleſtum illud ſtillicidium.

§. 1462. Teſtis tumidus fovendus ſimilibus (1460.): ſi urget, educendus ſanguinis ex brachio; emplaſtro quoque ſcroto applicato levandus; donec redierit in ſtatum plane naturalem.

Antea ad §. 1450. de tumore teſtis, in lue venerea, vel ſaltem a contagio venereo, nato, pluribus dictum fuit: patuit tunc, ad talem teſtis tumorem producendum non ſemper requiri, ut miasma venereum, in ipſam teſtis ſubſtantiam usque penetraverit, ſed ſufficere, ſi liber exitus humoris, teſtium mirabili fabrica parati, a quacumque demum cauſa fuerit impeditus. Notatum fuit ſimul, omnium frequentiſſime ſequi teſtis tumorem a Gonorrhœa ſuppreſſa, aut parcius ſolito fluente, uti etiam poſt uſum imprudentem acrium calidorum diureticorum. Unde &, dum redit fluxus materiæ Gonorrhaicæ, cavent ægri ab uſu diureticorum irritantium; qualia ſunt, balſama ſulphuris, oleum terebinthinæ ætereum, &c. Feliciter ſubſidere ſolet teſtis tumor breviter, & integre curari, ſi recenti malo debita adhibeatur medela; ſecus vero, inflammatio, & omnes ejus ſequelæ, metuendæ ſunt.

Si ergo teſtis tumere incipiat, tumor augeatur cito, caleat ad tactum, cutis ſcroti tendatur & rubeſcat, febris adſit, illico larga ſanguinis miſſione ſuccurrendum erit; quæ & repeti debet, donec ſymptomata minuantur multum. Purgans tunc datur antiphlogiſticum, ſatis actuoſum; cujus formulæ diverſæ in *Materia Medica* ad Sectionem 396. n. 2. habentur, ubi de cura inflammationis agitur. Scrotum fomentis molliſſimis obvolvitur, in quibus additur ad ſingulas libras drachma ſalis ammoniaci, & una vel altera aceti uncia. *Sydenhamus* (*Epiſt.* 2. *Reſponſoria p.* 425.), licet enim non adeo recens eſſet teſtis tumor, ſimili methodo utebatur: *Neque mihi religio eſt, quocumque hujus mali tempore ſanguinis uncias, novem, vel decem, e brachio iſto detrahere, quod teſticulo tumefacto reſpondet, ſi tumoris magnitudo, & vehementia doloris, id mihi ſuadeant.* Omni enim modo tentanda eſt reſolutio teſtis tumidi, ut præcaveantur alii inflammationis exitus, ſæpe hic periculoſi, & ſemper curatu difficiles, unde & fotus, ex emollientibus paratos, laudat *Sydenhamus*, additis *hyoſcyami* foliis, quæ acutos dolores, teſtium tumorem toties comitantes, topica applicatione, leniunt feliciter. Cataplasma, ex *Oxycrato*, & *farina fabarum*, applicabat tumori, catharticis, & refrigerantibus remediis, ac tenuiori diæta, utebatur ſimul, ut morbum debellaret. Emulſis dilutis nitroſis, copioſe potatis, præcavetur tentigo venerea, hic metuenda.

Pondus tumidi teſtis diſtrahit funiculum ſpermaticum, ſicque dolorem, ſatis moleſtum, producit. Decubitus in lecto hinc requiritur; ſic enim teſtis ſuſtinetur, fomenta commode applicantur, & pro lubitu facile renovari poterunt. Ubi per hæc tumor teſtis minuitur, tunc ſubligaculo ſuſpenſorio ſuſtineri debet teſtis, ut ægri de lecto ſurgere poſſint tuto. Simul tunc ſcrotum tegitur molli *Emplaſtro mucilaginum*, *diapompholygos* &c. (vide *Materiam Medicam* ad hunc numerum). Multi utuntur *Emplaſtro de ranis cum Mercurio* ad eundem ſcopum; vel & unguento Mercuriali tumentem teſtem fricant, dum poſt inflammationem jam multum imminutam, ſcirrhoſa induratio metuitur. Frictionem autem mercurialem tamdiu quandoque adhibent;

donec ſequatur lenis ſalivatio; quæ profuit (*Hoffm. Med. Rat. & ſyſtem. t.* 4. *part.* 5. *p.* 184.). Alii purgantibus mercurialibus validis uſi fuerunt; præcipue, *turbith minerali;* nec infeliciter; ſi nempe adhuc recens fuerit malum, & per ſanguinis miſſionem, methodumque antiphlogiſticam, ſublatus fuerit ſuppurationis metus.

Si Gonorrhœæ ſuppreſſio teſtis tumorem præceſſerit, ſubita reſolutio ſperanda eſt, ſimulac redierit fluxus ſatis copioſus per urethram; qui ergo, omni modo, proliciendus eſt; de qua re ante ad §. 1458. dictum fuit.

Dum ſcirrhoſa in teſte durities, poſt teſtis inflammationem, manebat, externum, & internum uſum Cicutæ profuiſſe novi. A Gonorrhœa, ſubito per injectionem adſtringentem ſuppreſſa, oriebatur viro, quadraginta ſeptem annorum, in ſcroto tumor, durus, ſcirrhoſus, pugno virili major; teſticuli tamen ambo erant immunes, & ſani. Per ſesquianum manſit ille tumor, fruſtra tentatus emplaſtris, fomentis, remediis mercurialibus fortiſſimis, ipſa ſalivatione. Extractum cicutæ datum fuit, aucta ſucceſſive doſi; ſed, licet vigeſimo die integram extracti cicutæ drachmam ceperit ſumere æger, nulla obſervabatur in tumore mutatio. Trigeſimo die drachmam & dimidiam ſumſit ejusdem remedii; poſt triduum incepit tumor molleſcere; poſt aliud triduum datum fuit purgans, mercurio dulci miſtum. Quadrageſimo die æger jam ſumebat quotidie extracti cicutæ drachmas duas, & tumor minuebatur. In hac doſi perrexit in quintum menſem, interponendo omni decimo quarto die lene purgans mercuriale; tunc tumor fuit penitus diſſolutus, & homo integre ſanus. Potaverat autem curæ tempore copioſum decoctum radicum Bardanæ (*Anton. Storck de Cicuta t.* 2. *p.* 169. 170.).

§. 1463. **P**Uſtulæ, & Cancri dicti Mercurialibus erodendi ad vivum uſque, tum ſenſim lenioribus ſanantur iiſdem.

Quomodo cognoſci hæc, & ab aliis malis ſimilibus diſtingui, poſſint, antea pluribus ad §. 1444. dictum.

Facile intelligitur, in tractandis his malis magna cautela opus eſſe: conſtitit enim ex illis, quæ ad §. 1445. dicta ſunt, miasma venereum, in cute externa hærens, quod Puſtulam, aut Cancrum venereum, produxit, poſſe ex loco affecto diſpergi per totum corpus, & peſſima mala facere.

Crediderunt quidam, poſſe tolli totum malum, ſi ſimul & ſemel puſtula talis ſuſpecta, vel cancer dictus venereus, deſtrueretur integre; quod validis eſcharoticis remediis tentabatur; hac ſpe, ut ipſum miasma ſuſceptum, una cum integumentis corporis, quibus adhæret, in eſcharam mortuam converteretur.

Succedebat talis cura olim in ſimilibus malis, quæ, non a contagio venereo, ſed ab aliis cauſis, nata fuerant in genitalibus utriusque ſexus. *Lanfranc*, celebris olim Chirurgus, qui circa annum 1296. ſcripſit, ducentis circiter annis ante luem veneream in Europa cognitam (*Le Clerc hiſtoire de la Medic. p.* 790.) utebatur ad ulcera penis curanda collyrio, quod ab ipſo nomen habet: conſtabat illud remedium, ex *libra vini albi*, *drachma viridis aeris*, *& drachmis duabus auripigmenti*; quod dabat acre ſatis remedium topicum. Alii auctores, qui ſimilia mala in genitalibus a contagio venereo nata tractabant, tentaverunt ſimili modo exſtinguere illud contagium in illo loco, ubi per puſtulam, aut ulcuſculum, ſe manifeſtabat.

Sic *Joannes de Vigo* (*Aphrodiſiac. p.* 452.) de cura luis veneræ agens, monet, curam perfici adminiſtratione localium: *Imprimis veniendo ad originem morbi; videlicet ad puſtulas, quæ ſolent accidere in virga; dico, quod, ex quo*

iſtæ

iſtæ puſtulæ (*ut ſuperius dictum fuit*) *non eveniunt niſi a cauſa primitiva, ſine aliqua temporis intermiſſione protinus medicamine acuto, malignitatem earum interficiente, ſunt delendæ, ut exinde earundem malitia per totum corpus non extendatur.*

Verum nunquam abſolute certi eſſe poſſumus, an contagium ſuſceptum hæreat in ſola puſtula, vel ulcuſculo; potuit enim facile pars contagii, per venas bibulas reſorpti, humorum maſſam jam infeciſſe; dum altera pars, in vaſis, aut folliculis cutaneis, irretita, topicum malum producit.

Ex hactenus dictis enim patuit, miaſma venereum ſæpius inficere totum ſanguinem, licet nullibi vitium in cute appareat; &, poſt aliquod tempus tantum, maculas, puſtulas, in cute apparere, ſæpe cum magno levamine dolorum, quibus miſeri torquentur, per metaſtaſin depoſito ad cutim malo. Licet autem aliqua ſpes foret, ubi reliquum corpus adhuc illibatum eſt, topice hærens contagium, rodenti remedio, una cum parte integumentorum, quibus adhæret, deſtrui poſſe, nullo modo hæc felicitas exſpectari poterit, dum idem contagium, cum humoribus corporis per vaſa fluens, poſtea per metaſtaſim ad cutem depoſitum, puſtulas & ulcera venerea produxit. Patuit enim ex illis, quæ ad §. 1442. dicta ſunt, quaſdam puſtulas, & cancros venereos, a topica applicatione contagii naſci, alias, a malo per metaſtaſim ad cutim depoſito; tuncque topicis nunquam tuto confidere licet.

Diſtinxit hanc rem etiam *Joannes de Vigo* (*Aphrodiſiac. p.* 452.) dum modo citatis ſtatim ſubjunxit ſequentia: *Secus faciendum eſſet, ſi prædictæ puſtulæ ortum accepiſſent a cauſa antecedenti; quia* (*niſi facta univerſali purgatione*) *localia auxilia, ante corporis purgationem, regulariter operando, non eſſent applicanda.* Quin imo videtur ſæpe infeliciter ceſſiſſe huic auctori eroſio cancrorum venereorum ad vivum uſque per corrodentia: fatetur enim, aliquando debuiſſe repeti hanc eroſionem: *quia interdum hæ puſtulæ ſanabantur, & iterum ad crepaturam veniebant, cum malignitate carnis; unde operæ pretium fuit, ſæpenumero curationem renovare.*

Dum hæc eroſio tentatur, eſchara fit in loco affecto, ſub qua latet ſæpe miaſma ſuſceptum, quod, venis reſorptum, totum corpus inficit, & in pluribus corporis locis manifeſtatur brevi. Memini, hoc contigiſſe ſaniſſimo juveni, qui poſt impurum coitum contraxerat ulcuſculum venereum in cute externa penis. Chirurgus lapide infernali tetigit locum affectum, jactans citam & certam curationem, per deſtructionem topici mali. Verum longe aliter ceſſit hæc cura: poſt quatriduum enim tota facies fœdis deturpabatur varis, quæ brevi poſt & per reliquam corporis ſuperficiem diſpergebantur; ſimul, doloribus nocturnis artuum torquebatur; in faucibus dolorem ſentire cepit; unde miſer æger, peſſima quævis ſibi metuens, ſeveram ſatis ſalivationem ſubivit, ut radicitus curaretur. Similia & *Vigo* (*Ib.*) habuit poſt eroſionem talium puſtularum venerearum infortunia: fatetur enim, quod, licet ſua methodo, *malignitatem ulceris, & puſtularum, interficiendo, locum ulceratum, vel puſtuloſum, ad digeſtionem materiei benignæ, & mundificationem loci, cum purgatione multarum materiarum, perduxiſſet*, tamen, *poſt cicatrizationem, puſtulæ ſcabioſæ, & ulceroſæ, & interdum verrucoſæ, per totum corpus ſpargebantur.* Unde balnea, linimenta, aliaque, adhibere debuit: &, *quia aliquando hujuſcemodi morbus obedientiam minime præſtare ſolet, præſertim ad dolores auferendos, idcirco, quum antedicta curatione iſte morbus, cum ſuis doloribus, & puſtulis, removeri non poſſit, tunc ad ulteriora remedia tranſeundum eſt; præſertim, ad unctiones, & cerota, in quibus ingreditur argentum vivum.*

Ex his omnibus patet, magna cautela opus eſſe, dum tentatur exſtincto, & dele-

deletio, contagii venerei ſuſcepti per erodentia, topice applicata i li loco, cui ſoli totum contagium adhærere creditur. *Botallus* (*Aphrod. p.* 870.) candide fatetur, quod junior, & aliorum veſtigia ſequens, acria erodentia adhibuerit; ætate vero maturior, & artis exercitio cautior factus, mutavit ſententiam. Didicit enim, hæc applicata *ill s dumtaxat fuiſſe præſidio, qui recenter morbum contraxerant; ſic ut totum, vel pene, quod infectum erat, illo extingueretur; ſed hos vel etiam ſanat integre ſimplex aquæ fotus, vel repetita (ſi aliqualis ſit durities) præcipitati aſperſio, in nullum diſcrimen ægrum inducentia*. In præcedentibus autem ſæpius monitum fuit, omnium tutiſſime recentia mala venerea tolli, ſi per fomenta, & leniora rodentia, ſic diſponatur locus, ut miasma morboſum una cum pure exeat: *Ab adminiſtratione enim eorum, quæ vehementer carnem ſubditam, exſtinguunt, ulcus ſiccum manet octo dierum ſpatio, quod tantum abeſt, ut prodeſſe poſſit, ut obſit potius non leviter; nam, quantum fieri poteſt, colluvies a parte affecta e veſtigio eſt eximenda; nec quia illud altius imprimitur, ob id plus juvat, non enim omne infectum enecat; ſic, quod reliquum eſt, occluſa per cauſticum illi via, circumſitam ulceri carnem valentius inficit &c.*

Non incongruum erit, quædam hic addere de *Verrucis Venereis*, quæ ſæpe genitalia in utroque ſexu obſident, & non leves moleſtias pariunt. Notum eſt, quandoque præputii internam ſuperficiem, & imprimis penis glandem totam, talibus verrucis hirtam reddi. Adeſt enim hic numeroſa ſeries papillarum ſentientium nervoſarum, quæ, a corona glandis, usque ad urethræ orificium, ordinatis ſtratis, ſuperficiei fabricæ ſpongioſæ, incumbit, atque exteriorem ita glandis ambitum tegit, ut extremi hic nervi, voluptatis, & doloris inſtrumenta propria, ſub tenerrima glandis membrana extima coerciti, ſibi mutuo incumbentes, jaceant. Si ergo, tenuiſſimam transgreſſum membranam externam glandis, virum venereum hanc ipſam exederit, nudantur hæ papillæ (*Aphrodiſiac. In Præfatione*), & quandoque intolerabilem dolorem excitant. Si nunc celluloſa tenuis fabrica conſumitur tabo venereo, ſolutæ ab hoc nexu papillæ excreſcunt, faciuntque Verrucas venereas, quæ aliquando echini inſtar glandem deformant, & omnem fere præputii motum impediunt. Similes verrucæ in pudendis mulieribus, ac circa anum, obſervantur.

Aliquando & in ipſo urethræ canali tales verrucas venereas natas vidi; imprimis, prope urethræ finem. In nymphis, & vagina muliebri, hæ verrucæ pruritum vix tolerabilem quandoque faciunt, &, ſcalptæ, in malignam indolem degenerant, magnæque molis fiunt, tunc criſtæ, ficus, mariſcæ, vocari ſolent. Vidit *Botallus* (*Aphrodiſiac. pag.* 871.), *dum junior adhuc eſſet, Hiſpanum, glandem univerſam, atque præputium, magnis verrucis obſitam habentem, quæ ad tantam molem pervenerant; ut totam glandem obtegerent, præputium in ſummum extendentes, cum maximo dolore; quem ſecari fuit neceſſum per longitudinem, uſque ad glandis radicem; ſic enim omnia patebant, & dolor quievit: multæ autem verrucæ erant, quæ parvi digiti magnitudinem excederent.* Vidit Henricus *ab Heers* (*Obſ. Med. lib. unic. pag.* 48.) ab impuro concubitu natas in ima glande, interque illas unam, quæ nucis juglandis magnitudinem excedebat, & ſexaginta quinque capitella, ſive verrucas minores, oſtentabat.

Norunt Medici, verrucas ſemper caute tractandas eſſe; præcipue, ſi lata baſi cuti quaſi inhæreant: ubi a tenui filo quaſi pendulæ hærent, ligatura, vel ſectione, tolluntur ſatis tuto. Ubi autem a miasmate venereo enaſcuntur, pejorem habent indolem, & quandoque difficillime eradicari poſſunt, repullulantque ſæpe majori numero.

Crudeli quandoque cura tentatæ ſunt, dum

lum majores novaculâ, vel forfice reſcindebantur, & dein locus, ex quo natæ fuerant, tangebatur aqua forti; minores vero aqua forti tactæ erodebantur. Tali methodo uſus fuit *Botallus* (*In loco modo citato.*) Findebat præputium, ut omnes verrucæ in conſpectum venirent; & tunc illas, vel ſecando, vel erodendo, curabat. Simul tamen commendabat uſum remediorum, quæ domando, vel eradicando, contagio venereo adhiberi ſolent.

Vidi aliquoties, reſectas tales verrucas venereas brevi poſt repullulaſſe, & numeroſiores, & pejoris indolis. Vidi, poſt ſalivationem toleratam, nullo modo deletas fuiſſe, ſed, immaniter excreſcentes, totam texiſſe glandem penis: lapide infernali, prudenter adhibito, ceciderunt omnes, & integra rediit ſanitas. Juvenis, poſt impurum concubitum; plures habuit cancros, in glande, & præputio, qui ſatis profunde erodebant vicina, & magnum ægro incutiebant metum; unde ſtatim ad ſalivationem confugit. Sanabantur ſatis cito cancri venerei; ſed mox numeroſæ propullulabant in glande penis verrucæ; quæ poſtea ſatis tuto lapidis infernalis attactu ſanatæ ſunt.

Hoc autem pluribus obſervationibus ſimilibus didici, tutioram longe eſſe eſcharoticorum uſum, ſi, vel purgantibus mercurialibus ſatis validis, vel aliis ſimilibus, enervata fuerit contagii venerei maligni, vel integre deleta; &, ſi prius emollientiſſimo decocto foveantur verrucæ, antequam acriora applicentur, poſt adhibita erodentia, ut cito cadant eſcharæ. Poſtea vidi lætus, alios, in morbis venereis curandis celebres, viros ejuſdem eſſe opinionis. Sic *William Fordjice* (*Medical obſerv. und Inquiries vol. 1. pag.* 155.) recenſet caſum hominis, qui, infeliciter curatus a Gonorrhœa, glandis coronam cancris venereis & verrucis obſitam habebat undique: Meraco decocto Zarzæparillæ poto, emendabantur cancri venerei quidem; ſed non cedebant integre; donec ſex uncias unguenti mercurialis, per repetitas frictiones, conſumpſiſſet. Supererant tamen, poſt cancros ſanatos, verrucæ; quas ſtatim delevit communi cauſtico. Et ideo commendat hujus remedii uſum, ubi, poſt delatum per medicamenta antivenerea contagium, verrucæ rebelles manent. Lapidis infernalis uſus hoc commodi habet, quod loco determinato poſſit applicari, abſque eo quod diffluat ad vicina, quæ non debeant erodi; & ſimul, cito, & fere ſine dolore, deſtruat partem, quam tangit: emolliens fomentum citam ſeparationem promovere eſcharæ mortuæ, &, ſi quid ſuperſit de verruca, novo attactu lapidis infernalis tollitur.

Interim magna ſemper cautela opus eſt, dum tales verrucæ penis, & præputii, ſectione, vel eſcharoticis, vel & ligaturis, auferendæ ſunt. Si enim incipiant prurire, dolore, rubuſcere, vel liveſcere, quod longe pejus eſt; ſi inflammentum verrucæ, imprimis majoris, margines, abſtinui ſemper ab acribus, & ſolo emolliente decocto curavi foveri perpetuo; dum ſimul darem valida purgantia mercurialia; ubi imprimis profuit *Turbith minerale*, uti alia occaſione ad §. 1372. ubi de vermium expulſione agebatur, notavi. Sic intra paucos dies vidi cecidiſſe verrucas, abſque ligatura, vel erodentibus adhibitis.

Celeberrimus *Alexander Monron* (*Medical Eſſays and obſervat. vol.* 5. *part.* 2. *pag.* 495. 496.), agens de curationibus fortunatis, quæ quandoque præter ſpem contingunt, recenſet, unum, alterumve caſum felicis ſucceſſus emollientium remediorum in genitalium morbis, qui alia methodo exaſperabantur multum. Juvenis extremo præputii margini inſidebat parva verruca, quam novacula reſecuit. Non diu poſt, præputii interior ſuperficies cepit obſideri plurimis excreſcentiis pallido-rubris, anguſto pedunculo præditis, a quo pendebant. Dum reducebatur præputium, in glande videbantur criſtæ majores. Unguenta

ta Mercurialia, Adſtringentia. Eſcharotica, & plura alia, incaſſum tentata fuerant, imo & per ſex ſeptimanas ſalivationem paſſus erat, absque ullo emolumento.

Tentavit celeberrimus *Monro* ligaturam, in una tantum verruca, circunducendo filum Sericeum auguſtiori cervici: dum nodus conſtringebatur, acutum dolorem percipiebat æger, ſed cito evanidum, & bidui ſpatio cecidit ligata verruca, locusque, quem occupaverat, apparuit lævis, & ſanus. Juniori Chirurgo, qui huic ligaturæ adfuerat, mandatum fuit, ut & reliquas ſimili tractaret modo. Sequenti die, in alia verruca fuit tentata ligatura; verum, cum meticuloſus eſſet Chirurgus, & æger minus obediens, ligaturæ nodus non fuit ſatis conſtructus, ut intercipi potuerit omne commercium inter vaſa viva & verrucam. Tota die æger validum dolorem patiebatur, & ſequenti die aderat fortis inflammatio, quæ copioſam requirebat ſanguinis miſſionem. Simul applicabantur loco affecto fomenta, & cataplasmata, ex emollientibus parata; quibus intra biduum inflammatio minuebatur, & omnes illæ excreſcentiæ inſigniter minuebantur. Penitus autem ſedata inflammatione, omnes verrucæ fiebant rugoſæ, &, uſu emollientium non interrupto per octiduum, omnes verrucæ evanuerunt, ita ut nullum maneret veſtigium, quo indicarentur loca, ex quibus emerſerant. Inflammationi natæ felicitatem curæ tribuere voluit *celeberrimus Monro* potius, quam applicationi emollientium. Sed ante jam *Boerhaavius* (*Aphrodiſiac. in Præfatione.*) emollientium uſum omnibus inculcare conatus fuit: *Si imprudens rerum Chirurgus nudatam tenui ſua membranula ſuperficiem vivam papilloſam glandis acribus irritaverit, contigit ſæpe, ut totum penis corpus diriſſimum in modum inflammaretur, turgeret, priapiſmo, exquiſitiſſimos dolores pariente, laboraret: Unde & ad hoc mali genus emollientia, laxantia, humectantia, anodyna, extrorſum allicientia, ſecuriſſima præſidia ſunt; quæ vel ſero applicare cogeris, ubi turbas, per rodentia excitatas, compeſcere debebis. Lacte, & Albæa, præſtiti hic, quæ argentum vivum nequiverat; Unguento althææ, aut nutrito, perfeci, quod Ægyptiaco, & mercurialibus, negabatur.*

Poſtea vidi, celebrem Facultatis Pariſinæ Medicum (*M. Le Begue de Presle. Memoire pour ſervir à l' hiſtoire de l' uſage interne du mercure ſublimé corroſif p.* 215.) cum ſucceſſu adhibuiſſe ſolutionem ſublimati corroſivi in ſpiritu vini gallici factam, quadrupla aquæ tepidæ copia dilutam: viginti autem grana ſublimati corroſivi ſoluta erant in libris duabus ſpiritus vini; adeoque, octo libris aquæ additis, grana duo ſublimati corroſivi continebantur in ſingulis libris hujus miſcelæ, quæ certe externa applicatione non potuit nocere verrucis venereis, nimis irritando. Bis de die lavabantur hoc remedio Anus, & Perinæum, quæ loca abſeſſa erant verrucis his, quæ pallidi coloris erant, ac mollioris conſiſtentiæ; & quædam ex illis craſſitie æquabant minimi digiti apicem. Poſt paucos dies maniſeſto patebat harum lotionum utilitas; poſt decem dies omnes verrucæ diſparuerunt; ſed non ciderunt: maculæ ruffi coloris ſupererant tantum in illis cutis locis, quæ majoris molis verrucæ occupaverant, omnino ſimiles illis, quæ in reliqua corporis cute manebant poſt ſanatas puſtulas venereas, per totam corporis ſuperficiem diſperſas. Simul & interno uſu adhibebatur mercurius ſublimatus corroſivus, tali nempe copia, ut nycthemeri ſpatio quinque octavas partes grani de ſublimato corroſivo ingereret. Licet autem reliqua luis ſymptomata delerentur ſolo interno hujus remedii uſu, verrucæ tamen manebant pertinaciter, donec, externa lotione ejusdem remedii, quadrupla copia aquæ diluti, delerentur

Quod autem Verrucarum venerearum curatio externæ lotioni debeatur, certo

to concludi poteſt. Gerebat enim in labio dextro pudendi duas verrucas, quas lavando nunquam attigerat ægra, ſollicita tantum de illis, quæ in perinæo, & ano, aderant; quibus jam diſparentibus, binæ illæ in labio pudendi remanſerant pertinaciter. Dum, monita, lavaret illas eodem remedio, paucorum dierum ſpatio evanuerunt.

§. 1464. SEmper autem utendum iiſdem fere internis, ac (1458.) præſcripſi.

Hæret enim in loco infecto contagium, quod delere, una cum parte, cui adhæret, per acria tentatum fuit a multis, antequam inficeret totum corpus. Prudentiores, per fomenta emollientiſſima, laxabant locum infectum; dein, per leniora irritantia, conabantur ſuppurationem excitare in loco affecto, ut ſic miaſma venereum expelleretur per eandem viam, per quam ingreſſum fuerat. Sic, uti dictum fuit in *GonorrhϾ* curatione, conamur promovere effluxum per urethram, ut eliminetur contagium, dum eodem tempore omnis cura adhibetur, ut diffletur de corpore, vel iners reddatur, ſi quid, de contagio reſorptum, cum humoribus per vaſa fluit, ne illud, ad alia loca corporis depoſitum, nova producat mala.

Quomodo autem, & per quæ remedia, hic ſcopus obtineri poſſit, pluribus dictum fuit ad §. 1458. dum de cura GonorrhϾ agebatur.

§. 1465. IN mulieribus fluor venereus curatur iiſdem (1458.)

Antea ad §. 1447. pluribus dictum fuit de Gonorrhœa Muliebri, & quomodo illa differat à Gonorrhœa Virili; uti etiam, quomodo diſtingui poſſit, fluor venereus a fluore albo mulierum. Simul tunc notatum fuit, quod Gonorrhœa muliebris in diverſas ſpecies dividi poſſit; prout diverſa loca ſinus muliebris occupat; a qua re etiam major, vel minor curationis difficultas ſequitur. Cum autem omnia, quæ ad Diagnoſim, & Prognoſin, ſpectant, ibi explicata fuerint, ſupereſt, ut de curatione dicatur.

Generalis indicatio eadem eſt, quæ in cura GonorrhϾ virilis laudata fuit; ut nempe eluatur per hunc fluorem omne contagium, quod, ab impuro concubitu ſuſceptum, loca muliebria infecit. Hinc ab omnibus adſtringentibus remediis abſtinendum ſedulo; ſed potius augendus fluor, ut exeat una cum illo contagium, ne, reſorptum, inficiat reliquum totum corpus.

Omnia ergo, quæ laudata fuerunt ad §. 1458. etiam in cura GonorrhϾ muliebris conducent; notandum tamen eſt, fœminas non ferre validas adeo purgationes, nec tam frequenter repetitas, ac quidem virilis ſexus tolerare poteſt, præcipue, ſi laxo corpore præditæ fuerint, & ſyſtemate nervoſo facile irritabili. *Tamarindi*, *Manna*, *folia ſenæ*, *caſſia*, *&c.* ſufficiunt in talibus, ut ſolvantur humores, ne hæreat facile miaſma ſuſceptum. Purgantia mercurialia rarius adhibentur, & leniora tantum, minori doſi, ne nimiæ turbæ excitentur in mobilibus illis corporibus.

Monitum fuit in cura Gonorrhææ virilis, valida corporis exercitia nocere, imo quandoque malum reddere incurabile; in ſexu muliebri motus corporis non nocet, ſed potius prodeſt, cum faciliorem exitum fluoris venerie per vaginam promoveat. Structura partium genitalium in ſexu muliebri docet hujus rei rationem.

§. 1466. SED præcipue fotibus detergentibus validis, & mercurialibus.

In Gonorrhœa viri malum in urethra hæret, ubi applicatio remediorum topica difficilior eſt, & minori copia tantum, adhiberi poteſt, per injectiones, vel candelulas; ſimulque magna cautela opus eſt, ne irritetur interior pars urethræ a remediis applicatis, in primis, ſi acriora fuerint. Minus metuendum eſt in vagina muliebri, ſi hæc ulceribus, copiam fluoris venerei ſtillantibus, ſcateat. Spongiæ enim, remediis detergentibus madidæ, applicari poterunt, & vagina ſatis facile hæc fert, licet ſatis actuoſa ſint. Unde in *Materia Medica* ad hunc numerum tale decoctum detergens habetur, quo pudenda muliebria lavantur, frequenter de die, ſi in alis externis pudendorum, & nymphis, malum hæſerit; imo & ſi altius locentur in vagina ulcera venerea, ſpongia hoc fomento plena irrigari poterunt, & abſtergi. Cum mercurialibus prudentia major requitur; in primis, ſi acriora fuerint, & ſordida vaginæ ulcera talibus indigeant. Unde ad eundem numerum formula habetur, quæ triginta granis mercurii ſublimati corroſivi conſtant, quæ diluuntur in 160. partibus aquæ ſtillatitiæ rutæ; his dein adduntur 64. partes mellis roſarum, ſicque rodens vis ſublimati corroſivi per hanc miſcelam obtunditur, ut facile ferri poſſit, & tamen ſatis depuret ſordida ulcera. Ab horum uſu ſolet augeri fluor venereus primo; dein gradatim decreſcit, & pura jam ulcera conſolidatur. Pro diverſo ulcerum ſtatu, & mutata indole fluoris venerei, magis, minuſve actuoſa fomenta adhibentur. De qua re videantur illa, quæ de curatione Gonorrhœæ virilis ad §. 1458. dicta ſunt.

Omnia hæc remedia tunc in primis locum habent, quando fluoris venerei ſedes in labiis, aut nymphis, pudendi muliebris, aut in cavo vaginæ, locatur. In memoriam revocari debet, quod ad §. 1447. dictum fuerit, tunc adeſſe *primam ſpeciem Gonorrhœæ muliebris*, cui non ſemper comes urinæ difficultas, quæ in Gonorrhœæ virili adeſt.

Verum ſimul monitum fuit, quod urethræ orificium in fœminis, ſub clitoride, in nympharum intervallo, ponatur, referens turberculum rugoſum, quod pluribus emiſſariolis pertuſum eſt, ex quibus viſcidus humor exprimi poteſt: ab impuro concubitu lacunæ illæ mucoſæ inficiuntur quandoque, vel ſolæ, vel ſimul cum ipſa vagina. Ubi illud tuberculum glanduloſum, in cujus medio urethræ orificium aperitur, tumet, dolet, & tabum venereum plorat, ſive ſponte, ſive dum petimur, tunc dicitur adeſſe *ſecunda ſpecies Gonorrhœæ muliebris*. Muſculus, a *Santorini* Depreſſor urethræ vocatus, tentigine afficitur, & prominere facit hoc corpus glanduloſum, unde difficultas urinæ naſcitur; ſentiunt enim moleſtam rigiditatem, & tenſionem, dum urina emittitur, & credunt, aliquid excidere de vulva, vel ſaltem exitum moliri. Ubi autem hoc corpus glanduloſum ulcere venereo depaſcitur, tunc ab urina profluente urens dolor excitatur.

Facile patet, huic loco, ſi a contagio venereo affectus fuerit, non debere applicari remedia acriora illa, quæ a vulvæ cavo, & exterioribus partibus pudendi muliebris, facile feruntur. Augerent enim hæc, ſtimulo ſuo, tentiginem moleſtam; periculum foret, ne urethræ orificium comprimeretur a tumore ambiente; ſicque ſequetur periculoſa urinæ ſuppreſſio. Sola ergo molliſſima, in hoc caſu, requiruntur, ut extrorſum alliciatur inficiens materia, & relaxetur moleſta partium tenſio: decoctum, ex foliis *malvæ*, *althææ*, *verbaſci*, cum aqua & lacte paratum; *ſemum lactis* cum ſeminibus *lini* contuſis decoctum, quibus addi poſſunt *folia papaveris hortenſis*, aut *hyoſciami*, ſi urgeat dolor, & tenſio valida adſit. Ex his fomenta, & cataplaſmata, parata applicentur perpetuo, donec tenſæ partes ſubſidere incipiant; tuncque uſus leniorum depurantium conducet, qualia ſunt, *mel*, *aloe*, & his ſimilia.

Sed

§. 1466. 1467. Sed & urethra muliebris affici poterit, quamvis videatur hoc rarius fieri; tunque foret tertia ſpecies *Gonorrhœæ muliebris*. Cum autem canalis ille ſimilis ſtructuræ ſit, quam in viris, ſed multo brevior; hinc omnia, quæ de cura Gonorrhœæ virilis dicta fuerunt, hic pariter conducent. Si negligatur morbus, quandoque, erosa urethra, ſequetur turpis urinæ in vaginam effuſio, quæ aliquando incurabilis manet.

Præterea, utrimque ad latera, ad partem infimam fere pudendi muliebris, ponitur magna glandula, piſum majus æquans fere. Singulæ hæ glandulæ per emiſſarium ſatis conſpicuum eructant humorem viſcidum, ſatis copioſum. Videantur de his illa, quæ ad §. 1447. dicta ſunt. Cum autem illud, quod vir, Gonorrhœa laborans, coitus tempore, in ſinum muliebrem ejaculatur, ſponte deſcendat verſus inferiorem vaginæ partem; ubi harum glandularum emiſſaria hiant, patet ratio, quare ſatis facile a miaſmate venereo poſſint inſici; tuncque *quarta ſpecies Gonorrhœæ muliebris* adeſſe dicitur.

Niſi infectæ hæ glandulæ, & tumentes, virus contentum eructaverint per emiſſaria ſua in vagina libere, retinebitur materia, & totum corpus inficiet. Simul etiam in peſſima ulcera degenerabit, per quæ vicina omnia erodentur, non tantum vulva, ſed & inteſtinum rectum; tuncque fœces alvinæ, fœdo certe ſpectaculo, per vulvam exeunt. Omnia enim, quæ dicta fuerunt de *glandulis Cowperianis* ſimiliter affectis in Gonorrhæa virili, etiam hic locum habent; & ſimilis requiritur curatio. Cataplaſmata molliſſima, additis *bulbis Ceparum ſub cineribus aſſatarum*, & *gummi ammoniaco*, cum vitello ovi optime ſubacto, applicantur perpetuo tumentibus his glandulis, ut verſus exteriora determinetur virulenta materies, ne, introrſum vergens, peſſima producat mala.

§. 1467. UBI vero puſtulæ ubique diſperſæ, dolores artuum, nocturni labores, bubones magni, torturæ oſſium, ſæpe tolerata Gonorrhœa, docent adeſſe luem, ſalivatio Mercurialis requiritur.

Hactenus conſideravimus illa mala, quæ a ſuſcepto contagio venereo naſcuntur in corpore, prout diverſis corporis locis applicatum fuit; vel, humoribus circulantibus miſtum prius, dein ad has, illaſve partes depoſitum, varios morbos produxit; hinc diverſa his malis fuerunt data nomina, & ſingulorum Diagnoſis, Prognoſis, & Curatio, fuerunt deſcripta, in quibus omnibus magna occurrit diverſitas, licet idem fuerit contagium; pro varietate partium corporis, ad quas delatum fuerit. Agendum nunc de methodo curandi, quæ adhiberi debet, cum *lues venerea*, ſtricte, & proprie dicenda, adeſt.

Optime certe *Fernelius* (*Aphrodiſiac. p.* 614.) de lue venerea monuit ſequentia: *Quum ex dubiis ſignis de lue ambigitur, ejus origo eſt altius inveſtiganda, a qua parte initium habuerit. Etenim, quoniam non niſi attactu contrahi poteſt, neceſſe eſt, labes aliqua, in ea primum parte comparuerit, per quem inſertum eſt virus. Hæc enim prima ſe profert, in partibus obſcœnis; ſi concubitu, in ſumma cute; ſi accubitu, contracta eſt in nutricum mammis, ſi inquinatus erat infans; in infantis ore, & faucibus, ſi nutrix infecta. Emergunt autem in obſcœnis partibus puſtulæ, ulcera maligna, virulenta Gonorrhœa, inguinum Bubones. Sed hæc, niſi altius introſubeant, nondum ſunt lues venerea, ſed rudimentum, & velut character ejus impedimentis.*

Sic una, alterave puſtula venerea in corpore nata, vel in pudendis, non vocatur a Medicis lues, licet in illis miaſma venereum adſit, quod totum corpus inficere poterit; ſic bubo, in-

inguine natus, non dicitur lues; licet in illo fomes metuendæ luis hæreat: idem de reliquis hactenus enumeratis malis, a contagio venereo oriundus, verum eſt; quæ ſingula ſeorſim, tanquam topicum malum, conſiderari ſolent, & curari. Verum, ubi plura ſimul concurrunt in corpore, vel, poſtquam miteſcere inceperint, imo integre ceſſaverint, recrudeſcunt denuo, juſta ſuſpicio eſt, univerſam humorum maſſam infectam eſſe; tuncque efficax curatio adhibenda eſt, ut eradicetur totum. In primis hoc requiritur, ſi dolores artuum, nocte aucti, miſeros excrucient. Antea jam dictum fuit, maxime metuendum eſſe, ſi contagium venereum ad oſſa uſque penetraverit; ſenſim enim illa exedentur lenta carie, cum ingenti cruciatu, & difficile extricari poterit, in oſſibus hærens, contagium, unde toties morbi recidivæ ſequuntur, etiam poſt moleſtiſſimas, & diu protractas curationes. Medici, verſatiſſimi in lue venerea curanda, norunt, talia contingere infortunia; in primis, ſi ægri, emergentes ex hoc morbo, indulſerint genio ſtatim, exhauſtumque doloribus toleratis, & ſevera curatione, corpus opimo victu impleverint ſubito, Cereri & Baccho indulgentes affatim, ut perditas ſcilicet vires recuperent citius. Magnum certe faſtidium curantibus movet, dum venereis mancipia, vix abſoluta cura, oblita malorum, ad ſolitum, perditiſſimumque vivendi genus redeunt, &, de novo infecti, male ſe curatos clamant. Vidi talem hominem, eodem die, quo, poſt ſeveram ſalivationem toleratam, ex ergaſtulo ſuo prorepſerat, cum fœdo proſtibulo rem habuiſſe, unde virulentiſſima Gonorrhœa mulctatus rediit. Faſſus tamen eſt crimen; quia nemo fidem habuiſſet neganti.

Operæ pretium videtur, attentius conſiderare, quid tentaverint Medici, ut tetram luem debellarent.

Probatum fuit pluribus ad §. 1440. novum eſſe in Europa morbum, quem videntes Medici obſtupuerunt merito, cum nullum huic ſimilem tractaſſent antea. Unde plures fuerunt, qui declinabant omnino ægris lue affectis medicinam facere: alii obiter tractabant tantum malum, dum nondum ulla medendi methodus cognita erat; pertæſi moleſtiarum, & morbi indomabili ferocia territi, ægros relinquebant ſuæ ſorti.

Cum tamen infectorum numerum creſceret, non poterant amplius negare auxilium miſeris, & novum morbum talibus remediis ſanare conabantur, quæ in aliis morbis adhibere ſolebant. Apozematibus copioſe potatis, Syrupis compoſitis ex farragine inepta plurium ſimplicium, quos ſyrupos vocabant *magiſtrales*, materiam morboſam conabantur ſolvere, & reddere mobilem; dein, purgantibus validioribus datis, expellere illud morboſum, jam ſolutum, tentabant. Quo facto, denuo redibant ad priora Apozemata, & ſyrupos, quibus pariter ſuccedebant cathartica. Variis formulis, eidem tamen medendi methodo inſiſtentes, faſtidium curæ demulcere conabantur, & eaſdem ad quatuor temperamentorum varietates artificioſe adaptabant. Sic ſaltem famæ ſuæ conſulere volebant, dum pertinax morbus non cedebat, ut poſſent ægros convincere, quod omnia artis cognitæ molimina adhibuiſſent, nihilque intentatum reliquiſſent, quod prodeſſe, poſſet. Curationes autem ſuas auſpicabantur plerumque a ſanguinis miſſione; poſt quam, per enemata, & leniora purgantia, quæ eccoprotica dici ſolent, primas vias liberabant ab omnibus ſordibus, ut facilior ingreſſus foret reliquis, qui lui debellandæ idonea credebantur. Paſſim hoc videri poteſt apud illos auctores, qui primis morbi nati temporibus ſcripſerunt & ad nauſeam uſque repetiverunt tal[illegible]. Hæc vocabatur curatio per alterar[illegible]ia, & purgantia; hac methodo paru[illegible] proficiente, de aliis cogitatum f[illegible], quæ efficaciora credebantur.

Cum lues venerea in [illegible]itio cutim [illegible] de-

§. [illegible] puſtulis, ac ulceribus mali modeſ[illegible] noviſſent Medici, qui primis [illegible]ibi temporibus vixerunt, unguenta mercurialia ad impetiginem, herpetem, ſcabiem, aliaſque cutis defœdationes, cum ſucceſſu adhiberi, ex analogia luem tentaveruut curare iiſdem unguentis, ex argento vivo paratis. Notum eſt, Medicos Græcos proſcripſiſſe argenti vivi uſum, tanquam noxium, imo deleterium (*Vide de his Aſtruc de morbis venereis l. 2. c. 7. p. 118. & ſeq.*).

Arabes autem primi auſi fuerunt Mercurium adhibere, tum ad necanda inſecta cutanea, tum ad ſcabiem, herpetem, aliasque cutis defœdationes. Famoſum erat olim *unguentum Saracenicum* dictum, quod continebat *ſtaphydem agriam*, certum ſatis inſectis cutaneis venenum; ſi enim hæc ſemina contrita capillis inſpergantur; pediculos necant. Cum autem unguentum illud nonam partem contineret circiter argenti vivi, debuit ſalivationem movere in plurimis, licet tantum ſemel in ſeptimana æger ſe ungeret hoc unguento.

Monet *celeberrimus Aſtruc* (*Ibid. p.* 119.) quod *Theodoricus* Medicus celebris circa annum 1280. & *Guido de Cauliaco* anno 1363. hoc unguento *Saracenico* uſi fuerint in perniciem pediculorum, & ſalivationem inde natam viderint. Prior enim monuit: *Hoc linimentum educere ſuperfluiditates per os, balveando (bavando) & per ſubaſcellas reſudando*. Additque *Guido*: *Argentum vivum nocere membris principalibus, & dentibus, atque gingivis*. Bini illi Auctores creduntur eſſe primi, qui ſalivationem obſervaverint, ab applicatione externa argenti vivi excitatam. Notandum autem eſt, binos hos auctores floruiſſe diu antequam lues venerea cognita erat.

[C]um ergo argentum vivum a pluri[mis h]aberetur pro remedio periculoſiſſimo, [&] tamen viderent, prodeſſe ejus uſum in hoc morbo, prudentiores inceperunt [ut]i unguentis, quæ parcam tantum continebant argenti vivi copiam, hæcque ſenſim aucta fuit: optimum certe erat, & laudabile, conſilium, in uſu remedii, nondum ſatis explorati, pedetentim pergere, ut tuto experiri, poſſent novi remedii in morbo efficaciam.

Verum Agyrtæ rudes, qui toties in humano corio ludunt, & impune quidem ut plurimum, ſpe lucri allecti, magnis laudibus exaltabant arcana ſua remedia, nemini mortalium ſcilicet cognita, quæ, magno labore, nec minoribus impenſis parata, ſe poſſidere jactabant; perſuadebant facile credulo vulgo (nomen hoc late extenditur) ſe ſolos ſua arte delere poſſe illud noxium, quod in argento vivo latere credebant vix non omnes; ſicque luem veneream ſua opera cito, & tuto curari poſſe, licet etiam inveteratiſſima foret. Dum temerarii illi homines, absque ulla cautela, copiam argenti vivi magnam miſcebant unguentis ſuis, ægroſque inungebant largiter, & diu, multis tanta fuit ſubito orta ſalivatio, tantus ortus fuit circa fauces tumor, ut ſuffocarentur ſubito; vel, ſi illud periculum evaderent, nimia ſalivatione exhauſti perirent. Pauci, qui virium robore, poſt tot, & tanta mala, vita ſuperſtite emerſerant, *macilenti, luridi, ſqualidi, edentati, balbutientes, ore obligato capiſtrati, poſt miſerias diuturnas, & miſerrimas, lente convaleſcebant* (*Ibid. p.* 121.)

Hæ clamitates fecerunt, ut vix non omnes argenti vivi uſum in lue venerea curanda cane pejus, & angue vitarent, donec prudentes Medici docuerunt, tutius longe tentari poſſe hanc methodum, ſi debitis cum cautelis adhibeatur.

Nicolaus Maſſa, qui optime de lue venerea ſcripſit, & in curando hoc morbo magnum acquiſivit nomen, poſt tentata leniora remedia, ſi non ſuccederet curatio, unguenta mercurialia, ac ſuffumigia, adhibuit, & felici quidem eventu: *Tametſi hæc duo remediorum genera a quibusdam Medicis, qui non ex omni*

omni parte bene diſcurrunt, neque experimentis diſcurſum confirmant, ſed, ab apparentibus nominibus decepti, remedia reprobant, accuſantur, & tanquam perniocioſiſſima increpantur; illi tamen nullum auxilium adſerunt talibus, præter quædam millies exbibita, & nibil proficientia, ſicque ægros in deterius, & in perniciem, procedere ſinunt; ſed audiant, & ſciant, quod in magnis morbis, non obedientibus fortibus medicinis, ad fortiores, & ultimas, medicinas confugere, ſi credimus Hippocrati, oporteat (*Aphrodiſiac. p.* 90.).

Unde patet, quod argentum vivum pro efficaciſſimo quidem remedio habuerit; ſed & ſimul agnoverit, requiri prudentem cautelam in ejus adminiſtratione. Cum autem minor metus ſoleat eſſe, ſi externæ corporis ſuperficiei applicetur remedium, hinc videtur prævaluiſſe uſus applicandi argentum vivum cuti per unguenta & emplaſtra mercurialia; dum ſimul ſic, & commode medela applicari poterat topicis malis, a lue venerea ortis, bubonibus, ulceribus, oſſium tumoribus &c. Idem obtinebat, dum Cinnabaris, ex argento vivo, & ſulphure, ſublimando, unitis inter ſe, igni inſperſa, in vapores reſoluta, corporis ſuperficiem undique ambiebat; ſolebant enim nudos ægros, in cubiculo calefacto, ciſtula lignea incluſos ſic, ut ſolum caput emineret, exponere tali ſuffumigio, cujus vapor & poterat determinari ad certam corporis partem, quæ potiſſimum affecta credebatur. Varii modi, quibus ſuffumigium illud Cinnabarinum adhiberi poteſt, deſcripti habentur apud *Alexandrum Trajanum Petronium* (*Ibid. p.* 1300. & *ſeq.*) in libro ſexto de morbo Gallico: pro doſi Cinnabaris monet, quod non debeat in ſingulis ſuffumigiis excedere unciam, nec minor eſſe ſemiuncia. Simul norat, quosdam ſemel intra 24. horas ſuffumigium illud adhibere, quosdam bis, ſed rarius. Multos etiam longius intervallum interponere ſingulis ſuffumigationibus. Sed longe tutiores inunctiones mercuriales credit, & tandem dit: *Suffumigia, niſi morbo conclu-terato, & ferme jam deſperata ſaluinveribus tamen conſtantibus, nunquam, i-miniſtrari debere.* §. 1467.

Certum enim eſt, accenſa Cinnabari, mercurium, in minutiſſimas moleculas diviſum, igne agitatum, undique applicari cuti calidæ, & ſudanti; facile igitur per vaſa cutanea abſorbentia recipi, & ſanguini miſceri; ſicque ſubito effectus argenti vivi in corpore ſequi, licet modica tantum quantitas Cinnabaris adhibita fuerit.

Docet hoc ſequens caſus (*Medical Eſſays and. obſerv. t.* 4. *art.* 8. *pag.* 41.) Proceræ admodum ſtaturæ fœmina, ſexaginta trium annorum, integro quadriennio lue venerea laboravit. Pulſus intermittebat omni tertio, vel quarto ictu. Omnis fere generis excreſcentiæ venereæ pudenda occupabant, ita ut ſine dolore nec incedere poſſent, nec ſedere. Cephalæa, aliique dolores nocturni, adeo moleſti aderant, ut frequenter penitus inſomnes duceret noctes. Morbi diuturnitas, repetitæ venæ ſectiones, valida remedia adhibita, omnem toroſitatem corporis abſumpſerant adeo, ut ſceleto ſimilis eſſet miſera.

Cum deſperatus videretur morbus, & ægra anxie opem quæreret, tentatum fuit, quid facerent ſuffumigia Cinnabarina, ſed prudenter tamen.

Mane hora nona Cinnabaris artificialis grana triginta incendebantur, ita ut naribus, & ore fumum reciperet ægra, quæ hoc facile ferebat, & avide fumum Cinnabaris inſpirabat; unde levis tuſſis ſequebatur. Bene tecto corpore, ſudare cepit, & exſpuere, ita ut hora duodecima libra media ſputorum jam prodiiſſet: aderat tuſſicula, & fœtor, incipientem ſalivationem comitari ſolitus, totum replebat cubiculum. Pulſus erat plenior, & celerior, ſed ſimul admodum irregularis, & intermittens: hora tertia pomeridiana tantus fœtor cubiculi aderat, ac ſolet eſſe dum tres,

qua-

quatuorve libras intra nucthemerum exſpuunt ſalivantes. Incepit vis mercurii per alvum ruere, quam ter depoſuit cum validis torminibus: pulſus celer erat, depreſſus, tremulus, intermittens. Datis ſtatim decem guttis Laudani liquidi, dilutis in julapio Cardiaco adſtringente, in lectum deponebatur ægra, veſtita adhuc, & ſtrangulis tegebatur, ad provocandos ſudores, qui nona veſpertina jam aderant largi, una cum pulſu celeri, pleno, forti, vigeſimo primo, aut vigeſimo ſecundo ictu intermittente tantum. De nocte, poſtquam, veſtibus depoſitis, frigidiori aeri ſe expoſuerat, redierunt tormina, & alvi fluxus, quæ omnia ſedabantur repetito uſu Laudani liquidi, & redibat ſudor.

Sequenti die, omni decima, vel duodecima hora redibant tormina, anxietas, & pulſus intermiſſio; verum ſedabantur ſtatim, dato Laudano liquido, & redibat ſudor.

Mane tertiæ diei omittebatur opiatum, & vigeſies alvum depoſuit, cum ſolitis ſymptomatibus, quæ, dato opiato, ceſſabant, redeunte ſudore.

Quartam diem tranſegit, ut ſecundam: manebat fœtor, ſalivationis mercurialis comes.

Quinta die, mane, hora ſeptima, ſumſit purgans; hoc cum non moviſſet alvum hora nona, datum fuit ſtimulans, quod prioris vim augeret; ſumſit illud imprudens ægra, licet jam ter alvum depoſuiſſet; unde ſecuta fuit hypercatharſis tam valida, ut ſexta veſpertina morti proxima videretur. Opiato dato, ſtatim omnia ſedata fuerunt, & totam noctem pacatam tranſegit, ſudore perfuſa.

Dolor faucium, & reliqua inveteratæ luis ſymptomata, ablata erant omnino. Sequenti die, quod mirum videtur, ſeptem miliaria Anglica pedeſtri itinere perfecit, & duo alia curru vecta, in aere humido, & frigido.

Alvi fluxus ille ſæpius rediit per ſex ſeptimanas. Poſtea ſumſit pilulas ex *Sulphure antimonii*, & *Calomela*, ſuperbibendo decoctum lignorum. Ab horum uſu ſudor copioſus ſequebatur, dum calida tempeſtas aderat; ſed omnia luis venereæ ſymptomata evanuerant. Simulac frigida tempeſtas, autumnali tempore, adeſſet, redibat diarrhœa, quæ tandem ceſſabat penitus menſe Februario, qui erat decimus poſt ſuffumigationem Cinnabarinam adminiſtratam. Inceperunt tunc crura intumeſcere; datis duabus purgationibus emendabatur hoc malum, ſed redivit denuo, quod neglexit; magis increvit tumor contabuit, & verſus finem Aprilis, decimi tertii menſis poſt ſuffumigationem, periit.

Ex ſingulari hoc caſu patet, pauca grana argenti vivi, in halitum tenuiſſimum reſoluti vi ignis, ore, & naribus inſpirati, ſudorem excitaſſe, ac ſalivationem ſtatim; & quidem ita, ut poſt tres horas jam totum cubiculum repleretur fœtore incipientis ſalivationis. Unde licet concludere, parvam etiam quantitatem mercurii ſufficere ad ſanandam confirmatam, & annoſam, luem. Adeoque de efficacia ſuffumigii Cinnabarini nullum dubium ſupereſt. An vero tutum ſit, hac methodo luem curare, alia quæſtio eſt: in hac fœmina vis argenti vivi per alvum ruebat ſtatim, & hypotecatharſin periculoſam excitabat, cum torminibus validis, opio dato, & ſudoribus copioſis, ceſſantem quidem, ſed redeuntem ſæpius, ac diu. Dum penitus ceſſabat tandem, hydropicus crurum tumor ſucceſſit; contabuit totum corpus, & mors finem malorum fecit.

Præterea, dum Cinnabaris comburitur, ſulphuris vapor ſuffocans exit, qui, majore copia inſpiratus, ſubitam mortem facit; vel, ſi hoc periculum effugerint, immedicabile aſthma relinquit, & ſæpius phthiſi pulmonali originem dat. Si jam conſideretur, quod, uti paullo ante dictum fuit, non minus quam uncia media, nec plus quam uncia, Cinnabaris adhibebatur pro ſingulis ſuffumigationibus, repetendis quotidie,

die, quandoque & bis de die; facile intelligitur, quantæ ſtrages contigerint olim, dum Agyrtæ, balneatores, emeritæ dudum in palæſtra venereis anus, & quivis alii de fæce plebis, hanc periculoſam curam tentare audebant.

Videtur ſatis conſtare, potentius agere Cinnabaris ſuffumigium, dum naribus, & ore attrahitur; ſed, quanto cum periculo ſuffocationis hoc fiet, præcipue, ſi major quantitas Cinnabaris addita fuerit? *Antonius Muſa Braſavolus* (*Aprodiſiac. p.* 687.) monet ſequentia: *Scitote, nonnullos Medicos iſtos ſuffumigaſſe; capite etiam a conopeo non exerto, quod periculoſiſſimum eſt. Nam quempiam vidi, qui ex fumo, caput petente, in apoplexiam incidit, & ſtatim mortuus in terram corruit; idcirco laudo, & jubeo, ut, exerto capite, ſuffumigentur, imo papilio circa collum ſtringatur, tum ne fumus exeat, tum ne nares feriat.* Licet autem ſtatuat, hunc hominem apoplecticum periiſſe, longe veroſimilius videtur, quod ſuffocatus ſubito fuerit. Nam inter apoplexiam, & mortem aliquod temporis ſpatium intercedit ſemper, nec poſſet morbus præſens diſtingui, niſi hoc eſſet.

Quamvis *Nicolaus Maſſa* (*Ibidem p.* 100. 101.) ſuffumigationes has maxime efficaces laudet in peſſima lue, non diſſimulat tamen graviſſima mala, quæ ab illis metuenda ſunt; hinc medentes monet: *quod iſte modus non ſit ſine timore nocumenti membrorum principalium; immo ſæpe recidivant, & ad malas ægritudines complicatas cum iſta deveniunt, quæ ſunt aſthma, tuſſis, hydropiſis, & maraſmus; quare non eſt adminiſtrandus, niſi in inveteratis, & in virtute forti, cum ægritudine mala.* Adeo potentem reſolvendi vim ab his ſuffumigiis obſervaverat, ut in duobus, qui ſæpius inunctiones mercuriales paſſi fuerant ſine ſalivatione ſequente, poſt ſuffumigia adhibita viderit non tantum omnia apoſtemata reſolvi, ſed etiam nervorum mollitiem, & paralyſim, ſecutam; quod tamen non magni faciebat, cum, lue venerea ſanata, poſt aliquot menſes etiam a Paralyſi reſtituti fuerint.

Monet autem optime ſequentia: *Sciat etiam, quod omnes virtutes unctionis poſſumus ſuffumigio attribuere, præmiſſa ſecuritate, ut ſupra; & ratio eſt nota, cum baſis ſit virtus argenti vivi operans; quapropter dico, quod digerit, & præparat ad omnia, ſicut unctiones.*

Ex his, & pluribus aliis, quæ ſparſim apud auctores leguntur de ſuffumigiorum utilitate ad curandam luem veneream, patet evidenter, quod ab argento vivo, in minutiſſimas moleculas diviſo, per ignem moto, forma vaporis per vaſa cutanea recepto, tota hæc efficacia derivetur; niſi enim his fumigationibus addantur talia, quæ argentum vivum in ſe continent, nullus effectus in curanda lue obſervatur; licet aromata ſelectiſſima, reſinæ fragrantes, & plura alia, adhibeantur. Voluerunt enim Medici, qui ex argento vivo parata remedia in univerſum deteſtabantur, quævis tentare potius, putantes, ſudore per halitum calidum aromaticum ex nuda cute prorumpente, expelli fœdum virus. Quidam & hæc præmittebant ſuffumigiis Cinnabarinis, mitiora tentantes prius, & innoxia, antequam efficaciora, & ſimul minus tuta, poſceret morbi venerei pertinacia.

Sic *Fallopius* (*Ibid. p.* 806. 808. 809.) bina ſuffumigiorum genera deſcripſit; nempe ſuffumigia, parata *ex materia benigna*, quæ nihil argenti vivi continebant, ſed mera tantum aromata; & ſuffumigia *maligna*, ubi Cinnabari artificiali addebatur ſandaracha Græcorum, & auripigmentum; ſuſpecta certe merito remedia. Videtur enim credere, quod luis venereæ virus non poſſit deſtrui, niſi per aliud venenum. Sic autem habet: *Ut redigamus rem ad ſummam, ſciatis, quod tota res conſiſtat in Hydrargyro, vel in alia materia conſimilis naturæ cum eo, ut eſt Arſenicum Sandaracha, Cinnabaris artificialis, & Præcipitatum; condiuntur iſta cum aro-*

natibus, ut viſcera roborentur. At, cum omnes noverint, in argento vivo adeſſe talem efficaciam, a qua luis venereæ cura ſperari poteſt, temerarium foret, arſenicalibus additis, augere periculum, & exponere miſeros peſſimis malis, quæ arſenicis applicationem, etiam externam, ſequi ſolent.

Credibile videtur, quod *Fallopius* (*Ibid. p.* 807.) nunquam malignis his ſuffitibus uſus fuerit; nam, capite ſeptuageſimo ſecundo, ponit ſequentem titulum: *De modo ſuffumigandi univerſum corpus materia valida, ſed non venenoſa*. Et deim, capite ſequenti, breviter enumerans illa, quæ ſequuntur illas ſuffumigationes, dicit: *Succedunt in ſuffitibus ſymptomata quædam, aliquando alvi ſolutio, aliquando corruptio palati, aliquando labefactatio omnium dentium; quæ ſolent ſuccedere etiam in inunctione ex Hydrargyro*. Verum omnia hæc ſunt effecta validæ ſalivationis mercuriales; arſenici enim vapor longe alia producit mala. Si jam conſiderentur illa, quæ *celeberrimus Aſtruc.* (*De morb. vener. l.* 2. *c.* 9. *p.* 178. *& ſeq. in ſecunda editione.*) ex variis experimentis in Noſocomiis inſtitutis collegit, patebit evidenter, ſuffumigiorum methodum in curanda lue venerea non poſſe præferri ullo modo aliis curationibus, per argentum vivum tentatis; hinc hodie ſatis eviluit, & raro adhibetur, niſi ab Agyrtis. Subinde tamen adhuc Cinnabaris ſuffumigium adhibetur, ita ut, topica determinatione, ſumus ille tangat quaſdam partes; bubonem v. g. in inguine, durum, qui ſuppurantibus remediis pertinaciter reſiſtit, ulcera venerea narium periculoſa. Vidi hoc aliquoties tentatum fuiſſe a Medicis prudentibus, refracta admodum doſi. Commendabatur, uti dictum fuit, pro curanda lue per Cinnabaris ſuffumigia, ut in ſingulis doſibus adeſſet non minus quam uncia media Cinnabaris, nec tamen doſis excederet unciam integram. Tale ſuffumigium adhibebatur quotidie; imo aliquando bis de die. Prudentiores, qui hoc tentabant, grana quindecim tantum adhibebant, & poſt triduum repetebant, per biduum abſtinentes ab hoc ſuffumigio. Decem grana pro doſi adhibebant tantum, ubi per os, vel nares attrahi debebat vapor, ne noxam inde contraheret pulmo. Eandem de ſuffumigiis Cinnabarinis ſententiam dixit *Fracaſtorius*, qui tam bene luem elegantiſſimo carmine deſcripſit (*Aphrodiſiac. p.* 191.) dicens:

At vero & partim durum eſt medicamen, & acre,
Partim etiam fallax, quo faucibus angit in ipſis
Spiritus, eluctanſque animam vix continet ægram.
Quo circa totum ad corpus nemo audeat uti,
Judice me; certis fortaſſe erit utile membris,
Quæ papulæ informes, Chironiaque ulcera paſcunt.

Cum tamen lues venerea ſe potiſſimum manifeſtaret malis cutaneis, puſtulis, maculis, ulceribus, vidiſſentque Medici inſignem efficaciam argenti vivi in curandis cutis defœdationibus, mirum non eſt, quod novi morbi curam quæſiverint vix non omnes in uſu mercurii, dum uſitata morbos curandi methodus vix levaret morbum, curaret nunquam.

Verum, quia mercurius a veteribus Medicis damnabatur, diverſa in adhibitione ejus fuit Medentium ſententia. Cum enim jus efficaciam viderent in domanda lue, ſive externe applicaretur, ſive in corpus ingereretur, plurimi maluerunt, externo ejus uſu aggredi hunc morbum. Revera ſatis ſimiles effectus præſtat mercurius, quacumque via ſanguinem ingrediatur, & cum illo per vaſa moveatur. Solvuntur humores, ſoluti exeunt de corpore viis diverſis, emaciatur totum corpus, &, niſi cum prudentia adhibeatur hoc remedium, quandoque miſeri pereunt, exhauſti penitus.

Omnium maximus Mercurii effectus eſt

eſt ſalivatio mercurialis dicta, quæ æque externam, quam internam, argenti vivi applicationem ſequitur, uti omnibus notum eſt. Magna nempe copia ſalivæ, fœtidæ, acris totum os internum ſæpe erodentis, ore exit, continuo fere fluxu. Simulac incipit ſalivatio, magna mutatio conſpicitur in ulceribus venereis, quorum color, & pus, in melius mutantur, dolores nocturni oſteocopi minuuntur, puſtulæ, fœdæque in cute maculæ, ſenſim diſparent. Fingit *Fracaſtorius*, miſerum juvenem, dira lue infectum, ſupplicem, fudiſſe preces, & , Nympha duce, ac comite, ad intima telluris viſcera perveniſſe, ibique vidiſſe *Lacus, late undantes, liquidoque fluentes argento*. Deinde Nympha ægrum

Argenti ter fonte ſalubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra ſuper, juvenem toto ter corpore luſtrat,
Mirantem exuvias turpes, & labe maligna
Exutos artus, peſtemque ſub amne relictam (*Aphrodiſiac. p.* 193.).

Dum lætabantur ægri, malum adeo pertinax cedere ſalivationi, magno animo tolerabant ejus moleſtias, quæ certe non ſunt leves.

Poſtquam autem ille juvenis, argenti vivi balneo ſanatus, e tenebris ad lumen optatum rediiſſet,

Accepit nova fama fidem, populoſque per omnes
Prodiit haud fallax medicamen, cœptaque primum
Miſceri argento fluitanti axungia porcæ.

Porro varia enumerat, quæ unguentis mercurialibus addi ſolent; & monet, totum corpus inungendum eſſe, exceptis capite, & præcordiis; ſimul jubet, ut ſtragulis multis tegatur corpus ad ſudorem eliciendum; dein addit:

Hæc tibi biſquinis ſatis eſt iteraſſe diebus;
Durum erit, at quidquid tulerit res ipſa, ferendum eſt.
Aude animis, tibi certa ſalus ſtans limine in ipſo.
Signa dabit, liquefacta mali excrementa videbis
Aſſidue ſputo immundo fluitare per ora,
Et largum ante pedes tubi mirabere flumen;
Ora tamen fœda erodent ulcuſcula.....

Videntur quidam cogitaſſe, fœtorem ſputorum, ſalivationis tempore, pro cauſa habere fœdum luis miaſma, humoreſque per illud corruptos, hac via expulſos de corpore. Confirmabantur in ea opinione, cum viderent, labia, genas, palatum, linguam ipſam, exedi, & quandoque ſatis profunde, ab acrimonia ſalivæ, quæ totum os internum alluit. Certum eſt, quoſdam periiſſe, dum Agyrtæ crederent, per ſalivam hanc educi de corpore omne malum; hinc audaces excitarent ingentem ſalivationem, non ſine ſuffocationis periculo; vel protraherent eo usque, donec ægri exhauſti deficerent.

Sed certum eſt, & numeroſis experimentis probatum, ſaniſſimos homines, in quibus nunquam vel minima luis ſuſpicio fuit, dum, interno, vel externo uſu, illis applicatur imprudenter argentum vivum, incidere in ſalivationem, & exſpuere ſalivam olidiſſimam, æque magna copia, ac illi, qui peſſima lue affecti, hanc curam tolerant. *Georgius Dordonus*, Placentinus Medicus, ut hunc errorem impugnaret, & probaret, etiam in ſanis ſalivationem ſequi poſt imprudentem argenti vivi attrectationem, monet: *Sibi multoties, in componendo talia medicamenta, tantam humiditatem ab ore reſudaſſe, ut ſibi ſummo faſtidio eſſet* (*Aſtruc de morbis venereis edit. ſecund. t.* 2. *l.* 6. *p.* 784.).

Tentaverunt quidam, acribus Sialagogis ſalivæ fluxum provocare, absque remediis ullis mercurialibus exhibitis, ut

§. 1467. ut luem ſanarent; nec unquam ſucceſſit cura. Requiritur argentum vivum ad luem ſanandam; & ſalivatio, ejus uſum ſequens, denotat certo, vim medicatam argenti vivi in actum deduci; ſed inde non ſequitur, per ſalivationem expelli de corpore tabum venereum.

Negari enim nequit, quandoque lue venerea infectos fuiſſe ſanatos, licet poſt uſum mercurii, etiam repetitum, nulla ſequeretur ſalivatio. Securos tamen jubet eſſe tales ægros *celeberrimus Aſtruc* (*De Morbis vener. l.* 4. *c.* 8. §. 1. *p.* 368.) illiſque gratulatur, *quod illis datum ſit, rara ſatis felicitate; abſque tadio & periculo ſalivationis, atque adeo tutiuſque, commodiuſque, a venereo morbo convaleſcere*. Cum autem tales ægri metuere ſemper ſoleant, ne lateat adhuc in corpore ſævum contagium, ſopitum quidem, ſed non exterminatum penitus; hinc bonis verbis confirmandos, & erigendos, tales ægros voluit, *vetitos, ne, defectu ſalivationis, curatio quoque defectura ſit, acſi ſeminium morboſum profligari non poſſit, niſi foras exterminetur*. Ut ergo omnem ſcrupulum adimat miſeris, addit ſequentia: *Sane, cum morbus ille contrahatur abſque ullo humore conſpicuo, qui intro ſubeat, nequaquam mirum videri debet, ſi perfectam curationem recipere poſſit, ſine manifeſta ullius humoris evacuatione. Adde porro, defectum ſalivationis plerumque ſuppleri alvi fuſione, diureſi, ſudatione, vel ſaltem inſenſibili perſpiratione; quæ ſingulæ evacuatione deficientis ſalivationis vicariæ eſſe ſolent* (*De Morbis vener. l.* 4. *cap.* 8. §. 1. *pag.* 368.). Dum attenta mente luſtrarem omnia, quæ in ulceribus venereis contingerent, poſtquam argentum vivum adhibitum fuerat ad excitandam ſalivationem, vidi manifeſte, fundum horum ulcerum depurari, labia ulcerum ſublividum, aut profunde purpureum, colorem deponere, moleſtos dolores oſſium, nocturno tempore ſævientes, miteſcere, antequam ſalivatio inciperet. Cepi tunc ſerio cogitare, cum omnia hæc ſigna docerent, argentum vivum jam agere efficaciter in morbum, an non poſſibile foret, curare luem, ſine ſalivatione; modo continuaretur ille rerum ſtatus, quo mercurius agere incipit. Simul incidere hæc opinio, an non poſſet idem effectus obtineri, licet longe minor copia argenti vivi adhiberetur, quam eſt illa, quæ requiritur ad ſalivationem excitandam. Vidimus ante illam argenti vivi copiam, quæ in granis triginta Cinnabaris adeſt, ſuffeciſſe ad ſalivationem excitandam, totumque corpus miris modis turbandum, dum halitus forma inſpiraretur.

Difficultatem movebat, fateor, quod ſummi in arte Viri ſtatuerent, actionem mirabilem mercurii pendere a ſumma illius diviſibilitate, ejuſque pondere: *Argentum vivum enim, quacumque via immiſtum ſanguini vitali, quam ſit ſanguine ipſo decies, & ter ponderoſius, agetur, vi cordis, & arteriarum contractione, tanto majore impetu in compagem ſanguinis, ut eam penitus deſtruat, globos rubros reſolvat, ſeroſas flavas imminuat ſphærulas, reliquaſque etiam partes ejuſdem in minutiſſimas frangat, & ita in laricem ſubtilem, putridum, vaſis exeuntem, convertat. Sed & notum eſt, elementa argenti vivi incredibiliter exigua agnoſci, utique globis ſeroſis ſanguinis longe tenuiora; ſane, dum poros cutis, intacta virtute, ingreditur, cognoſcitur, quod elementis majoribus ſanguinis longe ſit penetrabilius. Dum vero in meatus denſiſſimi corporum auri tam facile ſe inſinuat, ipſa forte aqua magis, diviſis in tenuitatem particulis conſtare, colligitur; licet, attractione ingenita ſuarum partium, ad certum gradum tenacitatis ſe colligat. Tandem & maxime immutabile hoc ipſum foſſile videmus, omniumque forte corporum cognitorum minime rodens, vel acre. Quibus ſane cunctis rite expenſis, apparet vera vis, qua ad expugnandum hoc malum ſolus efficax, ſufficiens ſolus, Mercurius habetur* (*In Præfatione Aphrodiſiaci*).

Ingenioſa, ſimplex, ex proprietatibus ar-

argenti vivi certis, & cognitis deducta, hæc explicatio placuit vix non omnibus; hinc ipſis *celeberrimi Boerhaavii* verbis illam deſcribere malui, ne ullo modo ſenſus immutaretur. Sed liceat mihi proponere illas difficultates, quæ fecerunt, ut crederem, argenti vivi efficaciam in corpore humano non poſſe explicari ex ejus pondere, & diviſibilitate, ſolis.

Antea, in *Capitulo de obſtructione*, ad §. 135. n. 4. ubi agebatur de illis, quæ, attenuando concreta, ſolvebant obſtructiones natas in corpore, quædam dixi, quæ ad actionem mercurialium remediorum pertinent; &, hoc loco illa in memoriam revocare, non erit inutile.

Pitcarnius ſtatuit, ſolam gravitatem argenti vivi ſufficere, ut explicentur mirabiles ejus effectus; imo audacter addidit, aurum, in formam ſanguini permiſcendam redactum, habiturum vires ponderi proportionales, & omnia medicamenta tantum ſuperaturum virtute, quantum pondere ſuperaverit.

Sed an ex argenti vivi pondere poterit explicari, quare ſoluti ejus vi humores per ſalivales ductus potius ruant, quam per alia corporis loca? Præterea, præparata mercurialia Officinarum, parva quantitate data, omnes edunt effectus, quos longe major quantitas argenti vivi facere poteſt. Præcipitato rubro uſus fuit Agyrta, quod in pilulam formabat, &, unica tali pilula data, ſummopere turbabatur totum corpus, ac vehementiſſime exagitabatur: uno, debiliori homini data talis pilula illum e vivis ſuſtulit, eadem die, ante prandium (*Aphrodiſiac. pag.* 713.). An veroſimile videtur, argentum vivum excitare tantas turbas per exceſſum ponderis ſui, dum a præcipitato albo, vel mercurio dulci, quæ longe mitiora ſunt, ſalivatio mercurialis excitatur? An poteſt in corpore humano argentum vivum inde extricari, ut nativa ipſi forma redeat, cum per artem non poſſit obtineri, niſi magna ignis vi, & additis illis, quæ acidum, argento vivo unitum, trahunt potentiſſime, ut pauca tantum grana mercurii ad priſtinam formam redeant, a quibus tantus effectus ſperari nequit?

Dici quidem ſolet, quod mercurii moleculæ ſphæricæ, ſpiculis ſalinis infixis horridæ, pondere metallico, unito concentratiſſimo acido, plus dividant omnia concreta, quibus occurrunt, quam argentum vivum ſolum efficere poſſit. Sed, dum mercurius, in ſpiritu nitri ſolutus, affuſa muria ſalis marini præcipitatur, dein ſæpe aqua abluitur, pulviſculus, in fundo vaſis ſubſidens, fere inſipidus, & blandus, eſt; attamen viginti grana, imo & minor copia quandoque, diviſis doſibus data, ſufficiunt, ut ſalivatio excitetur.

Sed alia vis latet in argento vivo, quod adeo blandum, & molle, videtur. Abſque ullo enim alio addito, illud, ſolo tritu mechanico in vaſe puriſſimo vitreo, dat pulverem mollem, nigrum, tenuiſſimum, ſaporis acris metallici, cupri ſaporem utcumque referentis. Sexaginta, & una deſtillationibus puriſſimum redditum argentum vivum dedit majorem copiam ſimilis pulveris. Sed & argentum vivum in cucurbitis vitreis conicis, fundo plano inſtructis, phiala chemica inverſa clauſis, calori 180. graduum per plures menſes expoſitum, dedit ſimilem omni dote pulverem. Simplici deſtillatione in retorta vitrea puriſſima, ex argento vivo naſcebatur pulvis ruber, ſplendens, valde friabilis, ſapores acerrimi metallici, nauſeoſi, penetrabilis, vix ex ore delendi, corpus humanum diu, ac valide turbans, & ad excretiones diſponens. Tamen omnes illi pulveres, adeo acres, adeo turbantes totum corpus, abſque addita ulla alia re, ex mercurio puro producuntur, vel ſuccuſſu mechanico, vel digeſtione in tali calore, qui duplo major eſt calore corporis ſani. Et, quod mirum eſt, pulveres illi, in vitrea retorta deſtillati, valido igne, toti fere mutabantur

in

in argentum vivum, manentibus tantum paucis granis fixioris materiæ in fundo retortæ.

An ergo argenti vivi efficacia a communibus omnium corporum proprietatibus pendet? An non potius ſingulari ejus naturæ, per experimenta ſola cognoſcendæ, hæc attribui debet? An ullo unquam experimento conſtitit, aurum, argento vivo ponderoſius, ſimiles effectus produxiſſe in corpore; ob majorem nempe ſpecificam gravitatem? Quis unquam vidit ab auro ſalivationem naſci? Dum aurum, ſolutum in aqua regia, per affuſum ſalem tartari præcipitatur, ſæpiusque abluitur aqua calida, calx auri remanet, quæ acquiſivit vim talem, ut a calore paulo majore cum ingenti fragore diſplodatur. Argentum vivum, ſimili modo tractatum, dat calcem; quæ, abſque ulla diſploſione, magnum calorem ferre poteſt, dum denuo in priſtinam ſuam formam redit.

Præterea notandum eſt, metallica corpora vix agere poſſe in corpus humanum, niſi fuerint prius ſoluta in menſtruis ſuis, & ſic fluida reddita. Argentum vivum cum ex ſua natura fluidum ſit, poteſt, abſque miſcela, vaſa noſtra ingredi, & humoribus circulantibus miſceri; cumque malleabilitas ipſi deſit, multi crediderunt, improprie dici metallum, & voluerunt potius vocare aquam metallicam. Reliqua autem metalla, dum ſolvuntur in menſtruis, producunt novum quid, ex metallo, & menſtruo ſimul junctis compoſitum, in quo deprehenduntur vires medicatæ, quæ, nec in meſtruo ſolvente, nec in metallo ſoluto, præexſtiteruut; ſed, ex unione horum, natæ ſunt novæ, quæ nec prævideri potuerunt ex legibus communibus omnium corporum, nec per illas explicari.

Hæc latius deducere, non eſt hujus loci. Legi meretur circa hanc rem *Capitulum de menſtruis chemicis* (*Herm. Boeh. Chem. T.* 1.) in quo utiliſſima habentur, tam de menſtruorum actione, quam de novis viribus medicatis, quæ, ex unione diverſorum corporum inter ſe, naſcuntur.

Sufficit Medico noviſſe, quid agat argentum vivum humano corpori applicatum, licet modum, quo agat, ignoraverit. Eandem difficultatem inveni in determinandis modis, quibus alia remedia agunt in corpus humanum: plures legi auctores, qui de viribus medicamentorum ſcripſerunt; plura, & optima quidem, inde didici, de remediorum uſu, & applicatione varia; ſed nunquam potui liquido intelligere, quare *Rhabarbarum* purget alvum, quare *Opium* ſomnum faciat. Sinceram propriæ ignorantiæ confeſſionem nemo bonus ægre feret.

His ergo in medio relictis, conſiderari meretur, qua via, & qua methodo, argentum vivum corpori humano tuto applicari poſſit, ut efficaciter luem veneream curet.

Notum eſt, ſummos in arte viros diverſam, circa methodum curandi luem per argentum vivum, habuiſſe ſententiam. Quidam laudaverunt externam Mercurii applicationem; alii ingerebant in corpus ægrorum crudum argentum vivum, vel ex illo, ſollicita arte, præparata remedia. Mirum non eſt, multos ab interno uſu argenti vivi abhorruiſſe; nam a veteribus Medicis damnatum fuit, tamquam deleterium; uti antea §. 135. 4. dictum eſt. Damnavit *Dioſcorides*, utpote gravitate erodens interiora. *Plinius* vocavit vomicam liquoris æterni, & rerum omnium venenum; unde & minii (Cinnabaris) ex quo argentum vivum excoquitur, uſum in medicina temerarium ſtatuit. *Galenus* paucis de argento vivo egit, faſſus, ſe non habere ejus ullam experientiam, neque ut interimentis, ſi epotum fuerit, neque ad id faciat, externe appoſitum. Cum autem recentiores Medici Græci *Galenum* vix non in omnibus ſecuti fuerint, hinc & ab illis argenti vivi uſus in Medicina vix non integre proſcriptus eſt. Arabes laudaverunt exter-

ternum ejus uſum ad morbos cutaneos curandos.

Poſtquam autem lues venerea in Europa increbuit, argenti vivi uſus tentatus fuit, ut novum morbum inſolito remedio aggrederentur Medici. Neque externo uſu tantum, ſed & interno, adhibuerunt. Credit *celeberrimus Aſtruc* (*De Mor. Vener. l. 2. c. 7. p.* 126.) primum *Petrum Andream Mathiolum*, interno uſu mercurii præcipitati rubri, curam luis venereæ tentaſſe. *Joannes de Vigo*, & *Nicolas Maſſa*, noverant illud remedium, ejus efficaciam in curandis ulceribus experti, quibus ille pulviſculus inſpergebatur. Sed pluribus in eodem loco probatur, admodum veroſimile eſſe, quod ſolo uſu externo hujus remedii fuerint contenti. *Mathiolus* autem (*Aphr. p.* 266.) poſtquam exacte deſcripſit præparationem *præcipitati rubri*, jubet illud ablui aqua plantaginis, & acetoſæ; dein, additis *margaritis*, *hyacinti* lapillis, & cardiacis quibuſdam, grana quinque hujus præparati dabat, cum viginti granis *electuarii Conciliatoris*, ut formarentur inde catapotia quinque, quæ hora ante diluculum ſumebantur; & debebat, his ſumptis, æger ſe in lecto continere per quinque horas: *Brevi* (*mihi crede*) *Gallici dolores hoc catapotio elidentur*; *pituita etiam*, *& atrabilis*, *vomitu*, *nec non alvi dejectione*, *evaneſcent*. Adeo autem confidebat viribus hujus pulviſculi, ut & in aliis morbis graviſſimis hoc remedium, ad grana quinque, vel ſeptem, exhibuerit, & cum ſucceſſu quidem.

Poſt adhibuerunt mercurium crudum in forma pilularum, additis ſimul purgantibus remediis: tales erant pilulæ *Barbaroſſæ*, ita dictæ a famoſo illo rege Algerii, & rei maritimæ apud Turcas Præfecto: conſtabant argento vivo, cum *rhabarbaro*, & *diagridio*: addebatur vigeſima pars farinæ frumenti, *ambra griſea*, & *moſchus*, quæ, ſimul ſumta, æquabant farinæ additæ pondus; unde hæc maſſa validam fragrantiam ſpirare debuit. Formabatur inde cum ſucco limonum maſſa, de qua quotidie dabatur, veſperi, ante cœnam, pilula, quæ magnitudine æquabat cicerem. Tali autem pilulæ vix inerant quatuor grana argenti vivi. (*Aſtruc de Morb. Vener. l. 2. c. 7. p.* 127.). Plures aliæ harum pilularum formulæ legi poſſunt (*Id. l. 5. edit. 2. T. 2. p.* 672, 673.) quæ conveniunt inter ſe in eo, quod contineant argentum vivum, cum ſucco limonum tritum tam diu, *donec taliter fuerit extinctum*, *ut amplius internoſci non poſſit*. In variis his formulis diverſa occurrunt purgantia; minor copia ambræ, & moſchi; unica adeſt, quæ nulla habet admiſta purgantia.

Monet alibi (*Ibid. lib. 9. pag.* 1091. 1092. 1093.) *celeberrimus Aſtruc*, ſimiles pilulas adhuc hodie pro panacea omnium vix non morborum circumferri, & laudari tanquam ſpecificum arcanum ad curandam luem veneream ſub titulo pilularum.

Belloſte, qui hoc ſæculo vixit, magnam famam in arte Chirurgica acquiſivit, & in primis edito ſuo tractatu, *le Chirurgien d' Hôpital*, ſæpius impreſſo, poſtquam prima vice Pariſiis prodierat 1695. Huic libello ſubjunxit alterum, qui anno 1724. prodiit Pariſiis, ſub titulo *Suite du Chirurgien d' Hôpital &c.* in cujus prima diſſertatione totus verſatur, ut commendet pilulas quaſdam Mercuriales, quas venales habebat; illarumque compoſitionem ſollicite tegit, ut nempe meliorem redderet *inopem familiæ ſuæ conditionem*, *quam*, *iniquitate temporum*, *fortunis omnibus everſam eſſe queritur*, *& quam ſperat ſuſtentatum iri pilulas ſuas venditando*. Eadem enim ſemper eſt arcanorum origo, & unicus ſcopus, lucri ſpes. Non diffitetur tamen, pilulas ſuas conſtare argento vivo crudo, additis ſimul catharticis, quæ alvum blande movent; unde patet, pilulas *Belloſte* non differre virtute ſua a pilulis *Barbaroſſæ* dictis: ſaporem, odorem, in ſimilibus compoſitionibus mutare, facile eſt; hæc, vel illa purgantia addere, ſive draſtica, ſive le-

1467. niora, copiam argenti vivi augere, minuere, quiſque poteſt pro lubitu. inde ad arcana remedia excudenda quiis artis Pharmaceuticæ tyro ſufficit; inc vaſta illorum ſeges facile intelligiır, quæ in majoribus urbibus fere quoınnis repullulat. Simulac advena veit, cui Paphiis ætas luſibus apta vietur, mox

Porrigitur turpi charta pudenda manu,

ıuæ hyperbolicas vires hujus, illiuſve ırcani ad luem veneream curandam ɔompoſis verbis exponit.

Cum autem Agyrtæ quandoque vaıam creduli vulgi ſpem eluderent inertibus remediis; alii, longe pejores, temerario auſu dabant remedia mercurialia interna, efficacia quidem, ſed periculoſa ſimul, niſi cum magna cautela, ſub directione Medici periti, & prudentis, adminiſtrarentur, unde multæ contigerunt ſtrages: hinc præparata Mercurialia, chemica arte confecta, horrorem incuſſerunt pluribus, & celebres in arte viri maluerunt externo mercurii uſu luis venereæ curationem aggredi, cum hanc methodum longe tutiorem crederent, illamque ideo miris laudibus extollerent.

Multis argumentis utitur *celeberrimus Aſtruc.* (*De morbis venereis l. 2. c. 9. p.* 147. 148.) ut probet, præparata ex argento vivo ſpiculis ſalium acidorum hiſpida, nocere ventriculo, inteſtinis, viſceribus, pulmoni, & reliquis partibus corporis mollibus; adeoque, illorum uſum numquam plane innoxium eſſe. Sed qui unquam vidit in præparatis mercurialibus hæc ſpicula? Abſtinendum tamen ideo juſſit a præcipitatis mercurialibus fere omnibus; cum vomitiones, & catharſes immodicas moveant, ſtomachum pervertant, imo ſæpe rodant.

Dum argentum vivum in acidis ſolvitur, &, affuſione aliorum ſalium, liberatur a nexu, quem cum acidis contraxerat, inſtar pulveris ad fundum vaſis cadit, qui dein, aqua ſæpius ablutus in Officinis ſervatur. An veroſimile eſt, in tali præparato mercuriali omnia illa ſpicula ſupereſſe, a quibus, tantum metuit? Dum cum acido, acri, oleo vitrioli argentum vivum in vaſe vitreo coquitur, ad ſiccitatem uſque, in fundo vaſis manet maſſa ſalina, ex vitrioli, acido, & mercurio conflata. Adeo autem debilis unio eſt acidi cum argento vivo, ut, affuſa aqua puriſſima, ſtatim illud cadat ad fundum vaſis, ſub forma pulveris flavi, quem *turbit minerale* vocant in Officinis; qui, ſæpius ſollicite ablutus, & in quibuſdam locis ſpiritu vini accenſo ſuper hunc pulverem, liberatur ab omni acido adhærente. Attamen ſatis efficax dat remedium in verrucis venereis curandis; uti antea ad §. 1463. dictum fuit. An & hic ſpicula illa eminentia ſalina undique eminentia ſuperſunt?

Neque damnat modo hæc præparata mercurialia, quatenus noxia; ſed & vult, illa reprobanda eſſe, tanquam parum efficacia ad domandam luem, quia parca transfunduntur in ſanguinem, adeoque debilem vim exercent in ſanguinem, & in virus cum ſanguine confuſum. Simul notat, quod Atomi præparatorum mercurialium, dum tandem in ſanguinis maſſam perveniunt, cum ſpiculis acidis alte adactis confixi ſint, ægre, tarde, parce, ad nativam mercurii formam redeant, adeoque parvam tantum efficaciam habere poſſint ad debellandum virus luis venereæ. Pro certo autem ponit celeberrimus auctor (*De morbis venereis l. 2. c. 9. p.* 146.) quod tota mercurii vis ab ea forma dependeat, qua diviſibilis eſt in minutias indefinite parvas, quarum ſingulæ globoſam figuram affectant liberrime.

Sed puto, me in præcedentibus evidenter demonſtraſſe, quod mirabilis argenti vivi efficacia nullo modo pendeat a gravitate ſpecifica, & figura ſphærica, quam in minimas moleculas diviſus mercurius ſemper retinet. Sola conquaſſatione, ſola digeſtione, mercurius figuram ſphæricam amittit, & mutaur

in

in pulverem acris metalli ſaporis, qui in parva doſi corpus humanum turbat valide, & diu; idemque ille pulvis, igni majori expoſitus, denuo mutatur in argentum vivum, non acre, & quod eandem, imo majorem, fluiditatem habet, quam antea.

Facile aſſentior, quod præparata mercurialia nunquam revivificentur in corpore humano; hoc enim nunquam poſſibile eſſe credidi, cum conſtet per certa, & toties repetita experimenta, tam magnum calorem ad hanc rem requiri, qui nunquam in corpore humano vivente adeſſe poſſit. Sed ideo concludi nequit, eadem hæc præparata non habere efficaciam requiſitam ad debellandam luem veneream. Directis enim experimentis probari poteſt, per illorum uſum obtineri poſſe illud, quod ab inunctione mercuriali expectari poteſt.

Salivatio, poſt inunctiones mercuriales ſequens, ſperatur ab omnibus, qui externam applicationem argenti vivi laudant, internum mercurii crudi, & præparatorum mercurialium uſum damnant. *Celeberrimus Aſtruc* (*De morbis vener. l.* 4. *c.* 9. *p.* 382.) pro generali axiomate practico ponit ſequentia: *Compertum eſt experientia, Mercurium exſtirpandæ lui venereæ parem eſſe, quoties legitimum ptyaliſmum movet &c. Errant igitur, qui putant, ſalivationem in curanda lue cane pejus, & angue vitandam eſſe; ideoque in eo toti ſunt, ut parciſſimas, rariſſimaſque frictiones adhibeant. Sic enim operam ludunt ſuam, ſuoſque deludunt ægrotantes. Nec multo levius peccant, qui motam, vel imminentem, ſalivationem intempeſtivis coercent purgationibus, vel reprimunt; atque adeo Mercurium, dum optato inſtat operi, evocant, & amovent: ſic enim id unum videntur agere, ut operoſe nihil agant.*

Prudenter monet egregius iſte vir, ſalivationem illam, poſt unguenta mercurialia adhibita natam, prudenti moderamine indigere, ne ſubitanea, tumultuaria, immodica, ingruat, quod nunquam periculo caret; *ſed placida, moderata, remiſſa, facile tractabilis, quæ ori inflammationem nullam, vel levem, quæ ulcera pauca, & ſuperficiaria inferat, quæ unam, aut alteram, vel ad ſummum tres, libras ſalivæ intra viginti quatuor horas ſuggerat.*

Si nondum apparerent ſalivationis imminentis indicia, aut torperet ſalivatio jam nata, dum copioſiorem morbi ſymptomata poſcere viderentur, frictiones vel augeri debebant numero, vel breviori intervallo repeti, vel major copia argenti vivi miſceri unguento, ut debita copia ſalivæ prodiret.

Verum omnia hæc requiſita ad ſalivationem mercurialem excitandam, & moderandam, ubi jam nata eſt, certius obtineri poterunt, imo & tutius, dum a præparatis mercurialibus interne ſumtis excitatur ſalivatio, quam dum per frictiones mercuriales hæc facta fuerit.

Nemo dubitat, ſalivationem excitari poſſe per præparata mercurialia, interne ſumpta. Dum hæc, diviſis doſibus, exhibentur, facile patet, quod omnino in poteſtate Medici ſit, illam citius, vel ſerius, provocare, prout morbus requirit. Si exorbitet, abſtinet ſtatim; ſi ſegnius procedat, novam præparati mercurialis doſin propinat; ſi debito cum moderamine procedat, illam ſuſtinet, datis aliquot doſibus longiori temporis intervallo, ne ſalivatio minuatur, nimium, vel citius ceſſet, quam requiritur.

Præterea conſtat obſervatis numeroſis, iu quibuſdam corporibus mercurium cito, & vehementer, agere; in aliis longe tardius, & remiſſius. Hinc prudens Medicus facile pro re nata determinabit, quid agendum ſit; ſemper enim novit, quam copiam mercurii in corpus ingeſſerit, quod nunquam per inunctiones mercuriales exacte determinare poterit. Novit quidem copiam argenti vivi, quæ in unguento mercuriali eſt; novit pondus unguenti, quod in ſingulis frictionibus cuti applicabitur; ſed ignorat ſemper, qua copia argentum vivum ingrediatur per vaſa cuta-

anea; linteamina imbuuntur, vel poſt primam frictionem, unguento mercuriali, & tempore intercarali inter frictiones, cutim calidam tangunt perpetuo, cum non ſoleant removeri toto curationis tempore. Augetur hæc ſordities ad ſingulas frictiones repetitas; hinc quandoque, præter curantis voluntatem, ſubito augetur ſalivatio, cum periculoſo, & ſubito tumore faucium, qui ſuffocationem minatur. Jubent quidem, tunc ſtatim removenda eſſe linteamina unguento mercuriali conſpurcata, & ſubminiſtranda pura, ſicca, calida, poſtquam cutis inuncta ſaponis lixivio deterſa, & nitida, fuerit; ſed hac lotione abſtergetur minime illud, quod inter ſquamulas epidermidis de unguento hæret, vel ſaltem quam difficillime, & miſeri non ſine magno tædio ferunt ſollicitas illas ablutiones, & linteorum renovationes, illo tempore, dam ſeveræ ſalivationis graves moleſtias patiuntur.

Præterea locus, in quo decumbit æger, qui inunctionibus mercurialibus curatur, aerem continet atomis mercurialibus plenum, quem inſpirat continuo, qui totam corporis ſuperficiem alluit. Et ab hac cauſa poterit ſuſtineri, quandoque & augeri, ſalivatio, quam Medicus imminutam vellet.

Notabile hujus rei exemplum habetur apud *Hildanum* (*Obſerv. Chirurg. cent.* 5. *obſerv.* 98. *pag.* 495.). Curabat virum juvenem, lue venerea graviſſime laborantem, cujus uxor triginta circiter annorum ab eo pariter infecta fuerat. Licet hyems aſperrima foret, non auſus fuit differre mariti curam, ſed illum multoties inunxit mercuriali unguento; ob morbi jam inveterati magnitudinem ſuaſit mulieri, ut marito ſuo adſtaret, neque ex hypocauſto diſcederet, ne ab injuria aeris magis magiſque læderetur, & morbus fieret contumacior. Hypocauſtum anguſtum erat, & humile: *A ſolo vapore unguenti ita alterata, & ad ſalivationem inducta, fuit mulier, ut fere eodem modo ipſi atque marito pituita ad os deflueret, exulceratio quin etiam oris ſuperveniret &c. Tandem adeo aucta fuit ſalivatio, ut in proprium cubiculum, a marito ſeparatum, collocanda fuerit. Hæc, una cum viro ſuo, a dira iſta lue pleniſſime convaluit, etſi inuncta non fuiſſet.*

Hinc intelligitur, quam male agatur cum ægris, qui plures ſimul in eodem conclavi tractantur per inunctiones mercuriales; quod toties in Noſocomiis, ad luem curandam deſtinatis, locum habet, ubi inunctionum methodus prævaluit.

Imo ſalivationis periculum imminet etiam ſaniſſimis hominibus, qui, dum inſerviunt miſeris, noctes, & dies in tali aere hærere debent.

Juſſit *celeberrimus Aſtruc.* (*Lib.* 2. *de morbis venereis c.* 9. *p.* 149.) ut frictiones fiant, non ab ægro ipſo, ſed a miniſtris potius, qui ad opus hoc habiliores, & alacriores, ſunt; nec voluit, ut manubus, Chirothecis munitis, jatraliptæ munere fungantur, ſed nudis, ut calor major frictioni accedat. Fatetur quidem, talem miniſtrum venire in diſcrimen ſalivationis, ſi pluribus eodem die fricandis vacaverit; teſtatur tamen, nullum periculum adeſſe, ſi uni tantum ſerviat, &, finita frictione, manus probe abluat. Sed nemo prudens hoc miniſterium in ſe ſuſcipiet; & quis poſſit promittere, quod nihil a ſalivatione metuendum habeat? Volis manuum imponitur unguentum mercuriale, & forti frictione adigitur in vaſa cutanea ægri, in quo ſalivatio excitanda eſt; hinc æqualiter ingredi poterit per vaſa cutanea miniſtri, quæ numeroſa, & ſatis patula, ſunt in volis manuum, niſi duris laboribus hæ partes occalluerint.

Pluribus contingit, ut volæ manuum perpetuo fere ſudore madeant: in morbis, ubi blando ſudore criſin ſalutarem futuram ſperant Medici, prima ejus veſtigia in volis manuum percipi, notum eſt. Hæc ergo pars corporis & exhalationi, & reſorptioni aptiſſima eſt. Un-

Unde plerumque obtinet, ut jubeantur ægri, qui ſalivatione indigent, ſe ipſos perfricare, ne alter ſanus in diſcrimen ſalivationis veniat; vel, dum in Noſocomiis plures ſimul a lue curantur eodem tempore, alter alterum unguento mercuriali perfricat (*Goulard ſur les Malad. Vener. p.* 12.) præſente Chirurgo, qui curam dirigit.

Sic ſaltem cavetur, ut nullus argenti vivi efficaciam experiatur, qui non indiget; quatenus nempe per frictiones applicatur. Verum, dum plures curandi in eodem loco decumbunt, ſemper metuendum eſt, ne atomi mercuriales, per aerem diſperſi, corpus ingrediantur, inſcio illo, ac invito, qui curam ſuſcipit. Dum ſalivatio jam adeſt talis, qualis ſperabatur, prudentes omnes ceſſant quidem ab inunctionibus; vel ſaltem illas adhibent parciori manu, vel repetunt longiori intervallo, ut nempe ſuſtineatur ſalivatio præſens, non augeatur; attamen, cum in hoc caſu pergat Mercurius ingredi corpus, licet ſuſpendantur inunctiones, patet facile, plura naſci poſſe infortunia.

Nec vanum hunc eſſe metum, patet obſervatis (*Ib. p.* 55.). Mirabatur *celebris Goulard*, illos, qui præparabantur ad ſubeundas inunctiones mercuriales, incepiſſe ſalivationem pati, dum, ob penuriam loci, in eodem conclavi morabantur, cum illis, quibus Mercurius jam inunctus fuerat. Fatetur autem, hoc *ſæpiſſime* contigiſſe. Caſum recenſet militis ſcorbutici (*Ibid. p.* 51.) qui in eodem loco decumbere debuit, ubi cura luis venereæ per inunctiones mercuriales inſtituebatur in pluribus ægris. Miſero intumeſcebat caput; ſalivatio, copioſa valde, ſecuta fuit, & ulcera oris interni, ſequenti gangræna, qua periit, cum nulla arte ejus progreſſus impediri poſſet. In arte Chirurgica adeo celebris *Petit*, dum de exoſtoſibus venereis agit (*Traitè des maladies des os t.* 2. *p.* 496.) commendat ſalivationem, per frictiones mercuriales excitatam, & condemnat uſum internum præparatorum mercurialium, tanquam *inefficacem*, *& ſemper pernicioſum*. Nec tamen diffitetur, quod, inunctionis mercurialis tempore, non poſſit determinari doſis argenti vivi requiſita ad curam luis, ſecundum temperamentorum diverſitatem; cum in locis, ubi per inunctiones curandi decumbunt in Noſocomiis, atmoſphæra ſit plena atomis mercurialibus; unde ægri debiles, & delicati, præter argentum vivum per inunctiones receptum, participant etiam de illo, qui per aera volitat, ſicque nimiam mercurii copiam acquirunt, minime proportionalem viribus; adeoque, poſt febres, convulſiones, capitis tumorem immanem, pereunt (*Goulard ſur les malad. vener. p.* 56.). Quare ſuadet, ut hydrargyroſin ſubeuntes ægri in ſeparatis cubiculis locentur, vel ſaltem parvus illorum numerus ſit in vaſto conclavi, & feneſtræ ſubinde aperiantur, ut renovetur aer; ſed, ſalivationis tempore, feneſtras aperire, in primis frigidiori tempeſtate, tutum non eſt; uti omnes noverunt.

Præterea, licet ſinguli ægri in ſeparatis cubiculis habitarent, minueretur quidem illud periculum, ſed non tolleretur integre. Notum eſt, partem argenti vivi tranſpirare ex cute ægrorum, qui inuncti ſunt, vel qui Mercurium crudum per os aſſumpſerunt; hinc tales ægri hærebunt in propria atmoſphæra, atomis mercurialibus gravida, &, ſi in parvis cubiculis recluſi fuerint, ſimilis ſequetur noxa. Singulos autem ægros, inunctione mercuriali curandos, in amplo conclavi locare ſolos, impoſſibile eſt in Noſocomiis.

Omne hoc periculum, quod grave eſt, evitatur, ſi per mercurialia præparata, ore aſſumpta, excitetur ſalivatio. Certiſſimi ſic eſſe poſſumus de quantitate mercurii, qui corpori ingeritur; poſſunt hæc præparata dari diviſa ſic quantitate, ut nullo modo ventriculum, aut inteſtina lædant; nec vomitum, vel alvi evacuationem producant, & tamen ſalivatio ſequatur: poſ-

ſunt

ſunt mitiora, ac tutiora, efficacia tamen, eligi; poteſt incepta jam ſalivatio ſuſtineri per eadem, augeri, ſi opus videatur. Præterea, argentum vivum non agit æqualiter in omnes homines; in quibuſdam enim a parva copia Mercurii mox oriuntur ſymptomata, quæ imminentem ſalivationem indicant; in aliis longe major quantitas requiritur; quod in primis fieri ſolet frequentius in illis, qui ſæpius argenti vivi efficacia opus habuerunt; uti paſſim ab omnibus, qui curam hujus morbi deſcripſerunt, obſervatum fuit. Unde patet, quanta opus ſit prudentia, & attentione, ad curandam luem, per uſum Mercurii; verum, dum miſeri tales ægri ſæpius evitant peritos in arte viros, ob fœdi morbi pudorem, incidunt in Agyrtas, qui illotis manubus hæc ſacra tractant, & plurimos miſerrime perdunt temerario auſu.

Argentum enim vivum, quidcumque de blanda ejus indole dicatur, nocet corpori humano, ſi, vel externe applicatum, majori copia corpus ingrediatur, etiam ſaniſſimum. Plures videntur fuiſſe in illa opinione, tunc felicius curam procedere, & certius, quando copioſas inunctiones tolerare poſſunt ægri, antequam ſalivationis ſigna appareant; ſperant enim, a copia argenti vivi in primis luem debellari poſſe; imo, pro axiomate practico, certiſſimis experimentis comprobato, ſtatutum fuit: *tanto certus ſanari luem, quanto copioſius argentum vivum in corpore hæreat* (*Goulard ſur les malad. vener. p.* 10. 11.) omni cura cavendam hinc eſſe ſalivationem; partim, quia per hanc viam elaberetur nimis cito Mercurius, qui cum humoribus per vaſa fluit; partim, quia unctiones mercuriales ſuſpendi debent ſalivationis tempore, vel ſaltem minori copia, & longiori intervallo, poſſunt applicari tantum; ſicque æger non poſſet ſatis magnam copiam argenti vivi in ſe recipere. Hæc luem curandi ratio vocabatur Methodus per *exſtinctionem*, quæ a regis Galliæ Archiatro primario *Chycoineau* laudata fuit, in Univerſitate Monſpelienſi ann. 1718. habita publica diſſertazione innotuit, & poſtea a pluribus in uſum deducta eſt.

Certum tamen eſt, illos, qui, in vapores ſolutum, argentum vivum magna copia in corpus recipiunt, miſerrimos reddi, omnes vires perdere, paraliticos fieri, tremulos, elumbes, ad omnia inhabiles vivere, &, ſi mala hæc jam inveterata fuerint, vix in ſanitatem reſtitui poſſe. Familiares tales morbi occurrunt apud illos artifices, qui metallis deaurandis occupantur multum, uti & apud alios, qui argentum vivum, quocumque modo, diu, & imprudenter tractant. Illi, qui ex mineris argentum vivum excoquunt, miſere vivunt, & in vigore ætatis pereunt ſæpiſſime.

Unde concludi poteſt, minime tutum eſſe, replere corpus argento vivo; illud enim, præter enarrata mala, ab humoribus, cum quibus fluit, ſeparatum, ad varia corporis loca deponitur quandoque, & novas moleſtias creat. *Antonius Muſa Braſavolus* (*Aphrodiſiac. p.* 694.) non ſemel, in ſepulchris, argentum vivum in mortuorum capitibus reperit. Alium vidit, qui ter tantum in brachiis, cruribusque inunctus fuerat, argentum vivum evomuiſſe. Similia apud *Bonetum* (*Sepulchret. t.* 3. *p.* 452. 453.) legi poterunt. *Schenckius* (*Obſerv. Medic. l.* 6. *obſerv.* 12. *p.* 811.) refert, in cadavere meretriculæ, ſubito mortuæ, inventum fuiſſe argentum vivum in ventriculis cerebri, ſatis magna copia. *Fallopius* (*De morbo Gallico c.* 76. *Aphrodiſiac. p.* 809.) teſtatur, *ſe vidiſſe homines, inunctos per triennium ante, &, venientibus gummatibus in tibiis, detecto oſſe, vidiſſe ibi collectum argentum vivum. Hac ratione*, inquit, *ego non probo medicamentum: utor aliquando, quando non potui via Regia aſſequi intentum*. Dum oſſa, a lue venerea carioſa, ferro excidebat *Fernelius* (*Patholog. l.* 7. *cap.* 7. *p.* 229.), guttulas argenti

genti vivi tremules non raro invenit. Plura alia poſſent adferri teſtimonia; ſed hæc ſufficere puto, ut probetur, argentum vivum, unctione corpus ingreſſum, per vaſa cum humoribus motum, poſſe coire in majorem molem, & ad varia corporis loca deponi, ſæpe non ſine noxa, & periculo.

Celeberrimus vir *Targioni Tozzetti* (*Prima Raccolta di Oſſervazioni Mediche p.* 91.) codicem Manuſcriptum vidit, ab auctore incerto exaratum, qui Medica, & Anatomica continet plura, ſcitu digniſſima, decimo ſexto ſæculo ſcripta, ab anno nempe 1567. ad 1584. In hoc codice leguntur ſequentia: *Qui laboraverunt venerea lue, & illiti fuerunt, his, dum ſecatur corpus in Anatome facienda, magna fit hæmorrhagia, etiam invito plerumque ſectore: ſimiliter illis viventibus Aneuriſma accidit: utrumque accidit, quoniam hi habent venarum membranas admodum tenues, & ſubtiles, enervata longo, & forti litu. Hoc de magiſtro Carolo habui, qui id apprime in quamplurimis obſervavit; & verum eſſe comperi.*

Non crederem, fateor, vaſorum tunicas debilitari per frictiones ſic, ut ab hac cauſa naſcerentur Aneuriſmata; ſed cum argentum vivum, tenuiſſime diviſum in unguentis mercurialibus, per vaſa motum, coire poſſit in majorem molem, & ſub nativa ſua forma per vaſa noſtra moveri, ac dein in varias corporis partes deponi, non videtur inanis metus eſſe, ne fluidum illud metallicum, toties gravius ſanguine, tota cordis ſiniſtri vi in arcum aortæ, ex corde egredientis, pulſum, tunicarum locum, in quam impingit, extendat longe magis, quam ſanguis eadem vi cordis pulſus. Sed notum eſſe omnibus puto, cum numeroſis obſervatis conſtet, locum talem aortæ, vel leviter debilitatum a nimia diſtenſione, brevi formare ſaccum aneuriſmaticum, ſatis cito creſcentem mole, qui tandem ruptus mortem ſubito infert.

Puto, argentum vivum, in minutiſſimas moleculas diviſum, non facile coire poſſe in majores globulos, quamdiu per arterias movetur, vaſa nempe convergentia, & per quæ celer, nec interruptus, eſt humorum motus. Sed in venis, ubi tardior motus, interruptus per valvulas, & in primis in majoribus alveis, in quos ſanguis venoſus, magna copia, & minori impetu, derivatur, quales ſunt, ſinus venoſi, auriculæ, & cava cordis, ibi coire poterunt in majores globulos, qui momento poſt vi cordis ſiniſtri in curvaturam aortæ incurrent, tanto majori impetu, quanto pondus ſpecificum argenti vivi ſanguinis gravitatem excedit, unde Aneuriſmatis metus.

An tale quid contingit primo, qui, inter Chriſtianos, pilulis *Barbaroſſæ* uſus fuit, *& qui cecidit repente mortuus ſuper pontem Avenionis, cum ipſe ibi profugus eſſet propter prœlia?* Nihil certe eſt periculoſius Aneuriſmate laborantibus, quam ſubitus, & celer, corporis motus. Verum tamen eſt, quod notat *celeberrimus Aſtruc* (*De morbis venereis l.* 2. *c.* 7. *pag.* 127.) unicam harum pilularum veſperi ægris datam fuiſſe, quæ vix quatuor grana mercurii crudi habebat; adeoque, mortem illam ſubitam harum pilularum uſui adſcribi non poſſe. Cum autem hæ pilulæ dicantur mirabilem feciſſe operationem, procul dubio, vel majori doſi, vel diuturniori tempore, fuerunt adhibitæ, ſicque argenti vivi copia in ſanguinem ingeſta fuit, quæ tandem hæc mala producere potuit.

Omnia hæc, quæ de externa applicatione argenti vivi ad curandam luem veneream hactenus dicta ſunt, fecerunt, ut nunquam meo conſilio adhibita fuerit. Nam *tanta eſt ejus inconſtantia, ut nunquam omnino exacte adminiſtrari poſſit; quum enim nimio ejus uſu nocere times, parum proficis; cum eo, quod ſatis eſt, juvare cupis, ſæpe numero valde lædis; adeo difficile eſt ejus vires metiri, & rectum ab eo, quod non eſt rectum, in illo diſcernere* (*Alex. Trajan. Petronii de Morbo Gallico l.* 6. *c.* 9. *Aphrodi-*

diſiac. p. 1292.). Prætuli ſemper, præparatis mercurialibus, quæ tuta noveram, ſalivationem excitare. Sic enim certus eram de quantitate Mercurii, quam ægris ingerebam, nec quid metuendum habebam ab argento vivo, diutius, quam par eſt, in corpore nidulante, & ad varias partes depoſito.

§. 1468. QUÆ ut fiat, aliquot diebus prius impleatur æger ptiſana.

Sequenti methodo uſus fui ſemper, ad excitandam ſalivationem mercurialem pro cura luis venereæ, donec alia curandi methodo poſtea inceperim uti; de qua dicam in ſequentibus.

Examinabam prius ægros, an vires forent ſatis firmæ ad tolerandas ſalivationis moleſtias, quæ certe leves non ſunt. Si exſucca, arida, forent corpora, ſi pulmo læſus videretur, hæmoptoici fuiſſent antea, febricula continua veſperi exacerbata laborarent, ſalivationis curam ſemper diſtuli, tentans prius, bono victu, balneis, ruſticatione, emendare præſentem corporis conditionem. Quidam ex his, morarum pertæſi, indulgentiorum conſilia petiverunt; ſed vix non omnes perierunt inter ſalivationis decurſum: pauci, qui ſupererant, miſeram, & brevem, vitam duxerunt. Plures tales caſus leguntur apud Obſervatores (*Turner Siphylis p.* 327.). Niſi hac methodo creſcant vires, & aliqua corpori toroſitas redierit, credo, ſalivationem in tabidis, & emaciatis, talibus corporibus tentari non poſſe abſque periculo. Monendi ſunt ægri, requiri ad hanc curam perficiendam otium liberrimum ſex ſeptimanarum.

Integra ſeptimana, ante uſum mercurii, utantur victu molli, humectante, antiſeptico, ex oryza, hordeo, avena, oleribus mollibus, lacti, vel juſculo incoctis, pomis coctis, carne alba, pauca quantitate, elixa potius, quam aſſa. Potus ſit aqua pura, addita tertia parte lactis recentis. Cereviſia mollis, tenuis, non inebrians, facile conceditur illis, qui huic potui aſſueverunt.

Vinum, ſpirituoſa omnia, aromata, pariter exulare debent.

Cum enim per actionem mercurii humores ſolvantur, & magnum fœtorem ſalivatio producat, molli tali victu, & antiſeptico, munientur omnia contra putredinis noxas, quantum fieri poterit.

Leni purgante eccoprotico, vel & clyſmatibus, evacuantur inteſtina, ne relicta ſtercora moleſtiam creent, ſalivationis tempore, quando ſtrictior alvus eſſe ſolet. Quotidie in hac ſeptimana balneum adhibetur, ut tota cutis terſa, & nitida ſit, quia, ſalivationis tempore, linteamina non mutabuntur.

Si plethoricum corpus fuerit, ſecatur vena, ſin minus, hæc omittitur. Toto hoc octiduo impletur corpus decocto molli, penetrabili, ex radicibus *Chinæ*, *Sarzaparillæ*, *Graminis*, &c. Pro minus opulentis decoctum *radicum Bardanæ*: *Althææ*, *cum Glycirrhiza*, eundem producet effectum. In Materia Medica ad hunc numerum formula talis decocti habetur.

His factis, induat æger veſtes, quas per ſex ſeptimanas non deponet, cucupha lanea caput tegat & foveat; periculoſum enim eſt, ſalivationis tempore, ſi frigidior aer, caput alluat.

Hæc præparatio ſufficiet, antequam æger ſalivationem ſubibit. Operoſas, & diuturnas, præparationes ad Ptialiſmum, per cathartica, digerentia, balnea &c., damnavit *Sydenhamus* (*In Epiſt.* 2. *Reſponſ. p.* 426.). Conſideravit enim argentum vivum, tamquam *Venenum*; quo opus eſt ad ſalivationem excitandam; quod facilius tolerari poterit a corpore vegeto, & valente, quam per miſſiones ſanguinis, & tenuem diætam, debilitato: *Haud dubio ſatius eſſe duxerit æquus rerum æſtimator, nihil agere, quam; ita ſatagendo, nocere. Quid quod experientia teſtatur, nullis evacuatio-*

tionibus, aut alio modo, infirmatos ſalivationis impetum multo melius ſuſtinere, quam eos, quorum quaſi ante prælium inciſi ſunt nervi?

§. 1469. TUM utatur quolibet bihorio doſi apta Mercurii dulcis.

Ille, qui ſalivationis curam ſubibit, verſari perpetuo debebit in aere calido, ita ut nunquam deprimatur mercurius in Thermometro Fahrenheitiano (cujus gradus trigeſimus ſecundus conglaciationis punctum indicat) infra ſexageſimum gradum: ſi adſcenderit mercurius uſque ad ſeptuageſimum gradum, facile toleratur, ſed octuageſimum tranſcendere vix unquam debet; pauci enim ſunt, qui caloris gradum majorem abſque moleſtia, & anxietate ferre poterunt; unde & ſomnus impediri ſolet. Quamvis enim calidior aeris temperies laudari ſoleat, ſalivationis tempore, attendendum tamen eſt ad facilem, aut difficilem, caloris tolerantiam, quæ varia invenitur in diverſis hominibus.

In mulieribus ſolet mercurius dari, ſtatim ac ceſſat menſtrua evacuatio, ut ſalivationis moleſtiſſimum tempus non incidat in ſequentem fluxus menſtrui periodum.

Præparata mercurii elegi talia, quæ ſatis commode feruntur a corpore, nec vomitum, aut alvi fluxum, provocat. A *præcipitato rubro*, & *turbith minerali* dicto, abſtinui ſemper, quia corpus valide turbare ſolent. Vidi, hæc ab aliis adhibita fuiſſe, & in robuſtis hominibus citam, ac copioſam produxiſſe ſalivationem; ſed ſæpe ſatis periculoſam, quam ad debitum moderamen reducere non adeo facile erat. Accedit, quod, ab his aſſumptis, largæ, & debilitantes alvi evacuationes ſequantur ſæpius, quandoque non ſine periculo.

Uſus fui *mercurio præcipitato albo*, vel *mercurio dulci*, ter ſublimato. Novi quidem laudati *Calomelam*, qui eſt mercurius dulcis, ſepties ſublimatus, uti & *Panaceam* dictam mercurialem, quæ quindecies repetitis ſublimationibus conficitur. Sed credo, me obſervaſſe, operoſas has præparationes tuto quidem adhiberi poſſe; ſed ſimul, repetito toties hoc labore, augeri pretium, vires minui. Hinc uti malui talibus, quæ efficaciora erant, & quæ in doſi limitata pro lubitu exhibere poteram, abſque ullo periculo.

His autem formulis uſus fui:

℞. *Mercur. præcipit. albi gran.* xxx.
Sacchari alb. puriſs. drach. j.
Diu ſimul trita in mortario vitreo, in xxiv. *partes æquales diviſa, exhibe.*

℞. *Mercur. dulc. ter ſublimati gran.* Lxxxx.
Sive drach. j. ſs.
Sacchari albi puriſs. drach. ij.
Diu ſimul trita in mortario vitreo, in xxiv. *doſes æquales diviſa, exhibe.*

Dabam talem doſin, mane, hora ſexta, nona, duodecima, poſt meridiem, hora ſexta, & nona.

Ne autem vomitus ſequeretur, aut ventris tormina, & alvi fluxus, poſt ſingulas doſes ſumebat æger cochleare ſequentis:

℞. *Aq. ſtill. Cort. Citri unc.* IV.
Laudan. puri gr. ij.
Miſce.

Hæc quantitas ſufficiebat pro robuſtis hominibus; pro junioribus, vel debilioribus, minuebam doſium numerum, vel præparatorum mercurialium quantitatem in ſingulis doſibus. Nihil enim hic generaliter certum ſtatui poteſt; ſed determinari debet ab illo, qui curæ ſalivationis præeſt, & ægrum ſæpius inviſit, ut mutationes poſt hæc remedia aſſumta ſedulo notet.

In multis, prima die, dedi tantum tres

tres doſes; ſi facile ferrent, augebam numerum doſium ſequenti die.

In *Materia Medica* habentur grana novem *Mercurii dulcis* pro doſi; ſed, quantum novi, nunquam celeberrimus *Boerhaavius* tantam copiam hujus remedii pro unica doſi exhibuit; quod facile unusquisque credet, cum in textu legatur, omni bihorio doſin Mercurii dulcis dandam eſſe. Verum additur vocabulum *apta*; unde patet, quod quantitatem mercurii dulcis reliquerit indeterminatam. Diæta autem manet eadem, quæ, tempore præparationis ad ſalivationem, laudata fuit.

§. 1470. SImul ac anima fœtere, gingivæ dolere, dentes erigi, videntur, attendendum, an pergere, conſiſtere, vel inhibere, deceat.

Oritur his ægris, poſt aſſumtum mercurium, citius, vel ſerius, febricula; raro primo die, quandoque ſecundo, ſæpius tertio, aliquando & ſerius; caleſcunt, anxii fiunt, ſitiunt, moleſtum ſentiunt languorem, acſi totius corporis vires reſolutæ forent. Sequitur tunc halitus fœtor inſolitus, moleſtus ægro, nec minus adſtantibus, ſalivationis brevi ſecuturæ ſignum, & qui toto tempore ſalivationis manet. Qui verſati ſunt in his morbis curandis, de ſalivatione futura non dubitant, ſimulac, cubiculum ingreſſi, ingratum hunc cadaveroſum fœtorem percipiunt.

Gingivæ tunc incipiunt dolere; dentes aſſurgunt, buccæ rigeſcunt, ita ut difficilior fiat loquela; tument dein labia; totum caput inflatur; lingua tumens, ad latera, ubi dentes tangit, ulceroſa, quandoque profunde exeditur, cum magno dolore; buccæ internæ profunde exulcerantur, quandoque & valida ſequitur hæmorrhagia; copioſus viſcidæ ſalivæ effluxus ſuccedit, nocte, dieque, admodum olidæ.

Tot, & tantæ, calamitates comitantur ſalivationem mercurialem; unde prudentiores, ſimulac prima ſigna incipientis ſalivationis ſe manifeſtant, malunt ſollicite ſuſpendere efficaciam mercurii, vel ſaltem doſin minuere, donec noverint, non nimis impetuoſe procedere inceptam curam.

Longe autem tutius hoc fieri poterit, dum, interno uſu mercurii, tentatur ſalivatio, quam ſi per inunctionem argentum vivum ſanguini miſcetur, uti ex ante dictis patet; certus enim ſum de quantitate mercurii, quam interne exhibui; nullo modo certus eſſe poſſum de quantitate argenti vivi, quod per cutim ſe introduxit, & quod quandoque ſubito agere incipit.

Quamdiu dubitari poteſt, an ſalivatio incepta ſubito augebitur, abſtinetur a nova mercurii doſi; ſi lente, & moderate, pergit, ſuſtinetur, dato ſubinde uno, vel altero, pulviſculo mercuriali. Si vehementior ptyaliſmus ſequatur, inhibendas potius eſt; de qua re poſtea dicetur.

Largus hoc tempore, & mollis, potus requiritur, quem componere ſolent, uvis paſſis exacinatis, hordeo mundato, glycirrhiza; & colaturæ additur tertia pars lactis puri recentis. Plures aliæ, his ſimiles, ptiſanæ parari poterunt, prout ægris magis placet.

§. 1471. SI exſpuitur ad lib. iij. vel lib. iv. quolibet nucthemere, ſufficit.

Facile patet, quantitatem liquidi, quod exſpuitur, variam eſſe, pro varia ætate, & diverſo corporis robore. Plerumque, libræ tres, vel quatuor, intra nucthemerum ſi exſpuantur, ſufficere creditur; vidi aliquot, qui quinque, vel ſex, libras exſpuebant, ſine magna virium jactura. Si quatuor libræ exeant quo-

quotidie, triginta dierum ſpatio exibunt centum viginti libræ, & eo plures, quo diutius ſalivatio protrahitur, vel major copia exſpuitur quotidie. Veteres corporis humores per hanc viam exire, & non tantum novorum, qui ſubminiſtrantur, ingredi, manifeſte patet inde, quod, ſalivationem paſſi, macilenti, & exhauſti, ab hac curatione reſurgant, ita ut toroſitatem corporis pro maxima parte perdiderint. Nec potus mollis copioſus, mox laudatus, poteſt jacturam factam ſupplere, cum in loco calido hærentes ægri plerumque ſatis ſudent, nec exiguam copiam urinæ excernere ſoleant. Accedit, quod non raro, ſalivationis tempore, contingant alvi evacuationes, ſatis quandoque debilitantes.

Ut vera dicam, per ſalivationem, & per curam decoctorum, de qua poſtea dicetur, ſolvuntur humores luis veneno inquinati, ſoluti expelluntur de corpore, & ſubminiſtrantur nova, pura, in locum perditorum; ſicque illibata poſſet redire ſanitas. Cum autem, curæ hujus tempore, plus pereat de corpore, quam reſtituatur, patet, requiri prudens moderamen, ut ſalubris ille ſcopus obtineatur, nec ſuccumbat æger curæ, poſtquam tanta paſſus eſt.

Ex his iterum nova patet ratio, aut tam infeliciter cum miſeris agatur, dum Agyrtæ, imo ipſa plebis fœx, talibus curis ſe miſcere audet.

Similis methodus fuit laudata ad longævitatem; ut nempe fierent in ſenili corpore mutationes fere radicales humorum per reſolventia, horumque dein excretiones ſuccedentes, ut ſunt receptæ curationes per virtutem argenti vivi, aut per decocta, attenuantia, exſiccantia, ſudorifera. Hæc ſæpe diſponunt corpus quam optime ad expulſum veteraſcentis, & inſtaurationem novæ vitalis materiæ (*H. Boerh. Inſt. Medic.* §. 1062.). Optime tamen additur: *Unde prudens ars per has ad vitam longam ducit*. Pauci numerabuntur, credo, qui incertam longævitatis ſpem redimere hoc pretio vellent.

§. 1472. SI minor, excitandus fluxus erit, ſtimulo eodem.

Augetur numerus doſium, vel quantitas mercurii in ſingulis doſibus. Multum juvare ſolet ad augendam ſalivationem, ſi caput, & collum, pannis laneis tegantur. Non nimis tamen hic feſtinandum eſt; malui ſemper in eadem quantitate mercurii ſubſiſtere diutius, quam ſubito augere; quandoque enim ſequitur ingens ſalivatio, præter ſpem, quam moderari Medicus poterit difficilius, poſtquam copia mercurii ingeſſit.

§. 1473. SI major, quam vires ferre queant, ſiſtendus erit leni clysmate, vel purgante, vel ſudorifero.

Aliquando contingit, præcipue, ſi mercurius, imprudenti quantitate, aut nimis repetita doſi, datus eſt, vel per inunctiones plus argenti vivi corpus ingreſſum fuit, ac credebatur, quod incipiat mercurius ſimul, & ſemel quaſi in nervum erumpere; tunc ſubito intumeſcunt caput, labia, lingua, totum os internum; &, dum vaſa harum partium ſatis pervia ſunt, ſequitur ingens, ac perpetuus ptyaliſmus, qui, ſi eodem pede pergeret, totum corpus brevi ſic exhauriret, ut ſubito omnes caderent vires, inſtaret animi deliquium; imo mors metuenda foret. Monentur ægri ſemper, hiſce præcavendis, ut liberaliter utantur potu §. 1470. laudato, ita ut ejus copia ſuperet ptyaliſmi quantitatem; nutrimentum datur tale, quod tenue eſt, ſine moleſtia poteſt tranſire, ſatis nutriens, vix ullam viſcerum actionem pro ſua concoctione requirens; quale, cremor hordei, avenæ, oryzæ, cum juſculis carnis vitulinæ, aut lacte,

ſte, paratus, hac ſpe, ut ſuſtineri poſſint vires ad tolerandum validæ ſalivationis impetum.

Si hæc non ſufficiant, minuendus eſt ptyaliſmus, determinatione facta ad alia loca, quantum fieri poterit. Qui internis remediis uſi ſunt, facile ab his abſtinent tantum; qui unguentis mercurialibus rem tentarunt, illico detrahunt tibialia, femoralia, induſium, lecti linteamina, quæ omnia ab illito mercurio ſordent; totamque cutim ſollicite depurant, ne pergat argentum vivum, his ſordibus inhærens, corpus ingredi, & ſalivationem augere, quæ jam nimia eſt.

Simul laudantur cathartica, ut partem hujus ſaburræ per alvum deturbent, ſicque partibus ſuperioribus aliquam parent requiem, quæ diu, noctuque abſque intermiſſione diffluunt, & hac ratione miſeris omnem ſomnum impediunt.

Non levi tamen hic circumſpectione opus eſt; patebit enim ex illis, quæ ad ſequentem paragraphum dicentur, minime optandum eſſe, ut vis mercurii per alvum ruat tota. Tentatur hæc res leni clyſmate purgante; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum legitur. Notum eſt, clyſmata, cathartica dicta, quæ purgando per alvum agere debent, non vero ſimpliciter eluendo fœces, componi ex quadrupla copia ingredientium, quæ per os ingeri ſolent, ut purgatio per alvum obtineatur. Quibus poſitis, patet ratio, quare hoc clyſma *lene* dicatur.

Adeſt & alia formula ad eundem hunc numerum, interne ſumenda, quæ grana quindecim *Diagridii* (quod eſt *Scamoneum* fumo ſulphuris cicuratum, aut inertius factum) & ſex drachmas *ſyrupi roſarum ſolutivi cum ſena*, habet, præterea nihil; adeoque lenem tantum vim purgantem continet.

Nemini validiora cathartica ſuadere auderem; multo minus talia, a quibus vomitus ſequi poſſet. Celeberrimus *Aſtruc* (*De Morbis vener. l.* 4. *cap.* 8. *Tom.* *** *p.* 364. 365.) mitiora purgantia conſuluit tantum; ſed dein addidit: *Imo, ſi grave periculum immineat, aqua benedicta Rulandi, ſeu vino Emetico, ad unciam unam & dimidiam.* Si quis vel ſemel viderit hominem in media ſalivatione hærentem, ore interno toto ulceroſo, labiis, buccis, tumentibus, rigidis, lingua dolente, tumida, ad latera exeſa, vix ore contineri potente amplius, horrebit, certus ſum, ſi cogitet, intra pauca horæ minuta forte, poſt diras anxietates, miſerum hunc vomitum violento corripiendum. Non prætervidit hanc difficultatem celebris Autor, dicens: *Verum tamen, ſi ob præcluſum guttur a tonſillarum tumore vomitio difficilior eſſe videatur, præſtaret, grana aliquot tartari ſtibiati ſolubilis,* v. g. *quinque, in aquæ libris duabus ſolvere, &, partitis hauſtibus, potanda præbere; ſic enim fracta, adeoque vomitioni promovendæ impar, deorſum ire perget ſtibii vis, quæ paulo fortior impetum ſurſum factura fuiſſet.*

Aſt certe *tartarus emeticus*, dilutus, aſſumtus, ſæpius ſolet nauſeam, & vomitum producere, licet pro maxima parte per alvum agat: notum eſt, validiora purgantia frequenter vomitum excitare, dum corpus turbare incipiunt. Sed vel unicus vomitus multum hic mali facere poteſt, ſi conſideretur, quam miſere ſe habeant fauces, lingua, totum os internum, ſalivationis tempore. In homine ſano, dum omnes illæ partes integræ, flexiles, mobiles, ſunt, non ſine magno molimine fit, dum contenta ventriculi cum impetu exploduntur. Quantum metuendum erit, dum lingua, tonſillæ, velumque palatinum, tument, rigent, ne pars per vomitum expellendorum in trachæam delabatur, cum ſuffocationis periculo, niſi ſtatim per validiſſimum tuſſim hæc excuti poſſint? Quam acerbus dolor aderit, dum omnes illæ partes, tenſæ, inflammatæ, tam ruditer agitantur? Quantus metus hæmorrhagiæ, quæ tempore ſalivationis infre-

quens non eſt, dum omnes illæ partes ſemiexeſæ conquaſſantur, vomitu, vel tuſſi? Unde, ni fallor, evidens eſt, vomitionem vitandam eſſe ſemper, ſalivationis tempore.

Cum ergo multa cautella opus eſſet, ut ſalivatio nimia minueretur per alvi evacuationem, tentatum fuit, per ſudorifera impetum, & copiam humorum avertere a capite, ac faucibus. Dum enim ſudore univerſa cutis perfunditur, ſpes eſt, minus urgendas partes illas, quæ ſalivam ſecernunt, & excernunt; atque hoc modo ſalivationem nimiam minui poſſe.

In *Materia Medica* ad hunc numerum commendatur *Diaſcordii Sylvii* grana 24. pro ſudorifero. Cum hæc compoſitio in Germaniæ Officinis Pharmaceuticis non ſemper obvia ſit, pauca de hac monere debeo.

Diaſcordium a *Scordio* herba dictum, quæ præcipuum hujus electuarii ingrediens eſt, ab *Hieronymo Fracaſtorio Lib.* 3. *de morbis contagioſis Cap.* 7. deſcribitur, & magnis encomiis extollitur in morbis contagioſis, ac præcipue in peſte. Dabat nempe hauſtum, qui drachmam continebant illius electuarii, uncias duas ſucci *Lujulæ*, ſive *trifolii acetoſi*, unciam *Succi Citri*, & unciam *aceti*: addebat *ſpecierum cordial. de gemmis* ſcrupolos duos. Omnes autem hujus hauſtus medicati vires in peſte curanda videtur in primis tribuiſſe *Electuario Diaſcordii*, cujus tres quartæ partes melle conſtant; unde grana quindecim reliquorum ingredientium, ſimul ſumtorum, in hoc hauſtu aderant. Sedecim, ni fallor, ingredientia hoc electuarium conſtituebant; unde ſingulorum exigua portio in hoc hauſtu aderat; & ideo quidam efficaciam hujus remedii maluerunt tribuere ſuccis acidis potius, quam drachmæ Diaſcordii. Adeſt quidem & opium in hoc electuario, ſed non magna copia; attamen varia in diverſis locis. In quibuſdam Pharmacopœis drachma *Diaſcordii* habet tertiam partem grani opii; in Viennenſi tantum quartam partem. Hæc compoſitio fere ubique in Officiniis pharmaceuticis inveniri ſolet; ſed non exacte talis, qualem *Fracaſtorius* deſcripſit.

Franciſcus de le Boe Sylvius (*Prax. Medic. lib.* 1. *cap.* 48.) compoſuit aliud *Diaſcordium*, a priore diverſum; multa enim abſtulit inde, & nova addidit: *radices angelicæ*, *folia cardui benedicti*, *crocum*, *acaciam*, *radicem imperatoriæ*, *nucem moſchatam*. Maxima differentia in eo conſiſtit, quod nullum omnino addiderit mel; quod in ſimilibus compoſitionibus molem adeo auget, non vires remedii. Digeri enim juſſit ingredientia omnia in vini ſpiritu, quem deinde, leni igne, per alembicum abſtrahebat: manebat tunc in fundo vaſis extractum, quod nec corrumpitur, nec ſitum contrahit; ſicque dedit ſpecimen, quomodo in Officinis ſimilia remedia componi poſſent, quæ in parva mole egregias vires habent. Facile patet, augeri opii admiſti proportionem ad reliqua ingredientia, dum nullum mel tali compoſitioni additur. Non poteſt exacte in *Diaſcordio Sylvii* limitari proportio opii ad reliqua, cum hæc variet, prout hoc extractum magis, minuſve ſpiſſum eſt. *Sylvius* ipſe grana quindecim determinat pro doſi ſufficienti, ut inſtar remedii ſudoriferi agat; in *Materia Medica*, uti dictum fuit, grana viginti quatuor præſcribuntur. Vidi, ad triginta grana, & ultra, datum fuiſſe abſque ullo damno.

Aromatum concentrata vis, & penetrabilis croci efficacia, commendant hujus remedii vires. Pulchre proderit, ſi, poſt purgans datum in hoc caſu, turbas a cathartici operatione natas, compeſcat & ſopiat, ſimulque nimiam ſenſibilitatem in partibus oris interni, unde ptyaliſmum augeri ſolet, mitiget, eodemque tempore, ſudore excitato, derivationem humorum alioſum promoveat.

§. 1474. **S**I ruit vis mercurii ad alvum, opus erit opiato, & diaphoretico.

Effectus argenti vivi, ſive externe inuncti, ſive interne ſumti, eſt ſolutio humorum corporis, & ſolutorum evacuatio per os, ſaliva olida copioſa excreta. Sed quandoque contingit, ut vis tota Mercurii ad alvum ruat; quod minimo optandum eſt. In quibuſdam ſalivatio ne quidem incipit, ſed ſtatim alvi fluxus ſequitur. Ut hoc caveatur, poſt ſingulas doſes præparati Mercurialis aſſumptas, propinatur cochleare medicamenti opiati, ut ad §. 1469. dictum fuit, & repetitur ſæpius, ſi de ventris torminibus conqueratur æger; nec dedi alteram mercurii doſin unquam, niſi hæc tormina prius ſedata eſſent. Simul minuebam quantitatem mercurii, & longioribus intervallis tantum exhibebam, ſi obſervarem, inteſtina facile irritari.

Cum enim, antequam ſalivatio incipiat, os prius doleat, ſuſpicabar, quod irritans, dolens, inflammatoria, exulcerans, cauſa, partibus oris interni applicata, verſus hæc loca alliciat putridorum humorum colluviem. Idem hinc metuendum videbatur a ventris torminibus, quæ aſſumtum mercurium ſequebantur: &, ſi totum os internum ſalivationis tempore exulceretur undique, quanta mala fient, ſi, a ſimili confluxu humorum, ſalivatio per inteſtina fieret? Poſſet certe vocari ſalivatio hæc inteſtinalis, quia eundem effectum præſtat; uti didici in caſu ſequenti. Conſilium petebat a me mulier 34. annorum, macilenta, tenera, quæ diuturnos in faucibus dolores perpeſſos voce rauca conquerebatur. Inveni in palato pendulo foramen eroſum, quod digiti minimi apicem capiebat. Poſtquam corpus hoc exſucum per aliquot dies impleveram decocto avenæ, addita tertia parte lactis, dolor faucium minuebatur, fauces prius aridæ apparebat humidæ, & tentabam ſalivationem excitare, dato Mercurio dulci; ſed refracta doſi tantum. Moleſtus, cum torminibus, ſtatim aderat alvi fluxus, & levis ſalivationis veſtigium tantum apparebat; nec tumebat lingua, nec labia, ita ut ſæpius de die ulcus palati luſtrare oculis potuerim. Opiatis compeſcebam alvi fluxum; vidi manifeſte, margines ulceris madeſcere, fundi quaſi, foraminis amplitudinem minui, recreſcere perdita, & ad conſolidationem tendere ulcus. Perrexi tamen caute in uſu mercurii dulcis, qui nihil videbatur agere. Subito poſt prorupit ſalivatio. Acceſſit vomitus, & dyſenteria, quæ opio compeſcui; ſalivationem, os fovendo perpetuo, ſuſtinui; ſicque perfecte curatam vidi, & per plures annos ſana, ac vegeta, vixit.

Simulac ergo obſervavi, vim merrii verſus alvum ruere, dedi opiata, & quidem repetitis vicibus, donec dolores abdominis, & fluxus alvi, ſiſterentur. Talis formula in *Materia Medica* habetur, ubi, omni quadrante horæ, medium granum opii adhibetur tamdiu, donec ſedentur hæc mala. In eundem effectum commendatur *Theriaca Andromachi*, ſuper alutam extenſa, & Emplaſtri inſtar abdomini applicata. Cum autem, in Diarrhæa curanda, laudetur ſemper liberrima per cutim perſpiratio (ſecundum effatum *Hippocratis Epidem. 6. Charter. tom. 9. pag. 433. cutis raritas, alvi denſitas*) hinc & ſudorifera, opiatis miſta, in hoc caſu laudantur. Tale remedium in *Materia Medica* habetur, compoſitum ex *Diaſcordio Sylvii*, de quo præcedenti paragrapho dixi.

§. 1475. UBI os, gingivæ, fauces, nimis tument, dolentve, utendum molli, blando, liquido, gargariſmate, vel collutione vel (1473.).

Contigit quandoque, in primis, ſi ſalivatio per inunctiones mercuriales tentata fuerit, præter opinionem, ſimul & ſemel, os, gingivas, fauces, linguam, tumere immaniter, inflammari, cum dolore acerrimo; ita ut, a tumore ſubito partium, non leve ſuffocationis diſcrimen adſit. Ubi, mercurialibus interne datis, ſalivatio producitur, raro hoc contigit; quia, ſimulac in gingivis levem modo pruritum ſentiunt ægri, & dentes quaſi elevari incipiunt, prudens Medicus vel abſtinet omnino a mercurii exhibitione, vel refracta tantum doſi dat, ut ſuſtineat ſtatum præſentem, poſt quem ſalivatio ſequetur brevi. Dictum enim fuit ante, facilius longe ad juſtum moderamen reduci poſſe efficaciam argenti vivi, dum interne adhibetur, quam dum externe inungitur.

Si, in tali caſu, valida ſalivatio ſtatim ſequatur, ſolent plerumque tumentes ſubſidere partes; & periculum ſuffocationis a nimio tumore minuitur. Metuere tamen ſolent artis periti, dum a parca quantitate argenti vivi ſalivatio cito ſurgit; uſus enim docuit, curam luis tunc minus certam eſſe, & mali ſymptomata redire ſæpius de novo. Idem obſervatum fuit poſt validam inflammationem partium oris interni, una cum larga ſalivatione (*Medical Eſſays and obſerv. t. 3. p. 327.*). Unde patet, quare omnes prudentes tentaverint ſemper, ita adhibere mercurium, ut ſalivatio ſequeretur, ſed moderata; ut ad §. 1471. dictum fuit, ſemper habita ratione ætatis, ſexus, & virium. Dum autem æger in his anguſtiis hæret, ſuccurendum illico eſt, quod fit, ſi totum os internum perpetuo foveatur emolliendum herbarum decocto calido; tumentes enim, & inflammatæ partes oris interni, a motu ad gargariſationem requiſito, acerbiſſime dolerent, ſimulque metuendum foret, ne gargariſmatis pars, in aſperam arteriam delapſa, ægrum ſuffocaret, vel ſaltem ægro ſummas moleſtias pareret, ſi valida tuſſi ex trachæa expelleretur omne, quod illapſum erat; valide nempe concuſſis inter tuſſiendum partibus inflammatis, & dolentibus.

Tales herbæ enumerantur ad §. 1426. in *Materia Medica*; quarum decoctum huic uſui ſervire poterit non tantum, ſed & potari, & forma clyſmatis injici ſæpius; laxant enim, aperiunt, emolliunt, ut nempe ſalivatio largior prodeat.

Niſi cito ſequatur levamen, ſanguis mittendus eſt, & tentandum, an humorum impetus, ac copia, verſus alvum deduci poſſit; de qua re dictum fuit §. 1473. ut ſubſideant partes ſuperiores, nimis tumidæ. Metuendum quidem eſt, ne inteſtina male afficiantur ab acri, putrida, hac colluvie; ſed, in ancipiti tali caſu, minus malum eligendum eſſe, nemo dubitat. Si itaque turgeant fauces, ut cathartica deglutiri nequeant, quadrupla horum doſis per clyſma injici debet.

Quandoque hæc mala non adſcribi debent medentibus, ſed ægris ipſis. Curandum a lue habebam juvenem, artis medicæ non ignarum. Dederam aliquot doſes mercurii præcipitati albi, jamque prima incipientis ſalivationis ſigna apparebant: abſtinere cupiebam, ut ſemper, per aliquot horas ſaltem, ab ulteriori mercurii exhibitione, ut viderem ſalivationis ſucceſſum prius. Ægre hoc tulit æger, & me inſcio, ex pharmacopolio juſſit adferri grana quinque turbith mineralis, quæ ſtatim deglutivit, omnis moræ pertæſus, ut ajebat, & cupiens, cito ſanari, vel mori. Hoc facto, aperuit cubiculi fene-

…eſtras, frigida, & humida tempeſta-te hyemali, mortem minitatus cuſto-li, qui aderat, dum volebat impedire inſanum facinus. Poſt trihorium voca-bar ocyus, ut ſuccurrerem miſero, vix non moribundo. Caput tumebat im-maniter; oculi turgidi, prominentes, ſanguinei, lingua ex ore protenſa, tu-mens, livida, labia tumida, inverſa, pariter livida, anxietas ſumma; nun-quam videram ſpectaculum magis hor-rendum. Advolans ex vicinia Chirur-gus ſanguinem miſit ad animi deli-quium uſque; curavi, injici clyſma purgans, forte, quod incredibilem co-piam humorum eduxit; & ſubſiderunt partes tumentes brevi, ita ut libere reſpirare, & oblatum potum degluti-re, potuerit: ſequenti die, ſalivatio copioſa aderat, quæ ſequentibus per-gebat ſatis feliciter, donec ſanaretur. Per aliquot menſes tamen languit, an-tequam ſolitas vires recuperare potue-rit.

§. 1476. PErgendum, donec omnia ſymptomata evànuerint, vulgo per 36. dies.

In partibus lue venerea affectis, quæ oculis patent, evidenter obſervamus argenti vivi efficaciam; puſtulæ enim elevatæ ſubſident, exſiccantur, cadunt, vel & quandoque ſuppurando tolluntur; ulcerum fundus ſordidus depuratur, ru-bet; color vicinæ cutis purpureus, li-vidus, mutatur in colorem ſenſim na-turalem, dolores nocturni minuuntur; tophi, & gummata venerea molleſcunt, ac minuuntur pariter; quandoque idem in exoſtoſibus venereis obſervatur præ-cipue, ſi recens enatæ fuerint; in an-noſis enim hæc felicitas raro obtinet, & illæ diutius perſiſtunt; tenera oſſa narium, & palati, cadunt ſæpius; la-mellæ cranii, a lue eroſæ, ſeparantur a reliquis, adhuc ſanis. Verum omni-bus his tempus requiritur, ut cura ab-ſolvatur. Quandoque etiam dantur ta-les caſus, ubi argenti vivi efficacia ne-quidem ſufficit: *Argentum enim vivum, ſola vi vitæ actum, hoc malum ſanat, motu expellit. Ideo & ejus medica po-teſtas haud valet corrigere venereum ta-bum, quando ille figitur in locis, ad quæ actio cordis, & arteriarum vix pertingit. Hinc cariem diploes cranii non ſanat; ſed, in cellulas ejus oſſeas, conſumto pin-gui vacuas, iners effuſus, ſtagnat. Inde & oſſium medullam inquinatam hoc ma-lo vix repurgat. Gonorrhœas, in ſola cel-luloſa penis fabrica hærentes, per quas vix ullus circumeuntium humorum impe-tus, nunquam ſanat; licet luem, ſimul dominantem; perfecte eo tempore tollat. Oſſicula tenerrima, ſolis tenuibus tecta membranis, ſervare nequit, ne excidant. Sed mala venerea, quæ latitant in locis, per quæ arteriæ rubræ, flavæ, ſeroſæ, pellucidæ, cæteræque, per quas liquida cum idonea velocitate ruunt, argentum-que vivum in ſe admittere poſſunt, at-que illud fortiter urgere vitali poteſtate, perfecte ſanari queunt Mercurii virtute. Quæ profecto obſervata proderunt Medi-co; ne diffidat in his, ne vanus ſit in illis* (*Herm. Boerhaave in Præfat. Aphro-diſiac.*). Unde evidenter patet, quo ſenſu intelligenda ſit hæc regula: *per-gendum, donec omnia ſymptomata eva-nuerint*. Si enim aliqua maneant in lo-cis, ad quæ argenti vivi efficacia non pervenit, ſi oſſa infeſta, carioſa, non-dum ſeparata fuerint ſanis, & ſub hoc prætextu pergeret ſalivare æger, ſuc-cumberet certe, antequam ſanaretur. Hæc infortunia toties contigerunt, dum Agyrtæ arcanorum jactatores, mulierculæ, &c. ſalivationis curam tentare auſi ſunt.

Quodnam ergo indicium habet Me-dicus, ex quo cognoſcit, ceſſandum eſſe a ſalivatione? Antea pluribus proba-tum fuit, venereum miaſma lentis, mucoſis, & in primis pinguibus, humo-ribus miſceri facilius, illiſque intrica-ri tenaciori nexu. Per argenti vivi actionem ſolvuntur omnia pinguia cor-poris, attenuantur lenta viſcoſa omnia, & per

& per varias vias exeunt de corpore, una cum luis miaſmate, quod illis adhæret. Ubi ergo corpus ægri totum emaciatum eſt, ubi ulcera venerea depurata minuuntur, & ſub bono jam pure conſolidantur, vel ſaltem manifeſte in conſolidationem rendunt, tunc videtur ſalivatio feciſſe omne illud, quod ab hac curatione exſpectari poteſt; & ideo tunc prudentes Medici illam ſenſim decreſcere ſinunt, donec ceſſet.

Nec ſane actioni Mercurii, in tractanda hac inveterata ægritudine, fas eſto, niſi prius, ne gutta quidem intacta, univerſos corporis humores, qui ullo modo pingues ſunt, in aquam redegeris, expuleris de corpore, ſicque ſimul immiſtum his tabum venereum ablueris quam perfectiſſime de corpore affecto. Aliter, ſi quid ſtiretit, ſtatim ac novi ex alimentis ſucci, qui ſemper tunc renaſcuntur, magis quam olim pingues, perfecte vaſa repleverit, illico novus recrudeſcit morbus. Unde deducitur, rite non curari malum, niſi palleſcat inſtar mortui æger, niſi emacietur prorſus, niſi alimentis inter curandum quam minime pinguibus nutriatur, niſi tam diu protrahatur ipſa curatio, donec antiqui humores omnino de corpore migraverint. Neque ideo uniuſcujuſque eſt, fortunato dirigere argentum vivum in felicem exitum (*Herm. Boerhaave in Præfat. Aprhodiſiac.*).

Sic definiri optime poteſt ſalivationis limes; & ſimul patet ratio, quare communiter ſtatui ſoleant triginta ſex dies pro ſalivationis decurſu. Dictum fuit §. 1471. ſufficere, ſi tres, vel quatuor libræ expuantur quovis nucthemero. In decurſu ſalivationis igitur 144. libræ exibunt de corpore, ſi quatuor libræ, 108. libræ, ſi tres libræ, exſpuantur quotidie. Verum quidem eſt, ſalivationis initio, uti & dum ad finem vergit, non tantum exſpui; ſed in vigore ſalivationis ſæpe, & major copia exſpuitur. Si jam ſimul computentur illa, quæ hoc tempore, per alvum, urinam, & in primis per ſudores, exeunt de corpore (ægri enim ſalivationis tempore degunt in aere calido, probe tecto corpore) patebit, veteres humores migraſſe de corpore, & cum illis venereum virus, ſi cura fortunato ceſſerit; ſimulque patet neceſſitas, ſubminiſtrandi perpetuo, toto ſalivationis decurſu, victum liquidum, tenuem, minime pinguem, a putredine alienum. Decoctum hordei, avenæ, oryzæ, panis, addita tertia parte lactis, cremores ex iiſdem, cum juſculis carnis albæ, omni pingui ſollicite ablato, addito pauco ſucco arantiorum, fere ſola uſui veniunt, cum partes oris interni, tumentes, dolentes, exeſæ, non ferant alia. Hæc minori copia, ſed ſæpius repetita, dantur, ut ſuſtineantur vires.

§. 1477. TUM ſubinde leni doſi, mercuriali utendum per alios 36. dies, ut leviſſimæ ſputationis maneat veſtigium.

Mirum videri poſſet, quod poſt ſalivationem toleratam, & abſolutam, adhuc laudetur uſus mercurii per alios triginta ſex dies, cum hoc licet moderamine, ut lenis tantum doſis, & longiori intervallo, exhibeatur. Scopus non eſt novam ſalivationem excitare, ſed retinere corporis humores adeo ſolutos, ut ſi quid ſupereſſet adhuc de miaſmate venereo, ſive fluens cum humoribus, ſive inhærens cuidam parti, illud inde potu copioſo elui poſſet, ſicque integre fœdo morbo liberari æger. Simul, toto hoc tempore, a pinguibus, a vino, & omnibus ſpirituoſis, abſtineat; cura quoque habenda eſt, ne ſubito nimis exhauſta hæc corpora repleantur nutrimentis, etiam optimis. Latent enim oleoſa in nutrimentis, quæ macilentiſſima creduntur. Vacca potat aquam puram, & paſcitur ſolo gramine, quod ſucco aquoſo, minime pingui, turget; bis tamen de die ex hoc animali ſano emulgentur plures libræ lactis, quod copiam pinguis butyri largitur. Hinc metuunt lautiorem

vi-

victum, poſt ſalivationem abſolutam, prudentes Medici, & ſeveram diætam imperant ægris, qui, pertæſi omnium harum moleſtiarum, minus morigeri ſæpe inveniuntur; ſed ſemper ſuo periculo, dum ſimul Medico ingens tædium creant.

Vidi aliquoties tales calamitates, &, inter alios, curandum habui juvenem, qui ante ſex ſeptimanas cum muliere, quam lue infectam noſſet, rem habuerat. Sequenti die, cancrum venereum habebat in parte interiore præputii, poſtea bubones oriebantur, una cum intolerabili capitis dolore nocturno, qui ceſſabat, erumpentibus maculis rubris, copioſis, in fronte; dein cepit conqueri de dolore naſi; paulo poſt dolebant fauces. Peſſima mala metuens, ſuaſi ſalivationem; undecim grana præcipitati albi, diviſis doſibus data, ſufſecerunt ad ſalivationem excitandam, & ſuſtinendam toto curæ tempore.

Monueram ſedulo, ut præſcriptam ipſi diætæ normam ſervaret, recidivæ metu. Petulanter riſit monentem, & monſtravit lagenas vini Burgundici, quas heſterna cœna evacuaverat cum amicis, reſiouumque pernionis, quem ſapidiſſimum fuiſſe jactabat. Poſt ſex ſeptimanas, turpes in fronte maculæ redierunt; uti & faucium dolor, ac exulceratio. Decoctorum, ex *radice Bardanæ*, *Chinæ*, *Sarzeparillæ*, copioſo uſu, interpoſitis ſubinde purgantibus hydragogis mercurialibus, una cum diæta ſevera, hæc luis recidiva curata fuit.

In alio caſu ſimili, ſecunda ſalivatione opus fuit, ut tollerentur omnia luis ſymptomata, quæ rediverant ferociora quam ante. Verum ille monita, poſt ſecundam ſalivationem, an amuſſim ſervaverat, quem, poſt duodecim annos ab ultima curatione, ſalutavi ſanum, formoſa conjuge, & prole robuſta, ac ſana, beatum.

Si enim antiqui mali poſt ſalivationem quid adhuc remanſerit in corpore, ſilet morbus quidem, & fallaces dat inducias, quamdiu vis vitæ magna non eſt, nec humores pingues ſunt; ſed poſtea turpiter recrudeſcunt omnia.

Certiſſima pariter ſanatæ luis fiducia eſt, ſi omnia ulcera cicatrice firma claudantur, &, poſt largiorem vitam, nihil de priſtino malo repullulet.

Ex omnibus, quæ hactenus de ſalivatione dicta ſunt, patet, illam raro vitæ periculum inducere, ſi peritus, & prudens ſit, qui curam dirigit, faciliſque æger morem gerat præceptis Medici; in primis, ſi remediis mercurialibus, interne datis, ſalivatio excitetur, quorum efficaciam moderari, minuere, augere, melius poſſumus. Neminem vidi mortuum a ſalivatione, cujus curam geſſi; unicus fuit in ſummo diſcrimine, quod ipſius temeritati unice tribui debebat; ut ante patuit.

Omnes tamen Medici facile dabunt, ſalivationis curam tædiis, & moleſtiis graviſſimis plenam eſſe. *Celeberrimus Boerhaavius* (*In Præfatione Aprodiſiac.*) qui ſalivationem commendabat tanquam efficax ad luem curandam remedium, monet, poſt ſalivationem finitam, adhuc magnam reconvaleſcentis ægri curam habendam eſſe: *Niſi enim curatum jam hominem per menſem unum, alterumve a pinguibus arcuetis pabulis, atque a putreſcentibus facile cohibueris, dolebis fruſtra, te diſcruciaſſe miſerum crudeli duriſſimi remedii tortura; quum fere ſemper aliquid hæreat, unde ſepultus reſurgat morbus, novaſque vires capiat.*

Dolores ingentes linguæ eroſæ, quæ aliquando profundis rimis finditur, hæmorrhagiæ ex partibus oris interni eroſis, quæ ſæpius contingunt, ubi dentes carioſi adſunt (*Turner. Syphil. p.* 202.) & quandoque tanta copia, ut ferro candenti compeſci debeat, deglutitio difficilis, vix non impedita, ſputi noctu, diuque fluentis copia, vix non omnem ſomnum miſeris impediens, dentium ante ſaniſſimorum lapſus, unde in flore ætatis turpiter edentuli ex morbo reſurgunt, eroſæ partes oris interni, quandoque inter ſe concreſcentes, dum ſanantur, ita ut poſtea maxillas diducere nequeant,

queant, linqua lateraliter aliquando gingivis, aut buccis internis accreſcens, tot miſeriis excruciati ægri curæ tempore ſæpius mortem optant, ut tantis calamitatibus eripiantur.

Verum quidem eſt, ſæviſſima hæc mala tunc in primis contingere, cum curationi præſunt imperiti, uti nimis ſæpe in curanda lue contigit: interim negari nequit, ſalivationem eſſe moleſtiſſimum curandi genus. Conſuli poſſunt omnes auctores, qui methodum ſalivationem adminiſtrandi per totum ejus decurſum deſcripſerunt.

Nullum fœdius, & magis miſerabile ſpectaculum excogitari poteſt, quam videre in Noſocomiis, ad curandam luem deſtinatis, numeroſos ægros, in conclavibus amplis locatos, media in ſalivatione verſantes. Si quid incautam juventutem a libidinis illecebris tutam reddere poſſet, hoc certe foret ſpectaculum.

Nemo ergo mirabitur, Medicos ſemper optaſſe, ut luem veneream abſque fœda hac ſalivatione curare poſſent. *Joannes Almenar* (*Aphrodiſiac. p. 368.*) Hiſpanicus Medicus, quem celeberrimus *Aſtruc* (*De Morbis vener. t. 2. edit. 2. p. 614.*) non ſine ratione, inter antiquiſſimos ſcriptores de morbo Gallico numerandum cenſet, unctionibus mercurialibus uſus fuit quidem; ſed ſalivationem inde ſecuturam impedire conatus eſt. Sic autem habet: *In generatione ſaniei febres, & dolores fiunt magis, quam facta ſanie; & ideo optimum, & ſingulare, eo tunc adminiſtrare ſolutivum, ut, antequam humor per os expellatur, deorſum evacuetur; & ſic nocumentum in ore evitatur, ut ego ſæpius expertus ſum; aut, ſi puſtulas, aut plagas ulceroſas, habuerint, ibi attrahentia ponantur, ne humor inde evacuetur, & ab ore divertatur.* Hinc apparet, methodum, ſine ſalivatione curandi luem veneream, jam primis temporibus morbi cogniti in Europa adhibitam fuiſſe, quam poſtea laudaverunt plures alii, *Amatus Luſitanus* dictus, *Leonardus Botallus* Aſtenſis, &c. Poſtea hæc methodus dicta fuit *Monſpelienſium*. Unguenta mercurialia illinebant, vel & Emplaſtris argentum vivum in ſe continentibus tegebant varia corporis loca. Alii dederunt præparata mercurialia varia interne. Simulac anima olere incipiebat, & dentes quaſi aſſurgere, dabant ſtatim purgans, ut evitaretur inſtans ſalivatio; ſicque conabantur per alvum educere illa, quæ cæteroquin per os fluxiſſent; pergebant in uſu purgantium, donec os ægri non amplius doleret, nec fœteret, nec caleret. Dein de novo applicabant argentum vivum corpori, donec apparerent ſigna inſtantis ſalivationis, quam denuo præoccupabant datis purgantibus. Hac methodo procedebant, alternatim excitando, & ſufflaminando, ſalivationem, donec luis ſymptomata evaneſcerent. Vocabatur a quibuſdam methodus ſanandi luem *per exſtinctionem*; quia ſalivatio incipiens, datis purgantibus, quaſi extinguebatur.

Sed eſt & alia methodus ſanandi luem per inunctiones, ſine ſalivatione excitata, & abſque purgantibus datis ad ſalivationem impediendam. Celeberrimus *Chevalier* (*Lettres à M. de Jean ſur les maladies de St. Domingue &c. pag. 69. &c.*) ſe hac methodo in America uſum fuiſſe, teſtatur, & ſalivationem damnat omnino, tanquam inutilem, immo noxiam; ideoque ſemper ſollicite evitandam eſſe vult. Vocat hanc methodum *frictionem per exſtinctionem*. Conſiſtit in eo, ut parcior copia argenti vivi illinatur ſingulis vicibus, quam fieri ſolet, dum frictiones mercuriales adhibentur hac intentione, ut ſalivatio excitetur. Utilitatem talium frictionum inde deducit, quod ſic major quantitas argenti vivi corpus ægri ingrediatur, nihilque de illo exeat ex corpore per alvi fluxum, vel per ſalivationem. Monet enim, quotidie os internum ægrorum ſollicite inſpiciendum eſſe; ſi vel minima indicia ſalivationis inſtantis obſervetur, illico a frictione abſtinendum ju-

...bet; &, niſi prius omnia ſigna imminentis ſalivationis diſparuerint omnino, frictionem non eſſe repetendam, monet. Ut autem citius hæc ſigna futuræ ſalivationis evaneſcant, laudat decoctum plantaginis, in cujus ſingulis libris duodecim grana aluminis ſoluta fuerint, ut os hoc colluatur.

Præcipuam curæ facilitatem deducit ab eo, quod hoc modo major copia argenti vivi permiſceatur humoribus humanis, & longiori tempore cum illis moveatur per vaſa; unde ſequitur omnium humorum major ſolutio, quam ad curationem ſufficere, credit. Axioma enim practicum ſtatuit ſequens: *Redde ſanguinem, & lympham fluidiora, & deſtruxiſti virus.*

Botallus teneros infantes, lue infectos, ſimili fere methodo tractabat (*Aphrodiſiac. p.* 887. 888.). Cum enim ab illis difficulter ſumantur remedia: *parcius igitur in iis agendum eſt, imo quam parciſſime, leviſſimeque, ſtatim deſinendo ab illitu, dum leviuſculum quidquam ori apparere inceperit.* Verum quidem eſt, quod jubeat alvum lubricam reddere, purgando nutrices, *polypodii*, vel *ſenæ folia* epulis incoquendo. At *Botallus* fatetur candide, ſe didiciſſe, illitionibus mercurialibus curare infantes, a muliere, quæ ſic proprium filium curaverat, nondum biennem, qui, a fœda nutrice infectus, matrem ſubinde ſugendo polluerat, quæ, nil mali ſuſpicata, maritum infecerat inſcia. *Botalli*, fratiſque ejus pariter Medici, conſilio, parentes illitionibus mercurialibus a lue curati ſunt; infanti nihil applicatum fuit. Sed ſupererat forte quid de unguento mercuriali, quod mater clam ſervaverat, &, Medico, ac marito inſciis, clam illinivit filium. Cum, paucos poſt dies, *Botallus* videret puerum, hilarem, ſanum, in matris gremio ludentem, inquirebat, unde tanta contigiſſet mutatio; nec faſſa eſt mater: maritus enim aderat, qui illam temerariæ audaciæ accuſaſſet. Poſt aliquod tempus, dum ſolam inveniret *Botallus*, anxie perſcrutatus eſt, quid puero, antea miſerrimo, nunc ſano, contigiſſet; Mater, ſub ſilentii ſigillo, illi revellavit ſequentia: *Artus, ait, ter illevi leviter, &, diebus alternis, gingivas ubi rubeſcere conſpexi, ab illitionibus quievi; ſtillavit huic os; ſed non multum, neque diu; eumque a conjuge omni induſtria divertebam, ne, conſcius facti, culparet me criminis; verum, divino nutu, non minus proſpere infanti ceſſit, quam nobis ipſis, ſic ut omnes firmiter domi valeamus.*

Plures Medici fuerunt in hac opinione, luem veneream, antiquam nimirum, & confirmatam, non poſſe radicitus exſtirpari, niſi per ſalivationem, & ſeveram quidem.

Celeberimus *Aſtruc* (*De Morb. vener. l.* 2. *c.* 9. *p.* 149.) ſalivationem, quam tamen laudat, & utilem credit, ſtatuit, ad exterminandum morbum abſolute neceſſariam non eſſe, modo de admiſſa intra corpus debita quantitate mercurii conſtiterit. Unde credit: *ſalivationem medentibus cynoſuræ inſtar eſſe, unde poſſint certius colligere, tum quanta Mercurii copia ſit, tum quantam vim Mercurius admiſſus exerat in ſanguinem; atque adeo, unde ſciant, remedii efficaciam, pro nata morbi natura, aut inveteratione, tutius moderari.* Sed certe durum videtur, exponere ægros graviſſimis ſalivationis moleſtiis, ut Medicus melius cognoſcat quantitatem mercurii in corpus admiſſam, ejuſque actionem. Hæc longe commodius determinari poterunt. Si enim interne exhibetur, exactiſſime determinare poſſum pondere quantitatem ingeſtam; de effectu judicare potero ex ſymptomatum luis decremento obſervato. An autem per ſalivationem, tanquam maxime naturalem viam, expellatur fellicius fœdum luis miaſma, nullo experimento conſtat. Fatetur *Aſtruc.* (*Ibidem*) per alias vias expelli poſſe; unde monet, quod, ſi ſalivatio deſit: *opus ſit, evacuationes alias quaſdam ſubſtitui, quaſi vicarias, natura quidem, per ſudorem, vel urinam; arte vero*

ro per alvum, ut virus qua data porta poſſit effluere. Præterea, certo novimus, fœditatem, & moleſtias ſalivationis non produci a lue, ſed ab argento vivo, etiam ſola inunctione corpori applicato. Saniſſimi homines, qui unguentis mercurialibus perfricant alios, toties moleſtiſſimam ſalivationem paſſi fuerunt; uti nimis notum eſt.

Hanc incepi ſuſpicari primo, ſalivationem non requiri ad luis venereæ curam, vel ſaltem leviſſimam tantum. Adſtipulabatur huic opinioni *celeberrimus Aſtruc* (*Ibid. p.* 150.) qui ſic temperandam voluit eſſe ſalivationem, ut pauca tantum fiant in ore ulcera, & lenis tantum ſalivatio. Imo tarda, & parca, Mercurii adminiſtratione de induſtria ſalivationem declinandam voluit, aut, ſi appareat, arte reprimendam catharticis, in quibuſdam ſaltem caſibus, ubi ſalivationis decurſum non videretur abſque vitæ periculo ſuſtinere poſſe æger.

Sed norunt omnes, qui lui venereæ curandæ operam navarunt, non tam facile argentum vivum poſſe coerceri, dum actuoſum eſſe incipit; præcipue, ſi inunctionum methodo adhibitum fuerit. Antea, ad §. 1473, 1474, patuit, non impune ſemper Mercurii vim ad alvum ruere, cum juſtus metus ſit, ne acris ſalivæ, quæ totum os internum exedit, copia, per inteſtina tranſiens, ſimilia in his mala excitet. Præterea, non omnes homines eodem modo afficiuntur ab argento vivo; dum parva quantitas in quibuſdam validam ſalivationem excitat cito, & ſuſtinet diu, quæ in aliis nullum adhuc activitatis ſuæ indicium dediſſet; quod denuo novam difficultatem parit.

Attentus vidi aliquoties de die ægros, quos a lue curabam; contuli cum illis, quæ olim obſervaveram, ſicque credidi, me vidiſſe prima ſigna in ulceribus venereis, dum argentum vivum, corpori ingeſtum, incipiebat fieri actuoſum, licet adhuc nullum ſignum incipientis ſalivationis obſervarem. Videbam enim ulcerum fundum humeſcere, ſordes vacillare, vicinæ cutis colorem emendari. Conobar tunc, hunc ſtatum præſentem conſervare diutius, non urgendo ſalivationem repetitis mercurii doſibus, ſed procraſtinando potius, nulla tamen dabam purgantia; incipiebant dolores nocturni miteſcere bubones minuebantur mole.

Hoc ſucceſſu incitatus, incepi cogitare de alio remedio mercuriali, quod quidem magnæ foret efficaciæ; ſed tamen poſſet dilui pro lubitu, adeoque in minutiſſima doſi tentari.

Cum autem explicatio virtutis argenti vivi, per ſolum pondus, & diviſibilitatem, minus arrideret, aliamque efficaciam Mercurio ineſſe crederem, uti pluribus ad §. 1467. deducere conatus fui, ideo magis incitabar ad quædam hic tentanda.

Multa olim tentaveram in morbis difficilibus curandis, circa ſolutiones metallorum; ab illis enim, fateor multum ſperabam. Vegetabilium, & animalium partes, vix non omnes, citius, vel ſerius ſubiguntur per vires vaſorum, & viſcerum, ita ut noſtris liquidis aſſimilentur omnino. Metalla manent imminuta fere ſemper, donec de corpore expellantur: quamdiu manent in corpore, dotes ſuas retineret. Ferrum v. g. communiſſimum, & ſaluberrimum metallum, ſemper fere in animalibus, & vegetabilibus invenitur, per corporis vaſa cum liquidis noſtris tranſit, nec tamen mutatur; hinc vel in ipſo mellis exuſti carbone reperitur, & in rubra ſanguinis parte, & in calculo; uti alia occaſione dictum fuit.

Verum ferum, & alia metalla, tunc facillime feruntur a corpore, aguntque, efficaciter tamen, quando maxime diluta ſunt, & ventriculum, ac inteſtina nullo modo irritant; ſed ſe ſubducunt, abſque ullis turbis excitatis, vel in intimos receſſus corporis. Sic ferum propinatur nobis, a Natura, in acidulis ferratis dictis, ſolutum menſtruo, forte nondum bene cognito, nec hactenus facile imitabili.

Quæ-

§. 1477. Quædam alia in diverſis metallis tentavi, per propria menſtrua in vitriolum converſis, deinde larga copia aquæ dilutis. An non ſic vere potabilia reddi poſſunt metalla?

Metallorum vitriola conſtant acqua diluente, acido ſolvente, & metallo ſoluto. Quamdiu hæc tria intime permiſta manent, vitriolum eſt pellucidum, quod in quavis aquæ copia dilui poteſt ad lubitum; &, ſi vel in centenis aquæ libris unicum granum Vitrioli diluatur, in ſingula gutta totius maſſæ hæret proportionalis particula metalli; uti Chemicis experimentis ad oculum demonſtrari poteſt: ſi, exſiccando, tollas aquam, perit tota vitrioli pelluciditas; ſi majori ignis gradu acidum ſolvens exprimatur, roſum metallum ſupereſt, non amplius diſſolubile in aqua: ochram vocant.

Sed dum uniuntur hæc tria, acqua, acidum, metallum, in vitriola, naſcuntur novæ vires, quæ non fuerant in ſingulis; ſed ex unione omnium naſcuntur. Vitriolum argenti, ex ſe inſipidi, ſaporem amariſſimum acquirit, & acerrimum. Si lamella cuprea immittitur aquæ puræ, quæ vigeſimam partem vitrioli argenti in ſe habet ſolutam, redit totum argentum, æque inſipidum, ac ante. Omnis enim amator evanuit.

Cum hæc omnia animo volebam, incidit in mentem, tentare vitriolum mercurii, ſed dilutiſſimum. Argenti vivi inſignem efficaciam in curanda lue venerea omnes agnoſcimus; ſed ſpem hanc animo fovebam, forte efficaciſſimo tali remedio mercuriali, luem curari poſſe, ſine ſalivatione; quod præcipue in votis erat.

Noveram quidem, argentum vivum facile ſolvi in aqua forti, & ſpiritu nitri: aqua Regia, & ſpiritu ſalis marini, ſolvi difficilius. Sed ſciebam (*H. Boerhaave Chemiæ t. 2. pag.* 481. *Proceſſu* 195.) ſi Argenti vivi pars una cum duplo ſalis marini puriſſimi decrepitati teritur diu, dein ex cucurbita vitrea igne ſatis forti, per quinque, vel ſex horas, agitur, tuncque frigefacta frangitur cucurbita, deprehendi Mercurium ſublimatum, ſolidum, ſiccum, vera vitrioli forma. *Eſt enim verum vitriolum argenti vivi ſolidum, ſic cum, in aere ipſo ſatis conſtans* (*Ibidem Proceſſu* 198. *pag.* 467. 488.). *Baſis hujus vitrioli eſt argentum vivum puriſſimum; altera pars eſt ſpiritus ſalis marini omnium meraciſſimus, qui ulla arte haberi poteſt, hic forma ſolida exiſtens.* Præterea, argentum vivum, in ſpiritu nitri ſolutum, ſi imponitur retortæ, & abſtrahitur ſpiritus nitri omnis, ad ſiccitatem uſque, urgendo in fine per duas, treſve horas, igne arenæ maximo, tunc in fundo retortæ invenitur argentum vivum, ſub forma maſſæ ſolidæ, coccineo fulgore ſplendentis; & vocatur præcipitatum rubrum in Officinis, quod inſignem fixitatem acquiſivit; dum e contra ſpiritus marini ſalis cum ſoluto argento vivo concreſcit in maſſam ſemivolatilem, qui *Mercurius ſublimatus* dicitur; &, quia omnes partes animalium, quas attingit, erodit quam citiſſime, & in eſcharam mortuam convertit, hinc appellatur corroſivus, & merito.

Non deterrebat me cognita hujus remedii acrimonia; poteram enim illud, aqua ſolutum, diluere pro lubitu, ſicque hæc tentamina, vel a milleſima parte grani incipere, ſi vellem. Animum certe addebant illa, quæ apud optimum præceptorem leguntur (*Ibidem*): *Sapor hujus vitrioli terribilis, auſterus. Granum unum, aquæ uncia dilutum, dat remedium coſmeticum prudenter uſurpantibus. Venenum omnium inſectorum cutaneatorum, ſimplici lotura. Si drachma talis miſturæ, ſyrupo violaceo mortificata, potatur bis, terve, in die, mira præſtat in multis morbis incurabilibus. At prudenter, a prudente Medico! Abſtine, ſi methodum neſcis.*

Nec ſtatim lui venereæ curandæ adhibui hoc remedium: primo, a vigeſima grani unius parte, in libra aquæ puræ diluta, incepi; ſic dividendo hanc

doſin, ut nycthemeri ſpatio abſumeretur tota, a muliere quinquagenaria paupere, quæ annoſum ulcus gerebat, fœdamque ſaniem copioſam plorabat quotidie, & lancinante dolore moleſtum erat; nulla tamen omnino ſuſpicione labis venereæ. Ulcus curavi tegi *Emplaſtro diapompholygos* in Officinis dicto. Senſim auxi doſin, donec quartam partem grani ſumeret intra diem naturalem; ſed, dum augebam ſublimati quantitatem, augebam & copiam aquæ. Simulac obſervabam, ſordidum hoc ulcus mundari, ſaniem ſpiſſeſcere, & minus fœtere, manſi in eadem doſi per plures dies. Ubi advertebam, ſtare malum, nec progredi curam, addidi denuo vigeſimam grani partem; ſicque tandem, viginti quatuor horarum ſpatio, medium granum, binis ad minus aquæ libris dilutum, ſumſit. Bonum, & mollem, victum ſubminiſtravit ægræ, vix non omnium indigenæ; &, præter infuſum florum ſambuci, quod ad lubitum potabat, addita tertia parte lactis, nullum purgans, nullum aliud remedium, dedi, ut certus eſſem, curam ſoli remedio dato adſcribendam eſſe. Poſt trimeſtre ſpatium, ulcus ſanatum, & firma cicatrice clauſum vidi Sanitas erat emendatior, quod & meliori victui, ac curius animi mordacibus ablatis, tribui poteſt, cum, ſanata, potuerit poſtea honeſto opificio ſibi neceſſaria comparare.

Aliquot ſimilibus caſibus confirmatus in uſu hujus remedii, cepi illud adhibere lui venereæ curandæ, & magnam inde ſpem concepi. Hoc tamen contingebat ſiniſtri in quibuſdam, quod moleſtam aſperitatem in faucibus perciperent, quandoque ſatis diu, poſt deglutitum remedium. Cum metuerem inde aliquid damni, multum minuebam quantitatem remedii; ſed & decreſcebat efficacia, ſimili proportione.

Vidi poſtea, quod, a largiori doſi ſublimati corroſivi in aqua ſoluti, vomitus ortus fuerit, primis binis doſibus; & deinde ſemper nauſea, ac ægritudo, cum ſenſu ardoris, a ventriculo ad fauces uſque; ſed abſque vomitu: ſequebantur porro tormina, alvi evacuationes, & borborygmi. Sed notandum eſt, quod, dum ſeptem grana mercurii ſublimati corroſivi ſoluta fuere in unciis octo aquæ fontanæ, & hujus ſolutionis mane, ac veſperi dabatur cochlear, ita ut totam hanc quantitatem octidui ſpatio ſumeret ægra, ſalivatio ſecuta fuerit, & brevi tempore felix curatio plurimum, ac peſſimorum, ulcerum (*Med. Obſ. and Inquiries T. 2. p. 229.*).

Cum a minima doſi inceperim in mea ægra, & nunquam dederim plus quam medium granum intra nucthemerum, illudque longe majori copia aquæ diluerim, cura fuit lentior, ſed & nullo ſtipata incommodo.

Illo autem tempore, dum varia tentabam, ut poſſem dare ægris talem quantitatem ſublimati corroſivi, & ſic dilutam, ut nec ardorem ullum in faucibus, aut œſophago, faceret, nec ventriculum, vel inteſtina irritaret, & tamen curaret efficaciter, litteras accepi ab erudítiſſimo viro, quem magni ſemper feci, & facio, *Ribeira Sanches*, Ruſſorum Imperatricis tunc Archiatro, in quibus indicat, quod veteranus Chirurgus daret mane, ac veſperi, in deſperatiſſimis etiam malis venereis, unciam ſequentis remedii: ℞ *Mercurii ſublimati corroſivi drachmam, ſpiritus fermentati ex hordeo, vel ſecale, parati, ſemel rectificati uncias centum, & viginti.* Augebat, vel minuebat, doſin, pto ratione effectuum ſequentium; ſicque curabat hos morbos certiſſime, abſque ullo ſecuto malo. Additur, *ſalivationem ſequi pro ratione*.

Multum me delectabat hujus remedii communicatio. Dicebam inde, cum in ſingulis unciis contineretur medium granum ſublimati corroſivi, poſſe illius integrum granum dari ſpatio diei naturalis, abſque noxa. Cum autem moris eſſet Chemicis, accendere Alcohol vini ſupra *turbith minerale*, & *præcipi-*

ta-

). 1477.
atum rubrum, ut hæc, mitiora ſic red-lita, tutius interno uſui ſervire poſ-ent, ſperabam ſimile quid fieri poſſe, dum ſublimatus corroſivus digereretur, & ſolveretur in tam larga copia ſpi-ritus frumenti rectificati. Adhibui hoc remedium; ſed ſtatim dabam ſuperbi-bendam libram decocti *rad. althææ*, vel alterius decocti emollientis, adden-do aliquam glycirrhizæ partem, ob ſa-poris gratiam; quandoque tertia, vel quarta parte lactis addita. Aliquando ſimplici decocto hordei, vel avenæ, addebam quartam partem lactis, in uſum ſimilem. Hoc modo facile fere-bant remedium ægri, & de nulla re querebantur.

Adhibuerunt alii ſpiritum vini, lo-co ſpiritus frumenti; &, quantum no-vi, eodem cum effectu.

Conſtanter uſus ſui hoc remedio, in hac proportione, quam *D. Sanchez* mi-hi indicaverat; medii nempe grani ſu-blimati corroſivi ad unciam ſpiritus; unde miratus ſum, quod invenerim apud eruditiſſimum Medicum Pariſinum (*Le Begue de Presle ſur l'uſage interne du ſublimè coroſif. pag.* 33.) in litteris *Sanchez ad Gomelin* datis, laudari aliam proportionem, nempe, ut quatuor gra-na ſublimati corroſivi ſolvantur in qua-draginta octo unciis ſpiritus vini; ſic duodecima tantum grani pars in ſin-gulis unciis haberetur. Dubitabam, an forte numeris in epiſtola ſcripta fuiſſent 24. grana, & caſu excidiſſet primus character, adeoque error hic contigiſſet. Conſului erratorum Cata-logum, & non inveni.

Notandum eſt, quod in litteris *D. Sanchez* legeretur, ſalivationem ſequi hujus remedii uſum. Dum ſeptem gra-na mercurii ſublimati corroſivi, in aqua fontana ſoluti, abſumebantur octidui ſpatio, quarta die jam aderat ſalivatio, ita ut tres, quatuorve libræ quotidie exſpuerentur (*Medical obſervat. and. Inquiries t.* 2. *p.* 230.). Notantur quidem, quod os internum minus tumeret, nec halitus oris adeo fœteret, ac fieri ſo-let, dum, data *calomela*, ſalivatio ex-citatur. Sed, cum in votis haberem, luem curare, abſque ſalivatione, mi-norem remedii quantitatem exhibui; nempe cochlear, ſive unciam mediam, mane, & veſperi, ut illam evitarem. Si in hominibus robuſtis, aut in lue venerea magis inveterata, lentius pro-cederet cura, mane, & veſperi dabam drachmas ſex, id eſt, cochlear cum dimidio; ſi nec ſic votis reſponderet eventus, dabam duo cochlearia mane, & totidem veſperi. In juniori ætate, minuebam remedii quantitatem.

Cum per plura experimenta jam cer-tus eſſem de utilitate hujus remedii, & facile præviderem, plures forte elapſu-ros annos, antequam quintum Com-mentariorum tomum abſolverem, vo-lui communicare pluribus hujus reme-dii uſum, ut citius innoteſceret illius utilitas; hinc Medicis pluribus, & qui-dem in diverſiſſimis regionibus, cum quibus mihi commercium literarium intercedebat, uti & illis, qui me de aliis morbis conſulebant, indicavi ſim-pliciter, Commentariis reſervans de-ductionem rationum, quæ me impule-runt, ut *ſublimato corroſivo* uterer, cum honore laudaturus illos, per quos pro-feceram.

Hæc eſt ratio, quare plures Medici crediderint, mihi deberi uſum hujus remedii; cum pauci antea auſi fuerint uti hoc remedio, quod peſſimam fere ubique famam habebat.

Noſocomium, ad S. Marcum voca-tum, a piis Fundatoribus conſtitutum erat in Viennenſi ſuburbio, ut paupe-res lue venerea affecti curarentur.

Bis in anno hæc cura inſtituebatur per ſalivationem ſatis validam; ut nem-pe radicitus curarentur. Miſeri ægri, magno numero collecti, toto ſalivatio-nis tempore, ſupini decumbere non poterant; ſi enim, in tali caſu, ob-dormire vel inciperent, mox peribant concluſi! Aliis hæmoptoe, vomitus, dyſenteria, accedebant, non ſine in-genti moleſtia, & periculo.

Jam

Jam a multo tempore utebantur in hoc Noſocomio remedio quodam mercuriali, quod tegebatur ſollicite, cujus adminiſtratio committebatur homini artis medicæ omnino ignaro, qui arcano hoc ſuperbiebat; quo mortuo, obtinui tandem, ut miſerorum cura ſusciperetur a Medico; hoc munus per plures annos geſſit egregius vir *Maximilianus Locher*, qui dum munus auſpicaretur, horrendam hanc calamitatem deteſtatus, me conſuluit, certam, & mitiorem fœdi morbi medelam anxie deſiderans. Suaſi ſolutionem ſublimati corroſivi in ſpiritu frumenti ſemel rectificato, ea proportione, & exhibendi methodo, uti dictum fuit. Primum periculum fecit 1. Maji 1754. in centum viginti octo ægris, qui jam parati ad ſalivationem in lectulis decumbebant; ſanatos mihi monſtravit omnes, abſque ulla ſalivatione.

Exulavit poſtea ſemper ex hoc Noſocomio ſalivationis methodus; &, octo annorum ſpatio, a 1754. ad 1762. uſque, curavit 4880. lue venerea laborantes eodem remedio: poſteá ſic perrexit eodem tramite, ad mortem uſque, qua nobis ereptus fuit anno 1768. longiori vita digniſſimus. Manet tamen ſub digno ejus ſucceſſore eadem curandi norma (*Vide de his libellum Maximil. Locher obſerv. Practic. circa luem vener. &c. p. 136.*).

Teſtatur autem ſequentia: *Nullus ex vi remedii mortuus, vel gravius, & periculoſum, ſymptoma expertus eſt*. Præterea hoc inde Noſocomio commodum contigit, ut non gravetur ægrotantium numero bis in anno, vere nempe, & autumno, ſed omni menſe, omni die, lue venerea affectis, quotidie adventantibus, medela fieri poſſit.

Niſi ſaburra in primis viis, vel plethora, adſit, nulla præparatio requiritur. Cæterum ſanguinis miſſio, aut purgans, adhibetur.

In Noſocomio, poſt ſumptum remedium, retinentur ægri in hypocauſto, donec ſudent. Victus datur, ex juſculis farinaceis, tenuioribus; carne alba, pane bono. Vinum, pinguia, ſalita, exulant. Conceditur levioris cereviſiæ uſus.

Pro potu communi, decoctum hordei, vel avenæ, vel aliud, ex emollientibus paratum, addito lacte, in ægris ſiccioris temperamenti. Monentur, ut largius potent; ſic enim felicius cura ſuccedit.

Qui a remedio ſumto bis, terve de die purgantur, reſtituuntur citiſſime. Hoc obſervans *Locher* ſubinde curæ tempore purgans interpoſuit.

In quibuſdam obſervavit, remedium agere per alvum; in aliis, per urinam; in multis, per ſudorem.

In millenis vis unquam vidit ſalivationem ortam; & tantum in illis, qui prius alia remedia mercurialia ſumſerant. Ad prima ſalivationis ſigna ceſſabat ab uſu remedii; copiam dabat decocti emollientis: ſic ſolebat ſponte ceſſare ſalivatio; quo facto, redibat ad remedii uſum, in quo pergebatur, quamdiu aliquod luis ſymptoma ſupereſſet. Plurimi ſanabantur ſpatio ſex, ſeptimanarum. In illis autem, in quibus malum profundas egerat radices, & in partibus mollioribus ulcera profunda produxerat, binis, vel tribus menſibus opus erat.

Obſervavit, viros citius ſanari, quam fœminas, in quibus morbus ſe tardius manifeſtare ſolet, & hinc ſæpe difficilius medelam admittit. Præterea, tempore menſtruorum ſolent mulieres omne remediorum genus reſpuere, & quidem multæ ſatis pertinaciter; unde cura protrahebatur. Multis tamen obſervationibus certus ſum, menſtruam evacuationem non turbari uſu hujus remedii.

Certus, ſum, non nocere uſum, etiam ſatis diuturnum, hujus remedii. Dedi enim nobili juveni, cui, poſt ophthalmiam peſſime tractatam, utraque cornea, uti & utraque lens cryſtallina, opaca manſerat, per octodecim

cim menſes mane, & veſperi cochlear; ceſſabam tantum, ſi ophthalmia recrudeſceret, qua brevi ſanata, pergebam denuo: optatum habuit ſucceſſum curatio (*Le Begue de Presle ſur l'uſage interne du ſublimè corroſif. p.* 11.) Scripſeram hæc eruditiſſimo apud Londinenſes Medico *Sylveſtre* tertio Martii 1758. vidi eundem hoc anno 1769. ſaniſſimum. In radicata admodum lue diu uſus fui ſæpius, nec ullam inveni noxam.

Cum multis lucrum minuendum videretur non leviter, ſi ſalivatio obſoleſceret, inſuſurrabant omnibus, ingens facinus eſſe, dum homines in vitæ diſcrimen deducebantur, dato veneno, citius, ſeriuſve nocituro quam certiſſime. Calculum ſubducebant, & inveniebant, triginta dierum ſpatio, ſumi ab ægris quindecim grana ſublimati corroſivi, quæ quantitas vel tribus ſanis, & robuſtis viris necandis ſufficeret. Unde concludebant, decimam partem vitæ deſtrui neceſſario temeraria hac medela. Mirum hoc argumentandi genus in quibuſdam ſcriptis impreſſis legi; vidi & in diſputationibus Medicis publice ventilari. Tentatum quoque fuit, negare factorum veritatem.

Trecenti milites ad Noſocomium S. Marci fuerant miſſi, ut a lue venerea curarentur; ſex ex illis repudiare voluit Medicus *Locher*, tanquam incurabiles, cum, ſæpius luem paſſi, haberent vix non omnia oſſa majora corporis carioſa. Sed precibus, ac lacrymis deſiderabant, ut ultimum hoc tentamen illis non negaretur; hinc, cum reliquis, admiſſi ſunt.

Miſeri illi vix levamen ullum ſenſerunt, reliqui exiverunt ſani.

Dabatur mihi brevi poſt reſcriptum ex Conſilio Bellico, quo accuſabatur Noſocomii Medicus, quod trecentos illos milites dimiſiſſet ex Noſocomio, nullo modo curatos, imo longe pejus ſe habentes, quam dum Noſocomium ingreſſi fuerant.

Protocollum Noſocomii ſtatim mihi attulit Medicus; inveni nomina militum, cohortes, legiones &c. diem introitus, & exitus ex Noſocomio, omnia ſollicite notata. Bona fortuna, omnes milites, qui in Noſocomio curam ſubiverant, aderant adhuc in præſidio Viennenſi. Medicus jure urgebat ſeverum rei examen; nec minus ego. Sub vario prætextu nectebantur moræ, & interea calumniator abiit, exceſſit, erupit, evaſit. Poſtea tranquille perrexit optimus *Locher* curare lue venerea affectos ſolito more.

Quibus diſplicebat hæc methodus, ſemper plenam libertatem habuerunt alia uti pro lubitu. Ægri, qui credebant, ſe nunquam ſanari tuto poſſe, niſi ſalivationis torturam ſubirent, inveniebant ſemper quoſdam paratiſſimos, ut illorum voluntati morem gererent libentiſſime.

Gaviſus ſum, ſi quis convictus ſequeretur illa, quæ credebam meliora; ſed ſemper ſollicite cavi, ne quis, coactus, hoc faceret. Illos, qui turpis lucri cauſa manebant pertinaces, contempſi tantum, & ſuo reliqui fato. Agyrtas, nocivam hominum fœcem, ſevere cohibui, vel expuli quantocyus, ne fallerent imprudentes, dum temerariis auſis impune graſſantur in genus humanum. Hactenus non exceſſi quantitatem duarum unciarum, ſive quatuor cochlearium, de die, in lue magis inveterata; frequentiſſime unicum cochlear mane, & veſperi ſuffecit: lentius forte ſuccedebat curatio, ſed nec ullum incommodum ab ægris percipiebatur, poterantque ſic tegere fœdi mali curationem, ſi vellent, ut nulla oriretur de hac re ſuſpicio, dum ſimul plurimi ex illis poterant vacare ſolitis laboribus, & æſtivis præcipue menſibus libera aura frui. Aere humido frigido, & hyemali temuore, conſului ſemper, ut domi ſe continerent, dum hoc remedio uterentur. Non pauci tamen fuerunt immorigeri, de quorum fortuna actum erat, ſi in ſuſpicionem fœdi morbi veniſſent; hinc quavis tempeſtate anni,

in

in publicum prodibant; ditiores curru vehebantur tecti pellicea veſte, quam deponebant, calefacta conclavia ingreſſuri; publica frequentabant ſpectacula, in quibus moris eſt fere, pellicea veſte tegi; unde & hoc abſque ulla ſuſpicione facere poterant. Hoc modo plures, curæ tempore, aulam, ſpectacula, amicos, frequentaſſe novi, ſine noxa.

Tenuioris ſortis homines, hybernis menſibus, in Noſocomium recipiebantur; præſertim illi, cui ſub dio labores ſuos peragere debebant, ut victum comparare poſſent. Reliquis dabatur, petentibus, doſim remedii, & decocti emollientis, quam intra 24. horas ſumerent.

Militibus, ſereno, calido tempore, licuit ſemper in apricum prodire. Mirabantur Belli Duces, quoſdam potuiſſe ſolitos militares labores peragere, dum hoc remedio utebantur ad luem curandam (*Ibid. p.* 60.)

Celeberrimus Archiater *Pringle* commendavit hoc remedium Chirurgis caſtrenſibus, ut illud tentarent in militibus lue venerea affectis (*Medic. obſerv. ad Inquiries t.* 1. *p.* 365. *t.* 2. *p.* 73. *&c*) quod & cito factum fuit, dum plures tales ægri aderant, & ſimul deerat opportunitas ad ſalivationem, adhiberi ſolitam. Viginti tales caſus deſcribuntur, & monetur, plures addi potuiſſe ſimiles. Ex triginta militibus hac methodo curatis, nequidem unus recidivam paſſus eſt.

Unde concluſum fuit: *Methodum hanc luem curandi præferri debere Salivationi, ob brevitatem curæ, ob ſecuritatem, & lenitatem, ob corporis habitum poſt curam finitam*. Omnes enim norunt, quam debiles, exhauſti, & peſſime mulctati, a ſalivatione reſurgant quandoque miſeri, ita ut poſtea nunquam priſtinæ ſanitatis vigorem recuperent, præcipue, ſi minus prudentem, & peritum ſalivationis directorem nacti fuerint.

Obſervatum in Anglia, paucis alvum leniter ſolvi, & tantum in curæ principio; nunquam enim pergebat hæc alvi evacuatio ultra tertiam, vel quartam diem. Agebat remedium per diureſin in primis, & de nocte excitabat ſudores. Pauci levem moleſtiam circa cardiam ſentiebant a doſi matutina; uſque hæc moleſtia creſcebat in eadem proportione, dum augebatur doſis remedii. Nulla præmittebatur præparatio, nullum purgans remedium. Si febricitarent, ſymptoma aliquod inflammatorium adeſſet, aut phymoſi laborarent, vena ſecabatur; cæterum non Bubones ſanabantur feliciter, abſque ullo apparatu Chirurgico. Nec, præter lapidem infernalem ad verrucas venereas, ſordida ulcera, fungoſas excreſcentias, aliis externis remediis opus fuit.

Verrucæ autem venereæ, dum perſiſtunt curæ tempore, ſi laventur ſolutione ſublimati, quæ interne ſumitur, diluta quadruplo aquæ puræ, evaneſcunt; cujus rei notabile exemplum legitur (*Le Begue de Presle ſur l' uſage interne du ſublimè corroſ. p.* 215.). Fœmina 23. annorum, delicatula, quinto gravidatis menſe, totum corpus, a capite ad pedes, tectum habebat ſcabie venerea, cum dolore, & tumore glandularum inguinalium. Data fuit ipſi ſolutio Sublimati corroſivi in ſpiritu vini, ita ut quoque octavas partes grani intra 24. horas ſumeret; primis autem quatuor curæ diebus, tantum mediam partem hujus quantitatis ſumſerat. Poſt quindecim dies, fere totum hoc malum diſparuit. Querebatur tamen, ſe multum incommodi ab hæmorrhoidibus pati: examine inſtituto, patuit, non eſſe hæmorrhoides, ſed anum, & perinæum; obſita eſſe verrucis venereis, ſubalbi coloris, mollis conſiſtentiæ, quarum quædam minimi digiti apicem æquabant; quædam in apice tendere videbantur ad ſuppurationem.

Suaſum fuit illi, ut pergerat in uſu interno ſolutionis Sublimati; ſimul lavaret verrucas eadem ſolutione, quadruplo aquæ diluta. Intra decem dies omnes verrucæ diſparuerunt, ſed non ceciderunt; majores reliquerunt macu-

las fuſcas in cute. Cum nihil amplius mali ſentiret, a remediis ceſſare cupiebat: fatebatur nihilominus, unum, alterumve ſupereſſe tuberculum; &, re examinata, patuit, binas verrucas, prioribus ſimiles, inſidere pudendi labio dextro; faſſaque eſt, quod illas nunquam lavaſſet. Monita, & his eandem lotionem adhibuit; quæ poſt paucos dies diſparuerunt, ſimili modo, ac priores.

Unde apparet, idem illud remedium, externe applicatum, prodeſſe; vidi, tophos, nodos, exoſtoſes, ſub interno uſu ſolo diutius reſiſtentes, omnino ſolvi, dum, aquæ dilutum quadruplo, idem remedium topice applicaretur. *Petrus Andreas Mathiolus* (*Aphrodiſiac. p.* 257.) diſſolvebat uncias binas Sublimati corroſivi in ſex circiter aquarum ſtillatitiarum libris, hocque remedio *egelido omnes corporis compages lavabat*, *brachiaque, cum tibiis, a genu & a cubito, donec dolores cum cæteris evaneſcerent*. Verum ſalivatio ſequebatur. Addit enim: *Diebus lotionis e cubiculo pedem male affectus non efferat; ſed caveat omnia, perinde acſi inungeretur. Huic etiam, quæ præmiſimus, accidere ſolent; oris exulceratio ſcilicet, defectus animæ, ventris deductio, ſomni difficultas*. Sed ex dictis patet, non requiri immanem hanc Sublimati copiam, ſed minimam ſufficere, ut externo uſu proſit.

Hactenus ſemper manſi in eadem proportione; medii nempe grani Sublimati corroſivi ad unciam ſpiritus; ſed vidi (*Medic. obſerv. and. inquir. tom.* 1. *p.* 403. 404.), prudenter, & ſenſim, quantitatem Sublimati auctam fuiſſe, donec ſexdecim grana in quatuordecim unciis, ſive viginti octo cochlearibus, ſpiritus ſolverentur; cumque talis mixturæ cochleare daretur mane, & veſperi, plus quam granum Sublimati dabatur quotidie: pulchre quidem ſucceſſit hoc; ſed, dum tentabatur ulterius augmentum, vomitus ſequebatur; unde redeundum fuit ad priorem proportionem, ſexdecim granorum nempe ad quatuordecim uncias ſpiritus. Notatur tamen, quod, ſic utentes hoc remedio, ſalivabant; ſed abſque ullo incommodo.

Licet minime abſonum videatur, augere remedii efficaciam, ſemper vitavi, ne primæ viæ inde afficerentur; & cavi ſalivationem, quam ſi ſubrepere videbam, per aliquot dies abſtinui a remedii uſu, donec omnis metus ptyaliſmi ceſſaret. Malui, in caſu difficiliori, augere quantitatem mixturæ exhibendæ, quam mutare proportionem Sublimati ad ſpiritum, in quo ſolvitur; tunc enim vomitus ſecuturi minus periculum erit. In illis, quibus a majori ſpiritus copia, irritabuntur fauces, poterit ſingula doſis dilui decocto emolliente, quod ſuperbibendum eſt. Dum junioribus dari debuit illud remedium, aqua diluendum curavi, grato quodam ſyrupo addito; effeci, ut libentius ſumerent, & quantitatem Sublimati, pro ratione ætatis, & virium, minui; ita ut quandoque tantum octavam partem grani dederim nycthemeri ſpatio.

Cum ergo certiſſimi debeamus eſſe de quantitate Sublimati, quam exhibemus, merito repudiatur illa methodus, qua magna copia Sublimati corroſivi in parca copia ſpiritus, vel alcoholis vini, ſolvitur, & dein hæc ſolutio guttatim datur. Talis formula legitur (*Turner Siphylis of the Vener. diſeaſe pag.* 99.): ℞, *Sublimati corroſivi drachmam*, *Alcoholis vini unciam*. *Fiat ſolutio*. Dabantur hujus guttæ 10. 12. 15. in decocto avenæ, vel alio potu diluente, ſingulis auroris, & robuſtis nonnunquam veſperi. Gradatim augebatur doſis, uſque dum 30. guttas attingeret. Audax certe, & anceps, remedium! Sed & effectus ſatis violenti ſequebantur. Surſum enim, ac deorſum, evacuabat valide: *Sputationem frequenter etiam per horam unam, aut alteram excitat; ſed æger, finita operatione, res ſuas proſequitur, neglecta cuſtodia*. Egregius *Turner* tentavit hanc methodum; ſed brevi repudiavit (*Ibid. p.* 100. *& ſeq.*; ubi aliæ formulæ, audaciſſimæ pariter, habentur,

tur, & quas nemo prudens adhibebit unquam. Quantis periculis ſe exponunt miſeri, dum arcanorum jactatoribus ſalutem committunt, qui immedicabiliter ſanitatem deſtruunt, dum luem ſe curare jactant! Dolens vidi toties, dyſenteriis diuturnis exhauſtos defeciſſe, tandem plures hæmopytſi, & ſequente phthiſi, contabuiſſe, poſt temerarias tales curas; quoſdam ſuperfuiſſe quidem diutius, at nunquam recuperaſſe vigorem ſanitatis, ſed ſemper languidos calamitoſam vitam duxiſſe, donec in ipſo virilis ætatis vigore deficerent.

Dum periculoſa talia remedia guttatim dantur, longe difficilius determinari poterit quantitas; pro diverſa enim proportione aperturæ phialæ ad collum ejus, majores, minoreſve guttulæ excidunt.

Licet autem ſolutio mercurii ſublimati in ſpiritu copioſo potuerit ferri, refracta doſi, etiam in teneris infantibus; aliquando tamen, quamvis raro, contingit, ut nec adulti hoc remedium ferre potuerint. Teſtatur, ſe hoc obſervaſſe, conjunctiſſimus mihi *Storck* Archiater (*Ann. Medic.* 21. *p.* 223. & *ſeq.*), qui tot a fœdo hoc morbo liberavit in *Noſocomio Paſmaniano*, hujus remedii uſu, etiam poſt fruſtra tentatam ſalivationem.

Illi enim, qui pectus ſiccum habent, qui tuſſi vexantur, quorum ſyſtema nervoſum admodum mobile eſt, qui hæmorrhagiis ſubjecti ſunt, citra detrimentum hoc remedium non ferunt; licet etiam copiam decoctorum mollium ſuperbibant.

Fatetur, quandoque contigiſſe, ut mala venerea huic remedio, per plures menſes adhibito, non cederent. Solvit tunc grana 12. mercurii dulcis in aqua, adulcoravit unciis binis ſyrupi, & quater de die unciam talis remedii dedit, cum bono & celeri effectu. Aliis nec hoc remedium profuit; ſed ſaturatum decoctum radicis bardanæ, in cujus libris quatuor duo grana mercurii præcipitati rubri ſoluta fuerant, optime juvit, &, hoc remedio, pertinaciſſimos furunculos venereos, qui aliis remediis nequaquam ceſſerant, ſanavit.

Sic, bona fide, dixi illa, quæ de uſu Sublimati corroſivi in curanda lue venerea novi, nihil hic diſſimulans. Scopus mihi fuit, evitare periculum, & moleſtias ſalivationis; & tam parca uti argenti vivi copia in cura luis, quam fieri poterat: metuebam enim ſemper a copia mercurii ingeſti, cum indomabile corpus ſit, & naturæ humanæ inimicum; uti antea pluribus probatum fuit.

Non mirabar, multos ſuſpectam habuiſſe facilitatem curationis, quæ ante laborioſa adeo erat, & credidiſſe, quod nunquam poſſit ſic eradicari morbus, niſi levior fuerit; hinc metuendam eſſe recidivam ſemper. Sed certe, poſt ſalivationem etiam repetitam, rediiſſe luem, nemo negabit. Fatetur hoc ipſe celoberrimus *Aſtruc* (*De morbis vener. edit.* 2. *tom.* 2. *p.* 995.); ſed ſimul excuſat rem: *Probe gnarus ſum*, inquit, *hydrargyroſin, ſine prævia præparatione, doſi nimia, breviore temporis intervallo, adhibitam, fruſtra ſæpius adhibitam fuiſſe. At vero pernego, virus ullum unquam eſſe, quod radicitus non exſtirpetur, ſi Mercurius, præmiſſa debita præparatione, parca manu, legitimis intervallis, tempore ſatis diuturno, illinatur*. Ante enim dictum fuit, quod præcipuam curæ felicitatem poneret in eo, ut major copia Mercurii corpus ingrederetur. Quod autem recidivam luis, poſt ſalivationem omni cum cura inſtitutam, viderit, ſatis evincitur ex illis quæ mox ſubjungit: *Cave tamen, credas, exſtirpato ſemel ſeminio, omnia jam in vado eſſe. Si nulla quidem partibus, corporis ſolidis labes illata fuerit prius, res planiſſime confecta erit, ſine ullo recidivæ periculo. Secus vero, ſi qua ſuperſint ſolidarum partium vitia, ante inuſta, utpote, quæ non raro eo uſque latenter deducta ſunt, vel partes adeo nobiles obſident, ut nullam jam curationem, ſed palliationem tantum admittant; imo plerumque palliationem non ſatis diuturnam.*

Cer-

Certe, cum toties oſſa a lue venerea inficiantur, & fœda carie erodantur, frequentes erunt ſatis caſus, ubi ſolidis corporis partibus inhæret contagium.

Longe aliter videtur antea ſenſiſſe celeberrimus *Aſtruc* (*De morbis vener. l.* 2. *c.* 9. *in prima edit. p.* 142.), ubi, argenti vivi vires extollens, & decocti Guajaci efficaciam deprimens, ſcripſit ſequentia: *Quod ſi quæ vaſa in corpore toto impervia ſupereſſe poſſunt; quod quidem rarum eſt, ſed quod tamen de vaſis duriorum exoſtoſium, gummatum, nodorum, &c. interdum verum eſt; ea certe tantum, quæ cum momento Mercurii ineluctabilia ſunt, vi nulla alia debiliore unquam in poſterum reſeranda ſunt; & quæ proinde pro vaſis omnino obliteratis haberi debent, humorque, iiſdem impactus, pro humore nunquam reſolubili, & a quo nullum recidivæ periculum futurum ſit*. Bona fide fateor, me nunquam ſecurum fuiſſe, ſi tale quid in oſſibus ſupereſſe viderem poſt ſalivationem; nec vidi alios, qui luis curationi omnem operam navabant, integram ſanationem promiſiſſe in ſimili caſu, ſed ſemper recidivam ſuſpicatos fuiſſe, & aliis remediis uſos, ut hanc caverent (*Medic. Eſſays t.* 1. *p.* 57. *tom.* 3. *p.* 328.). Celebris olim in cura morbi venerei *Turner* (*Of the Venereal Diſeaſe p.* 148.) nullo modo diſſimulat, poſt ſalivationem rite adminiſtratam copioſam per triginta dies, dum omnia mala penitus curata viderentur, repullulaſſe luem ita, ut novam ſalivationem poſceret. Hinc caute monuit Medicos, ne nimis abſolutam morbi certo curati Prognoſin ſtatuant cum famæ propriæ periculo.

Curatio luis uſu ſublimati corroſivi, jam deſcripta, & hoc emolumenti habet, quod poſſit abſque incommodo diutius protrahi; imo & repeti, ſi vel minima ſuſpicio latentis adhuc alicubi miaſmatis venerei oriretur. Vidi autem plures, qui mortem repetitæ ſalivationi prætulerunt pertinaciter.

§. 1478. NEque ullum aliud remedium tum ad ſanitatem requiritur.

Suppoſito nempe, quod, per argenti vivi actionem, penitus de corpore expulſum fuerit omne miaſma venereum; tunc enim nihil ſupereſſet, quam, exhauſtum poſt ſalivationem toleratam, corpus blando, & bono, nutrimento implere, ſub cautelis antea recenſitis.

Verum antea ad §. 1476. monitum fuit, dari caſus luis venereæ, ubi argenti vivi efficacia nequidem ſufficit, quocumque etiam modo applicetur corpori. Qui ſolius mercurii efficaciæ confidunt, & reliqua artis auxilia ſpernunt, repetunt ejus uſum, donec ægri, repetitis ſalivationibus exhauſti, deficiant, vel incurabile malum pronunciant.

Operæ pretium eſt, expendere, quænam in arte ſalutari ſuperſint adhuc auxilia, quibus ſuccurri poſſit miſeris.

Celeberrimus *Frend* (*Hiſtor. of Phyſik v.* 2. *p.* 343.), dum de luis venereæ prima origine agit, notat ſequentia, ex *Leone*, qui Africæ hiſtoriam ſcripſit, non ita diu poſtquam novus hic morbus ex America in Europam delatus fuit: *In Barbaria hoc morbo* (*lue venerea*) *infecti pereunt plerumque, & curantur raro. In Numidia, & Lybia, vix notus eſt morbus. Unde Barbari, lue infecti, in Numidiam, Nigritarum regionem, tendunt, &, ſola aeris temperie, dum morantur ibi, perfectam recuperant ſalutem, & ſani in patriam redeunt, nec Medici auxilio, nec medicamentis uſi. Propriis oculis ſe plures ſic ſanatos vidiſſe, affirmat*. In calido admodum aere verſatos fuiſſe hos homines, certum eſt, nec opimo victu illos uſos fuiſſe, admodum credibile; dum ſimul & laboribus victum ſibi quærere debebant. Puro, & campeſtri, in aere labores validos, in pulchro de *Siphylide* carmine, laudat *Fracaſtorius* (*Aphrodiſiac. p.* 189. 190.), venationes, curſus, montium aſcen-

aſcenſus, imo & ruſticanos duros labores, commendat:

Vidi ego ſæpe malum qui jam ſudoribus omne
Finiſſet, ſylviſque luem liquiſſet in altis.
Sed nec turpe puta, dextram ſummittere aratro,
Et longum trahere incurvo ſub vomere ſulcum:
Neve bidente ſolum, & duras proſcindere glebas,
Et valida aeriam quercum exturbare bipenni,
Atque imis altam eruere a radicibus ornum.

Dum autem valido labore ſic corpus exercetur, ſollicite monet, in victu omnia pinguia vitanda eſſe:

— — tibi pinguis Anas, tibi crudior Anſer,
Vitetur, potiuſque vigil Capitolia ſervet.
Viteturque gravi Coturnix tarda ſagina.
Tu teneros Lactes, tu pandæ abdomina Porcæ,
Porcæ heu terga, fuge, & lumbis ne veſcere Aprinis,
Venatu quamvis toties confeceris Apros.

Macilentam diætam, & labores validos, laudaverunt & alii probatiſſimi Auctores, qui de cura luis venereæ ſcripſerunt. Sic *Gonſalvus Fernandes* (*Ibidem pag.* 357.), qui vixit, dum lues ex America in Europam devecta fuit, & poſtea ipſe in Hiſpaniolam, ac Americæ Continentem, miſſus eſt, ut fuſionibus auri, & argenti præeſſet, quo nec locupletior, nec oculatior, teſtis adhiberi poteſt, dum de Ligno Guajacano agit, ſcribit ſequentia: *Apud Indos haud eſt adeo ſævum malum, nec tantum affert diſcrimen, ſicut in Hiſpania, & frigidioribus climatibus; ſed parvo negotio, hujus arboris ope, incolæ curantur. Curatio multam inediam, & præterea aquæ potum, in qua lignum hoc decoctum fuerit, expoſtulat. Et, abſque inedia, ipſa nihil prodeſſe, ſed obeſſe, conſuevit.*

Per inediam non intelligit omnimodam a cibis abſtinentiam, ſed tenuem valde victus rationem: *A carnibus abſtinet, & piſcibus; ſed paſſulis veſcitur, & ſiccis eduliis; iiſque paucis (quæ ſcilicet ad ſuſtentandum tantum corpus ſufficiant); & aliquo panis aſſi (biſcoctum vulgus vocat) fruſtulo.*

Validi laboris efficaciam in lue venerea curanda teſtatur *Antonius Muſa Braſavolus* (*Ibid. p.* 680.), dicens: *Denique ſunt nonnulli, qui, ex vehementiſſimo motu, quotidie frequentato, a Gallicis doloribus evaſere; ut contigit Dono Batano Campanario, qui ſæviſſimis doloribus cruciabatur, ſed, chordas trahendo magnæ campanæ Epiſcopii Ferrarienſis, ab eiſdem doloribus evaſit.* Audivi aliquoties a fide dignis, homines ad triremes damnatos, dum in mari mediterraneo quotidie duris fatigantur laboribus, & macilentiſſima tantum diæta ſuſtentantur, ſanari a lue venerea, abſque ullis remediis adhibitis. Idem confirmat *Fallopius* (*Ibidem p.* 790.), qui, defendens virtutem medicatam ligni Guajaci in lue curanda, contra illos, qui affirmabant, decocta aliorum lignorum ſimilem effectum præſtitura, ſcribit: *Ego vidi aliquos curatos ligno fagi, qui, conjecti in triremes, atque, inſtituta victus ratione tenuiſſima, laborantes, ex toto liberantur. Sed iſte non eſt uſus Medicus.* Niſi enim dura cogat neceſſitas, vix invenientur ægri, qui calamitoſam adeo vitam ducere velint, ut a fœdo morbo liberentur.

Vidi ipſe memorabilem caſum, qui me docuit, quid conſtans ægri animus, cum victu penitus macilento, ac validorum laborum tolerantia, efficere poſſit in lue venerea inveterata, & vix non deſperata.

Nobilis juvenis petebat a me conſilium, qui in calamitoſiſſimo ſtatu verſabatur. Quater ſalivationem mercurialem ſubiverat, ſemper poſtea repullulante lue venerea, quæ ſanata credebatur. Ter tentata fuerat cura per deco-

ctum Guajaci; nec meliori ſucceſſu. Gerebat in ſterno, ac claviculis, tumores, in fronte ſimilem unicum; cutis in variis locis maculis fœda erat; & dolores nocturnos oſſium patiebatur. Omnium rerum inops cum eſſet, nemo illum recipere volebat, aut curam ejus gerere; univerſa familia deteſtabatur miſerum. Fatebatur, ſe non ſemel cogitaſſe, ut violenta morte miſeriarum finem quæreret.

Mœrentem animum erexi, lenimen malorum promittens, dum integram curam ſpondere non audebam in morbo adeo inveterato. Fidem dabat, ſe omnia tentare velle, & poſſe, etiam duriſſima, modo aliqua ſanationis ſpes affulgeret. Cum ſatis robuſta eſſet nativa corporis compages, & adeſſet ætatis vigor, ruſtica veſte indutum hominem elocavi agricolæ, ut, absque ulla duri laboris mercede, famulum ageret, ſolo victu contentus, & vili quidem. Præter panem enim, alebatur dauci, & paſtinacæ radicibus, ſolani eſculenti tuberibus, pomis, pyris, hordeo, avena, in ſola aqua coctis, & ſimilibus. Potus erat lactis ebutyrati ſerum acidulum, tenuiſſimum. Menſis Aprilis initio incepit hoc vitæ genus, & duros ruris labores conſtantiſſime tulit usque ad menſis Octobris initium, quando me acceſſit ſanus. Toto hoc tempore, a carnibus, piſcibus, ovis, lacte, butyro, caſeo, abſtinuit ſeveriſſime. Vidi illum, poſt aliquot annos, in fœcundo conjugio viventem, & formoſa, ſanaque prole beatum.

Mirum certe exemplum, quod docet, venereum contagium elui potuiſſe ex locis corporis, quibus pertinaciter hærebat, & expelli de corpore, per ſudores, validis laboribus in calido aere excitatos, dum ſimul diæta macilentiſſima ſervabatur, & copioſus liquidi ſolventis potus ſudori aptum vehiculum præbebat. Rari tamen ſunt, qui poſſent, rariores, qui vellent, conſtanti animo hanc curandi methodum tolerare.

Hinc, ubi argenti vivi efficacia in curanda Lue deficit, ad uſum decocti Guajaci confugere ſolent Medici, quod magnam famam obtinuit; præcipué, poſtqua *Ulricus de Hutten*, eques Germanus, hoc remedio se curatum publice teſtatus fuit (*Aphrod. p.* 281.), licet curum ſalivationis undecies absque ſucceſſu toleraſſet, & penitus inveteratus eſſet morbus. Scribit enim: *Tanto periculo, tam acerbo diſcrimine, cum hoc morbo nonum jam annum luctor, non ſegnius interim & alia, quibus obſiſti morbo putabatur, aggreſſus. Nam & balneis curabamur, & herbarum potu, ac potionibus, & eroſione ulcerum. Ad quem uſum aſſumebatur arſenicum, atramentum, calchantum, viride æris, aut aqua, quæ fortis vocabatur; tanta cum doloris acerbitate, ut credi poſſent nimis vivendi cupidi, qui non mori maluerint, quam ſic vitam proferre*. Natus fuit, antequam lues venerea adhuc in Europa apparuerat, anno nempe 1488., &, cum anno 1523. obierit, laboravit lue venerea, dum morbus primo innotuerat; quo tempore longe pejus furebat malum, & ruditer ab imperitis tentabatur cura, nec minusinfeliciter; uti ipſe teſtatur, quod poſt inunctiones *vix centeſimus quiſque levabatur, recidivis ut plurimum ægris, cum vix paucos ad dies duraret ejus juvamentum* (*Ibid.*). Quam miſere autem, fœdis ulceribus, exoſtoſibus, doloribus, torqueretur, ipſe deſcribit (*Ib. p.* 304.); ita ut eſſet aſpectu, ac odore fœdus, & omnibus gravis. A tot, tantisque malis ſe omnino liberatum fuiſſe uſu decocti Guajaci, teſtatur; hinc illud adeo laudat, & commendat omnibus; ſimulque normam illud parandi, eoque utendi, cum cura, deſcribit, quæ apud autorem legi merentur.

Scriptum tamen fuit, *Huttenum*, ex recidiva lue venerea, miſeram mortem obiiſſe, & ante diem, 35, vel 36. ætatis anno (*Aſtruc de Lue Vener. edit. ſecund. p.* 630.). Sed ſane, minime mirum videbitur, hominem, undecies ſalivationem mercurialem paſſum, novem annis

cum

cum lue venerea peſſima conflictatum, profugum, exulem, indigum, citius vitam finiiſſe. Nec certum eſt, illum ex recidiva luis periiſſe; cum, liberius vivens, novo malo cauſam dare potuerit; forte jam minus cautus, cum, ſe metuendæ luis certum remedium ſcire, firmiter crederet. Si Auctor, ut fertur, fuerit *Huttenus* libelli, cui titulus, *Epiſtolæ obſcurorum virorum*, in quo barbaries illius temporis ſalſe perſtringitur, non videtur a moribus multum laudari poſſe.

De methodo autem parandi, & exhibendi decoctum Guajaci dictum fuit antea; ad §. 529. in Capitulo de *Morbis Oſſium*, & in *Materia Medica* ad eundem hunc numerum formula talis decocti habetur. Indicatio eſt, corpus totum replere decocto Guajaci. Hinc, quater de die, dantur unciæ aliquot decocti Guajaci meraciſſimi; pro varia ætate, temperie, & viribus, ægri, major, minorve copia exhibetur. Proderit ſemper, portare, quantum æger ferre poterit: *utique in ſingulas vices ut minimum uncias ſorbeat octo; ſi plures, tantos rectius* (*H. Boerhaave in Præfat. Aphrodiſiaci*). Æger loco calidiſſimo includendus eſt, ut fere ſponte ad ſudandum pronus ſit.

Ab omni cibo, potuque, abſtinendum, in quo vel minimum pinguis eſt. Unico, macilento, biſcocto pane, uviſque paſſis, & nulla alia re, alendus. Nullo omnino reficiendus potu, niſi ſincero, aut paulo leviori, Guajaci decocto. Plerumque ſolet ille potus parari ex reſidua ſcobe ligni Guajaci, quæ a decocto meraciſſimo ſupereſt; non enim unica decoctione educitur ex hoc ligno vis tota medicata; & illud decoctum ſecundarium ſatis ſapidum adhuc eſt, licet cum larga copia aquæ coquatur; & pro potu communi ſervire poterit commode.

Dum Medici inceperunt uti ligni Guajaci decocto, illud parce ex America advehebatur in Europam; hinc caro vendebatur pretio. *Nicolaus Maſſa* (*Aphrodiſiac. p.* 71.) refert, unicam ligni hujus libram *undecim ſcutatis aureis* conſtitiſſe; hinc minus opulentos ut ſumptibus parcerent, idem lignum ſæpius decoxiſſe, nova aqua effuſa; & ſic totam vim medicatam exhauſiſſe, antequam inutiles ligni reliquias abjicerent. Efficacem tamen fuiſſe talem decoctorum potum, teſtatur; ita ut homo, per plurimos annos morbum Gallicum paſſus, cum doloribus, & tumoribus plurimis, decocto potato unius libræ hujus ligni, integre curatus fuerit; plus quam duodecim coctiones repetendo; quamdiu nempe ultimum decoctum aliquem ſaporem & odorem retinebat primæ decoctionis, quæ omnium meraciſſima erat. *Huttenus* (*Ibid. p.* 285.) teſtatur, quod fere quinque libris hujus ligni opus habuerit, cum alii octo, nonnulli decem, libras inſumerent. Cum autem *Huttenus* ante *Antonium Maſſam* vixerit, forte adhuc majori pretio Guajaci lignum redimere debuit. Saltem, in Præfatione tractatus (*Ibid. p.* 277. 278.) de curatione morbi Gallici per lignum Guajacum, conqueritur, quod multum pecuniæ in curando hoc morbo elocaverit.

Hoc tempore, cum levi pretio lignum Guajaci comparari poſſit, non ſervatur lignum, quod parando decocto meraciſſimo ſervivit, ut paretur decoctum ſecundarium, ſive levius; ſed adhibetur recens lignum minori quantitate. Uncia media ſufficit pro ſingulis libris decocti ſecundarii, quod potui communi ſerviet.

Præſtat tamen ſemper, in decoctis his parandis, macerare Guajaci lignum per aliquot horas in aqua, quæ decoctioni ſerviet; tunc enim decoctum reddetur magis dives virtute medicata hujus ligni.

Decoctum Guajaci, meracum imprimis, ſatis acuti ſaporis eſt, ita ut fauces bibentium quandoque leviter exaſperet; quod incommodum brevi tamen poſt potum tempore evaneſcit ſponte. Caveri hoc, vel ſaltem inſigniter minui,

nui, poteſt, ſi *liquiritiæ* radix addatur decocto, tali quantitate, ut medium pondus ligni Guajaci æquet. Additur autem liquiritiæ radix, quæ & γλύκυς ῥίζα vocatur, tantum finita coctione, & infunditur decocto per dimidium horæ. Coctione enim, præſertim longiore, dulcis liquiritiæ ſapor mutatur, & minus gratus redditur.

Poſtquam ergo, aliquot dierum decurſu, potata fuerunt, larga copia, hæc decocta, tunc ægri *corpus plenum eſt hoc liquore ligni, cujus penetrabilis acrimonia, & acuta balſamica virtus, talis eſt, ut omnem fere pituitam ſolvat, pingue diluat, tenax attenuet, putridum a fracedine ulteriori condiendo præſervet, cohibeat. Tum medicatus ille liquor fovit, maceravit, malos humores; reſtat dein, ut, velociſſime motus, perque omnia vaſa trajectus celeriter, intima quæque abluat, detergat, repurget, atque ita pinguia corporis infecta de corpore quam accuratiſſime eliminet, ſicque, continuata hac expurgatione, ſanet* (*H. Boerhaave in Præfatione Aphrodiſiaci*).

Ultimus ille ſcopus obtinebitur, ſi vapori calido penetrabili ſpiritus vini accenſi exponatur nudum corpus ægri, ut excitentur ſudores, per quos diſſlabitur liquidum ingeſtum, & nova opportunitas dabitur corpus implendi ſimilibus. Hoc fiebat duplici modo; vel enim in ciſtella lignea, ad hunc uſum facta, ſedebat æger, erectus, capite libero, extra ciſtellam prominente, accenſo ſub craticula ſpiritu vini, ut ejus vapor undique totum corpus allueret; ſolet tunc mox ſequi profuſus ſudor, qui ubi per dimidium horæ ſic duravit, eductus ex ciſtella æger in vicinum lectum, ſiccum, calefactum, deponitur, ut adhuc ſudare pergat per horulam; plus, minuſve, prout vires ferunt. Cum autem periculoſum foret, ſi frigidiuſculus aer allaberetur ad corpus æſtuans, & ſudoribus diffluens, multi prætulerunt, ſi ægro, nudo, & in lecto jacenti, applicaretur ſpiritus vini accenſi vapor, per tubum longiorem ſub ſtragula deductus; quod ſatis commode fieri poteſt. Sic enim translatio ægri ſudantis ex ciſtella in lectum evitatur, & minus periculum animi deliquii eſt, dum in ſitu horizontali decumbit, quam ſi erectus ſederet. Si quæ oſſis pars malo venereo infecta fuerit, pannis laneis, meraco decocto Gujaci madidis, obvolvitur, ſudationis tempore, ſimulque ſpiritus vini accenſi vapor per tubum ſic dirigitur, ut in hanc partem agat imprimis; quæ omnia, in lecto jacente ægro, commodius adminiſtrari poterunt: *Hac arte, intima oſſium, & reconditiſſimarum partium abdita, purgantur penitus; etiam, quo mercurii virtus cum efficacia haud pertingebat. Etenim videre memini, juvenem, penitiſſime ad oſſa usque infectum, hac tractatum methodo, tanto impetu ejeciſſe ſudores, ut, in vigore operationis, ſubviridis a Guajaco ſudor elevaret, ſepararetque ulcerum eſcharas, vacillantes jam, & inferne labefactatas* (*Ibid.*).

Expreſſio ſudoris, quæ fit accenſi ſpiritus vini ope, ultra dimidium horæ vix debet protrahi. Extincto jam ſpiritu, & remoto tubo deducente, perget ſudor in lecto, ſed moderatior, quem per horulam æger facile tolerare poterit; imprimis, ſi unciæ octo, vel decem, juris macilentæ vitulinæ carnis, cum pauca oryza cocti, calide exhibeantur. Præſtat, ut ſudoris tempore adſit Medicus, qui curam dirigit, ut miniſtrantium temeritatem coerceat præſens, & ægro ſuccurrere poſſit illico, ſi animi deliquium, aut aliud quid improviſum, contigerit. Dein corpus pannis laneis calidis detergeatur; & poſtea ſurgat æger. Veſperi ſudatio repetitur, eodem modo, & iiſdem cum cautelis: ſimul continuandum ſemper in potu decocti Gujaci meraci, uti & dilutioris pro potu ordinario. Per quatuordecim dies, bis de die, mane nempe, & veſperi, ſudatio adhibetur; tum demum, aliis quatuordecim diebus, ſemel in die, mane nempe, ſudet æger:

quo

quo facto, cura hæc abſoluta eſt; &, ſenſim aucta ciborum non pinguium copia, refocilandus eſt æger; curæ enim tempore, præter jus carnis vitulinæ macilentæ ſudoris tempore, ſtricta diæta ſervatur. *Nicolaus Maſſa* (*Aphrodiſiac. p.* 71.) cura felici luis venereæ celebris ſuo tempore, ſcripſit ſequentia: *Notandum eſt, quod infecti, ultima infectione morbi Gallici, non ſanantur niſi fortiſſimis & ultimis remediis; ut eſt potus dicti decocti, cum tenuiſſimo victu; ſcilicet, cum abſtinentia a carnibus, & vino; ideo, tam in prandio, quam in cæna, biſcoctum panem ad uncias tres, & paſſularum uncias duas, comedant, modo virtus toleret.* Sed & *Maſſa* (*Aphrodiſiac. p.* 62. 63. 64.) dabat decoctum Gujaci ſatis meracum: duas enim libras ligni Guajaci, in pulverem triti, miſcebat cum aquæ puræ ſexdecim libris; macerabat per unum, alterumve diem; dein decoquebat ad conſumtionem medietatis. Talis decocti calidi dabat, mane, ab unciis ſex ad uncias duodecim, & totidem veſperi; intermedio tempore jubebat ægros bibere de decocto ſecundario, quantum poterant.

Monet tamen in hoc loco, Medicum ſemper attendere debere ad ægri conſuetudinem, & vires: *Sunt enim homines, non tolerantes famem, ſtomachi, aut conſuetudinis defectu; quare eſto prudens; & iſtis dabis plus de pane, & etiam de carne; ut puta uncias ſex panis, & quatuor carnis.* Videtur autem prætuliſſe carnes albas, vitulinam, hœdinam, pullorum; quandoque & aviculas conceſſiſſe; ſed ſemper parca copia tantum.

Leonardus Fuchſius (*Ibid. p.* 599. 600.) qui in Germania Medicinam exercuit, & docuit, plus conceſſit ægris, qui decocto Gujaci utebantur ad curandam luem veneream per ſudores. Panis enim, bene fermentati, & cocti, modice ſaliti, uncias quatuor, quinque, ad ſummum ſex, dedit, & pullum Gallinaceum elixum in aqua. In cœna, non plus quam in prandio, ſumendum eſſe monuit: *Imo, ſi caput defluxionibus idoneum habet æger, cœna multo levior, & minor, ſit prandio.* Notat autem, Germanos vehementius appetere, & melius concoquere; hinc pluri ac copioſiori alimento indigere; adeoque liberalius in uſu Guajaci cibandos eſſe: cæteroquin, tenui exquiſito illo victu, & ſudoribus, accedentibus vigiliis, & immenſis doloribus, vires mirifice proſternentibus, in hecticas febres, & maraſmum incidere.

Cum enim omnes mutationes ſubitæ periculoſæ dicantur, & ſint, hoc imprimis verum erit, ſi quis, lautiori diætæ aſſuetus dudum, ſubito ad tenuem exquiſitum victum tranſeat. Unde non ſine ratione ſuadet *Huttenus*, ut per decoctum Guajaci curandis paulatim ſubtrahatur cibus, primo quarta pars ejus, quem ſumere conſueverat; dein tertia; paulo poſt dimidium, *ut eſurire diſcat*; & vinum detur, aqua valde dilutum (*Ibid. p.* 284.). Unde apparet, quam male agatur cum ægris, dum rudibus & imperitis hominibus operoſa hæc cura committitur, quæ nunquam tuto niſi a perito & prudenti Medico adminiſtrari poterit. Pro varia enim ægrorum tolerantia, ſudorum copia determinanda eſt; an ſemel, vel bis, de die, ſudor excitari debeat? An ciborum copia, quæ ægro conceditur, viribus ſuſtinendis ſufficiat? Plura alia hujus curæ tempore contingere poſſunt, quæ præſens Medici auxilium, & conſilium, deſiderant; v. g. in animi deliquiis, in augendo, vel minuendo, æſtuarii calore &c. *Huttenus* (*Ibid. p.* 281.) *noverat quemdam ſic medentem, qui tres una die viros agricolas, cum intra hypocauſtum plus æquo æſtuans concluſiſſet, ac illi, ſalutis, quam ſic adepturos ſe ſperabant, ſtudio, patientius quam par erat conſiſterent, donec, defectis per caloris vehementiam cordibus, mori non ſentirent, miſere jugulavit.* Bonum thermometrum, in cubiculo ægri ſuſpenſum, docebit facile Medicum, imo & adſtantes; ſi nimis exæſtuet, vel deficiat, calor loci.

Cum

Cum autem tam valida per ſudores hic fiat evacuatio, & ſubita quidem, peritus Medicus non tentabit hanc curationem in debilibus, & exſuccis corporibus. Male ad Guajaci decoctum confugiunt tales, qui, repetitas ſalivationes paſſi, exhauſti ſunt toti, & maraſmo vix non confecti. Niſi enim adhuc illa adſit viſcerum integritas, ut bono victu renutriri poſſint, & repleri vaſa collapſa, ſicque augeri exſucci corporis aliquantum, deficient inter medios ſudores.

Unde aliquoties, per duos, treſve menſes, & diutius, ſalubri victu cogebar reficere tales ægros, antequam curam per decoctum Guajaci tentare auderem. Si non reficiatur corpus poſt bonum victum, diu adminiſtratum, alia potius tentanda conſului; de quibus poſtea adhuc quædam dicenda erunt. Interim certum eſt, in tali caſu, firmam curæ ſpem non amplius ſupereſſe, cum, per morbi inveterati virulentiam, ſæpiuſque per imprudentes curationes, ſic enervatum fuerit viſcerum, & vaſorum robur, ſic minuta humorum copia, ſic depravata illorum indoles, ut corpus non amplius ex ingeſtis optimis eupeptis cibis, & potibus poſſit conficere bonum chylum, & ſanguinem talem, unde reſtituantur illa, quæ perierunt. Solent tunc ſæpe miſeri immedicabili phthiſi conſumi, vel lento maraſmo tabeſcere.

Inde etiam intelligitur ratio, cur prudentes Medici non provocent ſudores per vaporem accenſi ſpiritus vini, antequam per octiduum corpora ægrorum impleverint decocto Gujaci, copioſe potato, ita ut quandoque tumere incipiant. Penetrabilis enim ille vapor accenſi ſpiritus vini, dum accenſa pars inflammabilis corpus nudum undique alluit, tantam copiam ſudoris elicit, ut, niſi prius copioſus humor in vaſis fuerit, homines, a ſubita tali vaſorum depletione, in animi deliquium inciderent, imo in mortis periculum.

Cum ergo & hæc methodus non omni difficultate careat, &, ob ſeveram diætam, ſudoreſque profuſos, minus arrideret plurimis, inceperunt cogitare Medici, an non poſſent eluere miaſma venereum de corpore commodiori methodo. Sic *celeberrimus Aſtruc* (*De morbis venereis edit. 2. t. 2. p.* 844.) refert, *Aleſſandrum Maſſariam* credidiſſe, poſſe decoctum Guajaci eadem ratione adminiſtrari, ac aquas thermales; nempe, copioſe illud bibendo, ad decem, & plures libras, per intervalla deambulando. Hanc methodum a nemine, præter *Manardum*, excogitatam fuiſſe miratur: *teſtatur autem, ſe non ſemel hoc modo ligni decoctum dediſſe, ſumma cum facilitate, & felicitate.*

Certum tamen eſt, *Antonium Maſſam* (*Aphrodiſiac. p.* 70. 71.) qui circa idem tempus ſcripſit, ſimilem methodum tentaſſe; & apud illum leguntur ſequentia: *Quoniam non pauci ſunt homines, qui inediam, vel cibi, & potus præſcriptam abſtinentiam, minime ferre poſſunt, ideo ii non ſunt in mediocri cibi quantitate detinendi, ſed dentur illis carnes optimæ, & vinum mediocre, iſta decoctione dilutum. Etenim plures liberati ſunt ex ſola permiſtione decoctionis ligni Indici tam prima, quam ſecunda, bibita in prandio, & cœna, copioſe, ſeu liberaliter, comedentes etiam optimas carnes, & exeuntes ad propria munia. Sed, qui hac via ſanati ſunt, non brevi tempore, ſed per aliquot menſes, uſi ſunt hac regula. Notandum etiam eſt, quod infecti ultima infectione morbi Gallici non ſanentur, niſi ultimis, & fortiſſimis remediis &c.*

Summo certe oblectamento vidi in magno, & utiliſſimo opere celeberrimi *Morgagni* (*De ſedibus, & cauſis morborum per Anatomen indagatis t.* 2. *p.* 370. 371.) cujus eruditionem, perſpicaciam, & immenſos labores, omnes Medici mirantur, & ſera ſtupebit poſteritas, ex cujus operibus tot, & tanta me dediciſſe, gratus agnoſco, methodum hanc decoctum Guajaci bibendi, aquæ medicatæ inſtar. Celeberrimo Valſalvæ in mentem venerat, ad curam luis venereæ hoc decocto uti, non aliter, ac thermali-

bus aquis uti ſolemus: *Dabat primum duas, tres libras, animadvertendo, an facile, & per veſicam, non per inteſtina, aut cutim, ut aliquando, redderetur. Nam ſi non facile, aut ſi per has duas exiret vias, doſiſtebat. Sin facile, & tantum per urinæ vias, prodiret, poſtridie pondus, & ſic magis magiſque in dies, augebat; donec preveniret ad libras decem. Sic multum, citoque, proficiebat; ut aliquando intra tres, haud amplius, dies vetuſta ulcera ſanari, gummata deprimi, conſpexerit.* Ipſe *Morgagni* eadem ſe uſum methodo teſtatur cum felici ſucceſſu; ita ut perſanatam viderit mulierem, quæ jam per biennium ulcera venerea gerebat, magnum unum in altero genu, tria, vel quatuor in palato, parva quidem, ſed per quæ tamen alimenta, gravi incommodo, ex ore in nares tranſirent. In viro, cui ex lue hypogaſtrium, & femora late, ac fœde exulcerata erant, ejuſdem methodi ſimilem ſucceſſum obſervavit. Unde probat, erraſſe illos, qui propter celerem aquarum thermalium, magna copia potatarum, excretionem per veſicam, finxerant quaſdam vias, per quas illæ, minime cum ſanguine circumductæ, in veſicam deſcenderent. Niſi enim Guajaci decoctum, in ſanguine receptum, & cum illo per vaſa mutum, omnes partes corporis adiiſſet, non potuiſſent ulcera venerea, in diverſis adeo, & a ſe mutuo diſſitis, corporis locis, tam cito, & feliciter percurari.

Facile intelligitur, decoctum illud Guajaci, dum thermalium aquarum inſtar ad decem libras potatur, non poſſe eſſe meracum adeo, ac illud, quod curationi luis per ſudores validos inſervit; quod adeo ſaturatum eſt, ut fauces irritet multum, imo quandoque leviter inflammet; in primis in curæ initio: poſtea enim ægri aſſueſcunt, & illud faciliur tolerant. Caveri poteſt tamen, ſi ſub finem coctionis addatur liquiritiæ radix, ut alibi dixi; uti etiam, ſi ægri, ante, & poſt, aſſumtionem meraci decocti, ficum manducent, cujus molli ſucco obductæ fauces longe minus exaſperantur.

Duplici ergo modo adhiberi poterit decoctum Guajaci. Vel enim hoc decocto impletum corpus, valido ſudore, calore loci, & vapore ſpiritus vini accenſi, expreſſo, una cum ſevera, & macilenta diæta, exhauritur, orbatum omni pingui. Totum enim ejus curæ *artificium conſiſtit in eo, ut rurſum omnia pinguia reſolvantur, corpuſque ita emacietur, nihil ut olei cetineat; unde hanc exſiccationis curam vocant* (*Aphrodiſiac. in Præfat.*) tuncque ſpes eſt, una cum pingui, cui inhæret, expelli de corpore luis venenum. Alter modus eſt, ſi decoctum Guajaci, magis dilutum, potetur magna copia, inſtar aquarum thermalium, hac ſpe, ut tranſeat per urinam, ſicque eluat ex corpore contagium luis. Cum jam hujus methodi veſtigia manifeſta inveniantur apud Auctores, qui, circa initia luis venereæ in Europa, de cura hujus morbi ſcripſerunt, & teſtimoniis, omni exceptione majoribus, ſummorum virorum, *Valſalvæ*, & *Morgagni*, confirmetur utilitas hujus methodi, operæ pretium videtur, ut & ab aliis tentetur. Longe enim minus moleſta eſt, quam cura exſiccationis, quæ & ſeveram adeo diætam, vix non omnibus diſplicentem, ſimul requirit; neque inde procul dubio corpus adeo debilitatur.

Ad præcedentem paragraphum dictum fuit, poſt uſum decocti Guajaci ad curam luis, de die augeri urinæ copiam, de nocte ſequi ſudores, quibuſdam & alvum aliquoties ſolvi; unde videtur variis viis miaſma venereum elabi de corpore. *Valſalva* tamen abſtitit ab uſu decocti Guajaci, more thermaliam aquarum dati, niſi per ſolas urinæ vias ageret. Forte levis ſudor, vel paucæ evacuationes per alvum, non adeo nocerent, ſi ſimul maxima decocti Guajaci potati pars per urinam evacuaretur. Verum hæc tantum conjectura eſt; &, cum adeo celer, adeo ſalubris, effectus hanc

hanc methodum coronaverit, videtur diureſi inſiſtendum eſſe potius, dum hæc methodus tentatur. Dedit autem *celeberrimus Boerhaave* (*Aphrodiſ. in Præfat. circa fin.*) circa uſum argenti vivi, & decocti Guajaci, in curanda lue venerea, ſequens monitum: *Quum ad ſumma hæcce mala, ut plurimum, ptyaliſmus, & hæc decoctorum methodus, ſoleat adhiberi, ſemper obſervanti conſtitit, ptyaliſmo feliciter ſudoris expulſionem ſuccedere; ſed, quoties Guajaci liquore humores corporis penitiſſime prius diſſoluti fuerant, ut ad hanc curationem deſideratur, tum ſalivatio, poſtea mercurio excitanda, præſcripta vix boni quid præſtitit; quin imo, vel maxima datus copia, aut per frictiones corpori applicatus, nihil quidquam ſalivationis excitavit. Credidi inde, poſtquam illud aliquoties videram, argentum vivum in attenuatos penitus humores nihil fere agere, ſed ſine offenſa dilabi, atque iterum exire, vix turbato ſanguine.*

Sed & radicis *Zarzæparillæ* decoctum adhibitum fuit ad luem veneream curandam; imo a quibuſdam miris encomiis deprædicatum, ita ut Guajaci decocto præferendum eſſe voluerint. Multi tamen judicaverunt, non inutile eſſe remedium; ſed haud tantam inde exſpectarunt efficaciam. *Nardus Antonius Recchi* (*Rerum Medicar. novæ Hiſpaniæ Theſaur. l.* 8. *p.* 288. & *ſeq.*) ſtatuit eſſe *Smilacem aſperam*, jam a *Dioſcoride* deſcriptam; unde dixit: *De forma ejus nihil dicam; quoniam illam affabre deſcripſit Dioſcorides*. Quatuor Zarzæparillæ ſpecies recenſuit, & figuris expreſſit; firmiterque credidit, *Smilacis aſperæ* radiculas iiſdem viribus pollere, quæ in Americanis his plantis tot laudibus extollebantur: *Mos eſt hominum ita admirari extera, ut nihil putent apud ſe naſci, quod longius devectum, in maximo habeatur pretio.* Laudat hujus radicis vim ſudoriferam, per quam dolores articulorum, cæterarumque partium, ſedantur, rebelleſque, & inſanabiles profligantur morbi. Habet hæc planta, prope ſtipitem, radicem ſatis craſſam, & brevem, ex qua plurimæ radiculæ tenuiores, ſarmentoſæ, non craſſiores calamo anſerino, emergunt undique, & ſub terra horizontaliter prorepunt. Has radiculas, in orbiculum convolutas, vendunt Officinis mercatores; & his utuntur Pharmacopœi tantum. Vidi tamen aliquoties craſſam illam radicem, ex qua ſarmentoſæ iſtæ radiculæ emergunt; quam ideo quidam *matrem Zarzæparillæ* vocant. Verum illa non utuntur Officinæ, ſed inter rariora ſervari ſolent; cum plerumque tenuiores radiculæ adferantur tantum, orbiculatim convolutæ, quæ in magnam longitudinem evolvi poſſunt.

Radiculæ hæ externe fuſcum colorem habent, intus albæ, & facillime findi poſſunt ſecundum totam ſuam longitudinem; quod Pharmacopœi facere ſolent, antequam illas in minores particulas diſcindant pro decoctis parandis; ſic enim aqua melius intimam harum radicularum ſubſtantiam penetrare, & omnem vim medicatam inde elicere, poterit.

Guſtavi ſæpius *Zarzæparillæ* radices; ſaporem inveni lentum, farinoſum; paravi ex his decoctum valde meracum, in quo inveni ſaporem fatuum, farinoſum, leniſſime quaſi ſubſalſum. Radiculam hanc ſemper inveni inodoram. Mirabar hoc præcipue, cum *Nicolaus Maſſa* (*Aphrodiſiac. p.* 81.) qui inter auctores de lue venerea ſcripſerunt, merito magnum nomen habet, ſcripſerit ſequentia: *Si quis maſticando, & in ore detinendo, ejus guſtum ſcire voluerit, manifeſtam amaritudinem, cum aliquali ſtipticitate, ſentiet, & qualitatem guſtum offendentem cognoſcet; & ideo ſileant, qui eam inſipidam ex omni parte, & inodoratam, eſſe dicunt; experientia enim, & ſenſus, contra eos pugnant*. Fatetur quidem Zarzamparillam inodoram eſſe, cum ſiccata radix ad nos adferatur; ſed affirmat, decoctum ejus ſpirare odorem, qui potius ingratus eſt, quam ſuavis, ita ut ſit quodammodo graveolens.

Licet autem laudet decoctum Zarzæparillæ in curanda lue venerea, fatetur nihilominus, non poſſe comparari ejus efficaciam cum viribus decocti Guajaci: *verum eſſe medicinam ſecuritatis, & ſine diſcrimine dari poſſe*. Vires enim debiliores habet: *Siquidem, qui cum hac medicina ſanatur, facile ex cauſa, & non multum poſt tempus, in eandem ægritudonem revertuntur* (*Ibid. p.* 82.).

Veſalius, qui Zarzamparillam (Hiſpani Spartam Parillam, ideſt, humilem Morum, vocant) ex Indiis miſſam, ſedulo examinavit, & perfectiſſime deſcripſit, in *Epiſtola de radice Chinæ* (*Ibid. p.* 594.) teſtatur ſequentia: *Stipites hos, aut ſarmenta, non minus quam Chinam, dicas eſſe inſipida, imo magis omni manifeſta qualitate, quæ in ejuſmodi medicamentis merito deſideratur, quam Chinam, deſtituta*. In ſchedula autem, radicibus Zarzæparillæ annexa, legebatur, præmiſſa purgatione, unciam Zarzæparillæ menſuris duabus aquæ incoquendam, & decocti hujus cyathum, mane, ac ante cœnam, calide bibendum eſſe: pro potu communi, in prandio, & cœna, idem decoctum dabatur, nullo ciborum uſu interdicto; ſimul hoc decocto utentibus libere in publicum prodire licebat. Ulceribus, & membris dolentibus, applicabantur lintea, eodem hoc decocto madida. Propinabatur hoc modo decoctum Zarzæparillæ per viginti quatuor dies; & dein, dato remedio purgante, cura finiebatur.

Non videtur, *Veſalius* magnam fidem aphibuiſſe Zarzæparillæ viribus; fatetur enim, quod nullum ejus periculum faciendum duxerit: *quandoquidem, cui ab amicis, divini auxilii vice, hæc ſarmenta miſſa ſunt, Guajaci decocto jam videretur reſtitutus; &, neglectis ſarmentis illis, eorum portiones quaſdam aſſumere, ac amicis, ut Indicas has impoſturas expendant, traſmittere, aliiſque Medicis proponere, mihi liceat*.

Eodem fere tempore cum *Veſalio* vixit *Gabriel Fallopius*, cujus tractatum de Morbo Gallico habemus, ſed poſthumum, & ab ejus diſcipulis editum, qui plus virtutis medicatæ in Zarzaparilla agnoviſſe videtur, quam exacte deſcribit, & fatetur, ſe crediდiſſe, quod ſit radix *Ebuli*, donec Hiſpanus ad Ducem Florentinum integram attulit plantam; tuncque vidit, radicem *Smilacis aſperæ* eſſe Zarzamparillam, quod experimentis probatum fuit; cum enim in *monte Sancti Juliani*, *Piſis*, videret creſcentem Smilacem aſperam, effodiendas ejus radices curavit, quibus *ſemper uſus fuit loco Salſæparillæ; & per biennium illud, quo ibi fuit, ſemper felici cum ſucceſſu plurimos a lue Gallica liberavit* (*Aphrod. p.* 804.). Notat tamen, ex Hiſpania delatam Zarzamparillam habere radices majores, craſſiores, carnoſiores; Smilacem aſperam breviora habere capillamenta; quod credit fieri, quia, in ſaxoſo ſolo creſcens, minus nutrimenti accipit planta: *In reliquis, idem eſt ſapor, idem cortex, eadem medula, & facultas; imo vivacior in noſtra*; Smilac aſpera ſcilicet.

De viribus autem Zarzæparillæ talia habet, quæ vix inter ſe componi poſſe videntur: *Fido ſalſæ magis, quam ligno* (*Guajaco*) *imbecillior eſt certe ligno; habet tamen & ipſa nobiles vires, quis ſuperat Guajacum; & eſt, quod, ſi poſt ſuperatum morbum Gallicum reſtent ulcera, aut rhagades circa ſedem, duplo citius ſanat hæc, quam lignum Indicum*. Videtur hinc in Zarzaparilla poſuiſſe ſpem, quando, per efficaciora remedia, luis contagium debellatum erat eo uſque, ut tantum leves reliquiæ mali, ſuſpectæ ſemper, ſupereſſent adhuc; quod & recentioribus obſervatis confirmari videtur. Tamen *Fallopius* fatetur, quod, ſi prima cura per Zarzamparillam non ſuffecerit, ſecunda, vel tertia ſaltem, effectum præſtet. Sic autem habet: *Cum ergo in Gallico adſunt ulcera, ad hoc medicamentum confugio, tamquam ad certiſſimum, & tutiſſimum auxilium; &, ſi non facit prima diæta, facit ſaltem ſecunda, vel tertia. Præſtans eſt Guajacqm; tamen ego utor Sal-*

Salſa in levibus. Soleo etiam miſcere hæc duo ſimul; quod etiam, in ſequenti Capitulo, deſcribit (*Ibidem pag.* 805.) additque *Guajacum*, primo, quia leviter offendit ventriculum Zarzæparillæ decoctum, & aliquando ſolvit ventrem; ſecunda ratio erat: *quando volebat eradicare morbum, & opus erat uti ſalſa;* tertia, quando inveteratam luem curandam habebat; tunc *utrumque ſumebat, & Lignum, & Salſam.*

Methodus hæc addendi Guajacum decocto Zarzæparillæ adhuc his temporibus obtinuit; ſic in Noſocomio Florentino, *Arciſpedale degl' Incurabili* dicto, decoctum Zarzæparillæ, addita parca copia ligni Guajaci, lue venerea affectis potandum datur. *Fallopius* ex æquali copia Guajaci, & Zarzæparillæ ſua decocta parabat; verum in hoc Noſocomio, teſte *celeberrimo Targioni Tozzetti* (*Prima Raccolta di oſſervazioni Mediche p.* 157.) conſumuntur quotannis ſexcentæ quinquaginta libræ Zarzæparillæ, & ſex tantum libræ ligni Guajaci. Mallet egregius ille vir, ſi major copia Guajaci adderetur decoctis, per quæ luis venereæ cura tentatur in hoc Noſocomio, ſaltem in uſum illorum, qui gravius hoc morbo affliguntur.

Imo & indicavit (*Ibid. p.* 158.) Moderatoribus hujus Noſocomii, utile futurum, ſi inveterata lue laborantibus, præcipue illis, quibus oſſa carie exeſa forent, daretur decoctum ſolius ligni Guajaci, cum omni regimine, & cautelis ante præſcriptis. Facile enim intelligebat, curam talium malorum a decocto Zarzæparillæ non facile exſpectandam eſſe.

Egregius *Fordyce* (*Medical obſervar. and inquirios tom.* 1. *p.* 149. *& ſeq.*) plures recenſet caſus lue venerea laborantium, qui inſignem utilitatem perceperunt ab uſu decocti Zarzæparillæ; in primis, ad ſedandos dolores nocturnos, oſteocopos, vix tolerabiles, a lue venerea ortos. Decoctum illud ſequenti modo parabatur (*Ibid. p.* 181.).

℞. rad. Zarzæparillæ unc. 3. *decoque in libris ſex aquæ fluviatilis, vaſe aparto, ad colaturam duarum librarum (civilium nempe, quæ faciunt triginta duas uncias).* Monet, eligendam eſſe Zarzamparillam, quæ nec ætate vires perdidit, nec teredinibus exeſa, nec humiditate, aut aqua marina (in itinere) corrupta fuit. Aliquando addebat huic decocto aliquam copiam liquiritiæ, ad ſaporis gratiam. Hanc decocti quantitatem dabat intra ſpatium viginti quatuor horarum binis, vel ternis hauſtibus ſumendam, calide, vel frigide, prout magis arridebat ægrorum palato. Omni biduo parabatur recens illud decoctum; & quidquid ſuperſtes manſerat, in cellari frigido ſervabatur. Diæta parca commendabatur ſimul, & abſtinentia ab uſu vini.

Tentavit uſum Zarzæparillæ, in pulvere, & decocto, in junioribus; ſed non potuit ſic radicitus exſtirpare luem veneream, forte, quia non præceſſerat argenti vivi uſus, vel quia non ſatis diu Zarzaparilla uti volebant.

Decocti hujus uſus optime profuit illis, qui macilenti, & ad phthiſim diſpoſiti, erant, a cauſa venerea; redibant enim vires, appetitus, toroſitas corporis, & color naturalis (*Ibidem pag.* 169.).

Tunc in primis multum boni ab uſu Zarzæparillæ ſperabat, ubi argentum vivum, & uſus decocti Guajaci, non ſanaverant luem integre (*Ib. p.* 171. 172.).

Unde concluſit, argentum vivum, in genere loquendo, curare pleraque mala venerea; Zarzaparillam ſanare forte illa, quæ argento vivo reſiſtunt; adeoque probabile eſſe, quod, combinatione binorum horum remediorum, omnia mala venerea curari poſſint. Cujus rei exemplum in eodem volumine legitur (*Ibid. p.* 406.).

Decocti Zarzæparillæ efficaciam ſuis quoque obſervatis practicis confirmavit *Storckius* (*Ann. Medic. ſecund. pag.* 225. *& ſeq.*) & quandoque illud aliis, quæ tentaverat, longe efficacius deprehendit: quod miro ſatis caſu probat. Fœmi-

mina, bubonibus venereis laborans, petiit a balneatore auxilium, qui, unguento applicato, intra biduum tumores diſpulit; ſed mox adfuit ingens dolor in infimo ventre, qui, verſus veſperas, prægreſſa horripilatione, magna cum febre exacerbabatur; & copioſo ſudore finiebatur ille paroxyſmus. Non anxia erat; ſed mane aberat omnis dolor, & pulſus erat naturalis. Poſt meridiem redibant omnia mala, & eodem quidem ordine. In Noſocomium delata, reticuit morbi cauſam; ſed, cum remedia, nec ipſe quidem cortex Peruvianus, ullum levamen facerent, ſponte morbi originem faſſa eſt. Tentatum fuit decoctum radicis bardanæ, una cum mercurio dulci, in aqua diſſoluto; ita ut, quater de die, circiter granum aſſumeret: intra biduum febris, & dolor erant mitiores, ſed licet in horum uſu per binas ſeptimanas pergeret, major in melius mutatio non obſervabatur. Tentatus fuit uſus mercurii ſublimati corroſivi; ſed ingens ardor in ſterno, ſiccitas pectoris, ſitis, capitiſque dolores, fecerunt, ut ab illo abſtinendum fuerit. Data fuerunt purgantia mercurialia, cum decoctis emollientibus copioſis, ſed abſque fructu, & vires imminuebantur.

Tandem ſumpſit meraciſſimum decoctum Zarzæparillæ, & quarto die poſt, per urinam, multa materies ſubfuſca tenax prodiit; quinto die, urina erat tenuis; verum, per vaginam, acris, craſſa, fœtens, ſubfuſca, materia exſtillavit; dolores, una cum febre, multum remiſerunt; &, poſt binas ſeptimanas, nihil amplius ex vagina prodiit; febris, doloreſque penitus ſiluerunt; vires quotidie auctæ ſunt, & ægra tandem optimam recuperavit ſanitatem. Conſultum ipſi fuit, ut eodem decocto, ſed dilutiore, uteretur adhuc per aliquot ſeptimanas, ut, ſi quid morboſi forte adhuc lateret, penitus elueretur.

Circa annum 1535. in Europam deferri cœpit *Chinæ radix*, quæ laudabatur, tanquam incorporabile remedium, ad luem veneream debellandam, cum longe minus ſtricta ſervaretur diæta, tempore toto, quo propinabatur decoctum *radicis Chinæ*, concederetur & moderatus uſus vini, diluti hoc decocto, & magno ſatis pretio venderetur, brevi hoc remedium inclaruit apud ditiores; quod etiam ad morbos articulares certiſſimum efferebatur præſidium; quam ob cauſam *Imperatorii Caroli Quinto* hoc decoctum propinatum fuit. Sequenti parabatur modo: Uncia una in minutas taleolas diſſecabatur, quæ unguis tenuitatem habebant: hæc ſegmenta macerabantur in modica quantitate aquæ per 24. horas; dein coquebantur in duodecim libris acquæ, ad conſumtionem tertiæ partis. Vas autem, in quo parabatur hoc decoctum, debebat eſſe magnæ capacitatis, ne quidquam prorumperet inter ebulliendum, & operculo tegi, ne virtus exhalaret. Colatura facta, taleolæ radicis decoctæ ſervabantur in alios uſus. Quotidie debebat parari novum decoctum; quia, ſervatum diutius, aceſcit.

Hujus decocti poculum magnum, calidum, dabatur ægro, in lecto, ſub diluculum, &, bene coopertus tentabat ſudorem elicere per duas horas, quo plus enim ſudoris elicietur, eo plus accedet beneficii; dein, bene abſterſo corpore, ſurgebat, veſtibus probe muniebatur, & a vento cavebat. Interdiu de eodem decocto bibebat, modo tepidum illud foret; præſtantius autem erit, quo calidius potatur. Pullis, aut caponibus elixis, ſed abſque ſale, veſci licebat. Uſque ad diem octavam domi manebat æger; poſt hanc exibat, corpore veſtibus bene munito. Ab omni acido, & carnibus aſſis, abſtinendum erat per 14. dies. Mellis uſu laudabatur, ut alvi obſtructio præcaveretur: *Ex quocumque tamen ferculo ſumendum mediocriter eſt; conſtat enim, non minus beneficii accedere a diætæ norma, quam ab aquæ* (*decocti Chinæ*) *ſumptione* (*Andr. Veſal. Epiſt. de radice Chinæ in Aphrodiſ. p.* 584. 598.). Nec jure illo, nec alio liquore,

re, utendum erat, toto tempore curæ, quæ per 24. dies durabat. Integro hoc tempore Veneris uſus interdicebatur.

Taleolæ radicis Chinæ, quæ decoctis his parandis ſervierant, & exſiccatæ ſervabantur, ſumebantur, duarum unciarum quantitate, &, eodem modo ut prius, cum duodecim libris aquæ coquebantur ad conſumptionem tertiæ partis; hoc decoctum, poſt abſolutam curam 24. dierum, inſerviebat ægro pro potu communi, per octo, vel decem dies. Ulcera ſi adeſſent, fovebantur eodem decocto, dum æger domi erat; ſi exiret, tegebantur aliis quibuſdam; domum reduci applicabatur denuo idem decoctum. Poſt decimum quartum curæ diem concedebatur modicum carnis aſſæ. Radix Chinæ, quæ in Officinis ſub hoc nomine proſtat, craſſa ſatis eſt, tuberoſa, nodoſa, lignoſa; externa ſuperficies lævis eſt, & fuſci coloris; intus roſei ferre coloris eſt; ſaporem, & odorem evidentem vix ullum habet. Toties illam guſtavi, & nunquam aliter invenire potui. *Nicolaus Maſſa* (*Aphrodiſiac. p.* 86.) nihilominus iraſcitur illis, *qui hanc radicem inodoratam dicunt, & ſcribunt; cum ſenſus illos redarguat. Ego*, inquit, *non ſemel tantum fructum iſtius radicis volui mandere, & dentibus confregi; ſed & aliis doctis, & ſenſatis viris ad maſticandum dedi* (*ne forte in proprio ſenſu deciperet*) *qui omnes, & ego etiam, affirmant, poſt maſticationem, ſaporem aliquem amarum ſentiri manifeſtum, & ſtipticitatem quandam. Similiter poſt ebullitionem odoravi, & aliis ad olfaciendum dedi, qui mecum omnes odorem aliquem levem percipi affirmant, & cognoſcunt, ut ego cognovi &c.*

Dolendum eſt, & in dedecus arti ſalutari cedit, dum Medici, in arte ſua peritiſſimi, in diverſas adeo ſententias abeunt, circa remedii cogniti qualitates, quæ ſenſibus determinari poſſunt. *Veſalius* (*Ibid. p.* 588. 589.) qui non levi cura examinavit Chinæ radicem, novum tunc temporis remedium, & magnis decantatum laudibus, cujus virtutem *Imperator Carolus Quintus* experiri ſtatuerat, ſequentia ſcripſit: *Utcumque Chinam, modo alioqui ſiccam, & lignoſam, maſtices, ac dentibus conteras, nullo illam ſapore præditam affirmare poſſis; longeque adhuc minus* (*quantum in illius, non autem in adjacentium pharmacorum, natura eſt*) *odorati quidquam præ ſe fert; neque unctuoſi quidquam, quod alio in ipſa obſervaſſe contendunt, deguſtanti, aut alia pertractanti, oſtendit.* Deinde ingentem ſubjungit catalogum virium medicatarum, quæ Chinæ radicis decocto tribui ſolebant; tandem concludit: *Interim dictus jam antea ſtupidus ſapor, citra omne adſtrictionis indicium, in China occurrit, neque, quantumvis ſimplici aquæ incoquas, alium ſaporem, quam ex hordeo corticibus non emundato, & minima dulcis radicis portione, conſurgere animadvertas, rubeſcente pariter nonnihil Chinæ decacto, fulvi admodum vini inſtar, aut ejus, quod ex longa in cantharo mora ruborem contraxit; adeo ut hinc, quod ad manifeſtas qualitates ſpectat, vix tantum in ſudoris utriuſque provocatione, & illis virtutibus, quibus China hodie probatur, ex ipſius decocto, quam ex hordei, ſperandum ſit.*

Nec multum virtutis radici Chinæ in lue venerea curanda tribuit *Gabriel Fallopius* (*Aphrodiſiac. pag.* 803.) qui cæterum in *obſervationibus ſuis Anatomicis* ſatis acriter carpſit *Veſalium*. Ille dabat meracius decoctum hujus radicis; nam uncias duas decoquebat in duodecim libris aquæ ad medietatis conſumtionem. Licet autem ad alios morbos non inutile crederet hoc remedium, in morbo Gallieo curando diſſuadet ejus uſum. Teſtatur enim, quod ter, & quater luem curare tentaverit hoc decocto, ſine ullo ſucceſſu. Unde monet ſequentia: *Ego uſus ſum iſto medicamento, in infirmitatibus viſcerum, in cancris exulceratis, & in lippitudinibus, felici ſatis ſucceſſu; ſed non in morbo Gallico. Nota tamen, quod ex uſu radicis illius valde pinguis*

fiat

fiat homo. Reliqua miracula in noſtro orbe edere reſpuit.

Illius efficaciæ, qua corporis pinguedinem auget Chinæ radicis decoctum, oculatum teſtem ſe fuiſſe, dicit *Proſper Alpinus* (*Medic. Ægipt. 3. p. 16. & ſeq.*) Aſiarici nempe populi in Gynæceis ſuis obeſulas mulieres præferunt.

Quamvis ex dictis pateat, non adeo inſigni virtute medicata præditam eſſe hanc radicem; tamen, ratione aquæ, qua copioſe diluitur hæc vis, locum meretur in illa remediorum claſſe, *quæ ſanguinem depurantia* a Medicis vocari ſolent; utpote quæ abſque motu humorum aucto, diluendo, attenuando, urinæ, & ſudoris excretionem promovendo, ex humoribus acria eluere poſſunt, & ſimul vaſa ſic diſponere, ut facile tranſmittant humores. Aquam ſolam magnum remedium eſſe, omnes Medici norunt, cui ſi jungatur ſimul frugalis diæta, multum boni ſperari poterit.

Pro illis, quibus res anguſta domi erat, ſæpius dedi decoctum *radicum bardanæ*, quæ levi pretio ubique haberi poſſunt; & ſimilem effectum, imo majorem, quam a decocto radicis Chinæ potato, vidi.

Recentiſſimis obſervatis conſtitit, *Cicutæ* uſum inſigniter profuiſſe in lue venerea, quæ nec ſalivationi, nec aliis remediis mercurialibus, nec decoctis, ceſſerat ullo modo, ſed ad omnia rebellis perſtiterat. Homini, quadragenario majori, poſt Gonorrhæam ſubito ſuppreſſam per injectionem adſtringentem, naſcebatur tumor in ſcroto, durus, ſcirrhoſus, pugno virrili major; ambo tamen teſticuli erant immunes, & ſani. Per ſeſquiannum hunc tumorem geſſit; tentata fuit ſalivatio, & alia plura, externe, & interne, abſque ullo ſucceſſu.

Cicuta tunc data fuit, una cum copioſo decocto radicum bardanæ. Sed, licet vigeſimo die jam integram drachmam extracti Cicutæ ſumeret æger, nihil in tumore obſervabatur mutatum. Trigeſimo die drachma cum dimidia extracti Cicutæ dabatur. Trigeſimo ſexto die datum fuit purgans addito mercurio dulci; quadrageſimo die ſumſit quotidie drachmas duas extracti Cicutæ, & tumor fuit minor.

In hac Cicutæ doſi, uſque in quintum menſem, perrexit æger, interponendo omni decimo quarto die lene purgans mercuriale. Tunc tumor erat penitus diſſolutus, & homo integre ſanus (*Anton. Strock Libell. ſecund. de Cicuta p. 169.*). Juvenis, novemdecim annorum, per totum corpus ulcera venerea habebat, & tibiæ os utrumque erat profunde carioſum. Remedia antivenerea cujuſcumque generis nocuerunt miſero: aderat jam debilitas, & ſumma macies. Dubitabat *Srorchius* (*Ib. p. 171.*) an quidem, doſi, & cautelis debitis, hæc remedia adminiſtrata fuiſſent; hinc de novo tentavit varia, ſed incaſſum omnia.

Statuit igitur, Cicutæ vires tentare. Ulcera, & loca carioſa, linteis fomento Cicutæ madidis tegi curavit; interne datum fuit extractum Cicutæ, cum larga copia decocti radicis bardanæ, addita tertia parte lactis. Intra paucos dies, magna in melius mutatio contigit, & vires increverunt. Circa finem ſecundi menſis, omnia carioſa optime ſeparata erant; ulcera plura obducebantur firmiſſima cicatrice; dolores nocturni, qui atrociſſime torſerant ægrum, ſedati erant penitus.

Nec magna adeo Cicutæ doſi opus fuit, cum maxima doſis intra 24. horas non exceſſerint drachmam. Finito tertio curationis menſe, optima videbatur adeſſe ſanitas; nulli aderant dolores, & vires erant bonæ. Notabilis effectus Cicutæ & alibi (*Henr. Joſ. Collin Noſocom. Civic. Pazmanniani Anni tertii p. 131. & ſeq.*) habetur.

Inſuper pulcherrimis *Storchii* experimentis evictum fuit, *Aconitum* ipſum morbis his curandis ſervire, infamem olim, ſi ulla alia, plantam; in omnium enim ore erat tritum illud:

Lurida terribiles miſcent Aconita novercæ.

Stu-

Stupebat *Linnæus* (*Floræ Lapponicæ pag.* 179.) dum videbat, vetulam, in Lapponia, ex Aconito parare ferculum familiæ ſuæ, quod impune comedebatur. Unde in mentem venit *Strockio*, tentare, in lue venerea peſſima, quid præſtare poſſet. Fœmina, 40. annorum, jam in octavum annum laborabat lue venerea; in omnibus corporis oſſibus tophos habebat exulceratos, maxime in ſterno; fauces erant exulceratæ; velum pendulum palatinum totum exeſum. Omnes luem curandi methodi in hac ægra tentatæ ſunt; ſanabantur multa ulcera; plurimi tophi diſparebant; fauces autem, & os ſterni, in eodem ſtatu permanſerunt, nec dolores nocturni fuerunt imminuti; unde ægra vires amiſit.

Ter de die dedit Storckius granum extracti *Aconiti*, cum triginta granis ſacchari tritum, ſuperbibendo ſingulis doſibus bina vaſcula decocti radicum bardanæ, quo ante jam utebatur larga copia.

Dolores nocturni brevi mitigati, imo ſedati ſunt, & ulcera omnia in melius mutata. Somnus, appetitus, vires, redierunt; membra movebat facilius.

Doloribus nocturnis ſedatis, ſtetit malum; nec tumores amplius minuebantur, nec ulcera conſolidabantur; licet extracti Aconiti doſin auxerit, ejuſque ſex grana quotidie dederit, per quinque ſeptimanas. Unde mutavit conſilium; ſex granis extracti Aconiti addidit totidem grana Mercurii dulcis, & cum tribus drachmis ſacchari albi confecit pulverem, cujus drachmam mediam dedit, ter de die, ſuperbibendo juſculum, vel infuſum quodcumque.

Uſu hujus remedii intra binos, & dimidium menſes diſparuerunt omnes tumores oſſium; ſeparata ſunt magna fragmenta carioſa; coiverunt ulcera; partes deperditæ ex velo pendulo, & uvula recreverunt, ita ut ægra optime deglutiverit, & voce diſtincta potuerit loqui, ſana dein ad ſolitos labores rediit. Unde concluſit, *Extractum Aconiti* non tantum tuto, & cum ſalubri effectu, dari poſſe; ſed &, æquali copiæ Mercurii dulcis junctum, quandoque eſſe efficacius remedium, quam omne aliud remedium mercuriale, etiam fortiſſimum (*Anton. Storck libellus, quo continuantur experimenta &c. pag.* 117. & 123.).

Sic enumeravi remedia, & varios modos illa exhibendi, quæ profuiſſe novi in lue venerea curanda. Omnia evacuant, per varias corporis vias, plus, minuſve. Multa ex iis turbant ſanitatem, & vires lædunt. Mihi, fateor, ſemper placuerunt iſta, quæ morbum tollere poterant, corpuſque minus turbabant, dum agerent; licet curatio lentius procederet. Multos quidem novi curatos a lue draſticis remediis, quæ rudi agebant modo, ſæpe non ſine vitæ periculo; ſed & ex his plures vidi in morbos immedicabiles incidiſſe, quoſdam languiſſe tota vita, ad omnia vitæ munera ineptos, ſibi, aliiſque moleſtos, & odioſos. Ipſe, fateor, acerrimo remedio mercuriali uſus ſum, mercurio nempe ſublimato corroſivo, ad curandam luem, illudque aliis ſuaſi, ut tentarent. Verum adeo parca doſi dedi, & tali cum regimine, ut nunquam inde quid noxæ viderim. Attentus ſemper eram, ſi aliquod obſervarem ſymptoma, quod metum incutere poſſet vel minimum; tunc enim ſtatui, vel minui doſin remedii, vel integre ſepoſui, & alia tentavi, uti in præcedentibus monui ſæpius.

Sed nec in America luem veneream aggrediuntur uno quodam remedio; plura tentaverunt, & commendant. Sic enim legitur (*Rerum Medicar. novæ Hiſpaniæ Theſaur. l.* 6. *p.* 200. *in notis*) *Luem veneream non requirere certum, & ſpecificum, aliquod remedium, quod tota ſubſtantia, vel ex occulta aliqua cauſa, huic morbo medeatur; cum videamus, plurimas plantas, inter ſe diverſiſſimas, ab Americanis ad hunc morbum debelladum adhiberi. Quæ tamen omnes in eo con-*

conveniunt, ut ſint acres, vel amaræ, habeantque vim, vel purgandi, vel diaphoreticam; ut ab Auctore nominantur in hoc opere, Convolvuli, Tithymali, Corymbiferæ multæ. Eandem rem confirmat *Gonſalvus Fernandes* (*Aphrodiſiac. pag.* 358.) cujus ad eandem hanc paragraphum mentionem feci, qui vixit, dum lues in Europa apparuit, & poſtea in Hiſpaniolam, ac Americæ Continentem, miſſus fuit. Poſtquam enim de ligno Guajaco dixit, addit ſequentia: *Nec ſolo hoc ligno Indi curantur; maximi enim ſunt herbarii, multarumque plantarum tenent cognitionem, quarum facultates ad hunc, alioſque complures profligandos effectus experimento didicere.*

Nondum enim, uti *Sydenhamus* (*Epiſtola Reſponſoria Secunda pag.* 418.) optime monet: *inventum eſt immediatum aliquod ſpecificum, cujus ope, ſine evacuatione prægreſſa, lues debellari queat; neque enim, vel Mercurius, vel ligna exſiccantia dicta, ſpecificorum titulo ſunt donanda, niſi, exemplis in medium allatis, probare quis poſſit, vel Mercurium abſque ſalivatione, vel lignorum decoctum nullo ſubſequente ſudore, luis venereæ curationem quandoque abſolviſſe.* Solutio ſublimati corroſivi curat luem ſine ſalivatione; ſed non ſine omni evacuatione, cum rarius quidem alvum moveat, ſudores tamen, & urinam moveat craſſam, ſedimentoſam, quam frequentiſſime; unde nec hoc remedium abſque evacuatione curat. Dictum fuit antea, validos labores, in aere calido, cum diæta rigida, macilenta, curaſſe luem quandoque; ſed & tali ſub curatione ſudores copioſi exprimuntur, & corporis pinguetudo fere tota conſumitur, cui contagium luis adhærere in primis in præcedentibus probare conatus ſum.

Minime hinc mirum videbitur, ſatis numeroſa inveniri remedia, quæ levant dirum hunc morbum, & quandoque curant, evacuando nempe; licet a lucripetis pro ſpecificis decantentur plenis buccis, & magno pretio ſub arcani titulo vendantur credulis. Medici, quibus generoſo incoctum pectus honeſto, & ſalus publica cordi eſt, non tegunt illa, quæ norunt utilia. Hinc ſpes eſt, quod plura forte, & cognitis meliora, ſera docebit dies.

Sic a celeberrimo, & fide digniſſimo, viro accepi, radicem *Lobeliæ*, ſi lente, & leniter cum aqua pura coquatur, vel & infundatur, dare remedium, quod certo, & tuto, intra decem, vel ad ſummum viginti dies, luem veneream curat. Vacuo ventriculo propinatur hoc decoctum, cujus largior doſis vomitum facit, parcior per alvum purgat, minutior adhuc ſudores provocat. Eſt autem *Lobelia, caule erecto, foliis ovato-lanceolatis, crenatis, floribus lateralibus. Prodom. Floræ Leydenſis. Linnæi hort. Cliffort. p.* 426. *Rapunculus Americanus flore dilute cæruleo. Boerhaave Index plantar. T. I. p.* 25. Sed & illud remedium evacuando curat.

§. 1479. TOphi minuuntur Emplaſtris (1461.) vel apertura facta, oſſe abraſo.

Quid Tophi ſint, dictum fuit ad §. 1456. Solent plerumque curæ generali luis venereæ cedere. Dictum antea, pertinaces etiam Tophos reſolutos fuiſſe, ſi ſolutio Mercurii ſublimati corroſivi, quæ interne datur, diluatur quadruplo aquæ puræ, & externe applicetur, fomenti inſtar. Si ne ſic quidem cedant, os ſuppoſitum carioſum erit, & diſciſſis integumentis, illa curatio adhibenda, de qua dictum in *Capitulo de morbis oſſium.*

RACHITIS.

§. 1480. MEdio fere labente ſæculo decimo ſeptimo, in Mediterraneis Brittaniæ primo, deinde per totum hoc regnum, denique & per omnia Europæ borealis loca, ortus eſt morbus novus, hodie frequentiſſimus, qui *Rachitis* appellatur.

Primus auctor, qui de induſtria de hoc morbo ſcripſit, fuit *Gliſſonius*, in Inclyta Academia Cantabrigienſi Medicinæ Profeſſor, qui teſtatur (quantum quidem ex aliorum relatione, diligenti facto examine, colligere potui) morbum hunc innotuiſſe primo in Occidentali Angliæ parte, triginta circiter retro annis, dum tractatum de *Rachitide* ſcribebat. Cum autem ſecunda editio hujus tractatus prodierit anno 1650, & prima hinc citius, collegit eruditiſſimus *Flyer* (Ψυρολȣσια *of the hiſtory of Cold-Bathing p. 77.*). Rachitidem morbum in Anglia primo apparuiſſe circa annum 1620. Teſtatur *Gliſſonius* (*De Rachitid. p. 3. & ſeq.*) quod morbus hic peragraverit dein omnes pene auſtrales, & occidentales Angliæ partes. In ſeptentrionalibus autem Comitatibus multo rarius hic morbus occurrebat, imo vixdum vulgo communiter innotuit in his locis.

Nomen morbo impoſitum fuit in Anglia *the Rickets*. Quis primus morbum hoc nomine donaverit, valde incertum eſt, ut & qua occaſione, an caſu, an conſilio, id factum fuerit.

Attamen videtur veroſimile, cum dorſi ſpina in hoc morbo ſaltem adultiori, male afficiatur, quod morbum ſpinæ dixerint hoc mali genus; νόσον τῆς ῥαχεως; & ſicuti laterum morbum, ac dolorem πλευρῶν νόσον καὶ μόνον uno vocabulo πλευρῖτις expreſſerunt Græci Medici; ſic ſimili modo ῥαχῖτις vocatus fuerit morbus, in quo ſpina toties deformabatur miſerrime, & quæ vel in ipſis morbi primordiis ſenſim amittebat ſolitum robur, quo truncus corporis ſuſtineri debet, in ſitu erecto in primis. Aptiſſimum videbatur hoc nomen, quod notabilem aliquam conditionem morbi comprehenderet, & ſatis diſtinctum foret ab aliorum ſymptomatum, & morborum nominibus; ſimulque ſatis facile pronunciatu eſſet, nec difficulter memoria retinendum. Facile autem intelligitur, quomodo vocabulum Græcum ῥαχῖτις, errore vulgaris pronunciationis in *Rickets* mutari potuerit; quod nomen adhuc hodie in Anglia in communi uſu eſt, ut deſignetur hic morbus.

Poſtquam *rachitis* in aliis pluribus Europæ locis ſedem figere cepit, ubi lingua Anglica vernacula non erat, vocaverunt hunc morbum a regione, in qua omnium primo apparuiſſe credebatur; ſicque *morbus Anglicus* pleriſque dictus fuit. Quibuſdam placuit a ſymptomate quodam maxime obvio in rachitide nomen deſumere, atque ita, cum oſſa circa articulos tumeant in hoc morbo, *articulos duplicatos* vocaverunt Germani, *Enfants nouez* Galli; unde & alii diviſerunt rachitidem in *perfectam*, & *imperfectam*. Quamdiu oſſium Epiphyſes circa articulos tumebant tantum, & tamen æger adhuc incedere poterat utcumque, dicebatur rachitis *imperfecta*; ubi vero inceſſus fiebat tardior, minus firmus, ita ut facile laberentur, unde perpetuo ſedere, & decumbere, cupiebant ægri, vocabatur rachitis *perfecta*. Curandos ſæpius habui infantes, quos matres ſollicitæ dicebant laborare *magno hepate*, dum rachitide ægrotabant manifeſte. Poſtea videbimus, in hoc morbo hepatis molem ſæpiſſime auctam fuiſſe, licet nihil vitii cæteroquin in hoc viſcere deprehenderetur poſt mortem. Hæc ſufficiant de variis morbi nominibus.

Gliſſonius (*De rachitide p. 1. 2.*) qui hunc

hunc morbum, una cum aliis ſeptem Medicis Londinenſibus, omni cura examinavit, habito cum iiſdem conſilio de morbi indole, natura, ſignis tam Diagnoſticis, quam Prognoſticis, ubi ſinguli ſuam ſymbolam conferebant, concluſit, rachitidem novum morbum eſſe. Dum enim omnes infantum, & puerorum morbos hactenus deſcriptos conferebat cum rachitide, tunc temporis in Anglia graſſante, nullum invenit, qui exacte cum hoc morbo conveniret. Quin imo ipſa inſoliti mali novitas impulit egregios hos Medicos, ut unitis viribus rimarentur morbi indolem, ſicque felicius poſſent detegere optimam medendi methodum. Sollicite hinc, & fideliter, collecta ſigna morbi incipientis, increſcentis, deſcripſerunt; conſideraverunt, quomodo, & quibuſcum ſymptomatibus abiret in ſanitatem, mortem, vel alios morbos; notaverunt, quid inventum fuerit in cadaveribus hoc morbo defunctorum; & ex his omnibus deduxerunt indicationem agendorum in hoc morbo curando.

Tribus ex his octo Medicis, *Gliſſonio*, *Bate*, *Regemortero*, tradita fuit provincia, ut in ordinem redigerent illa, quæ communibus omnium ſuffragiis probata fuerant, & dein typis evulgarent. Ne autem ſequeretur ſtyli diverſitas, dum tres, partitim diviſo labore, eidem tractatui conſcribendo incumberent, mutaverunt egregii viri conſilium, & ſoli *Gliſſonio* Sparta commiſſa fuit, ut prima totius operis ſtamina pertexeret ſolus: ſuſcepit hunc laborem, ea conditione, ut reliqui duo ſymbolam ſuam, ex propriis circa hunc affectum obſervationibus, in ſubtegmem conferrent, & de ejus labore præſtito judicium dicerent.

Sic ſimul habetur norma, & pulchrum exemplum, quomodo novi morbi examinandi ſint, & quantum humano generi prodeſſe poſſit concordia, dum, abſque partium ſtudio, abſque invidia, cordati Medici collimant in ſcopum artis unicum, publicam nempe utilitatem.

De novitate morbi non omnes convenerunt Medici, dum quidam in illa fuerunt opinione, Veteribus cognitum, ſed alio ſub nomine deſcriptum, poſtea a *Gliſſonio* rachitidem fuiſſe dictum. Alia occaſione, ad §. 1379. nempe, ubi de Variolarum hiſtoria agebatur, notavi, quod ex Medicis veteribus, & etiam recentioribus, quos legeram, excerpſerim ſemper illa, quæ mihi profutura ſperabam, ad cognoſcendos, & curandos morbos. Hæc excerpta tali ordine in adverſariis meis diſpoſui, ut uno quaſi intuitu videre poſſem, quæ unquam de morbo quodam legeram, vel ipſe obſervaveram. Dum evolvo, quæ de rachitide collegi, vidi, quod de hoc morbo nihil excerpſerim ex veteribus Medicis; unde ſaltem hoc concludere mihi licebit, non adeo obviam eſſe rachitidis deſcriptionem in veterum Medicorum monumentis, ut ab omnibus facile obſervetur.

Multis antiquitatem hujus morbi evincere conatur argumentis (*Zeviani della cura di Bambini attaccati dalla rachitide p.* 1539.) eruditiſſimus Medicus, integro capitulo, in quo collecta habentur præcipua argumenta illorum, qui novitatem rachitidis impugnaverunt; quæ certe legi merentur.

In genere vult, omnia, præcipua ſaltem, ſymptomata hujus morbi a Veteribus enumerata fuiſſe, vel ſeparatim, vel ſimul unita. Sed certe ſymptomata morbi unita definiunt morbum; ſeparata poſſunt adeſſe in aliis hominibus, etiamſi definitus morbus non adſit in illis. Ut morbus determinetur, requiritur ſyndrome ſymptomatum hujus morbi, non vero unum, aut alterum tantum.

Mirabar in primis, egregium *Zeviani* (*Ibid. pag.* 30.) crediſiſſe, reliquos Medicos, qui tractatui de rachitide conficiendo una cum *Gliſſonio* operam dederant, non crediſiſſe, quod rachitis novus morbus foret, & ideo noluiſſe ſubſcribere nomina ſua, niſi prius indicaſſent, ſe aliter ſentire, quam *Gliſ-*

ſo-

ſonium, quia res hæc longe magis intricata erat, quam ille quidem credebat. In notis autem citatur Præfatio, quæ huic opuſculo præfigitur. Legi, relegi, hanc Præfatſonem, nec diverſas has opiniones octo Medicorum detegere potui. Hinc videtur ex incuria error ſubrepſiſſe.

Dein conatur idem auctor (*Ibid. p.* 31.) probare, quod *Gliſſonius* ſibi ipſi contradixerit. Sed, ſi attente legantur loca citata, patebit, quod tantum miretur, non potuiſſe ſe invenire primum hujus nominis auctorem. Certe nihil inſoliti eſt, ſi morbo incognito, & nondum viſo, nomen imponatur in illis locis, ubi primo apparet, quod deinde retinetur, dum ad alia loca idem malum progreditur. Admodum probabile videtur, nomen illud a vulgo impoſitum fuiſſe, cum nullus ante *Gliſſonium*, quantum novi, de hoc morbo ſcripſerit. Nec facile certe eſt, poſt triginta annos elapſos, invenire primum hujus nominis auctorem, vel ægrorum, cui primum nomen morbi accommodatum fuit. *Gliſſonius* (*De rachitide p.* 4.) ipſe rationem hujus difficultatis dat: *Populus, nomen morbi nactus, quaſi ex graviter geſta, acquieſcit, neque ulterius ſe ſollicitum vult de nominis auctore, aut re ipſa*. Ut morbi hujus major antiquitas demonſtretur, deberet demonſtrari vocabulum illud *Rickets* ante epocham rachitidis in Anglia uſitatum fuiſſe, vel ſaltem dari ratio, quare morbo jam dudum cognito novum, & inſolitum nomen vulgus impoſuerit.

Sed & poſtea in aliis regionibus, dum obſervabatur rachitis, novum pariter nomen datum fuit, ſive a regione, ubi primo apparuit, ſive ab alio quodam morbi ſymptomate manifeſto; uti paulo ante dictum fuit.

Poſtquam Londini obſervari cepit rachitis, Londinenſes Medici non dubitaverunt de novitate inſoliti mali; ſed collata opera plures una cum *Gliſſonio* hoc penſum ſibi ſumpſerunt, ut indagarent novi morbi indolem. Hinc non judicaverunt ex auditu aliorum, ſed propriis oculis viderunt morbi decurſum totum; rimati ſunt in cadaveribus hoc morbo defunctorum illas mutationes, quæ morbi tempore factæ in ſenſus incurrebant manifeſte; &, cum hæc omnia non obſervaviſſent antea in ullo alio morbo, concluſerunt, rachitidem eſſe novum morbum, cujus hiſtoriam ſcribere dum proponebant; indagaverunt merito, in quo loco primo obſervatus fuerit morbus, & quodnam fuerit illius nomen. Hæc ex aliorum relatione ſe collegiſſe fatentur candide; reliquorum omnium fuerunt teſtes oculati, idonei, & attenti.

Allegat *Zeviani* (*De Rachitide p.* 33.) magnæ in Praxi Medica auctoritatis *Sydenhamum* (*Sect.* 1. *cap.* 5. *p.* 121.) acſi ille cum tabe infantum, quæ febres autumnales tum continuas, tum intermittentes ſequitur, confudiſſet, imo & iiſdem remediis ſanaſſet. Ventres enim infantum, poſt diuturnas febres autumnales inflati, tumentes, & duri, evadunt, ſæpe etiam tuſſis, aliaque tabidorum ſymptomata, naſcuntur; ſed mox addit quæ *rachitidem plane mentiantur*. Hunc infantum morbum purgationibus, per plures dies repetitis, aggrediebatur, ſed moderatis; dein juſſit, inungi abdomen penetrabili unguento. Cum autem abdomen Rachiticorum ſæpe tumeat, & morbus ille quandoque in tabem deſinat, patet ratio ſimilitudinis inter binos hos morbos, licet a ſe mutuo diſtinctiſſimos. Addit *Sydenhamus*, ſe quam plurimos infantes, etiam *vera rachitide* laborantes, curaſſe eadem hac methodo; purgantia autem poſt diuturnas febres autumnales locum habere, modo prudenter adhibeantur, & abdomen infarctum tumeat, nemo dubitat; at in rachitide, dum non ſemper in hoc morbo talis ſaburræ copia in primis viis adeſt, ſed urgente hepate, & inflatis inteſtinis tumet in his abdomen, longe minus purgantibus indigent illi, qui hoc morbo laborant. Audiamus ipſum *Sydenhamum* (*Diſſert. Epi-*

ſtol.

ſtol. pag. 511.) in alio loco monentem ſequentia: *Quoad rachitidem hoc notandum, quod in tumoribus iſtis, qui ventre infantium poſt longas intermittentes febres olim infeſtarent, veræ rachitidi non multum abludentes, repetita catharſis omnino videretur indicari, cum ante uſum corticis Peruviani iſtæ febres in diuturnitatem longam ſe extenderent, ac proinde ſedimentum deponerent, hujuſmodi tumorum cauſam, quæ ideo non niſi purgatione repetita abigi poterat. Attamen in rachitide vera cathartica locum non habent, niſi ut ſemel, vel bis ut plurimum æger purgandus, antequam uſum alterantium aggrediatur &c. Denique hoc, quod innui, diligenter advertendum volo cum non paucos infantes, atque pueros a catharticis ſæpe repetitis (quæ forte tumor ventris invitaverat) interemptos fuiſſe ſatis ſciam.*

Ex his evidens eſt, *Sydenhamum* non confundiſſe rachitidem cum tabe infantum, nata poſt diuturnas febres autumnales, nec eadem methodo curaſſe binos hos morbos, licet quid commune videantur habere inter ſe; tumorem nempe abdominis, & quod uterque morbus quandoque in tabem deſinat.

Sed ut nullum dubium ſupereſſe poſſit, notanda ſunt ſequentia: Clariſſimus *Sydenhamus* in uſum dilectiſſimi Filii, Medicinæ Doctoris, conſcripſerat propria manu Elenchum Praxeos Medicæ, quem & egregio Medico uſurpandum dedit pro ſua humanitate, qui, ne labili memoria exciderent utiliſſima tanti viri præcepta in Arte Medica, typis mandavit, & viginti circiter exemplaria curavit imprimi, ut amicis quoque inſerviret. Cum autem poſtea in *Miſcellaneis curioſis* inveniretur idem ille tractatus, ſed inepta mole inutilis, genuinum hunc elenchum non tantum amicis, ſed & Publico, communicavit; unde poſtea omnibus ejus operibus annexus fuit ille tractatus. Si jam conferatur deſcriptio rachitidis. (*Diſſertat. Epiſtol. p.* 778. 779.) quæ in hoc tractatu habetur, cum habitu corporis puerorum, quibus abdomen poſt febres longas autumnales intumuit, ingens occurret diverſitas, & evidentiſſime patebit, binos hos morbos eſſe omnino diverſos. Dein & patet, *Sydenhamum* non eandem commendaſſe curationem in utroque malo. Leguntur enim ibi ſequentia: *In tumoribus infantum ventris occupantibus, ab evacuationibus nimiis procedentibus, ſanguis, & viſcera herbis corroborantibus confortentur, ut in vera rachitide, niſi quod axillæ etiam utræque inungantur, at non artus.*

Quantum ad *Bootium* attinet, invenit (*Lindenius renovatus a Gregorio Abrahamo Mercklino pag.* 88. quidem *Arnoldum Bootium* ſcripſiſſe tractatum *de affectibus omiſſis*, editum Londini 1649. in 12.; ſed inter titulos morborum, de quibus egit, non inveni rachitidem, nec hunc auctorem reperire potui, dum hæc ſcriberem. Cum autem ſecunda editio *Gliſſonii* de hoc morbo fuerit anni 1650. credibile eſt, hunc auctorem vidiſſe primam editionem *Gliſſonii*. Dicitur, & ille *Bootii* tractatus editus fuiſſe una cum *Petri Borelli* Hiſtoriarum, & obſervationum Medicarum Centurii IV. Francof. & Lipſ. 1676.; ſed mala fortuna *Borelli* editionem illam tantum habebam ad manus, quæ Pariſiis anno 1656. prodiit, in qua ille tractatus *Bootii* non invenitur. Hinc illud teſtimonium de rachitide prius in Galliis familiari, antequam hunc morbum in Anglia obſervavit *Gliſſonius*, uti aſſerit *Zeviani* (*De rachitide p.* 33. *& in notis*) in medio relinquo, cum in loco citato tantum legantur ſequentia: *Morbum non in Anglia dumtaxat, & Hybernia; ſed & in aliis quoque regionibus, graſſari veriſimile eſt, &c. Boot. de affectibus omiſſis in* 12. Ibi ſaltem nulla fit mentio Galliæ.

Illud autem teſtimonium, quod ex *Boyle* (*De utilitate Philoſ. Eſperim. Sect.* 5. *p.* 270.) adducitur, nullo modo docet, quod negaverit, rachitidem eſſe morbum novum; ſed tantum, quod nihil hic affirmare, vel negare voluerit. Præterea egregius ille vir nec Medicus erat, & per tranſennam de hoc morbo lo-

loquitur, ut commendet utilitatem *Florum Colcothariſs* in hoc morbo curando; de quo remedio poſtea dicetur.

Mirum certe videri debet, Anglos Medicos ſolos obſtupuiſſe novitate rei, dum rachitidem videbant, quam certe non perfunctorie examinaverunt, dum quidam ex Germanis Medicis audacter aſſerebant, nullos novos naſci morbos, ſed omnes humani generis calamitates *Veteribus non ſolum utique innotuiſſe; ſed jam ante Hippocratis tempora mortale hominum genus afflixiſſe, creduntur ſimul, ac demonſtrantur, licet aliis, atque diverſis nominibus indigitati* (*Zeviani de rachitide p. 34. in notis*). Novi quidem, quoſdam Medicos in hac opinione fuiſſe; ſed demonſtrationem ignoro. Nec ſcio, ante Hippocratis tempora extitiſſe vetuſta monumenta, quæ ad nos pervenerunt, ex quibus probari poſſet, omnes morbos, quos ſera poſteritas vidit, etiam in remotiſſima antiquitate cognitos fuiſſe. Ubi de *Variolis*, *Morbis Epidemicis*, *Lue Venerea*, egi, talia credo me attuliſſe argumenta, quæ contrarium probant.

Dum autem *celeberimus Boerhaavius* de hoc morbo ſcripſit, non renovavit de rachitidis novitate ſententiam, quæ jam fere exulabat (*Ibid. pag. 35.*) ſed plurimis apud Batavos, & alibi Medici idem credebant. Verum quidem eſt, quod medio fere labente ſæculo decimo ſexto ſtatuat, rachitidem apparuiſſe; ſed novi, hoc per errorem factum fuiſſe, & ideo in textu correxi. Ratio hæc eſt: Dum notis numeralibus exprimitur ſæculum, manet nomen ſæculi elapſi tot decurſu ſæculi ſequentis; & hinc facilis error naſcitur, dum literis romanis cifræ Arabum deſcribuntur. Novi enim certo, optimum præceptorem circa Epocham rachitidis ejuſdem cum *Gliſſonio* fuiſſe ſententiæ, neque hoc tempus rachitidis voluiſſe propinquius reddere origini luis venereæ, ut credidit egregius *Zeviani* (*Ibid. p. 36.*) quia in hiſtoria hujus morbi notaverat §. 1482. illum magis infeſtum eſſe his, quorum parentes tabi venereæ, & iteratis Gonorrhœis multum obnoxii fuerant. Sed notari meretur, quod §. 1488. ubi cauſam proximam rachitidis deſcribit, non affirmet, ad cauſam proximam rachitidis concurrere luem veneream, ſed dubii inſtar proponat ſequentia: *Latente forte leni labe venerea permiſta*. De hac re poſtea dicendum erit. Nunc pergendum ad reliqua.

Tota autem lis illa componeretur ſtatim, ſi conſtaret, antiquiores Medicos deſcripſiſſe morbum, licet alio nomine indigitatum, qui rachitidis ſymptomata haberet illa, quæ ſollicita obſervatione hujus morbi, per celebres Medicos facta, hodie cognita, & deſcripta habentur, illo ordine, quo ſe mutuo ſequuntur in morbo incipiente, creſcente, adulto. Sed, quantum novi, hoc hactenus demonſtratum non fuit.

Egregius Medicus *Navier* (*Obſervat. Theor. & Pratiq. ſur l'amolliſſement des os p. 24.*) in pulchro tractatu de mollitie morboſa oſſium, tale exemplum adfert de auctore Medico, qui circiter ſæculo integro ante Epocham dictam rachitidis ſcripſit, hunc morbum ſic creditur deſcripſiſſe, ut nullum dubium ſupereſſe poſſit, quod illum cognoverit, licet ad cachexiam retulerit, nec aliud quoddam ſingulare nomen ipſi dederit. *Joannes Baptiſta Theodoſius* Bononienſis Medicus ſcripſit Medicinales Epiſtolas, quas filius ejus *Philippus Theodoſius* poſt patris obitum collegit, & *Cardinali de Cæſarinis* dedicavit Nonis Aprilis 1541. Prodierunt in lucem Baſileæ apud Epiſcopium juniorem menſe Martio 1554. Epiſtola autem quadrageſima ſecunda (*Theodoſii Epiſt. Medic. p. 250.*) in fronte habet ſequentia: *Pro puero ex canſri, & hum. multis malis affectibus laborante conſilium*. En morbi deſcriptionem: *Ejus temperamentum declinat ad frigidum, & humidum, ex quo color totius cutis pallidus redditur, ita ut ad cachexiam tendere videatur, & multæ in eo cruditates generentur. Affectus eſt debilitas virtutis motivæ,*

væ, ita ut cum menſium jam ſeptemdecim ſit, non poſſit ullo modo ſe movere, nec ſtare, & cum in ulnis a nutrice defertur, vix caput poteſt erectum tenere. Symptoma aliud omnium ſæviſſimum eſt vertebrarum trium in coſtis notis ad exteriora declinatio, & eſt modus gibboſitatis, & in modum arcus coſtæ etiam incurvari videntur. Si quis hæc conferat cum rachitidis ſignis Diagnoſticis, quæ §. 1485. 1486. 1487. enumerantur, videbit facile, magnam eſſe horum ſignorum inter ſe diverſitatem. Nulla fit mentio in textu hoc tumoris abdominis, protuberantiæ oſſium ad juncturas, nec præmaturi ingenii acuminis, nec appetitus, & digeſtionis bonæ ſatis &c. Imo, coſtas in arcus incurvari in hoc puero, dicitur, cum in rachitide thorax ad latera compreſſus ſit, & ſternum in acumen aſſurgat, nodoſis coſtarum extremis.

Antiquiores Medicos obſervaſſe cachecticos pueros, & gibboſos, & debiles, nemo dubitavit unquam; ſed illos noviſſe morbum, quem hodie rachitidem vocamus, hactenus demonſtratum non eſt. Cum autem plurima militari videantur pro morbi hujus novitate, liceat mihi hanc opinionem ſequi, donec meliora, & certiora edoctus fuerim.

§. 1481. INfantibus ille nunquam connatus, raro ante nonum ætatis menſem, vix unquam poſt biennium vitæ, ſed ſpatio hoc medio frequens, accidit.

Rachitis, vel nunquam, vel admodum raro, connaſcitur, nec memini, me unquam vidiſſe recens natum, qui hoc morbo jam laborabat. Licet enim parentum vitia, uti paulo poſt dicetur, prolibus talem corporis diſpoſitionem concilient, ut facilius hoc morbo corripiantur; rariſſime tamen accidit, ut Rachitis in actum erumpat ante fœtus partum. Cum autem *Gliſſonius*, & alii Medici Londinenſes, invigilarent huic morbo obſervando, ſcripſit ſequentia Gliſſonius (*de rachitide c.* 15. *p.* 172.) *Teſtatur aliquis noſtrum, ſe ſemel, & ſimul tantum, vidiſſe puerum recens natum hoc morbo afflictum. Atque in eo ſpina dorſi, & collum adeo debilia, ut nulla ratione valuerint grandiuſculum caput ſuſtinere. Obiit hic intra tres menſes poſt partum. Quibus patet, eum graviſſime fuiſſe affectum.* Unde & poſtea, ubi de Prognoſticis rachitidis ſignis agit Gliſſonius (*de rachitide c.* 23. *p.* 285.) ſtatuit abſolute ſequentia: *Morbus hic proprie nativus; ſive qui ante partum invadit, periculoſiſſimus eſt, & rariſſime, ſi unquam, in ſanitatem terminatur. Quo citius a partu, hoc eſt, quo juniores, hic morbus invadit, eo cæteris paribus periculoſior eſt; tanto enim debiliores ſunt vires. Similiter ætate grandiores junioribus, pedibus incedentes non incedentibus, facilius curantur.*

In opere poſthumo celebris *du Verney* (*Traitè des Maladies des os t.* 2. *livre* 3 *c.* 1. *p.* 289.) ſtatuitur, rachitidis morbum plerumque invadere quinto, vel ſexto a nativitate menſe; non quidem negari poteſt, quod hoc tempore quandoque incipientis morbi veſtigia obſervata fuerint, ſed plerumque ſerius morbus incipit; imo, uti ad §. 1486. dicetur, ſatis frequenter morbus pueros aggreditur, poſtquam jam inceperint ambulare, & ſignum morbi habetur fere primum, quod inceſſus in his fiat tardior, & infirmior, donec aucto malo debilitati perpetuo decumbere cogantur. Si nulla ſigna rachitidis ſe manifeſtaverint ante vitæ biennium, morbi hujus periculum evaſerunt plerumque, & oſſa jam adeo ſolida evaſerunt, ut corporis pondus ſuſtinere poſſint, abſque eo quod incurventur facile. Accedit, quod agiles maxime ſint infantes hoc ætatis tempore, & perpetuo fere corpus moveant, niſi a ſeveris cuſtodibus quieſcere cogantur; unde major firmitas

tas, & robur corpori conciliatur. Unde etiam ad curam morbi geſtationes, concuſſiones oſcillationes, vectiones, frictiones, commendantur, donec propriis viribus corpus movere poſſint; de quibus ad §. 1489. agetur.

§. 1482. MAxime autem infeſtus habetur proli, cujus parentes laxa, & debili conditione corporis, otioſi, molles, opipara menſa, cibis pinguibus, ſaccharatis, pauco pane, vinis dulciſſimis, & acqua multa calida, uſi morbis chronicis, Venere, ætate, exhauſti, tabi in primis venereæ, & iteratis Gonorrhœis, multum obnoxii, effœtam ferme genituram impenderunt generandis liberis.

Dum Medici omni cura examinabant omnia, quæ morbum prægreſſa fuerant, ut indagarent morbi cauſas, viderunt, illos infantes in primis rachiticos fieri, quorum parentes debilioris conſtitutionis erant, & molli in otio languidam vitam trahebant, vix corpus moventes, dum ſimul opipara menſa quotidie invitabat, ut ultra ſatietatem manducarent. Unde *Gliſſonius* (*De rachitide c.23. p.285.*) ſtatuit: *Morbum hunc potiſſimum infeſtare generoſorum cunas, præſertim eorum, qui molliter vivunt; deinde eorum, qui ſedentariam, & ſecuram vitam agunt; minime omnium cunas eorum, qui mediocris ſunt fortunæ, & qui laboribus aſſueti ſunt*, per quos ſibi, & ſuis neceſſaria ad vitam ſuſtentandam comparare poſſunt. Infimæ enim plebis infantes ſæpius Rachitide afficiuntur, dum, una cum parentibus, minus congruo victu ob penuriam uti coguntur, ſimulque frigidas humidas domuncolas inhabitant, non ſatis defenſi ab aeris injuriis; quod in hoc morbo nocere quam maxime poſtea dicetur.

Multi ex nobilibus, venatu, equitatione, pilæ luſu, aliiſque corporis exercitiis, liberi manent ab illis malis, quæ lauta convivia, & quotidianas fere comeſſationes tandem ſequi ſolent; ſed in amabili ſexu præcipue a tali vivendi genere enervantur omnia; dum & longiori ſomno indulgere ſimul ſolent, & ſedentariam vitam agunt, inerti torpentes otio. Sapiens *Lycurgus*, uti alia occaſione ad §. 1291. notavi, futuræ progeniei curam habens, mandavit, ut *corpora virginum, curſu, luctu, diſcorum & telorum jactu, exercerentur, ut fœtus radix, validum in valentibus exordium ſumens, geminaret melius.* Sic cavit, ne molles, & delicatulæ mulieres, licet robuſtis, & validis jungantur viris, debilem, & morboſam prolem in lucem ederent.

Saccharatis. An Saccharum adeo noxium ſit ſanitati, ut quidam voluerunt, ſaltem dubitari poteſt. *Celeberrimus Boerhaavius* (*Elem. Chemiæ tom. 2. p. 160.*) habet ſequentia de notabili hoc corpore, quod vix ſibi ſimile habet: *Saccharum in corpore humano, naturali latice dilutum, lixivium præbet ſaponaceum, quod oleoſa, viſcoſa, vi vitæ adjuvante, diſſolvit; hinc pituitam nunquam generat, ſed diſſolvit, nec bilem auget, aut in illam convertitur, ſed aperit, attenuat, dividit. Interim tamen, olea nimis ſolvendo, macilentiam inducere poteſt; ut & attenuatione nimia debilitatem producit, & laxitatem nimiam. Quare & Rachiticis, & ſcorbuticis nocuiſſe viſum.* Paulo ante monuerat (*Ibid.* 159.): *Sine culpa male audit Saccharum, quaſi noceret hominum ſaluti, cum nunquam hoc probatum fuerit.* Ob nimiam vim ſolventem forte culpari poſſet, ſi nimia ejus copia ſumeretur. Memini me legiſſe olim de *Bernardo Coſtero* (*Hiſtoriſch Verhaal &c. inde Voorreeden*) egregio juriſconſulto Batavo, qui ſedentariam vitam egit, ſed ſimul ſobrie admodum vixit; dulcia autem in cibo, & potu amavit adeo, ut tantam copiam Sacchari abſumpſerit ſolus, quæ quinque, vel ſex aliis hominibus ſuffeciſſet; nec tamen inde unquam nauſeam ſen-

ſenſit, vel bilioſas eructationes, nec morbis obnoxius vixit; ſed ultra nonageſimum annum, ſenio exhauſtus, non morbo, in lecto mortuus inventus fuit. Plura exempla hominum, qui ſacchari, ac mellis ingenti copia uſi fuerunt, alibi (*Slare de Sacchare, & Lapid. Bezoar. Londin.* 1715. *in* 8) habentur, & tamen longævi, ſanique fuerunt.

Salſe riſit optima mater moroſum Medicum, qui præſcripſerat mixturam paucarum unciarum, quæ unciam unam ſyrupi continebat, dum ſimul ſevero vultu monuerat, ne vel minimam ſacchari micu̇lam daret ægrotulo, ſi filium ſervatum vellet. Non meminerat Medicus, in omnibus ſyrupis officinalibus duas tertias partes adeſſe ſacchari.

Multo evidentior noxa ſanitatis percipitur in illis, qui perpetuis aquoſis potibus corpus debilitant; qualis mos peſſimus apud Batavos invaluit, dum una, cum vitæ ſedentariæ indulgent, tota die potibus Aſiaticis, ex baccis Caffæ, ut foliis Theæ paratis, abutuntur. Vidi tales, qui toto anno nec aquam frigidam, nec cereviſiam, nec vinum, potabant; in primis dum celebris olim apud Batavos Medicus *Bontekœ*, & ejus ſequaces, inculcabant omnibus, nullum præſtantius eſſe in morbis remedium, nullum efficacius ſanitatis conſervandæ præſidium, quam ſi corporis humoribus, potibus tepidis copioſis, conciliaretur maxima fluiditas, ut liberrime per omnia vaſa moveri poſſent. Unde Chloroſis frequentiſſima, abortus frequentes, fluor albus, languores puerperarum &c. toties faſtidium patiebant Medicis, ubi vix curatæ mulieres de novo his potibus tepidis indulgebant, ſicque recidivam patiebantur frequenter. Cum autem ſaccharum male audiret apud multos, novi plures, qui omnino ab hoc abſtinebant, vel ſaltem quam parciſſime utebantur.

Morbis Chronicis, Venere, Ætate, exhausti. Tales parentes, debiles, morboſos, languidos, infantes gignere, nemo dubitat. Unde inter ſigna ſanitatis optimæ numeratur (*H. Boerrhaave Inſtit. Medic.* §. 885. 1.) ſi quis natus ſit parentibus, ſanis, vegetis, plenæ ætatis, rara, ſed fervida Venere utentibus. *Lycurgus*, qui validis exercitiis firmabat virginium corpora, antequam viris jungerentur, voluit, ut recens nupti non cohabitarent; ſed clam, & furtiva quaſi Venere uterentur tantum, adeoque rara, & fervida. Talem curam geſſit robuſtæ & bellicoſæ poſteritatis. Facile patet, qualis proles expectanda ſit a decrepitis, uti & ab illis, qui, in ipſo ætatis vigore, libidine, ac perditiſſimo vivendi genere exhauſti, conjugia ambiunt, dum, ante trigeſimum annum jam imbelles ſenes, lectiſſimas virgines turpiter decipiunt.

Tabi in primis Venereæ &c. Tota hiſtoria luis venereæ, de qua præcedenti Capitulo fuſius actum fuit, docuit, quam multiplicia mala in tetro hoc morbo contingant partibus genitalibus utriuſque ſexus, ſi jam cogitetur humorem genitalem fœdo tabo venereo allui, partemque contagii cum illo ſimul abripi, miſceri, facile intelligitur, qualis progenies a talibus parentibus exſpectare poterit reſpublica. Certum eſt, lue venerea infectos ex utero materno prodire infantes ſæpius, qui nutricibus traditi inficiunt miſeras, illæ maritos; cujus calamitatis exempla plura recenſita fuerunt. An vero tales infantes citius, aut pejus rachitide afficiantur, quam alii, nondum videtur penitus conſtare. Rachitis enim, uti poſtea patebit, diverſus a lue venerea morbus eſt, qui & facilius curatur, & longe aliam ſanandi methodum requirit, quam lues, qua infecti naſcuntur infantes; non autem rachitide, quæ vel nunquam, vel rariſſime, a nativitate incipit, ſed notabili poſtea tempore ſe manifeſtare ſolet. Lui cognitæ rachitidem ſuccedere poſſe, nullus dubito; ſed & certus ſum, ſaniſſimos, dum naſcebantur, infantes rachitide correptos fuiſſe, licet nullum omnino nec in illis adeſſet luis veſtigium uſquam

in

in corpore, nec in parentibus ullum ſignum prægreſſæ olim luis inveniretur.

Unde conſtat, luem, & frequentes Gonorrhœas ſic enervare quandoque totum generationis apparatum, ut effœtam ferme genituram impendant miſeri pro creandis liberis, videtur concludi poſſe, ſed nullo modo certum eſt, quod & inde pendeat origo rachitidis. Præterea lues venerea integro ſæculo antiquior eſt rachitide. Forte hoc verum eſſe poſſet, vitia parentum, hac paragrapho recenſita, poſſe ſic diſponere infantes, ut in rachitidem incidant etiam a levioribus cauſis, quas, firmiore corpore donati, proprio robore ſuperaſſe potuiſſent.

Quantum autem ad rachitidem prolium faciat laxa, debilis, mucoſa, materni corporis diſpoſitio, docet ſequens obſervatio (*Anton. Storck ann. Medic. ſecund. p.* 215.). Agebat celebris auctor, ut monet (*Ibid. p.* 211.) de fluore albo ſimplici, nulla acrimonia venerea admiſta, qualis in laxis, mollibus, otioſis, & opipara menſa fruentibus, toties occurrit. Monebat, tales mulieres, niſi integre curentur, antequam nubant, facile abortiri, ſi conceperint. Dum felici arte cavebatur abortus, ita ut fœtus ad maturitatem perveniret, notavit ſequentia: *Tales autem fœminæ pariunt plerumque infantes craſſos, robuſtos, & hi tales manent per plures menſes; poſtea vero emaciantur, laſſi fiunt, & membra pendula gerunt; tandem ſubſequitur peſſima rachitis, quæ raro huc uſque ſanari potuit.*

§. 1483. UBi vero nutricem iiſdem affectam malis natus eſt, magis augetur infanti præcoci incremento morbus.

Cum recens nati infantes ſolo fere lacte ex uberibus ducto vivant, patet facile, quod ſi victum præbeat infanti nutrix, in qua ſimilia vitia occurrunt, ac præcedenti paragrapho enumerantur, tunc potius mutanda foret nutrix, ut ingruenti malo obex ponatur. Quamvis autem ſemper hortari ſoleam matres, ut propria largiantur prolibus ubera, ſi ſanæ fuerint ipſæ; tamen in hoc caſu ſanæ & robuſtæ fœminæ lac præferrem materno, ſi illa inerti otio vitam ducat, debilis ſit corpore, & a levi etiam animi affectu turbetur tota. Sæpius rachitis nobilium cunas aggreditur; hinc ex pluribus oblatis optimam eligere poterit peritus, & prudens Medicus; de qua re dictum fuit in *Capitulo* de Morbis *Infantum*. Sed, cum ut plurimum tardius rachitis ingruere ſoleat, ſæpius ablactandi tempus adeſt, antequam rachitis incipiens magnum progreſſum fecerit; etenim ſatis lente incedit, & in initio, a plebe ſaltem, non tam cito cognoſcitur.

§. 1484. IN primis ſi frigidus, humidiuſque, tractatur; aquoſis, mucoſis, crudis horæis, piſcibus, farinoſis azymis, & ſaccharatis, paſcitur; febre autumnali intermittente, morbo cronicho, vel acuto, diu laboravit; a ſcabie, herpete, ulceribus, ſuppreſſis male curatus; balneo, fotu, linimentis, unguentis, vaporibus humidis, enervatus; perpetuæ quieti in ſella perforara addictus, nudato inferius corpore.

Conſideranda jam ſunt illa, quæ præcedere obſervantur rachitidem incipientem ſæpius, & illum morbum jam præſentem augent inſigniter.

Si frigidus, humidiusque tractatur. Nimis humidus aer laxat, ſolvit, debilitat fibras: ob perpetuam reſpirationem talis aer pulmones afficit, ſerum pulmonum retinet, auget, accumulat, & illorum perſpirationem prohibet (*A. Boerh. Inſtit. Medic.* §. 748.). Cum autem cellulæ pulmonum aereæ, ſi evo-

ſi evolutæ forent, totam corporis ſuperficiem ſuperarent multum, hinc magna admodum per pulmonem perſpiratio. Si jam humido aeri ſimul frigus ſe jungat, feroſæ colluvies metuendæ ſunt, & in pulmone, & in ipſis thoracis cavis; uti antea, dum de pectoris hydrope agebatur, pluribus dictum fuit. Hæc videtur una ex cauſis eſſe, quare toties pectoris vitia comitentur rachitidem.

Unde etiam fit, ut rachitis non tantum generoſiorum cunas, ſed & pauperum tabernas, pulſet, dum, inopia preſſi, nec cubicula calefacere, nec lintea infantum debito modo exſiccare, poſſunt. Si jam miſeri tales in locis humidis, & uliginoſis habitare cogantur, augmentum malorum ſequitur. Poſtea, ubi de cura hujus morbi agetur, patebit, quantum proſit aer calidus, & ſiccus; ſi enim humiditati accedat æſtus, in putredinem omnia cito tendunt, & vix non certa pernicies imminet.

Aquosis, mucosis, crudis horæis etc. Omnia enim hæc laxant, debilitant, & ultimo effectu enervant actionem viſcerum primæ coctionis. Sponte patet, vitioſum talem victum tantum locum habere poſſe in adultioribus jam pueris, cum junioribus lac nutricis ſufficiat. Solent quidem mulierculæ lactentibus infantibus, in primis ſi famelici fuerint, dare ſubinde pulticulas ex farina, & lacte; imo quandoque miſellos infarciunt, dum quemvis ejulatum infantum oblata pulticula ſedare tentant. Dum autem farinoſus lentor non attenuatur per inceptam fermentationem, ut in pane conficiendo fieri ſolet, brevi totum abdomen, glutine collecto infarctum, tumet, & miſerrime languet infantes. Piſcium uſus damnatur in primis, ideo quod in debilioribus naturam ſuam ſequantur, & facile putreſcant. Præterea in pluribus piſcibus copia pinguis olei adeſt, quod, facile ranceſcens, & acre redditum, inſigniter nocere poterit.

De ſacchari uſu ad §. 1482. dictum fuit. Notavit tamen *Gliſſonius* (*De rachitide c. 21. p. 272.*) ſequentia: *Obſervatum eſt, hoc morbo laborantes dulcia, ut ſyrupos, tum bellaria, multoque ſaccharo, aut melle condita, quæ aliis pueris in delitiis eſſe ſolent, averſari.* Dubitare videtur, an forte hæc illis noxia ſint, quod humores incraſſarent. Saturatiſſima ſacchari ſolutio, ſyrupus nempe, lentorem habet; ſed, ſi ſyrupo addatur quarta tantum aquæ pars, illico diffluit, lentore ſublato, & uti dictum fuit, ſaccharum ſolvit, atque attenuat, non incraſſat.

Febre intermittente autumnali etc. Talia mala, debilitando juniorum corpora, ad rachitidem illos diſponere poſſe, videtur admodum probabile; imo videtur hoc Medicos induxiſſe, ut crediderint, rachitidem non eſſe annumerandam novis morbis, ſed ſemper genus humanum infeſtaſſe, licet alio nomine, cum poſt alios morbos chronicos, & poſt febres diuturnas, abdomen in junioribus tamen obſervetur, quod idem rachiticis pueris ſolemne eſt.

Verum ad §. 1480. pluribus demonſtrare conatus fui, optimum in dignoſcendis morbis judicem *Sydenhamum* multum diſcriminis poſuiſſe inter ventris tumorem, qui febres longas in junioribus ſequi ſolet, & illum, qui rachitidem comitatur. Monet enim de hac re ſequentia (*Sect. 2. c. 5. p. 121. 122.*) *Obſervatu non indignum eſt, quod, cum febres autumnales teneram ætatem diu cruciarint, nulla ſpes ſit eaſdem abigendi, donec abdominis regio, circa lienem præcipue, indurari, atque tumefieri occœperit; iiſdem enim gradibus, quibus hoc ſymptoma ſupervenerit, febris etiam fugam meditatur. Neque forte ex meliori prognoſtico aliquo morbum hunc brevi abiturum dixeris, quam ſi ſedula obſervatione ſuboriri hoc ſymptoma perſpexeris.* Simul monet, dum febres autumnales prædominium obtinent, tunc tumores illi *tangentis digitum non aliter feriunt, quam ſi materiam aliquam continerent in ſcirrhum induratam, cum qui aliis annis, ſimili licet* προφάσει, *contingit, ta-*

ctum ita afficit, ceu tenſio tantum foret *hypochondriorum a ſubjectis flatibus*. Unde etiam in compendio, quod in uſum filii ſui Medici ſcripſit *Sydenhamus* (*Ib. p.* 778.) dum enumerat rachitidis ſigna diagnoſtica, legitur: *Abdominis repletio, hypochondriorum tenſio*.

A SCABIE, HERPETE, ULCERIBUS, SUPPRESSIS MALE CURATUS. In junioribus ſæpius cutis eroditur acri ſero, & frequentius ſic afficitur cutis capillata capitis, quæ incipit cum pruritu humeſcere; unde perpetuo caput affricant pulvinaribus lecti, vel aliis obviis. Cum in initio talis mali ſubacidus, ſatis nauſeoſus, odor percipiatur, hinc voluerunt quidam tales cutis eruptiones dictas fuiſſe *Acores*. Poſtea incipit rubeſcere cutis, granuloſa fieri, tunc vocaverunt *Herpetem miliarem*; quia & proſerpit malum, & ex cute quaſi grana milii prominent. Vocaverunt alii *Herpetem ficoſum*; quia, uti in ficu diſciſſa apparent ſemina parva rotunda, ſic & in cute talia tubercula. Augetur tunc ſeri effluxus, quod in fœdas cruſtas brevi concreſcit, quæ aliquando ſatis denſæ fiunt, pluribus foraminulis pertuſæ ſunt; & lentiori jam humido tranſitum permittunt adhuc utcumque; ſed illud cruſtæ undique hærere incipit, illiuſque craſſitiem auget: tandem ſub his cruſtis ſerum ex cute prorumpens colligitur, putreſcit, cutim erodit, hæcque in ulcera profunda degenerat, quæ ſaniem acrem fœtidiſſimam plorant, &, uti tinea veſtem, ſic cutim ichor, deſtruit; unde & *tinea* ſolet vocari. Alia occaſione ad §. 586. Et dixi, quod ſervaverim bregmatis oſſa infantis, eroſa penitus ab hac ſanie, quæ, licet mundata, eundem fœtorem pluribus adhuc menſibus ſpirabant, qui intolerabilis omnibus videbatur, dum miſer infans viveret.

Omnibus notum eſt, quam difficilis cura ſit hujus mali, ubi ad illum gradum pervenerit, ut ipſa capitis oſſa afficere jam ceperit; & quam funeſti effectus metuendi ſint, ſi imprudenter acris hujus ichoris effluxus ſupprimatur.

In primis hoc nocuiſſe junioribus, qui ad rachitidem proni erant, teſtatur *Gliſſonius* (*De rachitide cap.* 5. *p.* 36.): *Ad hæc, quod intempeſtivam impetiginis, aut ſcabiei ſuppreſſionem ſequatur, ut frequenter obſervavimus, quando rurſus erumpente ſcabie, atque pruritu excitato, indeque aucto in externis membris calore, tales pueros facile reſtitutos vidimus*. Quod & poſtea confirmat alio loco (*Ibidem c.* 23. *n.* 27. *p.* 289.) ubi ſigna prognoſtica colligit: *Scabies, & puſtulæ in cute, puritusve huic morbo ſupervenientes, ad curam ejuſdem multum conferunt*.

BALNEO, FOTU, LINIMENTIS, UNGUENTIS ETC. Patebit ex ſequentibus, in rachitide omnia ſolida corporis emolliri, flacceſcere, ne quidem oſſibus ipſis exceptis, dum ſimul fluida degenerant in cacochymiam inertem, mucoſam, frigidam. Verum omnia hic recenſita in textu, ſi diu continuentur, corpus ſani infantis flaccidiſſimum reddunt, & enervant, adeoque talem diſpoſitionem inducunt, qui morbo huic favet; &, ſi hæc jam adſit in corpore, augebunt illam brevi. Patebit autem, ubi de cura hujus morbi agetur, contraria his prodeſſe, aerem nempe ſiccum, & calidiuſculum, veſtes ſiccas calefacientes, frictiones ſiccas &c.

PERPETUÆ QUIETI IN SELLA PERFORATA ETC. Nihil magis noxium eſt rachiticis, uti & infantibus ad hunc morbum diſpoſitis, quam ſi perpetuo in ſellis talibus perforatis ſedere cogantur. Obtinet hic mos in pluribus locis, præcipue apud plebem, cui res anguſtior domi. Commodum hoc matribus eſt, dum ſic domeſticis laboribus operam dare poſſunt, & reliquæ familiæ curam habere; ſimulque cavetur, ne urina, & fæcibus alvinis tot conſpurcentur lintea. In hunc finem nudato inferiori corpore imponuntur ſellæ perforatæ, dum ſimul omnis ambitus hujus machinulæ undique clauſus

eſt,

eſt, ut frigus arceatur a nudis partibus. Truncus corporis per ſuperiorem partem emarginatæ tabulæ cum artubus ſuperioribus, & capite eminet; tabulæ imponuntur crepundia, ut ſine tædio ſic ciſtulæ incluſus infans maneat per horas, nec importuno ejulatu matrem a laboribus avocet. Hyberno tempore pedibus ignis ſupponitur, ne frigeſcant infantes. Sic inferior trunci pars cum artubus inferioribus in aere calido hærent perpetuo, & quidem repleto vaporibus exhalantibus ex corpore infantis, ejuſque urina, & fœcibus accumulatis in receptaculo, quod ſellæ perforatæ ſupponitur. Cum autem rachitis vel in ipſo ſui initio aſſiduam ſedendi voluntatem faciat, per integrum fere diem in hac machina ſedent quietiſſimi, &, dum inde eximuntur, tetra mephitis undique diſpergitur per aera, quem ſuſpirare debent miſelli. Inde patet facile, omnia mala, vel ex hac ſola cauſa, in rachiticis pueris multum augeri.

§. 1485. Cognoſcitur morbus hic incipiens in his, qui nondum incedunt. 1. ab ætate. 2. a cauſis prægreſſis. 3. a fratribus, ſororibus, ſimili malo captis. 4. a tumore flaccido capitis, & faciei. 5. a cute laxa. *6.* a tumore abdominis. 5. a macilentia reliquarum partium, in primis muſculorum. 8. a protuberantia epiphyſion ad juncturas radii, ulnæ, humeri, genu, tibiæ, fibulæ. *9.* a magnitudine arteriarum, & venarum jugularium, dum reliquæ decreſcunt.

Sequitur, ut indagentur illa ſigna, quæ demonſtrant, morbum incipere; ut ſtatim tuta, & efficax medela adhiberi poſſit, ne morbus pergat increſcere. Cæteris enim paribus eo facilius morbi ſanantur, quo minus invaluerint tempore. Cum autem, uti ad §. 1481. dictum fuit, diverſo vitæ tempore morbus incipiat, hinc primo agetur de ſignis rachitidis incipientis in infantibus, qui nondum incedunt.

1. De hac re jam dictum fuit.

2. Et illæ hactenus enumeratæ fuerunt, tam quæ in parentibus, & nutricibus obſervari potuerunt, quam quæ in ipſo infante occurebant.

3. In diſputatione Medica, quam *Argentorati* anno 1754. habuit egregius *J. Petrus Buchner* de rachitide perfecta, & imperfecta, legitur (*Diſputat. ad Morbor. Hiſt. opera Halleri t. 6. p.* 285.) de undecim prolibus rachiticis, genitis eadem matre, quæ ſcrophuloſa erat, & quadrageſimo ætatis anno facie vetulam, & effœtam mentiebatur, ita ut miraretur Medicus illam de menſium anomalia conquerentem. Sæpius contingit, plures in eadem familia rachitide laborare, licet non omnes, uti in raro hoc caſu contigit. Cum autem pater, & ante, & quamdiu genuit, inconcuſſæ ſemper ſanitatis fuerit, matris morbus ſcrophuloſus inter cauſas prædiſponentes (vide §. 1482.) poterit recenſeri, cui tribui poſſet numeroſæ prolis morbus. De reliquis enim cauſis, eodem loco recenſitis, nulla poteſt eſſe ſuſpicio, facile cum ærumnoſam vitam egerint hi conjuges, inter illos numerandi, quos vitam merendi difficultas contexit, & conſumit.

Tales caſus, non ſine aliqua ratione, ſuſpicionem fecerunt, an non per contagium ex uno in alium tranſiret rachitis? Morbus enim ille, Veteribus non deſcriptus, occidentales Angliæ partes invaſit primo, & intra paucos annos per totam Angliam, dein & per alias regiones, diſperſus fuit.

Alia occaſione ad §. 1382. notavi, morbos poſſe naſci in homine a cauſis manifeſtis, quarum cauſarum illi morbi

i effectus ſint; & tamen per hos mor-
os ſic mutari corpus hominis ægri, ut
er contagium iiſdem morbis inficiat
lios homines, qui non expoſiti fuerant
auſis illis manifeſtis, a quibus ille æ-
er morbum ſibi contraxerat. Conta-
ium ergo naſcitur in humano corpore
llo tempore, dum morbus adeſt, abſ-
que contagio natus, & per hoc conta-
gium, natum ſemel, latiſſime morbus
diſſeminari poterit. Pluribus eodem in
loco hanc rem deducere conatus fui.

Forte & contagii in rachitide ſuſpi-
cionem poſſent augere illa, quæ ſequun-
tur. Celebris artis Chirurgicæ Profeſſor
(*Anton. Benevoli Diſſertazioni, & oſſer-
vazioni &c. p.* 246. 247.) Florentiæ diſ-
ſecuit cadaver nobilis pueri biennalis,
rachitide mortui, &, remoto ſterno,
invenit totum pulmonem rectum lamel-
lis albis, figuræ irregularis, magnitudi-
ne monetæ (*un Giulio*) ſubſtantiæ ſub-
polypoſæ, laxe adhærentes pulmoni,
ita ut quædam ex his lamellis ſponte
ceciderint in cavum thoracis.

Celebris in arte noſtra vir, & utiliſ-
ſimis obſervationibus notus (*James Lind
two papers of fevers and infectiones p.* 95.
96.) invenit in cadaveribus illorum,
qui perierant ex febribus contagioſis,
in hoc, vel illo corporis cavo largam
puris collectionem. In imo cadavere
hominis, qui undecima *febris flavæ* die
mortuus erat, in abdomine nihil præ-
ternaturalis invenit, niſi quod bilis fue-
rit utcumque ſpiſſior, & grumoſa; ſed
in ſiniſtro thorace aderat aquæ flave-
ſcentis copia, cui innatabant largæ por-
tiones cruſtarum flaveſcentium, ſive
glutinis, quod perfecte referebat pelli-
culam illam, quæ tegebat ſanguinem
venæ ſectione e brachio eductum. La-
mellæ illæ referebant ſubſtantiam mem-
branaceam, quæ incipiebat converti in
gelatinam purulentam. Similes lami-
næ externam, & internam pleuræ ſu-
perficiem, uti & externam membra-
nam pulmonis tegebant, in quibuſdam
laxe adhærentes, in aliis firmas.

Cum ergo in morbo, qui manifeſte
contagioſus erat, illæ lamellæ, modo
deſcriptæ, in cavo thoracis, & in pul-
monis, ac pleuræ ſuperficie, inveniren-
tur, & in rachiticorum cadaveribus
adeſſent ſimiles; hinc ſaltem aliqua
ſuſpicio ſubnaſci potuit, an non & ra-
chitis ſe per contagium propagaret.
Videri poſſunt & illa, quæ habentur ad
§. 1409. ubi de contagio morborum
Epidemicorum actum, & demonſtratum
fuit, poſſe cauſam communem, in aere
hærentem, Epidemicos morbos produ-
cere, & quidem mali moris, qui plu-
res quidem afficiunt eodem tempore,
nec tamen ex uno homine in alium
tranſeunt communicato contagio.

Gliſſonis (*De rachitide c.* 16. *p.* 183.
& ſeq.) de hac re diſputans, non vi-
detur multum alienus fuiſſe a contagii
ſuſpicione, dicens: *Forte equidem non-
nullam leviuſculam inclinationem alteri
corpori poſſit imprimere; imo interdum
ipſam forte morbi invaſionem in corpore
inſigniter ad eum prædiſpoſito acceleret,
aut promoveat; neque tamen propterea
nomen morbi proprie contagioſi mereatur.*
Poſtea, de induſtria in hanc rem in-
quirens, obſervavit frequenter *pueros,
ſeu coætaneos, ſeu prope coætaneos, in
iiſdem ædibus enutritos, quorum unus,
aut alter hoc morbo afflictus fuerit, dum
alius, aut plures eorum minime labora-
rent. Imo novimus pueros, non tantum
communibus ædibus, aſſiduoque mutua ſo-
cietate gaudentes, ſed & quotidie com-
muni menſa, & lecto utentes, quorum
alter hoc malo affectus ſocium convictus,
& concubitus nullo modo infecerit; quod
ſane vix videtur contingere potuiſſe in
morbo proprie contagioſo.*

In theſauro rerum naturalium Regis
Galliæ (*Hiſt. natur. generale & particul.
tom.* 5. *pag.* 300. 301. *tab.* 35. *&* 51.) a
ſummis in hiſtoria naturalis viris, *Buf-
fon*, & *Aubenton*, deſcripto, quem ſera
mirabitur poſteritas, deſcribitur, & de-
lineatur ſpecies canis, quem ob humi-
lem ſtaturam *Baſſet* vocant, licet lon-
gitudo corporis ſatis inſignis ſit. In ho-
rum canum ſceletis quandoque deformi-

tas in oſſibus extremorum anteriorum invenitur, & tunc vocantur *cruribus tortis*. Simile in oſſibus extremorum vitium obſervatur in pueris Rachiticis. In reliquis ſceleti talis canis oſſibus nulla apparet deformitas; imo & in ſubſtantia oſſium horum deformium nullum obſervatur vitium, ſed ſaniſſima ſunt; cum e contra in Rachitide oſſium ſubſtantia a naturali ſtatu manifeſte degeneret. Hinc dubitat celeberrimus *Aubenton*, an non primi canes in hac ſpecie laboraverint Rachitide, quæ huic deformitati originem dediſſet, & dein ſenſim evanido hoc morbo manſiſſet effectus; oſſium deformitas nempe, ad poſteros translata jure hæreditario. Imo credere videtur, infantes, Rachiticis parentibus natos, eandem corporis deformitatem per longam generationum ſeriem traducere poſſe, poſt morbum jam curatum ſuperſtite manente tali deformitate. Aſt, quantum novi, in humano genere hoc nondum obſervatum fuit.

4. In omnibus Rachiticis obſervatur, quod caput juſto majus ſit, & facies magis tumeat, quam requiritur, proportione habita ad reliquas partes corporis; ſæpe ſatis bonus faciei color manet, ſed ſemper adeſt ſimul laxitas. Illi, qui voluerunt, Rachitidem veteribus Medicis cognitam fuiſſe, licet alio ſub nomine deſcriptam, crediderunt, quod apud illos ſub hydrocephali titulo latuerit, & a magnitudine capitis, quæ ſemper hunc morbum comitatur, hoc probare conati ſunt. Aliquoties Rachiticos hydrocephalo laborare certum eſt; ſed in pluribus caput proportionaliter majus eſt, licet nulla ſeri hydrophici copia adſit. Præterea hydrocephalo decumbentes fiunt hebetes, & obliviosi, dum copia extravaſatæ aquæ augetur; cum e contra, uti ſequenti paragrapho dicetur, Rachitici præmaturo ingenii acumine, & ſenſuum ſincero exercitio, a coætaneis diſtinguantur.

Omnes Auctores, qui de hoc morbo ſcripſerant, mentionem fecerunt illius magnitudinis capitis auctæ. Imo *Gliſſonius* (*De Rachitide cap.* 2. *pag* 10.) teſtatur, quod in omnibus hoc morbo exſtinctis, quos hactenus viderat, obtinuerit aucta hæc capitis moles, unico tantum excepto, qui ſimul cum hoc affectu ſuppuratos habuit pulmones, & Phthiſi confectus eſt. Sed & ille habuit per totum fere morbi decurſum caput majuſculum, faciemque pleniorem. Quatuordecim vero ante obitum diebus ſubito collapſæ ſunt partes carnoſæ circa caput, facieſque Hippocratica facta eſt, ſtupentibus omnibus ſubitam hanc mutationem.

5. Et hoc obſervatur perpetuo. Cum enim muſculoſa caro in trunco, & artubus minuatur mole, & quaſi atrophia abſumatur, ideo *cutis univerſa, tum vero, tum membrana carnoſa, & adipoſa, flaccida, & quaſi pendula, laxæque inſtar chirothecæ, apparet, ita ut multo plus carnium eas continere poſſe putes* (*De Rachitide cap.* 2. *p.* 10.). Imo nequidem a morte flaccidum corpus obrigeſcit, nec innatum calorem mox exuit; uti in cadaveribus fieri ſolet (*Diſput. ad morbor. hiſtor. opera Halleri t.* 6. *p.* 287.).

6. Abdomen ſemper plus, minuſve tumet: conſumitur quidem pinguendo, deficit in muſculis toroſitas, & tamen abdomen prominulum eſt. Prudenter *Gliſſonius* (*De Rachitide c.* 2. *p.* 11. & *c.* 21. *pag.* 270.) hoc notavit, dum recenſet illa, quæ apparent in cadaveribus Rachiticorum, antequam diſſecentur: *Abdomen exterius quidem, reſpectu nempe partium continentium, macrum eſt; interius vero, reſpectu partium contentarum, nonnihil prominens, & tumidiuſculum ſentitur.*

Notandum eſt, tumorem abdominis junioribus ſæpius contingere, licet non ſint rachitici. Poſtquam enim primi dentes prodierunt, ſolent infantes eſſe ſatis famelici, & ſæpe parentes oblectantur, dum vident, infantes quævis oblata avide devorare etiam duriora, ſperantes inde robur inſigne corporis futurum. Matrem, ſæpe nimis ſollicitæ de incremento prolium, promovendo illas

las infarciunt pulticulis farinaceis, ita ut aliquando ventriculus, & inteſtina his diſtentiſſima inveniantur poſt mortem. In tali caſu purgantia, collectam hanc ſaburram expellentia, cum prudentia adhibita, egregie proſunt; uti etiam, ubi poſt febres, tam continuas, quam intermittentes, diu toleratas, abdomen intumeſcit; prout ante ad §. 1480. dictum fuit. Sed tumor abdominis in rachiticis diverſus eſt; & ideo tunc notatum fuit, *Sydenhamum* non voluiſſe, ut Medici purgantibus in rachitide uterentur copioſis, cum ſemel, vel bis hoc tentaſſe ſufficeret.

Dum cadavera rachiticorum luſtrabat *Gliſſonius* (*Ibidem p.* 11.) teſtatur ſequentia: *Heper in omnibus a nobis diſſectis juſto majus, alias autem non male coloratum, neque valde induratum, aliove aliquo notabili vitio contaminatum.* Excipiebat nonnulla cadavera, in quibus nempe ante obitum alii morbi cum rachitide complicati fuerant; uti in hydropico, & extreme tabido ſe obſervaſſe meminerat. Inde patet ratio, quare in quibuſdam locis ſub nomine magni hepatis deſignetur rachitis. Lienem, magnitudine, colore, ſubſtantia, invenit non contemnendum; non negat tamen, in hoc viſcere, propter complicationem rachitidis cum aliis morbis, aliter contingere poſſe.

In cavo abdominis ſerum hydropicum vidit, ſed nec frequenter, neque adeo copioſum. Notum eſt, in cadaveribus poſt morbos chronicos, & languidos, fere ſemper in corporis cavis aliquam copiam ſeri extravaſati reperiri.

Ventriculum, & inteſtina, ultra morem ſanorum nonnihil, flatibus diſtenta vidit, & inde cauſam tenſionis hypochondriorum deduxit.

Meſenterium quandoque inculpatum invenit, aliquando glandulis majoribus, ſi non ſtrumis, obſitum.

Cum autem Pancreas tranſverſim ſub ventriculo ponatur, duplicaturæ partis poſterioris Meſocoli involutum, diſſecto abdomine non occurrit ſenſibus; hinc nihil certi de illius conditione ſtatuere voluit *Gliſſonius*, ſed aliis hoc inquirendum reliquit. Et ob hanc rationem meretur omnem fidem in illis, quæ aſſerit ſe vidiſſe in rachiticorum cadeveribus.

Viſcera Uropojetica ſatis ſana invenit in rachiticis, niſi alius ſimul adfuiſſet morbus.

Ex omnibus his obſervatis concludit ſequentia, circa tumorem abdominis, qui in rachitide adeſt: *Notamus in genere de omnibus viſceribus in hoc ventre contentis, quod, licet partes ea continentes, ut ſuper monuimus, multum extenuatæ, & emaciatæ occurrant; ipſa tamen æque magna, & plena, ſi non majora, ut de hepate dictum, quam in ſanis, deprehendantur De Rachitide c.* 2. *p.* 12.)

Unicum rachitici cadaver aperuit ante laudatus *Benevoli* (*Diſſertazioni, & Oſſervazioni &c. pag.* 246.) & invenit viſcera abdominalia mole aucta; inteſtina nempe ampliora, quam naturaliter eſſe ſolent, habito reſpuctu ad corporis ſtaturam; lienem, & pancreas invenit ſolito majora; hepar præ reliquis magnitudinem auctam habuit; in quo tamen viſcere præter molis incrementum nil præternaturalis inveniebatur. Celeberrimus *Heiſterus* (*Medicin. Chirurg. und Anatomiſche Wahrnehmungen pag.* 25.) qui Weslariæ per triennium habitavit, ut in rachitidis naturam inquireret accuratius, hoc temporis ſpatio ſex, ſeptemve rachitide defunctorum puerorum biennalium, & triennalium cadavera incidit; meminitque, abdomen in his omnibus tumidum fuiſſe; at, aperto abdomine, nec aquam, nec flatus in ejus cavo invenit, ſed inteſtina flatibus admodum diſtenta. Plerumque in inteſtinis inveniebantur vermes cum pituita copioſa, & in pluribus aderant glandulæ induratæ, ac quidem tantæ molis in meſenterio, ut pugnum æquarent; & tunc in illis abdomen ad tactum durius apparebit. quam in aliis; quod minime mirum videtur. Non meminit, hepar mole auctum fuiſſe, cujus ne quidem, men-

mentionem fecit; uti nec lienis, nec pancreatis. Cum autem celeberrimus *Heiſterus* tantus in arte fuerit, & adeo verſatus in Anatomicis, dubium inde moveri poſſet, an aucta hepatis moles adeo frequenter occurrat in rachiticis, ac *Gliſſonius* ſtatuit.

Sed notari meretur circa hanc rem, ſectiones illa rachiticorum factas fuiſſe in juventute *Heiſteri*, dum adhuc ſtudio Medicinæ operam daret, & ſub auſpiciis, ductuque *Molleri*, Cameræ Imperialis Medici, felici, & numeroſa praxi celebris, in arte proficeret. Edidit autem has obſervationes, poſtquam ſeptuageſimum jam ætatis annum abſolverat ſanus, & vegetus. Unde probabile videtur, illum tunc præcipue attendiſſe ad morboſa, quæ in cadaveribus occurrebant; & hepar, quamvis mole auctum, ſatis illibatum in rachitide mortuis inveniri ſolet, ut dictum eſt. Cum ergo alii graves, & fide digni auctores de hoc hepatis incremento in rachticis conveniant (*Vide Schenckium Obſervat. lib.* 2. *de Phthiſi obſervat.* 3. *pag.* 258.) videtur ſtatui poſſe, quod & hepar mole auctum concurrat tanquam cauſa tumoris abdominis, qui obſervatur in rachiticis.

Variam autem in viſceribus molem inveniri ſæpius, Anatomici noverunt, non tantum ſi morboſa hæc fuerint; verum etiam, dum color, conſiſtentia, ſitus &c. & nihil præternaturale docerent eſſe, ſed ſola moles aucta in ſenſus occurreret. Neque ante mortem ulla adfuerunt ſigna ſæpe, quæ ſuſpicionem facere potuiſſent, morboſi quid latere in hoc, vel illo viſcere, quod in cadavere ſolito majori mole conſpicuum inveniebatur. Memini, me vidiſſe, in cadavere adoleſcentis, Lienem in ſitu naturali hærentem, ſed adeo longum, ut extrema parte ad criſtam oſſis illi deſcenderat: color erat optimus hujus viſceris, nihilque præternaturale in ejus parenchymate detectum fuit; licet cum cura, a perito Anatomico, & Medicis præſentibus, examinarentur omnia. Cum autem a primis incunabulis defuncti curam geſſerim, nihil unquam detegere potui, quod vel leviſſimam ſuſpicionem daret lienis male affecti.

Videntur veteres Medici ſimilia obſervaſſe, & peculiari nomine denotaſſe. Vocaverunt enim ſic affectos μεγαλόσπλαγχνοι illos, qui magna, & in tumorem ſublata habent viſcera. Licet enim tales crederent morbis opportunos vivere, imo & quandoque eodem nomine uterentur, dum viſcera mole aucta morbi afficerentur; tamen videntur agnoviſſe, dari homines, qui naturaliter magna viſcera habent; de qua re videri poſſunt illa, quæ *Feoſius* (*Œconom. Hippoc. litera M. p.* 242. habet.

7. Ad numerum quintum notatum fuit, omnem pinguedinem minui perpetuo, & tandem vix non penitus evaneſcere. Sed, uti notum eſt, muſculi ambiuntur non tantum undique tunica celuloſa, ſed & eadem ſe inſinuat inter ſingulos fibrarum muſcularium faſciculos, ex quibus major muſculus componitur, ad ultimas etiam ſubdiviſiones uſque, ſicque efficit, ut fibræ muſculares cum vicinis non concreſcant, ſed maneant ſemper ſeparatæ. Hinc, ubi ſumma illa emaciatio adeſt, muſculorum toroſitas minuitur ultra quam credi poteſt. Verum quidem eſt, in ultimo ſenio, dum totum corpus exſuccum, & aridum obrigeſcit, vix ullum pingue ſupereſſe in corpore, & tamen nondum penitus deletum eſſe motum muſcularem, uti nec in conſummatiſſima phthiſi, dum ſola cutis oſſa tegere videtur tantum; verum adhuc ipſa muſcularis fabrica ſupereſt illibata, quæ ſenſim in rachitide minui, & tandem perire, videtur, dum, toroſitate, & mole quaſi muſculorum fere abolitis, illud quod ſupereſt, inerti flacciditate languet. Cauſa enim muſcularis motus non eſt in muſculis, ſed in illos aliunde derivatur, dum agunt. Verum, ut illa actio fieri poſſit, requiritur debita ſtructura muſculi, ut cauſa movens, per nervos

alia-

allata ad muſculum, effectum præſtare poſſit. Videantur de hac re illa, quæ ad §. 1058. & 1950. dicta ſunt.

Egregius in hiſtoria naturali *d'Aubenton* (*Hiſtoire natur. gener. & particul. avec le deſcript. du Cabin. du Roy t. 3. pag. 56. &c.*) ubi deſcribit ſceleta, & oſſa ſingularia rachiticorum, quæ in theſauro Regio ſervantur, ob bonæ nutritionis defectum carneas corporis partes debitam firmitatem perdere notat; ſed nec oſſa ſatis conſolidari, dum increſcunt; hinc vertebræ, quarum ſubſtantia poroſa admodum eſt, emolliuntur, & ſubſident; unde ſequitur compreſſio medullæ ſpinalis, ac nervorum, qui ex ſpina dorſi emergunt, & poteſtas muſculares motus trunci, & artuum exercendi impeditur magis magiſque, tandemque fere integre deficit, dum quotidie augetur malum. Miræ quidem depravationes ſpinæ dorſi in ſceletis rachiticorum obſervantur; nec improbabile videtur, poſſe comprimi tandem medullam ſpinalem contentam in theca vertebrarum, & nervos inter commiſſuras vertebrarum ex ſpinali medulla emergentes; tamen veræ paralyſes in rachiticis vix obſervantur. In miſeris illis, quorum cura neglecta fuit penitus, videmus, quoſdam emergere totos deformes, ſpina dorſi adeo diſtorta, ut vix poſſibile videatur, hoc contingere potuiſſe abſque compreſſione ſpinalis medullæ, ac nervorum, & tamen non obſervatur paralyſis. Quin imo *Gliſſonius* (*De rachitide c. 4. p. 26.*) cujus teſtimonium maximi ponderis eſt in rachitidis hiſtoria, teſtatur ſequentia: *Nunquam, quod meminimus, Paralyſin, aut Apoplexiam, huic affectui ſuperveniſſe novimus; deberet autem neceſſario ſæpius (ſaltem in morbo confirmato) evenire, ſi lexitas, & debilitas hæc nervorum a defectu influxus celebri originem duceret.* Minori cum periculo contingunt diſtorſiones illæ in ſpina dorſi, quia lente, & ſenſim fiunt in rachiticis, & theca illa vertebrarum, dum divergit a recto tramite, notabilem arcum circuli facit; unde ſenſim medulla ſpinalis ſe accommodat mutatæ figuræ canalis oſſei, per quem deducitur. Idem verum eſt de nervis, qui ex vertebrarum theca tota hoc itinere egrediuntur.

8. Oſſa ſuſtinendo corpori humano ſerviunt, firmum fulcrum præſtant partibus mollioribus, quæ illis adhærent, nec poſſent vaſti adeo muſculi, in corpore humano, & animalium majorum, potentiam, quæ adeo valida reperitur, exercere, niſi duris affigerentur oſſibus illorum extrema.

Naſcentis autem animalis corpuſculum refert mole gluten, nec oſſa ipſa plus ſoliditatis habent in prima origine, quæ tamen poſtea tantum robur, & duritiem acquirunt. Placuit celeberrimo *Hallero* indagare illa, quæ in oſſibus contingunt, dum ex flexili glutine mutantur in duram adeo ſubſtantiam, quæ per ſæcula aeris injuriis in cœmeteriis publicis expoſita manere poteſt vix non integra. Solita ſua, & incomparabili induſtria hæc experimenta perfecit in pullis naſcentibus in ovo incubato. Vidit atem glutinis hujus tranſitum in cartilagine eſſe ſatis promptum, & facilem, videbatur enim tantum requiri major ſoliditas; ſed non tam facile intelligebatur, quomodo flexilis, & elaſtica cartilago in durum, & fragiles os mutaretur, Cartilago, dum tenuis adhuc eſt, pellucet; primum oſſeſcentia cartilaginis indicium eſt opacitas, & color flaveſcens; ſimul in eodem loco incipit tunc apparere fibroſa compages. Hæc mutatio in oſſibus pulli octavo incubatus die apparet. Decimo die, ſanguinis rudimentum adeſt in cartilagine oſſeſcente; undecimo die, rubedo adeſt, dilatatis jam arteriis, ut rubras ſanguinis moleculas tranſmittere poſſint; eodem tempore & oſſea durities in eodem cartilaginis loco obſervatur. Omnia hæc & in callis oſſium fractorum apparent, antequam in os conſolidentur. De omnibus his egi alia occaſione ad §. 1261. ubi de *calce po-*

dagrica agebatur. Illud autem, quod per arterias, quarum jam aucta magnitudo eſt, ut craſſiora admittant, adfertur ad cartilaginem, videtur eſſe terra, quæ interpoſita ſubſtantiæ cartilagineæ facit, ut ex flexili, & elaſtica cartilagine durum, & fragile os naſcatur.

Unde ſequitur, ſi terra illa, quæ cartilaginem ſua miſcela in hos convertit, tolli poſſet ex oſſe jam facto, tunc os denuo in cartilaginem mutari debere.

Pulchro, & certo experimento hoc demonſtratur (vide §. 1261.). Calvaria enim, quæ per plures annos in cœmeterio jacuerat, macerata in aqua forti, diluta copioſa aqua pura, tota flexilis, & elaſtica facta fuit, ita ut in pavimentum projecta, pilæ inſtar, in altum reſiliret. Unde merito concluditur, cartilaginem differre, ab oſſe, quia caret ſubſtantia illa terrea, quæ in acidis ſolvitur, &, ſi ex oſſe in acidis macerato auferatur illud terreum, redire, cartilaginem, quæ latuerat in vero oſſe, per tot annos in cœmeterio expoſito.

Præterea conſtitit ex *celeberrimi du Hamel* & aliorum experimentis, terream illam ſubſtantiam tingi rubro colore, ſi *rubia Tinctorum* ingeratur cum cibo animalibus, & illis oſſibus, in acido maceratis liquore, ſoluta terra perire omnem colorem, & manere cartilaginem non amplius coloratam.

Sed & inde patuit, per ipſæ vitæ ſanæ actiones deteri perpetuo partes ſolidas corporis, ne oſſibus quidem exceptis, & iiſdem vitæ ſanæ actionibus reſtitui perditas. Dum enim alternatim nutriebat animalia cibis conſuetis, nunc addita rubia Tinctorum, nunc non, per aliquod tempus, invenit oſſa illorum variegata circulis albis, & rubris, ſimulque didicit, menſis ſpatio notabilem terræ copiam oſſi appoſitam fuiſſe; quod ex colore facile diſtinguere poterat. Patuit pariter, intra ſex ſeptimanas evaneſcere illam rubedinem, ſi animal cibis ſolitis abſque additione rubiæ Tinctorum uteretur; dum nempe jacturam terræ oſſium ſubſtantiæ ſupplet alia ſimilis materia, ſed non tincta amplius rubro colore.

Inde concluditur, quod terrea hæc materies, quæ cartilagini addita illam in os convertit, fluxerit per vaſa cum ſanis humoribus, & oſſibus reddiderit illud, quod quotidie de illorum ſubſtantia periit, uti & id, quod ad incrementum oſſium in junioribus requiritur. Unde ex ovo incubato pullus prodit vigeſimo die, qui firmis jam oſſibus inſiſtit, & quaquaveſum diſcurrit.

Verum eadem hæc terrea materies, dum per morbum mutatur, vel partibus oſſeis rite applicari nequit, ad alia loca deponitur, vel & eliminatur de corpore; uti ad §. 1261. dictum fuit. An ſimile quid in rachiticis quandoque contingit? *Gliſſonius* (*De Rachitide c. 2. p. 13.*) habet ſequentia: *Aliquis noſtrum teſtatur, ſe ſemel vidiſſe glandulas ſtrumoſas, tam numeroſas, ut viderentur æquare, ſi non ſuperare, magnitudinem ipſorum pulmonum; ſitæ autem fuerunt utrimque inter pulmones, & mediaſtinum, & a thymo uſque ad diaphragma protenſæ*. In cadavere infantis rachitici membrana pulmones ſuccingens aſpera erat protuberantiis, tuberculiſque, verrucis non diſſimilibus: *Apertis pulmonibus, in pluribus locis tartarea, ſeu gypſea ſubſtantia concreverat* (*Boneti ſepulchret. t. 1. p. 912.*). In cadavere nobilis pueri rachitide mortui *Benevoli* (*Diſſertazioni, ed oſſervazioni p. 147.*) invenit, ſubſtantiam pulmonis diſſectam eſſe plenam, & infarctam materia alba, tenaci, craſſa, quam preſſus, pulmo ſpongiæ inſtar exſudabat: credidit, pulmonem plenum fuiſſe chylo in hoc viſcere collecto, & indurato; quod vix veroſimile videtur. Similis obſervatio legitur (*Acta Phyſico-Medica natur. Curioſorum t. 1. p. 103.*) de puero rachitico, in cujus humero dextro, ſupra flexuram cubiti, inventa fuit tunica ſpiſſa, quaſi cartilaginea, qua aperta, effluxit materia alba, grumoſa lacti, aut caſeo coagulato ſimilis. Similis in femo-

more tunica craſſa cartilaginea inveniebatur, quæ obvolvebat tumorem, quo aperto affluxit liquor priori ſimilis, paulo quidem ſpiſſior, albus, caſeoſus, non fœtidus, ad tres circiter uncias.

Si jam illa materies terrea, a qua oſſium firmitas, & robur pendet, non applicetur copia, & modo debitis, major flexilitas oſſium adeſt; unde, dum corporis pondus innititur oſſibus nondum conſolidatis, preſſæ epiphyſes prominere, ac tumere incipiunt, & in junioribus, qui nondum inceſſerunt, præcipue in carpis, tales prominentiæ apparent, quia ſedentes ſæpius manubus innituntur, uti *Gliſſonius* (*De rachitide c. 2. p. 10.*) notavit. Illæ protuberantiæ, ſi examinentur, non in partibus carnoſis, aut membranoſis, ſed in ipſis oſſium extremis, præcipue in eorum epiphyſibus, radicari deprehenduntur. Imo, ſi oſſium illæ prominentiæ lima radantur, apparet, quod ſint ejuſdem ſimilaris ſubſtantiæ, ac reliquæ oſſium partes (*Ibid. p. 11.*). Hoc autem notatum dignum credidit, ideo quia (*Ib. c. 21. p. 169.*) *conjectarunt aliqui, oſſa in hoc affectu interdum eſſe flexibilea inſtar ceræ. Sed nos nuſquam id vidimus, neque ab oculato teſte fide digno relatum audivimus. Quare, ut fabuloſum, hoc ſignum plane rejicimus.* In adultis quidem obſervatum fuit aliquoties, oſſa penitus emollita fuiſſe; ſed in rachiticis firma fiunt minus, incurvantur a pondere incumbente, epiphyſes preſſæ protuberant, ſicque corpus miſere defiguratur, &, niſi curetur integre morbus in tempore, oſſa illa deformia indurantur denuo, & tota vita manent miſeranda tolerari morbi veſtigia.

9. Adeo frequens occurrit in rachiticis vaſorum, caput petentium, vel inde redeuntium, magnitudo, ut plures auctores, qui de hoc morbo egerunt, voluerint, ejus eſſentiam tantum conſiſtere in illa nutritionis depravatione, per quam quædam partes nimio graventur nutrimento, hinc mole augeantur nimis; aliæ vero tanto minus recipiant, adeoque neceſſario contabeſcant. De viſceribus mole auctis ante dictum fuit, & notatum, quod non ſemper morboſa videantur; uti etiam, quod caput, & facies mole aucta appareant, dum reliqua decreſcunt potius. Attenti ad cauſam aucti in ſuperiore parte corporis incrementi, obſervaverunt, arterias, & venas jugulares ampliores eſſe, dum reliquæ decreſcunt. *Gliſſonius* (*Ib. c. 2. p. 15.*) idem quidem affirmat; ſed ſolita fide addit, aliquoties augmentum illud vaſorum capitis apparuiſſe *in corporibus noviſſime apertis*; non tamen audet inde concludere, illud perpetuo in hoc affectu obtinere, vel non, licet ſuſpicetur, ita ſe rem perpetuo habere. Rationem, quare hujus rei oculatum teſtem præſtare non poſſet, ſequentem adfert: *Non venerat nobis in mentem, id antea ab initio noſtræ Anatomicæ circa hoc ſubjectum indaginis ſcrutari.*

§. 1486. IN illis vero, qui jam ambulare inceperant, noſcitur adveniens malum. 1. ex omnibus antecedentibus. 2. ab inceſſu tardiore, infirmo, prolapſu, inſtabilitate, tranſeunte in aſſiduam ſedendi voluntatem, mox abituram in decubitum perpetuum, tandemque in impotentiam motus quorumcumque artuum, collo flexili, capite nutante. 3. ab ingenii præmaturo acumine, ſenſuum ſincero exercitio, appetitu, & digeſtione ferme illæſis.

Dictum fuit ad §. 1481. Rachitidem vix unquam connaſci, raro, ante nonum vitæ menſem incipere, &, ſi nullum inchoati morbi veſtigium apparuerit ante biennium ætatis abſolutum, poſtea vix de hoc morbo periclitari pueros; actumque hactenus de ſignis morbi in illis, qui nondum incedunt; nunc inda-

daganda ſunt morbi indicia in illis, qui jam ambulare ceperunt.

1. De his actum fuit.

2. Sani infantes, quandiu vigilant, vix unquam quieſcunt, ſed perpetuo artus movent, & totum corpus, niſi coerceantur, perpetuo hinc inde diſcurrunt, quævis obvia arripiunt, quibus dum potiti fuerint, mox rejiciunt, ad alia feſtinantes: ſic non leviter cuſtodes ſuos ſolent fatigare parvuli. Notum eſt, vix non omnes morbos, graviores in primis, a laſſitudine ſpontanea, & gravitate corporis, incipere; non ita diu poſt, febres, vel & morbi acuti, ſequuntur hæc morborum præludia. Ubi ergo in junioribus agilitas corporis, & puerilis petulantia incipiunt minui, licet nullus alius morbus ſequatur, tunc rachitidis ſuſpicio naſcitur, quæ magis magiſque confirmatur, ſi hæc laſſitudo inſolita, & tarditas ad motum corporis diutius perdurent, imo & augeantur. Hæc motus muſcularis debilitas incipit a primis morbi rudimentis. Si intra primum ætatis annum, aut circiter, pueri hoc morbo infeſtentur, tardius ſolito pedibus inſiſtunt præ illa debilitate, & plerumque prius loquuntur, quam incedunt; quod in Anglia pro malo omine haberi ſolet (*De rachitide c.* 21. *p.* 263. 264.) Si ambulare jam ceperunt, antequam morbus ingruat, tardius incedunt, pedibus infirmius inſiſtunt, vacillant, titubant, cadunt. Si quando lætentur, non tam profuſe rident, neque tanto cum vigore ſe excitant, artuſve vibrant, acſi tractantium manubus exſilire geſtirent, nec irati adeo ferociter calcitrant, neque tanta cum animoſitate plorant, ac ſolent ſani coætanei. Jactatione corporis ab aliis præſtita non delectantur, nec motu violentiore, uti aliis pueris in more eſt; imo potius, prævalente morbo, omnem jactationem averſantur. Dum plorant, non vehementiore aliquo luſu, eſt molli, placidaque tractatione, & quiete, placantur. Nec oblectantur multum crepundiis, nec ludricа curant, nec tamen ſtupidi ſunt, ſed ingenioſi, ac ſerii; &, uti *Gliſſonius* cujus verbis utor in deſcribendis hujus morbi ſignis, optime notavit (*De rachitide c.* 21. *p.* 265.) *Vultum videre eſt magis compoſitum, & ſeverum, quam ætas poſtularet, acſi in rem ſeriam aliquam meditabundi eſſent.*

Cum autem, exceptis illis, qui in capite, & facie locantur, reliquorum muſculorum firma toroſitas ſenſim minuatur, ita ut laxi, & penduli ſua flaccida cute tangantur; hinc aſſidua ſedendi voluntas tandem in decubitum perpetuum abit, eo quod ſedentes corpus erectum tenere nequeant; ſed, id inclinantes, modo antrorſum, modo retrorſum, modo ad alterutrum latus, quærunt ſuſtentacula, quibus recumbentes ignaviæ ſuæ auxilium præbeant. Miſerrimum viſu eſt, quomodo caput mole auctum, dum adultior morbus jam eſt, tenui collo ſuſtineri amplius nequeat, ſed nutando in hanc, illamve partem dilabatur. Similis debilitas in ſpina dorſi obſervatur. Unde & *Gliſſonius* (*Ibid. capite* 22. *p.* 286.) hanc Prognoſin dedit: *Quo enormior eſt moles capitis, eo longior, & difficilior curatio. Quo debilior eſt ſpina dorſi, eo gravior, & periculoſior morbus.*

3. Miſelli illi, licet, debiles, & ad motum corporis, artuumque inepti, acumine ingenii valent, ac quidem plus, quam in tenera tali ætate quis exſpectaret: ſimul ſenſuum omnium exercitium illibatum manent. Hinc functiones encephali in hoc morbo ſatis integræ ſuperſunt; deficit, aut languet ſaltem illa, quæ motui muſculorum voluntario præſidet. Forte in encephalo non hæret cauſa labefactati motus muſcularis; ſed potius pendet a perdita muſculorum toroſitate, & inerti languore, qui in rachitide obſervatur. Ubi enim per idonea remedia emendatur vappida, quæ in hoc morbo adeſt, cacochymia, & reſtituitur firmis partibus ſolitum hac ætate robur, muſcularis mo-

motus pari paſſu redit, quo hæc vitia ſolidarum, & fluidarum corporis partium corriguntur.

Diſſimulandum tamen non eſt, egregium *J. Petrum Buchnerum* (*Diſputat. ad morb. hiſt. opera Halleri t. 6. p.* 285.) qui indagando huic morbo non levem operam dedit, ſcripſiſſe, quæ ſequuntur: *Ego ſaltem plures ſtupidos rachiticos, quam facultatibus animalibus valentes, hactenus vidi; etſi hos quoque viderim.* Verum notandum eſt, quod hic agatur de ſignis rachitidis advenientis, in illis, qui jam ambulare ceperant, antequam morbus illos invaderet. Hinc non mirum foret, ſi rachitici in morbo principio ingenii acumine, & ſenſuum exercito valerent, dein in morbi aucti decurſu ſtupidi, & hebetes fierent. In primis hoc continget, ſi ſerum extravaſatum in calvariæ cavo incipiat colligi. *Gliſſonius* (*De rachitide c. 2. p.* 15.) de diſſectis rachiticorum capitibus teſtatur ſequentia: *Inter duram, & piam matrem, atque in ipſis ventriculis cerebri, ſeroſas aquas in nonnullis a nobis diſſectis reperimus; unde patet, affectum hunc cum hydrocephalo complicari poſſe. Cerebrum in aliis a nobis diſſectis ſatis firmum, & inculpabile, neque illuvie ſeroſa inundatum, deprehendimus.* Unde illa hebetudo, ſi comitetur quandoque rachitidem, non pendet ab ipſo hujus morbi genio, cum e contra inſolitum ingenii acumen toties mirentur Medici in rachiticis; ſed ab alio morbo accedente ortum ducit, ſeri nempe aquoſi collectione in calvariæ cavo.

Sapienter enim *Gliſſonius* (*De rachitide c. 2. p.* 8. monet Medicos, morbos fere omnes tractatu temporis alios diverſi generis ſibi adſciſcere, & ideo morbos chronicos plerumque ante obitum jam eſſe complicatos. Non ergo credendum eſt, quidquid in rachitide defunctorum cadaveribus præternaturale reperitur, ad hunc morbum pertinere, cum forte potius ad alium morbum, rachitidi ante mortem ſupervenientum, ſpectet. Ut igitur certi quid ſtatui poſſit, plura cadavera eodem morbo defunctorum debent perluſtrari, ut rite diſtinguatur, quænam perpetuuo, quæ plerumque, quæ frequenter, quæ raro, in diſſectis corporibus eodem morbo exſtinctorum obſerventur. Simul monet, in memoria habendum eſſe, quod illi, quorum cadavera ſecantur, rachitide graviſſime decubuerint, cum ſuccumbere debuerint malo, adeoque non exſpectanda eſſe in vivis, recens affectis, eadem ſymptomata, eandem morbi magnitudinem, cujus affectus in cadavere reperiuntur. Erroris periculo ſe exponeret, qui poſt Empyema in cadavere repertum concluderet, pus illud dediſſe originem pleuritidi, quæ, ſuppurata, poſtea Empxema produxit.

Cæterum in hoc morbo, in primis incipiente, appetitus, & digeſtio manent ſatis integre. Unde ſubdole procepit malum, ſenſim auctum. Cum autem ex præcedentibus patuerit, viſcera abdominalia in rachiticis mole quidem augeri, ſed cæterum ſatis ſana inveniri, non adeo mirum videtur, quod illorum actiones in morbo incipiente perſtent adhuc illibatæ.

§. 1487. ADultior morbus exhibet magnum caput, ſuturis amplis interſtinctum; thoracem ad latera compreſſum, ad ſternum in acutum aſſurgens, cum nodoſis coſtarum extremis; abdomen protuberans; carioſos cum nigritudine dentes; quæ ſenſim aucta ſæpe in omni vita pernicioſos ſimiles morbos creant, maxime ſpinam ventoſam, & cariem oſſium.

Sequuntur nunc illæ mutationes, quæ procedente morbo obſervantur in ægris: CAPUT MAGNUM, SUTURIS AMPLIS INTERSTINCTUM. In recens nato

to infante, uti notum eſt, calvaria nondum eſt tota oſſea, ſed capitis oſſa a ſe mutuo adhuc ſeparata ſunt, & oſſis defectum ſupplet membrana: hoc uſum habet, ut caput infantis, partus tempore, per ultimas pelvis anguſtias tranſiturum, cedere poſſit validi parturientis nixibus, & prodire facilius. In illo calvariæ loco, ubi oſſa bregmatis cum frontis oſſibus unientur poſtea per ſuturam, magna plaga, eſt irregularis figuræ, ubi nihil oſſei, ſed mera membrana tantum, tangendo deprehenditur. Locus ille *Fontanella* dici ſolet. Procedente ætate, membrana hæc ſenſim in os mutatur, citius, aut ſerius in diverſis. Vidi non ſemel, fontanellam pro parte adhuc membranaceam fuiſſe ſeptimo, & octavo ætatis anno. Oſſa cranii poſtea per ſuturas uniuntur, diſparente omni illo membranaceo; ideo illud interſtitium inter oſſa cranii, nondum ſibi invicem contigua reddita, ſuturarum nomine venit; quæ eo ampliores ergo erunt, quo magis oſſa cranii adhuc a ſe mutuo diſtent.

Notum eſt, calvariæ cavum naturaliter ſemper plenum eſſe; & patuit ad §. 295. ubi de vulneribus capitis agebatur, niſi oſſa cranii coercerent contentum encephalon molle, illud facile protuberaturum illo tempore, dum homo valido nixu pondus attollit, obſtaculum quodvis totis viribus removere nititur, alvum duram magno conatu exprimit, ſubito, & protracto riſu agitatur, valida, & repetita ſternutatione concutitur. Unde fit, ſi per vulnera oſſeum illud propugnaculum læditur, aut arte chirurgica exſcinditur orbiculus ex calvaria oſſea, ut paretur via humoribus extravaſatis ſub cranio collectis, & molle encephalon comprimentibus, quod Chirurgi adeo ſollicite locum læſum muniant, probe gnari, ſi hoc neglexerint, encephalon in loco, ubi trepanum applicatum fuit, brevi emerſurum, ſub forma luxuriantis fungoſæ ſubſtantiæ, quæ reſecta cito recreſcit, & non tantum foramen exſpectum replet, ſed etiam ultra ejus margines protuberat undique.

Cum ergo notabili cranii par in recens netis adhuc membranacea ſit naturaliter, ſenſim in os mutanda, patet ratio, quare caput proportionaliter majus ſit in junioribus, etiam ſanis; quod pictores, & ſtatuarii ſemper obſervant. Verum in rachiticis oſſa ſunt molliora, interſtitia membranacea inter oſſa calvariæ ſunt ampliora, hinc calvariæ tota compages facilius cedit encephalo diſtendenti; unde patet ſimul ratio, quare capitis moles auctior inter rachitidis ſigna diagnoſtica numeretur. Si jam conſideretur, copiam, & impetum humorum verſus caput augeri ob magnitudinem arteriarum, & venarum jugularium (vide §. 1485. n. 9.) patet evidenter, cur ob tres has cauſas concurrentes, oſſium mollitiem, partem inſignem calvariæ adhuc membranaceam, & copioſiorem ſanguinis appulſum, capitis moles augeatur, dum reliquæ partes decreſcere videantur potius.

Sic & naſcitur diſpoſitio ad *hydrocephalum*; quod malum aliquando comitatur rachitidem, quandoque ſequitur.

Antea §. 1485. n. 8. pluribus dictum fuit, ſoliditatem oſſium pendere a terra, debita proportione admiſta, ac adunata; &, ſi illa terra tollatur, tunc os mutari in cartilagium elaſticam flexilem. Simul tunc notatum fuit, intime unitam oſſibus terram vitæ ſanæ actione deteri, eliminari de corpore, & in ejus deperditæ locum reſtitui ſimilem, quæ debitam oſſium firmitatem conſervat. Hæc firmitas minuetur, ſi non reſtituatur quotidie idem, & tale, quale perierat, ſimulque addatur illa quantitas, quæ ad debitum corporis incrementum in hac ætate requiritur. Firmitas certe in oſſibus rachiticorum minuitur: hoc omnia morbi phænomena docent; & non ſine ratione roboris in oſſibus decrementum, vel minutæ copiæ terræ ad firmitatem oſſium requiſitæ, vel vitioſæ unioni ejus cum reliquis partibus os conſtituentibus, tribui poſſe videtur.

Pul-

§. 1487. Pulchra quædam, quæ huc ſpectant apud *celeberrimum Boerhaavium* (*Elem. Chem. t.* 1. *p.* 737.) habentur. Agebat ibi de vi ſolvente aquæ ſimplicis puræ, quæ ſola non ſolvit terreſtria pura corpora; verum, ſi hæc acidis corroſa fuerint, tunc perfecte in aqua dilui poſſunt, & in illa latere, ita ut totus liquor appareat limpidiſſimus. Animalium pariter veræ, ultimæque terræ, oſſeæ, carneæ, teſtaceæ, cæteræque, ita poſſunt ſolvi in acidis, & ſolutæ dilui in aqua, ſicque efficere cum aqua, in qua latent, pellucidiſſimum liquorem.

Contrarium obtinet, dum terreſtria corpora intime uniuntur ſalibus alcalinis; tunc enim terra his unita in aqua poſtea ſolvi, & dilui nequit. Docet hoc vitrum evidentiſſime, utpote alcali, & terra intime conjugatis conſtans; quod eo minus ſolubile habetur in aqua, quo arctius hæc bina inter ſe unita fuerint: ſic enim formantur materies, qua non habetur alia aquæ viribus ſolventibus magis intacta. Ideo credidit magnus vir, quod naturæ auctor alimenta fere omnia animalium, paucis admodum exceptis, aceſcentia fecerit. Ita enim acidi ſales, in prima ventriculi officina prædominantes, felicius ad diſſolutionem diſponunt nutrimenta aſſumta, quorum partes firmæ per terram in primis cohærent, & ideo longe difficilius in liquidum chylum diſſolverentur. Verum, ubi poſtea ex hoc chylo formanda eſt iterum materies ſolidis compingendis apta, tunc mutatur prorſus aceſcentia, quæ in chylo parando neceſſaria fuerat; & alcaleſcentia ſalium enaſcitur, quæ, apprehendens elementa terreſtria, compagem format aqua non ſolubilem, ſed humoribus coercendis parem. Ex quibus omnibus tandem concludit ſequentia: *Utique, quando vis mutandi aceſcentia in alcalia in corpore humano deficit, oſſa tum, cartilagines, dentes, ligamenta, laxa debilia, mollia, flexibilia, redduntur; ut in rachiticis animadvertitur quotidie.*

Thoracem ad latera compressum &c. Ubi ſigna rachitidis recenſet *Gliſſonius* (*De rachitide c.* 2. *pag.* 11.) quæ apparent in cadaveribus hoc morbo demortuorum, antequam ſectio inſtituatur, ſequentia notat, quæ circa thoracem apparent: *Pectus exterius macrum, & valde anguſtum præſertim ſub alis, & a lateribus quaſi compreſſum conſpicitur; ſternum vero nonnihil acuminatum, inſtar carinæ navis, aut pectoris gallinæ. Coſtarum extrema, quibus cum cartilaginibus ſterni committuntur, nodoſa ſunt, quemadmodum de articulis carpi, & tali diximus.* Coſtæ enim oſſeæ requiſitam firmitatem non habent; hinc facile introprimuntur, dum cuſtodes infantum, manubus utrimque lateribus applicatis, illos humo tollunt, vel & ulnis impoſitos geſtant. In quibuſdam locis moris eſt, ut non inſideant infantes cuſtodum brachio, nunc dextro, tunc ſiniſtro, ſed lumbis cuſtodum circumligetur firmum pulvinar, ex crinibus equinis paratum, cui inſidet infans, dum utraque manu cuſtodia, thoracis lateribus applicata, ſuſtinetur, ne in latus alterutrum declinans vacillet perpetuo, ſed maneat in ſitu erecto, pedibus pendulis. Ubi autem latera tantum premuntur, columna vertebrarum retrorſum cedet, & ſterni os antrorſum elevabitur; cumque vertebræ magis reſiſtant, ſterni os aſſurget magis ex hac cauſa; ſicque thoracis cavum, lateribus compreſſis, reddetur anguſtius, pulmo difficilius poterit dilatari ab aere inſpirato; unde aſthma, & alii periculoſi pectoris morbi, toties ſequuntur, &, morbus hic, diuturnior ſi fuerit, facile in phthiſin migrat. Hinc in Prognoſi rachitidis (*De rachitide c.* 23. *p.* 288.) ſtatuitur: *Aſthma* (*præſertim Orthopnœa, atque ea ſpirandi difficultas, in qua decubitus in neutrum latus admittitur*) *valde periculoſum. Ante obitum ſibi comitem perpetuo fere adſciſcit, niſi forte alius morbus, aut ſymptoma grave interveniens, accelerata morte, tabem adventantem prævertat.*

Abdomen protuberans. De hoc dictum fuit *p.* 1485. num. 6.

Cariosos cum nigritudine dentes. Cum rachitidis frequenter invadere ſoleat circa dentitionis tempus, primi dentes ſolent male affici, imo & ſequentes aliquando, ſi morbus in longum protrahatur. Ita ut aliquot viderim adoleſcentes, quorum morbus in initio negligentius tractatus fuerat, qui edentuli manſerunt tota vita. Raro quidem hoc contingit; ſed ſæpius obſervatur in graviori morbo, aliquot, ex inciſoribus inprimis, deficere dentes, quorum aliqui tamen, circa ſeptimum annum, vel & ſerius aliquando, quando primi dentes, lactei dicti, vacillare ſolent, & cadere, renovantur. Cum enim, ſi morbus validus fuerit & diuturnus, oſſa male afficiantur, mirum non eſt, dentes ſimiliter affici. Sub adamantina cruſta dicta, quæ extra gingivas prominet, tecta latet ſubſtantia oſſea tenerior, quæ dum corrumpitur, dens fruſtillatim excidit. Obſervavit *Gliſſonius* (*Ib. p.* 287. 288.) dentitionem, dum jungitur rachitidi, morbi progreſſum multum accelerare; ſimulque monet ſequentia: *Dentes nigreſcere, aut fruſtillatim excidere, periculo non vacat, atque ideo pejus eſt, quo tardius alii in eorum locum ſuccreſcunt.* Docetur enim ex his Medicus, validum fuiſſe malum, ſi ſecundi dentes, in alveolis adhuc latentes, a prioribus inſidentibus corruptis male affecti fuerint, vel ſaltem difficilius cedere medelæ adhibitæ, & tardius eradicari poſſe. Obſervavit antea jam laudatus *Buchnerus* (*Diſput. ad morb. hiſtor. opera Halleri t.* 6. *p.* 286. 287. 288.): *A dentibus oriri morbum: unde, ſi infans ſerius, poſt primum annum, v. g. anno uno, & dimidio, aut quadrantem, aut plane expleto jam annorum binario, dentes edat, utut antea vegetus, & alacris fuerit, metuendum eſt, ne in ſpinalem morbum incidat, ſive convulſiones dentitioni accedant, vel non. In rachitide imperfecta dentes, carie ejecti, ſeptimo anno reparantur, in perfecta vero non.* Notandum eſt, hunc auctorem perfectam rachitidem tunc vocaſſe, ubi omnino deſperabat de morbi curatione: *Rachitis imperfecta difficulter, perfecta vix, aut raro curatur. Saltem, oblata licet occaſione, curam periclitari noluit.* Quod tamen laudari nequit, cum toties & in hoc, & in aliis morbis emerſerint ægri, qui conclamati omnibus videbantur.

Obſervavit autem, ſi dentium cariei accederet inſignis oris graveolentia, morbum fere lethalem eſſe. Sed & Prognoſin *Gliſſonii* circa tardam novorum dentium in rachitide eruptionem confirmavit (*Diſputat. ad morb. Hiſtor. opera Haller. t.* 6. *p.* 280.). Tarde enim primi dentes prodierunt, & cum continuis fere convulſionibus. Poſtea rachitidis incipientis omnia ſigna adfuerunt; dentes fiebant flavi, dein nigri, & exciderunt: ita per quinque annos vixit edentula; tandem undecimo ætatis anno unicus dens emerſit, qui ad mortem uſque perſtitit, quæ decimo quarto ætatis anno calamitoſæ vitæ finem impoſuit. Miram corporis deformitatem, rachitidis tam diu toleratæ affectum, tabula huic diſſertationi adnexa exhibet.

Licet enim ſæpe citius longe morbo ſuccumbant rachitici; tamen non pauci emergunt, ſed miſeram vitam trahunt deformes, & ad omnia fere inhabiles, niſi in tempore idonea medela adhibeatur; de qua poſtea agetur. Unde *Gliſſonius* (*De rachitide cap.* 23. *p.* 287.) de Prognoſis hujus morbi agens, ſtatuit ſequentia: *Qui ſtatum morbi attingunt, quo nempe is non amplius augetur, omnes, ſi recte tractantur, evadunt, niſi forte alius morbus ſit conjunctus, aut caſu aliquo ſuperveniat, ægrumque in augmentum ulterius deturbet. Declinatio ſymptomatum ſimiliter, ſed certius, ſanitatis reſtitutionem pollicetur.*

Quæ sensim aucta sæpe in omni vita perniciosos tales morbos creant, maxime spinam ventosam, et cariem ossium. Oſſa debitam firmitatem non habere in rachiticis, antea pluribus demonſtratum fuit; hinc na-

§. 1487. naturalem ſitum, & figuram non retinent, dum premuntur a pondere incumbente corporis erecti; unde toties ſpina dorſi deformatur, uti & extrema inferiora: in extremis ſuperioribus idem contingit, dum, ſedilibus inſidentes perpetuo, vel & decumbentes in lectulis, manubus, & brachiis innituntur, ut ſitum corporis mutare poſſint, qui, ſi idem maneat diu, moleſtiam ſanis etiam, & robuſtis hominibus creat; unde & obſervatur in ſanis dormientibus, quod ſomni tempore ſitum mutent aliquoties, ut moleſtiam leniant, quæ ſentitur, dum pondus corporis jacentis hæc, vel illa loca premit diutius. Niſi enim hæc ſitus mutatio obtineret ſubinde, ſuffocaretur circulatio in partibus, quibus incumbimus, & ſequeretur gangrena in locis maxime preſſis, uti toties dolent Medici factum fuiſſe, dum ægri hebetes, & ſoporoſi decumbunt, nec hanc moleſtiam ſentiunt, ſimulque cuſtodes, licet moniti, ſitum decumbentium mutare negligunt. Cum autem ſenſuum ſincerum exercitium adſit in rachiticis, miſelli manubus utuntur frequentius, ut ſitum mutare poſſint; unde protuberant epiphyſes radii, ulnæ, humeri, & pars oſſium inter articulos media, debita firmitate carens, incipit incurvari. Poſſet & muſcolorum, oſſibus affixorum, actio mutare naturalem figuram oſſium, quæ in hoc morbo nimis facile cedunt; ſed antea patuit muſculorum toroſitatem, ac robur minui in rachitide, & decreſcere illorum activitatem; unde forte minus ab hac cauſa metuendum erit. Dum autem felici cura muſculis robur redit, quod perierat, & ſimul firmitas in oſſibus ſuccedit ſenſim, tum muſcolorum oſſibus affixorum ſola vi emendatur oſſium incurvatorum figura ſæpius; de qua re poſtea in curationem hujus morbi dicetur. Accuratiſſimus *d'Aubenton*, non tantum in deſcribenda corpori humani fabrica, ſed, cui nullus comparari ne quidem poteſt, in Anatome comparata, ut ſolet vocari, quæ plurimorum animalium partes deſcribit, & cum humanis ejuſdem nominis comparat, unde multum illuſtratur intellectus omnium functionum; celeberrimus, inquam, ille auctor, dum deſcribit locupletiſſimum rerum naturalium theſaurum (*Hiſtoire naturelle avec la deſcription du Cabinet du Roy c. 3. p. 57. & ſuivantes*) cui conſervando, & augendo tanta cum laude præeſt, plura ſpecimina deſcribit, quædam etiam figuris nitidiſſimis exprimit, quæ docent evidenter, quam miris modis oſſa humana mutari poſſint in hoc morbo, imo & quandoque ipſa oſſium ſubſtantia miſerrime deſtrui tandem. Cum autem morboſi hi oſſium affectus accuratius conſpici poſſint in oſſibus ſiccis, hinc & ſceleta deſcripſit, & delineavit, in quibus oſſa propriis ligamentis inter ſe nexa manſerant. Omnia hæc attente legi, & conſiderari merentur.

Puellam, quæ ad decimum quartum annum uſque cum rachitide luctata fuerant, antequam morbo ſuccumberet, delineavit *Buchnerus* (*Diſput. ad morbor. Hiſtor. opera Halleri tom. 6. pag.* 300.). In hac figura ingens membrorum deformitas apparet quidem, verum oſſium, partibus adhuc mollibus tectorum, ſtatus non apparet; ſed in ſectione cadaveris ejuſdem puellæ (*Ibidem pag.* 281.) leguntur ſequentia: *Supra modum molles, & ſciſſu faciles cartilagines erant. Ipſa vero oſſa cartilagineam naturam & mollitie, & facie ipſa, æmulata ſunt. Cultro Anatomico abſque vi totum os ſemoris diſcidi. Articuli a naturali ſua conſtitutione, uti totum corpus, degeneraverant. Ita contracta, & collapſa pelvis oſſa erant, ut digitum ano immiſſum vix admetterent, atque ut inde tota veſica in abdomen expulſa peregrinaret. Cavum oſſium fiſtuloſorum ex binis oppoſitis lateribus admodum compreſſum erat, ut cavitas cylindrica in planam, & paralelogrammiformem mutata eſſet.* Miras tales oſſium deformationes in rachitide defunctorum cadaveribus obſervavit & *d' Aubenton* (*In loco cita-*

citato pag. 74. 75.) ſed tam varias, ut de exacta illarum deſcriptione deſperaret, licet oſſa ſceleti hujus, per relicta ligamenta, quantum fieri poterat, in naturali ſitu manſerint; unde hiſtoriam hujus ſceleti ſic finit: *Uno verbo dicam, pleraque oſſa complanata fuiſſe diverſimode ſecundum illorum longitudinem.* Tres pedes, & duos pollices longum erat illud ſceleton, licet ex dimenſione oſſium ſingularium, & oſſificationis progreſſu obſervato, credibile videretur, ſubjectum hoc octodecim, aut viginti annorum fuiſſe, dum ab hoc morbo moreretur. Antea ad §. 1316. ubi de partu difficili agebatur, notatum fuit, obſtetricantes ſemper difficiliorem partum metuere, dum aſſiſtere debent parturientibus; quæ in juventute laboraverunt rachitide; præcipue, ſi circa ultimas lumborum vertebras, & oſſa, quæ pelvis cavum conſtituunt, notabilis deformitas manſerit, quæ non tantum difficilem partum facere poteſt, ſed & quandoque penitus impoſſibilem. Videantur illa, quæ in hoc loco dicta fuerunt.

Similia incommoda ab eadem cauſa naſci poterunt, dum ob ſpinæ deformationem anguſtatur thoracis cavum, ita ut pulmones libere nequeant explicari; unde tuſſes moleſtiſſimæ, perpetuæ, aſthma incurabile, anxietas incredibilis, cum facie livente tumida a motu corporis vel leviter aucto, pulmonis vomicæ, phthiſis incurabilis, ſcirrhi, concretiones pulmonum cum pleura, ſequuntur, uti ex præcedentibus patuit.

Sed & in reliquis oſſibus corporis mira vitia contingere obſervata fuerunt. d'*Aubenton* (*In loco citato p.* 74.) in illo ſceleto rachiticæ, cujus modo mentio facta fuit, partem oſſium occipitis, & parietalium abſcidit, & invenit oſſa parietalia in quibuſdam locis ſex lineas craſſa, in aliis vero adeo tenuia, ut pellucerent; in oſſibus frontis, temporum, in occipitalibus, tenuia talia loca invenit. An & in extremorum oſſibus tenuia talia loca inveniuntur, in quibus a leviori vi fractura metuenda eſt? In alio ſceleto, cujus figuram tabula ænea expreſſit (*Ib. p.* 76.) notavit litera E adſcripta in media parte oſſium humeri, radii, ulnæ, femorum, tibiæ, & fibulæ, juncturarum quaſi veſtigia, per omnem oſſis ambitum; imo & quædam ſimilia veſtigia in coſtis apparebant. Dubitabat egregius Vir, an forent fracturarum per callum conſolidatarum veſtigia? Obſtare videbatur difficultas, quomodo frangi potuiſſent tot oſſa in hoc corpore, & fracta iterum tam bene conſolidari? Credere maluit, rachitidi tribuenda eſſe, morbumque hunc, qui adeo turbat oſſium incrementum, invertiſſe ſolitum oſteogeniæ ordinem, qui a parte media incipit, & verſus extrema oſſium progreditur; per morbum autem pars media oſſis manſiſſet diu cartilaginea, dum interim oſſificatio ab utroque extremo oſſis incepta verſus medium progrederetur; binæ illæ oſſificationes ab extremis ortæ, dum in medio concurrunt, produxiſſent illa juncturarum veſtigia; imo olim, antequam oſſa penitus induruerant, oſſa hæc in medio flecti potuiſſent; præcipue primo poſt nativitatem tempore.

Unde infert, quod, ſi mater talis infantis, graviditatis tempore, crurifragii ſupplicium coram vidiſſet, rachiticus infans natus, oſſibus in medio flexilibus, ſpecioſum argumentum potuiſſet dare illis, qui vim imaginationis maternæ in fœtum, ejus utero contentum, tueri conantur.

Verum notari meretur, rariſſime, vel nunquam rachitidem connatum morbum eſſe, uti pluribus ad §. 1481. dictum fuit; &, licet fœtus in utero matris jam incepiſſet hoc morbo infici, non potuiſſet primo poſt nativitatem tempore adeo invaluiſſe malum, ut tot oſſa fracta fuiſſent. Tota enim morbi hiſtoria docet, tardius incipere rachitidem, & lento gradu augeri.

Sed plures auctores meminerunt facilis oſſium fracturæ in rachiticis. Cele-

§. 1487. ebris in arte ſua *Petit* (*Traitè des maladies des Os t. 2. p. 547. 548.*) ubi de morboſa mutatione oſſium in rachitide agit, monet, os humeri quidem vix mutari in figura; cum undique cinctum ſit muſculis, qui fere æqualis roboris ſunt, nec pondus corporis ſuſtinere debeat, ut os femoris; notat tamen, ubi per morbum jam multum emollita fuerint oſſa, tunc, in loco inſertionis muſculorum Deltoidis, & Brachialis antici, os humeri incurvari ſic, ut convexa pars anterior, pars vero poſterior concava fiat: *Verum ſæpiſſime in hoc loco os invenitur ſemifractum; quod pluribus vicibus viderat. Hoc infortunium non tantum oſſi humeri accidit, ſed ſæpe etiam coſtis, uti & mediæ parti oſſium femoris, & crurum.* In puella, quæ decimo ſexto ætatis anno expleto rachitide periit, extremo tempore vitæ femoris os leviſſima vi fractum fuiſſe obſevavit *Buchnerus* (*Diſput. ad morbor. hiſtor. opera Halleri t. 6. p. 379.*) licet ultimo hoc morbi ſtadio nequidem ſedere valeret, multo minus incedere. Alia puella, per duos ferme annos lactata, ſatis bene ſe habens, dein rachitica facta, poſtquam tertium annum & medium expleverat, in platea currens os femoris fregit, &, licet in cadavere poſt decem & ultra annos mortuæ fractura hæc conſolidata inventa fuerit; tamen, aucto morbo, poſt fracturam, gradiendi facultate privata fuit.

Hæc ſufficere credo ad probandum, oſſium minutam firmitatem in rachitide dare ſæpius occaſionem fracturæ oſſium.

Præterea notari meretur quod epiphyſes oſſium protuberent ad juncturas (vide §. 1485. n. 8.) adeoque generaliter omnia oſſa tumere circa articulos, uti in ſceletis rachiticorum obſervavit *d' Aubenton* (*Hiſtoire naturelle avec la deſcript. du Cabinet du Roy t. 3. pag. 74.*) in primis oſſa femoris, & tibiæ circa extrema articulata hoc vitio laborant, neque cava articulorum proportionatam amplitudinem habent, ut poſſint in ſe recipere caput oſſis articulandi, mole auctum per morbum; unde facilis luxationis periculum, quæ forte frequentius, quam creditur, in rachiticis contingit. Cum ſigna Prognoſtica in hoc morbo recenſet *Gliſſonius* (*De Rachitide c. 23. p. 287.*) inter alia dicit: *Qui crura ſurſum trahunt, neque ea lubenter extendi patiuntur, difficulter curantur.* Si caput oſſis femoris non ſatis profunde acetabulum ingreditur in rachiticis, ubi ligamenta laxa ſunt, facile excidit, &, ex articulo ſuo elapſum, ſurſum retrahitur a muſculis; unde membrum accurtatur, nec abſque moleſtia extendi poterit. Forte huc & ſpectat ultima Prognoſis (*Ibid. p. 290.*): *Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corpori, cæteris paribus, facilius curantur.* Hæc enim tolerantia monſtrat, articulos eſſe bonos non tantum, ſed & pectus eſſe liberum; quod optimum ſignum eſt. Unde in provecta rachitide, & ubi lethalis exitus metuitur, miſelli ægroti non tantum proprium corpus movere nequeunt, ſed nec ab aliis corporis ſitus mutari poterit abſque inſtantis ſuffocationis periculo. Vidit ſummas tales miſerias *Buchnerus* (*Diſp. ad morbor. hiſtor. opera Halleri t. 6. pag. 279.*) in puella rachitica, quæ ultimo vitæ tempore *integro pede brevior reddebatur, & magno capite, ac inter elevatas ſcapulas quaſi gomphoſi immiſſo, brachiis, & pedibus curvatis, mirumque intortis, elevato ſterno, & iminente abdomine, ex homine in monſtrum degenerabat. Tunc, nequidem ſedere valens, & brachiis, & dorſo, miſerandum ſpectaculum! ſuſpendenda erat; & retro, niſi caput perpetuo muniretur, mox totum cadebat; quo nempe curvatura vertebrarum colli divertebatur.*

Maxime etiam metuendum videtur in illis, qui ex diuturniore rachitide emerſerunt, ne præter deformitatem ſtaturæ ſuperſit hinc inde in oſſibus talis mutatio fabricæ, unde poſtea mali oſſium morbi, curatu difficillimi, ſequuntur; caries nempe, & ſpina ventoſa.

An-

Antea patuit, in firmo & ſano oſſe, per ipſas ſanitatis actiones deteri, & evaneſcere quaſi de corpore illa, a quibus firmitas, & robur oſſium pendent; quæ niſi ex ingeſtis vaſorum,& viſcerum actione in naturam fluidarum, & ſolidarum partium noſtri corporis converſis, reſtituantur, degenerabit oſſium compages a nativa ſua indole, & tandem morboſa fiet, ſi idem defectus diu manſerit. Cum autem tota rachitidis hiſtoria doceat, morbum ſolidis partibus corporis, præcipua oſſibus, noxam inferre, mirum non videbitur, poſt morbum diutius toleratum in oſſibus ſupereſſe mali veſtigia, quæ, refectis viribus, redeunte ſanitate, ſe manifeſtabunt, & quandoque debebunt ſeparari a ſanis partibus oſſis, quod quidem optime fieret, ſi bona ſuppuratione partium mollium via pararetur oſſium affectorum exſoliationi; verum raro hæc felicitas contingit, cum in morbo hoc, ſi gravior fuerit, magna in putredinem proclivitas adſit, quæ quandoque in tantam malignitatem aſcendit, ut viderit *Buchnerus* (*Disput. ad morbor. hiſt. opera Haller. t. 6. p.* 279.) miſerimam puellam, extremo vitæ die, *adeo tetram ore exſpiraſſe mephitim, a qua ſaniſſimus volucris, caveæ, quæ puellæ vertici perpendicularis imminebat, incluſus, mox enecatus eſt.*

Sed, cum antea ad §. 512. & ſequentibus peculiari Capitulo de morbis oſſium actum fuerit, omnia, quæ ad hanc rem ſpectant, ibi videri poterunt.

§. 1488. Toto interim decurſu mali lenta febricula depaſcitur corpus uſque in mortem; tumque cadaver omnes fibras, membranas, vaſa, viſcera, mollia, flaccida, humores ſolutos, mucoſoſque exhibet.

Quare cauſa proxima mali cacochymia iners, mucoſa, frigida, vappida, latente forte leni labe venerea permiſta, cum laxa partium firmarum fabrica.

Rachitis lente progreditur, & non tantum per plures menſes, verum etiam per annos, decurrit, antequam corpus deſtruat; uti ex ante dictis colligitur facile. Exempla enim fuerunt allegata, ubi poſt primam dentitionem ſe manifeſtabant prima morbi inchoantis ſymptomata, & ad decimum quartum, imo ad decimum ſextum, annum uſque miſera vita protrahebatur, antequam mors tantis calamitatibus finem imponeret. Conſiderandum autem eſt, plures, rachitidem in tenera ætate paſſos, longe diutius ſupereſſe. Notavit enim *Gliſſonius* (*De Rachitide cap.* 23. *p.* 289.) illos, qui ante annum quintum ætatis completum non perfecte ſanantur, poſtea miſeros, ac valetudinarios ſupervivere, & ante conſiſtentem ætatem aſthmaticos, vel cachecticos, aut phithiſicos, perire, *vel ſaltem gibboſos, nanos, curvos, aut aliter deformes, poſtmodum ſupereſſe.* Verum notum eſt, omnem morbum triplici modo finiri; vel enim abit in ſanitatem, vel in mortem, vel deſinit in alium morbum, diverſum a priori, cui tamen ut cauſæ originem ſuam debeat. Sic gibboſus non amplius dicitur rachiticus, licet gibbus rachitidi prægreſſæ originem debeat: idem de aliis deformitatibus, rachitidis toleratæ ſequelis, verum eſt. Hic autem affirmatur, lenta febricula ſenſim depaſci corpus ad mortem uſque, dum proprie dicta rachitis adeſt, licet abſit ſæpe, dum poſtea in alium morbum rachitis tranſiverit.

Dubitari tamen poteſt, an in ipſo invadentis rachitidis primordio lenta febricula jam comes adſit.

Gliſſonius (*De rachitide c.* 118. *p.* 219.) qui tanta cum cura hunc morbum examinavit, fatetur ſequentia: *Adeo lente, ſenſimque obrepit, ut ad plures menſes vix ſui manifeſta veſtigia prodat, niſi for-*

forte a vehementiſſimis cauſis ejus progreſſus promoveatur, ut a morbo violentiore, aut colliquante, ſeu antecedente, ſeu ſuperveniente. In morbo provectiori adeſſe illam febriculam lentam, ſatis convenit inter omnes; ſed eſt *tarditas motus hujus morbi in ſua prima invaſione*. De ſignis autem incipientis morbi in junioribus, qui nondum ambulare ceperunt ad §. 1485. dictum, ubi ſimul notata fuit ad numerum 5. inſolita illa flacciditas cadaverum rachiticorum; cum cæterum in aliis morbis obtinere ſoleat, ut non tantum poſt mortem, ſed quandoque & ante mortem, totum corpus obrigeſcat. Unde propinqui ultimum illud obſequium præſtant defuncto, ut oculos claudant, maxillas ad ſe invicem adducant, ne, apertis poſt mortem oculis, & ore hiante, fœdum ſpectaculum exhibeat cadaver; ſic & caput in recto ſitu deponunt, manuſque jungunt. Si nimis diu moras trahant poſt mortem, tanta obſervatur in cadavere rigiditas, ut hoc pietatis opus amplius perfici non poſſit, vel ſaltem quam difficillime. Sed in rachiticorum cadaveribus omnes articuli flexiles manent, & magnum caput ſola gravitate, niſi fulciatur, in hanc, illamve partem dilabitur.

Humores solutos, mucososque. Merentur hic conferri illa, quæ in capitulo *de morbis viſcerum debilium, & laxorum* ad §. 41. & ſequentes dicta ſunt; uti & illa, quæ notata fuerunt in morbis fibræ debilis, & laxæ §. 24. & de ſimili vitio in vaſis obtinente §. 38. & ſequentibus; omnia enim hæc in rachitide quoque locum habent. Ad §. 25. demonſtratum fuit, defectum motus muſcularis inter primarias cauſas debilitatis, & laxitatis fibrarum merito recenſeri; §. 30. patuit, fibras eſſe debiles junioribus, quieſcentibus, & creſcentibus; §. 35. 2. per quietem in aere humido frigidiuſculo, cum ſomno pleniore, fibras ſolidas nimis rigidas, & elaſticas emendari; dum nempe ſic redduntur molliores, & debiliores; §. 43. 3. deducitur inde inertia liquidi per majora vaſa fluentis, quæ pendet a minuta copia, fluiditate aquoſa aucta, & motu muſculari torpeſcente. Sed hæc omnia in rachitidis hiſtoria habentur. V. 44. ubi mala, a vaſis, & viſceribus nimis debilibus, & laxis oriunda, enumerantur, inter præcipua ponuntur *cachexia*, & *cacochymia*, peſſimæque horum ſequelæ, *phthiſis*, *empyema*, *hydrops*, *atrophia*, quæ omnia in rachitidis decurſu obſervantur. Ad §. 48. probatum fuit, ipſum ſanguinem, & cruorem eſſe in robuſtiſſimis maxime denſum, lentum, blandum; in tenerrimis diſſolutum, levem, acrem.

Omnia ergo hæc conſpirant in rachitide, ut humores ſoluti ſint, nec habeant firmam illam conſiſtentiam ſanguinis ſani, ſed mucoſum aliquem lentorem tantum; de quo §. 69. & ſequentibus dictum fuit.

Obſervata fidelia confirmant modo dicta. *Celeberrimus Du Verney* (*Traitè des maladios des Os t. 2. p. 291.*) affirmat: *Carnes rachiticorum albas, molles, decolores, eſſe; ſanguinem autem aquoſum, & valde diſſolutum*. In cadavere puellæ Rachiticæ *ſanguis ſummopere tenuis, reſolutus, & rutilus, erat*, teſte *Büchnero* (*Diſputat. ad morb. hiſtor. opera Halleri t. 6. p. 281.*).

Quare causa proxima &c. Ex tota hiſtoria morbi hactenus deſcripti ſequitur cauſa proxima rachitidis, qualis hic deſcribitur. Cauſa proxima morbi dicitur, quæ totum jam præſentem directe conſtituit; cujus præſentia ponit, continuat, morbum; cujus abſcentia eundem tollit. Degenerant enim humores ab illis conditionibus, quæ requiruntur in ſanitate, & tunc *Cacochymia* adeſſe dicitur, quæ varia eſſe poteſt; ſed in hoc morbo iners, vappida, & mucoſa, invenitur. Adeſt ſimul laxa nimis partium firmarum corporis fabrica, uti demonſtratum fuit; ſed humores noſtri robore vaſorum, & viſcerum ſic perficiuntur, ut dotes ad ſanitatem requiſitas acquirant; adeoque ſenſim degenerant,

rant, dum robur ſolidarum partium debilitatur.

Simul & dubii inſtar proponitur, an ſorte adſit in rachitide aliquid labis venereæ, ſed lenioris tantum?

Celeberrimus *Aſtruc* (*De morbis Venereis l. 2. c. 5. p.* 102. 103.) credidit, contagium luis venereæ aliquando poſſe eſſe mitioris indolis, ita ut ſenſim viribus extenuetur, & decreſcat copia, tandemque totum evaneſcat de corpore. Verum ſimul monet, hanc felicitatem nunquam ſperari poſſe, niſi virus venereum benignum, & paucum fuerit, ſimulque ſanguis purus, rite conſtitutus, & perfecte elaboratus, adſit. Hoc modo, ſi virus non integre diſſlaretur de corpore, concipiebat, illud diu ſuperſtes manere poſſe in corpore, *ſed ita coercitum & refrœnatum, ut effectu careat; ſeu, quod idem eſt, latebit quidem in ſanguine, ſed latebit innoxie, quemadmodum in praxi videre obvium eſt*. Si autem per febrem, aliumque aliquem morbum, per diætæ errores, vigilias, crapulam &c. ſanguis a ſana indole degenerat, *eadem ratione venenum antea latens viribus, & copia promte invaleſcet, naturali ferociæ reſtituetur; unde lues manifeſta*.

Conatur ſuam ſententiam confirmare argumento a ſylveſtribus arboribus deſumpto, quarum fructus acerbum acrem ſuccum fundunt, qui tamen hortenſi cultura ſic miteſcit, ut blando ſapore placeat. Si autem a debita cultura talium arborum ceſſatum fuerit, fructuum ſuccus ad priorem acerbitatem redit. Idem obtinere ſtatuit in luis veneno, quod innoxie latet, *quamdiu ſanguis purior largiorem ſimilis veneni renovationem refrœnaturus eſt; ſuæ vero redditur nativæ ferociæ & virulentiæ, ubi primum depravata ſanguinis integritate datur latenti veneno nocendi locus*.

Inde explicat, quando aliquando lues ſequatur, dum conjugum alteruter miaſma venereum latens in corpore gerit, licet diu in connubio vixerint ſimul, a lue manifeſta penitus immunes: *Id enim ſupponit, quidpiam ex alterutra parte mutatum fuiſſe, unde contagium, quod ab infecto viro manat, jam efficacius ſit, vel ſanguis mulieris, qui inficiendus eſt, ad concipiendum venenum magis comparatus*. Cum autem ſtatuat egregius ille vir, ſtrumoſas & rachiticas affectiones eſſe degeneris luis ſymptomata, hinc ex eodem fundamento explicat, quare ex pluribus liberis, ab iiſdem parentibus genitis, quidam poſtea laborent rachitide, alii non: *Id enim arguit, hunc, aut illum, nativa corporis conſtitutione, vel morbis, qui dum utero geſtantur, matrem debilitant, cæteris imbecilliorem eſſe, unde contagio altius inficiatur*. Verum ex hiſtoria luis venereæ patuit, optimam, & robuſtiſſimam ſanitatem non enervare ſuſceptum in corpore virus, ſed econtra ſaniſſimos, & ſuccis plenos juventes pejus adhuc infici ab impuro concubitu. Imo, ſi poſt curationem luis tentatam aliquid adhuc de contagio venereo latet in corpore, ſilent omnia luis ſymptomata, quamdiu languent miſeri, validis curationibus, & ſevera diæta exhauſti; ſed ſimul ac vires redeunt, & bono nutrimento impletur corpus, repullulant omnia mala, & quandoque repeti debet curatio. Præterea luis venereæ ſymptomata diſferunt omnino ab illis, quæ rachitidem comitantur: de qua re videantur illa, quæ ad §. 1482. dicta ſunt.

Videtur autem *celeberrimus Aſtruc*, in ſecunda editione tractatus abſolutiſſimi *de lue venerea*, accuratius determinaſſe, quid ſentiat de lue venerea, tanquam cauſa rachitidis. Quamvis enim in capite quinto Libri ſecundi eadem legantur, quæ modo recenſui; tamen alio loco (*De morbis venereis l. 1. c. 13. t. 1. pag.* 101. 102.) habentur quædam quæ in prima editione non inveniuntur. Agit ibidem de variis periodis luis veneræ; ubi monet, ſe non pauca novorum morborum genera, quæ a lue venerea ſuboleſcere, vel reviviſcere multis credita ſunt, prudenter ſilentio prætermiſiſſe: & poſtea ſubjungit, non defuiſ-

fuiſſe, qui putent, ex eodem fonte fluxiſſe, rachitidem: *Sed qui ita putant, ſemper chorda oberrant eadem; ſcilicet probant quidem egregie virus venereum degener producendæ rachitidi ſymbolam conferre, ut & producendis non paucis morbis aliis: probant vero minime, venenum idem eſſe conjunctam & adæquatam cauſam rachitidis; cum certum ſit rachitide ſæpius tentari infantes plurimos, quorum parentes omni luis venereæ contagio perfectiſſime ſemper vacavere.*

Non videtur ergo lues venerea inter cauſas rachitidis numerari poſſe; cum certum ſit, morbum illum naſci in infantibus, abſque ulla ſuſpicione contagii venerei prius communicati.

Confirmatur hæc ſententia ulterius, quod longe alia curatione indigeat rachitis, quam lues; imo, quod illa, quæ ad virus venerum exſtinguendum commendantur, in hoc morbo minime proſint. Monet enim *Gliſſonius* (*De rachitide c. 16. p.* 188.) ſequentia: *Obſervavimus, pueros nonnullos, unguentis mercurialibus illitos ad necandam ſcabiem, in hunc poſtea morbum incidiſſe.*

Supereſt jam, ut de curatione rachitidis dicatur.

§. 1489. CUratio optima fit: Cibo levi, eupepto, ſicciori, minus pingui, aromatibus mitioribus condito, ſæpe dato & copia moderata. Potu pauco, meraco, ex Cereviſia in primis, non veteri quidem, at diu cocta & ſpiſſa. Aere ſicco, & calidiuſculo. Veſtitu accurate ſicco, calefaciente, ex lana præprimis confecto. Decubitu ſuper ſtoreas, ex aromaticis, roborantibus, exſiccantibus, herbis factis, in elatiori ædium parte, ſupra tabulata lignea. Geſtatione, concuſſione, oſcillatione, vectione in rheda ſuper ſtrata viarum, frictione multa, calida, ſicca, pannis fumo aromatum perfuſis inſtituta, maxime ad abdomen, & ſpinam. Cantharidum iterata quandoque applicatione, vomitoriis lenibus aliquoties cum prudentia repetitis. Purgantibus deinde roborantibus per aliquot dies ſucceſſivos adhibitis. Denique uſu diu continuato medicamentorum roborantium, exſiccantium, antiſcorbuticorum, & ſpiritus excitantium. An & immenſio in frigida prodeſt? An linimenta? & quæ?

Ex omnibus, quæ hactenus de rachitide dicta fuerunt, conſtat, laxam nimis eſſe compagem partium ſolidarum corporis, & in illis deficere elaſticitatem ac robur. Unde omnia illa, quæ antea ad §. 28. pro curatione fibræ ſolidæ nimis debilis & laxæ commendata fuerunt, hic etiam conducunt fere, niſi quod in rachitide curanda ſiccior victus ſoleat potius commendari; adeoque a lacte, juſculis, panibus decoctis, abſtincre malint Medici, & ſicciores potius cibos commendent.

Cibo levi, eupepto, ſicciori etc. Seliguntur illa, quæ facile digeruntur, & nihil glutinoſi habent, ſicque promptius vi viſcerum chypolojeticorum ſubigi, & in bonum chylum mutari poſſunt. Notatum fuit ad §. 1486. n. 3. appetitum & digeſtionem ferme illæſa manere in hoc morbo, qui abſque hoc non tam diu tolerari poſſet. Dantur tamen hæc alimenta copia moderata, & ſæpius de die, ne chylus copioſior pulmonem, ob mutatam thoracis cavitatem (vide §. 1487.) plus, minuſve preſſum, gravet. Pinguia repudiantur in victu rachiticorum; quia nimia mollities & flacciditas partium ſolidarum adeſt, & in debilibus corporibus jure metuitur, ne hæc in rancidam acrimoniam, quæ peſſima eſt, degenerent.

In *Materia Medica* ad hunc numerum recenſentur illa, quæ præcipue conducunt pro victu in hoc morbo.

Laudatur in primis panis bene fermentatus, biſcoctus; farina enim lentorem habet inſignem, qui emendatur, dum paſta, ex farina, & aqua ſimul miſtis parata, incipit attolli in majorem molem, & fermentari, antequam clibano immittatur, & excoquam panis. Offas enim, ex farina & aqua paratas, abſque fermentatione, robuſta & duro labore exercita corpora ferre poſſunt; debiliores autem homines, uti etiam qui ſedentariis artibus ſibi victum parare coguntur, a glutinoſo tali victu miſere languent. Rite ſic paratus, & bene excoctus, panis in lamellas tenuiores diſcinditur, & in clibano rurſus excoquitur; ideoque vocatur biſcoctus panis, qui ſicciſſimus tunc eſt, &, vaſis ligneis ſiccis clauſis reconditus, ſervari poteſt diu immutatus, ab humido nempe aere defenſus ne ſitum contrahat. Notum eſt, in longe itineribus ſaluberrimum navigantibus victum dare panem ſic bis coctum. Pro rachiticis paratur ex puriſſimo tritico panis biſcoctus, additis gratiſſimis & roborantibus aromatibus, parca copia, quæ majorem ſaporis gratiam conciliant, & languentes vires blando ſtimulo excitant. Tales penes biſcocti ſapore placent junioribus, ſaliva ſtatim molleſcunt, & penetrantur, ita ut quaſi integre deliqueſcere videantur, ſicque utiliſſimum nutrimentum præbent, quod a debilibus etiam cito & facile digeritur. Cum autem dentitio ſæpe tarda ſit in hoc morbo, dentes, qui jam emerſerunt, carioſi fiant, & fruſtillatim excidant, panes illi biſcocti, tenues cum parentur, etiam edentulis conveniunt, eo quod ſtatim in ore humido emolliantur. Vix credibile eſt, quantum beneficium a tali pane percipiant rachitici: aliquoties incipientem morbum hoc ſolo curatum memini. Unde apud Batavos Piſtorum Officinæ panum biſcoctorum varietate luxuriant, dum ſollicitæ matres ſolas has delicias fere dilectis prolibus indulgent.

Ex claſſe animali conceduntur carnes macilentæ, juniorum in primis animalium, ſed aſſatæ; ſolent auferre cruſtam exteriorem, quam ignis vix produxit, proximamque huic carnem, in propriis ſuccis coctam ſub hac cruſta, quæ exhalationem ſubtiliori partis impedit, minutim concidere; & cum pane biſcocto contrito, addito pauco ſale & lenibus aromatibus, ſic parant fercula ſapidiſſima, quæ etiam edentulis prodeſſe poſſunt. Grati ſatis cibi etiam ex cerealibus cum uvis paſſis parantur, dum hæc ſimul in aqua coquuntur ad mollitiem, & poſtea pauculum vini additur cum lenioribus aromatibus.

Potu pauco, meraco etc. In primis hic laudatur cereviſia, antiquiſſimus potus; nam varii populi, quibus natura vitis culturam negaverat, ex frugibus aqua maceratis non inſuaves potus ſibi concinnarunt, ut nuſquam ceſſaret ebrietatis lenocinium. Unde Ægyptii, ab Oſiride edocti potum ex hordeo, ſaporis bonitate paulo vino inferiorem, confecerunt, quem οἶνο κρίθινον vinum ex hordeo, vocaverunt. Licet autem ex frumento & aliis cerealibus parari poſſit ſimilis potus, illud tamen nomen diu manſit: Cerviſia, & cereviſia, hinc ſolet vocari; *a Cerere, id eſt fruge, vocata: eſt enim potio ex ſeminibus frumenti, vario modo parata* (*Videatur de his Nonnius de re Cibaria l. 4. c. 16. & 17.*). Unde & dictum fuit Cereris vinum, univerſo ſeptentrioni familiare: provida enim natura, ceſſante ibi vitis cultura, ob aeris inclementiam, incolis liberali manu frugum copiam dedit, unde non ſolum abunde alimentum ſumerent, ſed & potum ſibi, inſtar vini, nec inſalubrem, nec inſuavem, conficerent. Ab antiquiſſimis ſæculi Germanos hoc potu uſos fuiſſe, *Tacitus* de moribus Germanorum teſtatur: *Potus, humor ex hordeo, aut frumento, in quamdam ſimilitudinem vini corruptus.*

Notum eſt, Cerealia omnia abundare tali ſubſtantia, qua homines, & plurima

rima animalia nutriri commode poſſunt; ſed adeſt in omnibus plus, minuſve lentor, qui, incepta fermentatione, dum panis ex frugibus paratur, dividitur, & attenuatur; ubi autem cereviſiæ parandæ inſervient, aliud artificium adhibetur, ut lentor ille corrigatur.

Primo hordeum maceratur aqua, donec intumeſcat; mox germen emittit; deinde cum ipſo germine exſiccatur, ignis ope, quem in hunc uſum conſtructus fornax per exigua ſpiramenta emittit: raro citra ignis beneficium hoc obtineri poterit, idque nonniſi æſtivis menſibus, vigente æſtu, cum ſublimi loco in tabulatis ſæpius per diem convertitur, ut humiditas a maceratione relicta diſflari poſſit, & incepta germinatio ſuffocari; ſi enim hæc pergeret diutius, germen plantulæ cito creſcens conſumeret illud nutriens, quod in ſingulis ſeminum cerealium granis contentum, cereviſiam parandam ditare debet. Magni momenti in præparatione cereviſiæ eſt, obſervare illud tempus, quo incepta germinatio ſatis attenuavit farinaceam cerealium partem, ut germen in his latens evolvi, & creſcere incipiat; nec tamen eo uſque protrahendum eſt calore, & humiditate germinis incrementum, ut conſumetur nimis illa farinacea frugum pars, a qua cereviſiæ efficacia pendet; unde tunc exſiccatione impeditur ulterior germinatio. Hordeum, triticum, & alia frugum genera, quæ variis creviſiis parandis adhibentur, poſtquam hanc inceptam germinationem ſubierunt, non amplius ſuo nomine vocantur; ſed ſimpliciter dicuntur generali nomine *Maltum*. *Aetius* (*Totrabib.* 3. *Sermon.* 2. *c.* 19.) Βυνην appellavit; *eſt autem hordeum madefactum, deinde cum enatis ligulis toſtum*. Unde Cereviſiarii hominem verſatum in hac arte *Maltum* ex frugibus parandi conducunt, etiam majori ſtipendio, niſi ipſi huic operi invigilare maluerint.

Maltum mola frangitur in craſſiorem farinam, quam aqua fere fervida digerunt, non tamen ebulliente; ſed ſeparatum poſtea liquidum, *Malti* ſubſtantia dives, decoquunt ad variam ſpiſſitudinem, prout meracior, vel dilutior cereviſia deſideratur, quæ vel recens potatur in menſis, vel poſt fermentationem abſolutam vim inebriantem, & fragrantiam ſpirituoſam acquirit, & majori cum cautela uſurpari debet, cum largius potata temulentiam inducat, & quidem magis durabilem, quam a vino naſci obſervatur. Miratus *Plinius* hanc rem, exclamat: *Heu! mira vitiorum ſolertia inventa eſt, quomodo aqua inebriaret*.

Cereviſiæ, quæ rachiticis commendantur, non ſunt fermentatæ, ſed ſaturatæ admodum ſubſtantia nutriente frugum, ita ut cibi potabiles dici mereantur, & vix in fermentationem deduci poſſunt, ob majorem ſpiſſitudinem, niſi prius aqua addita diluantur. Quamvis enim in præparatione cereviſiæ, uti dictum fuit, *Maltum* non coquatur cum aqua, ſed infundatur aquæ fere fervidæ, & perpetua agitatione permiſceatur, ut frumenti ſubſtantia diluatur in aqua; tamen poſtea illud infuſum decoquunt, poſtquam a *Malto* ſeparatum fuerit, & inſpiſſant pro lubitu; unde pro varia ſpiſſitudine pretium talis cereviſiæ creſcit. Tales cereviſiæ recentes laudantur; veteres enim, poſt fermentationem peractam, depoſito ſedimento, lympidiſſimæ fiunt, & vinoſam fragrantiam acquirunt; ſed ſimul temulentæ redduntur, & per plures annos ſervari poſſunt. *Mumma Bruſvicenſis* magnam famam obtinuit inter cereviſias huic uſui ſervientes, quæ adeo ſpiſſa eſt, ut Cereris extractum liquidum vocari poſſet. Cum autem ad fermentationem requiratur certa humidi copia, hinc *Mumma*, ſaturatiſſima cum ſit frugum ſubſtantia, manet immutata, licet ad diſſita deferatur loca. In Indias orientales navibus defertur; & guſtavi inde reducem, nec mutatam tamen. Facile intelligitur, meracas has cereviſias ſiti ſedandæ impares eſſe, ſed vim roborantem, & nutrientem inſignem poſſident. Un-

Uncia una talis cereviſiæ ter de die dari ſolet, cum pane biſcocto ante laudato, rachitide laborantibus, optimo cum effectu. Anglorum, & Batavorum cereviſiæ meraciores, minus ſpiſſæ quidem ſunt Mumma Brunsvicenſium, ſed ſaporis magis grati; hinc & inſtar potus communis adhiberi poſſent. In *Materia Medica* ad hunc numerum laudatur, ſi æſtivo tempore, dum minus meraci potus magis placent omnibus, cereviſiæ illæ diluantur æquali copia aquæ ſpadanæ, vel alterius aquæ ſetratæ. Raro obtineri poteſt, ut juniores tali potu utantur. Cereviſia enim aqua diluta multum de ſaporis gratia amittit, & plus adhuc, ſi aquis medicatis miſceatur. Vinum longe melius aquæ connubium fert. Medicamenti loco potius ſervit vinum rubrum adſtringens, ſed ſimul bene maturum, ſi cum pane biſcocto ſumatur.

Vinum autem, Hippocraticum dictum, paratur, dum ſex libris vini generoſi Rhenanim infunduntur unc. 4. Cinamomi lectiſſimi ſorfice conſciſſi, ſed non contuſi: infundantur frigidæ, vaſe clauſo, per 24. horas addita ſimul tali copia ſacchari, quæ edulcorationi ſufficit; dein vinum ſic medicatum redditum coletur per ſaccum laneum conicum, quem *manicam Hippocratis* vocant in Officinis, & lagenis optime clauſis ſervetur.

Gratiſſimum ſic habetur remedium, quod ſubtiliſſimam tantum Cinamomi fragrantiam continet, & ter, vel quater de die ad mediam tantum unciam cum pane biſcocto datur.

Cæterum & ſimilis potus parari poſſet, ſi vivo Rhenano ſubſtitueretur vinum Florentinum rubrum, Gallicum rubrum adſtringens, vinum Græcum nigreſcens adſtringenti ſapore præditum: talia enim vina & uberrima ſpirituum copia, & roborante virtute, præſtant.

Aeree sicco et calidiusculo. Dictum fuit §. 1484. rachitide corripi tales infantes, qui frigidius, humidiuſque tractantur, in primis, ſi balneo, fotu, vaporibus humidis, enerventur. Ad §. 1488. conſtitit, cauſam proximam morbi conſiſtere in cacochymia inerti, mucoſa, frigida, una cum laxa partium firmarum fabrica. Unde ſponte patet, prodeſſe aerem ſiccum, calidiuſculum, utpote indoli morbi adverſum. Magnus enim calor enervat, debilitat, uti vel robuſtiſſimi homines experiuntur, &, niſi calori moderato aeris jungatur ſimul ſiccitas, nullo modo prodeſſet; a calore enim humido ſolidarum partium laxitas augetur, & ſubito increſcit morbus. Illi qui maris littora incolunt, uſu edocti, infantes rachiticos in collibus arenoſis exponunt aprico Soli, verno in primis tempore, & ſerena tempeſtate, magno cum emolumento. *Buchnerus* (*Diſput. ad morbor. hiſtor. opera Haller. t. 6. p.* 280.) notat, puellam, quæ rachitica vixit uſque ad decimum quartum ætatis annum, tandem morbo ſuccubuiſſe, poſtquam longa tempeſtas Auſtrina præcedens omnia mala auxerat. In alio puero rachitico (*Ibidem. p.* 284.) obſervavit, quod pedum officio æſtate magis valuerit, quam hyeme; præſertim, ſi ſicca fuerit æſtas. Diuturna autem tempeſtate Auſtrina prægreſſa adeo invaluit morbus, ut amplius pedibus incedere non valeret. Unde videtur in Prognoſticis pro axiomate poſuiſſe ſequentia (*Ibid. p.* 288.): *Auſtrina tempeſtas rachiticis mala; mala hyems. Cælum humidum rachiticos facit; hinc & morbum auget.*

Vestitu accurate sicco &c. Magni momenti monitum hoc eſt; quod, ſi obſervetur in rachiticis curandis, inſigniter prodeſt. Niſi enim veſtes ſiccæ fuerint, a corpore calefactæ vaporem humidum emittunt, qui corpus alluens labefactat ulterius nimis flaccidas partes: hinc ſuaſi ſemper, ut veſtes depoſitæ ſiccarentur ſedulo, & ſuffumigiis, ex olibano, maſtiche, imbuerentur, antequam induerentur denuo: idem verum eſt de lectorum ſtragulis. Induſia ex lana parata præferuntur his quæ ex lino conficiuntur. Linea enim reper-

percutiunt illa, quæ irruunt; hinc calefaciunt quidem corpus, ſed calore humido ob repercuſſam exhalationem cutaneam, quæ ſi copioſior fuerit, linea induſia penetrantur, & tota madeſcunt. Laneæ veſtes bibulæ ſunt, &, cum craſſiores ſint lineis, plus humidi in ſe recondunt, antequam humidæ ad tactum appareant; hinc ſedulo exſiccandæ ſunt, antequam de novo induantur. Cum autem & lanæ aſperior ſuperficies ſit, quam lini, ſi nudum corpus tangant veſtes laneæ, ab omni corporis mutu frictionis ſpecies excitatur, quæ inſigniter prodeſt, uti ſtatim dicetur.

Decubitu super storeas ex aromaticis &c. Cum ſæpius rachitici pueri compreſſum ad latera thoracem habeant, qui ad ſternum aſſurgit in acutum; hinc difficilius ab aere inſpirato pulmones explicantur, & fere ſemper, præcipue adultori jam morbo, reſpiratio difficilior adeſt; unde ſtoreas, & culcitras plumis refertas non ſine incommodo tolerant miſelli. Cum autem fere ubique locorum

Neglectis urenda filix innaſcitur agris;

hinc illi, quibus domi res anguſtior eſt, colligere ſolent filicis folia, vel vili admodum pretio comparant, ut lectulos ac pulvinaria parent prolibus rachiticis & ſæpe ſolis his foliis utuntur, quæ, firmioris ſubſtantiæ cum ſint, a pondere comprimentis corporis ægri non facile uniuntur inter ſe in majores maſſas; præcipue, ſi prius in umbra ſiccata fuerint; unde merito ad hunc uſum laudantur aptiſſima.

In Materia Medica ad hunc numerum ſpecimen habetur, quomodo tales lectuli, vel pulvinaria parari poterunt ex foliis, filicis, & gratis aromaticis herbis, quæ jubentur conteri in pulverem tenuem. Forte minutim conſciſſas forfice herbas addere conduceret magis: pulveres enim a corporis incumbentis humiditate conglobarentur facile, non ſine ægrorum moleſtia in majores maſſas, & fragrantia herbarum ſuaveolentium periret citius, dum in pulverum tenuem trita ſunt; præcipue, cum tales lectuli ſæpe exſiccari debeant. Ne autem nimia fragrantia incommoda foret ægris, duplum ponderis omnium herbarum ſimul ſumtarum additur de paleis hordei.

Dum de die adhuc ſurgere, & in ſedili ſedere, poſſunt, lectulus interea quotidie poterit exſiccari; ſi autem perpetuo decumbere cogantur, præſtat binos tales lectulos conficere, quibus alternatim incumbant, ut ſinguli exſiccari poſſint.

In elatiori ædium parte, supra tabulata lignea. Maximam partem vitæ noſtræ omnes traſigimus in illis locis, ubi dormimus; & cum aer ſiccus calidiuſculus adeo proſit rachiticis, hinc convenit, ut in altiori ædium loco dormiant; inferiora enim domus conclavia ſemper humida ſunt plus, minusve. Æſtivo tempore, occiduo ſole, imo citius, in tellure ros humidus obſervatur, qui quandoque ad ſex, vel octo pedes aſcendit, & inferiorem domuum partem reddit humidiſſimam; ita ut ſitu, & fungis obſitos non ſemel viderim conclavium angulos, & pavimentum, ligneum ſi fuerit, perpetuo tali madore putreſcere. Talis aer peſſime nocet hoc morbo decumbentibus; unde patet neceſſitas, ut ægri ſuperiorem ædium partem incolant, vel ſaltem ibi dormiant. Lectuli fiant ex ligno, & parietes ligno obtegantur, ſi ſumtibus ferendis ſufficiant parentes. Ligna autem, quæ his uſibus ſerviunt, ſicca debent eſſe, nec obducta ullo pigmento, aut vernice. Obſervatur enim, quod ligna in ſe rapiant humidum ex aere, & quidem magna vi; unde, ſi libere diſtendi nequeant in omnem dimenſionem, ligna diſſiliunt toties cum magno fragore. Ubi autem lignum pigmento oleoſo, aut vernice obducitur, tunc non amplius abſorbet ex aere aquam in ſe, ſed humida tempeſtate aqua ſtriatim per ſuperficiem lignorum decurrit.

Gestatione, concussione, oscillatione &c. Quantum proſit corporis mo-

motus in curanda fibra debili, & laxa, antea ad §. 28. 2. dictum fuit. Verum omnia, quæ ibi laudata fuerunt, in rachitide curanda obtinere nequeunt; deficit enim ſenſim in hoc morbo vis muſcularis, ita ut tandem omnimoda impotentia motus quorumcumque artuum adſit. Unde beneficium motus ut ſentiant miſeri, aliorum viribus indigent, ut, abſque virium propriarum diſpendio, omnes fere fructus muſcularis motus acquirant.

Facile intelligitur a lenioribus hic incipiendum eſſe, & ſenſim ad fortiora progrediendum.

Geſtatio inter placidiſſimas, atque debiles exercitationes numeratur a *Mercuriali* (*De Arte Gymnaſtica lib. 6. cap. 9. p. 372.*) *& propterea non ſolum ſanis, & valetudinariis, verum etiam longis, ac inclinatis, morbis, & denique iis, quibus lentæ morborum reliquiæ remanent, nec aliter eliduntur, accommodatæ ſunt.* Geſtationem Cœliacis commendat *Aretæus* (*De curatione morbor. diuturn. l. 1. cap. 7. p. 133.*; ſed illam fieri juſſit in locis, ubi lauri, myrti, thimus, creſcunt, & ſecundum *Petiti* emendationem (*Ibid. pag. 294.*) qui vocabulum ποιόνδε in genitivum pluralem ποιῶνδε mutandum voluit, quod nempe ſuaveolentium herbarum fragrantia ad bene concoquendum vim quandam haberet. Certe geſtatio in talibus locis, ubi hæc plantæ creſcunt, locum habere poſſet in rachiticorum cura, cum in eundem finem decumbere jubeantur in lectulis, qui aromatibus repleti ſunt, uti dictum fuit.

Nutricum vel gerularum ulnis juniores geſtari poſſent quidem; ſed oſſium mollities magnam hic cautelam poſcit. Dum enim ulnis inſident ægri, circa thoracem illos ſuſtinere ſolent manu appoſita mulieres, cum proprium corpus ſuſtinere nequeant; ſed ſic periculum eſt, ne figura thoracis mutetur. Ubi autem diu eidem brachio inſident, dum geſtantur, vertebræ in unum latus declinare incipient; hinc tutius eſt, ut jacentes in lecticis geſtationis beneficio fruantur; quod vario modo fieri poterit, uti notum. Ditiores ſellis geſtatoriis uti poſſent, quas muli bajulant (litieres) plebs curriculis utitur in eundem uſum, in quibus decumbunt rachitici pueri ſatis commode, qui a mulieribus trahuntur. Huc referri poteſt navigatio, ſi ſicca, & calidiuſcula tempeſtas fuerit; uti & lecti penſiles, quales ſunt cunæ fulcris ſic ſuſtentatæ, ut pavimentum non tangant, quæ levi vi agitari poſſunt abſque ullo ſtrepitu excitato. Imo cunæ vulgares, quæ inſiſtunt binis ſegmentis circularibus, ſimilem uſum habent, niſi quod, dum rotantur ſupra pavimentum, ſomnum quandoque impediant ſono, quem faciunt, dum moventur. Omnes autem illi motus debent eſſe primo lenes, ſenſim augendi, ſed prudenter. Vidi non ſemel, a nimis valida cunarum agitatione vertiginem natam primo, dein ſequente nauſea moleſta, & vomitu. Dum tentatur navigatio, ſit illa timoribus carens, nec ullo pacto nauſeam commoveat.

Oſcillatio merito commendari meretur, quod exercitii genus ſub *Oſcellarum* appellatione a Veteribus appellatum putat *Mercurialis* (*De Arte Gymnaſtica l. 3. c. 8. p. 215.*) *Aſſere funibus quatuor ad laquearia ſuſpenſo, & ibi ſedentibus pueris, aut puellis per artem jactatis.* Binis pariter vicinis arboribus funem alligare ſolent, cujus laxe dependentis medio inſident, & per aera pelluntur a ſociis: ſic levi arte machinam oſcillatoriam parant, qua ſe oblectant. Omnibus his modis, ſpes eſt, ut obtineantur ſequentes effectus; ſcilicet, ut pendula viſcera abdomalia illis concuſſionibus agitata roborentur, & concreta reſolvantur; ut fœces ex ultima digeſtione reſiduæ eliminentur ex primis viis, cum in rachiticis inteſtina inflata minus in ingeſta agere videantur; tandem & ut impetus, ac efficacia aeris in pulmone augeatur, ambienſque atmoſphæra, calore corporis

ris

ris ſtatim tepeſcens, renovetur aſſiduo.

Concuſſiones in teneris illis corporibus non niſi magna cum cautela tentandæ ſunt, & forte nunquam locum habent, niſi morbo incipiente, quando nondum oſſa firmitatem amiſerunt, vel circa finem curæ, ubi denuo maximam roboris perditi partem recuperarunt. Docuit hiſtoria morbi, oſſa ſic debilitari, ut levi etiam vi frangantur; diſponuntur enim ad cariem, & ſpinam ventoſam. Et licet nullum fracturæ oſſium periculum foret, tamen oſſa cederent concuſſionibus, figura vitioſa illa induceretur; unde plurima & triſtiſſima mala metuenda forent. Concuſſiones autem tentatas fuiſſe in curanda rachitide, videtur concludi poſſe ex ultima Prognoſi *Gliſſonii* (*De rachitide c.* 23. *p.* 290.) cujus antea memini ad §. 1487. ubi ſic habet: *Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corporis, cæteris paribus, facilius curantur.* Bonum ſignum hoc dare, lubens agnoſco; verum caput magnum nutat ſponte quaquaverſum, hepar mole auctum ultra limbum coſtarum prominet, anhelum pectus, difficili reſpiratione, vix non opprimitur in morbo jam provecto. An tutum eſt, concutere talia corpora? Molli carpento vehi lente miſeros ſuaderem facile; ſed vectione in rheda per ſtrata viarum abſtinerem potius, ob rationes dictas.

Frictione multa calida &c. Omnes Medici, qui frequenter hunc morbum vident, noverunt, quantum boni expectandum ſit a frictionibus. *Aſclepiades*, uti notum eſt, in morbis curandis plurimum ſperabat a frictionibus. Sed uti optime monuit *Celſus* (*Lib.* 2. *c.* 14. *p.* 88.) auctor ille nihil reperit, quod non a vetuſtiſſimo auctore *Hippocrate* paucis verbis comprehenſum ſit, quæ ſequuntur: *Frictione, ſi vehemens ſit, durari corpus; ſi lenis, molliri; ſi multa, minui; ſi modica, impleri: ſequitur ergo, ut tum utendum ſit, cum aut adſtringendum corpus ſit, quod fluens eſt; aut molliendum, quod induruit; aut digerendum in eo, cui copia nocet; aut alendum id, quod tenue & infirmum eſt.* Perfricatur autem abdomen mane, vacuo adhuc ventriculo, panno laneo, qui, imbutus vapore *benzoini*, *ſuccini*, *olibani*, & his ſimilium aromatum, huic uſui adhibetur. In *Meteria Medica* ad hunc numerum formula talis ſuffumigii habetur. Cum autem ex hiſtoria morbi patuerit, hepar mole auctum excedere limbos coſtarum, blanda tantum frictio abdomini applicari poterit, ne vis inferatur hepati. Simul & inteſtina, flatu turgida molliter comprimuntur inter fricandum, ſicque cavetur, ne congeſtiones in illorum cavis accumulentur.

Cum autem caput majus in rachitide ſit, lenes frictiones & huic adhibentur, ſed magna ſemper prudentia, cum ſuturæ calvariæ multum a ſe mutuo diſtent, & totum illud medium, interpoſitum oſſibus, ſit membranaceum; adeoque a validiore frictione comprimi poſſet, ſicque cerebri functiones turbari.

Toti ſpinæ dorſi frictio prodeſt, ſed moderata tantum; ſemper enim debemus memores eſſe, corporis oſſa in hoc morbo molleſcere, atque ita, rudius tractata, facile naturalem amittere figuram; unde & eadem lenitas obſervanda eſt, dum artus ſuperiores, ac inferiores, in carne muſculari, roborare tentamus ſenſim. Poſtquam morbus jam cepit in melius vergere, ſenſim frictionum robur creſcere poterit. Unde & *Celſus* (*Lib.* 2. *c.* 14. *p.* 90.) monet circa frictiones ſequentia: *At, ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior eſſe debet & lenior, ut tantummodo ſummam cutem emolliat, quo facilius capax ex recenti cibo novæ materiæ fiat.* Licet enim magnam ſpem in frictionibus poſuerit *Celſus*; tamen intelligebat facile, per illas quidem tolli poſſe obſtacula, quæ ſanitatem turbant; verum nihil a frictionibus addi corpori, ſed potius aliquid tolli (*Ibid. p.* 88.) *Nam & adſtringitur aliquid, eo dempto, quod interpoſitum,*

ut

ut id laxaretur, effecerat; & mollitur, eo detracto, quod duritiem creabat; & impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo qui poſtea uſque ad cutim, digeſtione quadam relaxatam, penetrat.

Cantharidum iterata quandoque applicatione. Caput rachiticorum molle majus eſt; hinc obtinuit ut & illud minuere tentarent illi, qui olim morbi curam aggrediebantur, & quidem varia methodo. Memorat *Gliſſonius* (*De Rachitide c. 29. p. 339. & ſeq.*) Empyricos Anglos, qui hunc morbum tractabant, adhibuiſſe ſcarificationem aurium, & ſine hac vix felicem curationem ſperabant. Plerumque bis, vel ter illam adhibebant, & quidem in concha auris; utebantur autem rarius lanceola, vel acutiori ſcalpello: obtuſiori cultello id perficiebant, non morantes infantum ejulatus. Sed & quidam jubebant, dextræ auris ſanguinem lana exceptum ſiniſtro hypochondrio, ſiniſtræ dextro, alligare debere. Fatetur *Gliſſonius*, quod hoc remedii genus non improbet quidem; *viderit tamen, abſque illius uſu nonnullos pueros ſanatos*. Quantum novi, hodie illa ſcarificatio aurium penitus eviluit; nec illam unquam tentatam vidi.

A *Fonticulo* videtur *Gliſſonius* plus boni exſpectaſſe, & dixit: *Hoc ſolo fere præſidio nonnullos puellos liberatos fuiſſe novimus*. Credebat enim, potens eſſe remedium, ſi inter ſecundam, & tertiam colli vertebram ponaretur fonticulus, a quo ſperabat, enormem capitis magnitudinem imminuendam fore, & ſuperfluam ſeroſitatem evacuandam, uti & oſſium augmentum nimium impediendum, & nimiam ſpinalis medullæ humiditatem, quam metuebat, exſiccandam. Cum tamen rachitici collum flexile, & caput nutans, habere ſoleant, fonticulus talis difficile tractari poterit, nec levem faciet moleſtiam; unde concludit: *fonticulum non præſcribendum, niſi ea morbi magnitudo ſit, ut eam aliis remediis abſque hoc ſatis domari poſſe vix ſperemus*. Fateor candide, quod nunquam fonticulum rachiticis applicari ſuaſerim; & tamen ſucceſſit cura, ſi adhuc ſanabilis morbos foret.

Cum in rachitide, adulta in primis, tandem adſit impotentia motus omnium artuum, & antea ad §. 1069. ubi de paralyſi curanda dicebatur, veſicatoria laudata fuerint, tanquam efficax remedium ad excitandum motum in muſculis paralyticis, mirum non eſt, cantharides a quibuſdam laudatas fuiſſe ad curam rachitidis. Dictum tunc fuit, paralyticis applicari veſicatoria in illo loco ſpinæ dorſi, qui altior eſt partibus paralyſi affectis; ſic, ſi hemiplecticus homo fuerit, veſicatorium applicatur nuchæ; ſi unum ex extremis inferioribus paralyticum ſit, vertebris lumborum potius cantharides applicabuntur. Unde in rachiticis, in quibus omnes artuum muſculi languent, nuchæ veſicatorium applicari deberet; quod ob rationes modo dictas abſque moleſtia fieri non poterit, & quandoque dolorem excitat. Sumus autem certi, in cura hujus morbi, rediturum muſculis motum, ſi poſſimus efficere per artem, ut redeat toroſitas, quæ per morbum perierat, muſculis. Nec videmur adeo hoc poſſe exſpectare ab evacuatione lymphæ, quæ ex veſiculis, per veſicatoria elevatis, dein ruptis, exit. *Gliſſonius* (*De Rachitide Ibid. pag. 346.*) fatetur, quod veſicatorium uſum in hoc morbo curando nondum ſatis expertus fuerit; tamen utiliter interdum admitti poſſe conjectatur.

Notat autem, aliquem ex Medicis illis, qui cum ipſo rachitidis indolem indagabant, bienni puello, hoc morbo affecto, qui in febrim quoque continuam & malignam inciderat, quique jam prope phreneticus factus fuerat, præſcripſiſſe inter alia veſicatoriam vertebris colli adhibendum; unde manifeſtum levamen ſecutum fuit, & poſt aliquot dies a febre liberatus eſt. Poſtea bis, vel ter infuſione rhabarbari purgatus, præter omnium exſpectationem, fere abſque aliis remediis rachitidem quoque excuſſit.

Ne-

Neque impedire potuit felix ille ſucceſſus, quin *Gliſſonius* minus faveret veſicatoriis (*Ibid. p.* 348.) talis enim remedii *vis ſubito exeritur, & mox paulatim exauſta eſt; quod non uſquequaque chronico morbo quadrat*. Unde tandem concludit ſequentia: *Quocirca, vix medicamenti veſicatorii applicationem, in hoc curando morbo, admittimus, niſi acutus una complicetur morbus, qui ſui cauſa hoc remedii genus exigat*.

Vomitoriis lenibus, aliquoties cum prudentia repetitis. Si nempe ſigna docuerint, ventriculum, & alia abdominalia, bilioſis, pituitoſis, aliisve ſordibus collectis ſic gravata eſſe, ut actionibus ſuis rite fungi nequeant. Talia quidem in rachiticis contingere poſſe, negari nequit; attamen non ſemper in rachitide curanda vomitoriis opus eſt. Verum quidem (§. 1485. 6.) abdomen plerumque in hoc morbo tumidius eſſe, licet ægri potius macilenti ſint; adeoque poſſet credi, ventriculum, & inteſtina infarcta, adeoque evacuatione opus eſſe. Sed ad eandem paragraphum dictum fuit, hepar in rachiticis majorem molem habere, quandoque & lienem, licet eadem hæc viſcera bene colorata, ac ſana videantur, & nullo modo ſint indurata, ut alio notabili vitio correpta. Inteſtina autem flatu diſtenta inveniuntur ſæpius poſt mortem, uti & in viventibus: ex quibus facile patet, quare abdomen nonnihil prominens, & tumidiuſculum inveniatur in rachiticis.

Non ergo videtur concludi poſſe, vomitoriis ſemper opus eſſe, cum non ſemper ſaburra evacuanda adſit; imo ſæpius, uti §. 1486. 3. dictum fuit, *appetitus, & digeſtio ferme illæſa*. Cum autem hepar mole auctum ultra coſtas toties eminere obſervetur in rachiticis, an tutum foret unquam, valido vomitorio dato, viſcus illud exponere validis concuſſionibus diaphragmatis, & muſculorum abdominalium? Hepar naturaliter coſtis incumbentibus tuto defenditur. Hinc prudens uſus vomitoriorum lenium laudatur tantum, ubi opus erit.

Unde in *Materia Medica* ad hunc numerum ponitur formula vomitorii, ex granis viginti Ipecacuanhæ parati, quæ per noctem in unc. j. vini infuſa, mane depurata, exhibentur, ſaccharo edulcorata. Leniſſimum vomitorium dat, & poteſt, ſi junioribus ægris propinari debeat, quantitas Ipecacuanhæ tuto minui multum, manente tamen efficacia. Egregius Medicus *Samuel Pye* (*Medical Obſervat. and. inquiries v.* 1. *pag.* 240. *& ſeq.*) monet, *Sydenhamum*, cujus tempore *Ipecacuanha* nondum cognita erat, uſum fuiſſe vomitorio antimoniato, vino benedicto nempe; ſed ſæpius non auſum fuiſſe illud propinare infantibus, cum nimis valide ab illo corpus turbaretur, licet certo ſciret, illos emetico indigere. *Ipecacuanha* licet longe mitius agat antimoniatis emeticis, tamen obſervaverat, & a viginti hujus radicis granis datis non leves in corpore excitari turbas. Egregius ille Medicus quadragenariæ mulieri, quæ emetico indigebat, dedit bina grana *Ipecacuanhæ*, quæ bis vomitum excitaverunt, ſummo cum levamine, & facile. Poſtea in pluribus adultis, ac junioribus a tam parva doſi ſimilem effectum vidit. Imo medium granum profuit recens natis, & paucorum dierum infantibus: tabellas plures curavit imprimi, quæ nomina ægrorum, quandoque & ætatem, uti & vomituum ab exigua doſi Ipecacuanhæ ſecuturorum numerum, exhibent. Poſſent ergo leves talis emetici doſes tentari, ſi ſigna docerent illas requiri.

Facilius credo, hanc methodum omnis prudens ſequetur, quam in tenera ætate audaciſſima tentare. *Buchnerus* (*Diſputat. ad morb. hiſtor. oper. Haller. cap.* 6. *pag.* 286.) Infanti rachitico unius anni cum dimidio dedit largas doſes reſinæ ſcammonei, tartari emetici, ſulphuris antimonii aurati; ſed fruſtra: *tandem, amplo cingulo mercuriali, cum ſpiritu vini ſæpius fricata ſpina dorſi, & tin-*

& tinctura veneris Helvetii, quæ vitriolum cyprium ſpiritu vini ſolutum, continet, ita data, ut vomituriendi quidem conatus, raros tamen vomitus, cieret, & appetitum plane proſterneret, in integrum reſtituit; furibundam praxim! Excuſat hanc audaciam, quod morbum crederet extremum eſſe, adeoque & extrema requiri remedia. Sed ſimul addit: *Id adhuc notabis, etſi doſeos tartari emetici, & vitrioli venerei oblitus ſim, me tamen obſtupuiſſe, ad excitandam nauſeam, & inappetentiam ea copia opus fuiſſe; non propterea, quod ſtupide draſtica convenire, ex dogmatibus Veterum ignorarem, ſed quod eam vim requiri, non augurarer.* Admodum veroſimile videtur, puerum, qui tot, & tanta pati potuit, leniori arte curari potuiſſe.

Purgantibus; dein roborantibus per aliquot dies successive adhibitis. Antea ad §. 1480. & 1484. pluribus demonſtratum fuit, rachitidem eſſe morbum diſtinctum a tumore, & duritie abdominis, quæ in junioribus obſervatur, poſt toleratas diu febres autumnales. Probatum tunc fuit ipſiſſimis *Sydenhami* verbis, quod purgantibus frequenter repetitis expellere tentaverit illud, quod poſt febres colligebatur in ſiniſtro abdominis latere in junioribus; ſed in rachitidis curatione ſemel, vel bis tantum ſuadet purgantia dari, cum non paucos infantes e repetitis ſæpius catharticis periiſſe vidiſſet.

Unde etiam in *Mater. Medica* ad hunc numerum non habetur formula remedii purgantis, quod unica vice ſumendum foret; ſed rhabarbarum, cum myrobalanis citreis, & parciori copia agarici trochiſcati, infunditur frigide potui infantum communi tantum; ſuccedit enim plerumque ſatis feliciter in junioribus, ſi potus communis reddatur medicatus: in principio quidem difficulter ſumunt; ſed ſi ſitientibus non detur alius potus, citius aſſueſcunt, quam creditur; imo aliquoties vidi, quod poſtea puram cereviſiam repudiaverint, dum medicata non amplius indigebant.

Cereviſia fortior huic uſui adhibetur, qualis antea laudata fuit. Poſtquam frigida infuſione cereviſia per 24. horas cum his purgantibus digeſta fuit, incipiunt uti, hinc quandoque alvus in initio evacuatur; ſed, cum nulla ſit intentio corpus ſubito deplendi, ſi videant alvum nimis evacuari, ſtatim cereviſiam illam, vi catartica imbutam, æquali copia cereviſiæ puræ diluunt, imo, & majore, donec moderatus reddatur admodum alvi fluxus. Cum enim hepar majoris molis ſit ſemper, lenis alvi evacuatio, non debilitans, ſufficiet.

Satis commode obtinetur ille effectus, ſi omni veſperi lagena repleatur eadem cereviſia; ſic enim diluitur majus, & magis efficacia catharticorum quotidie, quæ non ſolent renovari: ſimul hoc commodi ſic habetur, quod medicamentorum ingratus ſapor quotidie fiat mitior, &, vi purgante rhabarbari, ac myrobalenorum exhauſta, jam ſuperſit tantum virtus roborans, & adſtringens, quæ una cum cereviſia fortiori in cura rachitidis quam maxime prodeſt.

Ubi aqua inſervit potui communi, difficillime hoc tentari poterit, quia aqua, ex ſua natura inſipida, & inodora, ſapore purgantium imbuta, diſplicebit nimis. Unde aquæ puritatem intemeratam reliqui, & purgantia *hydromelli* recenti, puro, infundi curavi, pauca copia corticis cinamomi addita; atque talis infuſi mane, & veſperi cochlear, plus, minuſve pro varia ætate, dedi.

Denique usu diu continuato &c. Laxa omnium partium ſolidarum fabrica eſt; iners, mucoſa, frigida, vappida, humorum indoles; membranæ, vaſa, viſcera, mollia, flaccida; oſſa ipſa conſiſtentiam requiſitam non habent. Omnia, quæ hactenus ad curam mali laudata fuerunt, conſpirant, ut morboſas has ſolidarum, & fluidarum, partium dotes mutent, emendent.

In *Materia Medica* ad hunc numerum recenſentur ſimplicia, qualia & ad §. 28. 4. plura recenſita ſunt, quæ di-

ver-

verſis ſub formis tentari poſſit. Omnium, commodiſſime potus communis aliquibus ex his medicatus reddit poterit. Habentur formulæ in *Materia Medica*, quibus ſimiles plures concinnari poterunt. Vinum medicatum deſcribitur, in quo lenibus aromatibus, & roborantibus additur ferri limatura; uncia media nempe libri octo vini; poſt frigidam infuſionem, ter de die uncia talis vini datur, & magno cum fructu. Quandoque hydromelli cortices cinamomi infundi curavi, cum parca quantitate limaturæ ferri, & bis de die cochlear dedi, augendo quantitatem in adultioribus.

Sed cum juniores repudient ſæpe oblata remedia, coguntur Medici quandoque talia adhibere, quæ parva ſub mole inſigniter proſunt. Magnum nomen habuit remedium a *Boyleo* deſcriptum, *Ens Veneris* vocatum (*Robert. Boyle conſiderat. circa util. philoſ. natur. exper. Exerc. 5. c. 6. p.* 234.) quod ſpecificum contra rachitidem remedim laudabat auctor, cum jam *ultra centum infantes, malo hoc ad conditionem uſque deſperatam laborantes, ſanati hoc fuiſſent*. Nec hoc remedium turbabat tenera hæc corpora ullo modo; cum ad duo, vel tria grana tantum daretur, licet *in quibuſdam tamen corporibus abſque periculo ad viginti, vel triginta* exhiberi potuerit, ex aqua deſtillata, cereviſia tenui, aut vehiculo convenienti quocumque. Si ſenſibilem operationem faceret, per ſudorem, & ex parte per urinam, agebat, eratque ſpecificum certiſſimum Anglorum contra rachitidem.

In Italia hoc remedium famam retinuit, & celebris *Antonius Benevoli* (*Diſſertazioni, e Oſſervazioni, tre delle quali ſulla rachitide p.* 229.) feliciſſimum ſucceſſum ſe vidiſſe teſtatur in nobiliſſima familia, in qua quatuor filii, dum ad terminum ſecundi ætatis anni pervenerant, rachitide perierant. Quintus filius undecimo ætatis menſe eodem morbo laborabat quam certiſſime, cujus ſymptomata enumerat. Genuenſis Medicus, per Florentiam tranſiens, rogatus a Benevoli, ſuaſit uſum *Entis Veneris Boylei*, quod credebat eſſe remedium præparatum ex ſublimatione *ſalis ammoniaci a Vitriolo Ciprino*. Cum Florentiæ non proſtaret illud remedium, Genua miſſum adhibuit quotidie ad grana duo; poſt aliquot ſeptimas dedit omni die grana tria; & hoc modo pergebatur per duos menſes, aliquo mali levamine. Cum autem utile crederetur, uſum Entis Veneris ſubinde intermittere per aliquot dies, deinde denuo incipere, & hoc tantum fuit; ſed poſt octo, vel decem dies augebantur mala, accedente diarrhœa ſanguinolenta, quæ 15. vel 20. vicibus alvum evacuabat de die, cum febre, urina parca, & macie totius corporis; iterum tunc Ens Veneris adhibebatur. Cum autem adeſſet Anaſarca, tentandus videbatur & ferri uſus, licet defuncto uni ex fratribus ſine fructu adhibitus fuiſſet. Hinc mane quatuor grana *crocis martis aperientis* dabantur, & veſperi tria grana *Entis Veneris*. Sed non diu datus fuit crocus martis, quin ſequeretur hæmorrhagia narium, quæ quodam veſperi notabiliter augebatur, cum vultu inflammato, & delirio valido. Unde ſolo *Ente Veneris* cura tentabatur; clyſmata tamen adhibebantur ex aqua ferrata cum roſis rubris decocta, vel ex ovo in eadem aqua diluto, ad diarrhœam ſedandam. Cum a cibo augeretur, decocto panis, ovo ſubinde addito, nutriebatur. Induſio laneo tegebatur. In hoc languore manſit uſque ad decimum nonum menſem.

Aliquot poſt biennium menſibus, paucorum dierum ſpatio, omnia in pejus ruebant ſubito; gingivæ reddebantur nigræ putridæ; maculæ lividæ tingebant varias corporis partes, cum tanta debilitate, ut morti proximus videretur. Aderant macies, debilitas, diarrhœa; datum fuit decoctum *radicum ſalſæparillæ*, additis aliquot foliis *cochleariæ*, & *yvæarthriticæ*; ſimul dabantur mane duo graba *Entis Veneris*, & totidem ve-

veſperi. Tentabatur una & uſus lactis muliebris, in quo perrectum fuit per quatuor menſes, una cum *Ente Veneris*; & tertiæ ætatis anno completo, magna malorum pars ceſſaverat jam; diu adhuc perrectum in uſu Entis Veneris, & integre convaluit. Poſtea alias ſimiles curas enumerat, quæ *Entis Veneris* in rachitide efficaciam confirmant in primis, ſi ſimul daretur decoctum ſalſæparillæ, & lac muliebre.

Videtur *Benevoli* crediditſe, parum ſperandum eſſe ab uſu ferii in rachitide curanda; credebat enim, *Ens Veneris* Boylei ex vitriolo cyprino parari. Verum quidem eſt, quod *Boyleus* (*In loco modo citato p.* 233.) dicat ſequentia: *Quamvis Medicinæ hujus experimenta, & Helmontii neutiquam convenire, eam tamen e cenſu ordinariorum eximendam eſſe obſervaverimus, a Minerali, e quo ipſam elicuimus, Ens primum Veneris vocavimus.* Sed ſequenti pagina, ubi præparationem ejus deſcribit, nullam mentionem facit Veneris; ſed in vitrioli formula legitur: *Recipe vitriolum Dantiſcanum (aut hujus defectu Ungaricum, vel Goslarienſe) & calcina, donec calx colorem pauperum, aut rufum, obtineat.* Vitriola hæc ferri ſunt, & colorem illum rufum, aut purpureum, calcinatione acquirunt. Jubet dein, hanc calcem aquæ calidæ affuſione ab omni ſalſedine liberandam eſſe, quantum fieri poterit; adeoque ſupererit ſola pars metallica. Miſceri jubet hanc calcem, edulcoratam, & exſiccatam, in mortario, contundendo, vel alio quocumque modo, exquiſitiſſima cum *ſale ammoniaco puro* ejuſdem ponderis; dein hanc miſcelam ex retorta vitrea, igne arenæ, per gradus aucto, ſublimari juſſit per decem, aut duodecim horas; quibus præterlapſis, ignis augetur, donec, ſi fieri poteſt, retortæ fundus igneo colore rubeſcat. Notat ſimul, ſublimatum flavum, ſeu rubicundum colorem habere, & ſi non fuerit coloris egregie flavi, ſed pallidi, hoc contingere ut plurimum, ſi ingredientia non fuerint exactiſſime inter ſe commiſta; tuncque monet, ſublimatum illud cum reſiduo, capite mortuo nempe, exactius commiſtum, denuo ſublimandum eſſe. Si vero flores illi, non a capite mortuo, *ſed per ſe, iteratis reſublimationibus tractentur, quod forſam mirabere, color, & ſublimatum, incrementi loco, diminuentur.* Si hæc omnia conſiderentur, nullo modo videtur veroſimile, *Ens Veneris* dictum ex vitriolo Cupri a *Boyleo* paratum fuiſſe. Nulla mentio coloris cærulei fit; & addit auctor, hoc remedium *in quibuſdam etiam corporibus abſque periculo ad viginti, vel triginta grana* exhiberi poſſe. Omnes tamen Chemici periti norunt, remedia, ex cupro parata, tantum tentari tuto parca doſi. Si vero videantur illa, quæ contingunt, dum recentiſſime limatum ferrum cum æquali copia ſalis ammoniaci ſimili modo tractatur, patebit, *Ens Veneris*, adeo laudatum in cura rachitidis, agere vi medicata ferri.

Dum enim bina hæc conteruntur ſimul in mortario vitreo (*H. Boerh. Chem. t.* 2. *Proceſſu* 169. *p.* 447.) quod diutius, eo melius, ex his, antea prorſus inodoris, vapor volatilis, ſubtiliſſimus, quaſi alcalinus, prodit; nam, dum acidum ſalis ammoniaci in ferrum trahitur, pars volatilis alcalina ejuſdem, liberari incipiens, ſponte avolat. Pulvis ille imponitur cucurbitæ vitreæ, ſiccæ, puræ, capaci, ut in fundo ſatis late explicatus ſit. Alembico impoſito applicetur excipulum; luto muniantur omnes commiſſuræ, apparatus totus imponatur furno arenæ, ſic, ut ſolum capitellum emergat; applicato igne 220. gradum prodibit vapor acer; ſtillabit liquor acer, penetrabiliſſimum, alcalinus, maxime volatilis: cum nil amplius aſcendit, augeatur ignis, ut alembicus caleſcat; aſcendent exhalationes, albæ primo, mox variorum colorum, & tota cavitas alembici obducetur miſtis, variegatiſque coloribus, albis, rubris, flavis, viridibus, rubris, ſubnigris, ut variis picturis flores referant;

& ideo

& ideo in Officinis *flores ſalis ammoniaci marciales vocantur*, qui, quantocyus inde ablati, vitro ſicco, calido, ſtatim obturando, reconduntur; quod niſi fiat, ab aeris humido ſolvuntur ſtatim in liquorem aureum, pinguſculum, auſterum, ſalinum. Certum eſt, ſalem ammonicum ſurſum rapuiſſe ſecum ferrum diviſum, dum in flores ſublimabatur, qui ferri medicata virtute præditi ſunt. Ideo *celeberimus Boerhaavius* (*Ibid. p.* 449.) dicit: *Flores hi habent vires fere easdem, quas in Ente Veneris dicto Boyleus laudaverat. Eſt enim hoc medicamentum mirifice inſtaurans, calefaciens, aperiens, habetque metallici ſulphuris apertum corpus.* Si omnia hæc inter ſe conferantur bina illa medicamenta, videntur ejuſdem efficaciæ eſſe; ſed dubie tantummodo hoc voluit proponere *Boerhaavius*, quia *Boyleus* (*Conſiderat. circa utilitat. philoſ. natur. Exerc.* 5. *cap.* 6. *pagina* 235.) paulo poſt addit ſequentia de eodem remedio: *Interim, cum colcothar hoc exaltatum exigua ſaltem doſi propinetur, ubi dextre paratum eſt, haud ſecus quam ex Helmontii ſententia, Butleri Medicamen, Pauperum Medicina dici meretur: ut tamen bene præparetur, plus curæ, ne dicam artis, requirit, quam proceſſum ſolum legens ſuſpicari poteſt.* At, ſi conferatut deſcriptio *Boerhaavii* cum illa, quam *Boyleus*, dederat, ratio facile patebit.

Cum autem junioribus ſæpe difficulter ingeri poſſint remedia, uſus fui non ſemel *tinctura vitrioli martis aurea* (*H. Boerh. Chem. t.* 2. *Proceſſu* 166. *p.* 444.) cujus paucæ guttulæ, vino hiſpanico exceptæ, jejuno datæ, inſtaurant, & vires excitant. Paratur ex vitriolo martis, in crucibulo ad calcem coloris purpurei rubri uſto, quæ calx digeritur menſis ſpatio in phiala alta chemica cum copia vigecupla optimi ſpiritus ſalis marini dulci. Uncia hujus tincturæ guttulæ incredibilem vim poſſidet in atro colore producendo; ſi enim vigeſima guttulæ parte illinatur vaſculum porcellanum puriſſimum, qui mox infunditur infuſum herbæ theæ, mox nigredo adeſt. Verum ater ille color ferrum adeſſe docet; uti notum ex Chemicis. Sed ſpiritus ſalis marini nunquam totam hanc calcem ſolvit, licet ſæpius affundatur novus; unde ex calce rubra vitrioli martis partem ſolvendam tantum elicit. Quare crediderunt quidam, hanc tincturam eſſe veterum Chemicorum aurum potabile. Pane biſcocto, Cereviſia meraca, generoſa, nec acida, nec inebriante, numeroſos rachiticos me curaſſe, lætus recordor, dum hujus tincturæ, quandoque tantum tres, vel quatuor guttulas darem, ſemel, vel bis, de die, in adultioribus.

Hæc videtur eſſe ratio, quare in *Materia Medica* ex quatuor formulis tres ferrum continent. *Ens Venereis* enim ferri virtutem habere, ex dictis ſatis patere puto. Hoc remedio egregius *Zeviani* (*De rachitide c.* 4. *p.* 235.) feliciter utitur; ſed a lactis uſu, quod *Benevoli* commendabat ſimul, abſtinere maluit, acidam in rachitide acrimoniam non ſine ratione metuens. Oſſa certe in hoc morbo firmitatem perdunt, tument circa epiphyſes, curvantur; acidiſque molleſcere oſſa, conſtat experimentis. Econtra illa; quæ acidam acrimoniam domant, prodeſſe, obſervatum fuit. Dedit *celeberrimus De Haen* (*Ration. Medendi Prat.* 9. *c.* 6. *p.* 248.) in rachitide curanda, *Oſtracordemata*, in pulverem trita, bis vel ter de die, ad ſcrupulum: ſi ſimul infantes ſolo aprico, aere rurali, motu in curru infantili creberrimo quotidiano, lecto, & conclavi ſiccis, saniſque fruantur alimentis, propemodum omnes cito ſanantur. Qui vero horum adminicolorum pleriſque carent, ſolo hoc pulvere, motuque, tardius quidem, tuto tamen, & certo, curantur, quamdiu degeneratio univerſæ compagis curam necdum reddiderit cuivis noto huc uſque remedio impoſſibilem.

Infans trium annorum peſſima laborabat rachitide, debilis, tumens toto cor-

corpore. Tentatis incaſſum multis, quæ in hoc morbo prodeſſe ſolent, datum fuit extracti cicutæ granum, mane, & veſperi; quarto jam die grana quatuor per diem exhibita; melius appetiit. Octavo die ſex grana data ſunt; robuſtior erat; pedibus ſe ſuſtinuit. Doſis extracti cicutæ non amplius aucta fuit, cum omnia quotidie in melius tenderent.

Menſis ſpatio infans, hactenus piger, moroſus, meticuloſus, factus fuit agilis, jucundus; optime comedit; articulorum tumor ad duas tertias decrevit; color faciei fuit ruber, & naturalis. Tertio menſe fere finito, optime ſanus erat; &, uſu cicutæ, multum increvit, nec unquam malum ſymptoma obſervatum fuit (*Ant. Storck libell. ſecund. de Cicut. p.* 150.).

Cum radix *rubiæ Tinctorum* ingeſta animalibus illorum oſſa tingat rubro colore, uti alia occaſione dictum fuit; celebris in arte obſtetricia *Levret* (*l'Art des Accouchements* §. 1431. *pag.* 244. & *ſuiv.*) ſuſpicabatur, utile poſſe eſſe in rachitide hoc remedium, cum inſignes vires diureticas haberet, & in multis morbis chronicis prodeſſet. Tentavit rubiæ Tinctorum uſum,& profuiſſe teſtatur.

Oſſa in hoc morbo nimis mollia cedunt corporis ipſius inſiſtentis ponderi, vel & a vicinis duris corporibus preſſa, incurvantur ſæpius, unde miræ quandoque fiunt oſſium deformationes, quæ niſi in tempore emendentur, oſſibus poſtea ſolitam duritiem acquirentibus, manent tota vita incurabiles.

Interim maxime notandum eſt, ſi idonea cura ſuperetur malum, muſculis redire citius, quam crederetur, robur, & toroſitatem, quorum numeroſiſſimi ex oſſibus originem ducunt, vel oſſibus inſeruntur; vis autem muſcularis magna eſt, & oſſium figuram, per morbum mutatam, reſtitui perfectiſſime in multis; protuberantes tunc epiphyſes mole minuuntur, gibboſa ſpina dorſi, vel in alterutrum latus declinans, ad naturalem figuram redit, licet nullæ loricæ adhibeantur, nullis faſciis, vel ocreis utantur parentes, quandoque nimis ſolliciti de prolium figura, & hujus curam committentes mulierculis, quæ valida compreſſione ſæpe plus nocent, proſunt quam rariſſime. Notabile exemplum talis curæ apud *Benevoli* (*Diſſertazioni, e oſſervazioni; tre delle quali ſulla rachitide &c. p.* 236. *& ſeq.*) legitur, de ſorore nobilis puellæ, cujus caſus ante deſcriptus fuit. Sana naſcebatur, & primis vitæ menſibus adeo bene colorata, ut omnes ſperarent, quod fratrum calamitates evaderet penitus: vix primum vitæ annum finiverat, quin jam inciperet palleſcere, & angi; abdomen tumeſcebat, corpo, genua, maleoli, protuberabant, elevabatur thorax, claviculæ incurvabantur, ſpina reddebatur tortuoſa, omnia capitis oſſa ſurgebant, acſi laborarent exoſtoſi, omnium corporis oſſium ſtructura reddebatur vitioſa, ſcorbutus, anaſarca, diarrhœa ſanguinea, urinæ parcitas, febris, tuſſis moleſta, cum anxietate, &, ſuffocationis metu, affligebant: in his miſeriis vixit ultra biennium. Fatetur ipſe *Benevoli*, quod a remediis, quibus frater ſervatus fuerat, in hac ægra per triginta menſes fruſtra adhibitis, vix non abſtinuiſſet, cum nulla curationis adfulgeret ſpes; ſed optima mater nullis tædiis, nec laboribus parcendum voluit, & perrexit indefeſſa.

Incepit tandem anxietas cum tuſſi minui, & febris ceſſavit: melior carnis evadebat color; tumor abdominis minuebatur; ſpina curvatura dirigebatur, articulorum protuberantiæ minuebantur; ſterni elevatio deſcendebat; claviculærum arcuata figura decreſcebat; oſſa capitis ſubſidebant; ſtare incipiebat, dein incedere; tandem nullum morbi tanti, ac tam pertinacis veſtigium manſit, roboreque, & ſanitate æquavit coætaneas.

Muſculorum robur ſimulac incepit reſtitui, abſque ullis artificiis adhibitis rediit oſſibus debita figura, quæ per triginta menſes adeo vitioſa fuerat.

Confirmavit hoc ſuis obſervatis *Zeviani* (*De rachitide c.* 4. *p.* 133. *& ſeq.*) qui,

qui merito prohibet, ne rachitici inſiſtant prodibus, vel incedant, quandiu oſſa mollia ſunt, & figura illorum a corporis pondere, vel preſſione externa, facile vitiari poteſt: maluit, ut horizontaliter decumbant, quam ut circumgeſtentur in brachio; quia metuitur, non ſpina in hoc, illudve latus inclinet, oſſa extremorum incurventur magis, thoracis cavum mutetur, cum pectus manubus prehendunt nutrices. In multis locis moris eſt, ut lectulo incumbant, qui curriculo imponitur, quem protrahunt mulieres quæ rachiticis inſerviunt: ſic certe ægri lenis beneficio motus, & aere aprice, frui poſſunt, dum tempeſtas favet. Ubi morbus bonis remediis minui incipit, motus muſculares, vix non deleti antea, vigorem acquirunt, incipiunt artus movere, & ſponte corpus erigere in lectulo decumbentes, manubus crepundia tractant, crura movent, & pedibus inſiſtere ſponte cupiunt. Ubi hoc videbam, licet oſſa crurum adhuc incurva forent, permiſi facile; & redibat oſſibus nativa figura, abſque ullis etiam machinis adhibitis.

An et immersio in frigidam prodest? Frigida balnea antiquis temporibus in uſu fuiſſe, hodiernis etiam ad quoſdam morbos laudari, & cum fructu uſurpari, ſatis notum eſt. In illis regionibus, ubi mos obtinet, ut mares natationem diſcant adoleſcentiæ tempore, balnei frigidi uſus frequens eſt. Legi de balneo frigido meretur Anglus eques *Joannes Floyer*, qui magnam hujus remedii vim contra rachitidem commendavit; imo credidit, inter cauſas rachitidis, novi morbi, neglectum balnei frigidi eſſe numerandum.

Pluribus demonſtrat (Ψυχρολουσία, *of the hiſtory of Cold-Balhings p.* 50. & *ſeq.*) antiquis temporibus Baptiſmi ſacramentum trina totius corporis immerſione adminiſtratum fuiſſe baptizandis, non ſola aſperſione aquæ, uti nunc fieri ſolet. Certum eſt, olim ſatis familiares fuiſſe, ut in proximo flumine, aut piſcinis, nudato corpore, baptizarentur homines utriuſque ſexus. Imo manifeſtum credit, non fuiſſe ædificata baptiſteria, niſi tertio ſæculo Æræ Chriſtianæ, neque erigebantur tunc in templis, ſed extra eadem, quod pluribus probat. Unde concludit, immerſiones illas in aquis aeri communi expoſitis factas fuiſſe.

Simul oſtendit, Baptiſmum per immerſionem diutius in Anglia, quam in aliis regionibus, manſiſſe immutatum (*Ibid p.* 60.). Tempore enim Eduardi ſexti Angliæ Regis, in *Rubrica* 1547. edita, legitur ſequens Baptiſmi forma: *Sacerdos manibus ſuis prehendet infantem, rogabit nomen, & ter in aquam demerget: primo immerget latus dextrum; ſecundo latus ſiniſtrum; tertio demerget faciem verſus fontem ſic, ut fiat diſcrete, & prudenter*. Dum autem regnabat *Eliſabetha*, tunc rubrica permittebat, ſi infans debilis foret, vel privatim baptizatus in caſu neceſſitatis, ut aqua ipſi inſpergeretur.

Cum auctor credat, rachitidem ſanari poſſe balneo frigido, hinc putat, baptiſmum per immerſionem adminiſtratum præſervare illos ab hoc morbo; qui ideo frequens in Anglia apparuit circa annum 1620. dum immerſio baptiſmi tempore incipiebat negligi.

Verum ſi conſideretur, rachitidem raro corripere infantes ante nonum ætatis menſem, an credibile videtur, trinam immerſionem ſimul & ſemel brevi tempore factam profuiſſe morbo poſt tot menſes naſcituro? Si immerſio baptiſmi frigida ſic firmaſſet corpus, ut poſtea non afficeretur a rachitide, cur novus ille morbus prius in Anglia obſervatus fuit, & increvit validius, quam in aliis regionibus, ubi immerſio baptiſmalis ceſſavit citius; unde adhuc hodie rachitis vocatur morbus Anglicus? Nec probatur, recens natorum immerſionem factam fuiſſe ſemper in aquam frigidam: ex rubricis Anglicanis non improbabile videtur, aquam egelidam potius immerſioni inſerviſſe. Imo, ſi ge-

gelidæ immerſi fuerint, mox linteis calidis exſiccabantur, & ſtatim tegebantur veſtibus; unde frigidæ immerſionis efficacia momentanea tantum eſſe potuit, quæ tamen averteret morbum poſt plures menſes naſciturum.

Nec immerſio credebatur neceſſaria, ut baptiſmus ſacramenti efficaciam haberet (Ψυχρολουσία, *of the hiſtory of Cold-Bathings*, p. 54.) *Cyprianum* quærebat *Magnus* ſequentia: *Quæſiſti, mihi chariſſime, quid mihi de illis videatur, qui infirmitate, & languore gratiam Dei conſequuntur, an habendi legitimi Chriſtiani, quod aqua ſalutari non loti, ſed perfuſi?* Reſpondet: *In ſacramentis ſalutaribus, neceſſitate cogente, & Deo indulgentiam ſuam largiente, totum credentibus conferunt divina compendia.*

Si jam conſideretur, recens natum infantem per novem menſes heſiſſe in liquore, amnii calido intra corpus maternum, inſuetum penitus frigus ſentiet, dum tribus immerſionibus in aquam frigidam baptizatur, in primis hyberno ſub frigore, Parentibus, Familiæ, Medicis, periculoſum videri debuit, ſi ſubito frigori tenellum corpus exponeretur, dum baptiſmi efficacia nullo modo penderet ab hoc frigore; adeoque procul dubio egelida aqua adhibita fuit ſæpius; uti adhuc hodie fit.

Quod enim ſubita hæc refrigeratio non leviter mutet corpus, patet ex relationibus illorum, qui balnea frigida in junioribus adhibuerunt, & illa laudant ad Rachitidis curam.

In Epiſtola, ex *Newcaſtle* miſſa ad Equitem *Floyer*, leguntur ſequentia (*Ib. pag.* 123.): Ad cavendam, & curandam rachitidem nihil hic frequentius, & generatim utilius, eſt, quam infantes annuos, & adultiores, quotidie immergere frigido fluvio, menſibus Junio, & Julio, veſpertino tempore, per quatuordecim dies, vel diutius; ſi infans ſit admodum debilis, unus, alterve dies, imo & plures dies quandoque, intermittuntur, totius curationis tempore. Quidam integram immerſionem adhibent bis, vel ter, aliquod temporis ſpatium remittentes, ut inter ſingulas immerſiones reſpirare poſſint; alii immergunt tantum ad cervicem uſque, & pileos aquæ penitus immerſos ſtatim capiti imponunt, ut totum corpus, æque ac in maioribus, induſio, & pileo madidis, tegatur. Omnia hæc conficiuntur tam brevi tempore, quam fieri poteſt. Quidam infundunt aquam capiti, ut madeſcant toti; alii induſium, & pileum penitus madefacta nudato prius corpori applicant; mox illis applicantur toti corpori, & capiti lintea calida, lecto imponuntur, & valide ſudant: ſic manent tota nocte; mane ſiccum induſium, & pileus datur.

Monet autem, quod trium minutorum ſpatio redeant a terrore, quem hæc immerſio induxit. Si annuis infantibus, imo & adultioribus tantus terror contingat a ſubito illo frigore, an tuto hoc tentari poterit in recens natis?

Simul notat, quod validis illis ſudoribus reddantur debiliores; ſed tamen gradatim vires recuperent, datis gelatinis cornu cervi, pedum vitulinorum &c. ita ut circa tempus, quo folia arborum cadunt, integre ſani, ſint, vel melius ſe habeant. Si hæc curatio unico anno non ſucceſſerit, ſequenti anno repetenda erit; tuncque generaliter reſpondet votis.

Unde videtur morbus non adeo facile tolli hac methodo, & cura per tutiora cum optima ſpe tentari poſſe.

An linimenta, et quæ? Omnia, quæ in curatione hactenus laudata fuerunt, præcipuum ſcopum habent, ut flaccidas nimis partes roborent, & inertem, macoſam, vappidam, humorum cacochymiam emendent. Quare linimenta, quæ emolliunt, quæ lubricant, hic locum non habent. Demonſtratum enim fuit, multum boni expectandum eſſe a frictionibus calidis ſiccis, pannis fumo aromatum imbutis, quæ in primis abdomini, & ſpinæ dorſi applicantur.

Verum quidem eſt, quod apud *Sydenhamum*

mum Diſſert. Epiſt. p. 511.) legantur ſequentia: *Cum vero, quæ exterius admoventur, tenera infantum corpora facile penetrent, proindeque ſanguinem ipſum qualicumque virtute ſua penitus afficiant, e re erit, in tumoribus, qui ventrem eorum occupant, ſive ſcrophulis, ſive rachitidi veræ, originem illi debeant, linimentis uti, quæ ſanguinem, & viſcera corroborandi, ac pariter labem aliquam morbificam iis inductam delendi, vi pollent;* ſed illud linimentum, cujus formula apud *Sydenhamum* legitur, ex aromaticis, amaris, & toborantibus herbis, per 12. horas ſuper cineres calidos cum axungia porcina, & ſevo ovillo maceratis, paratur; Facile autem poſſet talium uſus tolerari; notandum tamen eſt, talia remedia minus prodeſſe, quam creditur. Parantur enim ex herbis recentibus, additur vinum; &, poſt macerationem factam, pinguia illa debent ebullire ad humiditatis conſummationem, ſicque fragrantia ingredientium difflatur in auras.

Si ſimul conſiderantur illa, quæ §. 1480. & §. 1484. dicta fuerunt, apparebit ratio, quare linimentorum uſus in rachitidis curatione occurrat rarius.

RHEUMATISMUS.

§. 1490. ARthritidi, podagræ, ſcorbutoque, agnatus morbus frequentiſſimus deprehenditur, qui *Rheumatiſmus* appellatur.

Non ſemper in *Aphoriſmis de cognoſcendis, & curandis morbis*, quos in uſum doctrinæ domeſticæ digeſſit *celeberimus Boerhaavius*, actum fuit de *rheumatiſmo*. In prima enim editione, quæ prodiit Lugduni Batavorum 1709. apud *Joannem Vander Linden*, ultimus morbus, de quo agitur, eſt *lues venerea*, nec ulla fit mentio *rachitidis*, & *rheumatiſmi*; in quinta autem editione Aphoriſmorum, quæ auctior eſt, & ultima, quæ vivente auctore prodiit anno 1737. utriuſque morbi hiſtoria deſcribitur. Sed jam in tertia editione, quæ in titulo *auctior* dicitur, uterque morbus adeſt.

An in ſecunda editione, horum morborum mentio facta fuerit, vel non, certo determinare non poſſum; cum, dum ejuſdem libri, vivente adhuc auctore, nova editio prodiit, & auctior, priores vix amplius quæri ſoleant; unde hoc tempore inveniuntur difficulter. Admodum tamen veroſimile videtur, quod editioni ſecundæ adſuerit rachitidis hiſtoria, ſed non rheumatiſmi. Probe notavit *celeberrimus Boerhaavius* (*In Præfatione Materiæ Medicæ*) quod in toto opuſculo (ſic placuit auctori vocare hunc artis medicæ theſaurum) *Aphoriſmorum de cognoſcendis, & curandis morbis* nullum commemoraverit medicamentum, ne, audito remedii nomine, & morbi, exercendæ ſe pares arti jactarent Empyrici, impune in hominum perniciem graſſantes. In diſcipulorum, quibus hos Aphoriſmos explicabat, uſum, præſcripſerat pauca de Materie Medica, & quidem ſumma cum cautela, ut medicamina morbis curandis rite applicare poſſent. Cum autem *Boerhaavii* fama jam plurimum increviſſet, ipſo nec conſulto, nec volente, optima hæc circa medicaminum uſum monita in uſus publicos excudenda curavit Londini vir eruditus; neque tamen ita res geſta, quin errores ſimul bene multi, & noxii in edendo contigerint. Coactus hinc, recenſuit, correxit, amplificavit, nonnulla. Quo facto, edidit *libellum de materie Medica, & remediorum formulis, quæ ſerviunt Aphoriſmis de cognoſcendis, &* cu-

curandis morbis, qui editus fuit Lugduni Batavorum apud *Iſaacum Severinum* anno 1719. Ne autem nocerent editiones aliæ, minori cura impreſſæ, pagina tituli verſa ſequens habetur monitum: *Auctor nulla hujus libelli agnoſcit exempla, niſi quæ ſint edita apud Bibliopolam, qui ſuum ipſe nomen hic ſubſcripſit*; quod etiam in omnibus factum fuit.

Verum in hac editione, cujus tantam curam geſſit *celeberrimus auctor*, nulla mentio fit *reumatiſmi*; ſed, ubi enumerata fuerunt remedia ad curam *rachitidis* utilia, pagina 259. ſubſcribitur *Finis*. Dein ſequitur *Index Morborum* accuratus, in quo rachitidis nomen habetur, rheumatiſmi vero nullibi.

Unde concludi poſſe videtur, quod in ſecunda editione Aphoriſmorum non fuerit actum de rheumatiſmo. Sed in tertia editione, quæ Lugduni Batavorum anno 1722. prodiit apud *Joannem Vander Linden*, habetur & rachitidis, & rheumatiſmi deſcriptio; qui morbus tunc additus videtur ideo, quia *celeberrimus Boerhaavius* enormes hujus mali cruciatus ipſe toleraverat eodem anno.

Magnus ille vir, ab optimo patre educatus, qui non magna in re, ſed virtutis plenus, novem liberis educandis, exemplum præbuit ſingulare, quid exacta parſimonia valeat & frugalitas (*Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermanni Boerhaavii pag.* 5.) ab eodem Latinæ, Græcæque linguæ elementa didicerat. Diviſis interim temporibus corpus filii leniori agriculturæ exercitio durabat ſolers pater atque ipſo labore animum laſſari neſcium ad ſtudia reficiebat (*Ibid. pag.* 10.); unde manſit per omnem vitam ejuſdem laboris ſuſcipiendi amor, ſuſtinendi vigor, atque, ad Herculem quandam firmitatem, nervoſiſſimam artuum compagem, corroboravit. Sed nemo, qui cum *Boerhaavio* vixit, ignorat, Virum; alias temperantiſſimum, intemperantia quadam laborum, firmum, & ad omnia obſequioſum, corpus imperioſe, & duriter nimis habuiſſe.

Quamdiu horti Botanici curam geſſit, ante Solis ortum in horto jam aderat, non tantum æſtiva, ſed & verna, & autumnali, tempeſtate, ut lectioni Academicæ, quam hora ſeptima matutina tradebat, omnia parata forent. Probe memini, quod anno 1721. dolorem rheumaticum paſſus fuerit in cervice, & ſcapulis, ſatis moleſtum, dum fervidiſſima æſtate numeroſiſſimis hominibus conſilia dabat in loco frigidiori ædium, quas incolebat, & minus tecto corpore, ſed brevi ceſſit malum; ſequenti anno rediit ſæviſſimum.

Valetudinis enim prodigus, & nimis fidens ferreo corporis robori, diro, longumque duraturo morbo correptus fuit. Auguſto menſe fere medio Anni 1722. per quinque Lunas inde, lecto immobiliter adfixus, immanes cruciatus toleravit (*Ibid. p.* 39.).

Cauſam tanti mali ipſe æger candide faſſus fuit. En ipſiſſima ejus verba. (*Ibid. p.* 66.): *Lecti tepore relaxata corporis ſpiramenta antelucano frigori, & penetrabili irrigui roris humori, exponens, vitam fere perdidit, in ſe incurioſus committens, quæ ut cum cura caverent, aliis fideliter inculcarat.*

Forte mirum videbitur, quod crudelibus, & perpetuis adeo doloribus vix non enectus *Boerhaavius* potuerit Aphoriſmis, eodem anno editis, addere hiſtoriam reumatiſmi, quo jam laborabat medio Auguſti menſe. An præterito anno toleratum malum, licet multo levius, & brevi cedens, illum impulit, ut de hoc morbo ageret, antequam eodem, ſed graviſſimo, corriperetur? Non videtur hoc omnino abſonum. Sed illa, quæ de rheumatiſmo ſcripſit, nequidem implent binas pagellas, & finem Aphoriſmorum faciunt. Præterea tanta erat animi conſtantia in ſummo hoc viro, ut non dubitem, quin ſævi morbi tempore hæc ſcripſerit. Confirmat hanc opinionem ſequens *celeberrimi*

Schul-

Schultenſii teſtimonium (*Alberti Schultens Oratio in memoriam Hermanni Boerhaavii p. 67.*). Aliquot ante mortem annis *celeberrimus Boerhaavius* retulit ipſi, aliquid penitius de acerbitate morbi iſtius requirenti familiariter, ſe insomnes per noctes, diebus continuatas, immanes dolores non alio allevamento mitigaſſe felicius, quam, contentiſſima cogitatione percurrendo, & quaſi relegendo in memoria, quidquid nunquam legiſſet; dumque equuleo ipſum admoveret dirus morbus, ſe literarium ſibimet ludum aperuiſſe intus, quo carnificinam, tanquam Muſarum cantu, ſopiret.

Dum ſanus, circa finem Junii ſequentis anni de rheumatiſmo coram diſcipulis ſuis verba faceret, dixit, quod, per tres fere integros menſes dolores acerbiſſimos paſſus, tandem jacuerit reſolutus, ut vix amplius ſenſus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus ſupereſſet. Addebat, quod ſimulac dolor parum remitteret, inceperit evolvere omnes auctores, antiquos, & recentiores; excitabat enim attentio ad propria mala; ſed ſimul monebat, quod non multum bonæ frugis invenerit, præterquam in ſolo *Sydenhamo*. Ex quibus omnibus, credo, ſatis confirmari, quod *Boerhaavius* morbi tempore ſcripſerit illa, quæ de rheumatiſmo in Aphoriſmis habentur; licet illa editio prodierit anno 1722.

Cum autem prima Editio *Materiæ Medicæ* anno 1719. impreſſa fuerit, mirum non eſt, quod nulla in hac fiat mentio rheumatiſmi. Sed & in ſecunda, quæ anno 1727 Lugduni Batavorum apud eundem *Severinum* prodiit, nec in tertia editione, quæ poſt mortem *Boerhaavii* ab eodem Bibliopola anno 1740. edita fuit, aliquid de remediis ad hunc morbum invenitur; licet, in titulo, hæc editio dicatur *auctior*, atque *accuratiſſima* non tantum, ſed & in *monito* auſus fuerit dicere ſequentia: *Libellus, in quo ipſe Auctor plura adſcripſit, nova tam ſimplicia, quam compoſita, medicamenta, vivenſque adhuc typis conceſſit*. Hæc nullo modo vera eſſe mihi videntur.

Minime mirum videtur, quod *celeberrimus Auctor*, licet Aphoriſmos deſcriptione rheumatiſmi auxerit; morbi remedia tamen non addiderit ſequenti editioni *Materiæ Medicæ*. Si enim conſideretur §. 1493. ubi morbi cura deſcribitur, patebit, nulla laudari remedia, niſi talia, quorum jam ſæpius mentio facta fuit. Purgantia antiphlogiſtica, veſicatoria, medicamenta, diluentia, emollientia antiſcorbutica, formenta autiphlogiſtica, omnino cognita erant illis, qui attenta mente operam dederunt his Aphoriſmis intelligendis; ſique non ſtatim memoriæ occurrerent hæc remedia, Materiæ Medicæ ſubjungitur Index, in quo facile illorum nomina inveniuntur, una cum pagina, ubi exacte deſcribuntur.

Hæc præmittenda credidi, antequam morbi deſcriptionem aggrederer.

Rhematiſmus a ῥέω, fluo, nomen habet; unde ῥεῦμα apud Medicos fluxio vocatur, ex quacumque parte prodeat, & in quamcumque partem incidat. Catarrhi ſimiliter ἀπὸ τῦ καταῤῥεῖν dicti, quia credebantur a capite ſemper deorſum fluere & articulos a quacumque cauſa debilitatos, aptiores evadere, ut materies morboſa verſus illos determinaretur. Alia occaſione ad §. 1261. ubi de Podagra agebatur, credo, me demonſtraſſe, quod non erraverint Veteres, quando materiam catarrhi, a capite incipientem deſcendere verſus inferiora, vocarunt defluxionem.

Cum autem omnia articulorum cava muco lubrico ſubpingui inungantur, ſi ſimilis mutatio hic contingat, ac in membrana mucoſa, nares, fauces, pulmonem, &c. inveſtiente, fit, dum adeſt defluxio, moleſtiſſima in articulis mala ſequi poterunt ab iiſdem cauſis. Sic vere, & autumno catarrhi, ac coryzæ frequenter occurrunt; ſed & tunc morbi articulares ſolent frequentes eſſe. Si ex calido cubiculo in aerem frigidum, non be-

bene tecto corpore, prodeat homo, catarrho laborabit; & ab eadem cauſa ſaniſſimi homines, & poſt ſævos dolores toleratos, articulorum motum perdiderunt toties.

Pertinet ergo rheumatiſmus ad illos morbos, quos Veteres vocaverunt fluxiones, defluxiones, qui morbi materiam impellebant in quandam partem cum dolore magno, licet in hac non apparuerit antea notabile vitium. Sic Otalgia ſubito oritur, licet in aure, nec ejus vicinia apparuerit quid mali; unde aurim fluxio vocari ſolet. Sic & aliquoties ſævam Odontalgiam vidi, licet in nullo dente mali quid obſervaretur antea; ſolet tamen fluxio plerumque derivari in dentem carioſum potius, ſi ullus in ore adfuerit.

Rheumatiſmi nomen rarius occurit apud veteres Medicos; videntur tamen illum ſatis cognoviſſe; & ſub Arthritidis nomine deſcripſiſſe (*Aretæus de cauſ. & ſign. morbor. diuturn. lib.* 2. *cap.* 12. *pag.* 66.): *Communis enim omnium articulorum dolor eſt Arthritis; ſed pedum dolorem podagram vocamus, coxendicum iſchiada, manuum vero chiragram.* Cum autem in podagra, intervallo inter paroxyſmos, ſenſim accumuletur morbi materia, antequam in pede deponatur, & morbum faciat, contingit ſæpe, ut podagrici mutatam ſanitatem ſentiant aliquo tempore, antequam dolores in pedibus ſentiant (vide §. 1257.); ſed rheumatiſmus ſubito ingruit ſæpius. Videtur & *Aretæus* hoc notaſſe: *Nempe aut ex tempore dolor eſt, ſi ex aliqua parum durante cauſa conſurgat; aut latenter meditationibus longo tempore contractus eſt morbus, quum ab exigua occaſione dolor, & morbus accenduntur.* Nam ad §. 1258. enumerantur illa, quæ accelerant, & inexſpectatos paroxyſmos accerſunt; imo ad hanc rem ſufficit vitium quodcumque admiſſum in ſex rebus non naturalibus unde cruditas oritur.

Hinc *Petitus* (*Ibid. p.* 212.) in commentariis, & animadverſionibus ſuis ad *Aretæum* concludit, quod Auctor ille *Duas arthritidis differentias faciat juxta diverſum generationis modum; propterea quod alia repente a cauſis recentibus, & temporariis conflatur; alia occulte, & progreſſu temporis obrepit, donec cujuſvis exiguæ cauſæ impulſu excitetur, atque in apertum erumpat.*

Confirmatur hoc, quia *Aretæus* (*de cauſ. & ſign. morbor. diuturn. lib.* 2. *c.* 12. *p.* 66.) dixit in eodem capite de *Arthritide*: *Quibuſdam in pedum articulis uſque ad mortem reſidet morbus; quibuſdam in omnis corporis ambitum vagatur.* Ob hanc rationem recentiores Medici rheumatiſmum vocaverunt arthritidem vagam: *Tranſitus quoque in dorſi, thoraciſque muſculos fit, & incredibile eſt, quam late malum ſerpat. Vertebræ cervicis, & dorſi dolent, & in ſummo ſacri oſſis dolor inhæret.* Hæc proclivitas locum mutandi major longe eſt in rheumatiſmo, quam in arthritide, quæ articulos occupat, quam & *Aretæus* (*Ibidem*) notavit; quod nempe dolores rheumatici maxillarum, & temporum muſculos invadant: *poſt omnia nares, & aures & labia, inficiuntur, nam quoquoverſus nervi, & muſculi in capite feruntur; dolent capitis ſuturæ, &, quid doleat, ægrotus ignorans, indicat ſuturarum ſpecies, obliquam, rectam, tranſverſam, poſterius, anterius.* Verum quidem eſt, quod, in podagra, morbus etiam diverſos articulos, & varia loca corporis aggrediatur, uti in ejus hiſtoria probatum fuit; aſt, hoc obſervatur, ubi jam inveteravit morbus; in rheumatiſmo hoc fit & in morbo incipiente.

Dum *Boerhaavius* de rheumatiſmo loquebatur coram auditoribus ſuis, dixit, quod circa medium menſis Auguſti, dum hora quarta matutina obſervationibus in horto Botanico faciendis occupabatur, ſenſerit dolorem quaſi nephriticum, quem mirabatur: dolor, a renis ſiniſtri regione incipiens, ſecundum decurſum ureteris ad os pubis uſque tanta cum vehementia pergebat, ut

ut crederet, calculum de rene per ureterem in veſicam deſcendere: ſimul aderat propenſio in vomitum. Utebatur copia molliſſimi decocti, ex farina ſeminum lini parati; oriebatur ingens teneſmus, ita ut calculus præſens eſſe videretur, quem ſperabat exiturum; unde pergebat animoſe in eodem remedio, ut laxaret, & lubricaret viam: ſumſit eodem tempore aliquot guttulas *Aroph* Paracelſi, extractum nempe croci ope alcoholis puriſſimi paratum (*H. Boerhavii Elem. Chem. t. 2. pag.* 244.) quod tanti fecerunt Chemicorum principes, ut Aroma Philoſophorum appellaverint, perque primas litteras vocabulorum *Aroph*. Paulo poſt aberat omnis dolor; ſed ſequenti die immanis aderat in lumbis, qui duravit per tres menſes, eadem vehementia: poſtquam parum remittere incipiebat illud tormentum, evolvit auctores, & vidit, *Sidenhamum* notaſſe illa, quæ paſſus fuerat; reliquos vix quid bonæ frugis dixiſſe. Dum enim agit de rheumatiſmo (*Sect. 6. c. 5. pag.* 345.) habet ſequentia: *Eſt & alia hujus morbi ſpecies, licet non hujus proſapiæ vulgo credatur, quæ Lumbago Rheumatica aptiſſime dicetur; immanis dolor ſcilicet, idemque fixus circa lumborum regionem, ipſumque aliquando ad os ſacrum ſe demittens, paroxyſmum nephriticum mentitur, niſi quod æger non vomituriat; nam, præter dolorem atrociſſimum, & vix ferendum, circa ipſos renes, aliquando & ureteres, per omnem eorum ductum ad veſicam uſque, eodem, licet mitiori, tentantur. Qui & mihi olim impoſuit, tamquam a materia aliqua ſabuloſa in iis partibus hærente penderet, cum revera materiæ rheumatiſmi peccanti, & inflammatæ ortum ſuum debeat, quæ quidem partes illas jam ſolas urit, intacto reliquo corpore.*

Notari meretur, apud *Aretæum* aliquid reperiri, quod videtur docere, illum ſimile quid noviſſe, ac quod *Sydenhamus* tam accurate deſcripſit (*De cauſis & ſignis morbor. diuturn. l. 2. c. 12 p. 66.*). Poſtquam enim incepit deſcribere partes, quas arthritis aggreditur quandoque, ſecundum ingenioſam amendationem textus, certo vitioſi, factam a *Petito* (*Ibid. p.* 215.) addit: *Omnium ſimul partium morbus eſt, & proprius cujuſque partis dolor.* Et paulo poſt: *Item communicatur renibus, & veſicæ. O rem admirabilem!* Unde videtur ſequi, quod cognoverit *Aretæus*, in hoc morbo quandoque contingere nephritica mala, & teneſmum dolentiſſimum veſicæ, ſimilem illi, dum calculus a rene deſcendens per ureterem exitum molitur.

Trallianus (*Lib. 11. c. 1. p. 599.*) in deſcribendo Podagram, ſæpius *rheumatiſmi* vocabulo utitur; &, dum diverſam Podagram ſtatuit, pro varietate materiæ in articulo deffluentis, ſanguineæ nempe, bilioſæ, pituitoſæ, atrabilariæ, dein addit ſequentia: *Porro rheumatiſmi, non ſolum ob materiæ influxum, articulis oboriri ſolent, ſed etiam, propter nudam qualitatem ſolam, calidam, & frigidam; ad hæc ſiccitas, & humiditas fiunt ſæpe cauſa rhematiſmorum.* Et ubi de podagra biliosa agit, monet, medicamento bilem evacuante utendum eſſe; non ſemel autem, verum ſæpe, ſi res poſtulet, æger purgandus eſt: *Sic enim articulos a recrementis, & a fluxionibus tutos* (τὰ ἄρθρα ἀρευμάτιστα) *ſervare poteris* (*Ibid. pag.* 600.). Ubi poſtea de Podagra ſanguinea agit, ſuadet, ut ſanguinis miſſione, & moderata diæta reddatur æger ἀρευμάτιστος.

Videntur ergo antiqui Medici obſervaſſe rheumatiſmum, ſed ſub nomine Arthritidis, morbi articularis, deſcripſiſſe; imo & in Podagræ deſcriptione talia quandoque enumeraſſe ſymptomata, quæ in rheumatiſmo hodie vocato morbo apparent. Cum autem ſecundum quatuor humores, bilem, ſanguinem, pituitam, atram bilem, dividerent morbos articulares, & diverſam curandi methodum adhiberent, invenimus plurima rheumatiſmi ſigna in deſcriptionibus podahræ, & arthritidis bilioſæ, ac ſanguineæ, dum nimirum illi duo ex quatuor humoribus, nimia copia,

pia, vel acriori indole, peccare credebantur, vel copia & acrimonia ſimul junctis, a quibus naſcebatur pejor morbus. Rheumatiſmi tamen nomen apud *Trallianum* ſæpius occurrit, uti patuit; & quidem in variis morbis articularibus.

Hinc non videtur abſolute verum eſſe, quod egregius in arte noſtra vir, eruditiſſimus *Tralles* (*Uſus opii ſalubris, & noxius in morborum medella. Sect. 2. pag. 301.*) ſtatuit: apud Veteres nempe rheumatiſmi nomen nullibi legi; illud tamen veriſſimum eſt, quod omnes dolores, in artubus, totoque ambitu externi corporis obvius, ſalutaverint nomine Arthritidis, aut Podagræ. Merentur certe legi, quæ eodem loco habentur, de doctiſſimis Medicis Gallis, qui ſuperiori ſæculo rheumatiſmi vocem in Medicinam Practicam demum introduxerunt. Videtur tamen ex omnibus, quæ ibi collecta habentur, celeberrimos Medicos, Gallos, Germanos, Anglos, &c. ceſpitaſſe in determinandis ſignis Diagnoſticis, quibus rheumatiſmus ab arthritide diſtingui poſſit; unde *Tralles*, ex *Cheſnau*, adducit ſequentia: *In primo inſultu difficile eſt internoſcere, utrum morbus rheumatiſmus, vel Arthritis, dici debeat. Rheumatiſmus enim, qui tantum articulos aggreditur, maximam affinitatem habet cum arthritide, nec niſi temporis progreſſu agnoſcitur, cum pluries irruunt in articulos fluxiones dolorificæ, quod non fit in rheumatiſmo, qui quandoque toto vitæ decurſu ſemel tantum infeſtat, generalis præcipue dictus; utpote qui aliis magis proprie hoc nomen ſibi vindicat* (*Uſus opii ſalubris, & noxius in morbum medela. Sectione 2. p. 302. 303.*).

Rheumatiſmi vocabulum & apud *Cælium Aurelianum* (*Morbor. acutor. lib. 2. c. 27. p. 139.*) habetur. Auctor ille aliquanto *Galeno* ſuperior fuiſſe creditur, quia non meminit *Galeni*; quod mirum foret, ſi poſt eum vixiſſet, cum tot minorum gentium Græcos citaverit (*In Præfatione pag. 10.*). Sectæ Methodicorum addictus erat, qui univerſum morborum exercitum in duas phalanges dividebant, alios *ſtricturæ*, alios *ſolutionis*, morbos appellantes. Dum Peripneumoniam definit (*Ib. pag. 139.*) dicit: *Eſt autem paſſio generaliter acuta, atque ſtrictura ſuffecta, adjuncto levi humoris fluore, quem rheumatiſmum vocant.* Sed ad §. 1495. dicetur de frequentia rheumatiſmi, varia ejus morbi facie, & ſummo periculo, ſi cerebro, vel pulmoni, incubuerit, dum ſimul adeſt maxima difficultas eum hic detegendi. An non veroſimile videtur, quod hæc obſervaverit *Cælius Aurelianus*? Alio autem loco (*Morbor. Chronic. l. 5. c. 2. p. 557.*) ubi de articulorum paſſione, quam Græci ἀρθρῖτιν vocant, enumerat plura, quæ in rheumatiſmo hodie dicto occurrunt. Sic dicit (*Ibid. p. 429.*): *Sæpe denique, prioris articuli dolore declinante, ſecundus invadit, atque, eodem ſimiliter miteſcente, tertius ſumit exordium, conſentiente etiam veſica, atqae ſpinæ majoribus nervis, quos τένοντας appellant; & in ſtomacho etiam nauſea, vel vomitu jactantur ægrotantes &c.* Ubi in primis notandum eſt, quod & veſicam conſentire his doloribus monuerit. Plures certe vidi auctores, qui de rheumatiſmo ſcripſerunt. Sed mihi viſa fuit ſemper aliqua manere difficultas in diſtinctione adæquata inter rheumatiſmum, & arthritidem. An ideo forte *celeberrimus Boerhaavius* maluit dicere, quod reheumatiſmus, licet frequentiſſimus, ſit morbus agnatus Arthritidi, Podagræ & Scorbuto, quam aliam definitionem dare, quæ illum ab his morbis accurate diſtingueret? Ipſe rheumatiſmum ſævum paſſus fuerat, & ſub hoc nomine coram diſcipulis quotannis morbum hunc deſcribebat. Tamen in Oratione Funebri, quam *celeberrimus Schultenſius*, in memoriam *Boerhaavii* publice dixit, leguntur ſequentia: *Arthritidis exquiſitiſſimæ tormentis diſcruciatus, tandem jacuit reſolutus, ut vix amplius ſenſus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus ſupereſſet.*

For-

Forte quis credere poſſet, *Schultenſium*, maximum Academiæ Lugduno-Batavæ ornamentum, arthritidis nomen ſubſtituiſſe, cum Medicus non eſſet, ſed linguarum orientalium celeberrimus Profeſſor. Verum in Præfatione monet, quod Commentariolum ſtudiorum, & vitæ Cl. defuncti habuerit, quo uſus fuit, additque: *Inſignes hæ pericopæ, ut Lectorem adverterent, eas majuſculis literis a reliquo contextu diſtinxi, & eminere juſſi.* Commentariolus enim ille propria Boerhavii manu ſcriptus erat.

Dum hæc omnia perpendebam, videbatur mihi *Cælius Aurelianus* (*Morbor. Chronic. l.* 5. *c.* 2. *p.* 557.) ubi de variis nominibus morborum articularium agit, non ſine ratione dixiſſe ſequentia: *Sed de his nominibus, quæ locorum cauſa diſcreta eſſe videntur, unius tamen virtutis eſſe intelliguntur, in curationibus certandum non eſt. Sunt enim harum paſſionum cauſæ antecedentes variæ, ut violentia, frigus profundum, cruditatio, libido venerea, labor immodicus, vel repentina deſertio ſolitæ exercitationis, &c.*

Verum rheumatiſmus non ſine ratione ſcorbuto agnatus morbus dicitur, ſi conſiderentur illa, quæ ad §. 1151. in hiſtoria ſcorbuti dicta ſunt. *Eugalenus* (*De morbo ſcorbuto n.* 30. *p.* 85. 86.) dum ſigna, & ſymptomata ſcorbuti enumerat, recenſet arthriticos dolores, & ſtatim monet Medicos ſequentibus: *Quapropter diligentem animadverſionem, & exactam a Veterum arthitide diſtinctionem, hæc res exigit, & meretur, ne curando prius impingamus, quam morbus, ejuſque cauſa nobis ſit cognita, atque perſpecta.*

Noluit, in his doloribus, qui ſcorbutum comitantur, dari in morbi principio cathartica fortiora; quia inde exaſperantur dolores, & morbus ipſe in deterius vergit. Monuit autem, ſcorbuticos illos dolores, maxime in morbi initio, errabundos eſſe, ad alium, atque alium ejuſdem, vel oppoſiti lateris articulum tranſire, & per vagam hanc loci affecti mutationem in primis diſtingui a doloribus arthriticis.

Sydenhamus (*Sect.* 6. *c.* 5. *p.* 349.) qui ſumma cum attentione animi examinabat morbos, quos pertractabat, notat, ubi rheumatiſmus non feliciter, & bona methodo curatus, fuerat, ægros per totum vitam fuiſſe diſcruciatos doloribus vagis, tunc quidem mitioribus, nunc vero atrocioribus, qui a minus cautis pro ſcorbuti ſymptomatibus haberi ſolent. Licet enim non dubitaret, quin ſcorbutus in plagis Borealibus revera inveniretur; tamen non credebat, illum adeo frequentem eſſe, ac quidem fert vulgi opinio; ſed *multos ex iis affectibus, quorum nomine ſcorbutum incuſamus, vel morborum fientium, nondum vero factorum, quique nullum adhuc certum induerunt typum, affecta eſſe, vel etiam infelices reliquias morbi alicujus nondum, penitus devicti, a quibus ſanguis, cæterique humores contaminantur. Verbi gratia, quibus in corporibus materia aliqua, Arthritidi producendæ apta, recens generatur, nondum tamen in artus depluit, varia ſe oſtendunt ſymptomata, quæ ſcorbuti ſuſpicionem facient, donec Arthritis, jam formata, atque actu ſe exſerens, nullum amplius dubitandi locum relinquat.* Optime notat niſi ad modo dicta ſerio attendere velint in Praxi Medici, ſcorbuti nomen creſcet in immenſum, & omnem fere abſolvet numerum morborum, in primis chronicorum. Unde in illis regionibus, in quibus ſcorbutus frequens eſt, in Medicorum formulis occurrunt fere ſemper antiſcorbutica, in initio omnium morborum fere, nec ab his abſtinent, antequam obſerventur talia ſymptomata, quæ præſentiam alterius morbi, a ſcorbutodiverſi, certo annuntient. Cum autem morborum Chronicorum decurſus lento procedat gradu, in ipſo hydrope ſolent dicere: *Ubi deſinit ſcorbutus, ibi incipit hydrops* (*Sect.* 6. *cap.* 5. *p.* 350.). Verum optime *Sydenhamus* addit ſequentia: *Hæc tamen regula ſæpe ſæpius non aliter eſt accipienda, quam*

quod

quod ubi primum ſe hydrops manifeſtis prodit indiciis, præconcepta de ſcorbuto opinio ſtatim collabaſcat.

Licet ergo penitus diſtinctos morbos eſſe crediderit auctor egregius; fatetur tamen (*Ibid. pag.* 351.) eſſe ſpeciem rheumatiſmi, quæ ad ſcorbutum quam proxime accedit, & inſigniora hujus morbi ſymptomata æmulatur; ideoque vocatur ipſi *rheumatiſmus ſcorbuticus*, qui eadem pariter remedia poſcit, ac ſcorbutus; quorum formolæ legi poſſunt (*Ibid. p.* 352.) quarum uſu quam facillime debellari, & vinci poſſe hanc rheumatiſmi ſpeciem teſtatur. Plurimos ſic ipſe ſanavit, quibus repetitæ venæ ſectiones, catarthica, diæta lactea, pulveres teſtacei &c. nihil profuerant.

Deſcribit hanc ſpeciem reumatiſmi ſequenti modo: Dolor nunc hanc, nunc illam partem obſidet; ſed eandem in tumorem raro attollit, neque febrim ſibi comitem adjungit. Nec adeo fixus manet; ſed magis vagus eſt, & anomalis, inconditiſque ſymptomatibus ſtipatus. Nunc hunc, vel illum artum diſcruciat, mos internas partes ſolum afficit, & ægritudinem parit, quæ redeunte externarum partium dolore iterum diſparet, ſicque alternatim divexat ægros, & fit morbus chronicus quam maxime. Obſervavit etiam, quod rheumatiſmus ille ſcorbuticus fœminas præ reliquis adoriatur; uti & viros, qui imbecillioris naturæ ſunt; hinc fatetur *Sydenhamus*, ſe ſuſpicatum fuiſſe, morbum hunc ad hyſtericorum claſſem referendum eſſe; ſed experientia edoctus fuit, remediis hyſtericis morbum minime ceſſiſſe. Simul notat, illos, qui longum & repetitum corticis Peruviani uſum experti ſunt, huic morbo eſſe obnoxios, hocque eſſe unicum incommodum, quod ex uſu corticis obſervavit unquam (*Ibid. p.* 351.). Si jam omnia dicta ad hanc paragraphum conſiderentur, patebit ratio, quare rheumatiſmus, morbus frequentiſſimus, dicatur agnatus Arthritidi, Podagræ, & Scorbuto.

§. 1491. QUem antecedunt temperies ſanguinolenta labe acri infecta, ætas maſcula, victus lautior, calefacto corpori ſubito admiſſum frigus, autumnalis tempeſtas, perſpiratio prohibita, diatheſis inflammatoria lentior cruore pleuritico ſe manifeſtans. Cum febre continua incipiens, dolorem creat atrociſſimum, dilacerantem, ad minimum motum ſæviſſime auctum, diu in uno loco fixum, juncturas quorumcunque artuum obſidentem, ceterum genubus magis infeſtum, lumbis, & coxendici, quandoque cerebrum, pulmones, viſcera, excruciantem, cum tumore, & rubedine loci, periodico itu, & reditu.

Sequitur, ut conſiderentur illa, quæ obſervata fuerunt frequenter, præcedere rheumatiſmum; & ideo quandoque inter cauſas morbi, prædiſponentes ſaltem, numerari ſolent.

Temperies sanguinolenta labe acri infecta. Veteres, uti ad præcedentem paragraphum dictum fuit, rheumatiſmum, & alios articulares morbos, diſtinxerunt a quatuor humoribus, ſanguine, bile flava, bile atra, phlemate; & variam curam adhibuerunt, prout hic, vel ille ex quatuor iſtis humoribus prædominabatur. Hinc & ipſam podagram ſanguineam eſſe, quandoque ſtatuerunt. In rheumatiſmo autem, calido ſæpe morbo, ſanguinis copiam abundantem accuſaverunt ſæpius, &, uti poſtea in curatione dicetur, per ſanguinis miſſionem, etiam repetitam, rheumatiſmi cura a Medicis tentari ſolet frequenter. Hæc videtur eſſe ratio, quare ſanguinolenta temperies ad rheumatiſmum diſponere credatur. Cum autem & in ſanis cæteroquim hominibus ſanguinis boni copia adſit, ab hac cauſa

ſa ſole vix oritur rheumatiſmus, niſi alia cauſa ſimul accedat. In primis enim metuendus eſt ille morbus, ſi in ſanguineæ temperiei hominibus adſit ſimul acris labes.

Humores corporis humani, etiam optimi, per ſanitatis actiones inevitabilem acquirunt acrimoniam; & niſi illud acre eliminetur de corpore per vias naturales, antequam nocere poſſit, ſequuntur morbi, brevi. Per urinam, ſales, & olea ſanguinis, acriora jam facta, exeunt; per cutanea vaſa difflantur talia, quæ diutius relicta in corpore nocerent, inſenſibili perſpiratione, vel ſudore, dum ſimul per utrumque hanc viam exit abundans in ſanguine aquoſum, in quo ſoluta hærent olea, & ſales, jam acriora facta, ſicque facilius expelluntur. Per alvum exeunt fœces, ab ingeſtis reſidua, uti & omnia illa, quæ ab humoribus ſanis, in œſophagum, ventriculum, inteſtina, depluentibus, reſorpto prius per venas omni utili, manſerunt reſidua.

Si ergo quacumque de cauſa horum acrium ſeparatio ab humoribus ſanis, & ſeparatorum libera de corpore expulſio, impedita fuerit, naſcitur acris in ſanguine labes, quæ pluribus morbis originem dare poterit.

Obſervata autem docuerunt, a cauſis ſimilibus rheumatiſmum, & diuturnum quidem, naſci poſſe.

Teſtatur celebris Medicus (*Pietro Cornacchini della Pazzia p. 64.*) quod viderit, in rheumatiſmis longis, in cute exſurgere effloreſcentiam ſalinam.

Ho veduto nei lungi reumatiſmi, o vogliamo dire, doglie articolari, fiorire ſulla cute un minuto principio biancaſtro tale, quale è un fiore ſalino, che penetra i vaſi, nei quali ſi chiude il ſale. Si libera perſpiratio adfuiſſet, ſalinum illud concreviſſet minime ſupra cutim, ſed ſolutum defluxiſſet facile. *Sydenhamus* (*Sect. 5. c. 2. p. 283.*) qui in febribus omnibus, quæ inflammationis intenſioris ſunt participes, cavebat, ut non ſemper lecto incarcerarentur ægri; fatetur tamen, *eoſdem, ſi diutius, quam par erat, pro una vice lecto abſuerint, declinante præſertim morbo, in dolores vagos, qui in rheumatiſmum deſinere poſſunt, nonnumquam facile incidere &c. quæ ſi contingunt, lecto addicendus eſt, quo apertis cutis ſpiraculis commode difflari poſſint iſtiuſmodi particulæ, quæ malo fomitem prebent; hoc vero ad diem unum, aut alterum tantum, ſudore non provocato* (ut nempe illud acre, quod perſpiratione cutis exit de corpore, non retineatur amplius). Idem verum eſt de ſale acri, quod cum urina exit de corpore. Obſervatum dicitur, quod in rheumatiſmo laborantibus tantum trigeſima pars illius ſalis inveniatur, quæ in urina ſanorum hominum adeſt (*Raulin des maladies occaſionées par les promptes & frequentes variations de l' air p. 308.*). In febribus arthriticis, & rheumaticis obſervavit *Storchius* (*Ann. Medic. ſecund. p. 121.*) *quod in magna dolorum exacerbatione, urina plerumque prodiit tenuis, pallida, quandoque ſtranguirioſa; decreſcente autem dolore, urina primo prodiens erat rufa; ſecunda vero turbida; & mox fœtuit, ac poſuit ſedimentum furfuraceum ſubalbidum*. Hæc omnia videntur probare, quod in rheumatiſmo acris labes adſit, quæ quandoque copioſis urinis, & ſponte obortis ſudoribus, ſalutariter expellitur, vel, per metaſtaſin ad alia loca depoſita, a dolore requiem concedit. Teſtatur *Hoffmannus* (*Medic. Ration. c. 4. part. 2. p. 437.*) quod ſæpius notaverit, *artuum dolores, ulceribus ſponte ſubortis, in pedibus, mox conquieviſſe, qui poſtquam arte conſolidata fuerant, mox reſuſcitati ſunt. Novimus pariter, immanes artuum dolores, oborta pſora, vel ſcabie lepræ albæ naturam habente, ſublatos.*

Antea ad §. 1051. γ, dum de morbis chronicis agebatur, monui, ab acrioribus ingeſtis frequenter, & copioſe acrimoniam conciliari poſſe ſanguini; ab aromatum calidorum, piperis, in primis, alliorum, ceparum, ſinapi, raphani ruſticani, & ſimilium, immodico in con-

dimentis uſu, & dolentiſſimum, & longum toties morbum, rheumatiſmum nempe, produci poſſe.

Eruditus Medicus *Baynard* (*Philoſ. Tranſact. Abridged. t. 3. c.* 265.) fuit in hac opinione, dolores rheumaticos non adſcribendos eſſe ſalinæ, aut acidæ ſanguinis acrimoniæ; ſed potius oriri a viſcida denſitate ſanguinis, diſtendentis vaſa, per quæ difficulter fluit: poſtea patebit, lentorem morboſum ſanguinis adeſſe in rheumaticis; ſed non inde ſequitur, quod non ſimul adſit acrimonia, quæ viſcoſis & lentis humoribus irretita hæret pertinacius in partibus affectis, & difficilius ablui poteſt. Ipſe egregius auctor aſſerit, adeſſe copiam ſalis acris alcalini in humoribus rheumaticorum, quod acre non ſatis eluitur per urinam, quam in rheumate laborantibus longe minus ſalſam eſſe dicit, quam in ſanis. Ipſi enim huic Medico debetur experimentum, quo demonſtratur, urinam rheumaticorum habere tantum trigeſimam partem materiæ ſalinæ, quæ in urina ſanorum adeſſe ſolet. Viſcidum lentorem in locis rheumatico dolore occupatis adeſſe, ſtatuerunt plures, celebreſque Medici, & in cadaveribus hoc modo defunctorum ſe vidiſſe teſtantur. *Ballonius* (*Ephemerid. l.* 1. *tom.* 1. *pag.* 30.) in cadavere viri, qui ſæpius dolores circa ſcapulas, & humeros paſſus, fuerat, invenit, quod *omnes nervi, & ligamenta muſculorum humoralium erant oppleta ſero pingui: idem obſervatum in aliis ſimiles dolores paſſis, quos nulla pene ars levaverat.* Celebris auctor Anglus, *Clopton Havers* (*Oſteolog. nova pag.* 226. 227. plurima experimenta tentavit circa mucilaginem, quam in articulis majorum animalium collegerat; & credidit, illam inſpiſſari ab acribus admiſtis, acidis in primis. Notat, veſicatoria applicata locis dolentibus excitare veſicas, quæ plenæ ſunt ſpiſſa gelatina, cutim ſpiſſam referente. Sed in primis innititur teſtimonio *Drelincurtii*, celebris Medicinæ Profeſſoris Lugduni Batavorum, qui teſtabatur, quod in cadavere hominis rheumatiſmo mortui invenerit gelatinam concretam ſupra muſculos, quæ duos, treſve aureos craſſitie æquabat. Sed & poſtea *Havers* ipſe vidit binos caſus, qui *Drelincurtii* abſervationem confirmabant.

Pulchra experimenta tentata fuerunt circa ſimilem materiam gelatinoſam, ex ingenti femoris tumore, ſub perioſtio hærente, variis tentaminibus eductam (*Memoires de l' Acad. de Chirurgie t.* 1. *pag.* 277. 278.) quæ docent, acidam acrimoniam adfuiſſe in hoc gelatinoſo. Non tamen videtur abſolute inde concludi poſſe, quod acrimonia, quæ rheumatiſmum comitatur, ſemper acida ſit. Nam in mucilagine articulorum deſumta ex majoribus, animalibus, & ex hominibus, ſimilia tentamina facta fuerunt, quæ docere videntur, quandoque non acidam, ſed alcalinam, acrimoniam adfuiſſe (*De Bonon. ſcient. & art. Inſtit. atque Acad. Commentar. t.* 1. *pag.* 148. *& ſeq.*) licet tamen in pleriſque acidi ſigna inventa fuiſſe fateantur.

Omnia hactenus dicta ſatis probant, temperiem ſanguineam labe acris infectam antecedere frequenter rheumatiſmum, & acrimoniam illam non ſemper eandem, ſed variam, eſſe poſſe. Sic ex ante dictis, patet, acrimoniam ſcorbuticam ſæpius incuſandam eſſe, cum rheumatiſmus dicatur inde ſcorbuto agnatus morbus.

Credidit egregius *Raulin* (*Des maladies occaſionées par les promptes & frequentes variations de l' air p.* 306.) aliquando de luis venereæ acrimonia in hoc morbo cogitandum eſſe; in primis in illis, quos, non ſua culpa, ſed parentum, quidquam de fœdo morbo contraxiſſe, credi poteſt. Putat enim, quo longinquior fuerit prima origo luis venereæ, eo magis equivocos eſſe dolores, quibus miſeri tales excruciantur, & eo ſimiliores eſſe doloribus rheumaticis. Fatetur candide, ſe deceptum fuiſſe, dum nimis tarde revelabatur ipſi

hoc

hoc familiæ arcanum, & in altero ſimili caſu Mercurium profuiſſe ſolum, incaſſum tentatis illis, quæ ad rheumatiſmum curandum adhiberi ſolent.

Ætas mascula. Ubi de articulorum, & coxendicis dolore agit *Aretæus* (*Morb. diuturn. l. 2. c. 12. p. 67.*) monet, viros facilius in hunc morbum incidere, & ex mulieribus agiliores. Viri duris laboribus, aeris injuriis, itineribus, belli calamitatibus, victui inordinato, magis exponuntur, quam mulieres; hinc minime mirum, eſt, quod talibus morbis corripiantur frequentius, quam mulieres; niſi ille, ut *Seneca* in Epiſtolis, in luxum invehens, de fœminis ſui temporis dicit: *Beneficium ſexus vitiis perdiderunt; & quia fœminam exuerunt, damnatæ ſunt morbis virilibus* (*Ibid. p.* 260.). Notat tamen & *Aretæus Ibid. pag.* 67.) ſequentia: *Mulieres, licet rarius, quam viri, difficilius tamen, hoc vitio laborant. Quod enim neque uſitatum, neque familiare, eſt, id ſi aliqua urgente cauſa potentius evaſerit, violentum cum ſit, majorem calamitatem infert.* Vidi ſic in fœmina macilenta, hyſterica, quæ, a motu corporis incaleſcens, multum expoſita fuerat aeri veſpertino frigido autumnali, dolorem acerbiſſimum natum circa os coccygis, qui, ſubinde levior, diſpergebatur per totum corpus, dein redibat ad os coccygis longe moleſtior, ita ut nec in lecto manere poſſet: febris aderat ſatis lenis. Trium ſeptimanarum ſpatio morbus ſanatus fuit quidem; ſed ſingulis autumnis poſtea ſenſit aliquas ejuſdem mali reliquias.

Puella nobilis a corporis motu valido incalueret multum, dein, in ſcapha aperta ſedens quieta, exponebatur rori veſpertino. Sequenti die dolor cervicis validus aderat, qui inde per totum corpus diſpergebatur, miris vagus modis, pedes, cubitos, digitos manuum, occupans; quandoque & lobum curiculæ invadebat cum rubore, tumore. *Aretæus* (*Ibid. p. 66.*) dum vagam horum dolorum indolem deſcribit, dicit: *Poſt omnia, nares, & aures, & labia afficiuntur.*

Victus lautior. Quia inde temperies ſanguinea augetur. Sæpe etiam in conviviis lautioribus condimenta acriora offeruntur, dum fames non amplius cibos poſcit; unde acris labes ſanguini inducitur.

Calefacto corpori subito admissum frigus. Nulla inter cauſas rheumatiſmi frequentior eſt, nulla validior, quod & confirmatur teſtimonio *Sydenhami* (*Sect. 6. cap. 5. p.* 344.) agentis de rheumatiſmo: *Hoc ut plurimum occaſione naſcitur: æger ſe, ſive exercitio aliquo vehementiore, ſive alio modo, excalefactus mox repentinum frigus admiſit.*

Calor, ſive ab aere nimis æſtuante, ſive ab exercitii corporis validis, productus fuerit, humores externos ſemper tenuiores aufert, internos reſiduos excoquit, diſſipat mobiliora, lentiora aggregat, compingit, exſiccat (*Her. Boerhaave Inſtit. Med.* §. 746.) tandem in maſſas irreſolubiles adunat; unde immeabilitas humorum, ſimulque elongatio, & debilitatio, ſolidorum. *Hippocrates* (*De internis Affectionibus cap.* 53. *Charter. t. 7. p.* 676.) a calore iſchiadem naſci monet: *Si quis per multum tempus in ſole interſecerit, & coxendices incaluerit, & qui humor articulis ineſt, ab æſtu reſiccatus fuerit. Quod autem reſiccetur & dureſcat, id mihi certum ſignum eſt. Æger enim articulos, præ dolore, qui in eis eſt, vertere, aut movere poteſt; & eo quod digiti rigidi non moveantur.* Notari meretur, quod *Cornarius* illam lectionem prætulerit, quæ loco τῶς δακτύλοι habet, τῶς σπονδύλους, dum in iſchiade malum potius ad vertebras, quam ad digitos tranſit.

Corporis calore aucto funditur pinguedo, quæ antea quieta hærebat in tunica celluloſa, omento, meſenterio &c. ſubito miſcetur ſanguini, & humorum circulantium molem auget. Videmus in calefactis hominibus vaſa turgida, faciem rubram, uti & artus, imo totum corpus, adeoque ſanguinem rubrum pe-

penetraſſe in vaſa minora, per quorum extrema vel omnino non, vel ſaltem difficulter, aucto circulationis motu penetrare poterit in venas; unde obſtructionis, & inflammationis periculum ſequitur. Si jam corpori, per calorem ſic mutato, frigus ſubitum admittatur, fibræ ſolidæ denſantur, roborantur, vaſorum cavitas minuitur ſubito, partes craſſiores in vaſa prius dilatata ingreſſæ hærent immobiles; adeoque omnia hæc mala, a calore prius producta, augentur plurimum, & difficiles morbos producere poſſunt. Conferantur & illa, quæ in Pleuritidis Hiſtoria §. 881. 2. dicta ſunt.

Hæc dum conſiderabat celeberrimus Medicinæ, & Anatomes Profeſſor *Simſonus* (*De Re Medica Diſſertat. quatuor*, *p.* 110. 111.) ſtatuit, a ſubito frigore admiſſo conſtringi vaſa, quæ per externam ſuperficiem corporis diſtribuuntur & humorum liberum tranſitum per illa impediri. Illa vero vaſa, quæ profundius locantur, tardius longe a frigore admiſſo afficientur; hinc totam vim, & impetum ſanguinis patientur, qui per externa vaſa, ſubito frigore conſtricta, libere tranſire non poteſt. Sic autem plures rheumatiſmi effectus explicat:

Si ponamus, magnam ſummi corporis partem ſimul excipi frigore, ex eoque Rheuma quaquaverſum ſpargi in multos tam muſculos, quam articulos, facile intelligitur, qui ſingulorum muſculorum uſum, & actionem ſequatur dolor, atque punctio; qui, variata corporis poſitura, punctiones illæ ſubito de loco in locum migrent, pari ſcilicet celeritate, atque ſe mutuo excipiant muſculi, quorum uſus eſt in corpore vertendo, ſurrigendo, vel alio quovis modo inflectendo; qui etiam cæteris rheumatiſmis gravior ſit is, qui inquietos ſpiritui trahendo, & reddendo muſculos infeſtat. Denique cur deſtillatio, ſi circum articulos diutius hæret, & in partes ambientes redundat, earum tandem tonum, & vigorem ex nimia diſtentione prorſum infringat, quarum ubi deſiit actio in liquores hos extravaſatos, efficitur, ut ne amplius liquores ipſi fluidi remaneant, habileſque, qui viciſſim abſorbeantur; ſed contra, ut facile coagulentur, & indureſcant, poſtremo ut reddant articulum plane immobilem; qualem eventum ſepe oſtendit uſus.

Merentur legi, quæ celeberrimus auctor de origine rheumatiſmi latius deducit; quam adſcribit huic in primis cauſæ; quod nempe vaſa profundius demerſa totam vim, & impetum ſanguinis patiantur, qui per vaſa corporis ſuperficiem perreptantia, ſubito frigore conſtricta, libere tranſire non poteſt; adeoque tanto validius urgeat illa vaſa, quæ profundius ſita ſunt, & ſimul horum vaſorum ſecretiones naturales augeat; unde deducit cauſam, quare pars rheumatiſmo affecta ſæpe cum rubore intumeſcat.

Simul ſic explicat, *cur aer, per anguſtam rimam irruens, corpori conſtanter imprimat frigoris ſymptomata, illique præcipue parti, quam perflavit proxime* (*De Re Medica Diſſert. quatuor. p.* 119. 120.). Concludit hinc, catharrum, tuſſim, rheumatiſmum &c. ſolidarum, non fluidarum, partium corporis morbos eſſe. Interim videtur, & admiſſum frigus ſubitum in humores vaſis contentos agere. illorumque fluiditatem minuere. Sanguinis ex naribus ſani hominis labentes guttulæ in aquam frigidam ſtatim perdunt fluorem. *Ægyneta* (*Lib.* 3. *c.* 78. *p.* 267.) monet ſequentia: *Et humor a natura alienus, & particularum imbecillitas morbum adfert articularium.*

Juvenes, tenelli, aliique debiles, in hos morbos proclives ſunt; quia in illis latera vaſorum facilius cedunt impulſis liquidis. Inde etiam intelligitur, quo ſæpius, diutiuſquæ pars aliqua rheumatiſmo affecta fuit, eo promptius poſtea reverſurum morbum; quia vaſa ſæpius, vel diu diſtructa labefactantur, & poſtea cedunt promptius cuilibet vi ingruenti. Fœmina illa hyſterica, cujus paulo ante in eadem hoc paragrapho mentionem feci, ſenſit ſingulis autumnis redeuntis morbi minas.

Cum

§. 1491.

Cum ergo articuli, & tendinoſæ expanſiones muſculos tegentes, in pluribus locis corporis non multum a cute remota ponantur, in quam ſubito admiſſum frigus ſtatim agit, intelligitur ratio, quare toties in illis rheumatiſmus contingat.

An validum frigus, ſubito admiſſum calenti valde corpori, poſſet partium mollium, quæ oſſa tegunt, vaſa ſic ſubito ſtringere, ut rheumatiſmus interna oſſium cavorum vaſa afficeret, quæ non tam cito a frigore affici poſſunt, adeoque fortiter irruentium humorum impetum ſuſtinebant? *Storckius* (*Ann. Medico ſecund. p.* 124.) credit, ſe tales caſus obſervaſſe, dum aer humidus, nebuloſus, frigidus, autumno, hyeme, & vere, frequenter fuerat. Licet enim reliqua ſymptomata, quæ comitantur rheumatiſmum, adeſſent, ægri quidam externum adtactum, quamvis ſatis rudem, ſine magna moleſtia ferebant. Febris etiam erat valde mitis in his; ſed in pectore ſiccitas, & frequens tuſſis ſemper aderant; vires brevi concidebant, & corpus extenuabatur.

Remedia penetrantia, ſudorifera calidiora, diuretica calidiora, his maxime nocuerunt. Medicamenta emollientiſſima profuerunt; a quibus, per plures dies copioſe, & calide ſumtis, circa articulos inceperunt apparere tumores; moleſta vigilia, & inquietudo ceſſabat, dum ægri placide obdormiverant.

Autumnalis tempestas. Mane, & veſperi frigus ſæpe adeſt, quod toties lædit incautos, qui diurni coloris impatientes corpus non ſatis tegunt veſtibus. Monuit *Galenus* (*De human. corpor. conſtitut. Charter. c.* 6. *p.* 441.) ut matutina frigora devitent, nec ob æſtum veſtes exuant, homines autumnali tempore; quod & confirmavit *Celſus* (*Lib.* 1. *c.* 3. *p.* 3.) dicens: *Per autumnum neque ſine veſte neque, ſine calceamentis, prodire oportet, præcipue diebus frigidioribus, neque ſub divo nocte dormire, aut certe bene operiri*. Cum, in Hungaria, matutina illa, & veſpertina frigora autumnali tempore non tantum, ſed & provecta jam æſtate, adſint ſepius, licet in meridie æſtus ſit moleſtus adhuc, ſolent hujus regni incolæ pallio pilliceo corpus tegere fere ſemper; quod, a collo pendulum, dum meridianis horis calet aer, vir moleſtum, a tergo fluctuat ſatis libere, & brachia, manuſque libera relinquit, ac intecta. Ubi vero frigus matutinum, vel veſpertinum ingruit, levi negotio manus, & brachia manicis pallio annexis muniunt, dum ſimul pallio adducto thoracem, & abdomen ab omnio frigore defendunt facile. Sic veſtita hæc gens bellicoſa in caſtris autumnalis aeris intemperiem tolerat facilius.

Dum *Hippocrates* (*Aphor.* 22. *ſect.* 3. *Charter. c.* 9. *p.* 117.) morbos autumnales enumerat, inter illos & *Iſchiades* recenſet; quod nomen datur rheumatiſmo, dum coxam occupat. Iſchiades autem, tempore autumnali, ex humorum cum malignitate, tum refrigeratione maxime fieri, *Galenus* (*Ibid.*) in Commentario hujus Aphoriſmi ſtatuit. *Sydenhamus* (*Sect.* 6. *c.* 5. *p.* 344.) pariter obſervavit, quod nullo non tempore invadat rheumatiſmus, ſed maxime autumno.

Perspiratio prohibita. Totum corpus humanum perſpirare, *Hippocrates*, & *Galenus*, probe jam noverant; poſteaque a *Sanctorio*, *Keil*, *de*, *Gorter*, *Kau*, pulchre confirmatum fuit, qui per obſervationes, omni cum attentione factas, & experimenta tentata, maximam utilitatem arti Medicæ conciliaverunt.

Demonſtratum enim jam eſt evidenter, per arterias cutaneas, & emiſſaria cryptularum cutanearum, ex pulmone, naribus, ore, vaporem tenuem, copioſum, difflari in aere; tenuiſſimus autem debet eſſe perſpirationis humor, cum celeberrimus *Simſon* (*An inquiry how far the vital and animal Actions can be accounted for independent of the Brain. Eſſay* 6. *p.* 196.) ſæpius tentato experimento, invenerit, induſium, quo cor-

corpus tota nocte tectum fuerat, ne grano quidem ponderoſius inventum mane fuiſſe, licet integra libra facile tempore noctis perſpiraverit de corpore. Imo in induſio, quod per tres dies, ac noctes geſtaverat continuo, nullum ponderis augmentum invenit.

Cum obſervaretur, perſpirationis excretionem magis mutari a moribus animi, quam corporis, & ſimul adeo ſubtile eſſe liquidum perſpirans, ut nec induſii corpus tegentis pondus augeret, hinc dubitaverunt quidam, an forte pars ſubtiliſſimi liquidi, quod per nervos movetur, hac via diſtaretur de corpore. Sed & tenuis illa lympha, qua nervos involucris ſuis tectos alluit, humectat, fovet, & ſic impedit, ne fibrillæ nervoſæ, in majori trunco nerveo collectæ hærentes, concreſcant inter ſe, videtur per viam perſpirationis poſſe difflari de corpore, cum involucra hæc ſecedant a nervis, dum illorum extrema ad cutim pervenerunt, ut tactus organum conſtituant.

Difflantur perſpiratione & quædam, quæ diutius relicta in corpore nocerent, morborumque cauſæ fieri poſſent; eſt & alia perſpirabilis liquidi pars, quæ per vias urinæ exire poſſet tuto; & hinc, minuta perſpiratione, urinæ copiam augeri, obſervatur, ac contra. Videntur per cutis ſpiracula difflari illa, quæ per alias vias integre de corpore expelli nequeunt, & ſic, perſpiratione prohibita, retinentur nocitura.

An, dum in morbis acutis periculoſis vota cutis arida fit, non ceſſat omnis perſpiratio? An non illud perſpirabile, per vaſa exhalantia exire nequiens, introrſum repulſum, pallidas & decolores urinas facit, quas periti Medici in talibus morbis metuunt ſemper? Cum autem in iiſdem morbis omnia in putredinem tendant, an non aliquid volatile, alcalinæ fere jam naturæ, in corpore retinetur, magno cum periculo, quod perſpirationis ope difflari potuiſſet? Unde Medici gaudent, dum talium ægrorum cutis ſicca humeſcere incipit. Videtur probabile, tenuiorem partem chyli, cum ſanguine quidem fluentis, & ſed nondum naturam humorum noſtrorum adepti, perſpiratione inviſibili expelli de corpore. Auctores, qui de perſpiratione ſcripſerunt, ſtatuunt, trihorio poſt prandium minorem perſpirationem obſervari; dum nempe ex ingeſtis chylus paratur, ſequentibus horis augeri denuo, dum chylus jam paratus cum ſanguine per vaſa fluit. An non vero ſimile eſt, quaſdam ingeſtorum partes, in chylum jam mutatas, ſed quæ nimis reſiſterent integræ ſubactioni, qua ex chylo ſanguis paratur, per vaſa cutis perſpirantia difflari? In hominibus, qui copioſo allio utebantur in cibis, quotidie, puto me olfeciſſe quandoque allii odorem ex digitorum apicibus exſpirantem. Si per impeditam perſpirationem ingeſtorum acrium ſubtiles partes retinentur diutius, acri labe poterit infici ſanguis, & ſic diſponi ad rheumatiſmum producendum, uti in eadem hac paragrapho dictum fuit. Antea ad §. 586. β, ubi febrium cauſis agebatur ex *Hippocrate* (*De Alimento. Charter. t. 6. p. 287.*) ſequentia allegavi: *Qui probe perſpirant, imbecilliores, & ſalubriores exiſtunt, & facile convaleſcunt. Qui male perſpirant, priuſquam ægrotent, robuſtiores ſunt. Quum vero in morbum inciderint, difficilius ſanantur. Hæc autem & toti, & parti.* Quamdiu enim in debilioris fabricæ hominibus perſpiratio rite procedit, optime ſe ſolent habere; cumque a levioribus cauſis hæc quidem impediatur in iiſdem, ſed & facile reſtituatur, convaleſcunt facilius. Qui vero minus perſpirant, robuſtiores ſunt plerumque, cæteris paribus, neque a levibus adeo cauſis læduntur. Ubi vero a validioribus morborum cauſis naturale talium robur ſuperatur, periculoſius ægrotant, & difficilius convaleſcunt. Ob hanc rationem videtur ætas maſcula inter præcedentes cauſas recenſita fuiſſe; quia mares, cæteris paribus, fœminis ſunt robuſtiores.

Diatheſis inflammatoria lentior, cruore pleu-

pleuritide ſe manifeſtans. Quando rheumatiſmo laborantibus vena ſecatur, invenitur, quod cruoris emiſſi pars rubra, ſero innatans, tegatur alba, duta, craſſa, rigida, pelle, ferre inſtar corii porcini: hunc cruorem vocant ſanguinem pleuriticum; quoniam talis cruſta in hoc morbo fere ſemper invenitur; unde concluditur, in rheumaticis diatheſin inflammatoriam lentiorem adeſſe. Videri poterunt illa, quæ, in hiſtoria inflammationis de hoc ſanguine inflammatorio, pleuritico dicto, habentur ad §. 384.

In rheumatiſmo decumbentibus, quem ingens febris comitabatur, ſecta vena, *ſanguis ſemper tegebatur cruſta flava, craſſa tenaciſſima; ſerum a ſanguine, ſubinde per quatuor, aut quinque horas non ſeceſſit; & , quod ſeceſſit, paucum fuit, & craſſum; & aliquoties obſervavit* (*Anton. Storck ann. medic. ſecund. p.* 115.) *id, virgula elevatum, fila egiſſe*. Unde proponit: *An in ſero ſanguinis erat præcipua mali ſedes?* In his enim ægris *ſecundo, aut quandoque primo ſtatim die partes dolentes tumore albo inflabantur, & inde omnia adeo erant tenſa, ut ægri nullum membrum abſque ſummo dolore potuerint movere* (*Ibidem p.* 114.). Imo & a minimo adtactu tantus excitabatur dolor, ut miſeri clamorem inhibere non potuerint.

Multi ægri tumore rheumatico univerſali adficiebantur; etenim tertio, vel quarto morbi die cutis totius corporis incepit tendi, albo tumore elevari, & acute dolere; ipſa quoque facies tumore deformis facta eſt (*Ibidem pag.* 116.). Hæc omnia videntur confirmare, quod aliquando in ſero, forte & in lympha ſanguinis, rheumatiſmi præcipua ſedes ſit. Quandoque & articuli in hoc morbo affecti parvo tumore ſubrubelli coloris prominent, uti ſæpius vidi.

Si poſt talem tumorem rheumaticum univerſalem ſubito omnia membra detumeſcerent, materies, per totum corpus diſperſa, in unum locum confluens, ingentes tumores lymphaticos formavit, qui plerumque genua, coxas, aut inguina, occupabat. Nec ceſſerunt hi tumores, remediis diſcutientibus externe applicatis, nec ſuporiferis, aut diureticis datis de corpore expelli poterant; ſed ſcalpello debebat parari via, *& ſemper tunc prodiit ſerum flavum viſcidum, quod leni calore potuit inſpiſſari* (*Ibid. p.* 117.). In unico ægro tumor talis intes ſcapulas naſcebatur, caput humanum mole excedentes; ex quo aperto novem libræ ſeri flavi viſcidi effluxerunt.

Hinc lentor, & viſciditas, ac fecilis humorum concretio, videntur in rheumatiſmo adeſſe, forte & jam aliquatenus præexſtitiſſe ante ejus originem, quæ quandoque admodum ſubitanea eſt; uti poſtea patebit. Concretiones enim fluidorum noſtri corporis ſubito fieri poſſe, ſatis notum eſt. In morbis acutis quandoque paucæ gutulæ ſanguinis de naribus cadunt, fluidæ adhuc; ſed momento poſt ſolidæ, ac concretæ. Ille ſanguis paulo ante per pulmonem tranſire potuit, in cor ſiniſtrum, &, ſimulac de vaſis exivit ſoliditatem acquirit. Unde pro malo omne periti Medici hoc habere ſolent, dum credunt, ſanguinem in ſubitam concretionem pronum tunc eſſe, ſimulac vaſorum in liquida contenta actio, concretionem impediens, a quacumque demum cauſa minui incipit.

Quare, ſi diatheſis inflammatoria lentior in ſanguine adſit, quidquid liberrimam circulationem impedit, poterit rheumatiſmo originem dare. *Celeberrimus Hofmannus* (*Medicin. Ration t.* 4. *parte ſecunda c.* 8. *p.* 434.) monet, ſe aliquoties obſervaſſe, *quod, a paulo ſtrictiori ligatura, poſt ſectam venam ob inflictum paulo gravius vulnus in pedibus per* 24. *horas relicta, dolor ipſos pedum, & maxime pollicis, articulos, non ſecus ac in podagra fieri ſolet, per multos dies cum moleſtia durans invaſerit*. In primis hoc contigerat celebri Medico, qui ſibi in ſura venam pertundi juſſerat, & ob profundiorem venæ ſitum fortiori ligutura opus habuerat; ſed altero ma-

ne atrox dolor non tantum ſuram, verum ipſos quoque pedis articulos, infeſtavit.

Cum febre continua incipiens, dolorem creat atrocissimum dilacerantem &c. Sequitur nunc conſiderandum, quomodo rheumatiſmus incipiat, qualis ſit ejus decurſus, quibus ſymptomatibus ſtipatus progredi ſoleat. *Sydenhamus* (*Sect. 6. c. 5. p.* 344.) ſequentem hujus morbi deſcriptionem dedit: *A rigore, atque horrore orditur tragœdiam; quos ſtatim excipiunt calor, inquietudo, ſitis, & reliqua illa infelix ſymptomatum caterva, quibus ſtipantur febres. Elapſo uno, die alterove (eſt & ubi citius) æger atroci dolore, nunc in hoc, nunc in illo artu infeſtatur, in carpis, humeris, genubus præſertim, qui, locum ſubinde mutans, viciſſim illos occupat, rubore quodam, & tumore in parte, quam poſtremum affecit, adhuc reſiduis. Primis aliquot diebus febris, & ſymptomata jam memorata quandoque coincidunt; febris autem ſenſim evaneſcit, manente dolore quin & nonnunquam immanius ſæviente, materia ſcilicet febrili in artus traslata; quod ſatis arguit febris ipſa ſæpius recrudeſcens ob materiam morbificam ab intempeſtivo externorum uſu repercuſſam.*

Quandoque poſt aliquot horas febris inceptæ percipitur dolor vagus, eodem adhuc die, quandoque & ſequenti, ſedem figens in hoc, vel illo loco, qui quandoque intumeſcit; aliquando nullus tumor obſervatur, ſed adtactus loci occupati ſemper dolorem auget (*Anton. Storck ann. Medic. ſecund. pag.* 112. 113.). Aliquando contingit, ſubito excitari dolores tales, & acerrimos quidem. Puella 21. annorum, ſana, ſed ſanguinei temperamenti, autumnali tempore incepit conqueri de dolore circa criſtam oſſis ilii dextri: ſequenti die flectens ſubito corpus, ut aliquid humo tolleret, dolor ille non momento augebatur immaniter, & mox ſe diſperſit per totum latus dextrum, crus, ac brachium dextrum, imo & per latus dextrum capitis, a leviſſimo corporis motu dolor augebatur. Sanguinis miſſione facta, ſtatim meſtrua prodierunt. Quarto die morbi urina ſubſedit albo, craſſo, copioſo ſedimento; uti & ſequenti die; ſexto die urina naturalis; ſeptimo die ceſſavit omnis dolor.

Quo validior eſt febris, a qua morbus incipit, eo plerumque acrior dolor, & moleſtior totius morbi decurſus. Licet ſæpe hunc, vel illum articulum occupet dolor, & ibi figatur malum, febre plurimum minuta, vel & omnino ceſſante; tamen non ſemper in eodem loco fixus manet. Aliquoties vidi ex dextra manu v. g. in ſiniſtrum genu dolorem rheumaticum migraſſe, inde rediiſſe ad locum priorem, vel & alias corporis partes, imo quandoque relicto priore loco totum corpus occupaſſe. Similia & ab aliis Medicis obſervata fuerunt. Sic (*Storkius ann. Medic. Secund. pag.* 126. 127.) vidit materiam, quæ articulos manuum, & pedum occupavit, per totum corpus fuiſſe diſperſam, ſummos excitaſſe dolores, atque univerſalem induxiſſe rigorem, imo tetanum. Sola tamen maxilla inferior manſit libera: ipſi oculi ſanguine ſuffuſi potrudebantur, & præ dolore lacrimæ acerrimæ, quæ genas eroſerunt, defluxere; poſtea pectus fuit affectum, cum reſpiratione ſublimi, & ſuffocationis metu. Applicabantur ſinapiſmi ſatis fortes articulis manuum, ac pedum, & poſt ſeſquihoram ingens dolor occupavit genua, carpoſque manuum, minuto ſtatim ſuffocationis periculo: ſubito aderat dolor acutiſſimus circa umbilicum, qui illico diſparuit, ſcybalis multis duriſſimis, poſt enema injectum, evacuatis. Inguina porro invaſit dolor; qui dein tranſivit ad teſticulos, ſequentibus convulſionibus, & animi deliquio, cum perfecta aſphyxia, quæ per ſeptem minuta duraverunt; dein calor extremorum, & pulſus redierunt; ſequebatur placidus ſomnus, cum ſudore continuo; in genubus, & carpis manuum levis mollis tumor apparebat, cum do-

dolore exiguo, & octiduo elapſo rediit ſanitas, poſt copioſiſſimam urinam expulſam uſu infuſi florum ſambuci, ac ſeri lactis.

Plures caſus vidi, qui docent, materiam morboſam in rheumatiſmo mira ſatis mobilitate ſubito locum mutare, & juncturas quorumcumque artuum obſidere; licet genubus, lumbis, coxendici, magis infeſtus ſit morbus. Sed non tantum articulos obſidet morbus; verum & expanſiones tendinoſas, dictas aponeuroticas, quibus teguntur muſculi colli, dorſi, & artuum; quam rem optime notavit celebrrimus *Cocchi* (*De i Bagni di Piſa Trattato p.* 171.).

Quandoque cerebrum, pulmones, viscera, excrucianttem. Ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, hæc res ſatis evidenter patuit. Verum quandoque contingit, ut materies rheumatica admodum vaga ſit, & mox externas, mox internas, partes occupet (*Anton. Storck ann. Medic. Secund. pag.* 126.) unde tales ægri in majori verſantur periculo. Aliquando enim dolor in membris diſparet, oritur pectoris anxietas, cordis palpitatio, pulſus intermittens, &, redeunte ad membra dolore, hæc ſymptomata diſparent, pulſuſque, paulo ante tremulus & intermittens, denuo æqualis & liberrimus eſt. Alibi (*Ibid. pag.* 40. 41.) deſcribuntur plures ſimiles morbi, qui menſe Novembri 1759. in *Noſocomio Paſmanniano* aderant, quorum initium fuit horror per totum corpus, dein languor; poſtea dolor rheumaticus, partim vagus, partim fixus, qui omnia membra obſedit, & ſubinde poſt unam, alteramve horam ceſſavit, tuncque pectus oppreſſum fuit, & ægri inceperunt tuſſitare. Caput etiam doluit vario modo. Quandoque poſt plures horas dolor rheumaticus de novo per omnia membra diffuſus eſt; & tunc illico deſit dolor capitis, pectoris oppreſſio, & tuſſis evanuerunt. illæ autem mutationes in eodem ægro ſepius contigerunt.

Hæc materies rheumatica, quandoque adeo mobilis & vaga, niſi bona curatione, de qua paulo poſt dicetur, diſſipari poſſit de corpore, vel expelli, in unum locum confluit aliquando, & ingentes tumores lymphaticos producit; de quibus eadem hac paragrapho dictum fuit, quomodo in externa corporis ſuperficie apparent, & illis pertuſis, exiverit ſemper ſerum flavum viſcidum, quod leni calore potuit inſpiſſari. Cum ergo pateat, eandem hanc materiam ex artubus derivari poſſe ad caput, ad pectus, ſi nec inde ſalutari metaſtaſi redeat ad artus, nec curatione expellatur de corpore, poterunt tales tumores in interioribus colligi, & peſſima mala producere, imo mortem; uti cadaverum hoc morbo defunctorum ſectio docuit.

Tres ægri, in quibus ſerum, per univerſam corporis ſuperficiem antea diſperſum, ſubito interiora occupavit, rheumatiſmo perierunt (*Anton. Storck ann. Medic. Secund. p.* 119.). In binis cadaveribus reperiebatur copioſiſſima flava gelatinoſa materia inter membranam pulmones ambientem, & ipſos pulmones; totaque pulmonum ſubſtantia in admodum parvam molem compreſſa erat. Talis materies valde copioſa quoque inter piam matrem, & cerebrum, atque cerebellum hæſit; anteriores cerebri ventriculi ſimili gelatina pleni erant.

In tertio ægro diſparuit tumor artuum, ſecuta fuit difficilis reſpiratio, & tuſſis convulſiva, quæ nullis remediis obedivit; unde miſer intra quatuordecim dies, omnibus viribus exhauſtus, periit. In medio pulmonis dextri detegebatur ſaccus, qui quinque libras ſeri flavi ſubacris recluſit. Cætera fuerunt ſana.

Sydenhamus (*Sect.* 6. *c.* 5. *pag.* 345.) dum de rheumatiſmo agit, dicit ſequentia: *Jam plus ſatis graſſatur hic morbus, & licet rariſſime hominem e medio tollat, febre ſemel depulſa; tamen & vehementia doloris, & diuturnitas, eum prorſus contemni non ſinunt. Etenim, ſi minus perite tractetur, non ad menſes* tan-

tantum, ſed ad annos etiam aliquot, imo per omnem adeo vitam, miſerum haud infrequenter diſcruciat. Verum ex illis, quæ ſequuntur immediate, ſatis patet, quod hanc Prognoſin fecerit de rheumatiſmo, qui articulationes obſidet, & in illis fixam ſedem obtinuit. Ubi enim vaga materia rheumatica locum mutat, & ad vitalia viſcera deponitur, tunc de hoc morbo non poſſet dici, quod rariſſime hominem e medio tollat. Poſtea ad §. 1495. patebit, quod maxima ſæpe difficultas adſit morbum detegendi, dum cerebrum, aut pulmonem occupat; tunc enim ſummum periculum adeſt, & mors ſequens non tribuetur rheumatiſmo, ut cauſæ.

Ipſe *Sydenhamus* (*In Epiſtola* 1. *Reſponſoria ad Robertum Brady in fine pag.* 406.) monuit, ſe obſervaſſe affectum quendam, modo rheumatiſmum æmulantem, modo a nephritico dolore, quoad ſæviſſimum lumborum cruciatum, non multum abludentem, qui febres intermittentes excipere ſolet; & hunc morbum translationi materiæ febrilis in muſculoſas corporis partes adſcripſit. Huic malo illam methodum medendi adhibendam juſſit, quæ febri intermittenti convenit: *Cum a frequenti venæ ſectione, & quibuſcumque aliis evacuationibus, exaſperetur illud; atque æger in vitæ diſcrimen conjiceretur*.

Notabilem obſervationem vidi apud *Storckium*, quæ huc referri meretur (*Ann. Medic. Secund. pag.* 128. *& ſeq.*) per quam confirmatur, conſortium febris intermittentis cum rheumatiſmo quandoque contingere.

Æger validiſſimo dolore rheumatico per totum corpus torquebatur; febrim habuit valde mitem; & ſubinde per tres, quatuorve horas ab omni dolore liber fuit. Simulac dolor aberat, tertio quovis ictu intermiſit pulſus, & tempus intermiſſionis æquabat longitudine illud, quo tres priores pulſus peragebantur.

Æger tamen nunquam de pectoris anxietate conqueſtus fuit, ſibi præſens ſemper, nec multas vires amiſit.

Quarto die mane omnia erant valde mitia; circa meridiem rigor, febris exacerbatio, ſed abſque dolorum augmento, nox ſequens inquieta. Quinto die dolores ceſſabant; ſed tertio quovis ictu pulſus intermiſit; circa meridiem redierunt dolores, & febris, prægreſſo rigore, fuit adeo vehemens, uti vires plurimum minutæ eſſent; ideo ſtatim datus fuit cortex Peruvianus; nox ſequens, dato paregorico, quieta erat.

Sexto die febris mitis; circa meridiem vix ulla exacerbatio; dolores manſerunt æque validi. Cortex Peruvianus, conſervis antiſcorbuticis miſtus, magna doſi quotidie adhibitus fuit, una cum ſero lactis floribus ſambuci infuſo. Sic penitus ſuppreſſa febris, ſed dolores nequaquam minuti fuerunt; ſi minuerentur, poſt tertium quemvis ictum pulſus intermiſit.

In horum medicamentorum uſu perrexit ad duodecimum diem uſque, quo erupit ſudor copioſus, fœtidus, ſubfuſcus, tenax, qui ægrum valde debilem reddidit; dolores autem penitus evanuerunt; pulſus naturalis eſſe cœpit.

Poſtea, ſepoſitis hactenus uſitatis remediis, *claretum* datum fuit, & ſerum lactis pro potu. Diæta molli, ac probe nutriente intra aliquot dies redierunt vires, & æger optime convaluit.

In quibus præcipue notari meretur, corticem Peruvianum abſtuliſſe febrim; ſed dolores rheumaticos, pulſuſque intermiſſionem manſiſſe; ſolo fœdo hoc ſudore expulſo, omnia hæc mala fuerunt ſuperata.

Cum tumore, et rubedine loci. Sic ſæpius contingere ſolet, non ſemper tamen. Vidi aliquoties, acerrimum adfuiſſe dolorem, abſque ullo tumore, vel rubedinæ partis affectæ. *Storckius* (*Ibid. p.* 113. 122.) notat ſequentia: *Plaga dolore affecta quandoque intumuit, quandoque nullus tumor advertebatur; omnis autem adtactus dolorem auxit*. Vidit quandoque in multis ægris (*Ibid. p.* 114.) prægreſſu horrore, ingentem fe-

febrim ortam; & ſecundo, quandoque ſtatim primo, die partes dolentes albo tumore inflabantur; unde omnia adeo erant tenſa, ut ægri nullum membrum abſque ſummo dolore potuerint movere. Vidit (*Ibid. p.* 116.) *& multos ægros tumore rheumatico univerſali affici. Etenim tertio, vel quarto morbi die cutis totius corporis incepit tendi, albo tumore elevari, & acute dolere*. Aliquoties me vidiſſe memini articulum quendam acerrimo dolore rheumatico afflictum, ſed non tumentem; dum poſtea in alium articulum mingrabat malum, locos prius affectus ſubrubello colore tumidus apparebat; ſimul in eodem loco doloris lenimen aderat. Videtur & *Sydenhamus* hoc notaſſe (*Sect. 6. c. 5. p.* 344.) dum de dolore rheumatico agit; dicit enim; *Qui, locum ſubinde mutans, viciſſim illos occupat, rubore quodam, & tumore in parte, quam poſtremum affecit, adhuc reſiduis*.

Periodico itu, et reditu. Ad præcedentem paragraphum, ubi de rheumatiſmi definitione agebatur, patuit, quod ille morbus merito dicatur agnatus Arthritidi, Podagræ, & Scorbuto; hinc mirum non eſt, ſi quædam, quæ his morbis præcipue conveniunt, etiam rheumatiſmo tribuantur. Arthritidem, & Podagram, periodico itu, & reditu renovare cruciatus, apud Medicos in confeſſo eſt. Dixit *Sydenhamus* (*Ibid.*) de hoc morbo agens: *Morbus hic, quoties a febre ſejungitur, Arthritis ſæpe audit, quamvis eſſentialiter ab illa diſtinguatur, prout, cuivis facile conſtabit, cui uterque morbus intimius fuerit perſpectus*. Verum ipſe paulo ante dixerat, febrim in rheumatiſmo ſenſim evaneſcere, manente interim dolore, quin & nonnunquam immanis ſævientе: non mirum ergo foret, quod a quibuſdam dolores tales, abſque febre comite, pro arthritide habiti fuerint. Notavit autem (*Ibid. p.* 345.) rheumatiſmum, ſi minori tractetur peritia, quandoque diuturnum fieri morbum: *in hoc caſu, non eodem ſemper vigore, ſed paroxiſmis, quibuſdam periodice repetentibus, ad inſtar Arthitidis, ſubinde laceſſit*. Cum autem rheumatiſmus (vide §. 1490.) frequentiſſimus morbus ſit, datur ſatis frequens occaſio Medicis, illum conſiderandi; &, credo, patebit, rheumatiſmum ex ſua natura non habere ſemper illos periodicos itus, & reditus, qui in Podagra, & Arthritide obſervantur. Plurimos novi, qui tantum ſemel in vita rheumatiſmum paſſi ſunt, licet ſatis, acrem, quo prudentiores facti, cavebant frequentiſſimam hujus morbi cauſam, ſubito admiſſum frigus calefacto corpori. Vidi plures, poſt male curatum rheumatiſmum diu miſeros; nec potui detegere, quod determinato tempore dolorum paroxyſmi redirent; ſed potius a temperie aeris ſubito mutata videbantur excitari; neque erant illi dolores adeo validi, ac fuerant illi, qui initium rheumatiſmi comitabantur.

§. 1492. **S**I durat, & augetur, ſæpe poſt atrociſſima tormenta articulum motu privat, anchyloſin creat, vix ulli cedentem remedio.

Ex antedictis patuit, rheumatiſmum non tantum articulos, ſed & muſculos, illoſque tegentes membranas, occupare in ſequentibus patebit, membranas nervos tegentes eodem quoque morbo poſſe affici. In hac paragrapho agitur de illis malis, quæ articulis a rheumatiſmo accidunt; in primis ſi augeatur malum, & diu duret.

Diuturnos ex defluxione affectus, qui nempe circa articulos omnes, & præcipue circa coxam, fiunt, *Galenus* (*Foeſii Œconom. Hippocrat. p.* 201. 202.) κέδματα vocavit, in alio loco eodem nomine deſcribit decumbentes in crura defluxiones, eaſque potiſſimum, quæ primum articulationem juxta conxendicem occupant.

Antea ad §. 362. ubi de *Luxatis* agebatur, dictum fuit de cauſa Luxationis, quæ, cavo articuli increta, os articulatum extrudit. Ibi notatum fuit, quod ligamenta articulorum, ex illis locis, ubi epiphyſes reliquo oſſi junguntur, enata, capſulæ cavæ inſtar, totum articulum ambiant, neque aliquid foris ingredi, vel intus elabi, patiantur. In hac capſula cava adſunt extrema oſſis excipientis, & excepti, cartilagine undique incruſtata; & in majoribus articulis glandulæ ſatis inſignes, imo ſimiles minores, copioſæ, internam ligamenti articulum ambientis ſuperficiem occupant. Simul ibi probatum fuit, oleum tenue medullare, quod in cavernoſa oſſium parte prope articulos hæret, ſatis copioſum tranſſudare per cartilaginea oſſium articulatorum extrema in articuli cavum.

Per has glandulas ſecernitur mucus inſtar albuminis, ovi, ſaporis ſubſalſi, qui, cum oleo medulloſo permiſtus, conſtituit illud linimentum, quod oſſium articulatorum extrema inungit, & lubriciſſima reddit, ut ſine multo attritu oſſium ad ſe mutuo articuli moveri poſſint. Simul & in cavum articuli ex ultimis arteriolis exhalantibus tenuis ille ros expellitur, quem in omnibus cavis corporis, majoribus, atque minoribus, adeſſe novimus.

Si ergo rheumatiſmus in articulo quodam duret, & augeatur, turbabitur naturalis ſecretio muci articularis, uti & excretio oleo medulloſi in cavum articuli, unde merito concludit *Simſonus* (*De Re Medica diſſert. quatuor. p.* 111.) ſequentem Prognoſin: *Si circum articulos diutius hæreat, & partes ambientes redundet, earum tandem tonum, & vigorem ex nimia diſtenſione prorſus infringit; quarum ubi deſiit actio in liquores hoſce extravaſatos, efficitur, ut ne amplius liquores ipſi fluidi remaneant, habileſque, qui viciſſim abſorbeantur, ſed contra, ut facile coagulentur, & indureſcant, poſtremo, ut reddant articulum plane immobilem.*

Unde apparet, quanta cura ſtatim rheumatiſmo ſuccurrendum ſit, cum mora ſola morbum augere poſſit. Sæpius contingit, ut ægri tardius opem petant: *quamobrem in inſanabilem affectum inciderunt; quoniam principiis, cum debiliſſimus morbus eſt, Medicos non reſtitit; qui ut temporis ſpatio vires acquiſivit, nihil Medici diligentia proficitur* (*Aret. Cappadoc. De cauſ. & ſign. morb. diuturn. l.* 2. *c.* 12. *p.* 66.)

In ſpina dorſi, poſt toleratos dolores rheumatiſmi tales anchyloſes natas ſæpius vidi, quæ cogebant miſeros tota vita antrorſum flexo corpore incedere, quod nunquam potuerunt poſtea erigere. Agricolæ illi, qui olera culinis ſervientia in hortis ſuis colunt, præ reliquis tali infortunio exponuntur; quia antrorſum inflexo corpore labores ſuos peragunt. Si æſtivo ſole ſpina dorſi incaluerit, & ſubito cadende pluvia, ut toties fit, maduerit induſium, aut veſtis, calefactæ ſpinæ dorſi ſubito admiſſum frigus humidum rheumatiſmum ſæpe producit, quem toties negligunt miſeri, vel noxiis remediis tractant. Contingit his hominibus, poſtquam diu acres dolores paſſi ſunt, ut illis tandem ſponte ceſſent, ac licet in his ſtomachus valeat, & quoad cætera ſani videantur, manet tamen in ſpina dorſi ad mortem uſque anchyloſis inſanabilis. Obſervavit ſimilia infortunia *Sydenhamus* (*Sect.* 6. *c.* 5. *p.* 345.) Vidit enim, poſt ceſſationem dolorum, *digitorum articulos quaſi inverſos, & protuberantii, ut in Arthritide, nodoſis, in interna magis, quam externa digitorum parte ſe prodentibus.*

Antea ad §. 1490. dictum fuit, *Sydenhamum* (*Ib. p.* 351.) obſervaſſe rheumatiſmi ſpeciem, quem ſcorbuticum vocat; quia inſigniora hujus morbi ſymptomata æmulatur; ſic autem deſcribit: *Dolor nunc hanc, nunc illam partem obſidet; ſed eandem in tumorem, ac in alia ſpecie, raro attollit; neque febrem ſibi comitem adjungit. Inſuper non adeo fixus manet, ſed indolem magis vagam, ac incer-*

tam refert, cum anomalis, inconditiſque ſymptomatibus ſtipatus. Quandoquidem autem fœminas præ reliquis adoritur hic morbus, uti & viros imbecillioris naturæ, ſuſpicabatur, ad affectuum hyſtericorum claſſem referri debere hunc morbum; qui tamen remediis antihyſtericis minime ceſſit. Triginta quatuor anni elapſi ſunt, quod primo viderim hanc rheumatiſmi ſpeciem in muliere 25. annorum, teneræ penitus fabricæ, ſæpius valido terrore perculſæ, quæ calefactum motu corpus aeri frigido expoſuerat per rimam feneſtræ adacto. Dolores acres valde ſenſit, nunc in hac, nunc in alia, parte corporis, qui durabant per tres, vel quatuor horas, dein minuebantur, cum tumore articulorum prius acerbe dolentium: manifeſta ſcorbuti incipientis indicia in gingivis apparebant. Per decem ſeptimanas morbum tulerat, antequam meum coſilium peteret. Levamen a præſcriptis remediis ſenſit; poſt quatriduum ſenſit dolorem in humero dextro, auctum inſigniter, dum tentabat brachium elevare. Poſt octiduum, mane de lecto ſurgens, ſenſit omnes artus rigidos, in primis humeros; ſed illa rigididas brevi evanuit, poſt aliud octiduum; manus difficulter flecti poterant circa carpos. Cum ſibi ſatis ſana in reliquis videretur, & dolores, qui ſubinde in diverſis locis redibant, admodum tolerabiles forent, artis Medicæ auxilium ſprevit. Poſt aliquot menſes vidi tumidos articulos digitorum manuum, & genua tumentia, difficulter omnes hi articuli flecti poterant; tandem fere integra aderat Anchyloſis, quæ ad mortem uſque duravit.

Poſtea adhuc aliquot ſimiles caſus vidi.

Monuerat, de his morbis agens, *Paulus Ægineta* (*Lib.* 3. *c.* 78. *p.* 258.) ſequentia: *Humor ſuperans, qui juncturis ſeſe inſerit, nunc ſanguineus, alias atrabile vitioſus, plurumque etiam pituitoſus, cruduſque, copia alimenti, aut cruditate, aut otio, congeſtus, vetuſtate in articulis craſſeſcit, & glutinoſior evadit, ſic ut duritiem contumaciſſimam, quam Latini tophum, Græci poron appellant, occalleſcat.*

In primis hoc contingit, ſi adſint *& humor a natura alienus, & particularum imbecillitas* (*Paulus Ægineta l.* 3. *c.* 78. *p.* 257.).

§. 1493. Cauſa proxima ejus videtur inflammatio in arteriis lymphaticis membranarum, quæ ad ligamenta juncturarum, non tam ſæva, ut in ſuppurationem eat. Curatur miſſione ſanguinis, purgatione antiphlogiſtica repetita, & ſemper veſperi per narcoticum ſedata, balneo leni, tepido, fomentis antiphlogiſticis loco affecto applicatis, veſicatoriis validioribus, & cauteriis, medicamentis ſummopere diluentibus, atque emollientibus ſimul, victu tenuiſſimo, quiete, tepore lecti, & ad finem curationis frictione ſicca, calida, una cum uſu antiſcorbuticorum.

Si conſiderentur illa, quæ ad §. 1491. dicta ſunt, patebit ſatis, rheumatiſmum pertinere ad claſſem morborum inflammatoriorum; adoritur enim præcipue tales, qui ad hos morbos diſpoſiti ſunt, & temperiem ſanguinolentam labe acri infectam, habent, lautoque victu utuntur, in primis tales, in quibus diatheſis inflammatoria lentior cruore pleuritico ſe manifeſtat; ſed & frequentiſſima inflammationum cauſa, calefacto corpori ſubito admiſſum frigus, toties rheumatiſmum antecedit. Unde concluſit *Sydenhamus* (*Sect.* 6. *c.* 5. *p.* 346.): quod *neque quiſquam reperiatur, qui hos* (*rheumaticos nempe*) *Inflammatione laborare vel dubitaverit*. Adeſt hæc inflammatio in arteriis lymphaticis membranarum,

quæ

quæ ad ligamenta juncturarum pertinent; ſed antea jam dictum, membranas; quæ muſculos tegunt, & aponeuroſes, toties a rheumatiſmo affici: idem contingit in vaginis nervos inveſtientibus, de qua re ad ſequentem paragraphum plura dicenda erunt; unde & dolores rheumatici ab involucris nervorum ſic affectis diu ſæpe durant, abſque nervorum deſtructione. Quandoque in tali caſu ſequitur paralyſis, quæ tamen ſenſim poſtea evaneſcit; quia integri manſerunt nervi. *Celeberrimus Boerhaavius*, tormentis his diſcruciatus, tandem jacuit reſolutus, ut vix amplius ſenſus ullus, nullus utique motus, inferioribus artubus ſupereſſet: *Nempe, conſumptis vi cruciatuum ſuccis, paralyticus, femora, crura, pedes, movere impos, integros menſes in dorſum recumbere coactus fuit* (*Alberti Schultens Oratio Academica in memoriam Hermanni Boerhaavii p. 67.*). Tamen poſt quinque menſes IV. Januarii 1723. ſcholas aperuit, licet infirmior adhuc; & poſtea integre convaluit, rediitque in artibus inferioribus movendi poteſtas, quæ per quindecim & ultra annos, ad mortem nempe uſque, illibata perſtitit.

Hoc videtur confirmare, in rheumatiſmo inflammationem obtinere in membranis, quæ ad ligamenta juncturarum pertinent, vel muſculos, & nervos involvunt. Unde *celeberrimus Hoffmannus* (*Medic. Ratin. ſyſtemat. t. 3. c. 3. §. 34. p. 49.*) monet, quod ingens plerumque admittatur confuſio in cognitione doloris arthritici, & rheumatici, quos morbos dein ſic diſtinguit: *Quod dolor arthriticus a ſero tartareo acri, intra juncturas articulorum obhæreſcente proficiſcatur; in rheumatico vero materia illa ſeroſa-ſalino-cauſtica membranis muſculorum, & ligamentis articulorum, exterius potius inſideat. In arthritide quoque tum glandulæ, quæ in articolationibus reconduntur, mucoſæ, a Cl. Anglo Clopton Havers inventæ, tum ligamenta glanduloſa, materiam arthritidis evomunt: contra ea in rheumatiſmo ſtagnans illud acre ſerum, ex ſanguine in canalibus nimium congeſto, inter membranarum, & muſculorum interſtitia magis ſecedit, & colligitur.*

Quamvis autem rheumatiſmus pro cauſa proxima inflammationem habeat; exitus tamen inflammationis in ſuppurationem raro ſequitur admodum, & ita rheumatiſmus ab aliis morbis inflammatoriis differt. *Celeberrimus Boerhaavius*, per quinque menſes cruciatibus rheumaticis miſerrime vexatus, nullam ſuppurationem paſſus fuit. Ad §. 1491. pluribus exemplius conſtitit, tumores a rheumatiſmo valido productos non continuiſſe pus, ſed viſcidum lentum humorem. Egregius Medicus *Rawbin* (*Des maladies occaſionées per les promptes & frequentes variat. de l'air. c. 15. p. 301.*) teſtatur, rheumatiſmum raro in abſceſſum abire, licet partes his doloribus affectæ tumeant inſigniter. Vidit in homine, dolores rheumaticos in genu fixatos fuiſſe, illudque intumuiſſe admodum: &, licet in hoc tumore manifeſta adeſſet fluctuatio, paucis diebus totus diſſipabatur.

Jam monuerat *Hippocrates* (*Aphor. 59. Sect. 6. Chacter. t. 9. p. 289.*) ſequentia: *Quibus ab Iſchiade diuturna vexatis Iſcium excidit, & rurſus incidit, iis muci innaſcuntur.* In Commentario ad hunc Aphoriſmum *Galenus* (*Ib. p. 290.*) probat, *Iſchii* vocabulo ſignificari in hoc loco *Iſchii articulum*.

An rheumatiſmus abſolute nunquam in ſuppurationem ambire poſſet? Dubium videtur; ſed ſatis certo conſtat, raro hoc contingere (*Avis au Peuple ſur la ſanté c. 11.*). *Celeberrimus Tiſſot*, dum vario rheumatiſmi exitus enumerat, notat, quandoque abſceſſum formari in parte affecta, vel in vicinia. Vidit ipſe hominem, acrem lumbaginem paſſum, in ſuprema femoris parte habuiſſe abſceſſum ingentem, quem æger neglexit, & ex quo poſtea diſſecto puris ingens copia exivit. Poſt aliquod tempus miſer ille periit.

Cum autem in illis partibus, quas rheumatiſmus occupat, & vera phlegmo-

mone naſci poſſit, omni cum cura attendendum eſt, ut bona Diagnoſis habeatur mali præſentis. De ſignis rheumatiſmi amplo ſatis ſermone actum fuit §. 1491.

In primis talis error metuendus videtur in Iſchiade, ne abſceſſum comitantes dolores pro rheumatiſmi cruciatibus habeantur. En locum *Hippocratis*, qui Diagnoſis difficultatem confirmare videtur (*Epidemic. l.* 5. *textu* 5. *Charter. t.* 9. *pag.* 334.): *Eupolemis in Œeniadis iſchii dextri, & inguinis, & propinquæ iſchii juncturæ ab inguine, & anteriore iſchii poſitæ, dolore vexabatur. Huic ſanguis ex malleolo detractus copioſiſſimus, & niger, & craſſus, epotoque pharmaco deorſum alvum purgante, tum multum purgatus eſt, tum melius quadantenus habuit*. Sed dolores non ceſſabant, verum potius extendebantur latius: *Pus os potius, quam carnem alte pervadebat, & aliquamdiu ſic ſe habere ignoratus eſt, donec admodum debilis extitit. Poſtea cruſtis permultis, iiſque magnis, ac denſis, inuſtus eſt, puſque multum, & craſſum effluxit, ac paucis poſt diebus interiit, tum ex ulcerum magnitudine, & multitudine, tum ex corporis imbecillitate*. Fatetur *Hippocrates*, ægrum hunc ſervari potuiſſe, ſi in tempore ampla ſectio facta fuiſſet. Quod autem in primis notari meretur, eſt, quod *Hippocrates* in eodem loco alium ægrum viderit, *Lyconem* nempe, qui reliqua quidem eadem patiebatur, ſed dolores ad crus non admodum pervadebant, neque ſuppuratus factus eſt, ſed ſannos longo tempore.

Si ergo *Hippocrates*, uti ipſe ingenue fatetur, errare potuerit in tali caſu, quanta cura indigebunt omnes Medici, ne ipſis ſimile quid contingat? Apud *Tulpium* (*Obſervat. Medic. lib.* 3. *c.* 25. *p.* 222.) habetur caſus matronæ, quæ poſt partum, hæmorrhagia uterina fere integre exhauſta, infeſtabatur coxæ dolore acerbiſſimo, qui coegit miſeram per totos quadraginta dies eidem incumbere loco. Neque latum unguem inde recedere licebat, quin protinus *deficeret anima, diſtraherentur nervi, & obrigeret, inſtar alicujus ſtipitis, corpus univerſum*. Quod autem rheumaticum hunc dolorem æſtimaverit *Tulpius*, patet inde, quod crediderit, a valida uteri hæmorrhagia *infirmitatis viribus, & exhauſto impenſe calido innato, tantam imbecillitatem contraxiſſe artus, genio fraudatos, ut nequiverint a ſe depellere deſtillationes, quas nimis quam frequenter ipſis traſmitteret refrigeratum cerebrum*.

Notum eſt, *Tulpii* tempore, communem fuiſſe fere Medicorum opinionem, fluxiones, ῥεύματα, a cerebro deſcendere in artus, & rheumatiſmum producere. Valentiſſima remedia adhibita fuerunt, abſque ullo levamine: *Tulit tandem ſuppetias Deus, expulſo immedicabili hoc dolore per inſignem femoris abſceſſum, in quo tantum puris fuit collectum, ut inde, primo eruptionis die, profluxerint ultra decem vaſcula*. Convaluit tamen; *poſtea gemellos peperit, vivens non minus proſpere, quam unquam ante inflictum infortunium*.

Curatur missione sanguinis. Cum cauſa proxima rheumatiſmi accuſetur inflammatio, mirum non eſt, quod miſſio ſanguinis in rheumatiſmo curando laudetur fere ab omnibus Medicis, & a multis quidem ſatis larga. Veteres quidam Medici, dum de his morbis, rheumatiſmo, Arthritide, Podagra, agebant, cauſam quærebant in quatuor humoribus; ſanguine nempe, pituita, bile flava, & bile atra, diverſamque curam præſcribebant, prout hic, vel ille ex his quatuor humoribus prædominari credebatur: Sic *Trallianus* (*Lib.* 11. *c.* 1. *p.* 600. dixit: *Si humors qui articulis influit, acris, & bilioſu, eſſe, ex indiciis, quæ commemoravimus, tibi appareat, liquet, ſanguinis vacuationem adhibendam non eſſe, ſed medicamento potius bilem ducente utendum*. In illis autem, in quibus ſanguineus humor abundat; protinus ſanguinem mittendum eſſe, jubet *Ægineta* (*Lib.* 3. *c.* 78. *p.* 261.) neque tantum in his, ſed

ſed etiam in pituitoſioribus, ac melancholicis, idem fieri ſuadet. *Galenus* (*De curandi ratione per venæ ſectionem c.* 28. *Charter. tom.* 10. *p.* 448.) in ſanguineis laudat dicens: *Novi enim Iſchiades una die ſanatas, facta ex cruribus evacuatione* (*ſanguinis*). Sed addit prudenter mox ſequentia: *Nimirum, ubi, non ex frigore, ſed impletis ſanguine, quæ in coxa ſunt, venis, proveniſſent.* Videtur talis venæ ſectio ſatis larga fuiſſe; quia dicit, quod *ſecta in poplite vena commodior ita affectis, quam in malleolo. Scarificatio autem nihil perſpicuo illis prodeſt.*

Cum autem *quiſquis intolerabilis dolor eſt* (*Celſus l.* 2. *c.* 10. *p.* 79.) ſanguinis miſſionem poſtulet, patet ratio, quare rheumatiſmi curatio a venæ ſectione incipere ſoleat fere ſemper.

Unde *Sydenhamus* (*Sect.* 6. *c.* 5. *p.* 346. *& ſeq.*) ut primum accerſebatur, ſtatim uncias decem ſanguinis ex brachio lateris affecti juſſit emitti; ſequenti die tantundem ſanguinis detrahi præcipiebat, atque, intercalato uno die, alterove, pro ægri viribus, tertio; dein, interjecto trium, quatuorve dierum intervallo (prout ægri vires, ætas, conſtitutio, aliæque circumſtantiæ ſuadent, monentque) quarto, atque ultimo ut plurimum, venæ ſectionem repeti juſſit. Statuebat enim pro axiomate practico: *curationem non aliunde, quam a Phlebotomia, debere ſumi.*

Raro pluſquam quater venam ſecari jubebat; & tantum tunc, quando regimen juſto calidius præceſſerat, vel medicamenta calidiora ægro erant ingeſta, aut anodynis, & paregoricis acerbi dolores ſopiti fuerant, quorum uſu magis figebatur morbus, pluribus ſanguinis miſſionibus opus fuit.

Videtur tamen in illa opinione fuiſſe *Sydenhamus*, quatuor ſanguinis miſſiones requiri ad debellandum rheumatiſmum, non tantum recentem, ſed & annoſum, ac inveteratum. Sic enim habet (*Ibid. p.* 350.): *Sed hic notandum, non adeo conſultum eſſe, quando rheumatiſmus aliquot annorum diuturnitate altas radices egit, ſanguinem tam brevibus, ac ſub ejuſdem primordiis fiebat, intervallis mittere; quin præſtare, ſeptimanarum aliquot intercapedine repetitas illas venæ ſectiones diſterminare, quæ tandem vel penitus morbificam materiam averruncabunt, vel ſaltem eo conducent &c. &c. ut reliquiæ ejus exſtirpentur.*

Ex his apparet, magnum illum virum, materiæ morbificæ evacuationem exſpectaviſſe a repetitis illis ſanguinis miſſionibus. Si autem conſiderentur illa, quæ in cura inflammationis de venæ ſectione dicta fuerunt §. 396. & ſequentibus, patebit forte, quod alia utilitas a ſanguinis miſſione exſpectari poſſit potius, quam morboſæ materiæ evacuatio, & præcipue in rheumatiſmo annoſo, qui altas radices egit.

Interim, cum magni *Sydenhami* auctoritas apud omnes Medicos, ſummo jure, magnum pondus habuerit ſemper, & caſu factæ ingentes ſanguinis evacuationes rheumaticis aliquando profuerint inſigniter, hinc contingit, ut multi a ſola venæ ſectione copioſa, & frequentius repetita, curam hujus morbi exſpectaverint.

Vidit *Galenus* (*Libri de Venæ Sectio. cap. ult. Charter. t.* 10. *p.* 451. 452.) caſu vulneratam fuiſſe in malleolo arteriam; nec ſanguinis fluxus ceſſavit, donec ipſe vocatus arteriam vulneratam diſſecuerit totam, & ſine aneuriſmate ſequente curatum fuit vulnus: *Vir autem ille, quartum jam annum, haud exigiis temporum intervallis coxæ dolore vexatus, exinde prorſus ſanus exſtitit.*

Mulier, jam in ſenium vergens, nec firmæ conſtitutionis, per plures ſeptimanas laboraverat febre rheumatica, a qua vix evaſit poſt repetitas ſanguinis miſſiones, & alia remedia. Poſt duos annos iiſdem corripitur ſymptomatibus, quæ comitabantur priorem morbum incipientem. Morbus incepit mane; veſperi, eodem die, unciæ quatuordecim ſanguinis ex brachii vena eductæ fuerunt, vix ullo cum levamine: de nocte ſanguis

guis erupit ex vena veſperi ſecta, & copioſus quidem; antequam obſervaretur hoc contigiſſe, in ſomnum incidebat; mane evigilans, de nullo conquerebatur malo (*Alexand. Monro in Medic. Eſſais and Obſerv. t. 5. part. 4. pag. 502.*).

In caſtris frequenter rheumatiſmum obſervavit *Pringle* (*Obſervat. of the Diſeaſes of the army part 3. c. 2. p. 182.*) & magnam curæ ſpem poſuit in repetitis ſanguinis miſſionibus, fere quotidie adhibitis, donec abeſſet febris, & ceſſarent dolores, vel ſaltem lenirentur. Cum autem plurimi milites in ætatis vigore ſint, & plethorici, aut ſatis apti ad ferendas magnas evacuationes, audacter inſidebat huic curandi methodo, cum ſimul crederet, frequentes ſanguinis miſſiones minus debilitare corpus in rheumatiſmo, quam in ullo alio morbo. Interim optimus ille Medicus prudenter repetebat ſanguinis miſſiones, dum urgebat validus morbus. Si vero rheumatiſmus unicam corporis partem occupabat tantum, & febris, exigua, vel nulla, adeſſet, unica venæ ſectione contentus, ad alia pergebat remedia; de quibus poſtea dicetur (*Ibid. p.* 183.). Imo, ubi repetitis venæ ſectionibus febris impetus mitigatus erat; attamen dolor, & tumor articulorum perſiſtebant, applicabat ſanguiſugas loco, in quo inflammatio, thumorque maxime apparebant, &, decidui ſanguiſugis, ſanguinem ex vulnere exire ſinebat, donec ſponte ceſſaret ille effluxus. Cum autem minor copia ſanguinis ſic tollatur, quam per venæ ſectionem; hinc non putavit eſſe operæ pretium, ut limitaretur ſanguiſugarum repetita applicatio.

Prodiit Pariſiis 1747. libellus (*Obſervations intereſſantes ſur la cure de la goute, & du rheumatiſme. Præfat. p.6. & pag. 329. & ſeq.*) mentionem faciens Anonymi cujuſdam Medici Monſpelienſis, qui omnes rheumatiſmi ſpecies ſanabat ingenti ſanguinis jactura, dum intra triginta ſex horarum ſpatium ex vena in brachio, & pede ſimul aperta educebat plus quam viginti ſanguinis libras. Fatetur, animi deliquia, convulſiones, contigiſſe, dum una vice quatuor libras ſanguinis educeret; ſuadet tunc, ut Chirurgus ſanguinis exitum vel digito, vel ligatura coerceat tantum, donec vires redierint ægro, tuncque ex vena educat determinatam ſanguinis quantitatem.

Quamvis de utilitate ſanguinis miſſionis in cura rheumatiſmi ſatis conveniant Medici; tamen prudentia hic opus eſſe, pro diverſa morbi intenſitate, & varia ægri conſtitutione, nemo dubitat. *Sydenhamus* (*Sect. 5. c. 5. p. 283.*) quater venam ſecare in cura rheumatiſmi commendat; ſed, ubi ægri, febre continua laborantes, diutius, quam par erat, pro una vice lecto obſuerant, incidebant in dolores vagos, qui in rheumatiſmum deſinere poſſent. His non ſuadet ſanguinis miſſionem, ſed lecti teporem tantum; ut, apertis cutis ſpiraculis, difflari poſſint illa, quæ tali malo fomitem præbent. Alibi monet (*Epiſt. 1. Reſponſor. p. 406.*) affectum, rheumatiſmum æmulantem, excipere febres intermittentes, ob tranſlationem materiæ febrilis in muſculoſas corporis partes. Sollicite autem monet, quod hoc ſymptoma non poſtulet diverſam medendi methodum, quam ipſa febris intermittens. *Cum a frequenti phlebotomia, & quibuſcumque aliis evacuationibus, exaſperetur illud, atque æger in vitæ diſcrimen conjiceretur.*

Videtur nihilominus *Sydenhamus*, etiam in vero, & proprie dicendo rheumatiſmo, poſtea minori copia ſanguinem detraxiſſe, quam antea ſuaſerat in cura rheumatiſmi. Sic enim loquitur (*Ibid. pag. 405.*): *Tametſi, ex quo eum ſcripſit, experientia didicerim, ſatius eſſe, poſt ſecundam, vel tertiam venæ ſectionem ad plurimum, cathartica ſæpe ſæpius exhibere, atque repetere, donec ſymptomata omnia penitus ceſſaverint, quam Phlebotomiæ rem totam committere. Etenim ad catharſin ſuppetias ferentem phlebotomiæ ad everruncandum morbum citra in-*

ingentem illam ſanguinis jacturam ſubſiſtere fas erit. Imo in Pharmacopœo, qui decimo ab hinc anno rheumatiſmo miſerrime cruciabatur, cui antea ſanguinis miſſiones adhibuerat, ſæpe repetitas, tandem hunc morbum aggreſſus fuit ſolo ſero lactis, ac pane pro nutrimento dato, & curavit feliciter, abſque ulla ſanguinis miſſione. Morbus tamen gravis erat; a coxendice inceperat, & per biduum claudicabat miſer; exinde pulmones tentabantur dolore gravativo cum dyſpnœa, quæ poſt aliud ferme biduum evaneſcebat; dein caput vehementer incepit dolore, mox etiam coxendix dextri lateris, quæ omnium primo laborabat, & poſtea, pro morbi indole, omnes fere tam brachiorum, quam crurum articuli per vices moleſtabantur. Dyſpnœa certe, & vehemens capitis miſſionem poſcere videbatur; ſed jure metuebat *Sydenhamus* (*Ibid. p.* 402.) ne minus firmas jam diu vires, labeſcenteſque, dempto copioſius ſanguine, prorſus exſolveret, &, æſtas jam adultior cum eſſet, facile prævidebat, hyemem ſuperventuram, quæ viribus in debili corpore redintegrandis manus favet; hinc, ſolo lactis ſero per quatuor dies, ut viveret æger, ſuaſit. Quotidie autem utebatur ſero, domi parato, ex octo lactis libris, & ſatis bene nutriebatur; poſtea panem ſimilagineum conceſſit, prandii loco; deinde eandem panis copiam pro cœna dedit. Felix hanc curæ methodum eventus probavit.

Quod autem optimus *Sydenhamus* in eadem ſententia, quoad uſum venæ ſectionis in curando rheumatiſmo, poſtea manſerit, patet ex ultimo ejus ſcripto (*Schedula monitor. de novæ febris ingreſſu p.* 676.) quod poſteritati reliquit, in quo habentur ſequentia: *Sedulo obſervandum eſt, quod in hoc febris genere* (*perinde ac in rheumatiſmo, & aliis morbis quamplurimis, quorum curatio ſolis evacuationibus abſolvitur*) *ſi dictis evacuationibus pertinaciter inſiſtamus, uſque dum ſymptomata omnia prorſus ablegaverimus, ſæpius ægro non niſi morte medebimur*. Optime notat, reſiduas morborum reliquias deberi quandoque evacuationibus prægreſſis, & exinanitioni illi corporis, quam abſtinentia a conſuetis cibis, ac potibus produxit: *Quapropter, poſt factas, quæ tollendo morbo ſufficere queat, evacuationes, prudentis Medici eſt, ab importuna eorumdem ordinatione ſibi temperare, & pauliſper attendere, quid tempus, Medicorum ſæpe feliciſſimus optimuſque, ad leviculorum illorum ſymptomatum depulſionem conferre poſſit; quæ quidem ſæpe numero, prout multoties repetita obſervatione comperi, a Paragorico, duabus, vel tribus noctibus aſſumto, ſine alio quovis apparatu, ſub morbi hujuſmodi exitu devincuntur*.

Operibus *Sydenhami* adjuncti ſunt integri proceſſus de morbis fere omnibus curandis, quos in uſum proprii filii conſcripſit auctor, & hinc magni faciendos eſſe in eodem hoc capitulo monui. Leguntur in his ſequentia (*Sydenham. oper. p.* 735.): *In juvenibus, atque iis, qui temperate vixerant, vino non plus æquo dediti, rheumatiſmus, diæta admodum refrigerante ſimplici, & mediocriter nutriente, æque feliciter, ac repetitis venæ ſectionibus* (*quas minus ferre queant*) *profligari poteſt*.

Si rheumatiſmus in initio levem tantum febrim comitem haberet, nec dolor adeo immanis eſſet, ſæpius mihi ſucceſſit, abſque ſanguinis miſſione, cura, ſolis diluentibus mollibus copioſe ſumtis; & levior talis febris quandoque ſecundo, tertio, die ceſſavit penitus. Ubi vero, poſt horrorem prægreſſum, febris ſequebatur valida, cum pulſo duro, pleno, celeri, ſiti magna, dolore acutiſſimo, ſtatim mittendum ſanguinem ſuaſi, & venæ ſectio repetita fuit, donec minuerentur ſymptomata hæc gravia, & periculoſa. Unde venæ ſectionum numerum certum nunquam habui; qui determinabatur tantum majori, vel minori vehementia morbi: raro quarta venæ ſectione opus habui; rariſſime ad plures aſcendi in curatione hujus morbi. Idem *Storckius*

ckius (*Annó Medico Secundo p.* 113. & 114.) obſervavit. Videri poſſunt & illa, quæ ad §. 609. de moderando febris impetu dicta fuerunt; ubi ſimul demonſtratum fuit, quod vis ipſius, febris, ita moderata, primarium remedium ſit ad ſolvendam viſciditatem, & lentorem humorum, qui in rheumatiſmo adeo manifeſte obſervatur adeſſe.

Purgatione repetita antiphlogistica, et semper vesperi per narcoticum sedata. Cum cura inflammationis ſoleat adhiberi rheumatiſmo, uti modo dictum fuit, dum de venæ ſectione in hoc morbo applicanda agebatur; etiam cogitatum fuit de aliis remediis, quæ in cura inflammationis laudantur. Ad §. 396. ubi de illis agitur, per quæ ulterior vaſculorum inflammatorum læſio impediri poteſt, laudata fuit fortis alvi ſubductio; & §. 398. ad conciliandam materiæ obſtruenti fluiditatem commendabatur, una cum ſanguinis miſſione, purgatio multa; ad quam obtinendam in *Materia Medica* §. 396. uti & §. 334. habentur plures formulæ purgantes, quæ antiphlogiſticæ vocari ſolent, quia tuto adhiberi in morbis, quos inflammatio comitatur, poſſunt.

Vidi aliquoties, in gravi rheumatiſmo, ſponte natum alvi fluxum inſigniter profuiſſe. Celeberrimus *Tiſſot* (*Avis au Peuple ſur la ſantè cap.* 11. §. 156. *p.* 197.) obſervavit, pariter, rheumatiſmum finiri quandoque alvi evacuationibus. *Trallianus* (*L.* 11. *c.* 1. *p.* 600.) ubi a bilioſo humore morbum ortum eſſe per ſigna conſtitit, medicamento bilem purgante utendum juſſit, ubi prius acrimonia humori, aut roſionis humectata fuit, & contemperata. Sed leniora purgantia præfert; nam non cupiebat ſimul & ſemel catharſi valida expellere morbi cauſam. Hinc dixit: *Non ſemel autem, verum ſæpe, ſi res poſtulat, purgandus eſt æger; ita namque articulos a recrementis, & fluxionibus tuto ſervare poteris, ſi materiam ſuperantem, non univerſum, ſed per vices ſemper, ſubtrahere coneris.*

Purgantia in rheumatiſmi curatione ſerius adhibuit *Sydenhamus* (*Sect.* 6 *c.* 5. *p.* 348.) non initio; nam primum morbi octiduum ſanguinis miſſionibus quatuor deſtinatum erat, dum ſimul tenui cereviſiæ potu ſuſtinebantur ægri. Enema quidem ex lacte ſaccharato curavit ſubinde injici, ut alvus duceretur, diebus ſcilicet a Plebotomia liberis; ſed ſerio hortatur, & monet, ut hæc omnia ad dies minimum octo ab ultima venæ ſectione obſerventur, & diligenter quidem. Hoc tempore elapſo, preſcribebat potionem catharticam e lenitivis, mane hauriendam; eodem die, veſperi dabat doſin paulo liberaliorem *Syr. de Meconio*, ut ſanguinis orgaſmus, cathartico excitatus, a quo recidivæ periculum metuebat, penitus reprimeretur.

His factis, æger pedetentim redibat ad priſtinum vitæ genus; hac lege tamen, ut a vino, & ſpirituoſis, cibiſque ſale, vel aromatibus conditis, diu adhuc abſtineret; uti & ab omnibus, quæ difficilius digeruntur.

Dolores hac methodo admodum quidem imminuebantur, nondum prorſus evaneſcebant; nec videtur tamen aliud quid tentaſſe poſtea. Obſervaverat enim, quod reſarcita, quam fecerat ſanguinis detractio, virium jactura, & ſuperveniente illo anni tempore, quod magis faceret ad redintegrandum corporis robur, quam id, quo primum decubuerat æger, ſymptomata ad unum omnia ceſſarent, & æger pancratice impoſterum valeret. Cum autem, uti ad §. 1491. dictum fuit, autumnali tempeſtate rheumatiſmi occurrant frequentius, verna tempeſtas diſſipare debebat gravis morbi, qui præceſſerat, reliquias.

Verum poſtea egregius *Sydenhamus* (*Epiſt.* 1. *Reſponſ. p.* 405.) minus indulſit venæ ſectionibus, uti paulo ante dictum fuit; & catharticis uſus fuit frequentius, in rheumatiſmo curando. Experientia enim didicerat: *ſatius eſſe, poſt ſecundam, vel ad plurimum poſt tertiam, venæ ſectionem, cathartica ſæpe ſæpius exhibere, atque repetere, donec*

ſymptomata omnia penitus ceſſaverint, quam Phlebotomiæ totam rem committere. Lenitiva tantum purgantia commendavit; *Tamarindos, Senæ folia, Rheum, Mannam, Syrup. roſor. ſolutivum; tum alia, quæ ex Scammonio, Zalapio &c. parantur, tumultum cieant, & dolorem exaſperent*.

Hoc *Sydenhami* monitum ſecutus fuit *Storckius* (*Ann. Medic. ſecund. pag.* 115. 116.). Præmiſſa enim ſanguinis miſſione, etiam repetita, ſi magna febris adeſſet, & dolores acutiſſimi, omni tertio die, optimo cum effectu, purgans antiphlogiſticum dedit.

Raro ante quartum, quintum, ſextum, ſeptimum, aut quandoque octavum, diem ægri levamen perceperunt; dein remiſit dolor, & tenſio in partibus affectis.

Nec tamen nimis diu indulſit catharticorum uſui. Quam primum enim ſymptomatum vehementia remittebat, & tumores fiebant molles, ac flaccidi, ægrique membra movere poterant abſque magno dolore, non amplius neceſſe fuit toties repetere purgantia: nimis frequens illorum uſus ægros debilitabat, & morbus prolongabatur.

Nunquam ante vigeſimum diem omnis dolor abivit, qui quandoque ultra trigeſimum, aut quadrageſimum, durabat.

Sydenhamus (*Sect.* 6. *c.* 5. *p.* 347.) dum per ſanguinis miſſiones repetitas rheumatiſmi curam tentabat, obſervaverat, paregoricis datis, effuſiorem ſanguinis miſſionem requiri, quod evitare cupiebat; unde monet ſequentia: *Quamobrem, ut ut ſæviat dolor, per omnem hujus morbi decurſum, religioſe mihi ab his temperandum exiſtimo; modo mihi animo ſit curationem a ſanguinis miſſione ſolum petere; cum illorum uſu figatur morbus, neque tam facile venæ ſectioni cedat; quæ ideo, ob hæc medicamenta, nimis officioſe exhibita, ſæpius quam erat opus celebranda*. Imo obſervaverat, quod in morbi ſtatu anodina non efficerent illud, quod titulo pollicentur. Cum autem, poſt purgantia remedia data, ſoleret *Sydehamus* dare anodyna veſperi, idem fecit in hoc caſu. Jubet, enim *ut ſingulis veſpertinis, poſt peractam catharſin, unica ſyrupi de Meconio, aliquantulum temporius, quam id fieri ſolet, propinetur* (*Epiſt.* 1. *Reſponſ. pag.* 315.) Unde ægri dolorum, qui adhuc aderant, levamen procul dubio receperunt.

Fuerunt tamen Medici quidam, circa narcoticorum uſum in cura rheumatiſmi, non ejuſdem opinonis cum *Sydenhamo*. Sic *Raulin* (*Des maladies occaſionnèes per les variations de l' air c.* 15. *p.* 315.) conſulit, ut ſtatim poſt primas ſanguinis miſſiones dentur quotidie veſperi narcotica. Vidi, hanc methodum tentatam fuiſſe; ſed affectus non reſpondebant ſpei, quæ de uſu horum remediorum concepta fuerat.

In omnibus fere ægris, febre arthritica, aut rheumatica, affectis, febris, & dolores circa veſperam augebantur, & datum tunc paregoricum ſemper male ceſſit: *Nam ægri admodum inquiete dormiverunt, delirarunt, habuerunt anxia inſomnia, ſæpe ſubito evigilaverunt, coacto hoc ſomno multum defatigati ſunt, toto poſtero die erant, ſoporoſi, ſubdeliri, & pulſus fuit celer, inæqualis, contractus* (*Storck anno Medico ſecundo p.* 120. 121.).

In quibuſdam ex his ægris mane dolor remittebat; tunc ſponte tranquillum ceperunt ſomnum, leviter ſudarunt, & poſt longe fuerunt alacriores: multi etiam ex his manebant vigiles, & debilitabantur. Ideo, matutino tempore, circa doloris remiſſionem, dabatur his paregoricorum remedium, a quo producebatur ſomnus tranquillus, reficiens, & ægri reddebantur aptiores ad ſuſtinendam exacerbationem dolorum veſperi ſecuturam.

Quantæ utilitatis ſit ſollicita obſervatio nocentium, & juvantium in morbis curandis, ad §. 602. 7. dictum fuit.

Si ægri admodum debilitati eſſent, & dolorum exacerbatio quotidie ſtata ho-

hora redierit, præcedente horripilatione, tremore, & frigore, tunc uncia media pulveris corticis Peruviani, intercalari tempore data, maximum levamen attulit.

Ubi a nimia dolorum exacerbatione tendinum ſubſultus, & membrorum convulſiones, oriebantur, quod aliquoties contigit, tunc opio, per epicraſin dato, licuit mitigare, ſopire. Videtur tamen prudentia ſuadere, ut memores ſimus ſemper moniti, quod *Ægineta* (*Lib.* 3. *c.* 78. *p.* 260.) dedit: *His, quæ torporem inducunt membris, narcotica Græci vocant, diutius non erit inſiſtendum, quam ut doloris vehementiam ſaltem lenierint. Si quidem largior ipſorum uſus ſic inſertum conſtringit humorem, ut in tophaceas durities, quas Græci* πῶρυς *appellant, occaleſcat, ac diuturnas motus difficultates pariat.*

Balneo leni tepido, fomentis antiphlogisticis loco affecto applicatis. Quantum hæc prodeſſe poſſint, pluribus dictum fuit ad §. 396. ubi de inflammationis curatione agebatur. *Sydenhamus* (*Sect.* 6. *cap.* 5. *pag.* 347.) loco dolenti perpetuo applicabat cataplaſma, & mica panis ſiliginei, & lacte croco tincto, vel *fol. Braſſicæ*; & hoc ſæpe renovandum voluit. Alii multi ſaponem Venetum in aquæ, & lactis partibus æqualibus ſolvunt, fomentumque tale dolentibus locis applicant perpetuo. Uncia media ſaponis Veneti in binis libris hydrogalæ ſolvitur plerumque ad hunc uſum. Solent omnia hæc balnea, & fomenta, tepide ſaltem applicari locis affectis.

Hombergius (*Acad. Royal. des ſciences l'an* 1710. *hiſtoire pag.* 46.) opinionem, quæ aliis paradoxa videbatur, habuit, rheumatiſmum poſſe curari balneo frigido æque, ac balneo calido, & ſudore. Cauſam rheumatiſmi ſtatuit ſerum acre, & tenue ſatis, quod, de venis exitum inveniens, diffundatur per muſculos quorum fibras pungendo turbet motum cumque magnam ſubtilitatem poſſideat illud ſerum, diffundatur quam plurimum, nec poſſit denno recipi, venis, ex quibus egreſſum fuit.

Cura ergo eadem videbatur exſpectanda, ſive ſerum hoc expelleretur de corpore, ſive ingrederetur denuo venas, ex quibus exiverat. Major calor expellet illud ſerum extravaſatum per tranſpirationem. Frigus conſtringet partes, ſicque ſerum denuo in venas adiget. Frigido balneo magis favebat *Hombergius*, ideo quod per frigus applicatum credebat impediri novi ſeri exitum de venis, dum interim ſerum antea extravaſatum, morbi cauſa, attenuatur, & diſſipatur. Calido balneo videbatur ipſi ſubtile hoc ſerum ſic diſponi, ut facilius de vaſis exire poſſet.

Circa finem elapſi, ſæculi, & initio hujus, nobilis Anglus, *Joann. Floyer* (*Of Cold-Bathing p.* 174.) multum laudavit uſum balnei frigidi, ad variorum morborum curam, & in primis rheumatiſmi. Venæ ſectionem, ac cathartici uſum præmittebat; diætæ ratio, & remediorum uſus, determinabantur a Medico, prout morbi indoles, & ægri conſtitutio, requirebant.

Balneum frigidum non adhibebatur, ſi æger incaluiſſet, aut ſudaret, ſed exſpectabatur, donec hæc ceſſaſſent. Non diutius manebant in balneo frigido ægri, quam per duo, aut tria horæ minuta. In primo balneo, poſtquam corpus totum penitus immerſum fuerat, nullam faciebant moram, ſed exibant ſtatim. Novem, aut decem vicibus, his balneis utebantur tantum, ita ut, bis, vel ter ad minimum, ſeptimanæ ſpatio balneum frigidum ingrederentur (*Ibid. p.* 24.).

Deſcribit caſum ægræ, quæ jam integro quadriennio laborabat rheumatiſmo (*Ibid. p.* 175.): *Articuli cubitorum, pugnorum, genuum, malleolorum, tumebant multum, & duri erant; dolebant omnes adeo, ut nullum motum ferre poſſet; digiti contracti erant omnino; brachia, & manus miro modo diſtorta; macies aderat corporis, & tuſſicula, quæ tabis dabant ſuſpicionem.* Difficilis cura

ra tanti mali prævidebatur facile. Cum autem nullum motum ferre poſſet ægra, ſellæ inſidens ter immergebatur balneo frigido, & terna talis immerſio pro uno balneo computabatur. Novem talia balnea adhibita fuerunt. Sed poſt ſingula balnea in lectum deponebatur, bibebat cereviſiam calidam, dabatur aliquid de *ſpiritu corni cervi*; unde profuſus ſudor ſequebatur, cum levamine. Dum ſemel, vel bis non ſequeretur ſudor, minus levamen percepit. Uſu ſic balnei frigidi, ſudoreque ſequenti, dolores, & tumores ſtatim minuebantur, dein omnino ceſſabant; artubus redibat motus; appetitus melior fiebat; toroſitas corpori reddebatur; ſicca tuſſis minuebatur.

Hoc felici ſucceſſu non tantum, ſed & plurimis aliis ſimilibus, edoctus auctor ſtatuit ſequentia: *Balnea frigida levare dolores rheumaticos, repellendo humores ſtagnantes in vaſa circulantia, qui dein ſequente ſudore evacuantur facile. Ideo ſudores inveniebat neceſſarios poſt balneum frigidum in cura rheumatiſmi adhibitum* (*Ibid.* p. 177. 178.). Ob hanc cauſam ſerio monet, non diu relinquendos eſſe tales ægros in balneo frigido; ſed tantum ter mergendos eſſe, ſtatim educendos, ut cito redeat nativus calor, & ſudor ſequatur, qui diſcutiet dolores, ac tumores. Plures caſus enarrat idem auctor, quibus ſuam opinionem probat (*Ibid.* p. 224. 225.).

Videntur balnea frigida tentata fuiſſe præcipue in rheumatiſmis inveteratis, dum non ſucceſſerant aliæ curandi methodi prius tentatæ. Sed *Antonius Cocchi* (*Dei Bagni di Piſa*, c. 4. p. 172.) qui Balnea Piſana deſcripſit, & illorum efficaciam laudat in curando rheumatiſmo, notavit ſequentia: *Verum eſt, quod in quibuſdam caſibus rheumatiſmi recentis, mediocris, & extenſi per ſuperficiem, in perſonis ſatis robuſtis, mira promptitudine, & felicitate diſſolvimus morbum ſola affuſione* (*docciatura*) *aquæ frigidæ ad partem dolentem aliquoties repetita. Unde per contractionem, & relaxationem canalium viciſſim factam, quam mechanicum tale remedium facit, humores ſtagnantes moventur, & in maſſam communem reduces libere circulant*. Antea, in *Capitulo inflammationis* §. 440. & 396. 6. ubi de ſedando impetu in ipſo loco inflammato agebatur, dictum fuit, hoc poſſe fieri duplici modo; vel laxando ſic vaſa obſtructa, ut tranſmittant per ultimos fines ſuos in venas moleculas obſtruentes immeabiles; vel ſic conſtringendo vaſa per refrigerantia, repellentia, aut aſtringentia, retropellatur obſtruens immeabile ex anguſtiis, in quibus hæret, ad latiorem vaſis locum: ſimul tunc notatum fuit, hanc methodum repellentem a veteribus Medicis ſæpe fuiſſe uſitatam, quando, a nulla cauſa evidente prægreſſa ſubito inflammabatur pars corporis; tuncque a fluxione deducebant originem. Sed ſimul pluribus probatum fuit, non ſemper prodeſſe refrigerantium, ac repellentium uſum, & requiri cautelam in horum applicatione, cum magnopere lædere poſſint, ſi non profuerint. Prudentis ergo Medici eſt, pro re nata diverſam ſeligere methodum.

Probe memini, me lumbaginem rheumaticam moleſtiſſimam, variis methodis tentatam, abſque ullo effectu, curaſſe, dum bis de die infuſum thymi, dilutum ſatis, forma vaporis, calidum, per tubum dirigebam ad locum dolentem mediæ horæ ſpatio; deinde leniter perfricabatur linteo calido per quadrantem horræ.

Vesicatoriis. Cum, uti antea dictum fuit, colluvie mucoſa tectæ partes inventæ fuerint in cadaveribus rheumaticorum; cum tumores quandoque naſcantur in rheumaticis, quibus diſſectis ſimilis prodit materia ſatis lenta; cum, licet morbus a febre incipiat, ſedata febre tamen ſæpe dolor augeatur, mirum non eſt, ſi a veſicatoriorum uſu coræ ſpem magnam conceperint Medici in rheumatiſmo, ad ſedandos dolores; præcipue, ſi febris jam ceſſaret penitus, vel ſaltem longe mitior

ior tantum ſupereſſet. Solvunt, uti notum eſt, veſicatoria epidermidem a cute, & ſub elevata epidermide colligitur magna lymphæ copia, quæ aliquando etiam ſatis viſcida eſt, & pertuſa tali veſica, per plures dies effluere pergit; unde non ſine ratione crediderunt, partem materiæ morboſæ, atque acrimoniæ irritantis, ſic tolli, & morbum minui. Obſervavit celeberrimus *Tiſſot* (*Avis au Peuple ſur la ſaintè c.* 11. *p.* 197.) Naturam ipſam tale quid indicare. Quandoque enim, licet rarius, terminatur rheumatiſmus per metaſtaſin materiæ acris ad crura, quæ ſtatim veſicas elevat; hæ apertæ in ulcera degenerant, quæ, ſi nimis cito claudantur, redeunt dolores rheumatici.

Magnum a veſicatoriis emolumentum vidi ſæpius. Curavi a moleſtiſſimo tali cervicis dolore nobilem virum, qui numeroſa tentaverat remedia incaſſum, cucurbitas, embrochas thermarum Aquiſgranenſium, unguenta, emplaſtra, frictiones &c. largum, acre ſatis, veſicatorium ſuaſi, ut applicaretur loco dolenti; obluctabatur æger; impetravi tandem; ingens lymphæ copia effluxit cum inſigni levamine; & paucorum dierum ſpatio integre convaluit.

Per hæc enim, & his ſimilia, irritantia morbis materies vel educitur, vel quandoque locum mutat; ſicque pars affecta dolore liberatur. Celebris apud Uratiſlavienſes Medicus *Tralles* (*Uſus Opii ſalubris*, & *noxius p.* 2. *p.* 312.) a ſuppreſſa ſæpius perſpiratione, dum ex conclavibus ægrorum calefactis egrediens exponebatur aeri frigido; nebulis, ventis, dolentiſſimo rheumatiſmo, humerum, & ſcapulam ſiniſtri lateris occupante, corripiebatur. Aberat febris; ſed ardebat humerus cum ſcapula, ita ut eryſipelaceum ruborem adeſſe conjiceret, cujus nullum tamen veſtigium aderat. Dolor moleſtiſſimus extendebatur ad pectoris, muſculos, & pleuritidem ſpuriam inducebat. Poſt largam venæ ſectionem, & optima remedia interna, externaque adhibita, idem dolor pertinaciter urgebat per quatuor dies. Confecit tunc Emplaſtrum ex contuſo ſemine ſinapi, in aceto fortiſſimo macerato, additis cera, & therebinthina, quo impoſito, *brevi eryſipelaceus rubor*, & *dolor in exterioribus*, *quem antea falſo adeſſe exiſtimaverat*, *vere movebatur*, *atque intus ſæviens rheumatiſmus feliciter abigebatur*.

Confirmavit tutum in hoc morbo veſicatorirum uſum *Storckius* (*Ann. Medic. ſecund. p.* 122. 123.) qui, febre ad juſtum moderamen redacta, applicuit locis dolentibus latum veſicatorium, quod, ſimulac incepit epidermidem elevare, dolores vel penitus delevit, vel multum imminuit ſaltem. Teſtatur, quod nullum unquam malum ſymptoma ex veſicantium applicatione obſervaverit; hinc nullus ferre fuit in corpore locis, cui hæc non applicuerit aliquando, ſi dolor urgeret. Tentavit & *Ranunculi pratenſis* folia recentia, in pultem contuſa, quæ partibus dolentibus applicuit, veſicatorii loco. Magnum ſemper dolorem excitavit hoc remedium; dein, epidermide in veſicam elevata, magna ſeri copia effluxit; quo facto, dolores rheumatici penitus diſſipabantur. Unde in pertinaciſſimis, & in veteratis articulorum doloribus *ranunculi* folia in pultem trita magnam dederunt utilitatem. Sed ulcus, a ranunculi foliis productum, longe diutius ſtillavit ſerum acre, & difficilius curabatur, quam ſi veſicatorium applicatum fuiſſet.

Cauteriis. Ultimum fere hoc remedium fuit, a veteribus Medicis ſatis laudatum, quod recenti rheumatiſmo non novi applicatum fuiſſe, ſed inveterato morbo, poſtquam alia remedia plura fruſtra tentata fuerant. Cauterium, tam actuale, quam potentiale dictum, ſequitur ſuppuratio, per quam ſeparatur eſchara, a cauterio applicato producta, a partibus ſanis; quod dum fit, ſæpe copioſus ichor exit ex ulcere, cum mali levamine. *Geſnerus* (*Epiſtolar. Medic. l.* 3. *p.* 83. *verſa*) dum acerrime laboraret Iſchiade, teſtatur ſequen-

quentia: *A principio etiam morbi, ſponto ortum eſt ulcus in ejuſdem lateris nate; quod mihi profuiſſe non dubito, & cauterii alicujus vicem præſtitiſſe*. Unde apparet, *Geſnerum* in illa opinione fuiſſe, quod ulcus a cauterio excitatum proſit, cum, eſchara ſeparata, facilis exitus ſit noxiis, quæ profundius latebant. Ad levandum dolorem Iſchiadicum juſſerat Medicus, ut panis, ex clibano prodiens, calidiſſimus, diſciſſus per medium, linteo, prius obvolutus, applicaretur loco dolenti. Oblitus æger hujus cautelæ, panem calidiſſimum nudum applicuit; unde cutis combuſtio ſatis profunda, ſuppurata poſtea, longo ſatis tempore pus fudit; & ſanato hoc ulcere, nullus dolor ſupererat (*Van der Heydens Diſcours, & advis ſur les flus de ventre douloureux*, *pag.* 131.). Similem caſum notavit *celeberrimus Tiſſot* (*Avis au Peuple ſur la ſantè pag.* 206.) de uxore, quæ dolentiſſimum rheumatiſmum brachii, quo laborabat maritus, perfricabat ſpiritu vini, qui, caſu a vicina candela accenſus, combuſſit partem affectam. Dum curabatur hæc ambuſtio, dolor rheumaticus integre deſiit.

Veteres Medici cauteriis in hoc morbo curando frequenter uſi fuerunt; in pertinaci nempe morbo, nec aliis remediis cedente. *Hippocrates* (*Libro de Affectionibus c.* 8. *Charter. t.* 7. *p.* 629.), de Iſchiade agens, dixit: *Si in unum aliquem locum decubuerit dolor, & conſtiterit, neque medicamentis expellatur, urito, quocumque loco dolor exſtiterit; ſed eum lino crudo inurito*. Hæc erat lenior uſtionis ſpecies, non abſimilis illi, quæ poſtea *Moxa* Aſiaticorum tentata fuit. Unde alio loco (*Libro de Internis affectionibus, cap.* 19. *Charter. t.* 7. *p.* 652.) de inuſtionibus loquens, dicit: *Urendæ vero ſunt carnoſæ quidem partes ferramentis; oſſeæ vero, & nervoſæ fungis*. Nec tantum uno in loco has uſtiones tentavit; ſed, poſtquam lacte prius craſſum reddiderat ægrum, tredecim locis cauteria applicuit: ſi in dextera corporis parte morbus adeſſet, ſub ſcapula dextra quatuor cruſtas inuſſit, coxendici dextræ tres, natibus duas, medio femori duas, genu unam, & unam malleolo: *Hic ſi ita uſtus fuerit, neque ſurſum, neque deorſum morbum progredi ſinit* (*Ibidem*). Alibi (*Ibid. c.* 53. *pag.* 677.) ubi de quadruplici Iſchiade agit, poſtquam varia medicamenta præſcripſit, dicit; *Et ſiquidem ab his juvetur, ſin minus, ipſum pluribus, & altis cruſtis, in oſſeis quidem partibus per fungos, in carnoſis vero per ferramenta, inurito*.

Ex his omnibus apparet, cauteria tantum adhibita fuiſſe, poſtquam plura alia abſque effectu tentata fuerant. Simul videtur ſperaſſe, ut ulcere, inuſtionem ſemper ſequente, via pararetur materiæ morboſæ, quæ dolorem producit circa articulos. *Celſus* (*Lib.* 4. *cap.* 22. *p.* 236.) hoc optime notavit. Ubi enim de coxarum morbis agit, pro ultimo remedio ſuadet, *tribus, aut quatuor locis, ſuper coxam, cutem candentibus ferramentis exulcerare*. Cum enim carnoſa adeo hæc pars ſit, leniora cauſtica, quæ per *Moxam* Aſiaticorum accenſam hodie tentari ſolent, quandoque non ſufficerent: *Cum vero ſæpe aliquid exulcerandum ſit candenti ferramento, ut materia inutilis evocetur, illud perpetuum eſt, non ut primum fieri poteſt, hujus generis ulcera ſanare, ſed ea trahere, donec id vitium, cui per hæc opitulamur, conquieſcat*.

Videtur & *Hippocrates* ſimilem effectum ſperaſſe a cauteriis. Dicit enim (*Sect.* 6. *Aphoriſm.* 59. *Charter. tom.* 9. *pag.* 289.): *Quibus, ab Iſchiade diuturna vexatis, Iſchium e proprio loco excidit, atque rurſus incidit, iis muci innaſcuntur*. In commentariis ad hunc Aphoriſmum *Galenus* monet, per Iſchium hic intelligi articulum Iſchii, & noluit ſequentem Aphoriſmum (*Aphor.* 60. *Ibidem pag.* 290.) ſeparandum eſſe a priori; ſed ambos ſimul in unam orationem conjungendos. Sic autem habet: *Quibus, Iſchiade diuturno vexatis, Iſ-*

Iſchium excidit, iis crus tabeſcit, & claudicant, niſi urantur. Tum ut exſiccetur mucus, uti *Galenus* (*Ibidem*) dicit: *ſicque mucoſa illuvies abſumatur, tum ut cutis laxitas, in quam articulus elabebatur, per aduſtionem ad condenſationem ducta, articulum arctet, & loco moveri prohibeat.*

Mitiora cauteria, quæ Veteres parabant ex lino crudo, fungis, & aliis quibusdam ſimilibus, hodie ex foliorum Artemiſiæ lanugine parantur, quæ tunc *Moxa* vocatur; longe leniora ſunt hæc, nec cutem in eſcharam comburunt, dolorque inde natus ſatis tolerabilis eſt, cum in Aſia pueri etiam abſque ejulatu cauterium ex *Moxa* paratum ferant. Applicui proprio femori ſatis magnum Moxæ conum, quem accendi in apice, & facile dolorem inde natum tolerare potui. Nullibi dolebam; ſed experimenti cauſa hoc tentare volui, antequam in ægris periculum facerem. Tota ſpes videtur in eo conſiſtere, ut ignis actione citius diſſipetur materia morboſa, quæ ad artus depoſita moleſtos illos dolores facit. Tentavi in Iſchiadico dolore, ſed abſque ſucceſſu. Profundius videtur hærere morbi cauſa, quam ut a leni Moxæ cauterio ſuperari poſſit.

Videantur illa, quæ ad §. 1278. de Moxa, ejuſque uſu, dicta fuerunt.

Crudelior longe inuſtio candenti ferro facta, quam horrent omnes, pauci ſubire volunt, pauciſſimi tolerare poſſunt illa conſtantia, quam *Tulpius* (*Obſervat. Medic. l. 3. c. 26. p.* 225.) vidit in animoſo juvene, qui, coxæ dolore excruciatus, remediis adhibitis nihil proficientibus, decrevit vehementi morbo ſuccurrere remedio æque vehementi. Juſſit Chirurgo, ut ferro candenti non tantum exureret cutem coxæ impoſitam, ſed ad os uſque per carnes adigeret. Inuſitata hæc crudelitas perterruit magis ferme Medicos, quam ægrum, qui fortiter hæc tormenta ſuſtulit, dum non curſim, ſed lenta manu, candens ferrum imprimebatur. A morbo ipſum, ex toto, vindicavit hæc crudelis medicina, per continuum profundi ulceris profluvium, quod tamdiu ſervavit, donec, evacuata omni materia, fuerit extra omnem recidivæ metum.

Magnam procul dubio laudem merentur illi, qui conati ſunt tentare novis remediis curam hujus morbi, dum medicamentis hactenus cognitis pertinaciter reſiſtebat malum, ita ut cauterii crudelis uſus tantum ſupereſſe videretur. Tentavit *Cicutæ* uſum *Storckius* (*Libell. ſecund. de Cicut. pag.* 75.) in homine 42. annorum, qui jam a plurimis annis paſſus fuerat dolorem vagum arthriticum, calore lecti multum auctum. Variis, externis, internis, remediis uſus fuerat, abſque ullo levamine. Nec balnea ſulphurea, aliaque diverſiſſimi generis, longo tempore adhibita, quidquam profuerant. Tandem materies hæc vaga figebatur ad humerum dextrum, & coxendicem ejuſdem lateris. Minuta eſt ejus lateris ſenſibilitas, acceſſit macies. Varia, interne, externe, tentata fuerunt, abſque ullo ſucceſſu. Nec vis electrica, per trimeſtre ſpatium applicata, quidquam profuit.

Cum multis ægris, in doloribus rheumaticis vagis, & fixis, profuiſſe vidiſſet cicutam, dedit mane, & veſperi decem grana extracti cicutæ, ſimulque copioſum uſum decocti radicum bardanæ conſuluit.

Poſt octiduum rediit æger; conquerebatur, auctos eſſe humeri, & coxendicis dolores, ſimul acceſſiſſe ingratam per totum brachium, & pedem formicationem.

Sumſit tunc mane, & veſperi ſexdecim grana extracti cicutæ, & perrexit in uſu decocti radicum bardanæ.

Die decimo quarto dolores minores erant. Verum in toto latere affecto, ut & in pede, & brachio, percipiebatur ſudor, pruriens, fœtens; oriebantur puſtulæ, albicantes, pellucidæ, acri ſero plenæ; ſenſibilitas longe major aderat in latere affecto; appetitus bo-

nus erat, alvus naturalis, vires ſat magnæ, fluxit urina copioſa, ardorem excitans in urethra, dum prodierit.

Incepit æger tunc ſumere mane, & veſperi viginti grana extracti cicutæ, & perrexit in uſu decocti radicum bardanæ.

Vigeſimo quarto die aucta adparuit brachii toroſitas, & aliqua advertebatur mobilitas; puſtulæ autem ſemper apparuerit copioſiores, nec deſit pruritus.

Trigeſimo ſexto die æger, per univerſum corpus, ingratum ardorem, & pruritum, conquerebatur; oriebantur ex ruptis puſtulis cruſtæ craſſæ, & ſcabies ſuperveniebat. Sed pes, & brachium longe erant mobiliora, ſat robuſta, optime ſenſibilia. Bis quotidie tunc lavabantur totum corpus infuſo cicutæ cum lacte parato; unde intra paucos dies cruſtæ plurimæ ceciderunt: puſtulæ autem hinc inde longe frequentiores comparuerunt, & augebatur pruritus.

Quinquageſimo die brachium moveri poterat in omnem partem; pes autem ægro videbatur adhucdum gravis, cæteroquin erat mobilis, flexilis; & in omni loco aderant optima ſenſationis ſigna.

Dedit tunc mane, & veſperi triginta grana, adeoque per diem integram drachmam extracti cicutæ; & loco decocti bardanæ exhibuit ſerum lactis. Corpus quotidie bis lavabatur infuſo cicutæ, cum lacte parato.

Octidui deinde ſpatio omnis pruritus ceſſavit; diſparuerunt puſtulæ, & omnes cruſtæ, æger optime convaleſcere cœpit.

Sexageſimo nono die æger ambulare potuit, & brachium in omnem partem movere, neque ex itinere unius & dimidiæ horæ multum defatigabatur.

Senſim tunc minuta fuit doſis extracti cicutæ, nec corpus amplius infuſo cicutæ lotum fuit; ſed juſſum ægro, ut ſeri lactis ingentem copiam quotidie biberet.

Octogeſimo die ſaniſſimus arceſſit *Storckium*, & gratias egit (*Libell. ſecund. de Cicut. pag.* 80.).

Poſtea placuit eodem *Storckio*, dum jam Archiatri munere fungebatur, explorare *Aconiti* efficaciam in proprio corpore. Habebatur hæc planta venenata admodum; ſed Vetula Lapponica, oleris inſtar, hac planta utebatur, ut prandium ſibi, marito, liberis, pararet, &, monita *celeberrimi Linnæi*, qui aderat, ridens, impune comedit hunc cibum.

Hortorum ornamento ſerviebat hæc planta frequenter; ſed ab ejus medico uſu abſtinebant omnes. Pulverem ex foliis, & caule paravit *Storckius*, cujus pauculum linguæ impoſuit. Sequebatur ardor linguæ inhærens diu, & momentanei, vagi, lancinateſque, dolores linguam pervadebant ſæpius; aſt, licet pulviſculus ille per bina horæ minuta ſupra linguam maneret, nec inflammationem, nec rubedinem, linguæ attulit (*Libell. de ſtramon. hyoſc: Aconit. c.* 3. *p.* 71.) ſed, quamdiu ardoris ſenſus in lingua aderat, copioſa affluebat ſaliva; cæterum nil mali.

Inſperſit eundem pulverem ulceri cancroſo, fungoſo; ſed nullus dolor, nec ardor ſequebatur. Per quinque dies idem tentabat, nec conſumebatur hæc fungoſitas.

Extractum dein ex hac planta paravit, cujus pauculum linguæ impoſitum levem tantum excitabat titillationem. Granum extracti Aconiti poſuit inter palpebram inferiorem, & bulbum oculi, nec inde afficiebatur aliter, quam a quocumque alio corpore heterogeneo. Per bina minuta reliquit extractum Aconiti in hoc loco; copioſæ quidem profluxerunt lacrymæ, ſed nullum peculiarem ardorem ſenſit. Dein tentavit, quid idem hoc extractum deglutinum in corpore proprio faceret: grana duo extracti Aconiti diu contrivit in mortario marmoreo, cum ſacchari albi drachmis duabus, ut fieret pulvis ſubtiliſſimus, cujus ſex grana ſumſit mane vacuo ventriculo, abſque ullo effectu obſer-

ſervabili; ſecundo die ejuſdem pulveris grana octo, tertio die grana decem, ſumſit, abſque ulla obſervabili corporis mutatione.

Audacior factus, quarto die mane ſumſit viginti grana ejuſdem pulveris; nec tamen ulla actio corporis turbabatur; ſed extrema, & totum corpus, præter conſuetudinem, multum tranſpirabant, madeſcebantque, toto die.

Idem tentavit per tres dies ſequentes, cum eodem effectu.

Octavo die a pulveris uſu ceſſavit; ſed mador ille non aderat amplius.

Repetiit hæc experimenta; aderat ſemper ille mador, ſi pulverem hunc ſumpſiſſet; ſi non, nullus mador ſequebatur.

Hinc concluſit, Aconiti extractum promovere tranſpirationem, ſudorem; &, cum nullæ functiones in corpore turbatæ fuerint, illud exhiberi poſſe ægris, incipiendo ab exigua doſi. Grana enim viginti hujus pulveris continebant tantum tertiam partem grani extracti Aconiti. Hinc convenire poſſet morbis, in quibus materies peccans per vias ſudoriferas poſt eſt expelli.

Tentavit pulveris hujus effectum in homine triginta, & aliquot annorum (*Ibid. p.* 75.) qui menſe Octobri tertiana febre laborabat, a qua curatus ſatis bene ſe habuit. Sed menſe Novembri ingens dolor corripuit totum latus dextrum: æger nec manum movere potuit; appetitus erat deletus, noctes inſomnes.

In quartum menſem uſque remedia omnis generis adhibita fuerunt, leniora, fortiſſima, tam externa, quam interna, abſque ullo ſucceſſu.

Dolores quandoque erant adeo vehementes, ut ejularet æger, inſtat eorum, qui crudelem torturam ſubeunt.

Data fuerunt grana decem pulveris modo deſcripti mane, & totidem veſperi, ſuperbibendo juſculum, vel infuſum qualecumque. Prima nocte ſudavit æger copioſe, quod ei antea non contigerat. Altero die iidem pulviſculi dati ſunt, & dolores fuerunt multo mitiores; noctu iterum ſudor, ſed multum fœtidus, nec debilitabatur ab his ſudoribus æger. Tertio die dabantur tres tales pulviſculi; noctu ſequebatur ſudor. Eadem doſis data fuit quotidie, id eſt medium granum extracti Aconiti, uſque ad duodecimum diem; omni nocte corpus ſudore maduit, uti etiam de die, dum æger in lecto fuit; ſexto jam die æger ab omni dolore liber fuit, & extra lectum ambulare potuit, appetitus rediit, alvus quotidie naturalis, ſomnus tranquillus.

Decimo tertio die æger, cum optime ſe haberet, abſtinuit ab horum pulverum uſu; ſed ſenſit, membra languere, & dolorem minari reditum. Juſſit hinc *Storckius*, ut per tres ſeptimanas, abſque ulla interruptione, quotidie ſumeret triginta hujus pulveris grana. Fecit hoc æger; actiones omnes reſtauratæ ſunt, macies diſparuit, nec rediit dolor, poſtquam a pulverum uſu ceſſavit. Binis autem ultimis ſeptimanis, quibus hunc pulverem æger ſumſit, nullus obſervabatur ſudor.

Alia occaſione, ubi de calculi renalis Diagnoſi agebatur, ad §. 1422. dictum fuit, quod in urina Arthritide vaga laborantium ſæpe fluctuent filamenta quædam, quæ, licet minus tranſpareant, quam urina, tamen inde educta inſtar cryſtalli pellucida ſunt, in magnam longitudinem diſtrahi poſſunt, &, dum exſiccantur, in calcem albam abeunt. Hæc credebatur eſſe materies morbi. Sed certe in eodem hoc ægro *Storckius* obſervavit, *urinam ſolito copioſius fluxiſſe, & multa geſſiſſe flocculamenta, & fila mucoſa* (*Libell. de ſtramon. hyoſc. Aconic. c.* 3. *p.* 78.).

Pluribus dein felicibus curationibus efficaciam extracti Aconiti confirmat, proponitque ſequentia (*Ibid. pag.* 100.): *Aconiti extractum eſſe innocuum, & valde efficax, medicamentum. Parva doſis præſtat id quandoque, quod alia fortiſſima remedia, magna doſi, & longo tempore, exhibita, efficere nequeunt. Acre, quod circa articulos, tendines, & oſſa,* ha-

hæret, irritat nervos, excitatque ſummos dolores, ſolvitur inde, agitur in motum, & per urinam, vel alvi fluxum, vel ſudorem, vel inſenſibilem tranſpirationem, ex corpre ejicitur.

Certe pleriſque ægris, quorum caſus deſcribit, dedit tantum granum medium extracti Aconiti ſingulis diebus. In unico homine a tali doſi incepit; ſed tertia ſeptimana dedit quotidie tres quartas partes grani; & in principio ſecundi menſis auxit doſin, ita ut æger quater de die quindecim grana ſumeret hujus pulveris, ſicque interum granum extracti Aconiti ſumeret quotidie, nec opus fuit doſin augere poſtea, quum optatus inde ſequeretur ſucceſſus (*Libell. de Stramon. hyoſc. Aconit. c.* 3. *p.* 100.)

Effectus hujus remedii erat, ut plurimum, aucta perſpiratio, & ſudor. In quadam fœmina ab uſu illius augebatur totius corporis perſpiratio quidem, ſed & alvus aliquoties quotidie ſolvebatur (*Ibid. p.* 106.). Fœmina quadragenaria, quæ integrum annum hos cruciatus paſſa fuerat, & cui in manuum, & digitorum articulis nodi, tophique duriſſimi, quaſi veræ exoſtoſes, formabantur, qui mole nucem juglandem majorem ſuperabant, nec præ dolore attactum ferebant, ejuſdem remedii uſu, primo quatriduo ingens levamen percepit, &, finito tertio menſe, ſolo uſu extracti Aconiti curata, Noſocomio valedixit. Nec per alvum, nec per urinam, nec per vias ſudoriferas, manifeſta evacuatio fuit obſervata (*Ibid p.* 103.).

Non credo, ægrum, hoc morbo afflictum, facile candentis ferri tormentis ſe traditurum, niſi prius tentaverit illa, quæ modo laudata ſunt. Pulchrum horum effectum toties vidi, & plures alii mecum, ut nunquam poſtea ſuaſerim cauteria in curando rheumatiſmo.

Medicamentis summopere diluentibus, atque emollientibus simul. Hæc in primis in initio morbi locum habent; tunc enim, cum febre continua, dolor atrociſſimus dilacerans adeſt, qui ad minimum motum ſæviſſime augetur. Solet hinc rheumatiſmus incipiens tractari, ut morbus inflammatorius. De his remediis, in cura inflammationis, & morborum inflammatoriorum, jam dictum fuit ſæpius. Larga copia hæc ſolent adminiſtrari, quantum ventriculus ægri tolerare poteſt: Dum *Sydenhamus* de cura rheumatiſmi agit, remediorum talium ſimplicem uſum commendat (*Epiſt.* 1. *Reſponſoria p.* 403.) dicens: *Niſi obſtarent præjudicia vulgi, nullus dubitarem, methodum jam dictam aliis etiam morbis, quorum impreſentiarum nomen reticere libet, accommodare. Quod ſane ægris magis prodeſſet, quam ſolemnior ille remediorum pompa, quæ jam moribundis, tamquam beſtiis, ut mox immolentur, coronatis, male collocatur.*

Egregius Medicus *Brocklesby* (*Œconom. and Medical obſervations p.* 116.) dum curabat in caſtris milites a rheumatiſmo incipiente, ſi athleticum habitum haberent, largam venæ ſectionem imperabat, & dein largam copiam decocti avenæ propinabat, in ſingula cujus libra ſolvebat drachmam nitri puri; quandoque & addebat ſaccharum pro edulcoratione. Suaſit, ut hujus remedii, ſed calidi, tantam ſumerent copiam, quantum ventriculus ferre poſſet, & obtinuit quandoquæ, ut primis 24 horis milites biberent ſex, octo, decem, imo duodecim, libras decocti avenæ nitroſi; repetebat venæ ſectionem, ſi opus eſſet, & pergebat in largo hoc nitri uſu per tres, vel quatuor dies optimo cum ſucceſſu. Levamen inſigne percipiebant ægri; ſed & ſæpe ſanabantur integre, copioſiſſimo orto ſudore. Simul a copioſo nitro ſumto alvus evacuabatur ſemel, vel bis de die, ſatis magna copia. In paucis, qui ſalubri illo ſudore diffluebant, ſtrictior alvus per cliſma duci debuit.

Plerumque, in dolentiſſimo inflammatorio rheumatiſmo, intra ſeptem, vel octo dies cura ſuccedebat radicalis; in illis nempe, qui in vigore ætatis hoc morbo tentabantur.

In

In morbis acutis inflammatoriis largo uſui nitri indulſi ſatis: unciam mediam, imo & drachmas ſex, intra viginti quatuor horas dedi ſæpius; ſed ſemper curam habui, ut magnam diluentium copiam ſimul ſumerent ægri. Nihil metuebam a vi frigefaciente nitri; cum certo ſcirem, illam tantum obtinere illo tempore, dum nitrum ſolvitur, evaneſcere ſatis cito, poſtquam nitrum ſolutum eſt; quod optime notat egregius auctor, & experimentis probat (*Œconomic. and Medical obſervations p. 122. & ſeq.*).

Prudenter autem addit (*Ib. p. 126.*) talem methodum non tentandam eſſe, niſi in rheumatiſmo inflammatorio incipiente. Ubi enim morbus jam remittit, uti & in illis, qui rheumaticos dolores vagos patiuntur, abſque febre, vel cum febre modica tantum; & in his, qui diuturno jam rheumatiſmo, aut iſchiadico, & coxario dolore, torquentur, alias curandi methodos adhibuit.

In doloribus rheumaticis inveteratis, vel ad quamvis etiam aeris externi mutationem recrudeſcentibus, nil mihi ſucceſſit melius, quam ſi darem ægris largam copiam infuſi, vel decocti, ex talibus parati, quæ magnos motus non excitant in corpore, fundunt tamen omnia fere concreta, diluunt, perſpirationem augent leniter. *Ligni Saſſaphras* uncia media, duabus libris aquæ fervidæ infuſa, leve tale decoctum ex tribus *ligni ſantalis*, ex *quinque radicibus aperientibus*, felicem effectum præſtitit ſæpius. *Radicem leviſtici*, & *glycirrhizæ* plebeis ægris ſuaſi, ut inſtar potus theæ infunderent aquæ fervidæ, & potarent calide ſæpius de die. Levi pretio hæc haberi poſſunt, & inſigniter proſunt, nec corpus ullo modo turbant.

Victu tenuissimo. In hac re ſatis ſeverus fuit *Sydenhamus* (*Sect. 6. cap. 5. p. 347.*) qui interdixit prorſus carnibus non tantum, ſed & illarum juſculo, quantumlibet tenui, lympidoque. Concedebat tantum juſcula hordeacea, avenacea, panatellam, & ejuſmodi, cum aqua pura parata; pro potu cereviſiam tenuem, mitemque, cui tamen præferebat ptiſanam, ex hordeo, rad. liquirit., acetoſa &c., paratam. *Boerhaavius*, dum exquiſitiſſimis hujus morbi tormentis diſcruciaretur, ſolo lactis ſero vitam ſuſtinuit, per dies duodecim, ſatis conſtantibus corporis viribus. Facile apparet, tenuiſſimum victum tantum habere locum in primo morbi vigore. Dum enim dolores, & reliqua ſymptomata remittunt, vel levior rheumatiſmus in longum trahitur, ſevera illa victus tenuiſſimi regula non amplius locum habet.

Quiete, Tepore lecti. Notum eſt, & antea in morborum acutorum cura ſæpius dictum fuit, *Sydenhamum* laudaſſe, ut ægri ſubinde lecto exirent, & in ſedili manerent per aliquod tempus, prout vires tolerare poterant; ſic obſervabat febrium intenſitatem minui, &, erecto corporis ſitu, a capite averti morbi impetum. Cum autem rheumatiſmus a febre continua inciperet, dixit *Sydenhamus* (*Sect. 6. c. 5. p. 347.*). *Volo interim, ut per aliquot horas ſingulis diebus lecto ſe abſtineat; cum calor, qui a jugi decubitu naſcitur, morbum promoveat, intendatque.* Dum rheumatiſmus artus ſuperiores occupat, hoc tentari poſſet; ſed, ſi lumbos, vel artus inferiores occupet, vix poſſibile videtur, ut ægri lectum relinquant. *Boerhaavius* (*Alberti Schultens Orat. Acad. in memor. Herm. Boerhaav. pag. 67.*) dum ſævum rheumatiſmum patiebatur: *integros menſes in dorſum recumbere coactus fuit, abſque ut vel tantillum ſe commovere auderet; quod ad minimam inflexionem laterum irritata tormentorum ſævities præſentiſſimam necem intentaret.*

Præterea blandus lecti tepor hujus morbi curationi prodeſt; licet enim non ſemper opus ſit largum promovere ſudorem, debitam tamen perſpirationem conſervare ſummopere neceſſarium eſt. Unde ægri monentur a Medicis, ut, morbo jam remittente, vel & penitus

ceſſante, non exponant ſe aeri frigidiori, ob periculum recidivæ, quæ ſæpe curatu longe eſt difficilior. Inde etiam autumnali tempore valido rheumatiſmo correpti vix in integrum reſtituuntur, antequam gratus verni aeris tepor adſpiret.

Et ad finem curationis frictione sicca calida. Quando nempe dolor jam eo uſque remiſit, ut frictionem ferre poſſint ægri. Quandoque enim poſt rheumatiſmum ſupereſt in articulis tumor, & difficilior mobilitas, quæ frictionibus multum poterunt emendari.

Pulcherrime de frictionum efficacia ſcripſit *Celſus* (*L.* 2. *cap.* 14. *p.* 88.) & ſtatuit: *uſus frictionum omnes ex una cauſa pendere, quæ demit. Nam & adſtringitur aliquid, eo dempto, quod interpoſitum, ut id laxaretur, effecerat; & emollitur, eo detracto, quod duritiem creabat; impletur, non ipſa frictione, ſed eo cibo, qui poſtea ad cutim, digeſtione quadam relaxatam, penetrat.* Videantur & illa, quæ de frictionum uſu ad §. 28. ad §. 133. in curandis obſtructionibus dicta ſunt. Sed frictione oritur velocior humorum motus per vaſa in parte, quæ fricatur, augeturque calor, & quidem ſatis valide, ſi valida, & diuturna adhibetur frictio; unde, in fine curationis rheumatiſmi, frictio laudatur, quæ in morbi principio noceret, & ægris intollerabilis foret, ob doloris augmentum. Unde prudenter de frictionibus *Celſus* (*Ib. p.* 89.) dixit: *Amat hoc auxilium valetudo longa, & jam a primo impetu inclinata.* Refutat autem illos, qui ſtatuebant, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur; unde ſequeretur, etiam in principio rheumatiſmi frictiones adhibendas eſſe: *Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus, citius tamen adhibito auxilio tolli &c. poteſt morbus minus gravis eſſe, quam fuerit, neque ideo tamen ſolvi, ſed reliquiis quibuſdam inhærere, quas admotum aliquos auxilium diſcutiat* (*Ibidem.*) Hinc, ubi de coxarum morbis agit (*L.* 4. *c.* 22. *p.* 835. 236.) quorum ingens dolor eſſe conſuevit, & qui difficillime curantur, ſuadet: *Frictione quoque utendum eſt, maxime in ſole, & eodem die ſepius, quo facilius ea, quæ coeundo nocuerunt, digerantur. Eaque, ſi nulla exulceratio eſt, etiam ipſis coxis, ſi eſt, cæteris partibus, adhibenda eſt.* De reliquis, quæ ad lumbaginem rheumaticam, & dolorem coxarium, vel iſchiadicum, curandum ſpectant, quædam adhuc ſequenti paragrapho dicentur.

Una cum usu antiscorbuticorum. Cum rheumatiſmus (§. 1493.) arthritidi, podagræ, ſcorbutoque, agnatus morbus vocari ſoleat, mirum non eſt, antiſcorbutica remedia ad curandum hunc morbum adhibita fuiſſe *Boerhaavius* (*Albert. Schultens Orat. Academ. in obitum H. Boerhaavii p.* 67.) non in morbi principio, & ſummo ejus vigore, *ſed quum jam eatenus remiſiſſet, ut Medicinam pati, & audire, velle videretur, ſuccos preſſos bibit herbarum cichorei, endiviæ, fumariæ, naſturtii aquatici, veronicæ aquaticæ latifoliæ, copia ingenti; ſimul deglutiens abundantiſſime gummi ferulacea Aſiatica. Inde ad miraculum convaluit.* Probe memini, quod, dum in collegiis poſtea de hoc morbo loqueretur, dixerit ſæpius, ſe & *trifolii aquatici* ſuccum, amarum valde, addidiſſe reliquis, idemque hoc remedium aliis commendaſſe, tanquam efficaciſſimum.

Quandoque contigit *Storckio* (*Anno Medico ſecundo p.* 121.) dum plures rheumaticos curandos habebat in Noſocomio, cujus curam gerebat, ut *tumores circa articulos comparuerint abſque magna febre, & ſine multo dolore. In his caſibus remedia antiſcorbutica plurimum juverunt.* Succum *cochleariæ, naſturtii aquatici*, dedit, optimo cum effectu. Verum his tantum uſus fuit, poſtquam morbus jam miteſceret per venæ ſectiones, & alia remedia adhibita, vel ex ſua indole lenior eſſet.

Cum morbus ille ſæpe ſit pertinax, & quandoque reſiſtat optimis quibuſvis remediis, uti ex ante dictis ſatis patuit,

tuit, mirum non eſt, quod optimi etiam Medici tentaverint nova quædam remedia, & efficacia, quæ nondum ad curam hujus morbi adhibita fuerant.

Celebris in Arte Medica *Joannes Huxham* (*Obſervat. de aere, & morbis Epidem. p.* 140. 141.) dum deſcribit febrim catarrhalem, menſe Novembri 1737. epidemice graſſantem, notat, quod ſequenti menſe evaneſceret; ſed permulti inciderent in Arthritidem, & rheumatiſmum pertinacem, cujus curam optime deſcribit. Cum nihil magis in hoc morbo prodeſſe videret, blando, tepido, per omnia membra diffuſo, ſudore, hunc bonis remediis promovere conabatur. Obſervabat tamen, poſt febrim penitus ſubactam, obſtinatiſſimos ſæpe permanere dolores rheumaticos, pro quibus expugnandis nihil invenit præſtantius, quam *vitri antimonii* infuſum in vino generoſo factum, aromate addito aliquo ſtomachali: *Poſſidet enim, experto crede, poſſidet totas Antimonii vires; quippe quod, epotum largiter, maximas movet vomitiones; in minuta tantum quantitate, ad guttas viginti, aut triginta, exhibitum, ſudores elicit benignos; paulo majore doſi alvum ſolvit leniter.*

Cum mirabilis illa vitri antimonii efficacia vino concilietur, abſque ulla fere jactura ponderis, minutiſſimis ſtibii efluviis tribui debent omnes illi effectus, quæ anguſtiſſima corporis vaſa permeant facile abſque læſionis periculo.

Licet autem olim *Huxhamus* varios Chemiſtarum, & Alchemiſtarum proceſſus tentaverit, ut ex Stibio medicamentum aliquod utile exprometet, & plures antimonii præparationes mirabilis agnoſcat virtutis, *hoc tamen affirmat ſanctiſſime, nihil inde melius, nihil tutius, nihil efficacius, deprehendi unquam, quam tritum illud, & ſimplex vitri Antimonialis infuſu ex vino albo generoſo.*

Scripſerat mihi ante viginti annos celeberrimus *Sauvages*, quod vis electrica applicata loco dolenti in rheumatiſmo profuerit inſigniter. Mulieri, integro biennio Arthriticis doloribus dire cruciatæ, applicuit electricos ſuccuſſus celeberrimus *Haenius* (*Rat. Medendi Part.* 3. *c.* 6. *p.* 240.) ſed paucos tantum ictus primis diebus adhibuit, quos tulit egregie; tulitque eoſdem poſtmodum ſenſim auctiores. Tertia dein ſeptimana motui apta, & doloribus libera fuit, ita ut per quinos dies integre curatam ſe crederet; ſed rediit, partim ſaltem, antiquum malum, percepitque ad carpum utrumque tumorem, qui, remittente dolore, abiit, dolore repetente, rediit. Hinc loco mota fuiſſe videtur morbi materia, non exturbata de corpore. Hoc confirmatur & experimentis, quæ in Noſocomio Upſalienſi tentata leguntur (*Verhandelingen uytgegeeven door de Hollandſe Maatſchappy der Wetenſchappen te Haerlem* 3. *Deel p.* 526.). Sæpe enim inventum fuit, articulorum dolores evaneſcere, dum ſcintillæ electricæ proſiliunt; ſed videbatur morbi materia introrſum pelli, & ſequebantur periculoſa magis ſymptomata. Sæpe enim poſt repetita hæc tentamina ſequebantur capitis dolores, vertigines, ventriculi moleſtiæ, validi dolores abdominis, qui denuo ſedabantur, ſimulac morboſa materies articulos iterum occuparet. Quidam, dum hæc tentabantur, copioſam excernebant urinam, & nocte ſudabant valide, unde ſperabatur, morbi pertinaciam ſic vinci poſſe; verum prius enumerata mala redibant, & vehementiora quidem.

In dolore Iſchiadico, dum applicabatur vis electrica, quidam inſigne levamen preceperunt; ſed redibant poſtea dolores. In aliis nullum ſequebatur levamen. In quibuſdam, vis electrica ſtatim dabat magnam felicis ſucceſſus ſpem; verum poſt paucos dies elapſos morbi vis diris doloribus viſcera occupabat (*Ibid. p.* 530.)

§. 1494.

§. 1494. SI lumborum ſedem occupans lumbago rheumatica, ſi coxam iſchiadicus, vel coxarius dolor audiens, eadem methodo, licet paulo difficilius, curatur.

Hic agitur de rheumatiſmo, qui lumborum regionem occupat, & de Iſchiade, dum rheumatiſmus coxæ articulum, ac vicina obſident. Verum quidem eſt, quod eadem curandi methodus adhibeatur, de qua actum fuit præcedenti paragrapho; attamen unanimiter conveniunt Medici, quod in binis his locis ſi figatur rheumatiſmus, cura difficilior ſit, & longior plerumque, quam in aliis corporis locis. Simul patebit ex mox dicendis, quod & aliqua in cura varietas quandoque occurrat; de qua re agendum erit.

Muſcularis, quæ in lumbis locatur, fabrica, nervi ex medulla ſpinali orti, vertebræ dorſi, expanſiones tendinoſæ, coxæ articulus profundus, muſculis validis tectus, nervi Iſchiadici adeo magni &c. facile demonſtrant, ingentes moleſtias a rheumatiſmo in his locis exſpectandas eſſe, & curam, cæteris paribus, fore difficiliorem.

At quo magis in tenuiſſimis fuerit venulis, ac in plurima corporis neceſſitate conſtitutis, & in nervis, & oſſibus multis, ac denſis, eo ſane tum permanentiſſimus morbus eſt, tum ægerrime profligatur (*Hippocrat. de Affectionibus c.* 8. *Charter. t.* 7. *p.* 629.). Obſervavit & eadem quæ in Iſchiade laborantibus toties contingere videmus: *Quum Iſchias fit, dolor coxe connexionem invadit, & extremam natem, & lumbum; tandem vero per totum etiam crus dolor deerrat* (*Ibid.*). Tunc enim non levis ſuſpicio eſt, nervum Iſchiadicum ab hoc morbo affectum eſſe; quod confirmatur ex illis, quæ *Celſus* de eodem morbo dixit (*Lib.* 2. *c.* 8. *p.* 75.) *In coxæ doloribus, ſi vehemens torpor eſt, frigeſcitque crus, & coxa, alvuſque niſi coacta non reddit, idque, quod excernitur, mucoſum eſt, jamque ætas ejus hominis quadrageſimum annum exceſſit, is morbus erit longiſſimus, minimumque annuus.* Non ſine ratione ergo *Cotunius* (*De Iſchiade Nervoſa Commentar p.* 2. & 6.) de Iſchiade nervoſa ſcripſit, quam diſtinguit jure ab aliis coxa malis, licet ſimilibus: *Duas ſummas Iſchiadis ſpecies diſtinxit; alteram, in qua dolor, fixus in coxa, ulterius non excurrit; alteram vero, in qua ſubjectum læſæ coxæ pedem continuo tractu propagatus attingit.* Ultimam hanc Iſchiadis nervoſæ nomen mereri judicavit egregius auctor, cujus tractatus de hac re editus ab omnibus legi meretur. Videmus jam apud veteres Medicos hinc inde quædam Iſchiadis nervoſæ veſtigia. Dum *Aretæus* (*Lib.* 2. *de cauſ. & ſign. morb. diutun. c.* 12. *p.* 67.) de hoc morbo agit, dicit: *Quod ſi dolor in intimis nervis demoretur, & articulus non calens callapſus ſit, neque extumeat, frigidum hunc eſſe dixerim, in quo ad caloris revocationem medicamenta calida requiruntur; multis autem valde acribus opus eſt.* Iſchiadicus enim ille dolor ſæpius occurrit abſque ullis inflammationis ſignis, abſque febre; & hinc mirum non eſt, quod frigidus talis morbus a Veteribus vocetur; vel ſi febris, & inflammationis ſigna in initio adfuerint, his jam ſuperatis, manet tamen dolor ille pertinax. Sic *Trallianus* (*Lib.* 11. *c.* 1. *p.* 623. 624. 625. *Paul. Æginet. l.* 3. *c.* 78. *p.* 264.) notat, *Euphorbium* magnos dolores a frigido humore natos mitigaſſe; & in genere uſum eorum, quæ ſcutim calefaciunt, rodunt, vellicant, profuiſſe. Unde teſtatur, ſe vidiſſe inſigne levamen *a ſeminibus ſinapi*, & a *cantharidibus*, applicatis. *Nam puſtula, quæ a medicamento fiebat, rupta, multus humor excernebatur, atque, hoc eveniente, multum ſe levari dicebat æger.* Verum quidem eſt, quod *Trallianus*, licet hos effectus vidiſſet, non laudet hæc experimen-

menta, cum acria per ſe admoveantur loco dolenti. Credebat enim ſic evacuari tantum illud, quod tenue eſt; craſſum autem, & terreſtre relinqui, & infigi articulis; quod integram morbi ſanationem redderet difficiliorem. Nec videtur abſque ratione hoc metuiſſe *Tralianus*. Fatetur enim *Cotunnius* (*De Iſchiade Nervoſa p.* 72.) ſequentia: *Accidit etiam iis, qui nervoſa Iſchiade poſtica laboraverant, ut emplaſtri* (*veſicatorii*) *opera excitata veſica ſerum quandoque funderet tenaciſſimum, glutinique par, quod ſerum cum evaſit, vetus Iſchias evanuit. Adeo ut in his ægris, ſi primi veſicantis opere emerſit lentus ille, & tenax humor, primùm veſicans depulerit omnino morbum: ſin minus, primi veſicantis ulcere conſolidato, toties oportuit veſicans iterare, donec glutinem illud penitus eliceretur. Habeo frequentes caſus, qui vel tertium veſicans repetito exegerint* (*Ibid. p.* 72.). Plures dein ægrorum caſus deſcribit, qui modo dicta probant. In uno ex his a primo veſicatorio effluxit flaviſſimum tenue ſerum, cum doloris levamine. A ſecundo veſicatorio excitata veſica ampla, qua rupta exivit ſerum ichtyocollæ tenacitatem habens: dolor adhuc inde imminutus fuit. Poſt tertium veſicatorium orta veſica tres fere uncias lymphæ mucoſiſſimæ continebat, & poſt triduum omnis dolor evanuit (*Ibid. p.* 73. 74.).

Tenuius illud ſerum, poſt primum veſicatorium applicatum, ex maxima veſica ſponte rupta per crus depluens, latiſſime excoriavit omnia cruris loca, quæ attigit (*Ibid. p.* 72.).

Acre ergo adeſt in tali morbo, quo educto, lenitur; ſed & acre illud, tenaci mucoſo humore inviſcatum, morbi pertinaciam conſtituit, vix ſuperandam, niſi illud viſcidum, qui irretitum hæret, tolli de loco affecto poſſit.

Acre illud variam nocendi intenſitatem habere poſſe, docent obſervata. Lumbago, & Iſchias, merito inter morbos chronicos numerantur. Septuagenario majorem hominem vidit *Cotunnius* (*Ibid. p.* 6.) qui per triginta fere annos Iſchiadem toleravit, cætera ſanus. *Storckius* (*Ann. Medic. ſecund. p.* 124.) in Noſocomio ſuo aſtitit homini, qui, una cum valida admodum febre, dolorem ad lumborum vertebras patiebatur adeo acutum, ut diu, noctuque ejularet. Venæ ſectiones repetitæ, remedia antiphlogiſtica, externe, interne, applicata, nequaquam dolorem mitigaverunt; nec juvit quarta morbi die applicatum veſicans latum; omnia in pejus ruebant, & ſeptimo die periit convulſus. *Sectione Anatomica binæ ultimæ lumborum vertebræ, ea parte, qua medullam ſpinalem ambiunt, inventæ ſunt penitus putridæ, & in nigrum fœtidum ichorem ſolutæ*. Caput oſſis femoris in minutiſſima fragmenta corroſum aliquoties vidit (*Ann. Medic. p.* 98.).

Hinc videtur patere ratio, cur Medici tentaverint, morbi materiam per alvi evacuationes tollere; per anum enim acria ingeſta, bilis corrupta, & ſimiles alii humores degeneres toties, cum ſucceſſu evacuantur. A dyſenteria intempeſtive ſuppreſſa quandoque dolor Iſchiadicus ortus fuit. In ſene illo ſeptuagenario, tot annis Iſchiadem paſſo, tanta manſerat in crure affecto motus facultas, ut baculo innixus ſatis commode incederet. *Cotunnius* (*De Iſchiade Nervoſa p.* 8.) credit, hoc factum fuiſſe, quia tertio quoque menſe, etiam in provecta hac ætate, inſignem ſanguinis copiam per hæmorrhoides excerneret.

Magnæ mutationes partium, quæ coxendici vicinæ ſunt, forte quandoque proſunt: *Quædam, priuſquam conciperet, coxendicem dolebat; poſtquam vero concepit, non amplius dolebat. Vigeſima autem a partu die iterum doluit* (*Epidem. l.* 2. *Charter t.* 9. *p.* 139.). Quantùm mutetur uterus tempore graviditatis, notum eſt; ſed viginti dies poſt partum mutatio illa vel in integrum reſtituta eſt, vel ſaltem inſigniter minuta.

Sed videntur Medici ſperaſſe Iſchiadis levamen, a mutato inteſtino, recto in primis. Sic *Hippocrates* (*De Internis af-*

ſectionibus c. 53. Charter t. 7. p. 577.) de Iſchiade agens, ex ſale, oleo, decocto hordei, paratum clyſma injici jubet: *ſi a ſanguine ægrotanti velis enemate alvum ſubluere, quo pituitam, & ſanguinem a coxendicibus revoces.* Verum eodem loco, poſtquam granum cuidium propinavit, acrius clyſma, ex cumino trito, colocynthide tenuiſſime trita, ſale, & melle, adhibet. Acris ſucci *tithymali* guttas quinque ficu exceptas commendat *Galenus* (*Lib. 2. de remed. parabil. c. 24. Charter t. 10. p. 631.*). Ubi de *Thlaſpi* ſeminibus agit (*De ſimplic. Medic. facul. l. 6. c. 8. Charter. tom. 13. p. 178.*) agnoſcit, quod acrem vim habeant, adeo ut internos abſceſſus rumpant, ſi potentur, menſes moveant, & fœtum necent: *Semen hoc per ſedem infuſum, ſanguinolenta evacuans, prodeſt iſchiadicis.* Clyſmata, ex colocynthide & nitro parata, adeo acria, ut ſanguinem educant, laudat *Rhazes* (*Freind hiſtory of Phyſick t. 2. p. 52.*) ad curandam Iſchiadem; additque, quod in mille ægris & amplius ſemper ſucceſſerit cura, & tantum defecerit, ubi adeo inveteratum eſſet malum, ut exuſtionem requireret.

Fatetur *Cotunnius* (*De Iſchiade Nervoſa p. 59.*) ingenuę, quod hæc tentamina Iſchiadem curandi per acria clyſmata viderit, & ab his factas perfectas curationes obſervaverit, plurimas etiam acceperit ab hominibus fide dignis. Agyrtæ enim, & agricolæ, ſambuci decoctum, cui tithymali lac uberrime addebant, toties per anum injiciebant, donec dejectiones ſanguineæ ſequerentur. Alii ex ſaturo Bryoniæ decocto, magna copia parato, tot clyſteres conſequenter injectabant, donec, inter ſummos cruciatus, ſanguinem funderent inteſtina: *In quibus tamen affuit ſæpe, cohorruit, & ægrotantium miſeram doluit vicem, quos videbat ſub iſta clyſterum carnificina fere exanimes; magis etiam illos, qui, his novis cruciatibus toleratis, morbum nihilominus integrum retulerunt.*

Unde confirmare videntur illa, qua *Rhazes* dixerat; qui, ubi hæc incaſſum tentata fuerant, unicam ſanationis ſpem in cauterii actualis uſu poſuiſſe videtur; ſed *Cotunnius* (*Ibid. p. 61.*) in presbytero, triginta trium annorum, iſchiade laborante plura incaſſum tentata fuiſſe aſſerit: *Intra biennium bis dolentior ſedes, poſt majorem femoris trochanterem, ignito ferro fuit inuſta profunde; bis plena tolerata hydrargyroſis; ex bryoniæ decocto pluries uſurpati clyſteres, uſque ad ſanguinis dejectionem &c. dolentiori coxæ loco ſuperpoſito cutis ſetaceo trajecta eſt, maximaque mercurii dulcis, ſtibio adnexi, per tres pene menſes, copia data, ſic ut ſaliva ubertim efflueret; morbo tamen, uti jam antea, viribus integro.*

Dum hæc omnia perpenderet attenta mente egregius ille auctor, cauſam Iſchiadis poſſe hærere in ipſis nervis, in primis in ipſis nervorum truncis, vel & in ramis majoribus, credidit, & hanc rem ſedulo inveſtigavit. Non quidem putavit, quod acre quid hæreret unquam in liquido hoc ſubtiliſſimo, quod per nervos ab encephalo receptum, diſtribuitur per totum corpus. Sed conſideravit, nervoſam ſubſtantiam, dum a capite per corpus diſtribuitur, & tenerrimæ fabricæ eſt, ſemper muniri vaginis, ſatiſque firmis quidem, & ſolidis; vaſa ſanguinea perreptant has vaginas lympha ſatis copioſa, & in majoribus truncis nervoſis magnæ ſatis molis inveniuntur. Ab his vaſis ſecerni credit tenuem lympham, quæ perpetuo fovet, & humectat nervoſam proprie dicendam ſubſtantiam, & ab omni exſiccatione defendit; lymphamque hanc tenuem a venis bibulis reſorberi denuo, poſtquam munere ſuo functa eſt; niſi enim hoc fieret, perpetuo, ex oſculis arteriarum, in cavam vaginam hiantibus, excreta, augeretur nimia ejus copia, & vaginæ hydropem produceret.

In hac lympha acre ſolutum poteſt hærere, & dolorem magnum excitare in ſubſtantia nervoſa, quæ membranoſa hac vagina continetur, & defenditur.

Verum notari meretur, quod ſpinæ dorſi cavum, medullam ſpinalem conti-

tinens, majus ſit, nec integre repleatur a medullas; adeoque circa medullam ſpinalem, per cavum ſpinæ dorſi deſcenderem, ſpatium inſigne ſupereſt: dura mater per magnum occipitis foramen tranſit, & vaginæ cavæ inſtar, uſque ad imum os ſacrum ſpinalem medullam includit.

Vagina hæc duræ matris adeo ampla non eſt, ut undique ambitum attingat circumpoſiti ſpinæ cavi; neque adeo anguſta eſt, ut incluſam medullam proxime complectatur; ſed a ſpinæ cavo aliquantum diſtat, maxima retrorſum ad ſedem apophyſium ſpinoſarum, & ab ambitu incluſæ medullæ inſigni ſpatio ſejungitur. Duo hæc intervalla, cum integer eſt homo, vacua non ſunt, ſed quodque ſua repletur materia. Nam, quantum dura mater a ſpinæ cavæ parietibus diſtat, tantum farcimine ſemper celluloſo repletum vidit *Cotunnius*, molli, fluenti, & pinguedine ſæpe diviti; cujus vice in tabidis vapor mucidus, mucus verus in hydropicis, ſanguineus vapor in fœtibus, adfuit, qui laborioſum ob partum ſuffocati perierint. Quidquid autem ſpatii eſt inter vaginam duræ matris, & medullam ſpinalem, id omne plenum etiam ſemper eſt: non medulla quidem ipſa in viventibus turgidiori, non nube vaporoſa, quod, in re adhuc obſcura, ſuſpicantur ſummi viri; ſed *aqua*, ei quidem ſimili, quam circa cor continet pericardium, quæ ventriculorum cerebri cava implet, quæ auris labyrinthum, quæ reliqua tandem complet corporis cava, libero aeri nequaquam adeunda.

Similem aquam adeſſe in calvariæ cavo, credidit egregius auctor, & omnia replere intervalla, quæ inter cerebrum, ac duræ matris ambitum inveniuntur; qualia ſub cerebri baſi ſemper aliquot occurrunt: hæc in primis in tabidis, & ſenibus apparent, in quibus cerebrum inſigniter coarctatur, diuriuſque fit; quodque natura vix capere calvaria potuit, ætatis incremento, aut tabis vi, duratur, & ſenſim fit calvaria minus. Unde in tabidorum, & ſenum cadaveribus, calvariæ fornice diligenter exſecto, ſicubi jam illæſa dura mater circa cerebrum incidatur aquoſus rivus ſtatim exſilit, quo exhauſto, concidit pura mater in cerebrum, laxa tota, & in rugas fatiſcit.

Unde concluſit *Cotunnius* (*De Iſchiade Nervoſa. p. 6. 9.*) quod in hominibus hæc lex obtinere videatur, ut circa ambitum medullæ ſpinalis, ſpatium aqua completum creſcat ætate. Nam, quod nullum eſt pene in fœtu, cujus medullam, maxime in colo, duræ matris vagina amplectitur, ætatis incremento in magnam amplitudinem evadit. Ipſiſſimis fere *Cotunniis* verbis uſus ſum, ut tanto evidentius pateret ejus de Iſchiade nervoſa ſententia.

Credidit ſimul, Anatomicos non obſervaſſe illam aquæ circa cerebrum, & in ſpina collectionem, quia, cerebrum perſcrutaturi, caput a cervice reſecant; hinc effluit omnis humor, circa cerebrum, & medullam ſpinalem collectus. Quare dat methodum diſſecandi integri cadaveris, ut illa lympha demonſtrari poſſit. Lobis enim cerebri ſuſpenſa manu elevatis, utraque ethmoidis cribroſa ſedes aqua ſcatere obſervabitur; cerebrique reliqui elevatione apparebit, ſub nervorum opticorum conjunctione, & ad latera protuberantiæ ovalis, quidquid in capitibus a collo ſejunctis vacuum apparet, aqua plenum eſſe, quæ & ſinum vaginalem quinti paris, & meatum accouſticum, totum implet. Circa caudicem vero oblongatæ medullæ omnis intercapedo aqua completur, & ſi, encephalo integre ablato, erigatur totus cadaveris truncus, vagina duræ matris, quæ ſpinalem medullam continet, aqua, medullam omnem circumcingente, plena obſervabitur. Si, his factis, ab aliquot lumborum vertebris latera præſcindantur, atque inferior pars vaginæ duræ matris, caudam equinam complectentis, jam detecta incidatur, humor lympidus effluet, & humor, qui circa ſummam medullam ſpinalem aderat, ſenſim deſcendet, donec per imam aperturam totus effundatur. Quod ſi, ca-

capite integro, lumborum vertebræ aperiantur, & dura mater, medullam ſpinalem includens, incidatur, humor affatim emerget; quo exhauſto, ſi caput cadaveris attollatur, & concutiatur verſus locum apertum, quaſi nova ſcaturigine reſerata vis aquæ uberior redundabit.

Cum hæc tentamina in viginti pene adultorum hominum cadaveribus iteraverit, quatuor uncias, aliquando & quinque, ex ſpinæ cavo educere potuit aquæ lympidæ, quandoque in flavedinem vergentis; in fœtibus vero, difficili partu ſuffocatis, ſubrubram ſemper, atque opacam offendit (*Ibidem p.* 10. 11.).

Aqua hæc igni admota non concreſcit; ſed, dum ebullit, ſpumeſcit, odorem exhalat juris carnium calentis odori perſimilem, &, ſenſim reſoluta in vaporem, abſque minimo coaguli ſigno evanuit. Septies hæc experimenta tentavit, eodem cum ſucceſſu.

Cum autem ſingulos nervos, ex medulla ſpinali productos, appendice quadam infundibulo ſimili, laxæque inſtar vaginæ, excipat dura mater, hinc videtur lympha, ſpinalem medullam ambiens, in has nervorum vaginas, tranſire poſſe. Plura tentamina inſtituit *Cotunnius* (*De Iſchiade Nervoſa pag.* 26.) in iis potiſſimum nervorum vaginis, quæ nervos in iſchiadicum truncum coalituros extra ſpinam perducunt. Laxior hæc vagina eſt, quæ truncum iſchiadicum ambit, & arteriarum ibi magnitudo tenta eſt, quantam non vidit in aliis ullis nervorum vaginis *Cotunnius* (*Ibid. p.* 32.) unde deducit rationem, quare iſchias nervoſa frequentius oriatur.

Hinc patet, iſchiadem nervoſam oriri poſſe a nimia copia lymphæ, qua diſtrahitur nervi vagina, & incluſa nervoſa filamenta comprimuntur; unde dolebit minus, quam torpebit, crus. Si acrimonia lymphæ peccet, tunc dolor erit acrior, & permanens. Sed, utralibet ex cauſa duxerit originem, veſpertinis temporibus iſchiadica paſſio erit acerbior (*Ibid. p.* 36. *&* 37.).

Iſchiadem nervoſam in duas ſpecies diſtinxit *Cotunnius* (*Ibid. p.* 2.) in poſticam nempe, & anticam.

Poſtica fixum dolorem habet in coxa, præcipue poſt majorem femoris trochanterem, qui ſurſum ad os ſacrum, deorſum per exterius femoris latus ad poplitem uſque, vim ſuam extendit; raro hic dolor in poplitem deſinit, ſed fere ſemper a poplite, per capitis fibulæ exteriora declinans, in priorem deſcendit cruris partem, quam ſecundum exterius latus ſpinæ tibiæ anterioris percurrens, ante malleolum exteriorem, in dorſum pedis tandem deſinit.

Altera ſpecies Iſchiadis nervoſæ, antica nempe, fixum dolorem in inguine oſtendit, qui per interiorem femoris, ac ſuræ partem propagatur.

Monet (*Ibid. p.* 78.) quod Iſchias nervoſa poſtica morbus ſit longe frequentiſſimus, antica longe rarior, minuſque moleſta: inſidet hæc nervo crurali, cujus ductum doloris ſenſus manifeſte perſequitur. Cum autem ille nervus in toto ſuo decurſu undique ſtipetur muſculis, diſpellitur humor, qui in vagina moram trahendo plus augeretur. Unde facilius curatur, & ſemper ceſſit, miſſo primum ſanguine ex hæmorrhoidibus, vel pede ſubjecto, tum alvo matutinis horis evacuata communibus clyſteribus. Memini, me in *Hippocrate* (*Prædict. l.* 2. *c.* 18. *Chartar. t.* 8. *p.* 827.) legiſſe ſequentia, quæ partim ad Iſchiadem anticam, partim ad poſticam forte referri poſſent. De coxendicum morbis agens, dicit: *Quibus his morbus eſt quidem in lumbis, & cruribus, non autem affligit adeo ut decumbant, conſiderare oportet, an alicubi ſint collectiones in coxa, & interrogare, an ad inguem dolor progrediatur; ſi enim ambo hæc habet, diuturnus fit morbus.* Hæc ad anticam iſchiadem ſpectare videntur. Dein ſubjungit: *Interrogandum inſuper eſt, an in femore torpores adſint, & ad poplitem progrediantur, &, ſi hoc confiteatur, rurſus interrogare; an & per tibiam ad ſumum pedum procedant; quicumque enim pleraque horum*

§. 1494. *confeſſi fuerint, his dicendum eſt, quod crura ipſis aliquando calida, aliquando frigida, fiant.* Iſta ad poſticam iſchiadem potius referenda videntur.

Dein generalem Prognoſin dat: *Quod ſi morbus hic, lumbos relinquens, aliquibus ad infernas partes vertatur, eos confidentes eſſe jube. Quibuſcumque vero coxas, & lumbos non relinquens ad ſupernas partes convertitur, malum eſſe id prædicendum eſt.*

Poſtica ergo Iſchias, quæ antica longe frequentior eſt, majorem curæ difficultatem habet: illam conſiſtere in nervi iſchiadici affectione, *Cotunnius* (*De Iſchiade Nervoſa p. 4.*) ſtatuit, nec potuit in cadavere unquam inveſtigare hujus aſſerti veritatem, cum hac iſchiade peremtus nemo ipſi occurrerit: *Quod ſedem doloris attinet, ea eſt talis, ut ſi velit æger ejus decurſu ab oſſe labro ad ſubjectum pedem digito commonſtrare, ille, velut peritiſſimus Anatomicus, ſuccurrentis iſchiadici nervi viam egregie perſequetur.*

Confirmari videtur hoc aſſertum ex epiſtola *Conradi Geſneri*, quam miſit 15. Novembris 1560. *Coſmæ Holzachio* Medico, deſcribens Iſchiadem, qua laboraverat, ubi ſequentia leguntur: *Laboravi hoc malo acerrime, cum prius fere ignorarem, quid dolor eſſet: in coxendice quidem levis dolor fuit, ſed ingens ad quatuor ſub genu digitos, parte exteriori, ubi etiamnum manent reliquiæ, ſi digito præſertim premam. Cum doloris vehementia ceſſaret, ſtupor quidam, & gravitas excepit* (*Epiſtol. Medic. Conrad. Geſneri l. 3. p. 83. verſa.*). Eſt hic præciſe ille locus, cui *Cotunnius* veſicatorium juſſit applicari, ad curandam poſticam iſchiadem nervoſam.

Contigit tamen poſtea *Cotunnio*, ut homo moreretur, qui Iſchiadem nervoſam paſſus fuerat, exſtinctus febre epidemica putrida, & ingenti alvi fluxu. In cadavere nates corruptæ erant, & pes uterque ad tibiam mediam uſque laborabat aqua intercute. Inveniebatur nervus iſchiadicus dexter, adhuc vaginis indutus, a coxa ad tibiam ſolito coloratior, cum omnes vaginæ flaveſcerent, craſſiores ſolito: ipſe nervus etſi pallidior, non erat a colore flavo immunis: a fibulæ capite ad pedem imum albidior erat nervus, & lympha plenus, ita ut vaginæ repletæ inſigniter diſtarent a nervo.

Ut poſſet conſtare, an color ille nervi iſchiadici dextri forte proprius, & naturalis in hoc homine eſſet, opportuiſſet videre & ſiniſtrum nervum iſchiadicum, qui hoc morbo non laboraverat. Verum fervida tempeſtas, aperti abdominis, cluniumque fætor, & metus contagii, qui ſummus erat apud omnes, impediverunt, ne hoc tentaretur. Unde fatetur auctor, quod nihil ex hac diſſectione decernere auſus fuerit (*Cot. de Iſch. nervoſa p. 42. ad 45.*).

Ad curationem obtinendam Iſchiadis morboſæ poſticæ, maximam ſpem poſuit in applicatione veſicatorii, etiam repetita, ad talem locum, ubi nervi notabiles, nullis ferre muſculis tecti, ſub cute incumbente decurrunt. Cum autem in hac iſchiade a coxa ad fibulam dolor magis ſæviat, a fibula ad pedem minus, credidit, materiæ acris majorem copiam a coxa ad fibulam in nervi vaginis hærere, indeque metuendum, ne veſicatorio ad imam tibiam, dorſumque pedis applicato, viæ longitudo, aut vaginarum nervoſarum major in illis locis anguſtia, deſcenſui materiæ, ejus evacuationi obſtaculum facerent; hinc applicuit illi loco, ubi caput fibulæ locatur, ſub genu, in externa cruris parte, veſicatorium, & in femoris, cruriſque delineatione, quam dedit, hunc locum exacte notavit.

Probat hujus curæ efficaciam variis obſervationibus. Notabant autem ægri, dum flueret locus a veſicatorio irritatus, ſupernas ſedes doloris originem relinquere, & ſenſim verſus ulcus veſicantis deſcendere, donec irritans lympha exiviſſet tota. Poſtea dolor, qui adhuc aderat a fibula ad pedem uſque, evanuit; quo tempore ulcus veſicantis ſolidatum eſt. Unde putavit, ob ſitum cruris horizonti paralelum, æque ad ulcus deſcendiſſe humorem occupantem ner-

nervi vaginam, tum a coxa ad fibulam, tum a fibula ad pedem, eademque via fuiſſe evacuatum (*Cotunnius de Iſchiade Nervoſa pag.* 70. 71.).

Fatetur auctor, quoſdam caſus ſe vidiſſe, ubi, veſicatorio ad caput fibulæ applicato, dolor a coxa ad fibulam evanuerit, manente tamen dolore a fibulæ capite ad pedem uſque. In tali caſu, ad imum tibiæ, quatuor tranſverſis digitis ſupra malleolum exteriorem, aut ad ſumum pedis dorſum, veſicans applicuit, feliciſſimo cum effectu. Dina hæc loca in icone huic libello affixa exacte notata ſunt. Fatetur, quod olim crediderit, veſicatorio pedis dorſo applicato poſſe directe omnem humorem, qui ſuperas omnes iſchiadici nervi vaginas infarciret, educi. Sed conſtanti experimento didicit, nullibi veſicatorium dolentius agere, quam in hoc loco; unde dein non amplius lentavit.

§. 1495. Hinc apparet morbi hujus frequentia, varia admodum facies, ſummum periculum, ſi cerebro, vel pulmoni incubuerit, maxima difficultas eum hic detegendi; diſcrimen, in quod præcipitat calidiorum uſus, vel præmatura narcoticorum exhibitio.

Ex illis, quæ hactenus dicta ſunt in præcedentibus paragraphis, patet, rheumatiſmum frequenter ſatis occurrere Medicis, imo quandoque epidemico modo graſſari; in primis autumnali tempeſtate (vide §. 1491.) cumque toties originem ducat, dum calefactum corpus ſubito frigori exponitur, nova ratio frequentiæ hujus mali patet.

Varia autem facies morbi eſt, cum demonſtratum ſit §. 1490. quod Arthritidi, Podagræ, Scorbuto, agnatus ſit rheumatiſmus; cum juncturas quorumcumque artuum obſideat; cum toties locum mutet, quandoque idoneæ curationi cedat feliciter, aliquando pertinaciter reſiſtat (vide §. 1492.) & articulos motu privet per totam vitam. Si lumbos, vel coxam, obſideat, curatur difficilius (vide §. 1494.).

Quamdiu rheumatiſmus articulos occupat tantum, acerbiſſimis ſæpe doloribus miſeros torquet ægro, & magnas moleſtias per totam vitam relinquit, ſed raro lethalis eſt; ubi capiti, vel pulmoni incubuit, ſumum adeſt ſtatim periculum, & quandoque ſubita mors ſequitur (vide §. 1491.). Difficultas detegendi rheumatiſmum, dum cerebrum, vel pulmonem occupat, quandoque non levis eſt. Ubi prius articulos occupavit malum, & dolores articulorum, abſque bonis ſignis, levantur ſubito, novaque apparent ſymptomata, quæ cerebrum, aut pulmonem affici docent, peritus Medicus non dubitabit de metaſtaſi materiæ morboſæ in hæc viſcera, & monebit, ſummum vitæ periculum adeſſe. Verum ſi incipiens rheumatiſmus, antequam ullam partem corporis affecerit prius, ſtatim pulmoni, aut cerebro incumberet, in Diagnoſi morbi ſumma foret difficultas. Cum autem (vide §. 1493.) in rheumatiſmo curando antiphlogiſtica adhibeantur remedia, in medendi methodo non ſequeretur inſignis error ab hac cauſa.

Calidiorum remediorum uſum in primis non vacare periculo, præcipue in morbo incipiente, eodem loco monitum fuit. Poſtquam autem febris rheumatiſmi comes, deſiit, vel inſigniter minuta fuit, feliciter, & tuto calida remedia, larga aquæ copia diluta, data fuerunt; uti pariter ibidem dictum fuit.

Narcotica remedia, ſpe leniendi acerbos rheumatiſmi dolores exhibita, nocuiſſe ſæpius (§. 1493.) conſtitit, ſimulque monitum fuit, quo morbi tempore, qua cum cautela, illorum uſus concedi poſſit. Quæ omnia fidelibus optimorum Medicorum obſervationibus confirmata ſunt.

FINIS.

HERMANNI BOERHAAVE
LIBELLUS
DE MATERIE MEDICA,
ET REMEDIORUM FORMULIS,
QUÆ SERVIUNT
APHORISMIS
DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

AUDITORIBUS SUIS
S.
H. BOERHAAVE.

EGO, poſtquam animum Medicinæ, ex Auctoritate Procerum Academicorum, docendæ applicui, id in primis credidi mei eſſe muneris, candide ut Vobis exponerem, ſimpliciterque illa, quæ, veris experimentorum, ſucceſſuumque eventis, firma in arte cognoſcuntur.

Sane, eo quidem propoſito, perſcrutabar relicta nobis hodie ex iis, quæ ſapienti induſtria explorata ſibi, ſatiſque ſpectata tradidere Veteres. Illa vero, ubi compoſui rebus, quas Medicinam faciendo deprehendebam, inveni obſervatæ ſollicite Naturæ veſtigia ubique depreſſa; neque adeo certius quid ſperari poſſe, neque aliunde colligi meliora.

Ferebat interim animus & illa utcunque perluſtrare, quæ dominante per Europam barbarie, Arabes, Perſicorum nacti monumenta eorum inventis addiderunt, quæque in Latinum verſa ſermonem noſtræ intelligentiæ patebant. Sed dolui, Gentem ſolertiſſimam, licet ſubnixa eſſet tam utilibus adminiculis ejus ſubtilitas, parum boni, mali plurimum, Medicæ attuliſſe diſciplinæ!

Neque perfunctorie deinde excuſſi Recentiorum placita, pulcherrima profecto commendata ſpecie, ſive Phyſices excultæ fructus, ſive ſpectaveris artium liberalium Medicinæ promovendæ adhibitarum effectus. Gaudebat utique his intentus animus! Interea tamen, licentia fingendi, aſſumendi audacia, feſtina nimis, & ambitioſa ad conſummandam Medicinam properatione, primorum vero Auctorum contemptu, neglectu, vel ignoratione, ipſa quidem ſcientia Medica damni plus, quam emolumenti, omni hoc molimine accepiſſe videbatur: materiem certe, unde inſtrui felicius queat illa, liberaliſſime aggeſtam a noſtris, ut gratamur arti, ita deploramus ejus fata, quod tumultuaria opum collectione obruta verius, quam adjuta, ſiet.

Inſtituto itaque hoc rerum examine, quid, quæſo, rationi conſentaneum magis, quam ut conjicerentur in adverſaria, quæcunque in omnibus hiſce adeo ſana, ut peritus nemo de fibe horum ambigat? Hac itaque perfuncto opera prius dein conandum fuit, ut, ex ſparſis his, conficeretur corpuſculum quoddam, ad leges diſciplinæ concinnatum; in quod & ipſe intueri poſſem ſedulo, quoties in artis exercitatione verſarer, ſimulque eo referre, ſi quid novi forte, aut inſoliti appareret; poſtremo ut hac agendi ratione veri quid, & digeſti animo impreſſum meo veſtros in uſus fideliter effundere liceret.

His demum cauſis natum vidiſtis *Libellum*, quo auſus fui ſcripta aggravare Medica, *de cognoſcendis, & curandis Morbis*. Cujus profecto toties me puduit, quoties defectus ejus mihi nimis notos ipſi putare aggredior, Veterumve componere operibus. Hoc ſcilicet me metiens pede impar deprehendor, qui legitime Auctoris boni titulum ambire ſuſtineam. Neque tamen abeſſe poteram ab audacia evulgandi hoſce *Aphoriſmos*, niſi deeſſe voluiſſem muneri, quod mihi dederat publica Auctoritas, cui obſequia debeo.

Opus igitur aggreſſus quum cogitarem ſemper, ſola ut eſſet cura mederi, atque cavere quam religioſiſſime, ne quid irreperet, quod periculoſo ſemper hac in arte errori cauſam præberet, neceſſarium duxi in toto opuſculo nullum commemorare Medicamentum.

Nec injuria; namque id in primis arbitrabar nocere, dum, audito remedii nomine, & morbi, exercendæ ſe pares arti jactant Empirici, impune in hominum perniciem graſſantes, donec ſero ſolo tandem cadaverum experimento ſapiunt.

Quum interim Diſcipulis deberem exempla, præſcripſeram ideo in privatos horum uſus pauca *de Materia Medica*, hujuſque ordinandæ legibus, tantum ut ſervirent iis, qui intento me animo audiverunt diſſerentem in ſcholis domeſticis de occaſione, qua ſola utilia evaderent.

Eſtis vero idonei Vos teſtes, quanta circumſpectione utar, quam ſæpe tædioſe fere ad faſtidium uſque minutiarum conſideratione odioſus ſim, priuſquam Vobis titulo *Medicamenti* vel minimum quid laudare auſim, pulchre gnarus, nihil dari, quod ubique bonum; contra vero id, quod hac rerum facie ſalutare fuerat, mutata conditione, pernicioſum ſæpe deprehendi.

Nefas itaque putavi *Medicaminum* nomine hæc ipſa evulgare; ſed cum admonitione ſevera modo deſcribenda dare his, qui, operam mihi ſedulo dederant, pro tenuitate mea, idoneas cautelas inculcare conanti. Sed, quod doleo, longe aliter evenit; me quippe nec conſulto, nec volente, in uſus publicos extundenda curavit hæc Londini Vir eruditus, alte nimis de vili hoc opuſculo, ejuſque Auctore, ſentiens, & ſcribens; neque tamen ita res geſta, quin errores ſimul bene multi, & noxii, in edendo contigerint.

Coactus ita recenſui, correxi, amplificavi, nonnulla; unde deſcribendi labore levati iis utamini. Audacter interim & moneo fideliter, morbi hiſtoriam fideliter edocti, ſcrutati *Materiæ Medicæ* noxios æque, ac effectus ſalubres, ita demum auxilii utilis bonitatem affectetis aſſequi; cæteris nocebit magis, quam proderit, quidquid hoc opellæ eſt. Cui, ut emaculatius prodiret, curam impendit, Veſtroſque in uſus indicem adſcripſit eruditiſſimus Vir, SAMUEL DU RY, Medicinæ Doctor, atque Excultor, laudatiſſimus. Valete. Scripſi Lugd. Bat. 17$\frac{1}{2}$19.

IN CURATIONE MORBORUM FIBRÆ DEBILIS, ET LAXÆ.

SECT. 28. Num. 1.

Materies, in qua elementa, apta conſtituendæ fibræ forti, continentur.

Lac Fœminæ ſanæ, ætate integra, motu ſalubri exercitatæ, victu laudabili utentis, ſi ſuctu hauritur, aut calidum bibitur illico, non mutatum igne: hoc reliqua ſuperat, ſi poſt coctionem in nutrice peractam, potatur. Proximum eſt Aſininum, dein Caprinum, ac Bubulum. *Uſus definitur iiſdem legibus.*

Ovi recentis albumen adhuc tepens, dilutum in lactis, & aquæ æqua portione, ſine ullo igne adhibito. Jura carnium optima huic propoſito, quæ parantur ex carne a pinguitudine accurate repurgata animalis ſani, junioris, exercitati, contuſa, minutim ſciſſa, in machina Papiniana elixa, frigefacta dein in hac ipſa machina, iterum ab omni ſupernatante pingui, & fæcibus depurata.

Si olla hæc deficit, athenum ſubſtitui quidem poteſt, ſed ſubtilius exhalando perit; unde patet cauſa ferociæ animalium, quæ ex raptu aliorum, quæ viva devorant, aluntur.

Ex Gallinaceo genere paratum præfertur cæteris, Vitulinum dein, poſtea Ovillum, Bubulum denique, probantur: quæ ex permiſtis fiunt, meraciora habentur reliquis.

Decoctum Panis.

℞. *Panis tritici cum furfuribus rite fermentati, bis cocti,* *unc.* viij.
Aq. putealis puriſſim. lib. iij.

Coque in vaſe figulino clauſo per ſpatium 1. horæ, addendo ſemper, quantum coctione exhalat, aquæ, dein cola per ſataceum.

Gelatina Panis fit.

Si decoctum præcedens exhalat ad ignem, donec ejus pauxillum in lapide frigido fuſum coeat.

Cremor Panis erit.

Si frigefactum decoctum ſpiſſitudinem cremonis induit.

Si hujus *Gelatinæ* pauxillum lacti, juſculo, vino, cereviſiæ, aut aquæ miſcetur, fiunt varia levis nutrimenti genera.

Si ſumitur Decocti deſcripti lib. j.
Succi Citrei unc. ſs.
Aq. ſtill. Cinnam. drach. ij.
Vin. Rhenani. unc. iv.
Sacchari q. ſ. ad gratum ſaporem;

habetur decoctum panis gratiſſimum, ſaluberrimum. *Cujus doſis* unc. j. *omni hora calide ſumenda.*

Rurſum, ſi eidem *vitelli ovorum* miſceantur, fit aliud, ſed viribus idem, edulii genus. *Cujus parcior, cæterum idem uſus.*

Vina Florentina auſtera, item Gallica rubra acerba, ut & Græca nigreſcentia adſtringenti ſapore prædita, commendatur; quia & uberrima ſpirituum copia, & roborante fibras virtute, præſtant.

SECT. 28. Num. 4.

Acido auſtera Vegetabilia.

Acaciæ fructus, ſuccus, flos, cortex. *doſ.* ſucci inſpiſſati *a gran.* IV. *ad drach.* j.
Acaciæ Permanicæ, ſeu Pruni ſylveſtris, ſuccus inſpiſſatus. *gran.* vj. *ad drach.* j. ſs.
Acetoſæ ſpecies, ſuccus.
Anſerina.
Belliricæ *drach.* j. ad iv.
Berberis fructus, ſuccus.
Biſtortæ radix.
Capparis fructus, cortex, radix.
Corni fructus immaturi, folia.
Cupreſſi fructus, folia.
Cynosbatos flores, fructus, ſpongia.
Cydonia mala, & pyra, & horum mivæ.
Filicis radix.
Fragaria.
Fraxini cortex.
Granatorum flos, poma, cortex.

Hypericum totum.
Hypociſtidis ſuccus inſpiſſatus. *drach.* j. *ad* v.
Lapathi folia, flos, ſemen, radix.
Meſpilorum fructus immaturi.
Myrobalani omnes. *gran.* v. *ad drach.* ij.
Myrti folia.
Nymphææ maj. folia, flores.
Omphacium.
Pimpinella.
Portulaca.
Pruna ſylveſtria.
Pyra auſtera.
Quercus folia, glandes.
Quinquefolium.
Rhabarbarum. *drach.* ſs. *ad drach.* ij.
Rhus obſoniorum folia, grana.
Roſarum rubrarum flores.
Sanguiſorba.
Sedum majus.
Sorbi fructus.
Tamarindorum fructus *unc.* j. *ad unc.* ij. pulpa rite preſſa, & purgata. *unc.* ſs. *ad unc.* ij.
Tamariſci cortex.
Terra falſo dicta Catechu.
Tormentillæ radix.
Ex quibus infuſa, decocta, extracta, pilulæ, vina medicata, formæ variæ, facile parantur. v. g.

Infuſum aſtringens.

℞. *Anſerinæ.* m. j.
Pimpinellæ. m. ſs.
Tormentillæ rad. unc. ſs.
Conſciſſa infundantur cum lib. j. ſs. aquæ fervidæ ſpatio 1. horæ.
Doſis unc. j. *omni trihorio interdiu.*

Decoctum ſimile.

℞. *Fol. Oxylapathi.* m. j.
Flor. Roſar. rubr. unc. iv.
Cort. Tamariſci. unc. ij.
Rad. Acetoſæ. unc. iv.
Sem. contuſorum Lapathi. drach. ij.
Coque cum aquæ ferratæ, libris viij. per $\frac{1}{4}$ horæ. Colaturæ unc. j. Capiat ter, quater, in die.
Capiat unc. j. *ter, quater, in die.*

Vel.

℞ *Acetoſæ.* m. ij.
Rad. Biſtortæ. unc. ſs.
Fol. Granator. drach. ij.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ horæ. lib. j. ad. miſce. *Syrup. myrtini.* unc. j. *Uſus idem.*

Conditum ſimile.

℞. *Mivæ Cydoniorum.* unc. j.
Conſerv. roſar. rubr. unc. ſs.
Flor. Granat. drach. j.
Syrup. myrtini q. ſ.
F. Conditum.
Doſ. drach. j. *ter, vel quater, de die.*

Extractum ſimile.

℞. *Acetoſæ.* m. viij.
Lapathi hortenſis. m. iv.
Quinquefolli. m. vij.
Minutim ſciſſa, bene pura, in aquæ q. ſ. cocta, fortiter preſſa per prælum, in vaſe amplo exhalent in ſpiſſitatem extracti, a *gran.* x. ad *drach.* ij. vel adde huic extracto.
Radic. Biſtortæ ſiccæ. q. ſ.
ad maſſam idoneam formandis pilulis.
Doſ. gran. iv. *ad* xv.

Vinum medicatum.

℞. *Sem. contuſ. Acetoſæ major.* drach. vj.
Flor. Granator. drach. v.
Rad. Cappar. unc. ij.
Cortic. Fraxini. drach. x.
Fol. Pimpinellæ. m. ij.
Conſciſſa, & contuſa infunde ad vini Rubri *Graviſh* dicti, vel *Pontacq.* lib. iij.
Capiat unc j. *ter, quater, in die.*
℞. *Cortic. Radic. Capparid.*
Tamariſc. ana unc. j.
Flor. Hypperici cum ſtipit. unc. ij.
F. S. A. vinum medicatum cum vini auſteti rubri lib. iij.

Acido-auſtera Foſſilia.

Acida in terrenis abſorta, quæ eo potentiora, quo ponderoſus acidum plus terræ abſorbuit.
Martis in vino Rhenano ſoluti. *drach.* i. *ad drach.* iv.
——— aceto Vini ſoluti *gut.* x. *ad* xxx.
——— oleo vitrioli ſoluti. *gran.* j. *ad* vj.
Rubrica fabrilis.
Vitriolum album, nativum. *gr.* j. *ad* iv.
——— Stanni. *gr.* j. *ad* vj.
Alumin. Romani. *gr.* j. *ad* xxx.

Ex

Ex his infinitæ fiunt formulæ.

Pulvis.

℞ *Alumin.* gr. x.
Rhei. gr. v.
Cort. Granat. gr. iij.
M. F. P. *pro una doſi.*

Pilulæ.

℞. *Vitriol. Martis calcinati ad albed.* drach. ſs.
Gallar. Quercin. gr. x.
Rad. Tormentillæ. drach. j.
Succi Hypociſtidis q. ſ.
ut fiant Pil ſingulæ gr. iij.
Capiat Æger unam ter, quater, de die.

IN MORBIS FIBRÆ RIGIDÆ, ET ELASTICÆ.

SECT. 35. Num. I.

α Decocta Panis dilutiora. vid. 28. N. I.
β Succi maturorum fructuum horæorum cruci, vel cum aqua diluente parum cocti, & ſaccharo mitificati.
Aurant. malorum ſuccus.
Baccarum ſambuci ſuccus.
Ceraſorum dulcium omnia genera.
Citria poma bene matura, dulcia.
Cucumeres mites.
Cucurbitæ mites.
Ficus.
Fraga.
Granata Poma matura.
Jujubæ.
Limonia dulcia.
Mala Armeniaca.
Melones.
Mora.
Perſica mala.
Poma acido-dulcia.
Pruna dulcia.
Ribeſia rubra, alba, nigra.
Rubi Idæi fructus.
Ex quibus coctione, aſſatione, &c. multa *Edulia* præparari poſſunt. e. g.

Decoctum Diæteticum.

℞. *Pomorum maturorum decorticat. unc.* x.
Cum aqua decoct. ſpatio unius horæ, contere, & per ſetaceum cola, tunc hujus *unc.* xxiv. adde.
Nucis myriſticæ contritæ. drach. j.
Panis biſcocti contriti. unc. j.
Vini Rhenani. unc. ij.
Sacchari. q. ſ.

Olera Molliſſima, & Farinoſa Mollia.

Olera, vel his ſimilia.

Atriplex.
Battatas.
Beta.
Borrago.
Braſſica rubra.
Bulbocaſtana.
Chærophyllum.
Cichorea omnia.
Cinara.
Cucumeres.
Dens Leonis,
Endiviæ.
Lactucæ omnes fere.
Paſtinacæ.
Portulacæ.
Rapa.
Siſari *radix.*
Scorzoneræ *radix.*
Spinachia.
Tragopogoni *radix.*
Valeriana pratenſis.

Farinoſa.

Amygdalæ dulces.
Avena.
Fagopyrum, *vel*
Frumentum ſaracenicum.
Hordeum.
Mays.
Milium.
Oryza.
Panicum.
Piſtachia.
Triticum.
Secale.
Spelta.
Ex his fiunt decoct. Cremor. Pulſ. ut de Pane 28. N. I.
Ex iiſdem fiunt crudis emulſa.

Emulſa emolliens.

℞. *Avenæ excorticat.* unc. iij.
Amygdal. dulc. unc j
Cum aq. decoct. Hord. F. Emulſio, cujus *unc* xxiv. admiſce.
Syrup. Violar. unc. ſs.
Aq. ſtillat. Cinnamom. drach. iv.
Capiat. unc. j. *omni hora diei.*

Si-

Simile Decoctum laxans, & emolliens.

℞. *Fol. recen. Boragin.*

Luctutæ.

Valerianellæ arvenſis. ana. m. j. ſs.

Rad. recent. contuſar. Scorzoneræ. unc. iv.

Sem. contuſ. Hordei. unc. ij.

Cum aq. decoct. ſpatio ¼. horæ lib. iv. admiſce.

Syrup. Althææ.

Violar. ana unc. j.

Bibat. unc. ij. *omni hora.*

Sect. 35. Num. 3.

Aquoſa, ſubfarinoſa, ſuboleoſa, mollia, emollientia.

A. Aq. decoct. cum farinoſis N. 1. hujus §.

B ———— emollientibus N. 1. hujus §,

Abutilon.

Alceæ *rad. fol. flor. ſem.*

Alchimilla.

Alſine.

Altheæ *flor. ſol. rad.*

Bellis.

Bonus Henricus.

Branca urſina.

Conſolida major.

minor.

media.

Cynogloſſa.

Hyoſcyami *fol.*

Liliorum albor. *bulbi.*

Linaria.

Linum.

Lotus hæmorrhoidalis, & Lotus odora.

Malvæ, Biſmalvæ *fol. flor. rad.*

Melilot. *flor. fol.*

Mercurialis.

Parietaria.

Populi *folia, gemma.*

Prunella.

Pulmonaria.

Sambuci *fol. flor.*

Scabioſa.

Sigillum Salom.

Solanum.

Telephium.

Trifolium bituminoſum.

Verbaſcum.

Violaria.

Vulneraria ruſtica.

C. Butyrum recens. Cremor lactis.

Pinguedo volucrum. *Anat. Anſer. Cap.*

Medulla *Bovis.*

Olea lenia ex farinoſis blandis.

Ol. Amygdal. amarar.

dulc.

Lini.

Mucaginum.

Olivar.

Palmæ.

Papaveris albi.

Solani.

Trifolii odorati.

Violarum.

Syrupi ſimiles.

Syrupus Althææ Fernelii.

Borraginis.

Syrupus capillorum Veneris.

Jujubinus.

Papaveris albi.

erratici.

Symphyti Fernelii.

Violaceus ſimplex.

Mel Mercuriale.

Unguenta talia.

Unguentum Althææ compoſitum.

Aureum.

Baſilicon.

Populeum.

Ex his Balnea, Vapores, Fotus, Litus, Decocta, Potus, Clyſmata, &c. fiunt. Cynogloſſa vero, & Hyoſcyamus tantum externo proſunt uſu.

CONTRA MORBOS VISCERUM FORTIUM, ET RIGIDORUM.

Sect. 64. Num. 2.

Copia minuitur miſſo ſanguine.

Denſitas minuitur 1. per aquam tepidam, & ſerum lactis; per minuentia copia; 3. per minuentia preſſionem.

Preſſio minuitur, 1. minuta copia. 2. minuta denſitate, 3. minuto motu.

Sect. 54. Num. 3.

Quies corporis, & animi huc ſpectat.

Sect. 54. Num. 4.

Humectantia ſunt, quæ multa aqua cum ſaponaceo, vel farinoſo admiſto conſtat. e. g.

α Aq.

α Aq. decocta cum farinoſis 35. N. 1.
β ——— emollientibus 35. N. 1.
γ ——— fructibus horæis 35. N. 1.
δ ——— oleribus. 35. N. 1.
ε ——— carne recent. inſulſa, vel cum oſſibus, & cornubus.
ζ *Aq.* decocta cum piſcibus fluviatilibus, vel marinis, cancris, oſtreis, aſtacis, viperis, &c.

Jus carnium humectans, leniens, emolliens, reſolvens.

℞. *Carnis vitulinæ macilentæ bene contuſæ.* lib. ij.
Hordei mundati. unc. ij.
Cum lib. viij. acquæ decoctis, ſpatio iij. horarum, vaſe rite clauſo; ſub finem adde.
Latucæ recentiſſimæ ſativæ lib. ſs.
Agninæ dictæ. unc. iv.
Radic. Scorzoneræ. unc. vj.
Tum ebulliant rurſum ſpatio $\frac{1}{4}$. horæ, addendo ſemper tantum aquæ, ut a coctione ſuperſint lib. vj.

Jus Cancrorum fluviatilium, ad humectandum, leniendum, emolliendum.

℞. *Cancrorum fluviatil. vivor.* lib. iij.
Coque ſpatio horæ, cum aq. lib. xij. cum exemtos contunde una cum teſtis, atque coque in priori jure proprio adhuc per horas iv. addendo ſemper tantum aquæ, ut a coctione lib. viij. circiter ſuperſint, tum jus fortiter exprime, atque ei infunde.
Flor. Borragin. unc. j. ſs.
Bugloſſi unc. j.
Radic. Tragopogon. unc. iv.
Siſari. unc. ij.
Dein ebulliant ſimul ſpatio $\frac{1}{16}$ horæ.
Sumatur de utrovis horum ad *unc.* ij. ſs. omni bihorio.

Decoctum Humectans.

℞. *Sem. Papaveris alb. contuſ.* unc. j.
Avenæ integræ. drach. iv.
Cicer. rub. contuſor. drach. xij.
Flor. Borragin.
Althææ ana drach. vij.
Rad. Scorzoner. unc. ij.
Glycyrrhizæ. drach. ij.
Flor. Malvæ.
Parietariæ ana m. ſs.
Cum Aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$. horæ; pint. ij. admiſce.
Rob. Ribeſiorum.
Sambuci. ana unc. j.
Capiat unc. ij. *omni ora diei.*

Lenientia.

Sunt, quæ duritiem, i. e. rigiditatem, tollunt. vid. §. 35.

Emollientia.

Fere eadem, ac lenientia.

Diluentia.

Sunt hæc quidem primaria.

1. *Aq pura* ad temporem ſani corporis calida, balneo, fotu, vapore, clyſmate, potu, applicata.

2. *Serum lactis* recens ſimiliter uſurpatum.

Reſolventia.

Sunt, quæ id, quod prius fluidum, dein concretum, fuerat, iterum in fluidum reducunt.

2. Diluentia.

2. Salina ex ſale marino, gemmæ, nitro, ammoniaco, borace, alcalicis volatilibus, vel fixis. Acida rite, fermentata &c. compoſita ex his, Sal Polychreſtus, Tartarus tartarizatus, Tart. purgans Sennerti, Panacea duplicata Ducis Holſatiæ, Nitrum ſtibiatum, Sal viperarum ſaturatus Tachenii, &c.

3. Saponacea, ſales volatiles ſpirituoſi, aromatici, oleoſi.

4. Sapo Chemicorum ex ol. deſtillat. & alcali fixo. Domeſticus ex ol. expreſſo, & alcali fixo.

5. Mellita.

6. Succi horæi maturi, & Aloetica.

7. Remedia mechanica, frictiones, &c.

Hæc iterum tot diverſis modis applicari poſſunt. v. g.

Forma Miſturæ, quæ reſolvit.

℞. *Aq. ſtillatit. Rutæ.* unc. xij.
Borac. Venet. drach. ij.
Sal. volat. oleoſ. drach. iij.
Mellis puriſſ, unc. iij.
M.
Capiat unc. j. *omni hora diei.*

In Guttis.

℞. *Elix. pp. cum ſale tartar. præparat.*
Sal. vol. oleoſ.

Sal. purgant. Sennerti, ana unc. ſs.
Capiat. gutt. xxv. *quater de die*, *ex vino*.

Pilulæ reſolventes, *ſaponaceæ*.

℞. *Sapon. Venet.*
Boracis.
Aloes puræ. ana drach. ij.
M. F. Pil. ſingulæ *gr.* iij.
Capiat unam *quater de die*.

Decoctum ſimile.

℞. *Herbæ recentis Saponariæ* m. iij.
Becabungæ m. iij.
Fumariæ m. j.
Rad. recent. Graminis.
Cichorei. ana unc. ij.
cum aq. decoct. vaſe clauſo ſpatio ½ horæ, per pannum expreſſi, per quietem depurati, decocti pint. iij. admiſce.
Rob. Sambuci.
Oxymel. ſimplicis ana unc. ij.
Capiat ij. unc. *omni hora calidas*.

In Pulvere.

℞. *Spermat. Ceti*.
Boracis. ana drach. ij.
M. F. Pulv. divid. in dos. viij.
Capiat j. *omni bihorio ex pauxillo Vini*.

Abſtergentia.

Sunt, quæ glutinoſa fluida, vel ſemi corrupta ſolida, depellunt a locis, quibus ſua tenacitate adhæſerunt, ſuntque.

1. Diluentia.
2. Reſolventia.
3. Maxime ſaponacea, lixivioſa, fixa, & mellita cum aceto.

AD MORBOS EX ACIDO SPONTANEO.

Sect. *66.* N. 1.

Jura ex avibus, piſcibus, & quadrupedibus. Ipſæ horum carnes in primis aſſæ. Galatinæ ex jure inſpiſſato. Vinum cum ſale pauco alcalino.

℞. *Sal Abſinthii* drach. ij.
Vini Gallici albi unc. xxiv.
M.
Bibatur unc. j. *omni trihorio*.

Vegetabilia antacida.

Abſinthium.
Alliaria.
Allia.
Anethum.
Anthra.
Angelica.
Aniſum.
Apium Celeri.
Ariſtolochia longa
rotunda.
Armoracia.
Arum.
Aſclepias.
Aſparagus.
Aſphodelus albus.
Baſilicum.
Braſſica.
Calamus aromat.
Calamentha.
Card. bened.
Cardus Mariæ.
Carum.
Caryophyllata.
Caryophylli aromatici.
Cochlearia.
Cepæ.
Centaur. min.
Dauci.
Eruca.
Eryngium.
Eryſimum.
Eupatorium.
Galanga major.
minor.
Helenium.
Lepidium.
Majorana.
Marrubium.
Matricaria.
Mezereon.
Napus.
Naſturtium.
Nepeta.
Origanum.
Piper.
Porrum.
Pyrethrum.
Raphani.
Ruta.
Saponaria.
Satyrion.
Serpillum.
Sabina.
Satureja.

Sedum acre vermic.
Sinapi.
Squilla.
Thymus.
Thlaſpi.
Victorialis.
Urtica.
Zedoaria.
Zingiber.

S E C T. *66.* N. 2.

Tales ſunt aves, & aviculæ, quæ paſcuntur inſectis, in primis & piſciculis, ut Anas, Anſer, Paſſer, Fringilla, Alauda, Turdus, Perdix roſtrata, Larus, Coturnix. Harum omnium ova.

S E C T. 66. N. 3.

Roborantia.

Sunt, quæ fibris, vaſis, membranis, viſceribus, vim elaſticam addunt: 28. N. 1. 4. Item ſpirituoſa fermentata, cerevifia generoſa, vina, hydromel, ſp. vini.

S E C T. 66. N. 5.

Abſorbentia Acidi.

Quibus immerſa acida vim acrem amittunt, ita ut nec acida, nec ut acria, agere porro queant; dum interea nullam ipſa acrimoniam habent, qua corpori noceant; inde aliis ſæpe præferri ſolent. Uno hoc damnoſa, ſi, inerti pituitæ miſta, mole nocent, & pondere. Sunt oſſa ſicca Piſcium, mandibulæ Lucii &c.

Lapis, Chelys, Teſta Cancrorum, Aſtacorum.
Oſtreodermata, Conchæ Mytulorum, &c.
Corallia, Perlæ, Mater Perlarum, &c.
Creta, Bolus, Oſteocolla, Marga.
Lapis hæmatitis. *gran.* xv.
Limatura ſtanni. *gr.* viij.
Limatura ferri. *gr.* xij.

Diluentia Acidi.

Aqua, & aquoſa. 54. N. 4.

Obtundentia Acidi.

Quæ molli ſuo lentore inviſcant acria acida, ita ut acies eorum hebetata amittat noxiam; dum ſimul defendunt membranas, ne offendantur a ſpiculis acidis; itaque, & effecta horum jam impreſſa tollunt. Solum obſunt quandoque iis, quibus laxa nimis corporis compages ultra labefactaretur.

1. *Oleoſa.*
Amygdalæ dulces, & amaræ.
Piſtachiæ.
Nuces avellanæ, Juglandes, Cocos.
Sem. Papaver. alb.
Ol. expreſſa ex his, tum Olivarum, &c.
2. *Gelatinoſa*, ex juſculis inſpiſſatis carnium, & piſcium.
3. *Aromata oleoſa, leniora, ratione olei.* vid. §. *66.* N. 1.
Tum præparata ex his infinita.

Immutantia Acidi.

Quæ cum acidis miſta ſtatim cum hiſce effervescuut, itaque motum cient, ſtimulant, agitantque, fibras; poſtea vero ipſis cum acidis unita conſtituunt novam ſalis ſpeciem, in qua vis ſtimulans, diaphoretica, diuretica, reſolvens, adhuc ſupereſt. Male cedunt tantum his, quibus nimius motus adeſt infeſtus.

Sales alcalini fixi, ex quocumque combuſto vegetante parati. *gr.* vj.
—— volatiles, ex deſtillatione animalium, ſtirpium putrefactarum, aut plantarum antacidarum recentium, parati. vide §. *66.* N. 1. *gr.* x.
Saponacei fixi, Sapo Venetus &c. *drach.* j.
—— volatiles. *drach.* ſs.

Qui triplices in primis.

1. Spiritus volatiles, oleoſi ſalini ſanguinis, urinæ, cornu cervi, ſerici, &c.
2. Oſſa Helmontina ex alcohole vini puriſſimo, & ſp. ſalis Ammoniaci fortiſſimo miſtis, & deſtillando unitis.
3. Sales volatiles alcalini fortiſſimi cum oleis aromatum ſæpe ſublimati, atque ita uniti e. g.

℞. *Sal. C. C. puriſſimi, ſicci*, unc. j.
Olei ſtillatit. Cort. Citrei, drach. j.
Sublima aliquoties ex phiala.
Tum præparata ex hiſce.

CONTRA MORBOS A GLUTINOSO SPONTANEO.

S E C T. 75. N. 1.

Aromata, quibus cibi, potuſque condiri commode poſſunt, ſunt primaria:

Cinnamomum.

Ma-

Macis.
Nux myriſtica.
Cort. Aurantiorum.
Thymus.
Origanum.
Caryophyl. arom.
Zinziber.
Piper.
Galanga min.
Cortex Citri.
Aniſum.
Coriandrum.
Serpillum.
Cardamomum.

Hæc, pani, vino, cereviſiæ, fermentandis miſta proſunt.

SECT. 75. N. 2.
Vid. 66. N. 1. 2.

SECT. 75. N. 3.
Vid. 28. & 47.

SECT. 75. N. 5.

Diluentia, resolventia, vid. 54. N. 4.

Stimulantia.

Quæ mole, denſitate, figura, mobillitate, fibrillis vaſculorum impacta, vim contractilem augent. Primaria ſunt:

1. *Acida Salina.*

Nativa.

Succi Citri.
Aurantii.
Uvarum.
Horæi acidi.
Sales ex ſuccis vegetantibus preſſis ſola parati mora.

Fermentata.

Vinum Rhenanum.
Moſellanum.
Acetum Vini.
Cereviſiæ.
Sp. Aceti.
Tartarus.
Crem. Tart.
Lac aceſcens.
Serum lactis acidum.

Igne producta.

Sp. ſalis Marini.
Gemmæ.
Nitri.
Vitrioli.
Sulphuris per Campanam.

2. *Alcalina Salina.*

Fixa.

Omnia ex cineribus Plantarum, ut:
Sal Abſinthii.
Card. bened.
Tartari.
Cineres Clavell. *gr.* vj.

Volatilia.

Omnia ex deſtillatis, vel putrefactis animalibus, ut:
Sal. & ſp. C. C.
Humani ſanguinis.
Oſſium.
Sal Ammoniaci.

3. *Salina Compoſita.*

Sal Marin.
Gemmæ.
Amoniac. Nat.
——— Artificial.
Nitri.
Borax.
Tart. tartarizatus.
—— regeneratus.

4. *Olea acria Aromatica, vel ambuſta.*

Olea ſtilatit. Abſintii.
Cortic. Citrei.
—— Aurantiorum.
Caſſiæ ligneæ.
Chamæmeli.
Cinnamomi.
Caryophyll. arom.
Hyſſopi.
Ligni Guajac.
—— Juniperi.
—— Saſſafras.
Macis.
Majoranæ.
Menthæ.
Nucis Myriſticæ.
Origani Cretic.
Pulegii.
Olea ſtillatit. Rhodii ligni.
Roriſmarini. Rutæ.
Sabinæ. Salviæ. Spicæ.
Sem. Aniſi, Anethi, Cari, Fœniculi.
Succini. Tanaceti. Terebinth.

Olea preſſa.

Amygdalarum amararum.

Lau-

Laurinum.
Macis.
Nucis myriſticæ.
Olea nativa.
Balſamus Hieruchuntanus.
Tolutanus.
Palmæ.
Peru.
Copaibæ.
Meccæ.
Terebinth.
Olea ambuſta acria per retortam deſtillata.
Ol. ambuſt. Sanguinis.
Oſſium.
Cornuum.
Ovorum.
Urinæ.
Lignorum.
De Lateribus, &c.
5. *Spiritus inflammabiles fermentati.*
Farinæ, & Succorum horæorum.
6. *Plantæ acres aromot. dicta, quæ ſale* N. 2. *oleoque* N. 4. *abundant.*
FOLIA Abrotani.
Abſinthii.
Agerati.
Anethi.
Aniſi.
Ariſtolochiæ.
Ari.
Betonicæ.
Calaminthæ.
Cardiacæ.
Chamædryos.
Chamæpityos.
Chelidon. maj.
Cochleariæ.
Dictamni.
Hepaticæ nobilis.
Eryſimi.
Eupator. cannab.
Fœniculi.
Hederæ terreſt.
—— arbor.
Hyſſopi.
Lauri.
Leviſtici.
Majoranæ.
Marrubii.
Matricariæ.
FOLIA Muliſſæ.
Menthæ.
Naſturtii.
Nepetæ.
Nicotionæ.
Origani.
Piperitidis.
Perſicariæ acris.
Porri.
Pulegii.
Roriſmarini.
Rutæ.
Sabinæ.
Salviæ.
Saturejæ.
Scordii.
Serpilli.
Soldanellæ.
Thymi.
Tanaceti.
Thlaſpi.
Veronicæ.
Urticæ.
Stimulantia Aromat.
Flores herbarum, quarum folia mox recenſita ſunt, in primis:
FLORES Agerati.
Aurantior.
Calthæ.
Caryophyl. hottenſis.
Centaur. minor.
Chamæmeli.
Citri.
Croci.
Eupatorii.
Lilior. convall.
Lupuli.
Meliloti.
Mari Syriaci.
Salviæ.
Scabioſæ.
Schœnanthi.
Spicæ.
Stœchad. Arab.
Tanaceti.
Tiliæ.
Stimulantes Aromaticæ Radices.
RADICES Acori.
Allii.
Angelicæ.

RADICES Anthoræ.
Ariſtoloch.
Armoraciæ.
Carlinæ.
Caryoph. Mont.
Ceparum.
Chelidon. maj.
Contrayervæ.
Coſti hortens.
—— Oriental.
Curcumæ.
Cyclaminis.
Cyperi.
Doronici.
Fraxinelliæ.
Fumariæ bulb.
Galangæ.
Gentianæ.
Helenii.
Imperator.
Iridis.
Leviſtici.
Mei.
Ninzing.
Oxonidis.
Petaſitidis.
Petroſelini.
Peucedani.
Pæoniæ.
Porri.
Ptarmicæ.
Pyrethri.
Raphani.
Rubiæ.
Ruſci.
Satyrionis.
Scrophular.
Seſeli.
Squillæ.
Valerianæ.
Victorialis.
Vincetoxici.
Zedoariæ.
Zingiberis.

Stimulantia Aromatica Semina.

SEMINA Anacardii.
Anethi.
Aniſi.
Apii.
Aquilegiæ.

SEMINA Bardanæ.
Cardamomi.
Cati.
Celeri.
Chermes.
Coriandri.
Cumini.
Cubebæ.
Dauci.
Erucæ.
Eryſimi.
Fœnigræci.
Juniperi.
Lauri.
Leviſtici.
Napi.
Naſturtii.
Nigellæ.
Paſtinacæ.
Petroſelini.
Porri.
Raphani.
Santonici.
Seſelios.
Sinapi.
Thlapſi.
Nux myriſtica.
Nuclei Perſicorum.

Stimulantes Cortices.

CORTICES Guajaci.
Saſſafras.
Juniperi.
Aurantiorum.
Citreorum.
Limoniorum.
Cinnamomi.

Stimulantes Aromat. Succi.

Aloe.
Ambra griſea.
—— liquida.
Aſa fœtida.
Ammoniac. Gum.
Anime.
Bdellium.
Benzoin.
Elemi.
Galbanum.
Juniperi.
Lacca.
Labdanum.

COR-

Cortices Maſtiche.
Myrrha.
Sagapen.
Styrax.
Tacamacha.
Thus.

7. *Inſecta*, *Aſelli*, *Formicæ*, *Vermes majales*, *Cantharides*.

Partes Animalium.

Caſtoreum, Zibethum, Moſchus, Urina, Stercora avium parum bibentium.

8. *Stimulantia Compoſita*.

Sunt Decocta, Extracta. Conſervæ, Condita, Tinctura, Spiritus, Aquæ, Sales volatiles, oleoſi, ſpirituoſi. Pilulæ, Pulveres.

Decoctum contra glutinoſa ſtimulans.

℞. *Fol. Ariſtoloch. rotund.*
Chamædryos.
Rutæ. ana m. j.
Flor. Calthæ.
Eupotar. ana unc. ſs.
Rad. Angelic.
Imperat. ana drach. vj.
Sem. Celeri.
Raphan. hortens. ana drach. iv.
Cort. Saſſafras. unc. j.
Magellanic. drach. ij.

Cum aq. infundantur fere fervida ſpatio ij. horar. dein decoct. valde clauſo, ſpatio $\frac{1}{16}$ horæ *unc.* XLVI. exhibe.

Capiat. unc. j. *omni hora calide*.

Extractum contra Glutinoſa ſtimulans, & attenuans.

℞. *Flor. recent. Abſinphii*.
Eupator. Cannab.
Marrub. albi.
Tanacet. ana q. ſ.

Conſciſſis minutim, contritis dein, per prælum ſuccum exprime; hunc leni igne depura per ſucceſſum fæcis, dein exhala ad ſpiſſitudinem mellis craſſi, cui adde *Salis Abſinthii Tacheniani* $\frac{1}{40}$.

Doſ. drach. ſs. *bis de die, vacuo ſtomacho*, ex *Vin. Gall.*

Similia *Extracta* fiunt ex *Decoctis* inſpiſſatis, & per prælum preſſis.

Conſerva ſtimulans contra glutinoſa.

℞ *Summitat. recent. Rutæ*.
Tanacet. ana unc. j.
Flor. recen. Mari Syriac.
Roriſmar.
Lavand. ana drach. iv.
Rad. recen. Helenii.
Vincetox. ana unc. j.
Semin. Raphan.
Naſturtii ana drach. iv.
Contuſis admiſce S. A.
Sacchar. alb. unc. iv.

Capiat drach. j. *quater de die, vacuo ſtomacho, ex Vino Gallico albo, vel Hiſpanico, Malvatico, Canarienſi &c.*

Conditum, calidum, ſtomachicum, ſtimulans.

℞ *Zingiber. condit.*
Rad Helen. condit.
Cortic. Magell. ana unc. j.
Syrup. Menth. q. ſ.
Ut F. Conditum.

Capiat drach. ſs. *ſexies de die*.

Tinctura ſtimulans, calefaciens,

℞. *Rad. Genitian*.
Anthoræ. ana unc. j.
Flor. Centur. min. unc. j.
Croci drach. j.
Bacc. Lauri.
Juniperi.
Sem. Erucæ.
Sinapi ana unc. j. ſs.

Cum ſp. vini in phiala alta vitrea decoct. ſpatio xij. horar. lib. iij. ſerva.

Doſis drach. ij. *ter de die, vacuo ſtomacho, ex* unc. j. *Hydromell.*

Spiritus aromaticus, ſtimulans.

℞ *Flor. Lavand.*
Tanacet.
Aurant.
Roriſmar. ana unc. j.
Rad. Angelic.
Helenii.
Imperat.
Leviſtic. ana unc. j. ſs.
Fol. Calaminth.
Cochlear.
Matricar. ana m. j.
Sem. Cari.
Celeri.
Erucæ.
Naſturt. ana unc. j.
Cort. Junip.
Saſſafras.

Cin-

Cinnam. ana unc. i. ſs.
Cum Sp. vini deſtill. ad dimidium, ut habeantur libr. iij. bis cohobando ex veſica.
Capiat drach. ij. *ex Vino, vel Hydromelle, ter de die.*

Aqua aromatica.

Si loco Sp. V. *Aqua* ſumatur in præcedenti, habetur *Aqua aromatica.*
Doſ. unc. j ſs. *ter de die.*

Sal volatile oleoſum.

℞. *Sp. præcedent.* lib. ij.
Ciner. clavell. unc. iij.
Sal. Ammon. unc. j. ſs.
Deſtil. ex retort. ad lib. j. in hoc diſſolve
Ol. ſtillat. Cort. Citri gut. vj.
Lavand. gut. xx.
Majoran. gut. vj.
Doſ. gut. lx, *ter, quater, de die, ex Hydromellis, vel Vini* unc. j.

Pilulæ Stomachicæ ſtimulantes.

℞. *Gumm. Ammoniac.*
Opopanac. ana drach. j.
Bulbi Ari recentis. drach. ij.
Sapon. Venet. drach. j.
Ol. ſtillat. Tanceti. gutt. x.
M. F. Pilulæ ſing. gr. iij. deaurandæ. *Capiat.* 1. *omni trihorio de die.*

Pulvis, calefaciens, ſtimulans.

℞. *Ol. deſtill. Menthæ.*
Majoran.
Tanaceti. ana gutt. vj.
Sacchari albi ſicciſſimi. unc. j.
F. S. A. Elæoſaccharum, cui admiſce
Rad. Zingib. alb.
Cort. Magellanic. ana drach. iv.
Capiat. drach. ſs. *ter de die ex Vino.*

Vinum Medicatum.

Fiat, ut *Spiritus* hac ſectione deſcriptus, vel ut *Tinctura*, decoquendo *cum Vino*, loco *ſp. Vini.*
Doſ. unc. ij. *ter, quater, de die.*

Cereviſia Medicata.

Eadem ingredientia Spiritus eadem copia infundantur in $\frac{4}{1}$ tonnæ Cereviſiæ adhuc ferventis.
Pro potu adſiduo adhibeatur.

Bilioſa.

Fel Animalium quadrupedum, & fel Piſcium, Lupi in primis, & Anguillæ. v. gr.

Pilulæ bilioſæ, ſtimulantes.

℞. *Fell. Tauri.*
Lupi piſcis, ana. drach. iv.
Leni igne lente exhalent in mellis ſpiſſitudinem, tum admiſce:
Farinæ bulb. Ari recentiſſ. q. ſ.
F. Pil. ſing. *gr.* iij. deaurandæ.
Capiat j. *mane, meridie, veſperi, una ante cibum hora.*

Huc Lapis Hyſtricis, *Pedra del porco dictus*, referendus; cujus infuſio in *Aq. ſtillatit. Carn. bened.* vel & in vino *Rhenano*, facta, *propinatur* ad unc. ij. vel iij.
Item Helmontianum, ex *hepate*, & *felle Anguillæ* leni igne toſtis in pulverem, dein *datis* ad drach. j. ex Oblati involucro cum *Vini Rhenani* unc. iij.

Saponacea.

Vid. §. 54. N. 4. inter *Reſolventia.*

Sect. 75. N. 6.

Balneum ad Glutinoſa.

℞. *Summitatum Rutæ.*
Sabinæ.
Abſinthii.
Tanacet.
Chamæmel. ana m. iij.
Cum aq. decoct. Pintis xij. admiſce:
Sapon. Venet. unc. iv.
Sal. ſarmentor. unc. j.

Veſicatoria.

℞. *Raphani Ruſtican. recentis, & ſucculenti, contrit.* unc. ſs.
Applica ad cutim per horæ dimidium, aut tamdiu, donec inflammationem ſatis magnam excitatam, dolor fervidus, & rubor partis tumens, teſtetur.
℞. *Sinapi cum aceto contriti.* drach. iv.
Applica per horas quatuor.
℞. *Cantharid. ſine alis contritar. in pulv. tenuem.* drach. ij.
Accurate miſceantur cum *drach.* vj.
Fermenti panis, pauxillo cum aceto ſubacti. Applica ſpatio xij. *horarum, vel donec in veſicam manifeſto epidermis elata ſit.*

CONTRA MORBOS EX ALCALINO SPONTANEO.

Sect. 76.

Herbæ alcaleſcentes.

Edu-

Edules, condimentis ſervientes, venenta:

Abſinthium.
Alliaria.
Allium.
Alyſſon.
Armoracia.
Arum.
Atriplex olida.
Aſparagus.
Barbarea.
Braſſicæ.
Bryonia alba.
—— nigra.
Bunium.
Camelina.
Capſica.
Cardiaca.
Cardamine.
Cataputia.
Centaurinum minus.
Chamædrys.
Chelidonium majus.
Chelidonium minus.
Cochlearia.
Cepæ.
Dentillaria.
Digitalis.
Erucæ.
Eryſimum.
Eſula.
Eupatorium Cannabinum.
Gratiola.
Iberis.
Laureola.
Lepidium.
Napus.
Naſturtium aquaticum.
hortenſe.
Nerium.
Perſicaria acris.
Porrum.
Raphani.
Ruta.
Sabina.
Satureja.
Sedum acre min.
Sinapi.
Squilla.
Thlaſpi.
Victoralis.

SECT. 78.

Ruminantia, vel non Ruminantia.

Aſina, Bos, Capra, Equa, Ovis &c. dant lac aceſcens.

Animalia, quibus victus ex vegetantibus, gramineis, fructibus horæis, vel cerealibus, carnes dant, & humores haud ita proclives in putredinem alcaleſcentem; unde & cibi inde petiti homini calido tutius concedendi. Sunt autem:

Agnus.
Anas Cicur, vel domeſticus, cerealibus paſtus.
Anſer cicur, vel domeſticus.
Aper.
Aries.
Bos.
Capra.
Capella.
Caprillus.
Capo.
Cervus.
Columba.
Coturnix.
Cuniculus.
Gallinæ domeſticæ.
Hædus.
Lepus.
Perdix domi ſaginata.
Phaſianus domeſticus.
Porcus.
Sturnus.
Turdus.
Turtur.
Vervex.
Vitulus.

Huic claſſi adſcribere Cochleas, & Limaces licet.

SECT. 79.

Omnes fere Piſces, tam marini, quam fluviatiles, ſive molles, ſive cruſtacei, ſive oſſa habentes, vix ullo excepto.

Alauda.
Anas fluviatilis.
Anſer marinus.
Cygnus.
Gallinago major.
minor.
Merula.
Pardalus.

Paſ-

Paſſer.

Phaſianus ſylveſtris.

Vanellus.

Avium vero multæ ambiguæ animalculis paſcuntur, vel vegetantibus.

SECT. 88. N. 1.

Vid. 35. N. 1.

SECT. 88. N. 2.

Vid. 75. N. 5.

Stimulantia Acida Salina.

SECT. 88. N. 5.

Decoctum leniens aceſcens.

℞. *Avenæ cum cortic.* unc. ij.
Aq. puræ lib. iij.

Decoct. ad reſiduum lib. ij. tranſcolato admiſce:
Succi Citr. recentis. unc. j.
Aq. ſtillat. Cinnamom. drach. ij.
Syrup. Mororum. unc. j

Utatur pro cibo, & potu.

Aut:

℞. *Avenæ excorticat.* unc. ij.
Aquæ puræ. lib. iij.

Decoctum ad reſiduum lib. ij. depuratum ſtet in tepore per horas xij, vel donec leniſſime aceſcat, tum adde
Syrup. Violar. unc. j. ſs.
Vini Rhenani lib. ſs.
Aq. ſtillatit. Cort. Citrei. unc. j. ſs.
In uſus eoſdem.
Emulſio ſimilis, Anti-Alcalica:

℞. *Avenæ excorticat.* unc. iij.

Fiat cum aq. q. ſ. Emulſio, cujus lib. j. ſs. admiſce:
Nitri puri drach. ſs.
Syrup. Violar. unc. j.
Aceti ſquillit. drach. ij.

Utatur pro potu familiari.

SECT. 88. N. 6.

Miſturæ ſaponaceæ, abſtergentes, acidæ, ſuboleoſæ.

℞. *Oxymell. ſquillit.* unc. iij.
Aceti ſquillit. drach. ij.
Myrrhæ in aceto in tincturam. drach. j.
Aq. ſtilat. Cichorei. unc. vj.
M.

Capiat unc. ſs. *omni hora.*

Vel:

℞. *Aceti in ſpiſſitudinem Mellis per coctionem redacti*, unc. ſs.
Mellis puri. unc. j.
Syrup. Cichorei. unc. j. ſs.
Aq. ſtillat. Fumar. unc. vj.
M.

Uſus, ut prioris.

Vel:

℞. *Rob. Ribeſior.*
Sabuci. ana unc. ij.
Oxymell. ſimplic. ana unc. j.
Sp. ſal. commun. gutt. xx.
Aq. decoct. hord. lib. iv.
M.

Utatur pro potu aſſidue ad lubitum.

CONTRA MORBOS ORIUNDOS AB EXCESSU MOTUS CIRCULATORII SOLO.

SECT. 105.

Dolorem tollentia.

Vid §. 202. 228. 229. poſtea, ubi omnino de hoc re agitur.

CONTRA MORBOS EX DEFECTU CIRCULATIONIS, ET EX PLETHORA.

SECT. 106. L. ζ.

Cibi acres.

Vid. §. 67.

Condimenta acria Aromatica, §. 75. N. 1.

——— Acida, §. 75. N. 5. craſſe prima, ſub titulo *Acida ſalina.*

CONTRA OBSTRUCTIONES.

SECT. 135. N. 3.

Sapones in Obſtructione attenuantes.

Sap. *Nativi* ex oleo, & alcali, ſunt ſucci recentes, maturi, preſſi ex herbis omnibus acrimonia alcalina validis. §. 76. vel admodum aromaticis. §. 75. N. 6.

Sapones erte *Compoſiti* ex alcali, & oleo.

Sapon niger. } *drach.* j. *drach.* ij.
Venetus. }
Starkeyanus, ſive Helmontianus. *gran.* iv. *ſcrup.* j.

Sapones *Fuliginoſi volatiles*:

Sp. oleoſi, alcalini, ex Aromatibus alcaleſcentibus §. 76. *gutt.* xv.

Fu-

——— Fuligine, *gutt. xv.*
——— Omni humore, vel ſolida parre animalium. *gutt.* xviij.
Fuligo ipſa.

S E C T. 135. N. 4.

Mercur. dulcis. *ad gr.* x.
Merc. ſublim. corroſivus, *ad gr.* $\frac{1}{9}$ dilutus.
—— Præcipitat. ruber. *ad gr.* ij.
——— albus *ad gr.* iv.
—— Turbith. *ad gr.* ij.
—— Niger. *ad gr.* xvj.

Attrahentia.

Sunt, quæ laxant locum, quo adducendum; arctant; unde deducendum. Vid. §. 35. 28. N. 4.

Derivantia.

Quæ liquores pellunt in locum datum; talia ſunt evacuantia in loco, frictio artificioſa in vicinis.

Propellentia.

Sunt ſtimulantia. §. 75. N. 5.

IN VULNERIBUS.

S E C T. 198.

Agrimonia.
Alchimilla.
Ariſtolochia.
Baccæ Juniperi.
Betonica.
Buxus.
Beta.
Centaurium min.
Conſolida regia.
——— media.
Conſolida Saracen.
Cyclamen.
Diapenſia.
Dracunculus.
Hypericum.
Limonium.
Lil. Convallium.
Ophiogloſſum.
Paſtinaca.
Periclymenon.
Perſicaria.
Politrichon Apuleji.
Sanicula alba.
——— ſylveſtris.
Sophia.
Symymphytum.

Valeriana.
Veronica.
Vinca pervinca.
Decocta Vulneraria, & Potus.

1. *Attenuans.*

℞. *Fol. Daphnoid.*
Veronicæ.
Rutæ. ana m. j. ſs.
Rad. Caryophyllat. unc. j.
Flor. Centaur. min. pug. ij.
Decoct. ex aqua lib. iij. admiſce:
Sal. Card. bened. drach. j.
Syr. 5. Rad. aper. unc. iij.
Bibat. unc. iv. *quater de die calidas.*

2. *Inſpiſſans.*

℞. *Theleph.*
Conſolid. maj.
min.
Malvæ.
Parietariæ. ana m. j.
Decoct. ex aq. lib. iij. admiſce:
Syr. Althææ. unc. ij.
Uſus, ut prioris.
Huc etiam referri poſſunt:
Rheum.
Rhaponticum,
Hypericum.

3. *Mitigans.*

℞. *Sem. contuſor. Papav. alb.* unc. iij.
Flor. Verbaſci. unc. ij.
Fol. Bugulæ. m. ij.
Rad. Scorzon. unc. iij.
Glycirrhizæ. unc. j.
Cum aq. decoct. lib. iij.
Exhibe in uſum eundem.

4. *Excitans.*

℞. *Rad. Imperator.*
Vincetox. ana unc. j.
Fol. Rutæ.
Scordii ana m. j.
Semen. contuſor. Bardan. drach. x.
Sem. contuſor. Cardamom. drach. iv.
Flor. Lavendul.
Centaur. min. ana unc. ij.
Cum aq. decoct. lib. iij.
Exhibe ut prius.

5. *Singulari virtute emendans.*

1. Glutinoſi. vid. *Attenuans.*
2. Acidi.

℞. *Sem. Sinapi.* unc. ſs.

Rad. Armorac.
Fol. Eryſimi.
Fol. Naſturt. ana unc. ij.
Vaſe clauſo leviter decoct. lib. ij. exhibe.
Sumat. unc. ij. *quater de die.*
3. Alcali.
℞. *Rad. Oxylapath.* unc. ij.
Fol. Trifol. acetos. m. ij.
Rad. Acetoſell. unc. j.
Flor. Borrag. drach. xij.
Cum aq. decoct. leviter lib. ij.
Exhibe in eundem uſum.
4. Oleoſi.
℞. *Tamarind.* unc. ij.
Cryſtall. Tartari. drach. vj.
Rad. Gramin. unc. v.
Cum aq. decoct. lib. ij. admiſce
Rob. Sambuci. unc. ij.
Uſus idem.
5. Aperiens. vid. *Attenuans.*
6. Laxans vid. §. 54. N. 4. *Decoct. humectans.*
7. Adſtringens. vid. §. 28. N. 4. Titul. *Decoct.*

SECT. 201.
Emollientia Alvi.

α. Jura carnis bubulæ recent. pinguia.
β. Olera lenia Juri incocta. §. 35. N. 1.
γ. Emollientia, & humectantia epota, & injecta. §. 35. N. 3. §. 54. N. 4.
δ. Olea in primis preſſa, recentia, Amygdalarum dulcium, Olivarum.
Laxantia alvi fere eadem emollientibus.

Ἐκκοπρωτικά.

α. Fructus maturi, horæi, acido dulces, pulpoſi, ſucculenti.
Alkekengi.
Baccæ Ebuli.
Sambuci.
Caricæ.
Ceraſa hortenſia quæcunque.
Chamæmora.
Chamærubi.
Fraga.
Jujubæ.
Mala Armeniaca, Perſica vulgaria.
Pruna hortenſia alba, cærulea.
—— Damaſcena, Gallica, Prignolenſia, rubra.
Ribeſia alba, nigra, rubra.
Rubi vulgares nigri.
Idæi albi, rubri.
Sebeſten.
Tamarindi.
Uvæ vitis omnes ſpecies.
—— Gruinæ.
—— Criſpæ.
β. Horum ſucci recentes, & muſta.
γ. Caſſiæ. *unc.* ij.
Mannæ. *unc.* ij.
Tamarindi. *unc.* ij.
Pulpæ Tamarindor. *unc.* ij.
Succi Roſar. pallidar. *unc.* j.
Aloes roſati. *gr.* vj.
Paſſulæ. *unc.* iv.
Galban. *ſcrup.* ſs.
Radic. Polypodii Quercini. *unc.* j. ſs.
Rhabarbari. *ſcrup.* j. ſs.
Rhabarbari in infuſo. *drach.* j.
Syrup. Althææ Fernelii. *unc.* iij.
—— Cichorei cum Rheo. *unc.* j. ſs.
—— Fumariæ. *unc.* ij.
—— Roſ. ſolutiv. *unc.* j. ſs.
—— Violar. ſimpl. *unc.* ij.
Mellis ſimplicis in aqua dilut. *unc.* ij.
Pilulæ Rufi. *ad gran.* vj.
Electuarium ſucci Roſar.
—— —— Diaphænic.
—— —— Benedict. laxativ.

SECT. 202.
Anodyna ſunt.

Quæ cauſas doloris tollunt, minuunt.
1. Diluentia. §. 54. N. 4.
2. Laxantia. §. 35. N. 1.
3. Humectantia. §. 35. N. 4.
4. Acre emendantia. §. 66. 88.
5. Tumores diſtendentes reſolventia. §. 54. N. 4.

Narcotica ſunt.

Quæ acumen ſenſus obtundunt; & ſunt
1. *Paregorica mitiſſima, ut*
Sem. Papaver. alb. contuſor. *unc.* ij.
Syrup. capit. Papav. alb. *unc.* j. ſs.
Syrup. Diacod. *unc.* j. ſs.
—— Florum Rhœados. *unc.* iij.
Hinc varia commode parari, adhiberi tuto, queunt. V. G.
Hauſtus Paregoricus mitiſſimus.
℞. *Aq. ſtillatit. flor. Rhœad.* unc. iij.
Fabar. unc. j.

Aq. ſtillat. flor. Pæoniæ.
Sambuci. ana unc. j. ſs.
Tiliæ unc. j.
Syrup. flor. Rhœados. unc. j. ſs.
M.

Idem paulo magis hypnoticus.

℞. In præcedenti miſtura loco *Syrupi Rhœados* tantundem *Syrup. Diacodii*, vel *Syrup. Capit. Papav. albi.*

Emulſio Anodyna mitiſſima.

℞. *Amygdal. dulc.*
Strobylor. Pini.
Sem. papav. alb. ana unc. j.
Cum *Aq. ſtillat. flor. Rhœad.* q. ſ.
F. S. A. Emulſio, cujus *unc.* admiſce
Syrup. flor. Rhœad. unc. j.

Eadem paulo plus ſoporata.

℞. Loco *Syrupi flor. Rhœad.* eandem doſin *Syrup. Diacodii*, vel *capit. Papav. albi*, in præcedenti Emulſione.

2. *Fortiora Narcotica.*

Pilulæ narcoticæ.

℞. *Opii puriſſimi.* gr. ij.
F. Pil. iij.
Detur una pro doſi, repetendo poſt horam, ſi prior nihil effecit, ſic & tertio.

Pulvis ſimilis.

℞. *Opii puriſs. parum ſiccati.* gr. ij.
Corall. rubr.
Sacchar. perlat. ana drach. ſs.
M. F. Pulv. dividatur in doſ. iij.
Uſus idem, qui in Pilulis modo deſcriptus.

Conditum ſimile.

℞. *Opii in pulverem redacti præcedentis* doſin unam.
Mivæ Cydoniorum. drach. j.
M. F. Bolus.
Hic uſurpari, geminarique poteſt eodem modo.

Hauſtus in Guttulis.

℞. *Opii parum ſiccati.* drach. j.
Spir. vini rectificat. unc. j.
F. Tinctura.
Doſ. gutt. xxx. *ex*
Aq. ſtillatit. Meliſſæ. unc. ij.
Syr. flor. Rœados. unc. ſs.

Vel:

℞. *Opii parum ſiccati.* drach. j.
Sp. Aceti. unc. j.
F. Tinctura.
Doſ. gutt. xxx. *ex*
Aq. ſtillat. flor. Rhœad. unc. ij.
Syrup. flor. Rhœad. unc. ſs.
M.

Miſtura Narcotica calida.

℞. *Tinct. Opii cum Sp. Vini rectif.* gutt. LXX.
Syrup. Papav. albi. drach. vj.
Aq. ſtillat. cortic. Citri.
Aurantior.
Cinnamom. ana unc. ij.
M.
Sumat. cochlear. 1. *omni* ½ *hora, donec ſopiatur dolor.*

Miſtura ſimilis frigida.

℞. *Tinct. Opii cum Sp. aceti pp.* gutt. LXXX.
Syrup. Moror. drach. vj.
Aq. ſtillatit. Borraginis.
Papav. errat. ana unc. iij.
M.
In eoſdem uſus.

Emulſio Narcotica fortior.

℞. *Sem. Papav. alb. cont.* unc. ij.
Cum aq. decoct. Hord. F. Emulſio, cujus *unc.* x. admiſce
Syup. Diacod. unc. j. ſs.
Tinct. Opii cum Sp. Vini rectif. gutt. xx.
Aq. ſtillat. Cinnamom. drach. ij.
Cortic. Citri. drach. x.
Capiat unc. j. ſs. *omni bora, donec incipiat leniri dolor.*

Epithema Narcoticum.

℞. *Tinct. Opii in Sp. Aceti* drach. iij.
Aq. ſtillat. flor. Sambuci.
Roſarum. ana unc. iij.
Aceti Sambucini.
Roſacei. ana unc. ſs.
M.
Cum pannis applicetur temporibus utrinque.

Juvat hic maxime parti dolenti demulcentia ita apponere, ut tollatur cauſa, quæ his ægris ſomnum arcet, qui eſt dolor in ipſa hac parte. Eo in primis valent ſequentia tepide applicata, atque in eodem tepore bene conſervata tamdiu, donec dolor levatus erat.

Cataplaſma Narcoticum emolliens.

℞. *Folior. recent. Papav. hortenſ.* m. j.
Hyoſcyami nigri. m. ſs.
Althææ. m. iv.

Cum lacte recenti decoct. ſub finem admiſce
Farin. ſem. Lini. unc. j.
Olei recent, preſſ. ſem. Lini. unc. ij.
F. S. A. Cataplaſma.

Fomentum ſimile.

℞. *Succum expreſſum ex decocto priori Cataplaſmatis dilutius parato.* lib. iij.
Admiſce S. A.
Opii puri. drach. ſs.
F. Fomentum.

℞. *Aceti Roſacei,* diu digeſti cum *radice Hyoſcyami.*

SECT. 204.

Balſami blandi Vulnerarii ad vulnera pura.

Colla in Vino ſoluta illico conſolidat.

1. Balſami Nativi Copaybæ.
de Gilead.
Liquidambar.
de Mecha.
Opobalſamum.
Palmæ.
de Peru.
— Tolu.
— Terebinthina.

Reſina abiegna, & Laricea.
Butyrum.
Medulla.
Mel.

2. Balſami artificiales ſimplices vulnerarii, blandi.

Olea Rectificat. Ceræ.
Terebinth. craſſum.
Lini.
Hyperici.
Roſarum.
Solani.
Trifol. odorat.

Butyrum recens, aut cum floribus, & pauco ſale.

3. Balſami artificiales compoſiti ſimiles.

℞. *Flor. Sulphur.* drach. iv.
Ol. Lini, vel *Olivarum.* unc. iv

Leni igne coque ad diſſolutionem Sulphuris integram.

℞. *Gumm. Elemi puriſſimi minutiſſime conſciſſi* p. 1.

Leni igne lente diſſolut. admiſce.
Therebinth. Venet. puræ nativæ. p. 1.

Soluta per linteum trajice; tum admiſce
Medullæ Bovin. coctæ, & ſeparatæ a membranis p. ij.

Eſt Balſamus univerſalis inſtar *Arcei.*

℞. *Ligni Santali rubr.* lib. j.
Aq. communis. lib. iv.

Coq. ſpatio 2. horarum, cola, inſpiſſa in Extractum ſpiſſum, cui admiſce
Sang. Dracon. minutiſſimam in farinam. redacti. drach. ij.

Hujus aliquantulum miſce *Balſamo præſcripto,* donec habeat gratum rubrum colorem. Erit Balſ. ruber.

℞. *Ol. Olivarum.* lib. j.
Lign. Santali rubr. unc. ſs.

Coque leniter, donec Ol. ſaturate rubrum, tum fervidum cola per linteum, in eo ſolve ad ignem lenem
Ceræ Cirtinæ. lib. j.
Terebinth. opt. lib. j. ſs.

Eſt inſtar Balſami *Lucatelli.*

Si ei admiſce
Balſam. Peru. unc. j.

Erit eo præſtantior.

Uſus Omnium: calefact. inſtilla Vulneri, ſuperpone plumaceolum balſamo tinctum, deliga ſemel ſingulis 24. *horis.*

℞. *Maſtiches.*
Olibani.
Sarcocollæ. ana q. pl.

M. F. *Pulvis ſubtiliſſimus, inſpergendus Vulneri.*

SECT. 205.

Emplaſtrum defenſivum rubrum.

℞. *Ol. Roſac.*
Ceræ alb. ana unc. vj.
Bol. Armen.
Sang. Dracon. ana unc. j. ſs.
Roſar. rubr. pulveris. unc. ſs.
M. Agita, donec refrigefacta.

Emplaſtrum defenſivum Cæruleum.
——— de Minio.

SECT. 207.

Digeſtivum.

℞. *Terebinth. Nativ.* unc. j.
Vitell. Ovorum. N. 1.

Ex-

Exacte miſtis adde miſcendo
Mell. Roſar. unc. ſs.

Abſtergens.

℞. *Aloes.* } *minutiſs. pulverizat.*
Myrræ. } ana drach. ſs.
Fol. Scord. }
Sapon. Venet. tenuiſſime raſi. drach. j.
Accurate contritis ſimul admiſce
Digeſtivi præced. unc. iij.

Corrodentia.

1. *Mitiſſima.*
Alumen uſtum.
Cinis ligni viridis combuſti.
Mercurius dulcis.
albus præcipitatus.
Vitriolum album.
2. *Fortiora.*
Mercurius ruber præcipitatus.
Vitrioli colcothar.
Trochiſci de minio Vigonis.
3. *Fortiſſima.*
Butyrum Antimonii.
Lapis infernalis.
Mercurius ſublimatus corroſivus.
Oleum Tartari per deliquium.
Oleum Vitrioli.
Quo fortiora, eo prudentius uſurpanda.

Elixir Corrodens.

℞. *Aloes.*
Myrrh. ana drach. j.
Sal. Tartari. drach. ij.
Aq. comm. unc. ij.
M.
Coque il Elixir.

Unguentum exſiccans.

℞. *Ærugin.* unc. v.
Aluminis crudi. unc. j.
Aceti fortis. unc. vij.
Mellius puri. unc. xiv.
Coque in Unguentum.

Exſiccantia.

Alumen leniter calcinatum.
Aqua Calcis vivæ.
Lapis Hæmatites.
Maſtiche.
Sanguis Draconis.
Sarcocolla.

SECT. 209.

Carnem generantia, Sarcotica dicta.

Balſami Vulnerarii §. 204.

℞. *Ceræ citrin.*
Picis nigr.
Reſin. vulg. ana lib. ſs.
Ol. Lini. lib ij.
M.
Eſt. Baſilicon, ſeu Tetrapharmacum.
℞. *Ceræ citrinæ.* unc. vj.
Olei florum Hyperic. infuſioni parati. lib. ij. ſs.
Leniſſimo igne fuſis adde
Reſinæ Pini ſiccæ, contritæ.
Colophoniæ vulgaris electæ, ana unc. j. ſs.
Ubi ſimul fluunt, remota ab igne, per linteum trajectis admiſce
Terebinthinæ Venetæ puræ. unc. ij.
Baculo mota, ubi denſari incipiunt, inſperge
Maſtiches electæ.
Olibani puri. ana unc. j.
Croci tenuiſſime contriti. drach. j.
Eſt Unguentum Aureum.

SECT. 212.

Emplaſtra tenacia.

℞. *Emplaſt. Diapalma q. ſ.*
Ol. Olivar. parum.
Solve.
℞. *Picis vulgaris. q. ſ.*
Extenſa ad linteum applicentur.

SECT. 217.

Cicatrizans, Epuloticum dictum.

Unguentum deſiccativum rubrum.
Diapompholyg.
Calcis.
Nutritum.
Album Rhaſis.
Emplaſtrum album coctum.
de lapide Calaminari, ſeu griſeum.
— Minio rubrum.
Sparadrapum Gualtheri.
Colophonia ex Terebinth. cocta in farinam redacta.
Tus.
Olibanum.
Maſtiche.

CONTRA HÆMORRAGIAM.

SECT. 218.

Corroſiva.

Vitriolum album.

La-

Lapis infernalis.
Oleum Vitrioli.

Adſtringentia.

1. *Quæ vaſa contrahunt*.
Alcohol.
Sp. Terebint.
Succus Cydoneorum recens immaturorum.
Sanguis Draconis.
Crepitus Lupi.
Crocus Martis.
2. *Quæ cruorem coagulant*,
Alcohol.
Farina volatilis.
Spirit. Nitri.
—— Sulphuris.
Vitriolum calcinatum.
Sacchar. Saturni.
Granatorum cortex.
——— Flores.
Lapis Hæmatites.

S E C T. 219.

Maſtiche.
Olibanum.
Sarcocolla.
Terebinthina ad duritiem coĉta.

CONTRA DOLORES.

S E C T. 228. & 229.
Vid. 202.

CONTRA CONVULSIONES.

S E C T. 234. Num. 2.
Vid. *66*. 88.

S E C T. 134. N. 4.

Tale eſt jus carnium recentium.

S E C T. 235.

Antiſpaſmodica.

1. Laxantia.
2. Diluentia.
3. Reſolventia.
4. Abſorbentia.
Lapis Cancrorum.
Margarita.
Ebur.
Cornu Cervi.
Sanguis Hirci.
Dens Apri.
Ungula Alcis, &c. §. *66*. Num. 5.
5. Opiata §. 202.
6. Nervos ſopientia.
Oleum Terebinthinæ.
—— Copaybæ &c.

S E C T. 236.

Diluitur cruor coagulatus, extravaſatus, his, vel ſimilibus:

℞. *Mell. commun.* unc. ij.
Sapon. Venet. drach. ij.
Sal. Marin. drach. iv.
Aq. Pluviæ, unc. xij.
M.

℞. *Sal. Ammoniac.*
Nitri. ana drach. iij.
Urinæ recent. ſani. unc. xij.
Mel. commun. unc. ij.
M.

℞. *Aloes in aqua ſolutæ, a fæcibus reſinoſis rite depuratæ, iterum leniter inſpiſſatæ*. drach. iv.
Ammoniaci ſalis. drach. ij.
Boracis. drach. ij.
Mellis puri. unc. ij.
Vini Gallici, albi. unc. ij.
Aq. pluviæ. unc. ix.
M.

Horum tepefaĉtorum prudens injeĉtio, lenis dein in loco cum ſanguine ibi ſtagnante conquaſſatio, diluit, reſolvit, a putredine præſervat, egreſſum parat; unde ſummus horum uſus, ubi cruor extra vaſa elapſus in magnis cavitatibus ſtagnat, coit,

IN CAPITIS VULNERIBUS.

S E C T. 247.

Unguentum Digeſtivum ad Contuſa attenuans, antiſepticum.

Valent, quæ attenuant, diluunt, putredine ſervant.

1. Imponatur Unguent. hoc digerens plumaceolis exceptum.
℞. *Therebinth.* unc. ij.
Vitelli ovor. N. 2.
Exaĉte miſtis admiſce
Unguent. Baſilici. unc. ij.
Aloes puræ. drach. iv.
2. Huic ſuperponatur Emplaſtrum hoc:
℞. *Cum. Galban. depurati, & dein cum Ovi vitello ſubaĉti*. unc iv.
Ceræ citrin. unc. ij.

Ol.

Ol. Hyperici. drach. iij.
M.

3. *Tandem huic apparatui ſupperadde hoc* Fomentum *pannis laneis calidis exceptum, expreſſum, digerens, antiſepticum, quantum fieri poteſt calidiſſime applicatum*.

℞. *Fol. recent. Rutæ.*
Scord. ana m. iij.
Flor. Centaur. min.
Sambuci.
Roſarum. ana unc. iij.
Cum aq. decoct. & expreſs. *unc.* xxx. admiſce
Sp. Vin. unc. v.
Sapon. Venet. drach. ij.

S E C T. 252. N. 2.

℞. *Sp. Vini rectificat.* unc. j.
Aq. ſtillat. Roſac. unc. ſs.
Maſtiches pulverizat. drach. iij.
In Phiala alta coctum ſerva uſui.

S E C T. 279.

Purgatio hic conducens.

Hauſtus aquæ purgans, nec acriter tamen irritans, ad extravaſatum in venas reſorbendum.

℞. *Scammon. Syriac. puri.* gr. xiv.
Sp. Reginæ Hungariæ. drach. ij.
In mortario vitreo S. A. tritis, & a fæce ſeparatis, admiſce
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna, drach. vj.
F. Hauſtus.

℞ *Radic. Jalapp. pulv.* drach. j.
Sacchari puri. drach. ij.
In mortario vitreo diu tritis admiſce ſenſim, & diviſim
Aq. pulviæ. unc. iij.
F. Emulſio S. A. cui dein affunde
Syrup. Rhei unc. ſs.
F. Hauſtus.

S E C T. 281. N. 2.

Decoctum attenuans, diluens, aquoſum, hic bonum.

℞. *Lign. Santal. alb.* unc. ſs.
citrin. unc. j.
Saſſafras. unc. ſs.
Folia Rutæ. m. ſs.
Agrimon. m. j.
Flor. Stæchad. Arab.
Lavendul. ana drach. ij.
Rad. Fœniculi.
Petroſelini.
Ruſci. ana unc. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo ſpatio $\frac{1}{4}$ horæ lib. iv. exhibe.
Sumat. unc. ij. *omni ſemihorio, ſorbendo.*

S E C T. 281. Num. 3.

Vid. 247. N. 2. 3.

S E C T. 295.

De his Remediis ſingulatim in Hiſtoria horum morborum.

CONTRA VULNERA THORACIS.

S E C T. 303. N. 3.

Vid. 236.

CONTRA VULNERA ABDOMINIS

S E C T. 315.

Fomentum idoneum, ſive Fotus antiſepticus, calorem vitalem reſuſcitans.
Inteſtino per Vulnus Abdominis egreſſo conveniens.

℞. *Inteſtina pura Animalia junioris q. ſ.*
Coque in aqua q. ſ. ſpatio $\frac{1}{16}$ horæ; dein adde
Flor. Chamæmel.
Lavend.
Centaur. ana m. ſs.
Flor. Menth. m. j.
Stent deinde in infuſione, per $\frac{1}{16}$ horæ.
Tum Decoctum inſerviat pro Fomento cum pannis applicando.

Extemporaneum.

Sit Lac recens tepidum.

S E C T. 319.

Fotus.

Vid. 315.

S E C T. 320.

Clyſma leniſſime ſtimulans in Vulneribus Abdominis.

℞. *Mel. commun.* unc. iij.
Sal. maris. drach. j.
Aq. decoct. Hord. unc. vij.
M. F. Clyſter.
Mane, & veſperi, primis tribus a vulneris inflictu diebus, injiciendus.
Diæta ſit ex ſolo jure carnium, cum pauxillo ſalis.

AD

SECT. 334.

Purgatio fortis, nec inflammans.

℞. *Agarici*. drach. ij. ſs.
Sal. polychreſt. ſcrup. j.
M. F. P.

℞. *Ebuli, vel Sambuci, corticis medii, cent.* unc. j.
Conterendo cum aq. pluv. deinde parum coquendo, tandem exprimendo, F. Hauſtus. *unc.* iv.

℞. *Jalapp. pp. ut Sect.* 279.

℞. *Jalapp. radic. pulv.* drach. j. ſs.

℞. *Mechoacan. rad. pulv.* drach. ij.

℞. *Soldanellæ recentis fol.* unc. ij.

℞. *Agaric.* drach. ij.
Fol. Sennæ. drach. iij.
Rad. Mechoacan. drach. j.
Tamarind. unc. ij.
Conſciſſa, & contuſa macera in aq. pluvia ſpatio ¼ horæ, dein ebulliant leniter, ſpatio ⅛ horæ, tum Decocti percolati *unc.* ix. admiſce
Sal. prunel. drach. ſs.
*Syrup. Roſ. ſolut. cum Senna.*drach.ix.
Capiat unc. j. *omni ſemihora, donec purgetur ſatis fortiter.*

Minori forma idem efficere.

℞. *Scammon. Syriac.* gr. xiij.
Stib. diaphoret. gr. xx.
*Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna.*drach.vj.
Exacte contritis admiſce
Aq. ſtillat. Cichorei. unc. ſs.
F. Hauſtus.

Fomentum ad Contuſa laxans, penetrans, reſolvens.

℞. *Rad. Bryon. alb.* unc. ij.
Ariſtoloch. rotund. unc. j.
Fol. Rutæ recent.
Sabinæ. ana m. j.
Flor. Tanacet.
Chamæmel.
Matricar. ana unc. j.
Capar. recent. unc. vj.
Cum aqua, vaſe clauſo, in gradu caloris fere ebullientis, digere per horæ dimidium, dein uno momento ebulliant; tum ſucci per pannum fortiter expreſſi *unc.* xxv. admiſce:
Farin. Lini. unc. ſs.
Ebulliant denuo parum; tum toti Decocto frigefacto admiſce
Sp. vini Theriacal. unc. ij.
Sal. Ammon. unc. j.
Applicetur pannis laneis.

Cataplaſma ad Contuſa ſimile.

℞. *Ingredientia eadem.*
Præpara in Cataplaſma; ſub finem admiſce.
Farin. Lini. q. ſ.
Galban. in vitello ovi ſoluti. unc. j.
Ol. Chamæmel. unc. j. ſs.

Emplaſtrum ad eadem.

℞. *Rad. Bryon. in farinam redact.* unc. ij.
Flor. Sulphur. unc. j.
Mercur. nigr. drach. iij.
Galbani puri, & S. A. ſoluti unc. iv.
Emplaſtr. de Melilot. unc. ix.
Ol. Chamæmel. q. ſ.
Ut F. Emplaſtrum.

Bona hic

Emplaſtra de Galbano, ſeu Ceratum Matricale, vel Antidotar. correctius Gandavenſe.
——— Baccis Lauri Meſuæ.
——— Betonicæ.
——— Cumino.
—— Cephalicum.
—— Diaphyl. cum gumm.
Emplaſtrum Diaphoreticum.
——— Iſchiadicum.
——— de Meliloto.
——— Mucilaginibus.
——— Oxycroceum.
——— de Canis.
——— cum Mercurio.

Reſolventia interna.

Vid. in §. 54. N. 4.

Eo referri poſſunt:

Rhabarbarum.
Sperma Ceti.
Gummi Lacca.
Myrrha.
Radix Aſclepiad.

Sudorifera ſunt:

1. Diluentia calida epota; §. 54. N. 4.
2. Reſolventia interna; §. 54. N. 4.
3. Stimulantia; §. 75. N. 5.
4. Laxantia; §. 35. N. 3.

5. Ca-

5. Calor externus humidus ad cutim determinatus.

Diuretica ſunt

1. Diluentia frigida, & tepida epota; §. 54. N. 4.
2. Reſolventia interna; §. 54. N. 4.
3. Stimulantia; in primis Salina, Saponacea; §. 75. N. 5.
4. Laxantia; §. 35. N. 3. in primis Fotu, Clyſmate, renibus applicata.
5. Calor renibus, hypogaſtrio, perinæo, applicatus frigore vero reliquo corpori ſimul dato, paulo magis ſolito.

S E C T. 336.

Vid. 88. N. 1. & 35. N. 1.

IN INFLAMMATIONE

S E C T. 396. N. 2.

Purgatio antiphlogiſtica.

Cremor Tartari. *drach.* vj.
Cryſtall. Tart. *drach.* vj.
Ipſe Tartarus. *drach.* vj.
Sal. Polychreſt. *ſcrup.* v.
Pulp. Tamarind. *unc.* iij.
Tamarind. *unc.* iv.
Rob. Sambuc. *unc.* iv.
Rhabarbari. *drach.* j. ſs.
℞. *Rhei electi.* drach. j.
Sal. polychreſt. ſcrup. j. ſs.
Syrup. Cichor. cum Rheo unc. j.
S. A. accurate contrita ſimul dilue in
Aq. ſtillat. flor. Sambuc. unc. ij.
Cinnamom. drach. ij
F. Hauſtus.

Bolus purgans antiphlogiſticus, impetum cruoris minuens.

℞. *Tamarind. elect. pulp. unc.* ij.
Cryſtall. Tartar. minutim pulveriz. drach. iij.
M.
Capiat omni $\frac{1}{8}$ *horæ* drach. j. *donec commode purgetur.*

Hauſtus ſimilis.

℞. *Fol. Senn. ſine ſtipit. elect.* drach. ij.
Agarici optim. drach. j.
Tamarind. elect. unc. ij.
Cum *aq. ſtill. fl. Samb.* vaſe clauſo decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ horæ, tum Decocti per pannum expreſſi *unc.* v. admiſce
Nitri puri. drach. j.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna. drach. vj.
F. Hauſtus.

Decoctum ſimile.

℞. *Fol. Sennæ.* drach. iij.
Tamarind. unc. ij.
Agarici. drach. iij.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ horæ, pint. 1. admiſce
Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. j.
Capiat unc. j. *omni ſemihora, donec purgetur.*
Reliqua vid. §. 334.

S E C T. 396. N. 4.

Epiſpaſtica

Conſtant Attrahentibus ad locum: §. 135. N. 4.
Derivantibus eo; §. 135. N. 4.
Propellentibus ab illo; §. 135. N. 4. & §. 135. N. 5.
Veſicantia.
Vid. §. 75. N. 6.

S E C T. 296. N. 5.

Medicamentum diluens, & refrigerans ſimul, in hoc caſu.

Decocti forma.

℞. *Rad. Acetoſæ.* unc. ij.
Gramin.
Scorzon. ana unc. iij.
Fol. Becabung.
Acetoſellæ.
Agrimon. ana m. j.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{8}$ horæ, adde
Flor. Borragin.
Bugloſſ.
Roſar.
Violar. ana pug. 1.
Stant in digeſtione, vaſe clauſo ſpatio $\frac{1}{8}$ horæ, tum deurati, *pint.* iij. admiſce.
Nitri puri. drach. ij.
Rob. Samb. unc. iij.
Capiat unc. iij. omni hora diei.

Miſtura diluens, refrigerans, antiphlogiſtica.

℞. *Aq. ſtill. flor. Sambuci.* unc. xv.
Rob. Sambuci. unc. ij.
Nitri puri. drach. j.
M.

Capiat unc. j. *omni hora*.

Emulſio ſimilis.

℞. *Semin. contuſ. Bardan.* drach. iv.
Petroſelini. drach. vj.
Cichorei. unc. j.
Cum *Aq. ſtillat. Petroſelini*.
F. Emulſio, cujus *unc.* xij. admiſce
Nitri puri. drach. j.
Syrup. 5. radic. aperient. unc. j.
Capiat. unc. j. *omni hora*.

Pulvis refrigerans, reſolvens.

℞. *Stibii diaphoret. non ablut.* drach. j.
Lapid. Prunell. drach. ſs.
Rad. Zedoar. ſcrup. j.
M. F. P. dividendus in vj. doſ.
Capiat unam *omni trihorio ex Ptiſana*.

S E C T. 398. N. 1.

Liquidum tenue aromaticum, calide potandum.

℞. *Ligni Santali albi*.
citrini.
rubr. ana unc. j.
Rad. Carlinæ. unc. j.
Petroſelini.
Fœniculi ana unc. iij.
Ononidis. unc. ij.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{2}$ horæ, adde
Ligni Saſſafras raſi. unc. ij.
Fol. Betonic.
Rutæ.
Scabioſæ.
Tuſſilaginis. ana m. j.
Stent in digeſtione fervida ſpatio $\frac{1}{2}$ horæ, clauſo vaſe, tum puri liquoris lib v. exhibe.
Sorbeat omni hora unc. ij. *fervidas*.

S E C T. 389. N. 1. 2. 3.

Vid. §. 107. ad 144.

AD ABSCESSUS.

S E C T. 403. N. 1. 2.

Maturantia in Pus.

1. Gumm. Aromatica ſimplicia.
Ammoniacum.
Bdellium.
Elemni.
Galbanum.
Opopanax.
Sagapenum.
2. Emollientia, laxantia, humectantia; §. 54. N. 4.

Cataplaſma emolliens, & maturans.

℞. *Farina Secales*. unc. iv.
Aceti drach. ij.
Gumm. Gulban. in vitello ovi ſolut. unc. j.
Cum aq. decoct. in Cataplaſma, adde ſub finem
Ol. Lil. alb. unc. j.
F. Cateplaſma.
℞. *Fol. Acetoſ. recent.* m. iv.
Butyri inſulſi unc. j.
Ad ignem leniter decoctis parum, adde
Fermenti panis. unc. ij.
Gumm. Sagapen. in vitello ovi ſolut. drach. iv.
F. S. A. Cataplaſma.

Vel:

℞. *Mellis ad ſpiſſitudinem paulo majorem coct.* unc. iv.
Ceparum ſub. cineribus aſſatar. unc. iij.
Ficuum pinguium. unc. iv.
Cum pauxillo aq. S. A. decoct. in Cataplaſma, adde
Farin. Lini. unc. j. ſs.
F. Cataplaſma.

Vel:

℞. *Avenæ excorticat.* unc. j.
Farin. Lini recentis. unc. ij.
Bulbor. Lil. albor. unc. iij.
Flor. Althææ. unc. j.
Cum lacte recenti decoctis S. A. adde
Butyr. inſulſi. unc. ij.
F. Cataplaſma.

S E C T. 403. N. 3.

Uſus Decocti §. 898. N. 1. huic propoſito motum excitat ſufficientem.

S E C T. 409.

Cataplaſma minus acre, emolliens, oleoſum, tegumenta mortua reſolvens.

℞. *Fermenti panis acris*. unc. ij.
Sapon. Venet. raſi. drach. ij.
Mellis. unc. ſs.
Ol. Chamæmel. infuſ. drach. ij.
M. F. S. A. Cataplaſma.
Proſunt & præſcripta §. 403. N. 1. 2.

S E C T. 412.

℞. *Cinerum clavelat.* unc. iv.
Calcis vivæ Leodienſis. unc. vj.
Contuſa miſce, dein in loco humido liqueſcant: filtra, inſpiſſa; fuſa, ad ignem validum in crucibulo, effunde in

lapil-

lapillos, caute, in vaſe ſicco bene obturato aſſervandos.

Harum pauxillum abraſum, plumaceolo exceptum, applicetur ſpatio duarum horarum, dein applica, deterſo priori, Butyrum.

Butyri Antimonii *pauxillum imponatur apici protuberantis Apoſtematis.*

Aut teneatur Lapis infernalis *eidem apici aliquamdiu applicatus.*

IN FISTULIS CURANDIS.

SECT. 415.

Injectio digeſtiva liquefacta.

℞. *Terebinth. nativ.* unc. ij.
Vitell. Ovorum. unc. j.
S. A. ſubactis, admiſce
Mellis commun. unc. ij.
Sp. vini commun. drach. iv.
Aq. commun. unc. iv.
Calefactum, & probe miſtum injice.

Vel:

℞. *Balſami Arcæi.*
Vitell. Ovorum. ana unc. j.
Miſta dilue in
Sp. Vin. commun. unc. viij.
Uſus, ut prioris.

Injectio Deterſiva.

℞. *Mellis Roſar.* unc. ij.
Elixir propr. cum ſale Tartari pp. unc. ſs.
Lexivi barbitonſor. unc. viij.
M.

℞. *Aloes.*
Croci.
Mirrhæ. ana drach. j.
Salis communis. drach. iij.
Coctis in aqua, & filtratis *unc.* x. adde *vini* ana.

Vel:

Decoctum Balſamicum, conſolidans Fiſtulam puram.

℞. *Rad. Ariſtoloch. major.* unc. ij.
Fol. ſicc. Scordii. unc. xx. admiſce
Baccar. Junip. contuſ. unc. j.
Cum ſp. Vini debili decoct. in phiala alta, ſpatio 1. horæ, *unc.* xx. admiſce
Sapon. Venet. unc. j.
Uſus, ut prioris.

Ubi pura Fiſtula, hanc conſolidat ſequens.

Injectum.

℞. *Ol. infuſi Hyperici.* unc. iv.
Aloes.
Myrrhæ.
Olibani ana drach. ij.
Coquendo leniter, miſta ſubige cum
Vitelli ovorum. unc. ij.
Dein, calefacta parum, in Fiſtulam puram injice.

IN GANGRÆNA.

SECT. 434. N. 1.

Miſtura Spiritus excitans in Gangræna a cauſa calida, temperie alcalina.

℞. *Succ. rec. expreſſi Citri.* unc. ij.
Aurantior. unc. j.
Syrup. recent. Moror. unc. ij.
Aq. ſtillat. Citri totius. unc. iv.
Meliſſæ. unc. ij.
Cinnamomi. unc. j.
Vini Rhenani. unc. vj.
Addito, ſi opus, *Saccharo.*
M.
Bibat unc. j. *omni hora, vel & ſemihora.*

Vel:

℞. *Robb. Ribeſiorum.*
Berberis. ana unc. ij.
Sp. ſalis. drach. ſs.
Aq. ſtillat. Meliſſæ. unc. vj.
Vini Rhenani. unc. x.
M.
Capiat unc. j. *omni hora.*

Si frigida laborat Gangræna, temperies phlegmatica, vel acida.

Miſtura, ſpiritus excitans, calida.

℞. *Sal. vol. oleoſi.* drach. iij.
Elixir. propr. cum ſale Tartari pp. drach. ij.
Aq. ſtillat. vitæ Matthioli. unc. iij.
Corticis Citrei. unc. vj.
Syrup. 5. rad. aperient.
Artemiſiæ Fernelii. ana unc. j.
Confect. Alkermes completæ. drach. ij.
In uſum eundem.

SECT. 434. N. 2.

In Temperie Acida; §. *66.* N. 1. 2.
——— Alcalica; §. 88. N. 5. *6.*

SECT. 434. N. 3.

In caſu alcaleſcente calido.

℞. *Vini Rhenani.* lib. j.

Cinnamom.
Caryophyllorum.
Fol. Maceris.
Nucis myriſticæ. ana drach. ij.
Coq. in phiala altra vitrea, in arena.
Hoc Decocto imbue panem toſtum.
In caſu acido, frigido.
℞. *Sal. vol. oleoſ.* unc. ſs.
Sp. cortic. Citrei. unc. ij.
Sp. Lavendulæ.
Menthæ. ana unc. j.
Theriacal. unc. ij.
M.
Atque hoc toſtum panem imbue.

Sect. 435. N. 2.

Fomentum ad Gangrænam emolliens, antiſepticum, reſolvens, putrefacti introitum in venas impediens.
℞. *Fol. recent. Rutæ.* m. iv.
Malva. m. ij.
Alliariæ. m. j.
Farin. Lini. unc. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo, lib. iv. admiſce.
Sapon. Venet. drach. ij.
F. Fomentum.
Laneis pannis applicandum.
℞. *Aceti Sambuci.* unc. ij.
Aq. flor. Sambuci. unc. x.
Salis Ammoniac. drach. ij.
Vini albi Gallici. unc. vj.
M. pro Fomento.
Cataplaſma ſimile.
℞. *Flor. Meliloti.*
Sambuci.
Althææ.
Chamæmel.
Calend. ana unc. iij.
Cum aq. decoct. in Cataplaſma adde ſub finem
Farinæ Lini. unc. j.
Ol. Lini. unc. j.

Sect. 438.

Condimentis talibus materiem præbent
Sal Ammoniacus.
Borax.
Gemmæ.
Nitri.
Mari regeneratus reſiduus a deſtillatione Sp. ſal. Ammon.
Acetum.
Calendulæ.
Deſtillatum.
Dracunculi hortenſis.
Lavendulæ.
Roſaceum.
Rutaceum.
Sambucinum.
Scilliticum.
Theriacale.
Sp. Nitri. / Salis. / Sulphuris per Campanam. / Vitrioli. } ſimplex, vel cum triplo, Alcoholis dulcis.
Vina, Rhenana in primis.
Aromata hic fere propria.
Abrotanum.
Abſinthium.
Alliarie.
Angelica.
Balſamita.
Carduus Benedictus.
Centaurium minus.
Chamædrys.
Dictamus Creticus.
Geranium Robertianum.
Lavendula.
Majorana.
Marrubium album.
Myrtus.
Origanum.
Polium.
Pulegium.
Roſmarinus.
Ruta.
Sabina.
Salvia.
Scordium.
Tanacetum.
Thuya.
Fomentum putredinem incipientem corrigens.
℞. *Fol. Rutæ.*
Scordii.
Abſinthii. ana unc. iv.
Menthæ. unc. j.
Cum *Aq.* & *Aceti.* *ana* q. ſ. decoct. vaſe clauſo, lib. iv. admiſce.
Sal Gemmæ. drach. iv.

Sp.

Sp. vini theriac. unc ij.
F. Fomentum.
Cataplaſma Antiſepticum ad Gangrænam.
℞. *Eadem.*
Coq. in Cataplaſma, ſub finem addendo
Sal. Ammon. drach. iv.
Farin. Lini. unc. ij.
Ol. infuſi Rutæ.
F. Cataplaſma, tempore uſus irrorandum
Sp. Vini Theriac. vel Sp. Vini Camphor. tantillo.

SECT. 448.

Liquor calidus, corruptioni reſiſtens.
℞. *Aceti Dracunculi hortenſ.* unc. vj.
Roſac. unc. ij.
Sp. vini theriacal. unc. j.
Sal. marini. unc. j.
Aq. decoct. Scordii. unc. xij.
M.
Eſcharæ Gangrænoſa emolliendæ optimum hoc Cataplaſma.
℞. *Fol. Scord.* m. ij.
Malvæ. m. j.
Fl. Lavend.
Althææ. ana unc. j.
Cum *Aceto* decoct. in Cataplaſma, admiſce
Farin. Lini. unc. iij.
Ol. Lini. unc. j.
Sal. Ammon. drach. j.
Unguentum Aureum.
Baſilicon.

SECT. 450.

Cataplaſma emolliens, diaphoreticum, anodynum.
℞. *Fol. rec. Abrotan. mar.*
Abſinth. pontici.
Rutæ hortenſ.
Scordii.
Alliariæ.
Eupator. cannab.
Marrub. alb.
Nicotianæ. ana m. ſs.
Hyoſcyami. m. j.
Fl. Calthæ terreſtr.
Cent. min.
Meliloti.
Matricariæ.
Tanacet. ana unc. ij.
Althææ.
Papav. errat. ana unc. j.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo, ſpatio $\frac{3}{4}$ horæ, admiſce
Far. Lini. unc. iv.
Ol. infuſi. Rutæ. unc. ij.
Sp. vini theriac. ana unc. j.
Sal. Ammon. drach. j.

SECT. 456.

Miſtura Cardiaca, calida in Gangræna, a cauſa frigida.
℞. *Aq. ſtillat. Theriac.* unc. j.
Prophylact. Sylvii. drach. vj.
Vitæ Matthiol. unc. j.
Rutæ. unc. ix.
Syrup. Artemiſ. Fernelii.
Radic. 5. aperient. ana unc. j. ſs.
Elixir propr. cum ſale Tartari pp. drach. ij.
M.
Capiat. cochleare j. omni $\frac{1}{8}$ *horæ, ſuperbibendo* unc. unam, vel alteram *ſequentis.*
℞. *Aq. decoct. Hordei.* pint. ij.
Vini Gallici. pint. j.
Zingiber. pulveriz. drach. ij.
Syrup. Botryos. unc. iij.
M.
℞. *Camphoræ.* gr. viij.
Theriac. drach. ij.
Zingiber. drach. iij.
M.
Scrup. j. *omni bihorio.*

AD SPHACELUM.

SECT. 462.

Acre Lixivium.
℞. *Calc. viv. ex ſatis exuſtis p.* 1.
Hanc tege
Cinerum cavell. p. iij.
In loco ſubterraneo liquefacta, filtrataque ſerva.
Aut & ipſa Calx viva tenuiter in pollinem acta iſpergi poterit.

Sed & pulcherrimæ ſeparationes fiunt, ſi eſcharæ mortuæ applicatu putrefacientis remedii mollitæ, in tabum ſolutæ, difluentes a ſana parte recedunt, dum interea vivæ partes fotu vivifico animantur. Vid. 435. N. 2.

SECT. 469. Num 5.

Pulvis, cardiacus, calidus, narcoticus.

—— *Cariophyl.* gutt. j.

Cort. Citrei. gutt. ij.

Sacchari puri. drach. ij.

F. S. A. Elæoſaccharum, cui admiſce

Corall. rubr. drach. j.

Laud. puri. gr. ij.

M. F. Pulv. divid. in ij. doſ.

Capiat unam *horæ una ante actionem; & ſi nihil ſopivit*, alteram ¼ *horæ ante eandem.*

SECT. 471. N. 5.

Pulvis adſtringens, ad ſiſtendam Hæmorrhagiam vulneris externi.

℞. *Sang. Draconis.* drach. j.

Sarcocoll. drach. ij.

Lapid. Hæmatit. drach. ſs.

Bol. Armen. drach. viij.

M. F. Pulv. tenuiſſimus.

℞. *Farin. volatil. in molendinis, vel piſtrinis, collectæ.* unc. iv.

Colcothar. Vitrioli fortiter exuſti, & edulcorati. drach. ſs.

M. exacte.

℞. *Fungi Lycoperdi dicti bene maturi, atque ſicciſſimi, collectum pulverem, eum vulneri inſperge, mox aperti interiorem ſuperficiem applica.*

IN COMBUSTIONE.

SECT. 479.

Miſtura refrigerans, antiplogiſtica.

℞. *Fol. rec. Sedi maj.* unc iij.

Contritis expreſſo ſucco, admiſce

Syrup. Roſarum.

Violarum. ana unc. j.

Nitri. ſcrup. ſs.

Spirit. Salis. gutt. x.

Aquæ pluvial. lib. ij.

SECT. 480.

Fotus partem combuſtam contra putredinem condiens.

℞. *Aceti Lithargyrii.* unc. ij.

Vini Gallici. unc. xij.

Aq. ſtillat. flor. Sambuc. unc. xiv.

M.

Fotus ſimilis, reſolvens, emolliens:

℞. *Flor. Sambuci.*

Meliloti.

Althææ. ana unc. j.

Cum aq. decoct. & expreſſis, lib. j. ſs. admiſce

Sp. vini Theriac. unc. ij.

Aceti Sambuc. unc. j.

Sal. maris. drac. j.

Linteis calidis applicatur.

Cataplaſma emolliens, reſolvens:

℞. *Fol. Malv.*

Biſmalv. ana m. ij.

Flor. Meliot. unc. iij.

Cum aq. decoct. ſub finem admiſce

Farin. Lini q. ſ.

Sp. vini Theriac. unc. j.

Ol. Lini. unc. ſs.

F. Cataplaſma.

Unguentum ſimile.

℞. *Butyri recentis.* q. pl. cum *aqua frigida* ablue, donec albeſcat.

℞. *Hujus Butyri.*

Spermat. Ranarum.

Succi Sedi. ana.

M. S. A.

AD SCIRRHUM.

SECT. 490. N. 1.

Fotum ad Scirrhum reſolvens, emolliens.

℞. *Flor. Althææ.*

Chamæmel.

Melilot.

Sambuc. ana m. j.

Centatur. min. m ſs.

Fol. Abſinth.

Marrub. alb.

Rutæ.

Sabinæ. ana m. j.

Rad. Bryon. alb. unc. iv.

Angelic. ſativ. unc. j.

Cum aq. decoct. vaſe clauſo, & per pannum expreſs. lib. iv. admiſce

Sp. vini Theriac. unc. iv.

Applicetur pannis laneis ad cutim nudam, ſuperapponendo extrinſecus ſupra pannos veſicam Suillam expanſam, atque pauxillo olei prius inunctam.

Cataplaſma ſimile:

Ex iiſdem coque cum ſ. q. Aq. Cataplaſma, ſub finem addendo

Gumm. Galbani in vitello ovi ſubacti. unc. iij.

Farin. Lini. unc. ij.

Ol.

Ol. Lini. unc. iij.

Emplaſtrum ad Scirrhum ſimile:

℞. *Gumm. Ammon.*
Galban.
Sagapen.
Opoponac. ana unc. ij.

Leni igne in teſta ſoluta depura, tum admiſce accurate

Vitel. Ovorum bene concuſſor. N. iv.
Ceræ citrinæ unc. ij.
Farin. rad. Bryon. alb. unc. iij.
Ol. infuſ. Rutæ q. ſ.

Ut F. S. A. Emplaſtrum.

Sect. 490. – N. 4.

Victus eſto ex Lacte recenti, Lacte ebutyrato, & Sero lactis.

Ex Jure carnium quarumcumque recentium de quadrupedibus, & volatilibus.

Ex Frumentaceis, Avena, Hordeo, Milio, phalaride, Secali Tritico, Zea.

Ex Oleribus, ſ. 35. N. 1.

Ex Fructibus mitibus, maturis, horæis, acido-dulcibus, in primis coctis.

Ex Hordeatis, Panatellis &c.

Potus eſto Decoctum ex Rad. Chinæ, Sarſapirillæ, Lignorum Santalorum trium &c.

Decoctum Anodynum in Scirrho non movendo:

℞. *Semin. Papaver. alb. contuſ.* unc. ii.
Rad. Fœnicul. unc. iv.
Flor. Papav. errat. drach. vj.
Fol. Malvæ. m. j.

Cum aq. decoct. vaſe clauſo, ſpatio ¼ horæ, pint. ij. admiſce

Syrup. Papav. alb. unc. ij. ſs.
Bibat ſubinde unc. iij. vel iv.

Pulvis ſimilis:

℞. *Spermat. Ceti.*
Corall. rubr.
Stibii diaphoret. non abluti. ana drach. j.
Laudani puri. gr. ij.

M. F. Pulv. tenuiſſim. dividendus in iv. doſ. æquales;

Quarum unam *capiat mane*, & *veſperi*, *urgente dolore*.

Hæc pro internis.

Externe Fomentum ſimile:

℞. *Flor. Hyoſcyami.*
Meliloti.
Papaver. rhœad.
Sambuci. ana pug. j.

Cum aq. decoct. vaſe clauſo, pint. j. ſs. admiſce

Aceti Sambuci.
Roſac. ana unc. ij.
Sp. Vin. rectific. drach. iv.

Unguentum Anodynum, Saturnium, blandum ad Litum.

℞. *Aceti Lithargyrii*. unc. j.
Ol. expreſ. ſemin. Hyoſcyami.
Papav. alb.
Roſar. infuſ. ana drach. ij.

F. S. A. Nutritum, cui ſub finem admiſce

Opii puri. gr. vj.
Emplaſtrum.

Emplaſtrum de Minio.

Unguentum Diapompholygos.

Emplaſtrum Anodynum, blandum, metum ſedans, ad Scirrhum, nec reſolutione, nec exſtirpatione, medicabilem.

℞. *Succi*, recent. expreſſi, & puri,
Fol. Hyoſcyami.
Papaver. hortenſ.
Phellandrii. ana unc. iv.

Leni igne coque, inſpiſſa, ſub finem admiſce

Ceræ albæ. unc. viij.
Ol. infuſ. Roſar. unc. j.

F. S. A. Emplaſtrum.

Emplaſtrum Saturninum, mercuriale blandum.

℞. *Sacchar. Saturni.*
Ceruſæ.
Amalgam. Mercur. & Saturn. ana drach. iij.
Ceræ albæ. unc. iv.
Ol. infuſ. Roſar. drach. ij.

M. F. Emplaſtrum.

IN CANCRO.

Sect. 507. N. 1.

Vid. *Emplaſtrum*. ſ. 490. N. 4.

Aq. Stillat. Sperimatis Ranar.

Sperma Ranarum.

SECT. 507. N. 2.

Pulvis purgans, in cancro nondum exulcerato.

℞. *Reſin. Jalapp.* gr. vj.
Diagrydii. gr. vij.
Stibii diaphoret. non ablut. gr. xxiv.
M. F. Pulv.

Similis mercurialis.

℞. *Merc. dulc.* gr. xv.
Diagryd. gr. xij.
M. F. Pulv.
Capiat ſemel in ſeptimana.

SECT. 507. N. 3.

Decocta ex Bardana.
China.
Fœniculo.
Petroſelino.
Sarſaparilla.
Scorzonera.

Pulvis aperiens, blandus.

℞. *Antimon. diaphoret. non ablut.* gr. viij.
Sperm. Ceti. drach. j.
M. F. Pulv. divid. in ij. doſ.
Sumat unam *mane, & veſperi.*

SECT. 509.

Fomenta, & Litus.

Fomentum lene, Saturninum, Anodynum.

℞. *Aq. ſtillat. Papaver. Rhœad.*
Roſar.
Sambuci. ana unc. ij.
Sacchar. Saturni. drach. j.
Tinct. opii. drach. j.
Sp. Vini Theriacali. drach. j.
M.

Linimentum Saturnium, lene.

℞. *Aceti Lithargyii.* drach. vj.
Ol. Roſacei. drach. iv.
F. Nutritum.

IN MORBIS OSSIUM.

SECT. 529. N. 1.

Infuſo-Decoctum abſtergens, antiſepticum, in ſpina ventoſa.

℞. *Ligni Gujaci virid. ponderoſ. raſi.* unc. x.
Sal. Tartari. drach. ſs.
Cum aq. comm. lib. vj. ſpatio xxiv. horar. digeſtum in diplomate, decoque ſpatio 2. horar. ſub finem admiſcendo
Sp. vin. rectifiic. unc. iv.
Ebulliant iterum parumper, tum exhibe. Super reſiduo decocti novæ aq. lib. iij. affuſæ ebulliant, per iv. horas.

Prioris decocti unc. iv. *ſumat quater de die vacuo ſtomacho: mane hora ſeptima, dein hora undecima, iterum quarta pomeridiana, & ultima hora ſeptima veſpertina.*

Altero Decocto utatur pro potu quotidiano.

Sic ex ligno Juniperino, Saſſafras, Buxi, Quercino, &c. Decoctum fieri poteſt.

Lintea his decoctis madida Fomenta ſunto.

IN CURATIONE FEBRIUM IN GENERE.

SECT. 599.

Vid. 28. N. 1. 4.

SECT. 603.

Fomentum mucoſum, anodynum, blandum, leniter aperiens.

℞. *Sem. Pomor. Cotoneor.* N. vj.
Cum *aq. ſtillat. flor. Roſar.*
Sambuc. ana unc. iij.
F. S. A. Emulſio, cujus puro liquori admiſce
Spir. Vin. rectificat. unc. ſs.
Tinct. Opii. drach. ij.
Unguentum Aureum.
Baſilicum.
Diapompholyg.
Nutritum.
Populeum.
Roſarum.

SECT. 605. N. 1.

Ptiſanæ.
Decoctum laxans.

SECT. 605. N. 2.

Miſtura ſubacida, nitroſa, in Febribus a nimio calore.

℞. *Aq. decoct. Hord.* unc. xxv.
Nitri puri. drach. j.
Vini Rhenani. unc. vj.
Rob. Ribeſior.
Sambuci. ana unc. ij.
M.
Capiat omni $\frac{1}{4}$ *horæ* unc. j. *vel* ij.

℞. *Aq. ſtillat. Cichorei.*
Fumar.

Me-

Meliſſ. ana unc. iij.
Sp. Salis comm. drach. j.
Syrup. Moror. unc. ij.
Nitri puri. drach. ſs.
M.
Capiat cochlear. j *omni ſemihorio.*

Pulvis ſimilis.

℞. *Cryſtal. Tartari.* drach. ij.
Nitri puri. drach. ſs.
M. F. Pulv.
Capiat ſcrup. ſs. *omni trihorio ex Ptiſana.*
Reliqua vid. in Cap. *de Putredine Alcalina*, & *de Exceſſu circulationis.*

SECT. 605. N. 3.

Pulvis temperans, aromaticus, in Febribus ab aere humido.

℞. *Herb. recent. Majoran.*
Menth. criſp.
Origani.
Roſmar. ana. m. ij.
Flor. Chamæmel. roman.
Roſar. rubr.
Tanacet.
Lavend. ana m. j.
Mari Syriaci, m. ſs.
Rad. Irid. Florent.
Angelic. ſativ.
Imperat. ana unc. iij.
Raſur. lign. Saſſafr. unc. ij.
Semin contuſ. Celeri. unc. iij.
Conſciſſorum F. Pulvis
Spargendus in loco, ubi æger eſt.

SECT. 605. N. 10.

Vomitoria lenia in Febribus ex copia ciborum.

℞. *Aq. decoct. Hord. levis.* unc. xxxvj.
Oxymel. ſquillit. unc. iij.
Tart. vitriolat. non acidi. drach. ij.
M.
Capiat unc. ij. *omni ſemihorio.*

Vel.

℞. *Rob. Samb.* unc. iij.
Aceti ſquillat. unc. j.
Aq. ſtillat. Meliſſ. unc. vj.
M.
Capiat unc. ſs. *omni ſemihorio.*
℞. *Tartar. Emetici.* gr. v.
Pro una doſi.
℞. *Vini Emetici.* unc. j. ſs.
Pro una doſi.

℞. *Rad. Ypecacuanh. alb.* ſcrup. j.
F. Pulvis.
Pro una doſi.

Hauſtus Emeticus, Ventriculo cibis nimium infarcto.

℞. *Rad. Ypecacuanh. pulveriz.* ſcrup. iv.
Cum *Vini albi* unc. iij.
Coque in phiala altra per hor. quatuor.
Colaturam exhibe pro una doſi.

Vel:

℞. *Fol. recent. Aſari conſciſſ.* N. v.
Cum aq. fervida infuſis ſpatio $\frac{1}{2}$ horæ abſque ebullitione,
Succum expreſſum exhibe pro una doſi.

SECT. 610.

Clyſma motum temperans, refrigerans, in Febribus.

℞. *Nitri puri.* drach. ij.
Mel. Roſar. unc. j.
Seri Lactis recent. unc. xij.
M.

Vel:

℞. *Aceti comm.* unc. j.
Nitri nativ. drach. iij.
Syrup. Roſ. ſolut. cum Senna. unc. ij.
Aq. decoct. Hord. unc. ix.
M.

Vel:

℞. *Lact. Ebutyrati.* unc. x.
Syrup. Roſ. pallid. unc. ij.
M.
℞. *Decocti comm. emollient.* unc. xj.
Nitri puri. drach. iij.
Mel. Mercurial. unc. j. ſs.
M.

SECT. 611.

Medicamenta in languore Febrili.

Miſtura aromatica, cardiaca.

℞. *Oxymel. ſquillit.* unc. iij.
Sp. Vitæ Matthiol. drach. iij.
Aq. ſtillat. Menthæ. unc. iv.
Cinnam. unc. j.
M.
Capiat unc. j. *omni hora.*

Similis calida.

℞. *Diaſcord. Sylvii.* ſcrup. j. ſs.
Theriac. Androm. drach. j. ſs.
Syrup. 5. Radic. aperient. unc. ij.
Aq. ſtillat. Cardui bened. unc. vj.
M.

In eundum uſum.

Conditum calidum, aromatisum, excitans, in eodem caſu.

℞. *Confect. Alkerm* drach. j.
Zingib. condit. drach. vj.
Rad. Contrajerv.
Serpentar. virg. ana drach. j.
Syrup. 5. radic. aperient. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Capiat drach. ſs. *omni quadriborio.*

℞. *Pulv. Comitiſſæ Kent.* ſcrup. j. ſs.
Detur omni quadriborio.

Pulveres ſimiles in eodem caſu.

℞. *Zing. alb.*
Cortic. Winteran.
Rad. Zedoar.
Contrajerv.
Serpent. virgin. ana drach. j.
Trochiſc. de Viperis. drach. ij.
M. F. Pul. tenuis divid. in doſes *ſcrup.* ſs.
Capiat unam *omni quadriborio.*

℞. *Sal. Card. bened.* drach. ſs.
C. C. alb. drach. j.
Corall. rubr. ſcrup. ij.
Ol. ſtillat. Cinnam.
Cortic. Citrei. ana gutt. iij.
M. F. Pulv. divid. in x. doſes.
In eoſdem uſus.

S E C T. 614.

Amara lacteſcentia frigida.

Chondrillæ.
Cichorea.
Hieracia.
Intubi.
Lactucæ.
Scorzonera.
Sonchi.
Taraxaca.
Tragopogona.

IN FRIGORE FEBRILI.

S E C T. 625.

Potus in Frigore Febris ſumendus.

℞. *Aq. Decoct. Hord.* unc. xxx.
Nitri puri. drach. ij.
Oxymel. ſimpl. unc. iij.
Aq. ſtillat. Caryophyll. arom. unc. ij.
M.
Capiat unc. ij. *omni* $\frac{1}{4}$ *horæ, calide valde ſorbendas.*

Emulſio in eundem finem.

℞. *Quatuor Sem. frigid. maj.*
min. ana drach. ij.
Cum aq. F. Emulſio, cujus lib. iij. admiſce
Aq. ſtillat. Fœniculi. unc. iv.
Sal. Prunell. ſcrup. ij.
Syrup. 5. Rad. aper. unc. ij.
Violarum. unc. ſs.
Uſus idem.

Miſtura ſimilis.

℞. *Aq. ſtillat. Borragin.* lib. j.
flor. Roſar. unc. j.
Sambuc. unc. viij.
Cinnam. unc. j. ſs.
Sp. vitæ Metth. unc. ſs.
Syrup. Artemiſ. Fernel. unc. ij.
M.
Uſus, ut ſupra.

Decoctum Coſſe.
—— —— Ligni Saſſafras.
—— —— —— Santali;
& ſimilia hic valent, in primis ſi pauxillum Aromatis circa finem addis.

Decoctum ſimile.

℞. *Ligni Santali albi.*
citrin.
rubr. ana unc. j.
F. Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ horæ, tum adde
Radic. Fœnic. unc. iv.
Raſur. Saſſafr. unc. ij.
Glycirrhizæ. unc. ſs.
Ebulliant iterum uno momento, dein Decocti lib. 4. exhibe.
In eundem uſum.

IN ANXIETATE FEBRILI.

S E C T. 634.

Vomitoria in Febre commoda.

℞. *Oxymel. Scillit.* unc. iij.
Aq. ſtillat. Cichorei. unc. v.
M.
Pro Hauſtu.

℞. *Fol. Aſari recent.* N. viij.
Cum *Aq. ſtillat. Card. bened.*
F. Infuſio, ſpatio quatuor horarum; dein
Expreſſæ tincturæ. unc. v.
Exhibe
Pro Hauſtu.

℞. *Vi-*

℞. *Vitrioli alb.* gr. xxv.
F. Pulv.
Ex *pauxillo Cerevisiæ hauriendus.*

Purgantia in Febribus.

℞. *Cryſtall. Tart.*
Ex ſero Lactis tepefacto.

Pulvis leniſſime purgans.

℞. *Cryſtall. Tart.* drach. ij.
Sal. Prunell. gr. xij.
Polycreſt. gr. xvj.
M. F. Pulv.

Hauſtus ſimilis, fortior.

℞. *Scammon.* gr. vij.
Cum *Aq. ſtillat. Cicor.* unc. ſs.
F. S. A. Emulſio, cui adde
Syrup. Roſ. ſolutiv. cum Senna drach. xij.
F. Hauſtus.

Decoctum ſimile.

℞. *Tamarind.* unc. iij.
Agaric. trochiſc. drach. iij.
Fol. Sennæ. drach. j.
Scrophular. maj. aquat. unc. ſs.
Cum Aq. decoct. & expreſſ. *unc.* viij. adde
Sal. Prunell. drach. ſs.
Syrup. Roſ. ſolutiv. cum Senna. unc. j. ſs.
Capiat unc. ij. *omni* $\frac{1}{2}$ *horæ, donec purgari incipiat.*

Decoctum ſimile.

℞. *Prunor. acido-dulc.* unc. iv.
Tamariad. unc. j.
Fol. Senn. drach. ij.
Scrophular. aquat. drach. vj.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{2}$ horæ, deinde per pannum expreſs. *unc.* xij. admiſce
Syrup. Dichor. cum Rheo. unc. ij.
Capiat unc. iij. *omni* $\frac{1}{2}$ *horæ, donec purgari incipiat.*

Bolus purgans.

℞. *Electuar. Diaprun. Sylvii.* drachm. j. ſs.
Fol. Senn. pulv. ſcrup. j.
M. F. Bolus.

Electuarium Diaprun. ſeu Cholagogum Silvii *unc.* ſs.
Confectio Hamech. *drach.* iv.
Hiera picra Galeni. *drach.* j. ſs.
Electuarium lenitivum. *unc.* j.
——— Succi Roſarum. *unc.* ſs.

Sudorifera in Febribus.

Sunt ſemper diluentia, & aperientia.

Decoctum ſudoriferum.

℞. *Rad. Apii.* unc. ſs.
Bardan.
Chinæ. ana unc. j.
Cichor.
Gramin.
Naper.
Petroſelin.
Rapar.
Ruſci. ana unc. ſs.
Sarſaparill. unc. j.
Scorzon. unc. ſs.
Fol. Acetoſ.
Cichor.
Endiv.
Taraxaci. ana m. j.
Flor. Sumbuc. unc. ij.
Sem. contuſ. Apii.
Petroſelin. ana unc. j.
Cum aq. decoct. pint. iij. exhibe.
Hauriat unc. iij. *calidas omni quadrante horæ, donec leviter ſudet.*

Ex hac Formula infinitæ aliæ concinnari poſſunt.

Diuretica.

Hydrogala ex *Lactis recent.* p. j. *Aquæ* p. iij.
Serum lactis.
Lac ebutyratum.
Lacryma Betulæ.
Succi maturi rec. horæi, aqua diluti.
Sal Nitrum.
Nitrum antimoniatum.
Sal Polychreſtum.
Decocta præcedentia ſudorifera *cum regimine ad Diureſin.*

Aſterſiva.

Sunt eadem.

IN SITI FEBRILI.

SECT. 640.

Potus commodiſſimi in Febribus.

℞. *Aq. Hord. comm. ſimpl.* unc. xl.
Rob. Ribeſior. unc. iv.
Sp. Salis tot guttas, quot ſufficiunt ad gratum acorem.

Aq. ſtillat. Cinnam. unc. j.

M.

Pro potu aſſiduo.

℞. Gelatinæ, Rob. Syrupi.
- Ribeſiorum.
- Pomorum Cydonior.
- Ceraſorum nigr.
- Berberis.
- Mororum.
- Baccarum Rubi Idæi.
- Pomorum Granator.
- Limonior.
- Citriorum.
- Aurantior.
- Chinenſium.

Horum cujuslibet, unc. 4.

Præpara, ut prius; v. gr.

℞. *Gelatinæ Cydonior.* unc. j.
Diamori Nicolai. unc. ij.
Syrup. Acetoſ. Citrei. unc. j.
Aq. ſtillat. Borrag.
Meliſſæ. ana unc. iv.
ſimplicis. unc. xxiv.
Vini Rhenani. unc. iij.

M.

Hydrogala.
Serum Lactis.
Lac ebutyratum.
Cereviſia tenuiſſima.
Potus Coffe.
Vini p. j. Aq. puræ p. xij. ſucci Citri parum.

S e c t. 641.

Decoctum in valida ſiti, & debilitate ſumma.

℞. *Pomorum elect. rec. Citri, expurgatis ſeminibus*, N. ij.
Cum cortice conſciſſa, abjecta alba, fungoſa, carne, contuſaque immitte
Aq. decocti Hordei ſimpl. unc. xxxij.
Adde *Syrup. Mororum* unc. j. ſs.
Vini Rhenani. unc. viij.
Panis toſti. unc. ij.
In vaſe fictili clauſo ſerventur
Pro potu aſſiduo.

Vel:

℞. *Syrup. de Limon.* unc. iij.
Sp. Vini puri. unc. j. ſs.
Vini Rhenani. unc. iv.
Aq. comm. puræ. unc. xiv.

M.

AD NAUSEAM FEBRILEM.

S e c t. 644.

Potus ad Primum.

Vid. §. 641.

Potus ad ſecundum, & Medicamina,

Vid. §. 640. 634.

Ad Quintam ſpeciem.

Miſtura auſtera, Anodyna.

℞. *Mivæ Cydonior.* unc. iv.
Syrup. Limon. unc. ij.
Aq. ſtill. vitæ Matthioli. unc. j.
Cinnam. drach. vj.
Cort. Citrei. unc. vj.
Tint. Opii. gutt. LX.

M. accurate.

Capiat unc. j. *donec Nauſea ſedetur.*
℞. *Aq. ſtillat. Menthæ fortis q. ſ.*
Bibat unc. j. *omni* $\frac{1}{4}$ *horæ frigidam.*
℞. *Mivæ Cydonior. q. ſ.*
Aſſumat. drach. j. *omni ſemihora.*

Hauſtus Anti-Emeticus.

℞ *Succis recentis Citrei.* unc. ſs.
Vini Rhenani. unc. j.
Bene miſtis adde
Salis Abſinthii. drach. j.
In ipſo actu effervefcentiæ potentur.
℞. *Taleolas tenues Citrei, ſaccharo reſperſas*, impoſitas linguæ ore detineat.

In omnibus interim juvant fere Epithemata, Fomenta, Cerata, Stomachica, in primis ubi inflammatio abeſt.

℞. Succi Menthæ cum aceto extracti, *cum pane cocto applica.*

Scutum Stomachicum, ad Nauſeam a motu Liquidi Nervoſi inordinato ortam.

℞. *Pulv. Aromat. Roſac.*
Diagalang.
Diarrhod. ana unc. j.

M.

Inſuta ſindoni applica epigaſtrio.

Emplaſtrum in Nauſea Febrili, ex Liquido Nervoſo turbato, Stomachicum.

℞. *Cerati Stomachici Galeni q. ſ.*
Ut extenſum ad alutam F. Emplaſtr. ſtomach.

Va-

Valet, quamdiu adhæreſcit.

Epithema ad Nauſeam ab inordinato Liquidi Nervoſi motu ortam.

℞. *Aq. Vitæ Matthiol.* unc. j.
Sp. Rad. Angelic.
Sarmin. Sylv.
Menthæ. ana unc. ij.

Taleola panis triticei toſti, bene irrotata bis, applicetur calide epigaſtrio; ſuper applicetur veſica Suilla oleo humectata; & dein ſupra hunc ligatura: renovetur poſt xij. *horas.*

IN DEBILITATE FEBRILI.

Sect. 667.

Jus ex carne Bubulæ,
Vitulina,
Ovilla,
Gallinacea, ana.

Decocta in Aq. reſperge *pauco ſale*, & *ſucco Citri*.

Lac recens.

Decocta §. 28. N. 1.

IN FEBRI INTERMITTENTE.

Sect. 758.

Medicamenta huc referenda.

Sales Herbarum Tacheniani omnes, quorum præcipui ex Abſinthio, Carduo bened. Stipitibus Fabarum parantur.

Nitrum.
——— Stibiatum, &
Stibium diaphoreticum non ablutum.

Sal Ammoniacus.
Prunellæ.
Polychreſtus.

Tartarus regeneratus.
tartarizatus.

Sal Tartari cum Ol. Terebinth. in ſaponaceam maſſam redactus.

Herbæ omnes Aromaticæ in omnibus ſuis partibus. Vid. totum §. 75. N. 5. §. 54. N. 4. maxime ad titulum *Reſolventium*.

Sect. 759.

Vomitorium in Febri intermittente.

℞. *Tart. Emetic.* gr. v.
F. Pulv.
Una doſi ſumendus.

Pilulæ Emeticæ.

℞. *Tart. Emetic.* gr. v.
Micæ Panis q. ſ.
Ut F. Pil. N. v.
Pro una doſi.

Hauſtus Emeticus, valde movens.

℞. *Vini Emetici.* unc. ij.
Oxymel. ſcillit. drach. vj.
M. F. Hauſtus.

℞. *Tart. Emetici.* gr. v.
Gelatinæ Ribeſior. unc. ſs.
Ol. Cinnam. gutt. j.
M. F. Bolus.

Purgans.

Pulvis.

℞. *Pulv. Cornachin.* ſcrup. ij.
Pro una doſi.

Potus.

℞. *Pil. Coch. maj.* ſcrup. ij.
Syrup. Roſ. ſolut. unc. ſs.
Aq. ſtillat. flor. Sambuci. unc. ij.
F. Hauſtus.

Pilulæ.

℞. *Aloes lotæ.* gr. xij.
Mirrhæ. gr. x.
Opopanac. gr. v.
Sal. Gemmæ. gr. v.
M. F. Pil. N. ix.

Sect. 761.

Sudorificum Antipyreticon, raro fallens.

Miſturæ forma.

℞. *Sal Polychreſt.* drach. ij.
Syrup. 5. *Rad. aperient.* unc. ij.
Opii puri. gr. ij.
Aq. ſtillat. ferment. Card. bened.
Abſinthii.
Rutæ.
Mejoranæ.
Menthæ ana unc. j.
Extract. Abſinthii. unc. ij.
M.

Capiat Cochleare j. *omni quadrante horæ, ſuperbibendo* unc. iv. *ſequent. Decocti poſt ſingulæ quæque.*

Simile, Decocti forma.

℞. *Rad. Imperat.* drach. vj.
Ligni Saſſafr.
Santal. rubr. ana unc. ij.
Fol. Virgæ aureæ. m. ij.
Flor. Centaur. min. unc. ſs.

Se-

Semin. contuſ. Dauci Cretici. drach. vj.

Infuſa vaſe arcte clauſo per horas ij. abſque ebullitione, ſed fere fervida; dein parum ebulliant, tum *Decocti* pint ij. exhibe.

Sect. 763.

Vid. 643. 640.

Sect. 767.

Pulvis in Febri Autumnali diuturna, corpore debilitato, ſumendus.

℞. *Cortic. Peruviani boni* unc. j.

F. Pulv. dividend. in xij. doſes; exhibe.

Capiat omni bihorio unam *ex vino.*

Decoctum in eodem caſu.

℞. *Cortic. Peruviani.* unc. iij.

Aq. comm. unc. xij.

Infuſa, ſpatio duarum horarum; dein per horam ebulliant, tum adde

Vini Gallici. unc. iv.

Ebulliant rurſum parum in vaſe alto; dein *Decoctum* purum exhibe.

Capiat unc. j. ſs. *omni bihorio.*

℞. *Cortic. Peruviani.* unc. iij.

Vaſe clauſo ſpatio 2. horar. in Aq. comm. decoctæ, *unc.* xvj. exhibe.

Capiat, ut precedens.

Extractum ſimile.

℞. *Decoctum præced.*

Exhala ad Mellis ſpiſſitudinem.

Sumat diviſum in iv. doſes.

℞. *Extractum præced.*

Dilue in *Syrupi* 5. *Rad. aperient.* unc. j.

Erit Syrupus.

Uſus, ut extracti.

℞. *Extractum præced.*

Admiſce *pulv. Glycirrh.* q. ſ.

Ut F. Pil. *gr.* iv.

Conſumat omnes *ſpatio* ἀπυρεξίως.

Sect. 768.

Linimentum calidum ad ſpinam dorſi inungendam.

℞. *Ol. Scorpinum.*
Caſtorei.
Baccar. Juniperi.
Camphoræ de Radicibus Cinnamomi.
Laurinum.
Terebinth.
Balſam. Sulphur. Terebinth. ana unc. ſs.

M. pro Linimento deſcripto.

Decoctum adſtringens.

℞. *Plantagin. totius latifol.* unc. x.
Rad. Tormentill. rec. unc. ij.

Decoct. in Aq. pint. ij. exhibe.

Bibat unc. iij. *omni bihorio.*

Pulvis ſimilis.

℞. *Alumin. rup.* drach. j.
Nucis myriſtic. drach. ij.
Pulv. Boli Armen. gr. xij.

M. F. Pulv.

Hora una ante paroxyſmum hauriendus.

Epithemata.

℞. *Uvar. Corinthiæ.*
Summit. Lupuli.
Sal. marin. ana unc. ij.

Contuſa in Pultem.

Pulſuum locis applica ad Arterias.

℞. *Summit. Rutæ virid.* unc. ij.
Semin. Sinapi. drach. ij.

Contuſa exhibe ab Epicarpia.

Sect. 796.

Vid. ad { N. 1. §. 54. N. 4. / N. 2. §. 201.

IN ANGINA SCIRRHOSA.

Sect. 797.

℞. *Ol. Tartari per deliquium.*

Penicillo ex linteo carpto, ad calamum aptato, per cannulam applicato, eo humectato, locus ſenſim erodatur.

Id fortius paratur cum *calce viva*; ſed plus diſcriminis habet applicatio.

IN ANGINA INFLAMMATORIA.

Sect. 809. Num. 2.

Hauſtus purgans.

℞. *Diagryd.* gr. xviij.

F. Cum Aq. Emulſio, cujus *unc.* ſs. admiſce

Syrup. Sennæ. unc. j. ſs.

F. Hauſtus.

Clyſma ſimile.

℞. *Fol. Senn.* unc. j.

Decoct. cum aq. *unc.* viij. admiſce

Nitri. unc. j.
Syrup. Senn. unc. j.

F. Clyſma.

Sect. 809. Num. 5.

Vaporarium particulare, emolliens, reſolvens.

℞. *Ace-*

℞. *Aceti Samb.*
Roſar.
Calendul. ana unc. j.
Aq. ſtill. Samb. unc. vj.
M.
Vapor calidus hauriatur infundibuli ope in fauces.

SECT. 810.

Cataplaſma laxans, emolliens.

℞. *Lentis paluſtr.* unc. vj.
Fol. Nymphææ rec. unc. v.
Papav. hortenſ. unc. viij.
Biſmalvæ. unc. vj.
Flor. Sambuc.
Melilot. ana unc. iv.
Cum aq. decoct. ſub finem adde
Nid. Hirundin. N. ij.
Semin. Lini q. ſ.
Ol. Lilior. alb. unc. iij.
F. Cataplaſma.
Decoctum eſto pro *Fomento*.

SECT. 811.

Gargariſma emolliens, attenuans, nitroſum.

℞. *Decoct. a Cataplaſm. præced.* unc. xij.
Aceti Samb. unc. ij.
Syrup. Althææ.
Nitri puri. drach. ij.
℞. *Ficuum pinguium.* N. xxij.
Fol. Althææ. unc. ij.
Decoctis diu, *unc.* xxx. expreſſis utatur.

SECT. 813.

Clyſmata Nutrientia.

℞. *Jus Carnium.* ad unc. x.
Sal. Nitri. gr. x.
Sp. Salis. gutt. vj.
M.
Injiciatur octava quaque hora, poſtquam primo Clyſmate purgante elota alvus fuit.

IN PERIPNEUMONIA VERA.

SECT. 850.

Potus lenis, reſolvens.

℞. *Aq. decoct. Hord.* unc. XL.
Nitri drach. ij.
Oxymel. unc. iv.
M.
Bibat unc. ij. *calidas omni quadrante horæ.*

SECT. 581.

Decoctu emolliens, ſputorum exſcreationem promovens.

℞. *Fol. Parietar.*
Agrimon.
Tarraxac. ana m. j.
Semin. contuſ. Papav. alb.
Fœniculi. ana unc. j.
Glycirrhizæ. unc. j. ſs.
Cum aq. Decoct. *unc.* L. exhibe.
Uſus, ac præcedentis.

SECT. 853.

Decoctum aperiens, diureticum.

℞. *Rad. Gramin.*
Ruſci.
Petroſellini.
Fœniculi. ana unc. ij.
Imperator. drach. ij.
Semin. contuſ. Bardanæ.
Petroſellini ana unc. j.
Cum aq. decoct. *unc.* XL. exhibe.
In eundem uſum.

SECT. 855. N. 2.

Victus.

Olera.
Farinoſa.
Piſa.
Fructus horæi maturi.
} Vid. §. 35. N. 1.

SECT. 855. N. 3.

Sunt vapores §. 809. N. 5.

SECT. 855. N. 4.

Miſtura attenuans, tuſſim leniter movens.

℞. *Aceti ſcillit.* drach. vj.
Oxymel. ſcillit. unc. iij.
Sal. Polychreſt. drach. j.
Aq. decoct. Hord. unc. viij.
ſtillat. Hyſſopi. unc. iv.
M.
Bibat unc. j. *omni hora dimidiata.*
℞. *Potus Coffe.* lib. ij.
Mellis. unc. ij.
Aceti Sambuc. unc. ſs.
M.
Sorbeat fervida quantum juvat.

SECT. 758.

Aperientia Deterſiva ad Ulcus apertum Pulmonis.

FOLIA Adianthi vulgaris.
——— albi. ſ. Rutæ murariæ.
ni-

——— nigri.
——— Adianthi aurei.
Agrimoniæ.
Alchimillæ.
Becabungæ.
Betonicæ.
Bellidis Pratenſis.
Borraginis.
Botyros.
Bugulæ.
Caterach.
Chamædryos.
Chamæpityos.
Cichorei.
Dentis Leonis.
Endiviæ.
Eryſimi.
Fœniculi.
Fumariæ.
Hederæ terreſtris.
Hepaticæ nobilis.
——— terreſtris.
Hippoſelini.
Hyperici.
Hyſſopi.
Iſatidis.
Lactucæ.
Linguæ Cervinæ.
Marrubii albi.
Morſus diaboli.
Nummulariæ.
Ononidis.
Primulæ veris.
Prunellæ.
Pulmonariæ maculatæ.
Saponariæ.
Scabioſæ.
FOLIA Scordii.
Sigilli Salomonis.
Sophiæ Chirurg.
Tuſſilaginis.
Valerianæ hortenſis.
——— ſylveſtris.
Verbenæ.
Veronicæ.
Vincæ pervincæ.
Virgæ aureæ.
GUMMI Ammoniacum.
Galbanum.
Opopanax.
Sarcocolla.
Meſtiche.
Myrrha.
Olibanum.
Terebinthina.

Decoctum aperiens deterſivum.

℞. *Fol. recent. Agrimon.*
Virgæ aureæ.
Betonicæ.
Valerian. hortenſ. ana m. j.
Marrubii alb. m. $\frac{1}{4}$
Rad. 5. *aperient.* ana unc. j.
Flor. Centaur. min.
Agrimon.
Hyperici. ana m. j.
Cum aq. decoct. pint. iv. exhibe.
Bibat unc. ij. *omni bihorio diei.*

Aliud.

℞. *Rad. Bardan.*
Chinæ.
Sarſaparill. ana unc. iij.
Cum aq. decoct. ſpatio ſemihoræ; adde
Ligni Saſſafr. unc. iij.
Ubi iterum parum ebullierint, admiſceto Decoct. lib. iij.
Syrup. 5. *Rad. aperient.* unc. ij.
Uſus, ut prius.

Pilulæ in eundem uſum.

℞. *Myrrh. Incid. elect.* drach. ij.
Cum *Vitelli Ovi rec.* ſcrup. j.
In mortario vitreo diu contritis ſimul, admiſce
Thuris elect. ſcrup. ij.
F. Pil. ſing. *gr.* iij.
Capiat unam, vel alteram *ante uſum Decocti.*

Pulvis ſimilis, emolliens.

℞. *Myrrh. elect.* drach. ij.
Spermat. Ceti. drach. j.
M. F. Pulv. dividend. in xij. doſ. æquales.
Capiat unam *mane, & veſperi cum Decocto.*

Electuarium ſimile.

℞. *Myrrhæ.*
Olibani. ana drach. j.
Mellis albi. unc. ij.
M. S. A.

Su-

Sumat drach. j. *omni hora*.

Lenia Opiata veſpertina.

℞. *Pilul. de Cynogloſſ.* ſcrup. j.

F. Pil. N. vj.

Capiat unam, *vel* alteram *veſperi ante ſomnum*.

℞. *Pilul. de Styrace*, ſimili doſi.

In eundem uſum.

Pulvis Narcoticus.

℞. *Opii lamellatim tenuiter ſciſſi*, & *lente exſiccati*. gr. j.

Corall. rubr. gr. vij.

Olibani. gr. vj.

M. F. Pulv. tenuis.

℞. *Syrup. Diacodii*. unc. ſs.

Aq. Vitæ Matthiol. drach. j.

Stillat. Hyſſopi. unc. j.

M. F. Hauſtus.

Veſperi ſumendus.

℞. *Opii*. gr. ij.

F. Pilul. 2.

Capiat unam *veſperi*.

℞. *Opii*. gr. j.

Syrup. Capill. Veneris. drach. iv.

Aq. ſtillat. Flor. Papaver. Rhœad. unc. j.

M. F. Hauſtus.

Vapores Emollientes.

℞. *Fol. Malvæ*.

Biſmalvæ.

Mercurial.

Parietar. ana m. ij.

Farin. ſemin. Lini. unc. ij.

Cum aq. decoct.

Vaporem excipe cum aere adducendo.

SECT. 859.

Vid. *Decoctum ſecundum*. §. 858.

Miſtura emolliens, & *aperiens*.

℞. *Chœrophyll. recentis expreſſi ſucci*.

Lactis dulc. ana unc. iv.

Syrup. Hyſſop. unc. j.

M.

Bibat unc. j. *omni bihorio*.

SECT. 861.

Decoctum poſt ſuppurationem, vergente pure ad Hepar, magis aperiens, deterſivum.

℞. *Lychnid. Saponar. maj.* m. ij.

Endiv. recent. m. iv.

Fol. Cichor. ſylveſtr. m. iij.

Cum aq. decoct. & expreſſ. pint. iij. exhibe.

Bibat omni bihorio. unc. ij.

SECT. 866.

Vapor.

Vid. 858.

Miſtura aperiens, reſolvens.

℞. *Oxymel. ſimpl.* unc. iij.

Syrup. 5. Radic. aperient. unc. ij.

Decoct. Hederæ terreſtr. unc. x.

Nitri puri. drach. j.

M.

Bibat unc. j. *omni hora*.

Pulvis leniter, ſputo ſuppreſſo, reſolvens, antipyreticus.

℞. *Laudani puri*. gr. ij.

Flor. Sulph.

Spermat. Ceti.

Stibii diaphoretici non abluti. ana drach. j.

M. F. Pulv. tenuis, divid. in xij. partes æquales.

Capiat unam *omni trihorio cum* uncia una, *vel.* altera *Miſturæ præcedentis*.

Vel:

℞. *Flor. Sulph.* drach. ij.

Olibani. ſcrup. j.

Spermat. Ceti. drach. ſs.

Stib. diaphor. non abluti. drach. j.

M. F. P. divid. in xij. doſes.

Sumat unam *omni hora cum* unc. j. *Miſturæ prioris*.

Linctus valde emolliens, & *lubricans, ad ſputa ſuppreſſa*.

℞. *Olei Amygdalar. dulc. recent. preſſ.* unc. j. ſs.

Syrup. Violar.

Mell. Virgin.

M. accurate.

Lingat unc. ſs. *omni hora, donec ſputa redeunt*.

PERIPNEUMONIA NOTHA.

SECT. 873. N. 2.

Clyſma hic eſto hocce:

℞. *Mell.* unc. iij.

Nitri. drach. j.

Vitell. Ovor. N. 1.

Aq. decoct. Hordei. unc. viij.

F. S. A. Clyſma.

S E C T. 873. N. 4.

Decoctum diluens, abſtergens, leniſſime aperiens.

℞. *Radic. Fœnicul.* unc. ij.
Gramin. unc. iv.
Fol. Parietar.
Agrimon. ana m. j. ſs.
Sem. contuſ. Papaver. alb. unc. j.
Glycirrhizæ. unc. j. ſs.
Cum aqua decoct. ſpatio ¼ horæ p. ij. ſs. exhibe.
Capiat unc. ij *omni biborio.*

IN PLEURITIDE.

S E C T. 887.

Vid. *Decoct.* §. 873. N. 4. 861. 859.

S E C T. 890. N. 2.

Fomentum laxans, reſolvens, mitificans, Paregoricum.

℞. *Fol. Malvæ.*
Biſmalvæ.
Paritar. ana m. ij.
Papav. hortenſ.
Hyoſcyami. ana m. j.
Flor. Sambuci.
Chamæmel.
Melilot. ana unc. iij.
Cum *lacte dulci* decoct. eſt Fomentum.
Hinc Balnea, & Tepefactoria intelliguntur.

Linimentum ad inungenda, latera, laxans reſolvens, avertens.

℞. *Sacchari Saturni.* drach. iv.
Aceti. drach. vj.
Ol. Roſac. infuſ. unc. j.
M. F. Nutritum.
℞. *Unguenti Popul.* unc. ij.
℞. *Emplaſtr. Diapomphol* q. ſ.
Exſtende ad alutam.

S E C T. 890. N. 3.

Decoctum laxans, reſolvens, leniter aperiens.

℞. *Fol. Tuſſilagin.*
Malvæ. ana m. ij.
Flor. Papaver. errat.
Althææ. ana m. ſs.
Rad. Petroſelin.
Sarſaparill. ana unc. iij.
Sem. Lini contuſ. drach. iv.
Lactucæ.
Card. Mariæ. ana unc. j.
Cum aq. decoct. Pintas iij. exhibe.
Bibat unc. ij. *omni hora.*

Emulſio ſimilis.

℞. *Sem. 4. frigid. maj.*
min. ana drach. iij.
Papaver. alb. unc. ij.
Cum *Aq. decoct. Hordei* F. S. A. Emulſio, cujus *unc.* xiv. admiſce
Nitri puri. drach. j. ſs.
Syrup. Capill. Veneris. unc. j.
Bibat unc. j. *omni hora, vel & omni ¼ horæ.*

Miſtura in eundem uſum.

℞. *Aq. ſtillat. flor. Rhœados.*
Sambuc. ana unc. viij.
Borraginis. unc. v.
Lapid. Cancror. drach. ij.
Prunellæ. drach. j.
Syrup. flor. Rhœad.
Papav. alb. ana unc. j.
M.
Bibat uncias ij. *omni ſemihora.*

S E C T. 903.

Decoctum antiſepticum, aperiens.

℞. *Fol. Scordii.*
Alliariæ.
Marrub. alb. ana unc. ij.
Cum aq. decoct. pint. ij. admiſce
Oxymel. ſcillit. unc. viij.
Nitri. drach. iij.
Aceti Theriacal. unc. j.
Bibat unc. ij. *omni ½ horæ calidiſſimas.*

IN HEPATITIDE, ET ICTERO MULTIPLICI.

S E C T. 922.

Vide de Reſolutione §. { 54. N. 4. 75. N. 5. 88. N. 5. 6. 135. }

S E C T. 924.

Vid. §. { 54. N. 4. 88. N. 5. 6. }

S E C T. 927.

Stipticum hic neceſſarium in Hæmorrhagia narium.

1. *Lenius.*

℞. *Alumin. rup.* drach. j.
Aq. ſtillat. Plantag. unc. j.
M. ſolve.

Tu-

Turundis ingeſtis applicetur cavo Narium.

2. *Fortius.*

℞. *Sacchar. Saturn.* drach. j.
Aq. ſtillatit. Roſar. unc. j.
M.

In eoſd. uſus.

3. *Fortiſſimum.*

℞. *Vitriol. commun.* drach. j.
Aq. ſtillat. Roſar. drach. vj.
M.

Similes in uſus.

S E C T. 928.

Vid. 54. N. 4.

S E C T. 930.

Remedia hic fere propria.

Acetoſa hortenſis.
pratenſis.
rotundifolia.
Acetoſella.
Atriplex ſylveſtris.
Bonus Henricus.
Choudrilla.
Cichoreum agreſte.
ſativum.
Dens Leonis.
Endivia.
Fumaria.
Hieracium.
Lactuca.
Oxylapathum.
Portulaca.
Syrupus Borraginis. *unc.* ij.
Cichorei cum Rhab. *unc.* iij.
Fumariæ. *unc.* ij.
5. Rad. aperient. *unc.* ij.

Decoctum antiphlogiſticum, aperiens, leniter alvum movens.

℞. *Tamarid.* unc. j.
Prunor. acido-dulc. unc. iij.
Uvar. paſſular. ſine gigartis.
Corinthiacar. ana unc. ij.
Flor. Taraxac.
Cichorei-ſyveſtris. ana unc. j.
Rad. Scorzoner. unc. iv.
Cum aq. decoct. ſpatio ½ horæ lib. ij. admiſce
Sal. Polychreſt. drach. j.
Syrup. Cichor. cum Rheo. unc. j. ſs.
Bibat unc. j. *omni ſemihorio, donec lenietur alvus, cum regimine.*

Miſtura ſimilis.

℞. *Syrup. Cichor. cum Rheo.* unc. j. ſs.
Sal. Prunell. drach. j.
Aq. ſtillat. Cichorei.
Fumar. ana unc. ij.
M.

Capiat. cochleare j. *omni ſemihorio, in eoſdem uſus.*

S E C T. 944.

Æſtivo tempore.

Hauſtus refrigerans, putredini reſiſtens, vires refocillans, ſitim ſedans.

℞. *Baccar. matur. Mori.*
Ribeſior.
Sambuci.
Ceraſor.
Berberis. ana unc. iv.
Contuſis expreſſum ſuccum decoque, tum *unc.* j. hujus ſucci admiſce
Vitell. Ovorum. N. j.
Succi Citrei. drach. j.
Vini Rhenani. unc. j.
Panis toſti tenuiſſime contriti. q. ſ.
Sacchari. q. ſ.
F. Hauſtus.

Hyemali tempore.

Similis, ſed paulo calidior.

℞. *Rob. ex. iiſdem.* unc. j.
Elæoſacch. de Nuce Myriſt. gr. v.
Aq. ſtillat. cortic. Citrei. unc. ij.
Vini Rhen. unc. j.
Vitell. Ovorum. N. j.
Sacchar. q. ſ.
Hæc cum pauxillo *Panis toſti* infuſa, expereſſa xhibe.

Ad idem.

℞. *Fol. elect. rec. & colium Lacturæ.*
Endiviæ.
Taraxac.
Portulac. ana unc. vj.
Acetoſæ unc. iij.
Mundata, lota, iterum excuſſa aqua, cum *Jure carnium, & pauxillo Butyri, Salis, & Nuc. Myriſticæ*, leniter, vaſe clauſo, cocta comedat.

AD VENTRICULI INFLAMMATIONEM.

SECT. 954.

Potus leniens &c.

℞. *Flor. rec. Trifol. Acetoſ.* unc. iij.
Malvæ. m. j. ſs.
Avenæ integræ. unc. j.
Cum *ſero lactis rec.* decoct. *unc.* xiij. adde
Vitell. Ovorum. N. ij.
Rob. Ribeſior. unc. j.

Clyſma leniens, emolliens.

℞. *Fol. recent. Endiv.*
Cichor.
Fumar.
Malvæ.
Biſmalvæ. ana m. j.
Cum *ſero lactis* decoct. & expreſs. *unc.* x.
Adhibe pro Clyſmate bis, vel ter de die.

AD INTESTINORUM INFLAMMATIONEM.

SECT. 966.

Victus medicamentoſus.

℞. *Rad. Scorzoner.*
Tragopog.
Siſari.
Petroſelin.
Cichor. ana unc. ij.
Cum *Jure Carnis* S. A. decoct. ad *unc.* xxx. Juſculo admiſce
Vitell. Ovorum. N. ij.
Salis. q. ſ.

Decoctum balſamicum, detergens.

℞. *Rad. Valerian. hortenſ.* unc. ij.
Fol. Leviſtici. m. ij.
Flor. Hyperici. m. j.
Agrimon. unc. ij.
Cum aq. decoct. lib. ij. exhibe.
Bibat unc. ij. *omni hora.*
Ex eodem etiam fit *Clyſma.*

AD APHTHAS.

SECT. 990. N. 1.

Potus emolliens, leniens.

℞. *Amygd. dulc. excortic. contuſ.* unc. ij.
Piſtachior. unc. j.
Semin. 4. frigid. maj. } *contuſ.* ana
min. } drach. ij.
Avenæ excortic. drach. iij.
Cum aq. vaſe clauſo decoque ſpatio 1. horæ, tum adde
Rad. excortic. Glycirrhiz. unc. j.
Ebulliant denuo parum, tum decocti accurate contriti lib. ij. exhibe.
Hoc bibat, fauces eo colluat &c.

Vel:

Decoctum magis aperiens, & abſtergens.

℞. *Rad. Paſtinacæ tenuiſol. rubr.*
Siſari.
Chinæ.
Sarſaparillæ.
Raparum. ana unc. iv.
Hord. integri. unc. j.
Minutim contuſa cum aq. decoct. & fortiter expreſs. *unc.* xxx. admiſce
Syrup. Althææ. unc. j.
In uſus eoſdem.

Succus diluens, reſolvens, abſtergens.

℞. *Bulb. Rapar. cum cortice q. ſ.*
Tyrocneſti, vel radula, ex bractea ferrata, radantur; tum exprimatur ſuccus, qui ebulliens leniter deſpumetur; hujus *unc.* xvj. admiſce
Vitell. Ovorum. N. ij.
Syrup. Violar. drach. iv.
Bibat unc. ſs. *omni ſemihora.*

Cibi optimi.

Vid. §. 35. N. 1. 3.

SECT. 900. N. 2.

Decoctum emolliens. detergens.

℞. *Fol. Malvæ.*
Branc. Urſin.
Althææ.
Parietar.
Verbaſc.
Mercurial.
Alchimill, ana unc. ij.
Rad. Althææ. unc. j.
Bulbor. Rapar. unc. x.
Cum aq. decoct. & expreſs. *unc.* xxxvj. admiſce
Vitell. Ovorum. N. iv.
Mell. Roſar. unc. ij.
F. Collutorium ſemper in ore tenendum, & Gargariſma aſſiduum.
Fiat ex fæce reſidua *Cataplaſma externe faucibus applicandum.*
Clyſma, ex iiſdem.

SECT. 990. N. 3.

Miſtura emolliens, anodyna, parum roborans.

℞. *Syrup. Papav. alb.* unc. ij.
Cremor. lact. dulc. unc. ij.
Vitell. Ovorum. N. ij.
Aq. ſtillat. Roſar. unc. ij.
M.

Hujus pauxillum ore aſſiduo contineat.

Vel:

℞. *Gelatinæ* CC. aut
Carnis, bene ſpiſſæ, in fruſta conſciſſæ parum, q. ſ.

Aſſiduo imponatur linguæ, ut ſoluta ibi obliniat; & ſic lente deglutiatur.

Hæc leniunt excoriata.

Decoctum in Aphthis deciduis, reſolvens, cor roborans.

℞. *Decoct. Fol. rec. Agrim.* unc. vij.
Mell. Roſar. unc. j.
M.

In eoſdem uſus.

Hoc laxatu roborat.

SECT. 990. N. 4.

Decoctum poſt Aphthas, adſtringens, magis roborans.

℞. *Rad. Oxylapat.* unc. j.
Cortic. Peruvian. drach. vj.
Tamariſc. drach. vj.
Fol. Agrimon. m. j.
Cum aq. decoct. lib. j. ſs. admiſce
Syrup. Kermes. unc. j.

Bibat unc. ſs. *omni hora.*

Hoc inteſtinorum laxata vaſcula roborat.

SECT. 990. N. 5.

Hauſtus purgans, & ſimul, poſt operationem, roborans.

℞. *Rhei.* drach. j. ſs.
Myrobalan. citrin. ſine nucleis. unc. j. ſs.
Cum aq. decoct. & expreſs. *unc.* iij. admiſce
Syrup. Cichor. cum Rheo. drach. xij.
F. Hauſtus.

IN NEPHRITIDE.

SECT. 997. N. 2.

Decoctum antiphlogiſticum, leniens, apariens.

℞. *Fol. recent. Chærophyll.*
Becabung.
Parietar. ana unc. ij.
Rad. Acetoſell.
Cichor.
Bardan. ana unc. ij.
Cicer. rubr. unc. j. ſs.
Semin. contuſ. Papav. alb.
Card. Mariæ. ana drach. vj.
Cum aq. decoct. ſpatio ½ horæ lib. iij. exhibe.

Capiat unc. ij. *omni* ¼ *horæ.*

Simile.

℞. *Rad. Gramin.* unc. vj.
Semin. contuſ. Melonum. unc. j. ſs.
Glycirrhiz. unc. j.
Cum aq. decoct. lib. iij. exhibe

In uſus eoſdem.

SECT. 1000.

Remedia hic propria.

Agrimonia.
Alcea.
Alchimilla.
Althæa.
Becabunga.
Bellis minor.
Bugula.
Chærophyllum.
Daucus Sylveſter.
Dens Leonis.
Fœniculum.
Fraga.
Glycirrhiza.
Gramen.
Herniaria.
Lactuca.
Lingua Cervina.
Mercurialis.
Nummularia.
Nymphæa.
Ononis.
Parietaria.
Perſicaria.
Scabioſa.
Virga aurea.
Urtica.
Syrup. Althææ.
Capillor. Veneris.
Cichorei cum Rheo.
Papav. alb.
—— erratici.
Violaceus.

Sal

Sal Ammoniacus,
Gemmæ,
Marinus.

IN APOPLEXIA.

SECT. 1025.

Collutoria, & Gargariſmata, in hoc caſu.
Decoctum ſialogogum, impetum ſanguinis a capite revellens, ingruente Apoplexia frigida utiliſſimum.

℞. *Rad. Imperator.*
Pyrethri,
Galang. ana unc. j.
Fol. recent. Origani,
Rutæ,
Thymi, ana m. j.
Flor. Lavendul.
Matricar. ana unc. j.
Cort. Magellan. drach. vj.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo lib. iij. admiſce
Sp. Sal. Ammon. drach. iij.
Maſticatoria ſalivam moventia,
Maſtich.
Ceræ alb.
Zingib. ana unc. j.
F. S. A. parvi Paſtilli.
Apophlegmatizantia fiunt ex iiſdem.

SECT. 1026.

Vomitoria,

℞. *Vini Emetici,* unc. ij. ſs.
Oxymel. ſcillit. unc. j.
M. F. Hauſtus.
℞. *Cremor. Tartari Emet.* gr. vij.
F. una doſis.
℞. *Succi ex Raphan. ruſtic. expreſs.* unc. j.
Oxymel. ſcillit. unc. ij.
M. F Hauſtus.
℞. *Mercurii Vitæ.* gr. ij.
Purgans,
℞. *Diagryd.* gr. x.
Reſin. Jalapp. gr. x.
Sp. Vini rectific. drach. ij.
Accurate tritis, & ſolutis, admiſce
Syrup. Roſar. ſolutiv. cum Senn. drach. vj.
F. Hauſtus,

SECT. 1028.

Vapor ſtimulans Nares,

℞. *Tinct. Caſtor.*
Sp. Sal. Ammon. ana drach. ij.
M.
Subolfaciat ſæpe;
℞. *Aceti acerrimi,*
Tinct. Caſtor. ana drach. ij.
M.
In eoſdem uſus,
Balſamus, in Apopl. lenta, callidus,
℞. *Ol. ſtillat. Roriſmar.*
Tanacet.
Lavend.
Rutæ,
Abſinth. ana gutt. iv.
Infuſ. Caſtor. drach. j.
Unguent. Nervini, unc. j.
Sal. vol. oleoſ. drach. j.
M. F. S. A. Balſamus.
Pro ſuffitu ſub naribus, & circa tempora affricandus.

Acre Clyſma,

℞. *Pulp. Colocynth.* drach. ſs.
Fol. Tabaci, drach. j. ſs.
Aq. unc. x. incoctis, admiſce
Salis Gemm. drach. ij.
F. Clyſma.

SECT. 1030. N. 2.

In primis vero ex *Senna*, & *Tamarindis*.
Vid. §. 396. N. 2.

SECT. 1030. N. 3.

Vid. §. 954. 966.

IN PARALYSI.

SECT. 1068.

Vid. 75. N. 5. §. 54. N. 4.

SECT. 1069.

Pulvis aromaticus, pro ſuffimigio.

℞. *Maſtiches,*
Olibani,
Succini, ana unc. ſs.
M. F. Pulv.
Hujus drach. j. *ſuper prunam ſparſæ, fumus excipiatur panno ſicco, calido, ex lana. Quo dein fortiter fricentur partes.*
Miſtura penetrans, nervina, ad partes flaccidas ſtimulandas,
℞. *Sp. Lavendulæ,* unc. iij.
Sal. Ammon. drach. ij.
Tinctur. Caſtorei, drach. iv.
Aq. ſtillat. Lavendulæ, unc. vj.
M.

Per-

Perfricentur hac cum mixſtura partes.
Emplaſtrum acre, aromaticum, calidum.
℞. *Emplaſtr. de Cumin.*
Melilot.
Galbani depurati. ana unc. j.
Olei Caſtorei. unc. ſs.
M. F. Emplaſtrum ad alutam.
Parti affectæ, prius, fricatæ, apponatur.
Linimentum ad Paralyſin nervium, penetrans.
℞. *Olei inſuſ. Abſinth.*
Anethi.
Chamæmel.
Nepetæ.
Rutæ.
Trifol. odorat. ana drach. j.
Caſtorei.
Crotini.
Irini.
Lumbricor. terreſtr.
Nardini.
Terræ. ana drach. j.
Unguent. Agrippæ.
Arthanitæ.
Martiat.
Nervin. ana drach. vj.
M. F. Linimentum.
Emplaſtra acria,
De Cumino.
Galbano.
Meliloto &c.

IN MANIA.

Sect. 1126.

Conditum roborans, cardiacum.
℞. *Cortic. Peruvian.* drach. ij.
Magellan. drach. iij.
Conſerv. Anthos. unc. j.
Syrup. Kermes. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Capiat drach. ſs. *omni triborio de die.*
Vel ſimile.
℞. *Diaſcord. Sylvii.* drach. j.
Elæoſacchar. ex Ol. Citri. drach. ij.
Sad. Helenii condit. unc. j.
Syrup. 5. Rad. aperient. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Uſus idem.

Vel magis aromaticum.
℞. *Rad. Zingib. condit.* unc. iij.
Cortic. Aurant. condit. unc. ij.
Nucis Myriſt. drach. iv.
Syrup. Artemiſ. Fernel. q. ſ.
Ut F. Conditum.
Capiat, ut prius.
Vel ſimile.
℞. *Theriac. Androm.*
Diateſſar. Meſuæ. ana unc. j.
Conſerv. Abſinth. unc. ſs.
Rad. Angelic. drach. ij.
Syrup. Tunicæ. q. ſ.
F. Conditum.
Sumat drach. j. *quater interdiu.*
Vinum medicatum cardiacum, calidum, roborans.
℞. *Cortic. Peruvian.*
Magellan.
Citrei.
Aurantior.
Chinæ.
Cinnam. ana unc. j.
Summit. Serpill.
Thymi.
Mari Syriac. ana unc. ſs.
Fl. Stœchad. Arab.
Lavend.
Tanacet. ana unc. j.
Lini Agalloch.
Saſſaf. ana drach. vj.
Cum *Vini Hiſpan.* lib. vj.
F. S. A. Vinum medicat.
Capiat unc. ij. *quater de die, vacuo ſtomacho.*

IN RABIE CANINA.

Sect. 1143. N. 6.

Potus parati ex pomis, Prunis, ſylveſtribus, Limonibus, Aceto roſaceo.
Victus Braſſica muria condita. &c.

Sect. 1144.

Clyſma refrigerans.
℞. *Nitri.* drach. ij.
Aceti Sambuc.
Mell. Roſac. ana unc. j.
Aq. decoct. Hord. unc. x.
M. F. Clyſma.
Simile.
℞. *Sal. marin.* drach. ij.

Ace-

Aceti flor. Calend. drach. vj.
Mell. commun. unc. j.
Aq. ſtillat. Rutæ. unc. x.
F. Clyſter.

AD SCORBUTUM.

SECT. 1160. L. α.

Pulvis Purgans.

℞. *Tartar. Vitriol. non. acid.*
Criſtall. Tartar.
Sal. Polychreſt. ana drach. ſs.
M. F. Pulv.

Mane hauriendus ex ſero Lactis: ſuperbibat dein ſeri. unc. xij.

Aliud purgans, hauſtus forma.

℞. *Sal. Polychreſt.* drach. ij.
Pil. Coch. maj. ſcrup. j.
Syrup. Roſar. ſolut. cum. Senn. drach. vj.
Aq. ſtillat. Cichor. unc. ij.
M. F. Hauſtus.

Similis virtutis.

℞. *Elixir. propr. cum ſale Tart. pp.* drach. ij.
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senn. drach. vij.
Aq. ſtill. Fumor. unc. ij.
M. F. Hauſtus.

Pilulæ purgantes in Scorbuti principio.

℞. *Pil. Coch. Maj.* drach. j.
F. Pil. N. XXI.

Capiat duas *veſperi ante ſomnum, mane* quinque *ante jentaculum.*

SECT. 1160. L. β.

Attenuantia digerentia.

Tinctura ſalis Tartar. Helmontiana. *drach.* j.
Ex *vini* unc. ij.
——— Harvejana. *drach.* iv.
Ex *vini* unc. iij.
——— Martis Ludovici. *drach.* j.
Ex *vini* unc. j.

Tartarus Vitriolatus.
Cryſtalli, & Cremor. Tartari.
} *Singula ſumi poſſunt ad* drach. ſs.
Vitriolum Martis.
Sal Polychreſtus.
Sales Tacheniani ex Vegetabil. *drach.* j.
Ex *Vini* unc. iij.
Elixir propr. cum Sp. Aceti pp. *drach.* ij.
Sale Tartar. pp. *drach.* ij.
Aquis aromat. pp. *drach.* iij.
Sales volat. oleoſi, aromatici, *drach.* j.
Sapo Venetus. *drach.* iv.
Starkejanus. *ſcrup.* ſs.
Oxymel. ſimplex. *unc.* iv.
Scilliticum ſimplex. *unc.* iij.
compoſitum. *unc.* ij.
Conſerva Acetoſæ.
Lujulæ.
Poma Aurantia.
Chinenſia.
Citrea.
Limonia.
Granata.

SECT. 1160. L. γ.

Specifica Antiſcorbutica leniora.

Abrotanum mas.
fœmina.
Abſinthium latifolium.
tenuifolium.
Acetoſæ omnes ſpecies.
Acetoſellæ omnes ſpecies.
Ageratum.
Agrimonia.
Anagallis mas.
fœmina.
Artemiſia.
Balſamita.
Bardana.
Becabunga.
Botrys.
Braſſica rubra, capitata.
Bunium.
Buxus.
Chærophyllum.
Chamædrys.
Chamæpitys.
Cichorea.
Crambe.
Cuminoides.
Endivia.
Eupatorium Cannabinum.
Fœniculum.
Fumaria.
Galegæ ambæ ſpecies.
Hedera-terreſtris.
Lapatha.
Leviſticum.
Majorana.

Me-

Meliſſa.
Mentha.
Naſturtium aquaticum.
hortenſe.
Nummularia.
Rheumbarbarum.
Salvia.
Scabioſa.
Scordium.
Sophia.
Teronica.
Urtica.

Poma aromatica odorata.

Aurantia.
Citrea.
Granata.
Limonia.

Fructus Berberis.
Ceraſa matura quæcunque.
Fraga.
Groſſulariæ.
Mori.
Poma acido-dulcia.
—— Armeniaca.
—— Perſica.
Pruna matura quæcunque.
Fructus Rubi vulgari cæſii.
——————— rubri.
———— Idæi.
—— Sambuci.
—— Tamarindi.
—— Vitis Idææ.

SECT. 1161.

Scorbutica acriora.

Acriviola.
Allia.
Alliaria.
Arum.
Armoracia.
Abſinthium.
Cepæ.
Chelidon. majus.
Cochlearia.
Enula.
Eryſimum.
Eruca.
Gentiana.
Gratiola.
Iſatis.
Piperitis, *vel.* Lepidium.
Porrum.
Ptarmica draco.
Raphanus hortenſis.
———— ruſticanus.
Ruta.
Sabina.
Santonicum.
Saponaria.
Sedum minus vermiculare acre.
Sinapi.
Trifolium aquaticum.

Succus expreſſus, antiſcorbuticus.

℞. *Raphan. ruſtican. radula raſi.* unc. iv.
Fol. rec. Cochlear.
Nummular.
Urticæ. ana m. iv.
Succum S. A. exprime, & Saccharo miſce.
Capiat drach. ij. *quater, vel ſexies de die.*

Spiritus ſimilis.

℞. *Semin. Sinapi.*
Raphan. hortenſ.
Erucæ.
Eryſimi.
Naſturt. hortenſ. ana unc. j.
Fol. Cochlear.
Lepidii.
Raphan. ruſticani. ana m. ij.
Conſciſſis, & contuſis adde
Sal. marini. unc. ij.
Flor. Cereviſiæ. unc. j.
Sp. Vini q. ſ. ad exceſſum duorum digitorum.
Deſtilla, & cohoba ter.

Sal Volatile.

Præcedentibus, loco *Sal, marin.* & *Flor. Coreviſiæ,* admiſce
Sal. Ammon. contuſi.
Cinerum clavellat. unc. vij.
Deſtilla, ut ante,

Cereviſia medicata, antiſcorbutica.

℞. *Fol. recent. Cochlear.*
Erucæ.
Eryſimi.
Triſol. aquat. ana m. j.
Semin. recent. contuſ. naſturt. hortenſ.
Raphani hortenſ. ana unc. ij.

Flor. Centaur. min. unc. j.
Rad. Raphan. ruſtic unc. v.
Conſciſſa reconde in Cereviſiæ recentis, & ferveſcentis $\frac{1}{2}$ dolio.
Pro potu aſſiduo.

Vinum medicatum, ſimile.

℞. *Bulb. Ari recent. effoſſi.* unc. ſs.
Raphan. ruſtic. unc. j.
Fol. Cochlear.
Trifol. aquatic. ana m. j.
Semin. Sinapi. unc. ij.
Vini Rhenani. lib. vj.
F. S. A. Vinum Medicatum.

SECT. 1162.

Antiſcorbutica modice adſtringentia.

Capparis.
Flos Geniſtæ.
Fraxinus.
Lapathum, omneſque ejus ſpecies.
Lupulus.
Polypodium quercin.
Rhabarbarum.
Tamariſcus.

Antiſcorbutica frigidiuſcula.

Poma odorata. { Aurantia. Citrea. Limonia. Chinenſia. Granata. }
Fructus horæi acido-dulces.
Acetoſa.
Acetoſella.
Cichorea.
Endivia.
Lujula.
Lactucæ.
Taraxaca.
Hydrogala, æſtate.
Serum Lactis.
Lac ebutyratum.
Tartarus, & omnia Acida tartarizata.

Calida, & Acria.

Vid. §. 1161.

SECT. 1163.

Collutoria Oris.

In Calidis.

℞. *Myriæ Limonum.*
Mell. roſac. ana unc. ij.
Sp. ſal. dulc. drach. ſs.
Aq. ſtillat. Rutæ. unc. ij.
M.

℞. *Sp. Salis marini.* drach. ij.
Aq. ſtillatit. Salviæ. unc. viij.
M.

℞. *Succi Limon. recent.* unc. j.
Salis Ammoniac. drach. j.
Aq. ſtillat. Rutæ. unc. vj.

In Frigidis.

℞. *Sp. Theriacal.*
Cochlear. ana unc. j.
Mell. Anthoſat. unc. ij.
M.

℞. *Sp. Vini Camphorati.* unc. ſs.
Tinctur. Myrrhæ. unc. j.
Rob. Juniperin. unc. ſs.
Aq. ſtillat. Abſinth. unc. iv.
Sal. Gemmæ. drach. j.
M.

SECT. 1164.

Decoctum in Scorbutum acri-lene, antiſepticum.

℞. *Fumariæ.*
Acetoſæ.
Becabungæ.
Trifol. aquat. ana m. j.
Seri Lactis.
Lactis ebutyrati. ana pint. ij.
F. Decoctum.

Serum Lactis Anti-Scorbuticum.

℞. *Acetoſellæ.* m. j. ſs.
Betonicæ.
Chærophylli. ana m. ſs.
Tamarindor. unc. j. ſs.
Conſciſſa infunde cum
Seri lactis æſtivi lib. iij.
Spatio horæ, in calore fere fervido, abſque ebullitione tamen, dein per linteum expreſſo, admiſce
Syrup. e ſucco Citri.
Rubi Idæi.
Violacei. ana unc. j.
Bibat de alterutro omni ſemihorio interdiu unciam unam.

IN PHTISI PULMONALI.

SECT. 1200. N. 2.

Conditum incraſſans, ſtypticum.

℞. *Conſerv. Roſ.* unc. iij.
Bol. Armen. levigat. drach. ij.
Syrup. Myrtin. q. ſ. ut
F. Conditum.

Ca-

Capiat drach. j. *omni bihorio*.

Conſerva refrigerans, ſtyptica.

℞. *Fol. Teneror. Plantagin.* unc. iij.
Flor. Papaver. Rhœad. unc. j. ſs.
Semin. Plantag. rec. unc. j.
M. S. A. cum ſ. q. *Sacchari*, ut
F. Conſerva.

Doſis ut ſupra.

Decoctum refrigerans, antiſepticum.

℞. *Fol. Acetoſæ*. m. ij.
In *Seri Lactis* lib. j. decocti, & expreſſi,
Unc. j. *bibatur omni hora diei*.

Simile, ſtypticum.

℞. *Rad. Tormentil.* unc. ij.
Pentaphylloides argentinæ. m. iij.
Flor. Pentaphylloid. rubr. paluſtr. unc. j.
Semin. contuſ. Acetoſæ. unc. ſs.
Cortic. Tamariſci. unc. ij.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{4}$ hor. lib. iv. admiſce
Syrup. Myrtin. unc. ij
Bibat unc. ij. *omni bihorio diei*.

Balſamica leniſſima.

Oleum expreſſum, lenientiſſimum.

℞. *Amygadal. dulc.*
Nucleor. Cocos.
Piſtachior.
Semin. Papav. albi. ana unc. iv.
Accurate contuſis S. A. ſine multo igne, exprime Oleum.
Hujus Ol. drach. j. *bibatur omni bihorio, vel quadrihorio, cum regimine*.

Pilulæ balſamicæ, lenes.

℞. *Terebint. nativ.* unc. ſs.
Glycirrhiz. q. ſ. ut
F. Maſſa Pil. formandis idonea.
Capiatur una gr. iv. *omni quadrihorio*.

Vel:

℞. *Terebinth. nativ.* unc. ſs.
Gumm. Tragacanth. pulveriz. drach. v.
Amyli. q. ſ. ut
F. Maſſa; *in eoſdem uſus*.
Balſamus Lucatellæ. *Capiat* drach. ſs. *ter quotidie, vacuo ventriculo, ſuperbibendo* unciam j. *Mulſæ ſequentis*.

Mulſa Balſamica.

℞. *Flor. purorum, recentium, Betonicæ*.
Hyperici.
Paralyſios.
ana pug. j.
Cum aq. calida fiat Infuſio, vaſe clauſo, ſpatio ſemihorii; tum Infuſi puri lib. j. ſs. admiſce
Mellis Maſſilienſis. unc. ij. ſs.

SECT. 1200. N. 3.

℞. *Aq. puræ*. lib. ij.
Lactis recens mulſi. lib. j.
M.
Hoc ſolo utatur pro potu, quantum lubet.

℞. *Lactis recens mulſi*. lib. ſs.
Panis biſcocti. unc. j.
Sacchari. drach. ij.
Cruda miſce.
Sumatur quater quotidie, nec utatur alio cibo.

Pulvis antacidus.

℞. *Lapid. Cancror.* drach. ij.
Sapon. Veneti. drach. ſs.
Sacchari perlati. drach. ij.
M. F. Pulv. divid. in xij. doſ.
Capiat ſemper unam *ante uſum lactis cum pane*.

SECT. 1209.

Miſtura aperiens, acida.

℞. *Oxymell. ſimpl.* unc. iv.
Tart. Vitriolat. drach. j.
Syrup. 5. Rad. aperient. unc. ij.
Aq. ſtillat. fermentatæ Abſinthii.
Card. bened.
Hyſſopi. ana unc. iv.
M.
Bibat unc. iij. *omni bihorio*.

Thea medicata, anti-Phthiſica.

℞. *Lignor. trium Santalor.* ana unc. j.
Saſſafr. unc. j. ſs.
Rad. Chinæ.
Sarſaparil. ana unc. iij.
Flor. Centaur. min. unc. ſs.
Cum aq. decoct. vaſe clauſo S. A. ſpatio $\frac{1}{2}$ horæ, adde
Glycirrhiz. decortic. unc. j.
Ebulliant denuo parum: dein Decocti lib. iv. exhibe.

Similis magis compoſita .

℞. *Rad. Caryophyllat. montan.* unc. ij.
Apii .
Bardanæ .
Eryngii .
Graminis .
Liquiritiæ .
Mei Athamant.
Petroſelini .
Phu .
Rubiæ tinctor. ana unc. j.
Fol. Agrimoniæ .
Artemiſiæ .
Capill. Veneris .
Chamædryos .
Camæpityos .
Hyſſopi .
Parietariæ .
Scabioſæ .
Tuſſilaginis .
Urticæ .
Chærophylli . ana m. j.
Semin. Apii .
Hyperici .
Pœonia . ana unc. j.
Flor. Betonicæ .
Hyperici .
Centatur. min. ana pug. j.

Ex his, vel ex quibuſdam horum F. Decoctum S. A.

Cujus unc. iij. *bibantur omni trihorio* .

Pilulæ balſamicæ, ſanguinis corruptioni ab admiſto pure reſiſtentes .

℞. *Myrrhæ tenuiſſime contritæ* . drach. ij.
Spermat. Ceti . drach. iv.

Accurate trita permiſce
Terebinth. nativ. unc. ſs.

Admiſce
Pulveris Olibani q. ſ. ut

F. Maſſa formandis Pil. apta.

Capiat gr. iij. *omni trihorio* .

℞. *Balſam. Peruvian. albi* .
Copayb. albi . ana drach. ij.
Vitell. Ovor . unc. ſs.

Accurate ſubactis adde
Pulv. Glycirrhiz. q. ſ. ut

F. Miſſa Pilularis.

Capiat gr. ij. *mane, meridie, veſperi* .

℞. *Maſtiches* .
Myrrhæ .
Olibani . ana drach. ij.

F. Pulv. ſubtilis, interim fluat in fictili ad ignem leniſſimum.
Succi Glycirrhizæ, inſpiſſatæ .
Therebinthinæ puriſſimæ . ana unc. ſs.

Tum admiſce *pulverem præſcriptum*, ſub finem addendo
Balſami ex Mecha . drach. j.

F. Maſſa copioſo *Glycirrhizæ* pulvere reſpergenda.

Sumat quotidie, quater, vacuo ventriculo maſſulam granor. vj. *ſuperbibendo* uncias vj. *ſequentis potus* .

Infuſum vulnerarium, balſamicum .

℞. *Fol. tenerior. Agrimon* .
Betonicæ .
Botryos .
Hederæ terreſtr.
Scabioſæ .
Tuſſilaginis .
Veronicæ . ana unc. ſs.
Glycirrhizæ . unc. j. ſs.

F. Infuſum, ſine ebullitione, in magno calore, vaſe accurate clauſo, cum aquæ lib. ij.

Sect. 1210.

Vid. Omnia præſcripta §. 1209.

Decoctum deterſivum, aperiens .

℞. *Fol. recent. Veronic. maris* . m. j. ſs.
Parietar.
Rutæ . ana m. j.
Valerian. hortenſ. m. ſs.
Semin. Papaver. contuſ. unc. iij.
Rad. Petroſelin. unc. vj.

Cum aq. S. A. decoct. ſs. iv. adde
Syrup. Capill. Veneris . unc. ij.

Bibat unc. iv. *omni trihorio* .

Veſperi ſumat *Pilulam* unam harum;

℞. *Pilul. Cynogloſſ.* drach. j.
F. Pil. gr. iv.

Conſolidans Paregoricum, dandum ubi jam deſinit Pus cum levamine .

Decocti forma .

℞. *Fol. recent. Borragin.*
Symphyti min.
Malvæ . ana m. j.
Flor. Papav. chœab.
Verbaſci .
Hyperici . ana unc. j.
Rad. Symphyt. maj. unc. ſs.

Al-

Althææ. unc. ...
Semin. contuſ. Melon.
Papav. alb. ana unc. j.
Cortic. Peruv. drach. vj.
Cum aq. decoct. lib. iv. exhibe.
Bibat unc. iij. *omni quadriborio*.

IN HYDROPE.

SECT. 1233.

Vinum medicatum ex ſtomachicis, & roborantibus, ad fluorem ſtagnanti lymphæ conciliandum.

℞. *Rad. Imperator.*
Ariſtoloch. utriuſque.
Zedoar.
Siler. montan. ana unc. j.
Zingib. drach. vj.
Flor. Centaur. minor. unc. ij.
Roriſmat. unc. j.
Gratiol. Germanor. drach. iv.
Baccar. Lauri.
Juniperi. ana unc. j. ſs.
Thymi.
Serpilli.
Mari Syriaci ana unc. j.
Semin. Abſinth.
Tanacet.
Santon. ana unc. j.
M. F. S. A. omnium Pulv. tenuis; tum
℞. *Pulv. præſcript.* unc. vj.
Vini Gallici meri. lib. iv.
F. S. A. Vinum Medicatum.
Bibat unc. ij. *quater de, die, vacuo ſtomacho, cum regimine.*

Vel conditum ſimile.

℞. *Pulv. præcript.* unc. ij.
Conſerv. Anthoſ. unc. j.
Syrup. Artemiſ. Fernelii. q. ſ. ut
F. Conditum.
Doſis drach. ſs. *omni quadriborio.*

Aut.

℞. *Pulv. præced.* unc. xij.
Cereviſiæ meracioris $\frac{1}{4}$ tonnæ.
F. Cereviſia Medicata.
In uſus quotidianos.

Quin.

℞. *Pulv. ejuſd.* drach. iv.
Vini albi generoſi. unc. viij.
F. S. A. Infuſio.
Bibat unc. j. *omni biborio.*
Hunc, Elixiria propriet.
Sales vol. Oleoſi.
——— Aromatici.
Sp. vol. — Oleoſi.
——— Aromatici.
——— Cephalici.
——— Matricales.
——— Stomachici.
&c. pertinent.
Vide §. 75. N. §. 54. N. 4. §. 135.

SECT. 1234.

Miſtura aromatica, cardiaca, acida, ſitim ſedans, vires vitales excitans, lymphæ fluorem concilians.

℞. *Ol. ſtillat. cortic. Citrei.*
Aurant.
Cinnam. ana gutt. iij.
Flor. Lavend.
Juniperi. ana gutt. ij.
Cum *Sacchari*. drach. vj.
F. S. A. Eleoſaccharum, quod admiſceto dein
Rob. Samb.
Junipori.
Sp. Salis. drach. j.
Aq. ſtillat. cortic. Citrei.
Aurant.
Cinnam. ana unc. ij.
Menthæ. unc. x.
Capiat unc. j. *omni biborio.*

Decoctum aperiens, acidum.

℞. *Succi rec. expreſſi ex tota rec. herba conſciſſa.* { *Fumariæ. Cichorei. Taraxaci. Acetoſæ.* } ana lib. j.
Cremor. Tartari. lib. ſs.
Leni igne decoque ad $\frac{1}{2}$, dein depurati hujus Decocti *unc.* x. admiſce
Rob. Sambuci. unc. x.
Capiat unc. ſs. *omni biborio.*

Miſtura cardiaca, aperiens, acida.

℞. *Sp. Nitri dulcis.* drach. iv.
Cochleariæ. drach. vj.
Syrup. Cichorei cum Rheo.
5. *Rad. aperient.* ana unc. j.
Vini Rhenani. lib. j.
M.

Bi-

Bibat unc. j. *omni bihorio*.

S E C T. 1237. N. 3.

Pulverum purgantium mercurialium formulæ.

℞. *Turbith. mineral.* gr. ſs.
Zingib. albi. gr. x.
M. F. Pulv.

Mane ſumendus alterno die, ex pauxillo pulpæ Pomi toſti.

℞. *Mercur. præcipit. rubri*. gr. j.
Nucis myriſt. gr. vj.
M. F. Pulv.

In uſus eoſdem, ſumendus, ut prior.

℞. *Mercur. ſublim. dulc.* gr. vij.
Cortic. Magellan. gr. viij.
M. F. Pulv.

In uſus eoſdem.

Pulvis Emeticus.

℞. *Tartari Emetici*. gr. ſs.
Elæoſacchari Citrei. gr. vj.
M. F. Pulv.

Tertio quoque die ſumendus.

℞. *Emetici, mitiſſimi, ex Antimon.* p. ij.
Nitri p. v. *detonando præparati*. gr. iv.
F. Pulv.

Omni mane aſſumendus.

Tinctura diuretica, ſolvens.

℞. *Limatur. Cupri*. gr. x.
Sal. vol. oleoſi. drach. vj.
M. F. Tinctura cœrulea.

Capiat gutt. xij. *ter de die, vacuo ſtomacho, ex Syrup.* 5. *Rad. aperient*. unc. ſs.

S E C T. 1243.

Vid. 334.

S E C T. 1245.

Medicamenta fortia, ſæpe, ſine longa mora interpoſita, repetenda.

℞. *Vini Emetici vulg.* unc. ij. ſs.
Una doſi.

℞. *Tartari Emetici*. gr. vj.
Una doſi.

℞. *Turbith. mineral.* gr. vij.
Una doſi.

℞. *Succi recent. expreſſi Cortic. medii Sambuci*. unc. j.
Syrup. Violar. unc. j.
Pro una doſi.

℞. *Fol. Soldanellæ marin.* unc. j.
Comedat una vice.

℞. *Elaterii*. gr. iv.
Syrup. de Baccis Rhamni cathart. unc. j.
M.
Pro una doſi.

S E C T. 1247.

Tinctura fortiter purgans.

℞. *Renſiin. Jalapp.*
Scammon. ana drach. j.
Fol. Sennæ pulv.
Semin. contuſ. Carthami. ana drach. iv.
Sp. Vini rectific. lib. j.

F. S. A. Tinctura, cui puræ admiſce
Syrup. Roſar. ſolut. cum Senna. unc. vj.

Bibat unc. j. *mane*.

℞. *Lanæ purgativæ Boyleanæ*.
Micæ Lanis ana gr. iv.
M. F. Pil. gr. ij.

Capiatur una omni ſemihorio, donec incipiat purgatio.

S E C T. 1250.

Vinum medicatum roborans.

℞. *Limaturæ Ferri rec. non rubigin.* unc. ij.
Cortic. Peruviani.
Magellan. ana unc. ij.
Rad. Rhei exſiccatæ. unc. ſs.
Vini Rhenani generoſiſſimi. lib. ij.
F. S. A. Vinum Medicatum.

Doſ. unc. ij. *ter de die, vacuo ſtomacho*.

S E C T. 1252. N. 2.

Cataplaſma valde diſcutiens:

℞. *Rad. elect. Bryon.*
Jalapp.
Fol. Rutæ.
Abſinthii.
Cinaræ hortenſ. ana unc. ij.
Flor. Melilot.
Centaur. min.
Bulb. Ceparum.
Allior. ana unc. ij.

Cum aq. comm. q. ſ. decoct. S. A. in Cataplaſma, ſub finem admiſce
Galbani in vitello Ovi ſ. a. ſubacti. unc. ij.
Farin. Lini. unc. j.
Ol. Lini. drach. iv.
Sal. Ammon. drach. iv.
M.

Fo-

Fomentum in eundem uſum.

℞. *Sapon. Venet.* drach. iv.
Sp. Vini theriacal. unc. xij.
M. accutate pro Fomento,
Cum laneis pannis applicando.

Epithema ſiccum ad Hydrocelen, ſerum diſſipans, educens.

℞. *Sal. marin: decrepit. ſiccisſimi, calidi, tenuiſſime triti q. ſ.*
Intra lintea conſuta applicetur, ronovando ſimulac maduerit.

Pulvis pro ſuffumigio, diſcutiens, ad Hydrocelen.

℞. *Benzoin.*
Olibani.
Sarcocollæ.
Reſin. Guajaci. ana unc. ſs.
Camphoræ. drach. ſs.
Maſtiche. unc. j.
Salis Ammoniac. ſcrup. ij.
M. F. Pulv. *Cujus incenſi vapor excipiatur nudo Scroto; dein panni lanei fumo hoc vaporoſi, calidi, ſuperapplicentur.*

IN PODAGRA.

SECT. 1275. L. α.
Vid. 1233.

SECT. 1275. L. β.

℞. *Alcabeſt. Glauberi.* unc. j.
Sumat, omni mane, gutt. ix. *ex Jure vitulino.*

℞. *Ciner. Geniſtæ.* unc. j.
Vini Rhenani. lib. j. ſs.
M.
Bibat depurati liquoris unc. ſs. *omni mane.*

IN MORBIS VIRGINUM.

SECT. 1291. N. 3.

Aloe.
Myrrha.
Bryonia.
Colocynthis.
Gumm. Ammon.
Bdellium.
Sagapenum.
Opoponax.
Galbanum.
Aſa fœtida.
Elixir proprietatis quodcunque.

SECT. 1291. N. 4.

Omnia hic ſupra N. 3.
Ariſtolochia.
Artemiſia.
Cardiaca.
Chamæmelum.
Juniperus.
Majorana.
Marum.
Matricaria.
Pulegium.
Ruta.
Sabina.
Salvia.
Sambucus.
Serpillum.
Tanacetum.
Thuya.
Thymus.
Tum §. 75. N. 5. §. 54. N. 4.

SECT. 1291. N. 5.

Emplaſtra de Cumino.
Meliloto.
Galbano.
Baccis Lauri.
Labdano.
Oxycroceum.
Applicata cavis pedum, umbilico, & inguinibus.
Fotus, *ex Sapone Venet. & Decoct. herbarum*
N. 4. §. 1291.
Linimenta ex Unguento Martiato.
Nervino.
Enulato ſine Mercur.
Agrippæ.
De Arthanita.
Olea Aromatica ſtillatitia vid. §. 75. N. 5. inter Stimulantia, præcipue vero
Oleum ſtillatit. Baccar. Juniperi.
Hyſſopi.
Macis.
Majoranæ.
Origani Cretici.
Roriſmarini.
Sabinæ.
Spicæ:
Tanaceti.

Suc-

Succini.

Olea infuſa Abſinth.
Anethi.
Chamæmeli.
Nepetæ.
Rutæ.
Caſtorei.
Crocini.
Irini.
Lumbricor. terreſtr.

V. G.

Linimentum ſtimulans.

℞. *Unguent. Martiat.*
Nervini. ana unc. j.
Olei ſtillatit. Baccar. Juniperi. drach. j.
Sabinæ.
Infuſi Rutæ.
Caſtorei. ana unc. ſs.

M. F. Linimentum in hoc caſu, *Umbilico, pubi, inguinibus applicandum.*

Vapores, ex decocto. N. 4. *Utero excepti.*

Sect. 1291. N. 6.

Vid. 1250.

AD GRAVIDARUM MORBOS.

Sect. 1360.

Vinum medicatum, aromaticum, cardiacum.

℞. *Cortic. elect. depurat. Citrei.*
Aurantior.
ana unc. ij.
Cinnam. drach. vj.
Magellan. drach. ij.
Vini Hiſpan. lib. iij.

F. Vin. Medicatum.

Capiat unc. ij. *veſperi itura cubitum.*

Tinctura cardiaca, antihyſterica.

℞. *Sal. vol. oleoſ.* drach. j.
Tinct. Gumm. Lacc. drach. ij.
Caſtor. drach. ſs.

M.

Capiat gutt. xij. *in Paroxyſmo Hyſterico.*

Miſtura cardiaca, aromatica, acida.

℞. *Succ. Citrei rec. expreſſi.* unc. iv.
Syrup. Kermeſin. unc. iv.
Vini Rhenani. lib. iij.
Tinct. Cinnam. unc. ij.
Cortic. Citrei. unc. ij.

M.

Capiat unc. j. ſs. *in languore.*

Similis.

℞. *Rob. Ribeſior.*
Mivæ Cydonior.
Syrup. Berberis condit.
Acetoſ. Citrei. ana unc. ij.
Sp. Vitæ Matthioli. unc. j.
Aq. ſtillat. cortic. Citrei. unc. xij.

M.

Capiat unc. ſs. *in languore.*

Sect. 1302.

Linimentum emolliens.

℞. *Unguent. Popul.*
Roſac. ana unc. j.
Nutrit. drach. vj.
Sacchar. Saturn. ſcrup. j.
Ol. infuſ. Roſar.
Violar.
Hyperici. ana unc. ſs.

M. F. Linimentum, huic caſui aptum.

Sect. 1307.

Miſtura, adſtringens, opiata.

℞. *Lapid. Hæmatit.*
Bol. Armen.
Sang. Diacon. ana drach. j.
Syrup. Myrtini. unc. j.
Laud. puri. gr. iij.
Aq. ſtillat. Plantag. unc. vj.

M.

Capiat unc. ſs. *omni* $\frac{1}{2}$ *horæ, donec inceperit leniri malum,* ſi medicamento hujuſmodi ſuperabile ſit.

AD PUERPERIOS MORBOS.

Sect. 1316.

Linimenta.

Vid. §. 35. N. 3. §. 1302.

IN PARTU DIFFICILI.

Sect. 1324.

Miſtura cardiaca, anticida anodyna, ad dolores a partu.

℞. *Lapid. Cancr.* drach. iij.
Corall. rubr. drach. ij.
Margarit. drach. j.
Laud. puri. gr. iij.
Syrup. Kermes. drach. vj.
Aq. ſtillat. cort. Citrei.
Meliſ.
Majoranæ. ana unc. iij.

M.

Ca-

Capiat unc. ſs. *omni* $\frac{1}{4}$ *horæ*, *donec ſopiatur dolor? ſuper bibendo* unc. ij. *ſequentis.*

Decoctum cardiacum, diluens, leviſſime nutriens.

℞. *Hord. mund.*
Avenæ integræ. ana unc. j.
Cum aq. decoct. ſpatio $\frac{1}{2}$ horæ lib. iij. admiſce
Vini Rhen. lib. j.
Aq. ſtillat. Cinnam. unc. ij.
Syrup. Kermeſin. unc. j. ſs.

Pulvis antacidus, anodynus.

℞. *Olei ſtillat. Cinnam.* gutt. ij.
Sacchari perlati. drach j.
F. S. A. Elæoſaccharum, cui dein admiſce
Margarit. Occid. drach. ſs.
Matris perlar. drach. j.
Corall. rubr. drach. ſs.
Laudani puri. gr. iij.
M. F. Pulv. ſubtiliſs. divid. in. vj. doſ. æq.

Sumat unam *omni ſemihora ex Vini Rhenani* unc. ſs. *donec dolor miteſcit; dein detur* una *tantum, mane, & veſperi, per binos dies.*

SECT. 1336. N. 1.

Antacida.

Vid. §. *66.* N. 5. §. *67.* & §. 1324.

SECT. 1336. N. 2.

Diluentia.

Vid. §. 54. N. 4.

SECT. 1336. N. 3.

Diſcutiantia hic bona.

℞. *Flor. Chamæmel.*
Sambuc.
Melilot.
Lavend. ana unc. ij.
Croci. drach. j.
Cum *Lacte dulc.* decoct. in Cataplaſma admiſce
Sapon. Venet. drach. ij.
Micæ Panis albi. q. ſ.

SECT. 1336.

℞. *Sp. flor. Roriſmar.* q. ſ.
Applicetur cum linteo.

Linimentum leniens, diſcutiens.

℞. *Ol. Amygdal. dulc.*
Infuſi Hyperici.
Violar.
Roſar. ana unc. ſs.
M. F. Linimentum.

℞. *Unguent. Roſar.*
Popul.
Nutrit. ana unc. ſs.
M.

IN MORBIS INFANTUM.

SECT. 1342.

Miſtura glutinoſa, diſſolvens.

℞. *Mell.*
Vini Gall.
Hydromell. ana unc. ſs.
M.
Una doſis.

Similis leniter purgans.

℞. *Syrup. Cichor. cum Rheo.* drach. iij.
Sapon. Venet. drach. ſs.
Aq. ſtillat. Meliſſæ. unc. ſs.
M.
Una doſis.

SECT. 1343.

Tinctura aromatica, ſpirituoſa, pro Epithemate.

℞. *Cinnam.*
Maceris.
Nucis myriſt.
Maſtich.
Olibani. ana drach. ij.
Sp. Vini Therical. unc. iv.
F. Tinctura.

Epithema Aromaticum, promovens. ſaburræ inteſtinalis excretionem in infante recens nato.

Dein

℞. *Vitell. Ovi.* N. j.
Tincturæ præſcriptæ. unc. ſs.
Aq. ſtillat. Roſar. drach. ij.
Excepta pauxillo micæ panis ſtomacho applicentur.

℞. *Flaved. cortic. Citrei raſi.* unc. ſs.
Nucis myriſt. drach. ij.
Vini Hiſpan. drach. iij.
M. conterendo ſimul in mortario.
Et mica panis excepta applica, ut prius.

SECT. 1346.

Syrupus leniter purgans, expellendo meconio idoneus.

℞. *Caſſiæ rec. extract.* drach. ſs.
Rhei. gr. iij.

Syrup. Cichor. cum Rheo. drach. ij.
M.
Pro una doſi.

Miſtura in eundem finem.

℞. *Mannæ Calabrin.* drach. ij.
Syrup. Roſar. ſolut drach. j.
Aq. ſtillat. Flor. Sambuci. drach. iv.
M.
Pro una doſi.

℞. *Mell. albi*. drach. iij.
Syrup. Roſ. ſolut cum Senna. drach. j.
Aq. ſtillat. Cichor. drach. iv.
M.
Pro una doſi.

℞. *Rhei elect.* gr. vj.
Agaric. elect. gr. ij.
Syrup. Violar. drach. ij.
Exacte contritis admiſceto
Aq. ſtillat. Meliſs. drach. ij.
Pro una doſi.

℞. *Sapon Venet.* parum in globulum, vel conum formati.

℞. *Globulum exiguum*, vel *Conulum*, factum *ex Sacchạro coniformi*.

℞. *Mel* ad duritiem coctum, & in Suppoſitorium exiguum formatum.

℞. *Sebi Candelarum parum*; forma in ſpeciem debitam.

Cardiaca hic bona, hauſtus Meconium propellentes cardiaci.

℞. *Mell.* drach. j.
Vini Hiſpan. drach. ij.
Vitell. Ovi. drach. ij.
M. F. Hauſtus.

℞. *Aq. ſtillat. Cinnam.* drach. ij.
Elixir. propr. cum ſale Tartar. pp. gutt. vj.
Syrup. Kermes. drach. j.
M. F. Hauſtus.

Sect. 1347.

Hauſtus Meconii duritiem molliens.

℞. *Seri lact. rec.* drach. vj.
Mellis. drach. j.
M. F. Hauſtus.

Clyſma in eundem finem.

℞. *Seri Lact. rec.* unc. ij.
Sapon. Venet. drach. j. ſs.
Mell. drach. ij.
M. F. Clyſma.

Sect. 1348.

Linctus oleoſi ad inteſtina, duro Meconio repleta, lubricanda.

℞. *Ol. Lini*. drach. j.
Syrup. Althææ. drach. ij. M.
Pro una doſi.

℞. *Ol. Olivar.*
Syrup. capillor. Vener. ana drach. ij.
M.
Pro una doſi.

℞. *Ol. Amygdal. dulc. rec* drach. iij.
Syrup. Glycirrhiz. drach. ij.
Pro una doſi.

Clyſma in eundem uſum.

℞. *Olei Lini*. unc. ſs.
Vitell. Ovi. drach. ij.
Mell. Mercurial. unc. ſs.
Seri Lactis recent. unc. j.
M. F. Clyſma.

Applicandum ſemel quotidie, donec lubricitas apparet.

Linimentum in eundem finem.

℞. *Unguent. Althææ compoſ.* unc. j.
Olei Lini. unc. ſs.
M. F. Linimentum.

Quo Abdomen inungatur mane, & veſperi.

Sect. 1350.

Pulvis antacidus abſorbens.

℞. *Lapid. Cancror.*
Oſteocoll.
Cretæ.
Mandibul. Lucii. piſcis.
Oſtracoderm. Oſtreor. ana drach. ij.
M. F. Pulv.

Doſis, gr. vij. *bis, vel ter de die*.

Miſtura antacida.

℞. *Aq. ſtillatit. flor. Rhœad.*
Fœniculi. ana unc. ij.
Lapid. Cancr. drach. ij.
Sapon. Venet. gr. vij.
Syrup. Altheæ. unc. ſs.
M.

Bibat drach. ij. *omni hora, ſi non dormit*.

Sect. 1356.

Miſtura antacida, lac coagulatum reſolvens, alvum leniter. ſtimulans.

℞. *Sapon. Venet.* drach. ij.
Vitell. Ovor. drach. iv.
Lapid. Cancror. drach. iij.
Rhei. drach. ſs.

Be-

Bene terendo miſce cum
Aq. ſtillat. Menth. unc. iv.
Syrup. Althææ. unc. j. ſs.
Capiat unc. ſs. *omni hora, donec ſedentur ſymptomata.*

Clyſmatum formulæ, ad lac in inteſtinis coagulatum diſſolvendum.

℞. *Sapon. Venet.* drach. ſs.
Sal Gemm. gr. iij.
Mell. Anthoſat. unc. ſs.
Aq. ſtillatic. Fœniculi. unc. ſs.
M. F. Clyſma.

℞. *Fellis Bubuli.* drach. ſs.
Mell. Mercurial. unc. ſs.
Aq. ſtillatit. Menth. unc. j. ſs.
M. F. Clyſma.

Oleoſo interna.

Vid. §. 1348.

Oleoſa externa hic.

Ung. Martial.
Nervin.
Olea infuſa Abſinthii.
Anethi.
Chamæmeli.
Rutæ.
Olea preſſa Lauri.
Macis.
Nucis mytiſticæ.
Palmæ.

S E C T. 1369.

Miſtura attenuans, nidum vermium deſtruens.

℞. *Gumm. Opopanac.* drach. j.
Vitell. Ovor. drach. j.
M. S. A. dein adde
Sapon. Venet. drach. j.
Syrup. Artemiſ. unc. j. ſs.
Aq. ſtillat. Fœniculi. unc. iij.
Capiat drach. j. *omni quadrihorio, uno, vel altero die, cum regimine.*

Pulvis purgans, mercurialis antihelminticus.

℞. *Mercur. nigri.*
Agarici trochiſc. ana drach. j.
Sacchari puri. drach. j. ſs.
M. F. Pulv. dividendus in x. partes.
Capiat unam *mane, & veſperi, vacuo ſtomacho.*

Miſtura attenuans, antichelmintica.

℞. *Sal. Card. bened.* drach. ij.
Syrup. 5. Rad. aperient. unc. j.
Aq. ſtillat. Fumar. unc. iv.
M.
Capiat drach. iij. *omni trihorio.*

Electuarium ſimile.

℞. *Semin. Abſinth. vulg.*
Santonic.
Tanacet. ana drach. ij.
Mell. unc. ij.
M.
Sumat drach. ij. *omni mane.*

S E C T. 1370.

Linimentum nidum vermium deſtruens. & ſimul purgans.

℞. *Unguent. Agripp.*
Arthanit. ana unc. j.
M. F. Linimentum;
Cujus pauxillo inungatur ſubinde locus Umbilici.

Unguentum purgans, antihelminticum.

℞. *Fellis Taurini.*
Aloes pur. ana drach. j.
Unguent. Altheæ. unc. j. M.
In ſimiles uſus.

Simile, valde aromaticum, ſed ſine purgantibus.

℞. *Ol. Tanaceti.*
Caſtorei. ana unc. ſs.
Unguent. Nervin. unc. j.
M.
In eundem effectum.

In quibus obſervandum, an nimis turbet alvum; id quippe accidit ſæpe: ne in Dyſenteriam prolabatur Infans, ex uſu nimio, cavendum tunc erit.

S E C T. 1371.

Miſtura vermes necans.

℞. *Mell.* unc. ij.
Sal. Gemm. drach. j. ſs.
Aq. ſtill. Cichor. unc. iv.
M. F. Potus.
Cujus unc. ſs. *bibat omni hora diei.*

Pulveres ſimiles.

℞. *Corn. Cerv. uſtum,* ad ſcrup. j.
Capiat quater de die, quo tempore vacuus eſt ſtomachus, ex
Syrup. Roſar. pallid. drach. ij.

℞. *Corallin. marin.* drach. ij.
Limatur. Martis. drach. ſs.
M. F. Pulv. divindendus in doſ. xvj.

In uſum eundem.

℞. *Semin. Santonici.*
Rutæ.
Tanaceti.
Abſinthii. ana drach. j.
Sacchari. drach. iij.
M. F. Pulv. dividendus in doſ. xvj.

In uſus eoſdem.

Vinum Medicatum, antihelminticum.

℞. *Hydromell. rec.* lib j.
Semin. Santonici.
Tanacet. ana unc. j.
F. S. A. Vin. Medicatum; cui dein puro admiſceto
Mellis albi. unc. ij.
Capiat unc. j. *mane, vacuo ſtomacho.*

Pulveres Mercuriales, antihelmintici.

℞. *Mercur. nigr.* gr. viij.
Vitriol. Martis parum calcinati. gr. ij.
M. F. Pulvis, dividendus in ij. doſ.
Capiat unam *mane,* alteram *veſperi, inani ſtomacho.*

℞. *Mercur. dulc.* gr. vij.
Diagryd. gr. v.
M. F. Pulv.
Mane hauriendus ex Hydromelle.

Similis, ſed ſine Mercurialibus.

℞. *Tartar. vitriolat.* gr. iv.
Vitriol. Martis. gr. iij.
M. F. Pulv. tenuiſſimus; divide in doſ. iij.
Capiat unam *mane, circa meridiem, veſperi, vacuo ſtomacho.*

℞. *Vitriol comm.* gr. ij.
Syrup. Violar. drach. iv.
M.
Pro una doſi, mane, jejuno ſtomacho, aſſumenda.

S E C T. 1372.

Pulveres Mercuriales ad vermes necandos, & per alvum expellendos.

℞. *Diagryd.* gr. iv.
Mercur. dulc. gr. vj.
M. F. Pulv. tenuis.
Pro una doſi.

℞. *Rad. Jalapp.*
Mercur. nigri. ana gr. xij.
M. F. Pulv.
Ut prius.

℞. *Agaric.* gr. viij.
Mercur. nigri. gr. xij.
M. F. Pulv.
Ut prius.

Pulvis purgans, antihelminticus.

℞. *Aloes.* gr. iij.
Reſin. Jalapp. gr. j.
Vitriol. Martis. gr. ij.
M. F. Pulv.
Ut prius.

S E C T. 1373.

Clyſmatum antihelminticorum formulæ.

℞. *Ol. Lini.* unc. iij.
F. Clyſma.

℞. *Mell.* unc. ij.
Aq. ſtill. Cichor. unc. ij.
F. Clyſter.

℞. *Decoct. Tanacet.* unc. iij.
Aloes. gr. vj.
M. F. Enema.

℞. *Vitriol. Martis.* gr. xv.
Aq. ſtillat. Cichor. unc. iv.
M. F. Lavamentum dictum.

Suppoſitorium ſimile.

℞. *Mell. cocti ad ſpiſſitudinem debitam.* unc. iv.
Aloes. unc. ſs.
Vitrioli Martis. drach. ij.
M. S. A. F. parva Suppoſitoria,
Applicanda poſt alvum exoneratum.

Unguenta externa.

Vid. §. 1370.

S E C T. 1377.

Miſturæ refrigerantes, antiphlogiſticæ.

℞. *Nitri.* gr. xx.
Sp. Sal. gutt. v.
Syrup. Violar. unc. j.
Aq. ſtillat. flor Sambuc. unc. iij.
M.
Hic foveantur Gingivæ.

℞. *Cremor. Lactis rec.*
Vitell. Ovor. ana unc. j.
Syrup. Violar. drach. vj.
Aq. ſtillat. Roſar. unc. iij.
M.
In eoſdem uſus.

℞. *Flor. recent. Roſar.*
Sambuci. ana unc. ſs.

Includantur linteo, appenſo, ut infundo maneant, plumbo, tum immittantur vitro longo, cylindrico; affundatur Lac recens; ponantur in digeſtione: *Cremor ſupernatans adhibeatur inflammatas ad gingivas.*

S E C T. 1378.

℞. *Spirit. Corn. Cerv.* gutt. iij.
Bibat ex Syrup. Kermes. drach. ij. *ter de die.*

IN VARIOLIS.

S E C T. 1392.

Pulveres Mercuriales, & Antimoniales, forti veneno varioloſo antidoti.

℞. *Antimon. diaphoret. una cum ſuo Nitro fixante conſervati*, drach. vj.
Mercur. dulc. drach. ſs.
Sal. Polychreſt. veri drach. j.

Diu terendo F. Pulv. tenuiſſimus, dividendus in xxiv. doſ. æquales.

Capiat unam *tertia quaque hora; ſuperbibendo, poſt ſingulas, Seri Lact. rec.* unc. iv.

℞. *Flor. Sulphur.* drach. j.
Cinnabar. Antimon. ſcrup. j.
Stibii diaphor. nitrati.
Salis polychreſt. ana drach. j. ſs.
M. F. Pulv. ſubtiliſſimus, dividendus, &

Sumendus, ut prius.

S E C T. 1394. N. 2.

Clyſma laxans.

℞. *Flor. Malvæ.*
Althææ.
Taraxaci.
Verbaſci.
Lychnid. ſaponar. ana unc. ſs.
Farin. Lini. drach. ij.

Coq. cum aq. ad *unc.* xij.
F. Clysma.

Injiciendum duodecima quaque hora.

Panni lanei eodem Decocto *madidi, expreſſique iterum, calidi applicentur corpori inferiori, pedibus, poplitibus, inguinibus, cruribus, femoribus.*

Eodem *Os, Nares, Fauces colluantur, humectentur, foveantur.*

S E C T. 1394. N. 3.

Decoctum diluens, acidulum, nitroſum, ad ſtimulum varioloſum expellendum.

℞. *Flor. Papaver. errat.*
recentiſs Sambuci ana unc. j.
Avenæ integræ. unc. ſs.

Cum aq. decoct. *unc.* xx. admiſce
Nitri ſtibiati, h. e. ab Antimon. diaphoretico lavando, & cryſtallizando, ſeparati. unc. ſs.
Succi Citrei recent. unc. j.
Syrup. Violac. unc. ſs.

Bibat quantum labet.

S E C T. 1394. N. 4.

Vid. 28. N. 1.

S E C T. 1399. N. 1.

Vid. 28. N. 1.

S E C T. 1399. N. 2.

Vid. 1394. N. 3.

S E C T. 1399. N. 3.

Succus antipyicius in ſtatu Phlogiſtico Variolarum.

℞. *Succi recens expreſſis Cichorei.*
Lactucæ.
Taraxaci.
Fumariæ. ana unc. ij.
Radic. Scorzon. unc. iv.
Nitri puri. drach. j. ſs.
M.

Bibat unc. j. *omni bona diei.*

Decoctum ſimile.

℞. *Radic. Salſaparill.*
Chinæ.
Gramin. ana unc. ij.
Scorzoner. unc. viij.
Flor. Sambuci. unc. j.

Cum aq. decoct. ſpatio 1. horæ, pint. vj. exhibe.

Bibat unc. v. *omni hora.*

S E C T. 1399. N. 4.

Epiſpaſticum, impetum humorum a nobilioribus partibus derivans.

℞. *Emplaſtr. de Meliloto.*
Galbani.
Sagapeni. ana unc. j.
M.

Extenſa ad alutam applica cavis Pedum.

Idem fortius.

℞. *Fermenti acidi Panis.* unc. vj.

Ru-

Rutæ. m. j.

Semin. Sinapi contuſi. drach. vj.

Salis. drach. iv.

Aceti. drach. iv.

M.

Applica ad cava Pedum, & Poplitum noctes, atque dies.

S e c t. 1399. N. 6.

Hauſtus anodyni.

℞. *Syrup. Papav. albi*. unc. j.

F. Hauſtus.

℞. *Laudani puri*. gr. j.

F. Pilula.

℞. *Laudani puri*. gr. j.

Aq. ſtillat. Meliſſæ. unc. ſs.

M. F. Hauſtus.

S e c t. 1402.

Vid. ſcripta ad 1394. & 1399. N. 6.

AD CALCULUM.

S e c t. 1425.

Olera hic bona.

Borrago.

Chærophylla.

Chondrilla.

Lactuca.

Petroſelinum.

Radices Dauci.

Raparum.

Siſari.

Sonchus.

Scorzonera.

Taraxacum.

Tragopogon.

Hæc, horumve quædam, cum jure carnium cocta, pro victu optima.

Serum Lactis. }
Lac. } Animalium ſolo gramine paſtorum.
Lac ebutyratum. }

Plurimum valet uſus horum tam diu continuatus, donec alvus fluit, manetque, aliquamdiu laxa; licet debilitas inde quædam ſucceſſerit: hæc quippe felix ſæpe ſolvit vel inveteratum malum.

S e c t. 1426.

Clysma aperiens, laxans, molliens, Calculum leniter propellens.

℞. *Fol. Malvæ.*

Althеæ.

Ibiſci.

Mercurialis.

Parietaræ.

Brancæ Urſinæ.

Atriplicis. ana m. iv.

Ex eodem Decocto fiant Clysmata, & etiam potulenta aſſidua; nam, laxant, aperiunt, molliunt, pellun.

Decoctum oleoſum ad lubricandum.

℞. *Amygdal. dulc.* N. xxx.

Piſtachior. N. xx.

Semin. Papav. contuſ. unc. iij.

Excorticata, & contuſa, decoctaque cum *Aq. vulgari* q. ſ. ſpatio ½ horæ, tum fortiter & diu contritis ſimul S. A. adde

Sapon. Venet. drach. iv.

Glycirrhiz. unc. ij.

Ebulliant denuo parum, dein Decocti lib. iij. exhibe.

Bibat unc. viij. *quater de die, vacuo ſtomacho, & dein parum leniter deambulet.*

Opiatum, Anodynum, Aperiens.

℞. *Syrup. 5. Rad. aperient.* unc. j. ſs.

Laudani puri. gr. ij.

Nitri puri. gr. xx.

Aq. ſtillat. Petroſelini. unc. vj.

M.

Bibat unc. ſs. *omni hora.*

Propellens Diureticum.

℞. *Cicer. rubr. contuſ.* unc. ij.

Semin. Petroſellin. unc. j.

Rad. Gramin.

Petroſelini. ana unc. iv.

Flor. Agrimon.

Virg. aureæ.

Veron. maris. ana m. ſs.

Glycirrhiz. unc. j.

Cum aq. decoct. ſpatio ½ horæ lib. iij. admiſce

Nitri drach. ij.

Bibat unc. ij. *omni hora.*

IN LUE VENEREA.

S e c t. 1458.

Balneum, ex antiſepticis, ad partes affectas a putredine ſervandas.

pro Viris.

℞. *Fol. rec. Rutæ.*

Scordii.

Al-

Alliaria.
Malvæ. ana m. ij.
Cum aq. decoct. & expreſſa admiſce ad lib. ij.
Sapon. Venet. drach. j.
Sp. Vin. comm. drach. vj.
In hoc tepido, Virga, & Scrotum, immergantur ter, quaterve de die ſpatio ½ horæ; dein panni lanei præſcripto Decocto immerſi, & expreſſi, omni applicentur Pubi, Scroto, Perinæo.
Fiant ex iisdem *Injectiones.*

Injectio detergens, ad Urethram ulcere venereo eroſam.

℞. *Mell. Roſar.* unc. j.
Aloes puriſs. gr. x.
Sal. Ammon. gr. iv.
Aq. ſtillat. Fœnicul. unc. vj.
M. pro Injectione.

Purgatio.

℞. *Rad. Jalapp.* drach. ij.
Mercur. dulc. ſcrup. j.
F. Pulv.
Pro una doſi.
℞. *Scammon.* gr. xij.
Rad. Jalapp. gr. xviij.
Mercur. dulc. gr. xxv.
M.
Ut prius.
℞. *Pil. Coch. maj.* gr. XL.
Præcipit. albi. gr. iij.
M. accurate; F. Pil. N. 9.
Summa aurora devorandæ.

Emulſio refrigerans.

℞. *Semin. 4. frigid. major. & minor.* ana drach. iij.
Cum *Aq. Hordei* F. Emulſio, cujus *unc.* xxij. admiſce
Nitri drach. j.
Syrup. Diacod. unc. ſ.

Pilulæ balſamicæ, per epicraſin purgantes.

℞. *Terebinht. vulg.* unc. j.
Rhei-barb. drach. iv.
Glycirrhz. ſiccæ q. ſ. ut F maſſa ad formandas Pilul.
Capiat j. omni hora g. iv.

SECT. 1460.

Cataplaſma diſcutiens, anodynum.

℞. *Flor. Samb.*
Melilot.
Chamæmel.
Papav. errat.
Althea. ana unc. ij.
Cum *Lacte ebutyrato* coctis admiſce
Farin. Lini. unc. j.
Ol. Lini. unc. ſs.
Sp. Vini Theriacal. unc. j.
F. Cataplaſma.

SECT. 1461.

Emplaſtrum Diſſipans.

℞. *Flor. Sulph.* unc. ij.
Mercur. nigr. drach. ij.
Sacchar. Saturni. drach. iij.
Emplaſtr. de Meliloto.
Cumino.
Galbano.
Ammoniaco.
Sagapeno. ana unc. ſs.
M. F. S. A. Emplaſtr.
Cum aluta applicandum.
℞. *Flor. Sulph.* drach. iv.
Sacchari Saturni. drach. j.
Picis Sutoriæ. unc. ij.
M.
In eoſdem uſus.

Cataplaſma ſuppurans, ad Bubonem venereum.

℞. *Ficus molles, maturas, ad* lib. ſs.
Mell. recent. unc. ij.
Galbani in vitello Ovi ſoluti. unc. j.
F. S. A. cum aq. coquendo Cataplaſma.

Pulvis depurans, ad Bubonem venereum apertum

℞. *Pulv. fol. ſiccator. Scordii.* unc. ij.
Vitriol albi. drach. ij.
Aloes drach.
M. F. Pulv.
Aperto Ulceri, deterſo prius, inſpergendus ad depurandum.

SECT. 1462.

℞. *Emplaſtr. de Melioto.*
Diapamphol. ana q. ſ.
℞. *Emplaſtr. Vigon. cum Mercur. duplic.* q. ſ.
Extenſ. ad alutam exhibe.

SECT. 1463.

℞. *Mercur. ſublimati.* drach. j.
Aq. Calcis vivæ. unc. ij.
M.

Hac

Hac aqua tangantur leniſſime una, vel altera vice.

Dein fiat aucta copia *Aq. Calcis* ſenſim lenior.

SECT. 1466.

Fomentum detergens, antiſepticum.

℞. *Fol. recent. Scordii.*
Flor. recent. Abſinth.
Alliar.
Rutæ.
Roriſmar. ana m. ij.
Tanacet.
Centaur. min.
Card. bened. ana m. j. ſs.
Rad. Imperator.
Hellebori nigri. ana unc. j.

Cum aq. decoct. lib. v. admiſce
Sapon. Venet. unc. j. ſs.

Hoc Fomento pudenda depurentur.

℞. *Mell. Roſar.* unc. iv.
Mercur. ſublim. corroſiv. drach. ſs.
Aq. ſtillat. Rutæ. unc. x.
M.

In eundem uſum.

SECT. 1468.

Decoctum diluens, aperiens, ante Salivationem ſumendum.

℞. *Rad. Gramin.*
Chinæ.
Sarſaparill. ana unc. ij.
Hord. mundati. drach. vj.
Glycirrhiz. unc. j. ſs.

Cum aq. decoct. ſpatio 2. horar. lib. iij. exhibe.

Bibat de hoc Decocto unc. iv. *omni hora diei.*

SECT. 1469.

Bolus Sialogogus.

℞. *Mercur. dulc. triti.* gr. iv.
F. una doſis.

SECT. 1473.

Clyſma purgans, Salivationis impetum minuens.

℞. *Fol. Sennæ.* unc. j.
Agarici. drach. iv.
Semin. Carthami. drach. ij.
Rad. Jalapp. drach. j.

Cum aq. decoct.

Unc. xij. *injice pro Clyſmate.*

Hauſtus purgans in eundem finem.

℞. *Diagryd.* gr. xv.
Syrup. roſ. ſolut. cum Senna. drach. vj.
M.

Pro una doſi.

℞. *Diaſcord. Sylvii.* gr. xxiv.
F. una doſis pro ſudorifero.

SECT. 1474.

Pulvis anodynus, ad fluxum Alvi, a Salivatione, cohibendum.

℞. *Laudan. puri.* gr. iij.
Corall. rubr. drach. j.
Sacchari perlati. ij.
M. F Pulv. tenuiſſimus divid. in vj. doſ. æquales.

Capiat unam *omni* $\frac{1}{4}$ *horæ, donec ſedetur dolor Alvi, & Diarrhœa.*

Vel Miſtura anodyna, & diaphoretica in eundem finem.

℞. *Diaſcord. Sylvii.* drach. j.
Syrup. Diacod. drach. ij.
Aq. ſtillat. Cortic. Citrei. unc. iv.
M.

Capiat unc. ſs. *omni* $\frac{1}{2}$ *horæ, donec ſedentur modo dicta.*

℞. *Theriac. Andromach.* unc. ij.

Extenſam ad alutam applica Abdomini in uſum eundem.

SECT. 1475.

Vid. 1426.

IN RACHITIDE.

SECT. 1489.

Cibus optimus.

1. Panis bene fermentatus, biſcoctus, cum admiſto pauco Croco, Nuce myriſtica, Cardamomo. Cinnamomo, ſemine Celeri, atque ſimilibus gratiſſimis, & roborantibus, aromatibus.

2. Caro Columbarum, Gallinaceorum, Cuniculorum, Ovilla, Hœdina, Vitulina, macilentior, leniter aſſa, minutum inciſa: dein intermiſto Pane biſcocto, Sale, & pauco Petroſelini, Thymi, Nucis myriſticæ, aut ſimilium, parata.

3. Oriza, Milium, Hordeum, cum Aqua, & Uvis paſſis, cocta; dein cum pauxillo Vini, & leniorum Aromatum, condita.

Po-

Potus optimus.

Vinum Gallicum maturum, rubrum, adſtringens, *ter, quaterve de die ad* unc. j. *exhibitum.*

Vinum Hippocraticum *ita datum ad* unc. ſs. *eodem tempore.*

Cereviſiæ recentes, ut { Mumma Brunsvicenſis. Ale Britannorum. Cereviſia Batava, *quæ* xij. *florenorum pretio venalis.*

Hiſce æſtivo tempore æquæ portio Aquæ ferratæ medicatæ *admiſceri poteſt; imprimis vero* Acidularum Spadanarum.

Pulvis aromaticus, roborans, exſiccans, pro Lectulo, & Pulvinari roborante.

℞. *Foliorum recent. in umbra ſiccatorum,*
Filicis maris. lib. iij.
Folior. recent. Majoranæ.
Meliſſæ.
Mentæ. ana m. ij.
Flor. recent. in umbra ſiccatorum,
Meliloti,
Trifolii odorati.
Sambuci.
Roſarum. ana unc. ij.

Terantur in Pulverem tenuem, miſceantur duplo tanto *Paleæ Hordei*, atque dein his linteo immiſſis fiant Lectuli, & Pulvinaria, quibus incumbant, quique ab humido rite defendantur, & ſæpe exſiccentur.

Similis pro ſuffumigio.

℞. *Benzoini.*
Maſtiches.
Olibani.
Succini.
Thuris. ana unc. j.
M. F. Pulv.

De hoc Pulvere inſperſum parum prunæ fumet, ſuper hoc fumo Panni lanei detenti, fricandis partibus adhibentur.

Hauſtus emeticus, mitior, pro Infante.

℞. *Radic. Ypecacuanhæ.* ſcrup. j.
Vini albi Gallici. unc. j.
Sacchari. drach. ij.

Infuſa totam noctem, depurata exhibe mane.

Hoc repetatur quarta quaque die, in vicem quintam.

Similis purgans, & ſimul roborans.

℞. *Rhei ſelecti.* unc. ſs.
Myroboſani Citrini ſine nucleis. drach. iij.
Agarici trochiſcati. ſcrup. ij.

Infundatur frigida cum *Cereviſiæ fortioris* lib. iv.

Poſt xxiv. horas paratus erit potus, *quo utatur pro familiari quotidiano, ſpatio* iv. *ſeptimanarum.*

Si vero nimis inde purgetur, aqua copiæ Cereviſiæ alterius dilui poterit, aut etiam majore, ſi uſus indicat.

Herbæ roborantes, ſiccantes, excitantes, antiſcorbuticæ, Rachitidi ſanandæ propriæ.

Agrimonia.
Betonica.
Capparidis cortes ex radice.
Ceterach.
Cichoreum.
Cuſcuta.
Diapenſia.
Endivia.
Filix mas.
Hepatica.
Lingua cervina.
Meliſſa.
Myrobolani pruna.
Oſmunda Regalis.
Polypodium.
Quercus folia, glandeſque.
Rhabarbarum.
Rubi folia, & radix.
Ruta muraria.
Scabioſa.
Tamariſci cortex, flores, folia.
Trichomanes.
Veronica.

Ex his *Cereviſiæ, Vina, Infuſa*, medicata parari queunt, maximo cum fructu, aut & *Condita*, & ſimilia componi ex. gr.

Cereviſia medicata excitans, roborans, ſiccans.

℞. *Agrimoniæ,*
Ceterach.
Filicis radic.
Linguæ Cervinæ.
Polypodii radic.
Rutæ murariæ, ana unc. ij.

Minutim ſciſſa, miſta, linteo immiſſa, in-

infundantur frigida, cum lib. xij. Ce-
reviſiæ.

Utatur pro potu communi.

Vel vinum ex ſimilibus.

℞. *Folior. & Flor. Betonicæ.* unc. iij.
Cortic. radic. Capparidis.
Tamariſci.
Rubi ſylveſtris.
Trichomanis. ana unc. ij.
Limaturæ Martis. unc. ſs.

Cum *Vini* lib. viij. in frigore infuſa adhibeantur, *ter de die, ad* unc. j.

℞. *Entis Veneris Boylei.* gr. ij.

Exhibe veſperi, ex Vino Canarienſe, quotidie, ſpatio iij. *ſeptimanarum.*

Tinctura martialis, roborans.

℞. *Limatura Martis.* unc. j.
Aceti ſtillatit. acerrimi. unc. x.
Sacchari. unc. iij.

In phiala, alta ebulliant leniter ſpatio xxvj. horarum; filtratus liquor ſervetur vaſe clauſo.

Dentur gutt. vj. *horis quotidie, horis medicis, ex pauxillo Vini Hiſpanici.*

INDEX AUCTORUM,

Qui in toto opere citantur.

A

ABynzobar Abhomeron colliget Averrois, cura Hieron. Juriani Venet. 1754. fol.
Academie Royale des ſciences (vide in H).
Acta Eruditorum anno 1682. publicata. Lipſiæ 1682. & ſeq. 4.
- - - Phyſico Medica Acad. Cæſ. naturæ curioſorum exhibentia Ephemerides, ſive Obſervat. Hiſtorias, & Experimenta. Norimbergæ. Edit. 2. 4. 10. Vol.
- - - Helvatica Phyſico Mathematico Botanico Medica. Baſileæ 1751. 4. 2. Vol.
Æginetæ (*Pauli*). Opera Medica a Jo: Quinterio verſa. Lugduni 1551. fol.
- - - Libri VII. Græce. Venetiis apud Aldum 1528. fol.
Æſopus Epulans, ſive diſcurſus menſales inter Confratres petrinos curatos. Viennæ 1749. 4.
Ætii Medici Contractæ ex Veteribus Medicinæ tetrabiloſ. per Joann. Cornarium. Lugduni 1549. fol.
- - - Amideni Librorum Medicinalium libri octo. Græce. Ven. apud Aldum 1534. fol.
Albini (*Bern. Siegref.*) Hiſtoria Muſculorum Hominis. Lugd. Batav. 1734. 4.
- - - Icones oſſium fœtus Humani. Leydæ Batav. 1734. 4.
- - - Academicarum Adnotationum libri. Leidæ 1754. 4. 8. part.
- - - Index Supellectilis Anatomicæ, quam Acad. Batavæ Leidæ legavit Jo. Jac. Rau. Lugduni 1725. 4.
Algbiſi (*Tom.*) Litotomia, ovvero del cavar la pietra. Firenze 1707. fol.
Alpini (*Proſp.*) Medicina Ægyptiorum. De Balſamo, Rhapontico, & Jac. Bontii de Medicina Indorum. Lugd. Bat. 1719. 4.
- - - de præſagienda vita, & morte ægrotantium Lib. VII. Lugd. Bat. 1732. 4.
Amati Luſitani. M. D. Curationum Medicinalium Centuriæ ſeptem. Burdigalæ 1620. 4.
Andry. l'Orthopedie, ou l'art de prevenir & corriger dans les Enfans les deformitès du Corps. Bruxelles 1743. 8. 2. Vol.
- - - de la Generations des Vers. Paris 1741. 8.
Anſon (*George*) Voyage round the World. London 1748.
Antrechaus. Relation de la peſte de la ville de Toulon en 1726. Paris 1756. 8.
Aphrodiſiacus, ſive de lue Venerea, cura Aloyſ. Luiſini. Lugduni 1728. fol. 2. Vol.
Apuleii Madaurenſ. Philoſ. Platonici Opera cum Phil. Beroaldi Commentar. Baſileæ apud Henric. Petri 1560. 8. 2. Vol.
Aquapendente (*Hieron. Fabricii ab*) Opera omnia Anatomica, & Phyſiologica. Lipſiæ 1687. fol.
Aretæi Cappadocis de Cauſis & ſignis acutorum & diuturnorum morborum Libri IV, cura Herm. Boerhaave. Græc. & Lat. Lugduni 1735. fol.
- - - Cappadocis Ætiologica, Semejotica, & Therapeutica morborum acutorum diuturnorum Græc. & Lat. Aug. Vind. 1603. fol.
Ariſtotelis Opera omnia Græc. & Lat. cura Guil. du Vallii. Pariſ. 1654. fol. 4. Vol.
Ariſtophanis Comœd. Græc. & Lat. cura Nicodemi Friſlini. Francof. 1597. 8.
Aſtruc (*Joh.*) de Morbis Venereis Libri Sex. Lutet. Pariſ. 1736. 4. Idem Pariſ. 1740. 4. 2. Vol.
- - - (*J. M.*). Traitè des maladies des femmes. Paris 1761. 8. 4. Vol.
Athenæi Dipſonophiſtarum Libri XV. Græce. Baſileæ 1535. fol.
Aureliani (*Cælii*) de morbis acutis, & Chronicis. Amſtæledami 1709. 4.
Avicennæ Arab. Opera ex Gerardi Cremonenſis verſione, & Andreæ Alpagi Caſtigat. Venetiis 1595. fol. 2. Vol.

B

BAader (*Joſ.*) Obſervationes Medicæ, incifionibus cadaverum illuſtratæ. Briſgau 1762. 8.
Bacii (*Andr.*) Elpidiani de Thermis Lib. VII. Patavii 1711. fol.
- - - de Venenis, & Antidotis Prolegomena. Romæ 1586. 4.
Bachſtrom (*Joan. Frid.*) Obſervationes circa ſcorbutum. Lugd. Bat. 1734. 8.
Baconis (*Franc.*) de Verulamio. Opera omnia, quæ extant. Francofurti 1665. fol.
Baglivii (*Georg.*) Opera omnia Medico-practica, & Anatomica. Antwerpiæ 1719. 4.
Baillet (*Adrien*) Jugemens des Scavans ſur les principaux ouvrages des Auteurs. Amſterdam 1725. 8. 6. Vol.
Ballonii (*Guliel.*) Epidemicrum, & Ephemeri-

ridum Libri cura Jo. Thevart. Venetiis 1734. 4. 4. Vol.
Barbette (*Paul*) Praxis Medica cum notis & obſervat. Frid. Dekeri. Lugd. Batav. 1669. 12.
Bartholini (*Thom.*) Medicinalium Epiſtolar. Centuriæ IV. Hafniæ 1663. 8. 4. Vol. & Hagæcomit. 1740. 8. 4. Vol.
- - - Hiſtor. Anatomicarum rarior. Centuriæ VI. Hafniæ 1654. 12.
Barrere (*Pierre*) Obſervations Anatomiques tirées des auventures d'un grand nombre des Cadavres. Perpignan 1753. 4.
Bauhini (*Caſp.*) Theatrum Anatomicum. Francofurti 1605. 8.
Begue de Presle. Memoire pour ſervir à l'uſage interne du mercure ſublimé corroſif dans le maladies Veneriennes. à la Haye 1763. 8.
Belloſte. Le Chirurgien d'Hoſpital. Amſterd. 1708. 8.
Benevoli (*Ant.*) Diſſertazioni, e Oſſervazioni. Firenze 1747. 4.
Benedicti (*Chr.*) Tabidorum Theatrum. Londini 1656. 12.
Benſa (*Franc.*) Hiſtorica relatio peſtis anni hujus ſæculi. 12. 13. & 14. Auſtriam infeſtantis. Viennæ 1717. 8.
Betbeder. Hiſtoire de l'Hydrocephale de Begle. Rordeaux 1755. 8.
Beverwick (*Jo.*) Steenſtuck. Tot Dordrecht. 1649. 8.
Bianchi (*Gio.*) Se il vitto Pitagorico dei ſoli vegetabili ſia giovevole per conſervare la ſanità: diſcorſo. Ven. 1752. 8.
Bianchi (*Jo. Bapt.*) Hiſtoria hepatica. Genevæ 1725. 4. 2. Vol.
Biblioteque nouvelle Angloiſe par M. D. L. R. Amſterdam 1714. 8.
Boerhaave (*Herm.*) Libellus de materia medica, & remediorum formulis. Lugduni Bat. 1740. 8.
- - - Elementa Chymiæ. Lugduni Bat. 1732. 4. 2. Vol.
- - - Inſtitutiones Medicæ. Lugduni Batav. 1734. 8.
- - - Atrocis, rariſſimique morbi hiſtoria. Lugd. Bat. 1724. 8.
Boe (*Franc. de la*) Sylvii Opera Medica Genevæ 1680. 4.
Boecler. Recueil des obſervations qui ont été faites ſur la maladie de Marſeille. Srasbourg 1721. 8.
Bohnii (*Jo.*) de renunciatione vulnerum lethalium Examen. Amſtelod. 1710. 8.
- - - Circulus Anatomicus, ſeu œconomia corporis animalis. Lipſiæ 1686. 4.
Bonacioli (*Ludov.*) ad Divam Lucretiam Borgiam Ferrariæ Duciſſam Æneas muliebris. fol.
Boneti (*Theoph.*) Sepulchretum, ſive Anatomia practica. Lugduni 1700. fol. 3. Vol.
Bononienſi de ſcientiarum, & artium Inſtituto, atque Academia Commentarii. Bononiæ 1748. 4. plura Vol.
Bontius (*Jacob.*) Vide Piſo.
Bonnet. Conſidérations ſur les corps organiſès. Amſterdam 1762. 8. 2. Vol.
Borelli (*Jo. Alph.*) de motu animalium, cum Jo. Bernouilii de motu muſculorum. Lugd. Bat. 1710. 4.
Bourdet. Recherches, & Obſervations ſur toutes les parties de l'art du Dentiſte. Paris 1757. 8. 2. Vol.
Boyle (*Roberti*) Exercitationes de utilitate philoſophiæ naturalis experimenta. Lindaviæ 1692. 4.
- - - Apparatus ad hiſtoriam naturalem ſanguinis humani. Genevæ 1685. 4.
- - - Opera omnia varia. Genevæ 1714. 4. 4. Vol.
- - - Medicina Hydroſtatica. Genevæ 1693. 4.
Brocklesby (*Richard*) Œconomical and Medical obſervations in two parts &c. London 1764. 8.
Brouzet Medicin du Roi. Eſſai ſur l'education medicinale des Enfans. Paris 1754. 8. 2. Vol.
Browne (*Patrick*) the civil and natural hiſtory of Jamaica. London 1756. fol.
Bruneri (*Jo. Conr.*) Experimenta nova circa Pancreas: accedit diatribe de lympha. Amſtelod. 1683. 8.
- - - de Scorbuto (vide Eugaleni.)
Butter (*VVilliam*) a Methode of Cure for the ſtone of Injections. Edinburg 1754. 8.

C

Caii (*Jo. Britanni*) de Ephemera Britannica liber. Londini 1721. 8.
Caldani (*M. Ant.*) Lettera ſull' inſenſitività, e irritabilità d'alcune parti degli animali al Chiariſs. Sig. Alberto Haller. 4.
Camus (*le*) Memoires ſur divers ſujets de Medicine. Paris 1760. 8.
Cangiamila (*Fr. Emman.*) Embryologia ſacra, ſive de officio ſacerdotum, & medicorum circa æternam parvulorum in utero exiſtentium ſalutem. Panormi 1758. fol.
Cardani (*Hieron.*) Opera Medica. Lugduni 1663. fol. VII. Tom.
Caſtera (*de*) *du Perron*. Hiſtoire du mont Veſuve. Paris 1741. 8.
Celſi (*Aur. Corn.*) de Medicina libri octo cura Th. ab Ameloveen. Amſtelæd. 1713. 8.
Chamberlen (*Huig.*) Het Roonhuyſiaanſch geheim in de Vroedkunde ontdekt te Leiden 1754. 8.
Charas (*Moſis*) Opera Pharmacopœa regia Galenica. Genevæ 1684. 4.
Charletoni (*Gualteri*) Inquiſitiones medico-phy-

... phyſicæ de cauſis Catameniorum, & uteri Rheumatiſmo. Lugd. Batav. 1686. 8.

Chevalier Lettre a M. de Jean ſur la maladie de S. Domingue. Paris 1752. 8.

Chirurgie, (Academie Royale de) vide Memoires.

Ciceronis (*M. Tull.*) Opera cum delectu Commentariorum. Pariſiis 1740. 4. 9. Vol.

Citeſii (*Franc.*) Opuſcula Medica. Pariſiis 1639. 4.

Clerc (*Daniel le*) l' Hiſtoire de la Medicine. Amſt. 1702. 4. 2. Vol.

Clerici (*Dan.*) Hiſtoria naturalis & medica latorum lumbricorum intra hominem, & alia animalia naſcentium. Genevæ 1715. 4.

Cluſii Atrebatis. Rariorum Plantarum hiſtoria. Antwerpiæ off. Plant. 1601. fol.

Cocchi (*Ant.*) dei Bagni di Piſa Trattato. Firenze 1750. 4.

- - - del vitto Pitagorico per uſo della Medicina. Ven. 1745. 12.

Cockburn (*Gulielm.*) Virulentæ Gonorrheæ ſymptomata, natura, cauſa, & curationes. Lugduni 1717. 8.

Coe (*Thom.*) a Treatiſe on billiary concretions &c. London 1757. 8.

Cœlius (*Aurelianus* vide in A).

Collin (*Henr.*) Noſocomii civici Pazmaniani annus medicus, ſive obſervationes de morbis acutis. Vindobonæ 1764. 8.

Columbi (*Realdi*) Cremon. de re Anatomica lib. XV. Venetiis 1559. fol.

Columnæ (*Fabii*) Phytobaſanos, ſive Plantarum aliquot hiſtoria. Neapoli 1592. 4.

- - - Minus cognitarum ſtirpium, ac etiam rariorum noſtro Cœlo orientium Ecphraſis. Romæ 1606. 4.

Combaluſier (*Fr. de Paula*) Pneumato-Pathologia, ſeu tractatus de flatulentis humani corporis affectibus. Pariſiis 1747. 8.

Commentaria Academiæ ſcientiarum Petropolitanæ. 1728. 4.

Condamine (*de la*) Relation abregèe d'un voyage fait dans l'enterieur de l' Amerique meridionale. Paris 1745. 8.

Cornachini (*Pietro*) della Pazzia. Diſſertazione, e due diſcorſi Accademici ſopra la Medicina Elettrica. Siena 1758. 8.

Cornaro (*Luiſ.*) Raadgeeving in verzeekerde middelen om zeer gemakkeelyk Honderd en meer Jaaren in gezondheid le konnen Leeven. te Leiden 1703. 12.

Coſteri (*Bernard.*) Hiſtoriſch Verhaal. te Leyden 1736. 4.

Coſte Traitè pratique ſur la Goutte. Amſterdam 1757. 8.

Cotunnius (*Dominic.*) de Iſchiade Nervoſa commentarius. Carpi 1768. 8.

Coulet (*Steph.*) Tractatus hiſtoricus de Aſcaridibus, & lumbrico lato. Lugd. Bat. 1729. 8.

Crantz (*H. Nep.*) Diſſertatio de re inſtrumentaria in arte obſtetricia. Norimbergæ 1757. 4.

- - - Commentar. de rupto in partus doloribus utero a fœtu. Lipſiæ 1756. 8.

- - - (*Jo. Nep.*) Einleitung, zur Hebammen Kunſt. Wienn. 1756.

Curtii (*Ruffi*) Hiſtoria Alexandi M. cum notis Variorum. Amſtel. 1684. 8.

D

Daran (*Jacques*) Obſervations Chirurgicales ſur les maladies de l' urethre. Paris 1748. a 1750. 8.

Deckeri (*Frid.*) Exercitationes Medico-practicæ. Lugd. Bat. 1673. 8.

Degneri (*Jo. Hartmanni*) Hiſtoria Medica de Dyſenteria Bilioſo Contagioſa, quæ 1736. Neomagi graſſeta fuit. Trajecti ad Rhenum 1738. 8.

Demetrius (vide Pepagomenus).

- - - Alethejus Ouvrage de Penelope, ou Machiavel en Medicine. Berlin 1758. 8. 3. Vol.

Denys (*Jac.*) Heelkundige Aanmerkingen over den Steen der Nieren, blazze. te Leyden 1330. 8.

- - - Vehandelingen over het Ampt der Vroed-Meeſters en Vroed Vrouwen, te Leyden 1733. 4.

Default de la rage. 1734. 4.

Deventer (*Henr. a*) Operationes Chirurgicæ, quibus manifeſtatur artis obſtetricandi novum lumen. Lugd. Bat. 1725. 4.

Dictionarium medicum, vel expulſiones vocum medicinalium excerptæ ex Hippocrate, Aretæo, &c. Gr. Lat. apud Henr. Steph. 1564. 8.

Diemerbroeck (*Isbrand.*) Opera omnia Anatomica, & Medica. Ultrajecti 1685. fol.

- - - de peſte Libri IV. Arenaci 1646. 4.

Dillenii (*Jo. Jac.*) Hiſtoria Muſcorum iconibus illuſtrata. Oxonii 1741. 4.

Dionis (*Charl.*) Diſſertation ſur le Tænia ouver, plat dans la quelle on prouve que ce ver n'eſt pas ſolitaire, &c. Paris 1749. 8.

Dionis Cours d'Operations de Chirurgie demontrèes au jardin Royal Bruxelles. 1708. 8.

Diogenis Laertii de Vitis dogmat. & apophtegmat. Clarorum Philoſophorum. Gr. & Lat. cura Iſ. Caſauboni. Pariſ. Henr. Steph. 1593. 8. 2. Vol.

Dioſcoridis (*Pedacii*) Anazarbæi Opera omnia Græc. & Lat. ex nova interpret. Jo. Ant. Saraceni, apud Wechel 1598. fol.

Diſſertation on the origin of Venereal diſeaſe. London 1731. 8.

Dodonæi (*Remberti*) Med. Cæſ. Stirpium hiſto-

ſtoriæ Pemptades ſex. Antverpiæ ex off. Plant. 1616. fol.
- - - Medicinalium Obſervationum exempla rara. Hardevici 1521. 8.
- - - Praxis Medica. Amſt. 1616. 8.
Doeveren (*Gualtheri van*) Diſſertatio de verminibus inteſtinalibus hominum. Lugd. Bat. 1753. 4.
Donati (*Marcelli*) de Medica Hiſtoria mirabili libri ſex. Mantuæ 1586. 4.
Donckers (*Laur.*) Idea febris petechialis, ſive tractatus de morbo puncticulari. Lugd. Bat. 1686. 12.
Douglas (*Jac.*) Bibliographiæ Anatomicæ ſpecimen, ſive Catalogus omnium pene auctorum, qui ab Hippocrate uſque ad Harvæum de re Anatomica ſcripſerunt. Lugd. Bat. 1735. 8.
- - - Literalis operationis hiſtoria, ſeu deſcriptio methodi calculum extrahendi. Lugd. Bat. 1728. 4.
Drake (*James*) Antropologia nova or a new Syſtem of Anatomy. London 1727. 8. 3. Vol.
Dran (*Henr. Fr. le*) Traitè des operations de Chirurgie. Paris 1742. 8.
Drelincourt (*Caroli*) Opuſcula Medica. Hag. Com. 1727. 4.

E

Elſenſchmidt (*Jo. Caſp.*) de ponderibus & menſuris Veterum Rom. Græc., & Hebræorum. Argentorati 1708. 8.
Emett (*Robert.*) Theorie nouvelle du fluxe menſtruel, & un traitè des maladies de la tete. Paris 1757. 8.
Erndtellii (*Chr. Henr.*) Warſavia Phyſice illuſtrata, ſive de aere, aquis, locis, & incolis &c Dreſdæ 1730 4.
d'Eſcherny Brother in Law to M. Stephens. a Treatiſe of cauſes and ſymtoms of the ſtone. London 1755. 8.
Eſſai ſur l'uſage, & les effets de l'ecorce du Garou, appellè ſain bois. Paris 1767. 8.
- - - and obſervations Phyſical and literary read of Society in Edinbourg 1754. 8.
Ettmulleri (*Mich.*) Opera Medica Theorico-pratica, cura Jo. C. Weſtphalii. Francof. 1696. fol. 2. Vol.
Eugaleni (*Severini*) Doccumani, de morbo ſcorbuto liber. Amſtel. 1720. 8.
Euripidis Tragœdiæ 19. Gr. & Lat. cura Æmilii Porti. Heidelberg. 1697. 8.
Euſtachii (*Barthol.*) libellus de dentibus. Venetiis 1563. 4.
- - - Opuſcula Anatomica. Lugduni Batav. 1707. 8.
- - - Tabularum Anatomicarum Exploratio Bern. Siegfr. Albini. Leidæ 1761. fol. & Leidæ 1744. fol.
Exton (*Brudenell.*) a new and general ſyſtem of Widwifery. London 1753. 8.

F

Fabricii (*Alberti Jo.*) Bibliotheca Græca. Hamburgi 1718. 4. 14. Vol.
Fauchard (*Pierre*) Le Chirurgien dentiſte, ou traitè des dens. Paris 1728. 8. 2. Vol.
Fernelii (*Joh.*) Ambiani. Univerſa Medicina cum notis Joh. & Othonis Heurnii. Trajecti ad Rhen. 1656. 4.
Feuille (*Louis*) Journal des Obſervations Phyſiques, Mathematiques, & Botaniques. Paris 1714. 4. 3. Vol.
Fiſcheri (*Dan.*) de remedio ruſticano variolas per Balneum aquæ dulcis, poſt vero ſero lactis, feliciter curandi Commentatio. Erfordiæ 1745. 8.
Floyer (*John.*) Ψυχρ·λουσία, or the hiſtory of Cold Bathing. London 1732. 8.
Foreſti (*Petri*) Alcmariani Med. Obſervationum, & curationum Chirurgicarum libri V. Francofurti 1661. fol.
Fougeroux Memoires ſur les os. Paris 1760. 8.
Fracaſtorii (*Hieron.*) Opera omnia. Venetiis apud Junctas 1555. 4.
Freind (*J.*) the Hiſtory of phyſick from the time of Galen to the beginning of the ſixtenth Century. London 1725. 8. 2. Vol.
- - - de purgantibus in ſecunda variolarum confluentium febri adhibendis Epiſtola. Rotterdami 1720. 8.
- - - Emmenologia, in qua fluxus muliebris menſtrui phænomena diriguntur. Oxoniæ 1703. 8.
- - - ad Celeberrimum Ric. Mead de quibuſdam Variolarum generibus Epiſtola. 1724. 8.
Fromond (*P. D. Claudio*) Riſpoſta apologetica ad una lettera filoſofica ſul Commercio degli olj navigati procedenti da luoghi appeſtati. Lucca 1745. 8.

G

Gagliardi (*Dom.*) Anatome oſſium. Romæ 1639. 8.
Gallo (*Gio. Mich.*) Diſſertazione del vero e ſicuro metodo dell'uſo del latte, e ſuo abuſo in Medicina. Firenze 1753. 8. 2. Vol.
Garengeot (*Renè Jaq. de*) Traitè des Operations de Chirurgie. Paris 1731. 8. 3. Vol.
- - - Nouveau traitè des Inſtrumens de Chirurgie. Paris 1724. 8. 2. Vol.
Gaſſendi (*Pet.*) Viri Ill. Nic. Claud. Fabricii de Peireſc. Senat. aquis extienſ. vita. Hagæ Com. 1655. 4.
Gaubii (*H. D.*) Inſtitutiones Philoſoph. Pathologiæ Medicinalis. Leidæ 1758. 8.
Gellii (*Auli*) Noctes atticæ cum emend. Jo. Frid.

Frid. Gronovii, Lugd. Batav. 1688. 8.

Geſneri (*Conr.*) Epiſtolarum Medicinalium Libri III. Figuri 1577. 4.

- - - de Aconito primo Dioſcoridis aſſeveratio, & de oxymelitis Eleborati utriuſque deſcriptio. 1577. 4.

Ghiſi (*Mart.*) Lettere Mediche. Cremona 1749. 4.

Gilchriſt (*Ebenezer*) The uſe of ſea voyages in Medicine. London 1757. 8.

Gliſſonii (*Fr.*) Opera Medico-anatomica. Lug. Bat. 1691. 12. 3. Vol.

Gorræi (*Jo.*) Paris. Opera. Definitionum Medicarum libri 24. cura Jo. Gorræi filii. Pariſiis 1622. fol.

Gorter (*Jo.*) Het regt gebruyk der Sluitband. te Amſteldam 1752. 8.

- - - de Perſpiratione inſenſibili. Lugd. Bat. 1736. 4.

- - - Medicina Hippocratica exponens Aphoriſmos Hippocratis. Amſtelod. 1739. 4.

Goulard. Traitè ſur les Effets des preparatifs du plomb, & de l'extrait de ſaturne. Pezenas 1760. 8.

- - - Remarques, & obſervations pratiques ſur les maladies Veneriennes. Pezenas 1760. 8.

Graaf (*Regneri*) de mulierum organis generationi inſervientibus Tractatus. Lugd. Bat. 1672. 8.

- - - Tractatus Anatomico Medicus de ſucci Pancreatici natura, & uſo. Lugd. Batav. 1671. 8.

Grasbuis (*Jo.*) Diſſertatio de Generatione Puris. Amſtelod. 1747. 8.

s'*Graveſande* (*Guil. Jac.*) Phyſices Elementa Mathematica experimentis confirmata. Leidæ 1742. 4. 3. Vol.

Guntz (*Juſt. Gothofr.*) Proluſio ad Panegirim, Med. anni 1753. de utero & naturalibus fœminarum. 4.

H

Haen (*Ant. de*) Hiſtoria Anatomico Medica morbi miri incurabilis. Hagæ Bat. 1744. 8.

- - - Theſes Patologicæ de Hæmorrhoidibus. Viennæ 1759. 8.

- - - ad Balth. Tralles Epiſtolam apologeticam reſponſio. Viennæ 1764. 8.

- - - de Colica pictonum Diſſertatio. Hagæ Com. 1745. 8.

- - - Ratio Medendi in Noſocomio practico Vindobonenſi. Viennæ 1755. 8. 12. Vol.

Hahn (*Jo. Got. de*) Variolarum antiquitates nunc primum a Greccis erutæ. Brigæ 1733. 4.

- - - Carbo peſtilens a carbunculis, ſive variolis Veterum diſtinctus. Wratislaviæ 1736. 4.

- - - Hiſtoria Podagræ Emm. Cardin. Phil. Lud. Com. de Sinzendorf Norimbergæ. 1751. 4.

- - - Morbilli Variolarum vindices. Wratislaviæ 1753. 4.

- - - Variolarum ratio expoſita Acad. Reg. Berolinenſ. Wratislaviæ 1751. 4.

Haller (*Alb.*) Diſputationes ad morborum hiſtoriam & curationem facientes, quas collegit. Lauſannæ 1757. 4. 6. Vol.

- - - Deux memoires ſur la formation des Os. Lauſannæ 1758. 8.

- - - Primæ lineæ Phyſiologiæ. Gottingæ 1751. 8.

- - - Memoires ſur la nature ſenſible & irritable des parties du corps de l'animal. Lauſanne 1756. 8. 2. Vol.

Hales (*Steph.*) Vegetable ſtatick and Hæmeſtaticks. London 1727. 8. 2. Vol.

Harderi (*Jo. Jac.*) apiarium obſervationibus medicis centum & phyſicis elementis illuſtratum. Baſileæ 1687. 4.

Harris (*Gualteri*) Obſervationes de morbis aliquot gravioribus & lue venerea. Genevæ 1727. 4.

- - - Tractatus de morbis acutis Infantum. Genevæ 1727. 4.

Hartley (*David*) de Lithontriptico a Joanna Stephens nuper invento diſſertatio Epiſtolaris. Lugd. Bat. 1751. 8.

Harvei (*Guil.*) Exercitationes de Generatione animalium. Patav. 1666. 8.

- - - Exercitatio Anatomica de motu cordis, & ſanguinis in animalibus. Francofurti 1628. 4.

Haſenohrl (*Jo.*) Hiſtoria Medica morbi Epidemici, ſive febris petechialis, quæ anno 1757. 59. Viennæ graſſata eſt. Vindobonæ 1760. 8.

Havers (*Clopton*) Novæ quædam Obſervationes de Oſſibus. Amſtelod. 1731. 8.

Heers (*Henr. ab*) Spadacrene, hoc eſt fons ſpadanus, & Obſervationum Medicarum liber. Lugd. Bat. 1645. 8.

Heinſii (*Nic.*) Naauwkeurige Verhandeling van het Podagra en d'algemeene Jigt. Amſterdam 1698. 8.

Heiſterii (*Laurentii*) Inſtitutiones Chirurgicæ. Amſtel. 1739. 4. 2. Vol.

Heiſter (*Laur.*) Mediciniſche Chirurgiſce und Anatomiſche Wahrnehmungen. Roſtock 1753. 4.

Helmont (*Jo. Bapt.*) Dageraad, of de Nieuwe Opkomſt der Geneesbonſt in verborge grondregulen dee nature. Rotterdam 1660. 4.

- - - Ortus Medicinæ, id eſt Phyſicæ initia inaudita, edente Fr. van Helmont. fil. Amſtelod. 1652. 4.

Helvetii (*Adriani*) Methodus Febres omnis generis ita curandi, ut nihil ore aſſumendum exhibeatur. Lipſiæ 1694. 12.

Hemſterhuys (*Sibold.*) Meſſis aurea exhibens ana-

anatomica noviſſima experimenta: de vaſis lymphaticis Tabulæ Rudbeckianæ. Heidelberg 1659. 8.
Hernandez (*Fr.*) Nova Plantarum, animalium, & mineralium Mexicanorum hiſtoria. Romæ 1651. fol.
Herodoti Halicarnaſſæi Hiſtoriarum Libri IX. Gr. & Lat. Interp. Laurentio Valla: cura Jac. Gronovii. Lugd. Bat. 1715. fol.
Heſiodi Aſcræi, quæ extant Gr. & Lat. cura Corn. Schrevelii Lugd. Batav. 1653. 12.
Heden [*Herman. van der*) diſcours & advis ſur le flus de ventre douloureux. à Gand. 1645. 4.
Hildani (*Guil. Fabricii*) Opera Obſervationum, & Curationum Medico Chirurgicarum. Francofurti 168e. fol.
Hillarii (*VVilliam*) a Rational and Mechanical Eſſay of the Small Pox. London 1735. 8.
Hippocratis Coacæ prænotationes, interprete & enarratore Lud. Dureto. Gr. & Lat. Pariſiis 1588. fol.
- - - Coi liber de morbis mulierum Gr. & Lat. Maur. Cordæo Rhemo Interprete. Pariſiis 1585. fol.
- - - Coaca præſagia cum interpretatione, & Commentariis Jacobi Holleri, & Deſiderii Jacotii. Lugduni 1576. fol.
- - - Coi, & Claudii Galeni, opera. Renatus Charterius Græc. & Lat. Lutet. Pariſ. 1679. fol. 13. Vol.
- - - Coi Opera omnia, quæ extant, Græc. & Lat. cum interpret. & annot. Anutii Foeſii. Genevæ 1657. fol. 2. Vol.
Hiſtoire naturelle du Cabinet du Roy. Paris 1749. 4. 15. Vol.
- - - de l'Academie Royale des Sciences. Amſterdam 1706. 8. depuis 1699. idem à Paris 4.
Hoffmann (*Frid.*) Obſervations intereſſantes ſur la cure de la goutte, & du rheumatiſme. Paris 1747. 8.
- - - Obſervationum Phyſico-Chymicarum Libri III. Halæ 1722. 4.
- - - Opuſcula Patologico-Practica. Halæ 1738. 4.
- - - Medicina rationalis ſyſtematica. Francofurti 1738. 4. 5. Vol.
- - - Opuſcula Phyſico-Medica. Ulmæ 1725. 4. 2. Vol.
Holland (*Richard*) Obſervations of the Small Pox. London 1741. 8.
Hollerii Stephani. Opera omnia practica cum ſcholiis ejuſdem, & Lud. Dureti, & Ant. Valerii Exercitationibus. Genevæ 1623. 4.
- - - Ejuſdem. Opera omnia Practica. Coloniæ Allobrog. 1623. 4.
Homeri quæ extant. Græce cum verſione Lat. & Com. Jo. Spondani. Baſileæ 1606. fol.
Horatii Flacci Poemata cura Jo. Cuningami. Hagæ Comit. 1721. 8. 2. Vol.
Horne (*Jo. van*) Opuſcula Anatomico-Chirurgica ſtudio Jo. Guil. Pauli. Lipſiæ 1707. 8.
Huxham (*John.*) an Eſſay of Tevers and their various Kinds. London 1750. 8.
- - - Obſervationes de aere, & morbis Epidemicis. Londini 1739. 8. 2. Vol.

I

Jallabert. Experiences ſur l'Electricitè. Paris 1749. 8.
James (*R.*) a new method of preventing and curing the madneſs Cauſed by the bite of mad Dog. London 1743. edit. 2.
Journal des ſcavans par le ſieur Houdeville. Amſterdam 1685. 8.
- - - de Medicine, ou recueil periodique de Medicine, Chirurgie, & Pharmacie. Paris 1754. 8. 30. Vol.
- - - Britannique par Maty. 8. 24. Vol.
Juſtini Hiſtoriæ Philippicæ cum notis Variorum, Abr. Gronovii. Lug. Bat. 1719. 8.
Juvenalis, & Aulii Perſii Flacci Satyræ curante Cornelio Schrevelio. Lugduni Batavor. 1648. 8.

K

Kaau (*Abrah.*) Perſpiratio dicta Hippocrati per univerſam corpus Anatomice illuſtrata. Lugd. Bat. 1738. 8.
- - - (*Hermann*) Diſſertatio Inauguralis de Argento vivo. Lugd. Bat. 1729. 8.
Kaempferi (*Engelb.*) Beſchryving van Japan. Amſt. 1733. fol.
- - - Amœnitatum exoticarum Politico-Phiſico-Medicarum faſciculi V. Lemgoviæ 1712. 4.
Ketelaer (*Vincent.*) Commentarius Medicus de aphthis noſtratibus. Lug. Bat. 1672. 12.
Kirckpatrick The analyſis of inoculation. London 1754. 8.
Kolbe (*Peter.*) Beſchryving van de Kaap de Goede Hoop. te Amſterdam 1727. fol. 2. Vol.

L

Labat (P.) Nouveau voyage aux Isles Ameriques. à la Haye 1724. 4. 2. Vol.
Laiſſe (*de*) Recueil d'Obſervations de Chirurgie. Paris 1753. 8.
Lamzweerde (*Joan. Bapt.*) Hiſtoria naturalis Molarum uteri. Lugd. Bat. 1686. 8.
Lanciſii (*Jo. M.*) de motu cordis, & Aneuriſmatibus Opus poſthumus. Lugd. Batav. 1740. 4.
- - - de ſubitaneis mortibus libri duo. Luccæ 1707. 4.

Lant-

Lautter (*Fr. Jo.*) Hiſtoria Medica Biennalis morborum ruralium anni 1759. Viennæ 1761. 8.

Leeuvenhoeck (*Antonii*) Arcana naturæ detecta. Lugd. 1722. 4. 4. Vol.

Lettres edificantes & curieuſes ècrites des Miſſions etrangeres par quelque Miſſionnaires de la Comp. de Jeſus · Paris 1717. 8. 28. Vol.

Levret. L' Arts des accouchements. 1753. à Paris 8.

- - - Obſervations ſur la cure radicale de pulſieurs polypes, de la Matrice, de la Gorge, & du Nez. Paris 1749. 8.

Liger (*Ch. Louis*) Traitè de la goutte. Paris 1753. 8.

Lille (*Chr. Ev. de*) Tractatus de palpitatione cordis. Zwollæ 1755. 8.

Lind. James two papers on fevers and infections. London 1763. 8.

Linden)*Jo. Ant. vander*) Lindenius renovatus, ſeu de ſcriptis Medicis libri duo cura Georg. Abr. Mercklini. Norimbergæ 1686. 4.

Linnæi (C.) Flora Lapponica. Amſtelod. 1737. 8.

- - - Syſtema naturæ. Halæ Magd. 1760. 8. 2. Vol.

Liſter (*Mart.*) Tractatus de Variolis. Genevæ 1696. 4.

- - - Diſſertatio de Humoribus. Amſtelod. 1711. 8.

Livii (*Titii*) Hiſtoriarum quod extat: cura Sigonii, & J. Gronovii. Baſileæ 1740. 8. 2. vol.

Loob (*Theoph.*) Letters relating to the Plague and other contagions dis temper. London 1745. 8.

- - - Tractatus de diſſolventibus calculos curatione calculi, & podagræ ope alimentorum. Baſileæ 1742. 8.

- - - Rational methods of curing fevers. London 1734. 8.

- - - a Treatiſe of the ſmall pox. London 1731. 8.

Locher (*Max.*) obſervationes practicæ circa luem veneream. Viennæ 1762. 8.

Loeſeke (*Jo. Lud.*) Obſervationes Anatomicæ Chirurgo Medicæ novæ, & rariores. Berolino 1754. 4.

Lovver (*Richard.*) Tractatus de Corde: item de motu & colore ſanguinis. Amſtel. Elzev. 1662. 8.

Lucani (*M. Ann.*) Pharſaliæ Libri X. Baſileæ Henrici Petri 1678. fol.

Luciani Samoſat. Opera Græc. & Lat. cura Jo. Benedicti Salmutii 1619. 8. 2. Vol.

M

Macbride (*David*) Experimental Eſſays. London 1764. 8.

Magati (*Cæſ.*) de rara Meditatione vulnerum. Lipſiæ 1733. 4. 2. Vol.

Malouin. Chimie Medicinale. Paris 1750. 8. 2. vol.

Malpighii (*Marcelli*) Opera omnia. Londini 1675. fol. idem. Londini 1687. folio 2. Vol.

Manningan (*Richard.*) Artis Obſtetriciæ compendium. Halæ Magdeburg. 1746. 4.

Marchettis (*Dom. de*) Anatomia. Hardevici 1656. 12.

- - - Obſervationum Medico-Chirurgicarum ſylloge. Amſtel. 1665. 8.

Martinii (*Georg.*) de ſimilibus animalibus, & animalium calore, Libri duo. Londini 1740. 8.

Maſotti (*Dom.*) la Litotomia delle donne perfezionata. Faenza 1763. 8.

- - - Lettera ſopra gl' iſtromenti neceſſarj per la Litotomia delle donne, e dell' ago Barbeziano. Firenze 1756. 4.

Matthioli (*P. Andreæ*) Opera omnia cura Caſp. Bauhini. Baſileæ 1764. fol.

Mead. (*Richard.*) Monita, & præcepta Medica. Londini 1751. 8.

- - - Diſſertation ſur le ſcorbut. Paris 1749. 8.

- - - de Variolis, & morbillis liber. Accedit Rhazis Comment. de iiſdem Morbis. Londini 1747. 8.

- - Diſſertatio de peſtiferæ contagionis natura, & remediis. Hagæ Com. 1721. 8.

Medical Tranſactions published by the college of Phyſicians. at London 1768. 8.

- - - Eſſays Obſervations ad Inquiries by a ciety of Phyſician. London 1757. 8. 3. Vol.

- - - Eſſays and Obſervations reviſed and Published bis a ſocietis of Edinburg 1733. 8. 5. Vol.

Meekren (*Job. a*) Obſervationes Medico-Chirurgicæ ex Belgico translatæ ab Abr. Blaſio. Amſtelodami 1682. 8.

Memoires de l' Academie Royale des ſciences contenant les ouvrages adoptes par cette Academie. à la Haye 1731. 4. 6. Vol.

- - - de l' Academie Royale de Chirurgie. Paris 1743. 4. 3. Vol.

- - - de Matematique & de phyſique preſentèes à l' Academie Royale des ſciences. Paris 1750. 4. 4. Vol.

Mercurialis (*Hieron.*) de Arte Gymnaſtica, Lib. IV. cura Chriſt. Coriolani. Amſtel. 1672. 4.

Metrie (*de la*) Abregè de la Theorie Chymique

que tirée des écrits de M. Boerhaave. Paris 1741. 8.
- - - Traitè de la petite verole. Paris 1740. 8.
Miſcellanea curioſa, ſive Ephemeridum Medico Phyſicarum German. Acad. Curioſorum. Lipſiæ 1670. 4.
Monro (*Alex.*) de Venis Lymphaticis Valvuloſis. Berolini 1757. 8.
- - - Nervorum Anatome Contracta. Franequeræ 1754. 8.
- - - (*Donald.*) An Eſſay on the Dropſii. London 1756. 8.
Montefaliſco (*Gerxas Ign.*) de uſu aquæ frigidæ in Hæmoptyſi. Romæ 1756. 4.
Montaigne (*Michel*) les Eſſais par P. Coſte. Paris 1725. 4. 3. Vol.
Moor (*de*) Diſſertatio in Aphoriſmum 28. Hippocratis Sect. VI. Lugduni Batavor. 1736. 4.
Morando Morandi. Prima decade di Lettere famigliari. Ferrara 1748. 4.
Morand. Hiſtoire de la maladie ſinguliere, & de l'examen du Cadavre d'une femme &c. Paris 1752. 8.
Moreau (*Renat.*) de Miſſione ſanguinis in Pleuritide. Halæ 1742. 8.
Morgagni (*Jo. Bapt.*) de ſedibus, & cauſis Morborum per anatomen indagatis. Ven. 1761. fol. 2. Vol.
- - - Adverſaria Anatomica omnia. Lugduni Bat. 1623. 4.
Morceau (*Francois*) Traitè des maladies de femmes groſſes, & de celles qui ſont accouchèes. Paris 1712. 4. Paris 1694. 4.
- - - Obſervations ſur la groſſeſſe, & l'accouchement des femmes, & ſur leurs maladies. Paris 1715. 4.
Morton (*Rich.*) Opera Medica. Genevæ 1727. 4. idem. Genevæ 1696. 4.
Motte (*de la*) Traitè des accouchemens naturels, non naturels, & contre. à la Haye 1726. 4.
- - - Traitè complet de Chirurgie. Paris 1732. 8. 4. Vol.
Muntingii (*Abr.*) de vera Antiquorum Herba Britannica. Amſtel. 1681. 4.
Mye (*vander*) de Morbis, & ſymptomatibus popularibus Bredanis tempore obſidionis. Antverpiæ 1627. 4.

N

N*Annoni* (*Angelo*) Trattato Chirurgico delle malattie delle Mammelle. Firenze 1746. 4.
Navier. Obſervations Theoriques & practiques ſur l'Amolliſſement des Os en general, & particulierewent ſur celle de la femme ſupiot. Paris 1755. 8.
Needham. Nouvelles obſervations Microſcopiques. Paris 1750. 8.
Nenei (*P. Ant.*) Parere intorno alle acque ſtagnanti delle colmate per rapporto all' inſalubrità della Valdinievole. Firenze 1760. 4.
Nicholis (*A. Fr.*) de anima Medica Prælectio. Londini 1750. 4.
Niell (*James*) New and extraordinarii Obſervations concerning the prediction of various Criſes of the pulſe. London 1741. 8.
Nonnii (*Lud.*) Diæteticon, ſive de re cibaria Libri IV. Antverpiæ 1646. 4.
Noortwick (*VVilhelm*) Uteri humani gravidi Hiſtoria. Lugd. 1743. 4.
Nuck (*Ant.*) Adenographia curioſa, & uteri fœminei Anatome nova. Lugd. Batav. 1692. 8.

O

O*Bſervations* intereſſantes ſur la cure de la Goute, & du reumatiſme. Paris 1747. 8.
Olai magni Gothi Archiep. Upſalenſ. Hiſtoria de Gentibus ſeptentrionalibus. Romæ 1555.
Ovidii Naſonis Opera cura Helvetii ad uſum ſer. Delphini. Lungdun. 1689. 4. Vol. 4.

P

P*Alætrapti* de Incredibilibus Hiſtoriis. Vide Opuſcula mythologica Phyſica, & æthica Græc. & Lat. Amſtel. 1688. 8.
Pallucci (*D. M.*) Lettre à M. Humelaver Med. ſur la cure de la Pierre. Vienne 1764. 8.
- - - Med. Chirurg. Nouvelles remarques ſur la Litothomie. Paris 1750. 8.
Palmarius (*Jul.*) de Morbis contagioſis Libri VII. Hagæ Com. 1664. 8.
Paracelſi (*Aur. Phil. Theophraſti*) Opera omnia Medico-Chymica, Chirurgica. Genevæ 1658. fol. 2. Vol.
Paræi (*Ambroſ.*) Opera a Jo. Guillemeau elimata. Pariſiis 1582. fol.
- - - Chirurg. du Roy. Les Œuvres X. Edition. Lyon 1641. fol.
Pechlini (*Jo. Nic.*) de aeris, & alimenti defectu, & vita ſub aquis, meditatio. Kilonii 1676. 8.
- - - Obſervationum Phyſico-Medicarum libri tres. Hamburgi 1691. 4.
Pepagomeni (*Demetrii*) Liber de Podagra Græc. & Lat. cura Jo. Steph. Bernard. Lugd. Bat. 1743. 8.
Perrault (*C. & P.*) Œuvres de Phyſique, & de Mechanique. Amſterdam 1727. 4. 2. Vol.

Petit (*Jean Lovis*) Traitè des maladies des Os. Paris 1741. 8. 2. Vol.

Petrarca, eon l'eſpoſizioni di Aleſſandro Velutello. Venezia 1554.

Peu. La Pratique des accouchemens. Paris 1703. 8.

Peyeri (*Jo. Conr.*) Parerga Anatomica, & Medica ſeptem. Genevæ 1681. 8.

- - - Mericologia, ſive de ruminantibus, & ruminatione Commentarius. Baſileæ 1685. 4.

Philoſophycal (*the*) Tranſactions. Giving ſome accompt. of the preſent untertakings of the ingenious in manii conſiderable parts of the wold. 1665. 4.

- - - Tranſactions and Cnllections to the end of theyear 1700. Abridged and diſpoſed under General Heads. London 1741. 4.

Piſonis (*Carol.*) Selectionum Obſervationum, & conſiliorum de prætervisis hactenus morbis ab aqua, ſeu ſeroſa colluvie, & diluvie ortis. Lugd. Bat. 1733. 4.

- - - (*Guil.*) de Indiæ utriuſque re naturali, & Medica. Libri XIV. item Jac. Bontii Hiſtoriæ nat. & Medicæ Libri VI. Amſtel. 1658. fol.

Pitcarnii (*Archibaldi*) Opuſcula Medica. Roterdami 1714. 4.

Plague (*the*) on contagions diſeaſe. London 1744. 8.

Platerii (*Felic.*) Praxeos Medicæ Opus cum centuria poſthuma quæſtionum Medicarum. Baſileæ 1766. 4.

Plauti (*M. Accii*) Comœdiæ cum notis Variorum, cura Gronovii 1684. 8.

Plinii (*C. Secundi*) Hiſtoriæ mundi Libri 37. cura Jac. Dalecampii. Francofurti 1599. fol.

Plutarchi (*Chæron.*) omnia, quæ extant Opera cum Interpr. Herm. Cruſery, & G. Xylandri. Francofurti 1620. fol. 2. Vol.

Pollucis (*Julii*) Onomaſticum Græce, & Latine cum Variorum notis. Amſtelod. 1706. 2. Vol. fol.

Pouteau (*Claude*) Melanges de Chirurgie. Lion 1760.

Pringle (*John.*) Obſervations on the diſcaſer of the armes in camp and Garriſon. London 1752. 8.

- - - Obſervations on the nature and Cure of Hoſpital and Jayl Fevers to M. Mead. 1750. 8.

Q

Quilleti (*Cl.*) Callipædia, ſeu de pulchræ proli. habendæ ratione. Poema. Londini 1708.

R

Rammazzini (*Bern.*) Opera omnia Medica, & Phyſica. Londini 1717. 4.

Rati (*Jo.*) Hiſtoria plantarum generalis. Londini 1693. fol. 3. Vol.

Raulin (*Joſeph.*) des Maladies Occaſionèes par les promptes & frequentes variations de l'air. Paris 1752. 8.

Reaumur. Memoires pour ſervir à l'hiſtoire des Inſectes. Paris 1736. 4. 6. Vol.

Recherches ſur les pouls par rapport aux criſes. Paris 1756. 8.

Rechi (*Nard. Ant.*) nova plantarum, animalium, & mineralium Mexicanorum hiſtoria, a Fr. Hermandez compilata. Romæ 1651. fol.

Redi (*Franc.*) Le Opere. Venezia 1712. 8. 3. Vol.

- - - Obſervationes de Viperis ſcriptæ in litteris ad Laur. Magalotti ex Italica in Latin. translatæ 4.

- - - Experimenta Naturalia ex Italico Latinitate donata. Amſtelod. 1675. 8.

Rhyne (*VVilhelmi ten*) Diſſertatio de Arthritide. Mantiſſa Schematica de Accupunctura. Londini 1683. 8.

Ridley (*Hum.*) Anatome Cerebri. Londini 1695. 8.

- - - Obſervationes Medico practicæ de Aſthimate, & hydrophobia. Lugdun. Batav. 1738. 8.

Riverii (*Lazari*) Opera medica univerſa. Genevæ 1728. fol.

Rondeletii (*Guilielmi*) Methodus curandorum omnium morborum Corporis humani in tres libros diſtincta. Lugduni 1576. 8.

Ronealli (*Fr.*) Europæ Medicina a ſapientibus illuſtrata. Brixiæ 1747. fol.

Roſſel (*Alex.*) the natutal hiſtoire d'Aleppo and Parts adjacents. London 1756. 4.

Ruſſell (*Ricard*) de Tabe Glandulari, ſive de uſu aquæ frigidæ in morbis glandularum. Londini 1750. 8.

Ruyſchii (*Frid.*) Opera omnia Anatomico Medico-Chirurgica. Amſtelod. 1737. 4. 5. Vol.

S

Salii (*Diverſi Petri*) De Febre Peſtilentiali Tractatus. Bononiæ 1584. 4.

Salmaſii (*Claud.*) Epiſtolæ curante Ant. Clementio. Lugd. Bat. 1656. 4.

- - - Inrerpretatio Aphoriſmi Hippocratei 79. Sect. IV. de Calculo, cum Epiſtolis Jo. Beverovici. Lug. Bat. 1611. 8.

Salmon (*Th.*) Hedendægſche Hiſtoire, of tegenwoordige ſtaet van alle Volkerem. Amſterdam 1729. 8. 20. Vol.

Saltzmann (*Gotof.*) Diſſertatio Medica. Argentinæ 1734.
Sammonicus (*Quint. Serenus*) de Medicina, cura Keuchenii. Amſtel. 1662. 8.
Sanctorii Sanctorii de Statica Medicina Aphoriſmorum ſect. VII. cum Comment. Liſteri. Londini 1701. 8.
Santorini (*Jo. Dom.*) Obſervationes Anatomicæ. Venetiis 1734. 4.
Sauvages (*Fr.*) Diſſertation ſur la nature & la cauſe de la rage. Toulouſe 1749. 4.
- - - ſur les Medicamens, qui affectent certaines parties du Corps humain. Bordeaux 1752. 4.
Saviard Nouveau recueil d'obſervations Chirurgichales. Paris 1702. 8.
Scaligeriana, Thuana, Petroniana, Pithœana, &c. Remarques Hiſtoriques Critiques de Joſ. Scaliger, Jo. de Thou, &c. avec les notes des pluſieurs Scavants. Amſterdam 1740. 8.
Scharp (*Samuel.*) a Critical Enquiry in to the preſent ſtate of ſurgery. London 1750. 8.
Schelhammeri (*Guntheri Chriſt.*) de Genuina febres curandi methodo diſſertatio. Jenæ 1693.
Schenchii (*Joan. a Grafenberg*) Obſervationum Medicarum rariorum Libri VII. Francofurti 1665. fol.
Schreiber (*Jo. Frid.*) Obſervationes, & cogitata de Peſtilentia, quæ 1738. & 39. in Uckrania graſſata eſt. Berolini 1744. 8.
Schultens (*Alberti*) Oratio Academica in Memoriam Hermanni Boerhavii die IV. Novembr. 1738. Lug. Bat. in 4.
Schulzii (*Jo. Henr.*) Hiſtoria Medicinæ a rerum initio ad annum urbis Romæ 535. Lipſiæ 1728. 4.
Schwenker (*Thom.*) Hæmatologia, ſive ſanguinis hiſtoria. Hagæ Com. 1743. 8.
Schwendiſcher Academie der Wiſſenſchaften abhandlungen aus den Schwegiſcher uberſezet 1739. 8. 20. Vol.
Scopoli (*Jo. Ant.*) de Hydrargyto Idtienſi Tentamina. Venetiis 1761. 8.
Scribonii Larghi de compoſitione Medicamentorum Liber, cura Ruelii. apud Cratandrum 1529. 8.
Scriptores Rei Ruſticæ veteres Latini, Cato. Varro &c. Curante Matthia Geſnero. Lipſiæ 1735. 4. 2. Vol.
Senac. Traitè de la ſtructure du Coeur, de ſon action, & des maladies. Paris 1749. 4. 2. Vol.
Senecæ (*L. An.*) Opera a Juſto Lipſio illuſtrata. Antwerpiæ 1642. fol.
Sennerti (*Dan.*) Opera. Lugduni 1650. fol. 3. Vol.
Severini (*M. Aur.*) de efficaci Medicina libri III. Francofurti 1682. fol.
- - - de recondita abſceſſum natura libri VIII. Lugd. Bat. 1724. 4.
- - - Trimembris Chirurgia. Lugduni Bat. 1725. 4.
- - - Antiperipetias adverſus Ariſtoteleos de Reſpiratione Piſcium diatriba. Amſtelod. 1661. fol.
Simſon (*Thom.*) the ſyſtem of the Womb. Edimburg 1729. 8.
- - - de re Medica diſſertationes quatuor. Edimburgi 1726. 8.
- - - an inquiry How far the vital and animal actions of the more perfect animals can be accounted for independent of the brain. Edinburg 1752. 8.
Sinopæi (*Dam.*) Parerga Medica. Petropoli 1734. 8.
Slare de Saccharo, & Lap. Bezoar. Londini 1715. 8.
Solano de Luque. Lapis Lydius Apollinis. Madrid 1731. fol.
- - - ejuſdem Origen morboſo commun y univerſal generante de los accidentes todos ſegun la Doctrina del grande Hippocrates. Malaga 1718. 8.
Sorbait (*Pauli de*) conſilium Medicum de Peſte Viennenſi 1679. 8.
- - - Conſilium Medicum, ſeu Dialogus, Oder freundliches geſchprach uber den betrubten zuſtand der Stadt Wieun bey dieſer gef arlichen Contagion. Wienn. 4.
Spachii (*Iſrael*) Gyneciorum, ſive de Mulierum, tum communibus, tum gravidarum, parientium & puerperarum, affectibus, & morbis, libri, Græc. Arabum, Lat. Veterum. Argentinæ 1597. fol.
Specimen, novi Medicinæ conſpectus. Paris 1751. 8.
Spigelii (*Adriani*) de Humani Corporis fabrica libri X. Ven. 1627. fol.
Springsfeld (*Got. Car.*) Commentatio de prærogativa Thermarum Carolinarum in diſſolvendo Calculo Veſſicæ. Lipſiæ 1756. 4.
Storck (*Ant.*) Annus Medicus, quo ſiſtuntur Obſervationes circa morbos acutos, & Chronicos. Vindobonæ 1759. 8. 2. Vol.
- - - Libellus, quo continuantur experimenta, & Obſervationes, circa nova ſua Medicamenta. Viennæ 1765. 8.
- - - Libellus de Stramonio, Hyoſciamo, & Aconito. Vindobonæ 1762. 8.
- - - Libellus ſecundus, quo confirmatur, Cicutam non ſolum uſu interno tutiſſime exhiberi &c. Vindobonæ 1761. 8. & primi 2. vol.
Storchs (*D. Joh.*) Hiſtoria Hydropis Univerſalis. Eiſenac 1742. 4.
Suetonii (*C. Tranquilli*) Opera ex recenſ. Grævii, cum Comment. Variorum. Trajecti ad Rhenum 1708. 4.

Sui-

Suidæ Lexicon Græco-Latin. cura Æmilii Porti. Coloniæ Allobrog. 1619. fol. 2. Vol.

Sutherland (*Alex.*) A Medical Eſſay with obſervations on the ſmall pox. London 1750. 8.

Sutton (*Sam.*) Methode de pomper le mauvais air des vaiſſeau, avec une Diſſertation ſur le Scorbut par le Dr. Mead. Paris 1749. 8.

Swammerdamii (*Joan.*) Biblia Naturæ, ſive hiſtoria inſectorum Hollandice, & Lat. verſa per H. D. Gaubium. Leydæ 1737. fol. 2. Vol.

Sydenham (*Thomæ*) Praxis medica experimentalis, ſive opuſcula univerſalia. Lipſ. 1711. 8.

Sylvius de la Boe (vide in B).

T

TAbarranni (*B.*) Obſervationes Anatomicæ. Lucæ 1742. 8.

Tachenis (*Ottonis*) Hippocrates chymicus. Lugd. Bat. 1671. 8

Taciti (*Cornel.*) Opera cura Juſti Lipſii. Antuerpiæ 1668. fol.

Taliacotii (*Gaſp.*) de curtorum Chirurgia per inſitionem libri duo. Venetiis 1597. fol.

Targioni Tozzetti (*Giovanni*) Prima raccolta di oſſervazioni mediche. Firenze 1752. 8.

- - - Sopre le cauſe e ſopra i rimedj dell' inſalubrità dell' aria della Valdinievole. Firenze 1761. 4. 2. Vol.

Terentii (*Pub.*) Comœdiæ ſex cum notis variorum, cura Corn. Schrevelii. Lugd. Bat. 1761. 8.

Theodoſii (*Jo. Bapt.*) Epiſtolæ Medicinales. Baſileæ 1553. 8.

Theorii and Practice of chirurgical Pharmacii. London 1761. 8.

Tilling (*Jo. Chr.*) de Calculo ad Veſicam adhærente. Lipſiæ 1727. 4.

Tiſſot. Avis au peuple ſur la ſantè. Lauſanne 1761. 8.

- - - De morbo nigro, ſcirrhis viſcerum, cephalia, &c. Lauſannæ 1760. 8.

Titſing (*Abr.*) Verhandeling over de tegennaturlyke ſplytinge der Ruggegraat. te Amſterdam 1732. 8.

Torti (*Franc.*) Therapeuticæ ſpecialis ad febres periodicas pernicioſas. Mutinæ 1730. 4.

Tournfort (*Pitton.*) Relation d'un voyage au Levant. Amſterdam 1718. 4. 2. Vol.

Tralles (*B. Lud.*) Vexatiſſimum noſtra ætate de variolarum inſitione Argumentum. Uratislaviæ 1765. 8.

Tralles (*Balth. Ludov.*) Uſus Opii ſalubris, & noxius in morborum medela. Uratislaviæ 1759. 4. 2. Vol.

Tralliani (*Alex.*) Libri XII. Græc. & Lat. Jo. Guinterio interprete. Baſileæ 1556. 8.

Trembley. Mèmoires pour ſervir à l'hiſtoire d'un genre des Polypes de l'eau douce à bras. Leide 1744. 4.

Trilleri (*Dan. Wilhelmi*) Epiſtolæ duæ de Antrhacibus, & variolis Veterum ad Gothofr. de Hahn. 4.

- - - Succincta commentatio de Pleuritide, ejuſque Curatione. Francofurti 1740. 8.

Trioen (*Cornelii*) Obſervationum Medico-Chirurgicorum faſciculus. Lugdun. Bat. 1743. 4.

Tronchin (*T.*) de Colica Pictonum. Genevæ 1757. 8.

Tulpii (*Nic.*) Obſervationes Medicæ. Amſtelod. 1627. Elzev. 8.

Turner (*Dan.*) Syphillis a Practical diſſertation of venereal diſeaſe. London 1732. 8.

V

VAnderlandſche Hiſtoire vervattende de Geſchiedeniſſen der Vereenigde Nederlanden. Amſterd. 1749. 8. 21. Vol.

Valerii Maximi de Exemplis memorabilibus lib. 9. ad uſum Delphini. Pariſiis 1679. 4.

Valſalvæ (*Ant. Mar.*) De Aure Humana tractatus. Trajecti ad Rhenum 1717. 4.

Vandelii (*Dom.*) Diſſertationes tres de Aponi Thermis, de inſectis, terreſtribus, & marinis, & de Vermium terræ reproductione. Patavii 1758. 8.

Vanierii (*Jac.*) Prædium ruſticum. Colon. Munat. 1750. 8.

Van der Monde Eſſai ſur la manière de perfectionner l'eſpèce Humaine. Paris 1756. 8. 2. Vol.

Velſe (*Henr. Cor.*) Diſſertatio inauguralis de mutuo ingreſſu inteſtinorum, & aliis machinæ humanæ extraordinariis. Lugd. Bat. 1742. 3.

Vercelloni (*Jac.*) de pudendorum morbis, & lue venerea. Lugd. Bat. 1722. 8.

Verhandling van de Tegenwoordige Ziekte en Stiſte van het Rundvee door vier Geneesheeren. in 's Hage 1745. 4.

Verhandelingen vitgegeeven door de Hollandſche Maatſchappy der Wetenſchappen te Haarlem. Haarlem 1755. 8. 9. Vol.

Verney (*du*) Traitè des Maladies des Os. Paris 1751. 8. 2. Vol.

Veſalii (*Andr.*) Opera omnia Anatomica, & Chirurgica, cura Hermanni Boerhaave, & Bern. Sigfr. Albini. Lugduni 1725. fol. 2. Vol.

Vieuſſens (*Raymundi*) Neurographia univerſalis. Lugduni 1761. fol.

Viilers (*Servais de*) Analyſe des eaux minerales du Chateau Roy de Marimont en Hainaut. à Louvain 1741.

Violante (*Phil.*) de Variolis, & Morbillis tractatus. Dresdæ 1750. 4.

Virgilii (*P.*) Maronis Opera, cum notis Varior. Lugd. Bat. 1680. 8. 3. Vol,

W

WEpferi (*Jac.*) Cicutæ aquaticæ hiſtoria, & noxæ. Baſileæ. 4.

- - - Obſervationes Medico Practicæ de affectibus capitis internis, & externis. Scaphuſii 1727. 4.

- - - Hiſtoriæ Apoplecticorum Obſervationibus, & Scholiis illuſtratæ &c. Amſtælod. 1724. 8.

VVerlhorf (*Paul. Gottlieb.*) Diſquiſitio Medica, & Philologica, de Variolis, Anthracibus. Hannoveræ 1735. 4.

VVharton (*Th.*) Adenographia, ſive glandularum totius corporis deſcriptio. Veſaliæ 1761. 8.

Viener Peſt beſchreibung und infections ordnung Wienn. 1727. fol.

VViel (*Stalpartii van der*) Obſervationum rariorum Medic. Anatomicarum, Chirurgicarum Centur. Lugduni 1687. 8. 2. Vol.

VVillis (*Thom.*) Pharmaceutice Rationalis, ſive diatriba de medicamentorum operationibus in Corpore humano. Hag. Com. 1675. 2. Vol.

- - - Opera omnia cura Ger. Blaſii M. D. Amſtelodami 1682. 4. 2. Vol.

- - - Pathologia cerebri, & nervoſi generis Specimen. Oxoniæ 1667.

VVintringham (*Cliſton.*) Commentarium noſologicum in urbe Eboracenſi, & locis vicinis. Londini. 1733. 8.

VVinslow (*Jac. Ben.*) Expoſition Anatomique de la Structure du Corps humain. Paris 1732. 4.

Z

ZAcuti Luſitani Opera medica. Lugduni 1667. fol. 2. Vol.

- - - De Medicorum Principum hiſtoria. Lugduni 1642. fol. 2. Vol.

Zeviani (*Gio. Verard.*) Della cura de' bambini attaccati dalla rachitide. Verona 1761. 4.

FINIS.

GERARDI B. DE VAN-SWIETEN

AUGUSTISSIMOR. IMPERATORIS, ET IMPERATRICIS

A CONSILIIS, ARCHIATRI COMMUNIS,

ORDINIS S. REGIS STEPHANI COMMENDATORIS, BIBLIOTHECÆ AUGUSTÆ, ET INCLYTÆ FACULTATIS MEDICORUM VIENNENSIUM PRÆSIDIS PERPETUI, NEC NON ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARUM, ET CHIRURGIÆ PARISIENSIS, INSTITUTI BONONIENSIS, ET LITTERARIÆ INCOGNITORUM MEMBRI &c. &c.

COMMENTARIA

IN OMNES APHORISMOS

HERMANNI BOERHAAVE

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS.

EDITIO POSTREMA VENETA

JUXTA TERTIAM LUGDUNO-BATAVAM,

IN QUA PRÆTER TYPORUM ELEGANTIAM, ERRORES PROPE INNUMERI, QUIBUS OMNES EDITIONES ITALICÆ SCATEBANT,

Ab ipſo perilluſtri Auctore novis curis deleti ſunt.

TOMUS OCTAVUS.

CONTINENS

INDICEM LOCUPLETISSIMUM TOTIUS OPERIS.

BASSANI, MDCCLXXXVIII.

SED PROSTANT VENETIIS

APUD REMONDINI.

SUPERIORUM PERMISSU.

MONITUM.

Accipe tandem, Lector humaniſſime, a me etiam Indicem rerum, quem celeberrimus GERARDUS L. B. VAN-SWIETEN addidit ſuis Commentariis in HERMANNI BOERHAAVE Aphoriſmos de cognoſcendis, & curandis morbis.

Tarde quidem, dices; ſed ſi me audies, excuſatum habebis. Auctor ipſe confitetur, ſe hujus Indicis cauſſa non potuiſſe in lucem edere Volumen ultimum ſuorum Operum, niſi poſt annos octo ab evulgatione penultimi. Ego vero tunc ſtatim paravi editionem VII. Volum. in 4. atque in eam totis viribus incubui, ut quam abſolutiſſimam perficerem. Verum mihi non licuit eſſe tam felici, ut & Indicem expedirem examuſſim reſpondentem illi meæ editioni, utpote prope immenſi laboris. Denique Tomum ultimum a me undique expoſtulabant Medici, adeo incenſi deſiderio totius Operis, ut eorum votis tandem obſecundare debuerim. Hæc ſunt, quæ paucis te monendum volui.

Opus ipſum, ut noſti, non eget commendatione mea. Quid vero utilitatis allaturus ſit tibi Index locupletiſſimus, ex ejuſdem uſu, atque exercitatione cognoſces. Vale, atque hoc labore utere, fruere feliciter.

LITTERA TOMUM INDICAT, PAGINAM AUTEM NUMERUS.

A

ABDOMEN *indurari & tumefieri* in febre autumnali, incipiens quid deſignet? C. 253.
Abdominis vulneris in *cavum* ejus non *penetrantis* ſigna. A. 290.
—— Ad *peritonæum* uſus *pervenientis* effectus. A. 291. 292.
—— Cura. A 292. 293.
—— In *cavum penetrantis* ſigna. A. 292.
—— Viſcerum ibidem *illæſorum* Diagnoſis. A. 292. 293.
—— Cura. A. 293. 294. 295. 297. 298. 299. 300.
—— *Læſorum* diagnoſis. A. 294. ad 296.
—— Effectus. A. 296. 297.
—— Prognoſis. A. 297.
—— Cura. A. 297. usque ad finem.
ABDOMINIS *fiſtularum* prognoſi. A. 292.
—— Ejusdem *hernia* quid? A. 291.
ABDOMINALIUM *Viſcerum Vitia* hepar adeo facile cur afficiant? D. 231.
—— horum *actio* cur in integrum quandoque aboleatur? E. 161.
ABLACTATIO, & circa *illam* obſervanda. F. 503. ad 505.
ABORTUS quid? F. 343.
—— quo Graviditatis tempore frequentius contingat? F. 344.
—— *Hujus* ſtadium *triplex*. F. 344.
—— Cauſæ. F. 357. 358.
—— vide Cauſas *hæmorrhagiæ* uteri.
Abortus in fœminis cur *frequentior*, quam in brutis? F. 357.
—— *Hunc* procurare periculoſum. F. 358.
ABSCESSUS quid? B. 87.
—— *Hujus* Cauſæ. B. 68. 69.
—— Diagnoſis. B. 69. 70.
—— Hæc in *Viſcerum abſceſſibus* difficilis. E. 257.
—— Indicationes. B. 88.
—— Cura. B. 90. ad 101.
—— *Abſceſſus maturati* diagnoſis. B. 92. ad 94.
—— *Clauſi manentis* effectus. B. 94. ad 96.
—— Indicatio. B. 96. ad 100.
—— per cauſtica *aperti* ſequelæ. B. 100.
—— *Immaturus* non eſt aperiendus. B. 91.
ABSCESSUS bifidus quid? B. 92.
ABSCESSUS *hepatis*, *pleuræ*, *pulmonis*. Vide Hepar &c.
ABSCESSUS *apparens*, & iterum *diſparens* in acutis cujus præſagii? C. 135.
ABSORBENTIA quid? A. 71.
—— *Acidum* ad *ſe* trahunt. A. 71. C. 29. 30.
—— In inteſtinorum Scirrhis *utilia*. D. 257. 258.
ABSTERGENTIA quid? A. 61.

Abstinentia in morbis, apud *Celſum* *Duplex*. C. 183.
—— *Hujus*, & *Aſclepiadis* eſt rejicienda. C. 13. 14. 19. 20. 184.
Abstinentia *nimia* cur febricitantibus maxime ſenſibus noceat? C. 18.
Accessiones diebus paribus, ante ſextum diem, in ardente, cujus omnis? C. 219.
Aceti *vis* in humores noſtros quæ? E. 203.
—— *Hujus* in putridis morbis uſus quis? A. 89. B. 136.
Acetum *Medicatum* in rabie Canina bo-rum. E. 271.
Acidum quid? A. 65.
—— *Hujus* in corpore origo. A. 64. 65.
—— Cauſæ. A. 66.
—— Sedes. A. 66. 67.
—— Effectus in *primis viis*. A. 67. 68. 69.
—— In *Sanguine*. A. 68. 69.
—— Diagnoſis. A. 69.
—— Prognoſis. A. 69. 70.
—— Cura. A. 70. ad 72. C. 29. 30. 91.
Acidum quibus *familiare*? A. 72.
—— *Illud* eructantes cur raro pleuritici? E. 249.
Acida ſunt quædam *ſolventia*, *coagulantia* quædam. A. 92.
Aconiti *vires*. G. 538. 539.
—— ſanavit inveteratam luem. G. 457.
—— Rheumatiſmum. G. 539. 540.
Acores quid? G. 469.
—— *Suppreſſi* Rachitidem faciunt. G. 469.
Acria *quæcumque* in ſcirrhis & cancris nocent. B. 188.
—— ingeſta *hæc* diluta ſanguinem ſubeunt. B. 248.
—— *Horum* effectus. B. ibid. & 248. 249.
—— Cura. C. 12. 13.
Acria *mechanica* quid? C. 21.
—— *rubefacientia* quid? C. 21.
—— quid *Venenata*? C. 22.
Acre *Aromatum* tenaci olio involvitur. C. 31. 33.
—— Quomodo ſolvatur? C. 32.
Acrimonia eſt naturæ humanæ aliena. B. 248.
—— Nutritionem depravat. E. 225.
—— *Hujus* generale ſignum. E. 226.
—— In pulmonem effectus. F. 8. 9. 13. 18. 22.
—— Signa hunc jam ab *illa* affici. F. 9. 10.
—— Eſt apoplexiæ Cauſa. F. 227.
—— Rheumatiſmi. G. 512. 513. 514.
Acrimonia *acida* quæ, & unde? A. 90.
—— *hujus* Signa, & effectus. E. 225. 226. F. 228.
—— Eſt *cauſa* podagræ. F. 217. 218. 219.
—— Convulſionum in infantibus. E. 116.
Acrimonia *alcalina* quid? & *ejus* effectus qui? A. 90.
—— vid. *Alcalini Spont. Morbi*. *Bilioſa*, *ejuſque* effectus. A. 90.
—— *hæc* ut corrigenda? C. 74.
—— *Oleoſa* unde? & quid efficiat in corpore? A. 121.
Acrimonia *aquarum* in Hydrope *funeſta*. F. 153. 154.
Actiones *Vitales* quid? A. 23.
—— *Naturales* quid? A. 24. 25.
—— quid *Animales*? A. 25.
ΑΔικια quid? D. 29.
—— In acutis cujus præſagii? D. ibid. & 34.
Adstringentia quid? A. 41. 44. 45. 204.
—— In diarrhœis cum cautela ſunt *exhibenda*. C. 170.
—— Incaute *data* quid ſequatur? C. 170. 172.
—— In intermittentibus quando indicentur? D. 19.
—— interne pariter *data* in magnis hæmorrhagiis inutilia. A. 204. 208.
—— In vel externe *porrecta* paralyſin facere poſſunt. E. 91. 92.
—— In hæmoptyſi hoc modo *adhibita* quid præſtent? F. 25. 26. 27. 31.
Adstringentia *auſtera* quando antiſcorbutica ſint? E. 239.
—— Fibram debilem roborant. A. 41.
Aer quid? C. 27.
—— Eſt omnium hæterogeneorum *cahos*. C. 27. G. 126. 127. 137. 138.
—— Miaſmatis peſtiferi ſedes. G. 123. ad 126.
—— In multis variorum regnorum corporibus abundat. C. 88. 94. D. 98. 99.

Om-

—— Omnibus firmiter adhæret. G. 245.
—— Sed *fixus*. G. 245.
—— Ad illorum cohæſionem multum confert. G. 246.
—— Magna copia reperitur in calculo. G. 245. 246.
—— Liquidis noſtris non ſolum ineſt, ſed & notabilem ſolidorum partem conſtituit. E. 77. 78. 252.
—— Requiritur ad efferveſcentiam. G. 248.
—— A corpore *ſolutus* fit *elaſticus*, tamen ab athmosphærico differens. G. 248.
Aeris dotes. C. 86. 87.
—— Libere primas Vias ſubit. C. 87.
—— *Hujus* in digeſtione uſus. C. ibid.
—— Nullam partem magis afficit, quam pulmonem. D. 97.
—— *Ejus gravitas aucta* vix a ſanis, ab aſthmaticis autem illico percipitur. D. 98.
—— *Aucta levitas* plus diſcriminis habet, quam *aucta gravitas*. D. 98.
—— *Aeris renovatio* cur acute decumbentibus proſit? C. 130. 131.
—— In noſocomiis valde *utilis*. A. 191.
—— Non *renovati*, *frigidi*, *calidi*, *ſicci*, in vulneribus effectus. A. 141. 191.
—— *Correctio* quomodo inſtituenda? A. 191.
—— Ardente febre laboranti *quis* conveniat? C. 225. 226.
—— *Aer* habet in Corpus noſtrum efficaciam ſummam. C. 17.
—— *Infectus* quomodo corrigendus? C. 28. 29. 30.
—— *Huic* ſæpe debentur omnes febrium cauſæ communes. B. 247. 248. C. 27.
—— Varie *peccantis* in corpus noſtrum effectus, & correctio. C. 25. 26. 27. D. 97. 98. 143.
—— *Aer calidus* epilepticum paroxismum renovare poteſt. E. 119.
—— Nephritidem facere. E. 20.
—— *Stagnans*, *paluſtris*, *umbroſus* melancholiæ cauſa. E. 169.
—— *Humidus tepeſcens* cur melancholicis utilis? E. 154.
—— *Maritimus* ad ſcorbutum diſponit. E 217.
—— *Humidus frigidus* podagricis nocet. F. 227.
—— *Frigidiuſculus* in hæmorrhagia uteri prodeſt. F. 370.
Æstus circa pectus & præcordia cur *malus*? C. 42.
Ætatum varii ſunt *morbi*. A. 62. 63. 88. 89.
Alcahest *Glauberi* quid? F. 272.
—— Datur in podagra. F. ibid.
Alcali *fixum* quid? A. 81. 129.
—— in corpore naſcitur nunquam. A. 82.
—— laudatur in hydrope. F. 165. 166.
—— in podagra. F. 267. 272.
—— in Cachexia. E. 257.
—— Tophis applicatum prodeſt. F. 281.
Alcalia infantibus acido laborantibus non *danda*: ſed quid? C. 90.
Alcali *volatile* quid? A. 81. 82.
—— *hujus* proprietates & uſus. A. 129.
—— Laudatur in podagra. F. 278.
Alcalini *volatiles ſpiritus* cum calce viva *parati* cum acidis cur non efferveſcant? G. 248.
Alcalini *ſpontanei morbi*; Vide Putredo.
Alcohol *calidum* in hæmorrhagiis utile. A. 204.
Alexipharmaca quid? C. 198.
—— *Horum* in acutis uſus. C. ibid.
Alimenta qualitate & quantitate *peccantia* quos producant effectus? A. 36. 37. 189. B. 249. 250. 251.
—— ex abdominali vulnere *effluentia* quid denotent? A. 191.
Alimenta *cocta* quæ dicantur? B. 259.
—— non nutriunt, niſi prius corporis viribus mutentur. A. 24.
—— De Cæteris; Vid. *Cibi*.
Alvus diu *ſuppreſſa* febris cauſa. B. 251.
—— In morbis non ſemper illico *ſolvenda*. C. 37.
—— In Phrenitide cur mala? D. 28.
—— quibus naturaliter ſtrictior? C. 37.
—— In ardente febre nimis *laxa* cur noceat? C. 222. 223.
—— *Fluxa* quibus in morbis bona? & quando? C. 218. D. 38. 39.
—— In initio pleuritidis noxia. D. 178.
—— quid indicet? D. 135.

—— *Quotuplici* modo in apoplexia juvet? E. 51.
—— *ejuſdem ſubductio* valida cur in angina inflammatoria efficax? D. 76.
—— *Liquida*, nec *critica* peripneumonicorum ſputa ſupprimit. D. 144.
—— *Quæ* ergo bona? D. 110. 111.
—— *Albicans* in acutis quid denotet? D. 28.
—— Alba, vel *intercepta* in febricitantibus cur mala? E. 89.
—— *Bilioſa* cum pauco cruore in hepatitide ante quartum diem cujus ominis? D. 207. 208.
—— Qua ratione *hæc* juvanda? D. 208.
—— *Alvi dejectio* quæ optima? C. 163.
—— *Quæ* lethalis? C. 164.
—— Per *hanc* ſana, æque ac morboſa e corpore expelluntur. C. 164.
—— *Sincera dejectio* quid? C. 165.
—— *Fluxus colliquativus* quid? C. 165. 166.
—— *hic* quibus familiaris? C. 166.
—— *ejus* prognoſis. C. ibid.
—— *Alvi dejectio* ſine ſenſu in anginis cujus ominis? D. 94.
—— *Hujus ſuppreſſio* in gravidis unde? F. 351. 352.
—— Quomodo aperienda? F. 352.
Alumen in collyriis cur noxium? E. 78.
Amalgama *ſolvens* in veſica humana plumbum. G. 370.
Amara obeſis proficua. E. 81.
Amaurosis *immedicabilis* poſt acutos morbos unde? E. 89.
Amylum quid? F. 79.
Amnios *liquore* nutriturne fœtus? F. 479.
—— Humor excrementitius an ſit? F. 479.
Ammoniaci *Salis* dotes. A. 128.
Amor melancoliæ cauſa. E. 148.
—— *Hujus* cura. E. ibid.
Amurca quid? E. 147.
Analeptica quid? A. 156.
Analogia quid doceat? A. 30.
AnaΔapka *hydrops* quid? E. 244. F. 116. 117.
—— *hujus* a leucophlegmatia diſparitas. F. 117.
—— Prognoſis. F. 117. 118.
—— effectus. F. 118.
—— cura. Vid. Hydrops.
AnaΣapka *Scroti* quid? & *ejus* expoſitio. F. 133. 134.
Anatome ad determinandas morborum cauſas utilis. E. 126.
AnaΣtomoΣiΣ quid? & *ejus* diagnoſis. F. 3. 4.
Anchylosis quid? *Hujus* cauſæ. A. 74. B. 33. 39. 95. 228. ad 230.
—— Prognoſis. B. 230. 231.
—— Cura. A. 47. 122. 123. B. 229. 230. 231.
Aneurisma *Verum* quid? A. 106. 108. 174.
—— *ejus* cauſæ. A. 174. 175. 177.
—— Diagnoſis. A. 175. 176.
—— Effectus. A. 108. 175. 176.
—— Prognoſis. A. 176.
—— Cura. A. ibid.
Aneurisma *Spurium* quid? *Hujus* a vero diſparitas. A. 178.
—— Cauſæ. A. 177. 178.
—— Diagnoſis. A. 178.
—— Effectus & cura. A. ibid.
Angina quid? E. 43. 44.
—— *hujus* ſpecies *duplex*. D. 44. 45.
—— *prioris* ſpeciei cauſæ. D. 45. 46.
—— *Hujus* prognoſis. D. 46. 47.
—— *poſterioris* nomina diverſa unde? D. 47. 48.
—— *Hujus* ſedes variæ. D. 49. ad 52.
Angina *aquoſa* quid? D. 52.
—— *ejus* ſedes. D. 53.
—— Cauſæ. D. 53. ad 56.
—— Effectus. D. 56.
—— Diagnoſis, & prognoſis. D. ibid.
—— Cura. D. 57. ad 59.
—— *Hanc ſpeciem* cur raro dolor comitetur? D. 60.
—— Quibus ſit familiaris? D. ibid.
Angina *catarrhoſa tenuis*. Vid. Angina *aquoſa*. *Convulſiva* quibus familiaris? D. 93.
—— *Hujus* cauſæ, prognoſis, & cura. D. 93.
—— *Inflammatoria* quid? D. 62.
—— *ejus* cauſæ. D. 63. 64.
—— Sedes. D. 64.
—— *Hæc* ſi in *fiſtula Pulmonali* ſit, quæ diagnoſis? D. 65.

— effe-

—— effectus. D. 65. 66.
—— prognoſis. D. 66.
—— ſi in *larynge*, qualis? D. 66.
—— Prognoſis. D. 67.
—— Si in hujus, & oſſis hyoïdis *muſculis*, quæ? D. 67.
—— Prognoſis & effectus. D. 67. 68.
—— Si in *Pharynge*, qualis? D. 68. 69.
—— effectus, & prognoſis. D. 68. 69.
—— Si in *tonſillis*, *uvula* &c. quæ? D. 69. 70.
—— Prognoſis. D. 71.
—— Symptomata. D. 70. ad 72.
—— Generalis *harum quinque ſpecierum* prognoſis. D. 72. ad 74.
—— Exitus *quadruplex*. D. 74.
—— *primæ*, & *ſecundæ ſpeciei* cura. D. 79. ad 81.
—— Omnibus his non vel ſero, vel fruſtra tentatis quid agendum? Vid. Βρογχοτομή.
Anginis inflammatoriis qui maxime obnoxii? D. 63. 64.
—— Quo anni tempore frequentiores *hæ*? D. 64.
—— *Harum ſpecies* quæ ſæpe lethales? & cur? D. 68. 69.
—— *Quæ* minus periculoſa? D. 70. 71.
—— Omnium frequentiſſima *quæ?* D. 70.
ANGINA omnium morborum inflammatoriorum maxime *volubilis*. D. 77.
—— Ad quæ loca metaſtatice deponi ſoleat? D. 78. 79.
ANGINÆ *Suppuratoriæ* ſigna, & tractatio. D. 86. 87.
—— Quo verſus rumpi ſoleat ejus *abſceſſus*? D. 14.
—— Cur *hic* quandoque venæ ſectionem poſtulet? D. ibid.
—— *Anginæ* raro, vel nunquam ſuppurantes quæ? D. 87.
ANGINÆ *gangrænoſæ* inſtantis, vel jam præſentis ſigna. D. 88.
—— Cauſæ. D. ibid.
—— effectus. D. 88.
—— prognoſis. D. ibid. 88. 89.
ANGINA *ſcirrhoſa* quid? D. 59.
—— *hujus* cauſæ, & cura. D. 59. ad 62.
—— Diagnoſis. D. 59. 90.
—— Prognoſis. D. 89. 90.
ANGINA *œdematoſa*. Vid. *Angina aquoſa*.
ANGINÆ *paralitica* cauſæ, ſigna, & prognoſis. D. 90. ad 93.
ANGINA *ſuffocativa*. Vid. *Angina convulſiva*. Corollaria ad *anginarum* prognoſim formandam ſpectantia. D. 93. ad 95.
ANIMALIUM ſpontanea *degeneratio* quæ? A. 79. 80. 118.
ANIMI affectus quid? A. 99. E. 153.
—— *Horum* in corpus noſtrum effectus. A. 99. 100. D. 100. F. 365.
—— Generant *Apoplexiam*. E. 182.
—— Epilepſiam. E. 120.
—— Maraſmum. E. 255.
—— Hæmorrhagiam in gravidis. F. 365.
—— Podagram. F. 171. 172.
—— Syncopem. E. 95.
—— In peripneumonia ſputorum ſuppreſſionem. D. 145.
—— In hypochondriacis, & hyſtericis, quos in ſyſtema urinoſum edant effectus? E. 48.
—— Puerperis ſunt periculoſi. F. 442 443.
—— Melancholicis *quales* ſint? E. 153.
ANIMI *affectus* quomodo corrigendi? A. 99. 100. E. 173. 174.
—— *Oppoſiti* in Melancholia profuerunt. E. 154. ad 174.
ANIMI *deliquium* robuſtis periculoſius, quam debilibus. A. 114.
—— *hujus* a larga ſanguinis miſſione *inſtantis* ſigna. A. 135.
ANIMI *perturbationes* quos morbos ſanaverint. E. 104.
ANODYNA quid? A. 192.
—— *horum* actio. A. ibid.
—— In epilepſia quando bona? E. 136.
—— In febribus quando proſint? quando obſint? C. 46. 47. 54.
—— Item in comate? C. 145.
—— In delirio *quando*? C. 140.
—— Quem in variolis habeant uſum? G. 86. 87.
—— Viam calculo parant. G. 236. 237.
ANTHRAX quid? B. 107.
—— Hujus ſpecies, & cura. B. ibid. & 108.

Antidotum *Libidinis* optimum. G. 318.
Anti-Emetici *Riverii* compoſitio, & uſus. C. 102.
—— Actio quæ? C. 102.
Antihysterica quid? C. 92. E. 181.
—— *Diverſorum* in diverſis caſibus utilitas. C. 92.
—— In epilepſia quando dentur? E. 136. 137.
—— Sub partu quando? F. 384.
—— cum indicantur in graviditate, parva doſi *danda*. F. 349.
Antimonium expectorans eſſe videtur. D. 146.
—— *Hoc* & *præparata* in variolis data ſunt. G. 48. 49.
Antimonii *butyrum* quid? B. 147.
—— *ejus* in ſphacelo uſus. B. ibid.
Antipleuritica *ſpecifica* ſunt innocua. D. 179.
Antiscorbutica quando, & quomodo exhibenda? E. 233. ad 235.
—— quando *contra indicata*? E. 236.
—— Laudantur in Hydrope. F. 194. 198. 199.
—— In podagra. F. 267. 272.
—— Interne etiam *ſumpta* tumores Rheumaticos diſſipatunt. G. 542.
Antispasticum *univerſale* non datur. C. 155.
Anxietas verbis explicari non poteſt. C. 63.
—— *ejus* ſpecies. C. 67.
—— Unius ab altera diſparitas. C. 66.
Anxietatis *febrilis* cauſæ. C. 63. ad 65.
—— effectus. C. 65. 66.
—— cura. C. 69. ad 93.
—— *Quæ* ab affecto genere nervoſo eſt, quomodo noſcatur? C. 67.
—— *hujus* cura. C. 70. 71.
—— *Anxietas* in omni fere morbo circa mortem adeſt. C. 67. 68.
—— *ejus ſummus* ſenſus unde in intermittentium frigore? B. 265.
—— illa phthiſicorum unde? B. 272.
Aorta quid? A. 162.
—— *hujus* vulneratæ prognoſis. A. ib.
—— Ligatæ experimenta. A. 119.
Aphthæ *Veterum* quid? E. 3.
—— cura ab illis quomodo inſtituta? E. ibid. & 4.
—— *Hæ* apud *Recentiores* quid? & quomodo fiant? E. 4. F. 42. 43.
—— *Earum* ſedes. E. 4.
—— Quibus *familiares*? E. 5. 6.
—— *Earumdem* cum miliaribus comparatio. E. 5.
—— Cauſa proxima. E. 4.
—— Remotæ, ſymptomata *eas* præcedentia. E. 6. ad 8.
—— Diagnoſis, & prognoſis. E. 8. ad 10. 20.
—— Effectus. E. 9. ad 11. F. 43.
—— Cura. E. 12. ad 14.
—— Corollaria quædam ſolvuntur. E. 14. ad 17.
—— *Aphthæ* etiam *criticæ* dantur. E. 7.
—— *Aphthæ* cauſa phthiſis. F. 43.
—— in ultimo phthiſis ſtadio ſæpe cur obſerventur? E. 7. 16.
Apophlegmatismi quid? D. 57. 58.
—— ubi indicentur? D. 58. 59.
Apoplectici *ſpiritus* quibus noceant? E. 41.
Apoplexia quid? E. 33.
—— eſt quaſi paralyſis generalis. E. 87.
—— *Hujus* a ſyncope, animi deliquio, ſomno profundo, diſparitas. E. 34.
—— item a catapleſi. E. 144.
—— ſedes. E. 48.
—— Cauſa proxima. E. 33. 34.
—— Remotæ, & harum diagnoſis, E. 18. ad 48.
—— *Futuræ* Signa. E. 55. ad 57.
—— *imminentis* indicia prima ubi conſpiciantur? E. 56.
—— *præſentis* diagnoſis. E. 57.
—— *Hujus* major, vel minor diſcriminis *gradus* unde cognoſcatur? E. 49. 50.
—— *Levitas* unde? E. 51.
—— Quomodo ope naturæ ſolvatur? E. 51. ad 53.
—— Paulo *gravioris* effectus, & exitus. E. 53. 54.
—— cur raro integre curetur? E. 54.
—— *Exquiſitæ* autem effectus, & exitus quis? E. 55.
—— *Apoplexiæ* generalis cura non datur. E. 57.

— A cauſa frigida *futuræ* cura. E. 57. ad 60.
— *præſentis* autem. E. 60. ad 62.
— Si vero a Plethora &c. inſtet, *curatio*, & quæ? E. 62. ad 64.
— *Factæ* prognoſis & cura. E. 64.
— Si ab extravaſatis humoribus, *quæ?* E. 63. 64.
— Si ab effuſa lympha, *qualis?* E. 64. 65.
— a Venenis &c. *quæ?* E. 65. 66.
— Si a polypoſis concretionibus, *cura nulla*. E. 66.
Apoplexia a qua cauſa ſenibus *frequens?* E. 39.
— *Hi* cur rarius emergant? E. 49.
Apoplexia *animi affectus* mire quandoque mutat. E. 53.
— *Hac* ſanata cur omnes functiones ſæpe reſtituantur, loquela læſa manente? E. 98. 99.
Apostema. Vid. Abſceſſus.
Appetitus *ægrorum* ſæpe Medicum de victus ratione docet. C. 15.
— Adeoque *eorum* deſideriis multa ſunt indulgenda. C. 15.
— In gravidis *inſolitus* non eſt prohibendus. C. 85.
— Quomodo tractandus? F. 340. 341.
— In diu *jejunantibus* cur pereat, & nauſea oriatur? C. 87.
— Multum *proſtratus* in morbis quid indicet? C. 193.
— In phthiſi *validus* cum pergente corporis emaciatione, quid indicet? F. 61.
Aquæ *proprietates*. A. 127. B. 86.
— An rabioſis noceat? E. 205. 206.
— *Hujus* major copia, a ſiticuloſo ſimul & ſemel epota, Hydropis ſubitanea cauſa. E. 78. F. 143.
— Hydropis thoracis. F. 101.
— *Frigida* affatim hauſta æſtuante corpore Hæmoptyſim fecit. F. 17.
— Senſim & repetitis vicibus *epota* ſedavit Hæmoptyſim. F. 28. ad 31.
— Imo externe *applicata*. F. 31.
— In ſiti febbrili *hæc* an conveniat? C. 76. 77.
— An in febri continua putrida *concedenda*? C. 198. 199.
— *hujus* affuſio quando convulſionem ſolvat? C. 154. 155.
— *Hæc ipſa* fibras roborat. A. 47.
— *Tepida* autem laxat. A. 43. 44. 46. 47. 122.
— *hujus* vapor magis efficax. A. 122.
— *Inſpiratus* anxietates circa vitalia lenit. C. 72.
— In vomica clauſa prodeſt. F. 72. 73.
— *Calida* in flatibus cur bona? C. 90. 91.
— *Eadem* cur caput in phrenitide lavandum? C. 113.
— *hujus potionis* abuſus ventriculi & inteſtinorum ſtuporis, & paralyſis cauſa eſſe poteſt. E. 93. ad 96.
— *Calida* nimis ſanguinem coagulat. A. 47.
— *Ebullientis* gradus quis? B. 163.
— *Hujus* effectus. B. 164.
Aquæ *Stagnantes* epidemicorum morborum cauſæ. G. 133. 134.
Aquarum *medicatarum* principia. E. 84.
— uſus in chronicis. E. 84.
— In Hydrope. F. 164.
— In Melancholia. E. 175.
— In podagra. F. 280.
— *Aquæ Carolinæ, Spadanæ Teplicenſes*, quibus in morbis conveniant? E. 84. F. 280.
— *Selteranæ* in quibus? E. 79. 84.
— *Antonianæ, buchenſes, Wildungenſes* in quibus? E. 79.
— *Spadanæ* quando in epilepſia bonæ? E. 139.
— *Ferratæ* quando ferro anteponendæ? E. 253.
Ardens *febris*. Vid. Febris.
Argentum *vivum*. Vid. Mercurius.
Aristolochicorum claſſis *duplex*. F. 464.
— Quando *indicata?* quando non? F. 465.
Aromata unde noſcantur? E. 79.
— *Horum abuſus* quæ mala faciat? E. ibid.
— *Calida* cur non conveniant in aquæ metu? E. 208.
— Rheumatiſmum facere poſſunt. E. 79.

Aromaticarum *plantarum* producta, præparata, uſus, & exhibendi forma. E. 100. ad 102.
Arsenicum tendinibus vulneratis applicatum convulſiones creat. A. 138.
—— *Fixatum* per nitrum ad hæmorrhagias ſiſtendas noxium. A. 138.
—— *Arſenici vaporis* effectus. D. 129.
—— mictum cruentum fecit. E. 20.
—— *Arſenicale amuletum* in febrium cura adhibitum peſſima produxit ſymptomata. C. 22.
Arteriæ *dilatatio* eſt cordis contractioni Synchrona. B. 242.
—— *Minoris* integre, vel pro parte *diſſectæ* phœnomena. A. 145. 146.
—— *Majoris* in integrum diſſectæ effectus. A. 146.
Arteriæ *aſperæ* Hydrops. F. 107. 208.
—— *Hujus* diagnoſis, & cura. F. 108. 109.
—— *ejus* vulnera, & *horum* prognoſis. A. 163. 164.
Arteriotome in phrenitide laudatur. D. 41.
—— Maniam ſanavit. E. 184.
—— In epilepſia quando utilis? E. 134.
—— Quibus in caſibus venæ ſectione præſtet? A. 105. 106.
Artuum *tumor* in phthiſi cujus ominis? F. 58.
—— *Horum vulnera* non ſunt abſolute lethalia. A. 169.
—— *inferiorum venæ* cur cæteris valvulas plures habeant? E. 222.
—— *Horum tumor ſubitus* quos ſæpe levet? E. 99.
Ascarides quid? F. 520. 521.
—— Vide Vermes.
ΑΣΚΙΤΕΣ quid? F. 118. 119.
—— *Hujus* a Tympanitide diſparitas. F. 127. 128.
—— Species *triplex*. F. 118.
—— Diagnoſis *primæ* ſpeciei. F. 123. 124.
—— *Secunda* ſpecies. Vid. Hydatides. Diagnoſis *Tertiæ* ſpeciei. F. 121.
—— Prognoſis. F. 122.
—— Cura. Vid. Hydrops.
Ascites *purulentus* unde naſci poſſit? B. 109.
Asparagi podagræ paroxyſmum accelerant. F. 226.
Asthma Anxietatis cauſa. C. 69.
Atheroma quid? A. 80. 109.
—— Anginam facere poteſt. D. 54.
Athmosphera. Vid. Aer.
Atonia *muſculorum* quid? E. 88.
Atrabilarius *humor* quid? E. 147. 148.
—— *Hujus* principia. E. 154.
—— Cauſæ. E. 147. ad 151.
—— Diagnoſis, & effectus. E. 151. ad 154.
—— Prognoſis. E. 154.
—— Cura. E. 154. 155.
—— *Hic Humor* cur? quando? & quo deponatur? E. 155. 156.
—— *Hujus depoſitionis* diagnoſis, & effectus. E. 157. 158.
—— Indicatio. E. 158. ad 160.
—— Cura. E. 160. 161.
Atrabilis quid? B. 175. E. 161. 162.
—— cur ita *dicta*? E. 146.
—— de *illa* quid cenſuerunt *Veteres*? E. 145. ad 147.
—— *Hujus* ſpecies *duplex*. B. 175.
—— Effectus. E. 161.
—— Signa. E. 162.
—— Cura. E. 161. ad 163.
—— Natura quandoque *hanc* perficit, & tunc quid agendum? E. 171. 172.
Atrabilis *turgens* quid? B. 175. E. 163. 164.
—— *Ejus proprietates*. E. 219. 220.
—— *Ejuſdem* a ſimplici *atrabile* diſparitas. E. 164.
—— Cauſæ. E. 163. ad 165.
—— Effectus. A. 83. E. 165. 166.
—— Prognoſis, & cura. E. 167. 168.
—— *Metaſtaſes* quando locum habeant? E. 165.
—— *Vomicæ* dum rumpuntur, quibus cum ſymptomatibus id fiat? E. 165. 166.
Atrophia quid? A. 53. E. 244.
—— *hujus* a Cachexia diſparitas. E. 244.
—— partem paralyticam ſi occupat, cujus ominis? E. 97.
Attentionis definitio, & effectus. C. 133.
Attenuantium *efficacia* quibus promoveatur? C. 51.

Attrahentia quid? A. 127.
Avenæ *decocti* cum oxymelle in febrili calore uſus. C. 127.
Auris dolor in acutis quid indicet? C. 138.
—— *Tinnitus* ab encephalo affecto cujus præſagii? E. 56.
Autumnales *febres*. Vide Febres.
Autumnus cur morborum maxime *ferax*? B. 252.
—— Eſt rheumatiſmi cauſa. G. 517.

B

Balnea *quæ* Cacheticis conveniant? E. 336.
—— *Calida* in flatibus & ſpaſmis adhibentur. C. 93.
—— *Tepida* in Rheumbtiſmo bona. G. 533.
—— *Frigida* cum ſucceſſu ibidem data ſunt. G. ibid. & 534.
—— Item in paralyſi. E. 105. 106.
—— cur ſæpe in pertinaciſſimis morbis profuerint? B. 267.
Balnea *pedum* quando in apoplexia adhibenda? E. 62.
—— In catapleſi. E. 71.
—— In mania. E. 180.
—— In menſium ſuppreſſione? F. 320.
—— In ſcorbuto, & *quæ*? E. 234.
—— *Horum* in variolis uſus quis? G. 59. 84. 85. 86.
Balnei *terræ* in phthiſi uſus, & adhibendi modus. F. 75.
Balneum *vaporis* rigidas, imo duriſſimas partes emollit. C. 38.
—— In paralyſi quando conducat? E. 106.
—— In obſtructionibus laudatur. A. 122.
—— & quandoque in alcalino ſpontaneo. A. 89.
Balsama laudantur in hæmoptoe. F. 31. 32.
—— In phthiſi. F. 65. 66. 69.
Balsama *nativa* quid analyſi *chemica* exhibeant? A. 194.
—— *His* vulnera cur infarciri non debeant? A. ibid. & 205.
—— In renum ulcere *bona*. E. 27. 28.
—— *Hæc* artificialibus in ulcere pulmonum præferenda. D. 140.
Balsamus *ſulphuris antimoniatus*, quid? F. 282.
Barba quando naſcatur? C. 136.
—— Cur *hac* careant caſtrati? C. ibid.
Betæ *folia* cuti applicata efflorescentias revocant. E. 125.
Biliosæ *febres* quando graſſare ſoleant? B. 256.
—— cum hepatitide quando obſerventur? D. 199.
Bilis quid? A. 130.
—— Eſt inter inquilinos humores *acerrima*. D. 199.
—— Magna copia ſecernitur. D. 204.
—— *Ejus* uſus. A. 73. 74. 83. 84. 130.
—— In ſanguinem *reſorpta* ad uſus *efficacior* evadit. D. 205.
—— Magna copia in ventriculo *collecta* appetitum tollit. C. 79.
—— Ex abdominali vulnere *effluens* quid deſignet? A. 294.
—— *Hujus vomitus* in capitis vulnere, quid? A. 249.
Bilis *accenſa* quid? B. 256.
Bilis *atra*. Vide *atra-bilis cyſtica*, cur in exitu retardetur? D. 199.
—— *Hujus* in cyſtide *degeneratio* quæ? E. 219. 220.
—— Symptomata, & effectus. E. 166.
Bilis *æruginoſa* unde fiat? E. 128.
Bilis *hepaticæ* a *cyſtica* diſparitas. E. 204. 205.
—— Facile in ſanguinem regurgitat. D. 223.
—— Regurgitationis effectus. D. ibid.
Bilis *animalium* ſæpe pulchrum dat remedium. C. 80.
Boli *armenæ* dotes. A. 88. 89.
—— *Medicatæ* in morbis putridis proſunt. A. 90.
Borax quid? A. 129.
—— *Hujus* natura, & dotes. A. 129.
Borborygmus quid? A. 67. C. 89.
Bronchia quid? A. 164.
—— Horum vulnera cur periculoſa? A. *ibid.*
Bronchocele quid? F. 107. 108.
—— *ejus* cura. F. 108.

Bronxotome quid? D. 82.
— Quando indicetur? quando non? D. 81. ad 83. 90.
— Abſque periculo vitæ inſtitui poteſt. D. 83.
— Ubi & quomodo *inſtituenda*? D. 83. 84.
— *Inſtrumenti* ad hanc operationem expoſitio. D. 83.
— *Hac* inſtituta quid ſuperſit? D. 85.
Bubones quid? B. 107.
— *Horum* ſedes. B. *ibid.* G. 344.
— *Venereorum* naſcentium ſigna. G. 345.
— Sunt recepti in venas contagii indicium. G. 345.
— Quo citius a ſuſpecto concubitu apparent, eo pejus. G. 346.
— *Horum* ab aliis inguinum tumoribus diſparitas. G. 346.
— Cura. G. 391. 392.
— *Suppurantes* ante perfectam maturationem *aperti* ſcirrhos relinquunt. B. 178.
Bulimus quid? F. 524.

C

Cachetici cur ad motum alacritate deſtituantur? E. 244.
— Cur *plurimi* fiant in urbibus obſeſſis? E. 247.
— *horum qui* evadant? *qui* pereant? E. 248.
Cachexia quid? E. 239. 240.
— Plurimos morbos comitatur. E. 240.
— *ejus* cauſa proxima. E. 240. 241.
— Remotæ. E. 241. ad 247.
— Effectus. E. 243. ad 246.
— Diagnoſis. E. 247.
— Prognoſis. E. *ibid.* & 248.
— Indicatio. E. 249. 250.
— Cura. E. 250. 251.
— *Cachexia* hydropis, leucophlegmatiæ, & tabis cauſa. E. 243. 244.
— *Item* palpitationis cordis. E. 244. 245.
— *Cachexiæ* cauſa dum nullis ſignis detegitur, quid latere ſuſpicetur Medicus? E. 242.
Cacochymia quid? C. 120.
— cur non adeo facile ſolvatur, ac plethora? C. 128.
— Neceſſario cachexiam comitatur? E. 240.
— Admodum *diverſa* in diverſis obſervatur. E. 244.
— *Atrabiliaria* cacochymiam facere poteſt. E. 39.
— *Glutinoſa* pariter. E. 36. 39.
Cadaverum *inſpectio* ſummi in medicina uſus. A. 36. D. 36. E. 70.
Cæsarea *ſectio* quando indicata? F. 403. ad 407.
— Eiſdem cum cautelis in mortua inſtitui debet, ut in vivente. F. 405.
Caffeæ *potionis abuſus* ſanitati nocet. G. 466.
Calcanei *fracturæ* effectus. B. 15.
Calculus quid? G. 157. 191.
— *hujus* ſedes. E. 37. F. 44. G. 157. 167. 168. 175.
— *Ejus* materiæ, & originis indagatio. G. 157. 158.
— Rudimenta in ſana quavis urina habentur. G. 158. 159.
Calculus *nativus* quid? G. 159. 164.
— In majorem excreſcere vix poteſt, niſi alia accedat cauſa. G. 159.
— Qua ratione id fiat? G. 159. 164.
— *calculi rudimenta* cui corpori facilius uniantur? G. 163.
— *Helmontii ſententia* de calculi geneſi eſt falſa. G. 165. 166. 167.
— *ejus* ergo materiæ quæ ſit? G. 175. ad 182.
— Circa hanc obſervatio quid doceat? G. 182. ad 186.
— Analyſis *chemica* quid? G. 186. ad 190.
— *calculi* diagnoſis ſæpe dubia, imo deficiens. G. 191.
— ad *hunc* juniores cur adultis proniores? G. 177. 194.
— Inter illos pauperculi cur magis? G. 177. 194.
— Viris mulieres cur minus pronæ? G. 177.
Calculi *renalis* geneſis. G. 213. ad 217.
— Effectus. G. 195. ad 197.

—— Indicatio. G. 233.
—— Cura. G. 134. ad 267.
—— *Huic* femoram in pelvi facientes cauſæ. G. 198. 199.
—— Effectus, & cura. G. 267.
—— *Hic* per uretheres *tranſiens* unde retardetur? G. 199. 200. 201.
—— *hujus* diagnoſis. G. 268. 299.
—— Effectus ſymptomata. G. 200. ad 202.
—— In veſicam *delapſi* diagnoſis. G. 220. ad 233. 268. 269. 270.
—— Non eſt determinatu facilis. G. 220.
—— *Hoc* in veſicam delapſo quid contingat? G. 203.
—— *Hujus* natura unde noſcatur? G. 204. 205.
—— *Urina* cur tunc fœteat? G. 204.
—— Effectus. G. 206. ad 211.
—— Cura. G. 270. 271. 277. ad 287.
—— Sectio veſicæ quando inſtituenda? *Vid.* Lithotomia. *Calculoſi* quandoque levius, quandoque moleſtius habent. G. 205.
—— *Stranguriofum* urinæ *ſtillicidium* per ſe non dat certum *calculi* veſicæ ſignum. G. 223. 224.
—— viſcoſum ejus ſedimentum non eſt pus proprie dictum. G. 224. ad 226.
—— *calculi* in collo veſicæ hærentis effectus, & cura. G. 272. ad 277.
—— Calculi in veſica *fellea nati* icteri cauſa. D. 226.
—— Hujus cauſæ diagnoſis. D. 226. 227.
—— Cura. D. 227. 228.
CALEFACIENTIA cur ita dicta? C. 121. 122.
CALLUS quid? A. 109.
—— *hujus* natura. A. 123.
—— Cauſa proxima. A. 109.
—— Effectus. A. 109. 123.
—— Cura. A. 123.
CALLUS *oſſium* quid? B. 16. 17.
—— Quomodo fiat? B. 22. 23.
—— Quantum temporis requiratur, ut fiat? B. 32. 33.
—— *Luxuriantis* cura. B. 33. 34.
—— *Deficientis* reſtitutio. B. ibid.
CALOR *corporum* æqualis eſt aeris ambientis *calori*. C. 54.
—— Calor *corporis* noſtri unde? A. 97.
—— *Hujus* varii gradus eſſe poſſunt. B. 218.
—— Horum effectus. A. 114. B. 163.
—— Præſentis vitæ comes, & ſignum eſt. B. 136.
—— Semper ſuperat atmoſpheræ *calorem*. B. 144.
—— Caloris *externi* in corpus noſtrum effectus. A. 45. 85. E. 92.
—— *Hic ſi major*, Rheumatiſmi &c. cauſa. G. 515. 516. 517.
—— Quæ hic loci indicata? G. 517.
—— Quibus apoplexiam facere poſſit? E. 41. 62.
—— *Calor* adoleſcentulorum vegetorum ægris debilibus applicatus quid boni præſtet? C. 49.
—— *calor* hominis ſani latentem in liquidis aerem extricare non valet. C. 81.
—— Calor febres producit. B. 254.
—— pro diverſa febris indole variat. B. 245.
—— Caloris *febrilis* diagnoſis. C. 115. 116.
—— *Hic* quomodo menſuretur? C. 116.
—— *hujus* cauſa. C. 117. ad 122.
—— Gradus ſequuntur cauſæ augmentum. C. 123. 124.
—— Effectus. C. 124. 125.
—— Prognoſis. C. 125.
—— Cura. C. 125. ad 130.
—— Calor in chloroticis, Leucophlegmaticis cur deficiat? C. 118.
—— *Hujus augmentum* cur adeo cito ab aſſumptis percipiant phthiſici? C. 122.
—— *Mordax*, & de profundo *emergens* quid in febribus denotet? C. 188.
CALVARIA quomodo perforetur? Vide Trepanum. *Hujus* perforatæ cura. A. 274. 275. 277. 278.
—— Symptomata hanc perforationem quandoque comitantia. A. 274. 275.
—— Prognoſis. A. 275. ad 277.
—— Hæc perforatio in epilepſia quandoque felix. E. 138.

Calvariæ *contuſio*. Vid. Contuſio. *Ejus dedolatio* quid? A. 240.
—— *Fractura* quid? Vid. Fractura.
Calvariæ figura. A. 228.
—— *Hujus* cognitio pro vulnerum profunditate detegenda utilis eſt. A. ibid.
—— *Mala configuratio* epilepſiæ infantum cauſa frequens. E. 132. 133.
—— *Vulnera* pro cauſarum varietate diverſa ſunt. A. 238. 239.
—— Horum diagnoſis. A. 239. ad 241.
—— Effectus. A. 241. 242.
—— Prognoſis. A. 242.
—— Indicationes. A. 242. 243.
—— Cura. A. 243. ad 246.
—— Exploratio quomodo inſtituenda? A. 239. ad 241.
—— Locus *vulneratus* quomodo detegatur? A. 244. 245.
—— Hujus mundatio. A. 245.
Calvariæ *Fiſſura*. Vid. Fiſſura. *Hæc* fiſſa, fracta an ſemper terebranda? A. 242. 243.
Calvariæ *intropreſſio* duplici modo fit. A. 239.
—— *Intropreſſæ* effectus. A. 248. ad 253. E. 155.
—— Diagnoſis. A. 253.
—— Cura. A. 253. 254.
—— *Hac* fiſſa, fracta, contuſa, ſi rumpantur vaſa quæcumque, quid ſequatur? A. 255. ad 257.
—— *Effuſorum* in cavum cranii *humorum* Diagnoſis. A. 257. ad 259.
—— Locus collectorum *humorum* quomodo detegatur? A. 259. ad 262.
—— Indicationes. A. 262.
—— Cura. A. 262. ad 278.
Calx in calculo laudatur. G. 247. ad 255.
—— *Ejus aqua* præſtat. 255. ad 258.
—— *Ejus lixivium* quibus conveniat? quibus non? C. 31.
—— Sub *ejus* uſu cur urina ſedulo examinanda? C. ibid.
—— Calx *recens* ædificia *incruſtans* apoplexiam producere poteſt. E. 48.
Canalis quid? A. 105.
—— *Hujus axis* quid? A. 57.
—— *Canalium* noſtrorum per perpendiculum ad axim ſectio quæ? B. 73.
—— *Debilitas* quæ? Vide Vaſa.
Cancer quid? B. 185. G. 306. 307. 320. 375.
—— *Ejus* a ſcirrho diſparitas. B. 186.
—— item a gangræna, & ſphacelo. B. 191.
Cancer *aquaticus* quid? B. 192. 193. 202.
—— Eſt aliquando *epidemicus*. B. 202.
—— *Hujus* ſigna & cura. B. ibid. & 203.
Cancer *occultus* quid? B. 187.
—— *Apertus*, ſive *ulceroſus* quid? B. ibid.
—— *Fungoſus* quid? B. 188.
Cancri ſedes. B. 188.
—— Cauſa proxima. B. 286.
—— Remotæ. B. 187. ad 189.
—— *Occulti* diagnoſis. B. 189. ad 197.
—— Prognoſis. B. 194. 197. 198.
—— Cura. B. 194. ad 201.
—— Curatio per *extirpationem* quando inſtituenda? quando non? B. 194. ad 202.
Perfecta non datur, niſi *cancri* cauſa auferatur cum *cancro*. B. 197.
—— Palliatio. B. 199. 200.
—— Cancer *occultus* per plures annos in corpore ſine incommodo hærere poteſt. B. 194.
—— *Aperti*, ſive *ulceroſi* diagnoſis. B. 191.
—— Effectus. B. 191. ad 194.
—— Cura *palliativa*. B. 200. 201.
—— *Extirpatoria*. B. 201.
—— *Prophylactica*. B. 202.
—— *ejus malignitatis* gradus unde deſumantur? B. 192. 193. 194.
—— Hoc ablato, ſi in alia corporis parte ſcirrhus eſt, ille brevi in *cancrum* mutatur. B. 195.
—— Non integre ablati reliquiæ pejus repullulant. B. 197.
—— Cancri *radix* quid? B. 197.
—— *ejuſdem ſemen* quid? B. 197.
—— Cancri inſanabiles, curatu difficiles qui? B. 197. 198.
—— Cancri in internis etiam partibus deprehenſi ſunt. B. 202.
—— *Horum* diagnoſis. B. 190. 191.
—— Effectus. B. 202.

—— *Cancri* ab interna cauſa orti; etiam reſecti diu medicandi. B. 202.
—— Ab externa autem recidivas rarius faciunt. B. ibid.
—— Cancri *venerei* generis. G. 320.
—— Sedes. G. 321. 322.
—— Cura. G. 396. ad 401.
Cantharides variis corporis partibus applicatæ quid faciant? B. 254.
—— *Harum* in frigidis morbis uſus. B. ibid.
—— Uſus internus aliquibus in hydrophobia arcanum; ſed an tutum? E. 208.
—— Merito *ſuſpectus* habetur. D. 178. E. 60.
—— Adeoque in Gonorrhœa nocet. G. 384. 385.
Cantus anginæ inflammatoriæ cauſa. D. 63.
—— Item Apoplexiæ. E. 44.
—— Hæmoptyſis. F. 17.
—— Peripneumoniæ. D. 99.
Capillorum origo. F. 58.
—— *Horum defluvii* in phthiſi cauſa. F. ibid.
—— *Abraſio* in morbis cujus utilitatis? C. 38. 109.
Caput *magnum* cur apoplexiæ obnoxium? E. 35.
—— *Hujus* cum ventriculo magnus eſt conſenſus. D. 233.
—— *Ejuſdem compreſſio* in infantibus fatuitati & convulſioni originem dedit. E. 75.
—— Integumenta *quotuplicia*? A. 225.
—— *externorum læſorum* Diagnoſis. A. 225. 227. 228.
—— Prognoſis, & effectus. A. 227. 228.
—— Cura. A. 231. 232.
—— Magnæ cur ſequi ſoleant cicatrices? A. 228.
—— Raro cur deliganda? A. 231. 232.
—— Capitis *contuſio*. Vid. Contuſio. Capitis *vulnera* varias *ejus* partes lædere poſſunt. A. 225.
—— Quid in *his* prima deligatione inquirendum? A. 225.
—— Quando *incidenda? dilatanda*? & hoc facto quid ſuperſit? A. 233.
—— *Eadem*, & *contuſiones*, levis licet, poſt longum temporis intervallum, ſubito ſæpe mortem inferunt. A. 155.
—— In *his* præcipua cura ſpes quæ? A. 155.
—— Hæc in epileſia profuere. E. 136. 137.
—— *Capitis ulcera* in infantibus manantia cur non exſiccanda? E. 124.
Carbunculus quid? B. 108.
—— Anthraci affinis eſt. B. ibid.
Carbonum *vapor*, *nidor* ſoporem apoplecticum fecit. E. 47.
—— *Hoc* tacti quomodo tractandi? E. 65. 66.
Cardia quid? A. 68.
—— *Veteribus* quid? E. 123.
—— *ejus nervorum* per diſſectionem experimenta. A. 156. 157.
Cardiaca quid? C. 47. F. 162.
—— *Horum* diviſio. F. 158.
—— Laudantur in mania. E. 183.
—— In melancholia. E. 176.
—— In podagra. F. 273.
—— Cautelæ in *his* Hydropico porrigendis. F. 158. 159.
—— Item parturienti. F. 383. 384.
—— Puerperæ. F. 432.
Cardialgia quid? E. 123.
—— Eſt epilepſiæ cauſa quandoque. E. 123. 124.
Caries quid? A. 242. A. 224.
—— *Hujus* ab exfoliatione, & oſſis abſceſſu diſparitas. A. 242. B. 224.
—— *Hæc* unde ſit? B. 209. ad 211. 218. 219.
—— Diagnoſis. B. 225. 226.
—— Prognoſis. B. 226. 227. 228.
—— Effectus. B. 225. ad 227.
—— Cura. B. 220. 221.
Carminantia quomodo agant? C. 90.
—— Flatus æque producunt, ac pellunt. C. ibid.
Carnes *animalium* ſaporem valde diverſum habent. A. 188.
—— *Harum juſcula* debilibus proſunt. A. 39.
—— Si nimis *ſpiſſa*, nocent. A. 39. 40.
—— Ex quibus *carnibus* optima parentur? A. 40.

—— *Horum* in putredinem proclivitas quomodo emendetur? D. 151.
—— *Carnes ſalitæ, infumatæ* ad ſcorbutum diſponunt. E. 218.
CARO *fungoſa* in vulneribus unde? A. 195.
—— *Hujus* cura. A. 196.
CAROTIDUM *arteriarum* ortus, decurſus, & diviſio. A. 162.
—— *Harum* vulnerum prognoſis. A. ibid.
CARUNCULÆ quid? G. 353.
—— *Harum* ſymptomata, & effectus. G. ibid.
—— *Illæ* poſt gonorrhœam non adeo frequentes, ut vulgo creditur. G. 354. ad 357.
—— Variæ ad illas extirpandas *methodi*. G. 358. ad 360. 368. ad 370.
—— Apud *Jacobum Daran* quomodo tractentur? G. 360. ad 365.
CARUS quid? E. 72.
—— *Hujus* ab apoplexia, & lethargo diſparitas. E. 72. 73.
—— Cauſæ. E. 73.
—— Prognoſis. E. ibid. & 74.
—— Cura. E. 74.
CASEUS unde fiat? A. 79.
—— *Hujus* indoles. A. 82. 83.
—— Singularem viſcidi ſpeciem in corpore format. A. 82. 83.
—— Quomodo paretur? E. 218.
—— *Hujus abuſus* ad ſcorbutum diſponit. E. 219.
—— Curatum revocat. E. 234.
CATALEPSIS quid? E. 66.
—— *Hujus* a tetano, & apoplexia diſparitas. E. 67.
—— Signum pathognomicum. E. 66.
—— Cauſa proxima. E. 67.
—— Remotæ. E. 68. 69.
—— Effectus. E. 67.
—— Prognoſis, & exitus. E. 70. 71.
—— Cura *ope naturæ*. E. 70.
—— *Artis*. E. 71. 72.
—— *Catelepſis* atrophiæ cauſa. E. 70.
—— *Vera* in acutis raro obſervatur. E. 69.
—— *Cadaverum* inſpectio quid hic doceat? E. 69. 70.
CATAPHORA. Vid. Coma.
CATARRHI expoſitio. F. 233. 234. 235.
—— Symptomatum diverſitas unde? D. 53. 54.
—— *Hic* quando maxime affligat? & quibus familiaris? D. 54.
—— eſt ſæpe cauſa phthiſis. F. 2. 42.
—— *Catarrhalis* materiæ evacuatio ſuppreſſa podagrico noxia. F. 228.
CAUSOS. Vid. Febris *ardens*.
CAUTERIA *actualia* quæ dicantur? A. 203.
—— *Horum* in Hæmorrhagiis ſiſtendis uſus non eſt tutus. A. 203. 204.
—— In epilepſia quis? E. 136.
—— *His* plurimos morbos tentarunt *Veteres*. D. 189.
CAUTERIUM *potentiale* quid? A. 204.
—— Quibus conſtet? B. 148.
—— *Hujus* effectus. B. ibid.
CEREBELLUM crebro tutius defenditur. E. 34.
—— Inſigniter lædi poteſt ſuperſtite vita. E. ibid.
—— Hinc *huic ſoli* an motuum vitalium origo adſcribi poſſit? E. 35.
—— *Hujus vulnera* quando lethalia? A. 155.
—— Experimenta circa hanc rem facta. A. 154. 155.
CEREBRUM eſt ſenſoriorum ſenſorium. E. 34.
—— Locum habet, a quo omnes nervi ſenſibus & moribus voluntariis deſtinati originem habent. C. 135.
—— *Hujus actio* an decuſſata ſit? A. A. 259. ad 262. E. 54.
—— *Membranæ* in phreniticis ſubſcirrhoſæ ſunt repertæ. D. 36. 37.
—— *Cortex* in capitis vulneribus in *fungos* excreſcit. A. 251. 252.
—— Hi ante mortem ſubſidere ſolent. A. 275.
—— *Reſecti* cito recreſcunt *Celebri* actione illibata. A. 276.
—— Horum cura optima. A. 276.
—— Cerebrum inflammationi, & ſuppurationi ſubjectum eſt. A. 250. 251.
—— *Hujus vulnera* non ſemper ſunt lethalia. A. 155.
—— Horum diagnoſis, & effectus. A. 253.

—— *Cerebrum* quale in apoplecticis inventum? E. 39.
—— In maniacis quale? E. 179.
Cerevisiæ præparatio. A. 77. G. 491.
—— *Quæ* in rachitide laudetur ſpecies? In phthiſi *quæ*? F. 70. 71.
—— *Meracior* bene *fermentata* cardiacum movens optimum. C. 45.
—— Laudatur in glutinoſo ſpontaneo. C. ibid.
Chinæ *radix* non magni in lue uſus. G. 454. 455. 456.
Chirurgia eſt Medicinæ pars vetuſtiſſima. A. 136.
Chirurgo in Vulneribus quæ ſcitu neceſſaria? A. 138. 169. 172.
Chlorosis quomodo naſcatur? A. 76.
—— *Hujus initium* ubi conſpiciatur? E. 200.
—— *Hac* laborantes puellæ cur tumeant? A. 37.
—— Diagnoſis, prognoſis, & effectus. A. 77.
—— Cura. Vid. Glutinoſum *ſpontaneum*.
Cholera totum corpus ſubito exhaurire poteſt. C. 162.
—— *Hujus* cura. C. 169.
Chronicorum *morborum* cauſa generalis *duplex*. E. 75. 76.
—— *Prioris* cauſæ, & cura. E. 76. ad 81.
—— *Poſterioris* in fluidis effectus, & cura. E. 81. 82. 83.
—— Item in ſolidis. E. 82. 83.
—— *Utriuſque* cauſæ effectus. E. 83.
—— *Hos morbos* in quaſdam claſſes reducere cujus utilitatis? E. 83.
—— Regulæ in *his* Diæteticæ. E. 83. 84.
—— curandi methodus cur non adeo diverſa? E. 84.
—— Curæ generales. E. 84. ad 86.
—— Prognoſis. E. 85.
Chylificationis expoſitio. F. 247. 248.
Chylus in ſanguinem quomodo ingrediatur? D. 98.
—— Per venas meſeraicas non reſorbetur. A. 167.
—— *Ingreſſus* huic pro tempore ſupernatat, cum ſit levior. A. 113. C. 119.
—— Febriculam, & diſpnoeam levem facit. B. 258. D. 99.
—— In ſanguinem quomodo mutetur; A. 93. 94. 113.
—— Ex abdominali vulnere *effluens* quid deſignet? A. 294.
Cibi *vis* quid? C. 17.
—— *Cibi auſteri, duri, terreſtres* ad melancholiam diſponunt. E. 150.
—— *Ciborum horror* in acutis quid deſignet? C. 202. 203.
—— *Ciborum intropulſio* quid ſit? C. 110.
Cicatrix quid? A. 202. 203.
—— *Hujus naſcentis* ſigna. A. 203.
—— *Hanc* tractandi modus. A. 202. 203. B. 168. 169.
Cicutæ *aquaticæ* radix convulſiones lethales creavit. A. 216.
—— Epilepſiam. E. 123.
—— In his caſibus *vomitus* optima cura. A. 216. 217. E. 123.
—— Cicuta *Storkii* Luem ab omnia rebellem ſanavit. G. 457.
—— etiam arthritidem. G. 537.
—— Gonorrhœam inveteratam. G. 382.
—— Teſtem venereum ſcirrhoſum diſſolvit. G. 396.
Cinnabaris *ſuffumigia* in lue efficacia. G. 406. 407.
—— Sed non *tuta*. G. 408.
—— Hinc exoleverunt, niſi in malis topicis. G. 409.
Circulatorii *motus aucti* cauſæ. A. 94. ad 97.
—— Effectus. A. 96. ad 98.
—— Diagnoſis. A. 98. 99.
—— Cura. A. 98. ad 101.
—— *Ejus defectus* quos morbos producat? A. 101. Vid. Plethora.
Clamoris effectus. D. 99.
—— Eſt hæmoptyſis cauſa. F. 17.
Clavus quid? A. 109.
—— Vid. Callus.
Clysmata laudantur in apoplexia. E. 60. 63.
—— In diarrhœis. C. 170.
—— In febri ardente. C. 227. 228.
—— In flatibus. C. 92.
—— In hepatitide. D. 279. 281.
—— In Hydrophobia. E. 207.

— In ileo. D. 248.
— In nephritide. E. 24.
— In paraphrenitide. D. 194.
— In peripneumonia. D. 151.
— In pleuritide. D. 178.
— Ad partum diſponunt. F. 388.
— Febrium impetui moderamen afferunt. C. 46.
— In hoc caſu venæ ſectionibus feliciter ſubſtituuntur. C. ibid.
COCTA cur ſolum in morbis movenda, non *cruda*, niſi turgeant? C. 38.
— Per quas vias eliminari ſoleant? B. 256.
— Natura quomodo hic juvanda? C. 51. 52.
COCTIO in morbis quid dicatur? B. 88. 258.
— Quibus ſignis cognoſcatur? B. 89. C. 215.
— *Hujus* ab alimentorum *coctione* differentia. B. 258.
— *Hanc* febris ipſa facit. B. 258.
— A quibus turbari poſſit? B. 262.
— Determinatum temporis ſpatium requirit. C. 212.
CŒLIACA *paſſio* quid? C. 150.
COGITATIONES mutantur, mutato corpore. A. 140. 146. 147.
COLICÆ *pictonum* effectus. A. 140. 146. 147. C. 93.
— Medela. C. 93. 94.
COLICI qui dicantur? C. 95.
— Cur flatibus, & ructibus vexentur? C. ibid. & 96.
COLLYRIUM quid? B. 103.
COMA quid? C. 142.
— *Hujus* ſpecies *binæ*. C. ibid.
— *Harum* diſparitas. G. ibid. & 187.
— *poſterior* quibus familiaris. C. 142.
— *Comatis* cum ſomno naturali comparatio. C. ibid.
— Cauſæ. C. 143. 144.
— Cura. D. 144. 145.
— *Coma* cur abortientibus frequens? C. 143.
— *Comatoſis* gangræna a decubitu ſæpe accidit. C. 144.
COMBUSTIO unde? B. 163.
— *Hujus* effectus. B. 191. 192.
— Gradus quibus analogi? B. 164.
— Diagnoſis. B. 165.
— Prognoſis. B. ibid.
— Dura reſolutoria. B. 165. 166.
— In gangrænam *ituræ* cura. B. 166. ad 168.
— In cruſtas gangrænoſas, & ſphacelatas *acta* quomodo tractanda? B. 168.
— *Combuſtis* locis applicata remedia ſemper renovanda ſunt. B. 165.
— *Bullæ* eiſdem in locis occurrentes non ſemper gangrænæ præſentis indidicium dant. B. 166.
— Hæ non ſunt pertundendæ. B. 166. 167.
CONCEPTIONI aptiſſimum tempus quod? F. 299. 300.
— Fœminam ad *hanc* aptam eſſe, ſignum. F. 290.
— *Hujus factæ* diagnoſis. F. 329. 330.
CONCEPTUS *falſus*. F. 436. 437. 438.
— *Veri* varia ſedes. F. 409. 410.
CONCRETIONES *variæ* in corpore naſci poſſunt, morbis variis originem præbentes. A. 80. ad 81.
CONJUGIUM eſt ſummum ſubinde emenagogum. F. 326.
CONSUETUDO in omnibus, tum & in morbis conſideranda. A. 187. 188.
CONSUMPTIO quid? A. 86. 87.
CONTAGIUM. Vid. Epidemìa.
CONTUSIO quid? B. 1.
— *Hujus* effectus. B. 1. ad 5.
— Diagnoſis. B. 6. 7.
— Prognoſis. B. 5. 7.
— Cura. B. 7. ad 12.
CONVULSIO quid? A. 218.
— *Hujus* a tremore diſparitas. A. ibid.
— A vulnere *provenientis* cauſæ. A. 219.
— Effectus. A. 220.
— Cura. A. 220. 221.
— *Hæc* vulneri superveniens, *lethalis*. A. 220.
— Si Hemorrhagiæ, antiſpaſmodicis exacerbatur. A. 221.
— Convulſionis *febrilis* cauſæ. C. 148. 149.
— Diagnoſis. C. 149.

—— Effectus. C. ibid. & 150.
—— Prognoſis. C. 149. ad 153.
—— Cura. C. 153. ad 154.
—— Convulſiones fiunt vel a repletione, vel ab inanitione. C. 149.
—— In febribus raro fiunt abſque delirio. C. 152.
—— *Convulſioni* febrem ſuccedere præſtat, quam febri *convulſionem*. C. 150.
—— Cerebro inflammato ſi ſuperveniat, unde, & cur *peſſima*? C. 152.
—— *Convulſiones* internæ tertianæ paroxiſmo junioribus *unde?* C. 244.
—— Pueris febricitantibus quando fiant? C. 150.
—— His minus *periculoſæ*, quam adultis. A. 60. 61.
—— *Epilepticæ* infantibus ſub variolarum initio cur? & cujus ominis? G. 35.
Cor eſt muſculus. A. 95.
—— In pericardio *liberum* hæret. A. 156.
—— *Hujus nervi* an ſenſui, vel motui magis inſerviant? A. 95.
—— *Cor* originem, & fontem vitalis motus habet. A. 36.
—— *ejus motus* miræ proprietates. A. 13.
—— *Hujus* explicatio. B. 241. 242. 243. 244.
—— *Hunc* variæ excitant, & accelerant cauſæ. A. 95.
—— Mentis imperio non ſubjacet. B. 244.
—— Id ab omnibus vaſis reſectum movere pergit. A. 24.
—— Lateris vitale principium habet in ſe. A. 24.
—— Sibi parat motus ſui cauſam per intermedium Cerebellum. B. 244.
—— *Ejus actio* cui impendatur? A. 96.
—— In quo conſiſtat? A. 175.
—— Diaſtole, & Syſtole ex quibus intelligantur? A. 156.
—— *exſecti*, ſuperſtite in animalibus vita, experimenta. A. 158.
—— *Vulnera*, quæ lethalia? A. 157. ad 159.
—— Ulceribus *eroſi* *iuventi* exempla. C. 106.
Cordis *Aneuriſma* quid? A. 175.
—— *Hujus* ortus, & cauſæ. A. ibid. & 176.
—— Diagnoſis, & effectus. A. 176.
—— Medela. A. 177.
—— Cordis *palpitatio* in ſenibus unde? A. 45.
—— *Hæc* ſyncopen paſſis frequens eſt. A. 46.
Coriago quid? D. 142.
—— *Hujus* cura. D. 143.
Corpora per fluidum mota reſiſtentiam patiuntur. D. 99.
—— *Hæc* augentur pro aucta velocitate. D. ibid.
—— *Bibula ſicca* dum madefiunt, ingenti vi partes, quibus coercentur, a contactu removent. A. 225.
—— *Corpora* pro maxima parte fluidis conſtantia ingentem etiam duritiem habere poſſunt. B. 93.
Corpus *humanum* eſt ſui ſanguinis opifex. A. 93. 94.
—— Ita *factum* eſt, ut nequidem ſtimulum minorem ferre ſine moleſtia poſſit. C. 6.
—— *Corpus* muliebre *Virili* laxius eſt. A. 48. B. 132.
—— A leviſſimis cauſis mutatur. A. 114. B. 132.
Corrodentia quid? A. 196.
—— *Horum* effectus. A. ibid.
—— *His* utendi modus. A. 197.
Corrosiva. Vid. Cauterium *potentiale*.
Corrosivum vulgare *Chirurgorum* quibus conſtet? B. 100.
Cortex *Peruvianus* Hæmicraniam periodicam ſanavit. C. 249.
—— In gangræna, & ſphacelo laudatur. B. 141.
—— In hæmoptyſi. F. 27.
—— In phthiſi. F. 65. 66. 69.
—— In variolis qua ratione *dandus*? G. 102.
—— In hyſterico, & hypochondriaco morbo quem uſum habeat? C. 244. D. 12.
—— Alvum quandoque promovet. D. 15.
—— In febribus intermittentibus quando

do indicatus? quando non? D. 10. ad 15.
—— Qua forma *dandus*, & quo febris tempore? D. 16. 17.
—— Qua doſi? D. 17. 18.
—— *Præmaturus ejuſdem uſus* quæ mala creet? B. 263. 264. D. 13. 14.
—— Coctionem fert abſque jactura. D. 16.
—— Dum intermittentem tollit, quid agere videatur? C. 251.
—— *Hujus efficacia* non a vi roborante, ſed ab alia pendet. D. 14.
—— Uſui *ejuſdem* obſunt lecti calor, & calefacientia. D. 17.
—— *Hic* nimium *protractus* Rheumatiſmum ſcorbuticum facit. D. 14.
—— Hujus cura. D. ibid.
—— In continuis epidemicis, & morbis inflammatoriis plane obeſt. D. 17. C. 23.
CORYZA quid? A. 73.
CRANIUM. Vid. Calvaria.
CRAPULA epilepſiæ cauſa. E. 123.
CRISIS quid? B. 259.
—— *Bona, mala, imperfecta* quid? B. 260.
CRISIUM in morbis obſervatio ſummi uſus. B. 262. 263.
—— *Criſis* acceſſionem præcedens nox cur moleſta, ſubſequens autem levior. C. 6.
—— *Criſis* per vomitum ſolum, ſine diarrhœa comite raro obſervatur. C. 8.
—— *Criſes imperfectæ* recidivas faciunt. B. 261. 262. C. 209. 210.
—— *Criſes* in omnibus morbis non fiunt; & inde quid ſequatur? B. 261. C. 210.
CRITICÆ *perturbationes* quid? E. 362.
—— *Evacuationes* quæ optimæ? B. ibid. & C. 212.
—— *Critica materia* non ſemper, at ſemel e corpore eliminatur. B. 261. 262.
—— Quotuplici modo in variis corporis partibus colligatur? B. 273.
—— De cæteris vid. Dies *critici*.
CUCUPHÆ ex *Cephalicis* in apoplexia quando indicatæ? E. 65.
CUCURBITARUM duo genera ſunt. C. 92.
—— *Quæ* optimæ? C. ibid.
—— Quomodo agant? B. 78. 79. 130. C. 92. 93. E. 57.
—— Laudantur in apoplexia. E. 63.
—— In gangræna. B. 130.
—— In paralyſi, & præcipue *his ſi juncta ſcarificatio*. E. 107.
—— In inflammatione. B. 78.
—— Laudantur in phrenitide. D. 42.
—— In ſpaſmis a flatibus. C. 92.
—— In rumpenda vomica. E. 263.
—— In hæmorrhagia narium. C. 209.
—— Denique in paralyſi, & præſertim cum *ſcarificatione*. E. 107.
—— Similes in angina inflammatoria applicantur. D. 76. 79.
—— Cum vel ſine *ſcarificatione* venæ ſectioni feliciter *ſubſtitutæ* ſunt in peripneumonia vera. D. 135.
CUPRI vis in apoplexia. E. 133.
CURATIO ſpecifica quid? E. 171.
CURATIONEM *morborum* qui optime inſtituat? C. 138.
CUTIS in omni vulnere, & ulcere ſemper conſervanda. A. 233.
—— Hujus *albedo*, *flavedo* & ex *flavovirideſcens* color in cachecticis unde? E. 245.
—— Color *ruber* an inculpatus ſanguinis boni teſtis? E. ibid.
—— *Ejus* raritas, alvi denſitas unde? B. 251. C. 171.
CYNANTHROPIA quid? E. 235.

D

DEBILITAS *febrilis* quid? C. 104.
—— *Hujus* a paralyſi diſparitas. C. 104. 105.
—— Cauſa proxima. C. 105.
—— Remotæ. C. 105. ad 107.
—— Diagnoſis. C. 107. ad 111.
—— Prognoſis. C. 115.
—— Cura. C. 111. ad 114.
—— Debilitas in morborum initio unde? C. 114.
—— In *hac* quæ laudata? C. ibid.
—— In parturiente partum retardat. F. 383. 384.
—— Quæ tunc facienda? F. ibid.
—— Debilitas *Vaſorum*, *fibrarum*, & *viſce-*

viſcerum. Vid. Vaſa, Fibræ, & Viſcera.
Decrementi in ſenibus ratio. A. 61.
Decubitus in morbis *bonus* quis? C. 192.
—— Quis *malus*? C. ibid.
—— Moribundorum qualis? C. ibid.
—— *Diurnus* renum morbos producit. E. 22.
—— Calculo generando favet. G. 193. 194. 195.
—— In ventrem *pronus* in morbis quid indicet? C. 17.
—— In latus læſum *tolerabilis*, in ſanum autem *impoſſibilis*, vulnerato pectore quid denotet? B. 126. 127.
Deglutitio *impoſſibilis* in hydrophobia unde? E. 202.
Delirare quid? C. 133.
—— *Delirans* ex terrore ſæpe reſipiſcit. C. 140. 141.
—— *Delirantibus* cur elicienda intentio? C. 141.
—— *Hi* cur animi affectibus *tentandi*? C. ibid.
—— An in luce, vel tenebris *ſervandi*? C. ibid.
Delirium quid? A. 91. 98. C. 132.
—— *Hujus* a phrenitide diſparitas. C. ibid.
—— *Deliriorum* varia ſunt genera. C. 134.
—— Delirii *febrilis* cauſæ, & diagnoſis. C. 135. ad 137.
—— *Futuri* ſigna. C. 138.
—— Cura. C. 138. ad 142.
—— *Delirii* frequens cauſa hæret circa præcordia. C. 135. ad. 137.
—— *Hujus* ſigna. C. 137. 138.
—— *Deliria* in morbis acutis quid denotent? B. 126.
—— Cum *riſu*, *ſtudio*, aut circa *neceſſaria* quid? C. 135.
—— Circa unam rem *mala*. E. 220.
—— *Delirium* in variolis cujus prognoſis? G. 67. 68.
Dementia quid? E 171.
—— *Hujus* ex melancholia natæ prognoſis. E. ibid.
Demulcentia melancholicis bona. E. 154. ad 156.
Dentes carioſi ſcorbutum produnt. E. 223.
—— *Exſiccati*, *lentore tecti* in febribus quid indicent? C. 42.
—— *Dentium* ſtridor in morbis quid denotet? C. 138. D. 34.
Dentitio. F. 542. ad 544.
—— *Hujus imminentis*, vel jam *incœptæ* ſigna. F. 545.
—— *Stadium* duplex. F. 545. 546.
—— Effectus. *F*. 545. 546.
—— Indicatio. F. 546.
—— Cura. F. 546. ad 548.
—— *Dentitio* epilepſiæ cauſa. E. 122. 123.
Depurantia quid? B. 199.
Derivantia quid? A. 127.
Desipientia levis quid? D. 65.
—— Quid ferina? C. 134.
—— *Deſipientiæ debilitatorum* cur peſſimæ? C. 110.
Despumationis *tempus* in intermittentibus quid? C. 238.
Diabetes quid? C. 108.
—— *Hujus* ſpecies. C. 108. 109.
—— Harum periculoſior quæ? C. 109.
—— *Ejuſdem* cura. C. 109. 110.
ΔΙΑΒΡΕΣΙΣ Definitio, & Diagnoſis. F. 3. 4.
Diacodiata alvum ſtrictiorem reddunt. E. 162.
—— *Horum* in calore febrili uſus quis? C. 127. Vid. Narcotica, Opium.
Diæta pro vario vitæ tempore varia? A. 62.
—— Item pro varia anni tempeſtate. A. 187.
Diagnosis *morbi* quid? A. 37. C. 11.
—— *Hujus firmitas* unde? C. ibid.
Diaphoresis eſt naturæ methodus, qua noxia expellit. C. 6.
—— *Hanc*, ut natura, ars regere neſcit. C. ibid.
Diaphoretica quid? B. 133. Vid. Sudorifera.
Diaphragmatis *notio* exacta haberi debet, ut thoracis vulnus determinari rite poſſit. A. 274.
—— *Ejuſdem* deſcriptio. A. 287. D. 193.

—— Semper tenſum eſt, etiam ſi non agat. D. ibid.
—— *Ejus vulnera*, & horum prognoſis. A. 165. 166.
—— Vomica ſurſum rupta empyematis cauſa. E. 257. 258.
ΔιαΠεΔεΣιΣ quid? F. 21. 22.
Diarrhœa quid? C. 159.
—— *Hujus* materia. C. 160. 161.
—— Ex quibus locis hæc veniat? C. 161. 162.
—— Remotiſſima etiam viſcera purgat. C. 5.
—— Cauſæ. C. 162. ad 164.
—— *Diarrhœæ* diverſitas unde? C. 164. 165.
—— Prognoſis. C. 164. ad 166.
—— Effectus. C. 166. ad 168.
—— An *ſinenda*, an *ſupprimenda*? Cur pro curatione ſciendum? C. 168.
—— *Tollendæ* cura. C. 168. ad 173.
—— *Diarrhœa* in hydrope, quando *bona*? C. 160.
—— Quandoque eſt hydropis cauſa. F. 145.
—— In acutorum initio ſæpe *funeſta*. C. 165.
—— Pleuritidi, aut peripneumoniæ *ſuccedens* quid indicet? C. ibid.
—— Ophtalmiam *concomitans* quid? G. ibid.
—— *Diarrhœa*, an *ſalutaris* futura ſit, an non, unde judicari poſſit? C. 166. 167.
—— In pleuritide quæ *bona*? *mala* quæ? D. 166.
—— Paraliticis conducit. E. 99. 104. 105.
—— Scorbuticis autem quando? E. 227.
—— *Diarrhœa infantum* quomodo tractanda? C. 168. 169.
—— *Scorbuticorum* quomodo? C. 171.
—— *Artificialis* in apoplexiæ ſanguineæ metu laudatur. E. 81.
—— *Spontanea*, imo *provocata* in variolis ſæpe bona. G. 70. 98. ad 100.
—— Diarrhœa ad *matulam*. Vid. Diabetes.
Diascordii *Sylvii* compoſitio, & vis. G. 426.
Dies in morbis quid vocetur? C. 213.
—— Dies *critici* quid? C. 209.
—— *Horum* enumeratio. C. 210. 211. 214.
—— *Dies ſeptimus* cur inter *criticos* maxime inſignis. C. 209.
—— *Duodecimus*, & *decimus ſextus* cur e criticorum numero expungantur; C. ibid.
—— *Quartus*, & *ſeptimus* ſingularum ſeptimanarum cur reliquos antecellant? C. 210. 213.
—— *Decimus ſeptimus* etiam valde celebris eſt. C. 214.
—— *Vigeſimus primus* e *criticorum* numero cur eximatur? C. ibid.
—— An revera non ſit *criticus*? C. 214.
—— *Critici veri* qui dicendi? C. 211.
—— *Coincidentes* qui? C. ibid.
—— *Hi* in primo ſeptenario qui ſint? C. ibid.
—— In ſecundo autem quis? C. ibid.
—— *Coincidentium* efficacia poſt decimum quartum *diem* quare evaneſcat? C. ibid.
—— Dierum criticorum obſervatio exacta ſummi in medicina uſus. C. 212. 213.
—— Ad *horum* diſtinctionem requiritur principium morbi cognitum. C. 213.
—— Id unde habeatur? B. 267.
—— *Horum* ordo quis? C. 213. 214.
—— Diſtinctio non eſt ex numerorum proprietate, ſed ex obſervatione nata. C. 214.
—— *Critici*, qui dimidium ſeptimanæ comprehendunt, vel illam finiunt, quid differentiæ habeant? C. 214. 215.
—— *Dies ſeptimus* inter criticos licet *ſecundus*, excellentia tamen *primarius* eſt. C. 215.
—— *Quartus* quandoque decretorius, quando index? & *ſextus* cur infamis? C. ibid.
—— *Dies quaternarii*, & *ſeptenarii* quando judicent, & quando *ſeptenarii ſoli*? C. ibid.
—— *Critici* in epidemicis qui ſint? C. ibid.

—— *Dies indices* qui vocentur? C. 215.
—— *Qui* ſint? & quid utilitatis quoad prognoſim habeant? C. 215. ad 217.
—— *Dies quartus* quando index *ſexti*? C. 217.
DIGERENTIA *Chirurgorum* quid? A. 196.
—— *Horum* ab abſtergentibus diſparitas. A. ibid.
DIGESTIO ut bona fiat, quæ requirantur? B. 230. 266.
—— *Hujus* impedimenta, & inde ſequelæ. B. 230.
—— Digeſtio *ciborum prima* quid? A. 67.
—— *Hujus*, & *ſecundæ* effectus. A. ibid.
—— Digeſtio in vulneribus quid? A. 143.
DILACERATIO quid? B. 1.
DILUENTIA quid? A. 48.
—— *Hujus* actio quæ? C. 154.
—— Cur optime agant, ſi *calida*? C. 24.
—— Efficacia quibus promoveatur? C. 50. 51.
—— Cur ſæpe ſine fructu in acutis potentur? C. 157.
—— Melancholicis cur tantum proſint? E. 154. ad 156.
DIPLOE quid? A. 142.
—— *Hujus* affectæ effectus. A. ibid.
DISTORSIO quid? A. 109.
DISTRACTIO quid? A. ibid.
DIURETICA in hydrope bona. F. 190. ad 193.
—— *Acriora* calculum non promovent. E. 25.
—— In gonorrhœa nocent. G. 384.
DOLOR verbis explicari non poteſt. C. 63.
—— *Hujus* idea. A. 208. 209.
—— Varietas. A. 209.
—— Proprietas. A. 209. 210.
—— Cauſa proxima. A. 210.
—— Remotæ. A. 210. ad 212.
—— Cauſarum ablatio. A. 213. ad 215.
—— Senſus ablatio. A. 215. 218.
—— *Dolor* quibus in morbis emollientiſſimis tollatur? in quibus intendatur? A. 213. 214.
—— *ejus* cauſa ſine ſenſu ſubinde adeſt. A. 215.
—— *Dolor punctorius* quis dicatur? B 63.
—— *Dolor* in parte inflammata *acerrimus*, ſubito evaneſcens, quale ſignum? B. 71. 72.
—— *Acutus* non eſt de peripneumoniæ natura. D. 105. 106. 107.
—— *Dolores magni*, *periodici*, epilepſiæ cauſa. E. 160.
—— *Varii*, *Vagi* Scorbuticis familiares. E. 223.
—— *Horum* ſigna. E. ibid.
—— *Lancinantes* quomodo ſcorbuticos torqueant? E. 226.
—— A lue Venerea ut diſtinguantur? E. ibid.
—— *Inflammatorii* cum febre acuta absque bonis ſignis evaneſcentes cur phrenitici? D. 27.
—— *Dolor dorſi* in qua anginæ ſpecie ſentiatur? D. 90.
DROPACES quid? E. 107.
DYSENTERIA quid? C. 159. 160. D. 259.
—— *Hujus* variæ, & miræ cauſæ. D. 259.
—— Signum pathognomicum. C. 166. 167.
—— Eſt quandoque contagioſa. C. 173. G. 13.
—— Exempla. D. 259.
—— *Dyſenteria* hydropis cauſa. F. 144. 145.
—— Lienteriæ. C. 168.
—— In inflammatione inteſtini recti quæ bona, & quando? D. 246. 247.
—— Purulenta in inteſtinorum inflammatione quid indicet? D. 253.
—— *Ejus* cura. D. 254.
—— *Fœtida*, *cinerica* &c. ſi fuerit, quid denotet? D. 254.
—— Item quid *acerrima*, & *aſſidua*? D. 257.
—— *Scorbutica* quomodo tractanda? C. 173.
—— *Hæc* quando lethalis? E. 227.
—— Dyſenteria manialis proficua. E. 180.
—— *Suppreſſa* quando maniæ metum incutiat? E. ibid.
—— *Dyſenteria* nullum ſpecificum, & univerſale remedinm admittit. *Hujus* ergo cura quæ? Vid. Diarrhœa.

—— Dyſenterica *febris* quid? E. 7.
—— *Hæc* ad aphthas producendas *prona*. E. ibid.
—— Dyſenteria *Hepatica* quid? D. 232.
—— *Hujus* prognoſis. D. ibid.
Dyspnoea in hydrope mala. F. 149.
—— *Quæ* continuo affligit, an non a fibrarum meſochondriacarum paralyſi? E. 92.
—— *Quæ* poſt paſtum contingit, unde? D. 98. 99.
Dysuriæ cauſæ. G. 353. ad 357.
—— Cura. G. 368.
ΔΥΣΦΟΡΙΑ criſim præcedens quando de die, quando de nocte obſervetur? C. 7.

E

Ebrietas convulſionem lethalem creare poteſt. E. 119.
—— Hydropem. F. 147.
—— Obmuteſcentiam. B. 249.
—— Peripneumoniam notam. D. 198.
—— Soporem. E. 72.
Ebriosus qui vocetur? C. 34. 35.
—— Cur non ſimul & ſemel a potu ſit arcendus, & quando id tentandum? C. 35.
Ebrius qui dicatur? C. 34. 35.
Ebullitionis tempus in intermittentibus quid? C. 238.
—— *Hujus* a vigore acutorum diverſitas. C. ibid.
Ecchymosis quid? B. 2. F. 22.
Eccoprotica quid? A. 294.
Educatio varia quomodo corpus mutet? A. 37.
Effluviorum ſubtilitas quanta? B. 131.
—— *Putridorum* effectus. B. 132.
Electricæ vis in corpus effectus qui? E. 136.
—— *Hæc* paralyticis partibus cum ſucceſſu applicatur. E. 103. 104.
—— Dolores rheumaticos diſſipavit poſtea redituros. G. 543.
Elementa quid? A. 33.
—— *Horum* proprietates. A. ibid.
Elephantiasis ad ſcorbutum an referri poſſit? E. 225.
Embrocatio fit in paralyſi. E. 106.
—— In mania. E. 184.
—— Tumores ad cætera rebelles diſſipavit. A. 122. B. 229.
Emenagoga caute porrigenda. F. 325. 328.
Emetica (Vid. Vomitoria, Emollientia) quid? A. 60.
—— In delirio febrili, *applicata* capiti, *utilia*. C. 139.
—— In angina aquoſa quando conveniant? D. 56. 57.
—— Calculo expellendo favent. G. 236.
Emmotòi qui dicantur? E. 27.
Emphysema quid? A 230.
—— *Hujus* ſedes. A. ibid. F. 206.
—— Cauſæ. A. 231.
—— Cura. A. ibid. F. 206.
—— Vulnera thoracis ſæpe comitatur. A. 231.
—— Et tunc quid denotet? A. 282.
ΕΜΠΡΩΣΘΟΤΟΝΟΣ quid? A. 218. E. 144.
—— *Hujus* ab epilepſia diſparitas. E. 144.
Empyema quid? A. 53. 54. E. 256.
—— *Hujus* cauſa proxima. E. ibid.
—— Remotæ, & ſedes. E. 256. ad 258.
—— Signa futuri. E. 258.
—— Præſentis. E. 258. ad 260.
—— Effectus. E. 260. ad 262.
—— Cura. E. 263. ad 265.
—— *Ejus* in mortem *tranſitus* certum tempus an determinari poſſit? E. 262.
—— Empyema hydropis cauſa. F. 146.
Encephalon quid? A. 168.
—— *Hujus* vulnera. Vid. Calvaria.
Endemius *morbus* quid? G. 3. 146.
Ens *Veneris Boilei* ſanavit rachitidem. G. 499. 500. 501.
—— Qua ratione agat? G. 500. 501.
Ephemera *febris* quid? C. 181.
—— Una *ſalutaris*; altera *peſtilentialis*. C. 181. 182.
—— *Salutaris* cauſæ. C. 182.
—— Diagnoſis. C. ibid. & 182. 183.
—— Prognoſis. G. 119.
—— Cura. C. 183. 184.
—— Qua diei hora ad ſtatum perveniat? C. 182.

— Ab

—— Ab intermittenti paroxiſmo qua ratione diſtinguatur? C. ibid.
—— *Peſtilentialis*, ſive *Britannica* prognoſis. G. 119.
Epidemicæ febres, vid. Febris.
Epidemicus *morbus* quid? G. 3. 146.
—— *Epidemici morbi* manifeſtas ſubinde cauſas habent. G. 13. 14.
—— *Horum* cauſa proxima. G. 139. ad 146.
—— Remotæ. G. 123. ad 139.
—— Natura unde cognoſcatur? G. 146. 147.
—— *Epidemicum morboſum* in aere hærens varium eſt. G. 137.
—— An per infecta propagetur? G. 138.
—— In aere *natum*, an ſemper hujus ope poſtea communicetur? G. 140.
—— Natum ſemel *contagium* vim exercere poteſt, mutata etiam aeris conditione. G. 141.
—— Mora acrius an fiat? G. 142. 143. 144.
—— Sine cauſa prædiſponente, ad morbum contagioſum producendum non ſufficit. G. 145.
—— *Epidemica* conſtitutio ad phthiſim producendam conducit. D. 186.
—— *Epidemicus morbus* prædominans in alios *intercurrentes* imperium exercet. G. 120.
—— *Hi* quomodo curandi? G. 120. 121. 122.
—— *Epidemicos* curaturo quæ obſervanda? & agenda? G. 147. ad 156.
—— Magna perſpicacia, & attentione opus. G. 152.
Epidermidis natura. B. 122.
ΕΠΙΓΕΝΟΜΕΝΟΝ quid? C. 52.
Epilepsia quid? E. 108.
—— Variorum *ejus* nominum ratio. E. 107. 108.
—— Modo ad chronicos, ad acutos modo morbos *referenda*. E. 109. 110.
—— Pro quo morbo olim *habita* ſit? E. 110. 111.
—— *Exquiſitiſſimæ* ſymptomatum expoſitio. E. 111. 112.
—— *Chronica* quid? E. 112.
—— *Hujus* varia ſunt intervalla. E. ibid.
—— Reciprocorum paroxiſmorum cauſæ. E. 190.
—— *Acuta* quid? E. 112.
—— Epilepſiæ cauſa proxima ubi hæreat? E. 114. 142. 143. 144.
—— Remotæ. E. 116. ad 125.
—— Sectiones anatomicæ quid circa has cauſas doceant? E. 125. 126.
—— Diagnoſis rite tenenda quæ? E. 109.
—— Effectus. E. 126. ad 129.
—— Prognoſis. E. 115. 129. ad 131.
—— Indicatio. E. 131. 132.
—— Cura ſecundum cauſas. E. 129. ad 141.
—— Specifica, & methodi variæ in epilepſiæ cura, ſunt varia. E. 141. 142.
—— *Epilepſiæ* cauſa diu latere poteſt antequam in actum erumpat. E. 116. 126.
—— *Hac* correpti rarius in paroxyſmi vigore, ſæpius in fine moriuntur. E. 127.
—— Cur in fine ejuſdem ſomnum apoplecticum habeant? E. 128.
—— Sub paroxyſmo cur alvus, urina, ſemen, imo ſanguis exprimatur? E. 128.
—— Sub eodem quid agendum? E. 140. 141.
—— Sub fine quid? E. 141.
—— *Epilepſia hæreditaria* quid? E. 129.
—— *Ejus* prognoſis. E. 130.
—— Circa quod ætatis tempus *ſe* manifeſtet? E. 116. 130.
—— *Hujus labes* cur ex avo in nepotem tranſeat, incolumi filio? E. 116. 130.
—— *Idiopathica* quid? E. 130.
—— *Ejus* prognoſis. E. 130.
—— *Sympathica* quid? E. 130. 131.
—— *Hujus* ab *idiopathica* diſparitas. E. 131.
—— Prognoſis. E. ibid. & 131.
—— *Epilepſiæ* generalis cura cur non detur? E. 131.
—— *Quotuplex*? E. 132.
—— *Radicalis* quid? E. ibid.

— *Epilepſiæ* infantum per ætatem facilius curabiles quæ? quæ minus? E. ibid.
Epiphysis quid? B. 36.
— *Hujus* ab oſſis corpore ſolutæ curatio difficilior, quam in luxatione. B. ibid.
Epispastica quid? B. 79.
— *Horum* in corpus actio quæ? C. 138. E. 57.
— Laudantur in apoplexia. E. 60. 61.
— In Catalepſi. E. 71.
— In delirio febrili. C. 138. 139.
— In epilepſia. E. 136.
— In phrenitide. D. 42.
— Cur tanti fiant in capitis morbis? C. 113.
Epithemata in intermittentibus adhibentur. D. 18.
— *Cardiaca* quibus corporis locis applicanda? B. 133.
Equitatio laudatur in chronicis morbis. E. 19. 85.
— In fibra debili curanda. A. 41. 55. 124.
— In hectica febri. D. 259.
— In melancholia. E. 175.
— In pulmonum ulcere. D. 143.
— *Ejuſdem abuſus* effectus. E. 19. 20. 99.
— *Fortis* adverſo vento, & frigido *factæ* effectus. D. 65. 101.
Error *loci* quid? A. 107. 115.
— Quomodo fiat? A. 115. 116.
Eruptiones in infantibus cur prudenter tractandæ? E. 124. 125.
Erysipelas quid? A. 229. B. 60.
— *Hujus* ſedes. B. 273. 274. C. 174.
— Prognoſis. B. 273. C. 174. D. 79.
— Febrem *ſuperveniens*, eam plerumque ſolvit. B. 273.
— Populariter quandoque graſſatur. B. ibid.
— Ne introvertatur, quid agendum? D. 79.
— Eryſipelas *phlegmonodes* quid? B. 60.
Erysipelatosa *febris* quid? Signa diſtinctiva habet nulla. B. 273.
— Quo anni tempore frequentior? B. ibid.
— *Eryſipelatoſæ febris* alia ſpecies exanthematibus febrilibus analoga. C. 174.
— *Hujus* cauſæ, ſigna, & effectus. C. 174. 175.
Eschera *gangrænoſa* quid? B. 138.
— *Hujus* a vivo ſeparatio quomodo fiat? B. 138. ad 140.
Evacuantium *abuſus* ſequelæ. D. 5. 8. E. 232.
— *His*, & ſimilibus exhauſti quomodo refocillandi? C. 111. 112.
Evacuationes *neceſſariæ* in ſanis etiam dantur, hinc non ſupprimendæ. B. 250.
— Maxime ſolemnes quæ? B. 251. C. 31.
— *Harum ſuppreſſarum* effectus. A. 35. 36. B. 250. C. 36. E. 89. 123. 124. 244. F. 15.
— Per alias vias non ſupplentur integre. E. 132.
— Cura. C. 36.
— *Morboſarum ſuppreſſarum* effectus. E. 124. 125.
— Cura. C. 37.
ΕΞΑΝΘΗΜΑΤΑ quid? C. 173. 174.
— *Exanthematum febrilium* cauſæ, materies, & nomina. C. 174. ad 178.
— Diagnoſis, & prognoſis. C. 178.
— Cura. C. 179.
— Antequam erumpant in ſolutum, epilepticum quandoque producunt. E. 122. 123.
— *Item* dum retrocedunt. E. ibid.
— *His* erumpentibus, ſi convulſiones, coma adſint, quid agendum? C. 179.
— *Purpurea*, *livida* quomodo a maculis ſcorbuticis diſtinguantur? C. 196.
— *Exanthematicæ* eruptiones miræ per cutim ſanis quandoque fiunt. C. 179.
— In *his* quid agendum? C. ibid.
Excrementa. Vid. Evacuationes.
Excreta humorum indolem ſequuntur. E. 155.
— In acrimonia alcalina, acida, & muriatica quæ ſint? E. ibid.
— Ex *horum inſpectione* acrimonia a perito detegi poteſt. E. ibid.
Exercitii uſus. B. 253.
— *Hoc* corpora leviora fiunt. B. ibid.
— Quibus proſit? A. 55. 56. E. 98. 99.

—— *Protracti* noxæ. B. 253.
—— *Exercitia* pulmonum *violenta* quæ mala creent? D. 99.
—— *Exercitata denſa corpora* pleuritide, & peripneumonia cur citius, quam non exercitata pereant? B. 266.
Exhalationes murorum *humidæ* ſcorbuti cauſa. E. 218.
Exhorrescentiæ *tempus* in intermittentibus quid? C. 235.
Exomphalos effectus hydropis. F. 154. 155.
Exostosis quid? B. 222. G. 374.
—— *Hujus* cauſæ, & prognoſis. B. 223.
—— Cura. B. ibid. & 224.
Extensio *membri* in fracturis quomodo fiat? B. 24. 25.
—— *Extenſum membrum* quomodo reſtituatur? B. 27.
—— *Hujus* operationis rite inſtitutæ diagnoſis. B. 27. 28.
—— Reſtitutum membrum quomodo in ſitu retinendum? B. 28.
Extirpatio quando inſtituenda? B. 149.
—— In quo loco? B. 150.
—— *Hujus* definitio. B. 151.
—— Ad hujus operationis adminiſtrationem quid requiratur? B. 153. ad 156.
—— *Operationis* expoſitio. B. 156. ad 158.
—— Symptomatum hanc ſequentium cura. B. 158. ad 163.

F

Facies in empycis cur rubeat? E. 252. 253.
—— *Hujus* diſtorſiones quid præſagiant? E. 96.
—— Faciei *Hippocraticæ* deſcriptio. E. E. 262.
—— *Hæc* in empyemate quid indicet? E. ibid.
Fames quid? B. 255.
—— Diu *tolerata* febrim facit. B. ibid.
—— Quamdiu protrahi poſſit ſuperſtite vita? B. ibid.
—— Moleſtius fertur a bilioſis; a pituitoſis autem facilius. C. 20.
—— Eſt ciborum optimum condimentum. B. 249.
—— Eorum doſim determinat. E. 84.
—— In ſcorbutico *perſeverans* unde? E. 227.
Farinacea quibus cachecticis proſint? quibus obſint? E. 249.
—— Glutinoſum in corpore producunt. A. 73.
—— *Cruda* non *fermentata* ſcorbuti cauſa. E. 218.
—— Ad maturandos abſceſſus proſunt. B. 90.
Fasciarum *uſus* in roboranda fibra debili *bonus*. A. 42. 110.
—— Pro oſſis fracturæ varietate, *variæ* eſſe debent. B. 28. 29.
—— Harum proprietates requiſitæ quales? B. 29.
—— Nimis *adſtrictarum* effectus. A. 110. B. 30. 31.
—— Qua ratione in pleuritide juvent? D. 153. 154.
—— *Harum* in infantibus uſus, & adhibendi modus. F. 488. 489.
—— *Hiſce* abdomen, & pectus continuo *ſtrictum* phthiſis cauſæ. F. 7. 8.
Febris in genere quid? B. 232.
—— Qualis morbus? 232. ad 234.
—— *Febre* pauci tota vita immunes vivunt, pauci etiam abſque febre moriuntur. B. 232.
—— *Febris* varios morbos ſanavit. B. 233. 267. E. 52. 53. 99.
—— Nam eſt naturæ inſtrumentum, quo partes impuræ a puris ſeparantur. B. 233.
—— Hinc ſæpe a Medicis in hunc ſcopum excitatur. B. 266. 267.
—— *Febris natura* cur adeo abdita? B. 234.
—— Quomodo *indaganda*? C. 234. 235.
—— Unde *cognoſcenda*? B. 238.
—— Adeſt, licet ſæpe nullus obſervetur calor. B. 239.
—— *Hujus* diagnoſis. B. 212. 213. C. 11.
—— Signum pathognomicum. B. 239. ad 240.
—— Cauſa proxima. B. 240. ad 242.

—— Remotæ. B. 247. ad 257.
—— Effectus. B. 257. ad 266.
—— Prognoſis. B. 266. 267. C. 11.
—— Exitus in *mortem*. B. 270. ad 272.
—— In alium *morbum*. B. 272. ad 275.
—— In *ſanitatem*. C. 5. ad 10.
—— Quando ultimus hic exitus obtineatur, & quotuplici modo is fiat? C. ibid.
—— Qua ratione hi exitus varii præſagiri poſſint? C. 10. 11.
—— Indicatio curatoria *quadruplex*. C. 11. ad 13.
—— Cura *primæ*. C. 14. ad 21.
—— *Secundæ*. C. 21. ad 41.
—— *Tertiæ*. C. 41. ad 51.
—— *Quartæ*. C. 51. ad 181.
—— *Febrium* optima curatio conſiſtit in *motus moderamine*. C. 41. 42.
—— *Hujus nimii* ſigna. C. 42. 43.
—— *Moderamen* quibus obtineatur? C. 44. ad 47.
—— Nimis *torpidi* diagnoſis. C. 43.
—— Excitatio quomodo fiat? C. 47. ad 49.
—— *Febres* calidioribus tractatæ in pleuritides quandoque mutantur? D. 177.
—— *Febricitantes* quando cibandi? C. 21.
—— *Cibi*, & *potus* quales ſint? C. ibid. & 14. 15.
—— Quo morbi tempore *exhibendi*? & qua copia? C. 15. 16.
—— *Horum vim*, & *copiam* quæ determinent? C. 16. ad 21.
—— *Varietas* unde deſumenda? C. 15.
—— Cur *doſis eadem* ut ſanis offerri non debeat? C. 16.
—— Victu *tenuiore*, quam paulo *pleniore* majus peccatum committitur plerumque. C. 17.
—— *Febricitantium* victus cur ad anni tempus, regionem, ætatem, conſuetudinem, & temperiem accomodandus? C. 19. 20.
—— Febrium diviſio. B. 235. 237.
—— Febris *acuta* quid? B. 235.
—— Exacte, non exacte *per-acuta*; exacte ſimpliciter, non exacte ex decidentia *acuta* quid? B. 235. 236.
—— *Anabatica* quid? C. 188. 189.
—— *Ejus* prognoſis. C. ibid.
—— Α᾽αδ᾽πλεσις quid? B. 235.
—— *Epiala* quid? B. ibid.
—— *Eryſipelatoſa*. Vid. Eryſipelas.
—— *Horrida* quid? B. 235.
—— *Lenta*, ſive *Chronica* quid? B. 237.
—— *Febricula alba* virginum quid? B. 261.
—— Febres *epidemicæ* quid? B. 237.
—— *Harum* cauſæ cum ſint communes, communis etiam eſt medela. B. ibid.
—— Frequentius *acutæ* ſunt, rarius *longæ*. B. ibid.
—— Sæpe conſtanti quodam die critico judicantur. C. 215.
—— In illis *ſpectatorem* agere debet ſæpe Medicus. C. 24.
—— Febres *intercurrentes* quid? G. 133. 150.
—— *Harum* ab epidemico regnante diſparitas. G. 150. Vid. Epidemia.
—— *Stationariæ* quid? G. 150.
—— *Sporadicæ* quid? B. 237.
—— *Harum* cauſæ ſunt ſingulares ſingularem requirentes medelam. B. ib.
—— *Lenticulares* quid? C. 175.
—— *Morbilloſæ*; vid. Morbilli.
—— *Petechiales*; vid. Petechiæ.
—— *Puncticulares* quid? C. 176.
—— *Scarlatinæ*; vid. Scarlatinæ *febres*.
—— *Varioloſæ*; vid. Variolæ.
—— Febres *periculoſiſſimæ* quæ dicantur? B. 266.
—— *Lentæ* mutationes tardius habent, nec definito tempore, neque inſignes adeo. B. 267.
—— *Epidemicarum* autem decurſus qua in re variet? B. ibid.
—— *Febres diuturnas*, vel male *curatas*, quæ ſequantur? B. 272.
—— *Febris* ſæpe per *febrim* curanda. B. 272.
—— *Febricitantes acute* cur lecto non ſint coercendi? C. 130.
—— Febris *continua* quid? C. 180.
—— *Continua ſimpliciſſima*; vid. Ephemera.
—— *Continua ſimplex* quid? C. 184.
—— *Hujus* cauſæ, ſigna, & medela. C. ibid. & 185.

—— *Ejus natura* eadem eſt, ac ephemeræ. C. 184.
—— Quandiu duret? C. ibid.
—— *Continuæ* aliquando in *intermittentes* mutantur, & viciſſim. B. 270.
—— Atrabilem turgentem movent. E. 217.
—— Febris *continua putrida* quid? C. 181. 185.
—— Cur *putrida* dicatur? C. 185.
—— *Hujus* ab ephemera, & continua ſimplici diſparitas. C. 185. 186.
—— Species. C. 188. 189.
—— Cauſæ. C. 186. ad 187.
—— Aliquando ex mala ſimplicis continuæ medela naſcitur. C. 185.
—— Diagnoſis. C. 187. 188.
—— Prognoſis. C. 189. ad 197.
—— Cura. C. 197. 198.
—— *Febris hæc* non facile diſcernitur in ſui initio a continua remittente. C. 187.
—— *Febrium putridarum* maximum ſignum quod? C. 187. 188.
—— Febris *continua continens* quid? C. 198.
—— *Continua remittens* quid? C. 180. 181. 198.
—— Febres *malignæ* quid? C. 198.
—— Febris *ardens* quid? C. 199.
—— Ad continuas remittentes refertur. C. 198. 199.
—— Quare non ad continentes? C. 203.
—— *Hæc* licet exquiſita tertiana ſit, in quo tamen ab illa differat? C. ibid.
—— *Item hujus* a continua putrida, intermittentibus, continuis remittentibus levioribus diſparitas quæ? C. 224.
—— Cauſa proxima. C. ibid.
—— Remotæ. C. 203. 204.
—— Diagnoſis, & effectus. C. 200. ad 203.
—— Cura. C. 225. ad 231.
—— *Ardens* inter peſſimas *febres* locum tenet primum. C. 202.
—— *Hujus* calor qualis? C. 200.
—— Dum diebus paribus exacerbatur, quid indicet? C. 203.
—— Cur *periculoſa*? C. 219.
—— Cur inter caſtrenſes morbos recenſeatur? C. 204.
—— *Ardens exquiſita* quando judicetur? C. 204. 205.
—— Non *exquiſita* quando? C. 205.
—— Non *exquiſita* quæ vocetur? C. 219.
—— Quibus evacuationibus ſolvatur; C. 205. 218.
—— Acceſſio die pari in *ardente* ante ſextum diem cur peſſima? C. 219.
—— Febrium *hæmitritearum* ſpecies *triplex*, & *harum* deſinitio. C. 200.
—— *Cujusvis* prognoſis. C. ibid.
—— Febres *tertianariæ* quid? C. 199.
—— Si *hæ*, cum anxietate, cur *malignæ*? C. 203.
Febris *intermittens* quid? C. 180. 231.
—— *Quotidiana*, *tertiana*, *quartana*, *quintana*, *ſeptenaria* quid? C. 231. 232.
—— Priorum quatuor ſpecierum diagnoſis. C. 232. 233.
—— *Tertiana exquiſita* quid? C. ibid.
—— *Tertiana extenſa* quid? C. ibid.
—— *Quartanæ* incipientis ſignum pulſus varietas, & tarditas. B. 243.
—— *Imo* ingruens paroxyſmus ex unguium pallore noſcitur. C. 235.
—— *Hac* qui ſemel laboravit, ſi de novo in vita afficitur, brevi liberatur. B. 264.
—— *Hæc* quos morbos curaverit? C. 243. 244. E. 132. 181.
—— Ab epilepſia præſervat. E. 132.
—— Febres *intermittentes duplicatæ*, *triplicatæ* &c. quid? C. 233.
—— *Tertiana duplicata*, vel *quartana triplicata* a quotidiana quomodo diſtinguantur? C. ibid.
—— *Tertiana duplicata*, die in tertiana ſimplici libero novam acceſſionem habet. C. 180.
—— *Hujus* nova acceſſio die libero quomodo a quotidiana diſtinguatur? C. ibid.
—— Paroxyſmus eſt tertio ſimilis, non ſecundo. C. ibid.
—— *Tertianarum* indoles peſti eſt oppoſita. C. 244.

—— *Hæ* maniam ſanarunt. E. 181.
—— Febres *intermittentes erraticæ* quid? C. 180.
—— Febres *intermittentes autumnales* præmaturæ Medicum in diſcernendo ſæpe fallunt. C. 181.
—— Cur *pertinaciſſimæ*? B. 255.
—— Quando incipiant, & ceſſent? B. ibid. & C. 234.
—— *Vernales* quando? C. 234. G. 149.
—— *Hæ* cur citius finiant, cur tardius *autumnales*? C. 279.
—— Item cur rarius recidivent? D. 10.
—— Prognoſis *cujuſvis*. C. 234. 235.
—— Quare diverſa curatio? C. 235.
—— *Intermittentes* continuam multiplicatis paroxyſmis mentientes unde pendeant, & quomodo noſcantur? C. 213.
—— *Autumnales acutæ* ex geminatis intermittentium paroxyſmis conſtant. C. 84.
—— Febris *intermittentis* cauſa proxima. C. 244. 245.
—— Remotæ. C. 247. ad 250.
—— *Intermittentis* ſtadii *prioris* phœnomena. C. 213. ad 237.
—— *Alterius*. C. 237. 238.
—— *Ultimi*. C. 238. 239.
—— *Ejus* ſtadia continuarum ſtadiis reſpondent. C. 236.
—— *Primum* ſtadium eſt omnium periculoſiſſimum. C. ibid.
—— *Intermittentis* initium quomodo a continuis diſtinguatur? C. 236. 237.
—— *Hujus* ſtadia percurrentis effectus. C. 239. ad 244.
—— Exitus in alios morbos. C. 239. 240.
—— Paroxyſmi cur certis periodis redeant? C. 246. ad 252.
—— *Intermittentium* cum continuis affinitas. C. 246.
—— *Acceſſiones* in intermittentibus eandem vim habent, ac *dies* in continuis. C. ibid.
—— *Tertiana exquiſita* acceſſione ſeptima cur terminari conſueverit? C. ibid.
—— *Tertiana verna* raro in quartanam, autumnalis vero frequenter in eam mutatur. C. 247.
—— *Intermittentium* cauſæ *prædiſponentes* ſolæ hanc, vel illam ſpeciem determinant. C. 247.
—— *Hæ* in ſingulis ſpeciebus diverſe licet, magnam tamen habent inter ſe affinitatem. C. 247.
—— *Intermittentes* quandoque unam tantum corporis partem occupant. C. 248. 249.
—— *Tales* quomodo curandæ? C. ibid.
—— *Intermittentium* paroxyſmi anticipatio, aut retardatio unde petenda?
—— C. 250. 251.
—— *Earundem* diſtinctus, & determinatus character ubi lateat? C. 252.
—— Febris *intermittentis* indicatio. C. 244. 245.
—— Cura tempore Ἀπορεξίας, vel & in *primo* paroxyſmi ſtadio. C. 252. 256. D. 1. ad 6.
—— In *ſecundo* quæ? D. 8. 9.
—— In *ultimo* qualis? D. 9. 10.
—— Symptomati urgenti quomodo occurrendum? D. 10.
—— Prophylaxis. D. 10. ad 18.
—— *Intermittentes* purgantibus, & emeticis irritantur. C. 255. 256.
—— *Harum* paroxyſmus aliquando contrariis motibus ſudandi, & dejiciendi confundendus eſt. D. 6.
—— Cura per corticem peruvianum quando inſtituenda? Vid. Cortex *peruvianus*.
—— Hocce *curata recidiva* eodem amplius tractari non debet. D. 15.
—— Eodem *ſanata* purgante leviſſimo, imo clyſmate ſtatim excitatur. D. 18.
—— Febrium *intermittentium* ſingularum prognoſis, & cura. D. 19. ad 21.
—— Quando *hæ* proſint, & ad longævitatem diſponant? C. 243.
—— *Quartana* ex indole ſua longior tertiana, ſed ſecurior. D. 20.
—— *Quotidiana* ſæpius longe pertinacior eſt, quam *tertiana*. D. ibid.
—— *Tertiana duplicata* raro, vel nunquam eadem hora ſequenti die incipit. D. ibid.
—— *Intermittentes* in continuas facile tranſeuntes quæ? D. 20.

— *Quæ*,

—— *Quæ*, & quando in ardentes mutentur? C. 205.
—— *Intermittentes* ſcorbuti, hydropis, leucophlegmatiæ, & icteri cauſa. C. 241. 242.
—— Conſortium cum Rheumatiſmo init quandoque. G. 522.
—— Quid tunc agendum? G. ibid.
—— *Illa* laboranti commigratio quandoque ſalutifera. D. 21.
FERMENTANTIA *liquida* epota quorum malorum cauſa? D. 240.
—— *Horum* halitus apoplexiam facit. E. 60.
FERRUM in animalium, & vegetabilium cineribus demonſtratur. E. 102.
—— Laudatur in cachexia. E. 253.
—— In fibra debili. A. 42.
—— In ſcorbuto. E. 239. 240.
FERULÆ quid? B. 29. 30.
—— *Harum* in fracturis uſus. B. 30.
FIBRA *minima* quid? A. 34.
—— Quomodo formetur? A. 35.
—— *Hujus* debilitas quid? A. ibid.
—— Cauſæ. A. 35. ad 37.
—— Effectus. A. 36. 37.
—— Diagnoſis, & prognoſis. A. 37. 38.
—— Cura. A. 38. ad 43.
—— *Fibræ debiles* quibus propriæ? quibus *fortes*? A. 43. 44. 45. 48. 49.
FIBRÆ *laxitas* quid? A. 43.
—— *Flexilitas* quid? A. ibid.
—— *Elaſticitas imminuta* quid? A. ib.
—— *Nimia* quid? A. 48.
—— *Hujus* effectus, & cura. A. ibid.
—— *Rigiditas* quid? A. 44. 45.
—— *Hujus cauſæ*. A. 46.
—— Effectus. A. ibid.
—— Diagnoſis, & prognoſis. A. 46.
—— Cura. A. 46. ad 48.
FISSURA quid? A. 238.
—— *Hujus* a fractura diſparitas. A. 238. 239.
FISTULÆ; vid. Sinus.
—— *Hæ* in epilepſia profuerunt. F. 179.
—— *Fiſtulæ* ani operatio. B. 106. 107.
FLATUS quid? C. 88. 89.
—— Quos morbos faciant? C. 90.
—— *Horum* diagnoſis, & cauſa proxima. C. 79.
—— Remotæ. C. 160. ad 163.
—— Impetus, & fœtor varius unde? C. 89. 90.
—— Cura. C. 90. ad 95.
—— Variarum circa flatus quæſtionum ſolutio. C. 94. ad 96.
FLOCCOS carpere in acutis, quod ſignum? C. 138.
FLUIDORUM *noſtrorum* partes quadam vi inter ſe cohærent. A. 106. 107.
—— *Fluidi vitalis* motus moderamen maximi momenti regula eſt in praxi. B. 90.
—— Pro abſceſſus marutatione *qualis* requiratur? B. ibid.
—— *Hujus* debiti moderaminis ſigna. B. ibid.
FLUOR *albus*; vid. Gonorrhœa *muliebris*.
FŒCUNDITATIS ſignum. F. 292. 296. 297. 300.
FŒTUS in utero ſitus *naturalis*. F. 408.
—— *Præternaturalis*, & *ejus* effectus. F. ibid.
—— In *poſteriori* ſitu indicatio. F. 416. 417. 418.
—— Huic ſatisfit. F. 418. ad 427.
—— *Fœtus mortui* diagnoſis. F. 310. ad 413.
—— In utero *relicti* effectus. F. 414. ad 416.
—— Indicatio. F. 413. 414.
FONTICULUS quid? B. 80.
—— Quomodo fiat? B. ibid.
—— Quibus proſit? B. 80. 81.
—— Inſtituitur in epilepſia. E. 135.
—— In hydrope. F. 189.
—— In phthiſi. F. 14.
—— In variolis. G. 84.
—— In rachitide autem non *ſuadendus*. G. 496.
FRACTURA quid? A. 109. B. 12.
—— *Hujus* a fiſſura diſparitas. A. 238.
—— *Item* a carie, confuſione, & luxatione. B. 12.
—— Species. B. 12. ad 19.
—— Effectus. B. 13. ad 17.
—— Diagnoſis. B. 17. 18. 19.
—— Prognoſis. B. 19. ad 21.
—— Cura. B. 21. ad 32.

—— *Fracturæ* peſſima ſymptomata unde plerumquæ? B. 17.
—— *Fragmentorum* eductio in fractura quando tentanda? B. 26. 27.
—— Cura ut ſuccedat, Chirurgus anatomen probe calleat oportet. B. 30.
FRICTIONES laudantur in catalepſi. E. 71.
—— In chronicis morbis. E. 85.
—— In epilepſia. E. 130.
—— In fibra *debili*. A. 41.
—— In *rigida*. A. 48.
—— In gangræna *ſenili*. B. 137.
—— In hæpatitide. D. 206.
—— In hæmoptyſi. F. 19.
—— In hydrocephalo. F. 92.
—— In hydrope. F. 161. 162.
—— In menſium ſuppreſſione. F. 320.
—— In paralyſi. E. 105. 106. 107.
—— In parotide indurata. A. 126.
—— In podagra. F. 276.
—— In rachitide. G. 495.
—— In ſcirrhis quandoque. B. 188.
—— In ſcorbuto. E. 234.
—— Febricitantibus quando conveniant? C. 38. 48.
—— Locis inflammatis *quæ*, & quomodo adhibendæ? B. 79. 85.
FRIGIDA *potentia* quid? B. 73.
—— Frigida capiti applicata in mania profuerunt. E. 184.
—— *Horum* in ileo uſus. D. 250.
—— *Is* ad ſanandas inflammationes cur *anceps*? B. 72. 73. 83.
FRIGUS non eſt caloris *privatio*, ſed ens *phyſicum*. B. 144. 145.
—— *Hujus* in corpus noſtrum effectus. B. 72. E. 92.
—— *Frigoris ſummi* in corpus noſtrum actio ignis vivi actioni ſatis reſpondet. B. 113.
—— *Frigus* hyſtericis vitandum. E. 44.
—— Omnibus animalibus torporem inducit. E. 92.
—— Calido corpori applicatum Rheumatiſmi cauſa. G. 515.
—— *Vehemens* hæmoptyſim facere poteſt. F. 17.
—— *Humidum* quæ mala faciat? E. 93.
FRIGUS reſpectu corporis noſtri quid? C. 54.
—— *Ejus* cauſam in nobis quid conſtituat? C. 54.
—— In febrium initiis quid deſignet? C. 54. 55.
—— *Frigus febrile* non fit ab efferveſcentiis frigidis. C. 55.
—— *Ejus* ergo cauſæ quæ? C. 54. 55.
—— Effectus. C. 55. 56.
—— Diagnoſis, & Prognoſis. C. 56. 57.
—— Cura. C. 57. 58.
—— Quo *majus* in febris initio, eo hæc periculoſior. C. 56. 57.
—— Cur aliquando *illud* lethale? B. 243.
—— Quo *intenſius* eſt, eo intenſior ſequitur calor. B. 245.
—— Calidis ſtimulantibus male tractatur. C. 57.
—— Quibus ergo tute curetur? C. 57. 58.
FRUCTUS *horæi* bene *maturi* laudantur in melancholia. E. 155. 156.
—— In mania. E. 156.
—— *Immaturi* commeſti quæ mala creent? E. 78. 92.
FULIGO quid? A. 130.
—— *Hujus* chemica analyſis, dotes, & uſus. A. ibid.
FULMINIS *vis* electrica vi intenſior. E. 104. 105.
—— Quos morbos ſanet? E. ibid.
FUNGI *cerebri*; vide Cerebrum.
FUSTIGATIONUM in atrophia uſus. E. 107.

G

GANGRÆNA quid? B. 109. 110. 111.
—— *Hujus* ſedes. B. 111.
—— Cauſa proxima. B. 70. 71. 72.
—— Remotæ. B. 112. ad 120.
—— Diagnoſis. B. 121.
—— Prognoſis. B. 120. 123. 130.
—— Indicatio. B. 130. 131.
—— Cura. B. 131. ad 136.
—— *Gangræna* a decubitu quomodo fiat? B. 114.
—— Quomodo præcavenda, aut nata curanda? B. ibid. & 115.
—— *Gangrænæ inveteratæ* effectus. B. 137.

In-

—— Indicatio. B. 136. ad 140.
—— Cura. B. 140. ad 145.
—— *Gangrœnæ* a *frigore* ſigna. B. 122.
—— Cura. B. 144. 145.
—— Gangræna *ſenilis* unde? B. 118.
—— In *hac* nec ſuppuratio, nec extirpatio juvat. B. 119.
—— Cura. B. ibid.
—— *Gangræna* ab arteriarum *rigiditate* hiſtoria. B. 118. 119.
—— *Gangrœna* in ſui initio ad phlegmonem proxime accedit. B. 130.
—— Cur tunc feliciter ſæpe tollatur? B. 137.
—— *Gangrœnæ* cur illico ſuccurrendum? B. 124.
—— Quibus in ſubjectis lentius, vel citius proſerpat? B. 125.
Gas *ſilveſtre* peſtem ſedavit. G. 135. 136.
Gastroraphia quid? A. 293.
—— *Hanc* inſtituendi modus. A. 294.
—— *Inſtituta* quid agendum? A. 294.
Gaudii ſummi effectus. E. 148. 149.
Gelatinosa ex quibus parentur, & ubi conveniant? C. 31. 32.
—— Quibus cachecticis proſint? quibus obſint? E. 250.
Gingivæ in ſanis quales? In ſcorbuticis autem quæ? E. 222. 223.
Glandulæ quid? B. 54.
—— *Harum abſceſſus* tarde ſunt aperiendi. B. 97.
—— *Hydrops*, hujuſque cura. F. 108.
—— *Glandularum œſophagi, trachææ*, &c. tumentium effectus. D. 51. 52.
—— Sub *axillarium tumores* paralyſim facere poſſunt. E. 87.
—— Glandulæ *vagæ* quid? D. 52.
Glutinosum quid? A. 72.
—— *Glutinoſi ſpontanei* cauſæ. A. 73. 74.
—— *Hujus* ſedes. A. 74.
—— Effectus in *primis viis*. A. 74. 75.
—— In *ſanguine*. A. 75. ad 77.
—— Diagnoſis, & prognoſis. A. 77.
—— Cura. A. 77. ad 80.
Gonorrhœa quid? G. 322. 323.
—— *Simplex* quid? & *ejus* cauſæ quæ? G. 323.
—— *Venerea* quid? G. 375.
—— *Hæc* in Europa eſt lue recentior. G. 323. 324.
—— Bene *tractata* infectos a contagio liberat. G. 323.
—— Male autem *curatam*, vel *neglectam* ſequitur lues. C. 241. 242.
—— Ejuſdem *prima ſpecies*. G. 329. 330.
—— *Hujus* diagnoſis. G. ibid.
—— *Secunda*. G. 331.
—— *Hujus* cauſa materialis. G. 332.
—— Diagnoſis. G. 331.
—— *Tertia*, & ejus cauſæ. G. 333. 334.
—— Diagnoſis. G. 334.
—— *Quarta*, ejuſque diagnoſis. G. 335. 336.
—— Effectus. G. ibid.
—— *Quinta*. G. 336.
—— *Ejus* effectus. G. 336. 337. 338.
—— Harum *ſpecierum* cura. G. 375. ad 387.
—— Injectiones per urethram non ſuadendæ. G. 376.
—— Ex adſtringentibus plane rejiciendæ. G. 376.
—— Materiæ virulentæ optima eſt depuratio, quæ per urinam fit. G. 377.
—— Diuretica tamen acria damnantur. G. 383.
—— Sub *Gonorrhœæ* cura penis erectio vitanda, ut & valida corporis exercitia. G. 384. 385.
—— Gonorrhœa *ſpuria* quid? G. 330.
—— Quid *Cordata*? G. 347.
—— *Virulenta ſicca* quid? G. 334. 335.
—— *Hujus* cauſæ. G. 335.
—— Effectus. G. ibid.
—— Gonorrhœa *muliebris* a fluore albo diſparitas. G. 341. 342.
—— *Hanc* quomodo concipiant mulieres? G. 341. 342.
—— Toleratu *facilior* eſt, quam virilis. G. 342. 343.
—— Hujus *prima ſpecies*. G. 342. 402.
—— *Secunda*, & *tertia*. G. 342. 402.
—— *Quarta*. G. 342. 343. 402. 403.
—— Indicatio. G. 401.
—— Cura. G. 401. 402. 403.
—— Gonorrhœa ad uterum an perveniat? G. 343.
Gravedo; vid. Catarrhus.
—— *Hæc* in morbis pulmonum mala. D. 130.

Gravidæ, dum geſtaret marem, epilepticæ; dum vero puellam, ab hoc male immunis exemplum. E. 126.
— Gravidarum *morbi*. F. 329. ad 332.
— Cauſa in *his* morborum duplex. F. 333. ad 338.
— *Prioris* effectus. F. 338. ad 344.
— An ſoli plethoræ hi adſcribendi? F. 338. 339.
— Cura. F. 344. ad 349.
— *Poſterioris* effectus. F. 349. ad 355.
— Cura. F. 355. ad 357.
— *Gravidarum* vitæ *regimen*. F. 348. 349.
Graviditas plures functiones in corpore muliebri lædit. F. 330.
— In *hac* determinanda, magna opus prudentia. F. 330. 331. 332.
— *Hujus* ſigna. F. 330. ad 333.
— An certa gemellos in utero hærere ſigna dentur. F. 354.
— *Item* quis ſexus in eodem geratur, an ſciri poſſit? F. 354.
Gulæ *imbecillitas* quis morbus? D. 91.
— *Hujus* ſigna. D. ibid.
— Cura. D. ibid.
Gummata gummi, quid? B. 221. 222. G. 374.
— *Venerea* ſunt epilepſiæ cauſa. E. 119.
Gutturis ſtrepitus in aſthmate ſenili cur non adeo periculoſus, ut in peripneumonia? D. 129.

H

Habitus *corporis* quid? E. 239. 240.
— Boni, & mali ſigna. E. 240. 244. 245.
Hæmitritæa *febris*; vid. Febris.
Hæmoptysis quid? F. 2.
— Eſt frequens cauſa phthiſis. E. ib.
— *Ejus* ſpecies. F. 2. 3.
— Harum diagnoſis, & prognoſis. F. 3. ad 6.
— *Hæmoptyſis* cauſæ proegumenæ. F. 7. ad 13.
— Procatarcticæ. F. 13. ad 19.
— Diagnoſis. F. 19. ad 24.
— Cura. F. 24. ad 34.
— Prophilaxis. F. 34. ad 36.
— *Hæmoptyſis* male *curatæ* exitus. F. 4. 5. 6. 37.
— *Huic* magis ſubjecta eſt ætas inter decimum ſextum, & trigeſimum ſextum annum media. F. 11. 12.
— Serius cur minus ſubjecta? F. 12.
— *Hæmoptyſis recidivæ* ſigna. F. 36.
Hæmorrhagia quid; A. 203.
— *Hujus* a vulnere cauſæ, & prognoſis. A. 145. 146.
— Cura. A. 152. ad 155.
— An revulſio hic juvet? A. 207. 208.
— *Hæmorrhagiæ* polypos quandoque producunt. A. 58.
— Ardentem ſæpe ſolvunt. A 261.
— In intermittentibus unde oriantur? & quid denotent? C. 241.
— *Variæ* primo *leviores*, dein *validæ* cur ſcorbuticis familiares? E. 223. 224. 225.
— *Hæmorrhagias* magnas paſſi, cur non illico multis impl'endi? E. 39.
— Hæmorrhagiæ *nomen* dum ſolum occurrit apud *Hippocratem*, *Hæmorrhagiam* narium ſignificat. C. 205. 244. G 70.
— Hæc in ardentibus frequentior eſt, & maxime ſalutaris. C. 206.
— Sed *qualis* debeat eſſe? & quo die contingere. C. 206. 207.
— Venæ ſectionem quantum præſtet? C. 207.
— *Hujus futuræ* ſigna. C. 207. 208.
— Qua ratione proſit? D. 207.
— Hepatitidem *ſolvens*, quando, & unde fluere debeat? D. 207.
— Quando pleuritidem curet, quando tantum levet? D. 165.
— In plethora, & in morbis inflammatoriis *ſalutaris* eſt. A. 105.
— Laudatur in mania. E. 181.
— In phrenitide. C. 140. D. 39.
— In variolis. G. 70. 71.
— Raro peripneumoniam integre ſolvit. D. 111. 112.
— A phthiſi hæreditaria quandoque præſervavit. F. 11.
— Circa pubertatis tempus *ſalutaris*. F. 10. 11.

— *Pe-*

—— *Periodica* tabis acceſſum protraxit. C. 207.
—— *Hemorrhagia* ſi nimis profuſa ſit, quomodo ſiſtenda? C. 230. 231.
—— *Suppreſſa* apoplexiæ cauſa. E. 124.
—— Epilepſiæ. E. 123.
—— *Hæmorrhagia uterina* gravidarum periculoſa. E. 357. ad 359.
—— Quando *periculoſiſſima*? F. 357.
—— *Hujus* cauſa proxima. F. 359. ad 362.
—— Remotæ. F. 365. ad 369.
—— *Futuræ* prognoſis. F. 364.
—— *Præſentis* diagnoſis. F. 362. 363.
—— Cura. F. 369. ad 376.
—— *Hæmorrhagia* in graviditate ſemel contingens, facile redit. F. 364.
—— Præſertim ſi poſt ſextum, vel ſeptimum menſem contigerit. E. 374. 375.
—— Eſt plerumque *periculoſior*, quam *illa*, *quæ* poſt partum contingit. F. 359.
—— Abortum ſæpe cauſat. F. 358.
—— Si valida fuerit, fœtus eductionem indicat. F. 373.
—— Quomodo hæc tentanda? F. 373. 374. 375.
HÆMORROIDES *fluentes* in morbis cujus utilitatis? D. 38. 39.
—— Proſunt in apoplexia. C. 140. E. 44. ad 52.
—— In mania. C. 140. E. 180.
—— In melancholia. B. 175. E. 172.
—— In nephritide. E. 23. 24.
—— In pleuritide. D. 165.
—— *Suppreſſæ* cauſa catalepſis. E. 69.
—— Cephalalgiæ. E. 52.
—— Melancholiæ *recidivæ*. E. 172.
—— Nephritidis. E. 23.
—— Hæmoptyſis. F. 15.
—— Obſtructionum abdominalium. B. 175
—— Pleuritidis. B. 165.
—— *Cæcæ* inteſtinorum inflammationis, & iſchuriæ cauſa. D. 247.
—— Quomodo moveantur? C. 140. D. 42.
HETICA *febris* quid? F. 56.
—— Poſt paſtum, & circa veſperam exacerbari ſolet. E. 10. 56.
—— Exacerbatio illa non eſt de *hujus febris* natura. B. 117.
HELLEBORUS fuit datus maniacis. E. 180.
—— Melancholicis. E. 175.
—— Rabioſis. E. 204.
HEMIPLEGIA quid? E. 54. 96. 97.
—— *Perfectæ*, & *imperfectæ* prognoſis. A. 146. 147.
—— Ante apoplexiam cur *periculoſior*, quam poſt illam? E. 97.
—— Poſt epilepticum paroxyſmum unde fiat? E. 127.
—— *Hemiplegia* organum in nobis ſenſus, & motus *duplex* eſſe probat. E. 54.
HEPAR in ſua ſubſtantia adeo acutum doloris ſenſum non habet. D. 204.
—— *Huicce* ſanguificationis munus falſo adſcribitur. A. 93.
—— *Hoc infarcto* cur lien turbetur? D. 207.
—— Imo ejus moles cur augeatur? E. 164
HEPATICI qui vocentur? D. 197.
HEPATITIS cur non adeo frequens? D. 197
—— *Hujus* cauſæ. D. 198. ad 203.
—— Diagnoſis, & effectus. C. 80. D. 203. ad 206.
—— Prognoſis. D. 203.
—— Exitus *quadruplex*. D. 206.
—— Primus eſt in *ſanitatem* per benignam reſolutionem: hæcque quomodo juvanda? D. 206.
—— Per coctionem, & excretionem. D. 207. 208.
—— Hæc qua ratione promovenda? D. 208. ad 210.
—— Perfectæ curæ ſigna. D. 210.
—— *Secundus* in *ſuppurationem*. D. 211.
—— Signa *hujus futuræ*. D. 211. 212.
—— *Factæ*. D. 111. 212.
—— Effectus, & prognoſis. D. 212. ad 216.
—— Cura. D. 215. 216.
—— *Hujus* viſceris *ſuppuratio* benigna cur raro ſperanda? D. 211.
—— *Abſceſſus* cur anxietatem adeo magnam cauſet? D. 214.
—— Hic ad exteriora *protuberans* quomodo tractandus? D. 215. 216.
—— Hoc aperto, ſalutis, aut mortis ſigna. D. 216. 217.

— Si

—— Si rumpatur in abdomen, mortem facere poteſt. D. 214. 215.
—— *Vomicæ hepatis* ex pure in aliis locis collecto ſæpe oriuntur. D. 199. 200.
—— *Tertius* in *ſcirrhum*; Hujus effectus. D. 217. 218.
—— Hic cur ſatis frequens? D. 217.
—— Prognoſis. D. 218. 219.
—— *Quartus* in *mortem*. D. 219. 220.
—— *Hujus* futuræ ſigna. D. 220. 221.
—— Hepatitis icteri cauſa. D. 204. 205.
—— *Hepatitidis* levior ſpecies aliquando intermittentes autumnales epidemicos comitatur. D. 14.
—— *Hæc* ut cognoſcatur? D. 206.
—— Quomodo tractanda? D. ibid.
—— Peſſime hic datur cortex. D. 14.
—— *Hepatitis exigua* quibus malis originem det? D. 219.
—— Corollariorum ex *hepatitide* deſumptorum ſolutio. D. 221. ad 232.
HERBÆ *amaræ recentes* cur *frigidæ* dicantur? C. 50.
—— *Harum* in morbis uſus quis? C. ibid. & 51.
—— Herbarum *recentium ſuccus* copioſe hauſtus in chronicis laudatur. E. 85.
HERNIA quid? A. 139.
—— *Hujus* ſpecies. A. ibid. & 140.
—— *Suffocatæ*, *clauſæ*, in gangrænam *tendentis* ſigna. A. ibid.
—— Cura. A. ibid.
HERPES *miliaris* quid? G. 469.
—— *Ficoſus* quid? G. ibid.
—— *Hi ſuppreſſi* rachitidem facere. G. ibid.
HILARITAS perſpirationem auget. E. 145
—— *Summa* melancholiæ cauſa. E. 148.
HIRUDINUM actio, & uſus. B. 134.
HOMO quibus conſtet? E. 145.
—— *Hujus* in origine quæ partes maximam molem corpoream faciant? E. 115.
HORRIPILATIO quid? B. 235.
—— *Hæc* in omni febre a cauſa interna orta ſemper adeſt. B. ibid. & 236.
HORROR quid dicatur? C. 222.
HUMECTATIO totius corporis cur tanti in ardente uſus? C. 228. 229.
HUMORUM *motus* per vaſa ut liber ſit, quid requiratur? B. 244. 245.
—— Horum *lentor* in febribus quid? B. 266.
—— *Spiſſitudo* ad quot claſſes reduci poſſit? E. 36.
—— *Cujuſvis* cauſa, diagnoſis, & effectus. E. 36. ad 40.
—— *Spontaneæ* permutationes quid? E. 81.
—— In quas acrimonias abeant? E. ibid.
—— *Harum* effectus. E. ibid.
—— *Humorum vitia* ab acutis morbis quæ? E. 81. 82.
—— *Horum* effectus, & cura. E. ibid.
—— *Humorum tenuitas* nimia unde? E. 249. 250.
—— Effectus. E. ibid.
—— *Eorundem tenuitati* a pulmone læſo cur adjuncta acrimonia? E. 250.
HYDATIDUM definitio, ortus, & ſedes. A. 108. F. 125.
—— Diagnoſis. F. 125. 126.
—— *Hæ* hydropis cauſa. F. 147. 148.
HYDRAGOGA quid? D. 58. E. 105.
—— Laudantur in paralyſi. E. 105.
—— *Qualia* in angina aquoſa conveniant? D. 58.
HYDROCEPHALUS quid? F. 87.
—— *Hujus* ſpecies. F. 87. ad 91.
—— Diagnoſis. F. 91. 92.
—— Prognoſis. F. 91.
—— Cura. F. 92. ad 95.
HYDROPHOBIA, unde dicta? E. 194.
—— In homine naſci ſponte poteſt. E. 185.
—— *Hæc* lenior, & ſanabilis magis. E. 186.
—— *Hydrophoborum* ſymptomata. E. 194. ad 197.
—— An aquam ideo horreant, quia canem in illa vident? E. 195. 198.
—— Cadaverum *diſſectio* quid hic docuerit? E. 199 ad 200.
—— An *hæc* periculoſa? E. 199.
—— *Hydrophobi* au ſuffocandi? E. 194. 195. Vid. Rabies *Canina*.

Hydrops quid? F. 85.
—— *Hujus* geneſis. F. 85. 86.
—— Sedes. F. 86. 87.
—— A leucophlegmatia quomodo diſtinguatur? C. 242.
—— Species. F. 87. ad 138.
—— Cauſa proxima. F. 138. ad 142.
—— Remotæ. F. 142. ad 148.
—— Diagnoſis, & effectus. F. 148. ad 156.
—— Prognoſis. F. 155. 156. 185.
—— Indicatio *triplex*. F. 156.
—— *Primæ* cura. F. 158. ad 169.
—— *Secundæ*. F. 169. ad 199.
—— *Tertiæ*. F. 199. ad 212.
—— Quando *paracentheſis* inſtituenda? Vid. Peracentheſis.
—— *Hydrops* intermittenti diuturnæ accedens, quando purgantibus tractandus? quando non? D. 10.
—— Remanente febre, quomodo *curandus*? C. 241. D. 10.
—— Hydropis *incipientis* cura, confirmato cur non conveniat? C. 23. 24.
—— *Hydrops* quando Maniacis proſit? F. 386.
—— *Diuturnus* cur comitem ſibi febrim lentam habeat? *recens* autem non? F. 451.
—— *Hydropici* cur poſt eductas aquas ſæpe brevi denuo tumeant? B. 9.
—— Hydrops ſacchatus quid? F. 122.
Hydrops, Anaſarcha;
Aſcites;
Aſperæ arteriæ;
Glandularum;
Δαχοφεγματία;
Ovariorum;
Pulmonis;
Thoracis;
Tympanites;
Ὑποσάρκα;
Uteri.
Vid. Anaſarcha. Aſcites &c.
Hyems cur morbos circa caput, & ſupra ſeptum producat? D. 146.
Hypercatharsis quid? D. 259.
—— *Huic* ſuperveniens convulſio, aut ſingultus, cur mala? D. ibid.
Hyperostosis quid? G. 374.
Hxpochondria quid? C. 135. D. 201. 230.
—— Plurima dant, tam ad ſalutem, quam ad interitum in morbis præſagia. C. 196.
—— Quæ hujus ratio? C. 131.
—— *Hæc* paraphreniticis cur ſurſum revulſa? D. 193.
—— *Horum aſtus* cur in morbis malus? C. 131. 132.
—— *Tenſio*, *pulſus* quid ſubinde indicent? C. 138. E. 183.
—— *Tenſio* ſola quid? D. 207.
—— *Hypocondrium* doloris *expers*, *molle*, *æquabile* in morbis quid denotet? C. 196.
—— Contrario modo ſe *habens* quid? C. 196. 197.
—— *Hujur tumor durus*, & *dolens* pro vario morbi ſtatu quid præſagiat? C. 196. 197.
—— *Mollis* autem, & doloris *expers* quid? C. 197.
—— *Dextri* in prægnantibus *dolor* malus. F. 350.
—— Inter *hypochondria*, & nares magnum habetur commercium. C. 209.
Hypocondriacus *morbus* quotuplex? D. 202. E. 157.
—— Hypochondriaci *morbi* cum *materia* expoſitio, cauſa, & ſedes. E. 156. 157.
—— Signa, & effectus. E. 157. 158.
—— Indicatio. E. 158. 159.
—— Cura. E. 160. 161.
—— Huic morbo cur illico obveniendum? E. 158. 159.
—— Hypochondriacus *morbus* ſine *materia* quid? D. 202.
—— Hyſtericæ paſſioni *affinis* eſt. C. 95.
—— Et ſicut illa, omnes morbos mentitur. C. 67.
—— Ad melancholiam diſponit. C. ib.
—— Ad ſcorbutum. E. 219.
—— Signum *hujus* caracteriſticum. D. 202. De cæteris, vid. Melancholia.
Hysterica *paſſio* quid? E. 121.
—— *Hujus* cauſa unde? E. 122.
—— Signum pathognomicum. E. 122. 168. 169.

— *Sym-*

— Symptomata. E. 20. 121. 122.
— *Hyſterica paſſio* epilepſiæ cauſa. E. 122.
— *Hæc* ab epilepſia in ultima ejus acceſſionis parte quomodo diſtinguenda? E. 112.
— Generat melancholiam. E. 168.
— Scorbutum. E. 219. De cæteris, vid. Melancholia.

I

JACTATIO in acutis frequentior quid indicet? C. 192.
ICHOR quie? A. 195. F. 156. 157.
— *Hujus* generatio. A. 195.
— *Hujuſce* ex vulnere *fluxus* cura. A. 208.
ICTERUS quid? D. 204.
— Varia *ejus* nomina unde? D. ibid.
— Cauſæ. D. 223.
— In recens natis cauſa, & cura. D. 223.
— In gravidis. D. 204. 223.
— Cura. D. 223.
— In litteratis cauſa, & cura. D. 223. 224.
— *Icteri* prima indicia ubi conſpiciantur? D. 210.
— *Hujus* differentiæ, & prognoſes unde petendæ? D. 223. ad 226.
— *Icterus multiplex*. D. 204.
— Primæ ſpeciei, *benignæ* dictæ, origo. D. 204.
— Cura. D. 206. ad 209.
— Secundæ *paulo gravioris* cura. D. 210.
— Tertiæ, *pejoris* cauſa. D. 213. 214.
— Prognoſis. D. 214.
— Quartæ, *nulla arte ſanabilis* cauſa D. 214.
— Quintæ, *valde periculoſæ* Diagnoſis. D. 214. 215.
— Sextæ, *cito lethalis* conditio. D. 215.
— Indicatio. D. 215. 216.
— Septimæ, *perpetuæ*, origo. D. 217.
— Effectus. D. 218.
— Prognoſis, & palliatio. D. 218. 219.
— Octavæ *ſpeciei* productio, & effectus. D. 219.
— Signa. D. 220.
— *Icterus* cur aliquando facile ſanetur, & quando? D. 223.
— Cur ſæpe pertinaciſſimus? D. 224.
— Cur ſæpe cito, ſæpe tarde occidat? D. 224. 225.
— Icteri *periodici* deſcriptio. D. 225.
— Cauſæ. D. 225. 226.
— Indicatio. D. 227.
— Cura in paroxyſmum. D. 227. 228.
— Extra paroxyſmum. D. 228.
— *Icterus* ante ſeptimum diem in acutis cur calamitoſus? D. 229.
— Quomodo aliquando tollatur? D. ibid.
— Poſt ſeptimum diem quid denotet? D. 230.
— *Icteri* ſigna ſecundum ordinem expoſita. D. 231.
— *Icterus* eſt cauſa Hydropis. A. 86. F. 145. 146.
— Cur intermittentes quandoque ſequatur. D. 32.
— Sæpe recrudeſcens poſt validam hepatitidem, unde? D. 32.
— *Icterum* cur toties vomicæ putridiſſimæ, & tabus olidiſſimus dyſenteriam faciens excipiant? C. 66.
ICTHICOLLA in pethechialibus, & malignis febribus data. E. 249.
IDEA quid? C. 132. 133.
— A cauſa externa *excitata* unde pendeat? C. 133.
— Nihil repræſentat, quod eſt in actione objecti, vel paſſione organi. C. ibid.
— *Eadem* ſemper ſequitur eandem objecti in idem organum actionem. C. ibid.
— *Hujus* nexus cum medullæ cerebri mutatione non concipitur. C. ibid.
— *Idem* ab imaginatione ſæpe fortius ſenſorium commune mutat, quam *alia* ex ſenſuum perceptione *procedens*. E. 120. 121.
ΙΔΙΟΠΡΘΕΙΑ quid. D. 160.
JEJUNIUM cur omnium minime ferant infantes? C. 18.

Ignis quando in epidemicis proſit? quando noceat? G. 128. ad 231.
Ileus quid? & unde? D. 242. 243.
—— Eſt in recidivum pronus. D. 253. Vid. Volvulus.
Iliaca *paſſio vera* quid? C. 100. 101. D. 240. 241.
—— Quid *notha*? C. ibid.
—— *Vera* in febribus unde fiat? C. 101.
—— Præcipuus in *eadem* curationis ſcopus in quo conſiſtat? C. ibid.
—— *Iliacorum dolorum* a nephriticis diſparitas. E. 18. 22.
Imaginatio quid? C. 133. D. 119. 120.
—— In gravida an mutationes fœtui inducere valeat? D. 116.
—— Epilepſiam cauſare poteſt. D. 120.
Immersio in aquam Hydrophobis profuit. E. 108. 109.
—— *Hæc* ut inſtituenda? E. 204.
—— Pro curanda rachitide vix efficax. E. 238. 239.
Impraegnatio quibus profuerit? B. 188.
Incarnatio apud Chirurgos quid? A. 143. 144.
Incrementum *fœtus* cur adeo velox? A. 61. 62.
—— *Corporis* cur ceſſet? A. 61.
Incubatus experimenta, & obſervata. A. 93.
Incubus quid? E. 56.
—— Quando apoplexiam minetur? E. 56.
Indicatio in morbis quæ prima? D. 169.
Inedia epilepſiæ cauſa. E. 124.
—— Plethoram tuto non tollit. A. 59.
—— *Triduana* cur in morbis damnetur? C. 183.
Infantes ſiſtema nervoſum nimis irritabile habent. F. 503.
—— Effectus. F. ibid.
—— Cura. F. ibid.
—— *Eiſdem* illico poſt partum præſtandorum expoſitio. F. 476. ad 480.
—— *Eorum* vitæ *regimen* a nativitate ad ablactationem uſque. F. 503. ad 505.
—— Infantes, a purgante a nutrice aſſumpto purgantur. B. 248.
—— Temulentæ nutricis ubera *ducentes* unde convulſi? B. ibid.
—— Poſt validam convulſionem cur facile *paralytici*? E. 88.
—— *Harum* convulſionum cura. F. 548.
De cæteris morbis, vid. Meconium, Vermes, Dentitio, Convulſio, Glutinoſum, Lac.
Inflammatio quid? B. 51. 52.
—— *Ejus* a Phlegmone, Eriſipelate, Œdemate, ſcirrho diſparitas. B 60. 61.
—— Cauſa proxima. B. 52. 53.
—— Remotæ. B. 54. ad 60.
—— Diagnoſis, & effectus. B. 62. ad 65.
—— Exitus in benignam *reſolutionem*. B. 65. ad. 68.
—— Quomodo tentanda? B. 76. ad 87.
—— In *ſuppurationem*. B. 68. 69.
—— Quomodo fiat? B. 69. 70.
—— Diagnoſis. B. 69. 70.
—— Cura? vid. Abſceſſus.
—— In *gangrænam*. B. 70.
—— *Hujus* a ſuppurationem diſparitas. B. ibid.
—— *Futuræ* ſigna. B. 71. 72.
—— *Hanc* accelerantia quæ? B. 71. ad 74.
—— Cura? vid. Gangræna.
—— In *ſcirrhum*. B. 74. 75.
—— *Futuri* ſigna. B. ibid.
—— Cura; vid. Scirrhus.
—— *Hic* cur teſticulorum inflammationem adeo frequenter ſequatur? B. 74. 75
—— *Inflammatio* in quibus facilius, in quibus difficilius curetur? A. 135.
—— Inflammatio *primi*, & *ſecundi generis* quid? A. 119. 120.
—— Inflammatio *pura* quid? D. 96.
—— *Simplex* quid? C. 185.
—— *Inflammatorii morbi* poſt æſtivos calores cur pertinaciſſimi? B. 254.
—— *Inflammatoria diſpoſitio* in quibus præ cæteris obtineatur? D. 24. 25. 153.
—— In quibus minus? D. 152. 153.
—— *Inflammatoria materies* non reſoluta calculi cauſa. E. 30.
Ingenium *perſpicax*, & *altum* cur epileſiæ obnoxium? E. 121.
Ingesta cur remoram in inteſtinis patiantur? C. 163.
—— Quibus viribus fiant corpus noſtrum? E. 77. 80.

—— *Horum aſſimilationis* præcipua cauſa quæ? E. 242.
—— Minus bene *mutatá* chronicorum morborum cauſa. E. 77. 80. 81.
—— Quæ viribus immutantibus reſiſtant? E. 241.
—— *Copioſa* nimis cur parum nutrimenti ſuppeditent corpori? E. ibid.
—— *Conſueta*, etiamſi deteriora, cur minus non aſſuetis noceant? E. ibid.
INGUINUM *dolores* apud gravidas unde? F. 342.
—— Medela. F. 343.
INOCULATIO *Variolarum* an ſuadenda? G. 111. ad 118.
INSOLATIO quæ mala producat? D. 28.
INTEMPERANTIA apoplexiæ cauſa. E. 41.
INTESTINA inflammationi quæ magis obnoxia? D. 240.
—— *Horum inflammationis* cauſæ. D. 239.
—— Diagnoſis. D. 245.
—— Cautela in hac adhibenda. D. 244. 245.
—— *Inflammatio incipiens* difficulter ſæpe a nephritide diſtinguitur. G. 200.
—— Effectus, & prognoſis. D. 242. ad 244. 246. 247.
—— Cura. D. 248. ad 253.
—— *Craſſorum inflammatio* facilius curatur, ac tenuium. D. 244.
—— Exitus *in ſuppurationem*? hujus ſigna, & effectus. D. 253. 254.
—— Cura. D. 254.
—— *In gangrænum* D. 254.
—— *Hujus futuræ* ſigna. D. 254.
—— *Preſentis* diagnoſis. D. 254.
—— Prognoſis, & cura. D. 255.
—— *In ſcirrhum*. D. 255.
—— *Hujus* diagnoſis. D. 255. 256.
—— Prognoſis. D. 257.
—— Cura. D. 257. 258.
—— *In cancrum*; hujus palliatio. D. 257. 258.
—— Corollariorum ſolutio. D. 258. ad 260.
—— *Inteſtinorum conſpectus* in vivente quis? quis in cadavere? D. 167.
—— *His inflammatis*, cur dolor per intervalla augeatur? D. 167. 168.
—— Inteſtinorum *vulnera* quomodo tractanda? A. 296. 297.
—— *Illæſorum* per vulnus elapſorum cura. A. 297. 298.
—— *Corruptorum* per vulnus evolutorum medela. A. 299. 300.
—— Sæpe *tenuium vulnera* non ſunt abſolute lethalia. A. 296.
—— *Diſciſſa* iterum concreſcere poſſunt. A. 299. 300.
IPECACUANHÆ *doſes* etiam minore vomitum excitat. G. 497.
IRA cauſat melancholiam. E. 148.
—— Phrenitidem. E. 145.
—— Puerperas ſæpe reddit maniacas. E. 182. Vid. animi affectus.
ISCHIAS quid? G. 543.
—— *Hujus* ſpecies. G. 544.
—— *Nervoſa* quid? G. ibid.
—— *Hujus* cura. B. 216. 217. G. 544. 545. 546.
—— *Cotunii* circa *hujus* originem, & curam ſententia. G. 547. 548.
—— *Nervoſæ* ſpecies. G. 548.
—— *Anticæ* ſedes, prognoſis, & cura. G. ibid.
—— *Poſticæ* ſedes. G. 548. 549.
—— Prognoſis. G. 549.
—— Cura. G. 549. 550.
—— Generalis in *utraque* ſpecie diagnoſis. G. 549.
ISCHURIA quid? E. 32.
—— *Hujus* ſpecicies *duplex* eſt. E. ibid.
—— *Utriuſque* dignoſi, & cura. E. ibid.
—— *Iſchuria laborantes* eadem fere experiuntur, ac illi, qui ſphacelo pereunt. B. 131.
—— *Iſchuria gravidarum* unde? F. 350. 351.
—— Quandoque herniam veſicæ facit. F. 351.
ITINERA melancholicis utilia. E. 154.
JUDICATORIA, aut *judicantia* cujus præſagii? C. 133.
JUDICIUM quid? C. 134.
—— Unde pendeat? & quotuplex? C. ibid.

K

ΚΕΑΜΑΤΑ quid? G. 366.
Kermeiis *mineralis* præparatio, & virtus quæ? D. 146.
Kitta quid? F. 340.
ΧΥΝΑΓΧΗ quid? D. 44.

L

Labor corpus firmat. A. 36.
—— Scorbuticis *bonus*. E. 234.
—— *Ejus variatio* incredibile ſolamen affert. E. 148.
Lac quid? A. 39. 94.
—— *Hujus natura* a chylo, & ſanguine piffert. A. ibid.
—— Species. F. 81. 82.
—— Laudatur in debilitate. A. 39.
—— In hæmoptyſi. F. 33.
—— In phthiſi. A. 39. 40. F. 80. ad. 83.
—— An ſerum huic præferendum? F. 74. 75.
—— Nocet in acutis, niſi prius diluatur. A. 88.
—— Dupla aquæ copia dilutum prodeſt in aphis. E. 12.
—— Sitientibus non convenit. C. 76.
—— In ventriculi cancro nocet. D. 259.
—— *Aceſcens* in infantibus epilepſiæ cauſa. E. 123.
—— Lactis *ſerum* lacti in melancholia præfertur. E. 161.
—— Laudatur in calculo. G. 235. 237.
—— In hæpatitide. D. 208. 209.
—— In ictero periodico. E. 238. 239.
—— In ulcere renum primo conducit, dein ipſum lac. E. 26.
—— In phthiſi. F. 70.
—— Lactea *diæta* eſt podagricis ſuadenda. F. 274. 285.
—— Lactea *febris* quid? F. 447.
—— *Hujus* cauſæ. F. 445.
—— Simptomata *eam* comitantia. F. 447.
—— Cur *lac* circa tertium diem in mammis colligatur? E. 184.
—— Sanguinem lactis loco ibidem colligi, quid timendum? E. ibid.
—— *Lactis* in mamma ſtagnantis effectus. F. 467. ad 469.
—— Diagnoſis. F. 469. 470.
—— Cura. F. 470. 471.
—— In apoſtema *tendentis* ſedes duplex. F. 471.
—— Diagnoſis. F. ibid.
—— Cura. F. 471. ad 473.
—— *Lactis* e mammis in ſanguinis maſſam retropulſi effectus. F. 448.
—— *Hujus metaſtaſis*, cauſæ, effectus, & cura. F. 449. 450.
—— *Lactis abundantioris* effectus. F. 474. 475.
—— *Hujus* minutio quomodo tentanda? F. 475.
—— *Deficientis* reſtitutio. F. 474. 475.
—— *Lactis* in infantis ſtomacho coagulati cauſæ. F. 489. 498. 499.
—— Effectus. F. 500. 501.
—— Cura F. 501. 502. 503.
—— *Lactis boni* diagnoſis. F. 493.
—— *Lacte* aliturne in utero fœtus; F. 446.
—— Venularum *lactearum oſcula obſtructa* diarrhææ cauſa. C. 163.
Lacrymæ *involuntariæ* mortem quando prænuntient? C. 194.
—— Hæmorrhagiam autem quando? C. 194. & 208.
Lactationis utilitas. F. 489. ad 492.
Languor poſt ſudorem quid denotet? C. 240. 241.
Laryngotome. Vid. Bronchotme.
Larynx quid? D. 66.
Lassitudo quando adeſſe dicatur? B. 253. 265.
—— Poſt ſomnum quid indicet? B. 253.
—— *Hujus* cura. B. ibid.
—— *Summa* quando adſit? C. 202.
—— In ardentibus quid *hæc* denotet? C. ibid.
—— *Spontanea* quod in liquidis vitium accuſet? C. 41.
—— Scorbutum comitatur? E. 220.
—— *Hujus ſcorbuticæ* ab alia laſſitudine *ſpontanea* diſparitas. E. 220.
Lateris *dolores* qui *phrenitici* dicantur? qui *pleuritici*? D. 27. 28.
—— Nam non omnis hujus loci dolor *pleu-*

pleuritidis nomen meretur. D. 153.
—— *Lateris doloris ſcorbutici* ſigna. E. 223.
—— *Laterum dolor* quaſi *pleuriticus* ante variolarum, vel morbillorum eruptionem quid præſagiat? D. 162.
LAXITAS *fibræ*? vid. Fibra.
LECTI *abſtinentia* nephriticis bona. E. 25.
—— Caro decumbentibus. E. 74.
—— *Eadem* aliquot horarum per diem in morbis cur magnæ utilitatis. C. 44.
ΛΕΙΕΝΤΕΡΙΑ quid? C. 160.
—— *Hujus* ſpecies. C. 163. 164.
—— Harum quæ inſanabilis? C. 165.
—— *Diuturnæ* ſigna ex facie. C. 167.
—— *Hæc* in hydropem deſinit. C. 168.
LENTOR in humoribus quid? C. 41.
—— *Duplex* in his reperitur. C. 109. 110.
—— Origo, & diagnoſis. C. 184.
—— A vaſorum vitio, qua ratione oriatur? C. 39.
—— A plethora autem quomodo? C. ibid.
—— *Hujus* effectus, cura. C. ibid.
—— A fibris ſpaſmo constrictis *ortus qualis*? C. 40.
—— Cura. C. ibid. & 41.
—— Lentor ab ipſis humoribus natus febre ſolvitur. C. 41. 42.
LEPRA Rheumatiſmum ſanavit. G. 513.
LETHARGUS quid? D. 33. E. 72. 74.
—— *Hujus* cauſa. E. 74.
—— Diagnoſis. E. ibid. & 75.
—— Exitus, & cura. E. 75.
—— *Lethargus* nephritidem quandoque ſequitur. D. 40.
—— Eſtne morbus acutus. E. 75.
ΛΕΥΚΟΦΛΕΓΜΑΤΙΑ quid? A. 76. F. 116. 117.
—— *Hujus* ab hydrope diſparitas. F. 117.
—— Cura; vid. Hydrops.
—— *Leucophlegmatici tumoris* indicia prima ubi appareant? E. 245. 246.
—— *Leucophlegmaticus* epilepſiam ſæpius paſſis *habitus* cur naſcatur? E. 148.
LIEN exſcindi poteſt ſuperſtite vita. A. 160
—— *Hujus vulnera* quandoque lethalia. A. 160.
—— *Lien* ſæpe culpatur, dum in colo vitium hæret. D. 236.
—— *Hujus inflammationis* ſigna. D. 236. 237.
—— *Hæc* aliquando ſub *pleuritidis* nomine tractata. D. 237.
—— In *ſuppurationem* abeuntis ſymptomata. D. 238.
—— Item *ſcirrhoſi*. D. 238.
—— *Cancroſi* effectus. D. ibid.
—— *Lienis dolor mitis* in hepatitide quid indicet? D. 207.
—— *Hoc* exſecto, vel *purulento* cur mole augeatur hepar? D. 237.
—— *Lienoſis* cur hæmorrhagiæ? C. 209.
LIGATURÆ *artuum* in hæmorrhagiis omnibus uſus quis? C. 126. 127. E. 57. 58
—— In calore febrili quis? C. 165.
—— In apoplexia qualis? E. 57. 58.
—— Menſes provocavit. F. 321.
—— *Fortis*, & *ſubita* ante inſultum epilepticum applicata illum impedivit. E. 165. 184. 185.
LINGUA *tumens* anginæ cauſa. D. 48.
—— *Denſa*, *aſpera*, *arida* quid ſignificet? C. 42. 84. D. 28.
—— *Lingua* in ardente qualis, & quid indicet? C. 201.
—— *Hujus mutationes ſucceſſive* in ardente. C. 202.
—— *Nigredo* quæ bona? C. 201.
—— *Lingua* interiorem corporis conditionem notat. C. 201.
—— Primum futuræ ſanitatis indicium dat in morbis. C. ibid.
—— *Sordida* quomodo fiat in febribus? E. 3.
—— Sordes cur tantum in ſuperiori *ejus* parte appareant, non in inferiori? E. 4.
LIQUIDUM *vitale* quid? A. 105.
—— *Morboſum* quid? A. 105. 106.
—— *Illud*, quod ſphæricam figuram amiſit, cur ad circulationem ineptum? A. 123.
—— *Liquidorum ſpontanea degeneratio* chronicos, aut acutos producit. E. 76.
—— *Horum vitia* unde oriantur? E. 76. ad 80.
—— *Denſitas* unde pendeat; E 80.

—— *Aucta* motus *celeritas* quibus morbis originem dare poſſit. E. 81.
—— *Vitia* quæ cachexiam inducant? E. 321.
—— *Liquidis noſtris* quæ concretionem inducere poſſint? A. 124.
—— Hanc quid tollat, aut impediat? A. 125.
LITHIASI *laborantes* qui dicantur? G. 167
LITHONTRIPTICUM *ſpecificum* an detur? G. 247. ad 267.
—— *Lithontriptica* ex *calce viva* parata in calculo profuere. G. 249.
—— Modo abſit ulcus renale. G. 252.
—— His ſubſtituta *calcis aqua* præſtat. G. 255. ad 258.
—— Qua ratione *hæc* in calculum agat? G. 258.
—— Injectiones ex *hac* in veſicam an locum habeant? G. 259. ad 261.
LITHOTOMIA quando indicata? G. 277.
—— Lithotomiæ *parvi apparatus* dictæ, & *ejus* uſus expoſitio. G. 277. 278.
—— *Magni apparatus* deſcriptio. G. 279. 280.
—— Hæc non ſuadetur. G. 280.
—— Methodus *lateralis* ſive *Raviana* laudatur? G. 280. 281.
—— Quomodo inſtituenda? G. 282.
—— Severum *ejus* inſtitutioni examen præmittendum. G. 230.
—— Vernale, & autumnale tempus ad *ejus* celebrationem eligi ſolet. G. 205.
—— *Lithotomiæ* eventus ſemper eſt dubius. G. 283.
—— *Hac inſtituta*, quid agendum ſuperſit? G. 285. 286.
—— In fœminis rarius inſtituitur, quam in viris. G. 287. 288.
—— Qua ratione ex illis *calculus* educatur? G. 288. 289.
LITTERARUM *Diſciplina* animo prodeſt, corpori obeſt. E. 147. 148.
LITTERATI cur apoplectici fiant? & quibus cum ſymptomatibus? E. 39.
LOBELIA in lue cum fructu data fuit. G. 458.
LOCHIORUM copia quæ? F. 433. 434.
—— *Horum* fluxus plus, minuſve durat. F. 435. 436.
—— *Fluxus nimii* cauſæ. F. 433. ad 436.
—— Cura. F. 436. ad 443.
—— *Suppreſſorum* cauſæ. F. 443. 444. 450. ad 452.
—— Effectus. C. 37. D. 162. E. 124. 242. 243. F. 16. 451. 454. 455.
—— Cura. F. 458. ad 467.
—— *Suppreſſio eorum* ab uteri inflammatione eſt mala. F. 452. 453.
LORICÆ *ſtrictiores* quæ fœminis mala creare poſſint? E. 89.
LUCUBRATIONES *nocturnæ* cauſa podagræ. F. 216. 225. 226.
LUCTA quæ mala producere poſſit? D. 99. 100.
—— *Ultima* morte longe pejor. D. 153.
LUIS-*Venereæ* ortus primus. G. 290. ad 295.
—— An ſit morbus *epidemicus*. G. 294. 295.
—— An *contagioſus*? G. 303. 304.
—— Qui *ea* primus laboravit, eam ſine contagio ſuſcepit. G. 303.
—— In Europa per contagium orta eſt. G. 303.
—— Qua ratione communicetur? G. 295. ad 299.
—— Infans ſub partu *luem* contrahere poteſt. G. 296.
—— Et quandoque obſtetrix. G. 297.
—— *Luis* per *fomitem propagatio* quæ dicatur? G. 297.
—— Exempla *bujus*. G. ibid. & 298. 299.
—— Locus, ubi primo ſe prodat. G. 299. ad 302.
—— Non ſemper ſe manifeſtat in parte, qua contrahitur. G. 299. ad 302.
—— Diagnoſis in illo loco. G. 304. ad 307.
—— Signa *latentis luis*. G. 300. 301. 302.
—— *Hujus propagatio* quandoque cita, quandoque tarda. G. 314.
—— Sententiarum *Boerhaavii*, & *Aſtruc* de ſede *luis* expoſitio. G. 309. ad 314.
—— *Prioris* opinio unde multum confirmetur? G. 312. 313.
—— *Luis* effectus in partibus genitalibus. G. 320. ad 370.

—— In membris. G. 370. ad 374.
—— Requiſita, ut *lues* proprie dicatur. G. 403. 404.
—— *Hujs* diagnoſis. G. 374.
—— Cura. G. 404. ad 458.
—— *Argentum vivum* ſummopere hic laudatur. Vid. Mercurius.
—— *Hoc* non proficiente quidam *ſtrictum* vitæ *regimen* præſcripſere. G. 443. 444.
—— Alii *ſudores* eliciebant. G. 445. 446
—— Ad *hos* præparatio. G. 446. 447.
—— Quomodo proliciantur? & quæ circa illos obſervanda? G. 447. 448.
—— Quibus hæc cura non ſit ſuadenda? G. 449.
—— Prudentia in cura *luis Venereæ* requiſita. G. 457.
—— Lues non videtur rachitidis cauſa. G. 466. 467. 488.
LUMBAGO *Rheumatica* quid? G. 508. 509 544.
—— *Hujus* a nephritide diſparitas. G. 509.
—— Prognoſis. G. 544. 549.
—— Cura. G. 543.
—— *Lumbago* in variolarum initio mali ominis. G. 34.
—— *Hæc* poſt inſitionem variolarum vix obſervatur. G. 35.
LUXATIO quid? B. 35.
—— Species quæ *peſſima*? B. 36.
—— Cauſæ. B. 36. 37.
—— Effectus. B. 37. ad 41.
—— Diagnoſis. B. 41. 42. 43.
—— Prognoſis. B. 42. ad 46.
—— Indicationes. B. 46.
—— *Harum* cura. B. 47. ad 49.
—— *Luxatum membrum* cur plerumque brevius fiat? quandoque tamen magis elongetur? B. 38.
—— *Luxationem* ſi fractura comitetur, quod malum prius curandum? B. 43.
—— *Luxata* quando reponenda? B. 44.
—— *Luxationem* cur inflammatio ſequatur? B. 39. 44.
—— Cur convulſio? B. 39. 40. 45.
—— *Luxationes* cum *vulnere* cur adeo periculoſæ? B. 45. 46.
—— *Luxata* jamdiu cur non facile reponenda? B. 43. 44. 45.
—— *Luxationi reſtitutæ* ſuperveniens inflammatio, cur non noceat, imo proſit? B. 46. 47.
—— *Luxata* e ſuis ſedibus facile poſt reductionem elabentia quo modo tractanda? B. 48. 49.
LYCANTHROPIA quid? E. 178.

M

MACULA in genarum interna ſuperficie ſcorbuticis *familiaris*. E. 224.
—— *Hæc* ut curanda? E. ibid.
—— *Maculæ lividæ* in ſcorbuticis quid indicent? E. 227
—— *Nigræ* quid? E. 230.
—— Maculæ *rubræ* quid? & unde? B. 237.
—— In febribus ſæpe obſervantur, & tunc quæ prognoſis? B. ibid.
—— Similes per pectus diſperſæ in valida peripneumonia quid denotent? D. 129.
—— Per abdomen *liveſcentes* brevi in inteſtinorum inflammatione quid indicent? D. ibid.
MALACIA quid? F. 341.
MALIGNTAS in morbis apud *imperitos*, quæ cenſeatur? C. 167.
MALTA quid? F. 79. G. 491.
MAMMARUM expoſitio. B. 172. F. 468.
—— *Harum* papillæ ſtructura. F. 473.
—— *Hujus* dolentis cauſæ, & cura. F. 473. 474.
—— *Mammarum* dolor in gravidis unde? F. 343.
—— *Exinanitio ſubita* præſagit abortum. F. 364.
—— *Mammæ lactantium* igni exponi non debent, nec ſpirituoſis foveri. B. 174.
—— *Harum ſcirrhus* eſt frequens. B. 75.
—— *Qui inveteratus* glandulas ſub axillares etiam inficit. B. 172.
—— An *proprias* in utero ſugat fœtus? F. 480. De cæteris *mammarum* morbis; vid. Lac.

Mania quid? E. 177.
— *Hujus* a melancholia diſparitas. E. ibid.
— Item a phrenitide. D. 32. E. 177.
— Melancholiæ proles videtur E. 177.
— *Hujus* cauſæ. E. 177.
— Diagnoſi. E. ibid. & 178.
— Cura ope artis. E. 179. 180.
— Ope naturæ. E. 180. 181.
— *Maniacorum robor* immenſum unde? E. 177.
— Unde *pervigilium*? E. 178.
— *Anatomica Sectio* quid in his demonſtret? E. 178. 179.
— *Maniæ* aliæ ſpecies, & cauſæ. E. 181. ad 184.
— Cura. E. 184. 185.
— *Maniæ* verno tempore periodicæ exempla. E. 182.
— *Mania* cur innumera deliriorum varietate ludat? E. 183.
— *Hujus* diverſæ ſpecies cur ſollicite indagandæ? E. 185.
— *Mania* intermittentes diuturnas *excipiens* evacuationibus male tractatur, roborantibus cardiacis tollenda. C. 54.
Marasmus, & *ejus* Synonima. E. 247.
— *Senilis* aliquando ante ætatem habetur. A. 46.
Marinum *Sal* eſt attenuans, ſed a corpore vix mutabile. A. 128.
— *Hujus ſpiritus* ſcorbuticorum gingivis applicati effectus. E. 236.
Masticatoria in apoplexia frigida laudantur. E. 58.
Materia *medica* Medico ſcitu neceſſaria. A. 64.
— Materiæ *morboſa coctio* determinatum requirit tempus. C. 212.
Maturatio quid? B. 86.
— *Hæc* in abſceſſibus quomodo fiat? & quid ad bonam requiratur? B. 89. ad 92.
Meconium quid? Et unde? F. 483.
— *Hujus* effectus. F. 483. 484.
— Cura. F. 485. 486.
— *Meconium* eſt toties convulſionum cauſa. E. 116.
— *Hoc* e corpore evacuatum eſſe totum quomodo noſcatur? F. 485.
Medela *ſpecifica*, & *generali* quæ? A. 28.
Mediastinum quid? D. 195.
— *Hujus* inflammati ſigna, & ſymptomata. D. ibid.
— Prognoſis, & cura. D. 196.
— *Hoc ſuppurato* an ſternum pertundere liceat? D. 196. 197.
— *Hujus vomica aperta* quando empyema faciat? E. 258.
Medicamenta quid? A. 26. 27.
— Per vitam ſuperſtitem *actuoſa* fiunt. A. 26. 27.
— Ægrum aliter afficiunt, ac ſanum. A. 27.
— Chronicos morbos quando producant? E. 77.
— Convulſionem quando excitare poſſint? E. 124.
— Pro varia ætate *quæ* conveniant? A. 63.
— *Medicamenta* in ſpiritus noſtros agentia dantur. B. 131. 132.
Medicæ *inſtitutiones* praxim exercituro ſcitu ſunt neceſſariæ. A. 27.
Medicina ægris ſanitatem promittit. C. 5.
— Fere ſemper in corpus agit. A. 25. 27.
— *Optima* eſt ſepe *nulla*? & quando hoc; B. 258.
Medicus *bonus* quis dicendus? A. 30. 31. 120. 121.
— *Medicus* ægrum adiens, ubi reſidere debeat? C. 195.
— *Medicus amicus* cur extraneo utilior? C. 19. 20.
Meditatio profunda produxit catalepſim. E. 89. 90.
— Epilepſiam. E. 120.
— Ad podagram diſponit. F. 216.
Medullæ *oſſium ſtructuræ*. B. 208.
— *Corruptæ* effectus. B. 210. Vid. Oleum.
— Medullæ *ſpinalis vulnerum* prognoſis. A. 156.
Melancholia quid? E. 144.
— *Hujus* a delirio febrili, phrenitide, mania diſparitas. E. ibid.

— Ori-

—— Origo. E. 145.
—— Cauſa proxima. E. *671.* 168.
—— Remotæ. E. 168. ad 170.
—— Exitus. E. 170. 171. 172.
—— Cura *naturalis*. E. 171. 172.
—— *Artificialis*. E. 173. ad 177.
—— *Hujus* optima methodus quæ? E. 173.
—— *Melancholiæ triplicis* gradus expoſitio. E. 151.
—— *Primus gradus*. Vid. Atrabilarius *humor*.
—— *Secundus*. Vid. Hypochondriacus *Morbus*.
—— *Tertius* Vid. Atrabilis.
—— *Melancholia* morbos præexiſtentes quandoque ſolvit, vel minuit. E. 152.
—— *Hujus incipientis* ſignum pathognomicum. E. 152. 153.
—— *Melancholici* cur *ſputatores* dicantur? E. 171.
—— Illis cur quandoque reluctandum? E. 174. 175.
—— Cur non pertininaciter medicandum? E. 163.
—— *Melancholicis* mulieribus cur diſpoſitio uteri ſcirrhoſa frequens? E. 156. 157.
—— *Melancholia* quo vitæ tempore ſoleat occurrere? E. 164.
—— Quibus magis, quibus minus *familiaris*? E. 224.
—— Quibus in regionibus *frequentior*, & quo anni tempore? E. 164.
—— *Melancholia* hydropis cauſa. E. 112. 113.
MEMORIA quid? C. 149.
—— *Vacillans* quid deſignet? E. 55.
—— In ſenibus litteratis quid præſagiat? E. ibid. & 56.
MENINGOPHILAX quid? A. 272.
MENS quid? A. 25.
—— *Ejus* in primam nervorum originem *actio* cur nos lateat? A. 26.
—— *Emotiones taciturnæ* in acutis cujus ominis? C. 133. 134.
—— *Vehemens exercitatio* ad atram bilem diſponit. E. 148.
MENSTRUA quid? F. 287. 288.
—— Tempus primi, & ultimi *eorum* fluxus. F. 288. 289.
—— Hic cur in mulieribus obtineat? E. 51.
—— *Menſtrui ſanguinis* fons. F. 289.
—— *Hujus fluxus* cauſæ. F. 291. ad 298.
—— Copia quavis periodo contingens. F. 298. 299.
—— *Menſtruorum eruptorum* ſigna. F. 300. 301. 314. E. 51.
—— Quot diebus duret periodicus quivis fluxus? F. 301.
—— *Menſtrui ſanguinis* natura. F. 301.
—— *Hujus fluxus* ſuppreſſi, retenti diagnoſis. F. 313. 314.
—— Effectus. B. 188. 189. E. 51. 68. 124. F. 301. ad 306. 312. 313.
—— Evacuatio *menſtruis* ſuccedanea. F. 306. ad 312.
—— Cura. F. 314. ad 329.
—— *Menſtruorum fluxus* in apoplexia juvat. E. 51.
—— Varioloſos non turbat. G. 71. 72.
—— In febribus *provocatio* quando indicata, & quomodo inſtituenda? C. 141.
—— *Menſtrua* primis graviditatis menſibus ſubinde prodeunt; ſed minori quantitate. F. 332. 363.
—— Unde ſanguis ille? F. 363.
—— Sanguis in graviditate retentus incremento fœtus, & uteri impenditur. F. 335. 336.
MENSES *anni* qui maxime morbis immunes? C. 234.
MERCURIUS, ſive Argentum vivum in variolarum initio profuit. G. 48.
—— Quomodo in lue prodeſſe detectus fuerit? G. 405. 406.
—— *Hujus* in corpus noſtrum effectus. G. 409.
—— *Maximus* eſt *ſalivatio*. G. 409. 410. Vid. Salivatio.
—— An *ejus efficacia* a proprio pondere, & diviſibilitate pendeat? G. 411. 412. 413.
—— Qua ratione agat, non ſcitur. G. 413.

— In-

— Interne varia forma datus eſt. G. 414. 415.
— An *ejus præparata* ſpicula contineant? G. 415.
— Luem ſanant. G. 415.
— Mercurius *ſublimatus corroſivus* quid? G. 435.
— Datur in paralyſi. E. 102. 103.
— Aqua *dilutus* interne ſumptus ulcera annoſa ſanavit. G. 435. 436.
— In ſpiritu frumenti ſolutus luem curat ſine ſalivatione. G. 437. 438. 442.
— In hac curæ ſpecie quomodo procedendum? G. 438. 439. 440.
— Uſum *ejus* internum qui non ferant? G. 442.
— Lotio ex *hoc præparato* verrucas venereas deſtruxit. G. 440.
— *Ita* tophos &c. G. 441.
— Mercurius *externe applicatus* luem ſine ſalivatione ſanavit. G. 432. 433.
— Interna ejus exhibitio cur præſtet? G. 433.
— *Mercurialia* parum, vel nihil proſunt in curandis gonorrhæis. G. 379.
— In hydrope tentata ſunt. F. 167. 168.
— Data ſunt in melancholia. E. 175.
— In mania. E. 236. 237.
— An in ſcorbuto locum habere poſſint? E. 238.
METALLICA *corpora* in ileo deglutita cujus uſus? D. 251.
METALLUM menſtruo *ſolutum* novas acquirit vires. E. 102.
METAPTOSES paralyſis cauſæ. E. 89.
METUS epilepſiæ cauſa frequens. E. 121.
MICTIO noctu *copioſa* alvum parcam indicat. B. 251.
MICTUS *cruentus* quibus familiaris? E. 19. 20.
— *Huic* obnoxii an ſola hæmorrhagia moriantur? E. 20.
— Quando calculum in renibus hærere indicet? G. 214. ad 217.
— Si ex febris varioloſæ violentia ſit, quid ſignificet; B. 271.
— *Ejus* a motu valido *orti* cura. A. 98. 134.
MILIARIA ibi frequentia, ubi aphthæ rariſſimæ. E. 5. 6.
— *Horum eruptionem* odor fracidus, ſubacidus præcedens unde; E. 171.
MILLEPEDES in paralyſi laudantur. E. 102.
MINERALIUM *venenati halitus* apoplexiæ cauſa. E. 47. 48.
MŒROR maniam, melancholiam, imo phrenitidem producere poteſt. D. 26.
MOLA, *ejuſque* cauſæ. F. 436. 437. 438. 439. 440.
— Indicatio. F. 437.
MOMMA *Brunſvicenſis* quid? & quibus conveniat? E. 252.
— Datur in paralyſi. E. 103.
— In rachitide. G. 491. 492.
MORBILLORUM *eruptionem* ſemper præcedit febris. B. 274. C. 178.
— *Hujus* a febre varioloſa diſparitas. C. 178.
— In regulari *horum* ſpecie quando, & quo ordine fiat eruptio? C. ibid.
— In anomalis vero? C. ibid.
— Notæ, quibus ab aliis exanthematibus diſtinguantur. C. ibid.
— Ad eryſipelas proxime accedunt. B. 109.
— *Morbilli* calidioribus tractati liveſcunt, & nigreſcunt. C. 176.
— Horum eruptio cur ſæpe in infantibus paroxiſmum epilepticum producat? E. 123.
MORBUS quid? A. 23. G. 77.
— *Hujus* definitio dupliciter tradi ſolet. D. 95.
— Quomodo *indagandus*? A. 25.
— *Hujus cognitio*, & *cura* quæ requirant? A. 26.
— Cauſa proxima quid? E. 113. 233.
— Remota quid? E. 113.
— Prædiſponens, & procatarctica quid? E. 113.
— Morbus *exacte peracutus*, &c. Vid. febris *exacte peracuta* &c.
— *Morbi acuti febriles* qui vocentur? B. 237. 238.

—— *Chronici febriles* qui? B. 238.
—— *Morbi* an propagentur ex patre in proles, & qui? B. 176. E. 116.
—— *Morbus congenitus* quid? E. 117.
—— *Fœmineus* quis dictus? E. 99.
—— Morbus tria ſtadia habet. B. 65.
—— *Hujus initium* quid? B. 267.
—— Unde computandum? B. 267. 268.
—— *Incrementum* quid? B. 269.
—— Unde pendeat? B. 269. 270.
—— *Status* quid? B. 270.
—— In *hoc* maximæ perturbationes fiunt, & criſes. B. ibid.
—— Non in puncto indiviſibili conſiſtit, ſed aliquando ad unum, alterumve diem extenditur. B. ibid.
—— Spectantem ſæpe ſolum exigit Medicum, non agentem. B. ibid.
—— *Status* varietas unde? B. ibid.
—— *Decrementum* quid? B. ibid. & 270.
—— *Hujus tempus* incremento reſpondere ſolet. B. 270.
—— An ægri ex *decremento* pereant? B. 270.
—— *Effectus* quid? A. 29. 30.
—— Omni momento corpus mutat. A. 30.
—— Quando *effectus corporeus* dicatur? A. 28.
—— *Hujus ablatione* quid fiat? A. 28.
—— *Hæcce* quomodo obtineatur? A. 28. ad 31.
—— *Morbi* generales exitus. B. 66. E. 81.
—— *Huic ſuperfuturi* quæ ſigna exhibeant? C. 271. 272.
—— *Pereuntes* autem quæ? C. 205.
—— *Morborum* deſcribendæ hiſtoriæ, & curationi ordo optimus quis? A. 31. ad 33.
—— *Morbum curare* quid? A. 38. C. 12.
—— Curationis regula *generalis*. A. 221.
—— *Specialis*. C. 12. 13.
—— *Morbi ſimpliciſſimi* ſedes quæ? A. 34.
—— *Morbi interni externis* congruunt. B. 232.
—— Hinc *externorum cognitio* eſt anteponenda. A. 136.
—— *Morbi* cur circa noctem ingraveſcant? D. 116.
—— Poſt imperfectas criſes in longitudinem *protracti* non ſemper periculo vacant. C. 215.
—— *Qui* a plenitudine orti ſunt, evacuatione curantur, & contra. C. 111. 112.
—— *Morborum inſultus* diviſio cujus utilitatis? C. 212. 213.
—— *Morbos* capitis *acutos* qua ratione excipiant chronici? C. 115.
—— Morbi ex *alcalino ſpontaneo*. Vid. Putredo.
—— Ex *acido*. Vid. Acidum.
Mors inevitabilis eſt. A. 51.
—— *Senilis*, ſive *naturalis* unde? A. ibid. & 62.
—— *Mors* in morbis ſine criſi ſæpe ſequitur. B. 261.
—— *Hujus futuræ* ſigna B. ibid.
Moschus laudatur in epilepſia. E. 134.
—— In mania. E. 180.
—— In morbis malignis. E. 210.
—— In Hydrophobia. E. ibid.
Motuum *noſtrorum* origo prima ubi hæreat? E. 143.
—— Motus *corporis* in epilepſia bonus. E. 184.
—— In phthiſi. F. 73.
—— *Nimius* quæ mala producere poſſit? B. 264. C. 23. 24. 26.
—— *Ejus* medela. C. 23. 24.
—— Eſt melancholiæ cauſa. E. 149.
—— Hinc in *illius* cura *quis* conveniat? E. 162.
—— Item *validus* gravidis nocet. F. 366.
—— *Motus magnus* corporis, aut animi, cur rabioſis periculoſus? E. 206. Vid. Exercitium.
—— Motus *periſtalticus* quid? C. 97. 162.
—— *Hujus* uſus, & effectus in ingeſta. C. 162. D. 241. 242.
—— Quibus acceleretur? C. 162. 163.
Moxa quid? A. 216.
—— *Hujus* in morbis uſus. A. ibid.

—— Adhibetur in paralyſi. E. 107.
—— In epilepſia. E. 146.
—— In podagra. F. 284. 285.
—— In Rheumatiſmo. G. 536. 537.
Mucus quid? C. 161.
—— *Hujus* ſedes, & uſus. C. 79. 161.
—— *Tenacitas* in primis viis quæ mala faciat? C. ibid.
Muscas in acutis venari quod ſignum? C. 138.
Muscularis *motus* cauſa unde? E. 87.
—— Nunc adeſt, nunc abeſt. C. 105.
Musculo *agenti* quæ mutationes accidant? Relaxato quæ? C. 60.
—— *Hujus agentis* effectus. E. 126. 127.
—— *Muſculi* in dormientibus non omnes otioſi ſunt. C. 192.
—— Qui diu quieverunt, ſi ſubito moveantur, cur convellantur? E. 100.
—— *Horum minuta toroſitas* in phthiſicis unde? E. 97.
—— *Fabrica degenerans* paralyſis cauſa. E. 87.
—— *Muſculorum* reſpiratoriorum, gulæ, &c. paralyſis prognoſis. E. 95. 96. 97.
Mutatio in morbis *ſubita*, periculoſa. A. 54.

N

Narcotica quid? A. 193.
—— Alvum adſtringunt. C. 171. G. 88.
—— Quando in diarrhœa conveniant, & dyſenteria? C. ibid.
—— In fluxu hepatico juvant. C. ibid.
—— In Rheumatiſmo. G. 532. 533.
—— In qua epilepſiæ cauſa primario indicentur? E. 137.
Narium *pruritus* in morbis quod ſignum? C. 209.
Natatio verum eſt balneum. E. 106.
—— Quibus conveniat? E. ibid.
Natura quid? A. 24.
—— *Helmontio* quomodo vocata? B. 246.
—— *Hujus molimina* in febribus cur indaganda? C. 5.
Navigatio laudatur in melancholia. E. 175.
Nausea quid? C. 78.
—— Quomodo oriatur? E. 123.
—— *Hujus* a vomitu diſparitas. C. 78.
—— *Nauſeæ febrilis* cauſa proxima. C. 79.
—— Remotæ. C. 79. ad. 81.
—— Effectus. C. 81. 82.
—— Prognoſis. C. 84. 85. 86.
—— Cura. C. 82. ad 84.
—— *Hæc nauſea* ſubitam requirit medelam. C. 82.
—— *Nauſea Hypochondriacorum*, aut *hyſtericarum* evacuationes an poſcat? C. 83. 84.
—— *Nauſea gravidarum* unde? F. 339.
—— *Hujus* medela. F. 340.
—— Sæpe tantum tempore curatur. C. 85.
Necessaria quæ vocentur, dum de delirio agitur? D. 36.
Nephriticum *ſabulum* in urina continuo apparens cujus ominis? G. 163. 164.
Nephriticus *dolor* quomodo a colico, & iliaco diſtinguatur? E. 18. 22.
Nephritis quid? E. 17.
—— *Hujus* diagnoſis. E. ibid. & 18. 19.
—— Cauſæ. E. 19. ad 21.
—— Effectus. E. 21. 22.
—— Cura bonitate *naturæ*, & *morbi*. E. 22. 23.
—— *Artis* E. 24. 25.
—— *Nephritis calculoſa* qualia ſymptomata frequentius habeat, quam inflammatoria ſola? E. 18.
—— *Hujus* curatio. E. 25.
—— *Nephritidis* exitus in *ſuppurationem*, *hujuſque futuræ* ſigna. E. 25. 26.
—— *Factæ*. E. ibid.
—— *Vomicæ* renalis *ruptæ* ſigna. E. ibid.
—— Cura. E. 26. 27. 28.
—— Quibus auxiliis rumpatur; E. 27.

—— *Nephritidis* ſuppuratæ, & vomicæ ruptæ cur adeo anceps eventus? E. 27. 28.
—— Cur adeo difficilis curatio? E. 28. 29.
—— Quomodo pus per alvum exire poſſit? E. 28.
—— In *Sirrhum*. E. 29.
—— *Hujus* effectus, & progneſis. E. ibid.
—— In *calculum renalem*. E. 30.
—— In *gangrænam*; *bujus* ſigna, & prognoſis. E. 30. 31.
—— *Nephritidis* infinitæ dantur *ſpecies*. E. 31.
—— *Harum* nomina. E. ibid.
—— Cauſa quæ frequentiſſima? E. 31.
—— A diverſis cauſis excitatæ cura cur non tantum differat? E. ibid.
—— Cur ſæpe in febribus, & harum criſibus oriatur? E. ibid.
Nervorum *origo*, *ſtructura*, *liquor*, *vis contractilis*. A. 178. 179.
—— *Hi* in ſua origine diſtinctiſſimi ſunt. C. 135. E. 86.
—— Unde id concludamus? D. 34.
—— *Diſtinctiſſimi* etiam in ſuo decurſu. C. 135. 150.
—— *Minores* ex *majoribus* non exeunt, ut rami ex truncis. C. 150.
—— An *conici*? E. 91.
—— Similibus, utpote *cavi*, ac vaſa majora, affectionibus ſubjecti ſunt. C. 135. E. 91.
—— Quævis *eorum* fibrilla vagina obvolvitur, hinc variis morbis *obnoxia*. E. 91.
—— *Eorum actio* in corpus humanum quotuplex? A. 146. 147. E. 86.
—— *Moventes* ſilere poſſunt in ſua actione, *ſentientibus* illibatis, & viciſſim. E. 86. 87.
—— *Nervorum* paris *tertii*, *quarti*, *ſexti* decurſus juxta arterias quare? E. 92. 93.
—— *Recurrentes* diſtracti, ligati, animal mutum faciunt. E. 98. 99.
—— *Nervo* integre *diſſecto*, *ejuſque* partibus quid contingat? A. 146. ad 148. 179.
—— *Tenſo puncto*, vel dimidiate *diſciſſo*, *ejuſque* partibus quid? A. 148. 180.
—— *Hujus* prognoſis. A. 181.
—— Cura. A. 150.
—— *Nervo diſſecto* cur partis gangræna? A. 147.
—— Nervi *optici* non ſe decuſſant. A. 261. 262.
Neurologia pro paralyſi curanda ſcitu neceſſaria. E. 107.
Nixus effectus. D. 90. 91. E. 19.
Nitri *ſpiritus* calculum ſolvit. G. 187. 243. 244.
Nodus quid? B. 222.
Nutricis electio. F. 492. 493.
—— *Hujus* vitæ regimen. F. 493. 494. 495.
Nutrimentorum *facultas* determinari nequit. A. 54.
Nutrire quid dicatur? E. 240.
Nutritionis *conditiones*. E. 247.
—— *Hæc* quomodo fiat? A. 35. 36. 37.
Nutrititia *materia*, cur blanda ſit? E. 254.

O.

Obesi parum ſanguinis habent. C. 129.
—— Cur *hebetes*, *obliviosi*, *ſomnolenti*, & tandem *apoplectici*? E. 35. 36.
—— *His febricitantibus* pingue quidem ſolvitur, ſed purum in excretis raro cur reperiatur? B. 258.
Obesitas unde? E. 45. 46.
—— *Hujus* cura. C. 129. E. 46.
—— Cur non validis exercitiis *tollenda*? E. 80.
Observatio *medica* unde habeatur? A. 29. 30.
—— *Nocentium*, & *juvantium* in morbis quantæ utilitatis? C. 20.
Obstructio quid? A. 105.
—— *Hujus* cauſa proxima. A. 106.
—— Remotæ. A. 106. ad 116.
—— Effectus. A. 117. ad 120.
—— Diagnoſis, & prognoſis. A. 120.
—— Cura. A. 120. ad 136.

— *Ob-*

— *Obſtructio* an in omnibus vaſis fiat? A. 116. 117.
Oculi a Medicis cur examinandi? E. 151.
— Ut valent, ita totum corpus. C. 194.
— Hinc plurima, & certiſſima dant in morbis ſigna. C. 194. 195.
— In acutis lumen non *ferentes* quid indicent? C. ibid.
— *Quales* ſint, dum *quartanarium* paroxyſmus prehendit? C. ibid.
— In Syncopen lapſuro quales? C. ibid.
— *Horum major* ex morbo *vigor* quid indicet? C. ibid.
— *Squalidi, ſicci, pulverulenti*, quid? C. ibid.
— *Perverſi*, aut alter altero *minor* quid? C. ibid.
— *Horum puritas Depuratio* cita, vel tarda quid? C. 195.
— *Aperti* in dormientibus quid denotent? C. ibid.
— *Horum ſiccitas*, & *ſqualor* cur phrenitica? D. 26.
— *Perverſio* in acutis cur adeo mala? E. 96.
— *Diſtorſiones* poſt epilepſiam cur quandoque tota vita maneant? E. 127.
— Cur ex *flavo virideſcentes* in melancholia? E. 151.
Oculus *ictericus*, *caliginoſus* in pleuritide quid deſignet? D. 155.
Odores *graves* epilepſiam renovare poſſunt. E. 118.
Œdema quid? A. 107. B. 61.
— *Hujus* ſedes. A. 107. 120.
— *Calidum* quid? A. 120. B. 61.
— *Hujus* ab eryſipelate diſparitas. B. 61
— Effectus. B. 61.
— *Eryſipelatodes* quid? A. 230. B. 61.
— *Œdematodes* quid? A. 230.
— *Œdematoſi tumores* artuum inferiorum in gravidis unde? F. 353.
— *Horum* prognoſis, & cura, F. ib.
Œsophagi *ſcirrhoſi* ſymptomata, Diagnoſis. D. 60.
— Cauſæ. D. 61.
— Curæ tentatæ. D. 61. 62.
— *Hic ſcirrhus* reſpirationem cur rarius lædat? D. 61. 62.
— Œſophagi *tumor* in Hyſtericis *flatulentus*, male pro uteri aſcenſu habetur. C. 85.
— *Hujus vulnera* fere ſemper lethalia. A. 165. 166.
Oleum fibras laxat. A. 47.
— *Medulloſum* unde ſecernatur? B. 205. 208. 209.
— *Hujus* ſedes. B. 207. 208.
— *Deficientis* effectus. B. 205.
— *Degenerans* multorum morborum cauſa eſt. B. 205. 210. 211. Vid. Oſſium *morbi*.
— Oleum *animale rectificatum* in epilepſia laudatur. E. 138.
Omenti expoſitio. D. 199. 239.
— Magna pars exſcindi poteſt abſque magno damno. D. 239.
— Ejuſdem *morbi* cognitu difficiles. D. 239. 240.
— *Degeneratio* varia. D. 240.
— *Illud* in vulnere abdominali foras *prolapſum*, quando cito reponendum? A. 300.
— Ad quid ſub repoſitione attendendum? A. ibid.
— Quando *exſcindendum*? A. ibid.
— *Recens* ex animali mactato *avulſum* in ileo applicatur. D. 249.
— *Pinguedine diſtentum* ſterilitatis cauſa eſſe poteſt. E. 36.
— *Ejus pinguedo mota* quo tendat, & quæ mala facere poſſit? D. 199.
ΟΠΙΣΘΟΤΟΝΟΣ quid? A. 218. E. 144.
— *Hujus* ab epilepſia diſparitas. E. ibid.
— Subinde ſub paroxyſmo epileptico contingit. E. 127.
Opiata laudantur in hæmorrhagia uteri. F. 371. 372.
— In ileo. D. 248.
— In nephritide. E. 25.
— In epilepſia. E. 137.
— In atrabile turgente, & mota. E 167.
— In hydrophobia. E. 208.
— In mania. E. 184.

—— In febribus quando proſint, quando obſint? C. 47. 54.
—— *Horum* in puerperio uſus. F. 432. 434.
—— *Compoſita* non ſunt tuta. F. 432.
—— In infantibus autem ſit cautus. F. 487.
—— Quem in variolis uſum habeant, & quomodo *propinanda*? G. 86. 87. 88.
—— Viam calculo parant. G. 236. 237.
Opium quid? A. 193.
—— Eſt *verus* tumultuantium ſpirituum *domitor*. C. 92.
—— Eſt carminativorum *princeps*. C. 92.
—— *Hujus* effectus. A. 111. 112. 193. 194.
—— *Actio* non facile explicatur. A. 113. 114.
—— In melancholia cum prudentia eſt *exhibendum*. E. 176.
Orthopnœa quid? A. 284. 285. D. 124.
Os *internum* cur in morbis examinandum? C. 42.
Oscitatio, & *pandiculatio* ſunt prima paroxyſmi intermittentis futuri ſigna. C. 235. 236.
Ossa quid? B. 203.
—— *Horum* geneſis. B. 203. 204. G. 475.
—— Uſus. G. ibid.
—— *Hæc* firmiora cur ſint in medio, quam in extremis? B. 14. 204.
—— Quandoque ſoliditatem ſuam amittunt, & quaſi *carnoſa* fiunt. B. 203.
—— Similes morbos patiuntur, ac partes molles. B. 203. ad 205.
—— *Horum* morbi ex *oleo medulloſo* degenerante. B. 209. 210.
—— *Hujus degenerationis* cauſæ, effectus. B. 210. ad 211.
—— Diagnoſis. B. 211.
—— Cura. B. 212. 213.
—— *Oſſium Callus* Vid. Callus.
—— Eorum *caries*. Vid. Caries.
—— *Integumentorum morbi*. Vid. Perioſtium.
—— *Eorumdem morbi* a vaſis obſtructis. B. 214. 215.
—— Diagnoſis, prognoſis, & cura. B. 215.
—— *Naturalis color* quis? B. 5.
—— *Oſſis vitiati morientis* primum ſignum eſt coloris mutatio. B. 224. 225. A. 246.
—— *Affecti* ſeparatio, & *perditi* regeneratio in quibus citius, in quibus tardius fiat? A. 276. B. 22.
—— *Oſſa* nova fractura disjuncta citius conſolidantur, quam in priori. B. 33.
—— *Fracta* agglutinante glutine non coaleſcunt, ſud *ſubſtantiæ oſſeæ* regeneratione. B. 16. 17.
—— In quibus morbis difficillime recreſcant? B. 21.
—— *Oſſa* in ſenibus arida, & fragilia ſunt. B. 18.
Ossificationes in membranis cerebri inventæ apoplexiam fecerunt. E. 42.
Ostracodermata rachitidem curant. G. 501.
Otium cauſa debilitatis, Cachexiæ. E. 242.
—— Scorbuti. E. 218.
Ovariorum ſedes. F. 109.
—— Hydrops. F. ibid.
—— Diagnoſis. F. 110.
—— Prognoſis. F. 111.
—— Cura. F. 110. 111.
Ovi *albumen* debilibus prodeſt. A. 40.
—— *Vitellus* albumine digeſtu difficilior. A. ibid.
Ovo in utero contento quid contingat? F. 336.
—— Hujus cum utero adhæſio quæ? F. 361.

P

Pallor quid deſignet? A. 69. 76.
—— In frigore febrili unde? & quibus partibus primo obſervetur? B. 244.
Paludosa *loca incolentes* ad ſcorbutum proni. E. 23. 170. 217.
—— Item ad melancholiam. E. 170.
Pancreatis ſitus. D. 238. 239.
—— *Hujus morbi* cur difficulter diſtinguantur? D. 239.
—— Quibus morbi *affectum* deprehenſum ſit; D. 239.

— Hu-

—— *Hujus vulnera* an lethalia? A. 161.
Panis *decocta* debilibus proficua. A. 40.
—— Panis *biſcoctus* quid? G. 490.
—— Laudatur in rachitide. G. ibid.
Papaveris *ſucci* effectus. A. 100.
Papulæ quid? C. 173.
Paracenthesis abdominis uſus. E. 129. ad 133.
—— *Hanc* inſtituendi modus, & regulæ. F. 176. ad 185.
—— An non ſemper inſtitui liceat? F. 185. 186.
—— Prognoſis ex aquarum per paracentheſim eductarum indole. F. 185.
—— *Paracentheſis pericardii* an inſtituenda, & quomodo? F. 103.
—— *Paracentheſis ſcroti* expoſitio. F. 208. 209.
—— *Paracentheſis thoracis*, cum fructu inſtituitur. F. 100. ad. 103.
—— Quando *indicata*? E. 264.
—— Cautelæ circa *hujus* inſtitutionem. E. 264. 265.
—— Operationis *felix* ſucceſſus ex quibus intelligatur? E. 265. 266.
—— *Infelix* autem unde? F. 352. 353.
—— Cur *periculoſa* ſit exeſo mediaſtino? F. 353. 354.
—— In empyemate veteri cur mortem acceleret? F. 354.
—— Operationis expoſitio; vid. Thorax.
—— *Paracentheſis uteri* eſtne tuta? F. 115.
Paralysis quid? E. 86.
—— *Hujus* a tetano, ſomno diſparitas. E. 86.
—— Cauſa proxima. E. 87. 88.
—— Remotæ *generales*. E. 87.
—— *Singulares*. E. 88. ad 93.
—— Effectus, & prognoſis. E. 93. ad 99.
—— Naturæ ope quomodo quandoque ſanetur? E. 98. 99.
—— Indicatio. E. 99. 100.
—— Cura. E. 99. ad 108.
—— Cura generalis in paralyſi dari non poteſt. E. 99.
—— *Paralyſis ſedis* cognitio cujus utilitatis? E. 94.
—— *Hæc* in faciei muſculis ſedem habens cur mala? E. 96.
—— *Paralyſis* ex Capitis vulnere, quid denotet? A. 250.
—— Pars *paralyſi* affecta ſi ſimul atrophica fiat, quid indicet? E. 97.
ΠΑΡΑΚΥΝΑΓΧΗ quid? D. 44. 45.
Paraphimosis quid? G. 348.
—— *Hujus* cauſæ. G. ibid.
—— Effectus. G. 348. 349.
—— Prognoſis. G. ibid.
—— Cura. G. 349.
Paraphrenitis quid? D. 192.
—— Veteribus quid; D. 192.
—— Eſt frequentior, quam creditur. D. 192.
—— *Hujus* diagnoſis. D. 192. 193. 194.
—— Exitus. D. 194.
—— Prognoſis. D. 260. ad. 263.
—— Cura. D. 194.
—— *Hic morbus* cur acutiſſimam febrim comitem habeat? D. 192. 193.
—— Cur delirium perpetuum? D. 193.
ΠΑΡΑΦΡΟΣΥΝΗ quid? D. 192.
Paraplegia quid? E. 35. 54. 96.
—— *Veteribus* quid? E. 54.
—— *Hujus* a paralyſi diſparitas. E. 54.
—— Cauſæ. E. 96.
—— Prognoſis. E. ibid.
Parapoplexia quid? E. 48. 49.
—— Quando adeſſe dicatur? E. 72.
—— Eſt apoplexiæ cauſa. E. 50.
Paregorica in apoplexia quando primario indicentur? E. 137.
Paresis quid? E. 86.
Paronychia validiſſimam ſæpe excitat febrim. D. 192.
—— Delirium. D. 193.
—— *Malignæ* ſigna, & ſymptomata. A. 26. 148. 149.
Parotis quid? B. 107. D. 122.
—— *Parotides naſcentes* quando reprimendæ? quando aliter *tractandæ*? C. 149.
—— In ardente *ſuppurantes* non ſemper valetudine promittunt. C. 222.
—— *His* in ardente *evaneſentibus* quæ prognoſis? C. 149.
—— *Parotides* cum hypochondriorum dolore cur malignæ? D. 122.
Parturientes cur facile apoplecticæ? E. 38.

PARTUS *Diviſio*. F. 377.
—— *Hujus futuri* ſigna. F. 379. ad. 381.
—— Signa *facilis*. F. 381.
—— *Difficilis*. F. ibid.
—— *Nimis facilis* ſæpe periculoſus. F. 427.
—— *Difficilis* ratio *duplex*. F. 376. ad 379.
—— *Prioris* cauſæ, *harumque* cura. F. 381. ad. 408.
—— *Poſterioris* cauſæ, ſigna, effectus, & cura. F. 408. ad 427.
—— *Impoſſibilis*, & quæ in hoc agenda? F. 403. 407. 408. 409.
—— Cauſæ *dolorum* poſt partum occurrentium. F. 427. ad 429.
—— *Earum* ablatio. F. 429. ad 433.
PATHOGNOMICUM morbi *ſignum* quid? B. 240.
PECTUS, vid. Thorax.
PEDUM *tumor* ſubortus quandoque hydropem pectoris levat. E. 181.
—— *Qui* ſubito *evaneſcens* pectus aggravat. E. ibid.
—— *Hic* eſt bonus in variolis ſymptoma. G. 76.
PELVIS deſcriptio. F. 393. 394.
—— *Vitia*, horumque effectus. F. 394.
—— *Fœminimæ* a *virili* diſparitas. F. 292.
—— *Anguſtior* partum difficilem reddit. F. 393.
—— *Hujus* cauſæ. F. 395.
—— Signa. F. 394.
—— *Ejus* oſſa ſeceduntne ſub partu? F. 395. 396. 397.
—— *Methodus* ſuccurrendi fœtui per *anguſtiorem pelvim* tranſituro. F. 400. ad 410.
PENIS *expoſitio*. G. 325. ad 328.
—— *Inflammati* ſequelæ. G. 347. 348. 349.
PEREGRINATIO in catalepſi bona. E. 72.
PEAICARDII *Hydrops*. F. 98. 99.
—— *Hujus* diagnoſis. F. 99. 100.
—— Cura, vid. Thoracis *hydrops*.
—— An pertundi liceat; vid. Paracentheſis.
—— *Inflammati* ſymptomata. D. 195. 196.
—— Prognoſis, & cura. D. 196.
—— *Suppuratum ſcirrhoſum* cordi *accretum* inventum eſt. D. 196.
—— *Vomicæ* in *ejus* cavum ruptæ ſigna, & prognoſis. E. 258. 259.
—— *Hæc* quando empyema faciat? E. 258.
PERICRANIUM quid? A. 234.
—— *Hujus læſi* diagnoſis. A. 234. 235.
—— Cauſæ. A. ibid.
—— Effectus. A. 235.
—— Cura. A. 235. ad 237.
PERIOSTII *externi* decurſus, & uſus. B. 16. 205. 206.
—— *Hujus* inflammationis cauſæ. B. 215. 216.
—— Diagnoſis, & prognoſi. B. ibid. & 217.
—— Cura. B. ibid. & 217.
—— In *gangrænam* vergentis ſigna. B. 218.
—— *Natæ* diagnoſis, & prognoſis. B. 218.
—— Cura. B. 218.
—— Perioſtii *externi* inflammatio quomodo diſtinguatur ab *interni* inflammatione? B. 215. 216.
—— *Perioſtium* oſſi corrupto nunquam accreſcit. B. 215.
—— *Perioſtii interni* expoſitio, & uſus. B. 206. 207.
—— *Hujus inflammationis* cauſæ. B. 219.
—— Diagnoſis. B. 220.
—— Prognoſis. B. 219.
—— Cura. B. 220.
—— *Suppurationis*, vel *gangrænæ* natæ ſigna. B. 221.
—— Prognoſis, & cura. B. 221.
PERIPNEUMONIA *vera* quid? D. 95. 96.
—— *Hujus* ſedes duplex. D. 96.
—— Cauſa proxima. D. 95.
—— Remotæ. D. 96. ad 104.
—— Diagnoſis. D. 95. ad 105. & 126. ad 132.
—— Exitus duplex. D. 107.
—— *Primus* in *ſanitatem* per *benignam reſolutionem*. D. 107. 108.
—— *Hanc* juvantia. D. 132. 133.
—— Per *ſputi evacuationem*. D. 107. ad 109.

— Quo-

—— Quomodo *hæc* fiat? D. 107. 108.
—— *Hanc* promoventia. D. 133.
—— Impedientia. D. 143. 144. 145.
—— *Impedicæ* effectus. D. 145. 146.
—— Per *alvi excretionem*. D. 107. 109. 110.
—— *Hanc* juvantia. D. 134.
—— Per *urinam*. D. 109. 110. 111.
—— Sed hæc copioſa eſſe debet. D. 111.
—— Sub hac evacuatione quæ proſint? D. 112.
—— *Benigna reſolutio* hoc in morbo quando contingat. D. 107. 112.
—— *Secundus exitus* in *alium morbum*. D. 112. 113.
—— Hinc in *ſuppurationem*. D. 113. 114.
—— Cur facile contingat? D. 112.
—— Signa *futuræ*. D. 113. 114.
—— Jam *inſtantis*. D. 114. 115.
—— Cura. D. 137. 138.
—— Signa jam *factæ*. D. 115. ad 117.
—— *Hujus* exitus. D. 117. ad 120.
—— Cura. D. 138. ad 141.
—— In metaſtaſes. D. 120. 121.
—— *Harum futurarum* ſigna. D. 121. 122.
—— Si ad *crura*, quæ ſigna? D. 121. 122.
—— Si ad *aures*, quæ? D. 122.
—— Si ad *hepar*, quæ? D. 122. 123.
—— Metaſtaſes hæ quando bonæ, aut malæ? D. 123. 124.
—— Quid in ſingulis *hiſce* ſit agendum? D. 141. 142. 143.
—— In *ſcirrhum*. D. 124. 125.
—— *Hujus* diagnoſis. D. 124. 125.
—— Prognoſis, & cura. D. 143. 144.
—— In *gangrænam*. D. 125. 126.
—— Diagnoſis. D. ibid.
—— Prognoſis, & cura. D. 144.
—— In *mortem* quando, & quibus cum ſymptomatibus? D. 127. ad 132.
—— *Peripneumoniæ veræ* qui magis, qui minus ſubjecti ſint? D. 152. 153.
—— *Hæc* ex alio morbo *nata* cur rarius venæ ſectionem admittat? D. 135.
—— In hoc morbo, quando indicatur venæ ſectio, cur ad animi deliquium nunquam celebranda? D. 134. 135.
—— *Peripneumonicis*, cur quandoque *pulſus* exilis, mollis, & inæqualis? D. 101. 102.
—— Cur *reſpiratio* quandoque parva, frequens, difficilis? D. 102.
—— *Tuſſicula* cur continua? D. 103.
—— *Peripneumonia* omnium fere morborum lethalium ultimus eſt effectus. D. 102. ad 152.
—— Cur validæ pleuritidi ſuperveniat, & quid indicet? D. 186.
—— Peripneumonia *notha* quid? D. 146.
—— *Hujus* a vera diſparitas. D. ibid.
—— Quo anni tempore maxime frequens? D. 146.
—— Quibus magis eſt *familiaris*? D. 148.
—— *Hujus* cauſa prædiſponens, effectus, & prognoſis. D. 147. 148.
—— Cauſæ procatarcticæ. D. 148.
—— Diagnoſis. D. 149. 150.
—— Cura. D. 150. 151. 152.
—— An venæ ſectio in *peripneumonia notha* ſit inſtituenda? D. 147. 148. 150. 151.
—— *Hac laborantes* dum tuſſiunt, cur diſſilientem capitis dolorem, cur vertigine percipiant? D. 150.
—— Peripneumonia *ſicca* quid? D. 148.
PERSPIRATIO *libera* hilaritatis cauſa. E. 145.
—— *Suppreſſa* autem triſtitiæ. E. 145.
—— Rheumatiſmi. G. 518.
—— *Ejuſdem ſuppreſſio* in acutis mala. G. ibid.
—— *Hæc* frequentiores cur inferat noxas, quam aliæ evacuationes ſuppreſſæ? B. 251.
—— *Perſpiratio ſolita* nunquam ſubito minuenda. B. 252.
—— *Aucta* corpus debilitat, roborat *imminuta*. B. ibid.
—— Multum minui poteſt abſquæ ſanitatis detrimento. B. 253.
—— *Perſpirationem* ex animi affectibus qui augeant? qui minuant? qui ſupprimant? B. 253.
—— *Eandem* ex cibis, & potibus qui augeant? qui minuant? B. ibid.

—— *Perſpirationis ſalubris* augmentum quomodo detegatur? C. 9.
PERTEREBRATIO quibus fiat? & quando indicetur? A. 235.
—— Ad diploen uſque quando inſtituenda? quando non? A. 236.
—— *Perterebrati cranii* ſanatio quibus phœnomenis fiat? A. 237.
—— Quomodo inſtituatur *perterebratio*? Vide Trepanum.
PERVIGILIUM quid? C. 145.
—— Pervigilii *febrilis* cauſæ. C. ibid.
—— Cura. C. 146. ad 148.
PESTIS quandoque jugulat abſque febre. C. 57.
—— *Hanc* ſi febris comitetur, ſummum frigus adeſt, dein calor maximus. C. ibid.
—— *Peſtis* quomodo nunc in ſolos homines, alias in ſolos boves, vel cætera animantia graſſetur, an explicari queat? A. 75.
—— Animalium ſpeciebus ſingulis propria, & peculiaris eſt. A. 75.
—— Quandoque ſub aliorum morborum larva latet. G. 119.
—— *Hujus contagium* an mora acrius fiat? G. 142. 143. 144. Vid. Contagium.
PETECHIÆ quid? C. 176.
—— *Quæ* bonæ? *quæ* malæ? C. ibid.
—— Sæpe febrim habent puculiaris indolis, & epidemicam. C. ibid.
—— In aliis morbis quandoque apparent. C. ibid.
PETECHIALES *febres* quæ propriæ dicantur? C. 177.
—— In his unde eruptio citior, tardior unde. C. ibid.
—— Quomodo febris tempore exanthemata rite erumpant? C. ibid.
—— Erumpentia qualia eſſe debeant? C. ibid.
—— Si non erumpant, vel ſi livida, quid indicet? C. ibid.
—— Quibus cum ſymptomatibus prodeant? C. ibid. & 177.
—— *Petechiarum malignitatis* gradus ex colore unde? C. 177.
—— Inde prognoſis. C. ibid.
PHARINX quid? D. 68.
PHLEBOTOMIA, vid. Venæ *ſectio*.
PHLEGMA apud *Veteres* duplex. A. 73.
—— *Horum phlegma-phlegmonodes* quid? A. ibid.
PHLEGMONE. Vid. Inflammatio.
—— *Phlegmones* digitum occupantis cum pleuritide comparatio. B. 231. 23[illegible]
ΦΡΕΝΙΤΙΣ quid? A. 99. D. 22.
—— *Hujus* a delirio diſparitas. D. ib.
—— *Vera*, & *ſymptomatica* quid? D. ibid? & 23.
—— Quomodo inter ſe diſtinguantur? D. ibid. & 24.
—— *Utriuſque* cauſa proxima. D. 37. 38.
—— Cauſæ remotæ. D. 38.
—— Signa *verum* antecedentia. D. 24. ad 26.
—— *Symptomaticam* autem quæ? D. 26. ad 29.
—— Morbos alios in *hanc* vergere ſigna. D. 27. ad 29.
—— *Utriuſque* ſpeciei diagnoſis. D. 29. ad 31. 38.
—— Prognoſis. D. 31. ad 36.
—— *Veræ* cura per *naturam*. D. 41. ad 43.
—— Per *artem*. D. 41. ad 43.
—— *Symptomaticæ* cura. D. 43. 44.
—— *Phreniticorum* anatome quid exhibeat? D. 36. 37.
—— *Veræ* tertio, quarto, ſeptimo die plerumque necat. D. 31.
—— *Symptomatica* autem magis protrahi ſolet. D. ibid.
—— *Hæc* a perineumonia, ileo, faucium aſperitate, & circa neceſſaria cur lethalis? D. 35. 36.
—— A variolis, licet mala valde, ſpem tamen facit. D. 35.
—— *Phrenitis* in quos morbos abeat? D. 31. ad 33.
—— *Hæc* a retentis lochiis maniam, & fatuitatem frequentiſſime relinquit. D. 33.
—— Symptomata poſt *nephritidis* curam remanentia quomodo tractanda? D. 43.
PHTHISIS quid? F. 1. 2.
—— Ad hoc, ut *hæc* adeſſe dicatur requiſita. F. ibid.

—— *Hujus* ſpecies. F. 84.
—— Cauſa proxima. F. 2.
—— Proegumenæ. F. 7. ad 13. 42. ad 46.
—— Procatarcticæ. F. 13. ad 19.
—— *Phthiſis* etiam abſque prægreſſa hæmoptoe naſci obſervatur. F. 2.
—— Cauſæ, ſine prægreſſa hæmoptoe, phthiſim facientes. F. 41. ad 46.
—— *Hujus* ex hæmoptoe nata diagnoſis. F. 37. ad 39.
—— *Phthiſis* prognoſis. F. 4. 5. 6. 59.
—— Regulæ ad hanc formandam. F. 59. ad 62.
—— Cura. F. 24. ad 34.
—— Palliatio. F. 83.
—— Prophylaxis. F. 34. ad 36.
—— De reliquis, vid. Vomica *pulmonalis*.
—— *Phthiſis* in mortem tendentis ſigna. F. 59.
—— *Phthiſicis deſparatis*, poſt diarrhæam colliquarivum, unde inflammatoriæ in facie puſtulæ? C. 167.
—— *Phthiſis* eſt quandoque *contagioſa*, F. 54.
—— *Hæreditaria*. F. 12. 13.
—— Phthiſis *Tubercularis* expoſitio, & cura. F. 45. 46.
ΦΘΟΗ quid? F. 1. 40.
Phyma quid? B. 108. 109.
Phymosis quid? G. 348.
—— Cauſæ, &c. Vid. Paraphmoſis.
Pinguedo quomodo in corpore animali paretur. E. 35. 36.
—— *Hujus* in eodem uſus. E. 36. C. 120.
—— *Nimiæ* effectus. E. 36. 79.
—— *Solutæ* effectus. E. 80.
—— Cura. E. ibid.
Pinguia *aſſumpta* cachexiæ cauſa. E. 242.
—— Cur tantam ſitim faciant? C. 74.
Pituta *Veterum* duplex. A. 73.
—— *Pituita* non ſemper eſt morboſa. A. 72. 73. 81.
—— *Naturalis* cujus utilitatis? A. 74.
—— Non eſt evacuanda, ſed alteranda, ſi abundat. A. 79.
—— Morbos facere poteſt. Vid. Glutinoſum.
—— Pitutia *vitrea* quid? A. 75.
Placenda ab utero *ſoluta* hæmorrhagiæ cauſa. F. 359.
—— Pro parte *ſeparata* an iterum cohæreat? F. 375.
—— In abortu difficilior educitur, quam in partu maturo. F. 357.
—— Poſt partum quomodo *educenda*? F. 427. Vid. Secundinæ.
Pleihora quid? A. 101. 102. C. 120. 121. E. 36. 37.
—— *Hujus* ſpecies. A. 102.
—— Cauſæ. A. 102. 103.
—— Effectus. A. 103. 104.
—— Diagnoſis, & prognoſis. A. 104.
—— Cura. A. 104. 105.
—— *Plethora* eſt apoplexiæ cauſa. E. 37. 41.
—— Item epilepſiæ. E. 120.
—— *Oleoſa* quomodo, & a quibus oriatur? A. 89. C. 128. 129.
—— *Hujus* effectus. C. ibid.
—— Cura. A. 89. C. 129.
—— *Plethoricis* cur ſumma quandoque debilitas? C. 106.
—— *His febricitantibus* ſi vena tundatur, cur ſæpe augeatur febris immaniter? C. 39.
ΠΛΕΥΡΑ *Veteribus* quid? Pleuræ conſpectus. D. 159. 160.
—— *Ejus vomica aperta* empyematis cauſa. E. 257.
Pleuritidis expoſitio. D. 152. ad 154.
—— Deſcriptio per ſua Pœhnomena. D. 162.
—— *Hujus* a laterum doloribus diſparitas. D. 153. 154.
—— *Ejuſdem* cum peripneumonia affinitas. D. 155.
—— Sedes. D. 155. ad 158.
—— *Vera*, & *ſpuria* quid? D. 157. 158.
—— *Idiopathica* quando dicatur? D. 158. 160.
—— Quos, & quando invadat? D. 158. ad 160.
—— *Symptomatica* quid? D. 160.
—— *Pleuritidis* cauſa proxima. D. 162.
—— Remotæ. D. 160. ad 162.
—— Effectus. D. 162. ad 164.
—— Prognoſis. D. 188. 189. ad 192.

—— Exitus in *ſanitatem* auxilio *naturæ*. E. 164. 165.
—— Ope *artis*. D. 171. ad 172.
—— *Metaſtaſes* quæ ſalutares, quæ minus? D. 166. 167.
—— In *alium morbum*, atque primo, in *ſuppurationem*. D. 179. 180.
—— *Hujus futuræ* ſigna. D. 179. 180.
—— *Præſentis* diagnoſis. D. 179. 180.
—— Cura. D. 182. 183.
—— *Abſceſſus* rumpendi ſigna. D. 182. 183.
—— *Rupti* diagnoſis, & effectus. D. 181. 182. 183.
—— Cura. D. 184.
—— Secundo in *ſcirrhum*. D. 184.
—— Hic poſt pleuritidem frequens. D. 160.
—— *Hujus* diagnoſis, & cura. D. 184.
—— Tertio, in *gangrænam*. D. 184.
—— *Hujus* cauſa. D. ibid.
—— *Futuræ*, & *inſtantis* ſigna. D. 184. ad 188.
—— *Præſentis* diagnoſis, & effectus. D. 189. 190.
—— Exitus in mortem. D. 190.
—— *Pleuritis* dextri lateris benignior eſt illa, quæ in ſiniſtro eſt. D. 156. 157.
—— *Pleuritidis* materia cocta, quomodo in pulmones veniat, & per ſputa ejiciatur? D. 167. 168.
—— Hunc morbum curandi methodus antiquiſſima. D. 175. 176.
Pleuritis *ſicca*, & *humida* quid? D. 154.
—— *Siccæ* cauſa, diagnoſis, & effectus. D. 188. 189.
—— Cura. D. 188. 189.
—— Pleuritis *dorſalis* quid? D. 158.
Pleuroperipneumonia quid? D. 106. 156.
—— An detur? D. 156. 157.
Plumbata colicæ *pictonum* cauſa. E. 90.
Podagra quid? F. 212. 213.
—— *Huic* magis ſubjectus eſt ſexus *virilis*, quam *fæmininus*. F. 215.
—— *Hujus* ſpecies. F. 212.
—— Sedes. F. 212. 228. ad 230.
—— Progreſſus. F. 230.
—— Diſparitas ab arthritide. F. 213.
—— Cauſa proxima. F. 244. ad 247.
—— *Hujus* origo. F. 247. ad 251.
—— Cauſæ prædiſponentes. F. 214. ad 221.
—— Procatarcticæ. F. 224. 225. 251.
—— *Inſtantis paroxyſmi* ſigna. F. 224. ad 225.
—— *Symptomatum* ſub paroxyſmo contingentium expoſitio. F. 231. ad 236.
—— Prognoſis. F. 252. ad 255.
—— *Podragricus paroxyſmus* vehementia & diuturnitate variat. F. 235. 236.
—— *Hujus* exitus duplex eſt. F. 236. ad 239.
Podagra eſt morbus *periodicus*. F. 224. 225. 227. 260.
—— *Contagioſus*. F. 220. 221.
—— *Hæreditarius*. F. 220.
—— Indicatio *duplex*. F. 266. 267.
—— *Primæ* cura. F. 267. ad 278.
—— *Secunda*. F. 278 ad 280.
—— Palliatio. F. 282. ad 286.
—— Cautella ſub hac adhibendæ. F. 286.
—— Podagra *Veterum frigida*, & *calida* quid? F. 232. 233.
—— Podagra *tophaccea* quid? F. 239.
—— *Ejus* materiæ examen. F. 239. ad 244.
—— Prognoſis. F. 254.
—— Cura. F. 280. 281. 282.
—— Podagricæ *materiæ retropulſæ*, vel in ſuo fluxu *impeditæ* effectus, & ſigna. D. 240. E. 46. F. 260. 261.
—— Cauſæ. F. 262. ad 265.
—— Cura. F. 282. 287. 288. *prim.*
—— *Podagricorum mors* quæ? F. 265.
—— Quæſitorum circa *podagram* ſolutio. F. 288. *ſecund.* ad 301.
—— *Podagrici* renum morbis obnoxii ſunt. E. 19.
Pollutionum *noxæ*. B. 256. 257.
Polypus unde ita dictus, & quomodo naſcatur? A. 58.
—— *Hujus* ſedes. E. 37.
—— Prognoſi, & effectus. A. 58. 59. E. 37.
—— Poteſt partum difficilem, imo impoſſibilem reddere. F. 387. 390.

—— Ex anxietate febrili quomodo naſcatur? C. 65.
—— *Polyporum* in cavis cordis, & majoribus vaſis diagnoſis. E. 37.
—— Polypi *narium* quid? D. 50.
—— *Horum* ortus, & ſedes. D. ibid. & 51.
—— *Polypoſæ* concretiones poſt morbos lentos unde? A. 101.
—— *Polypoſorum* ſymptomata quomodo ab hyſtericarum ſymptomatibus diſtinguantur? E. 37.
—— *Hi quieſcentes* commode habent, ſed a minimo motu anxii ſunt. E. ibid.
Posa quid? C. 26.
—— *Hujus* uſus. C. ibid. F. 37. 38.
—— Ponderis circa præcordia gravantis perceptio quid denotet? F. 208.
Potatores *ſtrenui* cur aromatibus delectentur? C. 32.
Potus ex vulnere abdominali *effluens* quid indicet? A. 296.
—— *Tepidi* abuſus noxæ. A. 44.
Præcordia quid? C. 136. 137.
—— Scordes circa *illa* a quacumque cauſa hærentes quæ producant mala? C. 178.
—— *Horum contentio* ſine doloris ſenſu quid in ardente indicet? C. 208.
Praxis *medica* quid? A. 26.
—— *Hujus exercendæ* cauſa quæ ſcitu neceſſaria? A. 27. 120.
Prognosis in morbis quid? A. 38. C. 11.
—— *Hæc* in morbis putridis unde pendeat? C. 192.
Propellentia quid? A. 127.
Ptisana quid? F. 78. 79.
—— *Tota* quid? F. 79.
—— Ejus *ſuccus*, & *cremor* quid? F. ibid.
—— *Ptiſpanæ* uſus in morbis. E. 162.
—— In phthiſi. F. 78. ad 80.
Pubertas difficillimos quandoque curat morbos. E. 256.
—— *Hujus* tempore humores exblandis acres fiunt. F. 11.
—— Aliæ adhuc in corpore tunc contingunt mutationes. B. 256.
Puerperæ quid primo contingat a partu? F. 427. 428.
—— Quid tunc faciendum? F. 429. ad 433.
—— *Puerpera* quomodo tractanda? F. 459. ad 463.
—— *Lactans* metaſtaſi lacteæ non ita ſubjecta, ut non *lactans*. E. 450.
—— *Puerperarum* diarrhœa *duplex*. F. 463.
Indicatio. F. ibid.
Pulmonis *interna ſuperficies* ſenſiliſſima, *hujuſque* ſenſilitatis effectus. D. 98. 105.
—— *Ejus phlegmone*, cur tam ſubito ad vicina loca pergat? D. 101.
—— *Ejuſdem ſcirrhi* a vomica diſparitas. B. 178.
—— Effectus, & prognoſis. D. 124.
—— Diagnoſis. D. ibid. & 125.
—— *Pulmo* cur poſt morbos inflammatorios pleuræ accreſcat? D. 125.
—— *Accretus* vix multa mala facit. D. ibid.
—— *Hujus accretionis* & *ſcirrhi* cura. D. 143. 144. Vid. Peripneumoniæ exitus in *ſcirrhum*.
—— Pulmonis *abſceſſus* cur maturandus; maturatus, cur cito evacuandus? D. 137. 138.
—— *Hujus diſruptio* quomodo tentanda? D. 138. 139.
—— *Spontanea* quo fiat tempore? D. ibid.
—— Signa *hujus futuræ*. D. ibid.
—— *Factæ*. D. 140.
—— Quæ tunc juvent? D. 140. 141.
—— *Pulmonis vomica* laboranti cur *tuſſis ſicca*, & *pertinax*? D. 115.
—— Quæ *reſpiratio*? D. ibid.
—— Quo in pulmone hæreat *vomicæ*, ſive *abſceſſus*, quomodo determinetur? D. 116.
—— Illam cur ſudor nocturnus fere ſemper comitetur, & quibus in corporis partibus prodeat? D. 116. 117.
—— *Pulmonis vomicæ* ſæpe diu latent. F. 340.
—— Pulmonis *hydrops*. F. 104.
—— Sedes *hujus*. F. 104. 105.

—— Dia-

—— Diagnoſis. F. 105. 106.
—— Cura. F. 107.
—— *Ejuſdem paralyſis* effectus. E. 95.
—— *Vulnera* plerumque lethalia. A. 159.
—— Pulmo ad chyli mutationem multum conducit. E. 249.
—— *Hoc læſo, affecto* cur corpus marceſcat? E. 249.
PULSUS quid? C. 189.
—— Quid nunciet? C. ibid. & 190.
—— Quis eſt *ejus* in morbis uſus? C. 190.
—— Varias experitur *mutationes* a morbo non pendentes; ſed unde? C. ibid.
—— *Hæ* quomodo dividantur? C. ibid.
—— *Harum definitio*. C. ibid.
—— *Pulſus* exploratio quas requirat cautelas? C. ibid.
—— *Velocitas* unde menſuretur? B. 235.
—— Quid deſignet? A. 89.
—— Pulſus *frigoris febrilis* quis? B. 241. 242.
—— *Hujus* a caloris febrilis *pulſu* diſparitas. B. 242.
—— *Ejus rythmus* in frigore febrili cur ſæpe non diſtinguatur? B. 243.
—— Pulſus *undoſus*, & *mollis* in febribus quid indicet? C. 7.
—— *Durus* autem quid? C. ibid.
—— *Pulſuum* differentiæ non ita poſſunt verbis deſcribi, ac in ægris demonſtrari. C. ibid.
—— Pulſus *intermittens* inſtante criſi quid denotet? C. 8.
—— Pro varia ejus intermiſſione quid? C. ibid.
—— Inſtante criſi *intermittens* cum tenſione, & duritie pulſantis arteriæ quid deſignet? C. ibid.
—— Cum mollitie quid? C. ibid.
—— Pulſus *durities* denſitatis humorum eſt ſignum. A. 89. C. 119.
—— Quibus *denſior*? quibus *mollior*? C. ibid.
—— *Ejus magnitudo* quid doceat, & unde deſumatur? C. 119.
—— *Plenus* eſſe poteſt, licet non ſit *magnus*. C. 119. 120.
—— Inæqualitas unde, & quibus in morbis obſervetur? C. 187. 188.
—— *Debilior* in morbis quid indicet? C. 190.
—— *Fortior* quid? C. ibid.
—— *Frequentior*, *inæqualior* &c. quid? C. ibid.
—— In morientibus *qualis*? C. ibid.
—— In magnis animi motibus *quis*? E. 148.
—— In lætitia, in melancholia *quis*? E. ibid.
—— In epilepſia *qualis*? E. 111.
—— *Qualis* in phthiſi? F. 56. 57.
—— *Quis* in ſcorbuto? E. 233.
—— *Durus* quibus in morbis obſervetur? D. 30. 154.
—— *Qualis* in phreniticis obtineatur? D. 30.
—— Cur *debilis*, *vacillans* in debilitate circa vitalia hærente? C. 190.
—— Pulſus *dicrotus* quid? C. 209.
—— Quam indicare ſoleat hæmorrhagiam? C. ibid.
—— *Uterinus* quid? F. 307.
—— Quid indicet. F. ibid.
PULVIS *pyrius accenſus* in epidemicis prodeſt. G. 132.
PURGANTIA dantur in cancro ventriculi. B. 199. 200.
—— In ileo. D. 250.
—— In dyſenteria. D. 259. 260.
—— In aphthis. E. 14.
—— In apoplexia. E. 59. 63. ad 65.
—— In epilepſia. E. 135.
—— In rabie canina. E. 204. 205.
—— In cachexia. E. 247.
—— In ſcorbuto. E. 232.
—— In hydrocephalo. F. 93.
—— In hydrope. F. 194. 195. 196.
—— In tympanitide. F. 205.
—— In menſium ſuppreſſione. F. 323. 324.
—— In Gonorrhæa Venerea. G. 378. ad 382.
—— In Rheumatiſmo. G. 531.
—— In delirio. C. 183.
—— An in Podagræ cura indicentur? F. 256. 257. 258. 279. 280.
—— An in phthiſi danda? F. 68.
—— Cur in acutorum initiis ſabur-
ra

rapræſente indicentur? C. 84.
—— In nauſea a ſpaſmis cur contra *indicata*? C. 83. 84.
—— *Hæc repetita* totum corpus exhaurire poſſunt. C. 162.
—— In diarrhœa quando conveniant, quando non? C. 170.
—— Sæpe cur continuanda? C. 170. 171.
—— In exanthematicis morbis quando proſint? E. 179.
—— Ne intermittentem revocent, quid agendum? C. 249. 250.
—— In ejus fine data, contumaciorem ſæpe febrim faciunt. C. 250.
—— In intermittentibus *indicata* quando porrigenda? C. 254. 255.
—— Quibus titulis in intermittentibus proſint? D. 5. 6.
—— Quando obſint; D. 6. 7.
—— Purgatio in fine autumnalium qualis, & cur neceſſaria? D. 11.
—— *Hac neglecta* quid ſequatur? D. ibid.
—— Purgantia *antiphlogiſtica* quæ vocentur; E. 62.
—— Quibus conveniant? E. ibid.
—— Purgantia *fortiora* aut aliquando vertigines, & animi deliquia ſequantur? B. 80. 81.
—— *Purgantia* injici poſſunt clyſmatis forma; ſed qua doſi? D. 250.
Pus quid? A. 143.
—— In vaſis non conficitur. A. 143.
—— *Boni*, & *mali* ſigna. F. 52.
—— *Boni* dotes. A. 143. E. 82.
—— *Hoc* quid boni præſtet? A. 143.
—— Vix reſorberi poteſt D. 129.
—— Si reſorbeatur, cachexiam purulentam vix ſanabilem producere poteſt. E. 243.
—— *Item* humores diſſolvere. E. 250.
—— *Horum* infectio metuenda magis eſt in ulcere pulmonum, quam in aliarum partium affectione. F. 63.
—— *Bonum* raro in hepate cur fiat? D. 222.
—— *Pus ſubcruentum* quando bonum; quando malum? E. 353.
—— *Puris facti*, & in abſceſſu *collecti* diagnoſis. B. 93. 94.
—— Non *educti* effectus. B. 94. ad 96.
—— *Huic* dum exitus conciliari debet, quomodo id faciendum? B. 97. ad 100.
—— Ex abſceſſu cur non ſimul, & ſemel exprimendum? B. 99.
—— Apparet quandoque in partibus quibuſdam abſque in iiſdem inflammatione prægreſſa. B. 274.
—— *Puris* per inferiora ſeceſſus in peripneumonia quid deſignet? D. 129.
—— *Pus* in quo thoracis latere hæreat, cur adeo ſcitu neceſſarium, & quomodo id ſciri poſſit? E. 259. 260.
—— Per quas vias *natura*, vel arte *educi* poſſit? E. 263. 264. De cæteris vid. Abſceſſus, & Vomica.
Pustulæ quid? C. 173. 174.
—— Unde oriantur? B. 273.
—— *Harum* a maculis rubri diſparitas. B. ibid.
Putredo quid? A. 83.
—— *Hujus* cauſæ. A. 84.
—— Effectus in *primis viis*. A. 85. 86. 87.
—— In *ſanguine*. A. 87.
—— Diagnoſis, & Prognoſis. A. 87. 88.
—— Cura. A. 88. ad 89.
—— *Putredo* in nobis viventibus raro reperitur. A. 90.
Putridum in ventriculo appetitum tollit. C. 79.
—— Quibus caveatur, aut emendetur? C. 82.

R

Rabies *canina* ad quos morbos referenda? E. 185. 186.
—— Cur ita *dicta*? E. 186.
—— *Ejus* ortus. E. 186. 187.
—— Quomodo propagari ſoleat? E. 186.
—— Animalia quæ *huic* ſubjecta? E. 186. 187.

— Cau-

—— Cauſæ *antecedentes*. E. 187. 188.
—— *Efficientes*. E. 189. ad 191.
—— *Incipientis* ſigna, & gradus in animalibus. E. 188. 189.
—— In homine. E. 193. ad 198.
—— Diverſitas temporis reſpectu invaſionis quæ? E. 191. ad 193.
—— Diagnoſis, & prognoſis. E. 198. ad 199.
—— Indicatio. E. 202.
—— Prophylaxis. E. 203. ad 206.
—— Cura, dum venenum ſit actuoſum. E. 206. ad 208.
—— Contra indicata. E. 208. 209.
—— An ad *rabioſum venenum* antidotum dari poſſit? E. 209.
—— An ſpecificum detur? E. 211.
Rabiosi canis morſus quomodo a non *rabioſi* morſu diſtinguatur? E. 188. 189.
Rachitis quid? G. 459.
—— Magnam cum ſcorbuto affinitatem habet. B. 222.
—— *Hujus* origo. G. 459. ad 463.
—— Diviſio. G. 459.
—— Quo ætatis tempore invadat? G. 464.
—— Cauſa proxima. G. 486. 487.
—— Prædiſponentes. G. 465. ad 467.
—— Procatarcticæ. G. 467. ad 470.
—— Morbi *incipientis* in nondum *incedentibus* diagnoſis. G. 468. ad 477.
—— Diſparitas inter *tumorem* abdominis *rachiticum*, & *illum*, qui febres longas excipit. G. 461. 462. 468.
—— *Rachiticborum* anatome. G. 473. 474. 481.
—— Diagnoſis in *ambulare incipientibus*. G. 469. 470. 471.
—— Maturationes procedente morbo obſervatæ, & effectus. G. 479. ad 487.
—— Cura. G. 489. ad 505.
Ranula quid? D. 48.
Rarefactio quid? A. 116.
Recidiva quibus in febribus expectanda? C. 10.
—— Si expectatur, quomodo æger tractandus? C. ibid.
Regionum *mutatio* quandoque epilepſiam ſanat. E. 175.
Remedia an morborum genio, an nomini applicanda? E. 240.
—— *Specifica* quid? G. 45.
—— *Remedium nullam* abſolute, & ſemper utile, ſed tempeſtivo tantum uſu tale fit. F. 238.
Renum *vulnera* non ſemper ſunt lethalia. A. 161.
—— *Ulcera* raro ſanabilia. G. 241. 242.
Renunciatio de vulneribus quid? & quomodo facienda? A. 172. 173.
Replentia in catalepſi quando bona? E. 93.
Repletionis *ſenſus* cur in hypochondriacis? E. 157
Res *non naturales* quid, & quot ſint? A. 170. C. 24.
—— Ad *illas* in morbis cur attendendum? C. 24.
—— Peccatum in *illis* commiſſum febrim fecere poteſt. C. ibid.
—— *Illarum abuſus* chronicorum multorum cauſa. E. 83.
—— Podagræ paroxyſmum accelerat. F. 255. ad 258.
—— *Iiſdem* in hæmoptoe utendi modus. F. 32. 33. 34.
Resolventia quid? A. 60. B. 9.
Respiratio *ſana*, *optima* quæ, & quid indicet? C. 190.
—— Fit abſque voluntatis imperio. C. 191.
—— Hæc tamen augeri, minui, imo ſiſti poteſt. C. ibid.
—— *Reſpiratio velox*, & *labioriosa* unde? A. 98. 99.
—— *Difficilis* quid denotet? C. 191.
—— In valida febre quid? B. 271.
—— *Strangulans* & *ſublimis* quid? & quid denotent? C. 191. 192.
—— *Frequens*, *parva* quid iudicet? C. 192.
—— *Inordinata* quid, & cujus ominis? C. 192.
—— *Frigida*, *fulignoſa* cujus. C. 192.
—— *Fervida* vero ſumme periculoſa eſt. C. 192.
—— *Reſpirationis* denſitas, raritas, celeritas & tarditas unde? C. 200. 201.
—— *Reſpiratio brevis*, *anheloſa* erecto

cor-

corpore unde, & quid denotet? C. ibid.
—— *Magna*, & longo tempore *facta* in acutis quid indicet? 137.
—— *Reſpiratio* apoplecticis cur augeatur? E. 49.
—— Solito *profundior* ſomni tempore quid ſæpe præſagiat? E. 56.
—— *Reſpiratio* ſcorbuticorum *difficilis* a *reſpiratione difficili* ab aliis morbis orta quomodo diſtinguatur? E. 222.
Revellentia quæ dicantur, & quomodo agant? C. 154.
Revulsio in angina quanti uſus? D. 77.
—— *Hæc* in inflammationibus utilis. B. 79.
—— In hæmorrhagiis raro juvat, & quando? A. 207.
Rheumatismus quid? G. 507.
—— Quomodo formetur? G. 507. 508.
—— Ad fluxiones cur referatur? G. 508.
—— Pro arthritide olim habebatur. G. 508.
—— Arthritidi, podagræ, ſcorbuto *agnatus* dicitur. G. 508. ad 512. 550.
—— Cauſa *ejus* proxima. G. 525. 526. 527.
—— Antecedentes. G. 512. ad 515.
—— Procatarcticæ. G. 512. 515. ad 520.
—— *Incipientis*, & *decurrentis* ſymptomata. G. 520. ad. 523.
—— Effectus. G. 523. 524. 525.
—— Difficilis quandoque eſt diagnoſis. G. 550.
—— *Dolor* ſub paroxyſmo partem occupans non ſemper *fixus* ibidem manet. G. 520.
—— Materiæ morbi vagæ in partem ſe recipientis effectus. G. 521.
—— Locus in *Rheumatiſmo* dolens non ſemper tumet. G. 522.
—— Cura. G. 527. ad 550.
—— In *hoc morbo* diatheſis inflammatoria lenior habetur. G. 518. 519.
—— *Rheumatiſmus* an periodicus? G. 523.
—— Eſt quandoque epidemicus. G. 550.
—— Rheumatiſmi *ſcorbutici* expoſitio. E. 220. G. 512.
—— *Hujus* cura. E. 220.
Rigor quid? C. 223.
—— Ardenti *ſuperveniens* quid indicet? C. 222. 223.
—— *Criticus* qualis eſſe debeat, & a *ſymptomatico* quomodo diſtinguatur, C. 223.
—— *Rigore* ardens quidem ſolvitur, ſed tamen raro, vel nunquam ſolo *rigore* ſanatur. C. 223. 224.
Risus apoplexiam facere poteſt. E. 43.
—— *Sardonius* unde oriatur; D. 193. 194.
—— Eſt paraphrenitidis peculiare ſymptoma. D. 259.
—— In dentitientibus quid deſignet? D. ibid.
Rodentia in angina ſcirrhoſa *quæ* optima, & ut applicanda? D. 59.
—— Ab *his* quando abſtinendum? D. ibid.
Rubia *tinctorum* in rachitide utilis inventa. G. 502.
Ructus quid? A. 67.
—— *Acidus* ubi bonus? A. 89. Vid. Flatus.
Rusticatio in curanda phthiſi optima. F. 73. 74.
PHΓMA quid? E. 257.
—— *Hujus* circa thoracem effectus, & prognoſis. E. ibid.

S

Sacchari *virtus*. G. 465.
—— Solvit. A. 60.
—— Qua ratione in *rachitide* noceat? G. 465.
—— Sacchari *Saturni* uſus colicam pictonum facit. E. 91.
Sales *oleoſi volatiles* quomodo parentur? E. 101.
—— *Horum* in paralyſi uſus. E. ibid.
Saliva quibus conſtet? B. 59.
—— *Hujus* proprietates. B. ibid.

—— *Profluvii* effectus. B. ibid.
—— *Expuitio* a contagiis præſervat. G. 33.
—— *Suppreſſa* paralyſim fecit. E. 89.
SALIVATIO in variolis, maxime confluentibus, quid boni faciat? C. 8. G. 69. 76.
—— *Suppreſſam* quæ mala ſequantur? C. 8.
—— In multis morbis ſæpe critica eſt. C. 8.
—— Salivatio per *artem* in hydrope tentata eſt. F. 168.
—— Gonorrhœam non ſanat. G. 379.
—— Inſtituitur tamen in *tertia* ejus ſpecie. G. 379.
—— Luem ſanat. G. 409. 410.
—— Quæ ſub *ſalivatione* obſerventur phœnomena? G. 410.
—— Sani æque, ac morboſi humores per vias *ſalivales* prodeunt. G. 410.
—— Tutius eſt *eam* per argenti vivi uſum internum inſtituere, ac per externum. G. 416. 417.
—— Plures in uno conclavi inunctione mercuriali curare malum eſt. G. 417. ad 420.
—— Hoc evitatur, ſi interne propinetur. G. 418.
—— Ægri ad *ſalivationem* præparatio G. 421.
—— Qua ratione mercurius dandus? G. 422.
—— *Inſtantis ſalivationis* ſigna. G. 423.
—— Sputorum copia intra nucthemerum quæ ſit? G. 423. 424.
—— Si in minori copia prodeant, quid agendum? G. 424.
—— Si autem in majori, quid? G. 424. 425. 426.
—— Mercurio ad alvum ruente quid faciendum? G. 427.
—— Gingivæ, os, & fauces nimium tumentes, & dolentes quid expoſcant? G. 428. 429.
—— A *ſalivatione* deſiſtendum quodnam indicium? G. 429. 430.
—— *Hac finita* quid ſuperſit? G. 430. 431.
SALSA cur tantam ſitim excitent? C. 73. 74.
SANGUIS quid? A. 91.
—— Quibus partibus conſtet? A. 92. 93.
—— Principia *ejus* chemica. E. 147.
—— Maxima pars eſt aquea. C. 156.
—— Igne tamen citius, quam aqua diſſipatur. C. ibid.
—— *Sanguis* eſt in concretionem pronus. A. 93. 113.
—— Hæc ut impediatur in vivente? E. 38.
—— *Hujus rubedinis* origo in embryone quæ; A. 93.
—— In ſales, & olea *reſolutio* unde? A. 97.
—— Quot diverſæ magnitudinis partes habeat? A. 112.
—— *Ejus globuli* unde ſphærici fiant? A. 113. 114.
—— *Soliditas* unde? A. 113. 114.
—— Laxa autem *compages* unde petenda? A. 114.
—— *Sanguinis* ſerum quo frigoris gradu congeletur? A. 114.
—— Quo caloris gradu coaguletur; A. 114.
—— *Sanguinis* maſſa quo frigoris gradu congeletur, difficulter determinatur. A. 114.
—— *Cruſta ejus* inflammatoria unde? A. 114.
—— *Miſcela* in aorta unde? B. 258.
—— *Deſpumatio* in morbis quid? B. 259.
—— Sanguis robuſtorum *denſus*, debilium autem *tenuis*. B. 266.
—— *Sanguini* quæcumque liquida nova miſcentur, per venas advehuntur. B. 271.
—— *Hic* in ſumme plethoricis cur fere accumuletur in arteriis? C. 37.
—— *Craſſus*, *inſpiſſatus* in cadavere frigore febrili defunctorum cur reperiantur? C. 55.
—— *Sanguinis* immeabilitas unde? *Hujus* ſigna. C. 63. 64.
—— *Sanguinis* motus cauſa. A. 94. 95.
— Qui-

— Quibus æſtimetur? C. 118.
— *Denſitas* unde? C. 118. 119. E. 38.
— *Hujus* ſignum. C. 119.
— *Velocitas* unde ſupputetur? C. 119. 120.
— *Reſiſtentia* ex quibus noſcatur? C. 120.
— *Moles* unde? C. 120. 121.
— *Motus* aucti, & imminuti cauſæ. Vid. Circulatorii *motus* &c.
— *Motus* cur retardetur in venis? E. 245.
— *Sanguini* ſaniſſimi hominis e vena miſſo quid contingat? C. 124. E. 226.
— *Ejus* mobiliſſima, & leviſſima pars quid ſit? C. 124. 125.
— Hæc in ſingulis hominibus diverſa eſt, & calore cito diſſipatur. C. ibid.
— *Sanguinis* inſula quid ſit? A. 135. 136.
— Rubri deficientis effectus. E. 39.
— *Sanguini* aqua miſcetur intime vaſorum, & viſcerum motu. C. 156. 157.
— Inflammatorie tamen *denſus* miſcelam ejus reſpuit. C. 157.
— *Ejus* exſiccatio, & viſcoſitas *inflammatoria* unde? A. 97.
— Quomodo viſcoſitatem atrabiliariam acquirat? E. 148.
— *Hujus* ab inflammatoria viſciditate diſparitas. E. 147. 148.
— Quæ pars in ſcorbuto craſſior fiat? Quæ acrior? E. 230.
— *Sanguinem* alvo excernere quibuſdam familiare eſt. C. 161.
— *Hujus* e naribus *ſtillæ* tertio, & quarto die in ardente cur lethales? C. 207.
— *Rubra pars* per intermittentes ſæpe diſſolvitur. C. 240. 241.
— *Cachochymia* ex intermittentibus nata quos morbos producat? C. 242.
— *Sanguis peripneumicorum* cur quandoque tenuior, fluidior? D. 101.
— Et tunc quid denotet? A. 117. 118.
— *Sanguinis ſtillicidium* in acutis quid deſignet? B. 65.
— Etiamſi leve ſit, quando pravum? D. 129.
— *Vitalis* totus quantus per pulmones tranſit, dum per alia viſcera tantum una portio. D. 99.
— *Ejus ſerum* in angina inflammatoria continuo ex ore depluens quid indicet? D. 94.
— *Sanguis* per ſputa ejectus ex pulmone veniens, qualis? F. 19. 20.
SANITAS quid? A. 23.
— Cuique homini *privata* ſua eſt. A. 187.
SANUS perfecte difficilis inventu. A. 23.
SAPO quid? A. 129. 130.
— Sapones *nativi* qui ſint? A. 130.
— *Horum* uſus. A. ibid.
— Magna doſi in plethora oleoſa *dandi*. C. 128.
— *Artificiales* quid? A. 130. E. 101.
— *Eorum* uſus. A. 130.
— Laudantur in acrimonia acida. E. 78. 79.
— Cur ſalibus alcalinis *præferendi*? E. 79.
— Sapones *aceſcentes*, & *horum* in melancholia uſus. E. 160.
— Sapo *Venetus* datur in ventriculi ſcirro. D. 236.
— In melancholia. E. 211.
— Sapo *ſtarkeyanus* quid? E. 101.
— Datur in paralyſi. E. ibid.
SAPONACEA laudantur in diarrhœa ab acri pingui orta. C. 169.
SARCOTICA quid, & an revera dentur? A. 197.
SCABIES in melancholia profuit. E. 171.
— Rheumatiſmum ſanavit. G. 513.
SCARIFICATIO celebratur in Hydrope. F. 101.
— In Hydrocephalo externo. F. 93.
— Nocet autem in interno. F. 93. 94.
— In emphiſemate. A. 231.
— In gangræna, & quomodo *inſtituenda*? B. 133. 134. 139. 140.
SCARLATINÆ *febris* ab eriſipelatoſa diſparitas. C. 176.

—— Quibus in primis contingat? C. ibid.
—— Quo anni tempore magis obſervetur? C. ibid.
—— *Hujus* ſigna, decurſus, & exitus. C. ibid.
SIALOGOLA ſine mercurio luem non ſanant. G. 236.
SCIRRHOIDES quid? B. 170.
SCIRRHUS quid? B. 169.
—— Hujus geneſis, & ſedes. B. 169. ad 173.
—— Cauſa proxima. B. 98. 99. 172.
—— Remotæ. B. 173. ad 178.
—— Diagnoſis. B. 178. 179.
—— Prognoſis. B. 179.
—— Cura *reſolutoria*. B. 180. 181.
—— *Extirpatoria* quando celebranda? B. 181. 182.
—— Quomodo inſtituatur? B. 182. 183.
—— Quando non tentanda? B. 183. 184.
—— Palliatio. B. 184.
—— *Scirrhus* quis curatu difficilior? B. 171.
—— Scirrus *benignus* quis dicatur? B. 180.
—— *Malignus* quis? B. 180. 185.
—— *Hujus* ſigna. B. 183. 185.
—— Malignitatis *gradus* unde deſumantur? B. 190. 191. Vid. Cancer.
—— *Scirrhus* extirpari non debet, niſi integre tolli poſſit. B. 182. 183.
—— *Scirrhus* partus difficilis cauſa. B. 178.
—— *Item* volvuli. B. 177. 178.
—— Hydropis. F. 148.
—— *Scirrhus* febre exagitatus in cancrum abit. B. 258.
—— *Scirrhus* febris intermittentis ſæpe effectus. C. 242.
—— Scirrhi ſubiti unde fiant? B. 275.
SCORBUTUS unde ita dictus? E. 214. 215.
—— An *Veteribus* notus? E. ibid. & 216.
—— *Hujus* ut bona diagnoſis habeatur, cur morbi hiſtoria præmittenda? E. 216. 217.
—— Cauſa proxima. E. 223.
—— Prædiſponentes. E. 216. ad 220.
—— Diagnoſis *primi gradus*. E. 220. 221.
—— *Secundi*. E. 221. ad 224.
—— *Tertii*. E. 224. ad 227.
—— *Quarti*. E. 227. ad 230.
—— *Scorbuti* effectus. E. 230. 231.
—— Indicatio. E. 231. ad 233.
—— Cura *primi gradus*. E. 233. 234.
—— *Secundi*. E. 234. ad 237.
—— *Tertii*. E. 237. 238.
—— *Quarti*. E. 238.
—— Corollariorum ſolutio. E. 238. 239. 240.
—— *Scorbuti* cum cacochymia atrabiliaria affinitas. E. 219.
—— *Item* cum peſte. E. 222. 223.
—— *Inveteratus* multa ſigna cum lue venerea communia habet. B. 221.
—— *Scorbutici* fiunt puſillanimes. E. 219.
—— Cur per acclivia, declivia difficulter ambulare valeant? E. 222.
—— *Scorbuti* ſigna ubi ſe manifeſtare primo ſoleant? B. 118. 221. E. 223.
—— *Hic morbus* varia ſub morborum ſpecie imperitos ludit. E. 223.
—— Oſſa maxime infeſtat, & quomodo? E. 226.
—— An *contagioſus*? E. 230.
—— *Inveteratus* Hydropis, tabis, convulſionis &c. cauſa. E. 228. 229.
—— *Item* gangrenæ. B. 118.
—— Apoplexiæ. E. 46.
—— Scorbutus ratione acrimoniæ *quotuplex*? Quæ cauſæ, & cura? E. 229.
SCOTOMIA quid? E. 55.
SECUNDINÆ quid? F. 421.
—— An poſt partum illico ſint educendæ? F. 421. 422. 423. 430.
—— Modus educendi. F. 423. 426.
SEMEN dum generari incipit, quæ fiant in corpore mutationes? B. 256.
SEMICUPIA quid? G. 236.
—— Laudantur in calculo. G. ibid.

SENECTUS *cita* unde? A. 49. 123.
—— *Senectus* in maraſmum qua ex ratione tendat? E. 97. 98.
—— Prognoſis. E. ibid.
SENES decreſcunt. A. 46.
SENIUM *ultimum* quæ mors excipiat? A. 123.
SENSORIUM *commune* quid? C. 135. 136. E. 34. 114.
—— *Hujus* ſedes, origo. E. 34. 143.
—— Locus autem diſtinctus eſt a prima origine motum. E. 143.
—— In aliquibus a cauſis, alios minime moventibus, cur turbetur? E. 144.
—— In junioribus cur tam facile afficiatur? E. 115.
SENSUUM *depravatio* poſt capitis concuſſus, aut vulnera, quid indicet? A. 257.
SETACEUM laudatur in capitis morbis. E. 57.
—— In phthiſi. F. 15. 77.
—— Nocet autem in hydrope aliquando. F. 189.
—— In phthiſi cum fructu *applicatum*. F. 15.
SICCITAS quando adeſſe dicatur; C. 73. 132.
—— *Hujus* diagnoſis, & cura. C. ibid. & 133.
—— *Siccitas* totius corporis in ardente unde? C. 201.
SINAPISMI quid? B. 79.
SINGULTUS quid? C. 104.
—— Cauſæ *hujus*. C. ibid.
—— Quomodo *malus?* C. ibid. & 104.
—— Cura. C. ibid.
—— In hepatitide quid indicet? D. 198.
—— In aphthis quid? E. 14.
SINUS quid? B. 101
—— *Hujus* a fiſtula diſparitas. B. ibid.
—— Origo, cauſa, natura, locus, & effectus unde intelligantur? B. ibid. & 102.
—— Diagnoſis *aperti*, & *clauſi*. B. 102. 103.
—— Cura. B. 103. ad 106.
SITIS quid? C. 73.
—— *Sitis febrilis* cauſæ, & diagnoſis. C. 73. ad 75.
—— Prognoſis. C. 75.
—— Indicatio. C. 75. 76.
—— Cura. C. 76. ad 78.
—— *Sitis* in hydrope mala. C. 73. F. 150. 159. 160.
—— In intermittentium frigore cur adſit? C. 73.
—— *Sitis* cauſis præſentibus, & tamen non *ſitire* malum. C. 75. 202.
—— *Sitis* ab immeabilitate liquorum, ubi primo ſe manifeſtet? C. 75.
—— *Sitis* febris ſymptoma an ſedanda, aut negligenda? C. 75. 76.
—— *Sitis* phthiſicorum unde? F. 57.
SITUS corporis frequenter erectus in morbis quantæ ſit utilitatis? C. 226.
—— In apoplexia *bonus*. E. 65.
—— In empyemate. E. 260.
SMEGMA *cutaneum* in ſuis folliculis inſpiſſatum ſteatomatis cauſa. E. 82.
SOLLICITUDO quando ad melancholiam diſponat? E. 149.
SOMNAMBULI quomodo ab epilepticis diſtinguantur? E. 144.
SOMNUS quid? C. 142. F. 94.
—— Quibus cum phœnomenis obrepat? C. 147.
—— quomodo impediatur? C. 146.
—— *Hujus* effectus boni. A. 191.
—— *Deficientis* in vulneratis reſtitutio quæ? A. 192.
—— *Somnus multus* corpus debilitat. A. 47.
—— Plethoram facit. A. 102.
—— Modum *excedens* morboſus eſt. E. 72.
—— *Hic* varios habet gradus. E. ibid.
—— Per ſeptimanas *durans* ad lethargum referri poteſt. E. 75.
—— Cura tentata. E. 75.
SOPOR an ubique malus? E. 73.
SPASMI cur venæ ſectionibus non tollendi? C. 92.
SPHACELUS quid? B. 111.
—— *Hujus* a gangræna diſparitas. B. 112.
—— Sedes. B. 111. 112.
—— Cauſa proxima. B. 74.

—— Remotæ. B. 112. ad 120.
—— Signa *futuri*. B. 121.
—— *Preſentis*. B. 121. ad 123.
—— Prognoſis. B. 123. ad 130.
—— Indicatio. B. 146.
—— Cura. B. 147. ad 162.
—— *Sphaceli* præſentia determinatu ſæpe difficilis eſt. B. 121.
—— Niſi *arte*, vel *natura* limes ponatur, proſerpit. B. 122.
—— *Proſerpentis* ſigna. B. 123.
—— *Sphacelus* extremorum tendinoſorum in ſenio cur lethalis? B. 129.
—— *Lethalem* ſymptomata comitantia quæ? B. 130. 131.
—— *Sphacelus artuum* niſi criſſime aſcendat, cur citam extirpationem non poſcat? B. 146.
SPINÆ *bifide* deſcriptio. F. 94.
—— Unde lympha in *ſpinæ bifidæ* tumore contenta? F. 94. 95.
—— Spina *ventoſa* quid? B. 210. 211.
—— Nominis ratio. B. 211.
—— *Ejus* cauſæ. B. 211.
—— Diagnoſis. B. ibid.
—— Prognoſis. B. 212.
—— Cura. A. 127. B. 212. 213.
—— Prophylaxis. B. 213. 214.
SPIRITUS *noſtri* qua arte a natura reparentur? A. 191.
—— Spirituum *ardentium* proprietates, & effectus in corpus noſtrum. C. 34. 35.
—— *Abuſus* ſcirrhoſa viſcera reddit. A. 42. 115.
—— Tremorem facit. C. 61.
—— *Foſſilium* halitus *hauſti* ſæpe mortem inferunt. E. 47.
SPISSITUDO *inflammatoria* cruoris quid? E. 38. Vid. Lentor. Glutinoſum.
SPLENIORUM in fracturis uſus. B. 29.
SPLENIUM arteriæ crurali applicatum menſes promovit. F. 321.
SPORADICUS morbus quid? G. 3. 146.
SPUMA ante os in angina, quid denotet? D. 122. 123.
—— Sub fine paroxyſmi epileptici, an epilepſiæ cauſa? E. 113.
—— Sanguine *tincta* in hoc paroxyſmo, quando prodeant, & unde? E. 129.
SPUTA in ardente quando, & qualia locum habeant? C. 219. 220.
—— *Sputorum* cum urinarum ſedimentis in morbis pectoris comparatio. D. 107. 154.
—— *Sputa* qua ratione peripneumoniam ſolvat, demonſtratur. D. 107. 108.
—— *Hæc qualia* eſſe debeant? D. 108. 109.
—— *Quæ* mala ſint? D. 130. ad 132.
SPUTATIO in melancholia cur tantopere noceat? E. 171.
—— *Frequens*, & *indecora* in adſtantes apud ægros quid indicet? D. 41. 49.
SPUTUM flavum, ſincerum, nec album, viſcidum, rotundum peripneumoniam cur non ſolvat? D. 114.
—— *Bilioſum* cum pure in peripneumonia poſt ſextum diem quid indicet? D. 130.
—— Valde *cruentum* quid? D. 130. 131.
—— *Flavum*, *ſincerum* quid? & in peripneumonia quomodo prodeat, & quid indicet? D. 131.
—— *Album rotundum* quid, & cur non malum, ſed inutile tantum. D. 131.
—— *Spumoſum* quando dicatur; & cur in peripneumonia adeo malum? D. 131.
—— *Fuſcum*, *rænoſum*, *amurcoſum*, *nigrum* in peripneumonia quando malum? D. 131.
—— *Sputa* a quibus ſupprimantur? D. 144.
—— *Suppreſſorum* effectus. D. 145.
—— Quomodo *revocanda*? D. 146.
—— *Sputa* in pleuritide quo tempore, & qualia prodire debeant? D. 167. 168. 169.
—— *Purulenta*, *ſubſanguinea* in valida pleuritide quid indicent? D. 185. 186.
—— *Nulla*, vel *difficilia* quid? D. 186.
—— In initio *varia* quid? D. 186.
—— *Suppreſſa* manente dyſpnoea quid? D. 187.
—— *Sputorum* in phthiſi *fætor* eſt nocivus. F. 54.
—— *Hæc* ſi majori copia prodeant, quam quæ ulceris aperti magnitudini reſpondeat, quod indicium? F. 61.

—— *Sputum ſanguinis* unde? F. 2.
—— *Sputum* in vomica quo magis degenerat, eo minor curationis ſpes. F. 52
—— *Dulce* in phthiſi ſuſpectum. F. 53
—— *Sputorum fœtor* in phthiſi inſtantem mortem non ſemper deſignat. F. 54.
—— *Sputa* phtiſicorum in aqua ſalſa fundum petentia ſunt mala. F. 53.
—— *Inſipida* ſunt optima. F. 53.
—— *Suppreſſa* mali ominis. F. 59.
—— *Sputa* in morbis pectoris ſollicite a Medicis examinantur. F. 62.
STATURÆ diverſitas unde petatur? E. 35.
STEATOMA quid? A. 80. 108.
—— Eſt anginæ aquoſæ cauſa. D. 54.
STERCUS e vulneribus abdominalibus effluens quid denotet? A. 294. 295.
STERILITATIS cauſæ in utroque ſexu eſſe poſſunt. B. 117.
—— In ſexu fœmineo cur *frequentiores*? B. ibid.
—— *Sterilitatem abſolutam* non ſemper faciunt vaginæ, & uteri ſcirrhi. B. 118.
STERNUTATIO quomodo fiat? A. 253. 254.
—— Singultum quandoque ſolvit. C. 104.
—— In paralyſi *bona*. E. 103.
—— Quibus excitatur? E. 103. 104.
—— Nimia quomodo compeſcatur. E. 104.
—— Quando in partu laudetur? E. 180.
STERTOR in pleuriticis quid indicet? D. 186.
STIBIUM *diaphoreticum* quibus conſtet? D. 146.
—— *Ejus* vis in quo conſiſtat? D. ib.
—— Uſus in morbis. D. ibid.
STILLICIDIUM narium in ſenibus unde? E. 39.
STIMULANTIA intermittentes aliquando in continuas vertunt. B. 249.
—— Quibus evacuationibus proſint, quibus obſint? C. 112.
—— Quando in apoplexia dentur, & *quæ*? E. 60. 71.
—— Suntne etiam recens natis *porrigenda*? F. 487.
—— Poſt partum puerperæ *data* non ſunt tuta. F. 432.
STOMACUS. Vid. Ventriculus.
STRANGULATI qua ratione apoplectici pereant? E. 44.
STRANGURIÆ cauſæ. E. 227.
—— Quæ boni ominis? E. ibid.
—— Eſt ilei cauſa. E. 21.
STUPOR quid deſignet? E. 55.
—— Apoplexiam ſæpe præcedit. E ib.
—— In parte contuſa quid denotet? B. 6.
SUB-ALCALIA *ſalia* quid? B. 200.
—— Quomodo parentur, & quibus conveniant? B. ibid.
SUBLUXATIO quid? B. 34. 35.
SUBMERSIO in mania quando tentanda? E. 181.
SUCTIONIS ex parte fœtus *impedimenta*, horumque cura. F. 495. ad 498.
SUDOR bonus quis? C. 7. 220.
—— *Critici ſudoris* notæ. C. 4.
—— Quando *expectandus*? C. 7. 155.
—— *Hujus* in febribus ſigna. C. 7.
—— *Ejuſdem* a ſymptomatico diſparitas. C. 155.
—— *Sudor* cur nihil boni indicet in febrium initiis? C. 155.
—— Damnatur. A. 114.
—— Adeoque non *exprimendus*. B. 264. 256.
—— Quandoque tamen elicitus eſt cum ſucceſſu. C. 157. 158.
—— Sudoris *febrilis* cauſæ. C. 156.
—— Effectus. C. 156. 157.
—— Indicatio. C. 157. 158.
—— Ablatio. C. 158. 159.
—— *Sudor frigidus* cum pallore, & debilitate omni momento auctus in pectoris vulneribus quid indicet? A. 295.
—— *Frigidus*, *partialis*, in guttas *collectus*, nec *ſtillans* in facie, & capite acutorum quid? C. 7. 220. 221.
—— *Sudoris* guttulis obſita facies in ardente cur malum ſignum? C. 220.
—— *Sudore* diffluentibus quis conveniat potus? C. 78. 79.
—— *Sudoris* ex debilitate corporis morbum diuturnum paſſi cura. C. 159.
—— *Sudor* in intermittentis paroxyſmi fine utilis eſt. D. 9.

—— Cur arte *eliciendus*? D. ibid.
—— *Quis* phrenitidem ſolvat? D. 40.
SUDOR *anglicus* quomodo tractandus? C. 158.
SUDORIFERA quotuplicia? D. 57. 58.
—— Cur diarrhœam curent? C. 171. 172.
—— Sæpe intermittentem tollunt, & quomodo? D. 6. 7.
—— Quando *bis* tentari non debeant? D. 8.
—— Proſuntne in podagra? F. 258. 259.
—— In phthiſi? F. 67.
SUGILLATIO quid? B. 2.
—— *Hujus* ab ecchymoſi diſparitas. B. ibid.
SULPHUR peſſima venena domat. C. 29.
—— *Hujus* vapor qua ratione corrigendus, ne ſuffocet? C. ibid.
—— Nam *attractus* illico ſuffocat. D. 98.
—— *Sulphuris ſpiritus* per campanam quid ſit? C. 91.
—— Quando *indicatus*? C. ibid.
—— Quas anginas curet? D. 80.
SUPPURANS *univerſale* non datur. B. 91.
SUPPURATIO quid? A. 169.
—— Veram *hæc* muſculorum ſubſtantiam non occupat. B. 98.
—— Quibus in corporis partibus *cavenda*, & quare? B. 275.
—— *Suppurationis internæ* incœptæ ſigna prima. D. 115. De cæteris, vid. Abſceſſus.
SURDITAS poſt morbos acutos obſervata. E. 90.
SUSPIRIA unde, & quid indicent? C. 65.
SUTURARUM cranii uſus. A. 227.
—— *Harum vulnera* ſunt periculoſa. A. ibid.
SYMPTOMA quid? C. 13. 42.
—— *Symptomata* ægris moleſtiora peculiarem a morbo curam quandoque poſcunt. C. 13.
—— Quando negligenda, quando particulariter tractanda? C. 51. 53.
—— Criſim *concomitantia* non ſunt turbanda. C. 52. 53.
—— *Critica* a morboſis quomodo diſtinguantur? C. ibid.
—— *Intempeſtiva*, nimis *ſæva* ſunt tollenda. C. 53. 54.
—— *Symptomatum* perpetua in phreniticis mutatio quid denotet? D. 35.
—— *Symptomatum* magnitudo quid denotet? C. 182.
—— *Symptomata* externe in morbis obſervata, internis partibus applicata cujus utilitatis? C. 7.
SYNCOPE mortem ſæpe mentitur. F. 404.
—— In *Syncopen* delapſus quomodo excitandus? E. 94.
SYNCOPTICI cur polypoſi? E. 82.
ΣΥΝΑΓΧΗ quid? D. 44.
ΣΥΝΕΧΗΣ quid? C. 198. 199.
ΣΥΝΟΧΟΣ quid? C. 198. 199.

T

TABACUM qua ratione a contagiis præſervet? G. 33.
TABES *dorſalis* quos corripiat? B. 256. 257.
—— *Hujus* ſymptomata. B. 257.
TABIDORUM *febris* quæ? C. 194.
TACTUM in acutis refugientes quam prognoſim dent? C. ibid.
TÆNIA quid? F. 515. 516.
—— Species *ejus*. F. 516. 517.
—— Cura. Vid. Vermes.
TALPÆ quid? A. 108. 109.
TEMPERIEI *biliofæ* ſigna. E. 81.
—— *Melancholicæ*. E. 170.
—— *Phlegmaticæ*. D. 148.
—— *Siccæ*. C. 121.
—— *Melancholica* ad catalepſim diſponit. E. 68.
TEMPESTAS auſtrina, calida, umida, ſine ventis quid faciat? A. 116.
—— *Tempeſtatis* in calidam, & frigidam repentinæ viciſſitudines quæ mala producant? C. 25.
TEMPORUM *vulnera* cur adeo periculoſa? A. 155. 156. 227.
—— In his cur terebratio non ſit tuta? A. ibid.
TEMULENTIÆ cura. C. 34.
TENDO tot febrillis conſtat, quot muſculus ipſe. A. 149.
—— *Læſus* eadem fere, ac nervus ſym-

ſymptomata exhibet. A. ibid. & 150.
—— Hinc eandem poſcit curam. A. 150.
—— *Tendinis bicipitis*, ſive aponeuroſis *ejuſdem* in venæ ſectionem pertuſi ſigna, & ſymptomata. A. 148.
TERRA *calcarea* magnam cum aere fixo habet affinitatem. G. 247.
—— Experimenta. G. 247. 248.
—— Terræ *medicatæ* qua vi agant? C. 168
—— Valent in diarrhæa ab aere orta. C. ibid.
TERRORIS effectus. F. 19.
—— *Summus ſubitus* catalepſiæ cauſ. E. 69
—— *Terrore* perculſus videtur catalepticus. E. ibid.
TESTES venerei, & *horum* diagnoſis. G. 349
—— Cauſæ. G. 350. 351. 352.
—— Cura. G. 395. 396.
TETANUS quid? A. 218. 219. E. 144.
—— *Hujus* ab epilepſia diſparitas. E. ib.
—— Expoſitio, & cura C. 71. B. 89. 90
—— *Tetani* correpti qui pereant? qui effugiant? C. 151.
THEÆ *potus* abuſus ſanitati nocet. G. 466.
THERMÆ laudantur in chronicis. E. 77.
—— *Carolinæ* in ſcorbuto. E. 236.
—— In podagra. F. 272.
—— *Hæ* calculum veſicæ minuerunt. G. 265.
—— *Proſilientes* in paralyſi proficuæ. E. 105.
THORACICI *ductus* decurſus. A. 168.
—— *Ejus vulnera*, horumque effectus. A. 167.
THORAX quid? A. 278.
—— Experimenta circa *ejus vulnera* inſtituta. A. 165. 166.
—— *Vulnerum* in cavum non *penetrantium* diagnoſis. A. 278. 279.
—— Effectus. A. 279. 280.
—— Cura. A. 280. 281.
—— In cavum *penetrantium* diagnoſis. A. 281. ad 282.
—— Effectus. A. 282. ad 284.
—— *Horum* ſigna. A. 284. ad 286.
—— Cura. A. 286. ad 290.
—— *Thoracis paracentheſis* in pectoris vulneribus quando indicetur? A. 287.
—— Ubi loci inſtituenda? A. 287. 288.
—— Inſtituendi modus. A. 288.
—— *Inſtituta* quid agendum? A. 288. 289
—— *Celebrata* ubi pulmo pleuræ adhæret, quid præſtandum? A. 288.
—— Thorax *plenior* in pthiſim diſponit. F. 7.
—— Hujus auguſtiæ ſignum. F. ibid.
—— Thoracis hydros. F. 95.
—— *Hujus* ſedes. F. 95. 97.
—— Diagnoſi. F. 97. 98.
—— Cura. F. 100. ad 104.
TIMOR ſcorbuticis nocet. E. 220.
TINEA quid; G. 469.
—— *Suppreſſa* rachitidem fecit G. ib.
—— Intempeſtive *ſanata* epilepſiam. E. 125.
TITILLATIO in pedibus facta epilepſiam fecit. E. 114.
TOPHUS quid? A. 108. 109. B 223. G. 374.
—— Quibus familiaris? A. 108. 109.
—— Cur in lue venera adeo *moleſtus*? A. 109
—— Cura. G. 441. 458.
TORPOR in graviditate unde? F. 343.
—— In hydrope mali ominis. F. 150.
TREMORIS idea. C. 58. 59.
—— *Is* eſt duplex. C. 59.
—— *Uterque* unde oriatur? C. 59.
—— A paralyſi, ſpaſmo, & tetano qua ratione diſtinguatur? C. 59.
—— In morborum initio quid deſignet? in fine quid? C. 59.
—— Tremoris *febrilis* cauſæ. C. 58. ad 60.
—— Effectus. C. 60.
—— Diagnoſis, & prognoſis. C. 60. 61.
—— Cura pro vario febris tempore *duplex*. C. 62. 63.
—— *Tremorem* diu tolleratum cur defatigatio ſequatur? C. 60.
—— Cur comitetur frigus. C. 61.
—— *Tremor* in febrium acutarum decurſu ortus quid indicet? C. 61.
—— Cur in majoribus animi affectibus adſit; C. 61.
—— Cur circa mortem? C. 61.
—— In phreniticis quid ſignificet? C. 61.
—— A magnis evacuationibus cur oriatur, & quid denotet? C. 61.
—— A nimio pota cur fiat? C. 61.
—— *Convulſivus* partis paraliticæ quotuplici capite bonus? E. 99.

— Quando apoplexiam prædicet? E. 54. 55.
Trepani deſcriptio. A. 269.
— Quando indicetur? A. 265. 266.
— Applicationis locus quis? A. 266. ad 269.
— Quibus locis non ſit *applicandus*? A. 265. ad 267.
— Sæpius repetita fuit variis in plagis applicatio, felici cum ſucceſſu. A. 269.
— Præparatio ad *operationem*. A. 269. 270.
— *Hanc* inſtituendi modus. A. 270. ad 271.
— *Inſtituta*, quid agendum ſuperſit? A. 272. 273.
Tristitia melancholiam generat. E. 148
Tritico *crudo* non fermentato tenax glutem ineſt. B. 250.
— Quos effectus in corpore producat? B. ibid.
Tubæ *Euſtachianæ* deſcriptio. D. 72.
— Membranæ *ejus* internæ inflammate effectus, & cura. D. ibid.
Tumor quid? A. 107.
— *Hujus* ſpecies. E. 108. 109.
— *Tumores* in encephalo fecerunt apoplexiam. E. 42.
— Sub axillis paralyſim. E. 89. 90.
— Circa meſenterii exortum, atrophiam. E. 246.
— Tumor *albus* quid? A. 76. 77.
Turunde in thoracis vulneribus quando proſint? & quando noceant? A. 289.
— *Harum* in abdominis vulneribus uſus nocet. A. 294.
Tussis in pleuritide fere perpetua. D. 154. 155.
— *Tuſſis* non ſemper ab affecto pulmone eſt. D. 156.
— In hepatitide, dum adeſt, unde? D. 203.
— In hydrope eſt mala. F. 149. 150.
— Gravidis nocet. F. 367.
Timpanites. F. 216.
— *Hujus* ab aſcite diſparitas. F. 127. 128
— Sedes. F. 128.
— Geneſis. F. 128. 132.
— Prognoſis. F. 202. 203.
— Cura. F. 203. ad 209.

V

Vaginæ concretio; *Hujus* effectus? & cura. F. 391. 392.
— *Prolapſus*. F. 315. 389.
— *Hujus* cura. F. 389.
— *Tumores*, *horum* effectus, & cura. F. 387. 388. 389.
Valeriana ſilveſtris laudatur in epilepſia. E. 158.
— In vermibus. E. 122.
Variolæ quid? B. 109.
— Unde? G. 1.
— *Harum* antiquitas. G? 1. 2,
— Sunt plerumque *epidemicæ*. G. 3. 4.
— Pro vario anni tempore varie graſſantur. G. 4. 5.
— *His decumbens* ſolo afflatu adſtantes inficit. B. 266.
— Nulli ſexui, ætati parcunt. G. 6. ad 12
— Neque fœtui in utero hærenti. G. 6. 7.
— *Has* ſemel *paſſi*, ſive naturali, ſive artificiali via, an *iiſdem* adhuc *ſubjecti*? G. 8. ad 11. B. 264.
— *Variolæ* quibus leniores? G. 5. 12. 13.
— *Pejores* quibus? G. 5. 13.
— *Harum* inoculatio, quo anni tempore, & qua ætate fieri ſoleat? G. 12.
— Variolæ in *tria ſtadia* dividuntur. G. 64.
— *Stadium primum*. Contagium quomodo ſuſcipiatur? G. 13. ad 22.
— *Hujus* ſymptomata, & diagnoſis. G. 33. ad 38.
— Duratio variat. G. 38. ad 41.
— Effectus. G. 28. ad 38.
— Cauſa proxima. G. 41.
— Indicatio. G. 44. 45.
— Cura. G. 45. ad 57.
— *Variolæ* per contagium non ſemper comunicantur. G. 15.
— Variæ circa primum fomitis *varioloſi* originem ſententiæ, harumque ſolutio. G. 17. 18.
— *Varioloſa materia* eſt ſubtiliſſima. G. 23. 24. 25.
— Corolaria de *contagio varioloſo* expoſita. G. 23. 24. 25.
— *Variolæ* benigne *benignas* non ſemper producunt, ſic etiam *malignæ* non ſemper *malignas*. G. 24.

— *Pa-*

—— *Pabulum varioloſum* in humoribus an præexiſtat? G. 27.
—— *Varioloſum contagium* non ſemper ſenſibilem illico effectum producit. G. 29.
—— Ad nares internas *applicatum* periculoſum. G. 31. 32.
—— Cur raro ſuperficiei pulmonis adhæreat? G. 32. 33.
—— Frequentius cardia affigitur. G. 33.
—— Fundit quandoque humor. G. 36. 37
—— *Variolæ* an inflammatoriorum morborum claſſi adſcribendæ? G. 41. 42.
—— Quæ diſparitas? G. 42. 43.
—— *Methodus univerſalis* in morbo inflammatorio cur adhiberi poſſit in hoc ſtadio? G. 50. ad 57.
—— In quo conſiſtat? G. 57. ad 63.
—— Quid præſtet? G. 63. 64.
—— *Varioloſæ* febres ſine *variolis* quandoque contingunt. E. 171.
—— *Stadium ſecundum*. G. 73.
—— *Ejus* decurſus, ſymptomata, & effectus. G. 63. ad 74.
—— Duratio variat. G. 73. 74.
—— Signa *futurarum* papularum. G. 42. 43.
—— *Præſentium*. G. 64. 65.
—— Prognoſis, ejuſque regulæ. G. 77. ad 83.
—— Exitus in *ſuppurationem*. G. 64. 73.
—— In *gangrænam* G. 74. ad 77.
—— Indicatio. G. 83.
—— Cura. G. 83. ad 88.
—— *Variolæ* cur ſerius erumpant, ſi acutus in aliqua corporis parte *dolor*? D. 164.
—— *Harum* eruptio ſubinde in infantibus paroxyſmum epilepticum excitat. E. 122.
—— *Variolæ* gravidis periculoſæ. G. 72.
—— *Stadium tertium*, ejuſque effectus. G. 88. ad 111.
—— Indicatio *quadruplex*. G. 92.
—— Cura *primæ*. G. 92. ad 96.
—— *Secundæ*. G. 96. ad 100.
—— *Tertiæ*. G. 100. ad 103.
—— *Quartæ*. G. 103. 104. 105.
—— *Variolæ maturæ* an aperiendæ? G. 94. 95.
—— Cur in facie foveolæ, ſubin plures, alibi pauciores. G. 95.
—— Manuum tumor in variolis, quid indicet? G. 97.
—— Symptomatum variolas comitantium cura. G. 104. ad 109.
—— Variolæ *ſimplices* quid? G. 38. ad 81.
—— *Malignæ*? G. 38. ad 81.
—— *Diſcretæ*? G. 74. 77. 78.
—— *Confluentes*? G. 74. 78. 79.
—— *Spuriæ*? G. 76. 78. 80.
—— *Sanguineæ*? G. 72.
—— *Anomalæ*? G. 76. 78. 80.
—— *Cryſtallinæ*? G. 81.
—— *Siliquoſæ*? G. 82.
—— *Verrucoſæ*? G. ibid.
VARIX quid? A. 108.
—— *Hæc* aneuriſmate frequentior. A. ib.
—— Melancholicis *ſalutaris* cur? E. 172
—— *Varices* podagram præcedunt. F. 223. 224.
—— Gravidis *familiares*. A. 108.
—— Unde proveniant? F. 352.
—— *Harum* effectus, & medela. F. ib.
VASORUM geneſis. A. 38. 39.
—— *Horum* diviſio attingi non poteſt. A. 119.
—— *Anguſtiæ* rationes. A. 106.
—— *Contractilitas* unde? A. 110. 111.
—— *Actio* in liquida unde pendeat? E. 80
—— *Collapſus* effectus. A. 121.
—— *Amplitudo* unde? A. 110. 111.
—— *Hæc* quomodo menſuretur? A. 36. 37
—— *Vaſa exhalantia*, quot in ſpatio unius ſabuli hiare dicantur? A. 128.
—— Vaſorum *debilitas* quid? A. 50.
—— Quomodo liquida vitiet? E. 76.
—— *Hujus* cauſæ. A. 50. 51.
—— Effectus. A. 51. ad 53.
—— Cura. A. 53. ad 56.
—— Eſt cachexiæ cauſa. E. 442.
—— Vaſorum *rigiditas* quid? A. 56.
—— Qua ratione liquida inficiat? E. 76.
—— *Hujus* Cauſæ. A. 56.
—— Effectus. A. 56. ad 58.
—— Anamneſis, diagnoſis, & prognoſis. A. 58.
—— Cura. A. 58. ad 60.
—— *Vaſa* in encephalo rupta apoplexiæ cauſa. E. 45.
VECTIS *Roonhuaſianſi* deſcriptio, & uſus. F. 402. 403.

VEGETABILIA In calculum agere quæ dicantur? G. 266. 267.
VEGETO-MINERALIS *aqua* quid? G. 393.
—— Bubones reſolvit. E. 164. 165.
VENARUM nomine quid intellexerint *Veteres*? B. 53.
—— In *venis pulſantibus* quid contineri crediderint? B. ibid.
—— *Venarum vulnera* quam prognoſim dent? A. 151.
—— Venæ *azygos* in cavam inſert. D. 167
—— An materia pleuritica per os rejecta, per *hanc* in tracheam deferatur? D. 167.
—— Venæ ſectionis utilitas quæ? A. 58
—— Hæc repetita ad plethoram diſponit. A. 102. 103.
—— In homine ſano cautelæ gratia inſtitui non debet. A. 103.
—— *Venæ ſectiones* conſuetæ cur non ſimul, & ſemel ſint omittendæ? A. 105. 106.
—— *Venæ ſectio* in acutis, ſi indicata, cur purgantibus, vomitorii, præmitti debeat? B. 249.
—— *Hujus* in diverſis morb. uſus C. 45. 46
—— An in febris impetu celebrari poſſit? C. 46.
—— Ad quem diem inſtituere liceat? C. 46. 47.
—— *Hujus* in pleuritide *inſtituendæ* rationes. D. 171. 172.
—— *Hæc* in pleuritidis initio naturæ molimina non impedit. D. 171.
—— Hoc tempore *neglecta* etiam ſerius inſtituenda. D. 171.
—— Regulæ circa *hanc* obſervandæ. D. 172. ad 175.
—— In pleuritide epidemica nocuiſſe viſa eſt. D. 174.
—— In *ſymptomatica* cur quandoque minus proſit? D. 185.
—— In apoplexia quando conveniat, quando non? E. 62. 63.
—— Regulæ circa *hujus* inſtitutionem. E. 62. 63.
—— Quando in ileo? D. 174.
—— In catalepſi? E. 71.
—— In epilepſia? E. 135.
—— In hydrophobia? E. 207.
—— In podagra? F. 255. 256.
—— In menſium ſuppreſſione. F. 321.
—— An in ſcorbuto conveniat? E. 235. 236.
—— In melancholia? E. 173.
—— In gravidis ſi inſtituatur, quando id faciendum? F. 344. ad 347.
—— Quis locus ad hanc inſtituendam eligendus? F. 347.
—— Quo tempore, & qua copia? F. 347. 348.
—— *Venæ ſectio* repetita hæmoptyſim recidivam præcavet. F. 35.
—— Ad obeſitatem diſponit. E. 80.
—— *Venæ ſectio* in Rheumatiſmo magni habetur. G. 527. ad 530.
—— Non tamen ſemper requiritur in Gonorrhœa. G. 79. 80.
—— In calculo renali laudat. G. 239. 240.
VENENA *alia* ad quamdam acrimoniam reduci poſſunt, alia non. B. 249. 250.
—— *Horum* operandi modum ignoramus. B. 119. 250.
—— *Venena* aeris igne odorato ſæpe deſtruuntur. C. 28.
—— Ventis etiam ſæpius diſſipantur. C. 28. 29.
—— *Venena* quædam hepar magis turbant, quam alia viſcera. D. 199.
—— *Venena* apoplexiæ cauſa. E. 47.
—— *Item* chronicorum morborum. E. 78
—— Gangrænæ. B. 119.
—— Epilepſiæ. E. 124.
—— Atram bilem ſubito movent. E. 164.
—— *Venenum rabidum* per *cadaverum ſectionem* an communicetur? E. 199.
—— Quandoque tota hyeme ſilet, calore autem verno extricatur. E. 192. 193.
VENTRICULUS habet nervos in ſenſorium commune magnam vim habent. A. 123
—— *Repletus* ſitum ſuum mutat. A. 292
—— *Hujus diſtenti* effectus. A. 119.
—— A nimio cibo *paralyticis* cura. C. 33
—— *Ejuſdem* ſpaſmodica *contractio* ex ciborum copia quomodo curanda? C. 33
—— Quæ mala producat? C. ibid.
—— *Imbecillitas* quorum morborum cauſa? E. 70.
—— *Dolores* apud gravidas unde? & quæ his medela? F. 341. 342.

— Ven-

— Ventriculi *inflammationis* diagnoſis. D. 232. 233.
— Cauſæ. D. 233. 234.
— Prognoſis. D. 234.
— Exitus. D. 234.
— Cura reſolutoria. D. 234. 235.
— In *ſuppurationem abeuntis* ſigna, effectus, & cura. D. 235. 236.
— *Scirrhoſi*, vel *cancroſi* facti ſigna, & effectus. D. 236. 237.
— Cura. D. 236. 237.
— *Ventriculi inflammatio* hydrophobiam repetita venæ ſectione ſanatam produxit. E. 203.
— *Ejus paralyſis* cauſa unde quandoque? E. 94. 95.
— Prognoſis, & effectus. E. ibid.
— *Hæc* famem caninam fecit. E. 95.
VENTUS quid? G. 126. 127.
— Prodeſſe, & nocere in epidemicis poteſt. G. 126. 127. 128.
VENUS epilepticis cur noceat? E. 119.
— *Immoderata* eſt cauſa epilepſiæ. E. ib.
— Melancholiæ. E. 150.
— Podagræ. F. 219. 225.
— Aliorum malorum plurimor. B. 256
— *Venere nimia* abutentes, ex quibus ſignis noſcas? E. 150.
VERMES. F. 506.
— *Horum* generatio, & ſedes. F. 506. ad 511.
— Quibus *familiares* minus? F. 511. 512
— Species. F. 512. ad 521.
— Effectus. F. 521. ad 526. E. 122.
— Prognoſis. F. 525. 526.
— Diagnoſis. F. 525. ad 528.
— Indicatio *triplex*. F. 528. 529. 538
— *Primæ* cura. F. 529.
— *Secundæ*. F. 529. ad 538.
— *Tertiæ*. F. 538. ad 542.
— *Vermes* in canum viſceribus an ad rabiem diſponant? E. 188.
— *Cucurbitini* unde dicti? D. 201.
— Ex inteſtinis ad hepar quomodo venire poſſint? D. ibid.
VERRUCARUM a Carunculis diſpar. G. 357
— *Venerearum* ſedes. G. ibid. & 398.
— Cura. G. 398. ad 401. 440.
— Cautela in *hac* requiſita. G. 399.
VERTIGO quid? A. 249.
— *Hujus* gradus. G. ibid.
— Sedes. E. 55.
— Morborum capitis initium ſæpe, & finis eſt. A. 249. E. 38. 45.
— A morbi acuti impetu *nata* ſanguinis e naribus fluxu ſolvitur. A. 249.
— Vertigo *idiopatica* quando dicatur? E. 55.
— *Hujus* ſigna. E. ibid.
— *Sympatica* quid? E ibid.
— *Tenebricoſa* quid? A. 249.
— *Vertigo* gravidarum unde? F. 341.
— *Ejus* medela. F. ibid.
VESICÆ *felleæ* tumor, quomodo ab hepatis abſceſſu diſtinguatur? D. 221. 222.
— Veſcicæ *urinariæ* hydrops. F. 135. 136
— *Hujus* diagnoſis. F. ibid.
— Cura, Vid. Hydrops.
— *Hæc diſtenta* partum retardat. F. 388.
— *Hujus paralyſis* prognoſis. E. 96.
— *Vulnera* non ſemper ſunt lethalia. A. 162.
VESICATORIA quid? B. 79. 80.
— *Horum* actio, & uſus. B. ibid.
— Pleuriticis quando *applicanda*? & ubi? D. 177. 178.
— Quando minus *tuta*? D. 178.
— In apoplexia quando *adhiben.*? E. 65
— In hydrope duplici modo proſunt. F. 189.
— Laudantur in podagra retropulſa. F. 287.
— In rachitide vix *utilia*. G. 496.
— In Rheumatiſmo cum ſucceſſu *applicata*. G. 534. 535.
VICTUI ſæpe debentur cauſæ febrium communes, peſtis, & alia. B. 247.
VIGILIARUM effectus. C. 35. 36.
— Cura. C. 36.
— *Hæc* melancholicis valde nocent. E. 154. 155.
VINUM quid? C. 34.
— *Hujus* proprietates. C. ibid.
— In corpus, & mentem effectus. A. 40. 108.
— *Ingurgitatio* actiones animales pro tempore tollit. E. 34.
— *Auſterum* contracturæ cauſa. E. 78.
— *Vina meraca* pura larga doſi epota calefaciunt. C. 26.
— Di-

—— *Diluta* vero refrigerant, & vires inſtaurant. C. ibid.
—— *Acidula* multum diluta etiam febricitantibus dari poſſunt. C. ibid.
—— *Nova petulca* ſenile inſtaurans ſunt. C. 34.
—— *Vino* dediti cur non ſubito ab hac vivendi ratione avocandi? C. 20.
VIRIUM in ægro magnitudo unde colligatur? C. 12.
VIROSA quæ dicta? E. 101.
—— Quibus proſint, quibus noceant? E. 102.
VISCOSITAS *humorum* quid? A. 107.
VISCUS quid? A. 50.
—— *Viſcerum* actio qualis? A. 51.
—— Debilitas, & rigiditas. Vid. Vaſa.
—— *Debilitas* variis acrimoniis locum dat. F. 8. 9.
—— *Illas* jam pulmonem afficere, ſigna. F. 9. 10.
VITA *perfecta*, *læſa*, *abolita* quid? A. 23.
—— *Se ipſam* deſtruit. A. 24.
—— *Vitæ vis* unde menſuretur? *Vita* dum febris adeſt in ipſo ſui fonte afficitur. B. 241. 242.
—— Quando *augenda*, vel *minuenda* pro abſceſſus maturatione? B. 240. 241.
—— Vita *lauta* ad podagram diſp. F. 216.
—— *Sedentaria* ad ſcorbutum. E. 218.
VOLVULUS quid? D. 242. 243.
—— *Hujus* cauſa. D. ibid. 244. 248. 249
—— *Perfectus*, & *imperfectus* quid? D. 243. 258.
—— Effectus. D. 244. 254.
—— Cura. D. 248. ad 252.
—— Prophylaxis. D. 252.
—— *Volvulo* cur tot pereant inf.? D. 240.
VOLUNTAS directo in vitales functiones imperio caret. E. 34.
VOMICA *aperta* quid? E. 256.
—— *Clauſa* quid? E. ibid.
—— *Vomicæ* empyema facientes quæ E. 256. ad 258.
—— *Vomica facta* quæ ſymptomata diſpareant, quæ maneant? E. 259. 260.
—— *Vomicæ* pulmonalis *tectæ*, & *apertæ* diagnoſis. F. 41.
—— *Tecta* effectus. F. 46. ad 51.
—— Item *ruptæ*. F. 51. ad 54.
—— *Ruptæ* in cavum thoracis ſequelæ. F. 54. ad 59.
—— *Vomica* ab hæmoptyſi minor eſt *vomica* a peripneumonia. F. 63.
—— *Major* minus periculoſa ſæpe, quam tubercula minora. F. 47. 48.
—— *Vomica* interna *externa* curatu difficilior. F. 63.
—— Indicatio in vomica pulmonali *triplex*. F. 62. 63. 64.
—— *Prima* cura. D. 50. ad 56.
—— *Secunda*. D. 56. ad 61.
—— *Tertia*. D. 61. ad 63.
VOMITORIA in diarrhœa quando indicentur? quando non? C. 169. 170.
—— Item in delirio. C. 139.
—— Proſuntne in podagra? F. 257. 258.
—— Tentantur in hydrope. F. 193.
VOMITUS quid? C. 96.
—— *Hujus* materia. C. 96. 97.
—— Cauſa proxima. C. 97. 98.
—— Unde *Vomitus* præcipue pend.? C. 98
—— *Vomituro* quæ contingant? C. 98.
—— Cauſæ remotæ. C. 98. ad 100.
—— Has exacerbat febris. C. 99.
—— Effectus. C. 100. 101.
—— Cura. C. 101. 102.
—— Quæſtionum de *vomitu* variarum ſolutio. C. 102. ad 104.
—— *Vomitus validus* repleto ventriculo periculoſus. C. 33.
—— *Vomitus* gravidarum unde? F. 339.
—— Medela. F. 339. 340.
—— *Frequentior*, & *validior* abortum facere poteſt. F. 344.
—— *Vomitus* ſub ſalivat. malus. G. 245.
—— An ad curandam podagram *ciendus*? F. 256. 257. 258.
—— *Vomitus* in febribus quando, & quis bonus, quando, & quis malus? C. 8. 100. 101.
—— *Vomitus critici* futuri ſigna. C. ibid.
VOX *clangloſa* in morbis unde, & quid denotet? C. 52.
VULNUS quid? A. 137.
—— *Hujus* ab ulcere, fractura, fiſſu-
—— ra &c. diſparitas. A. 137. B. 1. 2.
—— Cauſa. A. 137.
—— *Subjectum*. A. ibid.
—— Effectus. A. 137.

—— Vulnus *lethale* quid? A. 137.
—— *Abſolute lethale* quid? A. 137.
—— *Vulnerum abſolute lethalium* enumeratio. A. 154. ad 168.
—— Per ſe *lethalium*, arte vero curabilium expoſitio. A. 137. 138. 168. ad 170.
—— Ex non *lethabilibus lethalia* fieri poſſunt, quare? A. 138. 170. ad 172.
—— *Vulnerum* diverſitates unde deſumantur, & quæ ſint? A. 139. 140.
—— Phœnomena *vulneribus* corpori ſano &c. inflictis propria. A. 141. ad 145
—— *Horum* cauſa. A. 173. 174.
—— *Vuln. recens* cur vix dole.? A. 142. 143
—— Huic cur superveniat inflammatio, & quæ bona? A. ibid.
—— Labia *ejus* cur retorqueantur? A. 143
—— In robuſtis magis hiant. A. 49.
—— *Vulnus purum* quid? A. 144.
—— *Vulnera* non ars, ſed natura curat. A. 144.
—— *Vulneris* oculo patentis præſentia, & natura quomodo noſcatur? A. 151.
—— *Abſconditi* quomodo? A. 152. 153.
—— *Profunditas* ut exploretur, quis requiratur *Vulnerati* ſitus? A. 152.
—— *Vulnerum* prognoſis. A. 153. ad 173
—— Sanatio quid? Ad *hanc* quid requiratur? A. ibid. & 181.
—— Quomodo inſtituatur? A. 181. ad 203
—— An ſemper requirat cauſæ *vulnerantis* eductionem? A. 182.
—— *Vulnus purum* cur abſtergi non debeat? A. 185.
—— *Hujus ſanantis* phœnomena. A. 186
—— *Vulneratorum* diæta. A. 186. ad 189.
—— Remed. *his* quæ conven.? A. 189. 190
—— Aer quis? A. 191.
—— Alvus quæ? A. 191.
—— Somnus quanti momenti? A. 191. 192. 193.
—— *Vulnera* raro deliganda. A. 194.
—— Singulis deligationibus accurate *luſtranda*. A. 195.
—— Sordes in *vulnere* unde? & quid faciant? A. 195.
—— Harum ablatio. A. 196. 197.
—— *Vulneris* labia dum uniuntur, id fiat in tota ſuperficie. A. 198.
—— In adunatione quomodo *retinenda*? A. 199.
—— *Ejus* perfectiſſima ſanatio in quo conſiſtat? A. 202. 203.
—— *Vulnus* nihil, vel minus tumens quid denotet? A. 222.
—— *Vulneris* inter firmas corporis partes deſcendentis tractatio. A. 224. 225.
—— *Vulnera profunda* quandoque in epilepſia profuere. E. 185.
—— Vulnera abdominis, inteſtinorum, thoracis &c. Vid. Abdomen &c.
VULVÆ labiorum concretio, *hujuſque* cura. F. 315. 317.
—— *Tumor œdematoſus* unde? F. 353.
—— *Hujus* prognoſis, & cura. F. ibid.
—— Si *inflammatorius*, quam det prognoſim? F. 353.
ΥΔΡΟΚΗΛΕ quid? F. 133.
—— *Hujus* ſpecies *triplex*. F. ibid.
—— *Prima*. F. 133. 134.
—— *Hujus* diagnoſis. F. ibid.
—— Cura. F. 207.
—— *Secunda*. F. 133. 134.
—— *Hujus* diagnoſis. F. 133. 135.
—— Cura. F. 207. 208.
—— *Tertia*. F. 133. 136. 137.
—— An detur adhuc alia ſpec.? F. 137. 138
—— Cura. F. 208. ad 211.
ULCERA *peſſima* ſcorbuticis familiaria. E. 224. 225.
—— *Annoſa* copiam ſeri quotidie plorantia, cur non illico plorantia, cur non illico ſananda? E. 243.
—— *Ulcerum ſiccitas* quid deſignet? A. 144
—— *Ulcera* luſtrantes Chirurgi carnis conſiſtentiam explorent? B. 226.
—— *Ulceris venerei* in parte tecta cute hærentis ſigna. G. 319.
—— Effectus. G. ibid.
—— *Ulcera* faucium *Venerea* quomodo ab aliis diſtinguenda? G. 314. 315.
UNCTIONUM effectus. B. 252.
—— *Hæc* cur olim adhibitæ? B. ibid.
—— An ſemper noceant? B. ibid.
ΥΠΟΣΑΡΚΑ. F. 116. 117.
URETHERUM diſſectorum ſigna. A. 170.
URINA quid in ſe contineat? E. 227.
—— *Ejus* officium quale? B. 130.
—— *Hæc* ſang. ſales, & olea abluit. B. 264
—— Ex abdominali vulnere *effluens* quod ſignum? A. 294.

— *Hu-*

—— *Hujus* effectus. A. 91.
—— *Urina* coctionis, & cruditatis ſigna melius exhibet, quam criſis. C. 8.
—— An tota morbi materia per *ſolas urinas* evacuetur? C. 9.
—— *Urina* in acutis quæ mala? Bona quæ? C. 6.
—— *Urinarum turbidarum* ſeparatio, vel cito, aut tarde facta, vel omnino nulla, quid indicet? C. 8.
—— *Urinæ ſuppreſſionem* cur febris, & cerebri affectiones ſequantur? B. 251.
—— Urina ſubrubra in pleuriticis læve ſedimentum habens quid denot.? D. 165
—— Hepatitidem *ſolvens* qualis, & quando? D. 207. 208.
—— *Pauca*; *tenuis* in nephritide quid denotet? E. 18. 22. 23.
—— *Tenuis aquoſa*, *multa* in hyſtericis quid? E. 20.
—— *Craſſa*, *incocta* in nephritide quid? E. 22. 23.
—— *Intercepta* cur ibidem mala? E. 21.
—— *Urinæ* in nephritide laudabilis conditio quæ? E. 23.
—— *Urina* ſani hominis in ſe ſedimentum calculi habet. E. 30. G. 158.
——Sponte calcul. cruſtas deponit. E. 81.
—— *Hujus ſuppreſſio* quotiplici ratione noceat? E. ibid.
—— *Incontinentia* poſt puerperium unde? E. 99.
—— *Urina* craſſa, multa in qua apoplexia utilis? E. 51.
—— *Urinæ* tenues, & crudæ præter morem ſine repletione, cujus morbi invaſionem denotent? E. 122.
—— *Urinæ* Scorbuticorum quales? E. 223. 227.
—— *Urina* inter præcipua ſcorbuti ſigna habetur. E. 227.
—— *Urina* purulenta copioſa abdominis abſceſſum ſanavit. B. 96.
UTERUS quem ſitum, & fabricam habeat? F. 292.
—— *Gravidus* an ſuam conſervet craſſitiem? F. 334. 335.
—— *Hic* cujus poſt partum utilitatis? F. 334.
—— *Gravidi* mutationes ſucceſſivæ. F. 386
—— Moles *ejus* acuta quæ incommoda faciat? F. 368.
—— Quæ his medela? F. 337. 338.
—— *Uterus* male affectus omnes functiones turbare poteſt. F. 303. ad 3..
—— *Ejuſdem oris* concretio, *hujuſque* effectus, & cura. F. 391. 392. 393.
—— *Colli* durities, & anguſtia. F. 385. 386.
—— Cura. F. 386. 387.
—— *Uteri hydrops*. F. 211. ad 213.
—— *Hujus* diagnoſis. F. 114.
—— Cura. F. 115. 116.
—— *Inflammatio*. F. 452. 453.
—— *Hujus* diagnoſis. F. 453.
—— Prognoſis. F. 456.
—— Exitus. F. ibid.
—— Cura. F. 464.
—— *Suppuratio*. F. 456.
—— *Hujus* diagnoſis. F. ibid.
—— Prognoſis. F. 456. 457.
—— Cura. F. 458.
—— *Obliquitas* partus difficilis cauſa. F. 419. 420.
—— Cauſa *hujus* præcipua quæ? F. 420.
—— Diagnoſis. F. 420.
—— Emendatio. F. 421.
—— *Ruptura*. F. 397. 398.
—— Prognoſis. F. 398. 399.
—— Diagnoſis. F. 399.
—— Signa, fœtum *rupto utero* in abdomine hærere. F. 399. 400.
—— Hæmorrhagiam ex rupto, vel *ſano* venire. F. 400.
—— *Hujus ſe* poſt partum contrahentis indicium quod? F. 422.
—— Peculiaris in hoc viſcere diſpoſitio abortus ſubinde cauſa. F. 268.
—— *Ejuſdem* calor major fœtum deſtruere poteſt. F. 368.
—— Uteri *Tympanitis*, & ejus cura. F. 114.
UVARUM recenter preſſarum ſuccus omnia in corpore ſolvit. C. 31.
—— Peſſimam ſæpe diarrh. facit. C. ibid.
—— *Fermentatus* autem. Vid. Vinum.
UVULA in enormes ſcirrhos quandoque degenerat. B. 170.

Z.

ZARSA PARILLA in lue profuit. G. 451. ad 454.

F I N I S.